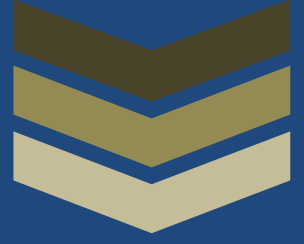

ORTA SEVİYESİ

2

İÇİNDEKİLER

RİSALE-İ NUR.....	1
MEKTUBAT	2
Yirmiikinci Mektub.....	2
Yirmiüçüncü Mektub	15
Yirmidördüncü Mektub	20
Yirmibeşinci Mektub	40
Yirmialtıncı Mektub	41
Yirmiyedinci Mektub.....	72
Yirmisekizinci Mektub	72
Yirmidokuzuncu Mektub	112
Otuzuncu Mektub.....	175
Otuzbirinci Mektub.....	175
Otuzikinci Mektub	175
Otuzüçüncü Mektub	175
PIRLANTA.....	232
SONSUZ NUR - 2	233
1. MUREBBİ OLARAK PEYGAMBER EFENDİMİZ	233
2. ALLAH RESULUNUN PROBLEMLERİ ÇÖZMEDEKİ EŞİZLİĞİ	292
3. ALLAH RESULUNUN OLUŞTURDUĞU ATMOSFER.....	345
4. EFENDİMİZİN ASKER YANI	356
5. SUNNETİN TESBİTİ VE TESİRDEKİ YERİ	498
6. SUNNET VE SUNNETİN FONKSYONU	506
7. SUNNETİN TESBİTİ	522
8. SAHABE-İ KİRAM VE TABİİNİ İZAM	605
KURAN EZBER	659
MEAL	664
KUR'ÂN-I HAKÎM'İN AÇIKLAMALI MEALİ	665
41 – FUSSİLET SÛRESİ.....	665
42 – ŞÛRÂ SÛRESİ.....	673

43 – ZUHRUF SÛRESİ.....	680
44 – DUHÂN SÛRESİ.....	689
45 – CÂSİYE SÛRESİ.....	693
46 – AHKÂF SÛRESİ.....	698
47 – MUHAMMED SÛRESİ.....	703
48 – FETİH SÛRESİ.....	709
49 – HUCURÂT SÛRESİ.....	715
50 – KÂF SÛRESİ.....	718
51 – ZÂRİYÂT SÛRESİ.....	722
52 – TÛR SÛRESİ.....	726
53 – NECM SÛRESİ.....	730
54 – KAMER SÛRESİ.....	734
55 – RAHMÂN SÛRESİ.....	738
56 – VÂKİ'A SÛRESİ.....	742
57 – HADÎD SÛRESİ.....	746
58 – MÛCÂDİLE SÛRESİ.....	751
59 – HAŞİR SÛRESİ.....	755
60 – MÛMTAHİNE SÛRESİ.....	760
61 – SAF SÛRESİ.....	764
62 – CUMA SÛRESİ.....	766
63 – MÛNÂFİKÛN SÛRESİ.....	768
64 – TEĞÂBÛN SÛRESİ.....	770
65 – TALÂK SÛRESİ.....	773
60 – MÛMTAHİNE SÛRESİ.....	776
67 – MÛLK SÛRESİ.....	780
68 – KALEM SÛRESİ.....	783
69 – HÂKKA SÛRESİ.....	786

70 – MEÂRİC SÛRESİ	788
71 – NÛH SÛRESİ	791
72 – CİN SÛRESİ	793
73 – MÜZZEMMİL SÛRESİ	796
74 – MÜDDESSİR SÛRESİ	798
75 – KİYÂMET SÛRESİ	801
76 – İNSÂN SÛRESİ	803
77 – MÜRSELÂT SÛRESİ	806
78 – NEBE’ SÛRESİ	808
79 – NÂZİÂT SÛRESİ	810
80 – ABESE SÛRESİ	813
81 – TEKVÎR SÛRESİ	815
82 – İNFİTÂR SÛRESİ	816
83 – MUTAFFİFÎN SÛRESİ	817
84 – İNŞİKÂK SÛRESİ	819
85 – BÜRÛC SÛRESİ	820
86 – TÂRIK SÛRESİ	821
87 – Â’LÂ SÛRESİ	822
88 – GÂŞİYE SÛRESİ	823
89 – FECR SÛRESİ	824
90 – BELED SÛRESİ	826
91 – ŞEMS SÛRESİ	828
92 – LEYL SÛRESİ	829
93 - DUHÂ SÛRESİ	829
94 – İNŞİRÂH SÛRESİ	831
95 – TÎN SÛRESİ	831
96 – ALAK SÛRESİ	832

97 – KADİR SÛRESİ	833
98 – BEYYİNE SÛRESİ	834
99 – ZİLZÂL SÛRESİ	835
100 – ÂDIYÂT SÛRESİ	835
101 – KÂRİ’A SÛRESİ	836
102 – TEKÂSÜR SÛRESİ	837
103 – ASR SÛRESİ	837
104 – HÜMEZE SÛRESİ	838
105 – FÎL SÛRESİ	839
106 – KUREYŞ SÛRESİ	839
107 – MÂ’ÛN SÛRESİ	840
108 – KEVSER SÛRESİ	840
109 – KÂFİRÛN SÛRESİ	841
110 – NASR SÛRESİ	842
111 – TEBBET(MESED) SÛRESİ	842
112 – İHLÂS SÛRESİ	843
113 – FELAK SÛRESİ	843
114 – NÂS SÛRESİ	844
FIKİH	845
BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ	846
İSLAM AHLAK BÖLÜMÜ	846
Ahlâkın Mahiyeti, Nevileri ve Ahlak İlminin Kısımları	846
Ahlâkın Önemi ve Arındırmaya Elverişli Olması	846
Görevlerin Mahiyetleri (Esasları) ve Nevileri	847
İlahi Görevler	847
Şahsa Ait Görevler	848
Ailevi Görevler	849
İçtimaî (Toplumsal) Görevler	850
İslâmda Muaşeret (Güzel Geçinme) Âdâbı	851
Güzel ve Çirkin Huylar	855
HADİS	871
RİYÂZUS-SÂLİHİN	872
BÖLÜM: 205	872
VİTİR NAMAZI	872
BÖLÜM: 206	873

KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ	873
BÖLÜM: 207	874
KUŞLUK NAMAZININ VAKTİ	874
BÖLÜM: 208	875
TAHIYYETÜL MESCİD NAMAZI	875
BÖLÜM: 209	875
ABDESTEN SONRA KILINAN İKİ REKAT NAMAZ	875
BÖLÜM: 210	876
CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ	876
BÖLÜM: 211	879
ŞÜKÜR SECDESİ	879
BÖLÜM: 212	880
GECE NAMAZININ FAZİLETİ	880
BÖLÜM: 213	886
RAMAZANDA TERAVİH KILMAK	886
BÖLÜM: 214	887
KADİR GECESİNİ DEĞERLENDİRMEK	887
BÖLÜM: 215	889
MİSVAK KULLANMAK VE İNSANLIĞIN YARADILIŞINDAN BERİ YAPAGELDİKLERİ ÖZELLİKLER	889
BÖLÜM: 216	891
ZEKATLA İLGİLİ AYET VE HADİSLER	891
BÖLÜM: 217	896
RAMAZAN ORUCU	896
BÖLÜM: 218	899
RAMAZANDA CÖMERT DAVRANMAK, İBADETLERE FAZLA ZAMAN AYIRMAK	899
BÖLÜM: 219	900
ŞABAN AYI ORUCU	900

BÖLÜM: 220	901
HİLAL GÖRÜLDÜĞÜNDE YAPILACAK DUA	901
BÖLÜM: 221	901
SAHURUN GECİKTİRİLMESİNİN UYGUN OLACAĞI	901
BÖLÜM: 222	902
İFTAR ETMEKTE ACELE ETMEK	902
BÖLÜM: 223	904
ORUÇLUNUN DİLİNİ KORUMASI	904
BÖLÜM: 224	904
ORUÇLA İLGİLİ BAZI MESELELER	904
BÖLÜM: 225	905
MUHARREM, ŞABAN VE HARAM AYLARDA ORUÇ	905
BÖLÜM: 226	906
ZİLHİCCE AYINDA TUTULAN ORUÇ	906
BÖLÜM: 227	907
AREFE GÜNÜ VE MUHARREM AYI 9-10. GÜN ORUÇLARI	907
BÖLÜM: 228	908
ŞEVVAL AYINDA ALTI GÜN ORUÇ	908
BÖLÜM: 229	908
PAZARTESİ VE PERŞEMBE ORUCU	908
BÖLÜM: 230	909
HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAK	909
BÖLÜM: 231	910
ORUÇLUYU İFTAR ETTİRMEK	910
BÖLÜM: 232	911
İTİKAF	911
BÖLÜM: 233	912

HAC İLE ALAKALI BİLGİLER	912
BÖLÜM: 234	915
CİHADIN FAZİLETİ	915
BÖLÜM: 235	935
SAVAŞ DIŞINDA DEĞİŞİK SEBEPLERLE ÖLÜP	935
HÜKMEN ŞEHİD SAYILANLAR	935
BÖLÜM: 236	937
KÖLEYİ HÜRRİYETİNE KAVUŞTURMAK	937
BÖLÜM: 237	938
KÖLELERE İYİLİK ETMEK	938
BÖLÜM: 238	939
HEM ALLAH'IN HEM DE EFENDİSİNİN HAKKINI GÖZETEN KÖLENİN FAZİLETİ	939
BÖLÜM: 239	940
KARGAŞALAR VE FİTNE ZAMANINDA İBADET ETMENİN ÖNEMİ	940
BÖLÜM: 240	940
ALIŞVERİŞLE İLGİLİ DEĞERLİ DAVRANIŞLAR	940
HADİS EZBER	944
TESBİHAT VE EVRAD	948
VAAZ	950
ÇOCUK TERBİYESİ	951

RISALE-İ NUR

MEKTUBAT

Yirmiikinci Mektub

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

(Şu Mektub, iki mebhastır. Birinci Mebhas, ehl-i imanı uhuvvete ve muhabbete davet eder.)

Birinci Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ * إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ * وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

Mü'minlerde nifak ve şikak, kin ve adavete sebebiyet veren tarafgirlik ve inad ve hased; hakikatça ve hikmetçe ve insaniyet-i kübra olan İslâmiyetçe ve hayat-ı şahsiyece ve hayat-ı içtimaiyece ve hayat-ı maneviyece çirkin ve merduddur, muzır ve zulümdür ve hayat-ı beşeriye için zehirdir. Şu hakikatın gayet çok vücuhundan altı vechini beyan ederiz:

BİRİNCİ VECİH:Hakikat nazarında zulümdür.

Ey mü'mine kin ve adavet besleyen insafsız adam! Nasılki sen bir gemide veya bir hanede bulunsan, seninle beraber dokuz masum ile bir cânî var. O gemiyi gark ve o haneyi ihrak etmeye çalışan bir adamın, ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve zalimliğini, semavata işittirecek derecede bağıracaksın. Hattâ bir tek masum, dokuz cânî olsa; yine o gemi hiç bir kanun-u adaletle batırılmaz.

Aynen öyle de: Sen, bir hane-i Rabhaniye ve bir sefine-i İlahiye olan bir mü'minin vücudunda iman ve İslâmiyet ve komşuluk gibi dokuz değil, belki yirmi sıfât-ı masume varken; sana muzır olan ve hoşuna gitmeyen bir cânî sıfatı yüzünden ona kin ve adavet bağlamakla, o hane-i maneviye-i vücudun manen gark ve ihrakına, tahrib ve batmasına teşebbüs veya arzu etmen, onun gibi şeni' ve gaddar bir zulümdür.

İKİNCİ VECİH:Hem hikmet nazarında dahi zulümdür. Zira malûmdur ki: Adavet ve muhabbet, nur ve zulmet gibi zıddırlar. İkisi, mana-yı hakikîsinde olarak beraber cem' olamazlar.

Eğer muhabbet, kendi esbabının rüchaniyetine göre bir kalbde hakikî bulunsa, o vakit adavet mecazî olur; acımak suretine inkılab eder. Evet mü'min, kardeşini sever ve sevmeli. Fakat fenalığı için yalnız acır. Tahakkümle değil, belki lütufla ıslahına çalışır. Onun için nass-ı hadîs ile: "Üç günden fazla mü'min mü'mine küsüp kat'-ı mükâleme etmeyecek."

Eğer esbab-ı adavet galebe çalıp, adavet hakikatıyla bir kalbde bulunsa; o vakit muhabbet mecazî olur, tasannu' ve temelluk suretine girer.

Ey insafsız adam! Şimdi bak ki: Mü'min kardeşine kin ve adavet ne kadar zulümdür. Çünkü nasılki sen âdi küçük taşları, Kâ'be'den daha ehemmiyetli ve Cebel-i Uhud'dan daha büyük desen, çirkin bir akılsızlık edersin. Aynen öyle de: Kâ'be hürmetinde olan iman ve Cebel-i Uhud azametinde olan İslâmiyet gibi çok evsaf-ı İslâmiye; muhabbeti ve ittifakı istediği halde, mü'mine karşı adavete sebebiyet veren ve âdi taşlar hükmünde olan bazı kusurâtı, iman ve İslâmiyete tercih etmek, o derece insafsızlık ve akılsızlık ve pek büyük bir zulüm olduğunu aklın varsa anlarsın!..

Evet tevhid-i imanî, elbette tevhid-i kulûbü ister. Ve vahdet-i itikad dahi, vahdet-i içtimaiyeyi iktiza eder. Evet inkâr edemezsin ki: Sen bir adamla beraber bir taburda bulunmakla, o adama karşı dostane bir rabıta anlarsın; ve bir kumandanın emri altında beraber bulunduğunuzdan arkadaşane bir alâka telakki edersin. Ve bir memlekette beraber bulunmakla uhuvvetkârane bir münasebet hissedersin. Halbuki imanın verdiği nur ve şuur ile ve sana gösterdiği ve bildirdiği esma-i İlahiye adedince vahdet alâkaları ve ittifak rabitaları ve uhuvvet münasebetleri var. Meselâ:

Her ikinizin Hâlıkınız bir, Mâlikiniz bir, Mabudunuz bir, Râzıkınız bir.. bir bir, bine kadar bir bir. Hem Peygamberiniz bir, dininiz bir, kıbleniz bir.. bir bir, yüze kadar bir bir. Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir.. ona kadar bir bir. Bu kadar bir birler vahdet ve tevhidi, vifak ve ittifakı, muhabbet ve uhuvveti iktiza ettiği ve kâinatı ve küreleri birbirine bağlayacak manevî zincirler buldukları halde; şikak ve nifaka, kin ve adavete sebebiyet veren örümcek ağı gibi ehemmiyetsiz ve sebatsız şeyleri tercih edip mü'mine karşı hakikî adavet etmek ve kin bağlamak; ne kadar o rabıta-i vahdete bir hürmetsizlik ve o esbab-ı muhabbete karşı bir istihfaf ve o münasebat-ı uhuvvete karşı ne derece bir zulüm ve i'tisaf olduğunu; kalbin ölmemiş ise, aklın sönmemiş ise anlarsın!

ÜÇÜNCÜ VECİH: Adalet-i mahzayı ifade eden **وَلَا تَزُرُّ وَاِزْرَةً وَزَّرَ اٰخِرَى** sırrına göre; bir mü'minde bulunan câni bir sıfat yüzünden sair masum sıfatlarını mahkûm etmek hükmünde olan adavet ve kin bağlamak, ne derece hadsiz bir zulüm

olduğunu ve bhusus bir mü'minin fena bir sıfatından darılıp küsüp, o mü'minin akrabasına adavetini teşmil etmek, **إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ** sîga-i mübalağa ile gayet azîm bir zulüm ettiğini, hakikat ve şeriat ve hikmet-i İslâmiye sana ihtar ettiği halde; nasıl kendini haklı bulursun, "Benim hakkım var" dersin?

Hakikat nazarında sebep-i adavet ve şerr olan fenalıklar, şerr ve toprak gibi kesiftir; başkasına sirayet ve in'ikas etmemek gerektir. Başkası ondan ders alıp şerr işlese, o başka mes'eledir. Muhabbetin esbabı olan iyilikler, muhabbet gibi nurdur; sirayet ve in'ikas etmek, şe'nidir. Ve ondandır ki; "Dostun dostu dosttur" sözü, durub-u emsal sırasına geçmiştir. Hem onun içindir ki; "Bir göz hatırı için çok gözler sevilir" sözü umumun lisanında gezer.

İşte ey insafsız adam! Hakikat böyle gördüğü halde, sevmediğin bir adamın, sevimli masum bir kardeşine ve taallukatına adavet etmek; ne kadar hilaf-ı hakikat olduğunu hakikat-bîn isen anlarsın.

DÖRDÜNCÜ VECİH:Hayat-ı şahsiye nazarında dahi zulümdür. Şu dördüncü vechin esası olarak birkaç düsturu dinle:

Birincisi:Sen, mesleğini ve efkârını hak bildiğin vakit; "Mesleğim haktır veya daha güzeldir" demeye hakkın var. Fakat, yalnız hak benim mesleğimdir, demeye hakkın yoktur. **يَنْ السُّخْطِ تُبْدَى الْمَسَاوِيَا وَعَيْنُ الرَّضَا عَنْ كُلِّ غَيْبٍ كَلِيلَةٌ وَلَكِنَّ ع** sırınca, insafsız nazarın ve düşkün fikrin hakem olamaz. Başkasının mesleğini butlan ile mahkûm edemez.

İkinci Düstur:Senin üzerine haktır ki: Her söylediğin hak olsun. Fakat her hakkı söylemeğe senin hakkın yoktur. Her dediğin doğru olmalı. Fakat her doğruyu demek doğru değildir. Zira senin gibi niyeti hâlis olmayan bir adam, nasihatı bazan damara dokundurur, aks-ül amel yapar.

Üçüncü Düstur:Adavet etmek istersen, kalbindeki adavete adavet et; onun refine çalış. Hem en ziyade sana zarar veren nefs-i emmarene ve heva-i nefsine adavet et, ıslahına çalış. O muzır nefsin hatırı için, mü'minlere adavet etme. Eğer düşmanlık etmek istersen; kâfirler, zındıklar çoktur; onlara adavet et. Evet nasilki muhabbet sıfatı, muhabbete lâyıktır; öyle de adavet hasleti, her şeyden evvel kendisi adavete lâyıktır. Eğer hasmını mağlub etmek istersen, fenalığına karşı iyilikle mukabele et. Çünkü eğer fenalıkla mukabele edersen, husumet tezayüd eder. Zahren mağlub bile olsa, kalben kin bağlar, adaveti idame eder. Eğer iyilikle mukabele etsen, nedamet eder; sana dost olur.

إِذَا أَنْتَ أَكْرَمْتَ الْكَرِيمَ مَلَكْتَهُ وَ إِنْ أَنْتَ أَكْرَمْتَ اللَّئِيمَ تَمَرَدًا hükmünce; mü'minin şe'ni, kerim olmaktır. Senin ikramınla sana müsahhar olur. Zahren leîm bile olsa, iman cihetinde kerimdir. Evet fena bir adama "İyisin iyisin" desen, iyileşmesi ve

iyi adama "Fenasın fenasin" desen, fenalaşması çok vukubudur. Öyle ise وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا * وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ gibi desatir-i kudsiye-i Kur'anîyeye kulak ver, saadet ve selâmet ondadır.

Dördüncü Düstur:Ehl-i kin ve adavet hem nefesine, hem mü'min kardeşine, hem rahmet-i İlahîyeye zulmeder, tecavüz eder. Çünkü kin ve adavet ile nefsinin bir azab-ı elîmde bırakır. Hasımına gelen nimetlerden azabı ve korkusundan gelen elemi nefesine çektirir, nefesine zulmeder. Eğer adavet hasedden gelse, o bütün bütün azabdır. Çünkü hased evvelâ hâsidi ezer, mahveder, yandırır. Mahsud hakkında zararı ya azdır veya yoktur.

Hasedin çaresi: Hâsid adam, hased ettiği şeylerin akibetini düşünsün. Tâ anlasın ki; rakibinde olan dünyevî hüsün ve kuvvet ve mertebe ve servet; fânîdir, muvakkattır. Faidesi az, zahmeti çoktur. Eğer uhrevî meziyetler ise, zâten onlarda hased olamaz. Eğer onlarda dahi hased yapsa; ya kendisi riyakârdır, âhiret malını dünyada mahvetmek ister veyahut mahsudu riyakâr zanneder, haksızlık eder, zulmeder.

Hem ona gelen musibetlerden memnun ve nimetlerden mahzun olup kader ve rahmet-i İlahîyeye, onun hakkında ettiği iyiliklerden küsüyor. Âdetâ kaderi tenkid ve rahmete itiraz ediyor. Kaderi tenkid eden başını örse vurur, kırar. Rahmete itiraz eden, rahmetten mahrum kalır.

Acaba, bir gün adavete değmeyen bir şey'e, bir sene kin ve adavetle mukabele etmeyi hangi insaf kabul eder, bozulmamış hangi vicdana sığar? Halbuki mü'min kardeşinden sana gelen bir fenalığı, bütün bütün ona verip, onu mahkûm edemezsin. Çünkü evvelâ, kaderin onda bir hissesi var. Onu çıkarıp o kader ve kaza hissesine karşı rıza ile mukabele etmek gerektir. Sâniyen, nefis ve şeytanın hissesini de ayırıp, o adama adavet değil, belki nefesine mağlub olduğundan acımak ve nedamet edeceğine beklemek. Sâlisen, sen kendi nefsinde görmediğin veya görmek istemediğin kusurunu gör; bir hisse de ona ver. Sonra bâki kalan küçük bir hisseye karşı en selâmetli ve en çabuk hasımını mağlub edecek afv u safh ile ve ulüvvücenablıkla mukabele etsen, zulümden ve zarardan kurtulursun. Yoksa sarhoş ve divane olan ve şişeleri ve buz parçalarını elmas fiatıyla alan cevherci bir Yahudi gibi, beş paraya değmeyen fânî, zâil, muvakkat, ehemmiyetsiz umûr-u dünyevîyeye; güya ebedî dünyada durup ebedî beraber kalacak gibi şedid bir hırs ile ve daimî bir kin ile mütemadiyen bir adavetle mukabele etmek, sîga-i mübalağa ile bir zalûmiyettir veya bir sarhoşluktur ve bir nevi divaneliktir.

İşte hayat-ı şahsiyeye bu derece muzır olan adavete ve fikr-i intikama, - eğer şahsını seversen- yol verme ki kalbine girsin. Eğer kalbine girmiş ise, onun sözünü dinleme. Bak, hakikatbîn olan Hâfız-ı Şirazî'yi dinle:

دُنْيَا نَهْ مَتَاعِيسْتِ كِهْ اَرَزْدُ بِيَزَاعِي

Yani: "Dünya öyle bir meta' değil ki, bir nizaa değsin." Çünkü fâni ve geçici olduğundan kıymetsizdir. Koca dünya böyle ise, dünyanın cüz'î işleri ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu anlarsın!.. Hem demiş:

آسَایِشِ دُو گِیْتِي تَفْسِيرِ اَيْنِ دُو خَرْفَسْتِ

بَادُوسْتَانِ مُرُوْتِ بَادُشْمَتَانِ مُدَارَا

Yani: "İki cihanın rahat ve selâmetini iki harf tefsir eder, kazandırır: Dostlarına karşı mürüvvetkârane muaşeret ve düşmanlarına sulhkârane muamele etmektir."

Eğer dersen: "İhtiyar benim elimde değil; fitratımda adavet var. Hem damarıma dokundurmuşlar, vazgeçemiyorum."

Elcevab: Sû'-i hulk ve fena haslet eseri gösterilmezse ve gıybet gibi şeylerle ve muktezasıyla amel edilmezse; kusurunu da anlasa zarar vermez. Madem ihtiyar senin elinde değil, vazgeçemiyorsun. Senin manevî bir nedamet, gizli bir tövbe ve zımnî bir istiğfar hükmünde olan kusurunu bilmen ve o haslette haksız olduğunu anlaman; onun şerrinden seni kurtarır. Zâten bu mektubun bu mebhasını yazdık, tâ bu manevî istiğfarı temin etsin; haksızlığı hak bilmesin, haklı hasmını haksızlıkla teşhir etmesin.

Cây-ı dikkat bir hâdise: Bir zaman, bu garazkârane tarafgirlik neticesi olarak gördüm ki: Mütedeyyin bir ehl-i ilim, fikr-i siyasîsine muhalif bir âlim-i sâlihi, tekfir derecesinde tezyif etti. Ve kendi fikrinde olan bir münafığı, hürmetkârane medhetti. İşte siyasetin bu fena neticelerinden ürktüm, "Eûzü billahi mineşşeytani vessiyase" dedim, o zamandan beri hayat-ı siyasiyeden çekildim.

BEŞİNCİ VECİH: Hayat-ı içtimaiyece, inad ve tarafgirlik, gayet muzır olduğunu beyan eder.

Eğer denilse: Hadîste **اِحْتِلَافُ اُمَّتِي رَحْمَةٌ** denilmiş. İhtilaf ise, tarafgirliği iktiza ediyor. Hem tarafgirlik marazı; mazlum avamı, zalim havassın şerrinden kurtarıyor. Çünkü bir kasabanın ve bir köyün havassı ittifak etseler, mazlum avamı ezerler. Tarafgirlik olsa, mazlum bir tarafa iltica eder, kendisini kurtarır. Hem tesadüm-ü efkârdan ve tehalüf-ü ukûlden hakikat tamamıyla tezahür eder.

Elcevab: Birinci suale deriz ki: Hadîsteki ihtilaf ise, müsbet ihtilaftır. Yani: Herbiri kendi mesleğinin tamir ve revacına sa'yeder. Başkasının tahrib ve iptaline değil, belki tekmil ve ıslahına çalışır. Amma menfî ihtilaf ise ki: Garazkârane, adavetkârane birbirinin tahribine çalışmaktır; hadîsin nazarında merduddur. Çünkü birbiriyle boğuşanlar, müsbet hareket edemezler.

İkinci suale deriz ki: Tarafgirlik eğer hak namına olsa, haklılara melce' olabilir. Fakat şimdiki gibi garazkârane, nefis hesabına olan tarafgirlik, haksızlara melce'dir ki; onlara nokta-i istinad teşkil eder. Çünkü garazkârane tarafgirlik eden bir adama şeytan gelse, onun fikrine yardım edip taraftarlık gösterse, o adam o şeytana rahmet okuyacak. Eğer mukabil tarafa melek gibi bir adam gelse, ona hâşâ lanet okuyacak derecede bir haksızlık gösterecek.

Üçüncü suale deriz ki: Hak namına, hakikat hesabına olan tesadüm-ü efkâr ise; maksadda ve esasta ittifak ile beraber, vesailde ihtilaf eder. Hakikatın her köşesini izhar edip, hakka ve hakikata hizmet eder. Fakat tarafgirane ve garazkârane, firavunlaşmış nefis-i emmare hesabına hodfüruşluk, şöhretperverane bir tarzdaki tesadüm-ü efkârdan barika-i hakikat değil, belki fitne ateşleri çıkıyor. Çünkü maksadda ittifak lâzım gelirken, öylelerin efkârının Küre-i Arz'da dahi nokta-i telakisi bulunmaz. Hak namına olmadığı için, nihayetsiz müfritane gider. Kabil-i iltiyam olmayan inşikaklara sebebiyet verir. Hâl-i âlem buna şahiddir.

Elhasıl: **أَحْبُبُ لِلَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ وَالْحُكْمُ لِلَّهِ** olan desatir-i âliye düstur-u harekât olmazsa nifak ve şikak meydan alır. Evet **أَلْبُغْضُ فِي اللَّهِ وَالْحُكْمُ لِلَّهِ** demezse, o düsturları nazara almazsa, adalet etmek isterken zulmeder.

Cây-ı ibret bir hâdis: Bir vakit, İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, bir kâfiri yere atmış. Kılıncını çekip keseceği zaman, o kâfir ona tükürmüş. O kâfiri bırakmış, kesmemiş. O kâfir, ona demiş ki: "Neden beni kesmedin?" Dedi: "Seni Allah için kesecektim. Fakat bana tükürdün, hiddete geldim. Nefsimin hissesi karıştığı için ihlasım zedelendi. Onun için seni kesmedim." O kâfir ona dedi: "Beni çabuk kesmen için seni hiddete getirmektir. Madem dininiz bu derece sâfi ve hâlistir, o din haktır." dedi.

Hem medar-ı dikkat bir vakıa: Bir zaman bir hâkim, bir hırsızın elini kestiği vakit eser-i hiddet gösterdiği için, ona dikkat eden âdil âmiri onu o vazifeden azletmiş. Çünkü şeriat namına, kanun-u İlahî hesabına kesse idi, nefsi ona acıyacak idi. Ve kalbi hiddet etmeyip, fakat merhamet de etmeyecek bir tarzda kesecekti. Demek nefisine o hükümden bir hisse çıkardığı için, adaletle iş görmemiştir.

Cây-1 teessüf bir halet-i içtimaiye ve kalb-i İslâmı ağlatacak müdhiş bir maraz-1 hayat-1 içtimâî:

"Haricî düşmanların zuhur ve tehacümünde dâhilî adavetleri unutmak ve bırakmak" olan bir maslahat-1 içtimaiyeyi en bedevi kavimler dahi takdir edip yaptıkları halde, şu cemaat-1 İslâmiyeye hizmet dava edenlere ne olmuş ki; birbiri arkasında tehacüm vaziyetini alan hadsiz düşmanlar varken, cüz'î adavetleri unutmayıp, düşmanların hücumuna zemin hazır ediyorlar. Şu hal bir sukuttur, bir vahşettir. Hayat-1 içtimaiye-i İslâmiyeye bir hıyanettir.

Medar-1 ibret bir hikâye: Bedevi aşiretlerinden Hasenan aşiretinin birbirine düşman iki kabilesi varmış. Birbirinden belki elli adamdan fazla öldürdükleri halde; Sipkan veya Hayderan aşireti gibi bir kabile karşılıklarına çıktığı vakit; o iki düşman taife, eski adaveti unutup omuz omuza verip, o haricî aşireti def'edinceye kadar, dâhilî adaveti hatırlarına getirmezdiler.

İşte ey mü'minler! Ehl-i iman aşiretine karşı tecavüz vaziyetini almış ne kadar aşiret hükmünde düşmanlar olduğunu bilir misiniz? Birbiri içindeki daireler gibi yüz daireden fazla vardır. Her birisine karşı tesanüd ederek, el-ele verip müdafaa vaziyeti almaya mecbur iken; onların hücumunu teshil etmek, onların harîm-i İslâma girmeleri için kapıları açmak hükmünde olan garazkârane tarafgirlik ve adavetkârane inad; hiçbir cihetle ehl-i imana yakışır mı? O düşman daireler ehl-i dalalet ve ilhaddan tut, tâ ehl-i küfrün âlemine, tâ dünyanın ehval ve mesabine kadar birbiri içinde size karşı zararlı bir vaziyet alan, birbiri arkasında size hiddet ve hırs ile bakan, belki yetmiş nevi düşmanlar var. Bütün bunlara karşı kuvvetli silâhın ve siperin ve kal'an: Uhuvvet-i İslâmiyedir. Bu kal'a-i İslâmiyeyi, küçük adavetlerle ve bahanelerle sarsmak; ne kadar hilaf-1 vicdan ve ne kadar hilaf-1 maslahat-1 İslâmiye olduğunu bil, ayıl!..

Ehadîs-i şerifede gelmiş ki: "Âhırzamanın Süfyan ve Deccal gibi nifak ve zındıka başına geçecek eşhas-1 müdhişe-i muzırraları, İslâm'ın ve beşerin hırs ve şikâkından istifade ederek az bir kuvvetle nev'-i beşeri herc ü merc eder ve koca Âlem-i İslâmı esaret altına alır.

Ey ehl-i iman! Zillet içinde esaret altına girmemek isterseniz, aklınızı başınıza alınız! İhtilafınızdan istifade eden zalimlere karşı **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ** kal'a-i kudsiyesi içine giriniz; tahassun ediniz. Yoksa ne hayatınızı muhafaza ve ne de hukukunuzu müdafaa edebilirsiniz. Malûmdur ki; iki kahraman birbiriyle boğuşurken; bir çocuk, ikisini de döğebilir. Bir mizanda iki dağ birbirine karşı müvazenede bulunsa; bir küçük taş, müvazenelerini bozup onlarla oynayabilir; birini yukarı, birini aşağı indirir. İşte ey ehl-i iman! İhtiraslarınızdan ve husumetkârane tarafgirliklerinizden kuvvetiniz hiçe iner, az bir kuvvetle

ezilebilirsiniz. Hayat-ı içtimaiyenizle alâkanız varsa, **الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوعِ يَشُدُّ** **بَعْضُهُ بَعْضًا** düstur-u âliyeyi düstur-u hayat yapınız, sefalet-i dünyeviyeden ve şekavet-i uhreviyeden kurtulunuz!..

ALTINCI VECİH:Hayat-ı maneviye ve sıhhat-ı ubudiyet, adavet ve inad ile sarsılır. Çünkü vasıta-i halas ve vesile-i necat olan "ihlas" zayi' olur. Zira tarafgir bir muannid, kendi a'mal-i hayriyesinde hasmına tefevvuk ister. Hâlisen livechillah amele pek de muvaffak olamaz. Hem hüküm ve muamelâtında tarafgirini tercih eder, adalet edemez. İşte ef'al ve a'mal-i hayriyenin esasları olan "ihlas" ve "adalet" husumet ve adavetle kaybolur. Şu Altıncı Vecih çok uzundur. Fakat kabiliyet-i makam kısa olduğundan kısa kesiyoruz.

* * *

İkinci Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ * وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Ey ehl-i iman! Sâbıkan, adavet ne kadar zararlı olduğunu anladın. Hem anla ki; adavet kadar hayat-ı İslâmiyeye en müdhiş bir maraz-ı muzır dahi hırstır. Hırs, sebep-i haybettir ve illet ve zilletir ve mahrumiyet ve sefaleti getirir. Evet her milletten ziyade hırs ile dünyaya saldıran Yahudi Milletinin zillet ve sefaleti, bu hükme bir şahid-i katı'dır. Evet hırs, zîhayat âleminde en geniş bir daireden tut, tâ en cüz'î bir ferde kadar sû'-i tesirini gösterir. Tevekkülvari taleb-i rızık ise, bilakis medar-ı rahattır ve her yerde hüsn-ü tesirini gösterir. İşte bir nevi zîhayat ve rızık muhtaç olan meyvedar ağaçlar ve nebatlar, tevekkülvari, kanaatkârane yerlerinde durup hırs göstermediklerinden, rızıkları onlara koşup geliyor. Hayvanlardan pek fazla evlâd besliyorlar. Hayvanat ise, hırs ile rızıkları peşinde koştukları için, pek çok zahmet ve noksanîyet ile rızıklarını elde edebiliyorlar. Hem hayvanat dairesi içinde za'f u acz lisan-ı haliyle tevekkül eden yavruların meşru' ve mükemmel ve latif rızıkları hazine-i rahmetten verilmesi; ve hırs ile rızıklarına saldıran canavarların gayr-ı meşru ve pek çok zahmet ile kazandıkları nâhoş rızıkları gösteriyor ki: Hırs, sebep-i mahrumiyettir; tevekkül ve kanaat ise, vesile-i rahmettir.

Hem daire-i insaniye içinde her milletten ziyade hırs ile dünyaya yapışan ve aşk ile hayat-ı dünyeviyeye bağlanan Yahudi Milleti pek çok zahmet ile kazandığı, kendine faidesi az, yalnız hazinedarlık ettiği gayr-ı meşru bir servet-i

ribaî ile bütün milletlerden yedikleri sille-i zillet ü sefalet, katl ü ihanet gösteriyor ki: Hırs maden-i zillet ve hasarettir.

Hem harîs bir insan, her vakit hasarete düştüğüne dair o kadar vakıalar var ki,

الْحَرِيسُ خَائِبٌ خَاسِرٌ

darb-ı mesel hükmüne geçmiş, umumun nazarında bir hakikat-ı âmme olarak kabul edilmiştir. Madem öyledir; eğer malı çok seversen, hırs ile değil, belki kanaat ile malı talep et, tâ çok gelsin.

Ehl-i kanaat ile ehl-i hırs, iki şahsa benzer ki; büyük bir zâtın divanhanesine giriyorlar. Birisi kalbinden der: "Beni yalnız kabul etsin, dışarıdaki soğuktan kurtulsam bana kâfidir. En aşağıdaki iskemleyi de bana verseler, lütuftur." İkinci adam güya bir hakkı varmış gibi ve herkes ona hürmet etmeye mecbur imiş gibi mağrurane der ki: "Bana en yukarı iskemleyi vermeli." O hırs ile girer, gözünü yukarı mevkilere diker, onlara gitmek ister. Fakat divanhane sahibi onu geri döndürüp aşağı oturtur. Ona teşekkür lâzımken, teşekkürü bedel kalbinden kızıyor. Teşekkür değil, bilakis hane sahibini tenkid ediyor. Hane sahibi de ondan istiskal ediyor. Birinci adam mütevaziane giriyor; en aşağıdaki iskemleye oturmak istiyor. Onun o kanaati, divanhane sahibinin hoşuna gidiyor. "Daha yukarı iskemleye buyurun" der. O da gittikçe teşekküratını ziyadeleştirir, memnuniyeti tezayüd eder.

İşte dünya bir divanhane-i Rahman'dır. Zemin yüzü, bir sofraya rahmettir. Derecat-ı erzak ve meratib-i nimet dahi, iskemleler hükmündedir.

Hem en cüz'î işlerde de herkes hırsın sû'-i tesirini hissedebilir.

Meselâ: İki dilenci bir şey istedikleri vakit, hırs ile ilhah eden dilenciden istiskal edip vermemek; diğer sâkin dilenciye merhamet edip vermek, herkes kalbinde hisseder. Hem meselâ: Gecede uykun kaçmış, sen yatmak istesen, lâkayd kalsan uykun gelebilir. Eğer hırs ile uyku istesen: "Aman yatayım, aman yatayım" dersen, bütün bütün uykunu kaçırsın. Hem meselâ: Mühim bir netice için birisini hırs ile beklersin; "Aman gelmedi, aman gelmedi" deyip en nihayet hırs senin sabrını tüketip kalkar gidersin; bir dakika sonra o adam gelir; fakat beklediğin o mühim netice bozulur.

Şu hâdisatın sırrı şudur ki: Nasılki bir ekmeğin vücudu, tarla, harman, değirmen, fırına terettüb eder. Öyle de: Tertib-i eşyada bir teenni-i hikmet vardır. Hırs sebebiyle teenni ile hareket etmediği için, o tertibli eşyadaki manevî

basamakları mürâat etmez; ya atlar düşer veyahut bir basamağı noksan bırakır; maksada çıkamaz.

İşte ey derd-i maişetle sersem olmuş ve hırs-ı dünya ile sarhoş olmuş kardeşler! Hırs bu kadar muzır ve belalı bir şey olduğu halde, nasıl hırs yolunda her zilleti irtikâb ve haram helâl demeyip her malı kabul ve hayat-ı uhreviyeye lâzım çok şeyleri feda ediyorsunuz? Hattâ erkân-ı İslâmiyenin mühim bir rüknü olan zekatı, hırs yolunda terk ediyorsunuz? Halbuki zekat, her şahıs için sebab-i bereket ve dâfi-i beliyattır. Zekatı vermeyenin herhalde elinden zekat kadar bir mal çıkacak; ya lüzumsuz yerlere verecektir, ya bir musibet gelip alacaktır.

Hakikatlı bir rü'ya-yı hayalide, Birinci Harb-i Umumî'nin beşinci senesinde, bir acib rü'yada benden soruldu:

"Müslümanlara gelen bu açlık, bu zayıat-ı mâliye ve meşakkat-ı bedeniye nedendir?"

Rü'yada demiştim:

"Cenab-ı Hak, bir kısım maldan onda bir(Haşiye-1) veya bir kısım maldan kırkta bir(Haşiye-2), kendi verdiği malından birisini bizden istedi; tâ bize fukaraların dualarını kazandırsın ve kin ve hasedlerini men'etsin. Biz hırsımız için tama'kârlık edip vermedik. Cenab-ı Hak müterakim zekatını, kırkta otuz, onda sekizini aldı. Hem her senede yalnız bir ayda yetmiş hikmetli bir açlık bizden istedi. Biz nefsimize acıdık, muvakkat ve lezzetli bir açlığı çekmedik. Cenab-ı Hak ceza olarak yetmiş cihetle belalı bir nevi orucu beş sene cebren bize tutturdu. Hem yirmidört saatte bir tek saati, hoş ve ulvî, nuranî ve faydeli bir nevi talimat-ı Rabbaniyeyi bizden istedi. Biz tenbellik edip, o namazı ve niyazı yerine getirmedi. O tek saati diğer saatlere katarak zayı' ettik. Cenab-ı Hak onun keffareti olarak, beş sene talim ve talimat ve koşturmakla bize bir nevi namaz kıldırdı." demiştim.

Sonra ayıldım, düşündüm, anladım ki; o rü'ya-yı hayalide pek mühim bir hakikat vardır. Yirmibeşinci Söz'de, medeniyetle hükm-ü Kur'anı müvazene bahsinde isbat ve beyan edildiği üzere; beşerin hayat-ı içtimaîsinde bütün ahlâksızlığın ve bütün ihtilalatın menşe'i iki kelimedir:

Birisi: "Ben tok olduktan sonra, başkası açlıktan ölse bana ne?"

İkincisi: "Sen çalış, ben yiyeyim."

Bu iki kelimeyi de idame eden, cereyan-ı riba ve terk-i zekattır. Bu

(Haşiyeye-1): Yani her sene taze verdiği buğday gibi mallardan onda bir.

(Haşiyeye-2): Yani eskiden verdiği kırkta ki: Her senede galiben ve lâakal ribh-i ticarî ve nesl-i hayvanî cihetiyle o kırktan taze olarak on aded verir.

iki müdhiş maraz-ı içtimaîyi tedavi edecek tek çare, zekatın bir düstur-u umumî suretinde icrasıyla, vücub-u zekat ve hurmet-i ribadır. Hem değil yalnız eşhast ve hususî cemaatlerde, belki umum nev'-i beşerin saadet-i hayatı için en mühim bir rükün belki devam-ı hayat-ı insaniye için en mühim bir direk, zekattır. Çünkü beşerde, havas ve avam iki tabaka var. Havastan avama merhamet ve ihsan ve avamdan havassa karşı hürmet ve itaatı temin edecek, zekattır. Yoksa yukarıdan avamın başına zulüm ve tahakküm iner, avamdan zenginlere karşı kin ve isyan çıkar. İki tabaka-i beşer daimî bir mücadele-i maneviyede, bir keşmekeş-i ihtilafta bulunur. Gele gele tâ Rusya'da olduğu gibi, sa'y ve sermaye mücadelesi suretinde boğuşmaya başlar.

Ey ehl-i kerem ve vicdan ve ey ehl-i sehavet ve ihsan!

İhsanlar zekat namına olmazsa, üç zararı var. Bazan da faidesiz gider. Çünkü Allah namına vermediğin için, manen minnet ediyorsun; bîçare fakiri minnet esareti altında bırakıyorsun. Hem makbul olan duasından mahrum kalıyorsun. Hem hakikaten Cenab-ı Hak'ın malını ibadına vermek için bir tevziat memuru olduğun halde, kendini sahib-i mal zannedip bir küfran-ı nimet ediyorsun. Eğer zekat namına versen; Cenab-ı Hak namına verdiğin için bir sevab kazanıyorsun, bir şükran-ı nimet gösteriyorsun. O muhtaç adam dahi sana tabasbus etmeğe mecbur olmadığı için, izzet-i nefsi kırılmaz ve duası senin hakkında makbul olur. Evet zekat kadar, belki daha ziyade nafîle ve ihsan, yahut sair suretlerde verip riya ve şöhret gibi, minnet ve tezlil gibi zararları kazanmak nerede? Zekat namına o iyilikleri yapıp, hem farzı eda etmek, hem sevabı, hem ihlası, hem makbul bir duayı kazanmak nerede?

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوعِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا وَقَالَ الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Hâtîme

(Gıybet hakkındadır)

بِاسْمِهِ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Yirmibeşinci Söz'ün Birinci Şu'lesinin Birinci Şuamının Beşinci Noktasının makam-ı zemm ve zecrin misallerinden olan birtek âyetin, mu'cizane altı tarzda gıybetten tenfir etmesi; Kur'an'ın nazarında gıybet ne kadar şeni' bir şey olduğunu tamamıyla gösterdiğinden, başka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet Kur'anın beyanından sonra beyan olamaz, ihtiyaç da yoktur.

İşte **أَيُّبُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا** âyetinde altı derece zemmi, zemmeder. Gıybetten altı mertebe şiddetle zecreder. Şu âyet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, manası gelecek tarzda oluyor. Şöyle ki:

Malûmdur: Âyetin başındaki hemze, sormak (âyâ) manasındadır. O sormak manası, su gibi âyetin bütün kelimelerine girer. Her kelimedede bir hükm-ü zımnî var.

İşte birincisi, hemze ile der: Âyâ, sual ve cevab mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şey'i anlamıyor?

İkincisi, **يُحِبُّ** lafzıyla der: Âyâ, sevmek ve nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever?

Üçüncüsü, **أَحَدُكُمْ** kelimesiyle der: Cemaatten hayatını alan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?

Dördüncüsü, **أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ** kelâmıyla der: İnsaniyetiniz ne olmuş ki, böyle canavarcasına arkadaşınızı diş ile parçalamayı yapıyorsunuz?

Beşincisi, **أَخِيهِ** kelimesiyle der: Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı manevîsini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki, kendi âzanızı kendi dişinizle divane gibi ısıyorsunuz?

Altıncısı, **مَيْتًا** kelâmıyla der: Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir kardeşinize karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?

Demek şu âyetin ifadesiyle ve kelimelerin ayrı ayrı delaletiyle: Zemm ve gıybet, aklen ve kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fitraten ve milliyeten mezmumdur. İşte bak nasıl şu âyet, îcazkârane altı mertebe zemmi zemmetmekle, i'cazkârane altı derece o cürümden zecreder.

Gıybet, ehl-i adavet ve hased ve inadın en çok istimal ettikleri alçak bir silâhtır. İzzet-i nefis sahibi, bu pis silâha tenezzül edip istimal etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş:

أَكْبَرُ نَفْسِي عَنْ جَزَاءِ بَغِيْبَةٍ * فَكُلُّ إِغْتِيَابٍ جَهْدٌ مَنْ لَا لَهُ جَهْدٌ

Yani: "Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet; zaîf ve zelil ve aşağıların silâhıdır."

Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hazır olsa idi ve işitse idi, kerahet edip darılacaktı. Eğer doğru dese, zâten gıybettir. Eğer yalan dese; hem gıybet, hem iftiradır. İki katlı çirkin bir günahdır.

Gıybet, mahsus birkaç maddede caiz olabilir:

Birisi: Şekva suretinde bir vazifedar adama der, tâ yardım edip o münkeri, o kabahati ondan izale etsin ve hakkını ondan alsın.

Birisi de: Bir adam onunla teşrik-i mesaî etmek ister. Senin ile meşveret eder. Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için desen: "Onun ile teşrik-i mesaî etme. Çünkü zarar göreceksin."

Birisi de: Maksadı, tahkir ve teşhir değil; belki maksadı, tarif ve tanıttırmak için dese: "O topal ve serseri adam filan yere gitti."

Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecahirdir. Yani fenalıktan sıkılmıyor, belki işlediği seyyiatla iftihar ediyor; zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak aşikâre bir surette işliyor.

İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet caiz olabilir. Yoksa gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi a'mal-i sâlihayı yer bitirir.

Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi; o vakit **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَ لِمَنْ اغْتَابَنَا** demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rast gelse, "Beni helâl et" demeli.

* * *

Yirmiüçüncü Mektub

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا بَعْدَ عَاشِرَاتِ دَقَائِقِ عُمرِكَ وَذَرَاتِ وُجُودِكَ

Aziz, gayretli, ciddî, hakikatlı, hâlis, dirayetli kardeşim!

Bizim gibi hakikat ve âhîret kardeşlerin, ihtilaf-ı zaman ve mekân sohbetlerine ve ünsiyetlerine bir mani' teşkil etmez. Biri şarkta, biri garbda, biri mazide, biri müstakbelde, biri dünyada, biri âhîrette olsa da beraber sayılabilirler ve sohbet edebilirler. Hususan birtek maksad için bir tek vazifede bulunanlar, birbirinin aynı hükmündedirler. Sizi her sabah yanımda tasavvur edip, kazancımın bir kısmını, bir sülüsünü (Allah kabul etsin) size veriyorum. Duada, Abdülmecid ve Abdurrahman ile berabersiniz. İnşâallah her vakit hissenizi alırsınız. Sizin dünyaca bazı müşkilâtınız, senin hesabına beni bir parça müteessir etti. Fakat madem dünya bâki değil ve musibetlerinde bir nevi hayır vardır; senin bedeline "Yahu bu da geçer" kalbime geldi. **لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ** düşündüm, **إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ** okudum, **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** dedim. Senin yerine teselli buldum. Cenab-ı Hak bir abdini severse, dünyayı ona küstürür, çirkin gösterir. İnşâallah sen de o sevgililerin sınıfındansın. "Sözler" in neşrine manilerin çoğalması sizi müteessir etmesin. İnşâallah neşrettiğin miktar bir rahmete mazhar olduğu zaman, pek bereketli bir surette o nurlu çekirdekler, kesretli çiçekler açacaklar.

Bazı sualler soruyorsunuz. Aziz kardeşim, yazılan galib Sözler ve Mektublar; ihtiyarsız, defî ve ânî bir surette kalbe geliyordu, güzel oluyordu. Eğer ihtiyar ile Eski Said gibi kuvve-i ilmiye ile düşünüp cevap versem; sönük düşer, noksan olur. Bir miktardır ki; tulûat-ı kalbiye tevakkuf etmiş, hâfıza kamçısı kırılmış, fakat cevabsız kalmamak için gayet muhtasar birer cevap yazacağız:

Birinci Sualiniz: Mü'minin mü'mine en iyi duası nasıl olmalıdır?

Elcevab: Esbab-ı kabul dairesinde olmalı. Çünkü bazı şerait dâhilinde dua makbul olur. Şerait-i kabulün içtimaı nisbetinde makbuliyeti ziyadeleşir. Ezcümle: Dua edileceği vakit, istiğfar ile manevî temizlenmeli, sonra makbul bir dua olan salavat-ı şerifeyi şefaathı gibi zikretmeli ve âhirde yine salavat getirmeli. Çünkü iki makbul duanın ortasında bir dua makbul olur. Hem **بِظَهْرِ الْعَيْبِ** yani "gıyaben ona dua etmek"; hem hadîste ve Kur'anda gelen me'sur dualarla dua etmek. Meselâ:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَمُوَ وَالْعَافِيَةَ لِي وَ لَهٗ فِي الدِّينِ وَ الدُّنْيَا وَ الآخِرَةِ

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ

gibi câmi' dualarla dua etmek; hem hulûs ve huşu' ve huzur-u kalb ile dua etmek; hem namazın sonunda, bilhassa sabah namazından sonra; hem mevâki'-i mübarekede, hususan mescidlerde; hem Cum'ada, hususan saat-ı icabede; hem şuhur-u selâsede, hususan leyalı-i meşhurede; hem ramazanda, hususan leyle-i kadirde dua etmek kabule karin olması rahmet-i İlahiyeden kaviiyen me'muldür. O makbul duanın ya aynen dünyada eseri görünür veyahut dua olunanın âhiretine ve hayat-ı ebediyesi cihetinde makbul olur. Demek aynı maksad yerine gelmezse, dua kabul olmadı denilmez; belki daha iyi bir surette kabul edilmiş denilir.

İkinci Sualiniz: Sahabe-i Kiram Hazeratına Radıyallahü Anh denildiğine binaen, başkalarına da bu manada söylemek muvafık mıdır?

Elcevab: Evet denilir. Çünkü Resul-i Ekrem'in bir şiarı olan Aleyhissalâtü Vesselâm kelâmı gibi Radıyallahü Anh terkibi, Sahabeye mahsus bir şiar değil, belki Sahabe gibi veraset-i nübüvvet denilen velayet-i kübrada bulunan ve makam-ı rızaya yetişen Eimme-i Erbaa, Şah-ı Geylanî, İmam-ı Rabbanî, İmam-ı Gazalî gibi zâtlara denilmeli. Fakat örf-ü ülemada Sahabeye, Radıyallahü Anh; Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîne, Rahimehullah; onlardan sonrakilere, Gaferehullah; ve Evliyaya, Kuddise Sırruhu denilir.

Üçüncü Sualiniz: Başta müçtehidîn-i izam imamları mı efdal, yoksa hak tarikatların şahları, aktaabları mı efdaldır?

Elcevab: Umum müçtehidîn değil; belki Ebu Hanife, Mâlik, Şafiî, Ahmed İbn-i Hanbel; şahların, aktaabların fevkindedirler. Fakat hususî faziletlerde Şah-ı Geylanî gibi bazı hârika kutublar, bir cihette daha parlak makama sahibdirler. Fakat küllî fazilet imamlarıdır. Hem tarikat şahlarının bir kısmı,

müçtehidlerdendir; onun için umum müçtehidîn, aktabdan daha efdaldır denilmez. Fakat Eimme-i Erbaa, Sahabeden ve Mehdi'den sonra en efdallerdir denilir.

Dördüncü Sualiniz: **إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ** de hikmet ve gaye nedir?

Elcevab: Cenab-ı Hak, Hakîm ismi muktezası olarak, vücud-u eşyada bir merdivenin basamakları gibi bir tertib vaz'etmiş. Sabırsız adam teenni ile hareket etmediği için, basamakları ya atlar düşer veya noksan bırakır; maksud damına çıkamaz. Onun için hırs mahrumiyete sebebdir. Sabır ise müşkilâtın anahtarıdır ki, **الْحَرِيصُ حَائِبٌ حَاسِرٌ * وَالصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ** durub-u emsal hükmüne geçmiştir. Demek Cenab-ı Hakk'ın inayet ve tevfiği, sabırlı adamlarla beraberdir. Çünkü sabır üçtür:

Biri: Masiyetten kendini çekip sabretmektir. Şu sabır takvadır, **إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ** sırrına mazhar eder.

İkincisi: Musibetlere karşı sabırdır ki, tevekkül ve teslimdir. **إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ** şerefine mazhar ediyor. Ve sabırsızlık ise Allah'tan şikayeti tazammun eder. Ve ef'alini tenkid ve rahmetini ittiham ve hikmetini beğenmemek çıkar. Evet musibetin darbesine karşı şekva suretiyle elbette âciz ve zaîf insan ağlar; fakat şekva ona olmalı, ondan olmamalı. Hazret-i Yakub Aleyhisselâm'ın **إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ** demesi gibi olmalı. Yani: Musibeti Allah'a şekva etmeli, yoksa Allah'ı insanlara şekva eder gibi, "Eyvah! Of!" deyip, "Ben ne ettim ki, bu başıma geldi" diyerek, âciz insanların rikkatini tahrik etmek zarardır, manasızdır.

Üçüncü Sabır: İbadet üzerine sabırdır ki, şu sabır onu makam-ı mahbubiyete kadar çıkarıyor. En büyük makam olan ubudiyet-i kâmile canibine sevk ediyor.

Beşinci Sualiniz: Sinn-i mükellefiyet onbeş sene kabul ediliyor. Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm, nübüvvetten evvel nasıl ibadet ederdi?

Elcevab: Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'ın, Arabistanda çok perdeler altında cereyan eden bâkiye-i dini ile; fakat farziyet ve mecburiyet suretiyle değil, belki ihtiyarıyla ve mendubiyet suretiyle ibadet ederdi. Şu hakikat uzundur, şimdilik kısa kalsın.

Altıncı Sualiniz: Sinn-i kemal itibar olunan kırk yaşında nübüvvetin gelmesi ve ömr-ü saadetlerinin altmışüç olmasındaki hikmet nedir?

Elcevab: Hikmetleri çoktur. Birisi şudur ki: Nübüvvet, gayet ağır ve büyük bir mükellefiyettir. Melekât-ı akliye ve istidadat-ı kalbiyenin inkişafı ve tekemmülü ile o ağır mükellefiyet tahammül edilir. O tekemmülün zamanı ise kırk yaşdır. Hem hevesat-ı nefsanienin heyecanlı zamanı ve hararet-i garizienin galeyanlı hengâmı ve ihtirasat-ı dünyeviyenin feveranlı vakti olan gençlik ve şebabiyet ise, sırf İlahî ve uhrevî ve kudsî olan vezaif-i nübüvvet muvafık düşmüyor. Kırktan evvel ne kadar ciddî ve hâlis bir adam olsa da, şöhretperestlerin hatırlarına belki dünyanın şan ü şerefi için çalışır vehmi gelir. Onların ittihamından çabuk kurtulamaz. Fakat kırktan sonra, madem kabir tarafına nüzul başlıyor ve dünyadan ziyade âhiret ona görünüyor. Harekât ve a'mal-i uhreviyesinde çabuk o ittihamdan kurtulur ve muvaffak olur. İnsanlar da sû'-i zandan kurtulur, halâs olur.

Amma ömr-ü saadetinin altmışüç olması ise, çok hikmetlerinden birisi şudur ki: Şer'an ehl-i iman, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ı gayet derecede sevmek ve hürmet etmek ve hiç bir şey'inden nefret etmemek ve her halini güzel görmekle mükellef olduğundan; altmıştan sonraki meşakkatli ve musibetli olan ihtiyarlık zamanında, Habib-i Ekremini bırakmıyor; belki imam olduğu ümmetin ömr-ü galibi olan altmışüçte mele-i a'lâya gönderiyor, yanına alıyor; her cihette imam olduğunu gösteriyor.

Yedinci Sualiniz: **عَبْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِكُھُولِكُمْ وَشَرُّ كُھُولِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ**

hadîs midir; bundan murad nedir?

Elcevab: Hadîs olarak işitmişim. Murad da şudur ki: "En hayırlı genç odur ki; ihtiyar gibi ölümü düşünüp âhiretine çalışarak, gençlik hevesatına esir olmayıp gaflette boğulmayandır. Ve ihtiyarlarınızın en kötüsü odur ki; gaflette ve hevesatta gençlere benzemek ister; çocukçasına hevesat-ı nefsaniyeye tâbi olur."

Senin levhanda gördüğün ikinci parçanın sahih sureti şudur ki; ben başımın üstünde onu bir levha-i hikmet olarak ta'lik etmişim. Her sabah ve akşam ona bakarım, dersimi alırım:

Dost istersen Allah yeter. Evet o dost ise, herşey dosttur.

Yârân istersen Kur'an yeter. Evet ondaki enbiya ve melaike ile hayalen görüşür ve vukuatlarını seyredip ünsiyet eder.

Mal istersen kanaat yeter. Evet kanaat eden, iktisad eder; iktisad eden, bereket bulur.

Düşman istersen nefis yeter. Evet kendini beğenen, belayı bulur zahmete düşer; kendini beğenmeyen, safayı bulur, rahmete gider.

Nasihat istersen ölüm yeter. Evet ölümü düşünen, hubb-u dünyadan kurtulur ve âhiretine ciddî çalışır.

Yedinci mes'elenize bir sekizinciyi ben ilâve ediyorum. Şöyle ki:

Bir iki gün evvel bir hâfız, Sure-i Yusuf'tan bir aşr, tâ **تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ** e kadar okudu. Birden ânî bir surette bir nükte kalbe geldi: Kur'ana ve imana ait herşey kıymetlidir, zahiren ne kadar küçük olursa olsun kıymetçe büyüktür. Evet saadet-i ebediyeye yardım eden küçük değildir. Öyle ise, "şu küçük bir nüktedir, şu izaha ve ehemmiyete değmez" denilmez. Elbette şu çeşit mesailde en birinci talebe ve muhatab olan ve nüket-i Kur'aniyeyi takdir eden İbrahim Hulusi, o nükteyi işitmek ister. Öyle ise dinle:

En güzel bir kıssanın güzel bir nüktesidir. Ahsen-ül kasas olan Kıssa-i Yusuf Aleyhisselâm hâtimesini haber veren **تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ** âyetinin, ulvî ve latif ve müjdeli ve i'cazkârane bir nüktesi şudur ki: Sair ferahlı ve saadetli kıssaların âhirindeki zeval ve firak haberlerinin acıları ve elemi, kıssadan alınan hayalî lezzeti acılaştırıyor, kırıyor. Bahusus kemal-i ferah ve saadet içinde bulunduğunu ihbar ettiği hengâmda, mevtini ve firakını haber vermek daha elîmdir; dinleyenlere "Eyvah!" dedirtir. Halbuki şu âyet, Kıssa-i Yusuf'un (A.S.) en parlak kısmı ki; Aziz-i Mısır olması, peder ve vâlidesiyle görüşmesi, kardeşleriyle sevişip tanışması olan, dünyada en büyük saadetli ve ferahlı bir hengâmda, Hazret-i Yusuf'un mevtini şöyle bir surette haber veriyor ve diyor ki: Şu ferahlı ve saadetli vaziyetten daha saadetli, daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için, Hazret-i Yusuf kendisi Cenab-ı Hak'tan vefatını istedi ve vefat etti; o saadete mazhar oldu. Demek o dünyevî lezzetli saadetten daha cazibedar bir saadet ve ferahlı bir vaziyet kabrin arkasında vardır ki; Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi hakikat-bîn bir zât, o gayet lezzetli dünyevî vaziyet içinde gayet acı olan mevti istedi, tâ öteki saadete mazhar olsun.

İşte Kur'an-ı Hakîm'in şu belâgatına bak ki, Kıssa-i Yusuf'un hâtimesini ne suretle haber verdi. O haberde dinleyenlere elem ve teessüf değil, belki bir müjde ve bir sürur ilâve ediyor. Hem irşad ediyor ki: Kabrin arkası için çalışınız, hakikî saadet ve lezzet ondadır. Hem Hazret-i Yusuf'un âlî sıddıkiyetini gösteriyor ve diyor: Dünyanın en parlak ve en sürurlu haleti dahi ona gaflet vermiyor, onu meftun etmiyor, yine âhireti istiyor.

Yirmidördüncü Mektub

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا يُرِيدُ

Sual: Eazım-ı Esmâ-i İlahiyeden olan Rahîm ve Hakîm ve Vedud'un iktiza ettikleri şefkatperverane terbiye ve maslahatkârane tedbir ve muhabbetdarane taltif, nasıl ve ne suretle, müdhiş ve muvahhiş olan mevt ve adem ile, zeval ve fîrak ile, musibet ve meşakkat ile tevfiğ edilebilir? Haydi insan saadet-i ebediyeye gittiği için, mevt yolunda geçtiğini hoş görelim; fakat bu nazik ve nazenin ve zîhayat olan eşcar ve nebatat enva'ları ve çiçekleri ve vücuda lâyük ve hayata âşık ve bekaya müştak olan hayvanat taifelerini, mütemadiyen hiçbirini bırakmayarak ifnalarında ve gayet sür'atle onlara göz açtırmayarak i'damlarında ve onlara nefes aldirmayarak meşakkatle çalıştırmalarında ve hiçbirini rahatta bırakmayarak musibetlerle tağyirlerinde ve hiçbirini müstesna etmeyerek öldürmelerinde ve hiçbirini durmayarak zevallerinde ve hiçbirini memnun olmayarak fîraklarında hangi şefkat ve merhamet var, hangi hikmet ve maslahat bulunur, hangi lütuf ve merhamet yerleşebilir?

Elcevab: Dâî ve muktezîyi gösteren beş remiz ile ve gayeleri ve faideleri gösteren beş işaretle şu suali halleden çok geniş ve çok derin ve çok yüksek olan hakikat-ı uzmaya uzaktan uzağa baktırmağa çalışacağız.

BİRİNCİ MAKAM:Beş remizdir.

Birinci Remiz:Yirmialtıncı Söz'ün hâtimelerinde denildiği gibi; nasilki bir mahir san'atkâr kıymetdar bir elbiseyi murassa' ve münakkaş surette yapmak için, bir miskin adamı lâyük olduğu bir ücrete mukabil model yaparak kendi san'at ve mehareti göstermek için; o elbiseyi o miskin adam üstünde biçer, keser, kısaltır, uzatır; o adamı da oturtur, kaldırır, muhtelif vaziyetler verir. Şu miskin adamın hiç bir hakkı var mıdır ki, o san'atkâra desin: "Beni güzelleştiren bu elbiseye neden ilişip tebdil ve tağyir ediyorsun ve beni kaldırıp oturtup, meşakkatle benim istirahatımı bozuyorsun?"

Aynen öyle de: Sâni'-i Zülcelal herbir nevi mevcudatın mahiyetini birer model ittihaz ederek ve nukuş-u esmasıyla kemalât-ı san'atını göstermek için; herbir şey'e hususan zîhayata, duygularla murassa' bir vücud libasını giydirerek, üstünde kalem-i kaza ve kaderle nakışlar yapar; cilve-i esmasını gösterir. Herbir mevcuda dahi, ona lâyıf bir tarzda bir ücret olarak; bir kemal bir lezzet, bir feyz veriyor. **مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ** sırrına mazhar olan o Sâni'-i Zülcelal'e karşı hiçbir şey'in hakkı var mıdır ki, desin: "Bana zahmet veriyorsun. Benim istirahatımı bozuyorsun." Hâşâ! Evet mevcudatın hiçbir cihette Vâcib-ül Vücut'a karşı hakları yoktur ve hak dava edemezler; belki hakları, daima şükür ve hamd ile, verdiği vücud mertebelerinin hakkını eda etmektir. Çünkü verilen bütün vücud mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânattır. İmkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise, illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz. Meselâ madenler diyemezler: "Niçin nebatî olmadık?" Şekva edemezler; belki vücud-u madenîye mazhar oldukları için hakları Fâtırına şükrandır. Nebatât niçin hayvan olmadım deyip şekva edemez, belki vücud ile beraber hayata mazhar olduğu için hakkı şükrandır. Hayvan ise niçin insan olmadım diye şikayet edemez, belki hayat ve vücud ile beraber kıymetdar bir ruh cevheri ona verildiği için, onun üstündeki hakkı, şükrandır. Ve hâkeza kıyas et.

Ey insan-ı müştekî! Sen madum kalmadın, vücud nimetini giydin, hayatı tattın, camid kalmadın, hayvan olmadın, İslâmiyet nimetini buldun, dalalette kalmadın, sıhhat ve selâmet nimetini gördün ve hâkeza...

Ey nankör! Daha sen nerede hak kazanıyorsun ki, Cenab-ı Hakk'ın sana verdiği mahz-ı nimet olan vücud mertebelerine mukabil şükretmeyerek imkânât ve ademiyyat nev'inde ve senin eline geçmediği ve sen lâyıf olmadığı yüksek nimetlerin sana verilmediğinden bâtil bir hırsıyla Cenab-ı Hak'tan şekva ediyorsun ve küfran-ı nimet ediyorsun? Acaba bir adam; minare başına çıkmak gibi âlî derecatlı bir mertebeye çıksın, büyük makam bulsun, her basamakta büyük bir nimet görsün; o nimetleri verene şükretmesin ve desin: "Niçin o minareden daha yükseğine çıkamadım" diye şekva ederek ağlayıp sızlasın. Ne kadar haksızlık eder ve ne kadar küfran-ı nimete düşer, ne kadar büyük divanelik eder, divaneler dahi anlar.

Ey kanaatsız hırslı ve iktisadsız israflı ve haksız şekvalı gafil insan! Kat'iyyen bil ki: Kanaat, ticaretli bir şükrandır; hırs, hasaretle bir küfrandır. Ve iktisad, nimete güzel ve menfaatli bir ihtiramdır. İsrâf ise, nimete çirkin ve zararlı bir istihfaftır. Eğer aklın varsa, kanaata alış ve rızaya çalış. Tahammül etmezsen "Ya Sabûr" de ve sabır iste; hakkına razı ol, teşekki etme. Kimden kime şekva ettiğini bil, sus. Her halde şekva etmek istersen; nefsinin Cenab-ı Hakk'a şekva et, çünkü kusur ondadır.

İkinci Remiz:Onsekizinci Mektub'un âhirki mes'elesinin âhirinde denildiği gibi, Hâlîk-ı Zülcelal hayret-nüma, dehşet-engiz bir surette bir faaliyet-i rububiyetiyle, mevcudatı mütemadiyen tebdil ve tecdid ettiğinin bir hikmeti budur: Nasılki mahlukatta faaliyet ve hareket; bir iştiha, bir iştiyak, bir lezzetten, bir muhabbetten ileri geliyor. Hattâ denilebilir ki; herbir faaliyette bir lezzet nev'i vardır; belki herbir faaliyet, bir çeşit lezzettir. Ve lezzet dahi, bir kemale müteveccihdir; belki bir nevi kemaldır. Madem faaliyet bir kemal, bir lezzet, bir cemale işaret eder. Ve madem Kemal-i Mutlak ve Kâmil-i Zülcelal olan Vâcib-ül Vücut, zât ve sıfât ve ef'alinde, bütün enva'-ı kemalâta câmi'dir; elbette o Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un vücub-u vücuduna ve kudsiyetine lââyık bir tarzda ve istiğna-i zâtîsine ve gına-i mutlakına muvafık bir surette ve kemal-i mutlakına ve tenezzüh-ü zâtîsine münasib bir şekilde; hadsiz bir şefkat-i mukaddese ve nihayetsiz bir muhabbet-i münezzehesi vardır. Elbette o şefkat-i mukaddeseden ve o muhabbet-i münezzeheden gelen hadsiz bir şevk-i mukaddes vardır. Ve o şevk-i mukaddesten gelen hadsiz bir sürur-u mukaddes vardır. Ve o sürur-u mukaddesten gelen, tabiri caiz ise, hadsiz bir lezzet-i mukaddese vardır. Ve elbette o lezzet-i mukaddese ile beraber; hadsiz onun merhameti cihetiyle faaliyet-i kudreti içinde, mahlukatının istidadları kuvveden fiile çıkmasından ve tekemmül etmesinden neş'et eden, o mahlukatın memnuniyetlerinden ve kemallerinden gelen Zât-ı Rahman ve Rahîm'e ait, tabiri caiz ise, hadsiz memnuniyet-i mukaddese ve hadsiz iftihar-ı mukaddes vardır ki; hadsiz bir surette, hadsiz bir faaliyeti iktiza ediyor. Ve o hadsiz faaliyet dahi, hadsiz bir tebdil ve tağyir ve tahvil ve tahribi dahi iktiza ediyor. Ve o hadsiz tağyir ve tebdil dahi; mevt ve ademi, zeval ve firakı iktiza ediyor.

Bir zaman, hikmet-i beşeriye'nin masnuatın gayelerine dair gösterdiği faideler nazarımda çok ehemmiyetsiz göründü. Ve ondan bildim ki, o hikmet abesiyete gider. Onun için feylesofların ileri gidenleri, ya tabiat dalaletine düşer veya Sofestaî olur veya ihtiyar ve ilm-i Sâni'i inkâr eder veya Hâlîk'a "mûcib-i bizzât" der.

İşte o zaman rahmet-i İlahiye, Hakîm ismini imdadıma gönderdi; bana da masnuatın büyük gayelerini gösterdi. Yani herbir masnu' öyle bir mektub-u Rabbanîdir ki, umum zîşuur onu mütalaa eder. Şu gaye bir sene bana kâfi geldi. Sonra san'attaki hârikalar inkişaf etti, o gaye kâfi gelmemeye başladı. Daha çok büyük diğer bir gaye gösterildi. Yani: Herbir masnu'un en mühim gayeleri Sâniine bakar; onun kemalât-ı san'atını ve nukuş-u esmasını ve murassaat-ı hikmetini ve hedaya-yı rahmetini, onun nazarına arz etmek ve cemal ve kemaline bir âyine olmaktır, bildim. Şu gaye hayli zaman bana kâfi geldi. Sonra san'at ve icad-ı eşyadaki hayret-engiz faaliyet içinde, gayet derecede sür'atli tağyir ve tebdildeki mu'cizat-ı kudret ve şununat-ı rububiyet göründü. O vakit bu gaye dahi kâfi gelmemeye başladı. Belki şu gaye kadar büyük bir muktezi ve

dâî dahi lâzımdır bildim. İşte o vakit, şu İkinci Remiz'deki mukteziler ve gelecek işaretlerdeki gayeler gösterildi. Ve yakînen bana bildirildi ki: "Kâinattaki kudretin faaliyeti ve seyr ü seylan-ı eşya o kadar manidardır ki; o faaliyet ile Sâni'-i Hakîm, enva'-ı kâinatı konuşturuyor." Güya göklerin ve zeminin müteharrik mevcudları ve hareketleri, onların o konuşmalarındaki kelimelerdir ve taharrük ise bir tekellümdür. Demek faaliyetten gelen harekât ve zeval, bir tekellümat-ı tesbihîyedir. Ve kâinattaki faaliyet dahi kâinatın ve enva'ının sessizce bir konuşması ve konuşurmasıdır.

Üçüncü Remiz:Eşya zeval ve ademe gitmiyor, belki daire-i kudretten daire-i ilme geçiyor; âlem-i şhadetten, âlem-i gayba gidiyor; âlem-i tegayyür ve fenadan, âlem-i nura, bekaya müteveccih oluyor. Hakikat nokta-i nazarında eşyadaki cemal ve kemal; esma-i İlahiyeye aittir ve onların nukuş ve cilveleridir. Madem o esma bâkidirler ve cilveleri daimîdir; elbette nakışları teceddüd eder, tazelenir, güzelleşir. Ademe ve fenaya gitmiyor; belki yalnız itibarî taayyünleri değişir ve medar-ı hüsn ü cemal ve mazhar-ı feyz ü kemal olan hakikatları ve mahiyetleri ve hüviyet-i misaliyeleri bâkidirler. Zîruh olmayanlar, doğrudan doğruya onlardaki hüsn ü cemal esma-i İlahiyeye aittir, şeref onlarıdır, medih onların hesabına geçer, güzellik onlarındır, muhabbet onlara gider, o âyinelerin değişmesiyle onlara bir zarar îras etmez. Eğer zîruh ise, zevil-ukûlden değilse, onların zeval ve firakı, bir adem ve fena değil; belki vücud-u cismanîden ve vazife-i hayatın dağdağasından kurtulup, kazandıkları vazifenin semerelerini bâki olan ervahlarına devrederek; onların o ervah-ı bâkiyeleri dahi birer esma-i İlahiyeye istinad ederek devam eder, belki kendine lâyük bir saadete gider. Eğer o zîruhlara zevil-ukûlden ise; zâten saadet-i ebediyeye ve maddî ve manevî kemalâta medar olan âlem-i bekaya ve o Sâni'-i Hakîm'in dünyadan daha güzel, daha nurani olan âlem-i berzah, âlem-i misal, âlem-i ervah gibi diğer menzillerine, başka memleketlerine bir seyr ü seferdir; bir mevt ü adem ve zeval ü firak değil, belki kemalâta kavuşmaktır.

Elhasıl: Madem Sâni'-i Zülcelal vardır ve bâkidir ve sıfât ve esması daimî ve sermedîdirler; elbette o esmanın cilveleri ve nakışları, bir manevî beka içinde teceddüd eder; tahrib ve fena, i'dam ve zeval değildirler. Malûmdur ki insan insanîyet cihetiyle ekser mevcudatla alâkadardır. Onların saadetleriyle mütelezziz ve helâketleriyle müteellimdir. Hususan zîhayat ile ve bilhassa nev'-i beşerle ve bilhassa sevdiği ve istihsan ettiği ehl-i kemalin âlâmıyla daha ziyade müteellim ve saadetleriyle daha ziyade mes'ud olur. Hattâ şefkatli bir vâlîde gibi, kendi saadetini ve rahatını, onların saadeti için feda eder. İşte her mü'min derecesine göre, nur-u Kur'an ve sırr-ı iman ile, bütün mevcudatın saadetleriyle ve bekalılarıyla ve hiçlikten kurtulmalarıyla ve kıymetdar mektubat-ı Rabbaniye olmalarıyla mes'ud olabilir ve dünya kadar bir nur kazanabilir. Herkes derecesine göre bu nurdan istifade eder. Eğer ehl-i dalalet ise; kendi elemiyle beraber, bütün mevcudatın helâketiyle ve fenasıyla ve zahirî i'damlarıyla, zîruh

ise âlâmlarıyla müteallim olur. Yani onun küfrü, onun dünyasına adem doldurur, onun başına boşaltır; daha Cehennem'e gitmeden Cehennem'e gider.

Dördüncü Remiz:Çok yerlerde dediğimiz gibi, bir padişahın sultan, halife, hâkim, kumandan gibi muhtelif ünvanlar ve sıfatlardan neş'et eden muhtelif ayrı ayrı devair-i teşkilâtı olduğu gibi; Cenab-ı Hakk'ın esma-i hüsnasının hadd ü hesaba gelmez türlü türlü tecelliyatı vardır. Mahlukatın tenevvü'leri ve ihtilafları, o tecelliyatın tenevvü'lerinden ileri geliyor. İşte her kemal ve cemal sahibi, fitraten cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi sırrınca; o muhtelif esma dahi, daimî ve sermedî oldukları için, daimî bir surette Zât-ı Akdes hesabına tezahür isterler; yani nakışlarını görmek isterler; yani kendi nakışlarının âyinelerinde cilve-i cemallerini ve in'ikas-ı kemallerini görmek ve göstermek isterler; yani kâinat kitab-ı kebirini ve mevcudatın muhtelif mektubatını ânen fe-ânen tazelandirmek; yani yeniden yeniye manidar yazmak; yani bir tek sahifede ayrı ayrı binler mektubatı yazmak ve herbir mektubu, Zât-ı Mukaddes ve Müsemma-yı Akdes'in nazar-ı şuhuduna izhar etmekle beraber; bütün zîşuurun nazar-ı mütalaasına göstermek ve okutturmak iktiza ederler. Bu hakikata işaret eden şu hakikatlı şiire bak:

Kitab-ı âlemin yaprakları, enva'-ı nâma'dud

Huruf ile kelimatı dahi, efrad-ı nâmahdud

Yazılmış destgâh-ı Levh-i Mahfuz-i hakikatta

Mücessem lafz-ı manidardır, âlemde her mevcud.

تَأْتَلُ سَطُورَ الْكَاتِنَاتِ فَإِنَّهَا مِنَ الْمَلَا الْأَعْلَى إِلَيْكَ رَسَائِلُ

Beşinci Remiz:İki nüktedir.

Birinci Nükte:Madem Cenab-ı Hak var, herşey var. Madem Cenab-ı Vâcib-ül Vücut'a intisab var, herşey için bütün eşya var. Çünkü Vâcib-ül Vücut'a nisbetle herbir mevcud, bütün mevcudata, vahdet sırrıyla bir irtibat peyda eder. Demek Vâcib-ül Vücut'a intisabını bilen veya intisabı bilinen herbir mevcud, sırr-ı vahdetle, Vâcib-ül Vücut'a mensub bütün mevcudatla münasebetdar olur. Demek herbir şey, o intisab noktasında hadsiz envâr-ı vücuda mazhar olabilir. Firaklar, zevaller, o noktada yoktur. Bir ân-ı seyyale yaşamak, hadsiz envâr-ı vücuda medardır. Eğer o intisab olmazsa ve bilinmezse, hadsiz firaklara ve zevallere ve ademlere mazhar olur. Çünkü o halde alâkadar olabileceği herbir mevcuda karşı bir firakı ve bir iftirakı ve bir zevali vardır. Demek kendi şahsî vücuduna, hadsiz ademler ve firaklar yüklenir. Bir milyon sene vücudda kalsa

da (intisabsız); evvelki noktasındaki o intisabdaki bir an yaşamak kadar olamaz. Onun için ehl-i hakikat demişler ki: "Bir ân-ı seyyale vücud-u münevver, milyon sene bir vücud-u ebtere müreccahtır." Yani: "Vücud-u Vâcib'e nisbet ile bir an vücud, nisbetsiz milyon sene bir vücuda müreccahtır." Hem bu sır içindir ki, ehl-i tahkik demişler: "Envâr-ı vücud ise Vâcib-ül Vücud'u tanımaktadır." Yani: "O halde kâinat, envâr-ı vücud içinde olarak melaike ve ruhaniyat ve zîşuurlar ile dolu görünür. Eğer onsuz olsa adem zulümatları, firak ve zeval elemeleri herbir mevcudu ihata eder. Dünya, o adamın nazarında boş ve hâlî bir vahşetgâh suretinde görünür." Evet nasilki bir ağaç meyvelerinin herbirisi, ağacın başındaki bütün meyvelere karşı birer nisbeti var ve o nisbetle birer kardeşi, arkadaşı mevcut olduğundan, onların adedince ârizî vücudları vardır. Ne vakit o meyve ağacın başından kesilse, herbir meyveye karşı bir firak ve zeval hasıl olur. Herbir meyve onun için madum hükmündedir. Haricî bir zulmet-i adem ona hasıl oluyor. Öyle de: Kudret-i Ehad-i Samed'e intisab noktasında herşey için bütün eşya var. Eğer intisab olmazsa, her şey için eşya adedince haricî ademler var. İşte şu remizden, imanın azamet-i envârına bak ve dalaletin dehşetli zulümatını gör. Demek iman, şu remizde beyan edilen hakikat-ı âliye-i nefis-ül emriyenin ünvanıdır ve iman ile ondan istifade edebilir. Eğer iman olmazsa nasilki kör, sağır, dilsiz, akılsız adama herşey madumdur; öyle de imansıza herşey madumdur, zulümatlıdır.

İkinci Nükte:Dünyanın ve eşyanın üç tane yüzü var.

Birinci Yüzü: Esmâ-i İlahiyeye bakar, onların âyineleridir. Bu yüze zeval ve firak ve adem giremez; belki tazelenmek ve teceddüd var.

İkinci Yüzü: Âhirete bakar, âlem-i bekaya nazar eder, onun tarlası hükmündedir. Bu yüzde bâki semereler ve meyveler yetiştirmek var; bekaya hizmet eder, fânî şeyleri bâki hükmüne getirir. Bu yüzde dahi mevt ve zeval değil, belki hayat ve beka cilveleri var.

Üçüncü Yüzü: Fânilere, yani bizlere bakar ki; fânilerin ve ehl-i hevesatın maşukası ve ehl-i şuurun ticaretgâhı ve vazifedarların meydan-ı imtihanlarıdır. İşte bu üçüncü yüzündeki fena ve zeval, mevt ve ademin acılarına ve yaralarına merhem için o üçüncü yüzün iç yüzündeki beka ve hayat cilveleri var.

Elhasıl: Şu mevcudat-ı seyyale, şu mahlukat-ı seyyare, Vâcib-ül Vücud'un envâr-ı icad ve vücudunu tazelandirmek için müteharrik âyineler ve değişen mazharlardır.

İKİNCİ MAKAM:

Bir mukaddime, beş işarettir. Mukaddime iki mebhastır.

Birinci Mebhas:Bu gelecek beş işarette, şununat-ı rububiyeti rasad etmek için; birer sönük, küçük dûrbîn nev'inden birer temsil yazılacak. Bu temsiller; şununat-ı rububiyetin hakikatını tutamaz, ihata edemez, mikyas olamaz fakat baktırabilir. O gelecek temsilâtta ve geçen remizlerde, Zât-ı Akdes'in şununatına münasib olmayan tabirat, temsilin kusuruna aittir.

Meselâ: Lezzet ve sürur ve memnuniyetin bizce malûm manaları, şununat-ı mukaddeseyi ifade edemiyor; fakat birer ünvan-ı mülahazadır, birer mirsad-ı tefekkürdür. Hem dahi şu temsiller; muhit, azîm bir kanun-u rububiyetin küçük bir misalde ucunu göstermekle, rububiyetin şununatında o kanunun hakikatını isbat ediyor. Meselâ bir çiçek vücuddan gider, binler vücut bırakarak öyle gider denilmiş. Onunla azîm bir kanun-u rububiyeti gösteriyor ki; bütün bahar, belki bütün dünyadaki mevcudatta bu kanun-u rububiyet cereyan ediyor.

Evet Hâlık-ı Rahîm, bir kuşun tüylü libasını hangi kanunla değiştiriyor, tazelandiriyor; o Sâni'-i Hakîm aynı kanunla, her sene Küre-i Arz'ın libasını tecdid eder. Hem o aynı kanunla, her asırda dünyanın şeklini tebdil eder. Hem aynı kanunla, kıyamet vaktinde kâinatın suretini tağyir edip değiştirir.

Hem hangi kanunla zerreyi, mevlevî gibi tahrik ederse; aynı kanunla Küre-i Arz'ı meczub ve semaa kalkan mevlevî gibi döndürüyor ve o kanun ile âlemleri böyle çeviriyor ve manzume-i şemsiyeyi gezdiriyor.

Hem hangi kanunla senin bedenindeki hüceyratın zerrelerini tazelandiriyor, tamir ve tahlil ediyorsa, aynı kanunla senin bağını her sene tecdid eder ve her mevsimde çok defa tazelandirir. Aynı kanunla, zemin yüzünü her bahar mevsiminde tecdid eder, taze bir peçe üstüne çeker.

Hem o Sâni'-i Kadîr, hangi kanun-u hikmetle bir sineği ihya eder; aynı kanunla şu önümüzdeki çınar ağacını her baharda ihya eder ve o kanunla Küre-i Arz'ı yine o baharda ihya eder ve aynı kanunla haşırde mahlukatı da ihya eder. Şu sırra işaretten **مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْزُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ** Kur'an ferman eder. Ve hâkeza kıyas et.

Bunlar gibi çok kavanin-i rububiyet vardır ki, zerreden tâ mecmu'-u âleme kadar cereyan ediyor. İşte faaliyet-i rububiyetin içindeki şu kanunların azametine bak ve genişliğine dikkat et ve içindeki sırr-ı vahdeti gör; herbir kanun bir bürhan-ı vahdet olduğunu bil. Evet şu çok kesretli ve çok azametli kanunlar, herbiri ilim ve iradenin cilvesi olmakla beraber; hem vâhid, hem muhit olduğu için; Sâni'in vahdaniyetini ve ilim ve iradesini gayet kat'î bir surette isbat ederler. İşte ekser Sözlere ekser temsilât, böyle kanunların uçlarını birer cüz'î misal ile göstermekle; müddeada, aynı kanunun vücuduna işaret eder.

Madem temsil ile kanunun tahakkuku gösteriliyor, bürhan-ı mantikî gibi yakînî bir surette müddeayı isbat eder. Demek Sözlerdeki ekser temsiller; birer bürhan-ı yakînî, birer hüccet-i katia hükmündedir.

İkinci Mebhas: Onuncu Söz'ün Onuncu Hakikatı'nda denildiği gibi, bir ağacın ne kadar meyveleri ve çiçekleri vardır; her bir meyvenin, herbir çiçeğin o kadar gayeleri, hikmetleri vardır. Ve o hikmetler üç kısımdır. Bir kısmı Sânia bakar, esmasının nakışlarını gösterir. Bir kısmı zîşuurlara bakar ki, onların nazarlarında kıymetdar mektubat ve manidar kelimattır. Bir kısmı kendi nefesine ve hayatına ve bekasına bakar ve insana faideli ise insanın menfaatine göre hikmetleri vardır. İşte herbir mevcudun böyle kesretli gayeleri bulunduğunu bir vakit düşünürken, hatırıma Arabî tarzda ve gelecek "Beş İşaret" in esasına nota hükmünde olarak, küllî gayelere işaret eden şu fıkralar gelmiştir.

وَهَذِهِ الْمَوْجُودَاتُ الْجَلِيَّةُ مَظَاهِرُ سَيِّئَةٍ وَمَرَايَا جَوَالَةٍ لِتَجَدُّدِ نَجَلِيَّاتِ أَنْوَارِ إِيجَادِهِ سُبْحَانَهُ بِتَبَدُّلِ التَّعْيُنَاتِ الْإِعْتِبَارِيَّةِ * أَوَّلًا : مَعَ
إِسْتِحْفَافِ الْمَعَانِي الْجَمِيلَةِ وَالْهُوِّيَّاتِ الْمِثَالِيَّةِ * وَثَانِيًا : مَعَ إِنتَاجِ الْحَقَائِقِ الْعَبِيَّةِ وَالنُّسُوجِ اللَّوْحِيَّةِ * وَثَالِثًا : مَعَ نَشْرِ التَّمَرَاتِ
الْأُخْرَوِيَّةِ وَالْمَنَاظِرِ السَّرْمَدِيَّةِ * وَرَابِعًا : مَعَ إِعْلَانِ التَّنْسِيحَاتِ الرَّبَّائِيَّةِ وَ إِظْهَارِ الْمُفْتَضِيَّاتِ الْأَسْمَائِيَّةِ * وَخَامِسًا : لِظُهُورِ الشُّؤْنَاتِ
السُّبْحَانِيَّةِ وَالْمَشَاهِدِ الْعِلْمِيَّةِ

İşte bu beş fıkroda, gelecekte bahsedeceğimiz işaretin esasatı var. Evet herbir mevcud (hususan zîhayat olanların) beş tabaka ayrı ayrı hikmetleri ve gayeleri var. Nasılki meyvedar bir ağaç, birbirinin üstündeki dalları semere verir; öyle de: Herbir zîhayatın, beş tabaka muhtelif gayeleri bulunur ve hikmetleri var.

Ey insan-ı fâni! Senin cüz'î bir çekirdek hükmündeki kendi hakikatını, meyvedar bir şecere-i bâkiyeye inkılab etmesini ve beş işarete gösterilen on tabaka meyvelerini ve on nevi gayelerini elde etmesini istersen, hakikî imanı elde et. Yoksa bütün onlardan mahrum kalmakla beraber, o çekirdek içinde sıkışık çürüyeceksin.

Birinci İşaret: فَأَوَّلًا: بِتَبَدُّلِ التَّعْيُنَاتِ الْإِعْتِبَارِيَّةِ مَعَ إِسْتِحْفَافِ الْمَعَانِي الْجَمِيلَةِ وَالْهُوِّيَّاتِ الْمِثَالِيَّةِ fıkrası ifade ediyor ki: Bir mevcud vücuddan gittikten sonra, zahiren kendisi ademe, fenaya gider; fakat ifade ettiği manalar bâki kalır, mahfuz olur. Hüviyet-i misaliyesi ve sureti ve mahiyeti dahi âlem-i misalde ve âlem-i misalin nümuneleri olan elvah-ı mahfuzada ve elvah-ı mahfuzanın nümuneleri olan kuvve-i hâfızalarda kalır. Demek bir vücud-u surî kaybeder, yüzer vücud-u manevî ve ilmî kazanır. Meselâ: Nasılki bir sahifenin tab'ına medar olan matbaa hurufatına bir vaziyet ve bir tertib verilir ve bir sahifenin tab'ına medar olur; ve o sahife ise suretini ve hüviyetini, basılan müteaddid yapraklara verip ve manalarını çok akıllara neşrettikten sonra o matbaa hurufatının vaziyeti ve tertibi de değiştirilir. Çünkü

daha ona lüzum kalmadı, hem başka sahifelerin tab'ı lâzım geliyor. İşte aynen bunun gibi, şu mevcudat-ı Arziye hususan nebatiye, kalem-i kader-i İlahî onlara bir tertib, bir vaziyet verir; bahar sahifesinde kudret onları icad eder ve güzel manalarını ifade ederek, suretleri ve hüviyetleri âlem-i misal gibi âlem-i gaybın defterine geçtikleri için, hikmet iktiza ediyor ki; o vaziyet değişsin, tâ yeni gelecek diğer bahar sahifesi yazılsın, onlar dahi manalarını ifade etsinler.

İkinci İşaret: **مَعَ اِنتَاجِ الْحَفَا تِقِ الْعَبِيَّةِ وَالشُّوْجِ اللُّوْحِيَّةِ: وَثَابِتًا** Bu fıkra işaret eder ki: Herbir şey -cüz'î olsun küllî olsun- vücuddan gittikten sonra (hususan zîhayat olsa) çok hakaik-i gaybiye netice vermekle beraber; âlem-i misalin defterlerinde olan levh-i misalî üstünde, etvar-ı hayatı adedince suretleri bırakıp, o suretlerden, manidar olan ve mukadderat-ı hayatiye denilen sergüzeşt-i hayatiyeleri yazılır ve ruhaniyata bir mütalaagâh olur. Nasılki meselâ bir çiçek vücuddan gider, fakat yüzer tohumcuklarını ve tohumcuklarda mahiyetini vücudda bırakmakla beraber; küçük elvah-ı mahfuzada ve elvah-ı mahfuzanın küçük nümuneleri olan hâfızalarda binler suretini bırakıp, zîşuurlara etvar-ı hayatıyla ifade ettiği tesbihat-ı Rabbaniye ve nukuş-u esmaiyyeyi okutturur, sonra gider. Öyle de: Yeryüzünün saksısında güzel masnuatla münakkaş olan bahar mevsimi, bir çiçektir; zahiren zeval bulur, ademe gider, fakat onun tohumları adedince ifade ettikleri hakaik-i gaybiye ve çiçekleri adedince neşrettiği hüviyet-i misaliye ve mevcudatı adedince gösterdikleri hikmet-i Rabbaniyeyi kendine bedel olarak vücudda bırakıp sonra bizden saklanır. Hem o giden baharın arkadaşları olan sair baharlara yer boşaltır, tâ onlar gelip vazife görsünler. Demek o bahar, zahirî bir vücudu çıkarır; manen bin vücud giyer.

Üçüncü İşaret: **مَعَ نَشْرِ التَّمْرَاتِ الْأُخْرَوِيَّةِ وَالْمَنَاظِرِ السَّرْمَدِيَّةِ: وَثَابِتًا** fikrası ifade ediyor ki: Dünya bir destgâh ve bir mezraadır, âhret pazarına münasib olan mahsulâtı yetiştirir. Çok Sözlerde isbat etmişiz: Nasılki cinn ve insin amelleri âhret pazarına gönderiliyor. Öyle de: Dünyanın sair mevcudatı dahi, âhret hesabına çok vazifeler görüyorlar ve çok mahsulât yetiştiriyorlar. Belki Küre-i Arz, onlar için geziyor; belki denilebilir ki: "Onun içindir." Bu sefine-i Rabbaniye, yirmidört bin senelik bir mesafeyi bir senede geçip, meydan-ı haşrin etrafında dönüyor. Meselâ ehl-i Cennet, elbette arzu ederler ki, dünya maceralarını tahattur etsinler ve birbirine nakletsinler; belki o maceraların levhalarını ve misallerini görmeyi çok merak ederler. Elbette sinema perdelerinde görmek gibi; o levhaları, o vak'aları müşahede etseler çok mütelezziz olurlar. Madem öyledir, herhalde dâr-ı lezzet ve menzil-i saadet olan dâr-ı Cennet'te, **عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ** işaretiyle; sermedî manzaralarda, dünyevî maceraların muhaveresi ve dünyevî hâdisatın manzaraları Cennet'te bulunacaktır. İşte bu güzel mevcudatın bir an görünmesiyle kaybolması ve birbiri arkasından gelip geçmesi, menazır-ı sermediyeyi teşkil etmek için, bir fabrika destgâhları hükmünde görünüyor. Meselâ: Nasılki ehl-i medeniyet, fâni vaziyetlere bir nevi beka vermek ve ehl-i

istikbale yadigâr bırakmak için; güzel veya garib vaziyetlerin suretlerini alıp, sinema perdeleriyle istikbale hediye ediyor, zaman-ı maziyi zaman-ı halde ve istikbalde gösteriyor ve dercediyorlar. Aynen öyle de: Şu mevcudat-ı bahariye ve dünyeviyede kısa bir hayat geçirdikten sonra, onların Sâni'-i Hakîm'i âlem-i bekaya ait gayelerini o âleme kaydetmekle beraber âlem-i ebedîde, sermedî manzaralarda onların etvar-ı hayatlarında gördükleri vezaif-i hayatiyeyi ve mu'cizat-ı Sübhaniyeyi, menazır-ı sermediyede kaydetmek, mukteza-yı ism-i Hakîm ve Rahîm ve Vedud'dur.

Dördüncü İşaret: **مَعَ إِغْلَانِ التَّسْبِيحَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ وَ إِظْهَارِ الْمُتَمَتُّعَاتِ الْأَسْمَاءِ نَبِيَّةً: وَرَابِعًا** fıkrası ifade ediyor ki: Mevcudat etvar-ı hayatıyla, müteaddid enva'-ı tesbihat-ı Rabbaniyeyi yapıyor. Hem esma-i İlahiyenin iktiza ve istilzam ettikleri hâlâtı gösteriyor ki... Meselâ: Rahîm ismi şefkat etmek ister, Rezzak ismi rızık vermek iktiza eder, Latif ismi lütfetmek istilzam eder ve hâkeza bütün esmanın birer birer muktezası vardır. İşte herbir zîhayat hayatıyla ve vücuduyla o esmanın muktezasını göstermekle beraber, cihazatı adedince Sâni'-i Hakîm'e tesbihat yapıyorlar. Meselâ: Nasılki bir insan güzel meyveler yer, o meyveler midesinde dağılır, erir, zahiren mahvolur; fakat ağızından, midesinden başka bütün hüceyrat-ı bedeniyede faaliyetkârane bir lezzet, bir zevk vermekle beraber, aktar-ı bedendeki vücudu ve hayatı beslemek ve idame-i hayat etmek gibi pek çok hikmetlerin vücuduna medar oluyor. O taam kendisi de vücud-u nebatîden hayat-ı insaniye tabakasına çıkıyor, terakki ediyor. Aynen öyle de: Şu mevcudat zeval perdesinde saklandıkları vakit; onların yerinde herbirisinin pek çok tesbihatı bâki kalmakla beraber, pek çok esma-i İlahiyenin de nukuşlarını ve mukteziyatını o esmanın ellerine bırakır. Yani bir vücud-u bâkiyeye tevdi ederler, öyle giderler. Acaba fâni ve muvakkat bir vücudun gitmesiyle onun yerine bir nevi bekaya mazhar binler vücud kalsa; denilir mi ki, ona yazık oldu veyahut abes oldu veyahut şu sevimli mahluk neden gitti.. şekva edilebilir mi? Belki onun hakkındaki rahmet, hikmet, muhabbet öyle iktiza ediyorlar ve öyle olmak gerektir. Yoksa birtek zarar gelmemek için, binler menfaati terketmek lâzım gelir ki; o halde binler zarar olur. Demek Rahîm, Hakîm ve Vedud isimleri; zevale ve firaka muarız değiller, belki istilzam edip iktiza ediyorlar.

Beşinci İşaret: **لِظُّهُورِ الشُّؤْنَاتِ السُّبْحَانِيَّةِ وَالْمَشَاهِدِ الْعِلْمِيَّةِ: وَخَامِسًا** fıkrası ifade ediyor ki: "Mevcudat -hususan zîhayat olanlar- vücud-u surîden gittikten sonra bâki çok şeyleri bırakırlar, öyle giderler." İkinci Remiz'de beyan edildiği gibi, Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un kudsiyet ve istiğna-i kemaline muvafık bir tarzda ve ona lâayık bir surette; hadsiz bir muhabbet, nihayetsiz bir şefkat, gayetsiz bir iftihar, -tabiri caiz ise- mukaddes hadsiz bir memnuniyet, bir sevinç, -tabirde hata olmasın- hadsiz bir lezzet-i mukaddese, bir ferah-ı münezzeş şununat-ı rububiyetinde bulunur ki; onların âsârı bilmüşahede görünüyor. İşte o şununat, iktiza ettikleri hayret-nüma faaliyet içinde, mevcudat tebdil ve tağyir ile, zeval

ve fena içinde sür'atle sevkediliyor.. mütemadiyen âlem-i şhadetten âlem-i gayba gönderiliyor. Ve o şunun cilveleri altında mahlukat; daimî bir seyr ü seylan, bir hareket ü cevelan içinde çalkanmakta ve ehl-i gafletin kulaklarına vaveylâ-i firak ve zevali ve ehl-i hidayetin sem'ine velvele-i zikr ü tesbihi dağıtmaktadırlar. Bu sırra binaen herbir mevcud Vâcib-ül Vücut'un bâki şununun tezahürüne bâki birer medar olacak manaları, keyfiyetleri, haletleri vücudda bırakıp öyle gidiyorlar. Hem o mevcud, bütün müddet-i hayatında geçirdiği etvar ve ahvali, ilm-i ezelin ünvanları olan İmam-ı Mübin, Kitab-ı Mübin, Levh-i Mahfuz gibi vücud-u ilmî dairelerinde vücud-u haricîsini temsil eden mufassal bir vücud dahi bırakıp öyle giderler. Demek her fâni; bir vücudu terkeder, binler bâki vücudları kazanır, kazandırır. Meselâ: Nasilki hârikulâde bir fabrika makinesine âdi bazı maddeler atılır; içinde yanarlar, zahiren mahvolur; fakat o fabrikanın inbiklerinde çok kıymetdar kimya maddeleri ve edviyeler teressüb eder. Hem onun kuvvetiyle ve buharıyla o fabrikanın çarkları döner; bir taraftan kumaşları dokumasına, bir kısmı kitab tab'ına, bir kısmı da şeker gibi başka kıymetdar şeyleri imal etmesine medar oluyor ve hâkeza... Demek o âdi maddelerin yanmasıyla ve zahiren mahvolmasıyla, binler şeyler vücud buluyor. Demek âdi bir vücud gider, âli çok vücudları irsiyet bırakır. İşte şu halde, o âdi maddeye yazık oldu denilir mi? Fabrika sahibi neden ona acımadı, yandırdı; o sevimli maddeleri mahvetti, şikayet edilir mi? Aynen öyle de **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Hâlık-ı Hakîm ve Rahîm ve Vedud mukteza-yı rahmet ve hikmet ve vedudiyet olarak, kâinat fabrikasına hareket veriyor; herbir vücud-u fâniyi çok bâki vücudlara çekirdek yapar, makasıd-ı Rabbanîyesine medar eder, şunun Sühbaniyesine mazhar kılar, kalem-i kaderine mürekkebe ittihaz eder ve kudretin dokumasına bir mekik yapar ve daha bilmediğimiz pek çok inayat-ı galiye ve makasıd-ı âliye için, kendi faaliyet-i kudretiyle kâinatı faaliyete getirir. Zerratı cevelâna, mevcudatı seyerana, hayvanatı seyelana, seyyaratı deverana getirir, kâinatı konuşturur; âyâtını ona sessiz söylettirir ve ona yazdırır. Ve mahlukat-ı Arzıyeyi rububiyeti noktasında, havayı emir ve iradesine bir nevi arş ve nur unsurunu ilim ve hikmetine diğer bir arş ve suyu ihsan ve rahmetine başka bir arş ve toprağı hıfz ve ihyasına bir çeşit arş yapmış. O arşlardan üçünü, mahlukat-ı Arzıye üstünde gezdiriyor.

Kat'iyyen bil ki: Bu beş Remiz'de ve beş İşaret'te gösterilen parlak hakikat-ı âliye, nur-u Kur'an ile görünür ve imanın kuvvetiyle sahib olunabilir. Yoksa o hakikat-ı bâkiye yerine, gayet müdhiş bir zulümat geçer. Ehl-i dalalet için dünya, firaklar ve zevaller ile dolu ve ademler ile mâlâmâldir. Kâinat, onun için manevî bir Cehennem hükmüne geçer. Herşey onun için âni bir vücud ile, hadsiz bir adem ihata ediyor. Bütün mazi ve müstakbel, zulümat-ı ademle memlûdür; yalnız kısacık bir zaman-ı halde, bir hazîn nur-u vücud bulabilir. Fakat sırr-ı Kur'an ve nur-u iman ile, ezelden ebede kadar bir nur-u vücud görünür; ona alâkadar olur ve onunla saadet-i ebedîyesini temin eder.

Elhasıl: Bir Şâir-i Mısırî'nin tarzında deriz:

Derya olunca nefes

Parelenince kafes

Tâ kesilince bu ses

Çağırırım: Ya Hak! Ya Mevcud! Ya Hayy! Ya Mabud!

Ya Hakîm! Ya Maksud! Ya Rahîm! Ya Vedud!..

Ve bağırarak derim:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ

Ve iman ederek isbat ederim:

إِنَّ الْبَعْثَ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَالْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَالسَّعَادَةَ الْآبَدِيَّةَ حَقٌّ وَإِنَّ اللَّهَ رَحِيمٌ حَكِيمٌ وَدُودٌ وَإِنَّ الرَّحْمَةَ وَالْحِكْمَةَ وَالْمَحَبَّةَ مُحِيطَةً بِجَمِيعِ الْأَشْيَاءِ وَشَوْءِ نَاهَا

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَبَّنَا بِالْحَقِّ * سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ * رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا * اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُكُونُ لَكَ رِضَاءً وَ لِحَقِّهِ آدَاءً وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ آمِينَ * وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . سُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَدِيقَةَ أَرْضِهِ ، مَشْهَرَ صَنْعَتِهِ ، مَخْشَرَ خَلْقَتِهِ ، مَظْهَرَ قُدْرَتِهِ ، مَدَارَ حِكْمَتِهِ ، مَرْهَرَ رَحْمَتِهِ ، مَرْزَعَ جَنَّتِهِ ، مَمَرَّ الْمَخْلُوقَاتِ ، مَسِيلَ الْمَوْجُودَاتِ ، مَكِيلَ الْمَصْنُوعَاتِ ، فَمَرْزِينَ الْحَيَوَانَاتِ ، مُنْفَسِّئِ الطُّيُورَاتِ ، مُنَمَّرِ الشَّجَرَاتِ ، مُزَهَّرِ النَّبَاتَاتِ ، مُعْجِزَاتِ عِلْمِهِ ، حَوَارِقِ صُنْعِهِ ، هَدَايَاءِ جُودِهِ ، بَرَاهِينِ لُطْفِهِ ، دَلَالِ الْوَحْدَةِ ، لَطَائِفِ الْحِكْمَةِ ، شَوَاهِدِ الرَّحْمَةِ ، تَبَسُّمِ الْأَزْهَارِ مِنْ زِينَةِ الْأَنْمَارِ ، تَسْجُعِ الْأَطْيَارِ فِي نَسْمَةِ الْأَشْحَارِ ، تَهْرُجِ الْأَمْطَارِ عَلَى حُدُودِ الْأَزْهَارِ ، تَزْرِينِ الْأَزْهَارِ فِي هَذِهِ الْجَنَانِ ، تَرْحُمِ الْوَالِدَاتِ عَلَى الْأَطْفَالِ الصِّغَارِ فِي كُلِّ الْحَيَوَانَاتِ وَ الْإِنْسَانِ ، تَعْرِفُ وَدُودِ ، تَوَدُّدِ رَحْمَانٍ ، تَرْحُمِ حَنَانٍ ، تَحْتُنُّ مَنَّانٍ لِلْجَنِّ وَ الْإِنْسَانِ وَ الرُّوحِ وَ الْحَيَوَانَاتِ وَالْمَلِكِ وَ الْجَنَانِ

Yirmidördüncü Mektub'un Birinci Zeyli

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ مَا يَعْبَوْنَ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

Yani: "Ey insanlar! Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var." mealindeki âyetin beş nüktesini dinle:

BİRİNCİ NÜKTE:Dua bir sır-ı azîm-i ubudiyettir. Belki ubudiyetin ruhu hükmündedir. Çok yerlerde zikrettiğimiz gibi, dua üç nevidir.

Birinci nevi dua: İstidad lisanıyladır ki; bütün hububat, tohumlar lisan-ı istidad ile Fâtır-ı Hakîm'e dua ederler ki: "Senin nukuş-u esmanı mufassal göstermek için, bize neşv ü nema ver, küçük hakikatımızı sünbülle ve ağacın büyük hakikatına çevir."

Hem şu istidad lisanıyla dua nev'inden birisi de şudur ki: Esbabın içtimaı, müsebbebin icadına bir duadır. Yani: Esbab bir vaziyet alır ki, o vaziyet bir lisan-ı hal hükmüne geçer ve müsebbebi Kadîr-i Zülcelal'den dua eder, isterler. Meselâ: Su, hararet, toprak, ziya bir çekirdek etrafında bir vaziyet olarak, o vaziyet bir lisan-ı duadır ki: "Bu çekirdeği ağaç yap, ya Hâlıkımız!" derler. Çünkü o mu'cize-i hârika-i kudret olan ağaç; o şuursuz, camid, basit maddelere havale edilmez, havalesi muhaldir. Demek içtima'-ı esbab bir nevi duadır.

İkinci nevi dua: İhtiyac-ı fitrî lisanıyladır ki; bütün zîhayatların iktidar ve ihtiyarları dâhilinde olmayan hacetlerini ve matlablarını ummadıkları yerden vakt-i münasibde onlara vermek için, Hâlık-ı Rahîm'den bir nevi duadır. Çünkü iktidar ve ihtiyarları haricinde, bilmedikleri yerden, vakt-i münasibde onlara bir Hakîm-i Rahîm gönderiyor. Elleri yetişmiyor; demek o ihsan, dua neticesidir.

Elhasıl: Bütün kâinattan dergâh-ı İlahiyeye çıkan bir duadır. Esbab olanlar, müsebbebatı Allah'tan isterler.

Üçüncü nevi dua: İhtiyaç dairesinde zîşuurların duasıdır ki, bu da iki kısımındır.

Eğer ızdırar derecesine gelse veya ihtiyac-ı fitrîye tam münasebetdar ise veya lisan-ı istidada yakınlaşmış ise veya safî, hâlis kalbin lisanıyla ise, ekseriyet-i mutlaka ile makbuldür. Terakkiyat-ı beşeriyenin kısım-ı a'zamı ve

keşfiyatları, bir nevi dua neticesidir. Havarik-1 medeniyet dedikleri şeyler ve keşfiyatlarına medar-1 iftihar zannettikleri emirler, manevî bir dua neticesidir. Hâlis bir lisan-1 istidad ile istenilmiş, onlara verilmiştir. Lisan-1 istidad ile ve lisan-1 ihtiyac-1 fitrî ile olan dualar dahi bir mani olmazsa ve şerait dâhilinde ise, daima makbuldürler.

İkinci kısım: Meşhur duadır. O da iki nevidir. Biri fiilî, biri kavlî. Meselâ çift sürmek, fiilî bir duadır. Rızkı topraktan değil; belki toprak, hazine-i rahmetin bir kapısıdır ki, rahmetin kapısı olan toprağı saban ile çalar.

Sair kısımların tafsilâtını tayyedip, yalnız kavlî duanın bir-iki sırlarını gelecek iki-üç nüktede söyleyeceğiz.

İKİNCİ NÜKTE:Duanın tesiri azîmdir. Hususan dua külliyet kesbederek devam etse; netice vermesi galibdir, belki daimîdir. Hattâ denilebilir ki: Sebeb-i hilkat-1 âlemin birisi de duadır. Yani, kâinatın hilkatinden sonra, başta nev'-i beşer ve onun başında âlem-i İslâm ve onun başında Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın muazzam olan duası, bir sebep-i hilkat-1 âlemdir. Yani: Hâlık-1 Âlem istikbalde o zâtı, nev-i beşer namına belki mevcudat hesabına bir saadet-i ebediye, bir mazhariyet-i esma-i İlahiye isteyecek bilmiş; o gelecek duayı kabul etmiş, kâinatı halketmiş. Madem duanın bu derece azîm ehemmiyeti ve vüs'ati vardır; hiç mümkün müdür ki: Bin üçyüz elli senede, her vakitte, nev-i beşerden üçyüz milyon, cinn ve ins ve melek ve ruhaniyattan hadd ü hesaba gelmez mübarek zâtlar bil'ittifak Zât-1 Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında, rahmet-i uzma-yı İlahiye ve saadet-i ebediye ve husul-ü maksud için duaları nasıl kabul olmasın? Hiçbir cihetle mümkün müdür ki, o duaları reddedilsin?

Madem bu kadar külliyet ve vüs'at ve devam kesbedip lisan-1 istidad ve ihtiyac-1 fitrî derecesine gelmiş. Elbette o Zât-1 Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, dua neticesi olarak öyle bir makam ve mertebededir ki, bütün ukûl toplansa bir akıl olsalar, o makamın hakikatını tamamıyla ihata edemezler.

İşte ey müslüman! Senin rûz-i mahşerde böyle bir şefiin var. Bu şefiin şefaatin kendine celbetmek için, sünnetine ittiba' et!

Eğer desen: Madem o Habibullahtır. Bu kadar salavat ve duaya ne ihtiyacı var?

Elcevab: O Zât (A.S.M.) umum ümmetinin saadetiyle alâkadar ve bütün efrad-1 ümmetinin her nevi saadetleriyle hissedardır ve her nevi musibetleriyle endişedardır. İşte kendi hakkında meratib-i saadet ve kemalât hadsiz olmakla

beraber; hadsiz efrad-ı ümmetinin, hadsiz bir zamanda, hadsiz enva'-ı saadetlerini hararetle arzu eden ve hadsiz enva'-ı şekavetlerinden müteessir olan bir zât, elbette hadsiz salavat ve dua ve rahmete lâyıktır ve muhtaçtır.

Eğer desen: Bazan kat'î olacak işler için dua edilir. Meselâ: Husuf ve kûsuf namazındaki dua gibi. Hem bazan hiç olmayacak şeyler için dua edilir?

Elcevab: Başka Sözcüler'de izah edildiği gibi, dua bir ibadettir. Abd, kendi aczini ve fakrını dua ile ilân eder. Zahirî maksadlar ise; o duanın ve o ibadet-i duaiyenin vakitleridir, hakikî faideleri değil. İbadetin faidesi, âhirete bakar. Dünyevî maksadlar hasıl olmazsa, "O dua kabul olmadı" denilmez. Belki "Daha duanın vakti bitmedi" denilir.

Hem hiç mümkün müdür ki: Bütün ehl-i imanın, bütün zamanlarda, mütemadiyen kemal-i hulûs ve iştiyak ve dua ile istedikleri saadet-i ebediye onlara verilmesin ve bütün kâinatın şehadetiyle hadsiz rahmeti bulunan o Kerim-i Mutlak, o Rahîm-i Mutlak; bütün onların o duasını kabul etmesin ve saadet-i ebediye vücud bulmasın?

ÜÇÜNCÜ NÜKTE:Dua-yı kavli-i ihtiyarînin makbuliyeti, iki cihettedir. Ya aynı matlubu ile makbul olur veyahud daha evlâsı verilir.

Meselâ: Birisi kendine bir erkek evlâd ister. Cenab-ı Hak, Hazret-i Meryem gibi bir kız evlâdını veriyor. "Duası kabul olunmadı" denilmez. "Daha evlâ bir surette kabul edildi" denilir. Hem bazan kendi dünyasının saadeti için dua eder. Duası âhiret için kabul olunur. "Duası reddedildi" denilmez, belki "Daha enfa' bir surette kabul edildi" denilir. Ve hâkeza... Madem Cenab-ı Hak Hakîm'dir; biz ondan isteriz, o da bize cevap verir. Fakat hikmetine göre bizimle muamele eder. Hasta, tabibin hikmetini ittiham etmemeli. Hasta bal ister; tabib-i hâzık, sıtması için sulfato verir. "Tabib beni dinlemedi" denilmez. Belki âh ü fîzârını dinledi, işitti, cevap da verdi; maksudun iyisini yerine getirdi.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE:Duanın en güzel, en latif, en leziz, en hazır meyvesi, neticesi şudur ki: Dua eden adam bilir ki, birisi var ki; onun sesini dinler, derdine derman yetiştirir, ona merhamet eder. Onun kudret eli herşey'e yetişir. Bu büyük dünya hanında o yalnız değil; bir Kerim zât var, ona bakar, ünsiyet verir. Hem onun hadsiz ihtiyacatını yerine getirebilir ve onun hadsiz düşmanlarını def'edebilir bir zâtın huzurunda kendini tasavvur ederek, bir ferah, bir inşirah duyup, dünya kadar ağır bir yükü üzerinden atıp **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** der.

BEŞİNCİ NÜKTE:Dua, ubudiyetin ruhudur ve hâlis bir imanın neticesidir. Çünkü dua eden adam, duası ile gösteriyor ki: Bütün kâinata hükmeden birisi var ki; en küçük işlerime ittila'ı var ve bilir, en uzak maksadlarımı yapabilir,

benim her halimi görür, sesimi işitir. Öyle ise; bütün mevcudatın bütün seslerini işitiyor ki, benim sesimi de işitiyor. Bütün o şeyleri o yapıyor ki, en küçük işlerimi de ondan bekliyorum, ondan istiyorum. İşte duanın verdiği hâlis tevhidin genişliğine ve gösterdiği nur-u imanın halâvet ve saflığına bak, **قُلْ مَا آخِرُ نَهٍ** **وَ قَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ** **يَعْبُوءُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ** **كَرَّ نَهٍ** **دَاؤُ نَهٍ دَادِي حَوَاهِي** denildiği gibi: Eğer vermek istemeseydi, istemek vermezdi.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى الْأَبَدِ عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ اللَّهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلَّمَ سَلِّمْنا وَ سَلِّمْ دِينَنَا آمِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Yirmidördüncü Mektub'un İkinci Zeyli

(Mi'rac-ı Nebevî hakkındadır)

بِاسْمِهِ **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزَلَةً أُخْرَى * عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى * عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى * إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى * مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَعَى * لَقَدْ رَأَى
مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى

(Mevlid-i Nebevînin Mi'raciye kısmında beş nükteyi beyan edeceğiz.)

BİRİNCİ NÜKTE:Cennet'ten getirilen Burak'a dair, Mevlid yazar Süleyman Efendi hazîn bir aşk macerasını beyan ediyor. O zât ehl-i velayet olduğu ve rivayete bina ettiği için, elbette bir hakikatı o suretle ifade ediyor.

Hakikat şu olmak gerektir ki: Âlem-i bekanın mahlukları, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın nuruyla pek alâkadardırlar. Çünkü onun getirdiği nur iledir ki; Cennet ve dâr-ı âhiret, cinn ve ins ile şenlenecek. Eğer o olmasaydı, o saadet-i ebediye olmazdı ve Cennet'in her nevi mahlukatından istifadeye müstaid olan cinn ve ins, Cennet'i şenlendirmeyeceklerdi; bir cihette sahibsiz virane kalacaktı. Yirmidördüncü Söz'ün Dördüncü Dalında beyan edildiği gibi: Nasılki bülbülün güle karşı dasitane-i aşkı; taife-i hayvanatın, taife-i nebatata derece-i aşka balığ olan ihtiyacat-ı şedide-i aşknümayı, rahmet hazinesinden gelen ve hayvanatın erzaklarını taşıyan kabile-i nebatata karşı ilân etmek için, bir hatib-i Rabbanî olarak, başta bülbül-ü gül ve her nev'den bir nevi bülbül

intihab edilmiş ve onların nağamatı dahi, nebatatın en güzellerinin başlarında hoş-âmedî nev'inden tesbihkârane bir hüsn-ü istikbaldir, bir alkışlamadır.

Aynen bunun gibi: Sebeb-i hilkat-ı eflâk ve vesile-i saadet-i dâreyn ve Habib-i Rabb-ül Âlemîn olan Zât-ı Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a karşı, nasılki melaike nev'inden Hazret-i Cebrail Aleyhisselâm kemal-i muhabbetle hizmetkârlık ediyor; melaikelerin Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'a inkiyad ve itaatini ve sırr-ı sücudunu gösteriyor; öyle de ehl-i Cennet'in, hattâ Cennet'in hayvanat kısmının dahi, o zâta karşı alâkaları, bindiği Burak'ın hissiyat-ı âşıkaneyle ifade edilmiştir.

İKİNCİ NÜKTE:Mi'rac-ı Nebeviyedeki maceralardan birisi: Cenab-ı Hakk'ın Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a karşı muhabbet-i münezzehesi, "Sana âşık olmuşum" tabiriyle ifade edilmiş. Şu tabirat, Vâcib-ül Vücut'un kudsiyetine ve istiğna-i zâtüsine, mana-yı örfî ile münasib düşmüyor. Madem Süleyman Efendi'nin mevlidi, rağbet-i âmmeye mazhariyeti delaletiyle; o zât ehl-i velayettir ve ehl-i hakikattır, elbette irae ettiği mana sahihtir. Mana da budur ki:

Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un hadsiz cemal ve kemali vardır. Çünkü bütün kâinatın aksamına inkısam etmiş olan cemal ve kemalin bütün enva'ı, onun cemal ve kemalinin emareleri, işaretleri, âyetleridir. İşte her halde cemal ve kemal sahibi, bilbedahe cemal ve kemalini sevmesi gibi, Zât-ı Zülcelal dahi cemalini pekçok sever. Hem kendine lâayık bir muhabbetle sever. Hem cemalinin şuaatı olan esmasını dahi sever. Madem esmasını sever, elbette esmasının cemalini gösteren san'atını sever. Öyle ise, cemal ve kemaline âyine olan masnuatını dahi sever. Madem cemal ve kemalini göstereni sever; elbette cemal ve kemal-i esmasına işaret eden mahlukatının mehasinini sever. Bu beş nevi muhabbete, Kur'an-ı Hakîm âyâtıyla işaret ediyor.

İşte Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, madem masnuat içinde en mükemmel ferddir ve mahlukat içinde en mümtaz şahsiyettir.

Hem san'at-ı İlahiyeyi, bir velvele-i zikr ü tesbih ile teşhir ediyor ve istihsan ediyor.

Hem esma-i İlahiyedeki cemal ve kemal hazinelerini, lisan-ı Kur'an ile açmıştır.

Hem kâinatın âyât-ı tekviniyesinin, Sâni'inin kemaline delaletlerini, parlak ve kat'î bir surette lisan-ı Kur'anla beyan ediyor.

Hem küllî ubudiyetiyle, rububiyet-i İlahiyeye âyinedarlık ediyor.

Hem mahiyetinin câmiyetiyle bütün esma-i İlahiyeye bir mazhar-ı etemm olmuştur.

Elbette bunun için denilebilir ki: Cemil-i Zülcelal, kendi cemalini sevmesiyle, o cemalin en mükemmel âyine-i zîşuuru olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ı sever.

Hem kendi esmasını sevmesiyle, o esmanın en parlak âyinesi olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ı sever ve Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a benzeyenleri dahi derecelerine göre sever.

Hem san'atını sevdiği için, elbette onun san'atını en yüksek bir sadâ ile bütün kâinatta neşreden ve semavatın kulağını çınlatan, berr ve bahri cezbeyle getiren bir velvele-i zikir ve tesbih ile ilân eden Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ı sever ve ona ittiba' edenleri de sever.

Hem masnuatını sevdiği için, o masnuatın en mükemmeli olan zîhayatı ve zîhayatın en mükemmeli olan zîşuuru ve zîşuurun en efdali olan insanları ve insanların bil'ittifak en mükemmeli olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ı elbette daha ziyade sever.

Hem kendi mahlukatının mehasin-i ahlâkiyelerini sevdiği için, mehasin-i ahlâkiyede bil'ittifak en yüksek mertebede bulunan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ı sever ve derecata göre, ona benzeyenleri dahi sever. Demek Cenab-ı Hakk'ın rahmeti gibi, muhabbeti dahi kâinatı ihata etmiş.

İşte o hadsiz mahublar içindeki mezkûr beş vechinin herbir vechinde en yüksek makam, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a mahsustur ki, "Habibullah" lâkabı ona verilmiş.

İşte bu en yüksek makam-ı mahbubiyeti, Süleyman Efendi "Ben sana âşık olmuşum" tabiriyle beyan etmiştir. Şu tabir, bir mirsad-ı tefekkürdür, gayet uzaktan uzağa bu hakikata bir işaretir. Bununla beraber madem bu tabir, şe'n-i rububiyete münasib olmayan manayı hayale getiriyor; en iyisi, şu tabir yerine: "Ben senden razı olmuşum" denilmeli.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE:Mi'raciyedeki maceralar, malûmumuz olan manalarla, o kudsî ve nezih hakikatları ifade edemiyor. Belki o muhavereler; birer ünvan-ı mülahazadır, birer mirsad-ı tefekkürdür ve ulvî ve derin hakaika birer işaretir ve imanın bir kısım hakaikına birer ihtardır ve kabil-i tabir olmayan bazı manalara birer kinayedir. Yoksa, malûmumuz olan manalar ile bir macera değil.

Biz, hayalimiz ile o muhaverelerden o hakikatları alamayız; belki kalbimizle heyecanlı bir zevk-i imanî ve nuranî bir neş'e-i ruhanî alabiliriz. Çünkü nasıl Cenab Hakk'ın zât ve sıfâtında nazir ve şebih ve misli yoktur; öyle de şununat-ı rububiyetinde misli yoktur. Sıfâtı nasıl mahlukat sıfâtına benzemiyor, muhabbeti dahi benzemez. Öyle ise şu tabirâtı, müteşabihat nev'inden tutup deriz ki: Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un vücub-u vücuduna ve kudsiyetine münasib bir tarzda ve istiğna-i zâtîsine ve kemal-i mutlakına muvafık bir surette, muhabbeti gibi bazı şununatı var ki, Mi'raciye macerasıyla onu ihtar ediyor. Mi'rac-ı Nebeviyeye dair Otuzbirinci Söz, hakaik-i Mi'raciyeyi usûl-ü imaniye dairesinde izah etmiştir. Ona iktifaen burada ihtisar ediyoruz.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE:"Yetmiş bin perde arkasında Cenab-ı Hakk'ı görmüş" tabiri, bu'diyet-i mekânı ifade ediyor. Halbuki Vâcib-ül Vücut mekândan münezzehtir, herşey'e herşeyden daha yakındır. Bu ne demektir?

Elcevab: Otuzbirinci Söz'de mufassalan, bürhanlar ile o hakikat beyan edilmiştir. Burada yalnız şu kadar deriz ki:

Cenab-ı Hak bize gayet karibdir, biz ondan gayet derecede uzağız. Nasılki Güneş, elimizdeki âyine vasıtasıyla bize gayet yakındır ve yerde herbir şeffaf şey, kendine bir nevi arş ve bir çeşit menzil olur. Eğer Güneş'in şuuru olsaydı, bizimle âyinemiz vasıtasıyla muhabere ederdi. Fakat biz ondan dörtbin sene uzağız. Bilâ-teşbih velâ-temsîl; Şems-i Ezelî, her şey'e herşeyden daha yakındır. Çünkü Vâcib-ül Vücut'dur, mekândan münezzehtir. Hiçbir şey ona perde olamaz. Fakat herşey nihayet derecede ondan uzaktır.

İşte Mi'racın uzun mesafesiyle, **وَ نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ** in ifade ettiği mesafesizliğin sırrıyla; hem Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın gitmesinde, çok mesafeyi tayyederek gitmesi ve ân-ı vâhidde yerine gelmesi sırrı, bundan ileri geliyor. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Mi'racı, onun seyr ü sülûkudur, onun ünvan-ı velayetidir. Ehl-i velayet nasılki seyr ü sülûk-u ruhanî ile, kırk günden tâ kırk seneye kadar bir terakki ile, derecat-ı imaniyenin hakkalyakîn derecesine çıkıyor.

Öyle de: Bütün evliyanın sultanı olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm; değil yalnız kalbi ve ruhu ile, belki hem cismiyle, hem havassıyla, hem letaifiyle, kırk seneye mukabil kırk dakikada, velayetinin keramet-i kübrası olan Mi'racı ile bir cadde-i kübra açarak, hakaik-i imaniyenin en yüksek mertebelerine gitmiş, Mi'rac merdiveniyle Arş'a çıkmış, "Kab-ı Kavseyn" makamında, hakaik-i imaniyenin en büyüğü olan İman-ı Billah ve İman-ı Bil'âhireti aynelyakîn gözüyle müşahede etmiş, Cennet'e girmiş, saadet-i ebediyeyi görmüş, o Mi'racın kapısıyla açtığı cadde-i kübrayı açık bırakmış,

bütün evliya-yı ümmeti seyr ü sülûk ile, derecelerine göre, ruhanî ve kalbî bir tarzda o Mi'racın gölgesi içinde gidiyorlar.

BEŞİNCİ NÜKTE:Mevlid-i Nebevî ile Mi'raciyenin okunması, gayet nâfi' ve güzel âdettir ve müstahsen bir âdet-i İslâmiyedir. Belki hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyenin, gayet latif ve parlak ve tatlı bir medar-ı sohbetidir. Belki hakaik-i imaniyenin ihtarı için, en hoş ve şirin bir derstir. Belki imanın envârını ve muhabbetullah ve aşk-ı Nebevîyi göstermeye ve tahrike en müheyyiç ve müessir bir vasıtaadır. Cenab-ı Hak bu âdeti ebede kadar devam ettirsin ve Süleyman Efendi gibi mevlid yazanlara Cenab-ı Hak rahmet etsin, yerlerini Cennet-ül Firdevs yapsın, âmîn...

Hâtıme

Madem şu kâinatın Hâlıkı, her nev'de bir ferd-i mümtaz ve mükemmel ve câmi' halkedip, o nev'in medar-ı fahri ve kemali yapar. Elbette esmasındaki ism-i a'zam tecellisiyle, bütün kâinata nisbeten mümtaz ve mükemmel bir ferdi halkedecek. Esmasında bir ism-i a'zam olduğu gibi, masnuatında da bir ferd-i ekmel bulunacak ve kâinata münteşir kemalâtı o ferde cem'edip, kendine medar-ı nazar edecek. O ferd her halde zîhayattan olacaktır. Çünkü enva'-ı kâinatın en mükemmeli zîhayattır. Ve her halde zîhayat içinde o ferd, zîşuurdan olacaktır. Çünkü zîhayatın enva'ı içinde en mükemmeli zîşuurdur. Ve her halde o ferd-i ferîd, insandan olacaktır. Çünkü zîşuur içinde hadsiz terakkiyata müstaid, insandır. Ve insanlar içinde her halde o ferd Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm olacaktır. Çünkü zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar hiç bir tarih, onun gibi bir ferdi gösteremiyor ve gösteremez. Zira o zât Küre-i Arz'ın yarısını ve nev'-i beşerin beşten birisini, saltanat-ı maneviyesi altına alarak, bin üçyüz elli sene kemal-i haşmetle saltanat-ı maneviyesini devam ettirip, bütün ehl-i kemale, bütün enva'-ı hakaikte bir "Üstad-ı Küll" hükmüne geçmiş. Dost ve düşmanın ittifakıyla, ahlâk-ı hasenenin en yüksek derecesine sahib olmuş. Bidayet-i emrinde, tek başıyla bütün dünyaya meydan okumuş. Her dakikada yüz milyondan ziyade insanların vird-i zebanı olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ı göstermiş bir zât, elbette o ferd-i mümtazdır, ondan başkası olamaz. Bu âlemin hem çekirdeği, hem meyvesi odur.

عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِعَدَدِ أَنْوَاعِ الْكَائِنَاتِ وَ مَوْجُودَاتِهَا

İşte böyle bir zâtın mevlid ve mi'racını dinlemek, yani terakkiyatının mebde' ve müntehasını işitmek, yani tarihçe-i hayat-ı maneviyesini bilmek, o zâtı kendine reis ve seyyid ve imam ve şefi' telakki eden mü'minlere; ne kadar zevkli, fahrlı, nurlu, neş'eli, hayırlı bir müsamere-i ulviye-i diniye olduğunu anla...

Ya Rab! Habib-i Ekrem (Aleyhissalâtu Vesselâm) hürmetine ve ism-i a'zam hakkına, şu risaleyi neşredenlerin ve rüfekasının kalblerini, envâr-ı imaniyeye mazhar ve kalemlerini esrar-ı Kur'aniyeye naşir eyle ve onlara sırat-ı müstakimde istikamet ver. Âmîn.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Said Nursî

* * *

Yirmibeşinci Mektub

Te'lif edilmemiştir.

* * *

Yirmialtıncı Mektub

(Şu Yirmialtıncı Mektub, birbiriyle münasebeti az dört mebhaştır.)

Birinci Mebhas

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَمَّا يَنْزِعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ تَنْزِعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Hüccet-ül Kur'an Aleşşeytan ve Hizbihî

İblisi ilzam, şeytanı ifham, ehl-i tuğyanı iskât eden Birinci Mebhas; bîtarafane muhakeme içinde şeytanın müdhiş bir desisesini kat'î bir surette reddeden bir vakiadır. O vakıanın mücmel bir kısmını on sene evvel Lemaat'ta yazmıştım. Şöyle ki:

Bu risalenin te'lifinden onbir sene evvel Ramazan-ı Şerifte İstanbul'da Bayezid Câmi-i Şerifinde hâfızları dinliyordum. Birden şahsını görmedim, fakat manevî bir ses işittim gibi bana geldi. Zihnimi kendine çevirdi. Hayalen dinledim, baktım ki bana der:

"Sen Kur'anı pek âlî, çok parlak görüyorsun. Bîtarafane muhakeme et, öyle bak. Yani bir beşer kelâmı farzet bak. Acaba o meziyetleri, o zînetleri görecek misin?"

Hakikaten ben de ona aldandım. Beşer kelâmı farzedip, öyle baktım. Gördüm ki: Nasıl Bayezid'in elektrik düğmesi çevrilip söndürülünce ortalık karanlığa düşer. Öyle de o farz ile Kur'anın parlak ışıkları gizlenmeğe başladı. O vakit anladım ki, benim ile konuşan şeytandır. Beni vartaya yuvarlandırıyor. Kur'andan istimdad ettim. Birden bir nur kalbime geldi. Müdafaaya kat'î bir kuvvet verdi. O vakit şöylece şeytana karşı münazara başladı.

Dedim: Ey şeytan! Bîtarafane muhakeme, iki taraf ortasında bir vaziyettir. Halbuki hem senin, hem insandaki senin şakirdlerin, dediğiniz bîtarafane muhakeme ise; taraf-ı muhalifi iltizamdır, bîtaraflık değildir. Muvakkaten bir dinsizliktir. Çünkü Kur'ana kelâm-ı beşer diye bakmak ve öyle muhakeme etmek, şikk-ı muhalifi esas tutmaktır. Bâtılı iltizamdır, bîtarafane değildir, belki bâtıla tarafgirliktir.

Şeytan dedi ki: Öyle ise ne Allah'ın kelâmı, ne de beşerin kelâmı deme. Ortada farzet, bak.

Ben dedim: O da olamaz. Çünkü münâzaun-fîh bir mal bulunsa, eğer iki müddeî birbirine yakın ise ve kurbiyet-i mekân varsa; o vakit o mal, ikisinden başka birinin elinde veya ikisinin elleri yetişecek bir surette bir yere bırakılacak. Hangisi isbat etse o alır. Eğer o iki müddeî birbirinden gayet uzak, biri maşrıkta, biri mağribde ise; o vakit kaideten sahib-ül yed kim ise onun elinde bırakılacaktır. Çünkü ortada bırakmak kabil değildir. İşte Kur'an kıymettar bir maldır. Beşer kelâmı Cenab-ı Hakk'ın kelâmından ne kadar uzaksa, o iki taraf o kadar, belki hadsiz birbirinden uzaktır. İşte, seradan süreyyaya kadar birbirinden uzak o iki taraf ortasında bırakmak mümkün değildir. Hem ortası yoktur. Çünkü vücud ve adem gibi ve nakızeyn gibi iki zıddırlar. Ortası olamaz. Öyle ise, Kur'an için sahib-ül yed, taraf-ı İlahîdir. Öyle ise, onun elinde kabul edilip, öylece delail-i isbata bakılacak. Eğer öteki taraf onun Kelâmullah olduğuna dair bütün bürhanları birer birer çürütse, elini ona uzatabilir. Yoksa uzatamaz. Heyhat! Binler berahin-i kat'iyenin mihlalarıyla Arş-ı A'zam'a çakılan bu muazzam pırlantayı hangi el bütün o mihlaları söküp, o direkleri kesip onu düşürebilir? İşte ey şeytan! Senin rağmına ehl-i hak ve insaf bu suretteki hakikatlı muhakeme ile muhakeme ederler. Hattâ en küçük bir delilde dahi Kur'ana karşı imanlarını ziyadeleştirirler. Senin ve şakirdlerinin gösterdiği yol ise: Bir kerre beşer kelâmı farzedilse, yani Arş'a bağlanan o muazzam pırlanta yere atılsa; bütün mihlaların kuvvetinde ve çok bürhanların metanetinde birtek bürhan lâzım ki, onu yerden kaldırıp arş-ı manevîye çaksın.. Tâ küfrün zulûmatından kurtulup, imanın envârına erişsin. Halbuki buna muvaffak olmak pek güçtür. Onun için senin desisen ile şu zamanda, bîtarafane muhakeme sureti altında çokları imanlarını kaybediyorlar.

Şeytan döndü ve dedi: Kur'an beşer kelâmına benziyor. Onların muhaveresi tarzındadır. Demek, beşer kelâmıdır. Eğer Allah'ın kelâmı olsa; ona yakışacak, her cihetçe hârikulâde bir tarzı olacaktı. Onun san'atı nasıl beşer san'atına benzemiyor, kelâmı da benzememeli?

Cevaben dedim:

-Nasılki Peygamberimiz (A.S.M.) mu'cizatından ve hasaisinden başka, ef'al ve ahval ve etvarında beşeriyette kalıp, beşer gibi âdet-i İlahiyeye ve evamir-i tekviniyesine münkad ve mutî' olmuş. O da soğuk çeker, elem çeker ve hâkeza... Herbir ahval ve etvarında hârikulâde bir vaziyet verilmemiş. Tâ ki ümmetine ef'aliyle imam olsun, etvarıyla rehber olsun, umum harekâtıyla ders versin. Eğer her etvarında hârikulâde olsa idi, bizzât her cihetçe imam olamazdı. Herkese mürşid-i mutlak olamazdı. Bütün ahvaliyle Rahmeten lil-âlemîn

olamazdı. Aynen öyle de: Kur'an-ı Hakîm ehl-i şuura imamdır, cinn ve inse mürşiddir, ehl-i kemale rehberdir, ehl-i hakikata muallimdir. Öyle ise, beşerin muhaveratı ve üslûbu tarzında olmak zarurî ve kat'îdir. Çünkü cinn ve ins münacatını ondan alıyor, duasını ondan öğreniyor, mesailini onun lisanıyla zikrediyor, edeb-i muaşeretini ondan taallüm ediyor ve hâkezâ... Herkes onu merci yapıyor. Öyle ise, eğer Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın Tur-i Sina'da işittiği Kelâmullah tarzında olsa idi, beşer bunu dinlemekte ve işitmekte tahammül edemezdi ve merci' edemezdi. Hazret-i Musa Aleyhisselâm gibi bir ulü-l azm, ancak birkaç kelâmı işitmeye tahammül etmiştir. Musa Aleyhisselâm demiş:

أَهَكَذَا كَلَامَكَ قَالَ اللَّهُ لِي قُوَّةٌ جَمِيعُ الْأَلْسِنَةِ

Şeytan yine döndü, dedi ki:

Kur'anın mesaili gibi çok zâtlar o çeşit mesaili din namına söylüyorlar. Onun için, bir beşer, din namına böyle bir şey yapmak mümkün değil mi?

Cevaben Kur'anın nuruyla dedim ki:

Evvelâ, dindar bir adam din muhabbeti için "Hak böyledir. Hakikat budur. Allah'ın emri böyledir" der. Yoksa, Allah'ı kendi keyfine konuşurmaz. Hadsiz derece haddinden tecavüz edip, Allah'ın taklidini yapıp, onun yerinde konuşmaz. **فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ** düsturundan titrer.

Ve sâniyen, bir beşer kendi başına böyle yapması ve muvaffak olması hiçbir cihetle mümkün değildir. Belki, yüz derece muhaldir. Çünkü birbirine yakın zâtlar birbirini taklid edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin suretine girebilirler. Mertebeye birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklid edebilirler. Muvakkaten insanları iğfal ederler, fakat daimî iğfal edemezler. Çünkü ehl-i dikkat nazarında alâküllihal etvar ve ahvali içindeki tasannuatlar ve tekellüfatlar sahtekârlığını gösterecek, hilesi devam etmeyecek. Eğer sahtekârlıkla taklide çalışsan; ötekinden gayet uzaksa, meselâ âdi bir adam, İbn-i Sina gibi bir dâhîyi ilimde taklid etmek istese ve bir çoban bir padişahın vaziyetini takınsa elbette hiç kimseyi aldatamayacak. Belki kendi maskara olacak. Herbir hali bağıracak ki: Bu sahtekârdır. İşte, hâşâ yüzbin defa hâşâ!.. Kur'an, beşer kelâmı farzedildiği vakit: Nasılki bir yıldız böceği bin sene tekellüfsüz hakikî bir yıldız olarak rasad ehline görünsün.. hem bir sinek bir sene tamamen tavus suretini tasannu'suz, temaşa ehline gösterecek.. hem sahtekâr, âmi bir nefer; namdar, âlî bir müşirin tavrını takınsın, makamında otursun, çok zaman öyle kalsın, hilesini ihsas etmesin.. hem müfteri, yalancı itikadsız bir adam; müddet-i ömründe daima en sadık, en emin, en mu'tekid bir

zâtın keyfiyetini ve vaziyetini en müdakkik nazarlara karşı telaşsız gösterebilirsin, dâhîlerin nazarında tasannu'u saklansın? Bu ise yüz derece muhaldir, ona hiçbir zîakıl mümkün diyemez ve öyle de farzetmek, bedihî bir muhali vaki' farzetmek gibi bir hezeyandır. Aynen öyle de, Kur'anı kelâm-ı beşer farzetmek; lâzım gelir ki: Âlem-i İslâm'ın semasında bilmüşahede pek parlak ve daima envâr-ı hakaiki neşreden bir yıldız-ı hakikat, belki bir şems-i kemalât telakki edilen Kitab-ı Mübin'in mahiyeti; hâşâ sümme hâşâ bir yıldız böceği hükmünde tasannu'cu bir beşerin hurafatlı bir düzmesi olsun ve en yakınında olanlar ve dikkatle ona bakanlar farkında bulunmasın ve onu daima âlî ve menba-ı hakaik bir yıldız bilsin. Bu ise yüz derece muhal olmakla beraber, sen ey şeytan yüz derece şeytanetinde ileri gitsen buna imkân veremezsin, bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın! Yalnız manen pek uzaktan baktırmakla aldatıyorsun! Yıldızı, yıldız böceği gibi küçük gösteriyorsun.

Sâlisen: Hem Kur'anı beşer kelâmı farzetmek, lâzımgelir ki; âsârıyla, tesiratıyla, netaiciyle âlem-i insanîyetin bilmüşahede en ruhlu ve hayat-feşan, en hakikatlı ve saadet-resan, en cem'iyetli ve mu'cizbeyan, âlî meziyetleriyle yaldızlı bir Furkan'ın gizli hakikatı; hâşâ muavenetsiz, ilimsiz birtek insanın fikrinin tasniatı olsun ve yakınında onu temaşa eden ve merakla dikkat eden büyük zekâlar, ulvî dehalar onda hiçbir zaman hiçbir cihette sahtekârlık ve tasannu' eserini görmesin.. daima ciddiyeti, samimiyeti, ihlası bulsun! Bu ise yüz derece muhal olmakla beraber, bütün ahvaliyle, akvaliyle, harekâtıyla bütün hayatında emaneti, imanı, emniyeti, ihlası, ciddiyeti, istikameti gösteren ve ders veren ve sıddıkînleri yetiştiren en yüksek, en parlak, en âlî haslet telakki edilen ve kabul edilen bir zâtı; en emniyetsiz, en ihlassız, en itikadsız farzetmekle, muzaaf bir muhali vaki' görmek gibi şeytanı dahi utandıracak bir hezeyan-ı fikrîdir. Çünkü şu mes'elenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhal olarak Kur'an Kelâmullah olmazsa, arştan ferşe düşer gibi sukut eder. Ortada kalmaz. Mecma-i hakaik iken, menba-ı hurafat olur ve o hârika fermanı gösteren zât, hâşâ sümme hâşâ eğer Resulullah olmazsa; a'lâ-yı illiyyînden esfel-i safilîne sukut etmek ve menba-ı kemalât derecesinden maden-i desais makamına düşmek lâzımgelir. Ortada kalmaz. Zira Allah namına iftira eden, yalan söyleyen en edna bir dereceye düşer. Bir sineği, daimî bir surette tavus görmek ve tavusun büyük evsafını onda her vakit müşahede etmek ne kadar muhal ise, şu mes'ele de öyle muhaldir. Fıtratın akılsız, sarhoş bir divane lâzım ki, buna ihtimal versin.

Râbian: Hem Kur'anı kelâm-ı beşer farzetmek lâzımgelir ki; Benî Âdem'in en büyük ve muhteşem ordusu olan ümmet-i Muhammediyenin (A.S.M.) mukaddes bir kumandanı olan Kur'an, bilmüşahede kuvvetli kanunlarıyla, esaslı düsturlarıyla, nafiz emirleriyle o pek büyük orduyu, iki cihanı fethedecek bir derecede bir intizam verdiği ve bir inzibat altına aldığı ve maddî ve manevî teçhiz ettiği ve umum efradın derecatına göre akıllarını talim

ve kalblerini terbiye ve ruhlarını teshir ve vicdanlarını tathir, âza ve cevarihlerini istimal ve istihdam ettiği halde; hâşâ, yüzbin defa hâşâ kuvvetsiz, kıymetsiz, asılsız bir düzme farzedip yüz derece muhali kabul etmek lâzım gelmekle beraber.. müddet-i hayatında ciddî harekâtıyla Hakk'ın kanunlarını Benî Âdem'e ders veren ve samimî ef'aliyle hakikatın düsturlarını beşere talim eden ve hâlis ve makul akvâliyle istikametini ve saadetini usûllerini gösteren ve tesis eden ve bütün tarihçe-i hayatının şehadetiyle Allah'ın azabından çok havf eden ve herkesten ziyade Allah'ı bilen ve bildiren ve nev'-i beşerin beşten birisine ve küre-i arzın yarısına bin üçyüzelli sene kemal-i haşmetle kumandanlık eden ve cihanı velveleye veren şöhretşiar şununatıyla nev'-i beşerin belki kâinatın elhak medar-ı fahri olan bir zâtı; hâşâ yüzbin defa hâşâ Allah'tan korkmaz ve bilmez ve yalandan çekinmez, haysiyetini tanımaz farzetmekle, yüz derece muhali birden irtikâb etmek lâzım gelir. Çünkü şu mes'elenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhal olarak Kur'an Kelâmullah olmazsa; arştan düşse, orta yerde kalamaz. Belki yerde en yalancı birinin malı olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Bu ise ey şeytan, yüz derece sen katmerli bir şeytan olsan bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın ve çürümemiş hiçbir kalbi ikna edemezsin.

Şeytan döndü, dedi:

Nasıl kandıramam? Ekser insanlara ve insanın meşhur âkıllarına Kur'anı ve Muhammed'i inkâr ettirdim ve kandırdım.

Elcevab: Evvelâ, gayet uzak mesafeden bakılsa, en büyük bir şey, en küçük bir şey gibi görünebilir. Bir yıldız, bir mum kadardır denilebilir.

Sâniyen: Hem tebaî ve sathî bir nazarla bakılsa, gayet muhal bir şey, mümkün görünebilir. Bir zaman bir ihtiyar adam Ramazan hilâlini görmek için semaya bakmış. Gözüne bir beyaz kıl inmiş. O kılı Ay zannetmiş. "Ay'ı gördüm" demiş. İşte muhaldir ki; hilâl, o beyaz kıl olsun. Fakat kasden ve bizzât Ay'a baktığı ve o saçı tebaî ve dolayısıyla ve ikinci derecede görüldüğü için o muhali mümkün telakki etmiş.

Sâlisen: Hem kabul etmemek başkadır, inkâr etmek başkadır. Adem-i kabul bir lâkaydlıktır, bir göz kapamaktır ve cahilane bir hükümsüzlüktür. Bu surette çok muhal şeyler onun içinde gizlenebilir. Onun akli onlarla uğraşmaz. Amma inkâr ise; o adem-i kabul değil, belki o kabul-ü ademdir, bir hükümdür. Onun akli hareket etmeye mecburdur. O halde senin gibi bir şeytan onun aklını elinden alır. Sonra inkârı ona yutturur. Hem ey şeytan! Bâtılı hak ve muhali mümkün gösteren gaflet ve dalalet ve safsata ve inad ve mağlata ve mükâbere ve iğfal ve görenek gibi şeytanî desiselerle, çok muhalâtı intaç eden küfür ve inkârı o bedbaht insan suretindeki hayvanlara yutturmuşsun.

Râbian: Hem Kur'anı kelâm-ı beşer farzetmek, lâzımgelir ki: Âlem-i insaniyetin semasında yıldızlar gibi parlayan asfiyalara, sıddıkînlere, aktaבלara bilmüşahede rehberlik eden ve bilbedahe mütemadiyen hakk u hakkaniyeti, sıdk u sadakatı, emn ü emaneti umum tabakat-ı ehl-i kemale talim eden ve erkân-ı imaniyenin hakaikiyle ve erkân-ı İslâmiyenin desatiriyle iki cihanın saadetini temin eden ve bu icraatının şehadetiyle bizzarure hâlis hak ve sâfi hakikat ve gayet doğru ve pek ciddî olmak lâzım gelen bir kitabı; kendi evsafının ve tesiratının ve envârının zıddıyla muttasıf tasavvur edip, -hâşâ, hâşâ- tasniat ve iftiraların mecmuası nazarıyla bakmak; Sofestaîleri ve şeytanları dahi utandıracak ve titretecek şeni' bir hezeyan-ı küfrî olmakla beraber; izhar ettiği din ve şeriat-ı İslâmiyenin şehadetiyle ve müddet-i hayatında gösterdiği bilittifak fevkalâde takvasının ve hâlis ve safi ubudiyetinin delaletiyle ve bilittifak kendinde görüldüğü ahlâk-ı hasenesinin iktizasıyla ve yetiştirdiği bütün ehl-i hakikatın ve sahib-i kemalâtın tasdikiyle en mu'tekid, en metin, en emin, en sadık bir zâtı; -hâşâ sümme hâşâ, yüzbin kerre hâşâ- itikadsız, en emniyetsiz, Allah'tan korkmaz, yalandan çekinmez bir vaziyette farzedip, muhalâtın en çirkin ve menfur bir suretini ve dalaletin en zulümlü ve zulümatlı bir tarzını irtikâb etmek lâzımgelir.

Elhasıl: Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretinde denildiği gibi; nasıl kulaklı âmi tabakası i'caz-ı Kur'an fehminde demiş: Kur'an, bütün dinlediğim ve dünyada mevcut kitablara kıyas edilse, hiçbirisine benzemiyor ve onların derecesinde değildir. Öyle ise ya Kur'an, umumun altındadır veya umumun fevkinde bir derecesi vardır. Umumun altındaki şıkk ise, muhal olmakla beraber, hiçbir düşman hattâ şeytan dahi diyemez ve kabul etmez. Öyle ise Kur'an, umum kitabların fevkindedir. Öyle ise mu'cizedir. Aynen öyle de, biz de ilm-i usûl ve fenn-i mantıkça sebr ü taksim denilen en kat'î hüccetle deriz:

Ey şeytan ve ey şeytanın şakirdleri! Kur'an, ya arş-ı a'zamdan ve ism-i a'zamdan gelmiş bir kelâmullahtır veyahut -hâşâ sümme hâşâ, yüzbin kerre hâşâ- yerde Allah'tan korkmaz ve Allah'ı bilmez, itikadsız bir beşerin düzmesidir. Bu ise ey şeytan! Sâbık hüccetlere karşı bunu sen diyemezsin ve diyemezdin ve diyemeyeceksin. Öyle ise bizzarure ve bilâ-şübhe Kur'an, Hâlık-ı Kâinat'ın kelâmıdır. Çünkü ortası yoktur ve muhaldır ve olamaz. Nasılki kat'î bir surette isbat ettik, sen de gördün ve dinledin.

Hem Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, ya Resulullahtır ve bütün Resullerin ekmeli ve bütün mahlukatın efdalidir veyahut -hâşâ yüzbin defa hâşâ- Allah'a iftira ettiği ve Allah'ı bilmediği ve azabına inanmadığı için itikadsız, esfel-i safiline sukut etmiş bir beşer farzetmek(Haşiye)lâzımgelir. Bu ise ey İblis! Ne sen ve ne de güvendiğin

(Haşiye): Kur'an-ı Hakîm, kâfirlerin küfriyatlarını ve galiz tabiratlarını ibtal etmek için zikrettiğine istinaden, ehl-i dalaletin fikr-i küfrîlerinin bütün bütün muhaliyetini ve bütün bütün çürüklüğünü göstermek için şu tabirâtı farz-ı muhal suretinde titreyerek kullanmağa mecbur oldum.

Avrupa feylesofları ve Asya münafıkları bunu diyemezsiniz ve diyememişsiniz ve diyemeyeceksiniz ve dememişsiniz ve demeyeceksiniz. Çünkü bu şıkkı dinleyecek ve kabul edecek dünyada yoktur. Onun içindir ki, güvendiğin o feylesofların en müfsidleri ve o münafıkların en vicdansızları dahi diyorlar ki: "Muhammed-i Arabî (A.S.M.) çok akıllı idi ve çok güzel ahlâklı idi." Madem şu mes'ele iki şıkka münhasırdır ve madem ikinci şıkk muhaldir ve hiçbir kimse buna sahib çıkmıyor ve madem kat'î hüccetlerle isbat ettik ki, ortası yoktur. Elbette ve bizzarure senin ve hizb-üş şeytanın rağmına olarak bilbedahe ve bihakkalyakîn, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtu Vesselâm Resulullahtır ve bütün Resullerin ekmelidir ve bütün mahlukatın efdalidir.

عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِعَدَدِ الْمَلَكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَانِّ

Şeytanın İkinci Küçük Bir İtirazı

Sure-i ق و الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ i okurken

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ * وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدٌ * وَ نَفِخَ فِي الصُّوْرِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ * وَ جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَ شَهِيدٌ * لَقَدْ كُنْتَ فِي عُقْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ * وَ قَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَى عَتِيدٍ * أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

Şu âyetleri okurken şeytan dedi ki: "Kur'anın en mühim fesahatını, siz onun selasetinde ve vuzuhunda buluyorsunuz. Halbuki şu âyette nereden nereye atlıyor? Sekerattan tâ kıyamete atlıyor. Nefh-i Sur'dan muhasebenin hitamına intikal ediyor ve ondan Cehennem'e idhali zikrediyor. Bu acib atlamaklar içinde hangi selaset kalır? Kur'anın ekser yerlerinde, böyle birbirinden uzak mes'eleleri birleştiriyor. Böyle münasebetsiz vaziyetle selaset, fesahat nerede kalır?"

Elcevab: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın esas-ı i'cazı, en mühimlerinden belâgatından sonra îcazdır. Îcaz, i'caz-ı Kur'anın en metin ve en mühim bir esasıdır. Kur'an-ı Hakîm'de şu mu'cizane îcaz, o kadar çoktur ve o kadar güzeldir ki; ehl-i tedkik, karşısında hayrettedirler. Meselâ:

ediyorlar ve feylesoflardan çok firavunlar var, enaniyetlerini okşayan mes'eleleri benden ders alıyorlar. Senin bu gibi sözlerin neşrine sed çekerler. Bunun için sana teslim-i silâh etmem!

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

İkinci Mebhas

[Şu Mebhas, bana daimî hizmet edenlerin, ahlâkımda gördükleri acib ihtilaftan gelen hayretlerine karşı; hem iki talebemin benim hakkımda haddimden fazla hüsn-ü zanlarını ta'dil etmek için yazılmıştır.]

Ben görüyorum ki: Kur'an-ı Hakîm'in hakaikine ait bazı kemalât, o hakaike dellâlık eden vasıtalara veriliyor. Şu ise yanlıştır. Çünkü me'hazın kudsiyeti, çok bürhanlar kuvvetinde tesirat gösteriyor; onun ile, ahkâmı umuma kabul ettiriyor. Ne vakit dellâl ve vekil gölge etse, yani onlara teveccüh edilse, o me'hazdaki kudsiyetin tesiri kaybolur. Bu sır içindir ki, bana karşı haddimden çok fazla teveccüh gösteren kardeşlerime bir hakikatı beyan edeceğim. Şöyle ki:

Bir insanın müteaddid şahsiyeti olabilir. O şahsiyetler ayrı ayrı ahlâkı gösteriyorlar. Meselâ: Büyük bir memurun, memuriyet makamında bulunduğu vakit bir şahsiyeti var ki; vakar iktiza ediyor, makamın izzetini muhafaza edecek etvar istiyor. Meselâ: Her ziyaretçi için tevazu' göstermek tezellüldür, makamı tenzildir. Fakat kendi hanesindeki şahsiyeti, makamın aksiyle bazı ahlâkı istiyor ki, ne kadar tevazu' etse iyidir. Az bir vakar gösterse, tekebbür olur. Ve hâkeza... Demek bir insanın, vazifesi itibariyle bir şahsiyeti bulunur ki, hakikî şahsiyeti ile çok noktalarda muhalif düşer. Eğer o vazife sahibi, o vazifeye hakikî lâyıksa ve tam müstaid ise, o iki şahsiyeti birbirine yakın olur. Eğer müstaid değilse, meselâ bir nefer, bir müşir makamında oturtulsa, o iki şahsiyet birbirinden uzak düşer; o neferin şahsî, âdî, küçük hasletleri; makamın iktiza ettiği âlî, yüksek ahlâk ile kabil-i te'lif olamıyor.

İşte bu bîçare kardeşinizde üç şahsiyet var. Birbirinden çok uzak, hem de pek çok uzaktırlar.

Birincisi: Kur'an-ı Hakîm'in hazine-i âlîsinin dellâlı cihetindeki muvakkat, sırf Kur'ana ait bir şahsiyetim var. O dellâllığın iktiza ettiği pek yüksek ahlâk var ki, o ahlâk benim değil, ben sahib değilim. Belki o makamın ve o vazifenin iktiza ettiği seciyelerdir. Bende bu nev'den ne görseniz benim değil, onunla bana bakmayınız, o makamındır.

İkinci şahsiyet: Ubudiyet vaktinde dergâh-ı İlahiyeye müteveccih olduğum vakit, Cenab-ı Hakk'ın ihsanıyla bir şahsiyet veriliyor ki, o şahsiyet bazı âsârı gösteriyor. O âsâr, mana-yı ubudiyetin esası olan: "Kusurunu bilmek, fakr ve aczini anlamak, tezellül ile dergâh-ı İlahiyeye iltica etmek" noktalarından geliyor ki; o şahsiyetle, kendimi herkesten ziyade bedbaht, âciz, fakir ve kusurlu görüyorum. Bütün dünya beni medh ü sena etse, beni inandıramaz ki ben iyiyim ve sahib-i kemalim.

Üçüncüsü: Hakikî şahsiyetim, yani Eski Said'in bozması bir şahsiyetim var ki; o da Eski Said'den irsiyet kalma bazı damarlardır. Bazan riyaya, hubb-u câha bir arzu bulunuyor. Hem asil bir hanedandan olmadığım, hisset derecesinde bir iktisad ile, düşkün ve pest ahlâklar görünüyor.

Ey kardeşler! Sizi bütün bütün kaçırmamak için, bu şahsiyetimin gizli çok fenalıklarını ve sû'-i hallerini söylemeyeceğim.

İşte kardeşlerim, ben müstaid ve makam sahibi olmadığım için, şu şahsiyetim, dellâllık ve ubudiyet vazifelerindeki ahlâktan ve âsârdan çok uzaktır. Hem

دَادِ حَقُّ رَا قَابِلِيَّتْ شَرْطِ نِيَسْت

kaidesince, Cenab-ı Hak merhametkârane kudretini benim hakkımda böyle göstermiş ki; en edna bir nefer gibi bu şahsiyetimi, en a'lâ bir makam-ı müşiriyet hükmünde olan hizmet-i esrar-ı Kur'aniyede istihdam ediyor. Yüzbinler şükür olsun. Nefis cümleden süflî, vazife cümleden a'lâ.

الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي

* * *

Üçüncü Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا

Yani: لِتَعَارَفُوا مَنَاسِبَاتِ الْحَيَاةِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ فَتَعَارَفُوا عَلَيْهَا لَا لِتَنَافَرُوا فَتَخَاصَمُوا

Yani: "Sizi taife taife, millet millet, kabile kabile yaratmışım; tâ birbirinizi tanımalısınız ve birbirinizdeki hayat-ı içtimaiyeye ait

münasebetlerinizi bilesiniz, birbirinize muavenet edesiniz. Yoksa sizi kabile kabile yaptım ki; yekdiğerinize karşı inkâr ile yabani bakasınız, husumet ve adavet edesiniz değildir!"

Şu mebhas "Yedi Mes'ele"dir.

Birinci Mes'ele: Şu âyet-i kerimenin ifade ettiği hakikat-ı âliye, hayat-ı içtimaiyeye ait olduğu için, hayat-ı içtimaiyeden çekilmek isteyen Yeni Said lisanıyla değil, belki İslâmın hayat-ı içtimaiyesiyle münasebetdar olan Eski Said lisanıyla, Kur'an-ı Azîmüşşan'a bir hizmet maksadıyla ve haksız hücumlara bir siper teşkil etmek fikriyle yazmağa mecbur oldum.

İkinci Mes'ele: Şu âyet-i kerimenin işaret ettiği "tearüf ve teavün düsturu"nun beyanı için deriz ki: Nasılki bir ordu fırkalara, fırkalar alaylara, alaylar taburlara, bölüklere, tâ takımlara kadar tefrik edilir. Tâ ki; her neferin muhtelif ve müteaddid münasebatı ve o münasebata göre vazifeleri tanınsın, bilinsin.. tâ, o ordunun efradları, düstur-u teavün altında, hakikî bir vazife-i umumiye görsün ve hayat-ı içtimaiyeleri, a'danın hücumundan masun kalsın. Yoksa tefrik ve inkısam; bir bölük bir bölüğe karşı rekabet etsin, bir tabur bir tabura karşı muhasamet etsin, bir fırka bir firkanın aksine hareket etsin değildir. Aynen öyle de: Heyet-i içtimaiye-i İslâmiye büyük bir ordudur, kabail ve tavaife inkısam edilmiş. Fakat binbir bir birler adedince cihet-i vahdetleri var. Hâlîkları bir, Rezzakları bir, Peygamberleri bir, kıbleleri bir, kitabları bir, vatanları bir, bir, bir, bir.. binler kadar bir, bir...

İşte bu kadar bir, birler; uhuvveti, muhabbeti ve vahdeti iktiza ediyorlar. Demek kabail ve tavaife inkısam, şu âyetin ilân ettiği gibi, tearüf içindir, teavün içindir.. tenakür için değil, tahasum için değildir!..

Üçüncü Mes'ele: Fikr-i milliyet, şu asırda çok ileri gitmiş. Hususan dessay Avrupa zalimleri, bunu İslâmlar içinde menfî bir surette uyandırıyorlar; tâ ki, parçalayıp onları yutsunlar.

Hem fikr-i milliyette bir zevk-i nefsanî var; gafletkârane bir lezzet var; şeametli bir kuvvet var. Onun için şu zamanda hayat-ı içtimaiye ile meşgul olanlara, "Fikr-i milliyeti bırakınız!" denilmez. Fakat fikr-i milliyet iki kısımdır. Bir kısmı menfîdir, şeametlidir, zararlıdır; başkasını yutmakla beslenir, diğerlerine adavetle devam eder, müteyakkız davranır. Şu ise, muhasamet ve keşmekeşe sebebidir. Onun içindir ki, hadîs-i şerifte ferman etmiş: **الإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ** **العَصَبِيَّةُ الجَاهِلِيَّةُ** Ve Kur'an da ferman etmiş:

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

İşte şu hadîs-i şerif ve şu âyet-i kerime; kat'î bir surette menfî bir milliyeti ve fikr-i unsuriyeti kabul etmiyorlar. Çünkü müsbet ve mukaddes İslâmiyet milliyeti, ona ihtiyacı bırakmıyor.

Evet acaba hangi unsur var ki, üçyüz elli milyon vardır? Ve o İslâmiyet yerine o unsuriyet fikri, fikir sahibine o kadar kardeşleri, hem ebedî kardeşleri kazandırır? Evet menfî milliyetin, tarihçe pek çok zararları görülmüş.

Ezcümle: Emevîler bir parça fikr-i milliyeti siyasetlerine karıştırdıkları için, hem âlem-i İslâmı küstürdüler, hem kendileri de çok felâketler çektiler. Hem Avrupa milletleri, şu asırda unsuriyet fikrini çok ileri sürdükleri için, Fransız ve Alman'ın çok şeametli ebedî adavetlerinden başka; Harb-i Umumî'deki hâdisat-ı müdhişe dahi, menfî milliyetin nev'-i beşere ne kadar zararlı olduğunu gösterdi. Hem bizde ibtida-i Hürriyet'te, -Babil kal'asının harabiyeti zamanında "tebelbül-ü akvam" tabir edilen "teşa'ub-u akvam" ve o teşa'ub sebebiyle dağılmaları gibi- menfî milliyet fikriyle, başta Rum ve Ermeni olarak pekçok "kulüpler" namında sebep-i tefrika-i kulüb, muhtelif milletçiler cem'iyetleri teşekkül etti. Ve onlardan şimdiye kadar, ecnebinin boğazına gidenlerin ve perişan olanların halleri, menfî milliyetin zararını gösterdi.

Şimdi ise, en ziyade birbirine muhtaç ve birbirinden mazlum ve birbirinden fakir ve ecnebi tahakkümü altında ezilen anasır ve kabail-i İslâmiye içinde, fikr-i milliyetle birbirine yabancı bakmak ve birbirini düşman telakki etmek, öyle bir felâkettir ki, tarif edilmez. Âdeta bir sineğin ısırılması için, müdhiş yılanlara arka çevirip, sineğin ısırmasına karşı mukabele etmek gibi bir divanelikle; büyük ejderhalar hükmünde olan Avrupa'nın doymak bilmez hırslarını, pençelerini açtıkları bir zamanda, onlara ehemmiyet vermeyip belki manen onlara yardım edip, menfî unsuriyet fikriyle şark vilayetlerindeki vatandaşlara veya cenub tarafındaki dindaşlara adavet besleyip onlara karşı cephe almak, çok zararları ve mehaliki ile beraber; o cenub efradları içinde düşman olarak yoktur ki, onlara karşı cephe alınsın. Cenubdan gelen Kur'an nuru var, İslâmiyet ziyası gelmiş; o içimizde vardır ve her yerde bulunur.

İşte o dindaşlara adavet ise; dolayısıyla İslâmiyete, Kur'ana dokunur. İslâmiyet ve Kur'ana karşı adavet ise, bütün bu vatandaşların hayat-ı dünyeviye ve hayat-ı uhreviyesine bir nevi adavettir. Hamiyet namına hayat-ı içtimaiyeye hizmet edeyim diye, iki hayatın temel taşlarını harab etmek; hamiyet değil, hamakattır!

Dördüncü Mes'ele: Müsbet milliyet, hayat-ı içtimaiyenin ihtiyac-ı dâhilîsinden ileri geliyor; teavüne, tesanüde sebebedir; menfaatli bir kuvvet temin eder; uhuvvet-i İslâmiyeyi daha ziyade teyid edecek bir vasıta olur.

Şu müsbet fikr-i milliyet İslâmiyet'e hâdim olmalı, kal'a olmalı, zırhı olmalı.. yerine geçmemeli. Çünkü İslâmiyet'in verdiği uhuvvet içinde bin uhuvvet var; âlem-i bekada ve âlem-i berzahta o uhuvvet bâki kalıyor. Onun için uhuvvet-i milliye ne kadar da kavî olsa, onun bir perdesi hükmüne geçebilir. Yoksa onu onun yerine ikame etmek; aynı kal'anın taşlarını, kal'anın içindeki elmas hazinesinin yerine koyup, o elmasları dışarı atmak nev'inden ahmakane bir cinayettir.

İşte ey ehl-i Kur'an olan şu vatanın evlâdları! Altıyüz sene değil, belki Abbasîler zamanından beri bin senedir Kur'an-ı Hakîm'in bayraktarı olarak, bütün cihana karşı meydan okuyup, Kur'anı ilân etmişsiniz. Milliyetinizi, Kur'ana ve İslâmiyete kal'a yaptınız. Bütün dünyayı susturdunuz, müdhiş tehcümüatı def'ettiniz, tâ

يَا أَيُّهَا اللَّهُ بِقَوْمٍ يُجِبُّهُمْ وَيُجِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

âyetine güzel bir mâsadak oldunuz. Şimdi Avrupa'nın ve firenk-meşreb münafıkların desiselerine uyup, şu âyetin evvelindeki hitaba mâsadak olmaktan çekinmelisiniz ve korkmalısınız!

Cây-ı dikkat bir hal: Türk milleti anasır-ı İslâmiye içinde en kesretli olduğu halde, dünyanın her tarafında olan Türkler ise Müslümandır. Sair unsurlar gibi, müslim ve gayr-ı müslim olarak iki kısma inkısam etmemiştir. Nerede Türk taifesi varsa, Müslümandır. Müslümanlıktan çıkan veya Müslüman olmayan Türkler, Türklükten dahi çıkmışlardır (Macarlar gibi). Halbuki küçük unsurlarda dahi, hem müslim ve hem de gayr-ı müslim var.

Ey Türk kardeş! Bilhassa sen dikkat et! Senin milliyetin İslâmiyetle imtizaç etmiş. Ondan kabil-i tefrik değil. Tefrik etsen, mahvısın! Bütün senin mazideki mefahirin, İslâmiyet defterine geçmiş. Bu mefahir, zemin yüzünde hiçbir kuvvetle silinmediği halde, sen şeytanların vesveseleriyle, desiseleriyle o mefahiri kalbinden silme!

Beşinci Mes'ele: Asya'da uyanan akvam, fikr-i milliyete sarılıp, aynen Avrupa'yı her cihetle taklid ederek, hattâ çok mukaddesatları o yolda feda ederek hareket ediyorlar. Halbuki her milletin kamet-i kıymeti başka bir elbise ister. Bir cins kumaş bile olsa; tarzı, ayrı ayrı olmak lâzım gelir. Bir kadına, bir jandarma elbisesi giydirilmez. Bir ihtiyar hocaya, tango bir kadın libası

giydirilmediği gibi.. "Körü körüne taklid dahi, çok defa maskaralık olur."
Çünkü:

Evvelâ: Avrupa bir dükkân, bir kışla ise; Asya bir mezraa, bir câmi hükmündedir. Bir dükkâncı dansa gider, bir çiftçi gidemez. Kışla vaziyeti ile mescid vaziyeti bir olmaz.

Hem ekser enbiyanın Asya'da zuhuru, ağleb-i hükemanın Avrupa'da gelmesi, kader-i ezelinin bir remzi, bir işaretidir ki; Asya akvamını intibaha getirecek, terakki ettirecek, idare ettirecek; din ve kalbdır. Felsefe ve hikmet ise, din ve kalbe yardım etmeli, yerine geçmemeli.

Sâniyen: Din-i İslâm'ı Hristiyan dinine kıyas edip, Avrupa gibi dine lâkayd olmak, pek büyük bir hatadır. Evvelâ: Avrupa, dinine sahibdir. Başta Wilson, Loid George, Venizelos gibi Avrupa büyükleri, papaz gibi dinlerine mutaassıb olmaları şahiddir ki; Avrupa dinine sahibdir, belki bir cihette mutaassıbdır.

Sâlisen: İslâmiyet'i Hristiyan dinine kıyas etmek, kıyas-ı maalfarıktır, o kıyas yanlıştır. Çünkü Avrupa dinine mutaassıb olduğu zaman medenî değildi; taassubu terketti, medenîleşti.

Hem din, onların içinde üçyüz sene muharebe-i dâhiliyeyi intac etmiş. Müstebid zalimlerin elinde avamı, fukarayı ve ehl-i fikri ezmeye vasıta olduğundan; onların umumunda muvakkaten dine karşı bir küsmek hasıl olmuştu. İslâmiyette ise, tarihler şahiddir ki, bir defadan başka dâhilî muharebeye sebebiyet vermemiş. Hem ne vakit ehl-i İslâm, dine ciddî sahib olmuşlarsa, o zamana nisbeten yüksek terakki etmişler. Buna şahid, Avrupa'nın en büyük üstadı, Endülüs Devlet-i İslâmiyesidir.

Hem ne vakit, cemaat-ı İslâmiye dine karşı lâkayd vaziyeti almışlar, perişan vaziyete düşerek tedenni etmişler.

Hem İslâmiyet, vücut-u zekat ve hurmet-i riba gibi binler şefkatperverane mesail ile fukarayı ve avamı himaye ettiği; **أَقْلًا يَغْتَلُونَ * أَقْلًا يَتَفَكَّرُونَ *** gibi kelimatıyla aklı ve ilmi istişhad ve ikaz ettiği ve ehl-i ilmi himaye ettiği cihetle daima İslâmiyet, fukaraların ve ehl-i ilmin kal'ası ve melce'i olmuştur. Onun için, İslâmiyet'e karşı küsmeye hiçbir sebep yoktur.

İslâmiyet'in Hristiyanlık ve sair dinlere cihet-i farkının sırr-ı hikmeti şudur ki:

İslâmiyet'in esası, mahz-ı tevhiddir; vesait ve esbaba tesir-i hakikî vermiyor, icad ve makam cihetiyle kıymet vermiyor. Hristiyanlık ise "velediyet" fikrini kabul ettiği için, vesait ve esbaba bir kıymet verir, enaniyeti kırmaz. Âdeta rububiyet-i İlahiyenin bir cilvesini azizlerine, büyüklerine verir.

اَتَّخِذُوا اَحْبَابَهُمْ وَرُءْيَاءَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ

âyetine mâsadak olmuşlar. Onun içindir ki, Hristiyanların dünyaca en yüksek mertebede olanları, gurur ve enaniyetlerini muhafaza etmekle beraber sâbık Amerika Reisi Wilson gibi, mutaassıb bir dindar olur. Mahz-ı tevhid dini olan İslâmiyet içinde, dünyaca yüksek mertebede olanlar, ya enaniyeti ve gururu bırakacak veya dindarlığı bir derece bırakacak. Onun için bir kısmı lâkayd kalıyorlar, belki dinsiz oluyorlar.

Altıncı Mes'ele: Menfî milliyette ve unsuriyet fikrinde ifrat edenlere deriz ki:

Evvelâ: Şu dünya yüzü, hususan şu memleketimiz, eski zamandan beri çok muhaceretlere ve tebeddülâta maruz olmakla beraber; Merkez-i Hükûmet-i İslâmiye bu vatanda teşkil olduktan sonra, akvam-ı saireden pervane gibi çokları içine atılıp, tavattun etmişler. İşte bu halde Levh-i Mahfuz açılrsa ancak hakikî unsurlar birbirinden tefrik edilebilir. Öyle ise, hakikî unsuriyet fikrine, hareketi ve hamiyeti bina etmek, manasız ve hem pek zararlıdır. Onun içindir ki: Menfî milliyetçilerin ve unsuriyetperverlerin reislerinden ve dine karşı pek lâkayd birisi, mecbur olmuş, demiş: "Dil, din bir ise; millet birdir." Madem öyledir. Hakikî unsuriyete değil; belki dil, din, vatan münasebatına bakılacak. Eğer üçü bir ise, zâten kuvvetli bir millet; eğer biri noksan olursa, tekrar milliyet dairesine dâhildir.

Sâniyen: İslâmiyet'in mukaddes milliyeti, bu vatan evlâdının hayat-ı içtimaiyesine kazandırdığı yüzer faideden iki faideyi misal olarak beyan edeceğiz:

Birincisi: Şu devlet-i İslâmiye yirmi-otuz milyon iken, bütün Avrupa'nın büyük devletlerine karşı hayatını ve mevcudiyetini muhafaza ettiren, şu devletin ordusundaki nur-u Kur'andan gelen şu fikirdir: "Ben ölsem şehidim, öldürsem gaziyim." Kemal-i şevk ile ve aşk ile ölümün yüzüne gülerek istikbal etmiş. Daima Avrupa'yı titretmiş. Acaba dünyada basit fikirli, safi kalbli olan neferatın ruhunda şöyle ulvî fedakârlığa sebebiyet verecek, hangi şey gösterilebilir? Hangi hamiyet onun yerine ikame edilebilir? Ve hayatını ve bütün dünyasını severek ona feda ettirebilir?

İkincisi: Avrupa'nın ejderhaları (büyük devletleri) her ne vakit şu devlet-i İslâmiyeye bir tokat vurmuşlarsa; üçyüz elli milyon İslâmı ağlatmış ve inletmiş. Ve o müstemlekât sahibleri, onları inletmemek ve sızlatmamak için elini çekmiş, elini kaldırırken indirmiş. Şu hiçbir cihette istisgar edilmeyecek manevî ve daimî bir kuvvetüzzahr yerine hangi kuvvet ikame edilebilir? Gösterilsin! Evet o azîm manevî kuvvetüzzahrı, menfî milliyet ile ve istiğnakârane hamiyet ile gücendirmemeli!

Yedinci Mes'ele: Menfî milliyette fazla hamiyetperverlik gösterenlere deriz ki: Eğer şu milleti ciddî severseniz, onlara şefkat ederseniz öyle bir hamiyet taşıyınız ki, onların ekserisine şefkat sayılsın. Yoksa ekserisine merhametsizcesine bir tarzda, şefkate muhtaç olmayan bir kısım-ı kalilin muvakkat gafletkârane hayat-ı içtimaiyelerine hizmet ise, hamiyet değildir. Çünkü menfî unsuriyet fikriyle yapılacak hamiyetkârlığın, milletin sekizden ikisine muvakkat faidesi dokunabilir. Lâyık olmadıkları o hamiyetin şefkatine mazhar olurlar. O sekizden altısı, ya ihtiyardır, ya hastadır, ya musibetzededir, ya çocuktur, ya çok zaîftir, ya pek ciddî olarak âhireti düşünür müttakidirler ki; bunlar hayat-ı dünyeviyeden ziyade müteveccih oldukları hayat-ı berzahiyeye ve uhreviyeye karşı bir nur, bir teselli, bir şefkat isterler ve hamiyetkâr mübarek ellere muhtaçtırlar. Bunların ışıklarını söndürmeye ve tesellilerini kırmağa hangi hamiyet müsaade eder? Heyhat! Nerede millete şefkat, nerede millet yolunda fedakârlık?

Rahmet-i İlahiyeden ümid kesilmez. Çünkü Cenab-ı Hak bin seneden beri Kur'anın hizmetinde istihdam ettiği ve ona bayraktar tayin ettiği bu vatandaşların muhteşem ordusunu ve muazzam cemaatini, muvakkat ârızalarla inşaallah perişan etmez. Yine o nuru ışıklandırır ve vazifesini idame ettirir...

* * *

Dördüncü Mebhas

[Tenbih: Yirmialtıncı Mektub'un dört mebhası, birbiri ile münasebetdar olmadığı gibi, bu Dördüncü Mebhas'ın on mesaili dahi birbiriyle münasebetdar değildir. Onun için, münasebeti aramamalı. Nasıl gelmiş, öyle yazılmış. Mühim bir talebesine gönderdiği mektubun bir parçasıdır. O talebenin beş-altı suallerine verilen cevablardır.]

Birincisi

Sâniyen: Mektubunda diyorsun: رَبِّ الْعَالَمِينَ tabir ve tefsirinde "Onsekiz bin âlem" demişler. O adedin hikmetini soruyorsun.

Kardeşim, ben şimdi o adedin hikmetini bilmiyorum; fakat bu kadar derim ki; Kur'an-ı Hakîm'in cümleleri, birer manaya münhasır değil, belki nev'-i beşerin umum tabakatına hitab olduğu için, her tabakaya karşı birer manayı tazammun eden bir küllî hükmündedir. Beyan olunan manalar, o küllî kaidenin cüz'iyatları hükmündedirler. Herbir müfessir, herbir ârif, o küllîden bir cüz'ü zikrediyor. Ya keşfine, ya deliline veyahut meşrebine istinad edip, bir manayı tercih ediyor. İşte bunda dahi bir taife, o adede muvafık bir mana keşfetmiş.

Meselâ: Ehl-i velayetin ehemmiyetle virdlerinde zikr ü tekrar ettikleri **مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ** cümlesinde; daire-i vücub ile daire-i imkândaki bahr-i rububiyet ve bahr-i ubudiyetten tut, tâ dünya ve âhîret bahrlerine, tâ âlem-i gayb ve âlem-i şehadet bahrlerine, tâ şark ve garb, şimal ve cenubdaki bahr-i muhitlerine, tâ Bahr-i Rum ve Fars bahrine, tâ Akdeniz ve Karadeniz ve Boğazına -ki mercan denilen balık ondan çıkıyor- tâ Akdeniz ve Bahr-i Ahmer'e ve Süveyş Kanalı'na, tâ tatlı ve tuzlu sular denizlerine, tâ toprak tabakası altındaki tatlı ve müteferrik su denizleriyle, üstündeki tuzlu ve muttasıl denizlerine, tâ Nil ve Dicle ve Fırat gibi, büyük ırmaklar denilen küçük tatlı denizler ile onların karıştığı tuzlu büyük denizlerine kadar, manasındaki cüz'iyatları var. Bunlar umumen murad ve maksud olabilir ve onun hakikî ve mecazî manalarıdır. İşte onun gibi, **أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** dahi, pek çok hakaiki câmi'dir. Ehl-i keşf ve hakikat, keşiflerine göre ayrı ayrı beyan ederler.

Ben de böyle fehmederim ki: Semavatta binler âlem var. Yıldızların bir kısmı herbiri birer âlem olabilir. Yerde de herbir cins mahlukat, birer âlemdir. Hattâ herbir insan dahi, küçük bir âlemdir. **رَبِّ الْعَالَمِينَ** tabiri ise, "Doğrudan doğruya her âlem, Cenab-ı Hakk'ın rububiyetiyle idare ve terbiye ve tedbir edilir." demektir.

Sâlisen: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş: **إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ** Kur'an-ı Hakîm'de Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm demiş: **وَمَا خَيْرًا أَبْصَرْتَهُمْ بِعُيُوبِ أَنْفُسِهِمْ** Evet nefsinin beğenen ve nefesine itimad eden, bedbahttır. Nefsinin ayıbını gören, bahtiyardır. Öyle ise, sen bahtiyarsın. Fakat bazan olur ki, nefs-i emmare, ya levvameye veya mutmainneye inkılab eder; fakat silâhlarını ve cihazatını a'saba devreder. A'sab ve damarlar ise, o vazifeyi âhir ömre kadar görür. Nefs-i emmare çoktan öldüğü halde, onun âsârı yine görünür. Çok büyük asfiya ve evliya var ki, nüfusları mutmainne iken, nefs-i emmareden şekva etmişler. Kalbleri gayet selim ve münevver iken, emraz-ı kalbden vaveylâ etmişler. İşte bu zâtlardaki, nefs-i emmare değil, belki a'saba devredilen nefs-i emmarenin vazifesidir. Maraz ise kalbî değil, belki maraz-ı hayalîdir. İnşâallah aziz kardeşim, size hücum eden nefsiniz ve emraz-ı kalbiniz

değil, belki mücahedenin devamı için beşeriyet itibariyle a'saba intikal eden ve terakkiyat-ı daimîye sebebiyet veren, dediğimiz gibi bir halettir.

* * *

İkinci Mes'ele

Eski hocanın sual ettiği üç mes'elenin izahatı, Risale-i Nur'un eczalarında vardır. Şimdilik icmalî bir işaret edeceğiz:

Birinci Suali: Muhyiddin-i Arabî, Fahreddin-i Râzî'ye mektubunda demiş: "Allah'ı bilmek, varlığını bilmenin gayridir." Bu ne demektir, maksad nedir? soruyor.

Evvelâ: Ona okuduğun Yirmiikinci Söz'ün Mukaddemesinde, tevhid-i hakikî ile tevhid-i zahirînin farkındaki misal ve temsil, maksada işaret eder. Otuzikinci Söz'ün İkinci ve Üçüncü Mevkıfları ve Makasıdları, o maksadı izah eder.

Ve sâniyen: Usûl-üd Din imamları ve ülema-i İlm-i Kelâm'ın akaide dair ve vücud-u Vâcib-ül Vücud ve tevhid-i İlahîye dair beyanatları, Muhyiddin-i Arabî'nin nazarında kâfi gelmediği için, İlm-i Kelâm'ın imamlarından Fahreddin-i Râzî'ye öyle demiş.

Evet İlm-i Kelâm vasıtasıyla kazanılan marifet-i İlahiye, marifet-i kâmile ve huzur-u tam vermiyor. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın tarzında olduğu vakit, hem marifet-i tâmmeyi verir, hem huzur-u etemmi kazandırır ki; inşaallah Risale-i Nur'un bütün eczaları, o Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın cadde-i nuranîsinde birer elektrik lâmbası hizmetini görüyorlar.

Hem Muhyiddin-i Arabî'nin nazarına, Fahreddin-i Râzî'nin İlm-i Kelâm vasıtasıyla aldığı marifetullah ne kadar noksan görülüyor; öyle de; tasavvuf mesleğiyle alınan marifet dahi, Kur'an-ı Hakîm'den doğrudan doğruya veraset-i nübüvvet sırrıyla alınan marifete nisbeten o kadar noksandır. Çünkü Muhyiddin-i Arabî mesleği, huzur-u daimî kazanmak için **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** deyip, kâinatın vücudunu inkâr edecek bir tarza kadar gelmiş. Ve sairleri ise, yine huzur-u daimîyi kazanmak için **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** deyip, kâinatı nisyan-ı mutlak altına almak gibi acib bir tarza girmişler. Kur'an-ı Hakîm'den alınan marifet ise, huzur-u daimîyi vermekle beraber, ne kâinatı mahkûm-u adem eder, ne de nisyan-ı mutlakta hapseder. Belki başıbozukluktan çıkarıp, Cenab-ı Hak namına istihdam eder. Herşey mir'at-ı marifet olur. Sa'dî-i Şirazî'nin dediği gibi:

Herşeyde Cenab-ı Hakk'ın marifetine bir pencere açar.

Bazı Sözlerde ülema-i İlm-i Kelâm'ın mesleğiyle, Kur'andan alınan minhac-ı hakikînin farkları hakkında şöyle bir temsil söylemişiz ki; meselâ: Bir su getirmek için, bazıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısım da, her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir; tıkanır, kesilir. Fakat her yerde kuyuları kazıp su çıkarmağa ehil olanlar, zahmetsiz herbir yerde suyu buldukları gibi.. aynen öyle de: Ülema-i İlm-i Kelâm, esbabı nihayet-i âlemde teselsül ve devrin muhaliyeti ile kesip, sonra Vâcib-ül Vücut'un vücudunu onunla isbat ediyorlar. Uzun bir yolda gidiliyor. Amma Kur'an-ı Hakîm'in minhac-ı hakikîsi ise her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Herbir âyeti, birer asâ-yı Musa gibi, nereye vursa âb-ı hayat fışkırtıyor. **وَ فِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** düsturunu, her şey'e okutturuyor.

Hem iman yalnız ilim ile değil, imanda çok letaifin hisseleri var. Nasılki bir yemek mideye girse, o yemek muhtelif a'saba, muhtelif bir surette inkısam edip tevzi olunuyor. İlim ile gelen mesail-i imaniye dahi, akıl midesine girdikten sonra, derecata göre ruh, kalb, sırr, nefis ve hâkeza letaif kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa, noksandır. İşte Muhyiddin-i Arabî, Fahreddin-i Râzî'ye bu noktayı ihtar ediyor.

* * *

Üçüncü Mes'ele

وَ لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ âyetinin **إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا** âyetiyle vech-i tevfiği nedir?

Elcevab: Onbirinci Söz'de ve Yirmiüçüncü Söz'de ve Yirmidördüncü'nün Beşinci Dalı'nın İkinci Meyvesi'nde izahı vardır. Sırr-ı icmalîsi budur ki:

Cenab-ı Hak kemal-i kudretiyle nasıl bir tek şeyden çok şeyleri yapıyor, çok vazifeleri gördürüyor, bir sahifede bin kitabı yazıyor. Öyle de insanı, pek çok enva' yerinde bir nev-i câmi' halketmiş. Yani, bütün enva'-ı hayvanatın muhtelif derecatı kadar, birtek nev' olan insan ile, o vezaiifi gördürmek irade etmiş ki; insanların kuvalarına ve hissiyatlarına fitraten bir had bırakmamış; fitrî bir kayıd koymamış, serbest bırakmış. Sair hayvanatın kuvaları ve hissiyatları mahduddur, fitrî bir kayıd altındadır. Halbuki insanın her kuvası, hadsiz bir mesafede cevelan eder gibi, gayr-ı mütenahî canibine gider. Çünkü insan, Hâlık-ı Kâinat'ın esmasının nihayetsiz tecellilerine bir âyine olduğu için, kuvalarına nihayetsiz bir istidad verilmiş. Meselâ insan hırs ile, bütün dünya ona verilse **هَلْ**

من مزيدٍ diyecek. Hem hodgâmlığıyla, kendi menfaatine binler adamın zararını kabul eder. Ve hâkeza... Ahlâk-ı seyyiede hadsiz derecede inkişafı olduğu ve Nemrudlar ve Firavunlar derecesine kadar gittikleri ve sîga-i mübalağa ile zalûm olduğu gibi, ahlâk-ı hasenede dahi hadsiz bir terakkiyata mazhar olur, enbiya ve siddikîn derecesine terakki eder.

Hem insan -hayvanların aksine olarak- hayata lâzım herşey'e karşı cahildir, herşey'i öğrenmeye mecburdur. Hadsiz eşyaya muhtaç olduğu için, sîga-i mübalağa ile cehûldür. Hayvan ise, dünyaya geldiği vakit hem az şeylere muhtaç, hem muhtaç olduğu şeyleri bir-iki ayda belki bir-iki günde, bazan bir-iki saatte bütün şerait-i hayatını öğrenir. Güya bir başka âlemde tekemmül etmiş, öyle gelmiş. İnsan ise, bir-iki senede ancak ayağa kalkar, onbeş senede ancak menfaat ve zararı farkederek. İşte cehûl mübalağası, buna da işaret eder.

* * *

Dördüncü Mes'ele

جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ بِإِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ in hikmetini soruyorsunuz. Onun hikmeti, çok Sözlere zikredilmiştir. Bir sırr-ı hikmeti şudur ki: İnsanın hem şahsı, hem âlemi her zaman teceddüd ettikleri için, her zaman tecdid-i imana muhtaçtır. Zira insanın her bir ferдинin manen çok efradı var. Ömrünün seneleri adedince, belki günleri adedince, belki saatleri adedince birer ferd-i âher sayılır. Çünkü zaman altına girdiği için o ferd-i vâhid bir model hükmüne geçer, her gün bir ferd-i âher şeklini giyer.

Hem insanda bu taaddüd ve teceddüd olduğu gibi, tavattun ettiği âlem dahi seyyardır. O gider, başkası yerine gelir, daima tenevvü' ediyor; her gün başka bir âlem kapısını açıyor. İman ise hem o şahıstaki her ferдин nur-u hayatıdır, hem girdiği âlemin ziyasıdır. Lâ ilahe illallah ise, o nuru açar bir anahtardır.

Hem insanda madem nefis, heva ve vehim ve şeytan hükmediyorlar, çok vakit imanını rencide etmek için gafletinden istifade ederek çok hileleri ederler, şübhe ve vesveselerle iman nurunu kaparlar. Hem zahir-i şeriata muhalif düşen ve hattâ bazı imamlar nazarında küfür derecesinde tesir eden kelimat ve harekât eksik olmuyor. Onun için her vakit, her saat, her gün tecdid-i imana bir ihtiyaç vardır.

Sual: Mütekellimîn üleması; âlemi, imkân ve hudûsun ünvan-ı icmalîsi içinde sarıp zihnen üstüne çıkar, sonra vahdaniyeti isbat ederler. Ehl-i tasavvufun bir kısmı, tevhid içinde tam huzuru kazanmak için, "Lâ meşhude illâ

hu" deyip kâinatı unuttur, nisyan perdesini üstüne çeker, sonra tam huzuru bulur. Ve diğer bir kısmı hakikî tevhidi ve tam huzuru bulmak için "Lâ mevcude illâ hu" diyerek kâinatı hayale sarar, ademe atar, sonra huzur-u tam bulur. Halbuki sen, bu üç meşrebden hariç bir cadde-i kübrayı Kur'anda gösteriyorsun. Ve onun şiarı olarak "Lâ mabude illâ hu" "Lâ maksude illâ hu" diyorsun. Bu caddenin tevhide dair bir bürhanını ve bir muhtasar yolunu icmalen göster.

Elcevab: Bütün Sözler ve bütün Mektublar, o caddeyi gösterir. Şimdilik istediğiniz gibi azîm bir hüccetine ve geniş ve uzun bir bürhanına muhtasaran işaret ederiz. Şöyle ki:

Âlemde herbir şey, bütün eşyayı kendi Hâlıkına verir. Ve dünyada herbir eser, bütün âsârı kendi müessirinin eserleri olduğunu gösterir. Ve kâinatta herbir fiil-i icadî, bütün ef'al-i icadiyeyi kendi fâilinin fiilleri olduğunu isbat eder. Ve mevcudata tecelli eden herbir isim, bütün esmayı kendi müsemmasının isimleri ve ünvanları olduğuna işaret eder. Demek herbir şey, doğrudan doğruya bir bürhan-ı vahdaniyettir ve marifet-i İlahiyenin bir penceresidir. Evet herbir eser, hususan zîhayat olsa, kâinatın küçük bir misal-i musaggarıdır ve âlemin bir çekirdeğidir ve Küre-i Arz'ın bir meyvesidir. Öyle ise; o misal-i musaggarı, o çekirdeği, o meyveyi icad eden, her halde bütün kâinatı icad eden yine odur. Çünkü meyvenin mucidi, ağacının mucidinden başkası olamaz. Öyle ise herbir eser, bütün âsârı müessirine verdiği gibi.. herbir fiil dahi; bütün ef'ali, fâiline isnad eder. Çünkü görüyoruz ki, her bir fiil-i icadî, ekser mevcudatı ihata edecek derecede geniş ve zerreden şümusa kadar uzun birer kanun-u Hallakîyetin ucu olarak görünüyor. Demek o cüz'î fiil-i icadî sahibi kim ise, o mevcudatı ihata eden ve zerreden şümusa kadar uzanan kanun-u küllî ile bağlanan bütün ef'alın fâili olmak gerektir. Evet bir sineği ihya eden, bütün hevamı ve küçük hayvanatı icad eden ve Arz'ı ihya eden zât olacaktır. Hem mevlevî gibi zerreyi döndüren kim ise, müteselsilen mevcudatı tahrik edip, tâ Şems'i seyyaratıyla gezdiren aynı zât olmak gerektir. Çünkü kanun bir silsiledir, ef'al onun ile bağlıdır.

Demek nasıl herbir eser, bütün âsârı müessirine verir ve herbir fiil-i icadî, bütün ef'ali fâiline mal eder. Aynen öyle de: Kâinattaki tecelli eden herbir isim, bütün isimleri kendi müsemmasına isnad eder ve onun ünvanları olduğunu isbat eder. Çünkü kâinatta tecelli eden isimler, devair-i mütedâhile gibi ve ziyadaki elvan-ı seb'a gibi birbiri içine giriyor, birbirine yardım ediyor, birbirinin eserini tekmil ediyor, tezyin ediyor. Meselâ: Muhyî ismi bir şey'e tecelli ettiği vakit ve hayat verdiği dakikada Hakîm ismi dahi tecelli ediyor, o zîhayatın yuvası olan cesedini hikmetle tanzim ediyor. Aynı halde Kerim ismi dahi tecelli ediyor; yuvasını tezyin eder. Aynı anda Rahîm isminin dahi tecellisi görünüyor; o cesedin şefkatle havaicini ihzar eder. Aynı zamanda Rezzak ismi tecellisi görünüyor; o zîhayatın bekasına lâzım maddî ve manevî rızkını ummadığı tarzda veriyor. Ve hâkeza... Demek Muhyî kimin ismi ise, kâinatta nurlu ve

muhit olan Hakîm ismi de onundur ve bütün mahlukatı şefkatle terbiye eden Rahîm ismi de onundur ve bütün zîhayatları keremiyle iâşe eden Rezzak ismi dahi onun ismidir, ünvanıdır. Ve hâkeza...

Demek herbir isim, herbir fiil, herbir eser öyle bir bürhan-ı vahdaniyettir ki; kâinatın sahifelerinde ve asırların satırlarında yazılan ve mevcudat denilen bütün kelimatı, kâtibinin nakş-ı kalemi olduğuna delalet eden birer mühr-ü vahdaniyet, birer hâtem-i ehadiyettir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ قَالَ أَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ عَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

* * *

Beşinci Mes'ele

Sâniyen: Mektubunuzda "Mücerred Lâ ilahe illallah kâfi midir? Yani Muhammedürresulullah demezse ehl-i necat olabilir mi?" diye diğer bir maksadı soruyorsunuz. Bunun cevabı uzundur. Yalnız şimdi bu kadar deriz ki:

Kelime-i şehadetin iki kelâmı birbirinden ayrılmaz, birbirini isbat eder, birbirini tazammun eder, biribirisiz olmaz. Madem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm Hâtem-ül Enbiya'dır, bütün enbiyanın vârisidir; elbette bütün vusul yollarının başındadır. Onun cadde-i kübrasından hariç, hakikat ve necat yolu olamaz. Umum ehl-i marifetin ve tahkikin imamları, Sa'dî-i Şirazî gibi derler:

مُحَاسِنْتَ سَعْدِي بَرَاهِ نَجَاتٍ * ظَفَرُ بُرْدَنْ جُزْ دَرِ بِي مُصْطَفَى

Hem كُئِلُ الطَّرِيقِ مَسْدُودٌ إِلَّا الْمُنْهَاجَ الْمُحَمَّدِيَّ demişler.

Fakat bazan oluyor ki: Cadde-i Ahmediyede (A.S.M.) gittikleri halde, bilmiyorlar ki cadde-i Ahmediyedir ve cadde-i Ahmediye dâhilindedir.

Hem bazan oluyor ki: Peygamber'i bilmiyorlar, fakat gittikleri yol, cadde-i Ahmediyenin eczasındandır.

Hem bazan oluyor ki: Bir keyfiyet-i meczubane veya bir halet-i istiğrakkârane veya bir vaziyet-i münzeviyane ve bedeviyane suretinde cadde-i Muhammediyeyi düşünmeyerek, yalnız Lâ ilahe illallah onlara kâfi geliyor. Fakat bununla beraber, en mühim bir cihet budur ki: "Adem-i kabul" başkadır, "kabul-ü adem" başkadır. Bu çeşit ehl-i cezbe ve ehl-i uzlet veya işitmeyen veya bilmeyen adamlar; Peygamber'i bilmiyorlar veya düşünmüyorlar ki kabul

etsinler. O noktada cahil kalıyorlar. Marifet-i İlahiyeye karşı, yalnız Lâ ilahe illallah biliyorlar.

Bunlar ehl-i necat olabilirler. Fakat Peygamber'i işiten ve davasını bilen adamlar onu tasdik etmezse, Cenab-ı Hakk'ı tanımaz. Onun hakkında, yalnız Lâ ilahe illallah kelâmı, sebep-i necat olan tevhidi ifade edemez. Çünkü o hal, bir derece medar-ı özür olan cahilane adem-i kabul değil, belki o kabul-ü ademdir ve o inkârdır. Mu'cizatıyla, âsârıyla kâinatın medar-ı fahri ve nev'-i beşerin medar-ı şerefi olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ı inkâr eden adam, elbette hiçbir cihette hiçbir nura mazhar olamaz ve Allah'ı tanımaz. Her ne ise, şimdilik bu kadar yeter.

* * *

Altıncı Mes'ele

Sâlisen: Şeytanla münazara namındaki Birinci Mebhas'taki şeytanın mesleğine ait bazı tabirat çok galiz düşmüş. "Hâşâ, hâşâ!" kelimesiyle ve farz-ı muhal suretindeki kayıdlarla ta'dil edildiği halde, yine beni titretiyor. Sonra size gönderilen parçada bazı ufak ta'dilât vardı, nüshanızı onunla tashih edebildiniz mi? Fikrinizi tevkil ediyorum; o tabirattan lüzumsuz gördüklerinizi tayyedebilirsiniz.

Aziz kardeşim, o mebhas çok mühimdir. Çünkü ehl-i zındıkanın üstadı, şeytandır. Şeytan ilzam edilmezse, onun mukallidleri kanmazlar. Kur'an-ı Hakîm, kâfirlerin galiz tabirlerini reddetmek için zikrettiğinden bana bir cesaret verildi ki; bu şeytanî olan mesleğin bütün bütün çürüklüğünü göstermek için, - farz-ı muhal suretinde- hizb-üş şeytanın efradı, mesleklerinin iktizasıyla kabul etmeye mecbur oldukları ve ister istemez manen meslek diliyle diyecekleri ahmakane tabiratlarını titreyerek istimal ettim. Fakat o istimal ile onları kuyu dibine sıkıştırıp, meydana baştan başa Kur'an hesabına zabtettik, onların foyalarını meydana çıkardık. Şu muzafferiyete, şu temsil içinde bak. Meselâ: Semavata başı temas etmiş pek yüksek bir minare ve o minarenin altında Küre-i Arz'ın merkezine kadar bir kuyu kazılmış farzediyoruz. İşte ezanı umum memlekette umum ahaliye işitilen bir zât, minare başından tâ kuyu dibine kadar hangi mevkiye bulunduğunu isbat etmek için iki fırka münakaşa ediyorlar. Birinci fırka der ki: "Minare başındadır, kâinata ezan okuyor. Çünkü ezanı işitiyoruz; hayatdardır, ulvîdir. Çendan herkes onu o yüksek yerde görmüyor; fakat herkes derecesine göre onu, çıktığı ve indiği vakit bir makamda, bir basamakta görür ve onunla bilir ki: O, yukarı çıkar ve nerede görünürse görünsün o, yüksek makam sahibidir." Diğer şeytanî ve ahmak guruh ise der: "Yok, makamı minare başı değil; nerede görünürse görünsün, makamı kuyu dibidir." Halbuki hiç kimse, ne onu kuyu dibinde görmüş ve ne de görebilir.

Faraza eğer taş gibi sakil, ihtiyarsız olsaydı, elbette kuyu dibinde bulunacaktı, birisi görecekti.

Şimdi bu iki muarız fırkanın muharebe meydanı, o minare başından tâ kuyu dibine kadar uzun bir mesafedir. Hizbullah denilen ehl-i nur cemaati, yüksek nazarlı olanlara o müezzin zâtı minare başında gösteriyorlar. Ve nazarları o dereceye çıkmayanlara ve kasîr-ün nazar olanlara, derecelerine göre birer basamakta o müezzin-i a'zamı gösteriyorlar. Küçük bir emare, onlara kâfi gelir ve isbat eder ki: O zât, taş gibi camid bir cisim değil, belki istediği vakit yukarı çıkar, görünür, ezan okur bir insan-ı kâmilidir. Diğer hizb-üş şeytan denilen güruh ise, derler: "Ya minare başında herkese gösteriniz veyahud makamı kuyu dibidir." diye ahmakane hükmederler. Ahmaklıklarından bilmiyorlar ki: Minare başında herkese gösterilmemesi, herkesin nazarı oraya çıkmamasından ileri geliyor. Hem mugalata suretinde, minare başı hariç olarak bütün mesafeyi zabt etmek istiyorlar.

İşte o iki cemaatin münakaşasını halletmek için biri çıkar, o hizb-üş şeytana der ki: "Ey menhus güruh! Eğer o müezzin-i a'zamın makamı kuyu dibi olsa; taş gibi camid, hayatsız, kuvvetsiz olmak lâzım gelir. Ve kuyu basamaklarında ve minarenin derecelerinde görünen o olmamak lâzım gelir. Madem öyle görüyorsunuz; elbette o, kuvvetsiz, hakikatsız, camid olmayacak. Minare başı onun makamı olacak. Öyle ise, ya siz onu kuyu dibinde göstereceksiniz -ki hiçbir cihette bunu gösteremezsiniz ve hiçbir kimseye orada bulunmasını dinletemezsiniz- veyahut susunuz! Meydan-ı müdafanız kuyu dibidir. Sair meydan ve uzun mesafe ise, şu mübarek cemaatin meydanıdır; kuyu dibinden başka, o zâtı nerede gösterecekler, davayı kazanırlar.

İşte şu temsil gibi münazara-i şeytanî mebhâsı, arştan ferşe kadar olan uzun mesafeyi hizb-üş şeytanın elinden alıyor ve hizb-üş şeytanı mecbur ediyor, sıkıştırıyor. En gayr-ı makul, en muhal, en menfur mevkiî onlara bırakıyor. En dar ve kimse giremeyecek bir deliğe onları sokuyor, bütün mesafeyi Kur'an namına zabtediyor.

Eğer onlara denilse: "Kur'an nasıldır?" Derler: "Güzel ve ahlâk dersini veren bir insan kitabıdır." O vakit onlara denilir: Öyle ise Allah'ın kelâmıdır ve böyle kabul etmeye mecbursunuz. Çünkü siz mesleğinizce, "Güzel" diyemeyeceksiniz!

Hem eğer onlara denilse: "Peygamber'i nasıl bilirsiniz?" Derler: "Güzel ahlâklı, çok akıllı bir adam." O vakit onlara denilecek: "Öyle ise imana geliniz. Çünkü güzel ahlâklı, akıllı olsa, alâküllihal Resulullah'tır. Çünkü sizin bu "güzel" sözünüz, hududunuz dâhilinde değil; mesleğinizce böyle diyemezsiniz." Ve hâkeza... Temsildeki sair işaretlere, hakikatın sair cihetleri tatbik edilebilir.

İşte bu sırta binaen o şeytan ile münazara edilen Birinci Mebhas, ehl-i imanın imanını muhafaza etmek için mu'cizat-ı Ahmediyeyi bilmeğe ve kat'î bürhanlarını öğrenmeğe muhtaç etmiyor. Edna bir emare, küçük bir delil, onların imanlarını kurtarıyor. Kuyu dibindeki esfel-i safilinde olmadığına, herbir hâl-i Ahmediyeye (A.S.M.), herbir haslet-i Muhammediye (A.S.M.), herbir tavr-ı Nebevî (A.S.M.) birer mu'cize hükmüne geçer, a'lâ-yı illiyyinde bir makamı bulunduğunu isbat eder.

* * *

Yedinci Mes'ele

Medar-ı ibret bir mes'ele:

[Vehme maruz, fütura düşen bazı dostlarıma kuvve-i maneviyeyi teyid edecek yedi emarenin delaletiyle, sırf hizmet-i Kur'ana ait bir ikram-ı Rabbanîyi ve bir himayet-i İlahiyeyi beyan etmeye mecburum ki, o zaîf damarlı bir kısım dostlarımı kurtarayım. O yedi emarenin dördü; dost iken, sırf birer maksad-ı dünyevî için şahsıma değil, Kur'ana hâdimliğim cihetinde düşman vaziyeti almalarıyla, o maksadlarının aksiyle tokat yediler. O yedi emarenin üçü ise, ciddî dost idiler ve daima da dostturlar; fakat dostluğun iktiza ettiği merdane vaziyeti muvakkaten göstermediler, tâ ki ehl-i dünyanın teveccühünü kazanıp birer maksad-ı dünyevî kazansınlar ve başlarından emin olsunlar. Halbuki o üç dostum, maatteessüf o maksadlarının aksiyle birer itab gördüler.]

Evvelki dört zahirî dost, sonra düşman vaziyeti gösterenlerin

Birincisi: Bir müdür, kaç vasıta ile yalvardı. Onuncu Söz'den bir nüsha istedi. Ona verdim. O ise, terfi' için dostluğumu bırakıp düşmanlık vaziyeti aldı. Valiye şekva ve ihbar suretinde verdi. Hizmet-i Kur'anînin bir eser-i ikramı olarak terfi' değil, azledildi.

İkincisi: Diğer bir müdür, dost iken, âmirlerinin hatırı için ve ehl-i dünyanın teveccühünü kazanmak fikriyle şahsıma değil, hizmetkârlığım cihetinde rakibane ve düşmanane vaziyet aldı, kendi maksadının aksiyle tokat yedi. Ümid edilmediği bir mes'eledede, iki buçuk seneye mahkûm edildi. Sonra Kur'anın bir hizmetkârından dua istedi. İnşâallah belki kurtulacak, çünkü ona dua edildi.

Üçüncüsü: Bir muallim, dost görünürken ben de ona dost baktım. Sonra Barla'ya nakledip yerleşmek için düşmanane bir vaziyeti ihtiyar etti; o

maksadının aksiyle tokat yedi. Muallimlikten askerliğe atıldı. Barla'dan uzaklaştırıldı.

Dördüncüsü: Bir muallim (hâfız, hem mütedeyyin gördüğüm için) Kur'anın hizmetinde bana bir dostluk edecek niyetiyle ona samimane bir dostluk gösterdim. Sonra o, ehl-i dünyanın teveccühünü kazanmak için bir memurun bir tek kelâmıyla bize karşı çok soğuk ve korkak vaziyeti aldı. Sonra o maksadının aksiyle tokat yedi. Müfettişinden şiddetli bir tekdir yedi ve azledildi.

İşte bu dört adam düşman vaziyeti almakla böyle tokat yedikleri gibi, üç dostum da ciddî dostluğun iktiza ettiği merdane vaziyeti göstermedikleri için, tokat değil, bir nevi ihtar nev'inde aks-i maksadlarıyla ikaz edildiler.

Birincisi: Gayet mühim ve ciddî ve hakikî bir talebem olan bir zât-ı muhterem, mütemadiyen Sözler'i yazar, neşrederdi. Müşevveş büyük bir memurun gelmesiyle ve bir hâdisenin vukuu ile; yazdığı Sözler'i sakladı, muvakkaten istinsahı da terketti. Tâ ki, ehl-i dünyadan bir zahmet görmesin ve bir sıkıntı çekmesin ve onların şerlerinden emin olsun. Halbuki o hizmet-i Kur'anîyenin muvakkaten ta'tilinden gelen bir eser-i hata olarak, bir sene mütemadiyen bin liraya mahkûmiyet gibi bir bela, gözü önüne konuldu. Ne vakit istinsaha niyet etti ve eski vaziyetine döndü; o davasından tebrîe etti, lillahilhamd beraet kazandı. Fakr-ı haliyle beraber bin liradan kurtuldu.

İkincisi: Beş seneden beri merd ve ciddî ve cesur bir dostum, ehl-i dünyanın ve yeni gelen bir âmirin hüsn-ü zannını ve teveccühünü kazanmak için, komşum iken, düşünmeyerek ihtiyarsız birkaç ay benim ile görüşmedi. Hattâ bayramda ve ramazanda uğramadı. Halbuki maksadının aksiyle karye mes'elesi neticelendi, nüfuzu kırıldı.

Üçüncüsü: Haftada bir-iki defa benimle görüşen bir hâfız, imam olmuş. Sarık sarmak için iki ay beni terketti. Hattâ bayramda yanıma gelmedi. Hilaf-ı me'mul olarak, maksadının aksiyle yedi-sekiz ay imamlık ettiği halde hilaf-ı âdet bir surette ona sarık bağlatılmadı.

İşte bu gibi vukuatlar çok var. Fakat bazılarının hatırlarını kırmamak için zikretmiyorum. Bunlar ne kadar za'if birer emare ise de, fakat içtimanda bir kuvvet hissedilir. Onunla kanaat gelir ki: Şahsıma karşı değil -çünkü nefsimi hiçbir ikrama lââyık görmüyorum- belki hizmet-i Kur'an noktasında sırf o cihette bir ikram-ı İlahî ve bir himayet-i Rabbaniye altında hizmet ettiğimiz anlaşılıyor. Dostlarım bunu düşünmeli, evhama kapılmamalı. Madem hizmetkârlığıma bir ikram-ı İlahîdir ve madem fahre değil, belki şükre sebebdir ve madem **وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ**

رَبِّكَ فَحَدِّثْ fermanı var.. bu sırlara binaen, hususî bir surette dostlarıma beyan ediyorum.

* * *

Sekizinci Mes'ele

[Yirmiyedinci Söz'ün içtihadı mani esbabın beşinci sebebinin üçüncü noktasının üçüncü misalinin haşiyesidir.]

Mühim bir sual: Bazı ehl-i tahkik derler ki: Elfaz-ı Kur'aniye ve zikriye ve sair tesbihlerin herbiri müteaddid cihetlerle insanın letaif-i maneviyelerini tenvir eder, manevî gıda verir. Manaları bilinmezse, yalnız lafız ifade etmiyor, kâfi gelmiyor. Lafız bir libastır; değiştirilse, her taife kendi lisanıyla o manalara elfaz giydirse, daha nâfi' olmaz mı?

Elcevab: Elfaz-ı Kur'aniye ve tesbihat-ı Nebeviyenin lafızları camid libas değil; cesedin hayatdar cildi gibidir, belki mürur-u zamanla cild olmuştur. Libas değiştirilir; fakat cild değişse, vücuda zarardır. Belki namazda ve ezandaki gibi elfaz-ı mübarekeler, mana-yı örflerine alem ve nam olmuşlar. Alem ve isim ise, değiştirilmez. Ben kendi nefsimde tecrübe ettiğim bir haleti çok defa tedkik ettim gördüm ki; o halet, hakikattir. O halet şudur ki:

Sure-i İhlas'ı arefe gününde yüzer defa tekrar edip okuyordum. Gördüm ki: Bendeki manevî duyguların bir kısmı birkaç defada gıdasını alır, vazgeçer, durur. Ve kuvve-i müfekkire gibi bir kısım dahi, bir zaman mana tarafına müteveccih olur, hissesini alır, o da durur. Ve kalb gibi bir kısım, manevî bir zevke medar bazı mefhumlar cihetinde hissesini alır, o da sükût eder. Ve hâkeza... Git gide o tekrarda yalnız bir kısım letaif kalır ki; pek geç usanıyor, devam eder, daha manaya ve tedkikata hiç ihtiyaç bırakmıyor. Gaflet kuvve-i müfekkireye zarar verdiği gibi, ona zarar vermiyor. Lafız ve lafz-ı müşebbi' olduğu bir meal-i icmalî ile ve isim ve alem buldukları mana-yı örfî, onlara kâfi geliyor. Eğer manayı o vakit düşünse, zararlı bir usanç verir. Ve o devam eden latifeler, taallüme ve tefehhüme muhtaç değiller; belki tahattura, teveccühe ve teşvike ihtiyaç gösterirler. Ve o cild hükmündeki lafızları onlara kâfi geliyor ve mana vazifesini görüyorlar. Ve bilhassa o Arabî lafızlar ile, kelâmullah ve tekellüm-ü İlahî olduğunu tahattur etmekle, daimî bir feyze medardır.

İşte kendim tecrübe ettiğim şu halet gösteriyor ki: Ezan gibi ve namazın tesbihatı gibi ve her vakit tekrar edilen Fatiha ve Sure-i İhlas gibi hakaikleri, başka lisan ile ifade etmek çok zararlıdır. Çünkü menba'-ı daimî olan elfaz-ı İlahiye ve Nebeviye kaybolduktan sonra, o daimî letaifin daimî hisseleri de kaybolur. Hem her harfin lâakal on sevabı zayi' olması ve huzur-u daimî, bütün

namazda herkes için devam etmediğinden; gaflet içinde, tercüme vasıtasıyla insanların tabirâtı ruha zulmet vermesi gibi zararlar olur. Evet nasıl İmam-ı A'zam demiş: "Lâ ilahe illallah, tevhîde alem ve isimdir." Biz de deriz: Kelimat-ı tesbihiye ve zikriyenin, hususan ezanda ve namazda olanların ekseriyet-i mutlaka, alem ve isim hükmüne geçmişler. Alem gibi, mana-yı lügavîsinden ziyade, mana-yı örfî-i şer'îsine bakılır. Öyle ise, değişmeleri şer'an mümkün değildir. Her mü'mine bilmesi lâzım olan mücmel manaları, yani muhtasar bir mealî ise, en âmî bir adam dahi çabuk öğrenir. Bütün ömrünü İslâmiyetle geçiren ve kafasını binler malayaniyat ile dolduran adamlar, bir-iki haftada hayat-ı ebediyesinin anahtarı olan şu kelimat-ı mübarekenin meal-i icmalîsini öğrenmemesine nasıl mazur olabilirler, nasıl müslüman olurlar, nasıl "akıllı adam" denilirler? Ve öyle heriflerin tenbelliklerinin hatırı için, o nur menba'larının mahfazalarını bozmak kâr-ı akıl değildir!..

Hem "Sübhanallah" diyen, hangi milletten olursa olsun, Cenab-ı Hakk'ı takdis ettiğini anlar. İşte bu kadar kâfi gelmez mi? Eğer manasına kendi lisanıyla müteveccih olsa, akıl noktasında bir defa taallüm eder. Halbuki günde yüz defa tekrar eder. O yüz defa, aklın hisse-i taallümünden başka, lafızdan ve lafza sirayet eden ve imtizac eden meal-i icmalî, çok nurlara ve feyizlere medardır. Bahusus tekellüm-ü İlahî haysiyetiyle aldığı kudsiyet ve o kudsiyetten gelen feyizler ve nurlar, çok ehemmiyetlidir.

Elhasıl: Zaruriyat-ı diniye mahfazaları olan elfaz-ı kudsiye-i İlahiyenin yerine hiçbir şey ikame edilemez ve yerlerini tutamaz ve vazifelerini göremez. Ve muvakkat ifade etseler de; daimî, ulvî, kudsî ifade edemezler.

Amma nazariyat-ı diniyenin mahfazaları olan elfazlar ise, değiştirilmeye lüzum kalmaz. Çünkü nasihat ile ve sair tedris ve talim ve va'z ile o ihtiyaç mündefi' olur.

Elhasıl: Lisan-ı nahvî olan lisan-ı Arabînin câmiyeti ve elfaz-ı Kur'aniyenin i'cazı öyle bir tarzdadır ki, kabil-i tercüme değildir! Belki "muhaldir" diyebilirim. Kimin şübhesi varsa, i'caza dair Yirmibeşinci Söz'e müracaat etsin. Tercüme dedikleri şeyler ise, gayet muhtasar ve nâkıs bir mealîdir. Böyle meal nerede; hayatdar, çok cihetlerle teşa'ub etmiş âyâtın hakikî manaları nerede?

Dokuzuncu Mes'ele

(Mühim ve mahrem bir mes'ele ve bir sır-ı velayet)

Âlem-i İslâm'da Ehl-i Sünnet ve Cemaat denilen ehl-i hak ve istikamet fırka-i azîmesi, hakaik-i Kur'aniyeyi ve imaniyeyi istikamet dairesinde hüve

hüvesine Sünnet-i Seniye'ye ittiba' ederek muhafaza etmişler. Ehl-i velayetin ekseriyet-i mutlakası, o daireden neş'et etmişler. Diğer bir kısım ehl-i velayet, Ehl-i Sünnet ve Cemaatin bazı desatirleri haricinde ve usûllerine muhalif bir caddede görünmüş. İşte şu kısım ehl-i velayete bakanlar iki şıkka ayrıldılar:

Bir kısmı ise, Ehl-i Sünnetin usûlüne muhalif oldukları için, velayetlerini inkâr ettiler. Hattâ onlardan bir kısmının tekfirine kadar gittiler.

Diğer kısım ki, onlara ittiba' edenlerdir. Onların velayetlerini kabul ettikleri için derler ki: "Hak yalnız Ehl-i Sünnet ve Cemaatin mesleğine münhasır değil." Ehl-i bid'adan bir fırka teşkil ettiler, hattâ dalalete kadar gittiler. Bilmediler ki: Her hâdî zât, mühdî olamaz. Şeyhleri hatasından mazurdur, çünkü meczubdur. Kendileri ise mazur olamazlar.

Mutavassıt bir kısım ise, o velilerin velayetlerini inkâr etmediler, fakat yollarını ve mesleklerini kabul etmediler. Diyorlar ki: "Hilaf-ı usûl olan sözleri, ya hâle mağlub olup hata ettiler veyahut manası bilinmez müteşabihat misillü şatahattır."

Maatteessüf birinci kısım, hususan ülema-i ehl-i zahir, meslek-i Ehl-i Sünneti muhafaza niyetiyle, çok mühim evliya'yı inkâr, hattâ tadlil etmeye mecbur olmuşlar. İkinci kısım olan tarafdamları ise, o çeşit şeyhlere ziyade hüsn-ü zan ettikleri için, hak mesleğini bırakıp, bid'ate hattâ dalalete girdikleri olmuş.

İşte şu sırra dair, pek çok zaman zihnimi işgal eden bir halet vardı: Bir zaman ben, bir kısım ehl-i dalalete mühim bir vakitte kahr ile dua ettim. Bedduama karşı müdhiş bir kuvvet-i maneviye çıktı. Hem duamı geri veriyordu, hem beni men'etti.

Sonra gördüm ki: O kısım ehl-i dalalet, hilaf-ı hak icraatında bir kuvve-i maneviyyenin teshilatıyla, arkasına aldığı halkı sürükleyip gidiyor. Muvaffak oluyor. Yalnız cebr ile değil, belki velayet kuvvetinden gelen bir arzu ile imtizac ettiği için, ehl-i imanın bir kısmı o arzuya kapılıp hoş görüyorlar, çok fena telakki etmiyorlar.

İşte bu iki sırrı hissettiğim vakit dehşet aldım, Fesübhanallah dedim. "Tarîk-ı haktan başka velayet bulunabilir mi? Hususan müdhiş bir cereyan-ı dalalete ehl-i hakikat tarafdar çıkar mı?" dedim. Sonra bir mübarek arefe gününde müstahsen bir âdet-i İslâmiyeye binaen Sure-i İhlas'ı yüzer defa tekrar ederek okuyup, onun bereketiyle, "Mühim Bir Suale Cevab" namında yazılan mes'ele ile beraber şöyle bir hakikat dahi rahmet-i İlahiye ile kalb-i âcizaneme gelmiş. Hakikat şudur ki:

Sultan Mehmed Fatih'in zamanında hikâye edilen meşhur ve manidar "Cibali Baba kıssası" nev'inden olarak bir kısım ehl-i velayet, zahiren muhakemeli ve âkıl görünürken, meczubdurlar. Ve bir kısmı dahi; bazan sahvede ve daire-i akılda görünür, bazan aklın ve muhakemenin haricinde bir hâle girer. Şu kısımdan bir sınıfı ehl-i iltibastır, tefrik etmiyor. Sekir halinde gördüğü bir mes'eleyi halet-i sahvede tatbik eder, hata eder ve hata ettiğini bilmez. Meczubların bir kısmı ise indallah mahfuzdur, dalalete sülûk etmez. Diğer bir kısmı ise mahfuz değil, bid'at ve dalalet fırkalarında bulunabilirler. Hattâ kâfirler içinde bulunabileceği ihtimal verilmiş.

İşte muvakkat veya daimî meczub olduklarından, manen "mübarek mecnun" hükmünde oluyorlar. Ve mübarek ve serbest mecnun hükmünde oldukları için, mükellef değil. Ve mükellef olmadıkları için, muahaze olunmuyorlar. Kendi velayet-i meczubaneleri bâki kalmakla beraber, ehl-i dalalet ve ehl-i bid'aya tarafdâr çıkarlar. Mesleklerine bir derece revaç verip, bir kısım ehl-i iman ve ehl-i hakkı, o mesleğe girmeye meş'umane bir sebebiyet verirler.

* * *

Onuncu Mes'ele

[Ziyaretçilere ait bazı dostlar tarafından ihtar ile, bir düstur izah edilmek istenilmiştir. Onun için yazılmıştır.]

Malûm olsun ki: Bizi ziyaret eden, ya hayat-ı dünyeviye cihetinde gelir; o kapı kapalıdır. Veya hayat-ı uhreviye cihetinde gelir. O cihette iki kapı var: Ya şahsımı mübarek ve makam sahibi zannedip gelir. O kapı dahi kapalıdır. Çünkü ben kendimi beğenmiyorum, beni beğenenleri de beğenmiyorum. Cenab-ı Hakk'a çok şükür, beni kendime beğendirmemiş. İkinci cihet, sırf Kur'an-ı Hakîm'in dellâlı olduğum cihettedir. Bu kapıdan girenleri, alerre'si vel'ayn kabul ediyorum. Onlar da üç tarzda olur: Ya dost olur, ya kardeş olur, ya talebe olur.

Dostun hassası ve şartı budur ki: Kat'iyyen, Sözler'e ve envâr-ı Kur'aniyeye dair olan hizmetimize ciddî tarafdâr olsun; ve haksızlığa ve bid'alara ve dalalet kalben tarafdâr olmasın, kendine de istifadeye çalışsın.

Kardeşin hassası ve şartı şudur ki: Hakikî olarak Sözler'in neşrine ciddî çalışmakla beraber, beş farz namazını eda etmek, yedi kebairi işlememektir.

Talebeliğin hâssası ve şartı şudur ki: Sözler'i kendi malı ve te'lifi gibi hissedip sahib çıksın ve en mühim vazife-i hayatiyesini, onun neşir ve hizmeti bilsin.

İşte şu üç tabaka benim üç şahsiyetimle alâkadardır. Dost, benim şahsî ve zâtî şahsiyetimle münasebetdar olur. Kardeş, abdiyetim ve ubudiyet noktasındaki şahsiyetimle alâkadar olur. Talebe ise, Kur'an-ı Hakîm'in dellâlı cihetinde ve hocalık vazifesindeki şahsiyetimle münasebetdardır.

Şu görüşmenin de üç meyvesi var:

Birincisi: Dellâllık itibariyle mücevherat-ı Kur'aniyeyi benden veya Sözler'den ders almak. Velev bir ders de olsa.

İkincisi: İbadet itibariyle uhrevî kazancıma hissedar olur.

Üçüncüsü: Beraber dergâh-ı İlahiyeye müteveccih olup rabt-ı kalb ederek, Kur'an-ı Hakîm'in hizmetinde el-ele verip, tevfik ve hidayet istemek.

Eğer talebe ise; her sabah mütemadiyen ismiyle, bazan hayaliyle dahi yanımda hazır olur, hissedar olur.

Eğer kardeş ise, birkaç defa hususî ismiyle ve suretiyle dua ve kazancımda hazır olup hissedar olur. Sonra umum ihvanlar içinde dâhil olup, rahmet-i İlahiyeye teslim ediyorum ki, dua vaktinde "ihvetî ve ihvanî" dediğim vakit onlar içinde bulunur. Ben bilmezsem, rahmet-i İlahiye onları biliyor ve görüyor.

Eğer dost ise ve feraizi kılar ve kebairi terkederse, umumiyet-i ihvan itibariyle duamda dâhildir. Bu üç tabaka dahi, beni manevî dua ve kazançlarında dâhil etmek şarttır.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ قَالَ الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوعِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا * وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلًا رَبَّنَا بِالْحَقِّ

اللَّهُمَّ يَا مَنْ أَجَابَ نُوحًا فِي قَوْمِهِ * وَيَا مَنْ نَصَرَ إِبْرَاهِيمَ عَلَى آغْدَاةِ إِيهِ * وَيَا مَنْ أَرْجَعَ يُوسُفَ إِلَى يَعْقُوبَ * وَيَا مَنْ كَشَفَ الضَّرَّ عَنْ أَيُّوبَ * وَيَا مَنْ أَجَابَ دَعْوَةَ زَكَرِيَّا * وَيَا مَنْ تَقَبَّلَ يُوسُفَ ابْنَ مَعَى نَسْتَعْلُكَ بِأَسْرَارِ أَصْحَابِ هَذِهِ الدَّعَوَاتِ الْمُسْتَجَابَاتِ أَنْ

تَحْفَظُنِي وَتَحْفَظَ نَاشِرَ هَذِهِ الرَّسَائِلِ وَرُفَقَاءَ بِهِمْ مِنْ شَرِّ شَيْطَانِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ وَانصُرْنَا عَلَى أَعْدَائِنَا وَلَا تَكِلْنَا إِلَى أَنْفُسِنَا وَ
اَكْشِفْ كُرْبَتَنَا وَكُرْبَتَهُمْ وَاشْفِ أَمْرَاضَ قُلُوبِنَا وَ قُلُوبِهِمْ آمِينَ آمِينَ آمِينَ

Yirmiyedinci Mektub

[Bu mektub, Risale-i Nur Müellifinin talebelerine yazdığı ayn-ı hakikat ve çok letafetli, güzel mektublarıyla; Risale-i Nur talebelerinin, Üstadlarına ve bazan birbirlerine yazdıkları ve Risale-i Nur'un mütalaasından aldıkları parlak feyizlerini ifade eden çok zengin bir mektub olup, bu mecmuanın üç-dört misli kadar büyüdüğü için bu mecmuaya ilhak edilmemiştir. Müstakillen Barla, Kastamonu, Emirdağı Lâhikaları olarak neşredilmiştir.]

* * *

Yirmisekizinci Mektub

Şu Mektub sekiz mes'eledir.

Birinci Risale olan Birinci Mes'ele

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

Sâniyen: Üç sene evvel benimle görüştüğün üç gün sonra tabiri çıkmış, tevili tezahür etmiş eski bir rü'yanızın, şimdi tabirini istiyorsunuz. Şimdilik o güzel, mübarek, müjdeli rü'ya mürur-u zamana uğramış. Manasını göstermiş olan o rü'yaya karşı böyle desem hakkım yok mu:

هَذَا شَيْءٌ نَهَى شَبَّ بَرَسْتَمَ مِنْ عِلْمِ شَيْئِمْ أَرْ شَيْئِمْ مِي كُؤَيْمَ حَبْرَ

أَنْ حَيَالَتِي كِه دَامِ أُولِيَايَسْتِ عَكْسِي مَهْرُؤِيَانِ بُؤَسْتَانِ حُدَايَسْتِ

Evet kardeşim, senin ile mahz-ı hakikat dersini müzakereye almışsınız. Hayalâtlara karşı kapısı açık olan rü'yaları, tahkikî bir surette mevzubahs etmek, tahkik mesleğine tam uygun gelmediğinden; o cüz'î hâdise-i nevmiye münasebetiyle, mevzin küçük bir kardeşi olan nevme ait ilmî ve düsturî olarak

altı nükte-i hakikatı, âyât-ı Kur'aniyenin işaret ettiği vecihte beyan edeceğiz. Yedincisinde, senin rü'yana kısa bir tabir verilecek.

Birincisi: Sure-i Yusuf'un mühim bir esası, rü'ya-yı Yusufiye olduğu gibi; **وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا** âyeti misillü çok âyetlerle, rü'yada ve nevmde perdeli olarak ehemmiyetli hakikatlar var olduğunu gösterir.

İkincisi: Kur'an ile tefe'üle ve rü'yaya itimada ehl-i hakikat tarafdar değiller. Çünkü Kur'an-ı Hakîm, ehl-i küfrü kesretle ve şiddetli bir tarzda vuruyor. Tefe'ülde, kâfire ait şiddeti, tefe'ül eden insana çıktığı vakit, yeis veriyor; kalbi müşevveş ediyor. Hem rü'ya dahi hayr iken, bazı aks-i hakikatla görüldüğü için şerr telakki edilir, yeise düşürür, kuvve-i maneviyeyi kırar, sû'-i zan verir. Çok rü'yalar var ki: Sureti dehşetli, zararlı, mülevves iken; tabiri ve manası çok güzel oluyor. Herkes rü'yanın suretiyle manasının hakikatı mabeynindeki münasebeti bulamadığı için; lüzumsuz telaş eder, me'yus olur, keder eder.

İşte yalnız bu cihet içindir ki, ehl-i hakikat gibi ve İmam-ı Rabbanî misillü başta **هَلْ شَبَّ بِرَسْتِمُ** dedim.

Üçüncüsü: Hadîs-i sahih ile nübüvvetin kırk cüz'ünden bir cüz'ü nevmde rü'ya-yı sadıka suretinde tezahür etmiş. Demek rü'ya-yı sadıka hem haktır, hem nübüvvetin vezaifine taalluku var. Şu üçüncü mes'ele, gayet mühim ve uzun ve nübüvvetle alâkadar ve derin olduğundan, başka vakte talik ediyoruz; şimdilik o kapıyı açmıyoruz.

Dördüncüsü: Rü'ya üç nevidir: İkisi, tabir-i Kur'anla **أَضْعَاثُ أَحْلَامٍ** da dâhildir; tabire değmiyor. Manası varsa da ehemmiyeti yok. Ya mizacın inhirafından kuvve-i hayaliye şahsın hastalığına göre bir terkibat, tasvirat yapıyor; yahut gündüz veya daha evvel, hattâ bir-iki sene evvel aynı vakitte başına gelen müheyyic hâdisatı, hayal tahattur eder; ta'dil ve tasvir eder, başka bir şekil verir. İşte bu iki kısım **أَضْعَاثُ أَحْلَامٍ** dır, tabire değmiyor.

Üçüncü kısım ki, rü'ya-yı sadıkadır. O doğrudan doğruya mahiyet-i insaniyedeki latife-i Rabbaniye, âlem-i şehadetle bağlanan ve o âlemde dolaşan duyguların kapanmasıyla ve durmasıyla, âlem-i gayba karşı bir münasebet bulur, bir menfez açar. O menfez ile, vukua gelmeye hazırlanan hâdiselere bakar ve Levh-i Mahfuz'un cilveleri ve mektubat-ı kaderiyenin nümuneleri nev'inden birisine rastgelir, bazı vakıat-ı hakikiyeyi görür. Ve o vakıatta, bazan hayal tasarruf eder, suret libasları giydirir. Bu kısmın çok enva'ı ve tabakatı var. Bazı aynen gördüğü gibi çıkar, bazan bir ince perde altında çıkıyor, bazan kalınca bir perde ile sarılıyor.

Hadîs-i şerifte gelmiş ki: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bidayet-i vahiyde gördüğü rü'yalar; subhun inkişafı gibi zahir, açık, doğru çıkıyordu.

Beşincisi: Rü'ya-yı sadıka, hiss-i kabl-el vukuun fazla inkişafıdır. Hiss-i kabl-el vuku ise, herkeste cüz'î-küllî vardır. Hattâ hayvanlarda dahi vardır. Hattâ bir zaman ben, bu hiss-i kabl-el vuku, zahirî ve bâtinî meşhur duygulara ilâve olarak, insanda ve hayvanda "saika" ve "şaika" namıyla aynı "sâmia" ve "bâsıra" gibi iki hiss-i âheri ilmen bulmuştum. Ehl-i dalalet ve ehl-i felsefe, o gayr-ı meşhur hislere; -hata ederek- ahmakçasına "sevk-i tabii" diyorlar. Hâşâ sevk-i tabii değil, belki bir nevi ilham-ı fitrî olarak insan ve hayvanı kader-i İlahî sevk ediyor. Meselâ: Kedi gibi bazı hayvan; gözü kör olduğu vakit, o sevk-i kaderî ile gider, gözüne ilâç olan bir otu bulur, gözüne sürer, iyi olur.

Hem rûy-i zeminin sıhhiye memurları hükmünde ve bedevi hayvanatın cenazelerini kaldırmakla muvazzaf kartal gibi âkilüllahm kuşlara bir günlük mesafeden bir hayvan cenazesinin vücudu, o sevk-i kaderî ile ve o hiss-i kabl-el vuku ilhamıyla ve o saika-i İlahî ile bildirilir ve bulurlar.

Hem yeni dünyaya gelmiş bir arı yavrusu; yaşı bir gün iken, havada bir günlük mesafeye gider, havada izini kaybetmeyerek, o sevk-i kaderî ile ve o saika ilhamıyla döner, yuvasına girer. Hattâ herkesin başında çok defa tekerrür ediyor ki, birisinden bahsediyorken, âni kapı açılarak tahminin fevkinde aynı adam gelir. Hattâ Kürdce durub-u emsaldendir: **نَافٍ كُرَيْبِنَهْ پَالَانْدَارِ لِي وَرَيْنَهْ** Yani: "Kurdun bahsini ettiğin zaman topuzu hazırla, vur; çünkü kurt geliyor." Demek bir hiss-i kabl-el vuku' ile, latife-i Rabbanîye icmalen o adamın gelmesini hisseder. Fakat aklın şuuru ihata etmediği için; kasden değil, ihtiyarsız olarak bahsetmeye sevkeder. Ehl-i feraset bazan keramet gibi geldiğini beyan eder. Hattâ bir zaman bende şu nevi hassasiyet fazla idi. Bu hali bir düstur içine almak istedim, fakat yakıştıramadım ve yapamadım. Fakat ehl-i salihatta ve bahusus ehl-i velayette bu hiss-i kabl-el vuku' fazla inkişaf eder, kerametkârane âsârını gösterir.

İşte umum avam için dahi bir nevi velayete mazhariyet var ki, rü'ya-yı sadıkada, evliya gibi, gaybî ve istikbalî olan şeyleri görüyorlar. Evet uyku nasilki avam için rü'ya-yı sadıka cihetinde bir mertebe-i velayet hükmündedir; öyle de umum için, gayet güzel ve muhteşem bir sinema-i Rabbanîyenin seyrangâhıdır. Fakat güzel ahlâklı güzel düşünür. Güzel düşünen, güzel levhaları görür. Fena ahlâklı fena düşündüğünden, fena levhaları görür. Hem herkes için, âlem-i şهادet içinde, âlem-i gayba bakan bir penceredir. Hem mukayyed ve fâni insanlar için, saha-i itlak bir meydan ve bir nevi bekaya mazhar ve mazi ve müstakbel, hal hükmünde bir temaşağâhtır. Hem tekâlif-i

hayatiye altında ezilen ve meşakkat çeken zîruhlara istirahatgâhıdır. İşte bu gibi sırlar içindir ki, Kur'an-ı Hakîm **وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا** nev'indeki âyetlerle, hakikat-ı nevmiyeyi ehemmiyetle ders veriyor.

Altıncısı ve en mühimmi: Rü'ya-yı sadıka benim için hakkalyakîn derecesine gelmiş ve pek çok tecrübâtımla, kader-i İlahînin her şey'e muhit olduğuna bir hüccet-i katı' hükmüne geçmiştir. Evet bu rü'yalar, benim için hususan bu birkaç sene zarfında o dereceye gelmiştir ki; meselâ yarın başıma gelecek en küçük hâdisat ve en ehemmiyetsiz muamelât ve hattâ en âdi muhaverat yazılı olduğunu ve daha gelmeden muayyen olduğunu ve gecede onları görmekle, dilim ile değil, gözüm ile okuduğum bana kat'î olmuştur. Bir değil, yüz değil, belki bin defa; gecede, hiç düşünmediğim halde gördüğüm bazı adamlar veyahut söylediğim mes'eleler, o gecenin gündüzünde az bir tabir ile aynen çıkıyor. Demek en cüz'î hâdisat vukua gelmeden evvel hem mukayyedir, hem yazılmıştır. Demek tesadüf yok, hâdisat başıboş gelmiyor, intizamsız değillerdir.

Yedincisi: Senin müjdeli, mübarek ve güzel rü'yanın tabiri, Kur'an için ve bizim için çok güzeldir. Hem zaman tabir etti ve ediyor, tabirimize ihtiyaç bırakmıyor. Hem kısmen tabiri güzel olarak çıkmış. Sen dikkat etsen anlarsın. Yalnız bir-iki noktasına işaret ederiz. Yani bir hakikat beyan ederiz. Senin hakikat-ı rü'ya nev'inden olan vakıalar, o hakikatın temessülâtıdır. Şöyle ki:

O vasi' meydanlık, âlem-i İslâmiyettir. Meydanlığın nihayetindeki mescid, Isparta vilayetidir. Etrafı bulanık çamurlu su, hal ve zamanın sefahet ve atalet ve bid'atlar bataklığıdır. Sen selâmetle, bulaşmadan, sür'atle mescide eriştiğin; herkesten evvel envâr-ı Kur'aniyeye sahib çıkıp, kalbini bozmadan sağlam kaldığına işarettir. Mesciddeki küçük cemaat ise; Hakkı, Hulusi, Sabri, Süleyman, Rüşdü, Bekir, Mustafa, Ali, Zühdü, Lütfü, Hüsrev, Re'fet gibi Sözler'in hameleleridir. Ufak kürsü ise, Barla gibi küçük bir köydür. Yüksek ses ise, Sözler'deki kuvvet ve sür'at-i intişarlarına işarettir. Birinci safta sana tahsis edilen makam ise, Abdurrahman'dan sana münhal kalan yerdir. O cemaat; telsiz âletlerin âhizeleri hükmünde, bütün dünyaya ders işittirmek istemek işareti ve hakikatı ise inşaallah tamamıyla sonra çıkacak. Şimdi efradı birer küçük çekirdek iseler de, ileride tevfiq-i İlahî ile birer şecere-i âliye hükmüne geçerler. Ve birer telsiz telgrafın merkezi olurlar. Sarıklı küçük genç bir zât ise; Hulusi'ye omuz omuza verecek belki geçecek birisi, naşirler ve talebeler içine girmeye namzeddir. Bazılarını zannederim, fakat kat'î hükmedemem. O genç, kuvve-i velayetle meydana atılacak bir zâttir. Sair noktaları sen benim bedelime tabir et.

Senin gibi dostlarla uzun konuşmak hem tatlı, hem makbul olduğundan; şu kısa mes'eledede uzun konuştum, belki de israf ettim. Fakat nevme ait olan

âyât-1 Kur'aniyenin bir nevi tefsirine işaret etmek niyetiyle başladığımdan, inşaallah o israf afvolur veya israf olmaz.

* * *

İkinci Mes'ele olan İkinci Risale

[Hazret-i Musa Aleyhisselâm, Hazret-i Azrail Aleyhisselâm'ın gözüne tokat vurmuş, ilâ âhir mealindeki hadîse dair ehemmiyetli bir münakaşayı kaldırmak ve halletmek için yazılmıştır.]

Eğirdir'de bir münakaşa-i ilmiye işittim. O münakaşa, hususan şu zamanda yanlıştır. Hattâ münakaşayı bilmiyordum. Benden de سوال edildi. Mu'teber bir kitabda, Hadîs-i Şeyheyn'in ittifakına alâmet olan ﷻ işaretiyle bir hadîs bana gösterildi. "Hadîs midir, değil midir?" سوال edildi. Ben dedim: Böyle mu'teber bir kitabda, Şeyheyn Hadîsinin ittifakına hükmeden bir zâta itimad etmek lâzım; demek hadîstir.

Fakat hadîsin, Kur'an gibi bazı müteşabihatı var. Ancak havas onların manalarını bulabilir. Şu hadîsin zahiri dahi, müşkilât-1 hadîsin müteşabihat kısmından olmak ihtimali var, dedim. Eğer bilseydim medar-1 münakaşa olmuş, öyle kısa değil, belki böyle cevap verecektim:

Evvelâ: Bu çeşit mesaili münakaşa etmenin birinci şartı; insaf ile, hakkı bulmak niyetiyle, inadsız bir surette, ehil olanların mabeyninde, sût-i telakkiye sebep olmadan müzakeresi caiz olabilir. O müzakere hak için olduğuna delil şudur ki: Eğer hak, muarızın elinde zahir olsa, müteessir olmasın, belki memnun olsun; çünkü bilmediği şey'i öğrendi. Eğer kendi elinde zahir olsa, fazla birşey öğrenmedi, belki gurura düşmek ihtimali var.

Sâniyen: Sebeb-i münakaşa, eğer hadîs ise; hadîsin meratibini ve vahy-i zımnînin derecatını ve tekellümat-1 Nebviyenin aksamını bilmek lâzım. Avam içinde müşkilât-1 hadîsiyeyi münakaşa etmek, izhar-1 fazl suretinde avukat gibi kendi sözünü doğru göstermek ve enaniyetini, hakka ve insafa tercih etmek suretinde deliller aramak caiz değildir. Madem şu mes'ele açılmış, medar-1 münakaşa edilmiş, biçare avam-1 nâsın zihninde sût-i tesir ediyor. Çünkü şu gibi müteşabih hadîsleri aklına sığdıramadığı için; eğer inkâr etse dehşetli bir kapı açar, yani küçücük aklına sığışmayan kat'î hadîsleri dahi inkâra yol açar. Eğer zahir-i hadîsin manasını tutarak öyle kabul edip neşretse, ehl-i dalaletin itirazatına ve "hurafattır" demelerine yol açar. Madem bu müteşabih hadîse, lüzumsuz ve zararlı bir tarzda nazar-1 dikkat celbedilmiş ve bu çeşit hadîsler çok vârid olmuş, elbette şübheleri izale edecek bir hakikatı beyan etmek lâzım gelir. Şu hadîs kat'î olsun veya olmasın, o hakikatı zikretmek gerektir.

İşte yazdığımız risalelerde, ezcümle Yirmidördüncü Söz'ün Üçüncü Dalında Oniki Asıl ile ve Dördüncü Dalında ve Ondokuzuncu Mektub'un vahyin taksimatına dair mukaddemesindeki bir esasında tafsilâta iktifaen, burada icmalen o hakikata bir işaret ederiz. Şöyle ki:

Melaïke, insan gibi bir surete inhisar etmez; müşahhas iken, bir küllî hükmündedir. Hazret-i Azrail Aleyhisselâm, kabz-ı ervaha müekkel olan melaikelerin nâzırıdır.

"Her ölünün ruhunu, Hazret-i Azrail Aleyhisselâm mı bizzât kabzediyor? Yoksa avaneleri mi kabzediyorlar?" Bu hususta üç meslek var:

Birinci Meslek: Azrail Aleyhisselâm, herkesin ruhunu kabzeder. Bir iş bir işe mani olmaz, çünkü nuranîdir. Nuranî bir şey, hadsiz âyineler vasıtasıyla hadsiz yerlerde bizzât bulunabilir ve temessül eder. Nuranînin temessülâtı, o nuranî zâtın hassasına mâliktir; onun aynı sayılır, gayrı değildir. Güneşin âyinelerdeki misalleri, Güneşin ziya ve hararetini gösterdiği gibi; melaïke gibi ruhanîlerin dahi, âlem-i misalin ayrı ayrı âyinelerinde misalleri onların aynılarıdır, hassalarını gösterirler. Fakat âyinelerin kabiliyetine göre temessül ediyorlar. Nasılki Hazret-i Cebraïl Aleyhisselâm, bir vakitte Dihye suretinde sahabeler içinde görüldüğü dakikada, binler yerde başka suretlerde ve Arş-ı A'zam önünde, şarktan garba kadar geniş ve muhteşem kanadlarıyla secde ediyordu. Heryerde, o yerin kabiliyetine göre temessülü varmış; bir anda binler yerde bulunuyormuş.

İşte şu mesleğe göre; kabz-ı ruh vaktinde, insanın âyinesine temessül eden Melek-ül Mevt'in insanî ve cüz'î bir misali, Hazret-i Musa Aleyhisselâm gibi bir ulü-l azm ve celalli ve hiddetli bir zâtın tokadına maruz olmak ve o misalî Melek-ül Mevt'in libası hükmündeki suret-i misaliyesindeki gözünü çıkarmak; ne muhaldir, ne fevkalâdedir, ne de gayr-ı makuldür.

İkinci Meslek odur ki: Hazret-i Cebraïl, Mikâil, Azrail gibi melaïke-i izam, birer nâzır-ı umumî hükmünde.. kendi nevilerinden ve kendilerine benzer küçük tarzda avaneleri vardır. Ve o muavinler, enva'-ı mahlukata göre ayrı ayrıdır. Sulehanın(Haşiye-1) ervahını kabzeden başkadır; ehl-i şekavetin ervahını kabzeden yine başkadır. Nasılki

وَالنَّارِعَاتِ غَرْفًا وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا âyeti işaret ediyor ki: "Kabz-ı ervah eden, taife taifedir." Bu mesleğe göre; Hazret-i Musa Aleyhisselâm, Hazret-i Azrail Aleyhisselâm'a değil, belki Azrail'in bir avanesinin misalî cesedine, fitrî celaletine ve hulkî celadetine ve Cenab-ı Hakk'ın yanında nazdar olmasına binaen, ona bir tokat aşketmek gayet makuldür.(Haşiye-2)

Üçüncü Meslek: Yirmidokuzuncu Söz'ün Dördüncü Esasında beyan edildiği gibi ve ehadîs-i şerifenin delalet ettiği üzere: "Bazı

(Haşiyeye-1): Bizde "Seyda" lakabıyla meşhur bir veliyy-i azîm, sekeratta iken, ervah-ı evliyanın kabzına müekkel Melek-ül Mevt gelmiş. Seyda bağırarak demiş ki: "Ben talebe-i ulûmu çok sevdiğim için, talebe-i ulûmun kabz-ı ervahına müekkel mahsus taife ruhumu kabzetsin!" diye dergâh-ı İlâhiyeye rica etmiş. Yanında oturanlar bu vak'aya şahid olmuşlar.

(Haşiyeye-2): Hattâ memleketimizde gayet cesur bir adam, sekerat vaktinde Melek-ül Mevti görmüş. Demiş: "Beni yatak içinde yakalıyorsun!" Kalkmış atına binmiş, kılıncını eline almış, ona meydan okumuş. Merdane, at üstünde vefat etmiş.

melaikeler var ki, kırkbin başı var. Her başında, kırkbin dili var -Demek, seksenbin gözü dahi var- Herbir dilde, kırkbin tesbihat var." Evet madem melaikeler âlem-i şhadetin enva'ına göre müekkeldirler; âlem-i erwahta o enva'nın tesbihatlarını temsil ediyorlar, elbette öyle olmak lâzımgelir. Çünkü meselâ Küre-i Arz bir mahluktur, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ediyor. Değil kırkbin, belki yüzbinler baş hükmünde enva'ları var. Her nev'in, yüzbinler dil hükmünde efradları var ve hâkeza... Demek Küre-i Arz'a müekkel meleşin kırkbin, belki yüzbinler başı olmalı. Ve her başında da yüzbinler dil olmalı ve hâkeza... İşte bu mesleğe binaen, Hazret-i Azrail Aleyhisselâm'ın her ferde müteveccih bir yüzü ve bakar bir gözü vardır. Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın, Hazret-i Azrail Aleyhisselâm'a tokat vurması; hâşâ Azrail Aleyhisselâm'ın mahiyet-i asliyesine ve şekl-i hakikîsine değil ve bir tahkir değil ve adem-i kabul değil; belki vazife-i risaletin daha devamını ve bekasını arzu ettiği için, kendi eceline dikkat eden ve hizmetine sed çekmek isteyen bir göze şamar vurmuş ve vurur...

اللَّهُ اعْلَمُ بِالصَّوَابِ * لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ * قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

* * *

Üçüncü Mes'ele olan Üçüncü Risale

[Şu mes'ele umum ihvanımın ekseri lisan-ı hal ile ve bir kısmının lisan-ı kal ile ettikleri umumî bir sualin, has ve hususî ve mahremce bir cevabıdır.]

Sual: Senin ziyaretine gelen herkese diyorsun ki: "Benim şahsımdan bir himmet beklemeyiniz ve şahsımı mübarek tanımayınız. Ben makam sahibi değilim. Âdi bir neferin müşir makamının evamirini tebliği gibi, ben de manevî bir müşiriyet makamının evamirini tebliğ ediyorum. Hem müflis bir adamın, gayet kıymetdar ve zengin elmas ve mücevherat dükkânının dellâlı olduğu gibi; ben dahi, mukaddes ve Kur'anî bir dükkânın dellâlıyım." diyorsun. Halbuki "Aklımız ilme muhtaç olduğu gibi, kalbimiz dahi bir feyiz ister, ruhumuz bir nur ister ve hâkeza çok cihetle çok şeyler istiyoruz. Seni hacatımıza yarayacak adam zannedip, senin ziyaretine geliyoruz. Bize âlimden ziyade bir sahib-i velayet, sahib-i himmet ve sahib-i kemalât lâzım. Eğer hakikat-ı hal dediğin gibi ise, ziyaretinize yanlış geldik." lisan-ı halleri diyor.

Elcevab: Beş noktayı dinleyiniz, sonra düşününüz. Ziyaretiniz beyhude mi, yoksa faideli midir? O vakit hükmediniz.

Birinci Nokta: Nasılki bir padişahın âdi bir hizmetkârı ve bîçare bir neferi; padişah namına feriklere, paşalara hedaya-yı şahanesini ve nişanlarını veriyor, onları minnetdar ediyor. Eğer ferikler ve müşirler, "Bu âdi nefere neden tenezzül edip, elinden ihsan ve nişanları alıyoruz?" deseler, mağrurane bir divaneliktir. Eğer o nefer dahi; vazifesinin haricinde müşire kıyam etmezse, kendini ondan yüksek görse, eblehçesine bir divaneliktir. Hem eğer o memnun olan feriklerden birisi, müteşekkirane o neferin kulübeciğine tenezzülen misafir gitse; kuru ekmekten başka bulmayan o nefer mahcub kalmamak için, o hali gören ve bilen padişah -elbette o neferini mahcub etmemek için- matbah-ı şahaneden, sadık hizmetkârının muhterem misafirine tabla gönderir; öyle de: Kur'an-ı Hakîm'in sadık bir hizmetkârı, ne kadar âdi olursa olsun Kur'an namına, en büyük insanlara emirlerini çekinmeyerek tebliğ eder ve en zengin ruhlu olanlara Kur'anın âlî elmaslarını yalvararak mütezellilane değil, belki müftehirane ve müstağniyane satar. Onlar ne kadar büyük olursa olsun, o âdi hizmetkâra, vazife başında iken tekebbür edemezler. Ve o hizmetkâr dahi, onların ona müracaatında, kendine medar-ı gurur bulamaz.. ve haddinden tecavüz etmez. Eğer o hazine-i kudsiyenin müşterileri içinde bazıları, o bîçare hizmetkâra velayet nazarıyla baksalar ve büyük tanısalar; elbette hakikat-ı Kur'aniyenin merhamet-i kudsiyesi şanındandır ki, o hizmetkârını mahcub etmemek için, hazine-i hasa-i İlahiyeden, o hizmetkârın hiç haberi ve medhali olmadan, onlara meded versin ve himmet ederek feyizdar etsin.

İkinci Nokta: İmam-ı Rabbanî ve Müceddid-i Elf-i Sâni Ahmed-i Farukî (R.A.) demiş: "Hakaik-i imaniyeden bir tek mes'elenin inkişafı ve vuzuhu, benim indimde binler ezvak ve keramata müreccahtır. Hem bütün tarikatların gayesi ve neticesi, hakaik-i imaniyenin inkişafı ve vuzuhudur." Madem şöyle bir tarikat kahramanı böyle hükmediyor; elbette hakaik-i imaniyeyi kemal-i vuzuh ile beyan eden ve esrar-ı Kur'aniyeden tereşşuh eden Sözler, velayetten matlub olan neticeleri verebilirler.

Üçüncü Nokta: Bundan otuz sene evvel, Eski Said'in gafil kafasına müdhiş tokatlar indi, "El-mevtü hakkun" kaziyesini düşündü. Kendini bataklık çamurunda gördü. Meded istedi, bir yol aradı, bir halaskâr taharri etti. Gördü ki, yollar muhtelif; tereddüde kaldı. Gavs-ı A'zam olan Şeyh-i Geylanî Radiyallahü Anh'ın "Fütuh-ul Gayb" namındaki kitabıyla tefe'ül etti. Tefe'ülde şu çıktı: **أَنْتَ فِي دَارِ الْحِكْمَةِ فَاطْلُبْ طَبِيبًا يُدَاوِي قَلْبَكَ** Acibdir ki; o vakit ben, Dâr-ül Hikmet-il İslâmiye âzası idim. Güya ehl-i İslâmın yaralarını tedaviye çalışan bir hekim idim. Halbuki en ziyade hasta ben idim. Hasta evvelâ kendine bakmalı, sonra hastalara bakabilir.

İşte Hazret-i Şeyh bana der ki: "Sen kendin hastasın, kendine bir tabib ara!" Ben dedim: "Sen tabibim ol!" Tuttum, kendimi ona muhatab addederek, o kitabı bana hitab ediyor gibi okudum. Fakat kitabı çok şiddetli idi. Gururumu dehşetli kırıyordu. Nefsimde şiddetli ameliyat-ı cerrahiye yaptı. Dayanamadım, yarısına kadar kendimi ona muhatab ederek okudum; bitirmeye tahammülüm kalmadı. O kitabı dolaba koydum. Fakat sonra, ameliyat-ı şifakâraneden gelen acılar gitti, lezzet geldi. O birinci üstadımın kitabını tamam okudum ve çok istifade ettim. Ve onun virdini ve münacatını dinledim, çok istifaza ettim.

Sonra İmam-ı Rabbanî'nin Mektubat kitabını gördüm, elime aldım. Hâlis bir tefe'ül ederek açtım. Acaibdendir ki, bütün Mektubatında yalnız iki yerde "Bediüzzaman" lafzı var. O iki mektub bana birden açıldı. Pederimin ismi Mirza olduğundan, o mektubların başında "Mirza Bediüzzaman'a Mektub" diye yazılı olarak gördüm. Fesübhanallah dedim, bu bana hitab ediyor. O zaman Eski Said'in bir lâkabı, "Bediüzzaman"dı. Halbuki hicretin üçyüz senesinde, Bediüzzaman-ı Hemedanî'den başka o lâkabla iştihar etmiş zâtları bilmiyordum. Halbuki İmamın zamanında dahi öyle bir adam vardı ki, ona o iki mektubu yazmış. O zâtın hali, benim halime benziyormuş ki, o iki mektubu kendi derdime deva buldum. Yalnız İmam, o mektublarında tavsiye ettiği gibi çok mektublarında musırrane şunu tavsiye ediyor: "Tevhid-i kible et." Yani: Birini üstad tut, arkasından git, başkasıyla meşgul olma. Şu en mühim tavsiyesi, benim istidadıma ve ahval-i ruhiyeme muvafık gelmedi. Ne kadar düşündüm: "Bunun arkasından mı, yoksa ötekinin mi, yoksa daha ötekinin mi arkasından gideyim?" tahayyürde kaldım. Herbirinde ayrı ayrı cazibedar hasiyetler var. Biriyle iktifa edemiyordum. O tahayyürde iken, Cenab-ı Hakk'ın rahmetiyle kalbime geldi ki:

"Bu muhtelif turukların başı ve bu cedvellerin menbaı ve şu seyyarelerin güneşi, Kur'an-ı Hakîm'dir. Hakikî tevhid-i kible bunda olur. Öyle ise, en a'lâ mürşid de ve en mukaddes üstad da odur. Ona yapıştım. Nâkıs ve perişan istidadım elbette lâyıkiyle o Mürşid-i Hakikî'nin âb-ı hayat hükmündeki feyzini massedip alamıyor; fakat ehl-i kalb ve sahib-i halin derecatına göre o feyzi, o âb-ı hayatı yine onun feyziyle gösterebiliriz. Demek Kur'andan gelen o Sözler ve o Nurlar, yalnız aklî mesail-i ilmiye değil; belki kalbî, ruhî, hâlî mesail-i imaniyedir ve pek yüksek ve kıymetdar maarif-i İlahiye hükmündedirler.

Dördüncü Nokta: Sahabelerden ve Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiînden en yüksek mertebeli velayet-i kübra sahibi olan zâtlar, nefs-i Kur'andan bütün letaiflerinin hisselerini aldıklarından ve Kur'an onlar için hakikî ve kâfi bir mürşid olduğundan gösteriyor ki: Her vakit Kur'an-ı Hakîm, hakikatları ifade ettiği gibi, velayet-i kübra feyizlerini dahi ehil olanlara ifaza eder.

Evet zahirden hakikata geçmek iki suretledir:

Biri: Tarîkat berzahına girip, seyr ü sülûk ile kat'-ı meratib ederek hakikata geçmektir.

İkinci Suret: Doğrudan doğruya, tarîkat berzahına uğramadan, lütf-u İlahî ile hakikata geçmektir ki, Sahabeye ve Tâbiîne has ve yüksek ve kısa tarîk şudur. Demek hakaik-i Kur'aniyeden tereşşuh eden Nurlar ve o Nurlara tercümanlık eden Sözler, o hâssaya mâlik olabilirler ve mâliktirler.

Beşinci Nokta: Beş cüz'î misal ile göstereceğiz ki; Sözler talim-i hakaik ettikleri gibi, irşad vazifesini de görüyorlar.

Birinci Misal: Ben kendim on değil, yüz değil, binler defa müteaddid tecrübâtımla kanaatım gelmiş ki: Sözler ve Kur'andan gelen Nurlar; aklıma ders verdiği gibi, kalbime de iman hali telkin ediyor, ruhuma iman zevki veriyor ve hâkeza... Hattâ dünyevî işlerimde; keramet sahibi bir şeyhin bir müridi, nasıl şeyhinden hacatına dair meded ve himmet bekliyor; ben de Kur'an-ı Hakîm'in kerametli esrarından o hacatımı beklerken, ümid etmediğim ve ummadığım bir tarzda bana çok defa hasıl oluyor. Yalnız cüz'iyattan iki küçük misal:

Biri: Onaltıncı Mektub'da izahı ve tafsili geçen; Süleyman isminde bir misafirime, katran ağacı başında koca bir ekmek hârîka bir tarzda gösterilmiş. İki gün ikimiz, o hediye-i gaybîden yedik.

İkinci Misal: Gayet küçük ve latif, bugünlerde vaki' olan mes'eleyi söyleyeceğim. Şöyle ki:

Fecirden evvel hatırıma geldi ki; bir zâtın kalbine vesvese verecek bir tarzda tarafımdan sözler söylenilmişti; keşki dedim onu görseydim, kalbindeki dağdağayı izale etseydim. Aynı dakikada, Nis'e gitmiş bir parça kitabım bana lâzım idi; keşki elime geçseydi dedim. Sabah namazından sonra oturdum; baktım aynı zât, o kitab parçası elinde olduğu halde içeri girdi. Ona dedim: "Senin elindeki nedir?" Dedi: "Bilmiyorum, kapının önünde Nis'ten gelmiş diye birisi bana verdi; ben de size getirdim." Fesübhanallah dedim; böyle bir vakitte bu adamın evinden çıkıp gelmesi ve şu Söz'ün Nis'den gelmesi, hiç tesadüfe benzemiyor. Ve böyle bir adama şöyle bir parça kitabı aynı dakikada eline verip bana gönderen, elbette Kur'an-ı Hakîm'in himmetidir diyerek, Elhamdülillah dedim; benim en küçük, ehemmiyetsiz, hafî arzu-yu kalbimi bilen birisi, elbette bana merhamet ediyor, beni himaye ediyor; öyle ise dünyanın minnetini beş paraya almam.

İkinci Misal: Biraderzadem merhum Abdurrahman, sekiz seneden beri benden ayrılıp dünyanın gaflet ve evhamlarına bulaştığı halde, şahsıma karşı haddimden çok fazla hüsn-ü zannı varmış. Bende olmayan ve elimden gelmeyen himmeti istiyor ve meded bekliyordu. Kur'an-ı Hakîm'in himmeti imdadına yetişti. Haşre dair olan Onuncu Söz'ü, vefatından üç ay evvel eline yetiştirdi. O Söz onu manevî kirlerinden ve evham ve gafletten temizlemekle beraber; âdetâ mertebe-i velayete çıkmış gibi, vefatından evvel yazdığı mektubunda üç zahir keramet izhar etmiş. Yirmiyedinci Mektub'un fıkraları içinde dercedilmiş, müracaat olunsun.

Üçüncü Misal: Burdur'lu Hasan Efendi isminde ehl-i kalb bir âhîret kardeşim ve talebem vardı. Bana karşı haddimden çok fazla hüsn-ü zan ederek, büyük bir veliden himmet beklemek gibi bîçare benden meded bekliyordu. Birdenbire hiç münasebet yokken, Otuzikinci Söz'ü Burdur köylerinde oturan birisine mütalaa etmek üzere verdim. Sonra Hasan Efendi hatırıma geldi, dedim: "Şayet Burdur'a gidersen Hasan Efendi'ye ver, beş-altı gün mütalaa etsin." O adam gitmiş, doğrudan doğruya Hasan Efendi'ye vermiş. Hasan Efendi'nin eceli otuz-kırk gün kalmıştı. Gayet susamış bir adamın, âb-ı kevser gibi tatlı suya rastgelirken yapışması gibi; öyle de Otuzikinci Söz'e yapışmış, mütemadiyen mütalaa yapa yapa ve tefeyyüz ede ede, hususan Üçüncü Mevkıfındaki muhabbetullah bahsinde, tamamıyla derdine deva bulmuş ve bir kutb-u a'zamdan beklediği feyzi onda bulmuş. Sağlam olarak câmiye gitmiş, namaz kılmış, orada ruhunu Rahman'a teslim eylemiş (Rahmetullahi Aleyh).

Dördüncü Misal: Hulusi Bey'in Yirmiyedinci Mektub'daki fıkralarının şهادetiyle; en mühim ve müessir tarikat olan Nakşî tarikatından ziyade himmet ve meded, feyiz ve nuru; esrar-ı Kur'aniyenin tercümanı olan nurlu Sözler'de bulmuştur.

Beşinci Misal: Kardeşim Abdülmecid, biraderzadem Abdurrahman'ın (Rahmetullahi Aleyh) vefatı üzerine ve daha sair elîm ahvalât içinde bir perişaniyet hissetmişti. Hem elimden gelmeyen manevî himmet ve meded bekliyordu. Ben onunla muhabere etmiyordum. Birdenbire mühim birkaç Söz'ü ona gönderdim. O da mütalaa ettikten sonra yazıyor ki: "Elhamdülillah kurtuldum! Çıldıracaktım. Bu Sözler'in herbiri birer mürşid hükmüne geçti. Çendan bir mürşidden ayrıldım, fakat çok mürşidleri birden buldum, kurtuldum." diye yazıyordu. Ben baktım ki, hakikaten Abdülmecid güzel bir mesleğe girip o eski vaziyetlerinden kurtulmuş.

Daha bu beş misal gibi pek çok misaller var. Onlar gösteriyorlar ki: Ulûm-u imaniye, hususan doğrudan doğruya ihtiyaca binaen ve yaralarına devaen Kur'an-ı Hakîm'in esrarından manevî ilâçlar alınsa ve tecrübe edilse; elbette o ulûm-u imaniye ve o edviye-i ruhaniye, ihtiyacını hissedenlere ve ciddî ihlas ile istimal edenlere yeter, kâfi gelir. Onları satan ve gösteren eczacı ve dellâl ne halde bulunursa bulunsun; âdi olsun, müflis olsun, zengin olsun, makam sahibi olsun, hizmetkâr olsun çok fark yoktur.

Evet Güneş varken mumların ışığı altına girmeye ihtiyaç yok. Madem Güneşi gösteriyorum, benden mum ışığı -bahusus bende bulunmazsa- istemek manasızdır, lüzumsuzdur. Belki onların bana dua ile, manevî yardım ile, hattâ himmet ile muavenet etmeleri lâzımdır. Ve ben onlardan istimdad etmem ve meded istemem, benim hakkımdır. Onlar, Nurlardan aldıkları feyze kanaat etmek, onların üstünde haktır.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُكُونُ لَكَ رِضَاءً وَ لِحَقِّهِ آدَاءً وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ

* * *

[Yirmisekizinci Mektub'un Üçüncü Mes'elesinin tetimmesi olabilir küçük ve hususî bir mektubdur.]

Âhiret kardeşlerim ve çalışkan talebelerim Hüsrev Efendi ve Re'fet Bey,

Sözler namındaki envâr-ı Kur'aniyede üç keramet-i Kur'aniyeyi hissediyorduk. Sizler dahi, gayret ve şevkinizle bir dördüncüsünü ilâve ettirdiniz. Bildiğimiz üç ise:

Birincisi: Te'lifinde fevkalâde sühulet ve sür'attir. Hattâ beş parça olan Ondokuzuncu Mektub iki-üç günde ve her günde üç-dört saat zarfında -mecmuu

oniki saat eder- kitabsız, dağda, bağda te'lif edildi. Otuzuncu Söz hastalıklı bir zamanda, beş-altı saatte te'lif edildi. Yirmisekizinci Söz olan Cennet bahsi bir veya iki saatte, Süleyman'ın dere bahçesinde te'lif edildi. Ben ve Tefvik ile Süleyman, bu sür'ate hayrette kaldık. Ve hâkeza...

Te'lifinde bu keramet-i Kur'aniye olduğu gibi...

İkincisi: Yazmasında dahi fevkalâde bir sühulet, bir iştiyak ve usanmamak var. Şu zamanda ruhlara, akıllara usanç veren çok esbab içinde, bu Sözlerden biri çıkar, birden çok yerlerde kemal-i iştiyakla yazılmaya başlanıyor. Mühim meşgaleler içinde, onlar herşey'e tercih ediliyor. Ve hâkeza...

Üçüncü Keramet-i Kur'aniye: Bunların okunması dahi usanç vermiyor. Hususan ihtiyaç hissedilse, okundukça zevk alınıyor, usanılmıyor.

İşte siz dahi, "Dördüncü bir Keramet-i Kur'aniye"yi isbat ettiniz. Hüsrev gibi, kendine tenbel diyen ve beş senedir Sözler'i işittiği halde yazmaya cidden tenbellik edip başlamayan bir kardeşimiz, bir ayda ondört kitabı güzel ve dikkatli yazması, şübhesiz dördüncü bir keramet-i esrar-ı Kur'aniyedir. Hususan Otuzüçüncü Mektub olan otuzüç pencerelelerin kıymeti tamamen takdir edilmiş ki, gayet dikkatle ve güzel yazılmış. Evet o risale, marifetullah ve İman-ı Billah için en kuvvetli ve en parlak bir risaledir. Yalnız baştaki pencereler gayet icmal ve ihtisar ile gidilmiştir. Fakat gittikçe inkişaf eder, daha ziyade parlar. Zâten sair te'lifata muhalif olarak ekser Sözler'in başları mücmel başlar, gittikçe genişlenir, tenevvür eder.

* * *

Dördüncü Risale olan Dördüncü Mes'ele

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

(İhvanlarıma medar-ı intibah bir hâdise-i cüz'iyeye dair bir suale cevabdır.)

Aziz kardeşlerim!

Sual ediyorsunuz ki: Câmi-i şerifinize, Cum'a gecesinde sebebsiz olarak, mübarek bir misafirin gelmesiyle tecavüz edilmiş. Bu hâdisenin mahiyeti nedir? Neden sana ilişiyorlar?

Elcevab: Dört noktayı, bilmeceburiye Eski Said lisanıyla beyan edeceğim. Belki ihvanlarıma medar-ı intibah olur, siz de cevabınızı alırsınız.

Birinci Nokta: O hâdisenin mahiyeti; hilaf-ı kanun ve sırf keyfî ve zındıka hesabına, Cum'a gecesinde kalbimize telaş vermek ve cemaata fütür getirmek ve beni misafirlerle görüşürmemek için, bir desise-i şeytaniye ve münafıkane bir taarruzdur. Garaibdendir ki, o geceden evvel olan perşembe günü tenezzüh için bir tarafa gitmişim. Avdetimde güya iki yılan birbirine eklenmiş gibi uzunca siyah bir yılan sol tarafımdan geldi, benim ile arkadaşımın ortasından geçti. Arkadaşıma, o yilandan dehşet alıp korktun mu diye sordum:

-Gördün mü?

O dedi: Neyi?

Dedim:

-Bu dehşetli yılanı!

Dedi: Yok, görmedim ve göremiyorum.

"Fesübhanallah!" dedim. "Bu kadar büyük bir yılan, ikimizin ortasından geçtiği halde nasıl görmedin?"

O vakit hatırıma bir şey gelmedi. Fakat sonra kalbime geldi ki: "Bu sana işarettir, dikkat et!" Düşündüm ki, gecelerde gördüğüm yılanlar nev'indedir. Yani: Gecelerde gördüğüm yılanlar ise; hıyanet niyetiyle her ne vakit bir memur yanıma gelse, onu yılan suretinde görüyordum. Hattâ bir defa müdüre söylemişim: "Fena niyetle geldiğin vakit seni yılan suretinde görüyorum, dikkat et!" demişim. Zâten selefini çok vakit öyle görüyordum. Demek şu zahiren gördüğüm yılan ise işarettir ki, hıyanetleri bu defa yalnız niyette kalmayacak, belki bilfiil bir tecavüz suretini alacak. Bu defaki tecavüz -çendan-zahiren küçük imiş ve küçültülmek isteniliyor; fakat vicdansız bir muallimin teşvikiyle ve iştirakiyle o memurun verdiği emir; câmi' içinde, namazın tesbihatında iken, "O misafirleri getiriniz!" diye jandarmalara emretmiş. Maksud da beni kızdırmak. Eski Said damarıyla bu fevkalkanun, sırf keyfî muameleye karşı kovmak ile mukabele etmekte. Halbuki o bedbaht bilmedi ki; Said'in lisanında Kur'anın tezgâhından gelen bir elmas kılıncı varken, elindeki kırık odun parçasıyla müdafaa etmez; belki o kılıncı böyle istimal edecektir. Fakat jandarmaların akılları başlarında olduğu için, hiçbir devlet, hiçbir hükümet namazda, câmi'de, vazife-i diniye bitmeden ilişmediği için, namaz ve tesbihatın hitamına kadar beklediler. Memur bundan kızmış; "Jandarmalar beni dinlemiyorlar." diye kırbeçisini arkasından göndermiş. Fakat Cenab-ı Hak beni böyle yılanlarla uğraşmaya mecbur etmiyor. İhvanlarıma da tavsiyem budur ki: Zaruret-i kat'iyye olmadan, bunlarla uğraşmayınız. "Cevab-ül ahmakı essükût" nev'inden, tenezzül edip onlarla konuşmayınız. Fakat buna dikkat ediniz ki:

Canavar bir hayvana karşı kendini zaîf göstermek, onu hücumla teşci' ettiği gibi; canavar vicdanı taşıyanlara karşı dahi dalkavukluk etmekle za'f göstermek, onları tecavüze sevkeder. Öyle ise dostlar müteyakkız davranmalı, tâ dostların lâkaydlıklarından ve gafletlerinden, zındıka taraftarları istifade etmesinler.

İkinci Nokta: **وَلَا تَزْكُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ** âyet-i kerimesi fermanıyla: Zulme değil yalnız âlet olanı ve taraftar olanı, belki edna bir meyledenleri dahi, dehşetle ve şiddetle tehdid ediyor.

Çünkü rıza-yı küfür, küfür olduğu gibi; zulme rıza da zulümdür.

İşte bir ehl-i kemal, kâmilane, şu âyetin çok cevahirinden bir cevherini şöyle tabir etmiştir:

Muin-i zalimîn dünyada erbab-ı denaettir

Köpektir zevk alan, sayyad-ı bîinsafa hizmetten.

Evet; bazıları yılanlık ediyor, bazıları köpeklik ediyor. Böyle mübarek bir gecede, mübarek bir misafirin, mübarek bir duada iken, hafiyelik edip, güya cinayet yapıyormuşuz gibi ihbar eden ve taarruz eden, elbette bu şiirin mealindeki tokada müstehaktır.

Üçüncü Nokta: Sual: Madem Kur'an-ı Hakîm'in feyziyle ve nuruyla en mütemerrid ve müteannid dinsizleri ıslah ve irşad etmeye Kur'anın himmetine güveniyorsun. Hem bilfiil de yapıyorsun. Neden senin yakınında bulunan bu mütecavizleri çağırıp irşad etmiyorsun?

Elcevab: Usûl-ü şeriatın kaide-i mühimmesindendir: **الرَّاضِي بِالضَّرِّ لَا يُنْظَرُ لَهُ** Yani: "Bilerek zarara razı olana şefkat edip lehinde bakılmaz." İşte ben çendan Kur'an-ı Hakîm'in kuvvetine istinaden dava ediyorum ki: "Çok alçak olmamak ve yılan gibi dalalet zehirini serpmekle telezzüz etmemek şartıyla, en mütemerrid bir dinsizi, birkaç saat zarfında ikna etmezsem de, ilzam etmeye hazırım." Fakat nihayet derecede alçaklığa düşmüş bir vicdan ki, bilerek dinini dünyaya satar ve bilerek hakikat elmaslarını pis, muzır şişe parçalarına mübadele eder derecede münafıklığa girmiş insan suretindeki yılanlara hakaiki söylemek; hakaike karşı bir hürmetsizliktir. **كَتَغْلِيْقِ الدُّرْرِ فِي أَعْنَاقِ الْبَقَرِ** darb-ı meseli gibi oluyor. Çünkü bu işleri yapanlar, kaç defa hakikatı Risale-i Nur'dan işittiler. Ve bilerek, hakikatları zındıka dalaletlerine karşı çürütmek istiyorlar. Böyleler, yılan gibi zehirden lezzet alıyorlar.

Dördüncü Nokta: Bana karşı bu yedi senedeki muameleler, sırf keyfi ve fevkalkanundur. Çünkü menfilerin ve esirlerin ve zindandakilerin kanunları meydandadır. Onlar kanunen akrabasıyla görüşürler, ihtilattan men olunmazlar. Her millet ve devlette ibadet ü taat, tecavüzden masundur. Benim emsallerim, şehirlerde akrabalarıyla ve ahbablarıyla beraber kaldılar. Ne ihtilattan, ne muhabereden ve ne de gezmekten men olunmadılar. Ben men olundum. Ve hattâ câmiime ve ibadetime tecavüz edildi. Şafîlerce, tesbihat içinde kelime-i tevhidin tekrarı sünnet iken, bana terkettirilmeye çalışıldı. Hattâ Burdur'da eski muhacirlerden Şebab isminde ümmi bir zât, kayınvâlideyiyle beraber tebdil-i hava için buraya gelmiş. Hemşehrilik itibariyle benim yanıma geldi. Üç müsellahtan jandarma ile câmiden istenildi. O memur, hilaf-ı kanun yaptığı hatayı setretmeye çalışıp: "Afvedersiniz gücenmeyiniz, vazifedir." demiş. Sonra, "Haydi git" diyerek ruhsat vermiş. Bu vakiyaya sair şeyler ve muameleler kıyas edilse anlaşılır ki: Bana karşı sırf keyfi muameledir ki; yılanları, köpekleri bana musallat ediyorlar. Ben de tenezzül etmiyorum ki, onlarla uğraşayım. O muzırların şerlerini def' etmek için, Cenab-ı Hakk'a havale ediyorum. Zâten sebep-i tehcir olan hâdiseyi çıkaranlar, şimdi memleketlerindedirler. Ve kuvvetli rüesalar, aşairlerin başındadırlar. Herkes terhis edildi. Başlarını yesin dünyalarıyla alâkam olmadığı halde, beni ve iki zât-ı âheri müstesna bıraktılar. Buna da peki dedim. Fakat o zâtlardan birisi, bir yere müftü nasbolunmuş; memleketinden başka her tarafı geziyor ve Ankara'ya da gidiyor. Diğer İstanbul'da kırk binler hemşehrileri içinde ve herkesle görüşebilir bir vaziyette bırakılmış. Halbuki bu iki zât; benim gibi kimsesiz, yalnız değiller.. mâşâallah büyük nüfuzları var. Hem... Hem... Halbuki beni bir köye sokmuşlar, en vicdansız insanlarla beni sıkıştırmışlar. Yirmi dakikalık bir köye altı senede iki defa gidebildiğim gibi, o köye gitmek ve birkaç gün tebdil-i hava için ruhsat verilmediği bir derecede, beni muzaaf bir istibdad altında eziyorlar. Halbuki bir hükûmet ne şekilde olursa olsun, kanunu bir olur. Köyler ve şahıslara göre ayrı ayrı kanun olmaz. Demek hakkımdaki kanun, kanunsuzluktur. Buradaki memurlar; nüfuz-u hükûmeti, ağraz-ı şahsiyede istimal ediyorlar. Fakat Cenab-ı Erhamürrâhimîn'e yüzbinler şükür ediyorum ve tahdis-i nimet suretinde derim ki: "Bütün onların bu tazyikat ve istibdadları; envâr-ı Kur'aniyeyi ışıklandıran gayret ve himmet ateşine, odun parçaları hükmüne geçiyor; iş'al ediyor, parlatıyor. Ve o tazyikleri gören ve gayretin hararetiyle inbisat eden o envâr-ı Kur'aniye; Barla yerine bu vilayeti, belki ekser memleketi bir medrese hükmüne getirdi. Onlar, beni bir köyde mahpus zannediyor. Zındıkların rağmına olarak, bilakis Barla kürsî-i ders olup, Isparta gibi çok yerler medrese hükmüne geçti..."

الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي

* * *

Beşinci Risale olan Beşinci Mes'ele

Şükür Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, tekrar ile

أَقْلَابًا يَشْكُرُونَ أَقْلَابًا يَشْكُرُونَ * وَسَنْجِرِي الشَّاكِرِينَ * لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ * بَلِ اللَّهُ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ

gibi âyetlerle gösteriyor ki: Hâlık-ı Rahman'ın ibadından istediği en mühim iş, şükürdür. Furkan-ı Hakîm'de gayet ehemmiyetle şükre davet eder. Ve şükür etmemekliği, nimetleri tekzib ve inkâr suretinde gösterip **فَبَايَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ** fermanıyla, Sure-i Rahman'da şiddetli ve dehşetli bir surette otuzbir defa şu âyetle tehdid ediyor. Şükürsüzlüğün, bir tekzib ve inkâr olduğunu gösteriyor.

Evet Kur'an-ı Hakîm nasıllıki şükürü netice-i hilkat gösteriyor; öyle de Kur'an-ı Kebir olan şu kâinat dahi gösteriyor ki: Netice-i hilkat-i âlemin en mühimmi, şükürdür. Çünkü kâinata dikkat edilse görünüyor ki: Kâinatın teşkilâtı şükürü intac edecek bir surette herbir şey, bir derece şükre bakıyor ve ona müteveccih oluyor. Güya şu şecere-i hilkatın en mühim meyvesi, şükürdür. Ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsulâtın en a'lâsı, şükürdür. Çünkü hilkat-i âlemde görüyoruz ki; mevcudat-ı âlem bir daire tarzında teşkil edilip, içinde nokta-i merkeziye olarak hayat halkedilmiş. Bütün mevcudat hayata bakar, hayata hizmet eder, hayatın levazımâtını yetiştirir. Demek kâinatı halkeden zât, ondan o hayatı intihab ediyor. Sonra görüyoruz ki; zîhayat âlemlerini bir daire suretinde icad edip, insanı nokta-i merkeziyede bırakıyor. Âdeta zîhayatlardan maksud olan gayeler onda temerküz ediyor; bütün zîhayatı onun etrafına toplayıp, ona hizmetkâr ve müsahhar ediyor, onu onlara hâkim ediyor. Demek Hâlık-ı Zülcelal, zîhayatlar içinde insanı intihab ediyor, âlemde onu irade ve ihtiyar ediyor.

Sonra görüyoruz ki; âlem-i insanîyet de, belki hayvan âlemi de bir daire hükmünde teşkil olunuyor ve nokta-i merkeziyede rızık vaz' edilmiş. Bütün nev'-i insanı ve hattâ hayvanatı rızka âdeta taaşşuk ettirip, onları umumen rızka hâdim ve müsahhar etmiş. Onlara hükmeden rızıktır. Rızık da o kadar geniş ve zengin bir hazine yapmış ki, hadsiz nimetleri câmi'dir. Hattâ rızıkın çok enva'ından yalnız bir nev'inin tatlarını tanımak için, lisanda kuvve-i zaika namında bir cihaz ile, mat'umat adedince manevî ince ince mizancıklar

konulmuştur. Demek kâinat içinde en acib, en zengin, en garib, en şirin, en câmi', en bedi' hakikat rızıktadır.

Şimdi görüyoruz ki: Herşey nasıllıki rızkın etrafında toplanmış, ona bakıyor; öyle de rızık dahi bütün enva'ıyla manen ve maddeten, halen ve kalen şükür ile kaimdir, şükür ile oluyor, şükrü yetiştiriyor, şükrü gösteriyor. Çünkü rızka iştiha ve iştiyak, bir nevi şükr-ü fitrîdir. Ve telezzüz ve zevk dahi gayr-ı şuurî bir şükürdür ki, bütün hayvanatta bu şükür vardır. Yalnız insan, dalalet ve küfür ile o fitrî şükrün mahiyetini değiştiriyor; şükürden, şirke gidiyor.

Hem rızık olan nimetlerde gayet güzel süslü suretler, gayet güzel kokular, gayet güzel tatmaklar; şükrün davetçileridir, zîhayatı şevke davet eder ve şevk ile bir nevi istihsan ve ihtirama sevkeder, bir şükr-ü manevî ettirir. Ve zîşuurun nazarını dikkate celbeder, istihsana tergeb eder. Nimetleri ihtirama onu teşvik eder; onun ile kalen ve fiilen şükre irşad eder ve şükür ettirir ve şükür içinde en âlî ve tatlı lezzeti ve zevki ona tattırır. Yani gösterir ki: Şu lezzetli rızık ve nimet, kısa ve muvakkat bir lezzet-i zahiriyesiyle beraber daimî, hakikî, hadsiz bir lezzeti ve zevki taşıyan iltifat-ı Rahmanîyi şükür ile kazandırır. Yani: Rahmet hazinelerinin Mâlik-i Keriminin hadsiz lezzetli olan iltifatını düşündürüp, şu dünyada dahi Cennet'in bâki bir zevkini manen tattırır. İşte rızık, şükür vasıtasıyla o kadar kıymetdar ve zengin bir hazine-i câmia olduğu halde, şükürsüzlük ile nihayet derecede sukut eder.

Altıncı Söz'de beyan edildiği gibi: Lisandaki kuvve-i zaika Cenab-ı Hak hesabına, yani manevî vazife-i şükranıye ile rızka müteveccih olduğu vakit, o dildeki kuvve-i zaika, rahmet-i bînihaye-i İlahiyenin hadsiz matbahlarına şâkir bir müfettiş, hâmid bir nâzır-ı âlikadr hükmündedir. Eğer nefis hesabına olsa, yani rızkı in'am edenin şükrünü düşünmeyerek müteveccih olsa; o dildeki kuvve-i zaika, bir nâzır-ı âlikadr makamından, batn fabrikasının yasakçısı ve mide tavlasının bir kapıcısı derecesine sukut eder. Nasıl rızkın şu hizmetkârı şükürsüzlük ile bu dereceye sukut eder, öyle de rızkın mahiyeti ve sair hademeleri dahi sukut ediyorlar. En yüksek makamdan, en edna makama inerler. Kâinat Hâlıkının hikmetine zıd ve muhalif bir vaziyete düşerler.

Şükrün mikyası; kanaattır ve iktisaddır ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün mizanı; hırsır ve israftır, hürmetsizliktir, haram helâl demeyip rastgeleni yemektir.

Evet hırs; şükürsüzlük olduğu gibi, hem sebab-i mahrumiyettir, hem vasıta-i zilletir. Hattâ hayat-ı içtimaiyeye sahib olan mübarek karınca dahi, güya hırs vasıtasıyla ayaklar altında kalmış ezilir. Çünkü kanaat etmeyip, senede birkaç tane buğday kâfi gelirken, elinden gelse binler taneyi toplar. Güya

mübarek arı, kanaatından dolayı başlar üstünde uçar. Kanaat ettiğinden, balı insanlara emr-i İlahî ile ihsan eder, yedirir.

Evet Zât-ı Akdes'in alem-i zâtîsi ve en a'zamî ismi olan Lafzullah'tan sonra en a'zam ismi olan Rahman rızka bakar ve rızıktaki şükür ile ona yetişilir. Hem Rahman'ın en zahir manası Rezzak'tır.

Hem şükrün enva'ı var. O nevilerin en câmi ve fihriste-i umumiyesi, namazdır.

Hem şükür içinde, safi bir iman var, hâlis bir tevhid bulunur. Çünkü bir elmayı yiyen ve "Elhamdülillah" diyen adam, o şükür ile ilân eder ki: "O elma doğrudan doğruya dest-i kudretin yadigârı ve doğrudan doğruya hazine-i rahmetin hediyesidir" demesi ile ve itikad etmesi ile, her şey'i -cüz'î olsun, küllî olsun- onun dest-i kudretine teslim ediyor. Ve her şeyde rahmetin cilvesini bilir. Hakikî bir iman ve hâlis bir tevhid, şükür ile beyan ediyor.

İnsan-ı gafil, küfran-ı nimet ile ne derece hasarete düştüğünü, çok cihetlerden yalnız bir vechini söyleyeceğiz. Şöyle ki:

Lezzetli bir nimeti insan yese, eğer şükür etse; o yediği nimet o şükür vasıtasıyla bir nur olur, uhrevî bir meyve-i Cennet olur. Verdiği lezzet ile, Cenab-ı Hakk'ın iltifat-ı rahmetinin eseri olduğunu düşünmekle, büyük ve daimî bir lezzet ve zevk veriyor. Bu gibi manevî lübleri ve hülâsaları ve manevî maddeleri ulvî makamlara gönderip, maddî ve süflî (posa) ve kışrî, yani vazifesini bitiren ve lüzumsuz kalan maddeleri füzulât olup aslına, yani anasına inkılab etmeğe gidiyor. Eğer şükür etmezse; o muvakkat lezzet, zeval ile bir elem ve teessüf bırakır ve kendisi dahi kazurat olur. Elmas mahiyetindeki nimet, kömüre kalbolur. Şükür ile, zâil rızıklar; daimî lezzetler, bâki meyveler verir. Şükürsüz nimet, en güzel bir suretten, çirkin bir surete döner. Çünkü o gafile göre rızkın akibeti, muvakkat bir lezzetten sonra füzulâttır.

Evet rızkın aşka lâyük bir sureti var; o da, şükür ile o suret görünür. Yoksa ehl-i gaflet ve dalaletin rızka aşkları bir hayvanlıktır. Daha buna göre kıyas et ki, ehl-i dalalet ve gaflet ne derece hasaret ediyorlar.

Enva'-ı zîhayat içinde en ziyade rızkın enva'ına muhtaç, insandır. Cenab-ı Hak insanı bütün esmasına câmi' bir âyine ve bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharatını tartacak, tanıyacak cihazata mâlik bir mu'cize-i kudret ve bütün esmasının cilvelerinin ve san'atlarının inceliklerini mizana çekecek âletleri hâvi bir halife-i Arz suretinde halk etmiştir. Onun için hadsiz bir ihtiyaç verip, maddî ve manevî rızkın hadsiz enva'ına muhtaç etmiştir. İnsanı, bu câmiyete göre en

a'lâ bir mevki olan ahsen-i takvime çıkarmak vasıtası, şükürdür. Şükür olmazsa, esfel-i safilîne düşer; bir zulm-ü azîmi irtikâb eder.

Elhasıl: En a'lâ ve en yüksek tarîk olan tarîk-ı ubudiyet ve mahbubiyetin dört esasından en büyük esas şükürdür ki; o dört esas şöyle tabir edilmiş:

"Der tarîk-ı acz-mendî lâzım âmed çâr çîz:

Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak, şükr-ü mutlak ey aziz..."

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الشَّاكِرِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الشَّاكِرِينَ وَالْحَامِدِينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ

وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Altıncı Risale olan Altıncı Mes'ele

Teksir Mektubat mecmuasında neşredildiğinden buraya dercedilmedi.

* * *

Yedinci Risale olan Yedinci Mes'ele

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

Şu mes'ele "Yedi İşaret"tir.

Evvelâ tahdis-i nimet suretinde birkaç sırr-ı inayeti izhar eden "Yedi Sebeb"i beyan ederiz:

Birinci Sebeb: Eski Harb-i Umumî'den evvel ve evâilinde, bir vakıa-i sadıkada görüyorum ki: Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağı'nın altındayım. Birden o dağ, müdhiş infilâk etti. Dağlar gibi parçaları, dünyanın her tarafına

dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum vâlidem yanımdadır. Dedim: "Ana korkma! Cenab-ı Hakk'ın emridir; o Rahîm'dir ve Hakîm'dir." Birden o halette iken, baktım ki mühim bir zât, bana âmirane diyor ki: "İ'caz-ı Kur'anı beyan et." Uyandım, anladım ki: Bir büyük infilâk olacak. O infilâk ve inkılabdan sonra, Kur'an etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur'an kendi kendine müdafaa edecek. Ve Kur'ana hücum edilecek, i'cazı onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu i'cazın bir nev'ini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak, benim gibi bir adam namzed olacak ve namzed olduğumu anladım.

Madem i'caz-ı Kur'anı bir derece beyan, Sözler'le oldu. Elbette o i'cazın hesabına geçen ve onun reşehatı ve berekâtı nev'inden olan hizmetimizdeki inayati izhar etmek, i'caza yardımdır ve izhar etmek gerektir.

İkinci Sebeb: Madem Kur'an-ı Hakîm mürşidimizdir, üstadımızdır, imamımızdır, herbir âdâbda rehberimizdir; O, kendi kendini medhediyor. Biz de onun dersine ittibaan, onun tefsirini medhedeceğiz.

Hem madem yazılan Sözler onun bir nevi tefsiridir ve o risalelerdeki hakaik, Kur'anın malıdır ve hakikatlarıdır. Ve madem Kur'an-ı Hakîm ekser surelerde, hususan **الر** larda **حَم** lerde kendi kendini kemal-i haşmetle gösteriyor, kemalâtını söylüyor, lâyük olduğu medhi kendi kendine ediyor. Elbette Sözler'de in'ikas etmiş Kur'an-ı Hakîm'in lemaat-ı i'caziyesinden ve o hizmetin makbuliyetine alâmet olan inayat-ı Rabbaniyenin izharına mükellefiz. Çünkü o üstadımız öyle eder ve öyle ders verir.

Üçüncü Sebeb: Sözler hakkında tevazu suretinde demiyorum; belki bir hakikatı beyan etmek için derim ki: Sözler'deki hakaik ve kemalât, benim değil Kur'anındır ve Kur'andan tereşşuh etmiştir. Hattâ Onuncu Söz, yüzer âyât-ı Kur'aniyeden süzölmüş bazı katarattır. Sair risaleler dahi umumen öyledir. Madem ben öyle biliyorum ve madem ben fâniyim, gideceğim; elbette bâki olacak birşey ve bir eser, benimle bağlanmamak gerektir ve bağlanmamalı. Ve madem ehl-i dalalet ve tuğyan, işlerine gelmeyen bir eseri, eser sahibini çürütmekle eseri çürütmek âdetleridir; elbette sema-yı Kur'anın yıldızlarıyla bağlanan risaleler, benim gibi çok itirazata ve tenkidata medar olabilen ve sukut edebilen çürük bir direk ile bağlanmamalı. Hem madem örf-i nâsta, bir eserdeki mezaya, o eserin masdarı ve menba'ı zannettikleri müellifinin etvarında aranılıyor ve bu örfe göre, o hakaik-i âliyeyi ve o cevahir-i galiyeyi kendim gibi bir müflise ve onların binde birini kendinde gösteremeyen şahsiyetime mal etmek, hakikata karşı büyük bir haksızlık olduğu için risaleler kendi malım değil, Kur'anın malı olarak, Kur'anın reşehat-ı meziyatına mazhar olduklarını izhar etmeye mecburum. Evet lezzetli üzüm salkımlarının hasiyetleri, kuru çubuğunda aranılmaz. İşte ben de öyle bir kuru çubuk hükmündeyim.

Dördüncü Sebeb: Bazan tevazu', küfran-ı nimeti istilzam ediyor; belki küfran-ı nimet olur. Bazan da tahdis-i nimet, iftihar olur. İkisi de zarardır. Bunun çare-i yegânesi ki; ne küfran-ı nimet çıksın, ne de iftihar olsun. Meziyet ve kemalâtları ikrar edip, fakat temellük etmeyerek, Mün'im-i Hakikî'nin eser-i in'amı olarak göstermektir. Meselâ: Nasilki murassa' ve müzeyyen bir elbise-i fahreyi biri sana giydirse ve onunla çok güzelleşsen, halk sana dese: "Mâşâallah çok güzelsin, çok güzelleştin." Eğer sen tevazukârane desen: "Hâşâ!.. Ben neyim, hiç. Bu nedir, nerede güzellik?" O vakit küfran-ı nimet olur ve hulleyi sana giydiren mahir san'atkâra karşı hürmetsizlik olur. Eğer müftehirane desen: "Evet ben çok güzelim, benim gibi güzel nerede var, benim gibi birini gösteriniz." O vakit, mağrurane bir fahrdır.

İşte fahrden, küfrandan kurtulmak için demeli ki: "Evet ben güzelleştim, fakat güzellik libasıdır ve dolayısıyla libası bana giydirenindir, benim değildir."

İşte bunun gibi, ben de sesim yetişse, bütün Küre-i Arz'a bağırarak derim ki: Sözler güzeldirler, hakikattırlar; fakat benim değildirler, Kur'an-ı Kerim'in hakaikinden telemmu' etmiş şualardır.

دُستورُیلا دَریم کِی: **وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَ لَكِن مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ**

وَمَا مَدَحْتُ الْقُرْآنَ بِكَلِمَاتِي وَ لَكِن مَدَحْتُ كَلِمَاتِي بِالْقُرْآنِ yani: "Kur'anın hakaik-i i'cazını ben güzelleştiremedim, güzel gösteremedim; belki Kur'anın güzel hakikatları, benim tabiratlarımı da güzelleştirdi, ulvîleştirdi." Madem böyledir; hakaik-i Kur'anın güzelliği namına, Sözler namındaki âyinelerinin güzelliklerini ve o âyinedarlığa terettüb eden inayat-ı İlahiyeyi izhar etmek, makbul bir tahdis-i nimettir.

Beşinci Sebeb: Çok zaman evvel bir ehl-i velayetten işittim ki; o zât, eski velilerin gaybî işaretlerinden istihraç etmiş ve kanaatı gelmiş ki: "Şark tarafından bir nur zuhur edecek, bid'alar zulümatını dağıtacak." Ben, böyle bir nurun zuhuruna çok intizar ettim ve ediyorum. Fakat çiçekler baharda gelir. Öyle kudsî çiçeklere zemin hazır etmek lâzım gelir. Ve anladık ki, bu hizmetimizle o nuranî zâtlara zemin ihzar ediyoruz. Madem kendimize ait değil, elbette Sözler namındaki nurlara ait olan inayat-ı İlahiyeyi beyan etmekte medar-ı fahr ve gurur olamaz; belki medar-ı hamd ve şükür ve tahdis-i nimet olur.

Altıncı Sebeb: Sözler'in te'lifi vasıtasıyla Kur'ana hizmetimize bir mükâfat-ı âcile ve bir vasıta-i teşvik olan inayat-ı Rabbanîye, bir muvaffakiyettir. Muvaffakiyet ise, izhar edilir. Muvaffakiyetten geçse; olsa olsa

bir ikram-ı İlahî olur. İkrâm-ı İlahî ise, izharı bir şükür-ü manevîdir. Ondan dahi geçse, olsa olsa hiç ihtiyarımız karışmadan bir keramet-i Kur'aniye olur. Biz mazhar olmuşuz. Bu nevi ihtiyarsız ve habersiz gelen bir kerametın izharı, zararsızdır. Eğer âdi keramatın fevkine çıksa, o vakit olsa olsa Kur'anın i'caz-ı manevîsinin şu'leleri olur. Madem i'caz izhar edilir, elbette i'caza yardım edenin dahi izharı i'caz hesabına geçer; hiç medar-ı fahr u gurur olamaz, belki medar-ı hamd ü şükrandır.

Yedinci Sebeb: Nev'-i insanın yüzde sekseni ehl-i tahkik değildir ki, hakikata nüfuz etsin ve hakikatı hakikat tanıyıp kabul etsin. Belki surete, hüsn-ü zanna binaen, makbul ve mutemed insanlardan işittikleri mesaili takliden kabul ederler. Hattâ kuvvetli bir hakikatı, zaîf bir adamın elinde zaîf görür ve kıymetsiz bir mes'eleyi, kıymetdar bir adamın elinde görse, kıymetdar telakki eder. İşte ona binaen, benim gibi zaîf ve kıymetsiz bir bîçarenin elindeki hakaik-i imaniye ve Kur'aniyenin kıymetini, ekser nâsın nokta-i nazarında düşürmemek için, bilmeceburiye ilân ediyorum ki: İhtiyarımız ve haberimiz olmadan, birisi bizi istihdam ediyor; biz bilmeyerek, bizi mühim işlerde çalıştırıyor. Delilimiz de şudur ki: Şuurumuz ve ihtiyarımızdan hariç bir kısım inayata ve teshilâta mazhar oluyoruz. Öyle ise, o inayetleri bağırarak ilân etmeye mecburuz.

İşte geçmiş yedi esbaba binaen, küllî birkaç inayet-i Rabbaniyeye işaret edeceğiz.

Birinci İşaret: Yirmisekizinci Mektub'un Sekizinci Mes'elesinin Birinci Nüktesi'nde beyan edilmiştir ki, "tefafukat"tır. Ezcümle: Mu'cizat-ı Ahmediye Mektubatında, Üçüncü İşaretinden tâ Onsekizinci İşaretine kadar altmış sahife; habersiz, bilmeyerek bir müstensihin nüshasında iki sahife müstesna olmak üzere mütebâki bütün sahifelerde -kemal-i müvazenetle- ikiyüzden ziyade "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm" kelimeleri birbirine bakıyorlar. Kim insaf ile iki sahifeye dikkat etse, tesadüf olmadığını tasdik edecek. Halbuki tesadüf, olsa olsa bir sahifede kesretli emsal kelimeleri bulunsa, yarı yarıya tevafuk olur, ancak bir-iki sahifede tamamen tevafuk edebilir. O halde böyle umum sahifelerde Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm kelimesi; iki olsun üç olsun, dört olsun veya daha ziyade olsun, kemal-i mizan ile birbirinin yüzüne baksa; elbette tesadüf olması mümkün değildir. Hem sekiz ayrı ayrı müstensihin bozmadığı bir tevafukun, kuvvetli bir işaret-i gaybiye, içinde olduğunu gösterir. Nasılki ehl-i belâgatın kitablarında, belâgatın derecatı bulunduğu halde; Kur'an-ı Hakîm'deki belâgat, derece-i i'caza çıkmış. Kimsenin haddi değil ki ona yetişsin. Öyle de; mu'cizat-ı Ahmediyenin bir âyinesi olan Ondokuzuncu Mektub ve mu'cizat-ı Kur'aniyenin bir tercümanı olan Yirmibeşinci Söz ve Kur'anın bir nevi tefsiri olan Risale-i Nur eczalarında tevafukat, umum kitabların fevkinde bir derece-i garabet gösteriyor. Ve ondan anlaşılıyor ki;

mu'cizat-ı Kur'aniye ve mu'cizat-ı Ahmediye'nin bir nevi kerametidir ki, o âyinelerde tecelli ve temessül ediyor.

İkinci İşaret: Hizmet-i Kur'aniyeye ait inayat-ı Rabbaniyenin ikincisi şudur ki: Cenab-ı Hak, benim gibi kalemsiz, yarım ümmi, diyar-ı gurbette, kimsesiz, ihtilattan men'edilmiş bir tarzda; kuvvetli, ciddî, samimî, gayyur, fedakâr ve kalemleri birer elmas kılınç olan kardeşleri bana muavin ihsan etti. Zaîf ve âciz omuzuma çok ağır gelen vazife-i Kur'aniyeyi, o kuvvetli omuzlara bindirdi. Kemal-i kereminden, yükümü hafifletti. O mübarek cemaat ise; -Hulusi'nin tabiriyle- telsiz telgrafın âhizeleri hükmünde ve -Sabri'nin tabiriyle- nur fabrikasının elektriklerini yetiştiren makineler hükmünde ayrı ayrı meziyetleri ve kıymetdar muhtelif hasiyetleriyle beraber, -yine Sabri'nin tabiriyle- bir tevafukat-ı gaybiye nev'inden olarak, şevk ve sa'y ü gayret ve ciddiyette birbirine benzer bir surette esrar-ı Kur'aniyeyi ve envâr-ı imaniyeyi etrafa neşretmeleri ve her yere erişirmeleri ve şu zamanda (yani hurufat değişmiş, matbaa yok, herkes envâr-ı imaniyeye muhtaç olduğu bir zamanda) ve fütur verecek ve şevki kıracak çok esbab varken, bunların fütursuz, kemal-i şevk ve gayretle bu hizmetleri, doğrudan doğruya bir keramet-i Kur'aniye ve zahir bir inayet-i İlahiyedir. Evet velayetin kerameti olduğu gibi, niyet-i hâlisenin dahi kerameti vardır. Samimiyetin dahi kerameti vardır. Bahusus Lillah için olan bir uhuvvet dairesindeki kardeşlerin içinde ciddî, samimî tesanüdün çok kerametleri olabilir. Hattâ şöyle bir cemaatin şahs-ı manevîsi bir veliyy-i kâmil hükmüne geçebilir, inayata mazhar olur.

İşte ey kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'anda arkadaşlarım! Bir kal'ayı fetheden bir bölüğün çavuşuna bütün şerefi ve bütün ganîmeti vermek nasıl zulümdür, bir hatadır; öyle de şahs-ı manevînizin kuvvetiyle ve kalemlerinizi ile hasıl olan fütuhattaki inayatı benim gibi bir bîçareye veremezsiniz. Elbette böyle mübarek bir cemaatte, tevafukat-ı gaybiyeden daha ziyade kuvvetli bir işaret-i gaybiye var ve ben görüyorum; fakat herkese ve umuma gösteremiyorum.

Üçüncü İşaret: Risale-i Nur eczaları, bütün mühim hakaik-i imaniye ve Kur'aniyeyi hattâ en muannide karşı dahi parlak bir surette isbatı, çok kuvvetli bir işaret-i gaybiye ve bir inayet-i İlahiyedir. Çünkü hakaik-i imaniye ve Kur'aniye içinde öyleleri var ki; en büyük bir dâhî telakki edilen İbn-i Sina, fehminde aczini itiraf etmiş, "Akıl buna yol bulamaz!" demiş. Onuncu Söz Risalesi, o zâtın dehasıyla yetişemediği hakaiki; avamlara da, çocuklara da bildiriyor.

Hem meselâ: Sırr-ı Kader ve cüz'-i ihtiyarînin halli için, koca Sa'd-ı Taftazanî gibi bir allâme; kırk-elli sahifede, meşhur Mukaddemat-ı İsna Aşer namıyla telvih nam kitabında ancak hallettiği ve ancak havassa bildirdiği aynı

mesaili, kadere dair olan Yirmialtıncı Söz'de, İkinci Mebhasın iki sahifesinde tamamıyla, hem herkese bildirecek bir tarzda beyanı, eser-i inayet olmazsa nedir?

Hem bütün ukûlü hayrette bırakan ve hiçbir felsefenin eliyle keşfedilemeyen ve sırr-ı hilkat-ı âlem ve tılsım-ı kâinat denilen ve Kur'an-ı Azîmüşşan'ın i'cazıyla keşfedilen o tılsım-ı müşkil-küşa ve o muamma-yı hayret-nüma, Yirmidördüncü Mektub ve Yirmidokuzuncu Söz'ün âhirindeki remizli nüktede ve Otuzuncu Söz'ün tahavvülât-ı zerratin altı aded hikmetinde keşfedilmiştir. Kâinattaki faaliyet-i hayret-nümanın tılsımını ve hilkat-i kâinatın ve akibetinin muammasını ve tahavvülât-ı zerrattaki harekâtın sırr-ı hikmetini keşf ve beyan etmişlerdir, meydandadır, bakılabilir.

Hem sırr-ı ehadiyet ile, şeriksiz vahdet-i rububiyeti; hem nihayetsiz kurbiyet-i İlahiye ile, nihayetsiz bu'diyetimiz olan hayretengiz hakikatları kemal-i vuzuh ile Onaltıncı Söz ve Otuzikinci Söz beyan ettikleri gibi; kudret-i İlahiye nisbeten zerrat ve seyyarat müsavi olduğunu ve haşr-i a'zamda umum zîruhun ihyası, bir nefsin ihyası kadar o kudrete kolay olduğunu ve şirkin hilkat-ı kâinata müdahalesi imtina' derecesinde akıldan uzak olduğunu kemal-i vuzuh ile gösteren Yirminci Mektub'daki **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** kelimesi beyanında ve üç temsili hâvi onun zeyli, şu azîm sırr-ı vahdeti keşfetmiştir.

Hem hakaik-i imaniye ve Kur'aniyede öyle bir genişlik var ki, en büyük zekâ-i beşerî ihata edemediği halde; benim gibi zihni müşevveş, vaziyeti perişan, müracaat edilecek kitab yokken, sıkıntılı ve sür'atle yazan bir adamda, o hakaikin ekseriyet-i mutlakası dekaikiyle zuhuru; doğrudan doğruya Kur'an-ı Hakîm'in i'caz-ı manevîsinin eseri ve inayet-i Rabbaniyenin bir cilvesi ve kuvvetli bir işaret-i gaybiyedir.

Dördüncü İşaret: Elli-altmış risaleler (*) öyle bir tarzda ihsan edilmiş ki; değil benim gibi az düşünen ve zuhurata tebaiyet eden ve tedkike vakit bulamayan bir insanın; belki büyük zekâlardan mürekkebe bir ehl-i tedkikin sa'y ü gayretiyle yapılmayan bir tarzda te'lifleri, doğrudan doğruya bir eser-i inayet olduklarını gösteriyor. Çünkü bütün bu risalelerde, bütün derin hakaik, temsilât vasıtasıyla, en âmi ve ümmi olanlara kadar ders veriliyor. Halbuki o hakaikin çoğunu büyük âlimler "tefhim edilmez" deyip, değil avama, belki havassa da bildiremiyorlar.

İşte en uzak hakikatları, en yakın bir tarzda, en âmi bir adama ders verecek derecede; benim gibi Türkçesi az, sözleri muğlak, çoğu anlaşılmasız ve zahir hakikatları dahi müşkilleştiriyor diye eskiden beri iştihar bulmuş ve eski eserleri o sût-i iştiharı tasdik etmiş bir şahsın elinde bu hârika teshilât ve

sühulet-i beyan; elbette bilâşübhe bir eser-i inayettir ve onun hüneri olamaz ve Kur'an-ı Kerim'in i'caz-ı manevîsinin bir cilvesidir

(*): *Şimdi 130'dur.*

ve temsilât-ı Kur'anîyenin bir temessülüdür ve in'ikasıdır.

Beşinci İşaret: Risaleler umumiyetle pek çok intişar ettiği halde, en büyük âlimden tut, tâ en âmi adama kadar ve ehl-i kalb büyük bir veliden tut, tâ en muannid dinsiz bir feylesofa kadar olan tabakat-ı nâs ve taifeler o risaleleri gördükleri ve okudukları ve bir kısmı tokatlarını yedikleri halde tenkid edilmemesi ve her taife derecesine göre istifade etmesi, doğrudan doğruya bir eser-i inayet-i Rabbaniye ve bir keramet-i Kur'aniye olduğu gibi, çok tedkikat ve taharriyatın neticesiyle ancak husul bulan o çeşit risaleler, fevkalâde bir sür'atle, hem idrakimi ve fikrimi müşevveş eden sıkıntılı inkıbaz vakitlerinde yazılması dahi, bir eser-i inayet ve bir ikram-ı Rabbanîdir.

Evet ekser kardeşlerim ve yanımdaki umum arkadaşlarım ve müstensihler biliyorlar ki; Ondokuzuncu Mektub'un beş parçası, birkaç gün zarfında hergün iki-üç saatte ve mecmuu oniki saatte hiçbir kitaba müracaat edilmeden yazılması; hattâ en mühim bir parça ve o parçada lafz-ı Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm kelimesinde zahir bir hâtem-i nübüvveti gösteren dördüncü cüz, üç-dört saatte, dağda, yağmur altında ezber yazılmış; ve Otuzuncu Söz gibi mühim ve dakik bir risale, altı saat içinde bir bağda yazılmış; ve Yirmisekizinci Söz, Süleyman'ın bahçesinde bir, nihayet iki saat içinde yazılması gibi, ekser risaleler böyle olması; ve eskiden beri sıkıntılı ve münkabız olduğum zaman, en zahir hakikatları dahi beyan edemediğimi, belki bilemediğimi yakın dostlarım biliyorlar. Hususan o sıkıntıya hastalık da ilâve edilse, daha ziyade beni dersten, te'liften men'etmekle beraber; en mühim Sözler ve risaleler, en sıkıntılı ve hastalıklı zamanımda, en sür'atli bir tarzda yazılması; doğrudan doğruya bir inayet-i İlahiye ve bir ikram-ı Rabbanî ve bir keramet-i Kur'aniye olmazsa nedir?

Hem hangi kitab olursa olsun, böyle hakaik-i İlahiyeden ve imaniyeden bahsetmiş ise, alâküllihal bir kısım mesaili, bir kısım insanlara zarar verir ve zarar verdikleri için, her mes'ele herkese neşredilmemiş. Halbuki şu risaleler ise; şimdiye kadar hiç kimsede, -çoklardan sorduğum halde- sû-i tesir ve aks-ül amel ve tahdiş-i ezhan gibi bir zarar vermedikleri, doğrudan doğruya bir işaret-i gaybiye ve bir inayet-i Rabbaniye olduğu bizce muhakkaktır.

Altıncı İşaret: Şimdi bence kat'iyet peyda etmiştir ki; ekser hayatım ihtiyar ve iktidarımın, şuur ve tedbirimin haricinde öyle bir tarzda geçmiş ve öyle garib bir surette ona cereyan verilmiş; tâ Kur'an-ı Hakîm'e hizmet edecek olan bu nevi risaleleri netice versin. Âdeta bütün hayat-ı ilmiyem, mukaddemat-ı ihzariye hükmüne geçmiş. Ve Sözlere ile i'caz-ı Kur'anın izharı, onun neticesi olacak bir surette olmuştur.

Hattâ şu yedi sene nefyimde ve gurbetimde ve sebebsiz ve arzumun hilafında tecerrüdüm ve meşrebime muhalif yalnız bir köyde imrar-ı hayat etmekliğim; ve eskiden beri ülfet ettiğim hayat-ı içtimaiyenin çok rabitalarından ve kaidelerinden nefret edip terketmekliğim; doğrudan doğruya bu hizmet-i Kur'aniyeyi hâlis, sâfi bir surette yaptırmak için bu vaziyet verildiğine şübhem kalmamıştır. Hattâ çok defa bana verilen sıkıntı ve zulmen bana karşı olan tazyikat perdesi altında, bir dest-i inayet tarafından merhametkârane, Kur'anın esrarına hasr-ı fikr ettirmek ve nazarı dağıtmamak için yapılmıştır kanaatindeyim. Hattâ eskiden mütalaaya çok müştak olduğum halde; bütün bütün sair kitabların mütalaasından bir men', bir mücanebet ruhuma verilmişti. Böyle gurbette medar-ı teselli ve ünsiyet olan mütalaayı bana terkettiren, anladım ki, doğrudan doğruya âyât-ı Kur'aniyenin üstad-ı mutlak olmaları içindir.

Hem yazılan eserler, risaleler, -ekseriyet-i mutlakası- hariçten hiçbir sebep gelmeyerek, ruhumdan tevellüd eden bir hacete binaen, âni ve defî olarak ihsan edilmiş. Sonra bazı dostlarıma gösterdiğim vakit, demişler: "Şu zamanın yaralarına devadır." İntişar ettikten sonra ekser kardeşlerimden anladım ki, tam şu zamandaki ihtiyaca muvafık ve derde lââyık bir ilâç hükmüne geçiyor.

İşte ihtiyar ve şuurumun dairesi haricinde, mezkûr haletler ve sergüzeşt-i hayatım ve ulûmların enva'larındaki hilaf-ı âdet ihtiyarsız tettebbuatım; böyle bir netice-i kudsiyeye müncer olmak için, kuvvetli bir inayet-i İlahiye ve bir ikram-ı Rabbanî olduğuna bende şübhe bırakmamıştır.

Yedinci İşaret: Bu hizmetimiz zamanında, beş-altı sene zarfında, bilâmübalâğa yüz eser-i ikram-ı İlahî ve inayet-i Rabbaniyeye ve keramet-i Kur'aniyeyi gözümüzle gördük. Bir kısmını, Onaltıncı Mektub'da işaret ettik; bir kısmını, Yirmialtıncı Mektub'un Dördüncü Mebhası'nın mesail-i müteferrikasında; bir kısmını, Yirmisekizinci Mektub'un Üçüncü Mes'elesinde beyan ettik. Benim yakın arkadaşlarım bunu biliyorlar. Daimî arkadaşım Süleyman Efendi çoklarını biliyor. Hususan Sözlere'in ve risalelerin neşrinde ve tashihatında ve yerlerine yerleştirmekte ve tesvid ve tebyizinde, fevkalme'mul kerametkârane bir teshilâta mazhar oluyoruz. Keramet-i Kur'aniye olduğuna şübhemiz kalmıyor. Bunun misalleri yüzlerdir.

Hem maişet hususunda o kadar şefkatle besleniyoruz ki; en küçük bir arzu-yu kalbimizi, bizi istihdam eden sahib-i inayet tatmin etmek için; fevkalme'mul bir surette ihsan ediyor. Ve hâkeza... İşte bu hal gayet kuvvetli bir işaret-i gaybiyedir ki, biz istihdam olunuyoruz. Hem rıza dairesinde, hem inayet altında bize hizmet-i Kur'aniye yaptırılıyor.

الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُكُونُ لَكَ رِضَاءً وَ لِحَقِّهِ آدَاءً وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ تَسْلِيمًا كَثِيرًا آمِينَ

* * *

Mahrem bir suale cevabdır

[Şu sırr-1 inayet eskiden mahremce yazılmış, Ondördüncü Söz'ün âhirine ilhak edilmişti. Her nasılsa ekser müstensihler unutup yazmamışlardı. Demek münasib ve lâyük mevkii burası imiş ki, gizli kalmış.]

Benden sual ediyorsun: "Neden senin Kur'andan yazdığın Sözler'de bir kuvvet, bir tesir var ki, müfessirlerin ve âriflerin sözlerinde nâdiren bulunur. Bazan bir satırda, bir sahife kadar kuvvet var; bir sahifede, bir kitab kadar tesir bulunuyor?"

Elcevab: -Güzel bir cevabdır- Şeref, i'caz-1 Kur'ana ait olduğundan ve bana ait olmadığından, bilâ-perva derim: Ekseriyet itibariyle öyledir. Çünkü:

Yazılan Sözler tasavvur değil tasdikdir; teslim değil, imandır; marifet değil, şehadettir, şuhuddur; taklid değil tahkiktir; iltizam değil, iz'andır; tasavvuf değil hakikattir; dava değil, dava içinde bürhandır. Şu sırrın hikmeti budur ki:

Eski zamanda, esasat-1 imaniye mahfuzdu, teslim kavî idi. Teferruatta, âriflerin marifetleri delilsiz de olsa, beyanatları makbul idi, kâfi idi. Fakat şu zamanda dalalet-i fenniye, elini esasata ve erkâna uzatmış olduğundan, her derde lâyük devayı ihsan eden Hakîm-i Rahîm olan Zât-1 Zülcelal, Kur'an-1 Kerim'in en parlak mazhar-1 i'cazından olan temsilâtından bir şu'lesini; acz u za'fima, fakr u ihtiyacıma merhameten hizmet-i Kur'ana ait yazılarıma ihsan etti. Felillahilhamd sırr-1 temsil dûrbîniyle, en uzak hakikatlar gayet yakın gösterildi. Hem sırr-1 temsil cihet-ül vahdetiyle, en dağınık mes'eleler toplattırıldı. Hem

sırr-1 temsil merdiveniyle, en yüksek hakaike kolaylıkla yetiştirildi. Hem sırr-1 temsil penceresiyle; hakaik-i gaybiyeye, esasat-1 İslâmiyeye şuhuda yakın bir yakîn-i imaniye hasıl oldu. Akıl ile beraber vehim ve hayal, hattâ nefis ve heva teslime mecbur olduğu gibi, şeytan dahi teslim-i silâha mecbur oldu.

Elhasıl: Yazılarımda ne kadar güzellik ve tesir bulunsa, ancak temsilât-1 Kur'aniyenin lemaatındandır. Benim hissem; yalnız şiddet-i ihtiyacımla talebdır ve gayet acizimle tazarruumdur. Derd benimdir, deva Kur'anındır.

* * *

Yedinci Mes'elenin Hâtimesidir

[Sekiz inayet-i İlahiye suretinde gelen işaret-1 gaybiyeye dair gelen veya gelmek ihtimali olan evhamı izale etmek ve bir sırr-1 azîm-i inayeti beyan etmeye dairdir.]

Şu Hâtıme "Dört Nükte"dir:

Birinci Nükte: Yirmisekizinci Mektub'un Yedinci Mes'elesinde yedi-sekiz küllî ve manevî inayat-1 İlahiyeden hissettiğimiz bir işaret-i gaybiyeyi, "Sekizinci İnayet" namıyla "tevfukat" tabiri altındaki nakışta o işaretin cilvesini gördüğümüzü iddia etmiştik. Ve iddia ediyoruz ki: Bu yedi-sekiz küllî inayatlar, o derece kuvvetli ve kat'îdirler ki, herbirisi tek başıyla o işaret-1 gaybiyeyi isbat eder. Farz-1 muhal olarak bir kısmı zaîf görölse, hattâ inkâr edilse; o işaret-1 gaybiyenin kat'iyetine hâlel vermez. O sekiz inayati inkâr edemeyen, o işaret-1 inkâr edemez. Fakat tabakat-1 nâs muhtelif olduğu, hem kesretli tabaka olan tabaka-i avam gözüne daha ziyade itimad ettiği için; o sekiz inayatın içinde en kuvvetlisi değil, belki en zahirîsi tevafukat olduğundan; - çendan ötekiler daha kuvvetli, fakat bu daha umumî olduğu için- ona gelen evhamı def'etmek maksadıyla, bir müvazene nev'inden, bir hakikatı beyan etmeye mecbur kaldım. Şöyle ki:

O zahirî inayet hakkında demiştik: Yazdığımız risalelerde, Kur'an kelimesi ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm kelimesinde öyle bir derece tevafukat görünüyor.. hiçbir şübhe bırakmıyor ki, bir kasd ile tanzim edilip, müvazi bir vaziyet verilir. Kasd ve irade ise, bizlerin olmadığına delilimiz: Üç-dört sene sonra muttali' olduğumuzdur. Öyle ise bu kasd ve irade, bir inayet eseri olarak gaybîdir. Sırf i'caz-1 Kur'an ve i'caz-1 Ahmediyeyi teyid suretinde o iki kelimedede tevafuk suretinde o garib vaziyet verilmiştir. Bu iki kelimenin mübarekiyeti, i'caz-1 Kur'an ve i'caz-1 Ahmediyeye bir hâtem-i tasdik olmakla beraber; sair misil kelimeleri dahi, ekseriyet-i azîme ile tevafuka mazhar etmişler. Fakat onlar, birer sahifeye mahsus. Şu iki kelime, bir-iki risalenin

umumunda ve ekser risalelerde görünüyor. Fakat mükerrer demişiz: Bu tevafukun aslı, sair kitaplarda da çok bulunabilir; amma kasd ve irade-i âliyeyi gösterecek bu derece garabette değildir. Şimdi bu davamızı çürütmek kabil olmadığı halde, zahir nazarlarda çürümüş gibi görmekte bir-iki cihet olabilir:

Birisi: "Sizler düşünüp, öyle bir tevafuku rast getirmişsiniz." diyebilirler. "Böyle bir şey yapmak kasd ile olsa, rahat ve kolay bir şeydir." Buna karşı deriz ki: Bir davada iki şahid-i sadık kâfidir. Bu davamızdaki kasd ve irademiz taalluk etmeyerek, üç-dört sene sonra muttali' olduğumuza yüz şahid-i sadık bulunabilir. Bu münasebetle bir nokta söyleyeceğim: Bu keramet-i i'caziye, Kur'an-ı Hakîm belâgat cihetinde derece-i i'cazda olduğu nev'inden değildir. Çünkü i'caz-ı Kur'anda, kudret-i beşer o yolda giderek o dereceye yetişemiyor. Şu keramet-i i'caziye ise, kudret-i beşerle olamıyor; kudret, o işe karışamıyor. Karışsa sun'î olur, bozulur.(Haşiye)

Üçüncü Nükte: İşaret-i hâssa, işaret-i âmme münasebetiyle bir sırr-ı dakik-i rububiyet ve Rahmaniyete işaret edeceğiz:

Bir kardeşimin güzel bir sözü var. O sözü, bu mes'eleye mevzu edeceğim. Sözü de şudur ki: Bir gün güzel bir tevafukatı ona gösterdim, dedi: "Güzel! Zâten her hakikat güzeldir. Fakat bu Sözler'deki tevafukat ve muvaffakiyet daha güzeldir." Ben de dedim: Evet herşey ya hakikaten güzeldir, ya bizzât güzeldir veya neticeleri itibariyle güzeldir. Ve bu güzellik, rububiyet-i âmmeye ve şümül-ü rahmete ve tecelli-i âmmeye bakar. Dediğin gibi, bu muvaffakiyetteki işaret-i gaybiye daha güzeldir. Çünkü bu, rahmet-i hâssaya ve rububiyet-i hâssaya ve tecelli-i hâssaya bakar bir surettedir. Bunu bir temsil ile fehme takrib edeceğiz. Şöyle ki:

(Haşiye): Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretinde; bir nüshada, bir sahifede dokuz Kur'an tevafuk suretinde bulunduğu halde birbirine hat çektik, mecmuunda Muhammed lafzı çıktı. O sahifenin mukabilindeki sahifede sekiz Kur'an tevafukla beraber, mecmuunda Lafzullah çıktı. Tevafukatta böyle bedi' şeyler çok var. Bu haşiyenin mealini gözümüzle gördük.

Bekir, Tevfik, Süleyman, Galib, Said

Bir padişahın umumî saltanatı ve kanunu ile, merhamet-i şahanesi umum efrad-ı millete teşmil edilebilir. Her ferd, doğrudan doğruya o padişahın lütfuna,

saltanatına mazhardır. O suret-i umumiyyede, efradın çok münasebat-ı hususiyesi vardır.

İkinci cihet, padişahın ihsanat-ı hususiyesidir ve evamir-i hâssasıdır ki; umumî kanunun fevkinde, bir ferde ihsan eder, iltifat eder, emir verir.

İşte bu temsil gibi; Zât-ı Vâcib-ül Vücut ve Hâlık-ı Hakîm ve Rahîm'in umumî rububiyet ve şümul-ü rahmeti noktasında herşey hissedardır. Her şey'in hissesine isabet eden cihette, hususî onunla münasebetdardır. Hem kudret ve irade ve ilm-i muhitiyle her şeye tasarrufatı, her şey'in en cüz'î işlerine müdahalesi, rububiyeti vardır. Herşey, her şe'ninde ona muhtaçtır. Onun ilim ve hikmetiyle işleri görülür, tanzim edilir. Ne tabiatın haddi var ki, o daire-i tasarruf-u rububiyetinde saklansın ve tesir sahibi olup müdahale etsin ve ne de tesadüfün hakkı var ki, o hassas mizan-ı hikmet dairesindeki işlerine karışsın. Risalelerde yirmi yerde kat'î hüccetlerle tesadüfü ve tabiatı nefyetmişiz ve Kur'anın kılincıyla i'dam etmişiz, müdahalelerini muhal göstermişiz. Fakat rububiyet-i âmmedeki daire-i esbab-ı zahiriyyede, ehl-i gafletin nazarında hikmeti ve sebebi bilinmeyen işlerde, tesadüf namını vermişler. Ve hikmetleri ihata edilmeyen bazı ef'al-i İlahiyenin kanunlarını -tabiat perdesi altında gizlenmiş- görememişler, tabiata müracaat etmişler.

İkincisi, hususî rububiyetidir ve has iltifat ve imdad-ı Rahmanîsidir ki, umumî kanunların tazyikatı altında tahammül edemeyen ferdlerin imdadına Rahman-ür Rahîm isimleri imdada yetişirler. Hususî bir surette muavenet ederler, o tazyikattan kurtarırlar. Onun için her zîhayat, hususan insan, her anda ondan istimdad eder ve meded alabilir.

İşte bu hususî rububiyetindeki ihsanatı, ehl-i gaflete karşı da tesadüf altına gizlenmez ve tabiata havale edilmez.

İşte bu sırra binaendir ki; İ'caz-ı Kur'an ve Mu'cizat-ı Ahmediye'deki işaret-ı gaybiyeyi, hususî bir işaret telakki ve itikad etmişiz. Ve bir imdad-ı hususî ve muannidlere karşı kendini gösterecek bir inayet-i hâssa olduğunu yakîn ettik. Ve sırf lillah için ilân ettik. Kusur etmişsek Allah afvetsin. Âmîn.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

* * *

[Sözler'in tebyizinde kıymetdar hizmeti sebkat eden muallim Ahmed Galib'in fıkrasıdır.]

"Elde Kur'an gibi bürhan-ı hakikat varken

Münkiri ilzam için gönlüme sıklet mi gelir."

Sözün özdür ey can, tekellüf değil

Ledün ilminin zübde-i pâkidir

Bu, sümmettedarik tasannuf değil

Bu bir hikmet-i nur-u irfandır

Ki ehva ve lağv ve tefelsüf değil

Müzekki-i nefis ve musaffi-i ruh

Mürebbi-i dildir, tasavvuf değil

O Sözler bütün marifet şemsidir

Sözüm doğrudur, bir teellüf değil

İçin nurudur, lafza akseylemiş

Bir-iki satırda teradüf değil

Mutabık lafızlar birbirine

Bu aslâ tasannu', tesadüf değil

Dizilmiş nizamla bütün harfleri

Tevafuktur, aslâ tehalüf değil

Bu bir cilve-i sırr-ı i'cazdır

Ki Kur'andandır, tecevvüf değil

Bu hüsn-ü tesadüf güzeldir güzel

Bu babda ne dense tezauf değil

Said-i Bediüzzaman-ı Nursî

Beyanı bedi'dir, taattuf değil

Teselliye ermemiş elinde kalem

Eder arz-ı dîdar, taharrüf değil

Tevafuk, sözünde ona çok mudur

Tefevvuk, onun için teşerrüf değil

İsabet buna savb-ı Hak'tan gelir

Bu kasdî değildir, tasarruf değil

Bunu görmeyen bed nazarlar için

Telehhüf derim ben, teessüf değil

Ki var manevî hayretim galiben

Beyanım bu yolda tazarruf değil

Çok işte Hak onu muvaffak ede

Tevafuk, makam-ı tevakkuf değil!

Ahmed Galib
(Rahmetullahi Aleyh)

* * *

[Merhum Binbaşı Âsım Bey'in fikrasıdır.]

Kasem ederim, doğrudur sözü özüyle beraber

Bu hakikatı kabul ve tasdik etmeyen bedmayeler

Kalır dalalet ve vâdi-i hüsranda nice seneler

Bunları irşad edip kurtarmaktır hüner

Hidayet erişse eğer, o vakit boyun eğer

Cümlenin ıslahını niyaz edip Hâlık'a yalvaralım

Hep envâr-ı Kur'aniye olan Sözlere okuyup anlatalım

Bu yolda bizler de feyz alıp dilşad olalım

Fenayı bekaya tebdilde rıza-yı Bâri'ye kavuşalım

Sad-hezar tahsine lâyıık bîbaha fıkra-i Galib

Bu hakikatları söylemekle olur şübhesiz galib.

Binbaşı Âsım
(Rahmetullahi Aleyh)

* * *

Sekizinci Risale olan Sekizinci Mes'ele

[Şu Mes'ele altı sualin cevabı olup "Sekiz Nükte"dir.]

Birinci Nükte: Bir dest-i inayet altında hizmet-i Kur'aniyede istihdam edildiğimize dair çok enva'-1 işaret-1 gaybiyeyi hissettik ve bazılarını gösterdik. Şimdi o işaretin bir yenisi daha şudur ki: Ekser Sözlere'de tevafukat-1 gaybiye var. (Haşiye) Ezcümle: Resul-i Ekrem kelimesinde ve Aleyhissalâtu Vesselâm ibaresinde ve Kur'an lafz-1 mübarekesinde, bir nevi cilve-i i'caz temessül ettiğine bir işaret var. İşarat-1 gaybiye ne kadar gizli ve zaîf de olsa, hizmetin makbuliyetine ve mes'elelerin hakkaniyetine delalet ettiği için bence çok ehemmiyetlidir ve

(Haşiye): *Tevafukat ise, ittifaka işarettir; ittifak ise, ittihadı emaredir, vahdete alâmettir; vahdet ise, tevhidi gösterir; tevhid ise, Kur'anın dört esasından en büyük esasıdır.*

çok kuvvetlidir. Hem gururumu kırar ve sırf bir tercüman olduğumu kat'iyyen bana gösterdi. Hem hiç medar-1 iftihar benim için birşey bırakmıyor, yalnız medar-1 şükran olan şeyleri gösteriyor. Hem madem Kur'ana aittir ve i'caz-1 Kur'an hesabına geçiyor ve kat'iyyen cüz'-i ihtiyarîmiz karışmıyor ve hizmette tenbellik edenleri teşvik ediyor ve risalenin hak olduğuna kanaat veriyor ve bizlere bir nevi' ikram-1 İlahîdir ve izharı tahdis-i nimettir ve akli gözüne inmiş mütemerridleri iskât ediyor; elbette izharı lâzımdır, inşaallah zararsızdır.

İşte şu işaret-1 gaybiyenin birisi de şudur ki: Cenab-1 Hak kemal-i rahmet ve kereminden, Kur'ana ve imana hizmet ile meşgul olan bizleri teşvik ve kulübümüzü tatmin için; bir ikram-1 Rabbanî ve bir ihsan-1 İlahî suretinde hizmetimizin makbuliyetine alâmet ve yazdığımız hak olduğuna işaret-i gaybiye nev'inden, bütün risalelerimizde ve bilhassa Mu'cizat-1 Ahmediye ve İcaz-1 Kur'an ve Pencerele Risalelerinde, tevafukat-1 gaybiye nev'inden bir letafet

ihvan etmiştir. Yani, bir sahifede, misil olarak gelen kelimeleri birbirine baktırıyor. Bunda bir işaret-i gaybiye veriliyor ki: "Bir irade-i gaybî ile tanzim edilir. İhtiyarınıza ve şuurunuza güvenmeyiniz. İhtiyarınızın haberi olmadan ve şuurunuz yetişmeden, hârika nakışlar ve intizamlar yapılıyor." Bahusus Mu'cizat-1 Ahmediye Risalesinde lafz-1 Resul-i Ekrem ve lafz-1 Salavat bir âyine hükmüne geçip, o tevafukat-1 gaybiye işaretini sarih gösteriyor. Yeni, acemî bir müstensih'in yazısında, beş sahife müstesna, mütebâki ikiyüzden fazla salavat-1 şerife birbirine müvazi olarak bakıyorlar. Şu tevafukat ise; şuursuz yalnız on adede bir-iki tevafuka sebep olabilen tesadüfün işi olmadığı gibi, san'atta meharetsiz, yalnız manaya hasr-ı nazar ederek gayet sür'atle bir-iki saatte otuz-kırk sahifeyi te'lif eden ve kendi yazmayan ve yazdıran benim gibi bir bîçarenin düşünüşü dahi elbette değildir.

İşte altı sene sonra, yine Kur'anın irşadıyla ve İşarat-ül İ'caz olan tefsirin dokuz ﴿٩﴾nın tevafuk suretiyle gelen irşadıyla sonra muttali' olmuşum. Müstensihler ise benden işittikleri vakit, hayret içinde hayrette kaldılar. Nasilki lafz-1 Resul-i Ekrem ve lafz-1 salavat; Ondokuzuncu Mektub'da, mu'cizat-1 Ahmediye'nin bir nev'inin, bir nevi küçük âyinesi hükmüne geçti. Öyle de: Yirmibeşinci Söz olan i'caz-1 Kur'anda ve Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretinde lafz-1 Kur'an dahi; kırk tabakadan, yalnız gözüne itimad eden tabakasına karşı, bir nevi mu'cizat-1 Kur'aniyenin, o nev'in kırk cüz'ünden bir cüz'ü, tevafukat-1 gaybiye suretinde bütün risalelerde tecelli etmekle beraber, o cüz'ün kırk cüz'ünden bir cüz'ü, lafz-1 Kur'an içinde tezahür etmiş. Şöyle ki:

Yirmibeşinci Söz'de ve Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretinde; yüz defa Kur'an lafzı tekerrür etmiş; pek nâdir olarak bir-iki kelime hariç kalmış, mütebâkisi bütün birbirine bakıyor. İşte meselâ: İkinci Şua'nın kırküçüncü sahifesinde yedi "Kur'an" lafzı var, birbirine bakıyor. Ve sahife elli altıda sekizi birbirine bakıyor, yalnız dokuzuncu müstesna kalmış. İşte şu - şimdi gözümüzün önünde- altmışdokuzuncu sahifedeki beş lafz-1 Kur'an, birbirine bakıyor. Ve hâkeza... Bütün sahifelerde gelen mükerrer lafz-1 Kur'an, birbirine bakıyor. Pek nâdir olarak, beş-altı taneden bir tane hariç kalıyor. Sair tevafukat ise, -işte gözümüzün önünde- sahife otuzüçte, onbeş aded ﴿١٥﴾ lafzı var; ondördü birbirine bakıyor. Hem gözümüzün önünde şu sahifede dokuz iman lafzı var, birbirine bakıyor; yalnız birisi, müstensih'in fasıla vermesiyle az inhiraf etmiş. Hem şu -gözümüzün önündeki- sahifede iki "mahub" var, -biri üçüncü satırda, biri onbeşinci satırdadır- kemal-i mizanla birbirine bakıyor. Onların ortasında dört "aşk" dizilmiş, birbirine bakıyorlar. Daha sair tevafukat-1 gaybiye bunlara kıyas edilsin. Hangi müstensih olursa olsun; satırları, sahifeleri ne şekilde olursa olsun alâküllihal bu tevafukat-1 gaybiye öyle bir derecede var ki; şübhe bırakmıyor ki, ne tesadüfün işi ve ne de müellifin ve müstensihlerin düşünüşüdür. Fakat bazı hatta daha ziyade tevafukat göze çarpıyor. Demek, şu

risalelere mahsus bir hatt-ı hakikî vardır. Bazıları, o hatta yakınlaşıyor. Garaibdendir ki, en mahir müstensihlerin değil, belki acemîlerin yazılarında daha ziyade görülür. Bundan anlaşılıyor ki; Kur'anın bir nevi tefsiri olan Sözlere'deki hüner ve zarafet ve meziyet kimsenin değil; belki muntazam, güzel hakaik-i Kur'anîyenin mübarek kametlerine yakışacak mevzun, muntazam üslûb libasları, kimsenin ihtiyar ve şuuruyla biçilmez ve kesilmez; belki onların vücududur ki, öyle ister ve bir dest-i gaybîdir ki, o kamete göre keser, biçer, giydirir. Biz ise içinde bir tercüman, bir hizmetkârız.

Dördüncü Nükte: Beş altı suali tazammun eden birinci sualinizde: "Meydan-ı haşre cem' ve keyfiyet nasıl ve üryan mı olacak? Ve dostlarla görüşmek için ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ı şefaat için nasıl bulacağız? Hadsiz insanlarla birtek zât nasıl görüşecek? Ehl-i Cennet ve Cehennem'in libasları nasıl olacak? Ve bize kim yol gösterecek?" diyorsunuz.

Elcevab: Şu sualin cevabı, gayet mükemmel ve vâzıh olarak, kütüb-ü ehadîsiyede vardır. Meşreb ve mesleğimize ait yalnız bir-iki nükteyi söyleyeceğiz. Şöyle ki:

Evvelâ: Bir mektubda; meydan-ı haşir, Küre-i Arz'ın medar-ı senevîsinde olduğunu ve Küre-i Arz şimdiden manevî mahsulâtını o meydanın elvahlarına gönderdiği gibi; senevî hareketiyle, bir daire-i vücudun temessül ve o daire-i vücudun mahsulâtıyla bir meydan-ı haşrin teşekkülüne bir mebd'e' olduğu ve Küre-i Arz denilen şu sefine-i Rabbanîyenin merkezindeki Cehennem-i Suğra'yı Cehennem-i Kübra'ya boşalttığı gibi, sekencesini de meydan-ı haşre boşaltacağı beyan edilmiştir.

Sâniyen: Onuncu ve Yirmidokuzuncu Sözlere başta olarak sair Sözlere'de, gayet kat'î bir surette o haşrin meydanı ile beraber vücudu kat'î olarak isbat edilmiştir.

Sâlisen: Görüşmek ise, Onaltıncı Söz'de ve Otuzbir ve Otuziki'de kat'iyyen isbat edilmiştir ki; bir zât nuraniyet sırrıyla, bir dakikada binler yerde bulunup, milyonlar adamlarla görüşebilir.

Râbian: Cenab-ı Hak, insandan başka zîruh mahlukatına fitrî birer libas giydirdiği gibi; meydan-ı haşirde sun'î libaslardan üryan olarak, fakat fitrî bir libas giydirmesi, ism-i Hakîm muktezasıdır. Dünyada sun'î libasın hikmeti, yalnız soğuk ve sıcaktan muhafaza ve zînet ve setr-i avrete münhasır değildir; belki mühim bir hikmeti, insanın sair nevilerdeki tasarruf ve münasebetine ve kumandanlığına işaret eden bir fihriste ve bir liste hükmündedir. Yoksa kolay ve ucuz, fitrî bir libas giydirebilirdi. Çünkü bu hikmet olmazsa; muhtelif paçavraları vücuduna sarıp giyen insan, şuurulu hayvanatın nazarında ve onlara

nisbeten bir maskara olur, manen onları güldürür. Meydan-ı haşirde, o hikmet ve münasebet yok. O liste de olmaması lâzım gelir.

Hâmisen: Rehber ise, senin gibi Kur'anın nuru altına girenlere, Kur'andır. **م** lerin **آ** ların **ح** lerin başlarına bak, anla ki; Kur'an ne kadar makbul bir şefaathı, ne kadar doğru bir rehber, ne kadar kudsî bir nur olduğunu gör!

Sâdisen: Ehl-i Cennet ve Ehl-i Cehennem'in libasları ise, Yirmisekizinci Söz'de hurilerin yetmiş hulle giymesine dair beyan edilen düstur burada da câridir. Şöyle ki:

Ehl-i Cennet olan bir insan, Cennet'in her nev'inden her vakit istifade etmek, elbette arzu eder. Cennet'in gayet muhtelif enva'-ı mehasini var. Her vakit bütün Cennet'in enva'ıyla mübaşeret eder. Öyle ise Cennet'in mehasininin nümunelerini, küçük bir mikyasta kendine ve hurilerine giydirir. Kendisi ve hurileri birer küçük Cennet hükmüne geçer. Nasilki bir insan, bir memlekette münteşir bulunan çiçekler enva'ını, nümunegâh küçük bir bahçesinde cem'eder ve bir dükkâncı, bütün mallarındaki nümuneleri bir listede cem'eder ve bir insan, tasarruf ettiği ve hükmettiği ve münasebetdar olduğu enva'-ı mahlukatın nümunelerini, kendine bir elbise ve bir levazımat-ı beytiye yapıyor, öyle de: Ehl-i Cennet olan bir insan, hususan bütün duygularıyla ve cihazat-ı maneviyesiyle ubudiyet etmiş ve Cennet'in lezaizine istihkak kesbetmiş ise; herbir duygusunu memnun edecek, herbir cihazatını okşayacak, herbir letaifini zevklendirecek bir tarzda; Cennet'in herbir nev'inden birer mehasini gösterecek bir tarz-ı libası, kendilerine ve hurilerine rahmet-i İlahiye tarafından giydirilecek. Ve o müteaddid hulleler bir cinsten, bir neviden olmadığına delil, şu mealdeki hadîstir ki: "Huriler yetmiş hulle giydikleri halde, bacaklarındaki ilikleri görünür, setretmiyor." Demek en üstündeki hulleden, tâ en alttaki hulleye kadar ayrı ayrı mehasinle, ayrı ayrı tarzda, hissiyatı ve duyguları zevklendirecek, memnun edecek mertebeler var. Ehl-i Cehennem ise; nasilki dünyada gözüyle, kulağıyla, kalbiyle, eliyle, aklıyla ve hâkeza bütün cihazatıyla günahlar işlemiş; elbette Cehennem'de onlara göre elem verecek, azab çecktirecek ve küçük bir Cehennem hükmüne gelecek muhtelif-ül cins parçalardan yapılmış elbise giydirilmek, hikmete ve adalete münafi görünmüyor.

Beşinci Nükte: Sual ediyorsunuz ki: Zaman-ı fetrette, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın ecdadı bir din ile mütedeyyin mi idiler?

Elcevab: Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'ın, bilâhere gaflet ve manevî zulümat perdeleri altında kalan ve hususî bazı insanlarda cereyan eden bâkiye-i dini ile mütedeyyin olduğuna rivayat vardır. Elbette Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'dan gelen ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı netice veren

bir silsile-i nuraniyeyi teşkil eden efrad, elbette din-i hak nurundan lâkayd kalmamışlar ve zulümat-ı küfre mağlub olmamışlar. Fakat zaman-ı fetrette وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا sırrıyla; ehl-i fetret, ehl-i necattırlar. Bil'ittifak, teferruattaki hatiatlarından muahazeleri yoktur. İmam-ı Şafî ve İmam-ı Eş'arîce; küfre de girse, usûl-i imanîde bulunmazsa, yine ehl-i necattır. Çünkü teklif-i İlahî irsal ile olur ve irsal dahi, ittıla' ile teklif takarrur eder. Madem gaflet ve mürur-u zaman, enbiya-i salifenin dinlerini setretmiş; o ehl-i fetret zamanına hüccet olamaz. İtaat etse sevab görür, etmezse azab görmez. Çünkü mahfi kaldığı için hüccet olamaz.

Altıncı Nükte: Dersiniz ki: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın ecdadlarından nebi gelmiş midir?

Elcevab: Hazret-i İsmail Aleyhisselâm'dan sonra bir nass-ı kat'î yoktur. Ecdadlarından olmayan, yalnız Hâlid İbn-i Sinan ve Hanzele namında iki nebi gelmiştir. Fakat ecdad-ı Nebi'den, Kâ'b İbn-i Lüeyy'in meşhur ve sarih ve tansis tarzındaki bu şiiri ki: عَلَى عَقْلَةٍ بَأْنَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٌ فَيُحْبِرُ أَحْبَابًا صَدُوقًا حَبِيرُهَا demesi, mu'cizekârane ve nübüvvetdarane bir söze benzer. İmam-ı Rabbanî hem delile, hem keşfe istinaden demiş ki: Hindistan'da çok nebiler gelmiştir. Fakat bazılarının ya hiç ümmeti olmamış veyahut mahdud birkaç adama münhasır kaldığı için iştihar bulmamışlar veyahut nebi ismi verilmemiş.

İşte İmam'ın bu düsturuna binaen, ecdad-ı Nebi'den bu nevi nebilerin bulunması mümkün.

Yedinci Nükte: Diyorsunuz ki: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın peder ve vâlideleri ve cediti Abdülmuttalib'in imanları hakkında akva ve esahh olan haber hangisidir?

Elcevab: Yeni Said on senedir yanında başka kitapları buldurmuyor, bana Kur'an yeter diyor. Böyle teferruat mesailinde, bütün kütüb-ü ehadîsi tedkik edip, en akvasını yazmağa vaktim müsaade etmiyor. Yalnız bu kadar derim ki: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın peder ve vâlideleri ehl-i necattır ve ehl-i Cennet'tir ve ehl-i imandır. Cenab-ı Hak, Habib-i Ekreminin mübarek kalbini ve o kalbin taşıdığı ferzendane şefkatini, elbette rencide etmez.

Eğer denilse: Madem öyledir; neden onlar Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a imana muvaffak olamadılar? Neden bi'setine yetişemediler?

Elcevab: Cenab-ı Hak, Habib-i Ekreminin peder ve vâlidesini, kendi keremiyle, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın ferzendane hissini memnun etmek için, vâlideynini minnet altında buldurmuyor. Vâlideynlik

mertebesinden, manevî evlâd mertebesine getirmemek için; hâlis kendi minnet-i rububiyeti altına alıp, onları mes'ud etmek ve Habib-i Ekremi de memnun etmekliği rahmeti iktiza etmiş ki, vâlideynini ve ceddini, ona zahirî ümmet etmemiş. Fakat ümmetin meziyetini, faziletini, saadetini onlara ihsan etmiştir. Evet âlî bir müşirin, yüzbaşı rütbesinde olan pederi huzuruna girmesi; birbirine zıd iki hissin taht-ı tesirinde bulunur. Padişah o müşir olan Yaver-i Ekremine merhameten, pederini onun maiyetine vermiyor.

Sekizinci Nükte: Diyorsunuz ki: Amcası Ebu Talib'in imanı hakkında esahh nedir?

Elcevab: Ehl-i Teşeyyu', imanına kail; Ehl-i Sünnet'in ekserisi, imanına kail değiller. Fakat benim kalbime gelen budur ki: Ebu Talib, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın risaletini değil; şahsını, zâtını gayet ciddî severdi. Onun o gayet ciddî o şahsî şefkati ve muhabbeti, elbette zayie gitmeyecektir. Evet ciddî bir surette Cenab-ı Hakk'ın Habib-i Ekremi sevmiş ve himaye etmiş ve tarafdarlık göstermiş olan Ebu Talib'in; inkâra ve inada değil, belki hicab ve asabiyet-i kavmiye gibi hissiyata binaen, makbul bir iman getirmemesi üzerine Cehennem'e gitse de; yine Cehennem içinde bir nevi hususî Cennet'i, onun hasenatına mükâfaten halkedebilir. Kışta bazı yerde baharı halkettiği ve zindanda -uyku vasıtasıyla- bazı adamlara zindanı saraya çevirdiği gibi, hususî Cehennem'i, hususî bir nevi Cennet'e çevirebilir...

وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ * لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Yirmidokuzuncu Mektub

[Yirmidokuzuncu Mektub "Dokuz Kısım"dır. Bu kısım, **Birinci Kısımdır**;"Dokuz Nükte"dir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Aziz, sıddık kardeşim ve hizmet-i Kur'anîyede pek ciddî bir arkadaşım!

Bu defaki mektubunda, vaktim ve halim müsaade etmediği mühim bir mes'eleye dair cevap istiyorsun.

Kardeşim, bu sene elhamdülillah risaleleri yazanlar pek çoğalmış. İkinci tashih bana geliyor. Sabahtan akşama kadar sür'atli bir tarzda meşgul oluyorum. Çok mühim işlerim de geri kalıyor ve bu vazifeyi daha azîm görüyorum. Hususan şaban ve ramazanda, akıldan ziyade kalb hissedardır, ruh hareket eder. Şu mes'ele-i azîmeyi başka vakte ta'lik edip, ne vakit Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden kalbe sünihat gelse, tedricen size yazılır. Şimdilik "Üç Nükte"yi (Haşiye) beyan edeceğim:

Birinci Nükte: "Kur'an-ı Hakîm'in esrarı bilinmiyor, müfessirler hakikatını anlamamışlar." diye beyan olunan fikrin iki yüzü var ve onu diyen, iki taifedir.

Birincisi: Ehl-i hak ve ehl-i tedkiktir. Derler ki: "Kur'an, bitmez ve tükenmez bir hazinedir. Her asır nusus ve muhkematını teslim ve kabul ile beraber, tetimmat kabilinden hakaik-i hafiyesinden dahi hissesini alır; başkasının gizli kalmış hissesine ilişmez." Evet zaman geçtikçe, Kur'an-ı Hakîm'in daha ziyade hakaiki inkişaf eder demektir. Yoksa hâşâ ve kellâ selef-i sâlihîn'in beyan ettikleri hakaik-i zahiriye-i Kur'anîyeye şübhe getirmek değil. Çünkü onlara iman lâzımdır. Onlar nasstır, kat'îdir, esastırlar, temeldirler. Kur'an **عَرَبِيٌّ مُبِينٌ** fermanıyla

(Haşiye): Bilâhere dokuz nükteye tamamlanmıştır.

manası vazıh olduğunu bildirir. Baştan başa hitab-ı İlahî, o manalar üzerine döner, takviye eder, bedahet derecesine getirir. O mensus manaları kabul etmemekten, hâşâ sümme hâşâ, Cenab-ı Hak'ı tekzib ve Hazret-i Risalet'in fehmini tezyif etmek çıkar. Demek maânî-i mensusa, müteselsilen menba'-ı Risaletten alınmıştır. Hattâ İbn-i Cerir-i Taberî bütün maânî-i Kur'anı muan'an sened ile müteselsilen menba'-ı Risalete îsal etmiş ve o tarzda, mühim ve büyük tefsirini yazmış.

İkinci Taife: Ya akılsız bir dosttur, kaş yapayım derken göz çıkarıyor veya şeytan akıllı bir düşmandır ki, ahkâm-ı İslâmiye ve hakaik-i imaniyeye karşı gelmek istiyor. Kur'an-ı Hakîm'in -senin tabirinle- birer polat kal'ası hükmünde olan surlu sureleri içinde yol bulmak istiyor. Böyleler, hâşâ hakaik-i imaniye ve Kur'aniyeye şübhe îras etmek için bu nevi sözleri işaa ediyorlar.

İkinci Nükte: Cenab-ı Hak, Kur'anda çok şeylere kasem etmiş. Kasemat-ı Kur'aniyede çok büyük nükteler var, çok sırlar var.

Meselâ: **وَالشَّمْسِ وَضُحَيْهَا** da kasem, Onbirinci Söz'deki muhteşem temsilin esasına işaret eder. Kâinatı bir saray ve bir şehir suretinde gösterir.

Hem **يَسْ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ** deki kasem ile, i'cazat-ı Kur'aniyenin kudsiyetini ve ona kasem edilecek bir derece-i hürmette olduğunu ihtar eder.

وَ النُّجْمِ إِذَا هَوَىٰ * فَلَا أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ * وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ deki kasem; yıldızların sukutuyla vahye şübhe îras etmemek için cinn ve şeytanların gaybî haberlerden kesilmelerine alâmet olduğuna işaret etmekle beraber; yıldızları dehşetli azametleriyle ve kemal-i intizam ile yerlerine yerleştirmek ve seyyaratları hayret-engiz bir surette döndürmekteki azamet-i kudret ve kemal-i hikmeti, o kasem ile ihtar ediyor.

وَالذَّارِيَاتِ * وَالْمُرْسَلَاتِ daki kasemde; havanın temevvücatı ve tasrifatı içinde mühim hikmetleri ihtar etmek için, rüzgârlara memur melaikelere kasem ile nazar-ı dikkati celbediyor ki, tesadüfî zannolunan unsurlar, çok nazik hikmetleri ve ehemmiyetli vazifeleri görüyorlar. Ve hâkeza... Herbir mevkiin, ayrı ayrı nüktesi ve faidesi vardır. Vakit müsaid olmadığı için, yalnız icmalen **وَ التِّينِ وَ الزُّبُرِ** kasemindeki çok nüktelerinden bir nükteye işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Cenab-ı Hak, tîn ve zeytin ile kasem vasıtasıyla, azamet-i kudretini ve kemal-i rahmetini ve büyük nimetlerini ihtar ederek, esfel-i safilîn tarafına giden insanın yüzünü o taraftan çevirip, şükür ve fikir ve iman ve amel-i sâlih ile tâ a'lâ-yı illiyyîne kadar terakkiyat-ı maneviyeye mazhar olabilmesine işaret

ediyor. Nimetler içinde tîn ve zeytinin tahsisinin sebebi; o iki meyvenin çok mübarek ve nâfi' olması ve hilkatlerinde de, medar-ı dikkat ve nimet çok şeyler bulunmasıdır. Çünkü hayat-ı içtimaiye ve ticariye ve tenviriye ve gıda-yı insaniye için zeytin en büyük bir esas teşkil ettiği gibi; incirin hilkatı, zerre gibi bir çekirdekte koca incir ağacının cihazatını saklayıp dercetmek gibi, bir hârika mu'cize-i kudreti gösterdiği gibi; taamında, menfaatinde ve ekser meyvelere muhalif olarak devamında ve daha sair menafi'indeki nimet-i İlahiyeyi kalem ile hatıra getiriyor. Buna mukabil, insanı iman ve amel-i sâlihe çıkarmak ve esfel-i safilîne düşürmemek için bir ders veriyor.

Üçüncü Nükte: Surelerin başlarındaki huruf-u mukattaa İlahî bir şifredir. Has abdine, onlarla bazı işaret-i gaybiye veriyor. O şifrenin miftahı, o abd-i hastadır, hem onun veresesindedir. Kur'an-ı Hakîm madem her zaman ve her taifeye hitab ediyor; her asrın her tabakasının hissesini câmi' çok mütenevvi' vücuhları, manaları olabilir. Selef-i Sâlihîn ise, en hâlis parça onlarıdır ki, beyan etmişler. Ehl-i velayet ve tahkik, seyr ü sülûk-u ruhaniyeye ait çok muamelât-ı gaybiye işaretini onlarda bulmuşlar. İşarat-ül İ'caz Tefsirinde, "El-Bakara" Suresinin başında, i'caz-ı belâgat noktasında bir nebze onlardan bahsetmişiz; müracaat edilsin.

Dördüncü Nükte: Kur'an-ı Hakîm'in hakikî tercümesi kabil olmadığını Yirmibeşinci Söz isbat etmiştir. Hem manevî i'cazındaki ulviyet-i üslûb ise, tercüme gelmez. Manevî i'cazında olan ulviyet-i üslûb cihetinden gelen zevk ve hakikatı beyan ve ifham etmek pek müşkil. Fakat yolu göstermek için bir-iki cihete işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan * وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّغَاتِكُمْ *
 وَالسَّمَوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ * يُخَلِّقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ * خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
 فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ * يَجُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ * لَّا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ * يُوَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ
 الصُّدُورِ

gibi âyetlerle, o derece hârika bir ulviyet-i üslûb ve i'cazkârane bir cem'iyet içinde hallakiyetin hakikatını hayale tasvir ediyor, gösteriyor ki: "Sâni'-i Âlem olan şu kâinatın ustası, iş başında olarak Şems ve Kamer'i hangi çekiç ile yerlerine çakıyorsa; aynı çekiç ile, aynı anda zerrelere yerlerine -meselâ zîhayatların gözbebeklerinde- yerleştiriyor. Semavatı hangi ölçü ile, hangi manevî âlet ile tertib edip açıyorsa; aynı anda, aynı tertib ile gözün perdelerini açar, yapar, tanzim eder, yerleştirir. Hem Sâni'-i Zülcelal manevî kudretin hangi manevî çekici ile yıldızları göklere çakıyorsa, aynı o manevî çekiç ile, beşerin sîmasındaki hadsiz alâmet-i farika noktalarını ve zahirî ve bâtinî duygularını yerlerine nakşediyor" diye ifade eder. Demek o Sâni'-i Zülcelal iş başında... İşlerini hem göze, hem kulağa göstermek için, âyât-ı Kur'aniye ile, bir çekici

zerreye vuruyor; aynı âyetin diğer kelimesiyle, o çekici Şems'e vuruyor; merkezine çakar gibi ulvî üslûb ile vahdaniyeti ayn-ı ehadiyet içinde ve nihayet celali nihayet cemal içinde ve nihayet azameti nihayet hafâ içinde ve nihayet vüs'ati nihayet dikkat içinde ve nihayet haşmeti nihayet rahmet içinde ve nihayet bu'diyeti nihayet kurbiyet içinde gösterir. Muhal telakki edilen cem'-i ezdadın en uzak mertebesini, vâcib derecesindeki bir suretini ifade eder, isbat edip gösterir. İşte bu tarz ifadesi ve üslûbudur ki; en hârika edibleri, belâgatına secde ettiriyor.

Hem meselâ

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

âyetiyle, şöyle bir üslûb-u âlî ile saltanat-ı rububiyetindeki haşmeti gösterir. Şöyle ki:

"Gökler ve zemin; iki muti' kışla hükmünde ve iki muntazam ordu merkezi suretinde tek bir emirle veya boru gibi bir işaretle, o iki kışlada fena ve adem perdesinde yatan mevcudat, o emre kemal-i sür'atle ve itaatle "Lebbeyk!" deyip, meydan-ı haşir ve imtihana çıkarlar."

İşte haşir ve kıyameti ne kadar mu'cizane bir üslûb-u âlî ile ifade edip ve o davanın içinde bir delil-i iknaîye işaret ediyor ki: Bilmüşahede nasilki zeminin cevfinde saklanmış ve ölmüş hükmündeki tohumlar ve cevvi semada, ademde ve küre-i havaiyede dağılmış, saklanmış katreler; nasıl kemal-i intizam ve sür'atle haşrolup her baharda meydan-ı tecrübe ve imtihana çıkıyorlar; zeminde hububat, semada katarat her vakit bir mahşer-nümun suretini alırlar; öyle de, haşir-i ekber dahi öyle kolay zuhur eder. Madem bunu görüyorsunuz, onu dahi inkâr edemezsiniz. Ve hâkeza... Şu âyetlere, sair âyâtteki derece-i belâgatı kıyas edebilirsiniz. Acaba, şu tarzdaki âyâtın hakikî tercümesi mümkün müdür? Elbette değildir! Olsa olsa, ya kısa bir meal-i icmalî veya âyetin her cümlesi için beş-altı satır tefsir yazmak lâzım gelir.

Beşinci Nükte: Meselâ "Elhamdülillah" bir cümle-i Kur'anîyedir. Bunun en kısa manası, ilm-i Nahiv ve Beyan kaidelerinin iktiza ettiği şudur:

كُلُّ فَرْدٍ مِنْ أَفْرَادِ الْحَمْدِ مِنْ آيٍ حَامِدٍ صَدَرَ وَعَلَى آيٍ مَحْمُودٍ وَقَعَ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى الْأَبَدِ حَاصٌّ وَ مُسْتَجِقٌّ لِلذَّاتِ الْوَاجِبِ الْوُجُودِ
الْمُسَمَّى بِاللَّهِ

Yani: "Ne kadar hamd ve medh varsa, kimden gelse, kime karşı da olsa, ezelden ebede kadar hastır ve lâyıktır o Zât-ı Vâcib-ül Vücut'a ki, Allah denilir." İşte "ne kadar hamd varsa", "el-i istiğrak"tan çıkıyor. "Her kimden

gelse" kaydı ise, "hamd" masdar olup fâili terk edildiğinden, böyle makamda umumiyeti ifade eder. Hem mef'ulün terkinde, yine makam-ı hitabîde külliyyet ve umumiyeti ifade ettiği için, "her kime karşı olsa" kaydını ifade ediyor. "Ezelden ebede kadar" kaydı ise; fi'lî cümlesinden ismî cümlesine intikal kaidesi, sebat ve devama delalet ettiği için, o manayı ifade ediyor. "Has ve müstehak" manasını "Lillah"taki "lâm-ı cer" ifade ediyor. Çünkü o "lâm", ihtisas ve istihkak içindir. "Zât-ı Vâcib-ül Vücut" kaydı ise; vücub-u vücud, uluhiyyetin lâzım-ı zarurîsi ve Zât-ı Zülcelal'e karşı bir ünvan-ı mülâhaza olduğundan, "Lafzullah" sair esma ve sıfâta câmiyyeti ve ism-i a'zam olduğu itibariyle, delalet-i iltizamiye ile delalet ettiği gibi; Vâcib-ül Vücut ünvanına dahi, o delalet-i iltizamiye ile delalet ediyor.

İşte, "Elhamdülillah" cümlesinin en kısa ve ülema-yı Arabiyece müttefek-un aleyh bir mana-yı zahirîsi şöyle olursa, başka bir lisana o i'caz ve kuvvetle nasıl tercüme edilebilir?

Hem elsine-i âlem içinde lisan-ı nahvî Arabî'den başka birtek lisan var; o da hiçbir vakit Arab lisanının câmiyyetine yetişemez. Acaba o câmi' ve i'cazdarane olan lisan-ı nahvî ile mu'cizekârane bir surette ve her ciheti birden bilir, irade eder bir ilm-i muhit içinde zuhur eden kelimat-ı Kur'aniye; sair elsine-i terkibiye ve tasrifîye vasıtasıyla, zihni cüz'î, şuuru kısa, fikri müşevveş, kalbi karanlıklı bazı insanların kelimat-ı tercümiyesi nasıl o mukaddes kelimat yerini tutabilir? Hattâ diyebilirim ve belki isbat edebilirim ki: Herbir harf-i Kur'an, bir hakaik hazinesi hükmüne geçer; bazan birtek harf, bir sahife kadar hakikatları ders verir.

Altıncı Nükte: Bu manayı tenvir için, kendi başımdan geçmiş nurlu bir hali ve hakikatlı bir hayali söylüyorum. Şöyle ki:

Bir vakit **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deki nun-u mütekellim-i maalgayrı düşündüm ve mütekellim-i vahde sîgasından "Na'büdü" sîgasına intikalın sebebini kalbim aradı. Birden, namazdaki cemaatin fazileti ve sırrı, o nun'dan inkişaf etti. Gördüm ki: Namaz kıldığım o Bayezid Câmiindeki cemaatle iştirakimi ve herbiri benim bir nevi şefaatchim hükmüne ve kıraatımda izhar ettiğim hükümlere ve davalara birer şahid ve birer müeyyid gördüm. Nâkıs ubudiyetimi, o cemaatin büyük ve kesretli ibadatı içinde dergâh-ı İlahiyeye takdime cesaret geldi. Birden bir perde daha inkişaf etti: Yani İstanbul'un bütün mescidleri ittisal peyda etti. O şehir, o Bayezid Câmiî hükmüne geçti. Birden, onların dualarına ve tasdiklerine manen bir nevi mazhariyet hissettim. Onda dahi; rûy-i zemin mescidinde, Kâ'be-i Mükerrete etrafında dairevî saflar içinde kendimi gördüm. **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** dedim. Benim bu kadar şefaatchilerim var; benim namazda söylediğim herbir sözü aynen söylüyorlar, tasdik ediyorlar. Madem hayalen bu

perde açıldı; Kâ'be-i Mükerrerme mihrab hükmüne geçti. Ben bu fırsattan istifade ederek o safları işhad edip, tahiyyatta getirdiğim, **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ** **مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ** olan imanın tercümanını mübarek Hacer-ül Esved'e tevdi' edip emanet bırakıyorum derken, birden bir vaziyet daha açıldı. Gördüm ki: Dâhil olduğum cemaat üç daireye ayrıldı:

Birinci Daire: Rûy-i zeminde mü'minler ve muvahhidîndeki cemaat-1 uzma.

İkinci Daire: Baktım, umum mevcudat, bir salât-1 kübrada, bir tesbihat-1 uzmada, her taife kendine mahsus salavat ve tesbihat ile meşgul bir cemaat içindeyim. "Vezaif-i Eşya" tabir edilen hidemat-1 meşhude, onların ubudiyetlerinin ünvanlarıdır. O halde "Allahü Ekber" deyip hayretten başımı eğdim, nefsim baktım:

Üçüncü bir daire içinde, hayret-engiz zahiren ve keyfiyeten küçük, hakikaten ve vazifeten ve kemmiyeten büyük, bir küçük âlemi gördüm ki zerrat-1 vücudiyemden tâ havass-1 zahiriyeme kadar, taife taife vazife-i ubudiyetle ve şükraniye ile meşgul bir cemaat gördüm. Bu dairede, kalbimdeki latife-i Rabbaniyem, **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** o cemaat namına diyor. Nasıl, evvelki iki cemaatte de lisanım, o iki cemaat-1 uzmayı niyet ederek demişti.

Elhasıl: "Na'büdü" nun'u, şu üç cemaate işaret ediyor. İşte bu halette iken birden Kur'an-ı Hakîm'in tercümanı ve mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın, Medine-i Münevvere denilen manevî minberinde, şahsiyet-i maneviyesi, haşmetiyle temessül ederek, **يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُم** hitabını, manen herkes gibi ben de işitip; o üç cemaatte herkes benim gibi **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** ile mukabele ediyor tahayyül ettim. **إِذَا ثَبَتَ الشَّيْءُ ثَبَتَ بِلَوَازِمِهِ** kaidesinde, şöyle bir hakikat fikre göründü ki:

Madem bütün âlemlerin Rabbi, insanları muhatab ittihaz edip, umum mevcudatla konuşur ve şu Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o hitab-1 izzeti, nev'-i beşere belki umum zîruha ve zîşuura tebliğ ediyor. İşte bütün mazi ve müstakbel, zaman-ı hazır hükmüne geçti; bütün nev'-i beşer bir mecliste, safları muhtelif bir cemaat şeklinde olarak; o hitab, o suretle onlara ediliyor. O vakit herbir âyât-1 Kur'aniye; gayet haşmetli ve vüs'atli bir makamdan, gayet kesretli ve muhtelif ve ehemmiyetli muhatabından, nihayetsiz azamet ve celal sahibi Mütekellim-i Ezeli'den ve makam-ı mahbubiyet-i uzma sahibi Tercüman-ı Âlîşanından aldığı bir kuvvet-i ulviyet, cezalet ve belâgat içinde; parlak, hem pek parlak bir nur-u i'cazı içinde gördüm. O vakit, değil umum Kur'an; ya bir sure, yahut bir âyet, belki herbir kelimesi birer mu'cize hükmüne geçti:

"Elhamdülillahi alâ nûr-il iman ve-l Kur'an" dedim. O ayn-ı hakikat olan hayalden "Na'büdü" nun'una girdiğim gibi çıktım ve anladım ki: Kur'anın değil âyetleri, kelimeleri, belki Nun-u Na'büdü gibi bazı harfleri dahi mühim hakikatların nurlu anahtarlarıdır.

Kalb ve hayal, o Nun-u Na'büdü'den çıktıktan sonra, akıl karşısına çıktı, dedi: "Ben de hisse isterim. Sizin gibi uçamam. Ayaklarım delildir, hüccettir. Aynı نَعْبُدُ ve نَسْتَعِينُ de, Mabud ve Müstean olan Hâlık'a giden yolu göstermek lâzımdır ki, sizin ile gelebileyim." O vakit kalbe şöyle geldi ki: De o mütehayyir akla:

Bak kâinattaki bütün mevcudata; zîhayat olsun, camid olsun, kemal-i itaat ve intizam ile vazife suretinde ubudiyetleri var. Bir kısmı şuursuz, hissiz oldukları halde, gayet şuurkârane, intizamperverane ve ubudiyetkârane vazife görüyorlar. Demek bir Mabud-u Bilhak ve bir Âmir-i Mutlak vardır ki, bunları ibadete sevkedip istihdam ediyor.

Hem bak, bütün mevcudata, hususan zîhayat olanlara.. herbirinin gayet kesretli ve gayet mütenevvi' ihtiyacı var ve vücud ve bekasına lâzım pek kesretli, muhtelif matlubları var; en küçüğüne elleri ulaşmaz, kudretleri yetişmez. Halbuki o hadsiz matlubları, ummadığı yerden, vakt-i münasibde, muntazaman onların ellerine veriliyor ve bilmüşahede görünüyor.

İşte şu mevcudatın bu hadsiz fakr u ihtiyacı ve bu fevkalâde ianat-ı gaybiye ve imdadat-ı Rahmaniye bilbedahe gösterir ki: Bir Ganiyy-i Mutlak ve Kerim-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan bir hâmi ve râzıkları vardır ki, herşey ve her zîhayat ondan istiane eder, meded bekliyor. Manen إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ der. O vakit akıl, "Âmennâ ve saddaknâ" dedi.

Yedinci Nükte: Sonra o halde اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

dediğim vakit, baktım ki: Mazi tarafına göçüp giden kabile-i beşer içinde gayet nuranî, parlak enbiya, sıddıkîn, şüheda, evliya, sâlihîn kabilelerini gördüm ki, istikbal zulümatını dağıtıp, ebede giden yolda bir cadde-i kübra-yı müstakimde gidiyorlar. Bu kelime beni o kabileye iltihak etmek için yol gösteriyor, belki iltihak ettiriyor. Birden, fesübhanallah dedim. Zulümat-ı istikbali tenvir eden ve kemal-i selâmetle giden bu nuranî kabile-i uzmaya iltihak etmemek, ne kadar hasaret ve helâket olduğunu zerre mikdar şuuru olan bilmesi lâzım. Acaba bid'aları icad etmekle o kabile-i uzmadan inhiraf eden; nereden nur bulabilir, hangi yoldan gidebilir? Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, rehberimiz ferman etmiş ki: كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ Acaba bu ferman-ı kat'îye karşı ülema-üs sû' tabirine lâyük bazı bedbahtlar hangi maslahatı buluyorlar, hangi fetvayı

veriyorlar ki; lüzumsuz, zararlı bir surette şeair-i İslâmiyenin bedihiyatına karşı geliyorlar; tebdili kabil görüyorlar? Olsa olsa, muvakkat bir cilve-i manadan gelen bir intibah-ı muvakkat, o ülema-i sû'u aldatmıştır. Meselâ: Nasılki bir hayvanın veyahut bir meyvenin derisi soyulsa, muvakkat bir zarafet gösterir; fakat az bir zamanda o zarif et ve o güzel meyve, o yabanî ve paslı ve kesif ve ârızî deri altında siyahlanır, taaffün eder. Öyle de şeair-i İslâmiyedeki tabirat-ı Nebeviye ve İlahiye, hayatdar ve sevabdar bir cild, bir deri hükmündedir. Onların soyulmasıyla, maânîdeki bir nuraniyet, muvakkaten çıplak -bir derece görünür; fakat cildten cüda olmuş bir meyve gibi, o mübarek manaların ruhları uçar, zulmetli kalb ve kafalarda beşerî postunu bırakıp gider.. nur uçar, dumanı kalır. Her ne ise...

Sekizinci Nükte: Buna dair bir düstur-u hakikatı beyan etmek lâzım. Şöyle ki:

Nasıl "hukuk-u şahsiye" ve bir nevi hukukullah sayılan "hukuk-u umumiye" namıyla iki nevi hukuk var; öyle de: Mesail-i şer'iyede bir kısım mesail, eşhasa taalluk eder; bir kısım, umuma, umumiyet itibariyle taalluk eder ki; onlara "Şeair-i İslâmiye" tabir edilir. Bu şeairin umuma taalluku cihetiyle umum onda hissedardır. Umumun rızası olmazsa onlara ilişmek, umumun hukukuna tecavüzdür. O şeairin en cüz'îsi (sünnet kabilinden bir mes'elesi) en büyük bir mes'ele hükmünde nazar-ı ehemmiyettedir. Doğrudan doğruya umum âlem-i İslâma taalluk ettiği gibi; Asr-ı Saadetten şimdiye kadar bütün eazım-ı İslâmın bağlandığı o nuranî zincirleri koparmaya, tahrib ve tahrif etmeye çalışanlar ve yardım edenler düşünsünler ki, ne kadar dehşetli bir hataya düşüyorlar. Ve zerre miktar şuurları varsa, titresinler!..

Dokuzuncu Nükte: Mesail-i şeriattan bir kısmına "taabbüdî" denilir; aklın muhakemesine bağlı değildir; emrolduğu için yapılır. İletî, emirdir.

Bir kısmına "Makul-ül mana" tabir edilir. Yani: Bir hikmet ve bir maslahatı var ki, o hükmün teşriine müreccih olmuş; fakat sebep ve illet değil. Çünkü hakikî illet, emir ve nehy-i İlahîdir.

Şeairin taabbüdî kısmı; hikmet ve maslahat onu tağyir edemez, taabbüdîlik ciheti tereccuh ediyor, ona ilişilmez. Yüzbin maslahat gelse onu tağyir edemez. Öyle de: "Şeairin faidesi, yalnız malûm mesalihtir" denilmez ve öyle bilmek hatadır. Belki o maslahatlar ise, çok hikmetlerinden bir faidesi olabilir. Meselâ biri dese: "Ezanın hikmeti, müslümanları namaza çağırmaktır; şu halde bir tüfenk atmak kâfidir." Halbuki o divane bilmez ki, binler maslahat-ı ezaniye içinde o bir maslahattır. Tüfenk sesi, o maslahatı verse; acaba nev'-i beşer namına, yahut o şehir ahali namına, hilkat-ı kâinatın netice-i uzması ve

nev'-i beşerin netice-i hilkatı olan ilân-ı tevhid ve rububiyet-i İlahiyeye karşı izhar-ı ubudiyete vasıta olan ezanın yerini nasıl tutacak?

Elhasıl: Cehennem lüzumsuz değil; çok işler var ki, bütün kuvvetiyle "Yaşasın Cehennem!" der. Cennet dahi ucuz değildir, mühim fiat ister.

لا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ الْفَائِزُونَ ilh...

* * *

İkinci Risale olan İkinci Kısım

Ramazan-ı Şerife dairdir

[Birinci kısmın âhirinde şair-i İslâmiyeden bir nebze bahsedildiğinden şairin içinde en parlak ve muhteşem olan Ramazan-ı Şerife dair olan bu ikinci kısımda, bir kısım hikmetleri zikredilecektir.

Bu İkinci Kısım, Ramazan-ı Şerifin pek çok hikmetlerinden dokuz hikmeti beyan eden "Dokuz Nükte"dir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَ بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ

Birinci Nükte: Ramazan-ı Şerifteki savm, İslâmiyetin erkân-ı hamsesinin birincilerindedir. Hem şair-i İslâmiyenin a'zamlarındandır.

İşte Ramazan-ı Şerifteki orucun çok hikmetleri; hem Cenab-ı Hakk'ın rububiyetine, hem insanın hayat-ı içtimaiyesine, hem hayat-ı şahsiyesine, hem nefsin terbiyesine, hem niam-ı İlahiyenin şükrüne bakar hikmetleri var.

Cenab-ı Hakk'ın rububiyeti noktasında orucun çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Cenab-ı Hak zemin yüzünü bir sofr-a-i nimet suretinde halkettiği ve bütün enva'-ı nimeti o sofrada مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ bir tarzda o sofraya dizdiği cihetle, kemal-i rububiyetini ve rahmaniyet ve rahîmiyetini o vaziyetle ifade ediyor. İnsanlar gaflet perdesi altında ve esbab dairesinde o vaziyetin ifade ettiği hakikatı tam göremiyor, bazan unutuyor. Ramazan-ı Şerifte ise, ehl-i iman birden muntazam bir ordu hükmüne geçer. Sultan-ı Ezelî'nin ziyafetine davet

edilmiş bir surette akşama yakın "Buyurunuz" emrini bekliyorlar gibi bir tavr-ı ubudiyetkârane göstermeleri, o şefkatli ve haşmetli ve külliyetli rahmaniyete karşı, vüs'atli ve azametli ve intizamlı bir ubudiyetle mukabele ediyorlar. Acaba böyle ulvî ubudiyete ve şeref-i keramete iştirak etmeyen insanlar insan ismine lâayık mıdır?

İkinci Nükte: Ramazan-ı Mübareğin savmı, Cenab-ı Hakk'ın nimetlerinin şükrüne baktığı cihetle, çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Birinci Söz'de denildiği gibi, bir padişahın matbahından bir tablacının getirdiği taamlar bir fiat ister. Tablacıya bahşış verildiği halde, çok kıymetdar olan o nimetleri kıymetsiz zannedip onu in'am edeni tanımamak nihayet derecede bir belâhet olduğu gibi, Cenab-ı Hak hadsiz enva'-ı nimetini nev'-i beşere zemin yüzünde neşretmiş. Ona mukabil, o nimetlerin fiatı olarak, şükür istiyor. O nimetlerin zahirî esbabı ve ashabı, tablacı hükmündedirler. O tablacılara bir fiat veriyoruz, onlara minnetdar oluyoruz; hattâ müstehak olmadıkları pek çok fazla hürmet ve teşekkür ediyoruz. Halbuki Mün'im-i Hakikî, o esbabdan hadsiz derecede o nimet vasıtasıyla şükre lâayıktır. İşte ona teşekkür etmek; o nimetleri doğrudan doğruya ondan bilmek, o nimetlerin kıymetini takdir etmek ve o nimetlere kendi ihtiyacını hissetmekle olur.

İşte Ramazan-ı Şerif'teki oruç, hakikî ve hâlis, azametli ve umumî bir şükrün anahtarıdır. Çünkü sair vakitlerde mecburiyet tahtında olmayan insanların çoğu, hakikî açlık hissetmedikleri zaman, çok nimetlerin kıymetini derk edemiyor. Kuru bir parça ekmek, tok olan adamlara, hususan zengin olsa, ondaki derece-i nimet anlaşılmıyor. Halbuki iftar vaktinde o kuru ekmek, bir mü'minin nazarında çok kıymetdar bir nimet-i İlahiye olduğuna kuvve-i zaikası şahadet eder. Padişah'tan tâ en fukaraya kadar herkes, Ramazan-ı Şerifte o nimetlerin kıymetlerini anlamakla bir şükr-ü manevîye mazhar olur. Hem gündüzdeki yemekten memnuiyeti cihetiyle; "O nimetler benim mülküm değil. Ben bunların tenavülünde hür değilim; demek başkasının malıdır ve in'amıdır. Onun emrini bekliyorum." diye nimetini nimet bilir; bir şükr-ü manevî eder. İşte bu suretle oruç, çok cihetlerle hakikî vazife-i insaniye olan şükrün anahtarı hükmüne geçer.

Üçüncü Nükte: Oruç, hayat-ı içtimaiye-i insaniyeye baktığı cihetle çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: İnsanlar, maişet cihetinde muhtelif bir surette hakedilmişler. Cenab-ı Hak o ihtilafa binaen, zenginleri fukaraların muavenetine davet ediyor. Halbuki zenginler, fukaranın acınacak acı hallerini ve açlıklarını, oruçtaki açlıkla tam hissedebilirler. Eğer oruç olmazsa, nefisperest çok zenginler bulunabilir ki, açlık ve fakirlik ne kadar elîm ve onlar şefkate ne kadar muhtaç olduğunu idrak edemez. Bu cihette insaniyetteki hemcinsine şefkat ise, şükr-ü hakikînin bir esasıdır. Hangi ferd olursa olsun, kendinden bir cihette daha fakiri bulabilir. Ona karşı şefkate mükelleftir. Eğer

nefsine açlık çektirmek mecburiyeti olmazsa, şefkat vasıtasıyla muavenete mükellef olduğu ihsanı ve yardımını yapamaz; yapsa da tam olamaz. Çünkü hakikî o haleti kendi nefsinde hissetmiyor.

Dördüncü Nükte: Ramazan-ı Şerifteki oruç, nefsin terbiyesine baktığı cihetindeki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Nefis, kendini hür ve serbest ister ve öyle telakki eder. Hattâ mevhum bir rububiyet ve keyfemayeşa hareketi, fitrî olarak arzu eder. Hadsiz nimetlerle terbiye olunduğunu düşünmek istemiyor. Hususan dünyada servet ve iktidarı da varsa, gaflet dahi yardım etmiş ise; bütün bütün gasıbane, hırsızcasına nimet-i İlahiyeyi hayvan gibi yutar.

İşte Ramazan-ı Şerifte en zenginden en fakire kadar herkesin nefsi anlar ki: Kendisi mâlik değil, memluktur; hür değil, abddir. Emir olunmazsa en âdi ve en rahat şeyi de yapamaz, elini suya uzatamaz diye mevhum rububiyeti kırılır, ubudiyeti takınır, hakikî vazifesi olan şükre girer.

Beşinci Nükte: Ramazan-ı Şerifin orucu, nefsin tehrib-i ahlâkına ve serkeşane muamelelerinden vazgeçmesi cihetine baktığı noktasındaki çok hikmetlerinden birisi şudur ki: Nefs-i insaniye gafletle kendini unutuyor. Mahiyetindeki hadsiz aczi, nihayetsiz fakrı, gayet derecedeki kusurunu göremez ve görmek istemez. Hem ne kadar zaîf ve zevale maruz ve musibetlere hedef bulunduğunu ve çabuk bozular dağılır et ve kemikten ibaret olduğunu düşünmez. Âdeta polattan bir vücudu var gibi, lâyemûtane kendini ebedî tahayyül eder gibi dünyaya saldırır. Şedid bir hırs ve tama' ile ve şiddetli alâka ve muhabbet ile dünyaya atılır. Her lezzetli ve menfaatli şeylere bağlanır. Hem kendini kemal-i şefkatle terbiye eden Hâlîkını unuttur. Hem netice-i hayatını ve hayat-ı uhreviyesini düşünmez; ahlâk-ı seyyie içinde yuvarlanır.

İşte Ramazan-ı Şerifteki oruç; en gafillere ve mütemerridlere, za'fını ve aczini ve fakrını ihsas ediyor. Açlık vasıtasıyla midesini düşünüyor. Midesindeki ihtiyacını anlar. Zaîf vücudu, ne derece çürük olduğunu hatırlıyor. Ne derece merhamete ve şefkate muhtaç olduğunu derk eder. Nefsin firavunluğunu bırakıp, kemal-i acz ve fakr ile dergâh-ı İlahiyeye ilticaa bir arzu hisseder ve bir şükr-ü manevî eliyle rahmet kapısını çalmağa hazırlanır. Eğer gaflet kalbini bozmamış ise...

Altıncı Nükte: Ramazan-ı Şerifin sıyamı, Kur'an-ı Hakîm'in nüzulüne baktığı cihetle ve Ramazan-ı Şerif, Kur'an-ı Hakîm'in en mühim zaman-ı nüzulü olduğu cihetindeki çok hikmetlerinden birisi şudur ki: Kur'an-ı Hakîm, madem Şehr-i Ramazan'da nüzul etmiş; o Kur'anın zaman-ı nüzulünü istihzar ile o semavî hitabı hüsn-ü istikbal etmek için Ramazan-ı Şerifte nefsin hacat-ı süfliyesinden ve malayaniyat hâlattan tecerrüd ve ekl ü şürbün terkiyle melekîyet vaziyetine benzemek ve bir surette o Kur'anı yeni nâzil oluyor gibi

okumak ve dinlemek ve ondaki hitabat-ı İlahiyeyi güya geldiği ân-ı nüzulünde dinlemek ve o hitabı Resul-i Ekrem (A.S.M.)dan işitiyor gibi dinlemek, belki Hazret-i Cebrail'den, belki Mütakellim-i Ezeli'den dinliyor gibi bir kudsî halete mazhar olur. Ve kendisi tercümanlık edip başkasına dinlettirmek ve Kur'anın hikmet-i nüzulünü bir derece göstermektir.

Evet Ramazan-ı Şerifte güya âlem-i İslâm bir meşhid hükümüne geçiyor; öyle bir meşhid ki, milyonlarla hâfızlar, o meşhid-i ekberin kûşelerinde o Kur'anı, o hitab-ı semavîyi Arzlılara işittiriyorlar. Her Ramazan **شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ** âyetini, nuranî parlak bir tarzda gösteriyor. Ramazan, Kur'an ayı olduğunu isbat ediyor. O cemaat-ı uzmanın sair efradları, bazıları huşu' ile o hâfızları dinlerler. Diğerleri, kendi kendine okurlar. Şöyle bir vaziyetteki bir meşhid-i mukaddeste, nefsi süflînin hevesatına tabi olup, yemek içmek ile o vaziyet-i nuranîden çıkmak ne kadar çirkin ise ve o meşhiddeki cemaatın manevî nefretine ne kadar hedef ise; öyle de Ramazan-ı Şerifte ehl-i sıyama muhalefet edenler de, o derece umum o âlem-i İslâmın manevî nefretine ve tahkirine hedeftir.

Yedinci Nükte: Ramazanın sıyama, dünyada âhîret için ziraat ve ticaret etmeğe gelen nev'-i insanın kazancına baktığı cihetteki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Ramazan-ı Şerifte sevab-ı a'mal, bire bindir. Kur'an-ı Hakîm'in nass-ı hadîs ile herbir harfinin on sevabı var; on hasene sayılır, on meyve-i Cennet getirir. Ramazan-ı Şerifte herbir harfin, on değil bin ve Âyet-ül Kürsî gibi âyetlerin herbir harfi binler ve Ramazan-ı Şerifin Cum'alarında daha ziyadedir. Ve Leyle-i Kadir'de otuzbin hasene sayılır. Evet herbir harfi otuzbin bâki meyveler veren Kur'an-ı Hakîm, öyle bir nuranî şecere-i tûbâ hükümüne geçiyor ki; milyonlarla o bâki meyveleri, Ramazan-ı Şerif'te mü'minlere kazandırır. İşte gel, bu kudsî, ebedî, kârlı ticarete bak, seyret ve düşün ki: Bu hurufatın kıymetini takdir etmeyenler ne derece hadsiz bir hasarete olduğunu anla!

İşte Ramazan-ı Şerif âdeta bir âhîret ticareti için gayet kârlı bir meşher, bir pazardır. Ve uhrevî hasılât için, gayet münbit bir zemindir. Ve neşvünema-i a'mal için, bahardaki mâh-i Nisandır. Saltanat-ı rububiyet-i İlahiyeye karşı ubudiyet-i beşeriyenin resm-i geçit yapmasına en parlak, kudsî bir bayram hükümündedir. Ve öyle olduğundan, yemek-içmek gibi nefsin gafletle hayvanî hacatına ve malayani ve hevaperestane müşteliyata girmemek için oruçla mükellef olmuş. Güya muvakkaten hayvaniyetten çıkıp melekiyet vaziyetine veyahut âhîret ticaretine girdiği için, dünyevî hacatını muvakkaten bırakmakla, uhrevî bir adam ve tecessüden tezahür etmiş bir ruh vaziyetine girerek; savmı ile, Samediyete bir nevi âyinedarlık etmektir. Evet Ramazan-ı Şerif; bu fâni

dünyada, fâni ömür içinde ve kısa bir hayatta bâki bir ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazammun eder, kazandırır.

Evet birtek Ramazan, seksen sene bir ömür semeratını kazandırabilir. Leyle-i Kadir ise, nass-ı Kur'an ile bin aydan daha hayırlı olduğu bu sırta bir hüccet-i katıadır. Evet nasılkı bir padişah, müddet-i saltanatında belki her senede, ya cülûs-u hümayûn namıyla veyahut başka bir şaşaalı cilve-i saltanatına mazhar bazı günleri bayram yapar. Raiyetini, o günde umumî kanunlar dairesinde değil; belki hususî ihsanatına ve perdesiz huzuruna ve has iltifatına ve fevkalâde icraatına ve doğrudan doğruya lâıyk ve sadık milletini, has teveccühüne mazhar eder. Öyle de: Ezel ve Ebed Sultanı olan onsekiz bin âlemin Padişah-ı Zülcelal'i; o onsekiz bin âleme bakan, teveccüh eden ferman-ı âlîşanı olan Kur'an-ı Hakîm'i Ramazan-ı Şerifte inzal eylemiş. Elbette o Ramazan, mahsus bir bayram-ı İlahî ve bir meşher-i Rabbanî ve bir meclis-i ruhanî hükmüne geçmek, mukteza-yı hikmettir. Madem Ramazan o bayramdır; elbette bir derece, süflî ve hayvanî meşagılden insanları çekmek için oruca emredilecek. Ve o orucun ekmeli ise: Mide gibi bütün duyguları; gözü, kulağı, kalbi, hayali, fikri gibi cihazat-ı insaniyeye dahi bir nevi oruç tutturaktır. Yani: Muharremattan, malayaniyattan çekmek ve her birisine mahsus ubudiyete sevkettir. Meselâ: Dilini yalandan, gıybetten ve galiz tabirlerden ayırmakla ona oruç tutturmak. Ve o lisanı, tilavet-i Kur'an ve zikir ve tesbih ve salavat ve istiğfar gibi şeylerle meşgul etmek... Meselâ: Gözünü nâmahreme bakmaktan ve kulağını fena şeyleri işitmekten men'edip, gözünü ibrete ve kulağını hak söz ve Kur'an dinlemeğe sarfetmek gibi sair cihazata da bir nevi oruç tutturaktır. Zâten mide en büyük bir fabrika olduğu için, oruç ile ona ta'til-i eşgal ettirilse, başka küçük tezgâhlar kolayca ona ittiba ettirilebilir.

Sekizinci Nükte: Ramazan-ı Şerif, insanın hayat-ı şahsiyesine baktığı cihetindeki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

İnsana en mühim bir ilâç nev'inden maddî ve manevî bir perhizdir ve tıbben bir hımyedir ki: İnsanın nefsi, yemek içmek hususunda keyfemayeşa hareket ettikçe, hem şahsın maddî hayatına tıbben zarar verdiği gibi; hem helâl-haram demeyip rast gelen şeye saldırmak, âdeta manevî hayatını da zehirler. Daha kalbe ve ruha itaat etmek, o nefse güç gelir. Serkeşane dizginini eline alır. Daha insan ona binemez, o insana biner. Ramazan-ı Şerifte oruç vasıtasıyla bir nevi perhize alışır; riyazete çalışır ve emir dinlemeyi öğrenir. Bîçare zaîf mideye de, hazımdan evvel yemek yemek üzerine doldurmak ile hastalıkları celbetmez. Ve emir vasıtasıyla helâli terkettiği cihetle, haramdan çekinmek için akıl ve şeriattan gelen emri dinlemeğe kabiliyet peyda eder. Hayat-ı maneviyeyi bozmamağa çalışır.

Hem insanın ekseriyet-i mutlakası açlığa çok defa mübtela olur. Sabır ve tahammül için bir idman veren açlık, riyazete muhtaçtır. Ramazan-ı Şerifteki oruç onbeş saat, sahorsuz ise yirmidört saat devam eden bir müddet-i açlığa sabır ve tahammül ve bir riyazettir ve bir idmandır. Demek, beşerin musibetini ikileştiren sabırsızlığın ve tahammülsüzlüğün bir ilâcı da oruçtur.

Hem o mide fabrikasının çok hademeleri var. Hem onunla alâkadar çok cihazat-ı insaniye var. Nefis, eğer muvakkat bir ayın gündüz zamanında ta'til-i eşgal etmezse; o fabrikanın hademelerinin ve o cihazatın hususî ibadetlerini onlara unutturur, kendiyle meşgul eder, tahakkümü altında bırakır. O sair cihazat-ı insaniyeyi de, o manevî fabrika çarklarının gürültüsü ve dumanlarıyla müşevveş eder. Nazar-ı dikkatlerini daima kendine celb eder. Ulvî vazifelerini muvakkaten unutturur. Ondandır ki; eskiden beri çok ehl-i velayet, tekemmül için riyazete, az yemek ve içmeğe kendilerini alıştırmışlar. Fakat Ramazan-ı Şerif orucuyla o fabrikanın hademeleri anlarlar ki; sırf o fabrika için yaratılmamışlar. Ve sair cihazat, o fabrikanın süflî eğlencelerine bedel, Ramazan-ı Şerifte melekî ve ruhanî eğlencelerde telezzüz ederler, nazarlarını onlara dikerler. Onun içindir ki; Ramazan-ı Şerifte mü'minler, derecatına göre ayrı ayrı nurlara, feyizlere, manevî sürurlara mazhar oluyorlar. Kalb ve ruh, akıl, sır gibi letaifin o mübarek ayda oruç vasıtasıyla çok terakkiyat ve tefeyyüzleri vardır. Midenin ağlamasına rağmen, onlar masumane gülüyorlar.

Dokuzuncu Nükte: Ramazan-ı Şerifin orucu, doğrudan doğruya nefsin mevhum rububiyetini kırmak ve aczini göstermekle ubudiyetini bildirmek cihetindeki hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Nefis Rabbisini tanımak istemiyor, firavunane kendi rububiyet istiyor. Ne kadar azablar çektilse, o damar onda kalır. Fakat açlıkla o damarı kırılır. İşte Ramazan-ı Şerifteki oruç doğrudan doğruya nefsin firavunluk cephesine darbe vurur, kırar. Aczini, za'fını, fakrını gösterir. Abd olduğunu bildirir.

Hadîsin rivayetlerinde vardır ki: Cenab-ı Hak nefse demiş ki: "Ben neyim, sen nesin?" Nefis demiş: "Ben benim, sen sensin!" Azab vermiş, Cehennem'e atmış, yine sormuş. Yine demiş: "Ene ene, ente ente." Hangi nevi azabı vermiş, enaniyetten vazgeçmemiş. Sonra açlık ile azab vermiş, yani aç bırakmış. Yine sormuş: "Men ene vema ente?" Nefis demiş: **أَنْتَ رَبِّي الرَّحِيمُ وَأَنَا عَبْدُكَ** Yani: "Sen benim Rabb-i Rahîmimsin, ben senin âciz bir abdimim."

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءً وَ لِحَقِّهِ آدَاءً بَعْدَ ثَوَابِ قِرَاءَةِ حُرُوفِ الْقُرْآنِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَ عَلَى

آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ

أَمِينَ * سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ * وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ * وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

İtizar: Şu ikinci kısım, kırk dakikada sür'atle yazılmasından, ben ve müsvedde yazan kâtib ikimiz de hasta olduğumuzdan, elbette içinde müşevveşiyet ve kusur bulunacaktır. Nazar-ı müsamaha ile bakmalarını ihvanlarımızdan bekleriz. Münasib gördüklerini tashih edebilirler.

Üçüncü Risale olan Üçüncü Kısım

[Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın ikiyüz aksam-ı i'caziyesinden nakşî bir kısmını gösterecek bir tarzda, Kur'an-ı Azîmüşşan'ı, Hâfiz Osman hattıyla taayyün eden ve Âyet-i Müdayene mikyas tutulan sahifeleri ve Sure-i İhlas vâhid-i kıyasî tutulan satırları muhafaza etmekle beraber, o nakş-ı i'cazı göstermek tarzında bir Kur'an yazmağa dair mühim bir niyetimi; hizmet-i Kur'andaki kardeşlerimin nazarlarına arz edip meşveret etmek ve onların fikirlerini istimzac etmek ve beni ikaz etmek için şu kısmı yazdım, onlara müracaat ediyorum. Şu üçüncü kısım "Dokuz Mes'ele"dir.]

Birinci Mes'ele: Kur'an-ı Azîmüşşan'ın enva'-ı i'cazı kırka baliğ olduğu, İ'caz-ı Kur'an namındaki Yirmibeşinci Söz'de bürhanlarıyla isbat edilmiş. Bazı enva'ı tafsilen, bir kısmı icmalen muannidlere karşı dahi gösterilmiş.

Hem Kur'anın i'cazı, tabakat-ı insaniyede kırk tabakaya karşı ayrı ayrı i'cazını gösterdiği, Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretinde beyan edilmiş ve o tabakatın on kısmının ayrı ayrı hisse-i i'caziyelerini isbat etmiş. Sair otuz tabaka-i âher, ehl-i velayetin muhtelif meşrebler ashabına ve ulûm-u mütenevvianın ayrı ayrı ashablarına ayrı ayrı i'cazını gösterdiğini, onların ilmelyakîn, aynelyakîn, hakkalyakîn derecesinde Kur'an hak Kelâmullah olduğunu, iman-ı tahkikîleri göstermişler. Demek herbiri, ayrı ayrı bir tarzda bir vech-i i'cazını görmüşler. Evet ehl-i marifet bir velinin fehmettiği i'caz ile, ehl-i aşk bir velinin müşahede ettiği cemal-i i'caz bir olmadığı gibi; muhtelif meşaribe göre cemal-i i'cazın cilveleri değişir. Bir İlm-i Usûl-üd Din allâmesinin ve bir imamının gördüğü vech-i i'caz ile fûruat-ı şeriattaki bir müçtehidin gördüğü vech-i i'caz bir değil ve hâkeza... Bunların tafsilen ayrı ayrı vücuh-u i'cazını göstermek elimden gelmiyor. Havsalam dardır, ihata edemiyor; nazarım kısadır, göremiyor. Onun için yalnız on tabaka beyan edilmiş, mütebâkisi icmalen işaret edilmiş. Şimdi o tabakalardan iki tabaka, Mu'cizat-ı Ahmediye Risalesinde çok izaha muhtaç iken, o vakit pek noksan kalmıştı.

Birinci Tabaka: "Kulaklı tabaka" tabir ettiğimiz âmî avam; yalnız kulak ile Kur'anı dinler, kulak vasıtasıyla i'cazını anlar. Yani der: "Bu işittiğim Kur'an,

başka kitablara benzemez. Ya bütününün altında olacak veya bütününün fevkinde olacak. Umumunun altındaki şık ise kimse diyemez ve dememiş, şeytan dahi diyemez. Öyle ise, umumun fevkindedir." İşte bu kadar icmal ile Onsekizinci İşaret'te yazılmıştı. Sonra onu izah için Yirmialtıncı Mektub'un "Hüccet-ül Kur'an Alâ Hizb-iş Şeytan" namındaki Birinci Mebhası, o tabakanın i'cazdaki fehmini tasvir ve isbat eder.

İkinci Tabaka: Gözli tabakasıdır. Yani: Âmi avamdan veyahut aklı gözüne inmiş maddiyyunlar tabakasına karşı, Kur'anın göz ile görünecek bir işaret-i i'caziyesi bulunduğu, Onsekizinci İşaret'te dava edilmiş. Ve o davayı tenvir ve isbat etmek için, çok izaha lüzum vardı. Şimdi anladığımız mühim bir hikmet-i Rabbanîye cihetiyle o izah verilmedi. Pek cüz'î birkaç cüz'iyatına işaret edilmişti. Şimdi o hikmetin sırrı anlaşıldı ve te'hiri daha evlâ olduğuna kat'î kanaatımız geldi. Şimdi o tabakanın fehmini ve zevkini teshil etmek için; kırk vücut-u i'cazdan göz ile görülen bir vechini, bir Kur'anı yazdırdık ki o yüzü gösterebilirsin.

(Bu üçüncü kısmın mütebâki mes'eleleri ile **Dördüncü Kısım**tevafukata dair olduğu için; tevafukata dair olan fihriste ile iktifa edilerek, burada yazılmamışlardır. Yalnız Dördüncü Kısım'a ait bir ihtar ile Üçüncü Nükte yazılmıştır.)

İHTAR: Lafz-ı Resuldeki nükte-i azîmenin beyanında yüzaltmış âyet yazıldı. İşbu âyetlerin hasiyeti pek azîm olmakla beraber; mana cihetiyle birbirini isbat ve tekmil ettiğinden, çok manidar olduğu için, muhtelif âyâtı hıfzetmek veya okumak arzusunda bulunanlara bir hizb-i Kur'anî olduğu gibi; Kur'an kelimesindeki nükte-i azîmenin beyanında, altmışdokuz âyât-ı azîmenin derece-i belâgatı pek fevkalâde ve kuvvet-i cezaleti pek ulvîdir. Bu da ikinci bir hizb-i Kur'anî olarak ihvana tavsiye edilir. Yalnız Kur'an kelimesi, yedi silsile-i Kur'anda mevcut olup, umum o kelimeyi tutmuş, hariç iki kalmış. O iki de kıraet manasında olduğundan; o huruc, nükteye kuvvet vermiştir. Resul lafzı ise o kelime ile en ziyade münasebetdar sureler içinde Sure-i Muhammed ile Sure-i Fetih olduğundan, o iki sureden çıkan silsilelere hasrettiğimizden, hariç kalan Resul lafzı şimdilik dercedilmemiştir. Vakit müsaade etse, bundaki esrar yazılacaktır inşâallah.

Üçüncü Nükte: "Dört Nükte"dir.

Birinci Nükte: Lafzullah, mecmu'-u Kur'anda ikibin sekizyüz altı defa zikredilmiştir. Bismillah'takilerle beraber Lafz-ı Rahman, yüz ellidokuz defa; Lafz-ı Rahîm, ikiyüz yirmi; Lafz-ı Gafur, altmışbir; Lafz-ı Rab, sekizyüz kırkaltı; Lafz-ı Hakîm, seksenaltı; Lafz-ı Alîm, yüzyirmialtı; Lafz-ı Kadîr, otuzbir; Lâ İlahe İllâ Hu'daki Hu, yirmialtı defa zikredilmiştir. (Haşiye)

Lafzullah adedinde çok esrar ve nükteler var. Ezcümle: Lafzullah ve Rab'dan sonra en ziyade zikredilen Rahman, Rahîm, Gafur ve Hakîm ile beraber Lafzullah, Kur'an âyetlerinin nısfıdır. Hem Lafzullah ve Allah lafzı yerinde zikredilen Lafz-ı Rab ile beraber, yine nısfıdır. Çendan Rab lafzı sekizyüz kırkaltı defa zikredilmiş, fakat dikkat edilse, beşyüz küsuru Allah lafzı yerinde zikredilmiş, ikiyüz küsuru öyle değildir.

Hem Allah, Rahman, Rahîm, Alîm ve Lâ İlahe İllâ Hu'daki Hu adediyle beraber yine nısfıdır. Fark yalnız dördttür. Ve Hu yerinde Kadîr ile beraber, yine mecmu'-u âyâtın nısfıdır. Fark dokuzdur. Lafz-ı Celal'in mecmuundaki nükteler çoktur. Yalnız şimdilik bu nükte ile iktifa ediyoruz.

İkinci Nükte: Sureler itibariyledir. Onun dahi çok nükteleri var. Bir intizam, bir kasd ve bir iradeyi gösterir bir tarzda tevafukatı vardır.

Sure-i Bakara'da, âyâtın adediyle Lafz-ı Celal'in adedi birdir. Fark dördttür ki, Allah lafzı yerinde dört Hu lafzı var. Meselâ: Lâ İlahe İllâ Hu'daki Hu gibi. Onunla muvafakat tamam olur. Âl-i İmran'da yine âyâtıyla Lafz-ı Celal tevafuktadır, müsavidirler. Yalnız Lafz-ı Celal, ikiyüz dokuzdur, âyet ikiyüzdür. Fark dokuzdur. Böyle meziyat-ı kelâmiyede ve belâgat nüktelerinde küçük farklar zarar vermez, takribî tevafukat kâfidir. Sure-i Nisa, Maide, En'am üçünün mecmu'-u âyetleri, mecmuundaki Lafz-ı Celal'in adedine tevafuktadır. Âyetlerin adedi dörtyüz altmışdört, Lafz-ı Celal'in adedi dörtyüz altmışbir; Bismillah'taki Lafzullah ile beraber tam tevafuktadır. Hem meselâ: Baştaki beş surenin Lafz-ı Celal adedi; Sure-i A'raf, Enfal, Tevbe, Yunus, Hud'daki Lafz-ı Celal adedinin iki mislidir. Demek bu âhirdeki beş, evvelki beşin nısfıdır. Sonra gelen Sure-i Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl surelerindeki Lafz-ı Celal adedi, o nısfın nısfıdır. Sonra Sure-i İsra, Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiya,

(Haşiye): Kur'andaki âyâtın mecmu'-u adedi 6666 olması ve şu geçen 89. sahifede mezkûr esma-i hüsnanın adedi, 6 rakamıyla alâkadar bulunması; ehemmiyetli bir sırta işaret ediyor. Şimdilik mühmel kaldı.

Hacc; (Haşiye) o nısfın nısfının nısfıdır. Sonra gelen beşer beşer, takriben o nisbetle gidiyor; yalnız bazı küsuratla fark var. Öyle farklar, böyle makam-ı hitabîde zarar vermez. Meselâ: Bir kısım yüz yirmibir, bir kısmı yüz yirmibeş, bir kısım yüz ellidört, bir kısım yüz ellidokuzdur. Sonra Sure-i Zuhruftan başlayan beş sure; o nısf-ı nısf-ı nısfın nısfına iniyor. Sure-i Necm'den başlayan beş; o nısf-ı nısf-ı nısf-ı nısfın nısfıdır; fakat takribîdir. Küçük küsuratın farkları, böyle makamat-ı hitabiyede zarar vermez. Sonra gelen küçük beşer içinde, üç

beşlerin yalnız üçer aded Lafz-ı Celal'i var. İşte bu vaziyet gösteriyor ki: Lafz-ı Celal'in adedine tesadüf karışmamış, bir hikmet ve intizam ile adedleri tayin edilmiş.

Lafzullah'ın Üçüncü Nüktesi: Sahifeler nisbetine bakar. Şöyle ki:

Bir sahifede olan Lafz-ı Celal adedi, o sahifenin sağ yüzü ve o yüze karşığı sahifeye ve bazan soldaki karşığı sahife ve karşının arka yüzüne bakar. Ben kendi nüsha-i Kur'aniyemde bu tevfuku tedkik ettim. Ekseriyetle gayet güzel bir nisbet-i adediye ile bir tevafuk gördüm. Nüshama da işaretler koydum. Çok defa müsavi olur. Bazan nısıf veyahud sülûs oluyor. Bir hikmet ve intizamı ihsas eden bir vaziyeti vardır.

Dördüncü Nükte: Sahife-i vâhiddeki tevafukattır. Kardeşlerimle üç-dört ayrı ayrı nüshaları mukabele ettik. Umumunda tevafukat matlub olduğuna kanaatımız geldi. Yalnız, matbaa müstensihleri başka maksadları takib ettiklerinden, bir derece tevafukatta intizamsızlık düşmüş. Tanzim edilse, pek nadir istisna ile, mecmu'-u Kur'anda ikibin sekizyüz altı Lafz-ı Celal'in adedinde tevafukat görünecektir. Ve bunda bir şule-i i'caz parlıyor. Çünkü fikr-i beşer, bu pek geniş sahifeyi ihata edemez ve karışamaz. Tesadüfün ise, bu manidar ve hikmetdar vaziyete eli ulaşamaz.

Dördüncü Nükte'yi bir derece göstermek için, yeni bir Mushaf yazdırıyoruz ki; en münteşir Mushafların aynı sahife, aynı satırlarını muhafaza etmekle beraber, san'atkârların lâkaydlığı tesiriyle adem-i intizama maruz kalan yerleri tanzim edip, tevafukatın hakikî intizamı inşaallah gösterilecektir.. ve gösterildi.

اللَّهُمَّ يَا مُنَزِّلَ الْقُرْآنِ بِحَقِّ الْقُرْآنِ فَهَيِّئْنَا أَسْرَارَ الْقُرْآنِ مَا دَارَ الْقَمَرَانِ وَ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيَّ مِنَ أَنْزَلْتَ عَلَيَّ الْقُرْآنَ وَ عَلَيَّ آلِهِ وَ صَحْبِهِ
أَجْمَعِينَ آمِينَ

(Haşiye): Bu beşer taksimat üzere bir sır inkişaf etmişti. Hiçbirimizin haberi olmadan şuradaki altı sure kaydolmuş. Şübhemiz kalmadı ki; gaibden, ihtiyarımızın haricinde altıncısı girmiş; tâ bu nisfiyet sırr-ı mühimmi kaybolmasın.

Beşinci Risale olan Beşinci Kısım

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

... âyet-i pür-envârının çok envâr-ı esrarından bir nurunu, Ramazan-ı Şerif'te bir halet-i ruhaniyede hissettim, hayal-meyal gördüm. Şöyle ki:

Üveys-i Karanî'nin:

...إلهي أنت ربي و أنا العبد و أنت الخالق و أنا المخلوق و أنت الرزاق و أنا المرزوق الخ

münacat-ı meşhuresi nev'inden, bütün mevcudat-ı zevilhayat, Cenab-ı Hakk'a karşı aynı münacatı ettiklerini ve onsekiz bin âlemin herbirinin ışığı, birer ism-i İlahî olduğunu bana kanaat verecek bir vakıa-ı kalbiye-i hayaliyeyi gördüm. Şöyle ki:

Birbirine sarılı çok yapraklı bir gül goncası gibi, şu âlem binler perde perde içinde sarılı, birbiri altında saklı âlemleri bu âlem içinde gördüm. Herbir perde açıldıkça, diğer bir âlemi görüyordum. O âlem ise, âyet-i Nur'un arkasındaki

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرِ لَيْلِي يَعْشِيهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدُهُ لَمْ يَكَدْ يَرِيهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ

âyeti tasvir ettiği gibi; bir zulümat, bir vahşet, bir dehşet karanlığı içinde bana görünüyordu. Birden bir ism-i İlahînin cilvesi, bir nur-u azîm gibi görünüp ışıklandırıyordu. Hangi perde akla karşı açılmışsa, hayale karşı başka bir âlem fakat gafletle karanlıklı bir âlem görünüyorken, güneş gibi bir ism-i İlahî tecelli eder, baştan başa o âlemi tenvir eder ve hâkeza... Bu seyr-i kalbî ve seyahat-ı hayaliye çok devam etti. Ezcümle:

Hayvanat âlemini gördüğüm vakit, hadsiz ihtiyacat ve şiddetli açlıklarıyla beraber za'f ve aczleri, o âlemi bana çok karanlıklı ve hazîn gösterdi. Birden Rahman ismi, Rezzak burcunda (yani manasında) bir şems-i tâban gibi tulû' etti; o âlemi baştan başa rahmet ziyasıyla yaldızladı.

Sonra o âlem-i hayvanat içinde, etfal ve yavruların za'f ve acz ve ihtiyaç içinde çırpındıkları, hazîn ve herkesi rikkate getirecek bir karanlık içinde diğer bir âlemi gördüm. Birden Rahîm ismi şefkat burcunda tulû' etti, o kadar güzel

ve şirin bir surette o âlemi ışıklandırdı ki; şekva ve rikkat ve hüzünden gelen yaş damlalarını, ferah ve sürura ve şükrün lezzetinden gelen damlalara çevirdi.

Sonra sinema perdesi gibi bir perde daha açıldı, âlem-i insanî bana göründü. O âlemi o kadar karanlıklı, o kadar zulümatlı, dehşetli gördüm ki; dehşetinden feryad ettim, "Eyvah!" dedim. Çünkü gördüm ki: İnsanlardaki ebede uzanıp giden arzuları, emelleri ve kâinatı ihata eden tasavvurat ve efkârları ve ebedî beka ve saadet-i ebediyeyi ve Cennet'i gayet ciddî isteyen himmetleri ve istidadları ve hadsiz makasıda ve metalibe müteveccih fakr u ihtiyacatları ve za'f u acziyle beraber, hücuma maruz kaldıkları hadsiz musibet ve a'dâlarıyla beraber; gayet kısa bir ömür, gayet dağdağalı bir hayat, gayet perişan bir maişet içinde, kalbe en elîm ve en müdhiş halet olan mütemadî zeval ve firak belası içinde, ehl-i gaflet için zulümat-ı ebedî kapısı suretinde görülen kabre ve mezaristana bakıyorlar, birer birer ve taife taife o zulümat kuyusuna atılıyorlar. İşte bu âlemi bu zulümat içinde gördüğüm anda, kalb ve ruh ve aklımla beraber bütün letaif-i insaniyem, belki bütün zerrat-ı vücudum feryad ile ağlamaya hazır iken; birden Cenab-ı Hakk'ın Âdil ismi Hakîm burcunda, Rahman ismi Kerim burcunda, Rahîm ismi Gafur burcunda (yani manasında), Bâis ismi Vâris burcunda, Muhyî ismi Muhsin burcunda, Rab ismi Mâlik burcunda tulû' ettiler. O âlem-i insanî içindeki çok âlemleri tenvir ettiler, ışıklandırdılar ve nuranî âhiret âleminden pencereler açıp, o karanlıklı insan dünyasına nurlar serptiler.

Sonra muazzam bir perde daha açıldı, âlem-i Arz göründü. Felsefenin karanlıklı kavanin-i ilmiyeleri, hayale dehşetli bir âlem gösterdi. Yetmiş defa top güllesinden daha sür'atli bir hareketle, yirmibeşbin sene mesafeyi bir senede devreden ve her vakit dağılmağa ve parçalanmağa müstaid ve içi zelzeleli, ihtiyar ve çok yaşlı Küre-i Arz içinde, âlemin hadsiz fezasında seyahat eden bîçare nev'-i insan vaziyeti, bana vahşetli bir karanlık içinde göründü. Başım döndü, gözüm karardı. Birden Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın Kadîr, Alîm, Rab, Allah ve Rabb-üs Semavati Vel-Arz ve Müsahhir-üş Şemsi Vel-Kamer isimleri; rahmet, azamet, rububiyet burcunda tulû' ettiler. O âlemi öyle nurlandırdılar ki; o halette bana Küre-i Arz gayet muntazam, müsahhar, mükemmel, hoş, emniyetli bir seyahat gemisi tenezzüh ve keyf ve ticaret için müheyya edilmiş bir şekilde gördüm.

Elhasıl: Binbir ism-i İlahînin, kâinata müteveccih olan o esmadan herbiri bir âlemi ve o âlem içindeki âlemleri tenvir eden bir güneş hükmünde ve sırr-ı ehadiyet cihetiyle, herbir ismin cilvesi içinde sair isimlerin cilveleri dahi bir derece görünüyordu. Sonra kalb, her zulümat arkasında ayrı ayrı bir nuru gördüğü için, seyahata iştihası açılıyordu. Hayale binip, semaya çıkmak istedi. O vakit, gayet geniş bir perde daha açıldı. Kalb, semavat âlemine girdi gördü ki: O nuranî tebessüm eden suretinde görülen yıldızlar, Küre-i Arz'dan daha büyük

ve ondan daha sür'atli bir surette birbiri içinde geziyorlar, dönüyorlar. Bir dakika birisi yolunu şaşırırsa, başkasıyla müsademe edecek, öyle bir patlak verecek ki, kâinatın ödü patlayıp âlemi dağıtacak. Nur değil, ateş saçarlar; tebessümle değil, vahşetle bana baktılar. Hadsiz büyük, geniş hâlî, boş, dehşet, hayret zulümatı içinde semavatı gördüm. Geldiğime bin pişman oldum. Birden **وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ * وَ سَحَّرَ * رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ * رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَ الرُّوحِ** un esma-i hüsnası, **بُورُجِ السَّمَوَاتِ وَ الْقَمَرِ** burcunda cilveleriyle zuhur ettiler. O mana cihetiyle, karanlık üstüne çökmüş olan yıldızlar, o envâr-ı azîmeden birer lem'a alıp, yıldızlar adedince elektrik lâmbaları yakılmış gibi, o âlem-i semavat nurlandı. O boş ve hâlî tevehhüm edilen semavat dahi melaikelerle, ruhanîlerle doldu, şenlendi. Sultan-ı Ezel ve Ebed'in hadsiz ordularından bir ordu hükmünde hareket eden güneşler ve yıldızlar, bir manevra-i ulvî yapıyorlar tarzında, o Sultan-ı Zülcelal'in haşmetini ve şaşaa-i rububiyetini gösteriyorlar gibi gördüm. Bütün kuvvetimle ve mümkün olsaydı bütün zerratımla ve beni dinleselerdi bütün mahlukatın lisanlarıyla diyecektim, hem umum onların namına dedim:

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ

âyetini okudum; döndüm, indim, ayıldım; "Elhamdülillahi alâ nur-il iman ve-l Kur'an" dedim.

Altıncı Risale olan Altıncı Kısım

[Kur'an-ı Hakîm'in tilmizlerini ve hâdimlerini ikaz etmek ve aldanmamak için yazılmıştır.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الدِّينِ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمْ النَّارُ

Şu Altıncı Kısım, ins ü cinn şeytanlarının altı desiselerini inşâallah akîm bırakır ve hücum yollarının altısını seddeder.

Birinci Desise:Şeytan-ı ins, şeytan-ı cinnîden aldığı derse binaen; hizb-ül Kur'anın fedakâr hâdimlerini hubb-u câh vasıtasıyla aldatmak ve o kudsî hizmetten ve o manevî ulvî cihaddan vazgeçirmek istiyorlar. Şöyle ki:

İnsanda, ekseriyet itibariyle hubb-u câh denilen hırs-ı şöhret ve hodfüruşluk ve şan ü şeref denilen riyakârane halklara görünmek ve nazar-ı âmmede mevki sahibi olmağa, ehl-i dünyanın her ferdinde cüz'î-küllî arzu

vardır. Hattâ o arzu için, hayatını feda eder derecesinde şöhretperestlik hissi onu sevkeder. Ehl-i âhiret için bu his gayet tehlikelidir, ehl-i dünya için de gayet dağdağalıdır; çok ahlâk-ı seyyienin de menşeidir ve insanların da en zaîf damarıdır. Yani: Bir insanı yakalamak ve kendine çekmek; onun o hissini okşamakla kendine bağlar, hem onun ile onu mağlub eder. Kardeşlerim hakkında en ziyade korktuğum, bunların bu zaîf damarından ehl-i ilhadın istifade etmek ihtimalidir. Bu hal beni çok düşündürüyor. Hakikî olmayan bazı bîçare dostlarımı o suretle çektiler, manen onları tehlikeye attılar.(Haşiye)

(Haşiye): O bîçareler, "Kalbimiz Üstad ile beraberdir" fikriyle kendilerini tehlikesiz zannederler. Halbuki ehl-i ilhadın cereyanına kuvvet veren ve propagandalarına kapılan, belki bilmeyerek hafiyelikte istimal edilmek tehlikesi bulunan bir adamın, "Kalbim safidir. Üstadımın mesleğine sadıktır." demesi, bu misale benzer ki: Birisi namaz kılariken karnındaki yeli tutamıyor, çıkıyor; hades vuku buluyor. Ona "Namazın bozuldu" denildiği vakit, o diyor: "Neden namazım bozulsun, kalbim safidir."

Ey kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'anda arkadaşlarım! Bu hubb-u câh cihetinden gelen dessay ehl-i dünyanın hafiyelerine veya ehl-i dalaletin propagandacılarına veya şeytanın şakirdlerine deyin ki: "Evvelâ rıza-yı İlahî ve iltifat-ı Rahmanî ve kabul-ü Rabbanî öyle bir makamdır ki; insanların teveccühü ve istihsanı, ona nisbeten bir zerre hükmündedir. Eğer teveccüh-ü rahmet varsa, yeter. İnsanların teveccühü; o teveccüh-ü rahmetin in'ikası ve gölgesi olmak cihetiyle makbuldür, yoksa arzu edilecek bir şey değildir.. çünkü kabir kapısında söner, beş para etmez!"

Hubb-u câh hissi eğer susturulmazsa ve izale edilmezse, yüzünü başka cihete çevirmek lâzımdır. Şöyle ki:

Sevab-ı uhrevî için, dualarını kazanmak niyetiyle ve hizmetin hüsn-ü tesiri noktasında gelecek temsildeki sırta binaen, belki o hissini meşru bir ciheti bulunur. Meselâ: Ayasofya Câmii, ehl-i fazl u kemalden mübarek ve muhterem zâtlarla dolu olduğu bir zamanda, tek-tük, sofada ve kapıda haylaz çocuklar ve serseri ahlâksızlar bulunup câmiinin pencerelerinin üstünde ve yakınında ecnebilerin eğlenceperest seyircileri bulursa, bir adam o câmi içine girip ve o cemaat içine dâhil olsa; eğer güzel bir sadâ ile şirin bir tarzda Kur'andan bir aşır okusa, o vakit binler ehl-i hakikatın nazarları ona döner, hüsn-ü teveccühle, manevî bir dua ile, o adama bir sevab kazandırır. Yalnız, haylaz çocukların

ve serseri mülhidlerin ve tek-tük ecnebilerin hoşuna gitmeyecek. Eğer o mübarek câmiye ve o muazzam cemaat içine o adam girdiği vakit, süfli ve edebisizce fuhşa ait şarkıları bağırıp çağırıp, rakedip zıplasa; o vakit o haylaz çocukları güldürecek, o serseri ahlâksızları fuhşiyata teşvik ettiği için hoşlarına gidecek ve İslâmiyetin kusurunu görmekle mütelezziz olan ecnebilerin istihzakârane tebessümlerini celbedecek. Fakat umum o muazzam ve mübarek cemaatın bütün efradından, bir nazar-ı nefret ve tahkir celbedecektir. Esfel-i safilîne sukut derecesinde nazarlarında alçak görünecektir.

İşte aynen bu misal gibi; âlem-i İslâm ve Asya, muazzam bir câmidir. Ve içinde ehl-i iman ve ehl-i hakikat, o câmiddeki muhterem cemaattir. O haylaz çocuklar ise, çocuk akıllı dalkavuklardır. O serseri ahlâksızlar; firenkmeşreb, milliyetsiz, dinsiz heriflerdir. Ecnebi seyircileri ise, ecnebilerin naşir-i efkârı olan gazetecilerdir. Herbir müslüman, hususan ehl-i fazl u kemal ise; bu câmide derecesine göre bir mevki olur, görünür, nazar-ı dikkat ona çevrilir. Eğer İslâmiyetin bir sırr-ı esası olan ihlas ve rıza-yı İlahî cihetinde, Kur'an-ı Hakîm'in ders verdiği ahkâm ve hakaik-i kudsiyeye dair harekât ve a'mal ondan sudûr etse, lisan-ı halî manen âyât-ı Kur'aniyeyi okusa; o vakit manen âlem-i İslâmın herbir ferdinin vird-i zebanı olan **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ** duasında dâhil olup hissedar olur ve umumu ile uhuvvetkârane alâkadar olur. Yalnız hayvanat-ı muzırıra nev'inden bazı ehl-i dalaletin ve sakallı çocuklar hükmündeki bazı ahmakların nazarlarında kıymeti görünmez. Eğer o adam, medar-ı şeref tanıdığı bütün ecdadını ve medar-ı iftihar bildiği bütün geçmişlerini ve ruhen nokta-i istinad telakki ettiği selef-i sâlihînin cadde-i nuranîlerini terkedip heveskârane, hevaperestane, riyakârane, şöhretperverane, bid'akârane işlerde ve harekâta bulunsa; manen bütün ehl-i hakikat ve ehl-i imanın nazarında en alçak mevkie düşer. **اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِبُورِ اللَّهِ** sırrına göre; ehl-i iman ne kadar âmi ve cahil de olsa, akli derketmediği halde, kalbi öyle hodfüruş adamları görse; soğuk görür, manen nefret eder.

İşte hubb-u câha meftun ve şöhretperestliğe mübtela adam -ikinci adam-, hadsiz bir cemaatin nazarında esfel-i safilîne düşer. Ehemmiyetsiz ve müstehzi ve hezeyancı bazı serserilerin nazarında, muvakkat ve menhus bir mevki kazanır.

الْأَجْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ sırrına göre; dünyada zarar, berzahta azab, âhirette düşman bazı yalancı dostları bulur.

Birinci suretteki adam, faraza hubb-u câhı kalbinden çıkarmazsa, fakat ihlası ve rıza-yı İlahîyi esas tutmak ve hubb-u câhı hedef ittihaz etmemek şartıyla; bir nevi meşru makam-ı manevî, hem muhteşem bir makam kazanır ki, o hubb-u câh damarını kemaliyle tatmin eder. Bu adam az, hem pek az ve

ehemmiyetsiz bir şey kaybeder; ona mukabil, çok hem pek çok kıymetdar, zararsız şeyleri bulur. Belki birkaç yılını kendinden kaçıır; ona bedel, çok mübarek mahlukları arkadaş bulur, onlarla ünsiyet eder. Veya ısırıcı yabani eşek arılarını kaçıırıp, mübarek rahmet şerbetçileri olan arıları kendine celbeder. Onların ellerinden bal yer gibi, öyle dostlar bulur ki; daima dualarıyla âb-ı kevser gibi feyizler, âlem-i İslâmın etrafından onun ruhuna içirilir ve defter-i a'maline geçirilir.

Bir zaman, dünyanın bir büyük makamını işgal eden küçük bir insan, şöhretperestlik yolunda büyük bir kabahat işlemekle, âlem-i İslâmın nazarında maskara olduğu vakit, geçen temsilin mealini ona ders verdim; başına vurdum. İyi sarstı, fakat kendimi hubb-u câhtan kurtaramadığım için, o ikazım dahi onu uyandırmadı.

İkinci Desise: İnsanda en mühim ve esaslı bir his, hiss-i havftır. Dessas zalimler, bu korku damarından çok istifade etmektedirler. Onunla, korkakları gemlendiriyorlar. Ehl-i dünyanın hafiyeleri ve ehl-i dalaletin propagandacıları, avamın ve bilhassa ülemanın bu damarından çok istifade ediyorlar. Korkutuyorlar, evhamlarını tahrik ediyorlar. Meselâ: Nasılki damda bir adamı tehlikeye atmak için, bir dessas adam, o evhamlının nazarında zararlı görünen bir şey'i gösterip, vehmini tahrik edip, kova kova tâ damın kenarına gelir, baş aşağı düşürür, boynu kırılır. Aynen onun gibi; çok ehemmiyetsiz evham ile, çok ehemmiyetli şeyleri feda ettiriyorlar. Hattâ bir sinek beni ısırmasın diyerek, yılanın ağzına girer.

Bir zaman -Allah rahmet etsin- mühim bir zât kayığa binmekten korkuyordu. Onun ile beraber bir akşam vakti, İstanbul'dan köprüye geldik. Kayığa binmek lâzım geldi. Araba yok. Sultan Eyyüb'e gitmeğe mecburuz. Israr ettim. Dedi: "Korkuyorum, belki batacağız!" Ona dedim: "Bu Haliç'te tahminen kaç kayık var?" Dedi: "Belki bin var." Dedim: "Senede kaç kayık garkolur." Dedi: "Bir-iki tane, bazı sene de hiç batmaz." Dedim: "Sene kaç gündür?" Dedi: "Üçyüzaltmış gündür." Dedim: "Senin vehmine ilişen ve korkuna dokunan batmak ihtimali, üçyüz altmış bin ihtimalden bir tek ihtimaldir. Böyle bir ihtimalden korkan; insan değil, hayvan da olamaz!" Hem ona dedim: "Acaba kaç sene yaşamayı tahmin ediyorsun?" Dedi: "Ben ihtiyarım, belki on sene daha yaşamam ihtimali vardır." Dedim: "Ecel gizli olduğundan, herbir günde ölmek ihtimali var; öyle ise üçbin altıyüz günde hergün vefatın muhtemel. İşte kayık gibi üçyüzbinden bir ihtimal değil, belki üçbinden bir ihtimal ile bugün ölümün muhtemeldir, titre ve ağla, vasiyet et!" dedim. Akli başına geldi, titreyerek kayığa bindirdim. Kayık içinde ona dedim: "Cenab-ı Hak havf damarını hıfz-ı hayat için vermiş, hayatı tahrib için değil! Ve hayatı ağır ve müşkil ve elîm ve azab yapmak için vermemiştir. Havf iki, üç, dört ihtimalden bir olsa.. hattâ beş-

altı ihtimalden bir olsa, ihtiyatkârane bir havf meşru olabilir. Fakat yirmi, otuz, kırk ihtimalden bir ihtimal ile havf etmek evhamdır, hayatı azaba çevirir."

İşte ey kardeşlerim! Eğer ehl-i ilhadın dalkavukları, sizi korkutmak ile kudsî cihad-ı manevînizden vazgeçirmek için size hücum etseler; onlara deyiniz: "Biz hizb-ül Kur'anız.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

sırrıyla, Kur'anın kal'asındayız. **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** etrafımızda çevrilmiş muhkem bir surdur. Binler ihtimalden bir ihtimal ile, şu kısa hayat-ı fâniyeye küçük bir zarar gelmesi korkusundan, hayat-ı ebediyemize yüzde yüz binler zarar verecek bir yola, bizi ihtiyarımızla sevkedemezsiniz!" Ve deyiniz: "Acaba hizmet-i Kur'aniyede arkadaşımız ve o hizmet-i kudsiyenin tedbirinde üstadımız ve ustabaşımız olan Said Nursî'nin yüzünden, bizim gibi hak yolunda ona dost olan ehl-i haktan kim zarar görmüş? Ve onun has talebelerinden kim bela görmüş ki, biz de göreceğiz ve o görmek ihtimali ile telaş edeceğiz? Bu kardeşimizin binler uhrevî dostları ve kardeşleri var. Yirmi otuz senedir dünya hayat-ı içtimaiyesine tesirli bir surette karıştığı halde, onun yüzünden bir kardeşinin zarar gördüğünü işitmedik. Hususan o zaman elinde siyaset topuzu vardı. Şimdi o topuz yerine nur-u hakikat var. Eskiden 31 Mart hâdisesinde çendan onu da karıştırdılar, bazı dostlarını da ezdiler. Fakat sonra tebeyyün etti ki, mes'ele başkaları tarafından çıkmış. Onun dostları, onun yüzünden değil, onun düşmanları yüzünden bela gördüler. Hem o zaman çok dostlarını da kurtardı. Buna binaen; bin değil, binler ihtimalden bir tek ihtimal-i tehlike korkusuyla, bir hazine-i ebediyeyi elimizden kaçırmak, sizin gibi şeytanların hatırına gelmemeli!" deyip ehl-i dalaletin dalkavuklarının ağzına vurup taretmelisiniz. Hem o dalkavuklara deyiniz ki:

"Yüzbinler ihtimalden bir ihtimal değil, yüzden yüz ihtimal ile bir helâket gelse; zerre kadar aklımız varsa, korkup, onu bırakıp kaçmayacağız!" Çünkü mükerrer tecrübelerle görülmüş ve görülüyor ki: Büyük kardeşine veyahut üstadına tehlike zamanında ihanet edenlerin, gelen bela en evvel onların başında patlar. Hem merhametsizcesine onlara ceza verilmiş ve alçak nazarıyla bakılmış. Hem cesedi ölmüş, hem ruhu zillet içinde manen ölmüş. Onlara ceza verenler, kalblerinde bir merhamet hissetmezler. Çünkü derler: "Bunlar madem kendilerine sadık ve müşfik üstadlarına hain çıktılar; elbette çok alçaktırlar, merhamete değil tahkire lâyıktırlar."

Madem hakikat budur. Hem madem bir zalim ve vicdansız bir adam, birisini yere atıp ayağıyla onun başını kat'î ezecek bir surette davransa, o yerdeki adam eğer o vahşi zalimin ayağını öpse; o zillet vasıtasıyla kalbi başından evvel ezilir, ruhu cesedinden evvel ölür. Hem başı gider, hem izzet ve

haysiyeti mahvolur. Hem o canavar vicdansız zalime karşı za'f göstermekle, kendisini ezdirmeye teşci' eder. Eğer ayağı altındaki mazlum adam, o zalimin yüzüne tükürse; kalbini ve ruhunu kurtarır, cesedi bir şehid-i mazlum olur. Evet tükürün zalimlerin hayâsız yüzlerine!..

Bir zaman İngiliz Devleti, İstanbul Boğazı'nın topraklarını tahrib ve İstanbul'u istilâ ettiği hengâmda; o devletin en büyük daire-i diniyesi olan Anglikan Kilisesi'nin başpapazı tarafından Meşihat-ı İslâmiyeden dinî altı sual soruldu. Ben de o zaman Dâr-ül Hikmet-il İslâmiye'nin âzası idim. Bana dediler: "Bir cevap ver." Onlar altı suallerine, altı yüz kelime ile cevap istiyorlar. Ben dedim: "Altıyüz kelime ile değil, altı kelime ile de değil, hattâ bir kelime ile dahi değil; belki bir tükürük ile cevap veriyorum! Çünkü o devlet, işte görüyorsunuz; ayağını boğazımıza bastığı dakikada, onun papazı mağrurane üstümüzde sual sormasına karşı, yüzüne tükürmek lâzım geliyor. Tükürün o ehl-i zulmün o merhametsiz yüzüne!.." demiştim. Şimdi diyorum:

Ey kardeşlerim! İngiliz gibi cebbar bir hükûmetin istilâ ettiği bir zamanda, bu tarzda matbaa lisanıyla onlara mukabele etmek, tehlike yüzde yüz iken, hıfz-ı Kur'anî bana kâfi geldiği halde; size de, yüzde bir ihtimal ile, ehemmiyetsiz zalimlerin elinden gelen zararlara karşı, elbette yüz derece daha kâfidir.

Hem ey kardeşlerim! Çoğunuz askerlik etmişsiniz. Etmeyenler de elbette işitmişlerdir. İşitmeyenler de benden işitsinler ki: "En ziyade yaralananlar, siperini bırakıp kaçanlardır. En az yara alanlar, siperinde sebat edenlerdir!." **قُلْ** إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ mana-yı işarîsiyle gösteriyor ki: "Fırar edenler, kaçmalarıyla ölümü daha ziyade karşılıyorlar!"

Üçüncü Desise-i Şeytaniye:Tama' yüzünden çoklarını avlıyorlar.

Kur'an-ı Hakîm'in âyât u beyyinatından istifaza ettiğimiz kat'î bürhanlarla çok risalelerde isbat etmişiz ki: "Meşru rızık, iktidar ve ihtiyarın derecesine göre değil; belki acz ve iftikarın nisbetinde geliyor." Bu hakikatı gösteren hadsiz işaretler, emareler, deliller vardır. Ezcümle:

Bir nevi zîhayat ve rızka muhtaç olan eşcar yerinde durup, onların rızıkları onlara koşup geliyor. Hayvanat hırs ile rızıklarının peşinde koştuklarından, ağaçlar gibi mükemmel beslenmiyorlar.

Hem hayvanat nev'inden balıkların en aptal, iktidarsız ve kum içinde bulunduğu halde mükemmel beslenmesi ve umumiyetle semiz olarak

görünmesi; maymun ve tilki gibi zeki ve muktedir hayvanat, sû'-i maişetinden alîz ve zaîf olması, gösteriyor ki: Vasıta-i rızık; iktidar değil, iftikardır.

Hem insanî olsun hayvanî olsun bütün yavruların hüsn-ü maişeti ve süt gibi hazine-i rahmetin en latif bir hediyesi, umulmadık bir tarzda onlara za'f u aczlerine şefkaten ihsan edilmesi ve vahşi canavarların dîk-ı maişetleri dahi gösteriyor ki: Vesile-i rızık-ı helâl; acz ve iftikardır, zekâ ve iktidar değildir.

Hem dünyada, milletler içinde şiddet-i hırs ile meşhur olan Yahudi Milletinden daha ziyade rızık peşinde koşan olmuyor. Halbuki zillet ve sefalet içinde en ziyade sû'-i maişete onlar maruz oluyorlar. Onların zenginleri dahi süflî yaşıyorlar. Zâten riba gibi gayr-ı meşru yollarla kazandıkları mal, rızık-ı helâl değil ki mes'elemizi cerhetsin.

Hem çok ediblerin ve çok ülemanın fakr-ı hali ve çok aptalların servet ve gınası dahi gösteriyor ki: Celb-i rızıkın medarı, zekâ ve iktidar değildir; belki acz ve iftikardır, tevekkülvari bir teslimdir ve lisan-ı kal ve lisan-ı hal ve lisan-ı fiil ile bir duadır.

İşte bu hakikatı ilân eden **إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ** âyeti, bu devamıza o kadar kavî ve metin bir bürhandır ki; bütün nebatat ve hayvanat ve etfal lisanıyla okunuyor. Ve rızık isteyen her taife, şu âyeti lisan-ı hal ile okuyor.

Madem rızık mukadderdir ve ihsan ediliyor ve veren de Cenab-ı Hak'tır; o hem Rahîm, hem Kerim'dir. Onun rahmetini ittiham etmek derecesinde ve keremini istihfaf eder bir surette gayr-ı meşru bir tarzda yüz suyu dökmekle; vicdanını belki bazı mukaddesatını rüşvet verip, menhus, bereketsiz bir mal-i haramı kabul eden düşünsün ki, ne kadar muzaaf bir divaneliktir.

Evet ehl-i dünya, hususan ehl-i dalalet; parasını ucuz vermez, pek pahalı satar. Bir senelik hayat-ı dünyeviyeye bir derece yardım edecek bir mala mukabil, hadsiz bir hayat-ı ebediyeyi tahrib etmeye bazan vesile olur. O pis hırs ile gazab-ı İlahîyi kendine celbeder ve ehl-i dalaletin rızasını celbe çalışır.

Ey kardeşlerim! Eğer ehl-i dünyanın dalkavukları ve ehl-i dalaletin münafıkları, sizi insaniyetin şu zaîf damarı olan tama' yüzünden yakalasalar; geçen hakikatı düşünüp, bu fakir kardeşinizi nümune-i imtisal ediniz. Sizi bütün kuvvetimle temin ederim ki: Kanaat ve iktisad; maaştan ziyade sizin hayatınızı idame ve rızıkınızı temin eder. Bahusus size verilen o gayr-ı meşru para, sizden ona mukabil bin kat fazla fiat isteyecek. Hem her saati size ebedî bir hazineyi açabilir olan hizmet-i Kur'aniyeye sed çekebilir veya fütur verir. Bu öyle bir zarar ve boşluktur ki; her ay binler maaş verilse, yerini dolduramaz.

İHTAR: Ehl-i dalalet, Kur'an-ı Hakîm'den alıp neşrettiğimiz hakaik-i imaniye ve Kur'aniyeye karşı müdafaa ve mukabele elinden gelmediği için, münafıkane ve desisekârane iğfal ve hile dâmını (tuzağını) istimal ediyor. Dostlarımı hubb-u câh, tama' ve havf ile aldatmak ve beni bazı isnadat ile çürütmek istiyorlar. Biz, kudsî hizmetimizde daima müsbet hareket ediyoruz. Fakat maatteessüf herbir emr-i hayırda bulunan manileri def'etmek vazifesi, bizi bazan menfî harekete sevk ediyor.

İşte bunun içindir ki, ehl-i nifakın hilekârane propagandasına karşı, kardeşlerimi sâbık üç nokta ile ikaz ediyorum. Onlara gelen hücumu def'e çalışıyorum.

Şimdi en mühim bir hücum benim şahsımadır. Diyorlar ki: "Said Kürddür, neden bu kadar ona hürmet ediyorsunuz, arkasına düşüyorsunuz?"

İşte bilmeceburiye böyle herifleri susturmak için, Dördüncü Desise-i Şeytaniyeyi, istemeyerek Eski Said lisanıyla zikredeceğim.

Dördüncü Desise-i Şeytaniye:Şeytanın telkini ile ve ehl-i dalaletin ilkaatıyla, bana karşı propaganda ile hücum eden ve mühim mevkileri işgal eden bazı mülhidler, kardeşlerimi aldatmak ve asabiyet-i milliyelerini tahrik etmek için diyorlar ki: "Siz Türksünüz. Mâşâallah Türklerde her nevi ülema ve ehl-i kemal vardır. Said bir Kürddür. Milliyetinizden olmayan birisiyle teşrik-i mesaî etmek hamiyet-i milliyeye münafîdir?"

Elcevab: Ey bedbaht mülhid! Ben Felillahilhamd müslümanım. Her zamanda, kudsî milletimin üçyüz elli milyon efradı vardır. Böyle ebedî bir uhuvveti tesis eden ve dualarıyla bana yardım eden ve içinde Kürdlerin ekseriyet-i mutlakası bulunan üçyüz elli milyon kardeşi, unsuriyet ve menfî milliyet fikrine feda etmek ve o mübarek hadsiz kardeşlere bedel, Kürd namını taşıyan ve Kürd unsurundan addedilen mahdud birkaç dinsiz veya mezhebsiz bir mesleğe girenleri kazanmaktan yüzbin defa istiaze ediyorum!.. Ey mülhid! Senin gibi ahmaklar lâzım ki, Macar kâfirleri veyahut dinsiz olmuş ve firenkleşmiş birkaç Türkleri muvakkaten, dünyaca dahi faidesiz uhuvvetini kazanmak için; üçyüz elli milyon hakikî, nuranî menfaatdar bir cemaatin bâki uhuvvetlerini terketsin. Yirmialtıncı Mektub'un Üçüncü Mes'elesinde, delilleriyle menfî milliyetin mahiyetini ve zararlarını gösterdiğimizden ona havale edip, yalnız o Üçüncü Mes'elenin âhirinde icmal edilen bir hakikatı burada bir derece izah edeceğiz. Şöyle ki:

O Türkçülük perdesi altına giren ve hakikaten Türk düşmanı olan hamiyet-füruş mülhidlere derim ki: Din-i İslâmiyet milletiyle ebedî ve hakikî bir uhuvvet ile, Türk denilen bu vatan ehl-i imanıyla şiddetli ve pek hakikî

alâkadarım. Ve bin seneye yakın, Kur'anın bayrağını cihanın cihat-ı sittesinin etrafında galibane gezdiren bu vatan evlâdlarına, İslâmiyet hesabına müftehirane ve tarafdarane muhabbetdarım. Sen ise ey hamiyet-füruş sahtekâr! Türk'ün mefahir-i hakikiye-i milliyesini unutturacak bir surette mecazî ve unsurî ve muvakkat ve garazkârane bir uhuvvetin var. Senden soruyorum: Türk Milleti, yalnız yirmi ile kırk yaş ortasındaki gafil ve heveskâr gençlerden ibaret midir? Hem onların menfaati ve onların hakkında hamiyet-i milliye'nin iktiza ettiği hizmet, yalnız onların gafletini ziyadeleştiren ve ahlâksızlıklara alıştıran ve menhiyata teşci eden firenk-meşrebane terbiyede midir? Ve ihtiyarlıkta onları ağlattırarak olan muvakkat bir güldürmekte midir? Eğer hamiyet-i milliye bunlardan ibaret ise ve terakki ve saadet-i hayatiye bu ise; evet sen böyle Türkçü isen ve böyle milliyetperver isen; ben o Türkçülükten kaçıyorum, sen de benden kaçabilirsin! Eğer zerre miktar hamiyet ve şuurun ve insafın varsa, şimdiki taksimata bak, cevap ver. Şöyle ki:

Türk Milleti denilen şu vatan evlâdı altı kısımdır. Birinci kısmı, ehl-i salahat ve takvadır. İkinci kısmı, musibetzedede ve hastalar taifesidir. Üçüncü kısmı, ihtiyarlar sınıfıdır. Dördüncü kısmı, çocuklar taifesidir. Beşinci kısmı, fakirler ve zaîfler taifesidir. Altıncı kısmı, gençlerdir. Acaba bütün evvelki beş taife Türk değiller mi? Hamiyet-i milliye'den hisseleri yok mu? Acaba altıncı taifeye sarhoşcasına bir keyf vermek yolunda, o beş taifeyi incitmek, keyfini kaçırmak, tesellilerini kırmak; hamiyet-i milliye midir, yoksa o millete düşmanlık mıdır? "Elhükümü lil'ekser" sırrınca, eksere zarar dokunduran düşmandır; dost değildir!

Senden soruyorum: Birinci kısım olan ehl-i iman ve ehl-i takvanın en büyük menfaati, firenk-meşrebane bir medeniyette midir? Yoksa hakaik-i imaniyenin nurlarıyla saadet-i ebediyeyi düşünüp, müştak ve âşık oldukları tarîk-i hakta sülûk etmek ve hakikî teselli bulmakta mıdır? Senin gibi dalalet-pişe hamiyet-füruşların tuttuğu meslek; müttaki ehl-i imanın manevî nurlarını söndürüyor ve hakikî tesellilerini bozuyor ve ölümü i'dam-ı ebedî ve kabri daimî bir firak-ı lâyezalî kapısı olduğunu gösteriyor.

İkinci kısım olan musibetzedede ve hastaların ve hayatından me'yus olanların menfaati; firenk-meşrebane, dinsizcesine medeniyet terbiyesinde midir? Halbuki o biçareler bir nur isterler, bir teselli isterler. Musibetlerine karşı bir mükâfat isterler. Ve onlara zulmedenlerden intikamlarını almak isterler. Ve yakınlaştıkları kabir kapısındaki dehşeti def'etmek istiyorlar. Sizin gibilerin sahtekâr hamiyetiyle, pek çok şefkate ve okşamaya ve tımar etmeye çok lâyük ve muhtaç o biçare musibetzedelerin kalblerine iğne sokuyorsunuz, başlarına tokmak vuruyorsunuz! Merhametsizcesine ümidlerini kırıyorsunuz, ye's-i mutlaka düşürüyorsunuz! Hamiyet-i milliye bu mudur? Böyle mi millete menfaat dokunduruyorsunuz?

Üçüncü taife olan ihtiyarlar, bir sülüs teşkil ediyor. Bunlar kabre yakınlaşıyorlar, ölüme yaklaşıyorlar, dünyadan uzaklaşıyorlar, âhirete yanaşıyorlar. Böylelerin menfaati ve nuru ve tesellisi, Hülâgu ve Cengiz gibi zalimlerin gaddarane sergüzeştlerini dinlemesinde midir? Ve âhireti unutturacak, dünyaya bağlandıracak, neticesiz, manen sukut, zahiren terakki denilen şimdiki nevi hareketinizde midir? Ve uhrevî nur, sinemada mıdır? Ve hakikî teselli, tiyatrodadır mıdır? Bu bîçare ihtiyarlar hamiyetten hürmet isterlerken, manevî bıçakla o bîçareleri kesmek hükmünde ve "i'dam-ı ebedîye sevk ediliyorsunuz" fikrini vermek ve rahmet kapısı tasavvur ettikleri kabir kapısını ejderha ağzına çevirmek, "Sen oraya gideceksin" diye manevî kulağına üfleme; hamiyet-i milliye ise, böyle hamiyetten yüzbin defa el'iyazü billah!..

Dördüncü taife ki, çocuklardır. Bunlar, hamiyet-i milliyeden merhamet isterler, şefkat beklerler. Bunlar da za'f u acz ve iktidarsızlık noktasında; merhametkâr, kudretli bir Hâlıkı bilmekle ruhları inbisat edebilir, istidadları mes'udane inkişaf edebilir. İleride, dünyadaki müdhiş ehval ve ahvale karşı gelebilecek bir tevekkül-ü imanî ve teslim-i İslâmî telkinatıyla o masumlar hayata müştakane bakabilirler. Acaba alâkaları pek az olduğu terakkiyat-ı medeniye dersleri ve onların kuvve-i maneviyesini kırarak ve ruhlarını söndürecek, nursuz sırf maddî felsefî düsturların taliminde midir? Eğer insan bir cesed-i hayvanîden ibaret olsaydı ve kafasında akıl olmasaydı; belki bu masum çocukları muvakkaten eğlendirecek terbiye-i medeniye tabir ettiğiniz ve terbiye-i milliye süsü verdiğiniz bu firengî usûl, onlara çocukçasına bir oyuncak olarak, dünyevî bir menfaati verebilirdi. Mademki o masumlar hayatın dağdağalarına atılacaklar, mademki insandırlar; elbette küçük kalblerinde çok uzun arzuları olacak ve küçük kafalarında büyük maksadlar tevellüd edecek. Madem hakikat böyledir; onlara şefkatin muktezası, gayet derecede fakr u aczinde, gayet kuvvetli bir nokta-i istinad ve tükenmez bir nokta-i istimdadi; kalblerinde iman-ı billah ve iman-ı bil-âhiret suretiyle yerleştirmek lâzımdır. Onlara şefkat ve merhamet bununla olur. Yoksa, divane bir vâlidenin, veledini bıçakla kesmesi gibi, hamiyet-i milliye sarhoşluğuyla, o bîçare masumları manen boğazlamaktır. Cesedini beslemek için, beynini ve kalbini çıkarıp ona yedirmek nev'inden, vahşiyane bir gadirdir, bir zulümdür.

Beşinci taife, fakirler ve zaîfler taifesidir. Acaba, hayatın ağır tekâlifini fakirlik vasıtasıyla elîm bir tarzda çeken fakirlerin ve hayatın müdhiş dağdağalarına karşı çok müteessir olan zaîflerin, hamiyet-i milliyeden hisseleri yok mudur? Bu bîçarelerin ye'sini ve elemi artıran ve sefih bir kısım zenginlerin mel'abe-i hevesatı ve zalim bir kısım kavîlerin vesile-i şöhret ve şekaveti olan firenk-meşrebane ve perde-birunane ve firavunane medeniyetperverlik namı altında yaptığınız harekâta mıdır? Bu bîçare

fukaraların fakirlik yarasına merhem ise; unsuriyet fikrinden değil, belki İslâmiyetin eczahane-i kudsiyesinden çıkabilir. Zaîflerin kuvveti ve mukavemeti, karanlık ve tesadüfe bağlı, şuursuz, tabî felsefeden alınmaz; belki hamiyet-i İslâmiye ve kudsi İslâmiyet milliyetinden alınır!..

Altıncı taife gençlerdir. Bu gençlerin gençlikleri eğer daimî olsaydı; menfî milliyetle onlara içirdiğiniz şarabın muvakkat bir menfaati, bir faidesi olurdu. Fakat o gençliğin lezzetli sarhoşluğu; ihtiyarlıkla elemle ayılması ve o tatlı uykunun ihtiyarlık sabahında esefle uyanmasıyla, o şarabın humarı ve sıkıntısı onu çok ağlattırarak ve o lezzetli rü'yanın zevalindeki elem, ona çok hazîn teessüf ettirecek. "Eyvah! Hem gençlik gitti, hem ömür gitti, hem müflis olarak kabre gidiyorum; keşki aklımı başıma alsaydım." dedirecek. Acaba bu taifenin hamiyet-i milliyeden hissesi, az bir zamanda muvakkat bir keyf görmek için, pek uzun bir zamanda teessüfle ağlattırmak mıdır? Yoksa onların saadet-i dünyeviyeleri ve lezzet-i hayatiyeleri; o güzel, şirin gençlik nimetinin şükrünü vermek suretinde, o nimeti sefahet yolunda değil, belki istikamet yolunda sarfetmekle; o fâni gençliği, ibadetle manen ibka etmek ve o gençliğin istikametiyle Dâr-ı Saadette ebedî bir gençlik kazanmakta mıdır? Zerre miktar şuurun varsa söyle!..

Elhasıl: Eğer Türk Milleti, yalnız altıncı taife olan gençlerden ibaret olsa ve gençlikleri daimî kalsa ve dünyadan başka yerleri bulunmasa, sizin Türkçülük perdesi altındaki firenk-meşrebane harekâtınız, hamiyet-i milliyeden sayılabilirdi. Benim gibi hayat-ı dünyeviyeye az ehemmiyet veren ve unsuriyet fikrini firengî illeti gibi bir maraz telakki eden ve gençleri nâmeşru keyf ü hevesattan men'e çalışan ve başka memlekette dünyaya gelen bir adama, "O Kürddür, arkasına düşmeyiniz." diyebilirdiniz ve demeye bir hak kazanabilirdiniz. Fakat mademki Türk namı altında olan şu vatan evlâdı, sâbıkan beyan edildiği gibi altı kısımdır. Beş kısma zarar vermek ve keyflerini kaçırmak, yalnız birtek kısma muvakkat ve dünyevî ve akibeti meş'um bir keyf vermek, belki sarhoş etmek; elbette o Türk Milletine dostluk değil, düşmanlıktır. Evet ben unsurca Türk sayılmıyorum; fakat Türklerin ehl-i takva taifesine ve musibetzedeler kısmına ve ihtiyarlar sınıfına ve çocuklar taifesine ve zaîfler ve fakirler zümresine bütün kuvvetimle ve kemal-i iştiyakla müşfikane ve uhuvvetkârane çalışmışım ve çalışıyorum. Altıncı taife olan gençleri dahi, hayat-ı dünyeviyesini zehirlettirecek ve hayat-ı uhreviyesini mahvedecek ve bir saat gülmeye bedel, bir sene ağlamayı netice veren harekât-ı nâmeşruadan vazgeçirmek istiyorum. Yalnız bu altı-yedi sene değil, belki yirmi senedir Kur'andan ahzedip Türkçe lisanıyla neşrettiğim âsâr meydandadır. Evet Lillahilhamd, Kur'an-ı Hakîm'in maden-i envârından iktibas edilen âsâr ile, ihtiyar taifesinin en ziyade istedikleri nur gösteriliyor. Musibetzedelerin ve hastaların tiryak gibi en nâfi' ilâçları, eczahane-i kudsiye-i Kur'aniyede gösteriliyor. Ve ihtiyarları en ziyade düşündüren kabir kapısı, rahmet kapısı

olduğu ve i'dam kapısı olmadığı, o envâr-ı Kur'aniye ile gösterildi. Ve çocukların nazik kalblerinde hadsiz mesaib ve muzır eşyaya karşı gayet kuvvetli bir nokta-i istinad ve hadsiz âmâl ve arzularına medar bir nokta-i istimdad Kur'an-ı Hakîm'in madeninden çıkarıldı ve gösterildi ve bilfiil istifade ettirildi. Ve fukaralar ve zuafalar kısmını en ziyade ezen ve müteessir eden hayatın ağır tekâlifi, Kur'an-ı Hakîm'in hakaik-i imaniyesiyle hafifleştirildi.

İşte bu beş taife ki, Türk Milletinin altı kısmından beş kısmıdır; menfaatlerine çalışıyoruz. Altıncı kısım ki, gençlerdir. Onların iyilerine karşı ciddî uhuvvetimiz var. Senin gibi mülhidlere karşı hiçbir cihetle dostluğumuz yok! Çünkü ilhada giren ve Türkün hakikî bütün mefahir-i milliyesini taşıyan İslâmiyet milliyetinden çıkmak isteyen adamları Türk bilmiyoruz, Türk perdesi altına girmiş firenk telakki ediyoruz! Çünkü yüzbin defa Türkçüyüz deyip dava etseler, ehl-i hakikatı kandıramazlar. Zira fiilleri, harekâtları, onların davalarını tekzib ediyor.

İşte ey firenk-meşrebler ve propagandanızla hakikî kardeşlerimi benden soğutmaya çalışan mülhidler! Bu millete menfaatiniz nedir? Birinci taife olan ehl-i takva ve salahatın nurunu söndürüyorsunuz. Merhamete ve tımar etmeye şâyan ikinci taifesinin yaralarına zehir serpiyorsunuz. Ve hürmete çok lâyük olan üçüncü taifenin tesellisini kırılıyorsunuz, ye's-i mutlaka atılıyorsunuz. Ve şefkate çok muhtaç olan dördüncü taifenin bütün bütün kuvve-i maneviyesini kırılıyorsunuz ve hakikî insaniyetini söndürüyorsunuz. Ve muavenet ve yardıma ve teselliye çok muhtaç olan beşinci taifenin ümidlerini, istimdadlarını akîm bırakıp, onların nazarında hayatı, mevtten daha ziyade dehşetli bir surete çeviriliyorsunuz. İkaza ve ayılmağa çok muhtaç olan altıncı taifesine, gençlik uykusu içinde öyle bir şarab içiriliyorsunuz ki; o şarabın humarı pek elîm, pek dehşetlidir. Acaba bu mudur hamiyet-i milliyeniz ki, o hamiyet-i milliye uğrunda çok mukaddesatı feda ediliyorsunuz. O Türkçülük menfaati, Türklere bu suretle midir? Yüz bin defa el'iyazü billah.

Ey efendiler! Bilirim ki, hak noktasında mağlub olduğunuz zaman, kuvvete müracaat edersiniz. Kuvvet hakta olduğu, hak kuvvette olmadığı sırrıyla; dünyayı başıma ateş yapsanız, hakikat-ı Kur'aniyeye feda olan bu baş size eğilmeyecektir. Hem size bunu da haber veriyorum ki: Değil sizler gibi mahdud, manen millet nazarında menfur bir kısım adamlar, belki binler sizler gibi bana maddî düşmanlık etseler, ehemmiyet vermeyeceğim ve bir kısım muzır hayvanattan fazla kıymet vermeyeceğim. Çünkü bana karşı ne yapacaksınız? Yapacağınız iş, ya hayatıma hâtime çekmekle veya hizmetimi bozmak suretiyle olur. Bu iki şeyden başka dünyada alâkam yok. Hayatın başına gelen ecel ise, şuhud derecesinde kat'î iman etmişim ki; tegayyür etmiyor, mukadderdir. Madem böyledir; Hak yolunda şehadet ile ölsem, çekinmek değil, iştiyak ile bekliyorum. Bahusus ben ihtiyar oldum, bir seneden

fazla yaşamayı zor düşünüyorum. Zahirî bir sene ömrü, şehadet vasıtasıyla kazanılan hadsiz bir ömr-ü bâkiye tebdil etmek; benim gibilerin en âlî bir maksadı, bir gayesi olur. Amma hizmet ise, felillahilhamd hizmet-i Kur'aniye ve imaniyede Cenab-ı Hak rahmetiyle öyle kardeşleri bana vermiş ki; vefatım ile, o hizmet bir merkezde yapıldığına bedel, çok merkezlerde yapılacak. Benim dilim ölüm ile susturulsa; pek çok kuvvetli diller benim dilime bedel konuşacaklar, o hizmeti idame ederler. Hattâ diyebilirim: Nasılki bir tane tohum toprak altına girip ölmesiyle bir sünbül hayatını netice verir; bir taneye bedel, yüz tane vazife başına geçer. Öyle de; mevtim, hayatımdan fazla o hizmete vasıta olur ümidini besliyorum!..

Beşinci Desise-i Şeytaniye:Ehl-i dalaletin tarafgirleri, enaniyetten istifade edip, kardeşlerimi benden çekmek istiyorlar. Hakikaten insanda en tehlikeli damar, enaniyettir ve en zaîf damarı da odur. Onu okşamakla, çok fena şeyleri yaptırabilirler. Ey kardeşlerim!

Dikkat ediniz; sizi enaniyette vurmasınlar, onunla sizi avlamasınlar. Hem biliniz ki: Şu asırda ehl-i dalalet eneye binmiş, dalalet vâdilerinde koşuyor. Ehl-i hak, bilmeceburiye eneyi terketmekle hakka hizmet edebilir. Ene'nin istimalinde haklı dahi olsa; mademki ötekilere benzer ve onlar da onları kendileri gibi nefisperest zannederler, hakkın hizmetine karşı bir haksızlıktır. Bununla beraber etrafına toplandığımız hizmet-i Kur'aniye, ene'yi kabul etmiyor. "Nahnü" istiyor. "Ben demeyiniz, biz deyiniz" diyor. Elbette kanaatiniz gelmiş ki, bu fakir kardeşiniz ene ile meydana çıkmamış. Sizi enesine hâdim yapmıyor. Belki, enesiz bir hâdim-i Kur'anî olarak kendini size göstermiş. Ve kendini beğenmemeyi ve enesine tarafdar olmamayı meslek ittihaz etmiş. Bununla beraber, kat'î deliller ile sizlere isbat etmiştir ki: Meydan-ı istifadeye vaz'edilen eserler, mîrî malıdır; yani Kur'an-ı Hakîm'in tereşşuhatıdır. Hiç kimse, enesiyle onlara temellük edemez! Haydi farz-ı muhal olarak ben enemle o eserlere sahib çıkıyorum, benim bir kardeşimin dediği gibi: Madem bu Kur'anî hakikat kapısı açıldı, benim noksanıyetime ve ehemmiyetsizliğime bakılmayarak, ehl-i ilim ve kemal arkamda bulunmaktan çekinmemeli ve istiğna etmemelidirler. Selef-i sâlihîn ve muhakkikîn-i ülemanın âsârları, çendan her derde kâfi ve vâfi bir hazine-i azîmedir; fakat bazı zaman olur ki, bir anahtar bir hazineden ziyade ehemmiyetli olur. Çünkü hazine kapalıdır; fakat bir anahtar, çok hazineleri açabilir. Zannederim ki, o enaniyet-i ilmiyeyi fazla taşıyan zâtlar da anladılar ki: Neşrolunan Sözler, hakaik-i Kur'aniyenin birer anahtarı ve o hakaiki inkâr etmeye çalışanların başlarına inen birer elmas kılınçtır. O ehl-i fazl u kemal ve kuvvetli enaniyet-i ilmiyeyi taşıyan zâtlar bilsinler ki; bana değil, Kur'an-ı Hakîm'e talebe ve şakird oluyolar. Ben de onların bir ders arkadaşımım. Haydi farz-ı muhal olarak ben üstadlık dava etsem, madem şimdi ehl-i imanın tabakatını, avamdan havassa kadar, maruz kaldıkları evham ve şübehattan kurtarmak çaresini bulduk; o ülema ya daha kolay bir çaresini

bulsunlar veyahut bu çareyi iltizam edip ders versinler, taraftar olsunlar. Ülema-üs sû' hakkında bir tehdid-i azîm var. Bu zamanda ehl-i ilim ziyade dikkat etmeli. Haydi farzetseniz ki, düşmanlarımızın zannı gibi ben, benlik hesabına böyle bir hizmette bulunuyorum. Acaba dünyevî ve millî bir maksad için, çok zâtlar enaniyeti terkedip, firavun-meşreb bir adamın kemal-i sadakatla etrafına toplanıp, şiddetli bir tesanüdle iş gördükleri halde; acaba bu kardeşiniz, hakikat-ı Kur'aniye ve hakaik-i imaniye etrafında, kendi enaniyetini setretmekle beraber, o dünyevî komitenin onbaşıları gibi, terk-i enaniyetle hakaik-i Kur'aniye etrafında bir tesanüdü sizden istemeye hakkı yok mudur? Sizin en büyük âlimleriniz de, ona "Lebbeyk" dememesinde haksız değil midirler?

Kardeşlerim, enaniyetin işimizde en tehlikeli ciheti, kıskançlıktır. Eğer sırf lillah için olmazsa, kıskançlık müdahale eder, bozar. Nasılki bir insanın bir eli, bir elini kıskanmaz ve gözü, kulağına hased etmez ve kalbi aklına rekabet etmez. Öyle de: Bu heyetimizin şahs-ı manevîsinde herbiriniz bir duygu, bir âza hükmündesiniz. Birbirinize karşı rekabet değil, bilakis birbirinizin meziyetiyle iftihar etmek, mütelezziz olmak bir vazife-i vicdaniyenizdir.

Bir şey daha kaldı, en tehlikesi odur ki: İçinizde ve ahabınızda, bu fakir kardeşinize karşı bir kıskançlık damarı bulunmak, en tehlikelidir. Sizlerde mühim ehl-i ilim de var. Ehl-i ilmin bir kısmında, bir enaniyet-i ilmiye bulunur. Kendi mütevazi de olsa, o cihette enaniyetlidir. Çabuk enaniyetini bırakmaz. Kalbi, akli ne kadar yapışsa da; nefsi, o ilmî enaniyeti cihetinde imtiyaz ister, kendini satmak ister, hattâ yazılan risalelere karşı muaraza ister. Kalbi risaleleri sevdiği ve akli istihsan ettiği ve yüksek bulduğu halde; nefsi ise, enaniyet-i ilmiyeden gelen kıskançlık cihetinde zımnî bir adavet besler gibi, Sözlere'in kıymetlerinin tenzilini arzu eder tâ ki kendi mahsulât-ı fikriyesi onlara yetişsin, onlar gibi satılsın. Halbuki bilmeceburiye bunu haber veriyorum ki:

"Bu dürûs-u Kur'aniyenin dairesi içinde olanlar, allâme ve müctehidler de olsalar; vazifeleri -ulûm-u imaniye cihetinde- yalnız yazılan şu Sözlere'in şerhleri ve izahlarıdır veya tanzimleridir. Çünkü çok emarelerle anlamışız ki: Bu ulûm-u imaniyedeki fetva vazifesiyle tavzif edilmişiz. Eğer biri, dairemiz içinde nefsin enaniyet-i ilmiyeden aldığı bir his ile, şerh ve izah haricinde birşey yazsa; soğuk bir muaraza veya nâkıs bir taklidcilik hükmüne geçer. Çünkü çok delillerle ve emarelerle tahakkuk etmiş ki: Risale-i Nur eczaları, Kur'anın tereşşuhatıdır; bizler, taksim-ül a'mal kaidesiyle, herbirimiz bir vazife deruhde edip, o âb-ı hayat tereşşuhatını muhtaç olanlara yetiştiriyoruz!.."

Altıncı Desise-i Şeytaniye şudur ki:İnsandaki tenbellik ve tenperverlik ve vazifedarlık damarından istifade eder. Evet şeytan-ı ins ve cinnî her cihette hücum ederler. Arkadaşlarımızdan metin kalbli, sadakatı kuvvetli, niyeti ihlaslı, himmeti âlî gördükleri vakit başka noktalardan hücum ederler. Şöyle ki:

İşimize sekte ve hizmetimize fütur vermek için, onların tenbelliklerinden ve tenperverliklerinden ve vazifedarlıklarından istifade ederler. Onlar, öyle desiselerle onları hizmet-i Kur'aniyeden alıkoyuyorlar ki; haberleri olmadan bir kısmına fazla iş buluyorlar, tâ ki hizmet-i Kur'aniyeye vakit bulmasın. Bir kısmına da, dünyanın cazibedar şeylerini gösteriyorlar ki; hevesi uyanıp, hizmete karşı bir gaflet gelsin ve hâkeza...

Bu hücum yolları uzun çeker. Bu uzunlukta kısa keserek, dikkatli fehminize havale ederiz.

Ey kardeşlerim! Dikkat ediniz: Vazifeniz kudsiyedir, hizmetiniz ulvîdir. Herbir saatiniz, bir gün ibadet hükmüne geçebilecek bir kıymettedir. Biliniz ki, elinizden kaçmasın!...

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

وَلَا تَسْتَوُوا بِآيَاتِي ثُمَّ قَلِيلًا

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الْحَبِيبِ الْعَالِيِّ الْقُدْرِ الْعَظِيمِ الْجَاهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ أَمِينَ

* * *

Kudsî Bir Tarihçe

Kur'an-1 Hakîm'in mühim bir sırr-1 i'cazîsinin zuhur ettiği senenin tarihi, yine lafz-1 Kur'andadır. Şöyle ki:

Kur'an kelimesi, ebced hesabıyla üçyüz ellibirdir. İçinde iki elif var; mahfî elif "Elfün" okunsa, bin manasındaki "Elfün"dür.(Haşiye) Demek 1351 senesine, Sene-i Kur'aniye tabir edilebilir. Çünkü Lafz-1 Kur'andaki tevafukatın sırr-1 acibi, Kur'anın tefsiri olan Risale-i Nur eczalarında o sene görüldü. Ve Kur'andaki Lafz-1 Celal'in i'cazkârane sırr-1 tevafuku, aynı senede tezahür etti. Ve bir nakş-1 i'cazîyi gösterecek bir Kur'anın yeni bir tarzda yazılması, aynı senede oluyor. Ve hatt-1 Kur'anın tebdiline karşı, Kur'an şakirdlerinin bütün kuvvetleriyle hatt-1 Kur'anîyi muhafazaya çalışması aynı senededir. Ve Kur'anın

mühim ezvak-ı i'caziyesi, aynı senede tezahür ediyor. Hem aynı senede Kur'an ile çok münasebetdar hâdisat olmuş ve olacak gibi...

* * *

(Haşiye): *İlm-i Sarf kaidesinde; feilün, fe'liin okunur. Ketifün, ketfün okunması gibi. Buna binaen elifün, elfün okunur. O halde, 1351 olur.*

Altıncı Risale olan Altıncı Kısımın Zeyli

Es'ile-i Sitte

[İstikbalde gelecek nefret ve tahkirden sakınmak için, şu mahrem zeyil yazılmıştır. Yani "Tuh o asrın gayretsiz adamlarına!" denildiği zaman, yüzümüze tükürükleri gelmemek için veyahud silmek için yazılmıştır.

Avrupa'nın insaniyetperver maskesi altında vahşi reislerinin sağır kulakları çınlasın!.. Ve bu vicdansız gaddarları bize musallat eden o insafsız zalimlerin görmeyen gözlerine sokulsun! Ve bu asırda, yüzbin cihette "Yaşasın Cehennem" dedirten mimsiz medeniyetperestlerin başlarına vurulmak için yazılmış bir arzuhalidir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا لَنَا إِلَّا أَنْتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَيْنَا سُبُلَنَا وَلَنْصَبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

Bu yakınlarda ehl-i ilhadın perde altında tecavüzleri gayet çirkin bir suret aldığından; çok bîçare ehl-i imana ettikleri zalimane ve dinsizcesine tecavüz nev'inden; bana, hususî ve gayr-ı resmî, kendim tamir ettiğim bir mabedimde, hususî bir-iki kardeşimle hususî ibadetimde, gizli ezan ve kametimize müdahale edildi. "Ne için Arabca kamet ediyorsunuz ve gizli ezan okuyorsunuz?" denildi. Sükûtta sabrım tükendi. Kabil-i hitab olmayan öyle vicdansız alçaklara değil; belki milletin mukadderatıyla, keyfî istibdad ile oynayan firavun-meşreb komitenin başlarına derim ki: Ey ehl-i bid'a ve ilhad!.. Altı sualime cevap isterim.

Birincisi: Dünyada hükûmet süren, hükmeden her kavmin, hattâ insan eti yiyen yamyamların, hattâ vahşi canavar bir çete reisinin bir usûlü var, bir düstur ile hükmeder. Siz hangi usûlle bu acib tecavüzü yapıyorsunuz? Kanununuzu

ibraz ediniz! Yoksa bazı alçak memurların keyiflerini, kanun mu kabul ediyorsunuz? Çünkü böyle hususî ibadatta kanun yapılmaz ve kanun olamaz!

İkincisi: Nev'-i beşerde, hususan bu asr-ı hürriyette ve bilhassa medeniyet dairesinde hemen umumiyetle hüküm-ferma "hürriyet-i vicdan" düsturunu kırmak ve istihfaf etmek ve dolayısıyla nev'-i beşeri istihkar etmek ve itirazını hiçe saymak kadar cür'etinizle, hangi kuvvete dayanıyorsunuz? Hangi kuvvetiniz var ki, siz kendinize "lâdinî" ismi vermekle, ne dine ne dinsizliğe ilişmemeyi ilân ettiğiniz halde; dinsizliği mutaassıbane kendine bir din ittihaz etmek tarzında, dine ve ehl-i dine böyle tecavüz, elbette saklı kalmayacak! Sizden sorulacak!.. Ne cevap vereceksiniz? Yirmi hükûmetin en küçüğünün itirazına karşı dayanamadığınız halde, nasıl yirmi hükûmetin birden itirazını hiçe sayar gibi, hürriyet-i vicdaniyeyi cebrî bir surette bozmağa çalışıyorsunuz.

Üçüncüsü: Mezheb-i Hanefî'nin ulviyetine ve safiyetine münafî bir surette, vicdanını dünyaya satan bir kısım ülema-üs sû'un yanlış fetvalarıyla, benim gibi Şafi-ül Mezheb adamlara, hangi usûl ile teklif ediyorsunuz? Bu meslekte milyonlar etbai bulunan Şafiî Mezhebini kaldırıp, bütün Şafiîleri Hanefileştirdikten sonra, bana zulüm suretinde cebren teklif edilse, sizi gibi dinsizlerin bir usûlüdür denilebilir. Yoksa, keyfî bir alçaklıktır! Öylelerin keyfine tabi değiliz ve tanımıyoruz!

Dördüncüsü: İslâmiyet ile eskiden beri imtizaç ve ittihad eden, ciddî dindar ve dinine samimî hürmetkâr Türklük milliyetine bütün bütün zıd bir surette, firenklik manasında Türkçülük namıyla, tahrifdarane ve bid'akârane bir fetva ile "Türkçe kamet et!" diye benim gibi başka milletten olanlara teklif etmek hangi usûlledir? Evet hakikî Türklere pek hakikî dostane ve uhuvvetkârane münasebetdar olduğum halde, böyle sizin gibi firenk-meşreplerin Türkçülüğü ile hiçbir cihette münasebetim yoktur. Nasıl bana teklif ediyorsunuz? Hangi kanun ile? Eğer milyonlarla efradı bulunan ve binler seneden beri milliyetini ve lisanını unutmayan ve Türklerin hakikî bir vatandaşı ve eskiden beri cihad arkadaşı olan Kürdlerin milliyetini kaldırıp, onların dilini onlara unutturduktan sonra; belki bizim gibi ayrı unsurdan sayılanlara teklifiniz, bir nevi usûl-ü vahşiyane olur. Yoksa sırf keyfidir. Eşhasın keyfine tebaiyet edilmez ve etmeyiz!

Beşincisi: Bir hükûmet, kendi raiyetine ve raiyet kabul ettiği adamlara herbir kanununu tatbik etse de; raiyet kabul etmediği adamlara, kanununu tatbik edemez. Çünkü onlar diyebilirler ki: "Madem biz raiyetiniz değiliz, siz de bizim hükûmetimiz değilsiniz!"

Hem hiçbir hükûmet, iki cezayı birden vermez. Bir katili, ya hapse atar veyahud i'dam eder. Hem hapisle ceza, hem i'damla ceza bir yerde vermek, hiçbir usûlde yoktur!

İşte madem vatana ve millete hiçbir zararım dokunmadığı halde; beni sekiz senedir, en yabani ve hariç bir milletten cani bir adama dahi yapılmayan bir esaret altına aldınız. Canileri afvettiğiniz halde, hürriyetimi selbedip, hukuku medeniyeden iskat ederek muamele ettiniz. "Bu da vatan evlâdıdır." demediğiniz halde; hangi usûl ile, hangi kanun ile bîçare milletinize rızaları hilafına olarak tatbik ettiğiniz bu hürriyet-şiken usûlünüzü, benim gibi her cihetle size yabancı bir adama teklif ediyorsunuz? Madem Harb-i Umumî'de ordu kumandanlarının şهادetiyle, vasıta olduğumuz çok fedakârlıkları ve vatan uğrunda cansiperane mücahedeleri cinayet saydınız. Ve bîçare milletin hüsn-ü ahlâkını muhafaza ve saadet-i dünyeviye ve uhreviyelerinin teminine pek ciddî ve tesirli çalışmayı hıyanet saydınız. Ve manen menfaatsiz, zararlı, hatarlı, keyfî, küfrî firenk usûlünü kendinde kabul etmeyen bir adama sekiz sene ceza verdiniz. (Şimdi ceza yirmisekiz sene oldu.) Ceza bir olur. Tatbikini kabul etmedim, cezayı çektirdiniz. İkinci bir cezayı cebren tatbik etmek, hangi usûl iledir?

Altıncısı: Madem sizlerle, itikadınızca ve bana edilen muameleye nazaran, küllî bir muhalefetimiz var. Siz dininizi ve âhiretinizi, dünyanız uğrunda feda ediyorsunuz. Elbette mabeynimizde -tahmininizce- bulunan muhalefet sırrıyla, biz dahi hilafınıza olarak; dünyamızı, dinimiz uğrunda ve âhiretimize her vakit feda etmeye hazırız. Sizin zalimane ve vahşiyane hükmünüz altında bir-iki sene zelilane geçecek hayatımızı, kudsî bir şهادeti kazanmak için feda etmek; bize âb-ı kevser hükmüne geçer. Fakat Kur'an-ı Hakîm'in feyzine ve işaretine istinaden, sizi titretmek için, size kat'î haber veriyorum ki:

Beni öldürdükten sonra yaşayamayacaksınız! Kahhar bir el ile, cennetiniz ve mahbubunuz olan dünyadan tardedilip ebedî zulümata çabuk atılacaksınız! Arkamdan, pek çabuk sizin Nemrudlaşmış reisleriniz gebertilecek, yanıma gönderilecek. Ben de huzur-u İlahîde yakalarını tutacağım. Adalet-i İlahiye, onları esfel-i safilîne atmakla intikamımı alacağım!

Ey din ve âhiretini dünyaya satan bedbahtlar! Yaşamınızı isterseniz, bana ilişmeyiniz! İlişseniz, intikamım muzaaf bir surette sizden alınacağını biliniz, titreyiniz! Ben rahmet-i İlahîden ümid ederim ki: Mevtim, hayatımdan ziyade dine hizmet edecek ve ölümüm başınızda bomba gibi patlayıp başınızı dağıtacak! Cesaretiniz varsa ilişiniz! Yapacağınız varsa, göreceğiniz de var! Ben bütün tehdidatınıza karşı, bütün kuvvetimle bu âyeti okuyorum:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

* * *

Yedinci Kısım

İşarat-1 Seb'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَاءَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبَعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ * يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُنِيرَ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

[Üç sualin cevabı olarak "Yedi İşaret"tir. Birinci sual, dört işarettir.]

Birinci İşaret: Şeair-i İslâmiyeyi tağyire teşebbüs edenlerin senedleri ve hüccetleri, yine her fena şeylerde olduğu gibi, ecnebileri körükörüne taklidcilik yüzünden geliyor. Diyorlar ki:

"Londra'da ihtida edenler ve ecnebilere imana gelenler; memleketlerinde ezan ve kamet gibi çok şeyleri kendi lisanlarına tercüme ediyorlar, yapıyorlar. Âlem-i İslâm onlara karşı sükût ediyor, itiraz etmiyor. Demek bir cevaz-ı şer'î var ki, sükût ediliyor?"

Elcevab: Bu kıyasın o kadar zahir bir farkı var ki, hiçbir cihette onlara kıyas etmek ve onları taklid etmek zîşuurun kârı değildir. Çünkü ecnebi diyarına, lisan-ı şeriatta "Dâr-ı Harb" denilir. Dâr-ı Harbde çok şeylere cevaz olabilir ki, "Diyar-ı İslâm"da mesağ olamaz.

Hem Firengistan diyarı, Hristiyan şevketi dairesidir. İstilahat-ı şer'iyyenin maânîsini ve kelimat-ı mukaddesenin mefahimini lisan-ı hal ile telkin edecek ve ihsas edecek bir muhit olmadığından; bilmeceburiye kudsî maânî, mukaddes elfaza tercih edilmiş; maânî için elfaz terkedilmiş, ehvenüşşer ihtiyar edilmiş. Diyar-ı İslâm'da ise; muhit, o kelimat-ı mukaddesenin meal-i icmalîsini ehl-i İslâma lisan-ı hal ile ders veriyor. An'ane-i İslâmiye ve İslâmî tarih ve umum şeair-i İslâmiye ve umum erkân-ı İslâmiyete ait muhaverat-ı ehl-i İslâm, o kelimat-ı mukaddesenin mücmel meallerini, mütemadiyen ehl-i imana telkin ediyorlar. Hattâ şu memleketin maabid ve medaris-i diniyesinden başka makberistanın mezar taşları dahi, birer telkin edici, birer muallim hükmündedir ki; o maânî-i mukaddeseyi, ehl-i imana ihtar ediyorlar. Acaba kendine müslüman diyen bir adam, dünyanın bir menfaati için, bir günde elli kelime

Firengî lügatından taallüm ettiği halde; elli senede ve her günde elli defa tekrar ettiği Sübhanallah, Elhamdülillah ve Lâ ilahe İllallah ve Allahü Ekber gibi mukaddes kelimeleri öğrenmezse, elli defa hayvandan daha aşağı düşmez mi? Böyle hayvanlar için, bu kelimat-ı mukaddese tercüme ve tahrif edilmez ve tehcir edilmezler! Onları tehcir ve tağyir etmek, bütün mezar taşlarını hâkketmektir; bu tahkire karşı titreyen mezaristandaki ehl-i kuburu aleyhlerine döndürmektir.

Ehl-i ilhada kapılan ülema-üs sû', milleti aldatmak için diyorlar ki: İmam-ı A'zam, sair imamlara muhalif olarak demiş ki: "İhtiyaç olsa, diyar-ı baidede, Arabî hiç bilmeyenlere, ihtiyaç derecesine göre; Fatiha yerine Farisî tercümesi cevazı var." Öyle ise, biz de muhtacız, Türkçe okuyabiliriz?

Elcevab: İmam-ı A'zam'ın bu fetvasına karşı, başta a'zamî imamların en mühimleri ve sair oniki eimme-i müçtehidîn, o fetvanın aksine fetva veriyorlar. Âlem-i İslâmın cadde-i kübrası, o umum eimmenin caddesidir. Mu'zam-ı Ümmet, cadde-i kübrada gidebilir. Başka hususî ve dar caddeye sevkedenler, idlâl ediyorlar. İmam-ı A'zam'ın fetvası, beş cihette hususîdir:

Birincisi: Merkez-i İslâmiyetten uzak diyar-ı âherde bulunanlara aittir.

İkincisi: İhtiyac-ı hakikîye binaendir.

Üçüncüsü: Bir rivayette, lisan-ı ehl-i Cennet'ten sayılan Farisî lisanıyla tercümeğe mahsustur.

Dördüncüsü: Fatiha'ya mahsus olarak cevaz verilmiş, tâ Fatiha'yı bilmeyen namazı terketmesin.

Beşincisi: Kuvvet-i imandan gelen bir hamiyet-i İslâmiye ile, maânî-i mukaddesenin, avamın tefehhümüne medar olmak için cevaz gösterilmiş. Halbuki za'f-ı imandan gelen ve menfî fikr-i milliyetten çıkan ve lisan-ı Arabîye karşı nefret ve za'f-ı imandan tevellüd eden meyl-i tahrîb saikasıyla tercüme edip Arabî aslını terketmek, dini terk ettirmektir!

İkinci İşaret: Şeair-i İslâmiyeyi tağyir eden ehl-i bid'a, evvelâ ülema-üs sû'dan fetva istediler. Sâbıkan beş vecihle hususî olduğunu gösterdiğimiz fetvayı gösterdiler. Sâniyen: Ehl-i bid'a, ecnebi inkılabçılarından böyle meş'um bir fikir aldılar ki: Avrupa, Katolik Mezhebini beğenmeyerek başta ihtilalciler, inkılabçılar ve feylesoflar olarak -Katolik mezhebine göre ehl-i bid'a ve Mu'tezile telakki edilen Protestanlık Mezhebini iltizam edip, Fransızların İhtilal-i Kebirinden istifade ederek, Katolik Mezhebini kısmen tahrîb edip, Protestanlığı ilân ettiler.

İşte körükörüne taklildiliğe alışan buradaki hamiyet-füruşlar diyorlar ki: "Madem Hristiyan dininde böyle bir inkılab oldu; bidayette inkılabçılara mürted denildi, sonra Hristiyan olarak yine kabul edildi. Öyle ise, İslâmiyette de böyle dinî bir inkılab olabilir?"

Elcevab: Bu kıyasın, Birinci İşaret'teki kıyastan daha ziyade farkı zahirdir. Çünkü Din-i İsevî'de yalnız esasat-ı diniye Hazret-i İsa Aleyhisselâm'dan alındı. Hayat-ı içtimaiyeye ve fûruat-ı şer'iyeye dair ekser ahkâm, Havariyyun ve sair rüesa-yı ruhaniye tarafından teşkil edildi. Kısm-ı a'zamı, kütüb-ü sâbika-i mukaddeseden alındı. Hazret-i İsa Aleyhisselâm, dünyaca hâkim ve sultan olmadığından ve kavanin-i umumiye-i içtimaiyeye merci' olmadığından; esasat-ı diniyesi, hariçten bir libas giydirilmiş gibi, şeriat-ı Hristiyanıye namına örfî kanunlar, medenî düsturlar alınmış, başka bir suret verilmiş. Bu suret tebdil edilse, o libas değiştirilse, yine Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın esas dini bâki kalabilir. Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ı inkâr ve tekzib çıkmaz. Halbuki din ve şeriat-ı İslâmiyenin sahibi olan Fahr-i Âlem Aleyhissalâtü Vesselâm iki cihanın sultanı, şark ve garb ve Endülüs ve Hind, birer taht-ı saltanatı olduğundan; Din-i İslâm'ın esasatını bizzât kendisi gösterdiği gibi, o dinin teferruatını ve sair ahkâmını, hattâ en cüz'î âdâbını dahi bizzât o getiriyor, o haber veriyor, o emir veriyor. Demek fûruat-ı İslâmiye, değişmeye kabil bir libas hükmünde değil ki; onlar tebdil edilse, esas-ı din bâki kalabilsin. Belki esas-ı dine bir cesedir, lâakal bir cildir. Onunla imtizaç ve iltiham etmiş; kabil-i tefrik değildir. Onları tebdil etmek, doğrudan doğruya sahib-i şeriatı inkâr ve tekzib etmek çıkar.

Mezahibin ihtilafı ise: Sahib-i şeriatın gösterdiği nazarî düsturların tarz-ı tefehhümünden ileri gelmiştir. "Zaruriyat-ı Diniye" denilen ve kabil-i tevil olmayan ve "Muhkemat" denilen düsturları ise, hiç bir cihette kabil-i tebdil değildir ve medar-ı içtihad olamaz. Onları tebdil eden, başını dinden çıkarıyor; *بِمَرْثُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الْقَوْسِ* kaidesine dâhil oluyor.

Ehl-i bid'a, dinsizliklerine ve ilhadlarına şöyle bir bahane buluyorlar. Diyorlar ki: "Âlem-i insaniyetin müteselsil hâdisatına sebep olan Fransız İhtilal-i Kebirinde, papazlara ve rüesa-yı ruhaniyeye ve onların mezheb-i hâssı olan Katolik mezhebine hücum edildi ve tahrib edildi. Sonra çokları tarafından tasvib edildi. Firenkler dahi, ondan sonra daha ziyade terakki ettiler?"

Elcevab: Bu kıyasın dahi, evvelki kıyaslar gibi farkı zahirdir. Çünkü Fransızlarda, havas ve hükûmet adamları elinde çok zaman Din-i Hristiyanî, bhusus Katolik Mezhebi; bir vasıta-i tahakküm ve istibdad olmuştu. Havas, o vasıta ile nüfuzlarını avam üzerinde idame ediyorlardı. Ve "serseri" tabir ettikleri avam tabakasında intibaha gelen hamiyetperverlerini ve havas

zalimlerin istibdadına karşı hücum eden hürriyetperverlerin mütefekkir kısımlarını ezmeye vasıta olduğundan ve dörtyüz seneye yakın Firengistanda ihtilaller ile istirahat-ı beşeriye bozmağa ve hayat-ı içtimaiye zîr ü zeber etmeye bir sebep telakki edildiğinden; o mezhebe, dinsizlik namına değil, belki Hristiyanlığın diğer bir mezhebi namına hücum edildi. Ve tabaka-i avamda ve feylesoflarda bir küsmek, bir adavet hasıl olmuştu ki; malûm hâdise-i tarihiye vukua gelmiştir. Halbuki Din-i Muhammedî (A.S.M.) ve şariat-ı İslâmiyeye karşı; hiçbir mazlumun, hiçbir mütefekkirin hakkı yoktur ki, ondan şekva etsin. Çünkü onları küstürmüyor, onları himaye ediyor. Tarih-i İslâm meydandadır. İslâmlar içinde bir-iki vukuattan başka dâhilî muharebe-i diniye olmamış. Katolik Mezhebi ise, dörtyüz sene ihtilalat-ı dâhiliyeye sebep olmuş.

Hem İslâmiyet, havastan ziyade avamın tahassüngâhı olmuştur. Vücub-u zekat ve hurmet-i riba ile; havassı, avamın üstünde müstebid yapmak değil, bir cihette hâdim yapıyor. **سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ * خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ** diyor.

Hem Kur'an-ı Hakîm lisanıyla **أَقْلًا تَعْقُلُونَ * أَقْلًا يَتَذَكَّرُونَ * أَقْلًا يَتَفَكَّرُونَ** gibi kudsî havaleler ile, akli istişhad ediyor ve ikaz ediyor ve akla havale ediyor, tahkike sevk ediyor. Onun ile, ehl-i ilim ve ashab-ı akla din namına makam veriyor, ehemmiyet veriyor. Katolik mezhebi gibi akli azletmiyor, ehl-i tefekkürü susturmuyor, körükörüne taklid istemiyor.

Hakikî Hristiyanlık değil, belki şimdiki Hristiyan dininin esasıyla İslâmiyetin esası mühim bir noktadan ayrıldığından; sâbık farklar gibi çok cihetlerle ayrı ayrı gidiyorlar. O mühim nokta şudur:

İslâmiyet, tevhid-i hakikî dinidir ki; vasıtaları, esbabları iskat ediyor. Enaniyeti kırıyor, ubudiyet-i hâlisâ tesis ediyor. Nefsin rububiyetinden tut, tâ her nevi rububiyet-i bâtilâyı kat' ediyor, redd ediyor. Bu sır içindir ki; havastan bir büyük insan tam dindar olsa, enaniyeti terketmeye mecbur olur. Enaniyeti terketmeyen, salabet-i diniyeyi ve kısmen de dinini terkeder.

Şimdiki Hristiyanlık dini ise; "Velediyet Akidesi"ni kabul ettiği için vesait ve esbaba tesir-i hakikî verir. Din namına enaniyeti kırmaz, belki Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın bir mukaddes vekili diye o enaniyete bir kudsiyet verir. Onun için, dünyaca en büyük makam işgal eden Hristiyan havasları, tam dindar olabilirler. Hattâ Amerika'nın esbak Reis-i Cumhuriyeti Wilson ve İngiliz'in esbak Reis-i Vükelası Loid George gibi çoklar var ki, mutaassıb birer papaz hükmünde dindar oldular. Müslümanlarda ise öyle makamlara girenler, nâdiren tam dindar ve salabetli kalırlar. Çünkü gururu ve enaniyeti bırakamıyorlar. Takva-yı hakikî ise, gurur ve enaniyetle içtima edemiyor.

Evet nasıllı Hristiyan havassının taassubu, müslüman havaslarının adem-i salabeti mühim bir farkı gösteriyor; öyle de: Hristiyandan çıkan feylesoflar, dinlerine karşı lâkayd veya muarız vaziyeti alması ve İslâmdan çıkan hükemaların kısm-ı a'zamı, hikmetlerini esasat-ı İslâmiyeye bina etmesi; yine mühim bir farkı gösteriyor.

Hem ekseriyetle zindanlara ve musibetlere düşen âmi Hristiyanlar, dinden meded beklemiyorlar. Eskiden çoğu dinsiz oluyordular. Hattâ Fransa'nın İhtilal-i Kebirini çıkararak ve "Serseri Dinsiz" tabir edilen tarihçe meşhur inkılabçılar, o musibettede avam kısmıdır. İslâmiyette ise, ekseriyet-i mutlaka ile hapse ve musibete düşenler, dinden meded beklerler ve dindar oluyolar. İşte bu hal dahi mühim bir farkı gösteriyor.

Üçüncü İşaret: Ehl-i bid'a diyorlar ki: "Bu taassub-u dinî, bizi geri bıraktı. Bu asırda yaşamak, taassubu bırakmakla olur. Avrupa, taassubu bıraktıktan sonra terakki etti?"

Elcevab: Yanlışsınız ve aldanmışsınız veya aldatıyorsunuz. Çünkü Avrupa, dinine mutaassıbdır. Hattâ bir âdi Bulgar'a veya bir nefer-i İngiliz'e veya bir serseri Fransız'a "Sarık sar. Sarmazsan hapse atılacaksınız!" denilse, taassubları muktezasınca diyecek: "Hapse değil, öldürseniz bile, dinime ve milliyetime bu hakareti yapmayacağım!"

Hem tarih şahiddir ki: Ehl-i İslâm ne vakit dinine tam temessük etmiş ise, o zamana nisbeten terakki etmiş. Ne vakit salabeti terketmişse, tedenni etmiş. Hristiyanlık ise, bilakistir. Bu da, mühim bir fark-ı esasîden neş'et etmiş.

Hem İslâmiyet, sair dinlere kıyas edilmez. Bir müslüman İslâmiyetten çıksa ve dinini terketse, daha hiçbir peygamberi kabul edemez; belki Cenab-ı Hakk'ı dahi ikrar edemez ve belki hiçbir mukaddes şey'i tanımaz; belki kendinde kemalâta medar olacak bir vicdan bulunmaz, tefessüh eder. Onun için İslâmiyet nazarında, harbî kâfirin hakk-ı hayatı var. Hariçte olsa musalaha etse, dâhilde olsa cizye verse; İslâmiyetçe hayatı mahfuzdur. Fakat mürtedin hakk-ı hayatı yoktur. Çünkü vicdanı tefessüh eder, hayat-ı içtimaiyeye bir zehir hükmüne geçer. Halbuki Hristiyanın bir dinsizi, yine hayat-ı içtimaiyeye nâfi' bir vaziyette kalabilir. Bazı mukaddesatı kabul eder ve bazı peygamberlere inanabilir ve Cenab-ı Hakk'ı bir cihette tasdik edebilir.

Acaba bu ehl-i bid'a ve doğrusu ehl-i ilhad, bu dinsizlikte hangi menfaati buluyorlar? Eğer idare ve asayiş düşünüyorsa; Allah'ı bilmeyen dinsiz on serserinin idaresi ve şerlerini def'etmesi, bin ehl-i diyanetin idaresinden daha müşkildir. Eğer terakkiyi düşünüyorsa; öyle dinsizler idare-i hükûmete muzır oldukları gibi, terakkiye dahi manidirler. Terakki ve ticaretin esası olan emniyet

ve asayışı kırıyorlar. Doğrusu onlar, meslekçe tahribatçıdırlar. Dünyada en büyük ahmak odur ki, böyle dinsiz serserilerden terakki ve saadet-i hayatiyeyi beklesin. Böyle ahmaklardan mühim bir mevkii işgal eden birisi demiş ki: "Biz, Allah Allah diye diye geri kaldık. Avrupa, top tüfek diye diye ileri gitti."

"Cevab-ül ahmak-is sükût" kaidesinde, böylelere karşı cevap sükûttur. Fakat bazı ahmakların arkasında bedbaht âkîller bulunduğundan deriz ki:

Ey bîçareler! Bu dünya bir misafirhanedir. Her günde otuzbin şahid, cenazeleriyle "El-mevtü hak" hükmünü imza ediyorlar ve o davaya şehadet ediyorlar. Ölümü öldürebilir misiniz? Bu şahidleri tekzib edebilir misiniz? Madem edemiyorsunuz; mevt, Allah Allah dedirtir. Sekeratta Allah Allah yerine; hangi topunuz, hangi tüfeğiniz, zulümat-ı ebedîyi o sekerattakinin önünde ışıktandırır, ye's-i mutlakını ümid-i mutlaka çevirebilir? Madem ölüm var, kabre girilecek; bu hayat gidiyor, bâki bir hayat geliyor. Bir defa top tüfek denilse; bin defa Allah Allah demek lâzım gelir. Hem Allah yolunda olsa; tüfek de Allah der, top da Allahü Ekber diye bağırır, Allah ile iftar eder, imsak eder.

Dördüncü İşaret: Tahribatçı ehl-i bid'a iki kısımdır.

Bir kısmı -güya din hesabına, İslâmiyete sadakat namına- güya dini milliyetle takviye etmek için, "Za'fa düşmüş din şecere-i nuraniyesini, milliyet toprağında dikmek, kuvvetleştirmek istiyoruz." diye, dine taraftar vaziyeti gösteriyorlar.

İkinci kısım; millet namına, milliyet hesabına, unsuriyete kuvvet vermek fikrine binaen, "Milleti, İslâmiyetle aşılama istiyoruz." diye, bid'aları icad ediyorlar.

Birinci kısma deriz ki: Ey "sadık ahmak" ıtlakına mâsadak bîçare ülema-üs sû' veya meczub, akılsız, cahil sofiler! Hakikat-ı kâinat içinde kökü yerleşmiş ve hakaik-i kâinata kökler salmış olan Şecere-i Tûbâ-i İslâmiyet; mevhum, muvakkat, cüz'î, hususî, menfî, belki esassız, garazkâr, zulümkâr, zulmanî unsuriyet toprağına dikilmez! Onu oraya dikmeye çalışmak, ahmakane ve tahribkârane, bid'akârane bir teşebbüstür.

İkinci kısım milliyetçilere deriz ki: Ey sarhoş hamiyet-füruşlar! Bir asır evvel milliyet asrı olabilirdi. Şu asır unsuriyet asrı değil! Bolşevizm, sosyalizm mes'eleleri istilâ ediyor; unsuriyet fikrini kırıyor, unsuriyet asrı geçiyor. Ebedî ve daimî olan İslâmiyet milliyeti; muvakkat, dağdağalı unsuriyetle bağlanmaz ve aşılalmaz. Ve aşılama olsa da; İslâm milletini ifsad ettiği gibi, unsuriyet milliyetini dahi ıslah edemez, ibka edemez. Evet muvakkat aşılama bir zevk ve bir muvakkat kuvvet görünüyor, fakat pek muvakkat ve akibeti hatarlıdır.

Hem Türk unsurunda ebedî kabil-i iltiyam olmamak suretinde bir inşıkak çıkacak. O vakit milletin kuvveti, bir şık, bir şıkkın kuvvetini kırdığı için, hiçe inecek. İki dağ birbirine karşı bir mizanın iki gözünde bulunsa; bir batman kuvvet, o iki kuvvet ile oynayabilir; yukarı kaldırır, aşağı indirir.

İkinci Sual, iki işarettir:

Birinci İşaret ki: "Beşinci İşaret"tir. Mühim bir sualin gayet muhtasar bir cevabıdır.

Sual: Âhîrzamanda Hazret-i Mehdi geleceğine ve fesada girmiş âlemi ıslah edeceğine dair müteaddid rivayat-ı sahiha var. Halbuki şu zaman, cemaat zamanıdır; şahıs zamanı değil! Şahıs ne kadar dâhî ve hattâ yüz dâhî derecesinde olsa, bir cemaatin mümessili olmazsa, bir cemaatin şahs-ı manevîsini temsil etmezse; muhalif bir cemaatin şahs-ı manevîsine karşı mağlubdur. Şu zamanda -kuvvet-i velayeti ne kadar yüksek olursa olsun- böyle bir cemaat-ı beşeriyenin ifsadat-ı azîmesi içinde nasıl ıslah eder? Eğer Mehdi'nin bütün işleri hârika olsa, şu dünyadaki hikmet-i İlahiyeye ve kavanin-i âdetullaha muhalif düşer. Bu Mehdi mes'elesinin sırrını anlamak istiyoruz?

Elcevab: Cenab-ı Hak kemal-i rahmetinden, şeriat-ı İslâmiyenin ebediyetine bir eser-i himayet olarak, herbir fesad-ı ümmet zamanında bir muslih veya bir müceddid veya bir halife-i zîşan veya bir kutb-u a'zam veya bir mürşid-i ekmel veyahud bir nevi Mehdi hükmünde mübarek zâtları göndermiş; fesadı izale edip, milleti ıslah etmiş; Din-i Ahmedîyi (A.S.M.) muhafaza etmiş. Madem âdeti öyle cereyan ediyor, âhîrzamanın en büyük fesadı zamanında; elbette en büyük bir müçtehid, hem en büyük bir müceddid, hem hâkim, hem mehdi, hem mürşid, hem kutb-u a'zam olarak bir zât-ı nuranîyi gönderecek ve o zât da Ehl-i Beyt-i Nebvîden olacaktır. Cenab-ı Hak bir dakika zarfında beyn-es sema vel-arz âlemini bulutlarla doldurup boşalttığı gibi, bir saniyede denizin fırtınalarını teskin eder ve bahar içinde bir saatte yaz mevsiminin nümunesini ve yazda bir saatte kış fırtınasını icad eden Kadîr-i Zülcelal; Mehdi ile de âlem-i İslâmın zulûmatını dağıtabilir. Ve va'detmiştir, va'dini elbette yapacaktır. Kudret-i İlahiye noktasında bakılsa, gayet kolaydır. Eğer daire-i esbab ve hikmet-i Rabbaniye noktasında düşünülse, yine o kadar makul ve vukua lâyıktır ki; eğer Muhbir-i Sadık'tan rivayet olmazsa dahi, herhalde öyle olmak lâzım gelir ve olacaktır diye ehl-i tefekkür hükmeder. Şöyle ki: Felillahilhamd

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ

duası -umum ümmet, umum namazında, günde beş defa tekrar ettikleri bu dua-bilmüşahede kabul olmuştur ki; Âl-i Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâm, Âl-i

İbrahim Aleyhisselâm gibi öyle bir vaziyet almış ki; umum mübarek silsilelerin başında, umum aktar ve a'sarın mecma'larında o nuranî zâtlar kumandanlık ediyorlar.(Haşiye) Ve öyle bir kesrettedirler

(Haşiye): Hattâ onlardan bir tanesi olan Seyyid Ahmed-üs Sünuşî, milyonlar müride kumandanlık ediyor. Seyyid İdris gibi diğer bir zât, yüzbinden fazla müslümanlara kumandanlık ediyor. Seyyid Yahya gibi bir başka seyyid, yüzbinler adamlara emirlik ediyor ve hâkeza... Bu seyyidler kabilesinin efradlarında böyle zahirî kahramanlar çok olduğu gibi; Seyyid Abdülkadir-i Geylanî, Seyyid Ebulhasen-i Şazeli, Seyyid Ahmed-i Bedevi gibi manevî kahramanların kahramanları dahi varlarmış.

ki; o kumandanların mecmu'u, muazzam bir ordu teşkil ediyorlar. Eğer maddî şekle girse ve bir tesanüd ile bir fırka vaziyetini alsalar, İslâmiyet dinini milliyet-i mukaddese hükmünde rabita-i ittifak ve intibah yapsalar, hiçbir milletin ordusu onlara karşı dayanamaz! İşte o pek kesretli o muktedir ordu, Âl-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır ve Hazret-i Mehdi'nin en has ordusudur.

Evet bugün tarih-i âlemde hiçbir nesil, şecere ile ve senedlerle ve an'ane ile birbirine muttasıl ve en yüksek şeref ve âlî haseb ve asil neseb ile mümtaz hiçbir nesil yoktur ki, Âl-i Beyt'ten gelen seyyidler nesli kadar kuvvetli ve ehemmiyetli bulunsun. Eski zamandan beri bütün ehl-i hakikatın fırkaları başında onlar ve ehl-i kemalin namdar reisleri yine onlardır. Şimdi de, kemmiyeten milyonları geçen bir nesl-i mübarektir. Mütenebbih ve kalbleri imanlı ve muhabbet-i Nebevî ile dolu ve cihandeğer şeref-i intisabıyla serfirazdırlar. Böyle bir cemaat-ı azîme içindeki mukaddes kuvveti tehyic edecek ve uyandıracak hâdisat-ı azîme vücuda geliyor. Elbette o kuvvet-i azîmedeki bir hamiyet-i âliye feveran edecek ve Hazret-i Mehdi başına geçip, tarîk-ı hak ve hakikata sevkedecek. Böyle olmak ve böyle olmasını; bu kıştan sonra baharın gelmesi gibi, âdetullahtan ve rahmet-i İlahiyeden bekleriz ve beklemekte haklıyız.

İkinci İşaret, yani Altıncı İşaret: Hazret-i Mehdi'nin cem'iyet-i nuraniyesi, Süfyan komitesinin tahribatçı rejim-i bid'akâranesini tamir edecek, Sünnet-i Seniye'yi ihya edecek; yani âlem-i İslâmiyette risalet-i Ahmediyeyi (A.S.M.) inkâr niyetiyle şeriat-ı Ahmediyeyi (A.S.M.) tahribe çalışan Süfyan komitesi, Hazret-i Mehdi cem'iyetinin mu'cizekâr manevî kılıncıyla öldürülecek ve dağıtılacak.

Hem âlem-i insaniyette inkâr-ı uluhiyet niyetiyle medeniyet ve mukaddesat-ı beşeriyeyi zîr ü zeber eden Deccal komitesini, Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın din-i hakikîsini İslâmiyetin hakikatıyla birleştirmeye çalışan hamiyetkâr ve fedakâr bir İsevî cemaatı namı altında ve "Müslüman İsevîleri" ünvanına lâyıık bir cem'iyet, o Deccal komitesini, Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın riyaseti altında öldürecek ve dağıtacak; beşeri, inkâr-ı uluhiyetten kurtaracak.

Şu mühim sır pek uzundur. Başka yerlerde bir nebze bahsettiğimizden burada bu kısa işaretle iktifa ediyoruz.

Yedinci İşaret yani Üçüncü Sual: Diyorlar ki: "Senin eski zamandaki müdafaatın ve İslâmiyet hakkındaki mücahedatın, şimdiki tarzda değil. Hem Avrupa'ya karşı İslâmiyet'i müdafaa eden mütefekkirîn tarzında gitmiyorsun. Neden Eski Said vaziyetini değiştirdin? Neden manevî mücahidîn-i İslâmiye tarzında hareket etmiyorsun?"

Elcevab: Eski Said ile mütefekkirîn kısmı, felsefe-i beşeriyenin ve hikmet-i Avrupaiyenin düsturlarını kısmen kabul edip, onların silâhlarıyla onlarla mübareze ediyorlar; bir derece onları kabul ediyorlar. Bir kısım düsturlarını, fûnun-u müsbete suretinde lâ-yetezelzel teslim ediyorlar, o suretle İslâmiyetin hakikî kıymetini gösteremiyorlar. Âdeta kökleri çok derin zannettikleri hikmetin dallarıyla İslâmiyeti aşılıyorlar, güya takviye ediyorlar. Bu tarzda galebe az olduğundan ve İslâmiyetin kıymetini bir derece tenzil etmek olduğundan, o mesleği terkettim. Hem bilfiil gösterdim ki: İslâmiyetin esasları o kadar derindir ki; felsefenin en derin esasları onlara yetişmez, belki sathî kalır. Otuzuncu Söz, Yirmidördüncü Mektub, Yirmidokuzuncu Söz bu hakikatı bürhanlarıyla isbat ederek göstermiştir. Eski meslekte, felsefeyi derin zannedip, ahkâm-ı İslâmiyeyi zahirî telakki edip felsefenin dallarıyla bağlamakla durutmak ve muhafaza edilmek zannediliyordu. Halbuki felsefenin düsturlarının ne haddi var ki, onlara yetişsin?

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رَسُولَنَا بِالْحَقِّ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

* * *

Sekizinci Kısım olan Rumuzat-ı Semaniye

"Sekiz Remiz"dir, yani sekiz küçük risaledir. Şu remizlerin esas, İlm-i Cifr'in mühim bir düsturu ve ulûm-u hafiyenin mühim bir anahtarı ve bir kısım esrar-ı gaybiye-i Kur'aniyenin mühim bir miftahı olan tevafuktur.

İleride müstakillen neşredileceğinden buraya dercedilmedi.

* * *

Dokuzuncu Kısım

Telvihat-ı Tis'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

[Şu kısım, turuk-u velayet hakkında olup "Dokuz Telvih"tir.]

BİRİNCİ TELVİH:"Tasavvuf", "tarîkat", "velayet", "seyr ü sülûk" namları altında şirin, nuranî, neş'eli, ruhanî bir hakikat-ı kudsiye vardır ki; o hakikat-ı kudsiyeyi ilân eden, ders veren, tavsif eden binler cild kitab ehl-i zevk ve keşfin muhakkikleri yazmışlar, o hakikatı ümmete ve bize söylemişler. **جَزَاهُمْ اللَّهُ خَيْرًا كَثِيرًا** Biz, o muhit denizinden birkaç katre hükmünde birkaç reşhalarını şu zamanın bazı ilcaatına binaen göstereceğiz.

Sual: Tarîkat nedir?

Elcevab: Tarîkatın gaye-i maksadı, marifet ve inkişaf-ı hakaik-i imaniye olarak, Mi'rac-ı Ahmedî'nin (A.S.M.) gölgesinde ve sayesi altında kalb ayağıyla bir seyr ü sülûk-u ruhanî neticesinde, zevkî, halî ve bir derece şuhudî hakaik-i imaniye ve Kur'aniyeye mazhariyet; "tarîkat", "tasavvuf" namıyla ulvî bir sırr-ı insanî ve bir kemal-i beşerîdir.

Evet şu kâinatta insan bir fihriste-i câmia olduğundan, insanın kalbi binler âlemin harita-i maneviyesi hükmündedir. Evet insanın kafasındaki dimağı, hadsiz telsiz telgraf ve telefonların santral denilen merkezi misillü, kâinatın bir nevi merkez-i manevîsi olduğunu gösteren hadsiz fûnun ve ulûm-u beşeriye olduğu gibi, insanın mahiyetindeki kalbi dahi, hadsiz hakaik-i kâinatın mazharı, medarı, çekirdeği olduğunu; hadd ü hesaba gelmeyen ehl-i velayetin yazdıkları milyonlarla nuranî kitablar gösteriyorlar.

İşte madem kalb ve dimağ-ı insanî bu merkezdedir; çekirdek haletinde bir şecere-i azîmenin cihazatını tazammun eder ve ebedî, uhrevî, haşmetli bir makinenin âletleri ve çarkları içinde dercedilmiştir. Elbette ve her halde o kalbin Fâtırını, o kalbi işletirmesini ve bilkuvve tavırdan bilfiil vaziyetine çıkarmasını ve inkişafını ve hareketini irade etmiş ki, öyle yapmış. Madem irade etmiş, elbette o kalb dahi akıl gibi işleyecek. Ve kalbi işletirmek için en büyük vasıta, velayet meratibinde zikir-i İlahî ile tarîkat yolunda hakaik-i imaniyeye teveccüh etmektir.

İKİNCİ TELVİH:Bu seyr ü sülûk-u kalbînin ve hareket-i ruhaniyenin miftahları ve vesileleri, zikir-i İlahî ve tefekkürdür. Bu zikir ve fikrin mehasini, ta'dad ile bitmez. Hadsiz fevaid-i uhreviyeden ve kemalât-ı insaniyeden kat-ı nazar, yalnız şu dağdağalı hayat-ı dünyeviyeye ait cüz'î bir faidesi şudur ki: Her insan, hayatın dağdağasından ve ağır tekâlifinden bir derece kurtulmak ve teneffüs etmek için; herhalde bir teselli ister, bir zevki arar ve vahşeti izale edecek bir ünsiyeti taharri eder. Medeniyet-i insaniye neticesindeki içtimaat-ı ünsiyetkârane, on insanda bir ikisine muvakkat olarak, belki gafletkârane ve sarhoşçasına bir ünsiyet ve bir ülfet ve bir teselli verir. Fakat yüzde sekseni ya dağlarda, derelerde münferid yaşıyor, ya derd-i maişet onu hücre köşelerine sevk ediyor, ya musibetler ve ihtiyarlık gibi âhireti düşündüren vasıtalar cihetiyle insanların cemaatlerinden gelen ünsiyetten mahrumdurlar. O hal onlara ünsiyet verip teselli etmez.

İşte böylelerin hakikî tesellisi ve ciddî ünsiyeti ve tatlı zevki; zikir ve fikir vasıtasıyla kalbi işletmek, o hücre köşelerinde, o vahşetli dağ ve sıkıntılı derelerde kalbine müteveccih olup "Allah!" diyerek kalbi ile ünsiyet edip, o ünsiyet ile, etrafında vahşetle ona bakan eşyayı ünsiyetkârane tebessüm vaziyetinde düşünüp, "Zikrettiğim Hâlıkımın hadsiz ibadî her tarafta bulunduğu gibi, bu vahşetgâhımda da çokturlar. Ben yalnız değilim, tevahhuş manasızdır." diyerek, imanlı bir hayattan ünsiyetli bir zevk alır. Saadet-i hayatiye manasını anlar, Allah'a şükreder.

ÜÇÜNCÜ TELVİH:Velayet, bir hüccet-i risalettir; tarîkat, bir bürhan-ı şeriattır. Çünkü risaletin tebliğ ettiği hakaik-i imaniyeyi, velayet bir nevi şuhud-u kalbî ve zevk-i ruhanî ile aynelyakîn derecesinde görür, tasdik eder. Onun tasdiki, risaletin hakkaniyetine kat'î bir hüccettir. Şeriat ders verdiği ahkâmın hakaikini, tarîkat zevkiyle, keşfiyle ve ondan istifadesiyle ve istifazasıyla o ahkâm-ı şeriatın hak olduğuna ve Hak'tan geldiğine bir bürhan-ı bahirdir. Evet nasılkı velayet ve tarîkat, risalet ve şeriatın hücceti ve delilidir; öyle de İslâmiyetin bir sırr-ı kemali ve medar-ı envârı ve insaniyetin İslâmiyet sırrıyla bir maden-i terakkiyatı ve bir menba-ı tefeyyüzdür.

İşte bu sırr-ı azîmin bu derece ehemmiyetiyle beraber, bazı fırak-ı dâlle onun inkârı tarafına gitmişler. Kendileri mahrum kaldıkları o envârdan, başkalarının mahrumiyetine sebep olmuşlar. En ziyade medar-ı teessüf şudur ki: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin bir kısım zahirî üleması ve Ehl-i Sünnet ve Cemaate mensub bir kısım ehl-i siyaset gafil insanlar; ehl-i tarîkatın içinde gördükleri bazı sû'-i istimalâtı ve bir kısım hatiati bahane ederek, o hazine-i uzmayı kapatmak, belki tahrib etmek ve bir nevi âb-ı hayatı dağıtan o kevser menba'ını kurutmak için çalışıyorlar. Halbuki eşyada, kusursuz ve her ciheti hayırlı şeyler, meşrebler, meslekler az bulunur. Alâküllihal bazı kusurlar ve sû'-i istimalât olacak. Çünkü ehl olmayanlar bir işe girseler, elbette sû'-i istimal ederler. Fakat Cenab-ı Hak âhirette muhasebe-i a'mal düsturuyla, adalet-i Rabbaniyesini, hasenat ve seyyiatın müvazenesiyle gösteriyor. Yani hasenat racih ve ağır gelse, mükâfatlandırır, kabul eder; seyyiat racih gelse cezalandırır, reddeder. Hasenat ve seyyiatın müvazenesi, kemmiyete bakmaz, keyfiyete bakar. Bazı olur, birtek hasene bin seyyiata tereccuh eder, afvettirir. Madem adalet-i İlahiye böyle hükmeder ve hakikat dahi bunu hak görür; tarîkat, yani Sünnet-i Seniye dairesinde tarîkatın hasenatı, seyyiatına kat'iyen müreccah olduğuna delil: Ehl-i tarîkat, ehl-i dalaletin hücumu zamanında imanlarını muhafaza etmesidir. Âdi bir samimî ehl-i tarîkat; surî, zahirî bir mütefenninden daha ziyade kendini muhafaza eder. O zevk-i tarîkat vasıtasıyla ve o muhabbet-i evliya cihetiyle imanını kurtarır. Kebairle fâsık olur, fakat kâfir olmaz; kolaylıkla zındıkaya sokulmaz. Şedid bir muhabbet ve metin bir itikad ile aktab kabul ettiği bir silsile-i meşayihî, onun nazarında hiçbir kuvvet çürütemez. Çürütmediği için, onlardan itimadını kesemez. Onlardan itimadı kesilmezse, zındıkaya giremez. Tarîkatta hissesi olmayan ve kalbi harekete gelmeyen, bir muhakkik âlim zât da olsa, şimdiki zındıkların desiselerine karşı kendini tam muhafaza etmesi müşkilleşmiştir.

Birşey daha var ki: Daire-i takvadan hariç, belki daire-i İslâmiyetten hariç bir suret almış bazı meşreblerin ve tarîkat namını haksız olarak kendine takanların seyyiatıyla, tarîkat mahkûm olamaz. Tarîkatın dinî ve uhrevî ve ruhanî çok mühim ve ulvî neticelerinden sarf-ı nazar, yalnız âlem-i İslâm içindeki kudsî bir rabıta olan uhuvvetin inkişafına ve inbisatına en birinci, tesirli ve hararetili vasıta tarîkatlar olduğu gibi; âlem-i küfrün ve siyaset-i Hristiyaniyenin, nur-u İslâmiyeti söndürmek için müdhiş hücumlarına karşı dahi, üç mühim ve sarsılmaz kal'a-i İslâmiyeden bir kal'asıdır. Merkez-i Hilafet olan İstanbul'u beşyüz elli sene bütün âlem-i Hristiyaniyenin karşısında muhafaza ettiren, İstanbul'da beşyüz yerde fişkırın envâr-ı tevhid ve o merkez-i İslâmiyedeki ehl-i imanın mühim bir nokta-i istinadı, o büyük câmilerin arkalarındaki tekyelerde "Allah Allah!" diyenlerin kuvvet-i imaniyeleri ve marifet-i İlahiyeden gelen bir muhabbet-i ruhanî ile cûş u huruşlarıdır.

İşte ey akılsız hamiyet-füruşlar ve sahtekâr milliyetperverler! Tarîkatın, hayat-ı içtimaiyenizde bu hasenesini çürütecek hangi seyyiatlardır, söyleyiniz?

DÖRDÜNCÜ TELVİH:Meslek-i velayet çok kolay olmakla beraber çok müşkilâtlıdır, çok kısa olmakla beraber çok uzundur, çok kıymetdar olmakla beraber çok hatarlıdır, çok geniş olmakla beraber çok dardır.

İşte bu sırlar içindir ki; o yolda sülûk edenler bazan boğulur, bazan zararlı düşer, bazan döner başkalarını yoldan çıkarır.

Ezcümle: Tarîkatta "seyr-i enfüsî" ve "seyr-i âfâkî" tabirleri altında iki meşreb var.

Birinci meşreb, enfüsî meşrebidir; nefisten başlar, hariçten gözünü çeker, kalbe bakar, enaniyeti deler geçer, kalbinden yol açar, hakikatı bulur. Sonra âfâka girer. O vakit âfâkı nuranî görür. Çabuk o seyri bitirir. Enfüsî dairesinde gördüğü hakikatı, büyük bir mikyasta onda da görür. Turuk-u hafiyenin çoğu bu yol ile gidiyor. Bunun da en mühim esası; enaniyeti kırmak, hevayı terketmek, nefsi öldürmektir.

İkinci meşreb; âfâktan başlar, o daire-i kübranın mezahirinde cilve-i esma ve sıfâtı seyredip, sonra daire-i enfüsiyeye girer. Küçük bir mikyasta, daire-i kalbinde o envârı müşahede edip, onda en yakın yolu açar. Kalb, âyine-i Samed olduğunu görür, aradığı maksada vâsıl olur.

İşte birinci meşrebde sülûk eden insanlar nefsi emmareyi öldürmeye muvaffak olamazsa, hevayı terkedip enaniyeti kırmazsa; şükür makamından, fahr makamına düşer.. fahrdan gurura sukut eder. Eğer muhabbetten gelen bir incizab ve incizabdan gelen bir nevi sekir beraber bulunsa, "şatahat" namıyla haddinden çok fazla davalar ondan sudûr eder. Hem kendi zarar eder, hem başkasının zararına sebep olur. Meselâ: Nasılki bir mülazım, kendinde bulunan kumandanlık zevkiyle ve neş'esiyle gururlansa, kendini bir müşir zanner. Küçücük dairesini, o küllî daire ile iltibas eder. Ve bir küçük âyinede görünen bir Güneşi, denizin yüzünde haşmetiyle cilvesi görünen Güneşle bir cihet-i müşabehetle iltibasa sebep olur; öyle de: Çok ehl-i velayet var ki; bir sineğin bir tavus kuşuna nisbeti gibi, kendinden o derece büyük olanlardan kendini büyük görür ve öyle de müşahede ediyor, kendini haklı buluyor. Hattâ ben gördüm ki: Yalnız kalbi intibaha gelmiş uzaktan uzağa velayetin sırrını kendinde hissetmiş, kendini kutb-u a'zam telakki edip o tavrı takınıyordu. Ben dedim: "Kardeşim! Nasılki kanun-u saltanatın, sadrazam dairesinden tâ nahiye müdürü dairesine kadar bir tarzda cüz'î-küllî cilveleri var; öyle de velayetin ve kutbiyetin dahi, öyle muhtelif daire ve cilveleri var. Herbir makamın çok zılleri ve gölgeleri var. Sen, sadrazam-misal kutbiyetin a'zam cilvesini, bir müdür dairesi hükmünde

olan kendi dairende o cilveyi görmüşsün, aldanmışsın. Gördüğün doğrudur, fakat hükmün yanlıştır. Bir sineğe bir kap su, bir küçük denizdir." O zât şu cevabımdan inşaallah ayıldı ve o vartadan kurtuldu.

Hem ben müteaddid insanları gördüm ki, bir nevi Mehdi kendilerini biliyorlardı ve "Mehdi olacağım" diyorlardı. Bu zâtlar yalancı ve aldatıcı değiller, belki aldanıyorlar. Gördüklerini, hakikat zannediyorlar. Esmâ-i İlahînin nasilki tecelliyatı, Arş-ı A'zam dairesinden tâ bir zerreye kadar cilveleri var ve o esmaya mazhariyet de, o nisbette tefavüt eder. Öyle de mazhariyet-i esmadan ibaret olan meratib-i velayet dahi öyle mütefavittir. Şu iltibasın en mühim sebebi şudur:

Makamat-ı evliyadan bazı makamlarda Mehdi vazifesinin hususiyeti bulunduğu ve kutb-u a'zama has bir nisbeti görüldüğü ve Hazret-i Hızır'ın bir münasebet-i hâssası olduğu gibi, bazı meşahirle münasebetdar bazı makamat var. Hattâ o makamlara "Makam-ı Hızır", "Makam-ı Üveys", "Makam-ı Mehdiy" tabir edilir.

İşte bu sırta binaen, o makama ve o makamın cüz'î bir nümunesine veya bir gölgesine girenler, kendilerini o makamla has münasebetdar meşhur zâtlar zannediyorlar. Kendini Hızır telakki eder veya Mehdi itikad eder veya kutb-u a'zam tahayyül eder. Eğer hubb-u câha talib enaniyeti yoksa, o halde mahkûm olmaz. Onun haddinden fazla davaları, şatahat sayılır. Onunla belki mes'ul olmaz. Eğer enaniyeti perde ardında hubb-u câha müteveccih ise; o zât enaniyete mağlub olup, şükrü bırakıp fahre girse, fahrdan git gide gurura sukut eder. Ya divanelik derecesine sukut eder veyahut tarîk-ı haktan sapar. Çünkü büyük evliyayı, kendi gibi telakki eder, haklarındaki hüsn-ü zannı kırılır. Zira nefis ne kadar mağrur da olsa, kendisi kendi kusurunu derkeder. O büyükleri de kendine kıyas edip, kusurlu tevehhüm eder. Hattâ enbiyalar hakkında da hürmeti noksanlaşır.

İşte bu hale giriftar olanlar, mizan-ı şeriatı elde tutmak ve Usûl-üd Din ülemasının düsturlarını kendine ölçü ittihaz etmek ve İmam-ı Gazalî ve İmam-ı Rabbanî gibi muhakkikîn-i evliyanın talimatlarını rehber etmek gerektir. Ve daima nefisini ittiham etmektir. Ve kusurdan, acz ve fakrdan başka nefsin eline vermemektir. Bu meşrebdeki şatahat, hubb-u nefisten neş'et ediyor. Çünkü muhabbet gözü, kusuru görmez. Nefsine muhabbeti için, o kusurlu ve liyakatsız bir cam parçası gibi nefisini, bir pırlanta, bir elmas zanneder. Bu nevi içindeki en tehlikeli bir hata şudur ki; kalbine ilhamî bir tarzda gelen cüz'î manaları "Kelâmullah" tahayyül edip, âyet tabir etmeleridir. Ve onunla, vahyin mertebe-i ulya-yı akdesine bir hürmetsizlik gelir. Evet bal arısının ve hayvanatın ilhamatından tut, tâ avam-ı nâsın ve havass-ı beşeriyenin ilhamatına kadar ve avam-ı melaikenin ilhamatından, tâ havass-ı kerrûbiyyunun ilhamatına kadar

bütün ilhamat, bir nevi kelimat-ı Rabbaniyedir. Fakat mazharların ve makamların kabiliyetine göre kelâm-ı Rabbanî; yetmiş bin perdede telemmu' eden ayrı ayrı cilve-i hitab-ı Rabbanîdir.

Amma vahiy ve kelâmullahın ism-i hassı ve onun en bahir misal-i müşahhası olan Kur'anın necimlerine ism-i has olan "âyet" namı öyle ilhamata verilmesi, hata-yı mahzdır. Onikinci ve Yirmibeşinci ve Otuzbirinci Sözlerde beyan ve isbat edildiği gibi, elimizdeki boyalı âyinede görünen küçük ve sönük ve perdeli Güneşin misali, semadaki Güneşe ne nisbeti varsa; öyle de o müddeilerin kalbindeki ilham dahi, doğrudan doğruya kelâm-ı İlahî olan Kur'an Güneşinin âyetlerine nisbeti, o derecededir. Evet herbir âyinede görünen güneşin misalleri, güneşindir ve onunla münasebetdardır denilse, haktır; fakat o Güneşçiklerin âyinesine Küre-i Arz takılmaz ve onun cazibesıyla bağlanmaz!

BEŞİNCİ TELVİH:Tarîkatın gayet mühim bir meşrebi olan "Vahdet-ül Vücut" namı altındaki Vahdet-üş Şuhud, yani Vâcib-ül Vücut'un vücuduna hasr-ı nazar edip, sair mevcudatı, o vücud-u Vâcib'e nisbeten o kadar zaîf ve gölge görür ki, vücud ismine lâyük olmadığını hükmedip, hayal perdesine sarıp, terk-i masiva makamında onları hiç saymak, hattâ madum tasavvur etmek, yalnız cilve-i esma-i İlahiyeye hayalî bir âyine vaziyeti vermek kadar ileri gider.

İşte bu meşrebin ehemmiyetli bir hakikatı var ki: Vâcib-ül Vücut'un vücudu, iman kuvvetiyle ve yüksek bir velayetin hakkalyakîn derecesinde inkişafıyla, vücud-u mümkinat o derece aşağıya düşer ki, hayal ve ademden başka onun nazarında makamları kalmaz; âdetâ Vâcib-ül Vücut'un hesabına kâinatı inkâr eder.

Fakat bu meşrebin tehlikeleri var. En birincisi şudur ki: Erkân-ı imaniye altıdır. İman-ı billahtan başka, iman-ı bilyevmil'âhir gibi rükünler var. Bu rükünler ise, mümkinatın vücudlarını ister. O muhkem erkân-ı imaniye, hayal üstünde bina edilmez! Onun için, o meşreb sahibi, âlem-i istiğrak ve sekirden âlem-i sahve girdiği vakit, o meşrebi beraber almamak gerektir ve o meşrebin muktezasıyla amel etmemek lâzımdır. Hem kalbî ve halî ve zevkî olan bu meşrebi, aklî ve kavlı ve ilmî suretine çevirmemektir. Çünkü Kitab ve Sünnetten gelen desatir-i akliye ve kavanin-i ilmiye ve usûl-ü kelâmîye o meşrebi kaldıramıyor; kabil-i tatbik olamıyor. Onun için, Hulefa-yı Raşidînden ve Eimme-i Müçtehidînden ve selef-i sâlihînin büyüklerinden, o meşreb sarıhan görünmüyor. Demek, en âlî meşreb değil. Belki yüksek, fakat nâkıs. Çok ehemmiyetli, fakat çok hatarlı. Çok ağır, fakat çok zevklidir. O zevk için ona girenler, ondan çıkmak istemiyorlar, hodgâmlık ile en yüksek mertebe zannediyorlar. Bu meşrebin esasını ve mahiyetini, Nokta Risalesinde ve bir kısım Sözlerde ve Mektubatta bir derece beyan ettiğimizden, onlara iktifaen, şurada o mühim meşrebin ehemmiyetli bir vartasını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

O meşreb, daire-i esbabdan geçip, terk-i masiva sırrıyla mümkinattan alâkasını kesen ehass-ı havassın istiğrak-ı mutlak haletinde mazhar olduğu sâlih bir meşrebirdir. Şu meşrebi, esbab içinde boğulanların ve dünyaya âşık olanların ve felsefe-i maddiye ile tabiata saplananların nazarına ilmî bir surette telkin etmek, tabiat ve maddede onları boğdurmaktır ve hakikat-ı İslâmiyeden uzaklaştırmaktır. Çünkü dünyaya âşık ve daire-i esbaba bağlı bir nazar, bu fâni dünyaya bir nevi beka vermek ister. O dünya mahbubunu elinden kaçırmak istemiyor; vahdet-ül vücud bahanesiyle ona bir bâki vücud tevehhüm eder, o mahbubu olan dünya hesabına ve beka ve ebediyeti ona tam mal etmesine binaen, bir mabudiyet derecesine çıkarır. -Neûzü billah- Allah'ı inkâr etmek vartasına yol açar. Şu asırda maddiyyunluk fikri o derece istilâ etmiş ki, maddiyatı herşey'e merci' biliyorlar. Böyle bir asırda has ehl-i iman, maddiyatı i'dam eder derecesinde ehemmiyetsiz gördüklerinden; Vahdet-ül Vücud meşrebi ortaya atılsa belki maddiyyunlar sahib çıkacaklar, "Biz de böyle diyoruz" diyecekler. Halbuki dünyada meşarib içinde, maddiyyunların ve tabiatperestlerin mesleğinden en uzak meşreb, Vahdet-ül Vücud meşrebidir. Çünkü ehl-i Vahdet-ül Vücud, o kadar vücud-u İlahîye kuvvet-i iman ile ehemmiyet veriyorlar ki, kâinatı ve mevcudatı inkâr ediyorlar. Maddiyyunlar ise, o kadar mevcudata ehemmiyet veriyorlar ki; kâinat hesabına, Allah'ı inkâr ediyorlar. İşte bunlar nerede? Ötekiler nerede?

ALTINCI TELVİH:"Üç Nokta"dır.

Birinci Nokta: Velayet yolları içinde en güzeli, en müstakimi, en parlağı, en zengini; Sünnet-i Seniyyeye ittiba'dır. Yani: A'mal ve harekâtında Sünnet-i Seniyyeyi düşünüp ona tabi olmak ve taklid etmek ve muamelât ve ef'alinde ahkâm-ı şer'iyeyi düşünüp rehber ittihaz etmektir.

İşte bu ittiba ve iktida vasıtasıyla, âdi ahvali ve örfî muameleleri ve fitrî hareketleri ibadet şekline girmekle beraber; herbir ameli, sünneti ve şer'i o ittiba' noktasında düşündürmekle, bir tahattur-u hükm-ü şer'î veriyor. O tahattur ise, sahib-i şeriatı düşündürüyor. O düşünmek ise, Cenab-ı Hakk'ı hatıra getiriyor. O hatıra, bir nevi huzur veriyor. O halde mütemadiyen ömür dakikaları, huzur içinde bir ibadet hükmüne getirilebilir. İşte bu cadde-i kübra, velayet-i kübra olan ehl-i veraset-i nübüvvet olan sahabe ve selef-i sâlihînin caddesidir.

İkinci Nokta: Velayet yollarının ve tarîkat şubelerinin en mühim esası, ihlastır. Çünkü ihlas ile hafî şirklerden halas olur. İhlası kazanmayan, o yollarda gezemez. Ve o yolların en keskin kuvveti, muhabbettir. Evet muhabbet, mahbubunda bahaneler aramaz ve kusurlarını görmek istemez. Ve kemaline delalet eden zaîf emareleri, kavî hüccetler hükmünde görür. Daima mahbubuna taraftardır.

İşte bu sırra binaendir ki, muhabbet ayağıyla marifetullaha teveccüh eden zâtlar; şübehata ve itirazata kulak vermezler, ucuz kurtulurlar. Binler şeytan toplansa, onların mahbub-u hakikîsinin kemaline işaret eden bir emareyi, onların nazarında ibtal edemez. Eğer muhabbet olmazsa, o vakit kendi nefsi ve şeytanı ve haricî şeytanların ettikleri itirazat içinde çok çırpınacak. Kahramancasına bir metanet ve kuvvet-i iman ve dikkat-i nazar lâzımdır ki, kendisini kurtarsın.

İşte bu sırra binaendir ki; umum meratib-i velayette marifetullahtan gelen muhabbet, en mühim maye ve iksirdir. Fakat muhabbetin bir vartası var ki: Ubudiyetin sırrı olan niyazdan, mahviyetten naza ve davaya atlar, mizansız hareket eder. Masiva-yı İlahiyeye teveccühü hengâmında, mana-yı harfiden mana-yı ismîye geçmesiyle; tiryak iken zehir olur. Yani; gayrullahı sevdiği vakit, Cenab-ı Hak hesabına ve onun namına, onun bir âyine-i esması olmak cihetiyle rabt-ı kalb etmek lâzımken; bazan o zâtı, o zât hesabına, kendi kemalât-ı şahsiyesi ve cemal-i zâtîsi namına düşünüp, mana-yı ismiyle sever. Allah'ı ve peygamberi düşünmeden yine onları sevebilir. Bu muhabbet, muhabbetullaha vesile değil, perde oluyor. Mana-yı harfî ile olsa, muhabbetullaha vesile olur, belki cilvesidir denilebilir.

Üçüncü Nokta: Bu dünya, dâr-ül hikmettir, dâr-ül hizmettir; dâr-ül ücret ve mükâfat değil. Buradaki a'mal ve hizmetlerin ücretleri berzahta ve âhirettedir. Buradaki a'mal, berzahta ve âhirette meyve verir. Madem hakikat budur, a'mal-i uhreviyeye ait neticeleri dünyada istememek gerektir. Verilse de memnunane değil, mahzunane kabul etmek lâzımdır. Çünkü Cennet'in meyveleri gibi, kopardıkça yerine aynı gelmek sırrıyla, bâki hükmünde olan amel-i uhrevî meyvesini, bu dünyada fâni bir surette yemek, kâr-ı akıl değildir. Bâki bir lâmbayı, bir dakika yaşayacak ve sönecek bir lâmba ile mübadele etmek gibidir.

İşte bu sırra binaen; ehl-i velayet, hizmet ve meşakkat ve musibet ve külfeti hoş görüyorlar, nazlanmıyorlar, şekva etmiyorlar. "Elhamdülillahi alâküllihal" diyorlar. Keşf ü keramet, ezvak u envâr verildiği vakit, bir iltifat-ı İlahî nev'inden kabul edip setrine çalışıyorlar. Fahre değil, belki şükre, ubudiyete daha ziyade giriyorlar. Çokları o ahvalin istitar ve inkıtânı istemişler, tâ ki amellerindeki ihlas zedelenmesin. Evet makbul bir insan hakkında en mühim bir ihsan-ı İlahî, ihsanını ona ihsas etmemektir; tâ niyazdan naza ve şükürden fahre girmesin.

İşte bu hakikata binaendir ki, velayeti ve tarîkatı isteyenler; eğer velayetin bazı tereşşuhâtı olan ezvak ve keramatı isterlerse ve onlara müteveccih ise ve onlardan hoşlansa; bâki uhrevî meyveleri, fâni dünyada, fâni bir surette yemek

kabilinden olmakla beraber; velayetin mayesi olan ihlası kaybedip, velayetin kaçmasına meydan açar.

YEDİNCİ TELVİH: "Dört Nükte"dir.

Birinci Nükte: Şeriat doğrudan doğruya, gölgesiz, perdesiz, sırr-ı ehadiyet ile rububiyet-i mutlaka noktasında hitab-ı İlahînin neticesidir. Tarîkatın ve hakikatın en yüksek mertebeleri, şeriatın cüzleri hükmüne geçer. Yoksa daima vesile ve mukaddime ve hâdim hükmündedirler. Neticeleri, şeriatın muhkematıdır. Yani: Hakaik-i şeriata yetişmek için, tarîkat ve hakikat meslekleri, vesile ve hâdim ve basamaklar hükmündedir. Git gide en yüksek mertebede, nefis-i şeriatta bulunan mana-yı hakikat ve sırr-ı tarîkata inkılab ederler. O vakit, şeriat-ı kübranın cüzleri oluyorlar. Yoksa bazı ehl-i tasavvufun zannettikleri gibi, şeriatı zahirî bir kışır, hakikatı onun içi ve neticesi ve gayesi tasavvur etmek doğru değildir. Evet şeriatın, tabakat-ı nâsa göre inkişafatı ayrı ayrıdır. Avam-ı nâsa göre zahir-i şeriatı, hakikat-ı şeriat zannedip, havassa münkeşif olan şeriatın mertebesine "hakikat ve tarîkat" namı vermek yanlıştır. Şeriatın umum tabakata bakacak meratibi var.

İşte bu sırra binaendir ki: Ehl-i tarîkat ve ashab-ı hakikat ileri gittikçe, hakaik-i şeriata karşı incizabları, iştiyakları, ittibaları ziyadeleşiyor. En küçük bir Sünnet-i Seniye'yi, en büyük bir maksad gibi telakki edip, onun ittibasına çalışıyorlar, onu taklid ediyorlar. Çünkü vahiy ne kadar ilhamdan yüksek ise; semere-i vahiy olan âdâb-ı şer'iyeye, o derece semere-i ilham olan âdâb-ı tarîkattan yüksek ve ehemmiyetlidir. Onun için, tarîkatın en mühim esası, Sünnet-i Seniye'ye ittiba' etmektir.

İkinci Nükte: Tarîkat ve hakikat, vesilelikten çıkmamak gerektir. Eğer maksud-u bizzât hükmüne geçseler; o vakit şeriatın muhkematı ve ameliatı ve Sünnet-i Seniye'ye ittiba', resmî hükmünde kalır; kalb öteki tarafa müteveccih olur. Yani: Namazdan ziyade halka-i zikri düşünür; feraizden ziyade, evradına müncezib olur; kebairden kaçmaktan ziyade, âdâb-ı tarîkatın muhalefetinden kaçır. Halbuki muhkemat-ı şeriat olan farzların bir tanesine, evrad-ı tarîkat mukabil gelemez; yerini dolduramaz. Âdâb-ı tarîkat ve evrad-ı tasavvuf, o feraizin içindeki hakikî zevke medar-ı teselli olmalı, menşe olmamalı. Yani: Tekyesi, câmideki namazın zevkine ve ta'dil-i erkânına vesile olmalı; yoksa câmideki namazı çabuk resmî kılıp, hakikî zevkini ve kemalini tekyede bulmayı düşünen, hakikattan uzaklaşıyor.

Üçüncü Nükte: "Sünnet-i Seniye ve ahkâm-ı şeriat haricinde tarîkat olabilir mi?" diye soruluyor.

Elcevab: Hem var, hem yok. Vardır, çünkü bazı evliya-yı kâmilîn, şeriat kılincıyla i'dam edilmişler. Hem yoktur, çünkü muhakkikîn-i evliya, Sa'dî-i Şirazî'nin bu düsturunda ittifak etmişler: *مُحَالِّسْتِ سَعْدِي بَرَاهِ صَفَا ظَفَرُ بُرْدُنْ جُزْ دَرِ بِي مُصْطَفَى*
Yani: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın caddesinden hariç ve onun arkasından gitmeyen muhaldir ki; hakikî envâr-ı hakikata vâsıl olabilsin." Bu mes'elenin sırrı şudur ki: Madem Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm Hâtem-ül Enbiya'dır ve umum nev'-i beşer namına muhatab-ı İlahîdir; elbette nev'-i beşer, onun caddesi haricinde gidemez ve bayrağı altında bulunmak zarurîdir. Ve madem ehl-i cezbe ve ehl-i istiğrak, muhalefetlerinden mes'ul olamazlar; ve madem insanda bazı letaif var ki, teklif altına giremez; o latife hâkim olduğu vakit, tekâlif-i şer'iyeye muhalefetiyle mes'ul tutulmaz; ve madem insanda bazı letaif var ki, teklif altına girmediği gibi, ihtiyar altına da girmez; hattâ aklın tedbiri altına da girmez, o latife, kalbi ve aklı dinlemez; elbette o latife bir insanda hâkim olduğu zaman -fakat o zamana mahsus olarak- o zât, şeriata muhalefette velayet derecesinden sukut etmez, mazur sayılır. Fakat bir şartla ki, hakaik-i şeriata ve kavaid-i imaniyeye karşı bir inkâr, bir tezyif, bir istihfaf olmasın. Ahkâmı yapmasa da, ahkâmı hak bilmek gerektir. Yoksa o hale mağlub olup, neûzü billah, o hakaik-ı muhkemeye karşı inkâr ve tekzibi işmam edecek bir vaziyet, alâmet-i sukuttur!

Elhasıl: Daire-i şeriatın haricinde bulunan ehl-i tarîkat iki kısımdır:

Bir kısmı: -Sâbikan geçtiği gibi- ya hale, istiğraka, cezbe ve sekre mağlub olup veya teklifi dinlemeyen veya ihtiyarı işitmeyen latifelerin mahkûmu olup, daire-i şeriatın haricine çıkıyor. Fakat o çıkmak, ahkâm-ı şeriatı beğenmemekten veya istememekten değil; belki mecburiyetle ihtiyarsız terk ediyor. Bu kısım ehl-i velayet var. Hem mühim veliler, bunların içinde muvakkaten bulunmuş. Hattâ bu neviden; değil yalnız daire-i şeriatın, belki daire-i İslâmiyet haricinde bulunduğunu bazı muhakkikîn-i evliya hükmetmişler. Fakat bir şartla: Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın getirdiği ahkâmın hiçbirini tekzib etmemektir. Belki, ya düşünmüyor veya müteveccih olamıyor veyahut bilemiyor ve bilmiyor. Bilse, kabul etmese olmaz!

İkinci kısım ise: Tarîkat ve hakikatın parlak ezvaklarına kapılıp, mezâkıdan çok yüksek olan hakaik-i şeriatın derece-i zevkine yetişemediği için; zevksiz, resmî birşey telakki edip, ona karşı lâkayd kalır. Gitgide, şeriatı zahirî bir kışır zanneder. Bulduğu hakikatı, esas ve maksud telakki eder. "Ben onu buldum, o bana yeter." der, ahkâm-ı şeriata muhalif hareket eder. Bu kısımdan aklı başında olanlar mes'uldürler, sukut ediyorlar, belki kısmen şeytana maskara oluyorlar.

Dördüncü Nükte: Ehl-i dalalet ve bid'at fırkalarından bir kısım zâtlar, ümmet nazarında makbul oluyorlar. Aynen onlar gibi zâtlar var; zahirî hiçbir

fark yokken, ümmet reddediyor. Bunda hayret ediyordum. Meselâ: Mu'tezile mezhebinde Zemahşerî gibi, İtizal'de en mutaassıb bir ferd olduğu halde, muhakkikîn-i Ehl-i Sünnet, onun o şedid itirazatına karşı onu tekfir ve tadlil etmiyorlar, belki bir râh-ı necat onun için arıyorlar. Zemahşerî'nin derece-i şiddetinden çok aşağı Ebu Ali Cübbaî gibi mu'tezile imamlarını, merdud ve matrud sayıyorlar. Çok zaman bu sır benim merakıma dokunuyordu. Sonra lütf-u İlahî ile anladım ki: Zemahşerî'nin Ehl-i Sünnet'e itirazatı, hak zannettiği mesleğindeki muhabbet-i haktan ileri geliyordu. Yani, meselâ: Tenzih-i hakikî; onun nazarında, hayvanlar kendi e'faline hâlık olmasıyla oluyor. Onun için Cenab-ı Hakk'ı tenzih muhabbetinden, Ehl-i Sünnet'in halk-ı e'fal mes'elesinde düsturunu kabul etmiyor. Merdud olan sair Mu'tezile imamları muhabbet-i haktan ziyade, Ehl-i Sünnet'in yüksek düsturlarına kısa akılları yetişemediğinden ve geniş kavanin-i Ehl-i Sünnet, onların dar fikirlerine yerleşmediğinden, inkâr ettiklerinden merduddurlar. Aynen bu İlm-i Kelâm'daki Ehl-i İtizal'in Ehl-i Sünnet ve Cemaat'a muhalefeti olduğu gibi, Sünnet-i Seniye haricindeki bir kısım ehl-i tarîkatın muhalefeti dahi iki cihettedir:

Biri: Zemahşerî gibi; haline, meşrebine meftuniyet cihetinde daha derece-i zevkine yetişemediği âdâb-ı şeriata karşı bir derece lâkayd kalır.

Diğer kısmı ise: Hâşâ âdâb-ı şeriata, desatir-i tarîkata nisbeten ehemmiyetsiz bakar. Çünkü dar havsalası, o geniş ezvakı ihata edemiyor ve kısa makamı, o yüksek âdâba yetişemiyor.

SEKİZİNCİ TELVİH: Sekiz vartayı beyan eder:

Birincisi: Sünnet-i Seniye tam ittibayı riayet etmeyen bir kısım ehl-i sülûk; velayeti, nübüvveti tercih etmekle vartaya düşer. Yirmidördüncü ve Otuzbirinci Sözlere'de, nübüvvet ne kadar yüksek olduğu ve velayet ona nisbeten ne kadar sönük olduğu isbat edilmiştir.

İkincisi: Ehl-i tarîkatın bir kısım müfrit evliyasını Sahabeye tercih, hattâ Enbiya derecesinde görmeye vartaya düşer. Onikinci ve Yirmiyedinci Sözlere'de ve Sahabeler hakkındaki zeylinde kat'î isbat edilmiştir ki: Sahabelerde öyle bir hâssa-i sohbet var ki, velayet ile yetişilmez ve Sahabelere tefevvuk edilmez ve Enbiyaya hiçbir vakit evliya yetişmez.

Üçüncüsü: İfrat ile tarîkat taassubu taşıyanların bir kısmı, âdâb ve evrad-ı tarîkatı Sünnet-i Seniye tercih etmekle Sünnete muhalefet edip, Sünneti terkeder, fakat virdini bırakmaz. O suretle âdâb-ı şer'iyeye bir lâkaydlık vaziyeti gelir, vartaya düşer.

Çok Sözlerde isbat edildiği gibi ve İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî gibi muhakkikîn-i ehl-i tarîkat derler ki: "Birtek Sünnet-i Seniye'ye ittiba' noktasında hasıl olan makbuliyet, yüz âdâb ve nevafile hususiyeden gelemez. Bir farz, bin Sünnete müreccah olduğu gibi; bir Sünnet-i Seniye dahi, bin âdâb-ı tasavvufa müreccahtır." demişler.

Dördüncüsü: Müfrit bir kısım ehl-i tasavvuf; ilhamı, vahiy gibi zanneder ve ilhamı, vahiy nev'inden telakki eder, vartaya düşer. Vahyin derecesi ne kadar yüksek ve küllî ve kudsî olduğu ve ilhamat ona nisbeten ne derece cüz'î ve sönük olduğu, Onikinci Söz'de ve i'caz-ı Kur'ana dair Yirmibeşinci Söz'de ve sair risalelerde gayet kat'î isbat edilmiştir.

Beşincisi: Sırr-ı tarîkatı anlamayan bir kısım mutasavvife, zaîfleri takviye etmek ve gevşekleri teşci' etmek ve şiddet-i hizmetten gelen usanç ve meşakkati tahfif etmek için, istenilmeyerek verilen ezvak ve envâr ve keramâtı hoş görüp meftun olur; ibadeta, hidemata ve evrada tercih etmekle vartaya düşer. Şu risalenin Altıncı Telvihinin Üçüncü Noktasında icmalen beyan olunduğu ve sair Sözlerde kat'iyyen isbat edilmiştir ki: Bu dâr-ı dünya, dâr-ül hizmettir, dâr-ül ücret değil! Burada ücretini isteyenler; bâki, daimî meyveleri, fâni ve muvakkat bir surete çevirmekle beraber, dünyadaki beka hoşuna geliyor, müştakane berzaha bakamıyor; âdeta bir cihette dünya hayatını sever, çünkü içinde bir nevi âhireti bulur.

Altıncısı: Ehl-i hakikat olmayan bir kısım ehl-i sülûk, makamat-ı velayetin gölgelerini ve zıllarını ve cüz'î nümunelerini, makamat-ı asliye-i külliye ile iltibas etmekle vartaya düşer. Yirmidördüncü Söz'ün İkinci Dalı'nda ve sair Sözlerde kat'iyyen isbat edilmiştir ki: Nasıl Güneş, âyineler vasıtasıyla taaddüd ediyor; binler misalî Güneş, aynı Güneş gibi ziya ve hararet sahibi olur. Fakat o misalî Güneşler, hakikî Güneşe nisbeten çok zaîftirler. Aynen onun gibi: Makamat-ı Enbiya ve eazım-ı evliyanın makamatının bazı gölgeleri ve zılları var. Ehl-i sülûk onlara girer; kendini, o evliya-yı azîmeden daha azîm görür; belki Enbiyadan ileri geçtiğini zanneder, vartaya düşer. Fakat bu geçmiş umum vartalardan zarar görmemek için, usûl-ü imaniyeyi ve esasat-ı şeriati daima rehber ve esas tutmak ve meşhudunu ve zevkini onlara karşı muhalefetinde ittiham etmekledir.

Yedincisi: Bir kısım ehl-i zevk ve şevk, sülûkünde fahrî, nazî, şatahatı, teveccüh-ü nâsı ve merciiyeti; şükre, niyaza, tazarruata ve nâstan istiğnaya tercih etmekle vartaya düşer. Halbuki en yüksek mertebe ise, ubudiyet-i Muhammediyedir ki, "Mahbubiyet" ünvanıyla tabir edilir. Ubudiyetin ise sırr-ı esası; niyaz, şükür, tazarru', huşu', acz, fakr, halktan istiğna cihetiyle o hakikatın kemaline mazhar olur. Bazı evliya-yı azîme, fahr ve naz ve şatahata

muvaakkaten, ihtiyarsız girmişler; fakat o noktada, ihtiyaren onlara iktida edilmez; hâdîdirler, mühdî degillerdur; arkalarından gidilmez!

Sekizinci Varta: Hodgâm, aceleci bir kısım ehl-i sülûk; âhirette alınacak ve koparılacak velayet meyvelerini, dünyada yemesini ister ve sülûkunda onları istemekle vartaya düşer. Halbuki وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ gibi âyetlerle ilân edildiği gibi, çok Sözlerde kat'iyen isbat edilmiştir ki: Âlem-i bekada birtek meyve, fâni dünyanın bin bahçesine müreccahtır. Onun için, o mübarek meyveleri burada yememeli. Eğer istenilmeyerek yedirilse şükredilmeli; mükâfat için değil, belki teşvik için bir ihsan-ı İlahî olarak telakki edilmeli.

DOKUZUNCU TELVİH:Tarîkatın pek çok semeratından ve faidelerinden yalnız burada "Dokuz Adedi"ni icmalen beyan edeceğiz:

Birincisi: İstikametli tarîkat vasıtasıyla, saadet-i ebediyedeki ebedî hazinelerin anahtarları ve menş'e'leri ve madenleri olan hakaik-i imaniyenin inkişafı ve vuzuhu ve aynelyakîn derecesinde zuhurlarıdır.

İkincisi: Makine-i insaniyenin merkezi ve zenbereği olan kalbi, tarîkat vasıta olup işletmesiyle ve o işletmekle, sair letaif-i insaniyeyi harekete getirip, netice-i fitratlarına sevk ederek hakikî insan olmaktır.

Üçüncüsü: Âlem-i berzah ve âhîret seferinde, tarîkat silsilelerinden bir silsileye iltihak edip ve o kabile-i nuraniye ile ebed-ül âbâd yolunda arkadaş olmak ve yalnızlık vahşetinden kurtulmak ve onlarla, dünyada ve berzahta manen ünsiyet etmek ve evham ve şübehatın hücumlarına karşı, onların icmâına ve ittifakına istinad edip, herbir üstadını kavî bir sened ve kuvvetli bir bürhan derecesinde görüp, onlarla o hatıra gelen dalalet ve şübehatı def'etmektir.

Dördüncüsü: İmandaki marifetullah ve o marifetteki muhabbetullahın zevkini, safî tarîkat vasıtasıyla anlamak ve o anlamakla dünyanın vahşet-i mutlakasından ve insanın kâinattaki gurbet-i mutlakasından kurtulmaktır. Çok Sözlerde isbat etmişiz ki: Saadet-i dâreyn ve elemsiz lezzet ve vahşetsiz ünsiyet ve hakikî zevk ve ciddî saadet, iman ve İslâmiyetin hakikatındadır. İkinci Söz'de beyan edildiği gibi: İman, şecere-i tûbâ-i Cennet'in bir çekirdeğini taşıyor. İşte tarîkatın terbiyesiyle, o çekirdek neşvünema bulur, inkişaf eder.

Beşincisi: Tekâlif-i şer'iyedeki hakaik-i latifeyi, tarîkattan ve zikr-i İlahîden gelen bir intibah-ı kalbî vasıtasıyla hissetmek, takdir etmek... O vakit taate, suhre gibi değil, belki iştiyakla itaat edip ubudiyeti îfa eder.

Altıncısı: Hakikî zevke ve ciddî teselliye ve kedersiz lezzete ve vahşetsiz ünsiyete, hakikî medar ve vasıta olan tevekkül makamını ve teslim rütbesini ve rıza derecesini kazanmaktır.

Yedincisi: Sülûk-u tarîkatın en mühim şartı, en ehemmiyetli neticesi olan ihlas vasıtasıyla, şirk-i hafîden ve riya ve tasannu' gibi rezailden halâs olmak ve tarîkatın mahiyet-i amelîyesi olan tezkiye-i nefis vasıtasıyla, nefis-i emmarenin ve enaniyetin tehlikelerinden kurtulmaktır.

Sekizincisi: Tarîkatta, zikr-i kalbî ile ve tefekkür-ü aklî ile kazandığı teveccüh ve huzur ve kuvvetli niyetler vasıtasıyla, âdetlerini ibadet hükmüne çevirmek ve muamelât-ı dünyeviyesini, a'mal-i uhreviye hükmüne getirip sermaye-i ömrünü hüsn-ü istimal etmek cihetiyle, ömrünün dakikalarını hayat-ı ebediyenin sümbüllerini verecek çekirdekler hükmüne getirmektir.

Dokuzuncusu: Seyr-i sülûk-u kalbî ile ve mücahede-i ruhî ile ve terakkiyat-ı maneviye ile, insan-ı kâmil olmak için çalışmak; yani hakikî mü'min ve tam bir müslüman olmak; yani yalnız surî değil, belki hakikat-ı iman ve hakikat-ı İslâmı kazanmak; yani şu kâinat içinde ve bir cihette kâinat mümessili olarak, doğrudan doğruya kâinatın Hâlık-ı Zülcelaline abd olmak ve muhatab olmak ve dost olmak ve halil olmak ve âyine olmak ve ahsen-i takvimde olduğunu göstermekle, benî-Âdemin melaikeye rüchaniyetini isbat etmek ve şeriatın imanî ve amelî cenahlarıyla makam-ı âliyede uçmak ve bu dünyada saadet-i ebediyeye bakmak, belki de o saadete girmektir.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى الْعُقُوتِ الْأَكْبَرِ فِي كُلِّ الْغُصُورِ وَالْقُطْبِ الْأَعْظَمِ فِي كُلِّ الدُّهُورِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي تَظَاهَرَتْ حِشْمَةُ وَلَايَتِهِ
وَمَقَامُ مَحَبَّتِيَّتِهِ فِي مِعْرَاجِهِ وَانْدَرَجَ كُلُّ الْوَلَايَاتِ فِي ظِلِّ مِعْرَاجِهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Zeyl

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[Bu küçük zeylin büyük bir ehemmiyeti var. Herkese menfaatlidir.]

Cenab-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur. Bütün hak tarîkler Kur'andan alınmıştır. Fakat tarîkatların bazıları, bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarîkler içinde, kasır fehminle Kur'andan istifade ettiğim "Acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür" tarîkidir. Evet acz dahi, aşk

gibi belki daha eslem bir tarîktir ki; ubudiyet tarîkiyle mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi, Rahman ismine îsal eder. Hem şefkat dahi aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki, Rahîm ismine îsal eder. Hem tefekkür dahi aşk gibi, belki daha zengin ve daha parlak bir tarîktir ki, Hakîm ismine îsal eder. Şu tarîk, hafî tarîkler misillü "Letaif-i Aşere" gibi on hatve değil ve tarîk-1 cehriye gibi "Nüfus-u Seb'a" yedi mertebeye atılan adımlar değil, belki "Dört Hatve"den ibarettir. Tarîkattan ziyade hakikattir, şeriattır. Yanlış anlaşılmasın: Acz ve fakr ve kusurunu, Cenab-ı Hakk'a karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir. Şu kısa tarîkın evradı: İttiba-ı sünnettir, feraizi işlemek, kebairi terketmektir. Ve bilhassa namazı ta'dil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

Birinci hatveye **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** âyeti işaret ediyor.

İkinci hatveye

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ âyeti işaret ediyor.

Üçüncü hatveye **مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ** âyeti işaret ediyor.

Dördüncü hatveye **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyeti işaret ediyor. Şu dört hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

Birinci Hatvede: **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** âyeti işaret ettiği gibi: Tezkiye-i nefis etmemek. Zira insan, cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefsinin sever. Belki, evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever, başka herşey'i nefsinin feda eder. Mabud'a lââyık bir tarzda nefsinin medheder. Mabud'a lââyık bir tenzih ile nefsinin meayibden tenzih ve tebrie eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lââyık görmez ve kabul etmez. Nefsinin perestiş eder tarzında şiddetle müdafaa eder. Hattâ fitratında tevdi' edilen ve Mabud-u Hakikî'nin hamd ve tesbihi için ona verilen cihazat ve istidadı, kendi nefsinin sarfederek **مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ** sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir. İşte şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathiri: Onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.

İkinci Hatvede: **وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ** dersini verdiği gibi: Kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevti düşünse, başkasına verir. Fena ve zevali görse, kendine almaz ve külfet ve hizmet makamında nefsinin unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzuzat makamında nefsinin düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefsinin emmarenin muktezasıdır. Şu makamda tezkiyesi, tathiri,

terbiyesi; Şu halin aksidir. Yani nisyân-1 nefis içinde nisyân etmemek. Yani huzuzat ve ihtirasatta unutmak ve mevttte ve hizmette düşünmek.

Üçüncü Hatvede: **مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ** dersini verdiği gibi; nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu hatvede, nefsinde yalnız kusuru ve naksı ve aczi ve fakrı görüp, bütün mehasin ve kemalâtını, Fâtır-1 Zülcelal tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahr yerinde Şükür ve temeddüh yerinde hamdetmektir. Şu mertebede tezkiyesi, **فَدَأْفَلَحَ مَنْ رَزَقَهَا** sırrıyla Şudur ki: Kemalini kemalsizlikte, kudretini aczde, gınasını fakrda bilmektir.

Dördüncü Hatvede: **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** dersini verdiği gibi: Nefs, kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcut bilir. Ondan bir nevi rububiyet dava eder. Mabuduna karşı adavetkârane bir isyanı taşır. İşte gelecek Şu hakikatı derketmekle ondan kurtulur. Hakikat Şudur ki: Herşey nefsinde mana-yı ismiyle fânidir, mefkuddur, hâdistir, madumdur. Fakat mana-yı harfiyle ve Sâni'-i Zülcelal'in esmasına âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibariyle Şahiddir, meŐhuddur, vâciddir, mevcuddur. Şu makamda tezkiyesi ve tathiri Şudur ki: Vücudunda adem, ademinde vücudu vardır. Yani, kendini bilse, vücud verse; kâinat kadar bir zulümat-1 adem içindedir. Yani, vücud-u Őahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikî'den gaflet etse, yıldız böceği gibi bir Şahsî ziya-yı vücudu; nihayetsiz zulümat-1 adem ve firaklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enaniyeti bırakıp, bizzât nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikî'nin bir âyine-i tecellisi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudatı ve nihayetsiz bir vücudu kazanır. Zira bütün mevcudat, esmasının cilvelerine mazhar olan Zât-1 Vâcib-ül Vücud'u bulan bir kalb herşey'i bulur.

Hâtıme

Şu acz, fakr, Şefkat, tefekkür tarîkındaki dört hatvenin izahatı; hakikatın ilmine, Şeriatın hakikatına, Kur'anın hikmetine dair olan yirmialtı aded Sözlere geçmiştir. Yalnız Şurada bir iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet Şu tarîk daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelal'e verir. Halbuki en keskin tarîk olan aşk, nefsinden elini çeker, fakat maŐuk-u mecazîye yapışır. Onun zevalini bulduktan sonra Mahbub-u Hakikî'ye gider. Hem Şu tarîk daha eslemidir. Çünkü nefsin Şatahat ve bâlâ-pervazane davaları bulunmaz. Çünkü acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin. Hem bu tarîk daha umumî ve cadde-i kübradır. Çünkü kâinatı ehl-i vahdet-ül vücud gibi, huzur-u daimî kazanmak için i'dama mahkûm zannedip "Lâ mevcude illâ Hu" hükmetmeye veyahut ehl-i vahdet-üş Şuhud gibi, huzur-u daimî için kâinatı nisyân-1 mutlak

habsinde hapse mahkûm tahayyül edip "Lâ meşhude illâ Hu" demeye mecbur olmuyor. Belki i'damdan ve hapisten gayet zahir olarak Kur'an afvettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudatı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelal hesabına istihdam edip esma-i hüsnasının mazhariyet ve âyinedarlık vazifesinde istimal ederek mana-yı harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup huzur-u daimîye girmektir; herşeyde Cenab-ı Hakk'a bir yol bulmaktır.

Elhasıl: Mevcudatı mevcudat hesabına hizmetten azlederek, mana-yı ismiyle bakmamaktır.

* * *

Otuzuncu Mektub

Matbu', Arabî "İşarat-ül İ'caz Tefsiri"dir.

* * *

Otuzbirinci Mektub

Otuzbir "Lem'a"dır.

* * *

Otuzikinci Mektub

Kendi kendine manzum tarzını alan matbu' "Lemaat" risalesidir. Aynı zamanda "Otuzikinci Lem'a" olup, "Sözler" mecmuasının âhinde neşredilmiştir.

Otuzüçüncü Mektub

Marifet-i İlahiyeye pencereler açan "Otuzüç Pencereli Risale" olup, bir cihette "Otuzüçüncü Söz" olduğundan Sözler Mecmuasında neşredilmiş, buraya dercedilmemiştir.

İşarat-ı Gaybiye hakkında bir takriz

[İmam-ı Ali Radıyallahü Anh'ın, Risale-i Nur hakkında ihbar-ı gaybîsinden bir parça olan bu kısım; Sikke-i Tasdik-i Gaybî Mecmuasında dercedilen İşarat-ı Kur'aniye ve üç Keramet-i Aleviye ve Keramet-i Gavsîye risaleleriyle birlikte, ehl-i vukûfların takdîrkâr raporlarına müsteniden, mahkemelerce sahiblerine geri iade edilmiştir.]

İmam-ı Ali'nin (R.A.) Celcelutiye'de, Risale-i Nur hakkındaki üç kerametinden bir kerametinin sekiz remzinden Yedinci ve Sekizinci Remzin bir parçasıdır. Sikke-i Tasdik-i Gaybî Mecmuasının yüz yirmibeşinci sahifesinden, yüz otuzuncu sahifesine kadar olan kısımda münderiçtir.]

Yedinci Remiz: Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, nasılki

وَ بِالآيَةِ الْكُبْرَى أَمِّي مِنَ الْفَجْتِ * وَ بِحَقِّ فَمَجٍّ مَعَ مَخْمَةٍ يَا إلهْنَا * وَ بِأَسْمَا نِكَ الْحُسْنَى أَجْرِي مِنَ الشَّنْتِ * بِأَسْمَا نِكَ الْحُسْنَى
أَجْرِي مِنَ الشَّنْتِ * حُرُوفٌ لِيَهْرَامٍ عَلَتْ وَ تَشَاخَتْ * وَ اسْمٌ عَصَا مُوسَى بِهِ الظُّلْمَةُ انْجَلَتْ

diye birinci fıkrasıyla Yedinci Şu'a'ya işaret etmiş; öyle de: Aynı fıkra ile, âlî bir tefekkürname ve tevhîde dair yüksek bir marifetname namında olan Yirmidokuzuncu Arabî Lem'aya dahi işaret eder. İkinci fıkrasıyla İsm-i A'zam ve Sekine denilen Esmâ-i Sitte-i Meşhurenin hakikatlarını gayet âlî bir tarzda beyan ve isbat eden ve Yirmidokuzuncu Lem'ayı takib eyleyen Otuzuncu Lem'a namında Altı Nükte-i Esmâ Risalesine بِأَسْمَا نِكَ الْحُسْنَى أَجْرِي مِنَ الشَّنْتِ cümlesiyle işaret ettiğinden; sonra akabinde, Risale-i Esmâ'yı takib eden Otuzbirinci Lem'anın Birinci Şu'ası olarak, otuzüç âyet-i Kur'aniyenin Risale-i Nur'a işaretini kaydedip, hesab-ı cifrî münasebetiyle, baştan başa İlm-i Huruf Risalesi gibi görünen ve bir mu'cize-i Kur'aniye hükmünde bulunan risaleye حُرُوفٌ لِيَهْرَامٍ عَلَتْ وَ تَشَاخَتْ kelimesiyle işaret edip, der-akab وَ اسْمٌ عَصَا مُوسَى بِهِ الظُّلْمَةُ انْجَلَتْ kelâmıyla dahi, Risale-i Hurufiyeyi takib eden ve El-Âyet-ül Kübra'dan ve başka Resail-i Nuriyeden terakküb eden ve Asâ-yı Musa namını alan ve Asâ-yı Musa gibi, dalaletin ve şirkin sihirlerini ibtal eden Risale-i Nur'un şimdilik en son ve âhir risalesine Asâ-yı Musa namını vererek işaretle beraber, manevî karanlıkları dağıtacağını müjde ediyor. Evet وَ بِالآيَةِ الْكُبْرَى kelimesiyle Yedinci Şu'a'ya işareti, kuvvetli karineler ile isbat edildiği gibi; aynı kelime, diğer bir mana ile elhak Risale-i Nur'un âyet-i kübrası hükmünde ve ekser risalelerin ruhlarını cem'eden ve Arabî bulunan Yirmidokuzuncu Lem'aya bu kelâm, "müstedbeat-üt terakib" kaidesiyle ona bakıyor, efradına dâhil ediyor. Öyle ise; Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh dahi bu fıkradan ona bakıp işaret eder diyebiliriz. Hem sair işaretin karinesiyle, hem Mektubat'tan sonra Lem'alara başka bir tarz-ı ibare ile ima ederek; Lem'aların en parlağının te'lifi, dehşetli bir zamanda ve hapis ve i'damdan kurtulmak ve emniyet ve selâmet bulmak için, mana-yı mecazî ve mefhum-u

işarî ile, Hazret-i Ali Radıyallahü Anh kendi lisanını, büyük tehlikelerde bulunan müellifin hesabına istimal ederek;

و بِالآيَةِ الْكُبْرَى آمِنِي مِنَ الْفَجْثِ yani "Ya Rab! Beni kurtar. Eman ve emniyet ver."

diye dua etmesiyle, tam tamına Eskişehir hapisanesinde i'dam ve uzun hapis tehlikesi içinde te'lif edilen Yirmidokuzuncu Lem'anın ve sahibinin vaziyetine tevafuk karinesiyle, kelâm zımnî ve işarî delalet ettiğinden diyebiliriz ki; Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh dahi, bundan ona işaret eder. Hem Otuzuncu Lem'a namında ve altı nükte olan Risale-i Esmâ'ya bakarak **بِاسْمِكَ**

الْحُسْنَى deyip, sair işaretin karinesiyle, hem Yirmidokuzuncu Lem'aya takib karinesiyle, hem ikisinin isimde ve esma lafzına tevafuk karinesiyle, hem teşettüt-ü hale ve sıkıntılı bir gurbete ve perişaniyete düşen müellifi, onun te'lifi bereketiyle teselli ve tahammül bulmasına ve mana-yı mecazî cihetinde, Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh lisanıyla kendine dua olan **وَبِاسْمِكَ الْحُسْنَى أَجْزَى مِنِّي**

الشَّيْئَةِ yani "İsm-i A'zam olan o Esmâ Risalesinin bereketiyle, beni teşettütten perişaniyetten hıfzıyla ya Rabbi!" meali; tam tamına o risale ve sahibinin vaziyetine tevafuk karinesiyle kelâm mecazî delalet ve İmam-ı Ali Radıyallahü Anh ise, gaybî işaret eder diyebiliriz. Hem madem Celcelutiye'nin aslı vahiydir ve esrarlıdır ve gelecek zamana bakıyor ve gaybî umûr-u istikbaliyeden haber veriyor. Ve madem Kur'an itibarıyla bu asır dehşetlidir ve Kur'an hesabıyla, Risale-i Nur bu karanlık asırda ehemmiyetli bir hâdisedir. Ve madem sarahat derecesinde çok karine ve emarelerle; Risale-i Nur Celcelutiye'nin içine girmiş, en mühim yerinde yerleşmiş. Ve madem Risale-i Nur ve eczaları bu mevkie lâyıktır ve Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh'ın nazar-ı takdirine ve tahsinine ve onlardan haber vermesine liyakatları ve kıymetleri var. Ve madem Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, Siracünnur'dan zahir bir surette haber verdiğiinden sonra ikinci derecede, perdeli bir tarzda Sözlere'den, sonra Mektublar'dan, sonra Lem'alar'dan, risalelerdeki aynı tertib, aynı makam aynı numara tahtında, kuvvetli karinelerin sevkiyle kelâm delalet ve Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh'ın işaret ettiğini isbat eylemiş. Ve madem başta

بَدَأْتُ بِبِسْمِ اللَّهِ وَجِي بِهِ اهْتَدَيْتُ إِلَى كَشْفِ اسْرَارِ بَاطِنِهِ انطَوَتْ

risalelerin başı ve Birinci Söz olan Bismillah Risalesine baktığı gibi; Kasem-i Câmî-i Muazzama'nın âhîrinde, risalelerin kısım-ı âhîrleri olan son Lem'alara ve Şualara; hususan bir âyet-i kübra-yı tevhid olan Yirmidokuzuncu Lem'a-i Hârika-i Arabiye ve Risale-i Esmâ-i Sitte ve Risale-i İşarat-ı Huruf-u Kur'aniye ve bilhassa şimdilik en âhir Şua ve asâ-yı Musa gibi dalaletlerin bütün manevî sihirlerini ibtal edebilen bir mahiyette bulunan ve bir manada Âyet-ül Kübra namını alan risale-i hârikaya bakıyor gibi bir tarz-ı ifade görünüyor. Ve madem birtek mes'elede bulunan emareler ve karineler, mes'elenin vahdeti haysiyetiyle

birbirine kuvvet verir, zaîf bir münasebetle bir tereşşuh dahi menbâna ilhak edilir. Elbette bu yedi aded esaslara istinaden deriz: "Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, nasılki meşhur Sözlere tertibleri üzerine işaret etmiş ve Mektubat'tan bir kısmına ve Lem'alardan en mühimlerine tertible bakmış; öyle de: **بِاسْمِكَ الْحُسْنَىٰ أَجْرِي مِنَ الشُّنْتِ** cümlesiyle, Otuzuncu Lem'aya, yani müstakil Lem'aların en son olan Esmâ-i Sitte Risalesi'ne, tahsin ederek bakıyor. Ve **حُرُوفٌ وَ اسْمُ عَصَا مُوسَىٰ بِهِ الظُّلْمَةُ اُجِّلَتْ** kelimesiyle dahi şimdilik en âhir risale ve tevhid ve imanın elinde asâ-yı Musa gibi hârikalı, en kuvvetli bürhan olan mecmua risalesini senakârane remzen gösteriyor gibi bir tarz-ı ifadeden bilâperva hükmediyoruz ki: Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh hem Risale-i Nur'dan, hem çok ehemmiyetli risalelerinden mana-yı hakikî ve mecazî ile; işarî ve remzî ve imaî ve telvihî bir surette haber veriyor. Kimin şübhesi varsa, işaret olunan risalelere bir kerre dikkatle baksın. İnsafı varsa, şübhesi kalmaz zannediyorum. Buradaki mana-yı işarî ve medlûl-ü mecazîlere, karinelerin en güzeli ve latifî; aynı tertibi muhafaza ile verilen isimlerin münasebetidir. Meselâ: Yirmidokuz ve Otuz ve Otuzbir ve Otuziki mertebe-i ta'dadda, Yirmidokuz ve Otuz ve Otuzbir ve Otuzikinci Sözlere gayet münasib isimler ile; başta, Sözlere başı olan Birinci Söz'e, aynı Besmele sırrıyla ve âhirde, şimdilik risalelerin âhîrine mahiyetini gösterir lâıyk birer isim vererek işaret etmesi gerçî gizli ise de, fakat çok güzeldir ve letafetlidir.

Ben itiraf ediyorum ki: Böyle makbul bir eserin mazharı olmak, hiçbir vecihle o makama liyakatım yoktur. Fakat küçük ehemmiyetsiz bir çekirdekten, koca dağ gibi bir ağacı halketmek; kudret-i İlahiyenin şe'nindedir ve âdetidir ve azametine delildir. Ben kasemle temin ederim ki: Risale-i Nur'u senadan maksadım, Kur'anın hakikatlarını ve imanın rükünlerini teyid ve isbat ve neşirdir. Hâlîk-ı Rahîmîme yüzbinler şükrolsun ki; kendimi, kendime beğendirmemiş, nefsimin ayıplarını ve kusurlarını bana göstermiş ve o nefs-i emmareyi, başkalarına beğendirmek arzusu kalmamış. Kabir kapısında bekleyen bir adam, arkasındaki fâni dünyaya riyakârane bakması, acınacak bir hamakattır ve dehşetli bir hasarettir. İşte bu halet-i ruhiye ile, yalnız hakaik-i imaniyenin tercümanı olan Risale-i Nur'un doğru ve hak olduğuna latif bir münasebet söyleyeceğim. Şöyle ki:

Celcelutiye, Süryanice bedi' demektir ve bedi' manasındadır. İbareleri bedi' olan Risale-i Nur, Celcelutiye'de mühim bir mevki tutup ekser yerlerinde tereşşuhâtı görüldüğünden, kasidenin ismi ona bakıyor gibi verilmiş. Hem şimdi anlıyorum ki, eskiden beri benim liyakatım olmadığı halde bana verilen Bediüzzaman lâkabı, benim değildi; belki Risale-i Nur'un manevî bir ismi idi. Zahir bir tercümanına âriyeten ve emaneten takılmış. Şimdi o emanet isim, hakikî sahibine iade edilmiş. Demek, Süryanice bedi' manasında ve kasidede

tekerrürüne binaen kasideye verilen Celcelutiye ismi işarî bir tarzda, bid'at zamanında çıkan bedi-ül beyan ve bedi-üz zaman olan Risale-i Nur'un; hem ibare, hem mana, hem isim noktalarıyla bedi'liğine münasebetdarlığı ihsas etmesine ve bu isim bir parça ona da bakmasına ve bu ismin müsemmasında, Risale-i Nur çok yer işgal ettiği için, hak kazanmış olmasına tahmin ediyorum.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

Sekizinci Remiz:

Sual: Bütün kıymetdar kitablar içinde Risale-i Nur, Kur'anın işaretine ve iltifatına ve Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh'ın takdir ve tahsinine ve Gavs-ı A'zam'ın (K.S.) teveccüh ve tebşirine vech-i ihtisası nedir? O iki zâtın kerametle Risale-i Nur'a bu kadar kıymet ve ehemmiyet vermesinin hikmeti nedir?

Elcevab: Malûmdur ki bazı vakit olur, bir dakika; bir saat ve belki bir gün, belki seneler kadar ve bir saat; bir sene, belki bir ömür kadar netice verir ve ehemmiyetli olur. Meselâ: Bir dakikada şehid olan bir adam, bir velayet kazanır; ve soğuşun şiddetinden incimad etmek zamanında ve düşmanın dehşet-i hücumunda bir saat nöbet, bir sene ibadet hükmüne geçebilir. İşte aynen öyle de: Risale-i Nur'a verilen ehemmiyet dahi, zamanın ehemmiyetinden, hem bu asrın şariat-ı Muhammediyeye (A.S.M.) ve şair-i Ahmediyeye (A.S.M.) ettiği tahribatın dehşetinden, hem bu âhırzamanın fitnesinden eski zamandan beri bütün ümmet istiaze etmesi cihetinden, hem o fitnelerin savletinden mü'minlerin imanlarını kurtarması noktasından Risale-i Nur öyle bir ehemmiyet kesbetmiş ki: Kur'an ona kuvvetli işaretle iltifat etmiş ve Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anhü üç kerametle ona beşaret vermiş ve Gavs-ı A'zam (K.S.) kerametkârane ondan haber verip, tercümanını teşci' etmiş. Evet bu asrın dehşetine karşı taklidî olan itikadın istinad kal'aları sarsılmış ve uzaklaşmış ve perdelenmiş olduğundan; her mü'min, tek başıyla dalaletin cemaatle hücumuna mukavemet ettirecek gayet kuvvetli bir iman-ı tahkikî lâzımdır ki dayanabilsin. Risale-i Nur bu vazifeyi; en dehşetli bir zamanda ve en lüzumlu nazik bir vakitte, herkesin anlayacağı bir tarzda; hakaik-i Kur'aniye ve imaniyenin en derin ve en gizlilerini, gayet kuvvetli bürhanlar ile isbat ederek; o iman-ı tahkikîyi taşıyan hâlis ve sadık şakirdleri dahi, buldukları kasaba ve karye ve şehirlerde - hizmet-i imaniye itibariyle- âdeta birer gizli kutub gibi, mü'minlerin manevî birer nokta-i istinadı olarak, bilinmedikleri ve görünmedikleri ve görüşülmedikleri halde, kuvve-i maneviye-i itikadları cesur birer zabıt gibi; kuvve-i maneviyeyi, ehl-i imanın kalblerine verip, mü'minlere manen mukavemet ve cesaret veriyorlar.

Eğer bir muannid tarafından denilse: "Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, bu umum mecazî manaları irade etmemiş." Biz de deriz ki: Faraza Hazret-i

İmam-ı Ali Radıyallahü Anh irade etmezse, fakat kelâmı delalet eder ve karinelerin kuvvetiyle, işarî ve zımnî delaletle manaları içine dâhil eder. Hem madem o mecazî mana ve işarî mefhumlar haktır, doğrudur ve vakıa mutabıktır ve bu iltifata lâyıktır ve karineleri kuvvetlidir; elbette Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh'ın, böyle bütün işarî manaları irade edecek küllî bir teveccühü faraza bulunmazsa; Celcelutiye vahiy olmak cihetiyle hakikî sahibi, Hazret-i İmam-ı Ali Radıyallahü Anh'ın üstadı olan Peygamber-i Zîşan Aleyhissalâtü Vesselâm'ın küllî teveccühü ve üstadının Üstad-ı Zülcelalinin ihatalı ilmi onlara bakar, irade dairesine alır. Bu hususta kat'î ve yakîn derecesindeki kanaatımın bir sebebi şudur ki: Müşkilât-ı azîme içinde, El-Âyet-ül Kübra'nın tefsir-i ekberi olan Yedinci Şua'ı yazmakta çok zahmet çektiğimden, bir kudsî teselli ve teşvike cidden çok muhtaç idim. Şimdiye kadar mükerrer tecrübelerle bu gibi haletlerimde, inayet-i İlahiye imdadıma yetişiyordu. Risaleyi bitirdiğim aynı vakitte -hiç hatırıma gelmediği halde- birden bu keramet-i Aleviyenin zuhuru, bende hiçbir şübhe bırakmadı ki; bu dahi benim imdadıma gelen sair inayet-i İlahiye gibi, Rabb-ı Rahîm'in bir inayetidir. İnayet ise aldatmaz, hakikatsız olmaz.

Said Nursî

* * *

Hakikat Çekirdekleri

[Otuzbeş sene evvel tab'edilen "Hakikat Çekirdekleri" namındaki risaleden vecizelerdir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

1- Marîz bir asrın, hasta bir unsurun, alîl bir uzvun reçetesi; ittiba'-ı Kur'andır.

2- Azametli bahtsız bir kıt'anın, şanlı tali'siz bir devletin, değerli sahipsiz bir kavmin reçetesi; ittihad-ı İslâmdir.

3- Arzı ve bütün nücüm ve şümusu tesbih taneleri gibi kaldıracak ve çevirecek kuvvetli bir ele mâlik olmayan kimse, kâinatta dava-yı halk ve iddia-yı icad edemez. Zira herşey, herşeyle bağlıdır.

4- Haşırde bütün zevi-l ervahın ihyası; mevt-âlûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sineğin baharda ihya ve inşasından kudrete daha ağır olamaz. Zira kudret-i ezeliye zâtiyedir; tegayyür edemez, acz tahallül edemez, avaik tedahül edemez. Onda meratib olamaz, herşey ona nisbeten birdir.

5- Sivrisineğin gözünü halkeden, Güneş'i dahi o halketmiştir.

6- Pirenin midisini tanzim eden, Manzume-i Şemsiyeyi de o tanzim etmiştir.

7- Kâinatın te'lifinde öyle bir i'caz var ki; bütün esbab-ı tabiiye farz-ı muhal olarak muktedir birer fâil-i muhtar olsalar, yine kemal-i acz ile o i'caza karşı secde ederek **سُبْحَانَكَ لَا قُدْرَةَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ** diyeceklerdir.

8- Esbaba tesir-i hakikî verilmemiş, vahdet ve celal öyle ister. Lâkin mülk cihetinde esbab dest-i kudrete perde olmuştur, izzet ve azamet öyle ister. Tâ nazar-ı zahirde, dest-i kudret mülk cihetindeki umûr-u hasise ile mübaşir görülmesin.

9- Mahall-i taalluk-u kudret olan herşeydeki melekûtiyet ciheti şeffaftır, nezihdir.

10- Âlem-i şehadet, avalim-ül guyub üstünde tenteneli bir perdedir.

11- Bir noktayı tam yerinde icad etmek için, bütün kâinatı icad edecek bir kudret-i gayr-ı mütenahî lâzımdır. Zira şu kitab-ı kebir-i kâinatın herbir harfinin, bahusus zîhayat herbir harfinin, herbir cümlesine müteveccih birer yüzü, nâzır birer gözü vardır.

12- Meşhurdur ki: Hilâl-i îde bakarlardı. Kimse birşey görmedi. İhtiyar bir zât yemin ederek "Hilâli gördüm." dedi. Halbuki gördüğü hilâl değil, kirpiğinin tekavvüs etmiş beyaz bir kılı idi. O kıl nerede? Kamer nerede? Harekât-ı zerrat nerede? Fâil-i teşkil-i enva' nerede?

13- Tabiat, misalî bir matbaadır, tâbi' değil; nakıştır, nakkaş değil; kabildir, fâil değil; mistardır, masdar değil; nizamdır, nâzım değil; kanundur, kudret değil; şeriat-ı iradiyedir, hakikat-ı hariciye değil.

14- Fıtrat-ı zîşuur olan vicdandaki incizab ve cezbe, bir hakikat-ı cazibedarın cezbisiyledir.

15- Fıtrat yalan söylemez. Bir çekirdekteki meyelan-ı nümuvv der: "Ben sünbülleneceğim, meyve vereceğim." Doğru söyler. Yumurtada bir meyelan-ı

hayat var. Der: "Piliç olacağım." Biiznillah olur. Doğru söyler. Bir avuç su, meyelan-ı incimad ile der: "Fazla yer tutacağım." Metin demir onu yalan çıkaramaz; sözünün doğruluğu demiri parçalar. Şu meyelanlar, iradeden gelen evamir-i tekviniyenin tecellileridir, cilveleridir.

16- Karıncayı emirsiz, arıyı ya'subsuz bırakmayan kudret-i ezeliye; elbette beşeri nebisiz bırakmaz. Âlem-i şهادetteki insanlara inşikak-ı Kamer, bir mu'cize-i Ahmediye (A.S.M.) olduğu gibi, mi'rac dahi âlem-i melekûtta ki; melaike ve ruhaniyata karşı bir mu'cize-i kübra-yı Ahmediyedir ki; nübüvvetinin velayeti bu keramet-i bahire ile isbat edilmiştir ve o parlak zât, berk ve Kamer gibi melekûtta şu'le-feşan olmuştur.

17- Kelime-i şهادetin iki kelâmı birbirine şahiddir. Birincisi ikincisine bürhan-ı limmîdir; ikincisi birincisine bürhan-ı innîdir.

18- Hayat, kesrette bir çeşit tecelli-i vahdettir. Onun için ittihadı sevkeder. Hayat, bir şeyi herşeye mâlik eder.

19- Ruh, bir kanun-u zâvücad-u haricîdir, bir namus-u zîşuurdur. Sabit ve daim fitrî kanunlar gibi, ruh dahi âlem-i emirden, sıfat-ı iradeden gelmiş, kudret ona vücud-u hissî giydirmiştir. Bir seyyale-i latifeyi o cevhere sadef etmiştir. Mevcud ruh, makul kanunun kardeşidir. İkisi hem daimî, hem âlem-i emirden gelmişlerdir. Şayet nevilerdeki kanunlara kudret-i ezeliye bir vücud-u haricî giydirseydi, ruh olurdu. Eğer ruh, vücudu çıkarsa, şuuru başından indirse, yine lâyemut bir kanun olurdu.

20- Ziya ile mevcudat görünür, hayat ile mevcudatın varlığı bilinir. Herbirisi birer keşşaftır.

21- Nasraniyet, ya intifa veya ıstifa edip İslâmiyet'e karşı terk-i silâh edecektir. Nasraniyet birkaç defa yırtıldı, protestanlığa geldi. Protestanlık da yırtıldı, tevhide yaklaştı. Tekrar yırtılmağa hazırlanıyor. Ya intifa bulup sönecek veya hakikî Nasraniyetin esasını câmi' olan hakaik-i İslâmiyeyi karşısında görecek, teslim olacaktır.

İşte bu sırr-ı azîme, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm işaret etmiştir ki: "Hazret-i İsa nâzil olup gelecek, ümmetimden olacak, şeriatımla amel edecektir."

22- Cumhur-u avamı, bürhandan ziyade, me'hazdaki kudsiyet imtisale sevkeder.

23- Şeriatın yüzde doksanı -zaruriyat ve müsellemaat-ı diniye- birer elmas sütundur. Mesail-i içtihadıye-i hilafıye, yüzde ondur. Doksan elmas sütun, on altunun himayesine verilmez. Kitaplar ve içtihadlar Kur'ana dûrbîn olmalı, âyine olmalı; gölge ve vekil olmamalı!

24- Her müstaid; nefsi için içtihad edebilir, teşri' edemez.

25- Bir fikre davet, cumhur-u ülemanın kabulüne vâbestedir. Yoksa davet bid'attır, reddedilir.

26- İnsan fitraten mükerrem olduğundan, hakkı arıyor. Bazan bâtil eline gelir; hak zannederek koynunda saklar. Hakikatı kazarken, ihtiyarsız dalalet başına düşer; hakikat zannederek kafasına giydiriyor.

27- Birbirinden eşeff ve eltaf, kudretin çok âyineleri vardır; sudan havaya, havadan esîre, esîrden âlem-i misale, âlem-i misalden âlem-i ervaha, hattâ zamana, fikre tenevvü' ediyor. Hava âyinesinde bir kelime milyonlar kelimat olur. Kalem-i kudret, şu sırr-ı tenasülü pek acib istinsah ediyor. İn'ikas, ya hüviyeti veya hüviyetle mahiyeti tutar. Kesifin timsalleri birer meyyit-i müteharriktir. Bir ruh-u nuranînin kendi âyinelerinde olan timsalleri, birer hayy-ı murtabıttır; aynı olmasa da, gayrı da değildir.

28- Şems hareket-i mihveriyesiyle silkinse, meyveleri düşmez; silkinmezse, yemişleri olan seyyarat düşüp dağılacaktır.

29- Nur-u fikir, ziya-yı kalb ile ışıklanıp mezcolmazsa, zulmettir, zulüm fıskırır. Gözün muzlim nehar-ı ebyazı, muzii (Haşıye) leyle-i süveyda ile mezcolmazsa basarsız olduğu gibi, fikret-i beyzada süveyda-i kalb bulunmazsa, basiretsizdir.

30- İlimde iz'an-ı kalb olmazsa, cehildir. İltizam başka, itikad başkadır.

31- Bâtil şeyleri iyice tasvir, safi zihinleri idlâldir.

32- Âlim-i mürşid, koyun olmalı; kuş olmamalı. Koyun, kuzusuna süt; kuş, yavrusuna kay verir.

33- Bir şey'in vücudu, bütün eczasının vücuduna vâbestedir. Ademi ise, bir cüz'ünün ademiyle olduğundan; zaîf adam, iktidarını göstermek için tahrib taraftarı oluyor, müsbet yerine menfice hareket ediyor.

34- Desatir-i hikmet, nevamis-i hükûmetle; kavanin-i hak, revabıt-ı kuvvetle imtizac etmezse cumhur-u avamda müsmir olamaz.

35- Zulüm, başına adalet külâhını geçirmiş; hıyanet, hamiyet libasını giymiş; cihada bagy ismi takılmış, esarete hürriyet namı verilmiş. Ezdad, suretlerini mübadele etmişler.

36- Menfaat üzerine dönen siyaset, canavardır.

37- Aç canavara karşı tahabbüb; merhametini değil, iştihasını açar. Hem de diş ve tırnağının kirasını da ister.

(Haşiye): Meali: Gözün gündüze benzeyen beyazı, geceye benzeyen siyahlığıyla beraber olmazsa; göz, göz olmaz.

38- Zaman gösterdi ki: Cennet ucuz değil, Cehennem dahi lüzumsuz değil.

39- Dünyaca havas tanınan insanlardaki meziyet, sebep-i tevazu' ve mahviyet iken; tahakküm ve tekebbüre sebep olmuştur. Fukaranın aczi, avamın fakrı sebep-i merhamet ve ihsan iken; esaret ve mahkûmiyetlerine müncer olmuştur.

40- Bir şeyde mehasin ve şeref hasıl oldukça, havassa peşkeş ederler; seyyiat olsa, avama taksim ederler.

41- Gaye-i hayal olmazsa veyahut nisyan veya tenasi edilse; ezhan enelere dönüp etrafında gezerler.

42- Bütün ihtilalat ve fesadın asıl madeni ve bütün ahlâk-ı rezilenin muharrik ve menba'ı tek iki kelimedir:

Birinci Kelime: "Ben tok olsam, başkası açlıktan ölse bana ne!"

İkinci Kelime: "İstirahatim için zahmet çek; sen çalış, ben yiyeyim."

Birinci kelimenin ırkını kesecek tek bir devası var ki, o da vücub-u zekattır.

İkinci kelimenin devası, hurmet-i ribadır. Adalet-i Kur'aniye âlem kapısında durup, ribaya "Yasaktır, girmeye hakkın yoktur" der. Beşer bu emri dinlemedi, büyük bir sille yedi. Daha müdhişini yemeden, dinlemeli!..

43- Devletler, milletler muharebesi; tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor. Zira beşer esir olmak istemediği gibi, ecîr olmak da istemez.

44- Tarîk-ı gayr-ı meşru ile bir maksadı takib eden, galiben maksudunun zıddıyla ceza görür, Avrupa muhabbeti gibi gayr-ı meşru muhabbetin akibetinin mükâfatı, mahbubun gaddarane adavetidir.

45- Maziye, mesaibe kader nazarıyla ve müstakbele, maasiye teklif noktasında bakmak lâzımdır. Cebr ve İtizal, burada barışır.

46- Çaresi bulunan şeyde acze, çaresi bulunmayan şeyde ceza'a iltica etmemek gerektir.

47- Hayatın yarası iltiyam bulur. İzzet-i İslâmiyenin ve namusun ve izzet-i milliyenin yaraları pek derindir.

48- Öyle zaman olur ki; bir kelime bir orduyu batırır, bir gülle otuz milyonun mahvına sebep olur. (Haşiye) Öyle şerait tahtında olur ki;

(Haşiye): Sırp bir neferin Avusturya Veliyahdine attığı bir tek gülle; eski harb-i umumîyi patlattırdı, otuz milyon nüfusun mahvına sebep oldu.

küçük bir hareket, insanı a'lâ-yı illiyîne çıkarır ve öyle hal olur ki; küçük bir fiil, insanı esfel-i safilîne indirir.

49- Bir tane sıdk, bir harman yalanları yakar. Bir tane hakikat, bir harman hayalata müreccahtır.

لَا يَلْزَمُ مِنْ لُزُومِ صِدْقِ كُلِّ قَوْلٍ قَوْلُ كُلِّ صِدْقٍ

Her sözün doğru olmalı; fakat her doğruyu söylemek, doğru değil.

50- Güzel gören, güzel düşünür. Güzel düşünen, hayatından lezzet alır.

51- İnsanları canlandıran emeldir; öldüren ye'stir.

52- Eskiden beri i'la-yı kelimetullah ve beka-yı istiklaliyet-i İslâm için farz-ı kifaye-i cihadı deruhde ile kendini, yek-vücut olan âlem-i İslâm'a fedaya vazifedar ve hilafete bayrakdar görmüş olan bu devlet-i İslâmiyenin felâketi; âlem-i İslâmın saadet ve hürriyet-i müstakbelesiyle telafi edilecektir. Zira şu

musibet, maye-i hayatımız olan uhuvvet-i İslâmiyenin inkişafını hârikulâde ta'cil etti.

53- Hristiyanlığın malı olmayan mehasin-i medeniyeti ona mal etmek ve İslâmiyetin düşmanı olan tedenniye ona dost göstermek, feleğin ters dönmesine delildir.

54- Paslanmış bîhemta bir elmas, daima mücella cama müreccahtır.

55- Herşeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir, göz ise maneviyatta kördür.

56- Mecaz, ilmin elinden ceclin eline düşse, hakikata inkılab eder; hurafata kapı açar.

57- İhsan-ı İlahîden fazla ihsan, ihsan değildir. Her şeyi, olduğu gibi tavsif etmek gerektir.

58- Şöhret, insanın malı olmayanı dahi insana maleder.

59- Hadîs, maden-i hayat ve mülhim-i hakikattır.

60- İhya-yı din, ihya-yı millettir. Hayat-ı din, nur-u hayattır.

61- Nev'-i beşere rahmet olan Kur'an; ancak umumun, lâakal ekseriyetin saadetini tazammun eden bir medeniyeti kabul eder. Medeniyet-i hazıra, beş menfî esas üzerine teessüs etmiştir:

1- Nokta-i istinadı, kuvvettir. O ise, şe'ni tecavüzdür.

2- Hedef-i kasdı menfaattır. O ise, şe'ni tezahümdür.

3- Hayatta düsturu, cidaldır. O ise, şe'ni, tenazu'dur.

4- Kitleler mabeynindeki rabıtası, âheri yutmakla beslenen unsuriyet ve menfî milliyettir. O ise, şe'ni müdhiş tesadümdür.

5- Cazibedar hizmeti, heva ve hevesi teşci' ve arzularını tatmindir. O heva ise, insanın mesh-i manevîsine sebebedir.

Şeriat-ı Ahmediyenin (A.S.M.) tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet ise: Nokta-i istinadı, kuvvete bedel haktır ki; şe'ni, adalet ve tevazümdür. Hedefi de, menfaat yerine fazilettir ki; şe'ni, muhabbet ve tecazübdür. Cihet-ül vahdet

de, unsuriyet ve milliyet yerine, rabıta-i dinî ve vatanî ve sınıfdır ki; şe'ni samimî uhuvvet ve müsalemî ve haricin tecavüzüne karşı, yalnız tedafü'dür. Hayatta, düstur-u cidal yerine düstur-u teavündür ki; şe'ni, ittihad ve tesanüddür. Heva yerine hüdadır ki; şe'ni, insaniyeten terakki ve ruhen tekâmüldür.

Mevcudiyetimizin hâmisî olan İslâmiyetten elini gevşetme, dört el ile sarıl; yoksa mahvolursun.

62- Musibet-i âmme, ekseriyetin hatasından terettüb eder. Musibet; cinayetin neticesi, mükâfatın mukaddemesidir.

63- Şehid kendini hayy bilir. Feda ettiği hayatı, sekeratı tatmadığından, gayr-ı münkatı' ve bâki görüyor. Yalnız daha nezih olarak buluyor.

64- Adalet-i mahza-i Kur'aniye; bir masumun hayatını ve kanını, hattâ umum beşer için de olsa, heder etmez. İki nazar-ı kudrette bir olduğu gibi, nazar-ı adalette de birdir. Hodgâmlık ile, öyle insan olur ki; ihtirasına mani herşey'i, hattâ elinden gelirse dünyayı harab ve nev'-i beşeri mahvetmek ister.

65- Havf ve za'f, tesirat-ı hariciyeyi teşci' eder.

66- Muhakkak maslahat, mevhum mazarrata feda edilmez.

67- Şimdilik İstanbul siyaseti, İspanyol hastalığı gibi bir hastalıktır.

68- Deli adama "iyisin, iyisin" denilse iyileşmesi, iyi adama "fenasın, fenasın" denilse fenalaşması nâdir değildir.

69- Düşmanın düşmanı, düşman kaldıkça dosttur; düşmanın dostu, dost kaldıkça düşmandır.

70- İnadın işi: Şeytan birisine yardım etse; "Melektir" der, rahmet okur; muhalifinde melek görse, "libasını değiştirmiş şeytandır." der, lanet eder.

71- Bir derdin dermanı, başka bir derde zehir olabilir. Bir derman, haddinden geçse, dert getirir.

72-

الْجُمُعَةُ الَّتِي فِيهَا التَّسَانُدُ أَلَّةٌ خُلِقَتْ لِتَحْرِيبِكَ السَّكَنَاتِ

73- Cemaatte vâhid-i sahîh olmazsa; cem' ve zamm, kesir darbı gibi küçültür. (Haşîye)

74- Adem-i kabul, kabul-ü ademle iltibas olunur. Adem-i kabul; adem-i delil-i sübut, onun delilidir. Kabul-ü adem, delil-i adem ister. Biri şek, biri inkârdır.

75- İmanî mes'elelerde şübhe, bir delili, hattâ yüz delili atsa da; medlûle îras-ı zarar edemez. Çünkü binler delil var.

76- Sevad-ı a'zama ittiba edilmeli. Ekseriyete ve sevad-ı a'zama dayandığı zaman, lâkayd Emevîlik, en nihayet Ehl-i Sünnet cemaatine girdi. Adedce ekalliyette kalan salabetli Alevîlik, en nihayet az bir kısmı Râfızîliğe dayandı.

77- Hakta ittifak, ehakta ihtilaf olduğundan; bazan hak, ehaktan ehaktır; hasen, ahsenden ahsendir. Herkes kendi mesleğine "Hüve hak" demeli, "Hüve-l hak" dememeli. Veyahut "Hüve hasen" demeli, "Hüve-l hasen" dememeli.

78- Cennet olmazsa, Cehennem tazib etmez.

79- Zaman ihtiyarlandıkça, Kur'an gençleşiyor; rumuzu tavazzuh ediyor. Nur, nâr görüldüğü gibi; bazan şiddet-i belâgat dahi, mübalağa görünür.

80- Hararetteki meratib, bürûdetin tahallülü iledir; hüsündeki derecat, kubhun tedahülü iledir. Kudret-i ezeliye zâtiyedir, lâzımedir, zaruriyedir;

(Haşîye): Hesabda malûmdur ki; darb ve cem', ziyadeleştirir. Dört kerre dört, onaltı olur. Fakat kesirlerde darb ve cem', bilakis küçültür. Sülüsü sülüs ile darbetmek, tüssü' olur; yani, dokuzda bir olur. Aynen onun gibi, insanlarda sıhhat ve istikamet ile vahdet olmazsa; ziyadeleşmekle küçülür, bozuk olur, kıymetsiz olur.

acz tahallül edemez, meratib olamaz, herşey ona nisbeten müsavidir.

81- Şemsin feyz-i tecellisi olan timsali, denizin sathında ve denizin katresinde aynı hüviyeti gösteriyor.

82- Hayat, cilve-i tevhiddendir, müntehası da vahdet kesbediyor.

83- İnsanlarda veli, Cum'ada dakika-i icabe, Ramazanda Leyle-i Kadir, Esmâ-i Hüsnada İsm-i A'zam, ömürde ecel meçhul kaldıkça; sair efrad dahi kıymetdar kalır, ehemmiyet verilir. Yirmi sene mübhem bir ömür, nihayeti muayyen bin sene ömre müreccahtır.

84- Dünyada masiyetin akibeti, ikab-ı uhrevîye delildir.

85- Rızık, hayat kadar kudret nazarında ehemmiyetlidir. Kudret çıkarıyor, kader giydireyor, inayet besliyor. Hayat; muhassal-ı mazbuttur, görünür. Rızık; gayr-ı muhassal, tedricî münteşirdir, düşündürür. Açlıktan ölmek yoktur. Zira bedende şahm ve saire suretinde iddihar olunan gıda bitmeden evvel ölüyor. Demek, terk-i âdetten neş'et eden maraz öldürür; rıziksızlık değil.

86- Âkil-ül lahm vahşilerin helâl rızıkları, hayvanatın hadsiz cenazeleridir; hem rûy-i zemini temizliyorlar, hem rızıklarını buluyorlar.

87- Bir lokma kırk paraya, diğer bir lokma on kuruşa. Ağıza girmeden ve boğazdan geçtikten sonra birdirler. Yalnız, birkaç saniye ağızda bir fark var. Müfettiş ve kapıcı olan kuvve-i zaikayı taltif ve memnun etmek için birden ona gitmek, israfın en sefihidir.

88- Lezaiz çağırıldıkça, sanki yedim demeli. Sanki yedimi düstur yapan; "Sanki yedim" namındaki bir mescidi yiyebilirdi, yemedi.

89- Eskiden ekser İslâm aç değildi, tereffühe ihtiyar vardı. Şimdi açtır, telezzüze ihtiyar yoktur.

90- Muvakkat lezzetten ziyade, muvakkat eleme tebessüm etmeli; hoş geldin demeli. Geçmiş lezaiz, ah vah dedirtir. "Ah!" müstetir bir elemin tercümanıdır. Geçmiş âlâm, "Oh!" dedirtir. O "Oh" muzmer bir lezzet ve nimetin muhbiridir.

91- Nisyan dahi bir nimettir. Yalnız her günün âlâmını çektirir, müterakimi unutturur.

92- Derece-i hararet gibi, her musibette bir derece-i nimet vardır. Daha büyüğünü düşünüp, küçükteki derece-i nimeti görüp, Allah'a şükretmeli. Yoksa isti'zam ile üflense, şişer; merak edilse, ikileşir; kalbdeki misali, hayali, hakikata inkılab eder.. o da kalbi döver.

93- Her adam için, heyet-i içtimaiyede görmek ve görünmek için mertebe denilen bir penceresi vardır. O pencere kamet-i kıymetinden yüksek ise,

tekebbür ile tetavül edecek; eğer kamet-i kıymetinden aşağı ise, tevazu' ile tekavvüs edecek ve eğilecek.. tâ o seviyede görsün ve görünsün. İnsanda büyüklüğün mikyası; küçüklüktür, yani tevazu'dur. Küçüklüğün mizanı; büyüklüktür, yani tekebbürdür.

94- Zaîfin kavîye karşı izzet-i nefsi, kavîde tekebbür olur; kavînin zaîfe karşı tevazu'u, zaîfte tezellül olur. Bir ulü-l emrin makamındaki ciddiyeti, vakardır; mahviyeti, zillettir.. hanesindeki ciddiyeti, kibirdir; mahviyeti tevazu'dur. Ferd mütekellim-i vahde olsa, müsamahası ve fedakârlığı amel-i sâlihtir; mütekellim-i maalgayr olsa, hıyanettir, amel-i talihtir. Bir şahıs, kendi namına hazm-ı nefis eder, tefahur edemez; millet namına tefahur eder, hazm-ı nefis edemez.

95- Tertib-i mukaddematta "tefviz" tenbelliktir, terettüb-ü neticede tevekküldür. Semere-i sa'yine ve kısmetine rıza; kanaattır, meyl-i sa'yi kuvvetlendirir. Mevcuda iktifa, dîn-himmetliktir.

96- Evamir-i şer'iyeye karşı itaat ve isyan olduğu gibi, evamir-i tekviniyeye karşı da itaat ve isyan vardır. Birincisinde mükâfat ve mücazatın ekseri âhirette; ikincisinde, ağılebi dünyada olur. Meselâ: Sabrın mükâfatı zaferdir, ataletin mücazâtı sefalettir, sa'yin sevabı servettir, sebatın mükâfatı galebedir. Müsavatsız adalet, adalet değildir.

97- Temasül tezaadın sebebidir, tenasüb tesanüdün esasıdır, sıgar-ı nefis tekebbürün menba'ıdır, za'f gururun madenidir, acz muhalefetin menşeidir, merak ilmin hocasıdır.

98- Kudret-i Fâtıra ihtiyaç ile, hususan açlık ihtiyacıyla; başta insan bütün hayvanatı gemlendirip, nizama sokmuş. Hem âlemi herc ü merceden halas edip, hem ihtiyacı medeniyete üstad ederek, terakkiyatı temin etmiştir.

99- Sıkıntı, sefahetin muallimidir. Ye's, dalalet-i fikrin; zulmet-i kalb, ruh sıkıntısının menba'ıdır.

100-

إِذَا تَأَنَّثَ الرَّجَالُ بِالتَّهْوُسِ تَرَجَّلَ النِّسَاءُ بِالتَّوَفُّحِ

Bir meclis-i ihvana güzel bir karı girdikçe; riya, rekabet, hased damarı intibah eder. Demek inkişaf-ı nisvandandır, medenî beşerde ahlâk-ı seyiyie inkişaf eder.

101- Beşerin şimdiki seyiyat-âlûd hırçın ruhunda, mütebessim küçük cenazeler olan suretlerin rolü ehemmiyetlidir.

102- Memnu' heykel; ya bir zulm-ü mütehaccir, ya bir heves-i mütecessim veya bir riya-yı mütecessiddir.

103- İslâmiyetin müsellematını tamamen imtisal ettiği cihetle bihakkın daire-i dâhiline girmiş zâтта; meyl-üt tevsi' meyl-üt tekemmüldür. Lâkaydlık ile haricde sayılan zâтта meyl-üt tevsi', meyl-üt tahribdir. Fırtına ve zelzele zamanında; değil içtihad kapısını açmak, belki pencerelerini de kapatmak maslahattır. Lâübaliler ruhsatlarla okşanılmaz; azimetlerle, şiddetle ikaz edilir.

104- Bîçare hakikatlar, kıymetsiz ellerde kıymetsiz olur.

105- Küremiz hayvana benziyor, âsâr-ı hayat gösteriyor. Acaba yumurta kadar küçülse, bir nevi hayvan olmayacak mıdır? Veya bir mikrop küremiz kadar büyüse, ona benzemeyecek midir? Hayatı varsa, ruhu da vardır. Âlem, insan kadar küçülse, yıldızları zerrat ve cevahir-i ferdiye hükmüne geçse; o da bir hayvan-ı zîşuur olmayacak mıdır? Allah'ın böyle çok hayvanları var.

106- Şeriat ikidir:

Birincisi: Âlem-i asgar olan insanın ef'al ve ahvalini tanzim eden ve sıfat-ı kelâmdan gelen bildiğimiz şeriattır.

İkincisi: İnsan-ı ekber olan âlemin harekât ve sekenatını tanzim eden, sıfat-ı iradeden gelen şeriat-ı kübra-yı fitriyedir ki; bazan yanlış olarak tabiat tesmiye edilir. Melaike bir ümmet-i azîmedir ki, sıfat-ı iradeden gelen ve şeriat-ı fitriye denilen evamir-i tekviniyesinin hamelesi ve mümessili ve mütemessilleridirler.

107-

إِذَا وَازَنْتَ بَيْنَ حَوَاسٍ حُؤَيْنَةٍ حُرْدَيْبِيَّةٍ وَحَوَاسٍ الْإِنْسَانِ تَرَى سِرًّا عَجَبِيًّا إِنَّ الْإِنْسَانَ كَصُورَةِ يَسَ كُنِبَ فِيهَا سُورَةُ يَسَ

108- Maddiyyunluk manevî taundur ki, beşere şu müdhiş sıtmayı tutturdu, gazab-ı İlahîye çarptırdı. Telkin ve tenkid kabiliyeti tevessü' ettikçe, o taun da tevessü' eder.

109- En bedbaht, en muzdarib, en sıkıntılı; işsiz adamdır. Zira atalet ademin biraderzadesidir; sa'y, vücudun hayatı ve hayatın yakazasıdır.

110- Ribanın kap ve kapıları olan bankaların nefi; beşerin fenası olan gâvurlara ve onların en zalimlerine ve bunların en sefihlerinedir. Âlem-i İslâma zarar-ı mutlaktır; mutlak beşerin refahı nazara alınmaz. Zira gâvur harbî ve mütecaviz ise, hürmetsiz ve ismetsizdir.

111- Cum'ada hutbe; zaruriyat ve müsellemanı tezkirdir, nazariyatı talim değildir. İbare-i Arabiye daha ulvî ihtar eder. Hadîs ile âyet müvazene edilse, görünür ki; beşerin en beligi dahi, âyetin belâgatına yetişemez, ona benzemez.

Said Nursî

[Medine-i Münevvere'de bulunan mühim bir âlimin, Risale-i Nur hakkında yazdığı bir manzumesidir.]

Gönüller Fâtihi Büyük Üstada

Nuruyla bütün gönlümü fetheyleyen üstad

Gönlüm seni, kudsî heyecanlarla eder yâd

İlhamıma can geldi beraet haberinle

Mü'minleri şâdeyleyen ulvî zaferinle

Sıyrıldı ufuklardan o kasvetli bulutlar

Göklerde melekler, bu büyük bayramı kutlar

Milyonların imanını kurtardı cihadın

Par-par yanar imanlı gönüllerdeki yâdın

Coşturmada imanları, binlerle vecizen

Tarihini kudsî heyecanlarla süzerken

İlhamımı mestetti tecellâ-yı cemalin

"Fâtihi" gibi rehberleri andırmada halin

Dağlar gibi sarsılmadın, en korkulu günlerde

Her ânı ölümler dolu tazyikın önünde

Dünyalara dehşet salıyor sendeki iman

Sarsılmayan imanına düşman bile hayran

Rehber sana zira "Yüce Peygamberimiz" dir
Ölmez eserin: Gençliğe gösterdiğin izdir
Kur'an-ı Kerim'in ezeli feyzine erdin
İnsanlığa, iman ve kemal dersini verdin
Ey başlara Cennetlerin ufkundan inen tac
Âlem senin irfanına, irşadına muhtaç
Derya gibi nurlar taşıyor her eserinden
"Allah"a giden Nurcuların rehberisin sen
Milyonları derya gibi coşturmada "Sözler"
Cennetteki âlemleri seyretmede gözler
Hikmet dolu her cümlede, Kur'andaki nur var
Her lem'ada, binbir güneşin huzmesi çağlar
"Nur yolcusu" insanlığa örnek olacaktır
Kudsî heyecanlarla, gönüller dolacaktır
Mefkûresi, gündün güne erdikçe kemale
Gark olmada iç âlemi, en tatlı visale
Coştukça denizler gibi kalbindeki iman
Bin ders-i hakikat veriyor ruhuna Kur'an
Âzadedir İslâmı saran tehlikelerden
Davası temiz çünkü siyasî lekelerden
Her hamlesinin kuvve-i kudsiyesi vardır

Vicdanları mesteyleyen ulvî sesi vardır
Aşkın ezelî sırrına erdikçe gönüller
Yer yer donatır ufkunu sevda dolu renkler
Bir ülkeyi baştan başa fetheyledin ey Nur
Nurun olacaktır, bütün insanlığa düstur
Kur'an seni teyid ediyor mu'cizelerle
Ey şanlı gönül fâtihi hiç durmadan ilerle
Tarih-i hayatın doludur hârikalarla
Hiç sönmeden âlemde güneşler gibi parla
Manzume-i Şemsiyeyi temsil ediyorsun
Heybetli fezalarda hız almış gidiyorsun
İmanlı nesiller seni takibedecektir
Yıllarca, asırlarca peşinden gidecektir
Tarihi aşarken sen o iman dolu hızla
Milyonları aşmış bütün evlâdlarınızla
Birden açılır ruhuma esrarlı bir âlem
Vasfeyleyemez aşkımı, şiirimdeki nâlem!

Ali Ulvî

[Bu mektub, oniki sene evvel yazılmış ve Sikke-i Tasdik-i Gaybî mecmuasında dercedilmiş bir mektubdan bir parçadır.

Risale-i Nur'un bu vatan ve millete kazandırdığı büyük ve çok mukaddes iki neticeyi beyan etmesi, filhakika aynen bu iki neticenin tezahürü ve bu memlekette ve âlem-i İslâmda görülmüş olması dolayısıyla bu mektub çok ehemmiyetlidir.]

Risale-i Nur, bu mübarek vatanın manevî bir halaskârı olmak cihetiyle; şimdi iki dehşetli manevî belayı def'etmek için matbuat âlemi ile tezahüre başlamak, ders vermek zamanı geldi veya gelecek gibidir zannederim.

O dehşetli beladan birisi: Hristiyan Dinini mağlub eden ve anarşiliği yetiştiren, şimalde çıkan dehşetli dinsizlik cereyanı bu vatanı manevî istilâsına karşı Risale-i Nur bir sedd-i Zülkarneyn gibi bir sedd-i Kur'anî vazifesini görebilir.

İkincisi: Âlem-i İslâm'ın bu mübarek vatanın ahalisine karşı pek şiddetli itiraz ve ithamlarını izale etmek için matbuat lisaniyla konuşmak lâzımgelmiş diye kalbime ihtar edildi.

Ben dünyanın halini bilmiyorum, fakat Avrupa'da istilâkârane hükmeden ve edyan-ı semaviyeye dayanmayan dehşetli cereyanın istilâsına karşı Risale-i Nur hakikatları bir kal'a olduğu gibi, âlem-i İslâm'ın ve Asya Kıt'asının hal-i hazırdaki itiraz ve ithamını izale ve eskideki muhabbet ve uhuvvetini iade etmeğe vesile olan bir mu'cize-i Kur'anîyedir.

Bu memleketin vatanperver siyasîleri çabuk aklını başına alıp Risale-i Nur'u tab'ederek resmen neşretmeleri lâzımdır ki, bu iki belaya karşı siper olsun.

Acaba bu yirmi sene zarfında iman-ı tahkikîyi pek kuvvetli bir surette bu vatanda neşreden Risale-i Nur olmasaydı; bu dehşetli asırda, acib inkılab ve infilâklarda bu mübarek vatan, Kur'anını ve imanını dehşetli sadmelerden tam muhafaza edebilir miydi?

Said Nursî

Fihriste-i Mektubat

BİRİNCİ MEKTUB: 5

Dört سوالin cevabıdır.

BİRİNCİ SUAL: Hazret-i Hızır'ın hayatı hakkında ve o münasebetle hayatın beş mertebesini gayet güzel ve mukni' bir tarzda beyan eder.

İKİNCİ SUAL: **اللّٰذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ** âyetindeki mevdi, nimet suretinde ve mahluk olduğunun sırrını gayet güzel bir surette isbat eder ki, mevt dahi hayat gibi bir nimet ve hayat gibi mahluktur.

ÜÇÜNCÜ SUAL: "Cehennem nerededir?" cevabında, gayet makul bir surette yerini beyan eder ve gösterir. Cehennem-i Suğra ve Kübra'yı tefrik edip, fennî bir tarzda ve mantikî bir surette isbat etmekle beraber; âhirette gayet muhteşem ve parlak bir surette azamet ve rububiyet-i İlahiyenin bir sırrı-ı azîmini ve Cehennem-i Kübra'nın bir hikmet-i hilkatini gösterdiği gibi; Cennet ve Cehennem, şecere-i hilkatin iki meyvesi ve silsile-i kâinatın iki neticesi ve seyl-i şunun ve mahsulât-ı maneviye-i Arziyenin iki mahzeni, lütuf ve kahrın iki tecelligâhı olduğunu gösterir.

DÖRDÜNCÜ SUAL'in cevabında; mahbublara olan aşk-ı mecazî aşk-ı hakikîye inkılab ettiği gibi, koca dünyaya karşı insanın aşk-ı mecazîsi dahi, sırrı-ı iman ile makbul bir aşk-ı hakikîye inkılab edebildiğini gayet güzel ve mukni' bir surette isbat eder.

İKİNCİ MEKTUB: 13

Bu zamanda zaruret olmadan, irşad-ı nâsa ve neşr-i dine çalışanların, sadakaları ve hediyeleri kabul etmemeleri lâzımgeldiğinin sırrını dört sebeble beyan eder. **إِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْئَلُكُمْ أَجْرًا** âyeti ile **إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ** âyeti gibi insanlardan istiğna hakkındaki âyâtın mühim bir sırrını tefsir eder. Ve ilim ve dini neşre çalışan insanlar, mümkün olduğu kadar istiğna ve kanaatla hareket etmezse; hem ehl-i dalaletin ittihamına hedef olur, hem izzet-i ilmiyeyi muhafaza edemez. Hem salahat ve neşr-i din gibi umûr-u uhreviyeye mukabil hediyeleri almak, âhret meyvelerini dünyada fâni bir surette yemek demektir.

ÜÇÜNCÜ MEKTUB: 15

فَلَا أَقْسِمُ بِالْحَيْسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ kaseminde ve yeminindeki ulvî bir nur-u i'cazîyi ve **وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنْزِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ** âyetinin teşbihindeki parlak bir lem'a-i i'caziyeyi ve **هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَأَمْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا** âyetinde, Küre-i Arzı, feza-yı kâinatta yüzen bir sefine-i Rabbaniye olduğunu gösteren parlak bir hakikatı tasvir ederek, Küre-i Arz'dan Cehennem'e geçmek için ehl-i dalaletin seyahatini ve bütün eşya birtek zâta isnad edilse, vücut derecesinde sühulet ve kolaylık olduğunu; eşyanın icadı müteaddid esbablara isnad edilse, imtina' derecesinde bir suubet ve müşkilât olduğunu gayet güzel ve mukni' ve muhtasar bir surette beyanıyla iki nükte-i mühimme-i i'caziyeyi tefsir eder.

DÖRDÜNCÜ MEKTUB: 19

وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا âyetinin bir sırrı, Risale-i Nur hakkında tecelli ettiğini beyan eder.

Hem:

"Der Tarîk-ı Nakşibendî lâzım âmed çâr terk:

Terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i hestî, terk-i terk"

düsturuna mukabil, acz-mendî tarîkında pek mühim bir düsturu beyan eder.

Hem أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا âyetinin bir sırrını; şiire benzer fakat şiir olmayan, muntazam fakat manzum olmayan, gayet parlak fakat hayal olmayan, yıldızları konuşturan bir yıldızname ile tefsir eder.

BEŞİNCİ MEKTUB: 22

Şeriatın bir hâdimi ve bir vesilesi olan tarîkata mensub bazı zâtların, tarîkata fazla ehemmiyet verip ona kanaat ederek hakaik-i imaniyenin neşrinde tenbellik ve lâkaydlık gösterdikleri münasebetiyle yazılmış. Ve velayetin üç kısmını beyan edip, en mühim tarîkat olan velayet-i kübra, sırr-ı verasetle Sünnet-i Seniyyeye ittiba' ve neşr-i hakaik-i imaniyede ihtimam olduğunu isbat eder. Ve tarîkatların en mühim gayesi ve faidesi ve müntehası olan inkişaf-ı hakaik-i imaniye, Risale-i Nur ile dahi olabildiğini ve Risale-i Nur'un eczaları o vazifeyi, tarîkat gibi fakat daha kısa bir zamanda gördüğünü gösteriyor.

ALTINCI MEKTUB: 24

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ âyetlerinin bir sırrını, birbiri içinde hissedilmiş beş nevi hazîn gurbetler zulmetinde nur-u iman ve feyz-i Kur'an ve lütf-u Rahman'dan gelen bir nur-u tesellinin beyanıyla o sırrı tefsir ediyor. Bu mektub en katı kalbi de ağlattırarak derecede rikkatlidir. Ve en me'yus ve mükedder kalbi dahi ferahlandıracak derecede nurludur.

YEDİNCİ MEKTUB: 27

Münafıkların ittihamından, beraet-i Nebeviye hakkında gelen

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ * فَلَمَّا قُضِيَ زَيْنُهَا وَطَرًا زَوْجَانَا كَهَا لَكِنِّي لَا يَكُونُ عَلَيَّ
الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ

âyetlerinin mühim bir sırrını tefsir ediyor. Resul-i Ekrem Aleyhissalâti Vesselâm'ın kesret-i izdivacı nefsanî olmadığını; belki akval ve ef'ali gibi, ahval ve etvarından tezahür eden ahkâm-ı şeriata vasıta olmak için hususî dairesinde ziyade şakirdleri bulunmasıdır. Ve Hazret-i Zeyneb'i tezevvücü, sırf bir emr-i İlahî ve kader-i Rabbanî ile olduğunu beyan ediyor. Eski zaman münafıkları gibi, yeni zaman zındıklarının tenkidlerini kat'î bir surette kırıyor.

SEKİZİNCİ MEKTUB: 30

فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ diyen Hazret-i Yakub Aleyhisselâm'ın Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm'a karşı hissiyatı aşk olmadığını, belki ulvî bir mertebe-i şefkat olduğunu ve şefkat aşktan çok yüksek ve keskin bulunduğunu ve ism-i Rahman ve ism-i Rahîm'in vesilesi şefkattir diye beyan ederek بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ in güzel bir sırrını, فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ in parlak bir nüktesini tefsir ediyor.

DOKUZUNCU MEKTUB: 32

Keramet ve ikram ve inayet ve istidrac dair mühim bir kaideyi beyan eder. Kerametın izharı zarar olduğu gibi, ikramın izharı şükür olduğunu ve en selâmetli keramet ise, bilmediği halde mazhar olmak olduğunu ve hakikî keramet ise, kendi nefesine değil belki Rabbine itimadını ziyadeleştiren olduğunu, yoksa istidrac olduğunu; hem hayat-ı dünyeviyeyi bahtiyarane geçirmenin çaresi, âhiret için verilen hissiyat-ı şedideyi dünyanın fâni umûruna sarf etmemek olduğunu ve aşkın mecazî ve hakikî iki nev'i olduğu gibi; hırs ve inad ve endişe-i istikbal gibi hissiyat-ı şedidenin dahi, mecazî ve hakikî olarak ikişer kısmı bulunduğunu; mecazîleri gayet zararlı ve sû-i ahlâka menşeyi ve hakikîleri gayet nâfi' ve hüsn-ü ahlâka medar olduğunu isbat eder.

Hem İslâm ve imanın mühim bir farkını beyan eder. Yani: İslâmiyet, hakka tarafgirlik ve iltizamdır; iman ise, hakkı iz'an ve tasdiktir. Yirmi sene evvel dinsiz bir müslüman bulunduğu gibi, şimdi de gayr-ı müslim mü'min dahi bulunur gibi görüldüğünü gösterir.

Hem Risale-i Nur eczaları ne derece şiddetli bir surette İslâmiyete tarafgirlik hissini verdiğini ve erkân-ı imaniyeyi ne derece kuvvetli ve kat'î isbat ettiğini beyan eder.

ONUNCU MEKTUB: 36

İki sualin cevabıdır.

BİRİNCİSİ:

وَلَا أَضْعَرُّ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ

âyetlerinin bir sırrını tefsir eder. "İmam-ı Mübin", "Kitab-ı Mübin" neden ibaret olduğunu beyan eder.

İKİNCİ SUAL: "Meydan-ı Haşir nerededir?" cevabında, gayet makul ve mühim ve parlak bir cevap veriyor.

ONBİRİNCİ MEKTUB: 39

Dört ayrı ayrı mebhastır. Bu dört mes'ele birbirinden uzak olduğundan, bu mektub perişan görünüyor. Bu perişan mektub münasebetiyle kardeşlerime ihtar ediyorum ki:

Bu küçük mektupları hususî bir surette, hususî bazı kardeşlerime yazmıştım. Büyük mektuplar meydana çıktıktan sonra, küçükler de umumun nazarına gösterilmesi lâzımgeldi. Halbuki tanzimsiz, müşevveş bir surette idiler. Onlar ne hal ile yazılmış ise, öyle kalması lâzım geliyordu. Sonradan tashih ve tanzim etmeye me'zun değiliz! İşte bu Onbirinci Mektub, perişan bir surette, birbirinden çok uzak dört mes'eleden ibarettir. Hem müşevveş, hem perişandır. Fakat şâirlerin ve ehl-i aşkın, zülf-ü perişanîyi sevdikleri ve istihsan ettikleri nev'inden, bu mektub da -zülf-ü perişan tarzında- soğuk tasannu' karışmadan, hararet ve halâvet-i asliyesini muhafaza etmek niyetiyle kendi halinde bırakılmış.

BU MEKTUBUN BİRİNCİ MEBHASI

إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا âyetinin bir sırrını tefsir ile, vesvese-i şeytana mübtela olan adamlara mühim bir ilâç ve merhemdir.

İKİNCİ MES'ELE

Barla Yaylası, Tepelice, çam, katran, karakavağın bir meyvesi olup, Sözler Mecmuasına yazıldığı için buraya yazılmamıştır.

ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ MES'ELELERİ

İ'caz-ı Kur'ana karşı medeniyetin aczini gösteren yüzer misallerden iki misaldir. Kur'ana muhalif olan hukuk-u medeniyet ne kadar haksız olduğunu isbat eden iki nümunedir.

Birinci Misal: **فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ** Mahz-ı adalet olan hükm-ü Kur'anî, kıza nısıf veriyor. Medeniyet, irsiyet hususunda kızın hakkında fazla hak vermekle büyük haksızlık etmiş ve merhamete muhtaç kıza zulmetmiş olduğunu kat'î bir surette isbat ediyor.

İkinci Misal: **فَالْأَمْرُ لِلشُّدَّانِ** âyetinin bir sırrına dairdir ki, mimsiz medeniyet nasıl kıza hakkından fazla hak verdiği için haksızlık etmiş; öyle de, vâlide hakkında hakkını kesmekle daha ziyade haksızlık ettiğini ve en muhterem bir hakikat olan vâlidelik şefkatine karşı dehşetli bir haksızlık ve vahşetli bir hürmetsizlik ve cinayetli bir hakaret ve arş-ı rahmeti titreten bir küfran-ı nimet ve hayat-ı içtimaiyenin tiryak gibi bir rabıta-i şefkatine bir zehir katmak hükmünde bir hata olduğunu isbat eder.

ONİKİNCİ MEKTUB: 42

Mütefennin bazı dostların münakaşa ettikleri üç mes'eleye dair üç suallerine muhtasar üç cevabdır.

BİRİNCİ SUAL: "Hazret-i Âdem'in Cennet'ten ihracı ve bir kısım Benî-Âdemin Cehennem'e idhali hikmeti nedir?" sualine, gayet kat'î bir cevap veriyor.

İKİNCİ SUAL: "Şeytanların ve şerhlerin halk ve icadı, şer değil mi, çirkin değil mi? Cemil-i Mutlak ve Rahîm-i Alelîtlak'ın cemal-i rahmeti nasıl müsaade etmiş?" sualine karşı gayet kat'î bir surette cevap veriyor.

ÜÇÜNCÜ SUAL: "Masum insanlara ve hayvanlara musibet ve belaları musallat etmek, zulüm değil mi? Âdil-i Mutlak'ın adaleti nasıl müsaade ediyor?" diye sualin cevabında gayet mukni' ve kat'î bir tarzda cevap veriyor.

ONÜÇÜNCÜ MEKTUB: 46

Ehl-i dünya ve ehl-i siyasetin bana ettikleri zulüm ve tazyik karşısındaki sükût ve tahammülümü merak eden çok kardeşlerimin müteaddid suallerine karşı, Eski Said lisanıyla ve Yeni Said'in kalbiyle verilmiş ibretli ve merak-aver

bir cevabdır. Esası şudur ki: Hâlık-ı Rahîm'in rahmeti yâr ise, herkes yârdır, her yer yarar; eğer yâr değilse, herşey kalbe bârdır, herkes de düşmandır. Felillahilhamd rahmet-i İlahiye yâr olduğu için; ehl-i dünyanın bana ettikleri enva'-ı zulmü, o rahmet-i İlahiye enva'-ı rahmete çevirmiştir.

Serbestlik vesikası almak ve kanunsuz tazyikattan kurtulmak için adem-i müracaatımın bir-iki mühim sebebini beyan eder. Hülâsası: Zalim insanların mahkûmu değilim; belki ben, âdil kaderin mahkûmuyum, ona müracaat ediyorum. Hem haksızlığı hak zanneden adamlara karşı hak dava etmek, bir nevi haksızlıktır ve hakka karşı bir nevi hürmetsizliktir. Hem dünya siyasetinden sırr-ı içtinabımın sebebini, mühim bir hakikatla beyan ediyor.

ONDÖRDÜNCÜ MEKTUB: 50

Te'lif edilmemiştir.

ONBEŞİNCİ MEKTUB: 50

Altı mühim suale, altı ehemmiyetli cevabdır.

BİRİNCİ SUAL: "Sahabeler, velilerden büyük oldukları halde; Sahabenin içindeki fitneyi çeviren müfsidlerini neden nazar-ı velayetle keşfedemediler? Tâ, dört Hulefa-yı Raşidînden üçünün şهادetleriyle neticelendi?" İki mühim makamla cevap veriliyor.

İKİNCİ SUAL: "Hazret-i Ali'nin (R.A.) zamanındaki muharebelerin mahiyeti nedir? O harpte ölen ve öldürenlere ne nam verilir?" Gayet mühim ve merak-âver bir cevap verilmiş.

ÜÇÜNCÜ SUAL: "Âl-i Beytin başına gelen feci ve gaddarane muamelenin hikmeti nedir?" Gayet mühim bir cevap veriliyor.

DÖRDÜNCÜ SUAL: "Âhırzamanda Hazret-i İsa'nın (A.S.) nüzulü ve Deccal'ı öldürmesi ve insanlar umumiyetle din-i hakkı kabul etmesi ve kıyamet vaktinde Allah Allah diyenler bulunmaması rivayet ediliyor. Böyle umumiyetle imana geldikten sonra nasıl küfre gidilir?" Suallerine karşı, merak-âver ve hakikî bir mühim cevap veriliyor.

BEŞİNCİ SUAL: "Kıyametin hâdisatından ervah-ı bâkiye müteessir olacaklar mı?" cevabında, mühim bir hakikat beyan ediliyor.

ALTINCI SUAL: **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyetinin hükmü; âhirete, Cennet'e ve Cehennem'e ve ehillerine şümulü var mı, yok mu? cevabında, gayet mühim ve

merak-âver ve kuvvetli bir cevap verilir. Bu risaledeki sualleri merak edenlere bu risale bir iksir-i a'zamdır.

ONALTINCI MEKTUB: 61

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

âyetinin bir sırrını, başıma gelen bir hâdise münasebetiyle "Beş Nokta" ile tefsir ediyor.

BİRİNCİ NOKTA:

Hak ve hakikat olan hizmet-i Kur'aniye, şimdiki zamanda çoğu yalancılıktan ibaret ve bid'a ve dalalet olan siyasetten beni kat'iyen men'ettiğine dairdir.

İKİNCİ NOKTA:

Hayat-ı ebediyeye ciddî çalışmak ve zararsız ve müstakim yol ile Kur'ana hizmet etmek, elbette dağdağa-i siyasetten çekilmeyi iktiza ettiğinden, ehl-i dünyanın hata ve harekâtlarını hoş görmek değil, belki kalblerimizi bulandırmamak için bakmamaktayız.

ÜÇÜNCÜ NOKTA:

Başıma gelen ağır tazyikat ve musibetlere karşı tahammülümün mühim bir sebebini iki vakıa ile beyan eder.

DÖRDÜNCÜ NOKTA:

Ehl-i dünyanın evhamlı suallerine karşı cevabdır. O cevabda bilmeceburiye hizmet-i Kur'aniyeye ait bir keramet olarak hakkımızda göz ile görülen ve hiçbir cihette inkâr edilemeyen birkaç inayet-i İlahiyeyi beyan ediyor.

BEŞİNCİ NOKTA:

Ehl-i dünyanın katmerli bir zulüm ile bana teklif ettikleri bid'akârane kaidelerine karşı, onları tam susturacak bir cevabdır.

BU ONALTINCI MEKTUBUN ZEYLİ: 72

Zalim ehl-i dünyanın ve mülhidlerin dünyalarından ve siyasetlerinden bütün bütün çekildiğim halde, kendi hainliklerinden habbeyi kubbe yaparak hakkımda gösterdikleri evham ve telaşa karşı Eski Said lisanıyla, izzet-i ilmiyeyi muhafaza noktasında ağızlarına şiddetli bir tokat vurarak, başlarındaki evhamı uçurur.

ONYEDİNCİ MEKTUB: 77

Has bir kardeşime yazılmış küçük bir ta'ziyename dir. Çendan bu mektub sureten küçüktür; fakat faidesi büyük olup, ona karşı ihtiyaç umumîdir. Hadd-i bülüğa ermeden çocukları vefat eden peder ve vâlidelere mühim bir müjdedir. Bu ta'ziye ile en me'yus ve mükedder bir kalb, hakikî bir teselli ve ferah bulur. Küçük olarak vefat eden çocuklar, âlem-i bekada ebedî sevimli çocuk olarak kalıp, peder ve vâlidelerinin kucaklarına verilmesi, **وَلِدَانٌ مُّخَلَّدُونَ** sırrıyla, ebedî medar-ı sürurları olduklarını isbat eder.

ONSEKİZİNCİ MEKTUB: 81

Üç mes'ele-i mühimmedir.

BİRİNCİSİ:

Muhakkikîn-i evliyanın keşf ile hak gördüğü ve büyük mikyasta müşahede ettikleri hâdiseler, âlem-i şهادette bazan hilaf-ı vaki' ve bazan küçük bir mikyasta tezahür etmesinin sırrını, şirin ve güzel bir temsil ile beyan eder.

İKİNCİ MES'ELESİ:

Vahdet-ül Vücut meşrebine dair gayet mühim bir hakikat ve güzel bir izahtır. Vahdet-ül Vücuttan dem vuran ve o mes'eleyi merak eden, bu İkinci Mes'eleyi dikkatle okumalı. Çünkü bu Vahdet-ül Vücut mes'elesi, medar-ı iltibas olmuş mühim bir meşrebdir. Ve ehl-i hakikatın medar-ı ihtilafı olmuş bir acib meslektir. Bu İkinci Mes'ele, onun mahiyetini gösterir ve isbat eder ki; o meşreb, ehl-i sahvın meşrebi değil, hem en yüksek değil! Ve ehl-i sahv olan Sahabe ve Sıddikîn ve veresenin meşrebleri; Vahdet-ül Vücut meşrebinden daha yüksek, daha selâmetli, daha makbul olduğunu isbat eder.

ÜÇÜNCÜ MES'ELESİ:

Tılsım-ı kâinatın üç muamma-yı mühimmesinden birisinin halline muhtasar bir işaretir ki: O muammalardan birisi Yirmidokuzuncu Söz'de,

ikincisi Otuzuncu Söz'de, bu üçüncüsü ise Yirmidördüncü Mektub'da Kur'an-ı Hakîm'in sırrıyla tamamıyla keşfedilmiş ve o muamma açılmıştır.

ONDOKUZUNCU MEKTUB: 88

Mu'cizat-ı Ahmediyeye (A.S.M.) dairdir. Üçyüzden fazla mu'cizatı beyan eder. Bu risale, risalet-i Ahmediyenin (A.S.M.) mu'cizesini beyan ettiği gibi, kendisi de o mu'cizenin bir kerametidir ki, üç-dört nev' ile hârika olmuştur.

Birincisi: Nakil ve rivayet olmakla beraber, yüzelli sahifeden(Haşiye) fazla olduğu halde, kitablara müracaat edilmeden ezber olarak dağ ve bağ köşelerinde, üç-dört gün zarfında, her günde iki-üç saat çalışmak şartıyla mecmuu oniki saatte te'lif edilmesi hârika bir vakiadır ki, bu risaledeki mu'cizat-ı Ahmediyenin (A.S.M.) bir şu'le-i kerameti olmuştur.

İkincisi: Şu risale, uzunluğuyla beraber ne yazması usanç verir ve ne de okuması halâvetini kaybeder. Tenbel ehl-i kalemi öyle bir şevk u gayrete getirdi ki; bu sıkıntılı ve usançlı zamanda, bir sene zarfında civarımızda yetmiş adede yakın

(Haşiye): Asıl nüshasına göredir.

nüshaları yazıldı. O mu'cize-i risaletin bir kerameti olduğunu, muttali olanlara kanaat verdi.

Üçüncüsü: Acemî ve tevafuktan haberi yok ve bize daha tevafuk tezahür etmeden evvel yazdıkları nüshalarda, lafz-ı "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm" kelimesi bütün risalelerde ve lafz-ı "Kur'an", beşinci parçasında öyle bir tarzda tevafuk(Haşiye) etmeleri görüldü ki; zerre mikdar insafı olan tesadüfe veremez. Kim görmüş ise, kat'î hükmediyor ki: "Bu sırr-ı gaybîdir, mu'cizat-ı Ahmediyenin (A.S.M.) bir kerametidir."

Şu risalenin başındaki esaslar çok mühimdirler.

Hem şu risaledeki ehadîs hemen umumen eimme-i hadîsçe makbul ve sahih olmakla beraber, en kat'î hâdisat-ı risaleti beyan ediyorlar.

O risalenin bütün mezayasını söylemek lâzımgelse, o risale kadar bir eser yazmak lâzım geldiğinden, müştak olanları onu bir kerre okumasına havale ediyoruz.

ONDOKUZUNCU MEKTUBUN BEŞİNCİ VE ALTINCI NÜKTELERİNİN FİHRİSTESİDİR:

Bu nükteler, umûr-u gaybiyeye dair hadîslerin birkaçını zikretmiştir. Hem Hazret-i Hasan (R.A.) ile Hazret-i Muaviye'nin (R.A.) muharebe ve musalahasını; hem Hazret-i Ali (R.A.) ile Hazret-i Zübeyr'in (R.A.) muharebe edeceğini; hem ezvac-ı tahiratın içinden birisinin mühim bir fitnenin başına geçeceğini; hem Hazret-i Ali'nin (R.A.) katlini haber vermiş. Hem Hazret-i Hüseyin'in (R.A.) Kerbelâ'da katlini; hem zâtından (A.S.M.) sonra Âl-i Beyti, katl ve nefye maruz kalacaklarını; hem Hazret-i Ali'nin (R.A.) hilafetinin te'hirini; hem hilafet ne için Âl-i Beyt-i Nebevî'de takarrur etmediğini; hem asr-ı saadetin başına gelen o dehşetli fitnenin hikmetini; hem ehl-i İslâm, umum devletlere galebe çalacaklarını; hem Hazret-i Ebu Bekir (R.A.) ve Hazret-i Ömer'in (R.A.) mahiyet-i hilafetlerini; hem müşrik Kureyş reislerinin nerede katlolunacaklarını; hem bir ay uzun mesafede Mûte Harbi'nden aynen haber verdiğini; hem Hazret-i Hasan'ın (R.A.) hilafetini; hem Hazret-i Osman'ın

(Haşiye): Asıl nüshasına göredir.

(R.A.) Kur'an okurken şehid olacağını; hem Devlet-i Abbasiyeyi; hem Cengiz ve Hülâgu'yu; hem İran'ın fethini; hem Habeş Melikinin cenaze namazını, vefatından haberi olmadan aynı vakitte kıldığını bildirir. Hem Hazret-i Fatıma'nın (R.A.) vefatını; hem Ebu Zerr'in (R.A.) yalnız bir dağda vefat edeceğini; hem Ümm-ü Haram'ın Kıbrıs'ta vefat edeceğini; hem yüzbin adamı öldüren Haccac-ı Zalim'i; hem İstanbul'un fethini; hem İmam-ı Ebu Hanife'yi (R.A.) hem İmam-ı Şafî'yi (R.A.) hem ümmetin yetmişüç fırka olacağını; hem Kaderiye Taifesini, hem Râfızîleri; hem Hazret-i Ali'nin (R.A.) yüzünden insanlar iki kısım olacaklarını; hem Fars ve Rum kızlarını; hem Hayber Kal'asının fethini; hem Hazret-i Ali (R.A.) ile Muaviye'nin harbini; hem Hazret-i Ömer (R.A.) sağ kaldıkça fitnelerin zuhur etmeyeceğini; hem Sehl İbn-i Amr'ın (R.A.) mühim bir vazifesini; hem Kisra'nın oğlu babasını öldürdüğünü aynı dakikada haber verdiğini; hem Hâtıb'ın, Kureyş'e gizli mektub yazdığını; hem Ebu Leheb'in oğlu Utbe'yi bir arslanın parçalamasına ettiği bedduasının kabul olup aynen çıktığını; hem Bilâl-i Habeşî'nin (R.A.) ezan okuduğu zaman, Kureyşîlerin gizli tenkid ettiklerini aynen haber verdiğini; hem Hazret-i Abbas (R.A.) iman etmeden evvel onun gizli parasından haber verdiğini; hem Hazret-i Peygamber'e (A.S.M.) bir yahudinin sihir ettiğini; hem Sahabe meclisinde birinin irtidat edeceğini; hem Hazret-i Peygamber'in (A.S.M.) katlini niyet

edenlerin iman ettiklerini; hem müşriklerin Kâ'be duvarındaki yazılarını kurtların yediğini ve yalnız o yazılar içindeki Allah isimlerini yemediklerini; hem Beyt-ül Makdis'in fethinde büyük bir taun çıkacağını; hem Yezid ve Velid gibi şerir reisleri haber verdiğini; hem "Bundan sonra onlar bize değil, biz onlara hücum edeceğiz" diye haber verdiğini ve bunlar gibi çok ihbarat-ı gaybiye bu iki nüktede beyan edilmiştir.

MU'CİZAT-I AHMEDİYENİN BİRİNCİ ZEYLİ: 197

âyetinin mealinde yüzer âyâtın en mühim hakikatları olan risalet-i Ahmediyeyi (A.S.M.) "Ondört Reşha" namıyla ondört kat'î ve parlak ve muhkem bürhanlarla tefsir ve isbat ediyor. Ve en muannid hasmı dahi ilzam eder. Güneş gibi risalet-i Ahmediyeyi izhar ediyor.

ŞAKK-I KAMER MU'CİZESİNE DAİR: 207

Şu risale, Şakk-ı Kamer mu'cizesine bu zaman feylesoflarının ettikleri itirazlarını "Beş Nokta" ile gayet kat'î bir surette reddedip inşikak-ı Kamer'in vukuuna hiçbir mani bulunmadığını gösterir. Ve âhirinde de beş icma' ile şakk-ı Kamer'in vuku bulduğunu gayet muhtasar bir surette isbat eder ve şakk-ı Kamer mu'cize-i Ahmediyesini (A.S.M.) Güneş gibi gösterir.

MU'CİZAT-I AHMEDİYE ZEYLİNİN BİR PARÇASI: 211

Risalet-i Ahmediye (A.S.M.) hakkında olup, Mi'rac Risalesinin Üçüncü Esasının nihayetindeki üç mühim müşkilden birinci müşkile ait "Şu mi'rac-ı azîm, niçin Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a mahsustur?" sualine muhtasar bir fihriste suretinde verilen cevabdır.

ÂYET-ÜL KÜBRA RİSALESİNİN, RİSALET-İ AHMEDİYEDEN BAHSEDEN ONALTINCI MERTEBESİ: 216

Kâinatın erkânından Hâlıkını soran bir seyyahın müşahedatından bir parça olup, makam münasebetiyle buraya ilhak edilmiştir.

YİRMİNCİ MEKTUB: 222

âyetinin en mühim bir hakikatını bildiren ve

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْحَيُّزُّ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ

kelâmının onbir kelimesinde onbir beşaret ve onbir bürhan-ı kat'î bulunduğuna dair bir mektubdur. Elhak meratib-i tevhid-i hakikînin hakkında bu mektub bir kibrit-i ahmerdir ve bir iksir-i a'zamdır. O derece parlak ve o mertebede kuvvetli delilleri ve hüccetleri gösteriyor ki, en mütemerrid zındıkları dahi imana getiriyor. Ondokuzuncu Mektub olan Risale-i Ahmediye (A.S.M.) kelime-i şhadetin ikinci kelâmı olan **أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ** hükmünü ne derece kat'î ve kuvvetli isbat etmiştir; öyle de bu Yirminci Mektub, kelime-i şhadetin birinci kelâmı olan **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** hükmünü, o kat'iyet ve kuvvetle isbat ediyor. Hakikî ve kuvvetli imanı kazanmak isteyenler bunu okusunlar. Ve bilhassa Dokuzuncu Kelime bahsinde, ilim ve irade-i İlahiyenin isbatını çok vâzıh bir surette beyan ettiği gibi; Onuncu Kelime bahsinde de **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** bürhanıyla **مَا خَلَقْتُمْ وَلَا بَعَثْتُمْ إِلَّا كُنُفْسٍ وَاحِدَةٍ** âyetinin mühim bir sırrını ve en muazzam bir hakikatını "Beş Nükte"de beyan ediyor. Hakaik-i imaniyenin bir tılsım-ı a'zamını o beş nükte ile hallediyor.

YİRMİNCİ MEKTUBUN ONUNCU KELİMESİNE ZEYL: 254

أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ âyetiyle

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا

âyetinin en mühim ve en muazzam bir hakikatını üç temsil ile tefsir ediyor. Ve herşey ve bütün eşya Cenab-ı Hakk'ın kudretiyle olsa, birtek şey kadar kolay olduğuna ve kudret-i İlahiyeye verilmediği vakit, birtek şey kâinat kadar müşkilâtli ve subetli olduğuna dair en mühim bir sırrını ve en muğlak muammasını, gayet kolay bir tarzda tefsir ederek keşfeder.

YİRMİBİRİNCİ MEKTUB: 259

Küçük bir mektubdur; fakat gayet büyük bir âyetin büyük bir hakikatını beyan ettiği için, ona ihtiyaç büyüktür.

إِنَّمَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ ۚ وَلَا تَنْهَرَهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الدُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا

âyeti, beş ayrı ayrı surette ihtiyar vâlideyne şefkati celbettiğinin sırrını gösteriyor. Hanesinde ihtiyar vâlideyni veya akrabası veya müslüman kardeşleri bulunan zâtlar, bu mektubu okumağa pek çok muhtaçtırlar.

YİRMİİKİNCİ MEKTUB: 262

"İki Mebhas"tır.

BİRİNCİ MEBHAS

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ * إِدْفَعِ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ * وَالْكَاطِمِينَ
الْعَيْظُ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

âyetlerinin sırrıyla; ehl-i imanı, uhuvvet ve muhabbete davet ediyor. Nifak, şikak, kin ve adavetten menedecek mühim esbabı gösteriyor. Kin ve adavet; - ehl-i iman ortasında- hem hakikatça, hem hikmetçe, hem insanıyetçe, hem İslâmiyetçe, hem hayat-ı şahsiyece, hem hayat-ı içtimaiyece, hem hayat-ı maneviyece gayet çirkin ve merdud ve zulüm olduğunu gayet kat'î bir surette isbat edip, mezkûr âyetlerin mühim bir sırrını tefsir eder.

İKİNCİ MEBHAS

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ * وَكَاتِبِينَ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رَقْعَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

sırrıyla, ehl-i imanı hırstan şiddetli bir surette men'eden esbabı gösterir. Ve hırs dahi, adavet kadar muzır ve çirkin olduğunu kat'î delillerle isbat ederek; şu âyet-i azîmenin mühim bir sırrını tefsir ediyor. Hırsa mübtela adamlar, bu ikinci mebhası çok dikkatle mütalaa etmelidirler. Kin ve adavet marazıyla hasta olanlar, tam şifalarını birinci mebhasta bulurlar.

İkinci Mebhasın hâtimesinde, zekatın ehemmiyetini ve bir rûkn-ü İslâmî olduğunun hikmetini güzel bir surette beyan etmekle beraber; hakikatlı bir rü'yada güzel bir hakikat beyan ediliyor.

Şu risalenin Hâtimesinde, **أَجِبُّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ** âyeti altı derece zemmi zemmetmekle, altı vecihle gıybetten zecrettiğini ve mu'cizane ve hârîka bir i'caz ile, gıybeti hem aklen, hem kalben, hem insanıyeten, hem vicdanen, hem fitraten, hem milliyeten mezmum ve merdud ve çirkin ve muzır olduğunu gayet kat'î bir surette, Kur'anın i'cazına yakışacak bir tarzda beyan ediyor. Ve gıybet, alçakların silâhı olduğu cihetle, izzet-i nefis sahibi bu pis silâha tenezzül edip istimal etmediğine dair denilmiştir:

أَكْبَرُ نَفْسِي عَنْ جَزَاءِ بَعِيبَةٍ فَكُلُّ إِعْتِيَابٍ جَهْدٌ مَنْ لَا لَهُ جَهْدٌ

YİRMIÜÇÜNCÜ MEKTUB: 278

Bu mektubun birkaç mebhası var. Öteki mebhaslara bedel latif ve manidar birtek mebhas aynen yazıldı. Şöyle ki:

Ahsen-ül kasas olan kıssa-i Yusuf'un (A.S.) hâtimesini haber veren **تَوَفِّي** **مُسْلِمًا وَأَحْسَنِي بِالصَّالِحِينَ** âyetinin ulvî ve latif ve müjdeli ve i'cazkârane bir nüktesi şudur ki: Sair ferahlı, saadetli kıssaların âhirindeki zeval ve firak haberinin acıları ve elemi; kıssadan alınan hayalî lezzeti acılaştırıyor, kırıyor. Bahusus kemal-i ferah ve saadet içinde bulunduğunu ihbar ettiği hengâmda mevtini, firakını haber vermek daha elemlidir. Dinleyenlere "Eyvah" dedirtir. Halbuki şu âyet, kıssa-i Yusufiyenin en parlak kısmı ki: Aziz-i Mısır olması, peder ve vâlidesiyle görüşmesi ve kardeşleriyle sevişip tanışması olan dünyaca en saadetli ve ferahlı bir hengâmda, Hazret-i Yusuf'un (A.S.) mevtini şöyle bir surette haber veriyor ve diyor ki: "Şu ferahlı ve saadetli vaziyetten daha saadetli, daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için, Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm, Cenab-ı Hak'tan vefatını istedi ve vefat etti, o saadete mazhar oldu. Demek o dünyevî, lezzetli saadetten daha cazibedar bir saadet ve daha ferahlı bir vaziyet kabrin arkasında vardır ki; Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi hakikat-bîn bir zât, o gayet lezzetli bir vaziyet içinde, gayet acı olan mevti istedi, tâ öteki saadete mazhar olsun." İşte Kur'an-ı Hakîm'in şu belâgatına hayran ol, bak ki, Kıssa-i Yusuf'un (A.S.) hâtimesini ne suretle haber verdi. O haberi dinleyenlere elem ve esef değil; belki bir müjde, bir sürur ilâve ediyor. Hem irşad ediyor ki: Kabrin arkası için çalışınız! Hakikî saadet ve lezzet ondadır.

Hem Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm'ın âlî sıddıkiyetini gösteriyor ve diyor: "Dünyanın en parlak ve en sürurlu haleti dahi ona gaflet vermiyor, onu meftun etmiyor; yine âhireti istiyor."

YİRMİDÖRDÜNCÜ MEKTUB: 284

Kâinatın tılsım-ı acibini ve müşkil muammasının en mühim bir sırrını keşf ve halleden bir mektubdur ve en mühim bir سوالin (Haşiye) cevabıdır. Şöyle ki:

"Esmâ-i İlahiyenin a'zamlarından olan Rahîm, Kerim, Vedud'un iktiza ettikleri şefkatperverane ve maslahatkârane ve muhabbetdarane taltifleri; ne suretle pek müdhiş ve muvahhiş olan mevt ve adem ile, zeval ve firak ile, musibet ve meşakkat ile tevfiğ edilir?" diye سوالin cevabında, tılsım-ı kâinatın üçüncü muammasını halleden ve kâinattaki daimî faaliyetin muktezasını ve esbab-ı mûcibesini gösteren "Beş Remiz" ile ve gayelerini ve faidelerini isbat

eden "Beş İşaret" ile cevap veriyor. Şu mektub "İki Makam"dır. Birinci Makamı "Beş Remiz"dir.

BİRİNCİ REMİZ: İsbat ediyor ki: Sâni'-i Hakîm ne yaparsa haktır. Hiçbir şey ve hiçbir zîhayat, ona karşı hak dava edemediğini ve "Haksız bir iş oldu" diyemediğinin sırrını, kat'î bir tarzda isbat eder.

İKİNCİ REMİZ: Hayret-nüma, dehşet-engiz, daimî bir suretteki faaliyet-i Rabbaniyenin sırrını ve halk ve tebdil-i eşyadaki hikmet-i azîmesini beyan ediyor ve en mühim bir muamma-yı hilkatı hallediyor.

ÜÇÜNCÜ REMİZ: Zevale giden eşya ademe gitmediğini, belki daire-i kudretten daire-i ilme geçtiğini ve eşyadaki hüsn ü cemale ait istihsan ve şeref ve makam, esma-i İlahiyeye ait olduğunu gayet güzel bir surette isbat eder.

DÖRDÜNCÜ REMİZ: Mevcudatın mütemadiyen tebeddül ve tegayyür etmeleri; birtek sahifede, her dakikada ayrı ayrı ve manidar mektubları yazmak nev'inden, sahife-i kâinatta esma-i İlahiyenin cilveleriyle yazılan cemal ve celal ve kemal-i İlahiyenin hadsiz âyâtını, mahdud sahifelerde de hadsiz bir surette yazıldığını isbat eder.

(Haşiye): Bu mektubun mesaili bir derece ihsas edilmek arzu edildiğinden; fihristiyet ihtisarı muhafaza edilmedi, uzun oldu.

BEŞİNCİ REMİZ: İki nükte-i mühimmedir.

Birisi: Vâcib-ül Vücut'a intisabını iman ile hissedenden adam, hadsiz envâr-ı vücuda mazhar olduğunu ve hissetmeyen, nihayetsiz zulümat-ı ademe ve âlâm-ı firaka maruz bulunduğunu gösterir.

İkinci Nükte: Dünyanın üç yüzü bulunduğunu.. zahir yüzünde, zeval, firak, mevt ve adem var; fakat esma-i İlahiyenin âyinesi ve âhiretin mezraası olan iç yüzlerinde, zeval ve firak, mevt ve adem ise, tazelenmek ve teceddüddür ve bekanın cilvelerini gösteren bir tavzif ve terhistir.

BU MEKTUBUN İKİNCİ MAKAMI: 290

Bir "Mukaddime" ile "Beş İşaret"tir.

MUKADDİME: Hallakıyet ve tasarrufat-ı İlahiyeden gayet azîm bir hakikatı, muazzam ve muhteşem kanunlarla beyan ediyor. Meselâ: Bir kuşun

tüylü libasını değiştiren Sâni'-i Hakîm, aynı kanunla kâinatın suretini kıyamet vaktinde ve âlem-i şhadetin libasını haşirde o kanun ile değiştirir.

Hem bir ağacın ne kadar meyveleri ve çiçekleri bulunuyor; herbir çiçeğin o kadar gayeleri, herbir meyvenin o kadar hikmetleri bulunduğunu gösterir.

"Beş İşaret" ise: Eşya, vücuddan gittikten sonra verdikleri ehemmiyetli beş netice itibariyle, bir vecihle madum iken, beş vecihle mevcut kalıyor. şÖyle ki:

Herbir mevcut, vücuddan gittikten sonra, ifade ettiği manalar ve arkasında bâki kalan hüviyet-i misaliyesi, âlem-i misalde mahfuz kalır. Hem hayatının etvarıyla "mukadderat-ı hayatiye" denilen sergüzeşte-i hayatiyesi âlem-i misalin defterlerinden olan levh-i misalîde yazılır. Ruhanîlere, daimî mevcut bir mütalaagâh olur. Hem cinn ve insan amelleri gibi, âhiret pazarına ve âlem-i âhirete gönderilecek mahsulâtı bâki kalır. Hem etvar-ı hayatiyeleriyle ettikleri enva'-ı tesbihat-ı Rabbanîye bâki kalıyor. Hem şuunat-ı Sübhaniyenin zuhuruna medar çok şeyleri arkasında mevcut bırakır, öyle gider. Bu Beş İşaretteki beş hakikatı, kat'î delil hükmünde beş makul ve makbul temsil ile beyan eder.

YİRMİDÖRDÜNCÜ MEKTUBUN BİRİNCİ ZEYLİ: 299

فَلْ مَا يَغْبَوْا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ âyetinin mühim bir sırrını beş nükte ile tefsir ediyor. Ve dua, bir sırr-ı azîm-i ubudiyet olduğunu ve kâinattan daimî bir surette dergâh-ı rububiyete giden en azîm vesile ise dua olduğunu ve duanın azîm tesiri bulunduğunu kat'î isbat etmekle beraber; külliyet ve devam kesbeden bir dua, kat'iyyen makbul olduğuna binaen; umum ümmetin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a salavat namıyla dualarının neticesinde, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın ne kadar yüksek bir mertebede olduğunu gösterir. Duanın da üç nev'-i mühimmini zikretmekle beraber, beyan eder ki; duanın en güzel ve en latif meyvesi, en leziz ve en hazır neticesi şudur ki: Dua eden adam, bilir ve dua ile bildirir ki; birisi var, onun sesini dinler, derdine derman yetiştirir, ona merhamet eder, onun eli herşeye yetişir. Ve bu boş, hâlî dünyada o yalnız değil; belki bir Kerim zât var; ona bakar, ünsiyet verir. Onun hadsiz ihtiyacatını yerine getirebilir ve hadsiz düşmanlarını defedebilir bir zâtın huzurunda kendini tasavvur ederek, bir ferah ve sürur duyup, dünya kadar ağır bir yükü üzerinden atıp, "Elhamdülillahi Rabb-il âlemîn" der.

İKİNCİ ZEYLİ: 303

Mi'rac-ı Nebevî ve Mevlid-i Nebevîye (A.S.M.) dair üç mühim suale, gayet mukni' ve mantıkî ve parlak bir cevabdır. Bu zeyil çendan kısadır, fakat gayet kıymetdardır. Mevlid-i Nebevîye (A.S.M.) iştiyakı olanlar buna çok müştaktırlar.

Hâtimesinde gayet mühim bir düstur-u mantıkî ile, kâinatta en büyük ferd-i ekmel ve üstad-ı küll ve habib-i a'zam, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm olduğunu isbat eder.

YİRMİBEŞİNCİ MEKTUB: 308

Sure-i Yâsin'in yirmibeş âyetine dair "Yirmibeş Nükte" olmak

üzere rahmet-i İlahiyeden istenilmiş; fakat daha zamanı gelmediğinden yazılmamıştır.

YİRMİALTINCI MEKTUB: 309

وَأَمَّا يُنزِعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ sırrına dair "Hüccet-ül Kur'an Aleşşeytan ve Hizbihî" namıyla, İblis'i ilzam ve ehl-i tuğyanı iskât eden gayet mühim bir mektubdur.

Bu mektubun "Dört Mebhas"ı var.

BİRİNCİ MEBHAS:

Şeytanın en müdhiş hücumunu def'etmekle, şeytanı öyle bir surette ilzam eder ki; içine girerek saklanıp vesvese edecek bir yer bırakmıyor. Ve o kadar kuvvetli delail-i akliye ile ve kat'î bürhanlarla şeytanı ve şeytanın şakirdlerini ilzam eder ki, şeytan olmasa idiler imana gelecektiler. Fakat maatteessüf şeytan-ı cinn ve insin, gayet çirkin davalarını ve desiselerini bütün bütün ibtal ve def'etmek için, farazî bir surette onların çirkin fikirlerini zikredip öyle ibtal ediyor. Meselâ der ki: "Eğer faraza dediğiniz gibi, Kur'an Kelâmullah olmazsa; en âdi ve sahte bir kitab olurdu. Halbuki meydandaki âsârıyla göstermiş ki, en âlî bir kitabdır." İşte bu gibi farazî tabiratin, titreyerek yazılmasına mecburiyet hasıl olmuştur. Şu mebhasın âhîrinde, şeytanın Sure-i قِي وَ الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ in fesahat ve selasetine dair bir vesvese ve itirazını reddediyor.

İKİNCİ MEBHAS:

Bir insanda, vazife ve ubudiyet ve zât itibariyle üç şahsiyet bulunduğunu ve o şahsiyetlerin ahlâkı ve âsârı bazan birbirine muhalif olduğunu beyan eder.

ÜÇÜNCÜ MEBHAS:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا

âyetinin, hayat-ı içtimaiye-i beşeriyenin münasebatına dair gayet mühim bir sırrını ve insanlar, millet millet ve kabile kabile yaratılmasının mühim bir hikmetini Yedi Mes'ele ile tefsir ediyor. Bu mebhas, milliyetçilere mühim bir tiryaktır. Bu zamanın en müdhiş marazına gayet nâfi' bir ilâçtır. Ve sahtekâr hamiyet-furuşların ve yalancı milliyetperverlerin yüzlerindeki perdeyi açar, sahtekârlıklarını gösterir.

DÖRDÜNCÜ MEBHAS:

Altı sualin cevabında "On Mes'ele"dir.

Birincisi:

"Rabb-ül Âlemîn" kelimesinin tefsirinde onsekiz bin âlem dediklerinin hikmeti münasebetiyle, birkaç nükte-i Kur'aniye beyan edilir.

İkinci Mes'ele:

"Allah'ı bilmek, varlığını bilmenin gayridir" Muhyiddin-i Arabî, Fahreddin-i Razi'ye demiş. Ondan murad nedir? Cevabında, gayet mühim bir mes'ele-i marifetullah beyan edilmiştir.

Üçüncü Mes'ele:

âyetiyle **وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ** âyetinin vech-i tevfiği nedir? diye sualine, gayet güzel ve nurlu mühim bir cevabdır.

Dördüncü Mes'ele:

جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ بِأَلَةِ إِلَّا اللَّهُ hikmeti nedir? diye suale, gayet güzel ve nurlu bir cevabdır.

Dördüncü Mes'elenin Zeylinde, vahdaniyetin gayet azîm bir hüccetine ve geniş ve uzun bir bürhanına muhtasar bir işarettir.

Beşinci Mes'ele:

Yalnız "Lâ ilahe illallah" diyen, "Muhammedürresulullah" demeyen ehl-i necat olabilir mi?" sualine karşı mühim bir cevabdır.

Altıncısı:

Birinci Mebhas'taki şeytanla münazaranın çirkin tabiratlarının sebep-i zikrini bildiriyor. Hem mühim bir temsil ile, hizb-üş şeytanı en dar ve en muhal ve en menfur bir mevkie sıkıştırıyor. Meydanı Hizb-ül Kur'an hesabına zabtederek, herbir hal-i Ahmediye (A.S.M.) herbir haslet-i Muhammediye (A.S.M.) herbir tavr-ı Nebevî (A.S.M.) o kuvvetli temsile göre birer mu'cize hükmüne geçip, nübüvvetini isbat ettiğini gösterir.

Yedincisi:

Vehham ve zarardan sakınmak için bizden uzaklaşan bazı dostların kuvve-i maneviyelerini teyid için ve hizmetimizden bazı maksadlarla çekilen ve maksadlarının aksiyle tokat yiyenleri, çok misallerden yedi küçük misal ile gösterir ki; siperini bırakıp kaçanlar, daha ziyade yaralanırlar.

Sekizincisi:

Diyorlar ki: "Elfaz-ı Kur'aniye ve zikriye ve tesbihatların herbirinden, bütün letaif-i insaniye hisselerini istiyorlar. Manaları bilinmezse, hisse alınmaz; öyle ise tercüme edilse daha iyi değil mi?" diye olan müdhiş ve mugalatalı şu suale karşı, gayet mühim ve ibretli ve zevkli bir cevabdır. Elfaz-ı Kur'aniye ve Nebeviye (A.S.M.) manalara, camid ve ruhsuz libas değil; belki hayatdar feyiz-aver cildlerdir. Zîhayat bir cesed soyulsa, elbette ölür. Hem lisan-ı nahvî olan elfaz-ı Kur'aniyedeki i'caz ve îcaz, hakikî tercümeyle mani olduğunu gösterir.

Dokuzuncusu:

"Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak dairesinin haricinde ehl-i velayet bulunabilir mi?" sualine, mühim ve merak-aver bir cevabdır.

Onuncusu:

Kur'an-ı Hakîm'in hizmetinde bulunan bu bîçare Said ile görüşen ve görüşmek arzu eden dostlara mühim bir düsturdur.

YİRMİYEDİNCİ MEKTUB: 346

Bu mektub, Risale-i Nur Müellifinin talebelerine yazdığı ayn-ı hakikat ve çok letafetli, güzel mektublarıyla; Risale-i Nur Talebelerinin üstadlarına ve bazan birbirlerine yazdıkları ve Risale-i Nur'un mütalaasından aldıkları parlak feyizlerini ifade eden çok zengin bir mektub olup, bu mecmuanın üç-dört misli kadar büyüdüğü için bu mecmuaya idhal edilmemiştir. Barla, Kastamonu, Emirdağı Lâhikaları olarak müstakillen neşredilmiştir.

YİRMİSEKİZİNCİ MEKTUB: 346

"Sekiz Mes'ele" namıyla sekiz risaledir.

BİRİNCİ RİSALE OLAN BİRİNCİ MES'ELE

Rü'ya-yı sadıkanın hakikatini ve faidesini, gayet güzel ve hakikatlı "Yedi Nükte" ile beyan ediyor. Bu risale hem kıymetdardır, hem merak-averdir.

İKİNCİ MES'ELE OLAN İKİNCİ RİSALE

"Hazret-i Musa Aleyhisselâm, Hazret-i Azrail Aleyhisselâm'ın gözüne tokat vurmuş." mealindeki bir hadîse dair ehemmiyetli bir münakaşayı kökünden kaldırır ve bu nevi hadîslere mülhidler tarafından gelen itirazata bir sed çeker. Bu risale küçüktür, fakat merak-averdir.

ÜÇÜNCÜ MES'ELE OLAN ÜÇÜNCÜ RİSALE

Bu bîçare müflis Said'in ziyaretine gelenlerin ne niyetle görüşmeleri lâzım geldiğini beyan edip, sırf Kur'an-ı Hakîm'in dellâli itibariyle görüşmek lâzım geldiğini ve o görüşmenin mühim faidelerini ve Said'in şahsiyetinin hiçliğı nazara alınmayacağını, belki dellâli olduğu mukaddes dükkânın kıymetdar cevherlerini nazara almak lâzımgeldiğini "Beş Nokta" ile gayet güzel bir surette isbat etmekle beraber; hizmet-i Kur'anîyenin keramatından ve inayet-i Rabbaniyeden, ben ve bazı kardeşlerim mazhar olduğumuz çok inayetlerden birkaç vaki' ve kat'î misalleri zikrediyor.

Bu risalenin tetimmesinde; risalelerin yazmasında, hususan te'lifinde ve bilhassa Yirmidokuzuncu Mektub'da tezahür eden hârîka bir inayeti beyan ediyor.

DÖRDÜNCÜ RİSALE OLAN DÖRDÜNCÜ MES'ELE

Mescidimize iki defa taarruz edildi, âhirki defa da kapadılar. Ondan iki veya üç sene mukaddem, yine mübarek bir misafirin gelmesiyle, gayet vahşiyane ve zalimane tecavüz edildiği için, her taraftan benden sual edildi. Böyle merak-ı umumiyeyi tahrik eden bir hâdiseye lâyük cevap vermek için, Eski Said lisanıyla "Dört Nokta" ile mühim bir ibretli cevabdır.

BEŞİNCİ RİSALE OLAN BEŞİNCİ MES'ELE

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'da tekrar ile **أَقْلًا يَشْكُرُونَ أَقْلًا يَشْكُرُونَ** ve şükretmeyenleri, otuzbir defa **فَبِأَيِّ آيَةٍ رَّبِّكُمْ تُكذِّبَانِ** fermanı ile tehdid ettiğinin sırrını gayet âlî ve tatlı ve makul ve makbul bir surette tefsir ediyor; insan bir şükür fabrikası olduğunu isbat ediyor. Kâinat bir nimet hazinesi olup; şükür ise anahtarı olduğunu; ve rızık, onun neticesi ve şükürün mukaddimesi bulunduğunu gayet güzel ve kat'î bir surette isbat ediyor.

Der tarîk-ı acz-mendî, lâzım âmed çâr çîz:

Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak, şükür-ü mutlak ey aziz!

olan düstur-u hakikattaki dördüncü rükün bulunan şükür-ü mutlakın parlak ve yüksek hakikatını izah ediyor.

ALTINCI RİSALE OLAN ALTINCI MES'ELE

Tekrir Mektubat mecmuasında neşredildiğinden buraya dercedilmedi.

YEDİNCİ RİSALE OLAN YEDİNCİ MES'ELE

فُلٌ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ âyetinin, Risale-i Nur ve hâdimleri hakkındaki mühim bir sırrını, "Yedi İşaret" namıyla, yedi inayet-i Rabbaniyeyi beyan ediyor. Ve tahdis-i nimet suretinde bu inayet-i seb'anın izharına, yedi makul sebebinin beyan ediyor. Bu inayet-i seb'a-i külliyyenin hârikalarına işareten, kendi kendine te'lif vaktinde iki sahifenin bütün satırları başlarında yirmisekiz elif gelerek, Yirmisekizinci Mektub'un mertebesine tevafuk ettiğini,(Haşiye) te'liften bir zaman sonra muttali olduk. Bu inayet-i seb'ayı okuyan adam, Risale-i Nur eczalarının ne kadar ehemmiyetli ve nazar-ı inayet-i İlahiyede bulunduğunu ve himayet-i Rabbaniyede bulunduğunu bilecek. Bu yedi inayet küllîdir, cüz'iyatları yetmiş geçer.

Hâtimesinde, bir sırr-ı inayete ait mahrem bir سوالin cevabı vardır. Hâtimesinde, inayet-i seb'adan birincisi olan tevafukata gelen veya gelmek ihtimali olan evhamı gayet kat'î bir surette def'ediyor. O hâtimenin âhirinde de, Üçüncü Nükte'de inayet-i hâssa ve inayet-i âmmeye dair mühim bir sırr-ı dakik-i rububiyete ve ehemmiyetli bir sırr-ı Rahmaniyyete işaret ediyor.

SEKİZİNCİ RİSALE OLAN SEKİZİNCİ MES'ELE

Altı سوالin cevabı olan "Sekiz Nükte"dir.

BİRİNCİ NÜKTE: Tevafuktaki işaret-ı gaybiye, umum Risale-i Nur eczalarında cüz'î-küllî bulunduğuna dairdir.

İKİNCİ NÜKTE: Tevafukatın meziyeti, Lafz-ı Celal'den başka ne için Kur'anda fevkalâde matlub olmadığına dairdir.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Bir kardeşimizin fazla ihtiyat ve cesaretsizliği yerinde olmadığını ve bir müftünün Onuncu Söz'e sathî tenkidine karşı güzel bir cevabdır. (Fakat bu mecmuaya idhal edilmemiştir.)

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: "Meydan-ı haşirde insanlar nasıl

(Haşiye): Asıl nüshasına göredir.

toplancaklar, çıplak olarak mı? Herkes ahbablarını görebilir mi? Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ı şefaât için nasıl bulacağız? Hadsiz insanlarla birtek zât olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm nasıl görüşecek? Ehl-i Cennet ve Cehennem'in libasları nasıl olacak? Ve bize kim yol gösterecek?" Altı meraklı سوالin mukni' ve makul cevabıdır.

BEŞİNCİ NÜKTE: "Zaman-ı Fetrette, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın ecdadı, bir din ile mütedeyyin mi idiler?" cevabında, güzel bir hakikat beyan ediliyor.

ALTINCI NÜKTE: "Hazret-i İsmail Aleyhisselâm'dan sonra, Peygamber'in (A.S.M.) ecdadından peygamber gelmiş midir?" سوالine karşı, gayet mühim bir cevabdır.

YEDİNCİ NÜKTE: "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın peder ve vâlidesinin ve ceddî Abdülmuttalib'in imanları hakkında en sahih haber hangisidir?" سوالine karşı gayet mühim ve makul bir cevabdır.

SEKİZİNCİ NÜKTE: "Amcası Ebu Talib'in imanı hakkında esahh olan nedir? Cennet'e girebilir mi?" sualine karşı güzel bir cevabdır.

YİRMİDOKUZUNCU MEKTUB

"Dokuz Kısım"dır. Yirmidokuz nükte-i mühimme içinde vardır. O dokuz kısım, küçük büyük onyediy risaledir.

BİRİNCİ RİSALE OLAN BİRİNCİ KISIM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * إِهْدِنَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ * غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ

âyetlerinin bazı sırlarını, "Dokuz Nükte" ile tefsir eder.

BİRİNCİ NÜKTE: "Kur'ana ait ve Kur'anın esrarı bilinmiyor ve müfessirler hakikatını anlamamışlar." diyenlere karşı mühim bir cevabdır.

İKİNCİ NÜKTE: Kur'an-ı Hakîm'de وَ التَّيْنِ وَ الزَّيْتُونِ وَالشَّمْسِ وَضُحَيْهَا gibi kasemat-ı Kur'anîyedeki mühim bir hikmeti beyan ediyor.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Surelerin başlarındaki birer şifre-i İlahiye olan huruf-u mukattaaya dairdir.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Kur'an-ı Hakîm'in hakikî tercümesi kabil olmadığından ve manevî i'cazındaki ulviyet-i üslûb tercümeye gelmediğinden, mühim bir beyanla, üslûb-u Kur'anîyedeki bir lem'a-i i'caziyeyi gösterir.

BEŞİNCİ NÜKTE: "Elhamdülillah" cümlesinin ifade ettiği mananın en kıyası, bir satır kadar olduğunu ve hakikî tercümesinin kabil olmadığını gösterir.

ALTINCI NÜKTE: إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ deki nun-u mütekellim-i maalgayre dair mühim bir sırrını, nurlu bir hal ve hakikatlı bir hayal içinde beyan ediyor.

YEDİNCİ NÜKTE: إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ in mühim ve nuranî sırrının beyanı içinde, bid'aların icadı ne kadar çirkin ve zarar olduğunu gösterir.

SEKİZİNCİ NÜKTE: Şeair-i İslâmiye, hukuk-u umumiye hükmünde olduğuna dair mühim bir sırrını beyan ediyor.

DOKUZUNCU NÜKTE: Mesail-i şeriatın "taabbüdî" ve "makul-ül mana" olarak iki kısım olduğunu; ve taabbüdî kısmı hikmet ve maslahatların tebeddülü ile tegayyür edemediğinin sırrını beyan eder. Ve ezanın faidesi, yalnız bir köy ahalisini namaza davet değil, belki kâinat sarayında mevcudata karşı umum mahlukat namına bir ilân-ı Tevhid olduğunu beyan eder.

İKİNCİ RİSALE OLAN İKİNCİ KISIM

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَ بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ

âyetinin bir sırrını, sıyam-ı Ramazanın yetmiş hikmetlerinden dokuz hikmetinin beyanıyla o sırr-ı azîmi tefsir ediyor. O dokuz hikmet, o kadar hakikî ve kuvvetli ve cazibedardır ki; müslüman olmayan da onları görse, oruç tutmak için büyük bir iştihak ve bir hevese gelir. Kendine müslüman deyip oruç tutmayanların, bu hikmetlere karşı, hacalet ve hatalarından ezilmeleri lâzımgelir.

ÜÇÜNCÜ RİSALE OLAN ÜÇÜNCÜ KISIM

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın enva'-ı i'cazından göz ile görünecek kısmının beş-altı vechinden bir vechini, yeni bir Kur'anı yazmakla göstermeye dairdir. Lillahilhamd, öyle bir Kur'an yazıldı. Ümmetçe Hâfız Osman hattıyla makbul Kur'anın aynı sahifelerini ve satırlarını muhafaza etmekle beraber; lafzullah, mecmu' Kur'anda ikibin sekizyüz altı defa tekerrür ettiği halde; nâdir ve nükteli müstesnalar hariç kalıp, mütebâkisi tevafuk ettiğini anladık, sahife ve satırlarını tağyir etmedik. Yalnız biz tanzim ettik. O tanzimden hârika bir tevafuk tezahür etti. Yazdığımız Kur'anın parçalarını bir kısım ehl-i kalb görmüş, Levh-i Mahfuz hattına yakın olduğunu kabul etmişler. Bu risale ise; tevafukat-ı Kur'aniyeye dair olduğu münasebetiyle, sırf bir işaret-i gaybiye olarak, hiçbirimizin haberimiz olmadan, ibtida te'lif ve birinci tesvidinde onbir "Kur'an" kelimesi; birtek sahifede, birer satırda, bir sırada hatt-ı müstakim ile tevafukları, tevafuk-u Kur'aniyedeki lem'a-i i'caziyenin bir şuaı şu risalede bu hârika letafeti gösterdiğini, görenlere kanaat geldi.

Bu Üçüncü Kısımın mütebâki mes'eleleri ile Dördüncü Kısım tevafukata dair olduğu için, tevafukata dair olan fihriste ile iktifa edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ KISIM OLAN DÖRDÜNCÜ RİSALE

"Üç Nükte"dir.

BİRİNCİ NÜKTE: Kur'anda, "Kur'an" kelimesinin çok sırlarından bir sırrını, altmışdokuz âyât-1 azîmede latif ve manidar sahifeler arkasında birbirine tevafukla baktıklarını ve o âyât-1 azîmenin manen birbirinin hakikatını teyid ettiklerini göstermek ve tilavet-i Kur'an sevabını ve zikir faziletini ve tefekkür ubudiyetini birden kazanmak isteyenlere, evrad nev'inden gayet güzel bir hizb-i Kur'anî olarak yazılmıştır.

İKİNCİ NÜKTE: Kur'an-ı Hakîm'de "Resul" kelimesinin tekrarındaki esrarın tevafuk cihetiyle birisine işaret için, yüz altmış âyâtta "Resul" kelimesi birbirine tevafukla manidar bakması gibi; (Haşiye) o yüz altmış muazzam âyetler de birbirine bakıyor. Birbirini teyid ve isbat ettiğine işaretten ve Kur'andan hem kıraet, hem zikir, hem fikir olmak üzere bir hizb-i mahsustur. Kendine âlî ve tatlı ve çok kıymetli ve çok faziletli bir vird arzu edenlere mühim bir virdir.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Lafzullah'ın ikibin sekizyüz altı defa zikrinin çok nükteleri var. İ'caz-ı Kur'anın çok şualarını gösteriyor. Bu Üçüncü Nükte de, onun dört şua-ı i'cazını gösterir.

BEŞİNCİ RİSALE OLAN BEŞİNCİ KISIM

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ

(ilh-âyet...) âyet-i pür-envârının çok envâr-ı esrarından güzel

(Haşiye): Bu risalenin, o mukaddes iki kelimenin i'cazî tevafuklarından bahsi ayn-ı hakikat olduğuna delil, o dördüncü risalede bütün o iki kelimenin tevafuk etmesidir. Herbir âyet ayrı ve satır başında yazılmasından, umum o iki mukaddes kelimeler tevafuk etmişlerdir.

bir nuru, Ramazan-ı Şerifte bir halet-i ruhaniyede, mühim bir seyahat-ı kalbiyede görünmüş ve bir derece bu risalede beyan edilmiştir. Bu risale küçüktür, fakat çok nurlu ve ehemmiyetlidir.

ALTINCI RİSALE OLAN ALTINCI KISIM

وَلَا تَزْكُوتُوا إِلَى الدِّينِ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمْ النَّارُ âyetinin mühim bir sırrını ve azîm bir hakikatını; ins ve cinn şeytanlarının ve müslümanlar içine girmiş mülhidler ve

münafıkların altı desiseleriyle altı cihetten hücumlarını altı hakikatla sed ve reddetmekle, o sırr-ı azîmi tefsir ediyor.

BİRİNCİ DESİSELERİ: Kur'an hâdimlerini hubb-u câh vasıtasıyla aldatmalarına mukabil, gayet mukni' ve kat'î bir cevabla susturur.

İKİNCİ DESİSELERİ: Korku damarıyla, ehl-i hakkı haktan çevirmelerine karşı, gayet güzel ve kat'î bir cevabla tardedilir.

ÜÇÜNCÜ DESİSELERİ: Tama' ve hırs cihetiyle, ehl-i hidayeti hizmet-i Kur'aniyeden vaz geçirmelerine karşı, gayet parlak ve kat'î bir cevabla reddedilir.

DÖRDÜNCÜ DESİSELERİ: Asabiyet-i milliyeyi tahrik etmek suretinde, hakikî din kardeşlerinin ve hizmet-i Kur'aniyede samimî arkadaşlarının içine yabanilik ve ihtilaf atmak ve üstadlarından soğutmalarına mukabil, gayet mühim ve kat'î öyle bir cevabdır ki; şeytan-ı insîyi tamamıyla susturduğu gibi, sahtekâr milliyetçilerin maskelerini yırtarak, öyleler milletin düşmanları olduklarını ve hakikî milliyetperverler kimler olduğunu gösterir.

BEŞİNCİ DESİSELERİ: İnsanın en zaîf damarı olan enaniyetini tahrik edip, ehl-i hakkı haksızlığa sevk etmek ve ehl-i ittihadı ihtilafa düşürmelerine mukabil, kuvvetli ve eneleri susturacak bir cevap verilmiştir.

ALTINCI DESİSELERİ: Tenbellik ve tenperverlik ve vazifedarlık damarından istifade suretiyle, Kur'an şakirdlerinin gayretlerini, sadakatlarını, ihlaslarını zedelemek suretindeki hücumlarına karşı bir cevabdır. Âhirinde, umum cevabların hülâsası olan şu iki âyet ile, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan mu'cizane cevap veriyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ * وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا

Şu risalenin âhirinde; iki yaprakta yazıldıktan sonra görülmüş, ihtiyarsız kendi kendine gelen latif ve zarif bir tevafuktur ki, sıkıntılı esaretimin tam dokuzuncu senesinde te'lif edilen şu risalenin âhirinde, Yirmidokuzuncu Mektub'un bahsinde yirmidokuz nükte bulunması ve dokuz kısım olması ve bu risale fihristesinde dokuz defa "dokuz" lafzı ile o mektubdan bahsedilmesi ve Birinci Kısım dokuz nükte olması; ve Ramazanın, burada işaret edilen ve İkinci Kısım'da mezkûr hikmetleri dokuz bulunması; ve burada işaret edilen ve Dördüncü Kısım'da mezkûr "Kur'an" kelimesine dair âyetlerin altmışdokuz etmesi; ve Kur'an kelimesi de bu mebhasta yirmidokuz gelmesi ve lafzullah dahi dokuz olması; ve bu risale de yirmidokuz sahifede tamam olması cihetiyle, dokuz defa dokuzlar birbirine tevafuk ederek çok şirin düşmüştür. Bu risalenin

dahi, sırr-ı tevafuktan küçük, fakat parlak bir hissesi var olduğunu gösterir. Bu dokuz defa dokuzların sırrının, dokuzuncu sene-i esaretimde zuhuru ise, inşaallah esaretin dokuzuncu senesinde biteceğine işarî bir beşarettir. Dokuzuncu sene-i esaretimde sıkıntıdan o sene dokuz dişim düştüler; o münasebetle Isparta'ya me'zuniyetle gitmek o senede oldu. Hem latif bir tevafuktur; bu parça dahi, bu sahifede(Haşiye) dokuz, ondokuz defa gelmiştir. Hem fihristenin Dördüncü Kısmında ve bu İkinci Kısmın bazı nüshalarında, aşağıdaki gösterilen tevafuk vardır.

Umum elif yüz ondokuz, umum risaleler dahi yüz ondokuzdur. Demek elifler de bir nevi fihristeye işaretler.

(Haşiye): Asıl nüshasına göredir.

ALTINCI KISIM OLAN ALTINCI RİSALENİN ZEYLİ: 429

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَيْنَا سُبُلَنَا وَلَنَصِيرَنَّ عَلَىٰ مَا آذَيْنُمُونَ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

âyetinin sırrına istinaden, dünyanın hiçbir usûl ve kanununa tatbik edilmeyen, vicdansız insanların bize karşı tecavüzatına sabır ile ve Hakk'a tevekkül ile beraber; istikbalde gelecek nefret ve tahkirden sakınmak için ve istikbal asırları, bu asrın sîmasına ve gayretsiz adamların yüzlerine "Tuh!" dedikleri zaman, tükürükleri yüzümüze gelmemek için veya silmek için yazılmış bir layihadır. Ve Avrupa'nın insaniyetperver maskesi altında sağır kulaklarını çınlatmak ve bu vicdansız gaddarları bize musallat eden o insafsız zalimlerin görmeyen gözlerine sokmak ve bu asırda, yüzbin cihetten "Yaşasın Cehennem!" dedirten mimsiz medeniyetperestlerin başlarına vurmak için yazılmış bir arzuhal ve ehl-i ilhad ve bid'atçıları ilzam ve iskât edecek "Altı Sual"dir.

YEDİNCİ KISIM: İŞARAT-I SEB'A: 429

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَاءَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبَعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ * يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُشِيعَ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

âyetlerinin bir sırrını ve mühim bir hakikatını "Yedi İşaret" ile ve yedi mühim suale yedi kat'î ve kuvvetli cevabla tefsir ediyor.

BİRİNCİ SUAL: "Ecnebilere ihtida edenler, kendi dilleriyle şair-i İslâmiyeyi tercüme ediyorlar. Âlem-i İslâmın onlara karşı sükûtu ve itiraz etmemesi, cevaz-ı şer'î olduğunu göstermez mi?" diyen ehl-i bid'atın sualine karşı, gayet kat'î ve kuvvetli bir cevabdır.

İKİNCİSİ: "Firenlerdeki inkılabçılar ve feylesoflar, Katolik mezhebinde inkılab yapmakla terakki ettiklerinden, acaba İslâmiyette böyle bir inkılab-ı dinî olamaz mı?" diyen ehl-i bid'atın sualine karşı; gayet kat'î, zahir ve bahir ve müskit bir cevabdır.

ÜÇÜNCÜSÜ: "Avrupa, taassubu bıraktıktan sonra terakki ettiğinden, biz de taassubu bıraksak daha iyi olmaz mı?" diyen ehl-i bid'at ve sefahetin sualine karşı, gayet müskit ve mukni' ve mantıkî bir cevabdır.

DÖRDÜNCÜSÜ: "Za'fa uğrayan İslâmiyeti takviye niyetiyle, kuvvetli olan milliyete mezcetmek ve secaya-yı milliyeyi şair-i İslâmiye ile kuvvetleştirmek bu asırda daha iyi olmaz mı?" diyen dertas ehl-i dünyanın bu müdhiş sualine karşı, gayet metin bir cevabdır.

BEŞİNCİSİ: "Bu kadar heyet-i içtimaiye-i beşeriye fesada girmiş ve hissiyat-ı diniye zaîfleşmiş ve şahsî dehalar ve harekât, cemaatın şahs-ı manevîsinin icraatına mağlub düşmüş bir zamanda, nasıl rivayet-i sahîhada denildiği gibi, birkaç sene zarfında, Mehdi dünyayı ıslah edecek? Halbuki bütün işi hârika olup ve birkaç nebinin mu'cizatı da beraber olsa, yine ıslahı pek müşkil görünüyor." diye, ehl-i tenkidin sualine karşı, gayet kavî bir cevabdır.

ALTINCISI: Âhîrzamanda Hazret-i Mehdi'nin Süfyanî komitesine galebesi, Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın Deccal komitesini dağıtması ve şeriat-ı İslâmiyeye tebaiyetine dairdir.

YEDİNCİSİ: "Mütefekkirîn-i İslâmiye, Avrupa'nın düsturlarını ve fennin kanunlarını bir derece kabul edip, onların usûlüyle onlara karşı İslâmiyeti müdafaa ettikleri halde -sen de eskiden böyle yapıyordun- şimdi neden bütün bütün başka bir çığır açıp, felsefeyi kökünden vuruyorsun? Ve fûnun-u müsbete dedikleri usûllerinin, Kur'anın düsturlarına nazaran pek sathî kaldığını gösteriyorsun?" diye çokları tarafından gelen suale karşı, gayet hak ve hakikatlı bir cevabdır.

SEKİZİNCİ KISIM OLAN RUMUZAT-I SEMANİYE

"Sekiz Remiz"dir, yani sekiz küçük risaledir. Şu remizlerin esası, İlm-i Cifr'in mühim bir düsturu ve ulûm-u hafiyenin mühim bir anahtarı ve bir kısım esrar-ı gaybiye-i Kur'aniyenin mühim bir miftahı olan tevafuktur. İleride müstakillen neşredileceğinden buraya dercedilmedi.

DOKUZUNCU KISIM OLAN DOKUZUNCU RİSALE: 443

Turuk-u velayet hakkında "Dokuz Telvih"tir ki, Telvihât-ı Tis'a namıyla maruf bir risaledir.

BİRİNCİ TELVİH: Tarîkatın sırrını ve Mi'rac-ı Ahmediyenin (A.S.M.) sayesinde kalb ayağıyla bir seyr-i sülûk-u ruhanî neticesinde; zevkî ve hâlî ve bir derece şuhudî hakaik-i imaniye ve Kur'aniyeye mazhariyet olduğunu beyan edip, insanın mahiyet-i câmiasında akıl nasılki hadsiz fûnuna istidadı ve ıtılâ cihetiyle mahiyeti inkişaf etmiş ve o suretle işlettirilmiş, kalb dahi onun gibi, bu âlemin bir harita-i maneviyesi ve çok kemalâtın bir çekirdeği hükmünde olduğundan; tarîkat cihetiyle onu işlettirmek ve kemalâtına sevk etmek olduğunu isbat eder.

İKİNCİ TELVİH: Kalbin işlemesi, zikir ve tefekkürle olduğunu ve işlemesinin mehasininden hayat-ı dünyeviye'nin medar-ı saadeti olan birisini beyan eder.

ÜÇÜNCÜ TELVİH: Velayet, bir hüccet-i risalet; ve tarîkat, bir bürhan-ı şeriat olduğunu ve onun kıymetini takdir etmeyen, ne kadar hasarete düştüğünü beyan eder.

DÖRDÜNCÜ TELVİH: Meslek-i velayet çok kolay olmakla beraber çok müşkilâtlı, çok kısa olmakla beraber çok uzun, çok kıymetdar olmakla beraber çok hatarlı, çok geniş olmakla beraber çok dar olduğunu ve âfâkî ve enfûsî iki yol ile sülûk edildiğini beyan eder.

BEŞİNCİ TELVİH: Vahdet-ül Vücut ve Vahdet-üş Şuhud'un mahiyetini beyan ederek, ehl-i sahvin ve ehl-i veraset-i nübüvvetin âlî meşrebinin rüchaniyetini isbat eder.

ALTINCI TELVİH: Velayet yolları içinde en güzeli ve en müstakimi, Sünnet-i Seniye'ye ittiba olduğunu ve velayetin esaslarının en mühimmi, ihlas; ve en keskin kuvveti, muhabbet olduğunu beyan ederek; bu dünya dâr-ül hizmet olduğundan ve dâr-ı ücret ve mükâfat olmadığından, tarîkatın lezaizini ve ezvak ve keramatını kasden talep etmemek lâzım geldiğini beyan eder.

YEDİNCİ TELVİH: Tarîkat ve hakikat, şeriatın hâdimlerinden olduğunu; tarîkat ve hakikatın en yüksek mertebeleri, şeriatın cüz'leri bulunduğunu; tarîkat ve hakikat, vesilelikten çıkmamak ve daima şeriata tebaiyette kalmak lüzumunu beyan edip, "Sünnet-i Seniye ve ahkâm-ı şeriat haricinde evliya bulunabilir mi?" diye suale, merak-aver bir cevap verir.

SEKİZİNCİ TELVİH: Tarîkatın sekiz varta-i mühimmesini beyan eder.

DOKUZUNCU TELVİH: Tarîkatın pek çok semeratından gayet şirin ve güzel dokuz adedini beyan eder.

Bu risale ehl-i tarîk olana ve olmayana bir iksir-i a'zamdır ve bir tiryak-ı enfa'dır.

ZEYL

En kısa ve selim ve en müstakim bir tarîkın esasını "Dört Hatve" namıyla, tezkiye-i nefsin ve tekemmül-ü ruhun medarı olan dört mühim dersi veriyor.

OTUZUNCU MEKTUB

Matbu', Arabî "İşarat-ül İ'caz Tefsiri"dir.

OTUZBİRİNCİ MEKTUB

Otuzbir Lem'adır.

OTUZİKİNCİ MEKTUB

Kendi kendine manzum tarzını alan matbu' "Lemaat" risalesidir. Aynı zamanda "Otuzikinci Lem'a" olup, Sözlere Mecmuasının âhîrinde neşredilmiştir.

OTUZÜÇÜNCÜ MEKTUB

Marifet-i İlahiyeye pencereler açan "Otuzüç Pencerele Risale" olup, bir cihette "Otuzüçüncü Söz" olduğundan Sözler Mecmuasında neşredilmiş, buraya dercedilmemiştir.

İŞARAT-I GAYBİYE HAKKINDA BİR TAKRİZ: 462

HAKİKAT ÇEKİRDEKLERİ: 468

Medine-i Münevvere'de bulunan mühim bir âlimin Risale-i Nur hakkında yazdığı bir manzume: 480

Oniki sene evvel yazılmış ve Sikke-i Tasdik-i Gaybî Mecmuasında dercedilmiş mühim bir mektubdan bir parçadır: 482

FİHRİST: 483

Hakikat Işıkları

Herkes bilmez gökte ne var

Görür onu göz sahibi

Parıldıyor güneş kadar

Hakikatı umman gibi

İster gönül elbet huzur

Âhir demde etmiş zuhur

Âlemlere doğmuş o nur

Gökten inen ferman gibi

Ferdiyeti elhak ayan

Odur gönüllere sultan

Var mı bilmem ulu bürhan

Bu Bediüzzaman gibi

Lisanından saçılır nur

Cinnî okur, insan okur

Hûr-u Cennet işte bu "Nur"

Gönüllerde cânân gibi

Âhırzaman esrarını

İhbar-ı gayb envârını

Attı âlem ekdarını

Doğdu şems-i tâban gibi

Semavattan rahmet indi

Akan göz yaşları dindi

Küfr ü dalal yıld, sindi

Görünmeyen şeytan gibi

Söndü hâin faaliyet

Yıkıldı o deccaliyet

Halâs buldu İslâmiyet

Tahta çıkan hakan gibi

Ey yâreli şîr-i jıyan
Bu hâb-ı gafletten uyan
Âlemlere devr-i ümran
Asr-ı nüzul-i Furkan gibi

İklimlerde iman yeli
Eser, gönüller neş'eli
Öpsem, o gül kokan eli
O bülbül-ü handan gibi

Âdemoğlu necat arar
Hak daveti Nurlarda var
Ey şehriyâr-ı şehriyâr
Sensin bize sultan gibi

Arşa çıkan feryadımız
Alındı şimdi dâdımız
O sevgili üstadımız
Gönülde Süleyman gibi

Ey ekmele-i âhîrzaman
Sensin mahbub-u Müsteân
Feda sana bu cism ü cân
Hak yolunda kurban gibi

Said'i beklerdi yıllar
Sensin gönülde muntazar
Peygamberim vermiş haber
Olma bize pinhan gibi

Perdelenmişse zuhurun
Gizlenmez haşmetli nurun
Gölgesi olmaz ki nurun

Firdevs'teki cânân gibi

Ey hatib-i devr-i zaman
Sürur buldu kevn ü mekân
Seni bekler gizli ayan
Hep hastalar Lokman gibi

Nur yolunun kurbanıyız

Kehkeşan'ın sâ mânıyız
O ateşin dumanıyız
Ateş yanan külhan gibi

Rânâ rengin güle benzer
Revh üfürür, kokun eser
Ufkumuzda oldun seher
Tam ağaran bir tan gibi

Ey cilvesi zahir rahmet
Bâri bizlere imdad et
Kulun olmak diler elbet
Bahçenizde fidan gibi

Pes gönlümüz hep daim pes

Ey ağlayan, feryadı kes
Boş geçmesin hiç bir nefes
"Allah bes, gayrı heves."

Mehmed Kayalar

* * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا فَزْدُ يَا حَىٰ يَا قَيُّوْمُ يَا حَكْمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوسُ

İsm-i A'zam'ın hakkına ve Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın hürmetine ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın şerefine, bu Mektubat'ı bastırانları ve mübarek yardımcılarını ve Risale-i Nur talebelerini Cennet-ül Firdevs'te saadet-i ebediyeye mazhar eyle. Âmîn... Ve hizmet-i imaniye ve Kur'aniyede daima muvaffak eyle. Âmîn... Ve defter-i hasenatlarına Mektubat Mecmuasının herbir harfine mukabil bin hasene yazdır. Âmîn... Ve Nurların neşrinde sebat ve devam ve ihlas ihsan eyle. Âmîn.

Ya Erhamerrâhimîn!.. Umum Risale-i Nur şakirdlerini iki cihanda mes'ud eyle. Âmîn... İnsî ve cinnî şeytanların şerlerinden muhafaza eyle. Âmîn... Ve bu âciz ve bîçare Said'in kusuratını affeyle. Âmîn...

Umum Nur Şakirdleri namına

Said Nursî

* * *

PIRLANTA

SONSUZ NUR - 2

1. MUREBBİ OLARAK PEYGAMBER EFENDİMİZ

A. EFENDİMİZ'İN TERBİYECİLİĞİ VE AİLE REİSLİĞİ

Cenâb-ı Hakk'ın "Rab" isminin en üst seviyede temsilcisi Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). O, Cenâb-ı Hakk'ın bu isminin peygamberler dahil, insanlar arasında en zirve temsilcisi müstesna bir fitrattır. Tabî O'nun terbiyesi altında yetişenler de peygamberlerden sonra insanlığın en seçkinleridir. Yeryüzünde, başka bir Ebû Bekir, bir Ömer, bir Osman, bir Ali (radiyallâhu anhüm) göstermek ve yetiştirmek mümkün değildir. Sadece onlar değil, sahabeden hiçbirinin seviyesine ulaşmak mümkün değildir. Çünkü onlar, bizzat Allah Resûlü'nün terbiyesinde yetişmişlerdir. Yine O'nun terbiye atmosferinde yetişmiş ve daha sonraki asırlara saçılmış inciler de vardır. Onlar da bir mânâda, Allah Resûlü tarafından yetiştirilip terbiye edilmişlerdir. İnsanlığın medar-ı fahrı sayılan bu asil ve seçkin insanların da benzerlerini yetiştirmek kabil değildir.

Fuzayl b. İyâz, Bişr-i Hâfî, Bâyezid-i Bistamî, Cüneyd-i Bağdadî, İmam Ebû Hanife, İmam Şafîî, İmam Malik, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Rabbânî, İmam Gazzâlî, Mevlâna Celâleddin Rûmî, Şah-ı Geylanî, Şâzilî, Nakşibend, Ahmed Rifâî ve Bediüzzaman gibi daha niceleri... hep derslerini ve terbiyelerini O'ndan almış ve O'nun terbiye prensipleriyle yetiştirilmişlerdir. Hadis olmasa da, mânâsı hoş güzel bir söz vardır. Evet, gerçi bu sözün Efendimiz'e isnadı, senet açısından pek mevsuk değildir. Ama bir mânâda latîftir. O'na isnad edilen bu söz şöyledir: *"Benim ümmetimin âlimleri, Benî İsrail'in peygamberleri gibidir."*¹

Umumî fazilette hiçbir insan nebilere ulaşamaz. Ancak bazı hususî durumlarda onlarla atbaşı olanlar vardır. İşte yukarıda isimlerini zikrettiğimiz ve daha zikredebileceğimiz bütün medar-ı iftiharlarımız bunlardandır. Onlar, âdeta yeryüzüne tenezzülen gelmişlerdir. Eğer onların yerleri bir başkasıyla doldurulmak istense, herhâlde gökteki melekleri yere indirmek gerekir. Çünkü onlar ancak meleklerle temsil edilebilirler.

Bu, Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) has bir keyfiyettir. Evet, ancak O'na intisaptır ki, böyle semere vermiştir. Ebedlere kadar da semere vermeye devam

edecektir. Bir kuraklık ve çoraklık döneminden sonra, günümüzde hazırlanan ve yarının kudsîleri olmaya azmetmiş tali'liler arasında da kim bilir nice seçkinler yetişecektir. Evet, esbap plânında bütün ümidimiz onlardadır. Ben, kendimi bildim bileli, ümidimden hiçbir şey kaybetmeden hep onları bekledim ve beklemeye de devam edeceğim...

Allah Resûlü'nün umumî terbiyesine geçmeden evvel O'nu, hanesindeki terbiyeciliği ile görmeye çalışalım. O bir aile reisidir.. ve hanesinde de evlâtları, hanımları ve torunları vardır.

1. Aile Reisi Olarak Hz. Peygamber

Hiç şüphe yok ki, bu hane, yeryüzünde gelmiş-geçmiş ve gelecek hanelerin, kurulacak yuvaların en mesudu, en bahtiyarı ve en bereketlisiydi. O'nun hanesinde her zaman burcu burcu saadet kokardı. Belki bu hane, maddî imkânlar yönünden, dünyanın en fakir hanelerinden biriydi; çünkü aylar ve aylar geçirdi de bu hanede bir çorba bile kaynamazdı.²

Hanımlarına düşen yer ise sadece başlarını sokabilecekleri küçük birer oda veya daracık birer kulübeden ibaretti. Bu bahtiyar kadınlar, Allah Resûlü'yle haftada ancak bir iki saat beraber olmayı, dünyanın her şeyine tercih ediyorlardı.. mutluydular, huzurluydular ve son derece mesuttular.

O'nun evlâtlarının hepsi, kendisinden evvel vefat etmişti. O'ndan sonraya kalan sadece Hz. Fatıma'ydı; o da, hayatını hep sıkıntı içinde geçiriyordu. Yani Allah Resûlü ona da müreffeh bir hayat hazırlamış değildi. Ancak, gerek hanımları gerek O'nun gönül meyvesi bu kızı, O'nu delice seviyor ve her şeyden, herkesten aziz tutuyorlardı. Allah Resûlü'nün onların kalblerinde tasavvurlar üstü mümtaz bir yeri vardı.

Babası vefat edince Hz. Fatıma, günlerce kanlı gözyaşlarıyla cihanı ağlatmış ve yürekleri parçalayan mersiyeler söyleyip durmuştu. Zaten O'nun ayrılığına ancak altı ay dayanabilmiş, derken ardından babasının yanına, hem de büyük bir sevinçle göç edivermişti. Hiçbir evlât, Hz. Fatıma kadar babasını sevmemiştir. Hiçbir baba da evlâtlarını, Allah Resûlü'nün -tabîî dengeli olarak- sevdiği kadar sevmemiştir. O'nun hanımlarıyla olan durumunu da aynı şekilde ifade etmek mümkündür. Hiçbir kadın, Allah Resûlü'nün hanımlarının, O'nu sevdiği kadar kocasını sevmemiş ve hiçbir koca da hanımları tarafından, Allah Resûlü kadar sevilmemiştir. O'nun etrafında teşekkül eden bu

en yakın dairedeki sevgi hâlesinin elbette bir sebebi vardı. Allah Resûlü, eli altında bulunanlara uyguladığı terbiye usûlüyle onların kalblerinde, sonsuz bir alâka ve bağlılık hâsıl etmiştir. Sonra bu bağlılık, bu en küçük daireden başlayarak dalga dalga genişlemiş ve âdeta bütün cihanı kuşatmıştır. İşte, bu da O'nun fetanetinin ayrı bir buududur.

Düşünün ki, Allah Resûlü vefat ettiği zaman, hanımlarının bütününe bile tek bir hane bırakmamıştı. Hayat boyu hep daracık odalarda yaşamışlardı ve işte onlara bu odalar kalmıştı. Kâinat kendisi için yaratılmış olan İki Cihan Serveri, hanımlarına, sadece bunları temin edebilmiş ve onları işte böyle bir fakr u zaruret içinde bırakıp öyle irtihal etmişti. Ancak hanımlarından hiçbiri, hayatının hiçbir döneminde bu durumundan şikâyeti işmam eder tek kelime söylememişlerdi. Bir aralık, bir ikisinin kafasına böyle bir şey geldi ise de Kur'ân'ın ikazıyla hemen zail olmuştur.³

Hız. Ebû Bekir onlara beytül mâlden bir şeyler veriyor, onlar da bu verilenle iktifa ediyorlardı. Verilen de öyle âhım-şâhım bir şey değil, sıradan herkese verilen kadardı. Evet, Hız. Ebû Bekir onları, ilk İslâm'a girenler seviyesinde dahi kayırmamış ve ilklere verdiği ölçünün çok altında, o mübarek hanımlara küçük bir maaş bağlamıştı.⁴ O, böyle amel etmişti; zira içtihadı bu merkezdeydi. Ancak Hız. Ömer halife olunca, Allah Resûlü'nün hanımlarına birinci dereceden maaş bağladı. O'na göre peygamber hanımları sene itibarıyla ilk İslâm'a girenlerden olmasalar bile, Allah Resûlü'ne en yakın olduklarından ve kıyamete kadar mü'minlerin anaları sayıldıklarından Sâbikûn-u Evvelûn'a dahil edilmeliydiler.⁵ Hız. Ömer de böyle düşünmüş ve böyle içtihatta bulunmuştu. Ancak, bizim ısrarla üzerinde durmak istediğimiz husus bunlar değildir. Dönüp dönüp etrafında tahşidat yapmaya çalıştığımız biricik mesele, Allah Resûlü'nün terbiye adına hanımlarına kazandırdığı erişilmez seviye meselesidir. O nasıl bir terbiyecidir ki, beraberlikleri çok kısa sürmesine rağmen hanımlarının gönüllerine ve ruhuna öyle bir girmiştir ki, artık O'nun ötesinde hiçbir şey düşünemez olmuşlardır. Hâlbuki dünya adına onlara verdiği şey sadece yukarıda işaret ettiklerimizden ibarettir. Demek ki O'nda apayrı bir cazibe vardı.. ve bu cazibe ile âdeta çevresini büyülüyordu. İşte bu durum da yine O'nun risaletinin ayrı bir yönünü dile getirmektedir.

Allah Resûlü'nün çok kadınla evlenmesinin, O'nun risaletine bakan apayrı bir delil olma keyfiyetini yeri gelince arz edeceğimizden, o meseleye şimdilik girmeyeceğiz. Ancak, burada şu kadar söyleyelim ki, Efendimiz'in mübarek hanesi, kadınlara ait hususların talim edildiği bir medrese durumunda idi. Efendimiz'in hususî durumları, hep o

mahrem daire içinde öğreniliyor ve orada öğrenilenler de daha sonra ümmete naklediliyordu. Aile hayatına ait hükümlerin yüzde doksanı bize, Allah Resûlü'nün pâk zevceleri tarafından aktarılmıştır. Dolayısıyla, O'nun hanesinde, seviye ve durum itibarıyla muhtelif kadınların bulunması bir zarurettir. Allah Resûlü, sırf dinin hükümleri zayi olmasın diye, 53 yaşından sonra birçok kadınla evlenmeye göğüs germiş ve bir mânâda fedakârlık yapmıştır.

Evet, Allah Resûlü'nün hanesinde çok kadına ihtiyaç vardı. Zira, erkekler, her zaman mescitte oturup Efendimiz'i dinleyebiliyorlardı. Eğer birisi o günkü sohbetleri kaçırdıysa, arkadaşları bütünüyle onun bu noksanını telafi edebiliyor ve o gün konuşulanları aynen ona nakledebiliyorlardı. Fakat kadınlar, ekseriyet itibarıyla böyle bir mazhariyetten mahrum kalıyorlardı. Çünkü onların, her an Allah Resûlü'nü dinleme imkânları yoktu. Bu durumda kadınlara, hususiyetle de kadınlığa ait meseleleri kim anlatacaktı? Allah Resûlü'nün hususî hayatını, tabiatıyla ilgili durumları, yatak odasında yaşadığı edep ve ahlâkı ümmete kim intikal ettirecekti? Acaba, dini, bütün prensipleri, bütün esas ve disiplinleriyle anlatıp intikal ettirmeye bir kadının gücü yeter miydi?

Beşeriyet itibarıyla, diğer kadınların maruz kaldıkları arazlara, onlar da maruz kalacaklarına göre, böyle hususî durumlarda, Efendimiz'e ait yeni bir hüküm bahis mevzuu olduğunda, bir tek kadın buna nasıl güç yetirecekti? Hayır, bir kadının bütün bu durumları tek başına intikal ettirmeye gücü yetmez ve yetemez.

Onun için de, her zaman, Allah Resûlü'nün durumunu kollayıp bize aktaracak, O'nunla sürekli içli dışlı olacak çok kadına ihtiyaç vardı. Bu ihtiyaç asla Efendimiz'in beşeriyetiyle alâkalı değildi. Tamamen dinî ihtiyaçtan kaynaklanan bir zaruretti. Allah Resûlü de bu zarurettten dolayı böyle bir ağır yükün altına girmişti.

Bu kadınlar, kendi kavim ve kabilelerinin Allah Resûlü'ne karabet bağıyla bağlanmalarına vesile oldukları gibi, yüzlerce, binlerce hadisin korunmasına da en büyük vasıta yine onlar olmuştu. Şunu kat'iyetle söylemeliyim ki, kadınlık âlemi, Allah Resûlü'nün hanımlarına çok şey borçludur. Bütün kadınlar, başlarını onların mübarek ayaklarının altına kaldırım taşı gibi sıralasalar, yine onların hakkını ödeyemezler; evet, onların dine bu kadar hizmetleri olmuştur.

Demek oluyor ki, Allah Resûlü'nün onlarla evlenmesi, ne cismanî bir ihtiyaçtı - çünkü Arabistan gibi sıcak bir yerde 53 yaşına gelmiş bir insanın çok kadınla evlenmeye

ihtiyacı olduğu kat'iyen söylenemez- ne de hanımlarının O'nunla evlenmesi, O'nun cismaniyetiyle veya dünyalığıyla alâkalıydı. Zira O, insanların en fakiri olarak yaşıyordu. Hanımları da O'nun bu durumunu bilerek O'na zevce olmaya talip idiler. Allah Resûlü, aynı zamanda, bunlar arasında adalet ve hakkaniyetle muamelede bulunuyor, herbirine ancak haftada bir uğrayabiliyordu. Fakat, evvel-âhir, bütün hanımları O'ndan bahsederken şöyle diyorlardı: “Allah Resûlü, insanların en güler yüzlüsü, hanımlarıyla en çok latîfe yapanıydı.”⁶

Rica ederim, evinde uzun müddet yiyecek bulamayan, üzerlerine giydikleri elbiselerini de çok uzun müddet giymek zorunda kalan bu kadınlar, beşeriyetleri icabı, biraz hiddet göstermeli değil miydiler? Ama hayır. Onların, Allah Resûlü'ne karşı rıza ifade eden hareketlerinden başka bir şey bilmiyoruz. Tarih ve siyeri dikkatle tetkik edenlerin bana hak vereceklerini zannediyorum.

O, peygamberliğin ruhundaki mehâbet ve vakara rağmen, hanımlarıyla latîfeleşirdi. Onlarla kaynaşır, bütünleşir ve içli dışlı olurdu. Arada ince bir perde kalırdı ki, o da, Allah'la irtibatlı bulunmanın hâsıl ettiği uhrevîlikti, zira O, bir peygamberdi. Hanımları da her şeyden evvel O'nun ümmetiydiler...

O'nunla münasebet ve alâka boşluğunu doldurmak mümkün değildi. Zira O, bu yönüyle de müstesna idi. Hanımları da asla O'nsuz bir dünya düşünemiyorlardı. Ve düşünemezlerdi de.

Sevde Validemiz'le, daha Mekke'de iken nikâh akdi yapılmıştı. Yani Allah Resûlü'nün ikinci hanımı Sevde Validemiz oluyordu. Ancak hangi mülâhaza ile bilemiyoruz, bir aralık Allah Resûlü, bu validemizi boşamak istedi. Kadın bunu duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Ve hemen Allah Resûlü'nün huzuruna koştu. Hatta araya vasıtalar koydu ve yalvarırcasına şöyle dedi: “Ey Allah'ın Resûlü! Senden dünyalık hiçbir şey beklemiyorum. Bana ayırdığın bir günü de Âişe'ye verdim. İstersen ömür boyu benim hatırımı sormak için dahi yanıma uğrama. Ama ne olur beni nikâhın altında bulunmaktan mahrum etme! Ben ahirete de Senin nikâhlın olarak gitmek arzusundayım. Başkaca da hiçbir düşüncem yok.”⁷ Onun bu arzusu Allah Resûlü tarafından kabul edildi ve Sevde Validemiz Ezvâc-ı Tâhirât'tan biri olarak kaldı.

İşte, Allah Resûlü, onların gönüllerinde böyle yer etmişti. Eğer onlardan birini boşamış olsaydı, şüphesiz o, başını O'nun eşiğine kor ve kıyamete kadar beklerdi.

Hz. Hafsa Validemiz'den bir rahatsızlık hissedince, “*İsterse ona yol vereyim...*” gibi bir ifade kullandı. Bu kadarcık ifade bile, Hz. Hafsa'nın kolunu kanadını kırmaya yetti. Hz. Cibril indi, Hz. Hafsa'nın nasıl çok namaz kılan, oruç tutan bir insan olduğunu hatırlattı ve Cennet'te de Allah Resûlü'nün zevcesi olacağını söyleyerek “*Onu tekrar hanene al!*” dedi. O da bu en vefalı arkadaşının en vefalı kerimesinin saadet hücreci sâkineliğini bir kere daha tescil etti.⁸

Onlar, Allah Resûlü'nden ayrı kalmayı ölümden beter bir musibet olarak kabul ediyorlardı. Bu duyguda hemen bütün hanımları müşterekti.. ve hiçbiri farklı düşünmüyordu. Zira İki Cihan Serveri, onların gönüllerine sökülüp atılamayacak şekilde taht kurmuş, içlerine girmiş ve onlarla tam olarak bütünleşmişti. O mübarek, o yumuşak, o tabîî, o fitrî hayatını onlarla öyle paylaşmış idi ki, O'ndan ayrılmaları mümkün değildi. Şayet ayrılırsalardı, havasız kalmış gibi öleceklerdi.

Doğrusu, O'nun vefatından sonra gördüğümüz manzara hasrettir, hicrandır ve hüzündür. Hz. Ebû Bekir ve Ömer, Allah Resûlü'nün hanımlarından her uğradıklarını hıçkırıkla hıçkırıkla ağlıyor bulmuşlardı. Hatta onlar da oturup beraber ağlamışlardı ve bu ağlama onlarda âdeta bir hayat boyu devam etti.

İşte Allah Resûlü, onlarda böyle silinmez iz ve çizgiler bırakmıştı. Belki beraberlikleri çok kısa sürmüştü ama, İki Cihan Serveri onlar için âdeta bir hayat kaynağı olmuştu. Zaten bizim anlatmak istediğimiz husus da budur. Evet, O'nun aile reisliği de yine Allah'ın Resûlü olduğu hakikatini haykırmaktadır. Bir dönemde, beraber bulunduğu dokuz kadar hanımını, bir arada hem de ciddî hiçbir probleme meydan vermeden idare etmişti. O, işte bu kadar ince ve narin bir aile reisiydi.

Vefatından birkaç gün evvel: “*Kul, Rabbiyle dünya arasında muhayyer bırakıldı. O, Rabbini seçti.*” demişti. Fetanet insanı Ebû Bekir, bu sözü duyunca hıçkırıklarını tutamamış ve hüngür hüngür ağlamıştı.⁹ Zira anlamıştı ki, o kul, bu sözü söyleyenin ta kendisiydi. Rahatsızlığı fazla sürmedi. Gün geçtikçe hastalığı şiddetleniyor ve şiddetli baş ağrılarıyla kıvrım kıvrım kıvranıyordu. İşte bu esnada dahi hanımlarına karşı incelik ve nezaketini terketmedi. Hanımları arasında gezecek hâli olmadığından bir odada kalmasına müsaade edilmesini talep etti. Bütün hanımları O'nun bu arzusuna “Evet!” dediler. Allah Resûlü de son günlerini Hz. Âişe'nin odasında geçirdi.¹⁰

Evet, en ağır şartlar altında bile O, hanımlarının hak ve hukukuna riayetkâr

davranıyordu. İşte O, böyle bir ruh insanıydı.

2. Hanımlarına Verdiği Değer

Allah Resûlü'nün kadına verdiği değer, ne o güne kadar ne de o günden sonra cihanda eşi görülmedik bir seviyede idi. O bir gece kalkıp hanımlarından birinin hatırını sorsa, hemen diğer hanımlarını da dolaşır, onların da hatırını sorardı. Davranış bakımından hiçbirini diğerine tercih eder görünmezdi.¹¹ Herkes gibi hanımları da kendilerini Allah Resûlü nezdinde en sevgili sanırdı. Bu da O'nun eşsiz mürüvvetinden kaynaklanıyordu. Ancak kalbî temayüllere hiçbir insanın hâkim olması söz konusu edilemeyeceği gibi, bu “teklif-i mâlâyutâk” O'ndan da beklenmemeliydi. O'nun için Allah Resûlü, elinden gelmeyen bu kalbî temayüllerinden de Cenâb-ı Hakk'a istiğfarda bulunuyor ve şöyle diyordu:

*“Farkına varmadan, birini diğerlerinden çok sevebilirim, bu da bir haksızlık olur. Onun için ey Rabbim! Elimden gelmeyen bu hususta Senin rahmetine sığıyorum...”*¹²

Aman Allahım! Bu ne incelik, bu ne zarafettir! Sorarım size: Siz bir kızınızla diğer kızınız veya bir oğlunuzla diğeri arasında şimdiye kadar aynı inceliğe riayet edebildiniz mi? Bu “Hayır!”ı sizler namına müsaadenizle ben söyleyeyim. Evet, “Yüz bin defa hayır!” “Hayır!” bir yana, bizler, kalbî temayüllerimizi saklayabilirsek bunu bir mârifet ve irade gücümüze bir alâmet telakki eder; hatta, bazen, şecaat arz eden kıptî misali, bu mârifetimizi anlatırız da. Hâlbuki Allah Resûlü, kalbinden geçmesi muhtemel böyle bir temayül fazlalığından dolayı Cenâb-ı Hakk'a istiğfarda bulunuyordu.

O'ndaki bu incelik, hanımlarının ruhlarına, bütün letafet ve nuraniyetiyle sirayet etmiş olacak ki, O'nun ayrılışı, geride hiç bitmeyen bir hicran ve hasret bırakmıştı. Belki, İslâm menettiği için canlarına kıymıyorlardı ama, Allah Resûlü'nün ayrılışından sonra, hayat onlar için uzun bir çığlıktan, bitmeyen bir melâlden ibaret olmuştu. Aslında, Allah Resûlü, bütün kadınlara karşı kibar ve ince davranıyor ve böyle davranılmasını da herkese tavsiye ediyordu. Başkasına söylediklerini de, pratik olarak, bizzat kendi hanımlarında gösteriyordu. O'nun bu davranış inceliğini Buhârî'de şöyle görüyoruz:

Hâdiseyi bize Sa'd b. Ebî Vakkas, Hz. Ömer'den naklediyor. Hz. Ömer diyor ki: “Bir gün Allah Resûlü'nün huzuruna girdim. Baktım Allah Resûlü, durmadan tebessüm ediyor:

“Allah Seni ebediyyen güldürsün, yâ Resûlallah, niçin gülüyorsunuz?” dedim. Yine tebessümle şu cevabı verdi: “*Şu kadınların hâline gülüyorum. Oturmuş benim yanımda konuşuyorlardı. Senin sesini duyunca her biri bir yere saklandı.*” Allah Resûlü’nün bu cevabı üzerine sesimi yükselttim ve:

“Ey nefislerinin düşmanları! Demek benden korkuyorsunuz; Allah Resûlü’nden korkmuyor ve O’nun yanında saygısızlık yapıyorsunuz öyle mi?” dedim. Bana cevap verdiler: “Sen katı ve şiddetlisin!”¹³

Aslında Hz. Ömer de hiddetli ve şiddetli davranmıyordu. O da kadınlara karşı inceydi. Ancak en güzel insan, nasıl Hz. Yusuf’a kıyas edildiğinde çirkinleşir, öyle de Hz. Ömer’in incelik ve zarafeti de, Allah Resûlü’nün incelik ve zarafetine kıyas edildiğinde, hiddet ve şiddet şeklinde görünüyordu. Bu izafî hüküm, Ömer’i, Allah Resûlü’ne kıyas etmekten kaynaklanıyordu. Hâlbuki, hiç kimseyi O’na kıyas etmek mümkün değildi...

Evet, onlar, Allah Resûlü’nün yumuşaklığı, inceliği, zarafeti ve letafetine iyiden iyiye alışmışlardı. Onun için de Hz. Ömer’in davranışları onlara sert ve haşin geliyordu. Oysaki, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) gelecekte, peygamberliğe ait hilâfet yükünü, eksiksiz omuzlamaya namzet biriydi. Kılı kırk yararcasına yaşayacak ve peygamberlerden sonra en büyük örneklerden biri olacaktı.. ve günü gelince oldu da... O, bütün hareketlerinde hakkaniyet arıyor ve eğriyi eğri görüp göstermeye, doğruyu da doğru görüp göstermeye a’zamî gayret sarfediyordu...

Onda, onu hilâfet makamına getirecek bir ruh hâleti vardı. Bu ruh hâleti başkalarına sert gelebilirdi. Ne var ki, Hz. Ömer, ileride temsil edeceği büyük davayı omuzlamaya, ancak böyle bir ruh hâletiyle muvaffak olacaktı.. ve oldu da.

3. Hanımlarıyla İstişaresi

Allah Resûlü, hanımlarıyla oturur konuşur; hatta bir arkadaş gibi onlarla bazı meselelerin müzakeresini bile yapardı. Peygamber’in, onların düşünce ve fikirlerine kat’iyen ihtiyacı yoktu; çünkü O, vahiy ile müeyyetti. Ancak O, ümmetine bir şeyler öğretmek istiyordu. O güne kadar olanın aksine, kadın, çok muallâ bir yere oturtulacaktı. Allah Resûlü bunun pratiğine de yine kendi hanesinden başlıyordu.

... Ve bir misal

Hudeybiye anlaşması Müslümanlara çok ağır gelmişti. Öyle ki kimsede yerinden kımıldayacak mecal kalmamıştı. Bu arada Allah Resûlü, kendisiyle umreye niyet edenlere, kurbanlarını kesmelerini ve ihramdan çıkmalarını emretmişti. Ancak sahabe, “Acaba verilen kararda bir değişiklik olur mu?” düşüncesiyle, meseleyi biraz ağırdan alıyordu. Allah Resûlü, emrini bir kere daha tekrarlardı. Fakat, sahabedeki ümitli bekleyiş değişmedi.. evet, bu, asla Allah Resûlü’ne karşı bir muhalefet değildi. Şu kadar var ki, onlar daha değişik bir emir bekliyorlardı. Zira Kâbe’yi tavaf etmek üzere yola çıkmışlardı.

Hudeybiye’de söylenenler tatbik safhasına konmayıp anlaşmada bir değişiklik olabilirdi.

İki Cihan Serveri, sahabedeki bu durumu sezince hemen çadırına girdi ve hanımı Ümmü Seleme Validemiz’le istişare etti. Bu ufku geniş kadın, sırf istişarenin hakkını vermek için konuştu. Çünkü o da biliyordu ki, Allah Resûlü onun diyeceklerine kat’iyen muhtaç değil.. Allah Resûlü, bu istişare ile bize, içtimaî bir ders veriyordu. Bu gibi durumlarda kadınlarla istişare edilmesinde de hiçbir mahzur yoktu.

Validemiz, Allah Resûlü’ne şu mealde sözler söyledi: “Yâ Resûlallah! Emrini bir daha tekrar etme. Belki muhalefet eder ve mahvolurlar. Fakat Sen, kendi kurbanlarını kes ve onlara bir şey demeden de ihramdan çık. Onlar verdiği emrin kesinliğini anlayınca, ister istemez sana itaat edeceklerdir.”

Allah Resûlü de böyle düşünüyordu. Hemen bıçağını eline aldı ve çadırından çıkarak, kendine ait kurbanları kesmeye başladı. O daha birkaç kurban kesmişti ki, sahabe de kendi kurbanlarını kesmeye koyuldular. Artık verilen karardan dönüş olmadığını herkes anlamıştı.¹⁴

Sormadan edemeyeceğim: Hangimiz, kadınlara karşı bu denli mültefit olabilmişizdir? En kritik anda hanımıyla istişare eden kaç devlet reisi vardır? Bir aile reisi olarak kaç kişi, aile hayatında hanımıyla istişareye yer vermektedir? Soruları çoğaltıp, bütün içtimaî ünitelere aynı soruyu yöneltebiliriz. İslâm’ın kadını esir ettiğini söyleyen bütün şom ağızların kulakları çınlasın! Acaba hangi feministin ufku bu seviyeye çıkabilmiştir?

Evet, şûrâ ve meşveret de, her hayırlı iş gibi ilk defa peygamber hanesinde hecelendi.. ve Allah Resûlü, kendi hanımlarıyla istişare etti. Biz henüz bu anlayışın sofasında dolaşıp duruyoruz, dolaşıyor ve bu sırlı kapının nereden açılacağını bilemiyoruz. Hatta henüz o kapının tokmağına vurma imkânını dahi elde edemedik. Evet, bugün kadın haklarını koruduklarını iddia edenlerin bile düşüncelerinde, kadın hâlâ ikinci dereceden bir varlık olmaktan kurtulmuş değildir. Oysa biz, kadına, bir vâhidin yarısı nazarıyla bakıyoruz. O, öyle bir bütünün parçası ki, diğer parçanın işe yaraması için onun mevcudiyeti şarttır. Ancak her iki parça bir araya gelince insanlık vâhidinin teşekkül edeceğine inanırız. Bu vâhidin olmadığı yerde, insanlık da yoktur. Enbiyâ, asfiyâ da yoktur, İslâmiyet de yoktur, millet de yoktur.

Efendimiz, nasıl davranışlarıyla kadınlara karşı lütufkâr davranıyordu; nurlu sözleriyle de hep bu şekilde davranmayı teşvik ediyordu!

Bir hadislerinde şöyle buyurur:

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَخَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِمْ خُلُقًا

“Mü’minlerin iman bakımından en kusursuzu, ahlâkı en güzel olanıdır. (Ahlâk ile insan öyle zirveleri tutar, öyle insanî semalara yükselir ki, hiçbir ibadetle o makamları elde etmek mümkün olmaz.) Ahlâkı en güzel olanınız da, hanımına en güzel davrananınızdır.”¹⁵

Görülüyor ki, eğer kadınlık, insanlık tarihinde bir kere aradığını bulmuş ve bir kere gerçek mânâda onurlandırılmışsa, o da Hz. Muhammed Aleyhisselâm döneminde olmuştur.

4. Tahyîr Hâdisesi

Tahyîr, Allah Resûlü’nün hanımlarının, Efendimiz’le birlikte yaşayıp-yaşamama mevzuunda muhayyer bırakılmaları hâdisesidir. Mebdei ne olursa olsun, bu hâdisesi, Allah Resûlü’ne bizzat Cenâb-ı Hakk’ın emridir. Mevzu ile alâkalı âyet aynen şöyle demektedir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تَرْضُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبِّنَّهَا فَتَعَالَيْنَ أَمْ تَحْسَبُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا * وَإِنْ كُنْتُمْ تَرْضُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا

“Ey peygamber! Hanımlarına söyle: ‘Eğer dünya hayatı ve onun ziynetini istiyorsanız, gelin size başışta bulunayım ve güzellekle salıvereyim. Eğer Allah’ı, peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah, içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır.’”¹⁶

İhtimal, Efendimiz’in hanımlarından bazıları, belki biraz daha müreffeh bir hayat istemiş ve: “Acaba biz de diğer Müslümanlar gibi biraz daha rahat yaşayamaz mıyız? Hiç olmazsa günde bir kerecik olsun çorba içemez miyiz? Giyim ve kuşamımıza biraz daha çeki düzen veremez miyiz?” demişlerdi.

İlk nazarda, kalblerinden geçen bu ve benzeri talepler, meşru dairede olduğundan, gayet masum ve haklı gibi görülebilir. Hâlbuki onlar, oyle bir hanede bulunuyorlardı ki, bu hane, kıyamete kadar gelecek İslâmî yuvalara örnek olacaktı. Bu yönüyle de Peygamber hanımları işin merkezinde bulunuyorlardı. Dolayısıyla da, diğer Müslüman kadınlar gibi hareket edemezlerdi;  nk  onlar mukarrab ndendi. Diğerleri için sevap sayılan şeyler, Allah Resûlü’nün hanımları için günah kabul edilmeliydi...

Allah Resûlü, onlardan bazılarında böyle bir arzu hissedince, hemen bir tavır ayarlamasına geçti. Kendileriyle g r şmeyeceğine dair yemin etti ve evinin cumbasına çekildi. Hâdise hemen duyulmuştu. Herkes hüzün ve üzüntü içinde mescide koştu ve ağlamaya durdu; zira Allah Resûlü’n  kederlendiren en k  k bir hâdise dahi Müslümanları ağlatmaya yetiyordu. Bütün Müslümanlar Allah Resûlü’yle o derece bütünleşmişlerdi ki, evinde cereyan eden çok k  k bir huzursuzluk hemen duyuluyor ve Müslümanlar Allah Resûlü’n   zen bu hâdisenin ortadan kalkmasını sabırsızlıkla bekliyorlardı. O gün de böyle olmuştu.

Allah Resûlü’n n bu tavır ayarlamasına “ l  Hâdisesi” de denir. H diseye, bir yukarıdaki mülâhazalarla bir de daha farklıca yaklaşanlar vardı. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer bu ikinci katagoride yerlerini alanlardandı. Zira kızları da bu işin içinde bulunuyordu. Herkes gibi durumdan haberdar olan Hz. Ebû Bekir ve  mer de mescide koştular. Allah Resûlü’n n yanına girmek için izin istediler; fakat kendilerine izin verilmedi. Onlar da diğerleri gibi mescitte beklemeye başladılar. Ancak   nc  taleplerinde izin çıktı ve içeriye girdiler, sonra da kızlarını tartaklamaya başladılar. Allah Resûlü, uzaktan manzarayı seyrediyordu.. ve bu esnada, sadece bir tek cümle söyledi: “*Bunlar benden, elimde olmayan şeyler istiyorlar.*”¹⁷

Oysaki, Kur'ân onlara hitaben: **يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ** “Ey peygamber hanımları! Sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz!”¹⁸ diyordu. Belki başkaları sadece farzları yapmakla kurtulabilir ama, merkezde bu işe omuz verenler, O'nun haremde pek çok hakâikin mahrem-i râz'ı olanlar, bu işe bütün varlıklarını feda etmelidirler! Etmelidirler ki, merkezde zaaf hissedilmesin.

Evet, Peygamber kadını olmanın kendine göre büyük avantajları vardı; elbette ki riski de o kadar büyük ve ağır olacaktı. Allah Resûlü, onları din ü dünya için misal olmak üzere hazırlıyordu. Ahirete ait nimetleri dünyada yiyip **أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا** âyetinin¹⁹ tokadına maruz kalmasınlar diye, onların üzerine tir tir titriyor ve iki gözü gibi korumaya çalışıyordu. Onun için de bazı bakımlardan peygamber hanesinde sıkıntılı bir hayat yaşanıyor. İşte bu sıkıntılı hayattan dolayı yer yer açık veya kapalı bazı küçük talepler de oluyordu. Ancak onların konumları bir başkası gibi değildi. Buldukları durumun gereği bazı sorumlulukları vardı.. evet, onlar, herkes gibi gülemez, herkes gibi yiyip-içemezlerdi. Nitekim, bazı büyükler bütün bir ömür boyu sadece bir iki defa gülmüş.. bazıları da hayatta bir kere dahi karınlarını doyurmamışlardı.

Fuzayl b. İyâz, hiç gülmemişti. Onu, sadece bir kere gülerken gördüler ve hayret edip sordular. O da gülmesinin -ki o gülme değil bir tebessümdü- sebebini şöyle izah etti: “Bugün bana oğlum Ali'nin vefatını haber verdiler. Allah seviyormuş diye sevindim, onun için tebessüm ettim.”²⁰

Şimdi, büyüklerde durum böyle olunca, bütün bu büyüklerin büyüğü ve bütün ümmetin anaları durumunda olan Allah Resûlü'nün pâkize hanımları, elbette çok farklı olacaklardı.

Dünya ve ukbâda Allah Resûlü'yle beraber olma liyakati, çok da öyle kolay elde edilebilecek bir pâyeye değildir. Onun için âyetin işaretiyle bu müstesna kadınlar, bir irade imtihanı vermekteydiler. Allah Resûlü onları, kendi fakir, yoksul hanesiyle, dünya debdebe ve alâyişi arasında muhayyer bırakıyordu. Eğer dünyayı tercih edecek olurlarsa, İki Cihan Serveri, onları istedikleri dünyalıkla lütuflandıracak ama sonra da salıverecekti. Yok eğer Allah'ı ve Allah Resûlü'nü tercih edecek olurlarsa, şimdiye kadar yaşadıkları hayat standardına razı olmaları gerekecekti. Çünkü bu, o hanenin hususiyetiydi. Madem ki bu hane müstesna bir haneydi; o hâlde onun sâkinleri de müstesna olmalıydı. Aile reisi zaten müstesnaydı. Öyleyse o aile reisine tâbi hanım ve çocuklar da O'nun gibi olmak

zorundaydılar.

Allah Resûlü ilk defa Hz. Âişe Validemiz'i çağırdı ve ona:

“Seninle bir şey görüşmek istiyorum ama, baban ve annenle konuşmadan karar vermekte acele etme.” dedi. Sonra da mevzuun başında zikrettiğimiz âyeti ona okudu. Hz. Âişe'nin cevabı tam siddik babanın, siddika kızına yakışır şekildeydi: “Yâ Resûlallah! Ben ana ve babamla bu mevzuda mı konuşacağım? Vallahi ben Allah ve Resûlü'nü tercih ediyorum.” dedi.

Daha sonrasını Validemiz şöyle anlatıyor: “Allah Resûlü hangi hanımıyla konuştuysa, hepsinden aynı cevabı aldı. Bu hususta hiç kimse farklı bir mütalâa beyan etmedi. Ben ne demiş isem onlar da aynı şeyi söylediler...”²¹

Hep aynı şeyi söylediler; çünkü hepsi Allah Resûlü'yle âdetâ bütünleşmişlerdi.. ve aksini söyleyemezlerdi. Eğer Allah Resûlü onlara: “Bütün bir hayat boyu oruç tutacaksınız ve hiç iftar etmeyeceksiniz!” deseydi, buna da seve seve katlanacaklardı.. ve katlandılar da.. hem öyle katlandılar ki, bu uzun orucun iftarı, Hz. Azrail'in sunduğu ölüm şerbetiyle oldu.

O'nun zevceleri arasında, saray hayatı yaşamış olanlar da vardı.. Hz. Safiyye bunlardandı. Hayber'de babasını ve kocasını kaybetmişti. Bunların ikisi de Hayber'in efendileriydi. Safiyye harp esirleri arasında bulunuyordu.. ve onurlu kadına bu durum çok dokunmuştu. Bu itibarla da, Allah Resûlü'nü görünceye kadar, belki dünyada en çok kızdığı insan O'ydu. Ancak, O'nu görünce bütün duyguları değişmişti.²²

Evet, Allah Resûlü'nün hanesinde karnını dahi doyuramayacak bu ağır hayata katlanan, Safiyye gibi saraydan gelme kadınlar da vardı. Vardı ve o da diğer kadınlarla aynı hayatı paylaşıyordu. Evet, Allah Resûlü, o incelerden ince şahsiyetiyle onların gönüllerine öyle bir girmişti ki, ne pahasına olursa olsun, O'nunla beraber bulunma, bütün hanımlarının biricik gayesi hâline gelmişti.

Safiyye Validemiz, kök itibarıyla yahudiydi. Kadınlardan biri bunu bir gün onun yüzüne vurmuş ve ona: “Ey yahudi kızı!” demişti. O bu durumu Allah Resûlü'ne aktarmış ve üzüntüsünü dile getirmişti. Efendimiz de onu şöyle teselli etmişti:

“Bir daha sana böyle bir şey diyecek olurlarsa, sen de onlara şu cevabı ver:

'Benim babam Hz. Harun, amcam Hz. Musa, kocam da gördüğünüz gibi Hz. Muhammed Mustafa'dır. Siz bana karşı neyinizle övünüyorsunuz?''²³ Ve Safiyye, Allah Resûlü'nün huzurundan ayrılırken, bütün üzüntülerini geri bırakmış, öyle ayrılıyordu. Çünkü onun kocası Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) idi. İhtimal, ondan sonra bu sözler, onun dudaklarına sık sık misafir olacaktı.

Hulâsa, Allah Resûlü'nün aile reisliği mükemmellerden daha mükemmeldi: Bu kadar kadını, bu kadar rahat idare etmesi ve hepsi tarafından da son derece sevilmesi.. hatta onların kalblerinin sevgilisi, akıllarının muallimi, ruhlarının da terbiyecisi olması.. ve bütün bunları yaparken de vazifesinden zerre kadar taviz vermeyip, devlete, millete ait işlerde hiç mi hiç ihmal göstermemesi, O'nun risaletinin apaçık bir delil ve burhanıdır. Eğer başka hiçbir delil olmasaydı, O'nun risaletine delil olarak aile reisliğinde takip ettiği çizgi yeterdi.

DİPNOTLAR

¹ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/83.

² Buhârî, *rikâk* 17; Müslim, *zühd* 18.

³ Ahzâb sûresi, 28/33. Hâdisenin tafsilatı için bkz.: İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim*, 3/481; Taberî, *Câmiu'l-beyan*, 21/156.

⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/296; Belâzurî, *Fütûhu'l-büldân*, 1/437.

⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/297; Belâzurî, *Fütûhu'l-büldân*, 1/437; Taberî, *Tarihu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/452.

⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1/365; Süyûtî, *el-Câmiu's-sâğîr*, s. 131.

⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/54; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 24/33.

⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 18/365; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/16-17.

⁹ Buhârî, *salât* 80; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 2.

¹⁰ Buhârî, *vudû* 45; Müslim, *salât* 91-92.

¹¹ Ebû Dâvûd, *nikâh* 37.

¹² Tirmizî, *nikâh* 42; Ebû Dâvûd, *nikâh* 37.

¹³ Buhârî, *edeb* 68; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 22.

¹⁴ Buhârî, *şurût* 15.

¹⁵ Tirmizî, *radâ'* 11.

¹⁶ Ahzâb sûresi, 33/28-29.

¹⁷ Buhârî, *mezâlim* 25; Müslim, *talâk* 34, 35.

¹⁸ Ahzâb sûresi, 33/32.

¹⁹ Ahkâf sûresi, 46/20.

²⁰ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 8/100.

²¹ Buhârî, *mezâlim* 35; Müslim, *talâk* 35.

²² Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 24/67.

²³ Tirmizî, *menâkıb* 63; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/31.

B. BİR BABA OLARAK PEYGAMBERİMİZ

Hep zirvelerde dolaşan Allah Resûlü, hayatın hemen bütün ünitelerinde de hep zirvede olmuştu. İnsanlar O’nu ararken, ne kendi seviyelerinde ne de yaşadıkları asrın büyük insanları seviyelerinde aramamalıydılar. Araştırmacılar O’nu ararken hep dünyanın en yüksek zirvelerini düşünmeli ve hayalen zirveler üzerinde dolaşmalıydılar ki, kadriye ruhanîlerin destan kestiği o Zât hakkında kadirnâşinaslık yapmasınlar.

Evet, onlar Hz. Muhammed’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) arayacaklarsa mutlaka O’nun ufkunda aramalıydılar; bizim gibi doğru dürüst hayal bile edemeyen insanların hayalleriyle Hz. Muhammed’e ulaşmak mümkün değildir. Zira Allah (celle celâluhu), mevhibe-i sübhaniyesi olarak O’na her sahada üstünlük bahşetmiştir.

İnsanlığın İftihar Tablosu, bir iftihar tablosu olarak yaşadı ve gurub etti. Beşer O’nun eşini-menendini bir daha görmedi ve göremedi. Bütün insanlık göremediği gibi bazı çağdaşları ve hatta yakınında bulunanlar bile göremediler. Belki pek çokları, varlığını güneşe bağlı sürdüren çiçekler gibi, özlerindeki pörsüme ile ancak O’nun gurubunu anlayabilmişlerdi.. anlayabilmişlerdi ama artık çok geçti. Tabî ki, ümmeti arasında O’nu tanıyanların, O’na saygı duyanların sayısı her zaman daha çok olmuştur.

Aradan 14 asır geçmiş olmasına rağmen, biz hâlâ, Hatice’ye, Âişe’ye, Ümmü Seleme’ye, Hafsa’ya “Anam!” derken, içimizde anamıza “Anam!” demenin üstünde bir haz, bir zevk duyarız. Elbette ki, bu his, bu duygu, o devirde daha derin, daha köklü, daha içten, daha samimiydi. Ve bunlar, hep O’ndan ötürüydü. Hz. Ebû Bekir, kızı Âişe’ye “Anacığım!” derdi. Zaten, **وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ** “Peygamberlerin zevceleri, mü’minlerin analarıdır.”²⁴ âyeti de bunu söylemiyor muydu? Ve işte Hz. Ebû Bekir de bu mülâhazayla bağrında besleyip büyüttüğü kızı Hz. Âişe’ye “Anam!” diyordu.

Ne var ki bütün bu teveccühler hatta onların ayaklarının altına baş koymalar ve onları, insanlığın en azizi olarak başlarda gezdirmeler, bu gerçek takdirkârların hüznünü, kederini gidermeye yetmiyordu. Evet, daha sonraki saadet fırtınaları bile bu hüznü onların yüzünden silememişti. Birer birer gurub edecekleri güne kadar hüznü oturdu, hüznü kalktı.. hüznü düşündü ve hüznü konuştular.

İşte O, zevcelerinin sinesinde böyle fevkalâde bir aile reisi olduğu gibi aynı zamanda derin ve mükemmel bir baba idi.. tabî, babalığı ölçüsünde bir derinliği temsil

eden misilsiz bir dede idi de.. evet, bu sahada dahi O'nun eşi ve menendi yoktu.

O, çocuklarına, torunlarına fevkalâde şefkatle muamele eder.. böyle muamele ederken de, onların nazarlarını ahirete ve maâliyâta çevirmeyi ihmal etmezdi. Onları bağrında beslerken yüzlerine tebessüm eder, okşar ve aziz tutar.. bu arada onların uhrevî meseleleri ihmallerine de asla rıza göstermezdi.

İşte bu anlayış içinde onlara karşı fevkalâde açık, fakat Allah'la arasındaki münasebeti koruma bakımından da gayet ciddî ve vakur idi. Bir taraftan onlara hürriyet ve serbestiyet içinde, insanca yaşama yollarını gösteriyor, diğer taraftan da laçka olmalarına ve yılışıklaşmalarına meydan vermiyordu. Meydan vermek şöyle dursun, aksine çürümelerine karşı bütün hassasiyetiyle göğüs geriyor ve onları hep ulvî ve uhrevî âlemlere göre hazırlıyordu. Bu şekildeki terbiye anlayışıyla Allah Resûlü, yine ifrat ve tefritten uzak orta yolu ve sırat-ı müstakîmi temsil ediyordu. İşte bu durum da O'nun fetanetinin ayrı bir buudunu teşkil etmektedir.

1. Çocukları ve Torunlarına Karşı Şefkati

Müslim-i Şerif'in rivayet ettiği bir hadiste Allah Resûlü'nün hizmetçisi olma gibi en yüksek pâyeye ulaşan ve on sene ara vermeden, fasılasız, kemal-i sadakatle bu hizmetini yürüten Enes b. Mâlik diyor ki:

مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَرْحَمَ بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ

“Aile fertlerine karşı, Hz. Muhammed'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha şefkatlisini görmedim.”²⁵

Evet, o kadar şefkatli, o kadar içten davranır ve öylesine açık hareket ederdi ki; O'nun gibi bir ikinci aile reisi ve baba göstermek mümkün değildir.

Bu itiraf sadece bize ait olsa, belki ehemmiyeti sınırlı kalırdı. Ancak, karıncayı dahi incitmeyecek kadar re'fet ve şefkatle derinleşmiş milyonlarca insan, ilan ve itiraf ediyorlar ki, bütün varlığı şefkatle kucaklamada Allah Resûlü'nün bir eşi daha yoktu.

Evet, herkes gibi O da bir insan olarak yaratılmıştı ama Allah (celle celâluhu), insanlarla münasebet kursun diye O'nun kalbine bütün varlığa karşı derin bir alâka vaz'etmişti. Ondandır ki, Allah Resûlü, hem aile fertlerine karşı hem de diğer insanlara

karşı görülmemiş bir alâka ile dopdoluydu.

Erkek evlâtlarının hepsi daha önceden vefat etmişti. En son Mâriye Validemiz'den bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş, o da yaşamamıştı. Allah Resûlü, onca önemli işlerinin arasında sık sık dâye himayesindeki çocuğunun yanına gider, onu bağrına basar, öper, okşar, sever, kucağına alır, sonra da döner evine gelirdi.²⁶ Vefat ettiği zaman da yine onu kucağına alıp, bağrına basıp, gözleri dolu dolu hüznünü ifade etmişti. O'nun bu durumuna hayretle bakanlara da:

“Gönül mahzun olur, gözler ağlar; fakat inşâallah Allah'ın dediğinden, Allah'ın hoşnut olduğundan başkasını söyleyemeyiz.” demişti ve ardından da dilini işaret ederek: “Allah şununla muâhaze eder.” buyurmuşlardı.²⁷ Bir kere daha hatırlatalım; O, insanların en merhametlisi, en şefkatlisiydi. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i sırtına alır şurada-burada dolaştırırdı. O seviyedeki bir insan çocuğu sırtına alır ve halkın içine öyle çıkar mıydı? O, alır ve çıkardı. Böyle yaparken de, onların gelecekte kazanacakları şerefi âdeta istikbal ederdi. Bir gün Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin sırtında iken hane-i saadetten içeriye Hz. Ömer girdi. Onları böyle şerefli bir yerde görünce **نِعْمَ الْفَرَسُ تَحْتَكُمْ** “Ne güzel bineğiniz var!” dedi. Ve hemen Allah Resûlü şöyle buyurdu: **نِعْمَ الْفَارِسَانِ هُمَا** “Ya ne güzel süvariler onlar!”²⁸ Onlar bu meselenin şuurunda veya değildirlen. Fakat Allah Resûlü onları işte böyle onore ediyordu. Bir başka defasında da Hz. Hasan'a: **نِعْمَ الْمَرْكَبُ رَكِبْتَ** “Ne güzel bineğin var!” diyene karşı: **وَنِعْمَ الرَّكِيبُ هُوَ** “O da ne güzel binici!” cevabını yetiştirmişti.²⁹

Evet O, kıyamete kadar gelecek bütün evliyânın babası ve bütün evliyâyaya ait şeref, haysiyetin, izzetin ve onurun nüvelerini mahiyetinde taşıyan Ehl-i Beyt'in bu iki mühim imamına hususî teveccühte bulunarak zaman zaman onları omuzunda taşıyordu. Onlara gösterdiği bu ilgi ve alâkanın altında, şüphesiz temsil edecekleri Ehl-i Beyt ve bütün evliyânın da hissesi vardı. Onun içindir ki, Ehl-i Beyt'in mühim bir ferdi olan Abdülkadir Geylânî, haklı olarak, atalarının, Allah Resûlü'nün omuzlarında taşınması itibarıyla şöyle der:

“Allah Resûlü'nün mübarek ayakları, benim omuzumda; benim ayağım da, bütün evliyânın omuzundadır.”³⁰ Herhâlde bu durum kıyamete kadar da böyle devam edecektir.

Bir başka defasında, torunları omuzlarında çıkagelecek ve bizzat kendisi onlara şöyle diyecektir: **نِعْمَ الْجَمَلُ جَمَلَكُمْ وَنِعْمَ الْعِدْلَانِ أَنْتُمْ** “Altınızdaki bineğiniz ne güzel binek ve üstündeki yük olarak sizler ne güzel yüksünüz!”³¹

O, evlât ve torunlarını böyle aziz tutmuş, onların kalbine taht kurmuş ve babalar, dedeler üstü bir sevgiye mazhar olmuştu.

Allah Resûlü, her hususta olduğu gibi, çocuk terbiyesinde de daima orta yolu takip etmişti. Bütün evlâtlarını, torunlarını canı kadar sever hem de bu sevgisini onlara hissettirirdi. Ne var ki, bu sevgisinin kötüye kullanılmasına da asla fırsat vermezdi. Zaten O'nun evlât ve torunları arasında, böyle bir davranışa yeltenen de yoktu. Ancak bilmeden yaptıkları hatalar karşısında, Allah Resûlü'nün takındığı bir tavır, o derin sevgiyi bir vakar buğusuyla sarar ve ılık bir görünümle onları şüpheli zeminde dolaşmaktan alıkordu. Meselâ bir defasında Hz. Hasan veya Hüseyin, henüz yaşları çok küçük olduğu için elini sadaka hurmasına uzatır. Allah Resûlü hemen harekete geçer ve o hurmayı onun elinden alarak: “*Bize sadaka hurması haramdır!*” der.³² Daha o yaştan itibaren, onları harama karşı duyarlı yetiştirme, terbiyede dengenin güzel örneklerinden biri olsa gerek.

Medine-i Münevvere'ye her girişinde bindiği merkubun üzerinde, Allah Resûlü'ne sarılmış, birkaç çocuğu birden görmek mümkündür.³³ Demek ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece kendi torunlarına karşı değil, hanesinde, hanesine yakın hanelerde ve daha ötede oturan bütün çocukları, kemal-i şefkat ve samimiyetle bağrına basıyor ve onların gönüllerini sevgiyle fethediyordu.

Evet, O'nun sevgi hâlesine dahil olanlar sadece erkek evlât ve torunları değildi. O nasıl Hz. Hasan ve Hüseyin'i seviyordu, aynı şekilde torunu Ümame'yi de seviyordu. O kadar ki, bazen sokağa çıkarken Ümame'nin O'nun omuzlarında olduğu görülüyordu. Hatta, bazen kıldığı nafile namazlarda dahi Ümame'yi sırtında taşıdığı olurdu. Secde yapacağı zaman onu yere kor, secdeden kalkarken de yine omuzuna alırdı.³⁴

Allah Resûlü, Ümame'ye olan bu sevgisini öyle bir toplum ve cemiyet içinde izhar edip açığa vuruyordu ki, bu insanlar daha düne kadar kız çocuklarını diri diri gömüyorlardı. İşte böyle insanlar arasında, Allah Resûlü'nün kız torununa gösterdiği bu ilgi ve alâka, oldukça değişik ve o güne kadar kimsenin görmediği orijinallikte bir hareket tarzıydı.

2. Hz. Fatıma'ya Karşı Sevgi ve Şefkati

İslâm'a göre kız-erkek ayırımı yoktur. Ve Allah Resûlü bunu bizzat kendileri göstermiştir. Nasıl ayırım olabilir ki, birisi Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise diğeri Hz. Hatice'dir. Biri Adem ise diğeri Havva'dır. Biri Ali ise diğeri Fatıma'dır.

O Fatıma ki, Allah Resûlü'nün kızıdır, kıyamete kadar gelecek bütün Ehl-i Beyt'in anasıdır. O bizim de anamızdır.

İşte Allah Resûlü, bu incelerden ince Fatıma yanına gelince hemen ayağa kalkar, onun elinden tutup getirir ve kendi oturduğu yere oturturdu. Hâlini-hatırını sorar, onu sever, okşar ve gönderirken de yine aynı iltifatlarla gönderirdi.³⁵

Bir ara Hz. Ali, Ebû Cehil'in kızıyla evlenmek istemişti. Gerçi bu mübarek kadın da ağabeyi İkrime gibi İslâm'a girmiş ve sonsuzluk kervanına katılmıştı; fakat bu evlilik muhtemelen Fatıma'yı rahatsız edecekti. Belki de Hz. Ali böyle bir evliliğin Hz. Fatıma'yı bu şekilde rahatsız edeceğini hiç ama hiç düşünmemişti. Fatıma gelip durumu Allah Resûlü'ne arz edip üzüntüsünü dile getirince, onu mahzun gören İki Cihan Serveri, çok üzülmüş ve hemen minbere çıkmış ve şu hutbeyi irad buyurmuşlardı: *“Duydum ki, Ali, Fatıma'nın üzerine evlenmek istiyormuş. Eğer Ali bu düşüncesinde kararlı ise, Fatıma'yı boşamalıdır. Zira bu durum Fatıma'yı üzmektedir. Fatıma ise benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş olur. Onu sevindiren de, beni sevindirmiş demektir.”*

Bu sözleri dinleyenlerin arasında Hz. Ali de vardı... Derhal evvelki düşüncesinden vazgeçti ve Fatıma'nın yanına döndü.³⁶

Zaten Hz. Ali, Allah Resûlü'nün kızını gözünün akı gibi aziz tutuyor, onun kendisine karşı böylesine bağlı olduğunu bilen Fatıma da hiç şüphesiz O'nu canından artık seviyordu. Aslında bu ince kadının, sanki, evliyâ ve asfiyâyâ nüvelik etmesinin dışında da bir misyonu yok gibiydi.. gözleri hep babasında ve O'nun davasındaydı. Allah Resûlü, son demlerinde O'na vefatını haber verdiğinde cihanı velveleye veren ağlamasının; ve ilk vefat edip kendisine kavuşacak olanın da o olduğunu söyleyince bayram sevinciyle gülmesinin başka türlü izahı da mümkün değildi.³⁷

Evet, baba onu, o da babasını çok seviyordu. Ancak, Allah Resûlü, Fatıma'yı severken de dengeyi korumasını biliyor, hep ölçülü hareket ediyor ve onu, insan ruhunun

yükselmesi gereken âlemlere göre hazırlıyordu. Çünkü ebedî beraberlik ancak orada olacaktır. Kızı Fatıma ile Allah Resûlü, ancak 25 sene beraber olabilmişlerdi. Evet, Hz. Fatıma, Allah Resûlü'nün irtihalinden altı ay sonra vefat etmiş ve vefat ettiğinde de ancak 25 yaşındaydı.³⁸

3. Çocuklarını Ebedî Hayata Hazırlaması

Allah Resûlü ebediyete, yani insanların yaratılış itibarıyla talip oldukları şeye talipti. Evet, insan, ebed için yaratılmıştır. Ebedden, Ebedî Zât'tan başka bir şeyle de tatmin olması mümkün değildir. Binaenaleyh O'ndan başka bir şey istemez.. bilerek-bilmeyerek hep O'nu arzular. Bu itibarla da insana ebediyeti vereceğiniz âna kadar onun doyup tatmin olması mümkün değildir.

Evet, insanın sonsuz emelleri ve arzuları vardır. Ona ne verseniz tatmin edemezsiniz! Zaten bütün dinlerin ve peygamberlerin mesajlarının esası da işte bu ukbâ buudlu nizamdır. Bu itibarlardır ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir taraftan avuç avuç ve kucak kucak onlara huzur taşıırken, diğer taraftan da onları ebedî huzura, ebedî saadete hazırlamayı hiç mi hiç ihmal etmiyordu. Bunun en çarpıcı misallerinden birini şu vak'ada görmek mümkündür:

Fatıma Validemiz, boynunda bir gerdanlıkla Allah Resûlü'nün huzuruna gelir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir rivayette Fatıma Validemiz'in boynundan gerdanlığı alır. Başka bir rivayette gerdanlık Fatıma Validemiz'in elindedir ve Allah Resûlü ona şöyle buyurur:

“İster misin ki halk desin: -burada, halktan maksat, insanlar veya ruhanîler, melekler, sema sakinleri olması arasında fark yoktur- Peygamber'in kızı elinde Cehennem'den bir zincir, bir kolye taşıyor?”

Evet, bir taraftan onları aziz tutuyor, diğer taraftan da teveccühlerini bütünüyle ahirete, Allah'a, ebedî ve uhrevî güzelliklere çeviriyordu. Bu söz Hz. Fatıma'ya yetmişti. Zira bu söz, onun gönlünde taht kuran ve onu bütün letâifiyle fetheden insandan geliyordu. Onun için Hz. Fatıma diyor ki:

“Hemen kolyeyi sattım.. bir köle aldım.. o köleyi de hemen hürriyete kavuşturdum ve sonra da Allah Resûlü'nün huzuruna geldim.. geldim ve yaptıklarımı

kendisine bir bir nakledince mesrur oldu, sevindi. Sonra da ellerini açıp Allah'a şöyle hamd etti: *الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْجَى فَاطِمَةَ مِنَ النَّارِ* “(Kızım) Fatıma'yı Cehennem'den koruyan Allah'a hamdolsun.”³⁹

Elbette ki, Hz. Fatıma, boynuna taktığı bu kolye ile harama girmiş değildi. Ancak Allah Resûlü onu mukarrabîn dairesinde tutmaya çalışıyordu. Efendimiz'in ikazı takva ve kurb buudluydu. Bu bir cihetle dünyaya karşı alâkasızlık, ama daha çok da, buldukları yer ve kıyamete kadar temsil edecekleri cemaat itibarıyla, “Ehl-i Beyt”in anasına düşen bir titizlik ve hassasiyet örneği idi:

Evet, Hasan'a, Hüseyin'e ve daha sonra gelecek Zeynelâbidîn gibi âbidlerin ziya kaynağına ana olmak elbette kolay değildi. Allah Resûlü onu önce Ehl-i Beyt'e, sonra da Şah-ı Geylânîlere, Muhammed Bahauddin Nakşibendlere, Ahmed Rifâîlere, Ahmed Bedevîlere, Şazilîlere ve daha nicelerine ana olmaya hazırlıyordu. Sanki ona: “Kızım sen, öyle bir koca evine giriyorsun ve öyle bir eve gelin gidiyorsun ki, senin o mübarek hanenden teselsülen ortaya çıkacak dünya kadar altın halkalar var. Bırak boynundaki şu altın kolyeyi, sen onlara ana olmaya bak!” diyordu. Nakşîlerin, Rifâîlerin, Şazilîlerin ve daha yüzlerce turuk-u âliye ricalinin altın halkası...

Evet, evliyâ, asfiyâ, ebrâr ve mukarrabîne ana olmak kolay değildi. Onun için Allah Resûlü bu hususta, kendi hanesine karşı daha hassas ve daha sert idi. Evet, O, bu davranışlarıyla şefkat ve re'fetin yanında onların nazarlarını uhrevî âlemlere çevirme itibarıyla da sırat-ı müstakîmin ayrı bir yönünü hatırlatıyor ve büyük-küçük bütün fenalıklara karşı kapı ve pencereleri kapatıp onların nazarlarını sadece ahirete çeviriyor ve “Size Allah gerek, Allah!” diyordu. Zira onların yolunda öyleleri zuhur edecekti ki,

“Cennet Cennet dedikleri

Üç-beş köşkle birkaç huri

İsteyene ver onları

Bana Seni gerek Seni!”

diyecek ve bütün ömürlerini ukbâ televvünlü, kurbet buudlu yaşayacaklardı. Bu itibarla da Allah Resûlü, bu en sevdiklerini, gerçek sevginin gereği olarak dünyevî bütün kazurattan temizliyor, dâmenlerine dünyevî tozun-toprağın bulaşmasına fırsat vermiyor,

onların nazarlarını ulvî âlemlere çeviriyor ve onları oradaki beraberliğe hazırlıyordu. “Kişi sevdiğiyle beraberdir.”⁴⁰ Hz. Muhammed’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) seviyorsanız, yolunda olacaksınız, yolunda olanlar ötede O’nunla beraber olacaklardır.

İşte bu beraberliğe hazırlama yolunda Allah Resûlü bir taraftan onları seviyor, bağına basıyor, diğer taraftan da bu sevip bağına basmayı çok iyi değerlendiriyordu. “Sevdim, bağıma bastım, seni azizim bildim. Allah seni ümmetin azizi kıldı. Sen beşerin başında Hz. Meryem gibisin.” Bir zayıf rivayette Hz. Meryem nasıl izzetiyle, Allah Resûlü’ne şöyle dedirtti:

“Kadınlar içinde bir peygamber olsaydı, Hz. Meryem olurdu.” Sen de başı o büyüklüğe ulaşan bir kadınsın.. öyleyse en azından onun kadar dünyaya karşı aziz ve dengeli olmalısın.

Şefkat olacak, re’fet olacak, kalble ve hisle kucaklama olacak fakat ahiret adına da kat’iyen bir gevşeklik olmayacak. İşte sırat-ı müstakîm; orta ve en doğru yol! Bir yol ki Allah Resûlü de bu yolun başyolcusu...

4. Hz. Fatıma’nın Hizmetçi İstemesi

O’nun terbiye sisteminden bir diğer kesiti de İmam Buhârî ve Müslim veriyor... Hâdiseyi bize Hz. Ali (radiyallâhu anh) anlatıyor ve diyor ki:

“Evimizde hizmetçimiz yoktu. Bütün işlerini bizzat Fatıma kendisi yapıyordu. Zaten, bütünü bir tek odadan ibaret olan bir hücrecikte kalıyorduk. O hücrecikte, Fatıma ocağı yakar ve yemek pişirmeye çalışırdı. Çok kere, ateşi alevlendirmek için eğilip üflerken, ateşten çıkan kılvılcımlar benek benek elbisesini yakardı. Onun için elbisesi delik deşik olmuştu. Yaptığı sadece bu değildi. Ekmek yapmak, evin ihtiyacı olan suyu taşımak da onun yüklendiği işlerdendi. Ayrıca değirmen taşını çevire çevire eli; su taşıya taşıya da sırtı nasır bağlamıştı.

Bu arada bir harp dönüşü Medine’ye esirler getirilmişti. Allah Resûlü bu esirleri, müracaat eden Medine halkına dağıtıyordu. Fatıma’ya, babasına gidip ev işlerinde kendisine yardımcı olabilecek bir hâdim (hizmetçi) istemesini söyledim.

O da babasına gitti fakat evde yoktu. Hz. Âişe: “Geldiğinde ben haber veririm.” dedi, o da geri döndü. Yatağa uzanmıştık ki, az sonra Allah Resûlü birdenbire çıkageldi.

Yataktan doğrulmak istedikse de O buna mâni oldu.. ve aramıza oturdu. Öyle ki sadrına temas eden ayağındaki serinliği göğsümde hissediyordum. Arzumuzu sordu. Fatıma da durumu aynen nakletti. Allah Resûlü birden uhrevîleşti ve şöyle dedi:

“Yâ Fatıma, Allah’tan kork ve Allah’a karşı vazifende kusur etme! Allah’ın omuzuna yüklediği farzları hakkıyla yerine getir. Kocana da daima sadık ve itaatkâr ol! Onun hakkını da gözet! (Yani, senin iki vazifen var: Allah’a karşı kulluk etmek ve sonra da kocana itaatte bulunmak.) Sana ayrı bir şey daha söyleyeyim. Yatağına girmek istediğin zaman, otuz üç defa “Sübhanallah”, otuz üç defa “Elhamdülillah”, otuz üç defa da “Allahü Ekber” de. İşte bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır.”⁴¹

Bunun mânâsı şu idi: Ben senin nazarını uhrevî âlemlere çeviriyorum.. ve orada senin, bana ulaşman ve benimle beraber olman için de iki yol var: Birincisi, Rabbine karşı kulluk vazifende kusur etmemen. İkincisi de; kocana karşı vazife ve mükellefiyetlerini yerine getirmen. Eğer bir hâdim, senin kocana karşı vazifelerinde senin yerini alır ve senin yapman gerekenleri o yaparsa, bu bir ölçüde senin eksik kalmana sebebiyet verebilir. Oysaki senin zülcenaheyn olman lâzımdır. Bir insan nasıl en mükemmel kul olur ve Allah’a kulluğunu en mükemmel şekilde yerine getirir? Bir insan nasıl en mükemmel insan olur ve üzerindeki mükellefiyetleri kusursuz ve arızasız yerine getirir? İşte sana düşen bunları araştırmaktır.

Sen evvelâ, Rabbine karşı kulluğunu en mükemmel şekilde eda et ve mükemmel bir kul ol! Sonra da Ali gibi kıyamete kadar gelecek ehlullahı sulbünde taşıyan büyük bir insana karşı, mükellefiyetlerini yerine getir ve mükemmel bir insan ol! Ol ki, bütün mükemmeliyetlerin ve mükemmellerin toplanma yeri olan Cennet’te benimle beraber olabilesin!

Burada, Hz. Ali ile ilgili, istidradî bir hususu arz etmeden geçmeye gönlüm razı olmuyor. Hz. Ali ki, Allah Resûlü ona, kızını hem de hiç tereddüt etmeden vermişti. Çünkü onda, Hz. Fatıma gibi bir nebi kızına koca ve bir nebiye damat olma liyakatı vardı. Zira o şah-ı evliyâ idi.. ve evliyâyâ baba olabilecek mahiyette yaratılmıştı. Öyle ki, Allah Resûlü bir gün şöyle buyuracaktı: *“Her peygamberin nesli kendinden devam etmiştir; Benim neslimi ise Ali devam ettirecektir.”⁴²* Yani Benim soy ağacımı o sulayacak, o yetiştirecek ve o tımar edecek. Neticede semerâtı toplayanlar da benimle beraber, Ehl-i Beyt içinde onu da anacaklar. Binaenaleyh, meseleye bu yönüyle bakılacak olursa, Hz.

Ali'ye itaat, aynen Allah Resûlü'ne itaattir. Allah Resûlü'ne itaat da Allah'a itaat demektir.

Zaten umumî mânâda kocalık hakkı için, Efendimiz şöyle buyurmaktadır: “Eğer Allah'tan başkasına secde bahis mevzuu olsaydı, kadınlara, kocalarına secde etmelerini emrederdim.”⁴³

Eğer böyle bir şey caiz olsaydı, Hz. Ali bunu çoktan hak etmişti. Evet, eğer erkeğe secde bahis mevzuu olsaydı, başta Hz. Ali gelirdi. Hz. Fatıma'nın zülcenaheyn olması için Hz. Ali ve ona hizmet bu denli önemli olunca Hz. Fatıma'nın hizmetçi kullanması, onun kanatlarından birinin kırılması demektir. Böyle tek kanatlı biri ise Hz. Hasan'a, Hz. Hüseyin'e, Şah-ı Geylânî'ye.. ve kıyamete kadar gelecek bütün aktâba, müceddidîne, müçtehidîne ana olamazdı. Allah Resûlü onu bu büyüklükte bir ana yapmak için, âdeta dünyaya ait bütün alâkalarını kesiyor, onun nazarını tamamen ahirete çeviriyordu. Zira Allah (celle celâluhu) da O'nu böyle yapmış ve böyle terbiye etmişti:

Evet, dünyaya gelmeden babasını almış.. ve O, gözünü dünyaya açtığında, baba adına dayanacak bir şey bulamamıştı. Altı yaşına gelince de diğer desteğini çekip almış.. ve daha hayatının mebedinde O'na nur-u tevhîde, sırr-ı ehadiyete giden yolları açmıştı. Vâkıa, belki bir süre, izzet ve azamete perde, bakıp himaye edene de şeref, Abdülmuttalip vesâyeti yaşanmıştı ama bu, O'nun nazarında artık delik deşik olan sebepler adına hiçbir şey ifade etmiyordu. Ebû Talib'in bakımı görümü ise, amcalık himayesini aşamamış bir vesâyet.. ve uhrevî buuduyla Hz. Ali'ye baba olmaya bahşedilmiş külfet suretinde bir nimetti. Bu yakınlık sayesinde bir gün gelecek O da Ali'yi alıp yanında yetiştirecek, Şah-ı Merdân, Haydar-ı Kerrar ve şah-ı evliyâ hâline getirecekti. Allah (celle celâluhu), O'na böyle davranmış, esbabı bütün bütün çekip almış.. ve O'nu bütün hissiyatıyla kendine tevcih etmişti. Sen sebepler âleminde gezemezsin, sen her noktada رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ hakikatini⁴⁴ temsil etmelisin. Allah'a güvenmeli ve Allah'a dayanmalısın.

Fatıma O'nun kızıydı. Hakk'ın terbiye adına kendisine lütfettiği ve ihsanda bulunduğu şeyleri O, kızından esirgeyemezdi. O kız ki, Hz. Hasaneyn'den Hâtemü'l-evliyâ'ya kadar, birçok velinin anası olacaktı. Bu itibarla onun bu mübarek meyvelere çekirdek olabilecek mahiyette yetiştirilmesi lâzımdı. İşte bundan dolayı Efendimiz, bir taraftan fevkalâde re'feti, şefkati, sevgisi ve gönüllerinde taht kurmanın yanında, diğer taraftan da Fatıma'nın nazarını hep uhrevî âlemlere çeviriyordu.

5. Terbiyede Saadet Hanesinin Umumî Atmosferi

Allah Resûlü'nün saadet hanesinde sürekli bir haşyet tüter dururdu. Orada oturmalar, kalkmalar hep haşyet televvünlüydü. Allah Resûlü'nün bakışlarını yakalayabilenlerin, o bakışlarla her zaman Cennetlerin imrendiriciliğine veya Cehennemlerin ürperticiliğine ulaşmaları, hatta görüp hissetmeleri mümkündü. Namaz kılariken O'nun titreyip ürpermeleri, kâh ileriye kâh geriye gidip gelmeleri; Cehennem endişesiyle sarsılmaları; Cennet arzusuyla üveyikler gibi kanatlanmaları o hanenin hususiyetlerindendi ve o evde daima görülüp, bilinen şeylerdi.

Evet, O'na bakan her zaman Allah'ı hatırlardı. İmam Nesâî naklediyor: *“Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılariken içinde bir güveç kaynıyor gibi ses duyulurdu.”*⁴⁵ O, daima ağlamalı, kaynamalı bir içle Allah'a teveccüh eder ve namazını öyle kılardı. Âişe Validemiz kaç defa O'nu Rabbisinin huzurunda, başı yerde titreyerek, irkilerek secde eder vaziyette bulmuştu.⁴⁶

Tabî ki, O'nun bu hâli, ev halkına da müspet yönde tesir ediyor ve terbiye adına onlara çok şey kazandırıyor. Allah'tan çok korkan bu Nebiler Sultanı'nın, hanım ve evlâtlarında da aynı haşyet, aynı korku vardı. Çünkü Allah Resûlü, hep yaşadığını söylüyor ve söylediklerini de yaşadıklarıyla misallendiriyordu. İnsanın yaşadığını söylemesindeki tesiri, en bariz şekli ve en çarpıcı keyfiyetiyle ancak O'nun hanesinde görebiliriz. Yeryüzünde mevcut bütün pedagog ve terbiyeciler, bütün terbiye sistemleri adına, bildikleri ne kadar malumatları varsa hepsini seferber etseler, insan yetiştirme adına, o hanedeki müessiriye ulaşamazlar.. ve ulaşamamışlardır da.

Evet, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), yapmak ve anlatmak istediği şeyleri daha ziyade davranışlarıyla temsil ve ifade etmiş, sonra da davranışlarından dökülen bu şeylere tercüman olmuştur. Allah'a karşı nasıl haşyet duyulacak, nasıl mahiyet içinde olunacak, secdeler nasıl bir derinlikle eda edilecek ve nasıl iki büklüm olunacak.. rükû nasıl yapılacak.. ka'dede nasıl büklüm büklüm olunacak, gecelerde nasıl feryat edilecek... Allah Resûlü bütün bunları evinde yapmış, sonra da, arkadaşlarıyla sohbetlerinde: *“İnsanlar şöyle yapmalıdırlar. Çocuklarına şu şekilde sahip çıkmalıdırlar. Hak ve hakikate şu denli tercüman olmalıdırlar.”* demiş.. ve dedikleri de hem kendi hanesinde hem de dışarıda, hemen hüsnü kabul görmüş ve inanan insanların sinelerinde mâkes bulmuştur.

Her şeyden evvel O, eşi ve menendi olmayan bir baba ve dedeydi. Hayat adına bize çok basit gibi görünen bu husus, esasen her insan için aşılması gereken en zor engel ve engebelerden biridir.. ve Allah Resûlü bu engeli en kolay şekilde aşmış en birinci baba ve dededir.

Hem O, öyle evlât ve torunlar yetiştirmiştir ki, onların sulbünden gelen ne kadar altın halkalık insan varsa, hepsi de insanlığın ufkunda, âdeta asırlara saçılmış güneşler, aylar ve yıldızlar gibidirler. Bu husus, sadece Allah Resûlü'ne mahsus bir mazhariyettir ki, Cenâb-ı Hak, O'nu bu mazhariyette de tek ve yektâ kılmıştır. İçlerinde tek bir mürted barındırmayan.. veya başka bir ifadeyle, içlerinden tek bir mürtedin çıkmadığı tek nesil, hem de milyonlara varan sayılarıyla Allah Resûlü'nün neslidir.

Nice Hak dostları vardır ki, kendileri çok büyük olmalarına rağmen, evlerinde yetiştirdikleri evlâtları itibarıyla fevkalâde fakirdiler. Onların evlâtları veya evlâtlarının evlâtları, azıp sapmış ve şeytanın ağına takılmışlardır. Günümüzde dahi bunun yüzlerce misalini gösterip anlatmak mümkündür. Ancak Allah Resûlü'nün evlât ve torunlarıdır ki, hiçbirisi yetiştikleri haneye, o hanenin mânâ köklerine ihanet etmemişlerdir. Değil ihanet etmek, her fırsatta bu cibillî alâkayı göstermiş ve vefa misali olmuşlardır.⁴⁷

Evet, işte bu da yine Allah Resûlü'nün risaletinin bir delilidir ki, insan ne kadar dâhi de olsa bu ölçüde bir terbiyeci olması kat'iyen mümkün değildir.

DİPNOTLAR

²⁴ Ahzâb sûresi, 33/6.

²⁵ Müslim, *fedâil* 63; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/112.

²⁶ Müslim, *fedâil* 62-63; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/112.

²⁷ Buhârî, *cenâiz* 44; Müslim, *fedâil* 62; *cenâiz* 12.

²⁸ Bezzâr, *el-Müsned*, 1/418.

²⁹ Tirmizî, *menâkıb* 30; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/186.

³⁰ Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 6/16.

³¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 3/52.

³² Buhârî, *zekât* 60; Müslim, *zekât* 161.

³³ Buhârî, *cihad* 196; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 65-68; Ebû Dâvûd, *cihad* 54.

³⁴ Buhârî, *edeb* 18; Müslim, *mesâcid* 42.

³⁵ Tirmizî, *menâkıb* 60; Ebû Dâvûd, *edeb* 143.

³⁶ Buhârî, *nikâh* 12, 16; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 93-96.

³⁷ Buhârî, *menâkıb* 25; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 98-99.

³⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/176-177; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/54, 57.

³⁹ Nesâî, *zînet* 39; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/278-279.

⁴⁰ Müslim, *birr* 165. (Lafız farklılığıyla; Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 6.)

⁴¹ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 9; Müslim, *zıkr* 80, 81; Ebû Dâvûd, *harâc* 19.

⁴² Tabarânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 3/43; Deylemî, *el-Müsned*, 1/172.

⁴³ Ebû Dâvûd, *nikâh* 41; Dârimî, *salât* 159.

⁴⁴ “*Rabbimiz! Sana güvenip Sana dayandık; Sana yönelip, Sana karşı olan konumumuzu koruma arzusuyla Sende fâni olduk ve sonunda Senin huzuruna varacağız.*”
(Mümtehine sûresi, 60/4)

⁴⁵ Nesâî, *sehiv* 18.

⁴⁶ Müslim, *salât* 221; Ebu Dâvûd, *salât* 147.

⁴⁷ Birkaç densizin önce bu intisabı istismarları sonra da ihanetleri bu umumî esası cerhetmez.

C. EFENDİMİZ'İN İNSANLARI EĞİTMESİ VE UMUMÎ MÂNÂDA TERBİyecİLİĞİ

Efendimiz'in umumî mânâda terbiyeciliğine geçmeden evvel, mevzua ışık tutacak şu âyeti kısaca tahlil etmeye çalışalım. Zira, Allah Resûlü'nün içinde bulunduğu şartları ve hangi seviyedeki insanları alıp terbiye potasında erittiğini bilmeden, O'nun terbiye edicilikte ulaştığı zirveyi tam olarak anlamak mümkün değildir:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“(O Allah) ümmîler arasından, kendilerine, âyetlerini okuyan, onları arıtan, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir. Oysa onlar, önceden, açık bir sapıklık içinde idiler.”⁴⁸

Âyette geçen bazı kelimeler çok dikkat çekicidir:

هُوَ الَّذِي Âyete bir gaib zamiriyle başlanıyor. Çünkü, o günün insanları, Allah'ı bilmiyor ve tanımıyorlardı. Allah onlara karşı gaybubet içindeydi. Onlar cahil, bedevi ve vahşiydiler. Onların sinelerinde Allah (celle celâluhu), “O” olarak dahi mütecellî değildi. Onlar O'nu, üçüncü bir şahıs (O) ve üçüncü bir zât olarak bile bilmiyorlardı. Evvelâ onların gaybubetlerine yani mahiyetlerinin zulmanîliğiyle Allah'tan fersah fersah uzak bulduklarına, muhatap ve mütekellim de olamadıklarına dikkat çekiyor.

Sonra “Ümmîler” diyor. Onlar ümmîdirler: Kitap nedir, ilim nedir, bilmezler. Allah'ı tanımazlar ve peygamberden de habersizdirler. Ümmî bir cemaat, öyle çetin bir cemaattir ki, hiçbir hayır beklenmeyen o çetin cemaate, o en müthiş iradeliyi, en büyük ruhluyu, en muhteşem kalbliyi göndererek, hiçbir zatî değerleri olmayan o cemâdât gibi yığınlardan insanlığı idare edecek dâhiler çıkarmıştır. İkinci olarak Allah (celle celâluhu), kitaba, kaleme, kıraate her şeyden daha fazla önem verdiği hâlde, onlar Allah'ın ehemmiyet verdiği şeylerden çok uzak bulunmaktadırlar.

مِنْهُمْ Onlardan bir elçi, yani onların içinden çıkmıştır. Allah Resûlü'nün onlardan olması, sadece, kitaba ve kıraate açık olmaması itibarıyla değildir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), cahiliye insanından değildi. Ama, kitabet ve kıraate kapalı bulunması bakımından da onlardan biriydi. Böyle de olmalıydı; zira O'nun muallimi Allah (celle

celâluhu) olacaktı. O'nu rahle-i tedrisi önüne alacak, O hiçbir şey bilmeyen ve talim-terbiye görmemiş nebisini, onlardan ayıracak, yetiştirecek ve ümmî ümeme muallim yapacaktı.

يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ O, onlara âyât-ı beyyinâtı, ceste ceste okuyup şerh ediyor ve onları terbiye ederek ruhanîleştiriyor ve insanî kemalâta tevcih ile insan yapmak istiyordu.. evet bir taraftan kitabı talim, diğer taraftan da terbiye ile onları hep arş-ı kemalât-ı insaniyete yönlendiriyordu.

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ Onlar, her ne kadar Allah Resûlü gelmeden evvel dalâlet, cehalet ve sapıklık içinde yüzsefer de Allah (celle celâluhu) onları, tezkiye ve terbiye edecek ve onları yetiştirecekti ve yetiştiriyordu da.. evet bütün bunları ümmî bir nebînin eliyle yapıyordu.

Kitabın taliminden maksat Kur'ân'dır. Bu kitap, dün bir cemaati kucaklayıp insanlığı yükselttiği gibi gelecekte, geleceğin aydınlık nesillerini, a'lâ-yı illiyyîn-i kemalâta ulaştıracaktır. Günümüzde orijinal zannedilen bütün düşünceler, yalancı mumlar gibi bir bir sönüp gidecek ve güneşlerin kol gezdiği iklimlerde, bütün güneşlere: “Gurub etmeyin, ben varım!” demeye namzet tek kitap o olacaktır. Âfâk-ı âlemde sadece onun bayrağı dalgalanacak ve bütün nesiller, boyunlarındaki esaret zincirlerini kırarak ona koşacaklardır. Koşma emareleri belirdi bile... İşte Rus İmparatorluğu, işte Çin! On sene evvel buralarda olanları duysaydınız hayal zannederdiniz. Bakın şimdi korkunç istibdatlar nasıl yıkılıyor! İmparatorluklar nasıl peşi peşine devriliyor.. ve her şeye rağmen Kur'ân nasıl, tıpkı küllerin altındaki bir kor gibi ortaya çıkıyor... Ve koskocaman bir tevhid dünyası yeniden diriliyor. Bunca istibdat, zulüm, tegallüp ve tasalluta rağmen İslâmî ruh bütün tazeliğiyle dünyanın dört bir yanında kendini hissettiriyor ve gönüllerde alâka uyarıyor.

Evet, diğer bir mânâsı da, bu kitabın aydınlık ikliminde, peygamber, onların nefislerini maâliyâta yöneltsin; insanları insanlığa yükseltsin, insanı insanî terbiye ile insan-ı kâmil olma yollarına tevcih etsin ve kendisinin bizzat yükselip yaptığı miracı, onlara da ruhen yapabilme yollarını gösterip, herkese, kalb ve ruhunun derinliklerine miraç yaptırtsın diye Allah (celle celâluhu), şanı yüce Nebisine Kitab'ı talim etmiştir. Velew ki O'nun ümmeti daha önce, sapıklık içinde yüzen insanlar olsa bile! Allah diledikten sonra kömürü elmas; taşı-toprağı altın yapabilir.. yapmış ve bu kömür ruhlu

insanları pırl pırl birer elmas hâline getirmiştir.

Evet, ondan meydana gelen o “Ak Çağın Altın Nesli” bugün, bütün parlaklığıyla hâlâ gözleri kamaştırmaktadır. Evet, bu icraatı yapan Allah’tır; bunu sarraf ve cevherci olan Hz. Muhammed’in eliyle yapmıştır. Bu itibarla, denebilir ki, beşeri, insanlığa ve insanî kemalâta yükselten, insanî kemalâtın zirvesini tutmuş olan Hz. Muhammed Mustafa’dır (sallallâhu aleyhi ve sellem).

O’ndan sonra insanlık vilâyet kanatlarıyla, tasfiye kanatlarıyla, tezkiye kanatlarıyla, birr u takva kanatlarıyla ve Allah’a en yakınlık mânâsına kurbet kanatlarıyla yükseldikleri her yerde Hz. Muhammed Mustafa’nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) bayrağının dalgalandığını görmüşlerdir. Adımlarını nereye attılsa, daha önce Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) oradan, daha evvel gelip geçmiş olduğunu görmüş ve “Bârekallah”larla O’na temenna durmuşlardır. Bundan sonra da duracaklardır.

Allah Resûlü’nün terbiyesini, sadece nefislerin tezkiyesi şeklinde anlamak yanlıştır. O âlemşümül bir terbiye sistemi ile gelmiş ve bütün kalbleri, bütün ruhları, bütün akılları, bütün nefisleri gaye-i hayallerine yükseltecek bir mesaj sunmuştur. Evet, Kur’ân’ın âlemşümül hakikatleri de işte bunu ifade etmektedir. O, insanların akıllarına sahip çıkacak, akli kamçılacak ve onu akıl adına, vahiy buudlu akılla en son noktaya vardırarak.. sonra ruhları yakalayacak ve onların terbiyesini kendine meslek edinenlerin çok önünde onları maâliyâta tevcih edecek ve kalbi, müştak olduğu âlemlerde, o âlemlerin yemyeşil Cennet gibi yamaçlarında gezdirecek.. keza, insan hissiyat ve letâifini ele alacak, onları üveyikler gibi kanatlandırarak.. hayalin topalladığı yerlerde, onları his ve letâifleriyle dolaştıracak.. ve ruhen, kalben, hissên yükselttiği talebelerine, aynı zamanda, iktisadî, içtimaî, idarî, askerî, siyasî ve ilmî bütün müesseselerin kapılarını ardına kadar açacak ve bu dünyaya davet ettiği talebelerini en mükemmel idareciler, en seçkin iktisatçılar, en başarılı siyasetçiler ve en ekmel askerî dâhiler olarak yetiştirecek mesajlarla gelmiştir.

Evet, Allah Resûlü, âlemşümül bir dava ile geldi ve âdeta bir yönüyle iktisat, bir yönüyle maliye, bir yönüyle idare, bir yönüyle talim ve terbiye, bir yönüyle adliye, bir yönüyle de devletler, milletler hukuku dersi verdi.

Hâsılı O, getirdiği mesajla, mikro plânda bugünkü gelişmişliği bütünüyle kucaklıyordu. Evet, bugün, O’nun esas olarak ele aldığı ve insanlığa sunduğu şu geniş terbiye anlayışının bir yanında hafif bir eksiklik olsaydı, O’nun geliş gayesi tam mânâsıyla

tahakkuk etmeyecekti. Oysaki O, size mealen şöyle diyor:

“Şimdiye kadar gelen bütün peygamberlerin her birisi, bu muhteşem binanın bir tarafını yaptı. Ama onun bir yanında ikmal edilmesi gerekli olan bir gedik vardı. Her gelip uğrayan, ‘Acaba bu bina ne zaman tamamlanacak?’ diyordu. Buyururlar ki: ‘İşte onu tamamlayan benim. Artık benimle o binanın eksik yanı kalmamıştır.’”⁴⁹

Kur’ân-ı Kerim, bu mevzuda Efendimiz’i teyit sadedinde: **أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ** “Bugün size dininizi tamamladım.”⁵⁰ der. Yani, şimdiye kadar gelen bütün enbiyâ, evliyâ, asfiyâ “Bu bina ne zaman tamamlanacak?” diyorlardı. İşte seni tamamlayıcı olarak gönderdim ve seni mükemmil kıldım, o binayı sen ikmâl edeceksin. Ben, bu dinden hoşnut olduğum gibi, onu herkesin de hoşnut olacağı esaslarla bezedim...

Evet, Allah Resûlü, eksikleri tamamlamak için gelmişti. O’ndan sonra, O’nun sunduğu mesaj ve getirdiği esaslarda eksik arayanlar, kendi kafalarındaki eksiklikleri ve kendi ruhlarındaki boşlukları arasalar daha iyi yaparlar. O bir tamamlayıcı, kemale erdirici ve ıslahatçıydı. Bütün eğri büğrü şeyleri ıslah, eksik kalmış şeyleri itmam ve o güne kadar tamamlanamamış şeyleri de ikmal edecekti ve etti de.

Bir terbiyecinin büyüklüğünü şu hususlarda görürüz:

1. Ruh, Nefis ve Akıl Yüceltmesi

İnsanların ruh, nefis ve akıllarını, ruh, nefis ve akıl adına yükselebilecek en son noktaya ulaştırması ki; Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarihin şahadetiyle kendi talebelerine ve müntesiplerine -Allah’ın inayetiylebunu yapmıştır. Evet, onları, aklın, ruhun ve nefsin ulaşabileceği en son noktaya kadar götürmüş ve orada gezdirmiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de nefis-i emmareden bahsedilir. O nefis ki, insanı, boynuna vurduğu gemle istediği yerde dolaştırır ve sürekli baskı altında tutar.. tutar da, o duygu ve düşüncesiyle bir ruh insanı olabilecekken bir beden ve cisim insanı hâline gelir. Seyyidina Hz. Yusuf (aleyhisselâm), işte bu nefis-i emmarenin şerrinden Allah’a sığınmış ve **إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي** “Mutlaka nefis şiddetle fenalığı emreder. Allah kime merhamet ederse ancak o kurtulur.”⁵¹ demişti. Nefis zatında emmaredir. Ancak, onun Lut Gölü kadar çukur olan bu durumdan kurtulup merhale merhale zirvelere doğru yükselmesi de mümkündür. İşte Kur’ân, nefsi bu durumlarıyla ele alır ve şöyle der:

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً

“Ey mutmainne olmuş nefis! Sen Rabbinden, O da senden razı olarak dön Rabbine!”.⁵² Ayrıca, nefsin “emmare” olmaktan çıkıp kendini sorgulayan bir nefis hâline gelmesine de Kur’ân işaret eder. Hatta, bu durumu bir derece kabul ettiği için nefis-i levvame’ye yemin de eder:

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ “Kendini kınayan nefse yemin ederim.”⁵³

Bir de nefis-i sâfiye vardır. O mukarrabîne has bir sıfattır.. ve bu sıfat erbabı o kadar saf ve berraktırlar ki, onlara bakan âdetâ Allah’ı görür ve Allah’ı müşâhede eder. Hz. Muhammed Mustafa’nın nefsi işte böyle bir nefistir. Ve O, müstaid birçok kabiliyeti de, kendi dereceleri çerçevesinde ve istidatlarının müsaadesi ölçüsünde, nefis-i sâfiye hâline getirmiştir.

Evet, Allah Resûlü, nefsi, terbiye ve tezkiye etmek suretiyle ona ulaşabileceği en yüksek hedefleri gösterdi ve Rabbinin inayetiyle de oraya yükseltti. Bu O’nun terbiyecilikte dahi eşi menendi olmadığını gösterir. Akla ve nefse, varabilecekleri en son noktayı gösterme mevzuunda, Hz. Muhammed Aleyhisselâm’ın güzide asrına baktığımız zaman görürüz ki, o Zât, getirdiği mesaj itibarıyla terbiye adına da hiçbir boşluk bırakmamış.

2. Davasının Cihanşümül Olması

Terbiyecinin mükemmeliyeti, onun davasının genişliği ve müntesiplerinin kemmî ve keyfî buudlarıyla ölçülür. Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), daha hayatta iken, O’nun yetiştirdiği mübarek muallim ve mürşitler, Merakeş’ten ta Öküz Nehri’ne kadar çok geniş bir sahada hakkı neşretmeye namzet bulunuyorlardı. Düşünün ki, o gün bu geniş sahada, biricik mübelliğ, muallim, mürebbi Hz. Muhammed Mustafa’ydı (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Bu birbirinden farklı ve Babil Kulesi gibi muhtelif kavimlerden meydana gelmiş cemaatler, O’nun getirdiği ilâhî sistem ile bütün dertlerine derman buluyor.. ve İranlı-Turanlı, Çinli-Maçinli gibi, ayrı ayrı mizaçta, ayrı ayrı meşrepte ve ayrı ayrı kültürle yetişen insanlar, O’na koşuyor ve O’nu, bütün getirdikleriyle tereddüt etmeden kabulleniyorlardı. Demek O’nun getirdiği terbiye esasları, bütün beşerin dertlerine derman

olabilecek mahiyette ve evrenseldi. Öyleyse Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), gelmiş geçmiş terbiyecilerin en müessiri ve müessiriyeti de en geçerli olanıydı. Ayrıca biz, her terbiyecinin büyüklüğünü, getirdiği terbiye esaslarının kalıcılığında ararız. Şimdi bakın, aradan bu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen, Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) terbiyesi ile terbiye olanlar, hâlâ pek çoğu itibarıyla melekleri gıpta ettirecek seviyededir.. ve O'nun koyduğu terbiye esasları, bugün dahi öyle bir nesil yetiştirmeye yeterlidir.

Şimdi bir kere düşünelim: Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) o alabildiğine vahşi, bedevi, vahşetleri de canavarların vahşetini unutturacak kadar ileride olan bir cemaat içinde zuhur ediyor. Bu en vahşi, en bedevi, en korkunç ve en canavar cemaatten, asırlar ve asırlar boyu insanlığı idare edebilecek melek-misal insanlar yetiştiriyor. Demek ki, O'nun sunduğu mesaj, bir hamlede, bir nefhada insanlığı kurtarmaya yetecek bir mesajdı. Ben şahsen bâtilı tasvir etmek istemem. Ancak, Allah Resûlü'nün zuhur ettiği devrede, cemiyetin ahlâken sukutunu gösteren birkaç kesit sunmadan geçemeyeceğim:

O, öyle bir cemaat içinde zuhur etmişti ki, vahşet onların tabiatlarıyla bütünleşmiş ve iç içeydi: İçki içer, kumar oynar, açıktan açığa zina eder ve bunların hiçbirini de ayıp saymazlardı. Fuhuş âdeta resmî hâle gelmişti. Bu iş için hususî evler vardı ve bu evlerin kapısında bayrak dalgalanırdı.⁵⁴

Rezalet, insanı insanlığından utandıracak seviyedeydi. Ve, yazmaktan hicap duyduğum daha neler neler... Ayrıca bu insanlar bir bardak suda kızıl kıyamet koparacak karakterdeydiler. Bunları birbirine ısındırmak, imtizaç ettirmek, bir araya getirmek âdeta imkânsızdı. Âkif'in ifadesiyle: "Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdi!" Tefrika derdi ise bütün Arap Yarımadası'nı sarmış, onulmaz gibi görünen bir hastalıktı.

Evet, aklımıza kötülük adına ne gelirse hepsi orada vardı. Ve bunların Hz. Muhammed Mustafa'yı (sallallâhu aleyhi ve sellem) dinlemeleri kat'iyen mümkün görünmüyordu. Ama O, onların o fena huy ve fena hasletlerini birer birer söktü aldı ve âdeta Kafdağı'nın arkasına attı. Sonra da onları, en âli ahlâk ve en muhteşem meziyetlerle öyle bir donattı ki, en kısa zamanda bütün medenî dünyanın önüne geçti, hatta onun muallimliğini derpiş ettiler.

Evet O, vahşi ve bedevi bir cemaatten, asrımızda dahi topuklarına ulaşılamayan

medenî bir millet inşa etti. O'nun için, çok haklı olarak Moliere mealen şöyle der:

“Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) cemaati kadar ıslah edilme adına müsait olmayan ikinci bir cemaat göstermek mümkün değildir ve yine mümkün olmayan bir başka mesele de; yirmi üç sene gibi kısa bir zamanda, bu cemaati ıslah edip insan hâline getirmektir. Bu da ancak Hz. Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) müyesser olmuştur.”

Ve yine bir başka Batılı şöyle der: “Beşer, kendisi için mukadder yükselmenin yüzde 25’ini, var olduğu günden, Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) devrine kadar katedebilmiştir. O’nun devrinde ise bu rakam birden dikey olarak yükselmiş ve yüzde 50 olmuştur. O günden bugüne gösterilen bütün gayretler ise, ancak bu seviyeyi yüzde 75’lere ulaştırabilmiştir.”

Bu samimî itirafa göre, Hz. Âdem’den, Allah Resûlü’ne kadar gelen bütün peygamber ve filozofların, bütün büyük devlet ve ilim adamlarının müşterek gayretlerinin semeresi, Allah Resûlü’nün 23 senelik devrede elde ettiği neticeye ya ulaşmış veya ulaşamamış! Yani bunca teknik gelişmelere rağmen, geçen 14 asırda insanlık, ancak O’nun elde ettiği yüzde 25’lik neticeyi yakalayabilmiştir. Kalan yüzde 25 ise eğer dünyanın ömrü varsa bundan sonra elde edilecektir.

İşte Hz. Muhammed budur! Ve işte O’nun beşeriyete hizmeti bu denli sağlam ve salim vicdanlara açıktır. Britanya Ansiklopedisi de, bu mevzu ile alâkalı şöyle diyor: “Beşer tarihinde çok büyük ıslahatçılar gelmiştir. Bunların arasında nebilere de vardır. Ve bunlar, bir kısım başarılar da ortaya koymuşlardır. Ancak bunların hiçbirinde Hz. Muhammed’in sergilediği başarıyı görmemiz mümkün değildir.”

Yine bunlar arasında insafî bir araştırmacı sayılan Vehil de şöyle diyor: “Her büyük insan arkada bir iz bırakmıştır.

Nebinin bir izi, ıslahatçının bir izi, müceddidin bir izi ve büyük devlet adamlarının da birer izi vardır. Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bir iz bırakmıştır. Öyleki, “iz” dendiği zaman akla gelecek sadece O’dur. Ve başkalarıyla kıyas edilemeyecek ölçüdedir.”

Bu zat aynı zamanda ilim adına ödül almış bir insandır. Dost itiraf eder, düşman

itiraf eder; bilmem ki bizdeki bir kısım nâdânlar ne eder...

Allah (celle celâluhu) Kendini bize **يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ** sıfatıyla anlatır. Yani “Allah O Allah’tır ki câmid ve cansız şeylerden hayattar şeyleri çıkarır. (Taşa, toprağa hayatiyet bahşeder ve âdeta O kömürde elmas cilveleri gösterir.)”⁵⁵

Allah (celle celâluhu) bu muhteşem, bu müthiş ve bu baş döndürücü sıfatıyla, sanki Hz. Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) teselli vermektedir... O vahşi çölde, o Ceziretü’l-Arap’ta, o bedevi insanlar içinde, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) âdeta eline taşı, toprağı, kömürü, bakırı almış ve onlardan som altın Ebû Bekirler, Ömerler, Osmanlar, Aliler, Halidler, Ukbe b. Nâfi’ler, Tarık b. Ziyadlar çıkarmıştır. (Allah ebedlere kadar hepsinden razı olsun.)

Efendimiz, peygamberlikle o muhitte zuhur edeceği ve muasırları, bu büyük ve muhteşem peygamberle tanışacağı âna kadar, elbette onların da aklî, kalbî, ruhî, vicdanî kuvveleri, güç ve istidatları vardı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) asla bu kuvveleri alıp güdükleştirmede. Belki onları işlettirdi ve o müthiş kuvvelerin yerine çok daha müthiş güçler ve kuvvetler ikame etti. Bir büyük mütefekkirin dediği gibi, buna en güzel misal: “İslâm’dan evvel Ömer, İslâm’dan sonra Ömer!” İslâm’dan evvel Ömer, okkalı, azametli olmaya açık ve büyüklük yolunda bir insandı. Çocukluk döneminde, şununla-bununla yarışması, takışması, hatta, develerin boynunu büküp altına alması, onda ne türlü nüvelerin bulunduğunu göstermesi bakımından önemlidir. İslâm’dan sonraki Ömer ise karıncaya basmayan, çekirgeyi öldürmeyen ince ruhlu ve hassas bir insandır. Şefkat ve hassasiyeti o kadar geniş ve şümullüdür ki: “Fırat’tan geçerken bir koyun suya düşse ve boğulsa, Allah onun hesabını Ömer’den sorar.” der.⁵⁶

İşte Ömer (radıyallâhu anh) ve onun gibiler, Allah Resûlü’nden aldıkları terbiye ile bu seviyede beşerüstü insanlar hâline gelmişlerdi. Evet, Allah Resûlü, vahşi, bedevi ve âdetlerinde mutaassıp o cemaatten -ki bu âdetler onların dem ve damarlarına karışmış durumdaydı- böyle insanlar çıkarıyordu.

Şimdi, küçük bir misalle mevzuu biraz daha açalım: Sigara gibi küçük bir âdeti, bütün devlet imkânlarıyla ortadan kaldırmaya çalışıyor fakat kaldıramıyoruz. Bırakın kaldırmayı, sigara tüketiminin şu hızlı artışını dahi normal bir seviyeye indiremiyoruz. Bu sadece bizde değil, bütün dünyada böyle. Oysaki her gün, sigara aleyhinde konuşmalar yapılıyor, sempozyumlar tertip ediliyor, konferanslar veriliyor. İlim ve tıp dünyası ittifakla

onun, gırtlak, yemek borusu, ağız içi ve damak kanserlerine sebep olduğunu söylüyor.. ve istatistikler bu oranın yüzde 95'e vardığını ifade ediyor ama, bütün bu gayretler, hemen hemen hiç kimseyi bu kötü alışkanlıktan vazgeçiremiyor.

Hâlbuki o devrin insanının, sigara gibi binlerce âdeti hem de dem ve damarlarına işlemişçesine onların tabiatlarıyla bütünleşmişken Allah Resûlü, bir hamlede, bir nefhada bütün bu âdetleri kökünden söküp atıverdi ve onların yerini de en güzel ahlâk ve en güzel hasletlerle donatıverdi. Hem de gökteki meleklerin gıpta ile seyredeceği şekilde donatıverdi. Öyleki, onları görenler: “Aman Allahım! Bunlar melek değil ama; melekten de ileri varlıklar.” diyorlardı. Bir de, sırattan geçerken, onların nuru, Cehennem’i söndürecek şekilde her yanı sarınca, bütün melekler hayretten donup kalarak: “Bu geçenler acaba nebi mi, melek mi?” diyeceklerdir. Hâlbuki onlar ne melektir ne de nebidir. Sadece Hz. Muhammed Mustafa’nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetidir. Ve O’nun terbiyesinde yetişmişlerdir.

Abdullah b. Mesud (radiyallâhu anh) Ukbe b. Ebî Muayt’ın koyunlarını güden bir insandı.⁵⁷ Allah Resûlü, onu da tedris halkasına aldı ve bu koyun güden insandan öyle bir müşid çıkardı ki, denebilir ki Kûfe Mektebi, bu şanlı sahibinin eseridir. Düşünün ki, Alkameler, Nehaîler, Hammadlar, Sevrîler, Ebû Hanifeler hep bu mektebin talebeleridirler. Her biri kendi sahasında zirve olan bu büyükler, büyük ölçüde ilimlerini İbn Mesud kaynağından almışlardır. İbn Mesud ise, aslında bir deve çobanıydı. (Ruhlarımız o deve çobanına feda olsun!) Ve işte Allah Resûlü bir deve çobanından böyle dâhiler yetiştiriyordu.

Öteden beri Batı ilim âlemini meşgul eden birkaç büyük İslâm âlimi vardır ki, her biri koca koca mücelletlere mevzu olmuşlardır. Bunlardan biri de, hukuk sahasındaki şöhretiyle İmam-ı Azam Ebû Hanife’dir. Bir büyük idrake göre, Solon ve Hammurabi ona ancak çirak olabilirler... Ebû Hanife ise bu baş döndürücü büyüklüğü ile, Allah Resûlü’nün talebelerinden, deve çobanı İbn Mesud’un talebesinin talebesinin talebesidir. – Estağfirullah! Ebû Hanife’yi küçük gösteriyorum zannedilmesin. Sözlerimiz, Üstadlar Üstadı’nın büyüklüğünü ifade sadedinde sâdır olmuştur- Evet, Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) terbiye ve yetiştirmesi sayesinde ki hiçbir şey olmayan bu insanlardan her şey olan insanlar zuhur etmiştir. Ölüden diri çıkarılmış ve kömürden elmas elde edilmiştir.

Yine o terbiye sayesinde ki, Berberî bir köle, Herkül burcunu aşmış, adını değiştirmiş.. ve deniz aşırı dünyalara, o güne kadar duyup bilmedikleri şeyler anlatmış ve onların idraklerini aşan harikulâde şeyler sergilemiştir. Batı, Müslümanlarla tanışacağı âna kadar, hayatı istihkar, şehadet arzusu, ölüm iştihakı gibi şeyleri bilmezdi. Onun için de, o gün, Tarık'ın Endülüs'e geçişini, geçtikten sonra gemilerini yaktırışını, 5 bin kişilik bir keşif birliğiyle, 90 bin kişilik İspanya ordusuyla yaka-paça olmasını.. ve en karamsar durumlarda dahi fütursuzluğunu anlayamamış ve şaşkına dönmüşlerdi. İsterseniz siz dönmeyin! O, kendinden 20 kat daha fazla düşman karşısında, askerlerini toplamış ve onlara şöyle seslenmişti:

“Askerlerim! Önünüzde derya gibi bir düşman, arkanızda düşman gibi bir derya var. Ya kaçacak, arkadan vurulacak ve zelîlâne öleceksiniz veya savaşarak muzaffer olacak ve Allah'a kavuşacaksınız.”

Tarihçi bize diyor ki: “Birkaç saat gibi kısa bir zaman içinde, Tarık ve ordusu düşman yığınlarının altından vurup üstünden çıkmıştı...”

Ve Tarık, Toleytola'da kralın hazinelerinin bulunduğu saraydaydı. Şimdi şu dünkü kölenin bugünkü hâline bakın... Bakın da, İslâm'ın ruhlara üflediği mânânın derinliğini görmeye çalışın! Kralın hazinelerinin üstüne ayağını koymuş, ve kendi kendine şöyle diyor:

“Tarık! Dün boynu tasmalı bir köle idin; Allah seni hürriyete kavuşturdu. Sonra bir kumandan oldun! Bugün, Endülüs'ü fethetmiş ve kralın sarayında bulunuyorsun. Unutma! Yarın da Allah'ın huzurunda olacaksın!”

Aman Allahım! Bu ne müthiş, bu ne derin bir anlayıştır? Aslında ayak takımından böyle zirveye ulaşanlarda aşağılık duygusu olur.. çalım satar, böbürlenir, durmadan kendini insanlara anlatmak ister. (Sık sık millete musallat olanlarda bunu hem de bütün utandırıcılığıyla görüyoruz!)

Bu nasıl bir terbiyedir ki, hissetle mâlemâl olması beklenen bir köle, fevkalâde izzetli, onurlu ve bir muhasebe, murâkabe insanı olabiliyor!

Ve yine O'nun terbiyesi altında yetişenlerden Ukbe b. Nâfi, bir baştan bir başa Afrika'yı fethedip Atlas Okyanusu'na dayanınca, atı dizlerine kadar deniz içinde, yüzü

semalarda ve duygularıyla ötelere ötesinde Cenâb-ı Hakk'a karşı hislerini şöyle dile getiriyor: “Allahım, şu zulmet denizi karşıma çıkmasaydı, Senin aydınlık kaynağı ismini âfâk-ı âlemde gezdirecek ve denizler ötesi öbür dünyalara da götürecektim!”⁵⁸

Abdülhak Hamid bu sözü alır der ki: “Bilmiyorum Ukbe b. Nâfi'nin bu sözü mü, yoksa semalarda duyulan ruhanîlerin sesi mi daha yüksekti?”⁵⁹

Benim tevilim içinde, melekler de böyle bir arzuya dilbeste idi ve bunun için kıvranıp duruyorlardı. Ama Ukbe, bir başka Ukbe idi.. ve Ukbe, Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahle-i tedrisinde ders görmüş, O'nun terbiye ettiklerinden bir çıraktı...

O, insanları aklî, kalbî, ruhî, vicdanî bütün kuvveler ile ele almış.. bu duygulardan hiçbirini güdükleştirmemiş, aksine onları kamçlamış.. ve en kötü tiynetli, en kötü tabiatlı insanlardan, en muhteşem tabiata sahip insanlar çıkarmıştı. Yönlendirdiği bunca istidat ve kabiliyetlerde, bu kadar isabet kaydetmesi de ancak, O'nun peygamberliğiyle izah edilebilirdi; zira O'nun icraatında hiçbir falso görülmemiştir.

DİPNOTLAR

⁴⁸ Cuma sûresi, 62/2.

⁴⁹ Buhârî, *menâkıb* 18; Müslim, *fedâil* 20-23.

⁵⁰ Mâide sûresi, 5/3.

⁵¹ Yusuf sûresi, 12/53.

⁵⁴ Buhârî, *nikâh* 36; Ebû Dâvûd, *talak* 33.

⁵⁵ En'âm sûresi, 6/95.

⁵⁶ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/53.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/379; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/150.

⁵⁸ İbn Esîr, *el-Kâmîl fi't-tarih*, 3/451.

⁵⁹ Abdülhak Hamid Tarhan, *Tarık (Endülüs'ün Fethi)*, s. 3.

D. EFENDİMİZ'İN İNSAN VE TOPLUM FITRATIYLA ÇATIŞMAYAN ÂLEMŞÜMUL TERBİYE SİSTEMİ

1. Aksiyon ve Amel

Dikkat ve teemmül isteyen bir beyanlarında, amel ve aksiyon adına Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: **إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ الْمُحْتَرِفَ** “Allah elinden iş gelen sanatkâr mü'min kulu sever.”⁶⁰

Evet, böyledir, zira başka türlü demesi mümkün değildir. Çünkü Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurur: **وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ** “De ki: İsteddiğiniz işleyin; Allah, peygamber ve mü'minler işlediklerinizi görecektir.”⁶¹ Yani bir kısım kriterlerle, kıstaslarla, işlediğiniz şeyler değerlendirmeye tâbi tutulacaktır. Mahşerde, yapılan bütün işler sergilenecek ve herkes gelip, buna bir iş denir mi, denmez mi diye teftiş mahiyetinde bakacaktır. İşte insanlar, bu mülâhaza ile amel etmeli.

Bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulur: “İş yaptığınız zaman, Allah o işte itkan etmenizi yani sağlam, arızasız ve kusursuz yapmanızı sever.”⁶²

Söz konusu ettiğimiz âyet, ilme teşvik prensipleri adına üzerinde durulması gereken mucizelerdendir.. ve bence her kitaba sermeşk edilecek bedahettedir. Bu bedahetin bir buuduna; Allah Resûlü'nden gelen ses: **إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ الْمُحْتَرِفَ** “Allah sanatkâr, mü'min kulu sever.” şeklindedir.

Diğer bir zayıf hadis ki, **أَلْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ** vecizesidir.. evet, çoğumuzun çerçeveletip ev ve dükkânlarımıza astığımız bu zayıf hadis: “Çalışıp kazanan, Allah'ın sevgilisidir.” mânâsına gelmektedir.

Evet, Allah, şeriat-ı fitriyeye uygun ve meşru dairede çalışan, didinen, yorulan ve kazananları sever. İsterseniz meseleyi bir de “Asr sûresi”nin gölgesinde ele alabiliriz. Âkif, bu sûrenin muhtevasını şöyle mısralaştırır:

“Hani ashab-ı kiram “Ayrılalım” derlerken

Mutlaka sûre-i “ve'l-asr”ı okurmuş, bu neden?

Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felâh.

Başta iman-ı hakikî geliyor, sonra salâh,

Sonra hak, sonra sebat; işte kuzum insanlık

Dördü birleşti mi yoktur sana hüsrân artık.”

İman, amel-i salih, hakka bağlılık, hakkı tavsiye, sabır, sabra bağlılık, sabrı tavsiye bunların hepsi birer amel ve aksiyondur.. bunları yapan da Allah'ın sevdiği insandır. Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyasında ve O'nun amel ve aksiyon anlayışı içinde çalışma, amellerin en faziletlisi ve Allah sevgisine en çabuk ulaştırıcıdır. O asla, “Rahipler gibi kiliselere kapanın, evlenmeyi terk edin, yemeyi içmeyi bırakın, dünyayı boş verin, ta Allah'a vâsıl olasınız!” dememiştir. İnsandaki şehvî gücü almış ve onu makbule, meşrua tevcih etmiş ve şöyle buyurmuştur: **تَزَوَّجُوا الْوُلُودَ** “Birbirinizi sevebileceğiniz doğurgan kadınlarla evlenin.”⁶³ Başka bir hadislerinde de şunu ihtar etmiştir: **تَنَاجُوا تَكْتَبُوا فَاتِي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ** “Evlenin, çoğalın, kıyamet gününde ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar ederim.”⁶⁴ Yani, siz ne kadar çok olursanız beni o kadar memnun edersiniz. Dönüp arkama baktığımda, arkamda rükû edenleri, secdede kıvrananları, “Allahü Ekber! Allahü Ekber!” sesleriyle coşup kendinden geçenleri görmek beni mesrur ve müferrah eder.

Allah Resûlü, insanlardaki evlenme ve karşı cinse alâka duyma duygusunu güdükleştirmemiş, saptırmamış, hapsedmemiş, dolayısıyla da depresyonlara sebebiyet verecek yollara girmemiştir. O, bu hissi, müsbete, meşrua kanalize etmiş ve bu noktada dahi, ümmet-i Muhammed'i, Allah'ın rızasına ve hoşnutluğuna ulaştıracak yollar vaz'etmiştir. O'nun terbiyesi; fitratı, tabiatı yönlendirme ve ona yaratılış gayesine uygun hedefler bulma istikametinde olmuştur.

2. Ticaret, Ziraat ve Cihad

İşleri dengeleme mevzuunda da O'nun eşi menendi yoktur. Bir hadis-i şeriflerinde O şöyle buyurur:

إِذَا تَبَايَعْتُمْ بِالْعِينَةِ وَأَخَذْتُمْ أَذْنَابَ الْبَقَرِ وَرَضِيْتُمُ الرَّرْعَ وَتَرَكْتُمُ الْجِهَادَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ ذُلًّا لَا يَنْزِعُهُ حَتَّى تَرْجِعُوا إِلَى دِينِكُمْ

“Siz kendinizi îne alışverişine saldıgınız; sığırlarınızın ardına takılıp gittiğiniz (yani sadece hayvancılıkla uğraştığınız); sadece ziraatle iktifa ettiğiniz ve cihadı terk ettiğiniz zaman, Allah sizin başınıza öyle bir mezellet indirir ki tekrar dininize

dönmedikçe de bu mezelleten kurtulamazsınız.”⁶⁵

İne alışverişi: Bir şahsın, diğer bir şahıstan peşin olarak bir şey satın alıp, sonra da aynı adama onu daha pahalı bir fiyata veresiye satması şeklinde tarif edilmiştir ki, birçok tarifinden sadece bunu vermek yeterli olur, zannederim. Bu ister kapalı bir faiz sayılsın, ister başka bir spekülasyon, Sahib-i Şeriat’a göre mahzurlu... Zannediyorum bu hadisin bize anlattığı, işaret ettiği hususları ancak, sanayi inkılâbı ve sanayi hareketlerinden sonra anlayabildik.. onu da doğru anlayabildi isek.. cihadı, zaten unutmuştuk; sanayi derken ziraat ve hayvancılığı da ihmal ettik ve kendimizi bir başka dengesizliğin berzahında bulduk.

Oysaki, yapılacak şeyi, hem de 14 asır evvel Allah Resûlü haber veriyordu. Ve O, her meselede olduğu gibi, bu meselede de fevkalâde dengeliydi.

Elbette ki, ziraat ve hayvancılık olacaktır. Nitekim bu tür çalışmaları teşvik eden hadis-i şerifler de vardır. Ancak, bütün himmeti bunlara hasretmek, işte doğru olmayan budur.

Şehir hayatına karışmadan, bir dağa çekilip, kendi füyûzat hisleriyle baş başa kalmayı arzulayan insandan tutun da, teşebbüs gücünden mahrum ziraatçı ve hayvancıya kadar şümulü olan bu ifade, bize mühim bir iktisat ve ekonomi dersi vermektedir. Ayrıca, devletler muvazenesinde yerinizi almak için, gerekli caydırıcı gücü elde tutmadığınız, cihadı terk ettiğiniz veya cihadı terk edip de devletler muvazenesindeki yerinizi kaybettiğiniz zaman Allah, size altından kalkamayacağınız bir mezellet musallat edeceğini, tegallüpler, esaretler, tahakkümler altında kalıp ezileceğinizi de hatırlatmaktadır ki, bu durum, yeniden dine dönüp, İslâm’ı hayata hayat kılacağınız âna kadar da devam edecektir.

Verdiğimiz misal, -anlatma darlığı da mahfuz- deryadan bir katredir ve Allah Resûlü’nün bu hususta daha nice sözleri var. Ne var ki biz, bu biricik misalle iktifa edeceğiz. Allah Resûlü, nasıl ki, istidat ve kabiliyetleri tahdit edip sınır altına almamış, öyle de bedenî güç ve kuvvetleri dahi hakir görmemiştir. Görmemiş ve aksine şöyle buyurmuştur:

الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ

“Kuvvetli bir mü’min, (beden sıhhatine sahip olan bir mü’min) Allah indinde zayıf mü’minden daha hayırlı ve sevimidir.”⁶⁶

Allah indinde sevimli olmak isteyenler, kalb sıhhatiyle beraber beden sıhhatine, cisim sıhhatiyle beraber ruh sıhhatine de sahip olmalıdırlar. Görülüyor ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Zayıflayacaksınız, perhize gireceksiniz, bedenî güç ve kuvvetinizi kıracaksınız ki Allah indinde makbul olasınız.” demiyor. Belki ruhbanlığa, keşîşliğe ve papazlığa karşı realiteyi, fitrî ve tabiî olmayı öne çıkarıyor ve meselelere, tabiatı içinde bir mecra araştırıyor; ve bizi o istikamete kanalize ediyor.

3. İlim Üzerine Bir Mülâhaza

İlim ve fikir hayatı adına, Allah Resûlü’nün getirdikleri ve ilim dünyasına kazandırdıkları da, yine O’nun âlemşümül mesajının bir tezahürüdür.

Kur’ân ilme ehemmiyet verir ve bütün insanları açıkça ona teşvik eder: **قُلْ هَلْ يَسْتَوِي** **الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ** “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”⁶⁷ der ve bilenleri, daima bilmeyenlerden, bildikleri ölçüde üstün tutar.

Başka bir âyette: **يَخْتَىٰ اللَّهُ مِنَ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءَ** denilir.. ve Allah’tan hakkıyla korkanların, Allah’ın âlim kulları olduğu hatırlatılır.⁶⁸ Ebû Hanife’ye isnat edilen şâz bir kıraatte, Allah lafzı merfu okunur⁶⁹ ve mânâ şöyle olur: “Allah (celle celâluhu), sadece âlim kullarına karşı saygı duyar.” Elbette ki bu saygı, münezzeh ve Zât-ı Uluhiyet’e yakışır keyfiyetiyle düşünülmelidir. Kıraat şâzdır. Fakat, mânâyâ bir buud kazandırması bakımından, üzerinde durulmaya değer.

Fahreddin Râzî, ilimle alâkalı bir bahsi tahlil ederken, bu hususla alâkalı güzel bir nükte yakalar: “Mâlikî mezhebinin dışında kalan her üç mezhep köpeği ‘necisü’l-ayn’ kabul eder.” Yani köpek, bütünüyle necistir, pistir. Dolayısıyla evlerde bulundurulması doğru değildir. Ancak köpek, “kelb-i muallim” olursa yani kendisine av avlama öğretilmiş ve koyunları bekleme talim edilmişse, o zaman durum değişir. Onun ağızına alıp getirdiği av yenir. Sürtünüp dolaştığı yerler pâk kabul edilir ve onun evde bulunması da mahzurlu olmaz...

İmam Fahreddin Râzî burada bir lahza durur ve şöyle der: “Bir kelb bile ilimden sadece av avlama işini öğrenir.. ve öğrenmekle de necisü’l-ayn olmaktan çıkarsa, hatta

insanlar içinde âdeta aile fertlerinden bir fert hâline gelirse, ilim öğrenen insanın, nasıl zirvelere ulaşacağını varın siz kıyas edin.”⁷⁰

İşte şeriatın anlayışı, işte din-i mübinin mesajı ve işte Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile gelen şeyler!

Allah’ı bilmeyenler cahillerdir. Allah’ı bilen ve Allah’a inkıyat eden herkes “âlim”dir. Şeriatın ve dinin ifadesine göre, Allah tanımaz, peygamber bilmezler “âlim” denemez. Allah’ı tanıyan ve peygamberi bilenler ise az da bilseler, bir mânâda âlim sayılırlar ve Allah; peygamberini, haşri neşri, kitapları, öldükten sonra dirilmeyi, Cennet’i ve Cehennem’i bilenlere karşı, saygı ne mânâyâ geliyorsa ve saygıyla ne yapılacaksa, işte onu yapacaktır. **تَفَكُّرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ** kelimesinin lâzımı murad kabul edilecek olursa, böyle bir tefsir yapmamızda mahzur olmasa gerek...

Fikir adına sadece **تَفَكُّرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ** mübarek sözünü söylemekle iktifa edeceğim. “*Bir saat tefekkür bir sene ibadetten daha hayırlıdır.*”⁷¹

Batı bunu ne gördü ne buldu ne de henüz bu noktaya ulaşabildi, bir saat sistemli düşüneceksiniz, bir şeyler bulup insanlığın yararına sunacaksınız veya kalbî ve ruhî hayatınız adına, ukbâ ve ebedî saadet hesabına müspet, mahzursuz, meşru bir iklimde düşünceye dalacak, sonra da düşünce muhassalanızı dünya ve ukbâ buudlarıyla değerlendireceksiniz.. evet, işte bunları yapabildiğiniz takdirde bir sene ibadet sevabı kazanacaksınız.

Yıllar var ki biz düşünmeye yabancılaştık ve bu derin ve buudlu ibadetten uzaklaştık veya uzaklaştırıldık. Bu uzaklaşmada, kabahat İslâm’a ait değil, Müslümanlara aittir. Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşünce kapılarını, pencerelerini sonuna kadar açık bırakmış ve **أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِينَ** “*Oraya emniyet içinde girin!*” buyurmuştu. Biz ilme ve düşünceye yabancılaşınca sığılaştık, basitleştik. Ve Batılılar karşısında, muvazenedeki yerimizi koruyamadık; dolayısıyla da söz onlara geçti. Tabî biz de onları dinler duruma düştük. Ama inanıyorum ki temelinde mânâ, kökünde asalet ve rasanet olan bu millet, bir gün yine serpilip gelişecek, devletler arasındaki muvazenede yerini alacaktır.

Evet, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ahlâk, bir terbiye mesajıyla gelmişti. Ama O, bu işi, insanlardaki istidatları, kabiliyetleri güdükleştirmeden,

saptırmadan, onları olduğu gibi ele alarak yapmıştı. Bu da o günkü insanlara müthiş cazip gelmiş ve onlara hareket kazandırmıştı. Çünkü O'nun terbiye sisteminde insan fitratıyla çatışma, zıtlasma yoktu. O'nun her mesajı itici bir fonksiyon eda etmekteydi. Hem de O, icraatını öyle bir cemaat içinde gerçekleştiriyordu ki, o cemaat ne ahlâk ne de terbiye adına hiçbir şey bilmiyordu. Vereceğim misallerde Allah Resûlü'nün onları nereden alıp, nereye çıkardığını ve nasıl yükselttiğini -inşâallah- hep beraber müşâhede edeceğiz:

DİPNOTLAR

⁶⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 8/380; Beyhakî, *Şuabü'l-iman*, 2/88.

⁶¹ Tevbe sûresi, 9/105.

⁶² Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 7/349; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 1/275.

⁶³ Ebû Dâvûd, *nikâh* 4; Nesâî, *nikâh* 11.

⁶⁴ Abdürrezzak, *el-Musannef*, 6/173.

⁶⁵ Ebû Dâvûd, *büyû* 56; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/84.

⁶⁶ Müslim, *kader* 34; İbn Mâce, *mukaddime* 10; *zühd* 14.

⁶⁷ Zümer sûresi, 39/9.

⁶⁸ Fâtır sûresi, 35/28.

⁶⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, 14/344; Kasımî, *Mehâsinü't-te'vil*, 14/4984; İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-Beyan*, 7/344.

⁷⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 2/193-194.

⁷¹ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/370.

E. O'NUN TERBİYE SİSTEMİNDEN ÖRNEKLER

1. Mescitte Beveden Şahsa Karşı Tutumu

Buhârî, Müslim, şu vak'ayı naklediyorlar: “Bir gün Allah Resûlü mescitte oturuyorlardı. Bir bedevi içeriye girdi; ihtimal Efendimiz’e bir şeyler sorup öğrenecekti. Fakat bu adam gitti ve mescidin bir tarafına idrar etmeye durdu. Oradakiler, **مَمَّة** diye müdahale etmek istediler. (Arapça’da bu, ‘Dur, yapma!’ demektir.) Allah Resûlü “*Adamı bırakın ve idrarını kestirmeyin!*” buyurdu. O bir bedevi idi. Kalkıp onu dövebilirlerdi. Ne var ki, bedeviye karşı böyle bir muamele de bedevince olurdu. Allah Resûlü’nün ashabı bedevi değildi. Sonra buyurdular ki: “*Gidin bir kova su getirip idrarın üzerine dökünüz; su o pisliği alır götürür orası da temizlenir.*”⁷²

Evet, bidayette büyük çoğunluğu itibarıyla caminin içine bevledecek kadar bedevi ve vahşi bu insanlardan, o ideal cemaati çıkarmıştı. Kim bilir belki de o bedevi, Tarık b. Ziyad, Şurahbil b. Hasene veya Ukbe’nin babasıydı...

2. Kadına Verdiği Değer

Cahiliye dönemi arkada bırakılmış ve o döneme ait her şey artık, ya acı bir teessür ve bir hasretle ya da müstehzi bir edayla anlatılıyordu. Evet, o dönem anlatılırken ya dudaklar geriye gidiyor, ifadeler tebessüme bürünüyor veya bir iç burkuntusuyla kekeleniyordu. Bir gün yine bâdiyeden gelen bir bedevi, mescitte Allah Resûlü’ne bazı şeyler anlatmıştı. Ve anlattığı şeyler arasında bir de şu vardı: “Yâ Resûlallah! Ben de kız çocuklarımı kendi ellerimle gömmüştüm.” demiş ve devam etmişti:

Bunlardan birinde, kızımın elinden tuttum götürdüm; ki kızım, tam da gelişip çarpıcı bir hâl aldığı çağdaydı. Çölde iyice uzaklaşabildiğim kadar uzaklaştım. Sonra da bir yeri, kazma ve kürekle kazmaya başladım. Zavallı gafil çocuk, hiçbir şeyden haberi yoktu. Benimle beraber o da kendi çukurunu kazıyordu. (Adam bunları anlatırken Allah Resûlü bir bahar bulutu gibi dolmuş ve gözyaşları boşalmaya başlamıştı.) Kazma işi bitince geriye çekildim. Küçük yavru ne olacağından habersiz çukura bakıyordu. Aniden sırtına bir tekme indirdim. Başaşağı kuyuya giderken, “Babacığım, babacığım!” diye feryat ediyordu. Allah Resûlü, hıçkıra hıçkıra ağlayınca sahabe-i kiram, adama “Resûlullah’ı ne diye müteessir ediyorsun!” diye itap etmeye başladılar.⁷³

Evet, işte o zamanki insanların durumu buydu. Kadının hakk-ı hayatı yoktu. Ve Allah Resûlü böyle bir cemaat içinde zuhur ediyor, her şeyi kendi değerine irca ettiği gibi, kadına da değerler üstü değer kazandırıyor.

Evet, o gün kadın hor görülüyor, irdeleniyor, yedi kapı kovuluyor, baba ona karşı yüzünü ekşitiyor ve yeni doğan kız çocukları babadan saklanıyordu. Vâkıa, o gün istatistik bilinmiyordu ve öyle bir istatistik de yapılmamıştır. Ama, yaşayan kadınlar, zannediyorum yüzde 50, babalarına gösterilmeden, kaçırılan kadınlardı. Belki sadece Hz. Ebû Bekir gibi fitraten selim olarak doğan ve temizliğe açık olan ruhlar çocuklarını öldürmemişlerdi. Bunun dışında gençliğinde Müslümanlığı idrak edemeyen pek çok kimse mutlaka bir kız çocuğunun kâtili bulunuyordu. İşte bu cemaat içinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), kızları en yüksek pâyeye ulaştırıyordu.

Bakın Nesâî'nin Âişe Validemiz'den naklettiği hâdise:

“Huzur-u risalet penahiye bir kız geldi: ‘Yâ Resûlallah!’ dedi ‘Babam beni istemediğim hâlde amcamın oğluyla evlendirdi.’ Allah Resûlü derhal babasını çağırdı: ‘Kızını, istemediği hâlde bir başkasıyla evlendirmeye zorlayamazsın!’ dedi. Adam: ‘Nasıl emrederseniz yâ Resûlallah!’ diyerek yaptığından vazgeçti.” Zaten, sahabinin başka türlü düşünmesi de mümkün değildi. Adam belki de, kızını vermekle yeğenini bir sıkıntıdan ve zor bir durumdan kurtarmak istiyordu ancak, Allah Resûlü'nün emri her şeyden üstündü. O, Allah Resûlü'ne teslimiyet ifade eden sözlerini bitirince, kız ayağa kalktı ve şöyle dedi:

“Yâ Resûlallah, benim esas maksadım babama muhalefet değildi. Ancak, İslâm'da bunun hükmü nedir, baba, kızını birine verme hususunda nereye kadar selâhiyet sahibidir, işte bunu öğrenmek istemiştım ve buraya da bu niyetle gelmişim.”⁷⁴

Dün kuyulara atılan, horlanan, hakir görülen, toprağa gömülen kız, kısa bir zaman sonra Peygamberin huzuruna çıkıyor ve rahatlıkla hakkını arayabiliyordu. Acaba evleneceği kişi hakkında babası ona zor kullanabilir miydi? İşte o, bunu soruyordu. Birkaç sene evvel, böyle bir hâdise olacağı söyleneydi, o günün insanları dinlediğine inanamaz, ya da söyleyenin aklından zoru olduğunu kabul ederdi. Ama, işte, bütün bunlar oluyordu.

3. İstiğna İnsanı

İmam Müslim ve Ebû Dâvûd, Avf b. Mâlik'ten naklediyorlar: Avf b. Mâlik diyor ki: “Bir gün Allah Resûlü'nün huzurunda bulunuyorduk.. ve hepimiz 8-9 kişi kadardık. Bize: *'Biat edin!'* buyurdular. Hepimiz hayret etmiştik. Biz şimdiye kadar birçok defa biat etmiş değil miydik? Ve sorduk: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Hangi şey üzerine biat edelim?’ Cevap verdiler: *“Allah’a أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَتُصَلُّوا الصَّلَاةَ الْخَمْسَ وَأَنْ لَا تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئاً”* *“Allah’a kulluk edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı tastamam kılmak ve insanlardan hiçbir şey istememek üzere biat edin!”*⁷⁵

Bu son cümleyi söylerken, sesini iyice düşürmüştü ve sanki başkalarına duyurmamak için gayret gösteriyordu. Belli ki, başkasının duymasını istemiyordu.

İhtimal, duyulsaydı, bu sahabiler mahcup olabilirdi. Allah Resûlü, olabildiğince hassas bir insandı. Arkadaşlarına karşı hiçbir zaman perdeyi yırtmamıştı.

Ve seneler geçiyor; bu insanlardan birçoğu fakir düşüyor. Fakir düşüyor ama, istememe mevzuunda öyle ince eleyip sık dokuyorlardı ki, atının üzerinde giderken, kamçısı yere düşse, oradan geçmekte olan birine “Şu kamçıyı bana ver!” demeyi dahi tesse’ül saydıklarından demiyorlardı.⁷⁶ Muhtemel böyle bir söz verdikten sonra bunlardan hiçbiri kimseden bir bardak su bile istememişlerdi.

İmam Buhârî, Sahih’inde anlatıyor: “Hakîm b. Hizam, Allah Resûlü’ne geldi ve bir şey istedi. Allah Resûlü ona, istediğini verdi. Ancak Hakîm’in istemesi bitmedi. Aynı anda birkaç kere daha isteğini tekrar etti.. ve Allah Resûlü de, o ne istediye verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

‘Bu dünya tatlıdır, şirindir, güzeldir, yemyeşildir. Çoğunuz bu cezbeyle kapılıp gidebilirsiniz. Fakat istemeden size verilirse mübarek olur. İstediginizden dolayı verilirse size yük olur ve minnet altında kalırsınız. Sakın istemeyiniz!’

Daha sonra bu zat dilenecek durumlara düştü ama, ne Hz. Ebû Bekir, ne de Hz. Ömer, değil sadaka ve zekât, ganimetten gelen “humus”tan dahi ona bir şey kabul ettiremediler. “Hayır!” diyor ve almamada diretiyordu.”⁷⁷

4. Cahiliyeden Bir Kesit

O, elli bin türlü cahilî âdeti göğüsleye göğüsleye bir zulmet çağını ışık asrı hâline getiriyordu.

Bu hususa ışık tutmak üzere, Cafer İbn Ebî Talib'in, Necaşî karşısında söylediği sözleri nakletmek istiyorum: “Ey Melik, biz kan içer, leş yer, zina eder, hırsızlık yapar, adam öldürür ve yağmacılıkla iştigal ederdik.. kavi zayıfı ezer ve insanlık adına utandırıcı daha neler neler yapardık...”⁷⁸ derken, Hz. Muhammed'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) evvel insanlığın nasıl üst üste karanlıklar içinde bulunduğuna dikkati çekiyordu.

Evet bu toplulukta, bir damla suda kıyametler koparılır.. hak bendedir mülâhazasıyla iki cemaat birbirine girer ve birbirini öldürür.. yine bu topluluk içinde zina tecviz edilir.. hırsızlık meziyet sayılır.. ve alkolik olmayan insanların adedi iki elin parmakları sayısınca ya vardır veya yoktur.

İşte âdetlerinde böylesine mutaassıp ve alabildiğine vahşi bu cemaat içinde, O, hem de en kısa zamanda, bütün bu rezîleleri, bu ahlâk-ı seyyieyi onların içlerinden söktü attı ve onların yerine “ahlâk-ı âliye” ve “mezâyâ-yı gâliye” diyebileceğimiz en yüksek insanî meziyetleri, en yüksek insanî faziletleri getirip yerleştirdi. Eflatun *Cumhuriyet*'inde, başka ütopya yazarları da (meselâ Thomas Moore) ütopyalarında hep bu toplumu heceliyorlardı. Oysa Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem), o fazilet topluluğunu çoktan tahakkuk ettirmişti.

Hâlbuki, vahşi ve vahşetinde mutaassıp hatta vahşetten başka bir şey bilmeyen bir cemaatten, insanlığa medeniyet muallimliği yapabilecek bir cemaati çıkarmak apaçık zulmetten güneşler çıkarmak gibi bir şeydir. Ve işte, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), o harika icraatıyla bunu yapmış ve kendisinin de mucize bir zât olduğunu göstermiştir.

Yıllarca yanımızda kalan bir insana huyunu terk ettiremeyen bizler; âdetleri demlerine, damarlarına işlemiş bu insanlardan âdetlerini söküp atan, Hz. Muhammed Aleyhisselâm karşısında iki büklüm oluyor ve O'nun hak peygamber olduğuna şahadetimizi bir kere daha yeniliyoruz. Evet, vücudumuzun bütün zerreleriyle haykırıyor ve diyoruz ki: “O, Allah'ın Resûlü'dür!”

Ben, hayalimde kurduğum ve ideal bir “terbiye sistemi” diyeceğim bir sistemi - tabîî yine O’ndan mülhem ve Medine kaynaklı- bana en yakın bulunanlara; tam mânâsıyla kabul ettiremedim. “Fazilet” dedim, ağzımda, dilimde tüy bitti; ama fazilete uyaramadım. O ne müthiş kuvvet, ne müthiş güçtür ki, Allah Resûlü; vahşetten medeniyet, denaetten ulviyet ve bedeviyetten mütemeddin insanlar çıkarıyor, sonra da onları mütemeddin milletlerin başına muallim yapıyor. Zannediyorum, günümüzde şu benim gibi âciz ve evindeki üç beş insana laf anlatamayan insanlar bir hamlede insanlığı tutup yükselten ve ruhunun ilhamlarını onların sinelerine boşaltan Hz. Muhammed Mustafa’nın büyüklüğünü daha iyi anlarlar... Yeter ki peşin fikirlilikte ve inatta takılıp kalmayalım.

O, devrinde ta İran’a, Turan’a açıldı. Oysaki İran ayrı bir kültürün tesirinde, Turan ayrı bir kültürün tesirinde, Türk ayrı bir kültürün tesirinde, Romalı da ayrı bir kültürün tesirinde idi. O’nun mesajı bunların hepsinin bünyelerine göre dikilmiş elbise gibi uygun geliyordu. İşte mucize! Evet, O’nun umum küre-i arzı elinin içine alıp, her yere sözünü geçirmesi büyük bir mucizedir.. ve bu mucize de o Zât’ın Allah tarafından gönderildiğine delâlet eder. Yani o Zât, Allah’ın elçisidir. Zaten bizim anlatmak istediğimiz de budur.

Bir insan, dehasıyla kendi asrını keşfedebilir. Meselâ, İskender, bir ölçüde kendi asrını idrak etmiş olabilir. Sezar, kendi asrını aşabilir.. Napolyon bulunduğu devri kavrayabilir.. ve hakeza.. ancak, dünyanın çeşitli yerlerinde daha sonra meydana gelecek ayrı ayrı milletler mozayikine söz dinletme ve getirdiği mesajın onların ruh hâletlerine uygunluğu ve onların bütünüyle bu mesaja “Evet!” demesi sadece Efendimiz’e has bir keyfiyettir ki, bizim için buna mucize demekten başka çare yoktur.. zaten, bu muvaffakiyeti izah edecek bir başka kelime de bilemiyorum.

Evet, Alparslan, kendisinden 4-5 asır evvel yaşamış olan Hz. Muhammed Aleyhisselâm’ın getirdiği mesajları, kendi ruh hâline çok uygun buluyor ve bütün benliği ile O’nun getirdiği sistemi benimsiyordu. Aradan onca yıl geçmiş olmasına rağmen, çağ kapayıp çağ açan, dünyanın en büyük cihangirlerinden Hz. Fatih de, Allah Resûlü’nün getirdiği mesajları aynen selefleri gibi kabulleniyordu. Ardından gelenler de hassasiyetle aynı çizgiyi korudular. Hâlbuki bunların hemen hepsi de insanlık çapında dehaya sahip seçkinlerdi. Seçkinlerdi ama, Allah Resûlü’ne teslimiyette kusur etmiyorlardı.

21. asrın eşiğindeyiz; aradan geçen 14 asır, yine bir şey değiştirmemiş.. ve Allah Resûlü’nün getirdiği mesajlar, günümüzde de aynı tazeliğini koruyarak, kalb, ruh, vicdan,

ve akıllarımıza yepyeni şeyler fısıldamakta. Zira O, bu mesajları, kalbimizden geçenleri bilen, ruhlarımıza nıgehbân olan, vicdanlarımıza kendisini duyuran ve âsârıyla aklımızı doyuran bir Zât'tan almakta ve bize tebliğ etmekteydi. Yoksa, bir beşer olarak, çağların ihtiyacını karşılayacak bir sistem vaz'etmek, kim olursa olsun insanoğlunu aşan bir mevzudur.

DİPNOTLAR

⁷² Buhârî, *vudû* 57; Müslim, *tahâret* 98-100.

⁷³ Dârimî, *mukaddime* 1.

⁷⁴ Nesâî, *nikâh* 36.

⁷⁵ Müslim, *zekât* 108; Ebû Dâvûd, *zekât* 27.

⁷⁶ Müslim, *zekât* 108; Ebû Dâvûd, *zekât* 27.

⁷⁷ Buhârî, *vesâyâ* 9.

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/201-202.

F. ÖĞRETME ADINA GETİRDİĞİ SİSTEM

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) talim ve terbiye adına ortaya attığı esaslar, tafsilatıyla Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet'te ifade edilmiştir. Aslında, hiçbir şey olmasa da sadece O'nun Kur'ân-ı Kerim'i insanlara tebliğ etmesi ve benimsetmesi bile çok harikadır. Mevzumuz Kur'ân değil, ancak istitradî olarak anlatacağım.

Kâinatın İftihar Tablosu, hiçbir şey bilmeyen, okuma yazmadan anlamayan, mektep ve medreseye sırtı dönük bir toplum içinde zuhur etmişti. İrtihal buyurduğu zaman ise, arkada bıraktığı cemaat içinde, rüşdüne yeni ermiş insanlardan, mezara girmeyi bekleyen en yaşlıya kadar bu toplum içinde, okuyup yazma bilmeyen tek fert kalmamıştı. Oysaki günümüzde bunca imkân, bunca sa'y, bunca gayret.. hatta bazen metazori baskılara.. ve benimsediğimiz harfleri, benimseyeli 65 sene geçmiş olmasına rağmen, hâlâ insanımızın çoğuna okumayı yazmayı öğretemedik!

Allah Resûlü ise 20 küsur sene gibi kısa bir zamanda, inandırmış, bilgilendirmiş ve herkese okuma yazma öğretmişti. Zannediyorum, Efendiler Efendisi irtihal-i dar-ı bekâ buyurdıklarında, arkada bıraktığı arkadaşlarından Kur'ân-ı Kerim'i okumasını bilmeyen kalmamıştı... Hatta değil Kur'ân okumak, Medine'nin çiftçileri, ellerinde sabanları tarla sürerken dahi, Kur'ân'ı yedi veya on vecihle okumasını biliyorlardı. Bugün "vücut ilmi" dediğimiz bu şekilde Kur'ân okumayı, bu satırların yazarı da bilmiyor ve bilenlerin sayısı da oldukça azdır.

Doğrudur, o insanlar fitrî olarak çok zekiydiler.. hafızaları da yorgun değildi. Ancak, bu büyük işi halleden, sadece onların zekâ ve hafızaları değildi. Belki Allah Resûlü'nün öğretme adına getirdiği sistemdi ki, onları Kur'ân'la böyle bütünleştirmişti.

Hâlbuki bu insanlar, daha önce kötü ahlâkın her çeşidine açık insanlardı. Allah Resûlü, o müthiş icraatıyla bunlardaki bütün kötü huyları söküp attı ve onları yepyeni bir var oluşa ulaştırdı.

Meselâ: Kur'ân-ı Kerim onlara:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا

*"Allah hükmünü verdi: O'ndan başkasına kulluk yapmayacak ve anne babaya da iyi davranacaksınız."*⁷⁹ diyor ve bu emir, düne kadar anasını babasını doğrayan, kırıp

geçiren bu insanlar üzerinde öyle bir tesir icra ediyordu ki, bunlardan biri, Allah Resûlü'ne müracaat ediyor ve babası kendisine baktığında, ona tebessümle karşılık veremediyse, bunun cezasının ne olacağını soruyordu.

Yine Kur'ân-ı Kerim: **وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ** dedi. “Yetimin malına yaklaşmayın!”⁸⁰ mealindeki bu âyet, Müslümanlara öyle dokunuyordu ki, birçoğu Allah Resûlü'ne gelerek, elindeki, yetime ait malı almasını ve sahiplerine vermesini istiyordu. Dikkat edilirse âyet, “Yetimin malını yemeyin.” demiyor, “O mala el uzatmayın!” diyordu. Böyle hassas bir mevzuda, sahabe kendine has hassasiyeti gösteriyor ve zimmetindeki yetim malından sıyrılmak istiyordu. Yetime hayat hakkı tanımayan ve onun bütün mal varlığını elinden almaya çalışan bu insanlara ne olmuştu ki, böyle birdenbire başkalaşmışlardı.

Zina çok yaygındı ve o toplumda tamamen meşru hâle gelmişti. O cemiyette bu kötü hareketi yadırgayan sanki yok gibiydi. Derken Kur'ân, belli bir süre sonra: **وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَى** “Zinaya yaklaşmayın!”⁸¹ emriyle geldi, geldi ve gayri meşru ilişkiler bütünüyle bıçakla kesilmiş gibi oldu.. evet, o devrede bir iki zina hâdisesi ya vâki olmuş veya olmamıştır.

Hırsızlık, yağmacılık cesaret maratonculuğuydu.. ve bunlar şecaat emaresi kabul ediliyordu. Kur'ân'da:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا “Kadın veya erkek, hırsızlık yapanın elini kesin!”⁸² fermanı gelince her şey birdenbire değişti. Benim bildiğim, bu âyetten sonra, bilinen ve el kesme ile neticelenen bir iki hırsızlık hâdisesi oldu; hepsi o kadar... Ve yine Kur'ân-ı Kerim bu cellat insanlara:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ “Allah'ın haram kıldığı insanları öldürmeyin.”⁸³ demişti ki, öldürme ve cinayetlerin kesilmesine bu âyet yetivermişti. Evet, o dönemde, biri kasıtlı ki; bir yahudiyi, Müslüman biri öldürmüştü, diğeri de hatâen olmak üzere; bütünü iki cinayet hâdisesi olmuştu.

Şimdi bakınız; 23 sene gibi bir zaman zarfında ve Allah Resûlü'nün hayat-ı seniyyeleri içinde, itirafı bir tek zina hâdisesine; bir yahudinin öldürülmesi ve benim bildiğim, bir kadının elinin kesilmesi gibi birkaç vak'aya şahit oluyoruz.

Oysaki biraz evvel arz etmiştim, bu topluluk, “Leş yerdik, kan içerdik.” diyen âdeta vampir bir topluluktuktu.

İşte bu topluluk içinden Allah Resûlü zülâl gibi insanlar çıkarıyor.. ve “efendilerimiz” dediğimiz, Ebû Bekir Efendimizi, Ebû Hüreyre Efendimizi hatta Mâiz Efendimizi, Gâmidiye Kadınefendimizi ve daha nicelerini çıkarıyor. Bu çamurdan, bu bataklıktan ve bu çirkeften, nuranî bir topluluk zuhur ediyor. Bu mucize değildir de ya nedir?

Bu arız ve amîk hususu tafsilatıyla arz etmem mümkün değil; müsaade ederseniz, sadece ahlâk-ı âliyenin üç-dört prensibine dair bir iki misal arz ederek, Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) icraatının ihtişamını bir kere daha sergilemek istiyorum.

1. Cömertlik ve Îsâr

O topluluk, kendi menfaat ve kendi çıkarlarından başka hiçbir şey düşünmeyen bir topluluktu. Başkasına yardımcı olma, onun elinden tutma, onların rüyalarına dahi misafir olmamıştı. Hele başkasını kendi nefesine tercih etme -ki buna “Îsâr” diyoruz-, onların arasında hiç bilinmeyen ve hiç duyulmamış bir meseleydi. Ancak, Allah Resûlü’nün risaleti, onlar arasında çok şeyi değiştirdiği gibi, cimriliği de alıp götürmüş, sehavet ve îsâr duygusunu onların ruhlarına âdeta tespit etmişti.

Devs’in aslanı Hz. Ebû Hüreyre anlatıyor: Bir gün Huzur-u Risaletpenâhî’ye birisi geldi. Allah Resûlü’ne yaklaştı ve şöyle dedi: “Yâ Resûlallah! Birkaç günden beri yiyecek bir şey bulamadım. Üst üste aç olarak oruca niyetlendim.” Allah Resûlü etrafına nazarını gezdirdi. Fakat onu evine götürüp misafir edecek kimse göremedi. Neden sonra Allah Resûlü’nün çok sevdiklerinden Ebû Talha ayağa kalktı ve: “Yâ Resûlallah, onu ben misafir edeyim.” dedi. Sonra da alıp evine götürdü.

Her şeylerini İslâm uğrunda harcayan bu insanların ellerinde avuçlarında hiçbir şey kalmamıştı.. ara sıra evlerinde bir çorba ya pişerdi veya pişmezdi. İhtimal o gün, hanımı Ümmü Süleym çocuklarına bir parça çorba yapabilmişti. Ve onu çocuklara içirecekti. Misafir eve gelince karı koca aralarında konuştular: “Bu gece çorbayı Allah Resûlü’nün misafirine yedirelim. Biz nasıl olsa bugün de aç olarak oruç tutabiliriz. Çocuklar, ikna edilip yatırılmalı.. sabah onların da çaresine bakarız.”

Yapacakları şey şu idi: Yemek sofraya konunca, hanım yanlılıkla mumu söndürecek ve ev sahibi kaşığı boş getirip götürecekti.. zira çorba iki kişiyi doyuracak kadar değildi.. böylece misafir de karnını doyuracaktı. Plânladıkları gibi de yaptılar. Derken sabah oldu ve sabah namazında da Allah Resûlü’nün arkasında yerlerini aldılar.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını kıldırdı. Yüzünü onlara döndü, sonra da Ebû Talha'yı ve misafirini arayarak onlara sordu: “Bu gece ne yaptınız ki, hakkınızda şu âyet nazil oldu: **وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ**” *Kendileri sıkıntı içinde bulunsalar dahi başkalarını kendi nefislerine tercih ederler.*”⁸⁴

Cahiliye insanının kitaplarında “îsâr” yani başkasını nefesine tercih etme, aç doyurma, çıplakları giydirme, yaşatma ve yaşamama, zevk ettirme ama zevk etmeme gibi hususlar yoktu. Yoktu ama Allah Resûlü irşad buyurdu, sesini duyurdu, ilhamlarını mermere kazır gibi onlara nakşetti ve onları bu duygularla bütünleştirdi. Siz, bu diğergâmlık ruhuna ister sabır deyin, ister tahammül deyin, ister teslimiyet deyin; ne dersiniz deyin netice değişmeyecektir.

“İman teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül dünya ve ahiret saadetini gerektirir.”⁸⁵ ölümsüz sözünü bir kere daha tekrar edelim. Evet, inanmış iseniz Allah’a teslim olacaksınız. Allah’a teslim olduğunuzda O’na tevekkül edecek ve O’na güvenip dayanacaksınız... İşte o zaman, dünya ve ukbâ saadetine ereceksiniz.

2. Hansâ'nın Kahramanlığı

Hansâ, kardeşinin ölümü üzerine yazdığı mersiyelerle cihanı ağlatmıştı. Bu büyük kadın o gün için henüz cahiliyenin sisinden, dumanından kurtulamamış, Hz. Muhammed’e uyanmamış, O’nu tanıyamamış, Kur’ân’ın füsunkâr, büyüleyici beyanına kulak verememiş ve ona açılmamıştı.. Kur’ân’ı tanıyınca birdenbire değişti. Hem de nasıl değişti! Cahilî kardeşine destan kesen bu yüce ruhlu kadının, Kadisiye’de dört oğlu da birden ve peşi peşine şehit düşer.. hem de ilhama açık analarının ruh aynasına çarpa çarpa.. bir ana olarak inler, kıvrır ama, bir büyük teslimiyetle şunları mırıldanır:

“Allahım, Sana hamd olsun. Bana verdiğin dört oğlumu hayatta iken Sana armağan etmek imkânını bana bahşettin!”⁸⁶

İşte Hz. Muhammed Aleyhisselâm’ın insanları değiştirmesi ve mucize elinin büyük değiştirciliği.. O’nun karanlıktan ışık çıkarması ve zulmette nur cilveleri göstermesi... Bir kere daha tekrar ediyorum: İnsanları birdenbire böyle değiştirme, mucize değil de ya nedir?

3. Bir Anlık İnsibağın Kahramanları

a. İkrime (radıyallâhu anh)

Mekke fethedilince, İkrime firar etmiş ve neden sonra hanımı tarafından ikna edilerek gittiği yerden geri dönebilmişti. Allah Resûlü'nün bu en azılı düşmanı, Efendimiz'in huzuruna girince, İki Cihan Serveri, ona tebessüm etti ve: **مَرْحَبًا بِالرَّاكِبِ الْمُهَاجِرِ** dedi.⁸⁷

Bu söz onun gönlünü fethetmeye yetmişti. Kendi kendine söz verdi: Hem kendi hem de tek oğlu, Âmir, bu uğurda hırz-u cân edeceklerdi. Yermuk'ta kendi dakikalarını sayarken, bir aralık gelip dediler ki: "Oğlun Âmir şehit oldu!" İkrime doğruldu. İhtimal Allah Resûlü temessül buyurmuşlardı ve: "Yâ Resûlallah! Oğlumu da yolunda feda edeceğim diye Sana söz vermiştim. Râkib-i Muhacir sözünde durdu mu?" dedi. Ebû Cehil'in oğlundan "Râkib-i Muhacir" çıkar mı? O her cephede Allah Resûlü'yle karşı karşıya gelen, O'nu öldürmeyi en büyük emel bilen insandan yani o zulmet insanından, o karanlıklar insanından, melekleri geride bırakacak bir "Râkib-i Muhacir" çıkar mı? Meğer çıkarmış.. ve çıktı da.

O ki, cahiliye devrinde zengin ve güçlü idi, zayıfları ezer ve onların yollarını keserdi. Zayıfın zaten hayat hakkı yoktu. Ve, hele kadınlar kat'iyen yaşama hakkına sahip değillerdi. Çocuklar bir hiç uğruna öldürülürlerdi. Fakir "Benim de hakkım var!" diyemezdi. Kanunlar vardı. Ve her zaman da olmuştu; ama bunlar âcizlere ve zayıflara karşı kullanılırdı. (Günümüzde de öyle değil mi..?) İşte Allah Resûlü, alabildiğine vahşi, hak, adalet ve istikamet bilmeyen böyle bir cemaat içinden yeryüzünde adaleti temsil edecek melek misali insanlar çıkarıyordu.

b. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)

Ömer; işte şanlı halife, öyle bir devletin başında bulunmaktadır ki, topraklarının bir ucu Yemen'e ulaşmış, diğer ucu da ta Öküz Nehrindedir. Ve bir gün böyle bir devletin başındaki Hz. Ömer'in Übey İbn Kâ'b'la arasında bir anlaşmazlık olur. Übey: "Ey Allah'ın Peygamberinin halifesi, haksızlık yapıyorsun!" der. O da hâkime gidip murafaa olmayı teklif eder. Bu murafaada Zeyd İbn Sabit hâkimdir. Onun evine giderler. Muhakeme orada görülecektir. Medine'nin Kadısı, Halifenin içeriye girdiğini görünce, edep ifadesi olarak yanındaki minderi işaret eder ve: "Yâ Emirel-mü'minin, şuraya oturun!" der. Kaşlarını çatan ve hiddetlenen koca Ömer, tarihin kulağına küpe olacak şu

sözleri söyler: **هَذَا أَوَّلُ جَوْرِ جُرْتٍ فِي حُكْمِكَ** “Daha şimdiden sen hükmünde ilk haksızlığı yaptın!”⁸⁸

Bütün ahlâk, kural ve disiplinlerini burada sıralamamız mümkün değildir. Zira yüzlerce ahlâk kuralı ve disiplini vardır. Ancak biz, bunlardan sadece birkaçına işaret edebildik. Eğer bütün ahlâk kuralları bir bir sıralanabilseydi, Allah Resûlü'nün insanüstü icraatı adına daha güçlü ipuçları elde etmek mümkün olurdu. Zira, o günün insanı, bilinen ne kadar ahlâk kuralı ve disiplini varsa, bütünüyle onların zıddıyla muttasıf idiler. İşte İki Cihan Serveri, hem onlardaki bu menfî huyları söküüp attı, hem de müspetiyle onları techiz edip donattı.

Allah Resûlü, terbiyecilikte de bir mucize gösterdi ve insanlığın terbiyesi adına bir kısım temel esaslar vaz'etti ki, bunlar kıyas ve benzetmelerle çoğaltılarak, derinleştirilerek, hem topyekün insanlığı hem de bütün zamanları kucaklayacak mahiyetteydi. Kanaat-i âcizanam, O'nun bu prensipler arkasındaki tasarı ve düşünce derinliklerini kavrayıp O'nun anlayışına ulaştığımız zaman, melekleri gıptaya sevk edecek seviyeyi kazanmış olacağız. Ne var ki, Hamîde Kutub'un da bir vesileyle ifade ettiği gibi biz henüz yoldayız. Hani, Hz. Musa, Allah'a (celle celâluhu) şöyle bir taaccübünü ifade eder: “Yâ Rabbi! Çok insanlar görüyorum ki, Senin yolunda yürürken ve Seni bulmuşken, birdenbire yol değiştiriyor ve başka istikamete gidiyorlar.”

Cenâb-ı Hak ona kemal-i hikmetle buyuruyor ki: “Yâ Musa, onlar kat'iyen Bana gelmedi, Beni bulamadı ve Bana ulaşamadılar. Onlar henüz yoldaki insanlardı ve yol değiştirdiler.”

(Allah (celle celâluhu), yolda olup da takılıp kalmaktan ve takılıp kalıp da yol değiştirmekten bizleri muhafaza buyursun!) Evet, teminat altında değiliz. Kimse kimseye, azıp sapmayacağına dair teminat veremez...

Her şeyin dizgini Allah'ın (celle celâluhu) elindedir.. her şeyin dizgini elinde olan Allah (celle celâluhu), bizi istikametten ayırmasın! Göz açıp kapayınca kadar bizi nefsimizle baş başa bırakmasın! Allah (celle celâluhu), bu necip, bu soylu, bu asil ve tarihte eşi-menendi gösterilemeyecek mübarek milleti, yine devletler arası muvazenede yerini almaya muvaffak etsin!

Evet, bu millet tarihî yerini aldığı zaman, biz, ahlâk-ı İslâmiye ve ahlâk-ı

Kur'âniyeyi daha seviyeli ve daha inandırıcı olarak anlatma imkân ve fırsatını bulacağız. İşte o zaman, insanlık, ütopyalarda aradığı şeylerin hem de asırlarca önce yaşanmış olduğunu görecektir ve hayret edecektir. Biz şimdilerde Eflatun'un *Cumhuriyet*'ini okuyor ve feylesofların, devleti nasıl idare ettiklerini öğrenmeye çalışıyoruz. Bırakın bunları, tarihte feylesofların aklının eremeyeceği şekilde devlet idare edildiği dönemler var. İşte bidayet-i İslâmiye ve işte şanlı Devlet-i Âliye! Göklerde melekler bir idare şekli kursalardı ancak o da bu kadar olabilirdi.

Ne var ki biz, İslâmiyet'i o seviyeden anlatacağımız âna kadar, milletler kulaklarını kapatacak ve bizi dinlemeyeceklerdir. Belki bir ölçüde, Kur'ân'ın nurunun kendi gücüyle, sızıp, bazı vicdanlara çarpması neticesinde, bir kısım kimseler Müslüman olsalar da, gerçek patlama, bu şanlı, şerefli ve muhteşem milletin bu yüce hakikati kendi kamet-i kıymetine uygun temsiliyle gerçekleşecektir.

Geriyeye dönüyorum: Cahilî bir muhitte, cahilî bir topluluk içinde, cahilî âdetlerle kaynaya kaynaya pişmiş bir topluluk arasında Allah Resûlü, akıllara durgunluk veren muhteşem bir inkılâp meydana getiriyor. Ve bu inkılâp, bütün hayatı içine alacak şekilde gerçekleşiyor. Vâkıa, insanlık tarihinde pek çok dâhi yetişmiştir.. ve bunlar belli sahalarda bir kısım değişiklikler yapabilmişlerdir. Ama münhasıran o sahaya mahsus kalmıştır. Meselâ; bir içtimaî dâhi, yetiştirdiği nesilleri o mevzuda zirveye ulaştırmış ve devleştirmiştir. Ama iktisadî sahada onları güdük bırakmış, psikolojik sahada bir şey verememiş ve terbiye adına da fazla ileriye götürememiş ve hele ruh hesabına onlara hiçbir şey kazandıramamıştır. Meselâ; bir başka dâhi çıkmış, ülkenin iktisadiyatı adına bir inkılâp yapmış.. ve bir toplumu belli bir noktaya götürmüştür. Bu da onlara, içtimaiyat adına bir adım daha attıramamıştır. Nefsî kontrol, muhasebe ve murakabe adına hiçbir şey söyleyememiştir. Bir başkası başka sahada ve bir başkası da daha başka bir sahada.. hiçbiri bütün üniteleriyle en mükemmeli yakalayamamıştır. Ancak Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem) ki, hayatı bütün üniteleriyle kucaklamış, alıp zirvelere taşımış ve ona "ebed müddet" zirvelerde kalma garantisi vermiştir.

Evet O, iktisatta zirvededir.. içtimaiyatta zirvededir.. askerlikte zirvededir.. nefis muhasebesinde zirvededir.. insanlara kendisini kabul ettirmesinde zirvededir.. dünya ve ahiret muvazenesi kurmada zirvededir.. eşya ve hâdiselere nüfuz etmede zirvededir.. varlığın ötesine nüfuz etmede zirvededir.. ve her şeyde zirvededir.

Evet, Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) terbiyesinde insana ait hiçbir duygu güdük kalmamış, hiçbir şey ihmale uğramamış; aksine hepsi inkişaf ettirilmiş, hepsi geliştirilmiş ve insanlara, beş başı mamur olma yolları açılmış.. kader de yollarına su serpince, her sahada en kâmil ve en mükemmel insanlar yetişmiştir.

DİPNOTLAR

⁷⁹ İsrâ sûresi, 17/23.

⁸⁰ En'âm sûresi, 6/152; İsrâ sûresi, 17/34.

⁸¹ İsrâ sûresi, 17/32.

⁸² Mâide sûresi, 5/38.

⁸³ İsrâ sûresi, 17/33.

⁸⁴ Haşr sûresi, 59/9. Buhârî, *tefsir* (59) 6; Müslim, *eşribe* 172-173.

⁸⁵ Bediüzzaman, *Sözler*, 23. Söz, 1. Mebhas, 3. Nokta.

⁸⁶ İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 7/88-90; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/287-288.

⁸⁷ “Hoş geldin, hicret şerefiyle şerefyâb olan süvari!” (Tirmizî, *isti'zân* 34; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/271.)

⁸⁸ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 10/144.

2. ALLAH RESULUNUN PROBLEMLERİ ÇÖZMEDEKİ EŞSİZLİĞİ

A. LİDERİN VASIFLARI

Efendimiz'in fetanetinin ayrı bir buudu da, O'nun, karşısına çıkan bütün problemleri -hangi sahaya ait olursa olsun- gayet rahat ve tereyağından kıl çekme kolaylığında çözmesidir ki, bu husus da yine O'nun risaletine şahadet eden burhanlardandır.

Başarılı bir idareci ve lider için bazı önemli hususlar vardır. Bunlardan bir kısmını şöyle sıralamamız mümkündür:

1. Liderin sunduğu mesajlardan hiçbirini hayatla zıtlaşmamalı ve o, bu mesajların geçerliliği hususunda, hem bugün, hem de yarınlar adına emin olmalıdır.

Bir insan, gözleriyle gördüğü bir vak'ayı, nasıl hiç çekinmeden ve tereddüt etmeden anlatır, anlatırken de asla yalanlanacağından korkmaz; zira kendinden emindir! Lider de sunduğu mesajlarda aynı duyguyu ve aynı emniyeti taşımalı ve o mesajın doğruluğuna, gözüyle gördüğü bir hâdiseden daha kat'î inanmalıdır. Hatta, muvaffakiyeti için sadece kendi inancı da kâfi değildir. Aynı zamanda bu mesajın hayatla zıtlaşmaması da gerekmektedir. Yani sunulan mesajlar, hayatın dönen çarkları içinde, tıpkı sırlı kapıların açılıp kapanması gibi onların açılış ve kapanışını kendi hesabına değerlendirmeli ve o kapılara takılmamalıdır.

2. Lider, tebliğinde ısrarlı olmalıdır. Ayrıca o, mesaisini insan yetiştirmeye teksif etmeli, sürekli insan unsuruyla meşgul olmalı ve onun çalışmalarında, kültür her zaman ağırlığını muhafaza etmelidir.

3. Lider, kadrosundaki elemanları çok iyi tanımalıdır. Kimi, neden mesul tutacağını; kimden neyi ve ne ölçüde bekleyeceğini; kime hangi işi tevdi edeceğini çok iyi bilmelidir. Bunun yanında o, plânladığı işlerin seyrini öyle ayarlamalıdır ki, ortadaki insan da, en aksiyoner insan da bu seyrin hızından rahatsızlık duymamalıdır. Ayrıca lider, bugünün işlerini dünden, yarınkileri de bugünden görmeli ve ona göre plânlamalıdır ki, bugünkü işlerin plâni, yarınkilerin tatbikini aksatmasın. Aksi hâlde yarının işleri ile bugünün işleri hep birbirinin aleyhinde işler. Evet, hakikî lider, seneler sonrasını dahi bugün, toplumda gelişen hâdiselere göre tespit etmelidir ki; bugünkü işlerimizi yarınki sürprizler bozmasın.

4. Lider, tebasına ait bütün problemleri çözmeye açık olmalıdır. Bu problemler, ferdî, ailevî, idarî, adlî, iktisadî ve içtimaî olabilir. Lider bunların hepsini gayet rahatlıkla çözmelidir.

5. Liderin ortaya attığı teklif, direktif ve prensipler hep tatbik edilebilir cinsten olmalıdır. Başarılı bir lider tatbik edilemeyecek ütöpik tekliflerden, her zaman kaçınır. Aynı zamanda o, kendi tekliflerini herkesten önce yaşayan ve ortaya attığı şeylerin hepsine en ince teferruatına kadar riayet eden insandır.

Diğer önemli bir husus da, liderin gaye-i hayali olan prensipler, esaslar, zamanla aşınmamalı ve her zaman canlılığını koruyabilmelidir. Öyle ki, her devrin insanı ona müracaat ederken, hayat çeşmesinden kevser içiyor gibi, o düsturları almalı ve onlarda bütün dertlerine derman bulmalıdır. Senelerin, asırların geçmesi bu esasları değiştirmemeli, aksine her geçen zaman onlara daha da yenilik ve revnak kazandırmalıdır.

Başarılı bir liderde aradığımız ve birkaç maddesini saydığımız bu hususlar, bütünüyle ele alındığında, görülür ve müşâhede edilir ki, dünyanın en başarılı lideri, fetanet-i a'zam sahibi Hz. Muhammed Aleyhisselâm'dır. Öyle ki bu hükme, bütün peygamberler de dahildir. Zira O, saydığımız vasıfların hepsini, zirvede ele almış, zirvede yakalamış ve zirvede temsil etmiş müstesna ve seçkin bir şahsiyettir. O'nun gibi bir ikinci şahsı göstermek de mümkün değildir.

Zaten, bizim bir iman olarak kabullendiğimiz bu hakikati, bugün batılılar, bilgisayar ve kompüterler vasıtasıyla yeni yeni keşfetmeye -keşifleri, onları ve onlar gibilerini ikna ederse sevinirim- başladılar.

Bazılarına göre sürpriz sayılan bu tespitin esası şudur: Değişik şahıslar, onları büyük yapan bütün vasıfları, tespit edilip bir kompütere verilecek.. sonra da namzetlerden hangisinin en büyük olduğu, büyüklük kriterlerine göre ortaya çıkarılacak. İşte uzun çalışmalar neticesinde ve denemeleri tekrar tekrar gözden geçirme sonucunda kompüter ekranları, bir zâtın birinciliğini gösteriyordu; o da insanlığın iftihar tablosu Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'dı (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Evet, O da bir beşerdi ama, beşer gibi yaşamamıştı. O, en büyük lider, en büyük önder ve en büyük pişdârdı.. ve kendi gibi doğmuş, kendi gibi yaşamıştı.

Şimdi isterseniz, yukarıda mücerret bir fikir vermek için takdim ettiğimiz hususları müşahhas misallerle biraz daha açalım:

Efendimiz, insanlığa öyle mesajlar getirmiştir ki bunların hiçbiri hayatla zıtlaşmamış ve hayata ters düşmemiştir. Hem O, söylediği bütün sözlerini kendinden gayet emin olarak söylemiş ve hiçbir zaman tereddüt ve kuşku soluklamamıştır.

Söylediği sözler arasında, Arş'tan ferşe; Cennet'ten Cehennem'e, ilk insandan kıyamete kadar birçok meselenin şerh ve izahı vardır. Bilhassa ümmetiyle alâkalı hâdiseleri, bazen isimler de vererek, bir bir saymış ve anlatmıştır. Hem de, sanki bir televizyon ekranında seyredip de anlatıyor gibi anlatmış ve hiçbir teşevvüş emaresi göstermemiştir. Evet O, anlattıklarından hep emindi; zira Cenâb-ı Hak, Kitab-ı Mübin ve İmam-ı Mübin'i O'nun gözleri önüne sermiş ve büyük ölçüde kaderî bütün levhaları O'na müşâhede ettirmiştir.. O, görüyor ve anlatıyordu. Bu itibarla, elbette ki, böyle bir Zât'ın getirdiği prensipler de “ebed-müddet” ömürlü olacaktır.

Sultanü'ş-Şuara Necip Fazıl, ne güzel der:

“Yarın elbet bizim, elbet bizimdir!

Gün doğmuş gün batmış, ebed bizimdir!”

Şairimiz, bu sözleriyle inanmış bir insanın emniyet ve güvenini ifade ediyordu. Bir de bu sözler, Efendimiz'in davası açısından ele alınınca ayrı bir derinliğe ulaşır. Günler doğup batabilir, yıllar ve asırlar geçebilir. Ama, Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın getirdiği mesajlar ebedlere kadar bâki kalacaktır!

1. O, Emîn ve Kararlıydı

İbn İshak anlatıyor: Kureyş Ebû Talib'e müracaat etti; Efendimiz'le anlaşma yapmak istiyorlardı. Ebû Talib yeğenini çağırdı ve: **هَؤُلَاءِ أَشْرَافُ قَوْمِكَ قَدْ اجْتَمَعُوا إِلَيْكَ لِيُغَطُّوكَ وَلِيَأْخُذُوا مِنْكَ** “Bunlar Kureyş'in efendileri. Seninle bir anlaşmaya varmak istiyorlar. Senden bazı tavizler almak, kendileri de bazı tavizler vermek üzere buraya gelmişler.” dedi.

Allah Resûlü kendinden gayet emindi.. ve isteyeceği şeyi de iyi biliyordu. Bu itibarla onlara: *“Ben sizden sadece bir tek kelime istiyorum. Onu söylediğinizde bütün Arab'a sahip olacak ve bütün Acem size dehalet için koşacaktır.”* buyurdu.

Gelenler sevinmişti. Heyecanla: “Canımız sana feda, söyle o kelime nedir?” dediler. Allah Resûlü yine aynı vakar ve ciddiyet içinde: **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** dedi ve sözlerine devam etti: “*Bunu dediğiniz zaman, yakın bir gelecekte Araplara malik olacaksınız ve bütün insanlık pervaz edip size koşacaktır.*”⁸⁹

Ve koştu da...

Bu necip ve bu soylu millete kadar nice devletler ve nice milletler koştu. Bilhassa hakikate çok erken uyanmış bu millet, ta on bir asır evvel, Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir güneş gibi ufukta tulû ettiğini görünce hiç vakit fevtetmeden hemen O’na koştu. Düşünün ki bir sene içinde, bin çadır birden hem de hiç zorlanmadan Müslüman oluyor. Bu samimî koşuşun neticesidir ki o, on asır bu yüce tevhid davasının âfâk-ı âlemde bayraktarlığını yaptı. Tıpkı, Resûlullah’ın ilk sancaktarları Hamzalar, İbn Cahşlar, Mus’ablar, Zübeyrlar gibi, o da Himalaya eteklerinden kalkıp geldi.. ve asırlar sürececek bir kavganın bayraktarlığı sorumluluğunu yükledi. Bir derin ruh ve şuurla hep O’nun müdafaasını yaptı. (Allah (celle celâluhu) bu necip milleti imana ve Kur’ân’a hizmet yolunda ilelebet pâyidar eylesin!)

Evet, Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem), emniyet ve güven içinde, tavizsiz ve hayatla fevkalâde uyumlu mesajlar sunuyordu. Sunarken de bugününden emin, yarınından emin.. ve: “Yarın siz bütün Araplara hâkim olacaksınız. Kudsî ev, Kâbe de bütün insanlığın metâfi hâline gelecektir.” diyor ve zamanı gelince de dedikleri aynen çıkıyordu.

Bugün değil sadece Kâbe, O’nun nurlu kabri de bir saygı ifadesi olarak, kudsîlerin metâfi olmuştur. Her yıl milyonlarca insan, kelebekler gibi o nur hâlesinin etrafında pervaz edip uçmaktadır. O gün Allah Resûlü bu sözleri söylerken henüz hiçbir emare mevcut değildi. Evet, bir lider, bir idareci için, sözlerinin emniyet temin etmesi ve söylediği şeylere, önceden kendisinin inanmış olması çok önemlidir.

Adiy b. Hâtim hâdisesini, daha önce başka bir münasebetle zikretmişim; müsaadenizle, bu mevzu münasebetiyle bir kere daha hatırlatacağım. Orada söylediğim gibi, Adiy, Hâtim-i Tâi’nin oğludur. Hâtim ise cömertliği ile meşhur bir insandı.

İşte bu Adiy, bize şöyle bir hâdisi anlatıyor: Allah Resûlü’yle beraber oturuyordum. İçeriye bir adam girdi, eşkıyadan şikâyet etti: “Kervanlar soyuluyor, mallar gasbediliyor,

çapulculuk almış yürümüŖ!"; bir başkası: "Kıtlık, kuraklık ortalığı kasıp kavuruyor, her tarafta insanlar açlıktan telef oluyor!" dedi.

Onlar bu Ŗikâyetlerini Allah Resûlü'ne arz ederken, Allah Resûlü de bana döndü ve Ŗöyle dedi:

هَلْ رَأَيْتَ الْحَيْرَةَ؟ قُلْتُ: لَمْ أَرَهَا وَقَدْ عَرَفْتُ مَكَانَهَا

-Yâ Adiy, Sen Hîre'yi bilir misin?" Ben: "Hayır Yâ Resûlallah! Oraya hiç gitmedim. Fakat yerini bilirim." dedim. Allah Resûlü sözüne devamla:

فَلْيُوشِكَنَّ أَنَّ الطَّعِينَةَ تَرْحَلُ مِنَ الْحَيْرَةِ بِغَيْرِ جَوَارٍ حَتَّى تَطُوفَ بِالْبَيْتِ

-Eğer ömrün olursa göreceksin ki çok yakında devesine binmiş bir kadın yapayalnız olarak Hîre'den kalkıp, gelip Kâbe'yi tavaf edecek." buyurdu.

Ben içimden "Tay eşkıyaları varken, böyle bir yolculuk nasıl gerçekleşebilir ki?" dedim. Ve yine devam etti:

وَلْيُفْتَحَنَّ عَلَيْنَا كُنُوزُ كِسْرَى، قُلْتُ: كِسْرَى بِنُ هُرْمُزَ؟ قَالَ: كِسْرَى بِنُ هُرْمُزَ

-Yâ Adiy, ömrün olursa yine göreceksin! Bir gün Kisra'nın bütün hazineleri benim ümmetimin eline geçecek." Ben hayretle: "Hürmüz'ün oğlu Kisra'yı mı kastedtiniz?" diye sordum: "Evet, Hürmüz'ün oğlu Kisra'yı." buyurdu. Ve Adiy sözünü Ŗöyle tamamlıyor: "Allah'a yemin ederim ki, Allah Resûlü'nün o gün dediklerinin hepsini gördüm ve bunlara şahit oldum. Ve bir de istikbale ait bir Ŗey söyledi. Ümit ediyor ve inanıyorum ki onu da göreceğim."⁹⁰

İŖte Allah Resûlü etrafına topladığı insanlara anlattığı ve sunduğu mesajları böyle fevkalâde bir emniyet ve güven içinde sunuyor ve bunların hiçbirisinde, zerre kadar Ŗüphe ve tereddüt emaresi sezilmiyordu. Zaten, haber verdiği Ŗeyler de mevsimi gelince Allah'ın (celle celâluhu) inayet ve keremiyle bir bir zuhur ediyordu.

2. Zenginlerin Ayrıcalık İsteği

Bidayet-i İslâm'da Allah Resûlü'nün çevresinde fakirler vardı. Bunların büyük çoğunluğu da gençlerdi. Küfürde kartlaşmış ve Ŗartlanmış yaşlılar Allah Resûlü'ne karşı sürekli inat ediyorlardı. Vâkıa, **يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا** "Allah'ın dinine bölük bölük giriyorlar."⁹¹ sırrı

zuhur edince, onlar da Allah Resûlü'nü kabullenme lüzumunu duydu ve kabullendiler ama, bidayette O'nun etrafında sadece ve sadece gençler vardı. Hem de fakir gençler!..

Mekke müşriklerinden, kendini büyük kabul edenler, bu durumdan hiç hoşlanmıyorlardı. Sık sık Allah Resûlü'ne müracaat ederek, kendilerine, başka hiç kimsenin ve bilhassa da fakirlerin yani, Bilâllerin, Ammarların, Yâsirlerin, Habbabların gelmeyeceği bir gün ayırmasını istiyorlardı. Onlar eşraftan insanlardı, ayak takımıyla bir arada oturmazlardı(!) Belki onlar, o günün cemiyetinde alışlagelmiş bir tavrı talep ettikleri için, bunu gayet mâkul ve mantıkî bir istek kabul ediyorlardı. Ancak durum hiç de onların tahminleri gibi değildi. Onlar böyle bir teklifin memnurlukla karşılanacağını zannededursunlar, Allah (celle celâluhu), Habibini uyarıp hazırlamıştı bile:⁹²

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ
فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

“Sabah-akşam, Rabbilerinin rızasını isteyerek, O'na yalvaranları kovma. Onların hesabından Sana bir sorumluluk yoktur; Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki, onları kovup zulmedenlerden olasın.”⁹³

Sen büyük hesapların adamısın! Yanından fakirleri kovarak, müşriklerin hidayetini ummak gibi küçük hesaplara giremezsin. Zira bu zulümdür.. ve sen zulümden çok uzaksın! Evet, sırf müşrikler hoşnut olsun diye fakirleri uzaklaştırmak, en büyük zulümdü.. ve Allah, o en büyük adalet insanını ta baştan garantiye almıştı.

Bu önemli mevzu, bir kez de Kehf sûresinde ele alınıp incelenir:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ
مَنْ أَعْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

“Sabah-akşam Rabbilerinin rızasını dileyerek, O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret. Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma. Bizi anmasını kendisine unutturduğumuz ve işinde aşırı giderek hevesine uyan kimseye zinhar uyma!”⁹⁴

Kur'ân O'na şöyle diyordu:

Sabah-akşam davada, düşüncede, duyguda “Allah” deyip, inleyenlerle beraber ol; ve gözünü başkalarına dikme! Onlarla otur, onlarla kalk! Çünkü Allah'ın (celle celâluhu) rahmeti

onlarla beraberdir. Gözünü sakın onlardan ayırma. İhtimal, Allah (celle celâluhu) insanlığa rahmet ederken, Ammar'a bakar rahmet eder.. Yâsir'e bakar rahmet eder.. Küçük Ali'ye bakar rahmet eder.. Habbab'a bakar merhamet eder ve İbn Mesud'a bakar merhamet eder. Onlar yeryüzünde Allah'ın (celle celâluhu) matmah-ı nazarıdır. Onlar belâ ve musibetleri defeden paratonerler gibidirler. Sen de onlarla bulunmaya bak!

Kur'ân bunları öyle bir dönemde söylüyor ki, Allah Resûlü'nün etrafında bu üç-beş fakirden başka kimse yoktur. Ama O, bu dönemde bile gelecekte fevkalâde emin.. herkesin hatta o mütemerit, o firavun insanların bile, pek çoğunun yumuşayıp İslâm'la kucaklaşacaklarına ve Kur'ân'ı kabullenip başlarına tâç yapacaklarına inanır. Bu itibarla, nasıl olsa gelecekler adına, şimdi yanındakilerini niye kovsun ki!

Hem Allah Resûlü onları nasıl yanından uzaklaştırabilirdi ki, bizzat kendisi şöyle buyurmaktadır: *“Cennet şu üç insana müştaktır. Ali, Selman ve Ammar...”*⁹⁵

Evet, herkes Cennet'e müştak iken, Cennet onlara müştak.. âşıkın mâşuka, gözlerin cemale, vicdanların rü'yete, kalbin müşâhedeye iştihakla dolu olduğu gibi müştak...

İki Cihan Serveri, etrafını alan bu ilk kadronun, bu fakir insanların bir gün cihan çapında bir inkılâp yapacak kadro olduğunu daha işin başında biliyor ve attığı her adımı ona göre atıyordu. Dünyanın şarkının da garbının da bir gün mutlaka O'nun getirdiği hakikatlere teslim olacağından zerre kadar şüphesi yoktu.. Cenâb-ı Hakk'ın vaadinden emindi ve itminan içindeydi.

Müşriklerin isteklerini reddetti. Onlara iltifat bile etmedi. Bu zayıf ve fakir insanlara gözünün bebeği gibi baktı ve onları, insibağ köpüklü huzurunun şerefli mukimleri olarak hep aziz tuttu.

3. İnsan Unsuru İhmal Edilemez

Allah Resûlü, hayat-ı seniyyelerinde insan unsurunu hiçbir zaman ihmal etmemiştir. Hatta insanların bir kısmını cepheye gönderirken, düşünce, fikir ve ilim hayatı itibarıyla fakirliğe düşmemek için, insan, ilim ve kültür mevzuları, gündemde o muallâ yerlerini hep korudular. Başka türlü de olamazdı; zira Kur'ân-ı Kerim O'na şöyle ferman ediyordu:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيُنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

“Mü’minler toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir taifenin dini iyi öğrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmaları gerekmez mi ki, böylece, yanlışlıklara düşmekten sakınmış olsunlar.”⁹⁶

Evet, mü’minler cihad ederken dahi arkada bir zümre kalmalı ve dini öğrenmelidir ki, diğerleri dönünce de onlara dini öğretsinler. Cihad farz-ı ayn olduğu zaman bile, sizin ilim ve kültür yuvalarınızın kapıları sonuna kadar açık olmalıdır. Eğer, her tarafı düşmanın sardığı o devrede, ilim irfan yuvaları kapatılır ve herkes cepheye gönderilirse, maddî cihad kazanılsa bile, ilim ve kültür adına çok şey kaybedilmiş olur. Onun için İslâm, böyle fevkalâde durumlarda bile, bir kısım insanların cepheye gitmeyip ilim ve kültür adına çalışma yapmalarını emretmektedir. Demek ki Allah Resûlü, ilim ve kültür seferberliğini en kritik dönemde dahi ihmal etmemiş.. cepheye gitmeyenler, doğrudan doğruya kendilerini ilme vermiş; gidenlere de, arkada kalanların garantisi verilmiş. Daha önce de temas ettiğimiz gibi işin başında, okuma-yazma bilen parmak sayısına ulaşmıyorken, yirmi sene sonra okuma yazma bilmeyen tek insan kalmamıştı. Böyle bir netice ise, ancak Allah Resûlü’nün bu sahadaki gayret ve çalışmalarıyla elde edilebilmişti.

Evet O, hiçbir zaman insan unsurunu ihmal etmemiş ve fertlerin her yönüyle sağlıklı yetişmesini, milletin sağlıklı yetişmesini bilmiş.. öğretmiş, öğretilmesini emretmiş.. nazarı şeyleri pratiğe dökmüş.. bizzat kendisi de bir muallim gibi talebe yetiştirmiş.. ve ölü bir dünyada, ölü yığınlar içinde bir ilim ve iman toplumu inşa etmişti.

İlk münşî ve mimardan sonra, toplum kendi idarecilerini artık kendi içinden çıkarır ki, bu evvelkisine karıştırılmamalıdır.

Evet, ilme, düşünceye ve tekniğe açık bir toplum, kendisi gibi insanlar tarafından idare edilir ve bu insanlar daima toplumun özü ve kaymağı hükmündedir. Sütün kaymağı yine süt olacağı gibi, altta kaynayan ilim, düşünce ve teknik olursa üstte de bunlara ait kaymaklar olacaktır. Allah Resûlü, bu hususu da gayet veciz ifade etmiş ve: **كَمَا تَكُونُوا يُؤَلَىٰ عَلَيْكُمْ** “Nasıl olursanız, öyle idare edirsiniz.”⁹⁷ buyurmuştur.

4. Bir Ülke Yetişmiş İnsanlarıyla Mamurdur

İnsan unsuruyla ilgilenmeyi emir ve teşvik eden birçok âyet-i kerime vardır. Bunların hepsine bakılabilir, İslâm dininin insana verdiği önem ve ehemmiyet daha iyi anlaşılır. Ancak biz, bu mevzuu işlemeyi, şimdilik düşünmediğimiz için sadece fikir verme

maksadıyla, bir iki âyete temas edip geçeceğiz:

وَأَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“İçinizde, iyiye çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan men eden bir cemaat olsun. İşte başarıya ulaşanlar yalnız onlardır.”⁹⁸

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

“Siz insanlar arasında en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülüğü men eder ve tam olarak Allah’a inanırsınız.”⁹⁹

Bu ve benzeri âyetler, İslâm’ın insana ve ilme verdiği ehemmiyeti göstermesi bakımından fevkalâde mânidardır.

İslâm; kalb, ruh, his, duygu ve düşünceyi en iyi şekilde ve dengeli ele almış ve onları yaratılış gayelerine yönlendirmiştir. Ne ihmal, ne de dengesizlik.. bu duyguların bütünüyle seyahat.. ve hepsiyle varlığın perde arkasını müşâhede.. Allah Resûlü de bunu, hayat-ı seniyyelerinde hiç mi hiç ihmal etmemiştir.. bu bir rehber için çok önemlidir. Nice rehberler vardır ki, ellerinin altındaki insan ve imkânlarla zafer bekledikleri yerde fiyasko ile karşı karşıya kalırlar. Daha doğrusu zafer kuşağında bir türlü falsolardan kurtulamazlar. Kitle ruh hâletinden istifade edip milleti sokağa dökenler, belki onun hissini değerlendiriyorlardır. Ama, süreklilik isteyen işlerde bu hiç de önemli değildir.

Zaten, Allah Resûlü de bir his ve heyecanla insanları arkasında toplamayı hiç mi hiç düşünmemiştir. Çünkü böyle bir hisle toplananlar, başka bir hisle de dağılıp gider ve onu yapayalnız bırakırlar. Oysaki Allah Resûlü’nün etrafındaki insanlar en ağır, en acı zamanlarda bile O’nu bırakmamışlardır. Bırakmak şöyle dursun, O’nun uğrunda ölmeyi hayatlarının gayesi bilmiş ve şehit olmayı canlarının bedeli ve gayesi saymışlardır. Diğer duyguların teker teker kullanılması, daha doğrusu istismarı da böyledir.

Sadede dönüyoruz; evet, bir ülke, eğer mamur ise, o, insanlarıyla mamurdur ki, Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) da bunu yapmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerine gönderdiği insanların, gittikleri yerlerde, devleti ve milletleri idare etmede, hatta mektep ve medreseler açmada hiçbir falso ve fiyasko ile karşılaşmamaları gösteriyor ki, Allah Resûlü, arkasına aldığı insanları çok iyi yetiştirmiş ve her şeyin üstünde insana önem vermiştir...

DİPNOTLAR

⁸⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 2/265.

⁹⁰ Buhârî, *menâkıb* 25; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/257; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/564.

⁹¹ Nasr sûresi, 110/2.

⁹² İbn Mâce, *zühhd* 7.

⁹³ En'âm sûresi, 6/52.

⁹⁴ Kehf sûresi, 18/28.

⁹⁵ Tirmizî, *menâkıb* 33.

⁹⁶ Tevbe sûresi, 9/122.

⁹⁷ Deylemî, *Müsned*, 3/305.

⁹⁸ Âl-i İmrân sûresi, 3/104.

⁹⁹ Âl-i İmrân sûresi, 3/110.

B. KABİLİYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Allah Resûlü, arkasındaki insanları çok isabetli olarak yerli yerinde kullanmıştır. Kime hangi vazifeyi vermişse, muhakkak ki mevcut arasında o işe en liyakatlısını hem de tam bir isabetle tespit etmiştir -ki icraatı baştan sona bunun şahididir. Öyle ki, O'nun peygamberliğine hiçbir delil olmasaydı, sadece insanların istidat ve kabiliyetlerini keşfedip kullanması ve her insanı yerli yerinde vazifelendirmesi; fertlerin enerjisinden tam istifade etmesi ve bunlarda da hiç yanılmaması; yani kimi nereye koymuşsa onu sonuna kadar orada tutması; (Bir kısım belirli şahısların muvakkaten belli hislerine müdârâtın dışında) ve kimi nereye yerleştirmişse hayatının sonuna kadar onun orada kalması, Allah Resûlü'nün peygamberliğine en büyük delildir.. ve bize **رَسُولُ اللَّهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ** dedirtir.

İslâm'ın ilk devresi çile ve ızdırap yüklü geçmiştir. 5-6 sene zarfında inananların sayısı ancak kırka ulaşmıştır. O dönemde, ölümü göze almadan birine bir şey anlatmak mümkün değildir.

Hiz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) gibi, Mekke'de hatırı sayılır bir insan dahi, kaç defa dayak yemiş ve girdiği komadan ancak günler sonra kurtulabilmiştir.¹⁰⁰

Hiz. Ömer ki (radiyallâhu anh) develerle gürüşen bir insandır. Kaç defa dayak yiyip ayaklar altında çiğnenmekten kurtulamamıştır.¹⁰¹

Zulüm ve işkence bu seviyedeki insanlara kadar ulaştığına göre, diğer inananların çektikleri çile ve ızdırabı varın siz düşünün...

Ve, işte bu ölüm arenasında O'nun herkesle alışverişi başka başkadır. Meselâ, ne Hiz. Ebû Bekir'e (radiyallâhu anh) ne de Hiz. Ömer'e (radiyallâhu anh) hicret emri vermemiştir. Ali gibi, Zübeyr gibi, o gün için henüz çocuk denecek yaşta olanlar da Habeşistan'a gönderilmemiştir. Zira bunların hepsi, Mekke'de olanlara karşı tahammül edebilecek güçte insanlardı.

Hiz. Osman (radiyallâhu anh), narin ve ince yapılıdır. O gün için Mekke'de estirilen sert havaya tahammülü cidden çok zordur. Hem Habeşistan'a gidenlere en güzel hâmilîği yapabilecek Müslümanlar arasında sadece o vardır. Onun için Allah Resûlü, Hiz. Osman'ı (radiyallâhu anh) bu işle vazifelendirmiş ve onu Habeşistan'a göndermiştir.¹⁰²

1. Ebû Zerr el-Gıfârî (radiyallâhu anh)

Meselâ; bir aralık, Hz. Ebû Zerr gelir Müslüman olur.. bu heyecanlı insanın, o devrede Mekke’de bulunması, hem kendi hem de diğerleri için zarar doğuracağından Allah Resûlü onu kabilesine geri gönderir ve orada irşada memur eder.. ve ilâvede bulunur: *“Bizim galebe çaldığımız devri gözet; ve işte bize, o zaman gel!”*¹⁰³

Ebû Zerr (radiyallâhu anh), Hayber’in fethinden sonra gelir ve Allah Resûlü’ne dehalet eder. Hâlbuki o, daha Mekke döneminin ilk yıllarında Müslüman olmuştur.¹⁰⁴ Ebû Zerr (radiyallâhu anh) âbiddi, zahitti.¹⁰⁵ Ebû Zerr, bugünün içtimaiyatçılarının aklını döndürecek şekilde içtimaî adaletçi; hatta sosyalist yazarlara göre, ilk sosyalizm düşüncesini ortaya atan insandı. -Bu düşünceleri onların olsun! Yani fakirlik ne demektir? Fakirliğe karşı savaş nasıl verilir? Bunu ilk ortaya atan kahraman Ebû Zerr’dir. Aynı zamanda o, Cennet’in kendisine müştak olduğu insanlardan biridir.¹⁰⁶

Bütün bunlara rağmen bir gün Allah Resûlü’ne geldi ve şöyle dedi: “Bana da bir imaret ver yâ Resûlallah!” Yani, bir ordunun başında kumandan veya bir vilâyetin başında vali olayım. Bir yerde beni de vazifelendir. Allah Resûlü ona şu cevabı verdi: *“Sen zayıfsın, bu işler çok ağırdır yâ Ebû Zerr! Böyle bir vazifeye talip olma. Bu vazife, ona talip olana verilmez!”*¹⁰⁷

O, Ebû Zerr’e böyle derken, Hz. Ebû Bekir ve Ömer’e aynı şeyleri söylemiyordu. Aksine, onların imaretlerine işaret sadedinde; sağ eliyle Hz. Ebû Bekir’in, sol eliyle de Hz. Ömer’in elini tutmuş ve şöyle demişti: *“Benim gökte iki, yerde iki vezirim var. Göktekiler Cebrail ve Mikâil; yerdekiler de Ebû Bekir ve Ömer’dir.”*¹⁰⁸

Diğer taraftan, gaybbîn gözüyle, olacakları görmüş ve dört raşid halifenin hilâfetlerine dair işaretlerde bulunmuştu. Hz. Osman’a (radiyallâhu anh) gelince **عَلَى بَلْوَى** yani “imtihan ağırlıklı” kaydını ilâve etmişti..¹⁰⁹ ve öyle de Hz. Osman’ın hilâfeti biraz belâlı olmuştu.

Evet, O, kadrosundaki insanları, onlardan daha iyi tanıyordu. Vazifelendirdiği şahıslarda vazife itibarıyla hiç falso olmamıştı. Ebû Zerr (radiyallâhu anh), imarete talip olabilir; kendini bu işin altından kalkacak güçte görebilir; fakat Allah Resûlü, Ebû Zerr’i, Ebû Zerr’den daha iyi bilmektedir. *“Sen zayıfsın, bu iş ise ağırdır.”* der ve ona imaret vazifesi vermez.

Şimdi bu hususla alâkalı bir iki misal arz edelim:

2. Amr b. Abese (radiyallâhu anh)

Ahmed b. Hanbel naklediyor: “Amr b. Abese, Allah Resûlü’ne geldi. Gayet kaba ve bedevîce: **أَنَا نَبِيٌّ** dededi. Bu “Sen nesen?” demekti. Allah Resûlü, gayet sakin bir eda ile **أَنَا نَبِيٌّ** buyurdu “Ben Allah’ın (celle celâluhu) nebisiyim.” O korkunç kabalığa karşı bu mülâyemet, Amr b. Abese’yi vurmuştu. Hemen diz çöktü **إِلَىٰ مُتَّبِعِكَ** “Ey Allah’ın Resûlü, bundan böyle Sana tâbiyim.” dedi.

Bu hâdisе Mekke’de olur.. tabiî inananların sayısı gayet azdır. Böyle bir dönemde en azından güçlü görünmek için adama ihtiyaç vardır. Fakat Allah Resûlü kimi nerede ve ne zaman kullanacağını çok iyi bilmektedir.. ve bildiğini tatbik hususunda da hiç tavizi yoktur. Amr b. Abese’ye de aynen Ebû Zerr’e dediği gibi der: “*Sen zayıfsın. Şimdi burada kalmaya güç yetiremezsin. Kabilene dön. Orada irşad vazifesi yap. Ne zaman benim galebe çaldığımı duyarsan o zaman gel ve bana iltihak et!*”

Amr gider. Aradan seneler geçer. Bu arada, Allah Resûlü’nün birbiri ardına zaferleri dört bir yanda duyulur ve Amr b. Abese, beklediği vaktin geldiğini anlar. Hemen yola koyulur ve Medine’ye gelir. Allah Resûlü mescitte oturmaktadır. Mescide girer ve Allah Resûlü’nün yanına sokulur. Efendimiz o esnada sohbet etmektedir. O, sözünü bitirince, Amr fırsat bulur ve sorar: **يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَعْرِفُنِي؟** “Yâ Resûlallah, beni tanıdınız mı?”

İki Cihan Serveri hiç tereddüt etmeden cevap verir:

أَلَسْتَ أَنْتَ الَّذِي أَنْتَبَيْتَنِي بِمَكَّةَ؟ “*Sen Mekke’de iken bana gelen filan zat değil misin?*” Ve hâdiseyi, sanki daha dün olmuş gibi anlatır. “*Ben seni geriye göndermiş ve şöyle şöyle demiştim.*” der. Amr b. Abese hayret içinde tasdik eder.¹¹⁰

Bu hâdiseyi, Amr’ın unutmaması hiç mühim değildir; çünkü onun için bu hâdisе hayatının en unutulmaz bir hatırasıdır. Fakat Allah Resûlü için durum farklıdır. O, hem bu hâdisе gibi birçok hâdisе yaşamış, hem de geçen bunca sene içinde, başına gelenler ve çektiği sıkıntılar, değil beş dakika gördüğü ve sonra gönderdiği bir adamı, en yakın dostlarını dahi unutturacak çaptadır. Ancak görüldüğü gibi, Efendimiz kendisiyle irtibata geçmiş hiç kimseyi unutmamıştır. İhtimal ki Amr veya Ebû Zerr, O’na gelmeselerdi, Allah Resûlü, Mekke fethinden sonra onları arar ve davet ederdi. Çünkü tam galebe Mekke

fethinden sonra olmuştur...

Evet O, bizim kendi öz evlâdımızı tanıdığımızdan daha fazla raiyetinin bütün fertlerini tanırdı. Çünkü etrafındaki her insanın, Allah Resûlü'nün gönlünde ayrı bir yeri vardı.

Ayrıca, bu tanıma, her istidada, kapasitesi ölçüsünde vazife tahmil edip yüklemesi bakımından da çok önemliydi.

Acaba cihan tarihinde, raiyetini bu kadar yakından tanıyan ikinci bir lider gösterilebilir mi? Zannetmiyorum. Çünkü Allah Resûlü sadece bir lider değil, aynı zamanda bir nebidir. Zaten bizim sözümüzün mihrak noktası da O'nun nebiliği meselesidir.

3. Cüleybib (radiyallâhu anh)

Cüleybib'den daha önce bahsetmiştik. 15-16 yaşlarındaki bu genç, kadınlara sarkıntılık yapmaktan kendini alamadığı söylenir. Ve Allah Resûlü, o iksir ifadeleriyle onu ikna eder ve ardından da onun için Cenâb-ı Hakk'a niyazda bulunur.¹¹¹

Artık Cüleybib, Medine'nin en iffetli insanlarından biri hâline gelmiştir. Bir gün Allah Resûlü, onu evlenecek kızları olan bir aileye gönderir. Aile soylu ve afiftir. Her an kızları için bir teklif beklemektedirler.

Cüleybib kapıyı çalıp içeriye girer ve onlara Allah Resûlü'nün selâmını söyler. Aile heyecanlanmıştır. Ardından da teklifini yapıştırır ve Allah Resûlü'nün dediklerini aynen onlara nakleder. İki Cihan Serveri: *“Benim selâmımı, söyle kızlarını sana versinler.”* demiştir.

Ana-baba birbirlerine bakışırlar. “Cüleybib'e mi?” diye düşünürler. Ancak emri veren Allah Resûlü'dür ve meselenin tereddüte tahammülü yoktur. Onlar kızları adına tereddüt geçirirken, perde arkasından bütün konuşulanları dinlemiş olan evin kızı seslenir: “Allah Resûlü'nün emrini yerine getiren birisi karşısında niçin tereddüt gösteriyorsunuz?”¹¹²

Cüleybib artık evlenmiştir. Üç-beş hafta sonra da bir cihada iştirak eder ve orada şehit düşer. Bazıları şehitlerini araştırmaktadır ve: *“Kayıplarınız var mı?”* diye sorar Allah

Resûlü; “Yok!” diye cevap verirler. O: “*Ama benim kaybım var!*” der ve evlâdını yitirmiş mahzun, yüreği yaralı bir baba gibi Cüleybib’i arar.. arar ve bir yerde bulur. Yedi kâfirin yanında, üstü başı kanlı, bir sürü yara içinde ve elinde kılıcı. Allah Resûlü ferman eder: “*Yedi tane öldürdü gazi oldu ve sonra da şehit düştü.*” Başını dizine koyar ve şöyle buyurur: “*Allahım, bu bendendir, ben de ondanım.*”¹¹³ İşte Allah Resûlü’nün arkadaşlarına sahip çıkması!

4. Ali b. Ebî Talib (radıyallâhu anh)

Hayber fethedilecekti. Günlerce süren muhasara netice vermemiş ve kaleden içeriye girilememişti. Bir gün Allah Resûlü: “*Yarın bu sancağı, Allah’ı seven ve Allah (celle celâluhu) tarafından sevilen birine vereceğim!*” buyurdu. Ertesi gün herkes ön safta yer almak için âdeta yarışyordu. Allah Resûlü sabah namazını kıldırdı. Daha sonra cemaate döndü.. herkesin gözü Allah Resûlü’nün gözlerine dikilmişti.. O’nun gözleri ise, orada olmayanlardan birini arıyordu.

Sahabe, başındaki kuşu uçurmak istemeyen bir adam dikkatiyle, biraz sonra Allah Resûlü’nün dudaklarından dökülecek kelimeyi bekliyor ve herkes bu şerefın kendisine ait olmasını istiyordu. Allah (celle celâluhu) tarafından sevildiğini duymayı kim istemez ki? İnsan Cennet için dahi fedakârlık yapabilir ve “Benim yerime o kardeşim girsin.” diyebilir.. fakat böyle bir pâyede fedakârlık olamazdı...

İşte, Allah Resûlü’nün dudakları kıpırdamak üzereydi. Ve işte Allah Resûlü’nün dudaklarından beklenen kelime çıkıyordu.. çıktı ve: **أَيْنَ عَلِيٍّ** “*Ali nerede?*” buyurdu.

Hz. Ali’nin (radıyallâhu anh) gözleri çok şiddetli ağrıyordu. Onun için sancağın kendisine verileceğini hiç düşünmemişti.. ve geride kalmıştı. Sahabe cevap verdi: **يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ** **يَا رَسُولَ اللَّهِ** “Gözlerinden rahatsız yâ Resûlallah!”

Efendimiz onu huzuruna çağırdı. Mübarek tükürüğünü Hz. Ali’nin (radıyallâhu anh) gözlerine sürdü. Hz. Ali (radıyallâhu anh) kasem ediyor ve diyor ki: “Bir daha göz ağrısı görmedim.”

Daha sonra sancağı ona teslim etti. Hâlbuki o gün sahabenin arasında Hz. Ebû Bekir gibi, Hz. Ömer gibi, Hz. Mikdad gibi niceleri vardı. Ama sancak onlara değil, genç Ali’ye teslim edilecekti.¹¹⁴

Ve, Hayber'in fethi, Allah Resûlü'nün bu mevzudaki isabetini hemen göstermişti. Zaten O, kimi nerede tavzif ettiyse muhakkak isabet etmiştir. Bu da O'nun risaletinin bir delilidir. Zira Allah Resûlü fetanet-i a'zam sahibidir.

Evet, Allah Resûlü, kime hangi vazifeyi vermişse, muhakkak o şahıs verilen vazifeyi hakkıyla yerine getirmiştir.

Meselâ, O, Halid'e (radıyallâhu anh) "Seyfullah" demiştir.¹¹⁵ Halid her yerde Allah'ın kılıcı olmuş ve hiçbir muharebe meydanından mağlup ayrılmamıştır. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), seneler sonra haklı olarak: "Analar Halid gibisini doğurmadı."¹¹⁶ diyecektir ki bu ifade de Allah Resûlü'nün isabetini tasdik ve takdir vardır.

Keza, 17-18 yaşlarındaki Üsame'yi (radıyallâhu anh) bir ordunun başına kumandan tayin etmiş ve Mute cihetlerine göndermişti ki,¹¹⁷ Üsame hayatı boyunca böyle bir mevkiye liyakatını ispat etmiştir.

5. Ezvâc-ı Tâhirât (radıyallâhu anhünne)

Yüzlerce namzet arasından seçtiği hanımlarındaki isabet de ayrıca kayda değer önemli hususlardandır.. zira Allah Resûlü, mü'minlere ana olabilecek ve hakkıyla bu ağır yükü yüklenebilecek kadınları seçmiş ve bu seçmede de tam isabet buyurmuştu. Bu kadınların da hemen hepsi som altın çıkmıştı. Hele, irşad adına, onların hepsi, birer mürşide ve birer muallime olarak yetişmiş ve daha sonra kapılarında yetiştirdikleri büyük insanlarla, İslâm'a en büyük hizmeti yapmışlardı. Mesruk gibi, Tavus b. Keysan gibi, Atâ b. Ebî Rebah gibi dehâ ve zühd sahibi nice insanlar, hep mü'minlerin analarının rahle-i tedrisinde çiraklık yapmış ve her biri birer bahr-i muhit bu kadınların feyiz kaynaklarından kana kana içmişlerdi.

Görüldüğü gibi, Allah Resûlü, ileride büyük birer mürşide olabilecek kadınları seçiyor, hane-i saadetinde onlara yetişme ve yetiştirme imkânı hazırlıyor ve gelecek adına bu büyük istidatları, dava-yı nübüvvetin vârisleri hâline getiriyordu. Bu mübarek kadınlar arasında, Allah Resûlü'nün esas gaye ve hedefine hizmet etmeyecek bir tek kadın yoktu. İşin başında ve kuruluş devrinde, nasıl Hz. Hatice Validemiz (radıyallâhu anhâ) bütün varlığını, O'nun yolunda bitirip tüketti ise diğer hanımları da, ilim ve İslâm'ı neşretme mevzuunda aynı cömertlikte bulunmuşlardı. Bundan da anlaşılıyor ki Hz. Hatice Validemiz'den başlayarak -ki o zaman Efendimiz henüz peygamber olarak

gönderilmemişti, fakat peygamberliğe ait emarelerle tülleyeniyordu- diğer bütün hanımlarını firaset ve nübüvvet nuruyla keşfetmiş, öylece seçmişti. Zaten bu kadar isabeti başka türlü izah etmek de mümkün değildir.

DİPNOTLAR

¹⁰⁰ Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/29-30.

¹⁰¹ Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 2/193; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/82-83.

¹⁰² İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 2/164; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/66.

¹⁰³ Buhârî, *menâkıb* 6; Müslim, *fedâilü 's-sahabe* 132-133.

¹⁰⁴ Buhârî, *menâkıb* 6; Müslim, *fedâilü 's-sahabe* 132-133; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/127.

¹⁰⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetü 'l-evliyâ*, 1/156.

¹⁰⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü 'l-evsat*, 7/305.

¹⁰⁷ Müslim, *imâre* 16-17.

¹⁰⁸ Tirmizî, *menâkıb* 16; Hâkim, *el-Müstedrek*, 7/175.

¹⁰⁹ Buhârî, *fedâilü 'l-ashab* 5-7; Müslim, *fedâilü 's-sahabe* 29.

¹¹⁰ Müslim, *salâtü 'l-müsafirîn* 294; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/112.

¹¹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/256, 257.

¹¹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/422.

¹¹³ Müslim, *fedâilü 's-sahabe* 131; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/421-422, 425.

¹¹⁴ Buhârî, *fedâilü 'l-ashab* 9; Müslim, *fedâilü 's-sahabe* 34.

¹¹⁵ Buhârî, *fedâilü 'l-ashab* 25, Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/204.

¹¹⁶ Taberî, *Tarihü 'l-ümem ve 'l-mülük*, 2/315; İbn Esîr, *el-Kâmil fi 't-tarih*, 2/242.

¹¹⁷ Buhârî, *fedâilü 'l-ashab* 17; Müslim, *fedâilü 's-sahabe* 63; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/49.

C. VAHİY BUUDLU NURANÎ FİRASETİN SAHİBİ

Bir liderin, cemaati ve arkasındaki insanlar tarafından her yönüyle hüsnü kabul görmesi ve onun güvenilir, itimat edilir bir insan hâline gelmesi; ferdî, ailevî, içtimaî, iktisadî, siyasî, o topluma ait bütün problemleri çözmesine bağlıdır. Bir lider, arkasındaki insanların böyle ferdî, ailevî, içtimaî problemlerini çözdüğü ölçüde kabul görür ve onlar tarafından sevilir, sayılır, omuzlara alınır, bayraklaştırılır ve ebedlere kadar ona sahip çıkılır. İşte Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanlık için bütün problemleri çözen böyle bir liderdi...

Problemleri çözmede alternatif olarak, baskılara başvurabilir, çeşitli cezalar verebilir, sürgüne gönderebilir, vatandaşlık haklarından mahrum edebilir, ezebilir, zindanların kapılarını ardına kadar açabilir, işkencenin her çeşidini tatbik edebilir, hafiye teşkilatınızı insanların arkasına takabilir, korkutma ve devlet terörüyle bazı kimseleri baskı altına alabilirsiniz. Ama, bunlarla hiçbir problemi kökünden halledemezsiniz. Halletmek şöyle dursun, değişik komplikasyonlara ve toplum çapında depresyonlara sebebiyet verebilirsiniz. Dolayısıyla da bu bir çözüm yolu değildir. Bazı kimseler bunu çözüm saysalar bile, bu, yeni problemler doğuran bir çözüm yoludur. Hatta o, bir fasit daireye girmek demektir; siz bir şeyi çözdük diye sevinirken bir sürü komplikasyonla karşı karşıya kaldığınızın farkında bile değilsinizdir.

Fasit daire (yenilerin ifadesiyle kısır döngü), bir kere teşekkül etti mi artık onu kıracağınız âna kadar, her kurtulma hamleniz sizi biraz daha batırır. Oysaki, Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem), fasit dairelere girmeden, baskı ve teröre eğilmeden, tedhişe sığınmadan, hapse müracaat etmeden, insanların hür iradelerini nazar-ı itibara alarak ve onlara saygılı olmasını bilerek bütün problemleri yağdan kıl çeker gibi halletmiştir. Başka harikulâde hallerine bakmadan, mucizelerini nazar-ı itibara almadan, O'nun, sadece bu yönüne dikkatli bakabilerseniz, siz de "Muhammedün Resûlullah" diyeceksiniz. Evet, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka değil, Allah'ın Resûlü'dür.

Eğer O, Peygamber olmasaydı, bütün bu problemleri nasıl çözecekti? Oysa ki O, durmadan problem üreten, en küçük meselede kavga çıkaran, fitneye açık, üç-beş kuruş için birbirine düşen, vahşete, dalâlete, tuğyana, karanlığa, zulmete boğulmuş bir cemaat içinde neş'et etti ve Allah (celle celâluhu) da, bu cemaati irşad etme gibi ağır bir vazifeyi

O'nun mübarek omuzlarına yükledi.

âyetinin de anlattığı gibi,¹¹⁸ Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle bir mükellefiyetle geldi ki bu mükellefiyet dağların başına konsaydı, dağlar toz duman olur, giderdi; evet, mükellefiyeti o kadar ağırdı. Zira Allah (celle celâluhu) O'nu, alabildiğine vahşi, alabildiğine bedevi, alabildiğine dalâlet içindeki bir cematın irşadıyla tavzif etmişti. O da, bu toplum içinde ne kadar problem varsa birer birer yakaladı, çözdü, halletti; onları da itminan ve huzura kavuşturdu.

Hem öyle bir huzur cemaati hâline getirdi ki, başkaları onları ancak ütöpik eserlerde okuyabilir ve görebilirdi. İşte Eflatun'un "*Cumhuriyet*"i, Thomas Moore'nin "*Ütopya*"sı ve işte Campanella'nın "*Güneş Devleti*"... hepsi de Allah Resûlü'nün yetiştirdiği o rüyalar cemaatini arama, bulma sevdasıyla kaleme alınmış gibidir.

Onlar hayal ededursunlar, Allah Resûlü, hem de onların düşüncelerindeki mahzurlu yanları aşarak asırlarca önce, pratikte bu cemaati yetiştirmiş ve daha sonrakilere, gökteki yıldızlara denk bir örnek olarak takdim etmişti. Kim onlara uyarsa, bir huzur insanı hâline gelecekti ve geldi de.. günümüzde bu gerçeği bütün çıplaklığıyla görüyor ve sahabe devrinin olurluğuna, daha bir inanıyor ve yeni aydınlık var oluşlar bekliyoruz.

Eğer o devrin insanının bütün problemleri, Allah Resûlü tarafından halledilip çözülmeseydi, hiç o vahşet içinden, insanlığın iftihar tabloları sayılan ashab çıkabilir miydi? Hiç şüphesiz hayır! Peki ama, Allah Resûlü bu problemlerin hepsini kendi akıl ve zekâsıyla mı çözmüştü? İşte buna da "Hayır!" diyor ve ilâve ediyoruz: Cenâb-ı Hak O'na, peygamberliğe ait fetanet vermişti ki, vahiy buudlu bu nuranî fetanet sayesinde O, bütün problemleri gayet rahatlıkla çözebiliyordu. Zaten, bu da O'nun peygamberliğinin delillerinden biriydi ki mevzumuzun çıkış noktası da işte budur.

Şimdi de bu hususa ait birkaç misal arz etmeye çalışalım:

1. Hacerü'l-Esved İçin Hakemlik

O asırda, değişik problemlerden ötürü herkes O'na müracaat ederdi. Bir gün, Kâbe'nin tamiri -ki O da bu tamirde çalışmıştı- Hacerü'l-Esved'i yerine koyma meselesi, değişik kavim ve kabileler arasında, bir kızıl-kıyametin nüvelerini taşıyordu.. bir iki gün içinde bu iş halledilmezse, mutlak bir harp kaçınılmazdı. Yukarıda da, bir mesele

münasebetiyle söylediğimiz gibi, Allah Resûlü'nün, Hacerü'l-Esved'i yerine yerleştirmek suretiyle problemi çözmesi ve bu meseleyi en güzel şekilde halletmesi böyle korkunç bir yangını önleyivermişti. Hacerü'l-Esved'i yerine koymak için bir bez serip ortasına Hacerü'l-Esved'i koydu.. sonra da kavim ve kabile liderlerini çağırarak hepsine bu bezin bir ucundan tutmalarını teklif etti.. ardından da Hacerü'l-Esved'i, yerine bizzat kendisi yerleştirdi.

Şimdi tafsilatına girmeyeceğimiz bu hâdisede, Allah Resûlü'nün, risaletten evvel dahi, nasıl bir fetanete sahip olduğu apaçık meydandadır.

Zira O, hakem olarak O'na müracaat edilen meselelerde, yirmi-yirmi beş yaşındayken (değil nübüvvet ile teyit edilip, değişik derinlikler kazandığı, kazanıp nâmütenâhîliğe açıldığı ve Allah'ın (celle celâluhu) rahle-i tedrisi önüne oturup her şeyi O'ndan aldığı dönem) vahye kapalı olduğu devrede dahi ruhunun coşan ilhamlarıyla verdiği kararlarda kendini tanıyıp bilenlerin sinesine öyle taht kurmuştu ki, Kureyş kâfirleri mescidin kapısından O'nun içeriye girdiğini görünce sevinç çılgınlıklarıyla: "Bu Muhammedü'l-Emin! O'nun hakemliğine razıyız."¹¹⁹ demişlerdi. O gelmiş ve problemler çözülmüştü.

Evet O, hem de hiç düşünmeden, beklemeden, eline kalem almadan, şununla-bununla görüşüp yol-yöntem araştırmadan, çok rahat ve yağdan kıl çeker gibi halledivermişti. Bu O'nun için çok basitti, hiç kimse de buna itiraz etmemişti, edemezlerdi de; çünkü onlar, O'nu hakem tayin etmişler, O da falsosuz, fiyaskosuz ve herkesi hoşnut edecek şekilde hakemliğini yerine getirmişti.

O'nun hayatında geriye atılmış bir adım yoktu.. yoktu; zira O, Allah'tan (celle celâluhu) gelenleri çok iyi anlayacak bir fetanete sahipti. O'ndaki bu fetanet bir gül tomurcuğu gibi açılmış, açıldıkça rengârenk bir hâl almış ve insanlığın problemleri, tatminsiz, ekşi yüzüne tebessüm olarak aksetmiştir. O'na ait büyüklük buudlu sırlar bitti dersiniz, oysa ki bitmemiştir, Yunus'un diliyle, o tomurcuk içinde daha nice tomurcuklar vardır.

Evet, bütün hayat-ı seniyyeleri boyunca O'na daima müracaat edilmiş, O da müracaat edenleri mahzun ve mükedder geriye çevirmemiş ve onların problemlerini halletmiştir. İşin daha başında alabildiğine fitneye açık bu cemaat devamlı problem ürettiyor, O da teker teker bunları çözüyordu.

Hicret başlı başına bir problemdi.. harp-darp, sulh problemleri, menfaat-i maddiye problemleri, ganimet problemleri... Eğer, O zât rahatlıkla bu işlerin içinden sıyrılıp çıkmasaydı, bu problemlerin her biri, fitraten müteheyyiç, kavga ve cidalen zevk alan bu cemaatin her an kıran kırana birbirine girmesi kaçınılmazdı.

2. Huneyn Ganimetlerinin Taksimi

Huneyn gazvesinde elde edilen ganimeti, Allah Resûlü, kalblerini İslâm'a ısındırmak istediği bazı şahıslar arasında taksim etmişti. Bu, ensar gençleri arasında bir dedikodu vesilesi oldu. Evet, bilhassa gençler, böyle bir taksimi hazmedememiş ve: “Daha kanları kılıçlarımızdan akıyor; hâlbuki ganimet onlara veriliyor.” demişlerdi. Ubade b. Samit de, Allah Resûlü’ne gelerek bu durumu olduğu gibi haber vermişti.

Allah Resûlü ona: “*Sen ne düşünüyorsun?*” diye sorduğunda, o: “Ben de onlardan bir ferdim.” demişti. Durum gayet kritikti. Derhal bir çare bulunmalıydı. Meselenin beklemeye hiç de tahammülü yoktu.

Ve, Allah Resûlü, bu meseleyi de ışıklar saçan fetanetiyle gayet rahat bir şekilde çözüvermişti. Nitekim, daha önce bu hâdiseyi nakletmiş ve Efendimiz’in risaletine bir delil olduğunu hatırlatmıştık.. burada da aynı şeyleri söylememiz mümkündür.

Allah Resûlü, sadece ensarı içine alan bir toplantı tertip etti. Bu toplantıya ensardan başka kimse alınmadı. Ayrıca, bu toplantının yapılış keyfiyeti ve toplantıda söylenen sözler ensar üzerinde öyle müspet bir tesir yapmıştı ki Allah Resûlü:

“İstemez misiniz, herkes evine koyun, keçi ve deveyle dönerken, siz Resûlullah’la dönersiniz?” dediğinde, bütün ensar sevinçten gözyaşlarını tutamamış ve ağlamıştı.¹²⁰

O’nun bu korkunç müşkillerin altından rahatlıkla kalkması, bir kısım sırlı mülâhazalara, değişik güç kaynaklarına havale edilmemelidir. Zira O, başka değil, sadece bir nebiydi.

Burada, müsaadenizle bir hususu tekrar etmek istiyorum: O, fitneye, nifaka, şikaka açık bir cemaat içinde zuhur etmişti.. toplum, problemleri bir toplumdu ve O’na her gün bir sürü çözümü zor problem geliyordu. O da bütün bunları, Bernard Shaw’un da itiraf ettiği gibi ayağını ayağının üstüne atıp kahve içme kolaylığı içinde bütün müşkilleri

hallediyordu.. ve şu insafa açık olmayan bir ruhun şu insafli sözüne bakın: “İnsanlık, üst üste problemlerin yığıldığı şu dönemde her zamankinden daha çok Hz. Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyacı var.”

Bernard Shaw, bu ifadeleriyle, Allah Resûlü’nün, bütün problemleri nasıl rahatlıkla hallettiğine âdeta büyülenmiştir. O bu sözüyle bir hakikati itiraf ediyordu. Bu kadarcık itirafının, onun gözünü açmasını çok arzu ederdim. Zira benim Efendim’e karşı o kadar olsun kadirşinaslık hissi içinde bulunmuştu. Ebû Talib için dahi aynı şeyi düşündüğümüze göre bu mülayemetin mazur görüleceğini umarım.

3. Hicret Problemi

Hicret bir problemdir. Bir vak’a olarak günümüzde de hicretler yaşanmaktadır. Devletin iki ayağının bir kaba nasıl sokulduğunu görüyorsunuz.. ben bu endişemi birçok sohbette arz ettim. Bunlar, dışta plânlanan oyunların, Türkiye’de sahnelendirilmeleridir. Yarın şarkta ayrı bir nifak kapısı, garpta başka bir şikak kapısı, cenupta farklı bir infilak kapısı ve şimalde koca bir iftirak kapısı açılabilir.. açılabilir; zira bir tarafta kâfir ve zalimler, diğer tarafta Asya’nın münafıkları başımıza bin bir gaile açmak için hazır ve tetikte bekliyorlar. Daha önce de, böyle zayıf bir noktamızı yakalamış, koskocaman bir Devlet-i Âliye’yi hem de devletler muvazenesinde, muvazene unsuru bir Devlet-i Âliye’yi, yerle bir etmişlerdi. Millet mânâ kökünde gelen cevheri son olarak Çanakkale’de, İstiklâl Mücadelesinde kullanmasaydı, bugün bu millet yoktu.. sadece bu millet değil İslâm Âlemi de yoktu. Zira bu milletin dışında devletler ve milletler muvazenesini elinde tutan ikinci bir Müslüman millet zaten olmamıştır.

Keza, bu millet olmasaydı muvazene adına da bizim ümidimiz olmayacaktı. Ama, tarihten gelen o mânâ cevherleri ve kendisini ayakta tutan dinamikleri, Çanakkale ve İstiklâl Mücadelesinde, bu şanlı şerefli son karakolun kahraman kurmayları, fedaileri, hasbîleri, diğergâmları ve kudsîler ordusunun neferleri kullanmasını bildiler; Cenâb-ı Hak da onlara, yeniden var olma imkânlarını bahşetti. Varız, Allah’a (celle celâluhu) binlerce hamd ve sena olsun! Varız, hem de farklı bir varlıkla varız! Sofya’da olmayacak şekilde, farklı bir varlıkla varız! Bulgaristan’da bulunmayan farklı bir varlıkla varız! Türkistan’da, Mengüçistan’da, Özbekistan’ta bulunmayan farklı bir varlıkla varız ve buralardaki mazlumlar, mağdurlar, mahkûmlar için sırf bağırma-çağırma adına dahi olsa bir miting tertip edebiliyor; inliyor, boşalıyor, haykırıyor.. bir şey yapmaya gücümüz yeter veya

yetmez, bütün hissiyatımızla gürlüyor ve onların içine inşirah salıyoruz. İnşâallah onlar da bir gün boyunlarındaki zincirleri kıracaklar ve başkalarının esiri olmaktan kurtulacaklardır! Zira Allah (celle celâluhu) **وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نَدَاوُلَهَا بَيْنَ النَّاسِ** buyurmaktadır.¹²¹ Bugün onlara ikbâl, yarın başkalarına.. bugün tali’i idbâra dönmüş olanlar, çok yakın bir gelecekte ikbâlin tebessümüyle karşı karşıya kalacaklar.

Evet, hicret başlı başına zor ve müşkil bir problem.. bir parantez cümlesi içine sığdırmaya çalıştığım bugünkü göç hâdisesi karşısında, düşünün ki, 55 milyon nüfusa sahip bir millet ve bu milleti idare edenler, şaşırmış kalmış ve ne yapacaklarını bilemiyorlar. Hâlbuki, o gün yaşanan hicret, Medine’de mevcut insanın nüfusuna denk bir oranda gerçekleşmişti. Ne var ki, Allah Resûlü’nün o engin fetaneti sayesinde ne Habeşistan’a ne de Medine’ye hicret edenler, maddî hiçbir sıkıntıya maruz kalmadan, muhaceretin dünyevî sıkıntılarını rahatlıkla atlattmış olmanın yanında, büyük oluşumlar gerçekleştirmişlerdi. Doğrusu cihan tarihinde hiçbir hicret ve göç, İki Cihan Serveri’nin eliyle gerçekleştirilen bu hicretler kadar muvaffakiyetle neticelenmemişti. Acaba Allah Resûlü, bu en büyük problemleri nasıl halletmişti?

Şimdi, isterseniz fazla tafsile kaçmadan mevzuu biraz daha açalım:

Medine küçük bir yerd, ahalisi de ziraatçılıkla uğraşıyordu. Onun için Medine çarşı ve pazarı tamamen yahudilerin eline geçmişti. Mekkeliler, gerçi ticareti iyi bilirdi; fakat ellerindeki dar imkânlarla, Yahudinin karşısında tutunmaları çok zordu. Nerede ve nasıl ticaret yapacaklardı.? Bütün mal varlıklarını Mekke’de bırakmış, öyle gelmişlerdi. Hem hicret edenlerin sayısı gün geçtikçe artıyor, nüfus durmadan ve hızla kabarıyordu. Her gün gelen bu insanlar nerelere yerleştirilecek ve ne yiyip ne içeceklerdi? Medine halkı zaten fakirdi.

İşte bütün bunlar, üst üste yığılmış problemlerdi ve hepsi de Allah Resûlü’nden çözüm bekliyordu. Herkes O’na güvenle bakıyordu; O bu problemleri bir çırpıda çözecek ve halledecekti.. ve neticede öyle de oldu.

Allah Resûlü, Medine’ye gelir gelmez, ensar ve muhacirini birbiriyle kardeş yaptı. Onların ruhlarına öyle bir kardeşlik üfledi ki, aralarında gerçekleştirilen bu kardeşliği, nesebî kardeşlikten daha ileri görüyorlardı.. hatta bir aralık aralarında verâset de cereyan etti!¹²² Evet bu öyle bir kardeşlik anlayışıydı ki ensar her şeyini ikiye böldü ve bir bölümünü muhacir kardeşine verdi. Ve işte bu esnada akıllara durgunluk verecek şu

hâdiseye şahit oluyoruz:

Allah Resûlü, Sa'd b. Rebî ile Abdurrahman b. Avf'ı kardeş yapmıştı. Bu kardeşlik o kadar içten ve derince idi ki, cihanda bir benzerini daha göstermek mümkün değildir.

Sa'd b. Rebî (radıyallâhu anh) bir gün kardeşinin elinden tutar ve ona şöyle der: “Kardeşim, siz her şeyinizi Mekke’de bırakıp öyle geldiniz. Şu anda sen bekârsın, benim ise iki hanımım var. Allah (celle celâluhu) için söylüyorum: Sen bu hanımlarıma bak! Hangisi hoşuna giderse, ben onu boşayayım, sen al!..”

Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh), gözleri dolu dolu ona şu karşılığı verir: “Kardeşim, Allah (celle celâluhu) hanımını sana mübarek etsin! Sen bana çarşının yolunu göster, bu bana yeter.”

Bir müddet sonra, Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh) evini geçindirecek hâle gelir ve ilk işi de evlenmek olur.¹²³ Bu da evlerine girip çıktığı insanların hissiyatına karşı bir saygının ifadesi, apayrı bir ruh inceliği ve nezaket örneğidir.

Bu kardeşliğin çözemeyeceği hiçbir problem yoktur. Bu derece birbirine kenetlenmiş diğergâmlar aynı zamanda dünyanın fethine namzet en seçkin insanlardır. Medine’de üfûl üfûl esen bu kardeşlik havası zamanla bütün dünyanın demine-damarına işleyecektir...

a. İstiğna ve Civanmertlik Çatışması

Allah Resûlü tek başına oturuyordu. Bir ara kapı aralandı ve içeriye muhacirînin ileri gelenleri girmeye başladı. Aralarında ensardan hiç kimse yoktu ve manzara oldukça dikkat çekiciydi. Acaba niçin sadece muhacirden insanlar gelmiş ve ensardan hiç kimseyi çağırılmamışlardı? Müsaade istediler ve Allah Resûlü’ne maruzatlarını şu şekilde arz ettiler:

“Yâ Resûlallah! Biz buraya Allah (celle celâluhu) için hicret edip geldik. Bütün düşüncemiz Allah yolunda seninle beraber olmaktı. Hâlbuki ensar kardeşlerimiz bize öyle bir alâka gösterdiler ki, korkarız, ahiretin sevabını burada bitireceğiz. Kardeşlerimiz müsaade etsinler, artık biz, kendi bakım ve görümümüzü kendimiz yapalım. Onların bize ayırdıkları payları kendilerine iade edelim. Minnet altında kalıyor ve çok mahcup oluyoruz.”

Bunları söylerken de hepsi ağlıyordu. Allah Resûlü de gözyaşlarını tutamamıştı. Belki de şu manzara gök sakinlerini de gözyaşına boğmuştu. Bu bir cihetle, istiğna ile diğergâmlığın çarpışmasıydı. O güne kadar yeryüzünde, bu kadar güzel bir kavga hiç görülmemişti.

Çünkü biraz sonra Allah Resûlü ensarı huzuruna çağırıp olanları anlatınca, hepsi birden itiraz edecek ve bu istiğnaya karşı çıkacaklardı. Onlar için böyle bir teklifi kabullenmek, vücutlarının yarıdan biçilmesine razı olmaktan farksızdı. Zira onlar, kardeşleriyle öyle bütünleşmişlerdi ki, ayrılmaları âdetâ ölümdü. Biraz sonra hepsi de Resûlullah'ın huzurundaydı ama, ensar ağlıyor ve muhacirler ağlıyordu. Aynı belde oturmalarına ve günde beş defa -en azından- mescitte beraber bulunmalarına rağmen, paylaştıkları odadan ve sofradan ayrı kalmaları onlara giran geliyordu.

Evet, bir taraf, istiğnayı, diğer taraf da mürüvvet ve diğergâmlığı temsil ediyordu. Taraflardan muhacirler söz alarak mealen: “Yâ Resûlallah! Biz Allah (celle celâluhu) için hicret ettik ve Medine'ye geldik. Yurdumuzu, yuvamızı Allah için terk ettik. Dinin i'lâsından başka bir şey düşünmedik; fakat bu ensar kardeşlerimiz bize, çok fazlasıyla sahip çıktı ve civanmertçe davrandılar.. korkuyoruz, ahirete ait bütün kazançlarımızı yeyip bitirmekten.. Yâ Resûlallah, ensar kardeşlerimize kabul ettiremedik, ne olur nâmımıza, lütfen onlara söyleyiniz bıraksınlar bizi, kendi kendimize bir yerde kalalım, artık kendi mahsüllerini bize getirmesinler, yemek pişirip önümüze koymasınlar, bize bakımı, görümü düşünmesinler, bu minnet yeter artık!”

Çok duygulanmışlardı, çocuk gibi ağlıyorlardı. Allah Resûlü de duygulandı. Ensar-ı kirama: “*Muhacir kardeşleriniz diyorlar ki: ‘Bunlar bize çok bakıyor, bizi mahçup ediyorlar, nerde kaldı Hakk'ın rızası, karşılığını alacaksak yaptığımız şeylerin?’*”

İşte Allah Resûlü onların ruhlarına bu kardeşliği böyle üflemiş, onları böyle büyülemiş, böyle kaynaştırmış ve âdetâ bal mumu gibi yoğurmuş ve şekillendirmişti. Tıpkı bir ceset gibi olmuşlardı. Bu tarihî mülâkatta taraflar, şöyle bir mutabakata vardılar: Muhacirler, ensarın tarlalarında ücretle çalışacak, bahçelerini ücretle tımar edecek, böylece kendi kazançlarıyla geçinecek, kendi evlerinde oturacak ve minnet altında kalmayacaklardı. Tabîî, ensar-ı kiram da bağ ve bahçelerinde onları çalıştırmak suretiyle onlara yardım elini uzatacak; onların ensarlığı, berikilerinin de muhacirliği devam edecekti.¹²⁴

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine’de tesis buyurduğu bu kardeşlik şuuruyla evvelâ göç meselesini önemli bir ölçüde halledivermişti.

İkinci mesele ticaretti. Allah Resûlü gördü ki Medine’de ticarî hayata Yahudi ve Hıristiyanlar hâkim.. bu sultayı aşmak için emir verdi ve Müslümanların çarşısı-pazarını ayrı bir yerde kurdurdu.¹²⁵ Bundan böyle Müslümanlar alışverişlerini kendi çarşılarında, kendi pazarlarında yapacaklardı. Bu hem Müslümanların, ticaretin içine girerek güçlenmelerini hem de onların kendi pazarlarını kurmalarını sağlayacaktı. Bu arada, gayrimüslimlerin pazar hâkimiyetlerine de son verilecekti. Yeni bir pazar kuruldu. Ve Müslümanlar birbirinden alışveriş yapmaya başladılar. Megâzî yazarları, şunu naklediyorlar:

“Çok az zaman sonra, Yahudi, Medine çarşısı ve pazarında ticaret yapamaz oldu.”

Evet, Müslüman pazarında artık Müslümanlarla kimse rekabet edemiyordu. Zaten, Allah’ın istediği de bu idi. Müslüman tâbi olmayacak, dahîl olmayacaktı...

Evet, bize başkaları emir verecek, başkaları evirip-çevirecek ve başkalarına sığınacak, başkalarına dehalet edecek ve “Benim şu meselemi hallet!” diyeceğiz; Allah (celle celâluhu), inananların böyle bir şahsiyetsizliğe düşmesine razı olmaz. Mü’min kendi olmalı, kendi ayakları üzerinde durmalı, kendi ayaklarıyla yürümeli, kendi elleriyle tutmalı, kendi gözleriyle görmeli, kendi düşünceleriyle konuşmalıdır; kendi fikirlerine göre yaşamalı ve mutlaka kendi orijinini muhafaza etmelidir. Medine’de Allah Resûlü de işte bunu tesis etmiştir.

b. İlk Anayasa

Efendimiz Medine’ye teşrif eder etmez bir beyanname neşrediyor.¹²⁶ Hukukçular, Allah Resûlü’nün Medine’ye gider gitmez, ayağının tozuyla hazırladığı bu beyannameye “Allah Resûlü’nün Anayasası” diyorlar. Daha sonra İnsan Hakları Beyannamesi’nde ve hatta bizde, Tanzimat Fermanı’nda anlatılan şeylerin çoğu bu mukavelede mevcuttur.

Evet, Hıristiyan ve Yahudilere tanıdığı haklarla, Medineliler arasında öylesine bir bütünleşme yolu buldu ki, onları kendine çekti ve ebedî hasmı olan Bizanslılar’dan, Sasaniler’den ve Kureyş’den kopardı. Böylece uzun zaman Yahudiler, Müslümanların sıyaneti, vesâyeti altında, huzur ve itminan içinde yaşadılar. Medine döneminin büyük

gailisi, meşhur münafık Abdullah b. Übey İbn Selûl, Kureyş karşısında bu endişelerini şöyle dile getirir: “Bizim için O’nun Medine’ye gelmesi, dinini neşretmesi bir tehlike değildir. Esas tehlike, Hıristiyan ve Yahudileri putperestlik karşısında yanına almasıdır. Ve asıl sizi tehdit edecek olan husus da budur.”

Sulha açık bir sistem ve anayasa, uzun zaman (bozulması bizden olmamak üzere.. bozulacağı zamana kadar) onlar için de Müslümanlar için de bir vesile-i huzur oldu. Yahudiler çok meselede Allah Resûlü’ne müracaat ediyor ve O’nun hakemliğine sığınıyorlardı.

Evet, hadis kitapları, onların hırsızlık mevzuunda, kısas mevzuunda, zina mevzuunda Allah Resûlü’ne müracaat ettiklerini gösteriyor. Bundan da anlıyoruz ki, onların kendi meseleleri kendilerine bırakıldığı hâlde, Müslümanı daha âdil, daha kabiliyetli bildiklerinden -hele bu Allah Resûlü olursa- her meselede hakemliğimize müracaat ediyorlardı. Gelecekte topyekün insanlığın mercii olacak kudsî kaynak, daha o günlerde, bu merciiyetini hissettirmeye başlamıştı.

Evet işte böylece, bir el darbesiyle hicret meselesi de hallediliyor ve Müslümanlar hür, huzur içinde dünyaya açılma yollarını araştırıyorlardı.

4. Harp Problemi

Harp ve hezimetler problemi vardı. Evet, harpler, darpler, zaferler, sulhlar problemi.. (1974 senesinde Kıbrıs’ta bir çıkartma yaptık ve henüz onunla alâkalı problemleri halledemedik. Ben orada düşmanla göğüs göğüse dövüşen Mehmetçik’in alınından öperim; onun kahramanlığını hafife almak istemiyorum. Fakat, görüyorsunuz halledemiyoruz. Hz. Muaviye döneminde Kıbrıs, âdeta bir ikinci sonu aceleciliğiyle fethedilmişti. Müslümanlar ellerini-kollarını sallaya sallaya bir taraftan vurup öbür taraftan çıkmış ve arkada hiçbir problem de bırakmamışlardı. Ama, bakın, durum bugün çok farklı. Kıbrıs meselesini sadece bir misal olması açısından arz ettim. Yoksa asıl maksadım, problem çözenin; hele harbe, sulhe dair problemleri çözenin zorluğuna işaret etmektir. Balkan Harbi geçeli şu kadar sene oldu. Daha bize ait meseleleri halledememiştir...)

Allah Resûlü de harp ve darp gördü! Evet, evvelâ kavim ve kabilesiyle, ardından

Medine ve civarındaki Yahudiyle.. daha sonra da Bizans ve Sasani gibi imparatorluklarla yakapaça oldu. O'nun etrafı düşmanlarla doluydu ve bu düşmanlar, durmadan problem ürettiyordu. Fakat O, her defasında yağdan kıl çeker gibi bunların içinden sıyrılıp çıkabiliyordu.

a. Uhud'daki Taktik

Bedr'in zaferini değil.. Hendek'deki tabyeyi değil.. Mute kahramanlarının yazdığı destanı değil, Yermuk şehsuvarlarının mücadelesini de değil; bir bakıma hezimet sayabileceğimiz Uhud'la gelen meseleleri arz edecek ve O'nun, bu meseledeki dikkat, teemmül ve isabetli kararlarına bir iki cümleyle işaretle bulunacağım!

Uhud, İslâm saflarında, ilk defa çatlakların başgösterdiği bir muharebedir. Ben, hakikî bir Müslümana, mağlup oldu demekten Allah'a (celle celâluhu) sığınırım. Hezimete uğradı da demem.

Evvelâ, Allah'ın (celle celâluhu) bir takdiri vardı orada, çünkü Müslümanların karşısında Halid gibi, Amr İbn Âs gibi askerî ve siyasî dâhiler vardı. İstikbalde bunlar nice düşman ordularını ters yüz edeceklerdi. Gerçi o gün için müşriklerin safında bulunma bahtsızlığını paylaşıyorlardı. Ama, bunlar istikbalin sahabileri idi. Evet, istikbalin sahabileri hâlin sahabilerine galebe çalmışlardı.

İkinci mesele; okçular Allah Resûlü'nün o mevzuda tayin ve tespit buyurduğu stratejiye uygun hareket etmemişlerdi. Hatta, bazılarının içlerinde hafif ganimet arzusu da belirmişti ve maksadın aksiyle mukabele görmüşlerdi. Vâkıa, O'nun şanlı, şerefli ashabının kritiğini yapmak bize düşmez ama, yine de büyüklerin diyebileceği şeyler vardı. Bir kere onlar, mukarrabînden olmakla şereflendirilmişlerdi.. mukarrabînin ise, kendine göre bir alışveriş seviyesi vardı.

Demek istiyorum ki, melek-misal bu insanlar, kendilerine yakışır tavrın gereklerine göre muameleye tâbi tutuluyorlardı. Yoksa bizim hasenatımız onların seyyiatı olduğunda şüphe yoktu.. evet, eğer onların o gün yaptıklarını biz yapsaydık, içtihadın hep sevaba açık iklimi itibarıyla sevap bile kazanmış olabilirdik. Fakat, onlar gibi hasbî, diğergâm, Allah Resûlü'nün elini sıkmış, dünya ve mâsivâyı terke yemin etmiş ve mukarrabîn meleklerini geride bırakan bu insanlar kendi ölçüleri içinde "kurbet"e gölge düşürdüklerinden hezimet görünümlü, hezimet gölgeli bir akıbeta maruz kalmışlardı.

Ne olmuştu? Birkaç yüz insandan, ismini bilebildiğimiz 70 mü'min şehit olmuştu.¹²⁷ Bir o kadar da yaralanmış ve hareket edemeyecek hâle gelmişti. Müşrikler son bir darbe daha indirebilirlerdi ama, Müslümanların Uhud dağına sığındıklarını ve seslerinin gür çıktığını görünce yeniden riske girmemek için meydanı hemen terk ettiler. İlâhî inayet olarak nasıl göründüler ve orada nasıl gürül gürül davrandılsa, hezimet kuşağında zafere erdi ve kâfirlerin kalbine ürperten bir korku saldılar. Onlar da başlarına iş açmamak için çekilip gittiler.¹²⁸

Daha sonra kendi aralarında: “Gidelim!” dediler, “Hazır ezmişken, -Romalıların Kartaca'ya yaptıkları gibi- bir güzel Medine'yi onların başına yıkalım, bir tek fert kalmasın, işlerini bitirelim. Bir kişi bile kalsa çoğalırlar, ileride başımıza dert olurlar.” Allah Resûlü, buna muttali oldu ve hemen şu fermanı verdi: *“Dün Uhud'da bizimle beraber mecruh, yaralı ve sıhhatli kim varsa, yarın falan yerde toplansın, düşmanı takibe çıkıyoruz.”*

Bir gün önce sıkılmış ve Uhud'un eteğine çekilmiş bu insanlar, bugün yeni bir hamle yapacaklardı ve bu yaralıların, mecruhların hamlesiydi.¹²⁹ Zira böyle bir kuvve-i mâneviye gösterilmeliydi ki, aşağıda arz edeceğimiz inkisarlar giderilebilsin.

Bu inkisarların birincisi, mü'minlerin kuvve-i mâneviyesi kırılmıştı.. ikincisi, her taraftan kâfirlerin iştihası kabarmaya başlamıştı.. üçüncüsü, münafıklar yaygarayı basıyor ve mü'minlerin kuvve-i mâneviyelerini sarsıyorlardı. Müşriklerin de dedikleri gibi, “Üzerlerine yürüyelim bunların işini bütünüyle bitirelim.” düşüncesi sağda solda konuşmaya başlamıştı. Böylece, Müslümanların başına öyle korkunç bir problem açılmıştı ki, eğer Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) fetaneti olmasaydı, bu problemin altından kalkmak mümkün değildi.

Evet, o gün Müslümanlar, Çanakkale'de Mehmetçiğin döküldüğü gibi dökülmüştü. Dökülmüştü ama, derlenip-toparlanmasını ve mukadder bir hezimet -Allah'ın inayetiyle- zafere çevirmesini bilmişti.

Evet, bu topluluğa, Allah Resûlü; “Toplanın!” der demez hemen toplanmaya başlamış ve yeni bir taarruza geçmişlerdi. Kimisinin kolu, kimisinin ayağı kopmuş.. kimisinin yürüyecek dermanı kalmamış ama, çadırından çıkan, toplantı yerine doğru koşuyordu. Allah Resûlü'nün diriltici nefesi, âdeta onlara yeniden can getirmiş ve hepsi Allah Resûlü'nün davetine icabet yarışına girmişti. Bûsîrî'nin dediği gibi:

“Eğer O’nun getirdiği mucizeler, kendi kıymetine uygun olsaydı, mübarek adı, mezardaki ölmüş, çürümüş kemikler üzerine okunduğunda ölüler dahi dirilirdi.”

Evet dirilirdi. Ve işte Uhud’da O’nun adını duyanlar bir bir diriliyordu.

Şimdi hâdiseyi mealen bir sahabiden dinleyelim:

“Arkadaşımız vardı ki, ayakta yürüyecek hâli yoktu, onu da omuzumuzda taşıyorduk: ‘Alın beni de taşıyın; Resûlullah’ın ‘Yürüyün!’ dediği cephede bulunmak, savaşıp, ok atmasam bile, elimde mızrağım orada bulunmak isterim.. alın beni sırtınıza ve götürün, götürebildiğiniz yere kadar. Yıkılırsam orada yıkılayım.’” diyordu. Bazısı bazısını sırtında taşıyor ve bazısı düşüp bayılıyordu. Bazısını belki sedyelerle götürüyorlardı.. bazısını da daha başka şekilde...¹³⁰ Ve derken “Hamra-i Esed” vadisine ulaştılar. Kureyş’in, Müslümanların yanan ocaklarının dumanını görebilecekleri bir yerdi burası. Toz-duman içinde ve bin bir velvele ile oraya gittiklerinde, Kureyş, dün öldü zannettikleri insanları, yeniden, kabirden çıkmış gibi karşılarında görünce donakaldılar.. ve “Başımıza iş açmayalım. Bizim için şimdi kurtuluş Mekke’ye kaçmaktadır.” diyerek evlerine döndüler.¹³¹

Dikkat buyursanız; harple gelen bunca problemi bir hamlede, bir nefhada ve komplikasyonsuz bir el darbesiyle birden hallediverdi. Kur’ân-ı Kerim bu nazik durumu şöyle hikaye eder:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

“Bazı insanlar onlara: ‘Düşmanınız olan kimseler size karşı bir ordu terkip ettiler, onlardan korkun!’ dediler. Bu onların imanını artırdı da: ‘Allah bize yeter, O ne güzel vekildir.’ dediler.”¹³²

Evet, Kureyş, her şeyini bırakıp kaçmış.. Müslümanlar dünkü sarsıntılarını zaferle taçlamış.. ve sonra da, Allah’ın (celle celâluhu) lütfuyla, hiçbir zarar almadan geriye dönmüşlerdi.

Bir kısım siyer ve megâzî yazarları Uhud’u bizim hesabımıza bir hezimet olarak kaydederler. Evet, Uhud’un eğer bir hezimet yanı varsa o da önce Resûl-i Ekrem’i

dinlemeyip sonra da Uhud'un bağrında Őhadet kanıyla yıkanarak ahirete tertemiz giden sahabenin bir kısmına aittir. Aslında Uhud'un bir zafer yanı vardır ki, -bence, önemle üzerinde durulması gerekli olan da buduriŐte o da problem çözen Hz. Muhammed Mustafa'ya (sallallâhu aleyhi ve sellem) aittir.

Evet, önemli olan Şey, hezimetin zafere dönüŐtürülmesidir. Hani, Türk Milleti için batının söylediği bir söz var ki: "Her milletin müdafaadan ümidinin kesildiği yerde bu milletin taarruzu başlar." derler. Aslında bu söz, hakikî Müslümanlar için söylenmiş ve her zaman geçerliliğini koruyan bir sözdür. Her milletin müdafaadan ümidinin kesildiği yerde Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) taarruzu başlıyor ve taarruz, üst üste birikmiş problemleri bertaraf ediyor; mü'minlerin kalbine iman ve ümit saçıyor, münafıkları da yeniden yeise gark ediyordu. İŞtihası kabaranların iştahlarını kursaklarında bırakıyor, kırık gönülleri ümitle Őahlandırıyor ve evet, işte bir kere daha Müslümanlar zaferyâb olarak Medine'ye dönüyorlardı. MüŐkilküşâ, problem çözen Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) için ne dersiniz bunları duyduktan sonra? Elbette "Muhammedün Resûlullah" diyeceksiniz...

b. Meşveret

Allah Resûlü, karşılaştığı problemlerin bazılarını da meşveretle çözüyordu. Aslında O, meşveretle, önemli bir esası temellendirmek istiyordu. Kendisi meŐverete muhtaç değildi; fakat kendisinden sonra İŐlâm âlemini temsil edecek kimseler her zaman meŐverete ihtiyaç duyacaklardı. Evet, kendisi ilâhî te'yidat ile müeyyed bir insandı. Cenâb-ı Hak, hiçbir meselede O'nu yalnız bırakmamıştı. Karnı ağrısa, melek gelir bir deva ilham eder, dişi ağrısa, Cibril (aleyhisselâm) hemen dermanını fısıldardı. O, melekût âlemiyle böyle iç içe yaşıyordu, ancak O, meŐverete de çok ehemmiyet veriyordu. Bu da O'nun fetanetinin ayrı bir yönü, ayrı bir buuduydu.

Kendisinden asırlar sonra "Şûrâ" devlet idarelerinde kaçınılmaz bir sistem hâline getirilecekti ve getirildi de. İŐlâmî idare, Őûrâya açık olduğundan dolayı, o müthiş vüs'ati, esnekliği ve çağları kucaklama evrenselliğiyle, birbirinden farklı bütün devirleri aÇtı ve geldi günümüze ulaştı.

ba. Meşveretten Bir Kesit

İşte bazı misaller:

1. O, hemen herkesin düşüncesine başvuruyor, herkesin fikrini alıyor ve “şûrâ” düşüncesini toplum hayatına hâkim kılmak istiyordu. O, Hz. Ali (radiyallâhu anh) ile istişare etmişti. Gerçi Hz. Ali: “Perde-i gayb açılrsa yakînim artmayacak.” diyen insandı. Ama yine de Allah Resûlü’nün ders halkasında bir çocuktur. Ve işte Allah Resûlü, bu yaştaki Ali ile meşverette bulunuyordu...¹³³

Münafıklar, Hz. Âişe Validemiz’e (radiyallâhu anhâ) iftirada bulunmuşlardı, evet o iffeti âyetle sabit anamıza en iğrenç iftirayı yapmışlardı ki, buna “İfk Hâdisesi” yani “iftira vak’ası” denir. Bu çok yönlü hâdiseler, tarihe böyle geçmiştir.

Gerçi Allah Resûlü, vahyin bu işi halledeceğine kat’iyen inanıyordu ve Hz. Âişe hakkında da en küçük endişesi yoktu ama, yine de teker teker ashabıyla istişarede bulunmakta maslahat görüyordu. Zira, istişare daima kazandırır, hiçbir zaman kaybettirmez. Ve zaten O da, hep kazandırmak için gelmişti.

Bu münasebetle, bir zayıf rivayetle şu hâdiseyi naklederler: Allah Resûlü, Hz. Ömer’i çağırır ve Hz. Âişe (radiyallâhu anhâ) hakkındaki fikrini sorar. Ömer cevap verir: “Yâ Resûlallah! Âişe kat’iyen pâk ve temizdir.. ona iftira atılmıştır.” Allah Resûlü, nereden bildiğini sorunca da şu cevabı verir: “Ey Allah’ın Resûlü, sen bir gün namaz kılıyordun. Sonradan öğreniyoruz, haberin olmadan takunyanın bir kenarına biraz pislik sıçramış.. ve sen bu vaziyette namaza durunca, hemen Cibril (aleyhisselâm) gelip durumu sana haber veriyor ve ‘Takunyelerini çıkar!’ diyor. Şimdi, senin takunyana sıçramış küçük bir pisliği Cenâb-ı Hak, sana haber verir, seni ondan temizler de -hâşâböyle bir cürüm işleyen kadını sana hiç mahrem eder mi? Hayır, yâ Resûlallah! Muhakkak Cibril (aleyhisselâm) gelecek ve Âişe’nin ne derece afif bir kadın olduğunu sana haber verecektir.”

Evet Allah Resûlü: مَا نَدِيمٌ مِّنْ اسْتِشَارَةٍ “İstişare eden pişman olmaz.”¹³⁴ demiş, Ömer’le de istişare etmişti. Böyle bir istişare O’na bir şey kaybettirmezdi.. ettirmedi de. Kendisine bir şey kaybettirmediği gibi Ömer’i de yeniden bir kere daha kazandırıyor. Evet, Allah Resûlü kendi çömezleri ile istişare ediyor ve onların fikirlerine müracaatta bulunuyordu. Tabî ki kazanan yine kendileriyle istişare ettiği insanlar oluyordu; çünkü Allah Resûlü bu

hâliyle de yine onlara bir ahlâk dersi veriyordu. Zaten bizzat kendisi: “*İstişare eden hüsrana uğramaz.*” buyurmuyor mu?

2. Bedir’e çıkılacağı zaman da hem ensar hem de muhacirlerle ayrı ayrı istişare etmiş ve onların görüşlerini almıştı... Muhacirler adına konuşan Mikdad o gün nasıl da yiğitçe konuşmuştu: “Sen atını sür, Berk-i Gımad’a kadar; arkadayız ve bizden bir fert dahi geri kalmayacaktır.” Ancak Allah Resûlü, o âna kadar hissiyatlarını tam ortaya dökmeyen ensarın da ne düşündüklerini öğrenmek istiyordu. Sezgisi kuvvetli Sa’d b. Muaz (radıyallâhu anh) hemen ortaya atıldı. “Yâ Resûlallah! Herhâlde bizi düşünüyor ve bizden de bir cevap bekliyorsun. Cevabımız hazır. İşte malımız, işte canımız.. hepsi senin yolunda fedadır. İsteddiğini, istediğin kadar al, dağıt. Ve istediğin kadar can, senin yoluna ölmeye can atmaktadır.”¹³⁵

Meşveret ediyor ve ittifak ruh hâletini ortaya çıkarıyor. Ensar ve muhacirîn bir noktada ittifaka varıp, ölüme azmetmişlerdir. Evet, karşılarında küme küme o gözü dönmüş düşman, gayızla kılıçlarını, kamalarını biledikleri, oklarını zağladıkları, yaylarını gerdikleri bir dönemde yapılacak şey işte budur. Resûlullah, Hakk’ın, hakikatın, İslâm haysiyetinin, İslâm milletinin müdafaası adına gerilmiş bir yay gibi düşmanlarına saldıracaktır; bu esnada meşveret ediyor.. ve meşverette yüce düşüncesini en geniş zemine yayıyor; en sağlam blokaja oturtuyor ve herkesin sahabet ve heyecanına emanet ediyordu.

Zaten, O’nun esas nokta-i nazarı bu idi. Allah (celle celâluhu) çoktan O’na yolunu göstermişti. O, Allah’ın (celle celâluhu) irşadına rağmen, arkasındakilerin fikrini alıp beraber bulunacağı o önemli çizgide, aynı duygu, aynı düşüncüyü paylaşma adına, onlarla bu meseleyi istişare ediyordu. Gerçi onlar, O’nun her teklifine inkıyat edeceklerdi; zira O’na söz vermişlerdi.. ve bu söz iman demektir ki; O, bir gün Ka’b İbn Mâlik’in yakasından tutacak, tatlıca sarsacak ve şöyle diyecekti: “Sen Akabe’de söz vermedin mi? Acı tatlı yanımda olacağına, geceler bizi takip etse veya önümüzde gündüzler olsa benden ayrılmayacağına söz vermedin mi?”¹³⁶ Söz verdiler; ölüme atıldılar. Kendi düşünceleriydi. Kendi fikirleriyle böyle bir hesaplaşmaya geldiler ve hesaplaşacaklardı.

Meşveretle Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), önemli bir davayı âleme mâl ediyordu. Herkes, bir tabut taşıyıcı gibi onu taşımaya koşuyor ve gücü yettiğinde o cevher

hazinesine omuz veriyordu. Evet, herkes ona sahip çıkıyordu ve onu taşımayı hayatının gayesi biliyor ve “Bu yolda şehadet bizim için en tatlı idealdir.” diyordu.

bb. İç İçe Meşveretten Levhalar

1. Muharebe yeri mevzuunda gelip bir noktada ârâm eyledi. O, yeri baştan keşfetmiş ve kuyuların başını çoktan gözüne kestirmişti. Nerede, hangi tepeyi tutacağına, karşısına hınçla gelen düşmanı nerede kıştıracağına çoktan karar vermişti. Fakat orada yine meseleyi müzakereye arz etti.

Sahabe arasında, adı çok da meşhur olmayan Hz. Hubab b. Münzir (radıyallâhu anh) ayağa kalktı ve şöyle dedi: “Yâ Resûlallah! Buraya yerleşmen vahiy ile midir? Eğer vahiy ile ise, biz ne bir adım geri ne de bir adım ileri atamayız. Yoksa, bu sizin strateji ve harp adına kendi görüşünüz müdür?”

Allah Resûlü: “*Kendi görüşümdür.*” cevabını verince, Hubab b. Münzir (radıyallâhu anh) sözüne şöyle devam etti: “Yâ Resûlallah, biz kuyuların bulunduğu yeri tutalım. Diğer kuyuların hepsini de dolduralım. Düşmanı susuz bırakalım. Siz de ordugâhınızı kuyunun başına kurun ve sizi tam ortamıza alalım.”¹³⁷

2. Selman (radıyallâhu anh), İranlı bir köledir. Önce Mecûsî, sonra Hıristiyan, daha sonra da Müslüman olan bir köle. Müslüman olduğu zaman hiçbir şeyi ve hiçbir kimsesi yoktu. O her şeyini Müslümanlığına borçludur ve bu durumunu en güzel şekilde vecizelendiren de yine kendi olmuştur. Bir gün kendisine kim olduğu sorulur: “Selman b. İslâm.” buyurur.¹³⁸ Evet o, gerçek nesebini bulmuştur; İslâm’ın oğlu Selman. Ahzâb denilen Hendek Savaşı’nda, Allah Resûlü yine ashabıyla istişare eder. Herkes bir şeyler söyler ve sonunda söz Selman’a gelir. Selman görüşlerini şöyle dile getirir: “Yâ Resûlallah, bizim memleketimizde bir âdet vardı; düşman taarruz edecek olursa, biz şehrin etrafına hendek kazar öyle müdafaada bulunurduk. Eğer uygunsuzsa Medine’nin etrafına hendek kazalım ve düşmanın hücumuna öyle mâni olalım.”

Ve bu görüş Allah Resûlü tarafından kabul görür.. sadece kabul görmekle de kalmaz, kendisi de bizzat hendek kazanların arasında bulunur ve onları coşturur.¹³⁹

3. O, sadece erkeklerle değil, aynı zamanda hanımlarla da istişare ederdi. Nitekim Hudeybiye’de hanımıyla istişare etmiş ve hanımının dediğini yapmakta da hiçbir beis

görmemişti.¹⁴⁰

O, hayatında hep böyle davranmış ve meşveretlerle aşılmaz gibi görülen problemleri aşmıştır ki, biz devlet hayatımızda meşveretin ne denli önem kazandığını ancak şimdilerde anlayabiliyoruz. Meşveretsiz, müstebit idareciler arkada binler fiyasko bırakıp öyle gitmişlerdir. Fikre, düşünceye, akla karşı en büyük hürmet ve en büyük saygıyı telkin etmiştir. Zira aklın bir hikmet-i vücudu, dolayısıyla da muhakemenin, insan düşüncesinin mevcudiyetinin de bir hikmeti vardır. Vahiyle beslenen şahıslarda, vahye müesses davalarda bile bunlara müracaat edilir ve bunlar onu yorumlamada önemli vazifeler görürler. Nitekim, akli, muhakemesi olmayanın mükellef olmayacağı da dinimizde bir esas kabul edilmiştir.

c. Teklifler ve Tatbik

Efendimiz'e ait ayrı bir derinlik de, O'ndaki nazar ve kadem vahdetidir. Gözü nereye ulaşmışsa, nazarı nereye varmışsa, ayağını oraya basabilmiş ve ortaya attığı düşünceleri hemen tatbik edebilmiştir. Bu itibarla, Allah Resûlü'ne tâbi olanlar, her zaman O'nun dediklerini tatbik edebilmiş, tereddüt, hayret ve şaşkınlığa düşmemişlerdir.

ca. Plân İnsanı

Plân, günümüzde en önemli meselelerden biri hâline gelmiştir. Devletler, milletler onu, kalkınmada önemli bir esas kabul ederek her şeyde “plân” diyorlar. Bizdeki Devlet Plânlama Teşkilatı da bunun için kurulmuştur. Yoksa, ne büyüme olur ne de dengeli kalkınma.. evet, toplumun nabızı yapılan plânlarda atar. Plân, bir yönüyle de cemiyet bünyesini kontrolde tutabilmenin bir ön şartı gibidir. Allah Resûlü'nün ne bilgisayarını ne kompüteri ne de plânlama teşkilatı vardı. O ânında isabetli kararlar verir ve sonra da işin üzerine yürürdü. Hem öyle meselelerde kararlar verirdi ki, onlar yüz senelik, iki yüz senelik, üç yüz senelik, dört yüz senelik, bin dört yüz senelik, iki bin senelik meselelerdi ve bu meselelerin hiçbirisinde O, arkada herhangi bir problem bırakmazdı. Yani kendisinden sonra, hiç kimse O'nun dediğinin aksine bir şey dememişti. Ve diyememişti. Oysaki daha evvel değişik bir zaviyeden arz ettiğim gibi, O'nun tebliğ gibi bir meselesi vardı. Bu mevzuda öyle adım atmalı idi ki, bir milim dahi olsa geriye dönmesi ve geriye çekilmesi olmamalıydı.

Ve işte çizgi çizgi O'nun hizmet hayatı:

Mekke’de, bir örümcek sabrı, bir mercan ızdırabı içinde sürekli bekleyiş.. iş başında bekleyiş.. suların derinleşince durgunlaşması gibi “sessiz aksiyon” diyebileceğimiz bir görünüm içinde olma. Bu dönemde, sağa-sola hicret emri; zayıf ve mukavemetsizlerin, belki seralarda korunmaya alınmasının yanibaşında, kuvvet dengesinin olmadığı bir dönemde, tahrik edici görünümü dağıtma, endişelere meydan verecek derinlikleri sığlaştırma ve sese-gürültüye sebebiyet vermesin diye bir hava boşaltma ameliyesidir.

Medine’de ise, hizmetimizin şekli, vazifemizin gerekleri, gücümüz, karşı tarafın gücü nazar-ı itibara alınarak daha farklı bir yol takip edilmiştir. Aslında, Mekke-Medine ve daha sonraki dönemlerde karşılaştığımız strateji farklılığı; büyüme, oluşum değişikliğine uğrama vetiresinin (süreç) tabiatının icabıydı. Kendi şartları icabı Mekke’de öyle hareket edilmeli, Medine’de de böyle hareket edilmeliydi.. eğer Allah Resûlü, Mekke’de de Medine’de davrandığı gibi davransaydı, nakîseden münezzeh o en büyük plân ve strateji insanı için bu, büyük bir eksiklik olurdu. Aman Allahım! Mükemmil ve mütemmim eksikliği, bu ne büyük garabet!.. Evet, Allah (celle celâluhu), O’nu falso yapsın diye değil, isabetli karar versin ve insanlığı şaşkınlıktan kurtarsın diye göndermişti.

cb. Geri Adım Atmadı

Evet, Medine’de Allah Resûlü, değişik bir yol tutup gitmişti.. ve öyle olması da icap ediyordu. Her attığı adım bir sonraki adımın mukaddimesi, tabîî ondan sonraki adım da onun neticesi oluyordu. O, hayatında attığı adımların hiçbirinde geriye dönmemiştir. Evet, Uhud gibi hezimetten dahi zafer çıkaran Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem), nasıl geriye adım atar ki? Atmamış ve izleri ile hep “Muhammedün Resûlullah” yazmıştır. O’nun hicret mevzuundaki tavrı, davranışı bunun canlı misalidir. Habeşistan hicreti de, Medine hicreti de birer ihtida çağının, bir fütûhat döneminin sırlı kapısı olmuşlardır.

DİPNOTLAR

- ¹¹⁸ Haşr sûresi, 59/21.
- ¹¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/425; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/19.
- ¹²⁰ Buhârî, *megâzî* 56; Müslim, *zekât* 132-140; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/177.
- ¹²¹ Âl-i İmrân sûresi, 3/140.
- ¹²² Buhârî, *ferâiz* 16; Ebu Dâvûd, *ferâiz* 16.
- ¹²³ Buhârî, *menâkıbü'l-ensar* 3; Tirmizî, *birr* 22.
- ¹²⁴ Buhârî, *hibe* 35; *menâkıbu'l-ensar* 3; Müslim, *cihad* 70.
- ¹²⁵ İbn Mâce, *ticârât* 40; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 19/264.
- ¹²⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/31-35.
- ¹²⁷ Buhârî, *megâzî* 26; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/30.
- ¹²⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/43.
- ¹²⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/48-49.
- ¹³⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/52.
- ¹³¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/54-55.
- ¹³² Âl-i İmrân sûresi, 3/173.
- ¹³³ Buhârî, *megâzî* 34; Müslim, *tevbe* 56.
- ¹³⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr*, 2/175.
- ¹³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/161-162; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/262-264.
- ¹³⁶ Buhârî, *megâzî* 79; Müslim, *tevbe* 53.

¹³⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/167-168; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/267.

¹³⁸ Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ*, s. 218.

¹³⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/172-182; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/66; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/95.

¹⁴⁰ Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/330.

D. GÜNÜMÜZÜN MUHTEMEL PROBLEMİ: IRK MESELESİ

Allah Resûlü'nün o gün hallettiği nice problemler var ki bugün henüz halledilmiş sayılmazlar. Gelecek ve daha uzak gelecektekiler ise, bütün bütün bir problem yumağı. Meselâ; uzak bir gelecekte, insanlığın başına musallat olacak en büyük gailelerden biri zenci-beyaz kavgasıdır. Şu anda gergin bir yay üzerinde duran bir ok gibi, vakt-i merhununu bekleyen bu büyük problem, onu sezenlerin, daha şimdiden korkulu rüyası olmuştur.

Neden mi? Çünkü 21. asra girerken bile zenci, hâlâ insan yerine konulmuyor. Güney Afrika'da renginden dolayı insanlar mahkûm ediliyor. Amerika'da zenciler hiçbir mühim mevkie getirilmiyor. Fransa ve Almanya'da zenciler tartaklanıyor ve haysiyetleriyle oynanıyor. Hâlbuki Allah Resûlü, o yumuşaklardan yumuşak mesajıyla bu işin üzerine yürümüş ve onu çözmüştür. Evet, O'nun getirdiği prensiplere göre insanlar bir tarağın dişleri gibidir.¹⁴¹ Arab'ın Acem'e, Acem'in Arab'a hiçbir üstünlüğü yoktur.¹⁴² Başa geçen Habeşli bir köle bile olsa ona itaat edilecektir.¹⁴³

Efendimiz, değişik beyannamelerin tumturaklı ifadelerine karşılık, bu hususa öyle bir işlerlik kazandırmıştı ki, siyahî köle Bilâl (radıyallâhu anh), bir efendi kabul ediliyor ve halife Ömer (radıyallâhu anh) şöyle diyordu: “Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bizim efendimizdir. Efendimiz olan Bilâl'i de o azat etmiştir.”¹⁴⁴

Zeyd b. Hârise (radıyallâhu anh) de bir siyahî idi. Allah Resûlü'nün eline bir köle olarak geçmiş.. İki Cihan Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), onu hürriyete kavuşturmuş ve ardından da evlât edinmişti. Bu, o günün insanının havsalasının alamayacağı bir inkılâp demektir. İnsanlığın En Şerefliisi, bir siyahî köleyi evlât ediniyor ve kendini ona, onu da kendine mirasçı yapıyordu...¹⁴⁵ Sonra da onun oğlunu, içinde Ebû Bekirlerin, Ömerlerin, Alilerin ve daha nice asilzâdelerin bulunduğu bir orduya kumandan tayin ediyordu.¹⁴⁶ Bundan da öte, daha sonra bir peygamber hanımı olabilecek çapta soylulardan Zeynep binti Cahş'ı (radıyallâhu anhâ) onunla evlendiriyordu.¹⁴⁷ Hem Zeyd'e hem de oğlu Üsame'ye öyle değer veriyordu ki, bir gün halife Ömer'e (radıyallâhu anh) oğlu Abdullah: “Babacığım, Üsame'den benim ne eksik yanımlar veya onun benden ne fazlalığı var ki, ona daha fazla maaş veriyorsun?” diye sorduğunda, Hz. Halife şöyle diyecekti:

“Oğlum, onun senden fazla olan tarafını veya senin ondan eksik yanını bilmiyorum. Ancak bildiğim bir şey var; o da, Allah Resûlü onun babasını senin babandan ve Üsame'yi

de senden daha çok seviyordu. Ben de o sevginin hatırına Üsame'yi (radıyallâhu anh) senden üstün tutuyorum.”¹⁴⁸

Evet, Kureyş'in en soylu insanı Cafer b. Ebî Talib'in bulunduğu bir yerde Zeyd b. Hârise'nin (radıyallâhu anh) kumandan olması ve ordunun başına geçmesi ne müthiş bir hâdiseydi!¹⁴⁹ Mühim olan, meselenin edebiyatını yapmak değil, o meseleyi bilfiil yaşamaktır.

Yukarıda da bir nebze temas ettiğimiz ve gelecekte bütün insanları tehdit edecek olan zenci meselesi ve onların muhtemel şiddetli saldırısına mukabil tek çare, hiç vakit kaybetmeden onlara İslâm'ın eşsiz prensiplerini öğretmektir. Ok yaydan fırlamadan insanlık mutlaka bu çareyi denemelidir.

İnsanlar analarından hür olarak doğmuşlardır, hiç kimsenin onları köleleştirmeye hak ve selahiyeti yoktur. “Üstünlük; renk, ırk, soy ve soplâ değil; takva, Allah'tan (celle celâluhu) korkma ve iyi bir insan olma ile değerlendirilir.”¹⁵⁰

DİPNOTLAR

¹⁴¹ Deylemî, *Müsned*, 4/300-301.

¹⁴² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/411.

¹⁴³ Buhârî, *ahkâm* 4; Müslim, *imâre* 36-37.

¹⁴⁴ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 23.

¹⁴⁵ Buhârî, *megâzî* 12; Ebû Dâvûd, *nikâh* 9; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/599.

¹⁴⁶ İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 1/521.

¹⁴⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/600.

¹⁴⁸ Tirmizî, *menâkıb* 39.

¹⁴⁹ Buhârî, *megâzî* 44; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/299.

¹⁵⁰ Bkz.: Hucurât sûresi, 49/13.

E. HUDEYBİYE

Bir kere daha hatırlatalım: Allah Resûlü, nazarı nereye ulaştı ise kademi oraya basan, misli görülmemiş bir liderdi. Düşüncelerini pratiğe dökmede O'nun eşi ve menendi yoktu. Mevzu ile alâkalı dünya kadar hâdise sıralamak mümkündür. Ancak biz, sadece bir tek misalle iktifa edeceğiz. İbn İshak anlatıyor:

Hicretin altıncı senesi Allah Resûlü, tam bir metafizik gerilim içinde bulunan ashabını, umre için Mekke'ye götürmeye söz vermişti. Böyle bir umre, hem muhacirînin yıllardır süren sıla hasretini giderecek, hem de bütün Müslümanlara yeni bir gerilim kazandıracaktı. Ve Allah Resûlü bu mülâhaza ile 1400 kadar arkadaşını aldı, yola koyuldu.

Allah Resûlü, Müslüman olduğu Mekkeliler tarafından bilinmeyen, Huzaa oymağından birini, ihtiyat tedbiri olmak ve istihbaratta bulunmak üzere daha önceden Mekke'ye göndermişti. İstihbarî bilgilere göre Kureyş bütün kabileleri toplayarak bir toplantı yapmış ve Müslümanların Mekke'ye sokulmaması hususunda ittifakla karar almıştı.

Evet, Kureyş, silah kullanmak pahasına, Müslümanların Mekke'ye girmesine mâni olmak azmindeydi ve kararlaştırdıkları gibi de tatbik ettiler. Askerler, Belâdin mevkiini işgal etmiş, Halid b. Velid ve İkrime b. Ebî Cehil kumandasında iki yüz kişilik bir müfreze de Râbîğ ile Cuhfe arasında olan Kurâü'l-Gamim'e kadar gelmişlerdi. Bu durumdan haberdar olan Allah Resûlü, hemen o tarafa doğru yürüyüş emri verdi. Halid, Müslümanların gelmekte olduğunu görünce, derhal Mekke'ye giderek, onları durumdan haberdar etti. Bu esnada Efendimiz de Hudeybiye'ye kadar gelmiş bulunuyordu.¹⁵¹

Hudeybiye, Mekke'den 50-60 km uzaklıkta bir yerin adıdır. Esasen daha önceleri bu isim, orada mevcut bir kuyunun ismi iken, daha sonra, o kuyuya yakın bir köyün de adı olmuştu.

1. Su Mucizesi

Konaklanan yerde sadece bir kuyu vardı ve kuyuda da su yoktu. Susuzluk ciddi bir tehlike arz etmeye başlayınca, sahabe Allah Resûlü'ne müracaat etti ve ne yapmaları gerektiğini sordular. Allah Resûlü kendi sadağından bir ok çıkarıp ashaba verdi ve bu oku kuyunun dibine saplamalarını istedi. Derken okun saplandığı yerden su fişkırmaya ve kuyu

yükselmeye başladı. Bu başka değil, ancak bir mucizeydi. Cenâb-ı Hak, ashabın çok muhtaç olduğu bir zaman ve zeminde, Peygamberi'nin eliyle, inananlara bir mucize daha göstermişti. Herkes bu sudan içti, abdest aldı, kaplarını doldurdu ve artık su sıkıntısı kalmamıştı.¹⁵²

2. Elçiler

Huzaa kabilesi, Müslümanlığı kabul etmemekle beraber Müslümanlarla müttefik idiler. Mekkelilerin hazırlıklarını onlar da duymuşlardı. Birkaç kişi gelip, durumu Allah Resûlü'ne haber verdiler. Heyet arasında Büdeyl b. Verkâ da vardı. Bu zat ancak Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştu. Efendimiz, bu zata itimat ettiği için, onu Mekkelilere göndermiş ve gayesinin sadece umre olduğunu onlara bildirmesini emretmişti.

Büdeyl, Mekkelilere Allah Resûlü'nün mesajını ilettiler. Urve b. Mesud es-Sakafî de dinleyenler arasındaydı. Söylenenleri gayet mâkul bulmuştu. Gidip Allah Resûlü'yle görüşmek teklifini ileri sürdü ve Mekkeliler onu böyle bir vazife ile Allah Resûlü'ne gönderdiler.¹⁵³

3. Değişen İnsanlar

Urve, Efendimiz'in yanına geldi ve O'nunla konuşurken bir aralık eliyle Allah Resûlü'nün mübarek sakalına dokunmak istedi. Bu eski bir Arap âdetiydi. İşte o anda Urve'nin eline şiddetli bir darbe indi.. darbenin sahibi, Urve'nin öz yeğeni Muğire b. Şube'ydi (radıyallâhu anh). “Pis elini, Allah Resûlü'nün pâk sakalına sürme. Bir daha tekrar edersen elini koparırım!” dedi. Urve donup kalmıştı. Daha birkaç ay önce Muğire'nin işlediği cinayetin diyetini, o ödemiş miydi? Müslüman olunca yeğeni birden ne kadar değişmişti. Ayrıca sahabenin, Allah Resûlü'nün etrafında nasıl pervaneler gibi döndüğü de Urve'nin gözünden kaçmamıştı. Mekke'ye döndüğünde bu hayranlığını şu şekilde dile getirdi:

“Ben nice Kisralar, Kayserler ve Necaşiler gördüm. Fakat bunların hiçbirini, etrafındaki insanların Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) olan bağlılığı gibi bir bağlılık içinde görmedim. Gelin beni dinleyin ve bu adamla uğraşmayın!”

Bu görüşme neticesiz kaldı.¹⁵⁴ Allah Resûlü Kureyş'e Hıraş b. Ümeyye'yi gönderdi. Ancak Kureyşliler ona hücum edip devesini öldürdüler. Kendisini de öldüreceklerdi ama,

müttefikî olan bir kabile imdadına yetişti.¹⁵⁵

4. Elçi Osman (radıyallâhu anh)

Bundan sonra Kureyş'e bir başkasının gönderilmesi gerekiyordu. Hz. Ömer'e (radıyallâhu anh) teklif edildi. Ancak, Mekke'de Ömer'in düşmanı çok, dostu ise hiç yoktu. Onun gönderilişinin sulh adına bir faydası olacağı şüpheliydi. O, bu kanaatini Allah Resûlü'ne bildirince, Hz. Osman'ın (radıyallâhu anh) gönderilmesine karar verildi.¹⁵⁶

Kureyşliler Hz. Osman'ı yakalayıp hapsedtiler. Bir ara onun öldürüldüğü şâyiası bile duyuldu. Gelmesi gecikince, bu şâyianın doğruluğu kanaatine varıldı. Bunun üzerine, Allah Resûlü, Müslümanları biata çağırdı. Kendisi bir ağacın altında oturmuştu, Müslümanlar da gelip gelip O'na biat ediyorlardı.¹⁵⁷

Daha sonra bu ağaca "Rıdvan ağacı" dendi. Rıdvan ağacı, Hz. Ömer döneminde kesilmişti; zira Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bu ağaca kudsiyet atfedilmesinden korkuyordu.¹⁵⁸

5. Ölüm Biat

Biat sesini duyunca herkes yerinden ok gibi fırladı.. ve o uğurda ölüme kadar her şeye biat ettiler.¹⁵⁹ Çünkü o esnada ancak ölüm için biat edilirdi. Evet, herkes koştu, hem öyle koştu ki bir yarım insanın dışında Allah Resûlü'nün, mübarek elini sıkmadık tek fert kalmadı.¹⁶⁰ Sadece bir insan kalmıştı ki, o da şu anda Mekke'deydi ve hayatta olup olmadığı da bilinmiyordu. Allah Resûlü yine, zaman ve mekânı aştığı anlardan birini yaşıyor gibiydi. Sanki zaman ve mekân önünde dürülmüş ve sanki çok ötelelerdeki Osman'ın (radıyallâhu anh) elinden tutmuş gibi bir hâli vardı. Sol elini kaldırdı, "*Bu benim elim.*" dedi. Ardından da sağ elini kaldırdı: "*Bu da Osman'ın (radıyallâhu anh) eli.*" buyurdu. Ve ardından ilave etti: "*Şahit olun, ben Osman'ın (radıyallâhu anh) yerine biat ediyorum.*"¹⁶¹

Bu ne kudsî biattı ki Allah Resûlü o biata vekâlet ediyordu..! Mesele çok ciddi.. ve herkes feveran içindeydi. Sınırlar iyice gerilmiş, ashab infilak etmeye hazır gibiydi.. ve sadece Allah Resûlü idi ki denge ve itidalini hiç bozmamıştı. Gerçi içi yanardağlar gibi fokur fokur kaynıyordu ama, O insanüstü iradesiyle bu yanardağların dahi patlayıp etrafa lavlar saçmasına mâni olabiliyordu. Aman Allahım! Bu ne sarsılmaz irade..!

6. “İş Kolaylaştı”

Tam bu gerginlik esnasında, Allah Resûlü ileriden bir toz belirmediğini müşâhede etti. Biraz sonra da tozlar arasından Süheyl çıkıvermişti. O, Süheyl’i çok iyi tanırdı. Yanındakilere: “İş artık kolaylaştı. Kureyş anlaşmaktan başka bir şey yapamaz.” dedi.¹⁶²

Kolaylık mânâsıyla irtibatlı, Süheyl isminden tefe’ül edilmesi de ayrı bir konu. Allah Resûlü’nün insanları tanımalarına bakın ki, daha Süheyl’i görür görmez hemen neticeyi söylemişti. O, Urve’yi gördüğü zaman da Kureyş’in anlaşma niyetinde olduğunu söylemişti ama, Süheyl’le bu iş kesinlik kazanacaktı. Nitekim hâdiseler Allah Resûlü’nü tasdik çizgisinde cereyan etmeye başlamıştı bile. Süheyl, anlaşmak için geldiğini açıkça ifade etti. Zaten, Allah Resûlü de böyle bir anlaşma istiyordu.

7. Anlaşma

Gerçi anlaşma maddeleri ilk bakışta, tamamen Müslümanların aleyhinde gibi görünüyordu ama, Kur’ân bunu, neticesi itibarıyla bir fetih olarak anlatıyordu.¹⁶³

Süheyl Allah Resûlü’nden ne kadar taviz koparabilirse bunu kendisi için büyük bir muvaffakiyet sayacaktı. Onun için en küçük meseleleri dahi gündeme getirmekten çekinmiyordu. Meselâ; daha anlaşmanın başlangıcında yazılan **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** cümlesine itiraz edip, bunun yerine **بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ** yazılmasında diretti. Allah Resûlü de onun bu teklifini kabul etti.

Süheyl’in ikinci itirazı, “Resûlullah” ifadesine oldu. “Biz zaten senin resûllüğünü kabul etmiş olsak, böyle bir anlaşmaya lüzum kalmazdı.” dedi. Efendimiz kâtiplik yapan Hz. Ali’ye (radıyallâhu anh), orayı da karalayıp **بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدٌ** yazmasını söyledi. Ancak, bu teklif, Hz. Ali’ye ağır gelmiş ve bir miktar duraklamıştı. “Resûl” kelimesini silmek içinden gelmiyordu. Bunun üzerine Allah Resûlü, bizzat kendi eliyle o ifadeyi çizdi ve **بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدٌ** ifadesini yazdı veya Hz. Ali’ye (radıyallâhu anh) yazdırdı.

Anlaşma maddelerinin hemen hepsi uzun münakaşalara sebep olmuştu. Süheyl, kendi dedikleri yazılmadıkça böyle bir anlaşmaya imza atmayacağını söylüyor, Allah Resûlü de böyle bir anlaşmanın getireceği büyük neticeler itibarıyla, dış yüzündeki ürperticiliğe rağmen bu isteklerin çoğuna “Evet!” diyordu.

Bu maddelere göre:

1. Müslümanlar bu sene Mekke'yi ziyaret etmeden geriye dönecekler.
2. Ziyaret ancak gelecek sene yapılacak ve ziyaret müddeti de sadece 3 gün olacak.
3. Yanlarına hiçbir silah almayacak ve herkes sadece beline kuşanmayı âdet hâline getirdiği kılıcı ile gelebilecek, o da kınında bulunacak.
4. Mekke'den Medine'ye gitmek isteyen olursa kabul edilmeyecek; aksine Mekke'ye dönen kimselere de engel olunmayacak. Yani Müslümanlardan biri Medine'ye gitmiş olursa veya Müslümanlara sığınır, o derhal Kureyş'e teslim edilecekti.
5. Arap kabileleri istedikleri tarafla birleşmekte serbest bırakılacaktı.¹⁶⁴

8. Hz. Ömer'de (radıyallâhu anh) Hudeybiye Şoku

Görüldüğü gibi, bu maddelerin hepsi de ilk bakışta Müslümanların aleyhine gibiydi. Hele, bir Müslümanın tekrar Kureyş'e teslim edilmesini öngören madde, Müslümanları çıldırtacak bir madde idi ki, Hz. Ömer'in (radıyallâhu anh), Allah Resûlü'nün karşısına gelerek: "Sen Allah'ın Resûlü değil misin?" diyecek kadar fevranına sebep olmuştu. Allah Resûlü bu esnada dahi sükûnetini bozmamış ve Ömer'in (radıyallâhu anh) sorularına gayet soğukkanlı şöyle cevap vermişti:

Evet, ben Allah'ın Resûlü'yüm.

Biz hak yolda değil miyiz?

Evet, hak yoldayız.

Öyleyse bu zilleti niçin kabul ediyoruz?

Ben Allah'ın peygamberiyim ve Allah'a isyan edemem.

Sen Kâbe'yi ziyaret edeceğimizi söylemedin mi?

Evet, söyledim. Fakat bu sene demedim.

Ömer (radıyallâhu anh) hızını alamamış ve Hz. Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) yanına gitmiş, ona da aynı şeyleri sormuştu. O da Allah Resûlü'nün verdiği cevaplarla mukabelede bulunmuştu.

Daha sonraları Hz. Ömer, bu hâdiseyi her hatırlayıpta ızdırapla iki büklüm olur ve nedamet yutkunurdu.. kim bilir, bu yolda, ne sadakalar vermiş, ne oruçlar tutmuş ve ne istiğfarlarda bulunmuştu! Evet O, dediğine binlerce defa pişman olmuştu.¹⁶⁵

9. Ebû Cendel (radıyallâhu anh)

Sadede dönüyoruz: Süheyl'in İslâmiyet'i henüz yeni seçen oğlu Ebû Cendel'in, o esnada ayağındaki prangaları sürüye sürüye gelişi bardağı taşıran son damla olmuştu. Ebû Cendel bitkin bir vaziyette oraya gelmiş ve kendisini Allah Resûlü'nün önüne atıvermişti. Bu manzaraya sahabeden hiçbirinin yüreği dayanmamış ve hepsi hıçkırığa hıçkırığa ağlamıştı. Süheyl: "Anlaşmanın geçerli olması için ilk şart oğlumun bana iadesidir." dedi.

İşte o anda kopan çığlıklar, yavrusunu kaybetmiş bir ananın ızdırap dolu feryadı gibiydi. Allah Resûlü de gözyaşlarını tutamamıştı. Süheyl'e rica ettiler: Daha anlaşmaya imza atmadık.. Ebû Cendel muaf tutulabilir. Ancak, bu teklifler hiç mi hiç hüsnü kabul görmedi, Süheyl sözünde ve talebinde diretti. Ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), gözyaşları içinde Ebû Cendel'i geriye iade etti. Fakat ona, yakın bir gelecek içinde, müjdeli bir şeyler fısıldadı: "*Allah sana ve senin gibi olanlara çok yakında bir kurtuluş nasip edecektir.*" ...¹⁶⁶

Ve dediği gibi de oldu.¹⁶⁷

10. Ebû Basîr ve Arkadaşları

Hudeybiye'den hemen sonra Mekke'den kaçan Ebû Basîr künyesi ile mâruf Utbe b. Esîd, gelip Allah Resûlü'ne iltica etmişti. Ardından Kureyş, Medine'ye iki adam göndererek Ebû Basîr'in iadesini istedi. Allah Resûlü onu da iade etti. Fakat Ebû Basîr, yolda bu muhafızlardan birini öldürdü; diğeri de kaçarak canını zor kurtardı.

Ebû Basîr, tekrar Allah Resûlü'nün huzuruna geldi. Ancak, İki Cihan Serveri: "*Bir peygamber verdiği sözden dönemez.*" diyerek Ebû Basîr'i Medine'ye kabul etmedi. Bunun üzerine de Ebû Basîr Medine dışında, Zülmerve'ye yakın İs'te yerleşti. Derken Mekke'deki mağdur Müslümanlar, bu sığınaktan haberdar olunca teker teker kaçıp Ebû Basîr'in yanına yerleştiler.. ve bu, Mekkelilerin korkulu rüyası oldu. Ebû Basîr ve arkadaşları, ticaret için oradan geçmek zorunda olan Mekke kervanları için artık büyük bir tehlike teşkil ediyorlardı...

Mekkeliler, bizzat Allah Resûlü'ne müracaat ederek, Müslümanların Medine'ye kabul

edilmesini istediler. Böylece, Hudeybiye anlaşmasının Müslümanları en çok rahatsız eden maddesi, bizzat bu maddeyi teklif edenler tarafından ilga edilmiş oluyordu. Bu da apaçık bir zafer demektir.¹⁶⁸

Zaten, Hudeybiye dönüşünde Fetih sûresi nazil olmaya başlamış ve bu anlaşma apaçık bir fetih olarak vasıflandırılmıştı.¹⁶⁹

Allah Resûlü çok memnundu. Düşündüğü her şey, mevsimi gelince çözülen düğümler gibi çözülmeye başlamıştı bile... Aslında O, fettah olan kılıcını düşmanın başına ta Hudeybiye’de indirmişti ve düğüm orada çözülmüştü ama, hâricî vücud nokta-i nazarından ve âlem-i şehadet itibarı ile düğüm şimdi çözülmüyordu. Bir gün İ’s’in fütüvvet ruhunu temsil eden yiğitleri, evet henüz bıyıkları terlememiş, çiçekleri burnunda bu delikanlılar, Allah Resûlü’nün “Seniyyetü’l-Veda”yı aşarak Medine’ye geldiği gibi şimdi Medine’ye giriyorlardı. Ve başta Allah Rasûlü olmak üzere bütün Medine halkı da onları, Seniyye-i Veda türküleri ile karşılıyordu. Küfür miyopları, kendi elleri ile kendi şartlarını bozmuşlardı. Ve bir gün gelecekti; Allah Resûlü’nün paktına dahil olan bir kabileye tecavüz edecek, dolayısıyla da kendi ahitlerini bütün bütün nakzedeceklerdi.¹⁷⁰ Allah Resûlü de Hudeybiye ile blokajı atılan büyük fethi bizzat Mekke’ye girerek fiilen tahakkuk ettirecekti.

DİPNOTLAR

¹⁵¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye*, 4/275-276; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 2/95.

¹⁵² Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/329; İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye*, 4/277.

¹⁵³ Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/323-324.

¹⁵⁴ Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/324.

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/324.

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/324.

¹⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye*, 4/283.

¹⁵⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 2/100.

- ¹⁵⁹ Buhârî, *cihad* 110; Müslim, *imâret* 80.
- ¹⁶⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/283.
- ¹⁶¹ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 7; Tirmizî, *menâkıb* 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/59.
- ¹⁶² Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/330.
- ¹⁶³ Bkz.: Fetih sûresi, 48/1. Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, 16/259-260; Buhârî, *cizye* 18; Müslim, *cihad* 94.
- ¹⁶⁴ Buhârî, *şurût* 15; Müslim, *cihad* 90-92; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/325.
- ¹⁶⁵ Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/325.
- ¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/325-326; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/287.
- ¹⁶⁷ Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/331; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/292-293.
- ¹⁶⁸ Buhârî, *şurût* 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/331; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/291-293; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 5/448-451.
- ¹⁶⁹ Buhârî, *cizye* 18; Müslim, *cihad* 94; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/289.
- ¹⁷⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/42 vd.

F. HUDEYBİYE’NİN GETİRDİKLERİ

Size bir vâkıyı arîz-amîk anlatarak, önemli bir hususun mukaddimesini hazırlamaya çalıştım ki, o da Hudeybiye’nin getirdikleriydi. Ne getirdi Hudeybiye? Allah Resûlü bir sulh yapmıştı, bu sulh Müslümanlara ne kazandırdı?

1. İslâm’a Koşanlar

Evvelâ, bu sulh döneminde İslâm’ın Kılıcı Halid b. Velid (radiyallâhu anh) Müslüman oldu.

Halid b. Velid, harplerde dize getirilecek bir insan değildi.. olmamalıydı da... İlerde İslâmî izzete dönüşecek gurur mevcudiyetini devam ettirdiği sürece, kılıç zoruyla İslâm’a girmesi imkânsızdı. Ayrıca, istikbalin bu eşsiz kumandanını, Cenâb-ı Hak, lütfuyla korumuş ve onun, izzetiyle İslâm’a girmesine zemin hazırlamıştı. Eğer böyle bir sulh dönemi olmasaydı, Halid’in buzları nasıl eriyecekti!

Nitekim, Mekke’de yapacak iş kalmayınca Halid, evet o kavgacı insan, hiç olmazsa biraz düşünme fırsatı bulmuştu. Hudeybiye’de Müslümanların zâhiren mağdur edilmeleri ve ikinci sene gelip yaptıkları umrenin hâl ve keyfiyeti, Halid ve Halid gibi düşünenleri derinden derine tesiri altına almıştı. Evet, sulh dönemi, onun için de bir durulma dönemi oldu. Ve bir müddet sonra da gelip Allah Resûlü’ne teslim olduğunu ilan etti.¹⁷¹ Bu teslimiyet de onun “Seyfullah” olmasını netice verdi. Ve zaten, Allah Resûlü bu neticeyi beklemekteydi. Amr İbn Âs (radiyallâhu anh) da bu dönemde Müslüman olanlardandır.¹⁷² Hudeybiye musalahasıyla gelen bu monoton, bu ülfet dolu hayat, bu yiğitleri, bu kahramanları ve harp meydanlarının küheylanlarını bıktırdı.. bıktırdı; gelip aksiyon cephesini seçtiler ve Allah Resûlü’nün tarafına geçtiler...

Osman b. Talha (radiyallâhu anh) da bu dönemde kazanılan büyüklerdendir. Osman b. Talha (radiyallâhu anh), hayatı boyunca Beytullah’ın anahtarını taşımış ve daha sonra da Allah Resûlü o anahtarları yine ona vermişti.¹⁷³ İsimleri geçen bu şahıslar, askerî ve siyasî dehalarıyla, ordular bozan insanlardı. İşte bu insanlar, sulh döneminin yumuşak ikliminde ancak kendilerini idrak edebilmişlerdi.¹⁷⁴

2. Kâbe Kimsenin Tekelinde Olamaz

İkincisi: O güne kadar Kureyş, her şeye tepeden bakıyordu: “Beytullah bizim.” diyor ve hiç kimseyi yanına sokmuyorlardı. Gelen herkes bâc ödüyor ve Kâbe’yi öyle ziyaret edebiliyordu. Aksi hâlde, Beytullah’ı ziyaretleri mümkün değildi.

Hâlbuki Allah Resûlü’yle yapılan anlaşmada böyle bir şart ileri sürülmemişti ki, bu da Kureyş adına çok büyük bir hata ve çok büyük bir atlamaydı. Müslümanlar ertesini yıl Kâbe’yi bâc ödemedi tavafta edince¹⁷⁵ diğer kavim ve kabilelerde bir uyanma oldu. Demek ki Kureyş, Kâbe’nin yegâne sahibi değildi. Öyle olsaydı, Medine’den gelen Müslümanlar, vergi ödemedi Kâbe’yi nasıl ziyaret edebilirlerdi? O hâlde kendileri niçin böyle bir hakka sahip olmasınlardı ki!

İşte herkeste bu fikir uyanmış ve Kureyşlilerin resmen, Kâbe’nin tek hâkimi olmadıkları ortaya çıkmış oluyordu. Böylece, daha sonraki yıllarda, herkes herhangi bir şeye takılmadan gelip Kâbe’yi ziyaret edecek ve şeâiri haykırabilecekti.

3. Hizmet Sulh Atmosferinde Olur

Üçüncüsü: Sulh ile, Kureyş gâilesinin olmayacağı on sene garanti altına alınmış oluyordu. Bu on senelik zaman dilimi, Müslümanlar için çok mühimdi. Allah Resûlü bu dönemde yetiştirdiği irşad ekiplerini çeşitli yerlere gönderme fırsatını buldu ki, bu da, bütün Arap Yarımadası’nda İslâm’ın sesinin duyulması demektir.

Evet artık her yerde Kur’ân sesi yükseliyor ve herkes İslâm dinine koşuyordu. Kur’ân-ı Kerim’in: **يَنْخَلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا** “*Fevç fevç Allah’ın dinine girerler.*”¹⁷⁶ diye müjdelediği an işte bu andı. 10 sene, yeni bir neslin yetişmesi demektir. Kureyş, Müslümanlara nasıl bir fırsat verdiğinin farkında değildi. Farkında olsalardı, böyle bir anlaşmaya asla yanaşmazlardı. Bu zaman diliminde Müslümanlar hem keyfiyet hem de kemmiyet plânında epey mesafe katettiler. İslâm’a yeni dehaletler, bir taraftan ümidi, diğer taraftan da askerî gücü artırıyor. İşte bu güç ile Müslümanlar bir gün Mekke’nin kapısına dayanınca Kureyş’in yapacak hiçbir şeyi kalmayacaktı.

4. Sulhta İslâm'la Tanıştılar

Dördüncüsü: Bu sulhün kazandırdığı ayrı bir avantaj da, Hudeybiye anlaşmasına kadar, iki taraftan birbirine gidip gelme olmuyordu. Karşılaşmalar hep kılıçların konuştuğu meydanlarda vuku buluyordu. Harp psikolojisi içinde, İslâmî hakikatleri karşı tarafa anlatmak da mümkün değildi. Sulh sebebiyle gidip gelmeler oldu. O güne kadar İslâm'a ait güzelliklerden habersiz yaşayanlar gidip gördüklerinde, bu güzellikler karşısında hayranlıklarını gizleyemiyorlardı... Medine'de yaşanan hayat, Cennet hayatından farksızdı.. ve onu gören büyüleniyordu. Abdest, ezan, cemaatle kılınan namaz ve o insanların namazdaki huşû ve hudûları, Mekkelilerin gönlünü, baş döndürücü bir cazibeyle kendine çekiyordu. Hudeybiye sulhü sayesinde, içine İslâm'ın sesinin, soluğunun ve Kur'ân mesajının girmediği hemen hiçbir ev kalmamıştı. Ebû Cehil'in evinde bile eğer, o güne kadar yaşasaydı, tek başına sadece kendisi kalacaktı. Onun için Hudeybiye, Mekke fethinden evvel bir fetihtir.

Evet, Allah Resûlü, bir adım atarken, nasıl attığını çok iyi biliyordu. Nazarının ulaştığı yere ayağını da koyuyordu. Nazar ve ayak bütünlüğü içinde hâdiselerin üstesinden geliyor ve problemleri bir bir çözüyordu.

5. İslâm Resmen Tanınmaya Başlandı

Beşincisi: Bütün kavim ve kabileler bu sulh sebebiyle, Efendimiz ve O'nun temsil ettiği site devletinin, sağla-solla mukavele ve anlaşma yapabilecek bir devlet hüviyetinde olduğunu kabullenmeye başlamışlardı. Günümüzde nasıl, yeni kurulan veya bağımsızlığını ilan eden devletler, diğer devletlerin onları devlet olarak tanımalarıyla meşruiyet kazanıyor ve bunu devletlerarası münasebetlerinde bir referans olarak kullanıyor; öyle de Allah Resûlü onlarla böyle bir mukavele akdettiğinden dolayı tanınmış oluyordu. O'nu Kureys tanıyınca Taifli niye tanımayacaktı ki? Evet, tanımalar, birbirini takip etti.

İşte Allah Resûlü, Hudeybiye gibi en ağır şartlar altında imza attığı bir anlaşmadan, böyle iç içe fetihler çıkararak harika bir insandı. Hiç düşünmeden, hemen karar vermek zorunda kaldığı bir atmosfer içinde, hiç akla ve hayale gelmeyen böylesi bir fethin zeminini hazırlayabilme, hiç şüphesiz beşer düşünce sınırlarını aşan ve mucize diyebileceğimiz bir muvaffakiyetti ki, bu da O'nun hak peygamber olduğuna en canlı bir şahittir. Zira hiçbir beşerin, ne kadar dâhi de olsa, böyle zâhiren hezimet gibi görülen bir anlaşmadan, bu şekilde bir fethin ulaşabilmesi görülmemiştir. Çünkü böyle bir başarı beşer

takatini aşan bir güç, bir irade ve bir ilme vâbestedir.

6. Arkasında Allah Vardı

Evet, O'nun çözdüğü problemlere bakınca, O'nun arkasında bütün varlığa hükmeden Sonsuz Kudret'i görmemek mümkün değildir.

Ayrıca, O'nun, bu Kafdağı'ndan ağır meselelerin altından rahatlıkla kalkmasının arkasında, Kudret Eli'ni, O'nun sıyanetini, riayetini, hıfzını, himayesini ve O'nu korumasını, "Bu benim Peygamberimdir." demesini görüyor ve bütün benliğimizle coşarak "Muhammedün Resûlullah" (sallallâhu aleyhi ve sellem) diye haykırıyoruz.

Evet, Allah Resûlü karar verirken çok hızlı karar veriyor.. bu hızlı karar için de işin içine girebiliyor.. ve içine girdiği her işin de üstesinden gelebiliyor. Evet, nasıl oluyor da O'nun hayatında -siyer şahitbir kerecik olsun tamir isteyen bir davranışa rastlamıyoruz, hatta başkalarına göre hezimet, mağlubiyet, sarsıntı durumlarında bile, işin bir kenarından tutar-tutmaz o hezimetten bir zafer çıkarabiliyor ve kendi hesabına idbârları ikbâl yapabiliyor!

Evet, mağlubiyetler, O'nun elinde muvaffakiyete inkılâp ediyor, hezimetler de zafere dönüşüyor.. ve bozgunlar, O'nun sayesinde, fütûhat şeklinde arz-ı endam etmeye başlıyordu.. O, âdeta eşyanın akışına, tabiatına, fitratına zıt, ayrı bir akış, ayrı bir tabiat, ayrı bir fitrat meydana getiriyordu.

Oysaki bunlar Allah'a (celle celâluhu) ait şeylerdi: **وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ** "Sizi de sizin işinizi de yaratan Allah'tır."¹⁷⁷ Allah (celle celâluhu), en ekmel, en eşref, en efdal mahlukunun eliyle kendi işlerini yaratıyor... Niçin yaratıyor?: "Bu benim kulum, bu benim peygamberim, bilesiniz." demek için ve: "Bilesiniz ki, Ben, her şeyde O'nu destekliyorum. Siz milyonlar, milyarlar olsanız;

O Benim biricik kulum da bir tane olsa yine hepinize galebe çalacaktır. Neden? Çünkü Ben O'nu, nezdindeki bütün kuvvet hazineleriyle destekliyorum. **لَا حِزْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ** O'nun arkasında Ben varım ve hiç kimse unutmamalıdır ki, arkasında Allah'ın (celle celâluhu) bulunduğu Zât'a karşı ilan-ı harp etmek, Allah'a (celle celâluhu) karşı ilan-ı harp etmek demektir."

Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) mağlup olmadı, mağlup olmayacak. O'nu mağlup etme sevdasında olanlar, akıllarıyla zıtlıyor, kalbleriyle de ters düşüyorlar

demektir. Daha doğrusu, kendilerini olmazların kuruntularına salmış bahtsızlardır. Böylelerini Allah, ırgalar, sinyaller verir, ikaz eder, “Kendinize gelin, ey haddini bilmezler!” der.. bütün bunlardan bir şey anlamayınca da derdest eder ve işlerini bitirir.

Evet, Hz. Muhammed’le (sallallâhu aleyhi ve sellem) muharebe yapılmaz, O’na karşı çıkılmaz. Müeyyidi Allah’tır (celle celâluhu) O’nun. Hatta bir yerde O’nun biricik Hâmisi, zevcelerinin dahi küçük bir tavır almalarına karşı, O’nu teselli sadedinde mealen buyuruyor ki “*Allah senin arkandadır, melekler senin arkandadır.*”¹⁷⁸ Yani semavatın bütün ruhanî sekenesi seni teyit etmektedir. Senin orduların bunlar olunca, artık milyonlarla, milyarlarla sana karşı çıkılmaz ki! Karşı çıkan kafasını sert bir yere çarpıp kendi kafasını parçalamış olur.

Evet, Allah (celle celâluhu) belki imhal eder, ötede herhangi bir itiraz ve mazeretleri kalmasın diye, onlara on defa, yirmi defa, otuz defa mehil verebilir ve âdeta onlara şöyle der: “Görün, anlayın, doğru yola gelin, ahirette itirazınız kalmasın.” Ama, hadisin ifadesiyle, “*Bir kere de yakaladı mı artık iflah etmez.*”¹⁷⁹

DİPNOTLAR

¹⁷¹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü ’l-kübrâ*, 4/252; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve ’n-nihâye*, 4/240.

¹⁷² Taberî, *Tarihu ’l-ümem ve ’l-mülûk*, 2/146; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve ’n-nihâye*, 4/238.

¹⁷³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü ’l-kübrâ*, 2/137; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/371.

¹⁷⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü ’l-kübrâ*, 4/252; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve ’n-nihâye*, 4/238.

¹⁷⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü ’n-nebeviyye*, 4/12.

¹⁷⁶ Nasr sûresi, 110/2.

¹⁷⁷ Sâffât sûresi, 37/96.

¹⁷⁸ Tahrîm sûresi, 66/4.

¹⁷⁹ Buhârî, *tefsir* (11) 5; Müslim, *birr* 61.

3. ALLAH RESULUNUN OLUŞTURDUĞU ATMOSFER

A. ALLAH RESÛLÜ'NÜN GETİRDİĞİ İKLİM

Allah Resûlü'nün, yarınları bugün gibi, hatta avucunun içi gibi görmesi, O'na has bir keyfiyetti. Hudeybiye'den çıkardığımız o büyük ders de işte budur. Allah Resûlü öyle yeni, taze düsturlar ortaya koymuştur ki, zamanın yaşlanıp değişmesine mukabil bu düsturlar hep taze kalmakta hatta daha gençleşmektedir.

Allah Resûlü Allah tarafından bir kısım dinî disiplinler ve prensiplerle ortaya çıkmış ve kendi asrında bunları o asrın insanına tebliğ ve talim etmiştir. Onlar da bize kadar bu meseleleri ulaştırmışlardır. Bütün geçmişlerimizden Allah (celle celâluhu) ebeden razı olsun! Bir kadirşinaslık ifadesi olarak bu mevzuda Kur'ân bize şunu talim eder:

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا

“Allahım, bizi mağfiret eyle, Allahım, bizden evvel bu işe omuz vermiş, bu davayı göğüslemiş, şimdiye kadar bu işi getirmiş ne kadar selefimiz ve geçmişimiz varsa hepsini de mağfiret eyle.. ve inananlara karşı kalblerimizi gill ü giştan koru.”¹⁸⁰

Ta sahabe-i kirama kadar dillerimizde bu, bir kadirşinaslık ifadesidir. Her mezarın başında durup Fatiha okuduğumuzda bu kadirşinaslığı ifade etmeye çalışırız. Seleflerimiz bugüne kadar, tahminlerin üstünde bir performans sergileyerek, Allah Resûlü'nün arkasından birbirini takip eden bir sürü devlet kurmuşlardır. Bir Batılı diyor ki: “Hz. Muhammed çok büyüktür.” Neden? Çünkü ortaya attığı düstur, prensip ve disiplinlerle, yüze yakın devlet kurulmuş, pek çok medeniyetin mimarı olunmuş, dünyanın dört bir yanına ordular gönderilmiş ve bu ordular, başlarındaki liyakatli insanlarla her gittikleri yerden başarıyla dönmüşlerdir. Hatta bu yerlere sadece birer fatih olarak değil aynı zamanda birer ilim meşalesi gibi gitmişler ve dünyanın dört bir yanında ilim ocakları tütürmüşlerdir.

İşte Bağdat, işte Orta Asya'da düşmanlarımızın yıkmalarına rağmen, hâlâ yıkıp bitiremedikleri mâbedlerimiz, külliyelerimiz, şifahanelerimiz, camilerimiz ve işte muhteşem Endülüs! İlim ve sanat dâhilerini hayretten hayrete sevkeden bütün kadim âsârıyla.. kültürü ve sanatıyla.. ahlâkı ve insanlığın müşterek değerlerine saygısıyla! Beş

yüz senelik gaddar bir zaman cenderesinde ufalana ufalana yok edilme kertesine geldikten sonra bile bu bakiye-i mağdure karşısında ürpermemek kabil değil.

Bir de onlara sanatçı, estetiğe vâkıf münsif düşünürlerin gözleriyle bakılabilse... Kim bilir ne harika şeyler sezilecek ve ne ledünnî duygulara ulaşılabilecektir!

Evet, O'ndan sonra ve O'nun izleri üzerinde binlerce ilim yuvası kurulduğu, yüzbinlerce ilim ve sanat adamı yetiştiği gibi, O'nun getirdiği sistemi temsil eden yüzlerce devlet kuruldu. Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Harzemiler, Karahanlılar ve şanlı Osmanlı Devleti bunlardan sadece birkaçı...

İslâm dini, Hıristiyanlıkla mukayese edilmemelidir. Hıristiyanlık hiçbir zaman kiliseyi aşamadı. Devlet, ya teokratik idare dediğimiz papazların kafalarından çıkan içtihatlarla veya materyalist insanların kafalarından çıkan dünyevî prensiplerle idare edildi. Ama Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mesajı ve dini öyle değildi. O, kitap ve Sünnet'in canlı, derin, âlemşümül, içtihadı açık, tecdit derinlikli esasları üzerine kuruldu ve devam etti. Onun ikliminde zaman değişiyor, suret değişiyor, mânâ ve muhteva bâki kalıyordu. Bu dünyada medeniyetlerin, devletlerin biri batıyor, arkadan bir başkası doğuyor ve devamlı güneşler kol geziyordu.

Evet, meselâ, daha biri bitmeden öbürü hemen zuhur ediyor: Selçuklular kendi devirlerini, fonksiyonlarını tamamlar tamamlamaz, Allah (celle celâluhu) Söğüt'ün bünyesinde, ileride kelebek olup ışığa koşacak yeni bir Yusufçuk yetiştiriyordu. İpek böceği kelebek oluyor, kelebek üveyikleşiyor, üveyik de tavuslaşıyor ve Muhammedî semalarda şehbal açıyor, uçuyordu.. arızasız, eksiksiz; tabiatın içinde varlıkla bütünleşerek.. yeryüzünde Allah'ın halifesi olma televvün ve derinlikleriyle.

Evet, bu mânâ ve muhtevada büyük küçük yüzlerce devlet hep O'nu temsil ettiler, "Senden medet alıyoruz, medet ey Sultan-ı Rusül!" dediler. Ve Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) o semavî sofrasından istifade etti, O'nunla şekillendi, O'nunla yapılandılar...

DİPNOTLAR

¹⁸⁰. Haşr sûresi, 59/10.

B. O'NUN İKLİMİNDE YETİŞEN DÂHİLER

Allah Resûlü vahiyle müeyyed ufkuyla devleti ayakta tutacak dinamikleri çok iyi tespit etmiş ve bunları israf etmeden yerli yerinde kullanmıştır. O, büyük erkân-ı harpler yetiştiren.. ilim düşüncesini coşturan ruha ve mânâyâ giden yollar açan sanatkar düşüncelere yüksek gayeler belirleyen iç içe bir derinlikler menşurudur.

O, kendi döneminde bir sürü erkân-ı harp yetiştirmiştir. Kendinden sonra, cihanın fethine uzanan yolda, Halid'den Ukbe'ye, Ukbe'den Ahnef'e, ondan Tarık'a ve ondan da Muhammed b. Kasım'a kadar nice büyük erkân-ı harpler yetişmiştir ki, münhasıran bu zaviyeden o büyük oluşumun kaynak ve mimarına baktığımız zaman, O'nu yalnız askerlikle işgal etmiş sanırsınız. Günümüzdeki Akkad gibi pek çok araştırmacı, saadet asrını, dehaya açık istidatların harmanı gibi görürler.

Evet, "Hz. Muhammed Medresesi", istidatları alabildiğince yükseltebilen ve yükseltmiş olan biricik medresedir. O medreseye uğrayan herkes, tabiatının müsaadesi ölçüsünde, aklî, kalbî, ruhî bütün melekelerini geliştirebilmiş ve dehalaşmıştır. Hz. Ebû Bekir, askerî, idarî ve ilmî bir dâhi.. Hz. Ömer, Osman, Ali (radıyallâhu anhüm) birer böyle dâhi.. Halid, Sa'd, Ebû Ubeyde, Alâu'l-Hadramî, Ka'ka' birer askerî dâhi... Ve daha yüzlercesiyle o ışık çağı âdeta bir deha çağı görünümündedir.

Daha doğrusu, o çağ, insandaki istidat ve kabiliyet sermayesinin zerresi dahi heder edilmeden değerlendirildiği, nemalandırıldığı bir altın çağdır.. ve yüzlerce dâhi ile mamurdur.

Afrika'yı bir solukta baştan başa İslâm hâkimiyeti altına alan Ukbe b. Nâfi, dâhi değilse kim dâhi? Ukbe, on beş yaşında at sırtına sıçrar ve değişik halifeler döneminde büyük sorumluluklar yüklenir. Atlas okyanusuna kadar bütün Afrika'yı zapt u rabt altına alır.. ve meşhurdur, atını Arab'ın "Karanlık Deniz" dediği okyanusa sürer; sonra da: "Allahım, bu deniz önüme çıktı, çıkmasa idi, Senin ism-i şerifini denizler aşırı ta ötelere götürecektim!" der.¹⁸¹

Yine o medreseden yetişen Berberî bir köle Tarık b. Ziyad da, dâhi bir erkân-ı harptir. Doksan-yüz bin kişilik İspanya ordusunu, on iki bin kişilik ordusuyla bir öğleden sonra, altından vurur üstünden çıkar ve Toledo'da kralın saraylarına ulaşır.¹⁸² O da bir dâhidir. Alâu'l-Hadramî, o da büyük bir dâhidir.. ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) devrinde

“Bu kadar çok dâhiyi kullanacak zeminimiz yok.” denmiştir. Bahreyn’de tevakkuf ve savaştan men azabına çarptırılmış bu dâhinin ibret dolu bir hayat hikâyesi vardır. Tarih yazarları derler ki: Halid’i al, Alâ’nın yerine koy, Alâ’yı al onun yerine koy, herhangi bir boşluk olmayacaktır.

Nasıl olur? Nasıl bir devirde bu kadar dâhi birden zuhur eder? Sa’d b. Ebî Vakkas bir dâhidir; İran’daki izlerini takip etsen bunu sen de anlayacaksın! Ebû Ubeyde bir dâhidir. Şurahbil b. Hasene bir dâhidir. Yezid İbn Ebî Süfyan bir dâhidir. Ve Allah Resûlü’nün arkasından daha niceleriyle bir deha silsilesi...

Başka türlü çöl aşılamaz, Öküz Nehri’ne, Sindâbâd’a, Çin seddine, Cebel-i Tarık’a ulaşamaz.. çeyrek asır gibi kısa bir zaman diliminde, buralarda hâkimiyet tesis edilemez.. idare ve asayiş sağlanamaz.. sağlansa devam ettirilemez... Hele geçmiş dinlerin, dinî teşkilatların iğfal, tadelil, tahkir ve tecavüzlerine karşı konamazdı ve bütün dünyaya rağmen bu sistem, bunca badirelere rağmen 12 asır zirvede kalamazdı.

Evet, onlardaki nübüvvet kaynaklı bu deha idi ki, uzun asırlar, cihanın peygamberâne idaresine muvaffak olunabilmişti. Evet, sanki Allah Resûlü gurub ederken, o güneşler güneşi parçalanıyor ve arkadan gelenlere taksim ediliyordu. Ve herkes o Muhammedî fetanetle dünya çapındaki bu büyük işleri temsil ediyordu. Bilmemki böyle bir dönemin eşini tahayyül ve tasavvur etmek mümkün mü? Görmek demiyorum, tasavvur etmek, hayallerde onu bulmak, hatta rüyalarda öyle bir şey misafir etmek mümkün mü? Size bir çırpıda nakletmeye çalıştığım bu isimler ve işaret ettiğim onların misyonları başlı başına değişik araştırmalara esas teşkil edecek mahiyette muhtevalı konulardır.

Biz, İslâm’ın yetiştirdiği bu askerî ve idarî dehalardan sadece ilk aklımıza gelen ve ilklerden sadece birkaçını zikrettik. Bütününü anlatmak ciltler istiabında bir çalışma ister ki bizim bu mini fasılda o konuya ve o çapta yer ayırmamız zaten mümkün değildir. Biz bu konulara dolayısıyla girmiş olduk ve sadece Allah Resûlü’nün, risaletiyle irtibatlandıracağımız hususlar üzerinde durduk. Beklentim ve ümidim, erbabı tarafından bu konuların genişçe ele alınıp incelenmesidir. İşte o zaman, Peygamber Medresesi birkaç buuduyla daha iyi ortaya çıkacak ve o sahaların lisaniyle “Muhammedün Resûlullah” dedirtecektir.

1. O Medresenin İlim Dâhileri

Devlet adamı, idareci, erkân-ı harp kadar ilme de açık o medrese, dünya kadar ilim adamı, düşünce insanı, hukukçu, müçtehit ve mücedditler yetiştirmiştir. Raşit halifelerle başlayıp ilk üç asırda hep kıvrım kıvrım zirvelerde dolaşan bu ışıktan yolun yolcularını sayıp dökme, hem bu kitabın hacmini, hem de bizi aşar. Sadece bir dönemde Mekke’de çobanlık yapan İbn Mesud’a bakmak yeter zannederim.

Kûfe O’nunla bir ilim merkezi hâline gelmiş ve O’nun ilim, irfan ikliminde, Alkameler, Esved b. Yezidler, İbrahim Nehaîler, Hammadlar, Ebû Hanifeler gibi fıkhîta, hadiste, kelâmda yüzlerce, binlerce devâsâ kamet yetişmiştir ki hepsi de her şeyi ile o kudsî me’haze medyun ve O’nun boynu tasmalı kapıkullarıdır. Biz bu büyük gerçeği görmezlikten gelsek de, ilim tarihi bunları değerlendirip kaydetmiştir. Kaydedecektir.. ve bir kısım inatçı ruhlara rağmen, çok yakın bir gelecekte bir kere daha gürül gürül kâinatı velveleye verecektir...

a. Fıkıh Sahasında

Diğer bütün büyük ruhlar, sinelerimizdeki ihtiramla muhat yerlerinde kalsın ve bizi bağışlasınlar. Misal olarak içlerinden birini alıp kısaca onun üzerinde duracak “ve işte böyleydiler” diyerek diğerlerine de atıfta bulunacağız.

Ebû Hanife kimdir? Ebû Hanife bizim mezhep imamımız.. Türkiye’de büyük çoğunluğun mezhep imamı, ilmin, kültürün vicahî intikal döneminde etrafına topladığı dev adamlara düşüncelerini takrir ve dikte eden, ders halkasında ilk dönemlerin aydınlık topluluğuna Şeyhülislâmlık yapan İmam Ebû Yusuf’ları, İmam Muhammedleri, İmam Hasan Şeybânîleri, İmam Züferleri ve Hz. Şafî’nin üstadı Vekîleri yetiştiren bir üstadlar üstadıydı.. çağlara imzasını atıyor.. kendinden sonraki asırlara sesleniyor ve yüz milyonların imamı olma mevkiine yükseliyor.. onun ilk talebelerine ve hususiyile de İmam Muhammed’e dikte ettirdiği notları daha sonra Şemsüleimme Serahsî, otuz ciltlik meşhur *Mebûsât*’uyla şerhetmiş.. hem de bir kuyunun, bir sarnıcın dibinde.. her gün, talebeleri sarnıcın etrafında kümelenir.. o takrir eder, talebeleri de tespit...

Latîfdir, Serahsî’ye bir gün talebeleri: “İmam Şafî üç yüz dosya hadisi hıfzına almış.” derler. Bunun üzerine koca imam gayet mütevazi bir eda ile şöyle mırıldanır: “Demek benim hafızamdaki hadis zekâtıymış..!”¹⁸³

Ne anlarsanız anlayın! İmam Şafî de kendi başına ayrı bir dâhi, Everest Tepesi.. İmam Malik öyle bir zirve.. Ahmed b. Hanbel de öyle bir şahika idi...

Şimdi bir kere daha soralım: Ebû Hanife kimdi? Ebû Hanife, Allah Resûlü'nün ashabından İbn Mesud'un (radiyallâhu anh), Alkame'nin, Yezid'in, Esved'in talebesi mi? Hayır, talebesinin talebesi. Yani Hammad İbn Ebî Süleyman'ın talebesi. Gerçi Hammad da ayrı bir fıkıh dâhisi, bir hukuk dâhisi idi ama, Allah Resûlü'nün talebesinin talebesiydi.

Evet, âlemin karanlıklar içinde yüzdüğü, cihanın doğusunda batısında yalancı şafağın dahi olmadığı bir dönemde, insanlığı ve cihanları aydınlatacak bu ilim adamları birer birer Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) medresesinde yetişmişlerdi. "Cihanları aydınlatacak ilim, irfan ve vâridatlarıyla kıymetlerüstü kıymet ifade eden bu insanlar, mebzuliyetlerine rağmen kıymetli idiler." Kıymetleri nedretten kaynaklanmıyordu. Sadece Ebû Hanife döneminde, Kûfe'de belki o çapta elli tane dâhi saymak mümkündür.

Toprak ne münbittir, zaman ne mübarektir. Daha doğrusu bütün bunlar, Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) nurunun feyezânı ve irfan deryasının dalgalanmasındandır. Evet, O'nun sayesinde ki bedevî bir cemaatten insanlığı on dört asır aydınlatan ve kıyamete kadar da -inşâallah- aydınlatacak olan bir ilim kadrosu fişkirmiş ve dünyaları nura gark etmiştir.

b. Tefsir Sahasında

Tefsir bize göre başlı başına bir derya ve O'nun deryasına nisbeten de damla.. o deryayı gösteren bir damla Hz. Ali'den İbn Abbas'a, ondan Mücahid ve Said İbn Cübeyr'e, ondan da ta İbn Cerir, Fahreddin Râzî, İbn Kesîr ve günümüzün allâme müfessirlerine kadar öyle bir dâhiler arenasıdır ki, Efendimiz'in, insanlığın efendisi olduğuna dair başka delil olmasa, şahit olarak bu zatların O'na intisapları yeter.

Meselâ bunlardan İbn Cerir, başlı başına bir harikadır. Bakarsınız, tefsirinde, o âyetleri ve hadisleri, zamanüstü yorumlarıyla, semanın yedi kat oluşundan bahseder; arzın ve semanın, bir zamanlar bütün olduğuna ve sonra mevsimi geldiğinde infilak ettiğine dikkati çeker.. yağmurların rüzgârların temel prensiplerini ve bin sene sonra anlaşılabilir şeylerden dem vuran bir müfessir ve başlı başına bir dâhidir. İlmî

araştırmalar, İbn Cerir'in hayatının her gününe, 15 sayfa düşecek şekilde eser telif ettiğinden bahsederler. Şimdi o, dâhi değil de ya kim dâhidir?

Evet, tefsir sahasında da İbn Cerir'den Fahreddin Râzî'ye, ondan yüzlerce tefsiri tarayıp kocaman kitaplar hazırlayan İmam Süyûtî'ye ve devrimizin allâmelerine kadar, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektebinde, tefsir sahasında yetişen öyle insanlar vardır ki, eğer bir dönemde, batıda bunlardan biri zuhur etseydi, ona büyük bir âbide yapar ve onu bütün cihana ilan ederlerdi...

Bizim bir İmam Gazzâlî'miz vardır ki, pek çok ilim dalında eşi-menendi yoktur. Batılı, çok az insaflı olabildiğiştir.. Bununla beraber bir insaflı ânında Gibb, onu elinde asâsıyla, insanları büyüleyen bir harika ruh olarak resmeder. İmam Gazzâlî'den İmam Rabbânî'ye ve ondan da Bediüzzaman'a uzanan çizgide, Efendimiz'in talebelerinden yüzlercesiyle karşılaşmak mümkündür.

c. Hadis Sahasında

Hadis sahasının devleri ise, apayrı birer ilim ve fazilet âbideleridir. İmam Buhârî, İmam Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, İmam Ahmed b. Hanbel, Dârekutnî, Beyhakî, Dârimî.. evet bütün bunların hepsi tek başına, kendi sahasında, dünyaya yetecek insanlardır. Tabî ki, teker teker bu şahısların üzerinde durmamız ve onların ilmî yapılarını tahlil etmemiz, hele hedeflediğimiz şeyin hususiyetleri itibarıyla, kat'iyen mümkün değildir.

Sadece şu kadar söyleyeyim ki, bunlardan İmam Buhârî, 600 bin hadisi hafızasına aldıktan sonra, bunlardan sadece 4 bine yakını *Sahih*'ine almıştır.¹⁸⁴ Almada gösterdiği titizlik ise, başlı başına bir destan. Her hadis için abdest alıp iki rekât namaz kılar.. daha sonra, ruhen Hz. Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'la münasebete geçer.. ve cevab-ı savap alınca o hadisi kitabına dercedermiş.¹⁸⁵

İşte böyle bir dev imam da, Efendimiz'in herhangi bir talebesidir ve O'nun ders halkasında yetişmiştir. Günlerce yol katettikten sonra kendisinden hadis rivayet edecek olduğu şahsı, atına boş külâhını gösterip, içinde arpa varmış gibi davrandığını görünce, hiçbir şey sormadan geriye döner.. niçin böyle yaptığını soranlara da: "Hayvanı aldatan bir insanın beni de aldatıp aldatmayacağından emin değilim!" cevabını verir.. ve kim bilir,

bütün hayatını böyle titizlikle geçiren daha nice dâhi hadis imamları vardır.

İşte dinin zebercet konağı, işte onun altın kanatlı hameleleri ve işte hiç yanıltmayan gümüştan yolumuz.

d. İlimin Dünya Buudu

Eski-yeni ilim tarihi adına taraflı, tarafsız ve mukayeseli o kadar muhteşem eserler yazıldı ki bunları okuyup da muhteşem geçmişimize hayranlık duymamak kabil değildir. Müslümanların altın çağı sayılan bir dönemde, tıp, matematik, hendese ve bütün tabî ilim dalları, fıkıhla, tefsirle, hadisle ve kelâmıla atbaşıydı. el-Câbir'den (cebirin mürşidi) İbn Sinâ'ya, ondan İbn Batûta ve Harizmî'ye ve ondan, on asır yazdığı tıp kitapları Avrupa'da tedris edilen cerrahinin ustası Zehrâvî'ye kadar, -ki bir bilim mecmuası bu zatı anlatırken, "On Asır Yaşayan İlim Adamı" diye başlık koydu bunların hepsi, yüzlercesi ve binlercesiyle Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektebinin çıraklarıdır.

Bizde, niçin acaba bu büyük insanlar görülüp bilinmemiş ve bugün de çokları tarafından hâlâ tanınmıyor? Görülmemesi bir galat-ı histir. Batıda, bunlar gözden kaçmaz; zira bunlar orada, düz ovalara nisbet, ara sıra yükselen tepeler gibidirler.

Çok yüksek olmasalar da göze çarpabilirler. Buna karşılık, bizdeki zirveler ise mütemadidirler, bütündürler, ölçülemezlikleri bilinmezliklerini doğurmuş. Yani onlar, zirvelerin yan yana gelmesi gibidirler. Çukuru yoktur ki; bilinebilsinler.

Bize gelince, biz vefasızlık ettik ve bu hâle geldik. Biz o âsârı değerlendiremedik. Batı onunla rönesansını tahakkuk ettirirken biz, bir kısım kuruntulardan sıyrılamadık. Kabahat bizde.. ilklerde değil, sonraki mirasyedilerde.. kabahat, deryanın içinde oldukları hâlde, deryanın kıymetini bilmeyenlerde.

"O mahiler ki deryada yaşar, deryayı bilmezler."

2. Ruh Dünyasının Kahramanları

O'nun ikinci derecede bir buudu, vilâyet.. vilâyet adına Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), öyle insanlar yetiştirmiş ve açtığı kapı ile öylelerini evc-i kemalât-ı insaniyeye yükseltmiştir ki, kimileri "Perde-i gayb açılrsa yakînîm

artmayacaktır.” der.¹⁸⁶ Kimileri, yerde iken Arş-ı A’zam’ı seyreder, kimileri, Hz. Cebrail’in o muhteşem heykelini (varlığını) müşâhede ile kendinden geçer.. kimileri Kur’ân ve Sünnet’in sır buudlarını didik didik eder ve işaretlerden dantelalar örer.. işte, *Celcelûtiye*, işte *Nehcu’l-belâga*, işte *Mesnevî*, işte *Fütûhu’l-gayb*, işte *Füsûs* ve *Fütûhât!*

Kadirşinaslığının depreştiği bir gün Edison şöyle der:

“Ben elektriğe giden yolu Muhyiddin İbn Arabî’nin *Fütûhât-ı Mekkiye*’inde buldum.” O sırlı beyanlarıyla *Fütûhat-ı Mekkiye*, bugün de elimizde.. Kur’ân’ın bir sırlı ifadesinden, elektriği, elektronları, ampülü istinbat etmek, bazı noktalardan tenkit görse de tevili çıkmış bir hâdisenin kritiğini yapmak bir bencillik gayreti olsa gerek. İnsan, pek çok hakikate, hem böyle vilâyet rampasıyla, hem de laboratuvarlarla, araştırma merkezleriyle ulaşabilir. Biz, ulaşamamışsak, ulaşamıyorsak, o, düşünce tutarsızlığında, muhakeme fakirliğinde; kalb zaafında, irade ve azim yetersizliğinde aranmalıdır. İbn Arabî, Mevlâna, İmam Rabbânî ve Bediüzzaman gibi çağlarını aşmış insanları anlamak şöyle dursun, onların keşfettikleri şeylere akıl erdirmek bile çok zordur. Bir Şâh-ı Nakşibend Hazretlerini, bir Mâruf-u Kerhî’yi, bir Şazilî’yi, bir Şah-ı Geylânî’yi, bir Ahmed Bedevî’yi, bir Şeyhu’l-Harrânî’yi nasıl anlayacağız ki?

İşte bütün bunlar, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektebinin sadece çırakları ve tilmizleridirler. Bize göre dâhi insanlardır ama, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektebine ve medresesine göre sadece bir düzine çıraklardır -O çıraklara ruhum feda olsun!- ve hep o şem’aya pervane olmuş, O’nun etrafında dönmüş, ışık âşıklarındırlar. Gözleri gayba açılmışsa, (İmam Süyûtî gibi: “Ben uykuda değil; uyanırken hayatımda 70 defa Hz. Muhammed’le (sallallâhu aleyhi ve sellem) görüşüm.” diyor.¹⁸⁷ yine Allah Resûlü’nden öğrendikleriyle açılmıştır.. ışığa koşmuşlarsa O’nun cazibesiyle olmuştur.

Bizler, derdest üç boyutlu mekânın hapisleri ve onun itibarî bir buudu olan zamanda esirleriyiz. Onlar ise zaman ve mekânı aşarak bir değişik buuda, belki her gün Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile yüz yüze ve diz dize yaşıyorlar.! Hatta onlardan biri şöyle diyor: “Eğer bir lahza O’nunla görüşmesem mahvolurum. Çünkü bütün varlığımı O’na borçluyum, günebakanın (ayçiçeğinin) açılıp kapanmasının güneşe programlandığı gibi, ben de hayatımı O’nu takip ve müşâhedeye borçluyum. O, gönlümde battığı zaman, ben de bittim demektir.”

Bunlar Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektebinin talebeleridir ve gelecekte de aynı kaynaktan yeni oluşumlar -inşâallah- fıskıracaktır. Velilik benim saham değil. Ben veliler bezminde olsam olsam onların kitmîri olabilirim.. veya o âlemin sadece hayranı. İnşâallah bir gün içinizdeki, hususî uyanmalar sayesinde, pek çok kimsenin hakâika gözleri açılacak ve beni tasdik edeceklerdir.

Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne muhteşem bir mürşiddir ki, bugün mistisizm dünyasında, yogizm dünyasında, O'nun çırakları, boşluğun, lafazan mürşit taslaklarını öyle bir silip geçmişlerdir ki, muhalif bir rüzgâr esmezse, daha şimdiden “Geleceğin dünyası Hazreti Muhammed’indir (sallallâhu aleyhi ve sellem).” diyebiliriz. Evet, Muhyiddin İbn Arabî bugün, batılıyı öyle büyülemiştir ki, Almanya’da hem de Alman ırkından binlerce Müslüman, Muhyiddin ve emsalinin neşrettiği nurlar sayesinde, Hz. Muhammed demektedir. Eğer bir yerde Abdülkadir Geylânî, Mevlâna, Muhyiddin, İmam Rabbânî ve Bediüzzaman, kalblere girip gönülleri Hz. Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) çevirebiliyorlarsa, bu tamamen onların üstadlarına ait bir kuvve-i kudsiyyedir.

Hz. Mevlâna bir dev insandır. (Bazılarının, onu değişik bir zaviyeden ele almaları, hatta ve hatta Peygamber Efendimiz’in yerine koymaya çalışmaları, şu-bu peygamberidir demeleri bir yana) Hz. Mevlâna nâmütenâhîliğe yelken açmış, büyük kametlerden ve melekûta açık hikmet erlerindedir. Aşkın, ızdırabın, heyecanın, samimiyetin eşsiz temsilcisi.. ve teşbihlerle temsillerle hakikat-i uzmâ’ya, mutlak hakikata ulaşmanın en büyük kâşiflerinden birisidir. Ve, Hz. Mevlâna Celâleddin Rûmî, aynı zamanda bir söz üstadıdır. Erbabına göre bir sihirli asâ da onun elinde vardır ve iklimine giren mutlaka büyülenir.

3. ... Ve Dil Erbabı

Allah Resûlü Arap söz sultanlarının şâhı, Acem bülegâsının da şehinşâhidir.

Bu sahada da O'nun dünya kadar şahidi vardır. Hassan b. Sabit'den Ka'b b. Malik'e, Abdullah b. Revâha'dan Ka'b b. Züheyr b. Ebî Sülma'ya, Lebid'den Hansâ binti Züheyr'e.. ve ondan da bütün Abbasi, Emevi, Selçukî ediplerine kadar gelmiş-geçmiş ne kadar söz üstadı varsa, en değerli beyanlarını O'nunla, O'nun mesajıyla ve O'nun sözleriye alâkalı ifade etmiş ve o üstadlarına karşı tazimde kusur etmemişlerdir. Ve hele İran şairleri...

Goethe'nin bir gün Prens Müller'e şöyle dediğini Haydar Bammad naklediyor: "İslâm tarihinde özellikle Selçukluların, Abbasilerin ve İranlıların yaşadığı İran'da, çeşitli devirlerde dev şairler yetişmiştir. Fakat İslâm dünyasında bunların sadece dördü, beşi kabul edilir."

Goethe gibi Almanya'da dile yeniden haysiyetini kazandıran ve onu yeniden keşfeden bilhassa Faust'u ile edebiyatta yeni çığır açan bu adam diyor ki:

"Bu ülkede çeşitli devirlerde, dev insanlar yetişmiştir, fakat İslâm dünyası bunların beşini alır; Mevlâna Celâleddin Rûmî, Hâfız, Firdevsî, Enverî, Nizamî. Bunun dışında hepsini atarlar, yani diğerlerini şair saymazlar. Edip değil diye attıkları arasında öyleleri vardır ki (Goethe'nin sözü) ben onların ellerine su dökmem."

Şaşkınlığımızla kalalım! Kimleri şişiriyor, balonlaştırıyoruz ve kimlere karşı alâkasız ve bîgâneviz.!

Bilmiyorsak bilelim, Hâfız'ı taklit etmeyen Batılı yoktur. Osmanlı edebiyatı da büyük ölçüde Hâfız'ın dünyasıyla içli dışlıdır. Evet işte, İranîsiyle Turanîsiyle bütün bunlar, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektebinin çırakları ve O'nun bıraktığı malzemeyi kullanan mimarlardır.

Benim size arz etmeyi plânladığım daha pek çok şey olabilirdi.. ama, tasdi' etmemek için kesiyorum; zira, O'nunla alâkalı, anlatmayı düşündüğüm daha pek çok şey var.. ve tabî bu arada O'nun askerlik yanı...

DİPNOTLAR

¹⁸¹ İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-tarih*, 3/451.

¹⁸² İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-tarih*, 4/267-268.

¹⁸³ Kasım b. Kutluboğa, *Tacü't-terâcim*, s. 183.¹⁸⁴ İbn Hacer, *Mukaddimetü Fethi'l-Bârî*, 1/7, 489; Nevevî, *Şerh-i Sahih-i Müslim*, 1/21.

¹⁸⁵ İbn Hacer, *Mukaddimetü Fethi'l-Bârî*, 1/7.

¹⁸⁶ Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnû'*, s.149.

¹⁸⁷ Nebhânî, *Câmiü kerâmâti'l-evliyâ*, 2/158.

4. EFENDİMİZİN ASKER YANI

A. ERKÂN-I HARP PEYGAMBERİ

1. Cihad ve Hedefleri

Belki bir süre Allah O'na, maddî cihad kapılarını kapalı tutmuştu. İşin tabiatı icabı veya her şeyin bir vakt-i merhûnu olması hesabıyla uzun seneler bu hep böyle devam etmişti. Neden sonra onlara Allah (celle celâluhu) meşru mücadele, muharebe ve kuvvet kullanma kapıları açmış ve: “Sen de artık hakkını, hukukunu müdafaa edebilirsin.”¹⁸⁸ demişti.

Bu arz ve amîk bahse girmeden evvel, bir kısım kimselerin zihinlerinde, bazı istifhamlara esas teşkil edebilecek, bir iki hususu basitleştirip arz etmek istiyorum:

Efendimiz'in fetanetinden, fetanetin sevkü'l-ceyş buudundan bahis açmadan evvel, O'nun ne zaman ve hangi dönemde cihada memur edildiğinin üzerinde durulmasında yarar var. Bir taraftan umumî mânâda cihadın anlaşılması, diğer taraftan da, maddî cihadın başlama tarihinin bilinmesi çok önemlidir. Din düşmanları cihadın mânâsını çarpıtarak, vefasız dostlar da zaman ve mevsimleri birbirine karıştırarak sürekli zihin bulandırıyorlar; her iki cepheye de bazı şeylerin doğru anlatılmasının lâzım geldiğine inanıyorum.

Efendimiz, bütün hayatı boyunca, İslâm'ın getirdiği prensiplerden kıl kadar dahi inhiraf etmemiştir. Zaten O'nun bütün hayatı, İslâm'ın pratiğe dökülme ameliyesinden başka bir şey değildir. Bu durum, cihad ve harp mevzuunda da, diğer sahalarda da böyledir.

a. Müdafaa

Evvelâ; İslâm bir millet veya ferdin, kendi varlığını tehdit eden, onu yok etmeye, öldürmeye çalışan mukabil güce karşı, nefis müdafaasını, karşı koymayı meşru kılar hatta bazı durumlarda onu emreder. Biri sizin varlığınızı, malınızı, canınızı, dininizi, ırzınızı tehdit ediyorsa, onunla göğüs göğüse gelir, bu işin kavgasını verir ve kendisiyle hesaplaşırsınız. Meselâ, diyelim ki: Hasım bir ülke, kendisiyle sizin aranızdaki hudutları deldi ve içeriye girdi, ne yaparsınız? Ülkenizdeki bazı kimseleri yılan-çıyan hâline getirip üzerinize saldırsa ne düşünürsünüz? Bir yerde soydaşlarınız gadre uğratıldığı zaman nasıl

davranırsınız? Herhâlde bu sorulara “Hiç!” deyip geçemezsiniz!

İşte, bu noktadan hareketle, Allah Resûlü tam 14 asır evvel kuvvet kullanmayı da bir disiplin olarak kabul etmiş ve Müslümanın, Müslümanca yaşayabilmesi için, hikmetin yanında kuvvetin, irşadın yanında caydırıcı gücün bulunması zaruretine de parmak basmış ve onurlu, haysiyetli yaşama yollarını göstermiştir. Evet, kuvvetli olacak, kuvveti hakkın emrine verecek.. sözünüzü dinletecek ve kesilmesi gerekli olan sesleri keseceksiniz ki, yeryüzünde, dünya muvazenesinin temsilcisi olabilesiniz.

b. Zulmü Durdurmak

Saniyen; dünyada mazlumlar, mağdurlar vardır. Bugün biz, bunları himayemize almakla veya politika platformunda bazı başarılarla meseleyi halledebileceğimizi düşünüyoruz.. bir ölçüde bu mâkul de olabilir. Evet, soydaşlarımıza, dindaşlarımıza bağrımızı açıyor ve civanmertliğimizle bir kısım problemleri çözmeye çalışıyoruz; ama bununla, bilmem ki, problemin kaçta kaçını hallediyoruz? Yanı başımızda bir buçuk-iki milyon gadre uğrayan insan ki, mesanesinin ucundan bir parçacık derinin kesilmesine müsaade edilmeyen.. ismi değiştirilen, Müslümanca merasimlerine müdahale edilen.. evet işte bu bir buçuk milyonun yarım milyonuna bağrımızı açsak bile, bir milyonu orada inleyip duracaktır.

Bir küçük devlete karşı, çok küçük bir problemi halledemeyince, bizi yakından alâkadar eden bunca dünya meselesinin altından nasıl kalkabileceğiz ki? Öyle ise, dünyada öyle bir devlet olmalı ki, kaşını çattığı veya az öfkelenildiği zaman başkaları hizaya gelmeli ve hadlerini bilmelidirler. İşte böyle büyük bir caydırıcı gücü sürekli elde tutmak, mazlumun, mağdurun imdadına koşmak ve ihkâk-ı hak etmek için mutlak lâzımdır. Bu da, o büyük güç ve aktivitenin yer yer bizzat gösterilmesiyle kolaylaşacak ve mümkün olacaktır. Ve geçmişte de öyle olmuştur.

Biz, dünya muvazenesinde bize düşen vazifeyi temsil ettiğimiz günlerde, Batılılar zulmen Hindistan’ı işgale yeltendiğinde: “Donanma-yı Hümâyûn, şimdi Hind Denizine açılıyor.” dediğimizde, tıpkı çapulcular gibi hemen kaçıyorlardı. Evet, o dönemde, dünya muvazenesinde bu kadar ağırlığımız vardı. Vardı.. ve Fransa’dan Hindistan’a kadar koskocaman bir dünyada, o müthiş hakemlik konumumuzla mazlumlar, mağdurlar bize koşuyor ve hak istirdadını, ihkâk-ı hakkı bizim kapımızda arıyorlardı.

Evet, İslâm'da, mazlumun, mağdurun, mahkûmun sahipsiz ve garibin imdadına koşmak için harp, meşru kılınmıştır. Zaten mü'minler imdada koşmazlarsa başka kim koşacak? Allah (celle celâluhu) bizi yeryüzünde ihkâk-ı hakla vazifelendirmiştir. O noktayı tutmayı varlığımızın gayesi bilmeli ve elde etmeye çalışmalıyız. Yoksa zulümler devam edecektir.

c. İrşad Hürriyeti

Salisen; İslâm'da harp ve cihad, hak ve hakikati, doğruluk ve istikameti neşretme hürriyeti engelleniyorsa, o hürriyeti muhafaza etmek ve sağlama almak için yapılır. Dikkat ediniz; hak ve hakikati neşretmek için muharebe yapılmaz! Hak ve hakikati neşretme hürriyeti engelleniyorsa onun için muharebe yapılır.

Dünyanın dört bir yanında, sizin irfana açık erleriniz, varsa mürşitleriniz, harekete geçecek ve herkese İslâm mesajını ulaştıracaksınız. Şayet bunu, başkaları engellerse, o zaman da engelleri ortadan kaldırmaya çalışacaksınız. Çünkü onların böyle bir davranışları, insanların hür iradeleriyle Cennet'e gitmelerine mânidir. Siz düşünce hürriyetini korumak ve muhafaza etmek için çalışacak ve sertliklerin, karşı koymaların bertaraf edildiği ölçüde dininizi neşredeceksiniz. Bunu yaparken de -İsterseniz bunu dördüncü bir esas da sayabilirsiniz.- insanlık şeref ve haysiyetini rencide etmeyecek, çoluk çocuğa dokunmayacak, kadınlara ilişmeyecek, mâbedlere çekilen ve kendisini ibadet ü taate veren insanlara zarar vermeyecek.. harp etmeyenlerle de harp etmeyeceksiniz.

Günümüzde henüz bu noktanın ne kadar gerisinde olduğumuz malum-u âlemdir. Bilmem ki, meskun sahalarda NBC kullananların hâlini “gerisinde olma” sözü ifade edebilir mi? Zannetmiyorum. Evet, daha dün denecek kadar yakın bir tarihte, Hiroşima ve Nagasaki'de, 80 bin insanı birdenbire bir atom fırtınası önüne kattı götürüverdi.. arkada 80 binlerce de alîl hasta ve sakat bıraktı. Hem de bunu medenî bir dünya yaptı!

Şimdi bir de bize bakın! Her halife ve tabiî başta Allah Resûlü olmak üzere etrafa asker gönderirken: *“Yaşlılara, kadınlara, çocuklara, kendisini ibadet ü taate vermiş ruhbanlara ve mâbedlere ilişmeyiniz.! Ağaçları yakmayınız.! Hayvanlara dokunmayınız.! Ve servetleri heder etmeyiniz.”*¹⁸⁹ diye emirler veriyorlardı. Bombaların canavarca kullanılışlarını onaylayan kimselerin, bilmem ki bu disiplinlere riayet etmesi mümkün mü?

Şimdi, muvazenede, inanmış insanların bulunmamasının nasıl bir boşluk meydana

getirdiğini bir kere daha müşâhede edin; sonra ister ağlayın ister inleyin! Keşke süper güçlerin birinin yerine biz olabilseydik! Herhâlde o zaman, bunca zulüm ve işkence olmazdı...

Şimdi size soruyorum: Sadece bu netice için dahi olsa cihad yapmak gerekmez mi? Evet, bunlar için yola da çıkılır, cihad da yapılır ki; Allah Resûlü de bundan dolayı hep o yolda idi.

Bu arîz ve amîk mevzuu, cihad konusunu müstakillen işlediğimiz bir kitapçıkta¹⁹⁰ tahlil etmiştik.. ona havale edip geçiyorum.

Efendimiz, Mekke döneminde kat'iyen maddî mukabele ve maddî mücadelede bulunmamıştı. Etrafını alan insanlara hep sükûnet, temkin ve sabır tavsiye buyurdu. Bu dönemde sadece Kur'ân'ın elmas düsturlarını kullandı. 14 sene, sinelere girip, gönülleri fethetmeye çalıştı. Evet, Efendimiz, o kömürü elmas, taşı toprağı altın yapan mübarek sözleri ile tam 13 sene, "Dövene elsiz, sövene dilsiz ve İslâm yolunda gönülsüz gerek." dedi. Kandan irinden deryaları geçmeye çalıştı. Gözünün önünde insanlar öldürülüyor, dövülüyor, tartaklanıyor, O, kendi büyük sıkıntılarıyla beraber bunları da sinesine çekiyordu. Meselâ; Âl-i Yâsir mezbahada kesilir gibi kesilip biçilirken yanlarından geçiyor, sadece *آل يَاسِرٍ فَإِنَّ مَوْعِدَكُمْ الْجَنَّةُ صَبْرًا يَا* "Ey Âl-i Yâsir, sabır! Neticede varacağınız yer Cennet'tir."¹⁹¹ diyebiliyordu.

O, bu kadar sabırlı ve kararlıydı ama, kâfir bir türlü hıncını alamıyordu.. ve ondan sonra da yapmayı plânladığı şeyler vardı: Mü'minleri bütün bütün Mekke'den uzaklaştıracak ve göçe zorlayacaklardı. Evet, doğup büyüdükleri, aziz ve şerif olarak yaşadıkları, rahat ve huzur içinde hayatlarını sürdürdükleri yuvalarından, çocuklarından koparılıp başka yerlere hicret ettirileceklerdi ve nihayet bütün Müslümanlar hicret etmeye başladı. Hz. Ömer'e kadar ilkler bütünüyle hicret ediyordu. Hz. Ömer (radiyallâhu anh) de göç ediyordu. Ama bu, öyle acı bir göç idi ki yanında hanımı da yoktu, çocukları da; tek başınaydı bu çileli yolculukta.¹⁹² Zira ancak, bu şekilde hicrete fırsat bulabilmişti. Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) göç ederken -fedakârlığa bakın ki- yanında her zaman "Anamız" deyip şerefle yâd edeceğimiz Âişe Validemiz (radiyallâhu anhâ) yoktu. Oysa ki o, henüz 7-8 yaşında bir çocuktuktu, pekâlâ neredeydi? Bilmiyoruz; zira göç ancak bu şekilde gerçekleşebiliyordu ve başka şekilde gitmelerine de imkân yoktu.

Evet, yurt, yuva terk ediliyor ve herkes göçe zorlanıyordu. Bir gün Utbe b. Rebâa,

Abbas b. Abdülmuttalip ve Ebû Cehil, İbn Cahş'ın binasının damına çıkmış, evin bu boş ve harap hâlini görünce, Utbe'nin gözleri dolmuş, Ebû Cehil ise şöyle demişti: “Senin yeğenin getirdi bütün bunları başımıza!”¹⁹³

Hayır; bunları O yapmamıştı; zalimler, gaddarlar, hazımsızlar, onları doğup büyüdükleri yerlerden uzaklaştırıyor ve onların hayvanlarına bile zulmediyorlardı. Kâfirin gözyaşları kendi zulmünün üzerine akıyordu.

Müslümanlar 500 km'lik bir yolu zâdsız, zahîresiz ve çölün sıcağında katetme mecburiyetinde idiler: O devirde böyle bir yolu katetmek bir ay sürerdi. Bir ay, sırtlarındaki elbiselerle çölde yatıp kalkacaklardı.. haydi elbise ne ise.. ne yiyip ne içecekleri belli değildi. Medine'ye hicret ettikten sonra da hep onuruyla yaşamış bu insanlar, âdeta Medine'nin “Ensar” dediğimiz topluluğuna sığınacaklardı.

Bakın azab üstüne azaba! Ne var ki o kudsîler topluluğu, hepsine hem de seslerini çıkarmadan katlanacaklardı. Niçin? Söz Sultanı onlara diyor ki: “*Sesinizi çıkarmayın, sabredin zira neticede varacağınız yer Cennet'tir.*”

Efendimiz, Allah'ın (celle celâluhu) emirleriyle hareket ediyor ve hissiliğin zerresine dahi yer vermiyordu ama, gel gör ki karşı tarafın hıncı bir türlü yatışmıyordu. Evet, Müslümanları yurtlarından, yuvalarından ettikten ve o kadar insanı boğazladıktan, tehcire tâbi tuttuktan sonra dahi, bir türlü hınçlarını alamamışlardı. Bir gün aralarında daha vahşice bir karara vardılar: “Onların mallarına, mülklerine el koyalım ve tarlalarını aramızda taksim edelim.”¹⁹⁴ O kadar ki 8-9 sene sonra Allah Resûlü Mekke-i Mükerreme'ye hem de muzaffer olarak teşrif buyurduğunda Hz. Üsâme soruyor: “Yâ Resûlallah, hangi hanede ikamet buyuracaksınız?” O, gözleri dolu dolu şöyle cevap veriyor: “*Akîl bize ev mi bıraktı ki, gidip orada oturalım!*”¹⁹⁵ Yani, Allah Resûlü'nün doğup büyüdüğü bugün kütüphane olarak kullanılan o mübarek evinin bir köşesinde ârâm buyuracağı bir yer bırakılmamıştı. Akîl, neden sonra gözünü İslâmiyet'e açacak olan, Ebû Talib'in büyük oğlu.. o güne kadar Allah Resûlü'yle mücadele etmiş bir insan.. sonra da gelip Allah Resûlü'nün vârisi gibi O'nun malının üstüne oturmuş vefaya kapalı bir ruh. Herkesin malı taksim ediliyordu.

Evet, Mekke'de İbn Übey münafığı, bunu değerlendirecek ve bir gün bin vaveylayla Medine'nin içinde bağırp diyecektir ki: “Müslümanlar, siz burada oturuyorsunuz ama, menkul-gayrimenkul mallarınız taksim ediliyor.. pazarda, piyasada

peyleniyor. Bir gün ne orada, ne de burada hiçbir mâmelekiniz kalmayacak.”

Bu da ayrı bir zulümdü. Hatta bu zulüm içinde şunu görmek mümkün (Mevsimi gelince onu Allah Resûlü'nün seriyelerinin hikmetlerine dikkat çekeceğim noktada dikkatinizi istirham edeceğim). Bir gün bütün bunlar yetmiyor gibi Müslümanların mallarını taşıyan kervan Şam'a giderken, Medine'nin kenarından geçiyor ve âdeti, “Bakın da yüreğiniz erisin!” diyorlardı... Bu arada Müslümanların deve ve koyunlarını da önlerine katıp götürmeyi ihmal etmiyorlardı.

İşte küfür çapulculuğu ve işte ettikleri. Aslında günümüzde yapılanlar da bunlardan farklı değil. Mehmet Âkif: “Tarihe tekerrürden ibaret diyorlar, ibret alınsaydı hiç tekerrür mü ederdi!” diyor. Ve işte yine zulüm zulüm üstüne.. mü'min gadre uğruyor, mü'mine destek olan zulme uğruyor, yurdundan, yuvasından ve hayat hakkından mahrum ediliyor.. varlığına ve bekâsına imkân tanınmıyor...

Şimdi müsaade ederseniz bir kere daha sorayım: Siz olsaydınız ne yapardınız? Düşünün ki binlerce sahabe aynı hisle meşbu, aynı şeylerle mecruh bulunuyordu. Hep yaralanmış ve her gün kalbinden ayrı bir hançer yemiş ve sürekli inim inim yaşamışlardı. Eğer onların bu ızdıraplarına karşı sema daha da “mehil” deseydi, inkisara düşerlerdi. Onun için rahmet ihtizaza geldi ve konuştu.. yani, Allah'ın (celle celâluhu) beyanı imdatlarına yetişti.

أَدْنِ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ * الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ

“Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin de, karşı koyup savaşmasına izin verilmiştir. Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir. Onlar haksız yere ve ‘Rabbimiz Allah’tır.’ dediler diye yurtlarından çıkarılmışlardı.”¹⁹⁶

Evet, zulmün muzaafını yapmış ve onları yaşama hakkından mahrum etmişlerdi. Şimdi de kendilerine karşı hep baskı uygulanan, her fırsatta hırpalanan ve öldürülmek istenen o insanlara hesaplaşma izni veriliyordu.. evet hüküm menatlandırılarak, “*Rabbimiz Allah, dediklerinden dolayı, haksız olarak yurtlarından, yuvalarından çıkarıldılar*”.. yani binbir mahrumiyete maruz bırakıldılar. Zevceleri, çocukları geride kaldı.. geride kalanlar da zincire vuruldu. Pek çok insan, hayatlarının 7-8 senesini orada zincir içinde geçirdiler.

İşte bu mazlumların, mağdurların, mahkûmların, kimsesizlerin hakkını korumak

için bu kadar ızdırap görmüş, bu kadar sinesinden hançer yemiş Müslümanlara, hesaplaşmak üzere izin veriliyordu. Aynı zamanda bu emirle Efendimiz, cihada memur ediliyordu.

İnsafsız bir kısım kefere ve fecerenin tarif ettiği gibi, Müslümanlık bir kılıç ve kan dini değildi. Vâkıa Efendimiz kılıç kullandı.. ve O'nun böyle gönderileceği, daha O gelmeden, geçmiş peygamberler tarafından haber verilmişti: Hz. Mesih İncil'de, O'nu anlatırken şöyle der: “O'nun elinde sopası, kılıcı vardır.”¹⁹⁷ İcabında hak edenlerle yaka paça olacak ve savaşacaktır. Ondan evvel bir başka peygamber de: “Kudsîlerin bayrakları önlerindedir.” diyordu.¹⁹⁸ Zira onlar dünyanın dört bir yanında o bayrağı dalgalandıracak, altına toplanacak, hak ve hakikatin mücadelesini vereceklerdi. Evet, sizin bayrağınıza kadar temadi eden o mübarek ruh, o mukaddes mânâ onların elinde, o devirde dünyanın dört bir yanında bayraklaşacaktı. Bu şartlar altında Allah Resûlü, cihada memur ediliyor ve hasımlarıyla da bu şartlar altında hesaplaşıyordu.

Âdeta O, muannit muasırlarına: “Düşünce ve fikir hürriyetini engelleyemezsiniz; insanlığa giden yolları tıkayamazsınız!” diyordu. Bin bir vahşet ve dalâletler tablosu olan Fransız ihtilal-i kebîrini, hürriyete açılmış bir kapı diye hâlâ alkışlarız. Hâlbuki içinde bin bir vahşet kol gezmiş ve her gün giyotinle binlerce insanın kellesi alınmıştır. Ve ihtilal, âdeta kendi kendini yiyip bitirmiştir. Öyleki, bir gün, Danton'u astıran Robes Piyer, Danton'a sorar: “Son arzun nedir?” Danton'un cevabı: “Bir arzum yok, nasıl olsa sepette kellelerimiz bir araya gelecek!” der. Ve, işte hürriyet kapılarını açan ihtilalin içyüzü ve işte kol gezen vahşet.! Kesmedikleri insan kalmadı. Evvelâ kral ve taraftarlarını, sonra da başkalarını...

Oysaki, tam 14 asır evvel, Allah Resûlü'nün karanlıkları yırtan o aydınlık ve ışıktan eliyle zulüm ve istibdat bertaraf ediliyor, hürriyet de getirilip insanlığın önüne seriliyordu. Mazluma, mağdura yardım edeceksiniz! Onlar orada inlerken, siz burada oturup o iniltileri ney gibi dinleyemezsiniz! Bu tıkanıklığı kuvvet sökecekse, hakkaniyet duyguları içinde onu da kullanacaksınız! Fakat biz, bugün bunu yapamıyoruz. Allah Resûlü, yapma imkânı elde ettiği zaman oturdu ve hesaplaştı. Bununla beraber öyle mâkul, öyle mantikî hesaplaşmalar oldu ki, Allah Resûlü döneminde İslâmî cephede ölen insanların sayısı, sadece 100 küsurdu. Dikkat ediyor musunuz, sadece İkinci Cihan Harbinde, iki vahşet birbiriyle boğuşurken 40 milyonu aşkın insan ölmüştü. Rusya'da gayri insanî bâtil bir sistemin oturması için bir çırpıda yüz küsur milyon insan öldürülmüştü. Onların kanları

üzerinde âdeta gemiler yürütüldü, enkazlarından binalar yapıldı ve bu binaya da “yeni sistem” demek istendi ki, bu sistemin adı komünizm idi.

“Yamyamları geçmişti beşer yırtıcılıkta!

Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdı.”

Batsın yerin dibine beşerî heveslere dayanan sistemler! Zaten batıyor ve batacak... Fitrî olmayan, tabîi olmayan, hakka dayanmayan, içinde hak düşüncesine neşv ü nema hakkı vermeyen bütün sistemler batacak.

Evet, 10 senelik Allah Resûlü döneminde, dünya kadar hakikatleri gerçekleştirmek için karşı tarafla yaka paça olunuyor ve İslâmî cepheden -Diğer cepheyi bilmiyorum- sadece 100 küsur insan vefat ediyor. Hâlbuki, yukarıda da söylediğimiz gibi İkinci Dünya Savaşında öldürülen insanların sayısı 40 milyonu aşkındı. Bu rakam içinde, yaralanan, sakat kalan ve sonra ölenler yoktur.

Saadet Asrı, insanlık duygusunun, düşüncesinin, insana saygı ve hürmetin geliştirildiği bir dönemdir ve günümüzde hümanizma bu noktaya henüz ulaşamamıştır. Ulaşması da mümkün değildir. Çünkü bu çığır açan Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). O'nun dünyasında mü'min harp eder. Harp eder ama, hiçbir zaman sulh esintileri kesilmez ve insanî değerler tezyife uğramaz. Boş yere insan öldürülmez, ülkeler işgal edilmez ve başka milletler sömürülmez.

d. İslâm'da Sulh Esastır

Büyük çoğunluğu itibarıyla Batı, ne dün ne de bugün bu ilâhî değerleri tanımadı. Ülkeleri istila etti. O ülkenin yeraltı-yerüstü servetlerine el koydu, insanları köleleştirdi ve müstemlekeler kurdu. Bunlar için harp etti, bunlar için kan döktü ve Balkan Harbi'nin, Birinci Cihan Harbi'nin, İkinci Cihan Harbi'nin, Körfez işgalinin, Somali çıkartmasının arkasında hep bunlar vardır.

İslâm'da harp ise, yüce bir dava uğruna, fikir hürriyeti, düşünce hürriyeti adına, insanlığa giden yolları açma uğruna yapılmıştır. Bununla beraber gerektiğinde sulha gitmeyi de ihmal etmemişlerdir. Çünkü sulh esas, harp ise tâlidir.

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş ve Allah’a güven. O şüphesiz işitir, bilir.”¹⁹⁹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

“Ey iman edenler! Hep birden barışa girin, şeytana ayak uydurmayın, o sizin apaçık düşmanınızdır.”²⁰⁰

Evet, işte bu ve benzeri âyetler, Müslümanları sulh ve barışa davet etmiş, onlara harp hâlinde dahi itidal ve istikameti göstermiştir. Onun dışındaki sistemler ise, harpleri canavarlık üstüne canavarlık, sulhları da harpten farklı olmamıştır. Adları, ne olursa olsun bu sistemler insanlığı idlâl adına ortaya attığı sistem kılıklı kargaşa düzeninden, şeytan nizamından başka bir şey değildir. O şeytan, bunları allar-pullar ve taraftarlarını aldatır. Çünkü o, insanın apaçık bir düşmanıdır. Bunu sizi kendi özünüzden, mânânızdan, tarih şuurunuzdan, tarih felsefenizden uzaklaştırmak için de yapabilir. Evet, harp ederken dahi sulh.. bazen mü’minler de mü’minlerle savaşabilirler, yine sulh, yine sulh!

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّ فَاءَ مَا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسَطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Eğer mü’minlerden iki topluluk birbiriyle savaşır, aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldırganlarla, Allah’ın emrine dönecekleri âna kadar savaşınız; eğer hizaya gelirlerse, aralarını adaletle bulunuz, âdil davranınız. Şüphesiz Allah âdil davrananları sever.”²⁰¹

İki cemaat birbiriyle yaka paça olur.. olur da vatan, millet parçalanma durumuna gelir ve iç kargaşa başlarsa, işte o zaman, vuruşanlar mü’min de olsa, İslâm vahdeti için onların yakasından tutulup hesabı sorulmalı ve ne pahasına olursa olsun, vatan ve milletin bölünmezliği temin edilmelidir.

Bunu Kur’ân anlatıyor.. anlatıyor ama, acaba biz ne yapıyoruz? Yakın geçmişimiz itibarıyla, durumumuzun çok da iç açıcı olduğu söylenemez. “Yeis mâni-i her kemaldır.” Ona düşen bir daha belini doğrultamaz.. ve bir bataklıktır, ona takılan mutlaka boğulur ama, bunca esbab-ı iftirak karşısında herkesin ümitvar olması da bir hayli zor.

Evet, mü'minler, yeryüzünde Allah'ın şahitleri, milletlerarası muvazenenin denge unsuru ve umumî âhengin de garantisidirler. Bu itibarla da, hak ve adalet istikametinde her şeye ve herkese müdahale edebilme mevkiindedirler. Kendi ülkelerinde veya başka bir devlette, işler, bütün bütün şirazedden çıkmışsa; yani müdahale edilecek kerteğe gelmişse, müdahaleye de gücümüz yetiyorsa, orada yeniden âhengi temin edip huzuru sağlamak bizim vazifemizdir. Bir kere de müdahale ve muharebeye karar verdi mi, artık hedef netleşip istikamet de belirlenmiştir. Allah'a tevekkül edip doğru bildiğin yolda yürüyeceksin. Zaten, Cenâb-ı Hak da Uhud'un o hazin sonu münasebetiyle **عَزَمْتُ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ** diyerek bunu emretmiyor mu? Yani: *“Bir kere de karar verdin mi, artık Allah'a tevekkül et!”*²⁰²

Evet, şartlar ve hâdiseler sizi maddî cihada çekerse, yani siz dininizi neşrederken, neşretme hürriyeti engellenir.. veya yeryüzünde mazlumların, mağdurların, mahkûmların iniltilerini durduracak kimse olmazsa.. yahut siz hakkı neşretmek isterken birileri buna karşı güç kullanırsa.. ya da sizin vatan ve toprağınıza tecavüz ve hayatınızı tehdit ederlerse, işte o zaman, meydana çıkıp onlarla yaka-paça olma zamanı gelmiştir.

2. İyi Hazırlanma

Meydana çıkılacağı zaman da, o duruma göre en uygun şekilde hazırlanmak bir vecibedir. Ve tabî en başta da moral gücü bakımından hazırlanmak gelir. Askerlik ilminin mütehassısları, harpte moralin ne demek olduğunu çok iyi bilirler.. bilir ve hassasiyetle üzerinde dururlar. Morale, dâyelik ve kaynaklık yapacak olan da, hiç şüphesiz imandır. İmanı olmayan bir insanın muharebe meydanında ciddî bir performans göstermesi düşünülemez.

a. Moral Gücü

Ve işte, mü'minin moral gücünü takviye edip onu ruh ve fizikî yönüyle muharebeye hazır hâle getirmeyi hedefleyen nurefşân birkaç beyan:

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

“O hâlde, dünya hayatı yerine ahireti iştira edip alanlar, Allah yolunda

savaşınlar. Kim Allah yolunda savaşır, öldürülür veya galip gelirse, Biz ona büyük bir ecir vereceğiz.”²⁰³

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِئَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِئَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

“Ey Nebi! Mü’minleri savaşa teşvik et! Sizin sabırlı yirmi kişiniz onlardan iki yüz kişiye galebe çalar. Sizin yüz kişiniz inkâr edenlerden bin kişiyi yener, çünkü onlar, akli ermeyen bir güruhtur.”²⁰⁴

كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ

“Nice az topluluk vardır ki, Allah’ın izniyle çoklara galebe çalmıştır.”²⁰⁵

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Gevşemeyin, tasalanmayın, siz üstünsünüz, eğer mü’min iseniz.”²⁰⁶

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

“Akıbet ve netice Allah’tan korkanlarındır.”²⁰⁷

Ve bu âyetlerden süzülen sarsılmaz bir prensip:

الْحَقُّ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى عَلَيْهِ

“Hak daima galiptir. Ona galebe çalınamaz.”²⁰⁸

Mü’min mücadele ederken bu duygu, bu düşünce ile kanatlıdır.. ve surları aşılamayan bir iman kal’asına tahassun etmiştir.

İşte Efendimiz, ordular hazırlarken evvelâ asker ve leventlerine bu iman, bu itminan, bu güven ve bu morali veriyordu.

İşte bu leventlerdi ki, karşı tarafın ölümden kaçtığı kadar ölümü kovalıyor, her yerde onu arıyor.. hatta onu Cennet kapısını açan bir sırlı anahtar biliyor ve “Acaba nerede şehadet kanyla abdest alacağım.. alacağım da, Rabbime kavuşacağım!” diyor ve muharebe meydanlarında âdetâ şehadet rüyaları görüyorlardı.

İşte her levendin gönül ve vicdanı bu duyguların buhurdanlığı gibi kaynıyordu.

Şimdi hiç, ölümü böylesine tahkir edenlerin önünde durulur mu? Zaten düşman da bunu yapıyor ve onları görünce tabana kuvvet kaçıyordu.

b. Caydırıcı Güç Olma

İkinci önemli husus ise, Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın, kendi ümmetini devletler arası muvazenede, en yüksek ve caydırıcı bir güç hâline getirme azmiydi. Zira siz kendi güç ve kuvvetinizi bu hâle getirmezseniz, başkaları saçınızla-sakalınızla oynar, tavır ve davranışlarıyla sizinle alay eder.. sizi hesaba katmadan size rağmen, sizin dışınızda kararlar alır ve sizi de, bu kararları tatbik etme mecburiyetinde bırakır.

Bunun önemli bir sebebi sizin, süper güçler karşısında ve devletler muvazenesinde ağırlığınızın olmamasıdır. Hâlbuki, Allah (celle celâluhu) şöyle buyurmaktadır: **وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ** **لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا** “Allah, kat’iyen kâfirlerin mü’minler üzerinde sulta kurmalarına yol vermez.”²⁰⁹ Yani yol yoktur ki, kâfir mü’minden üstün olsun, mü’minin üstünde olsun. Bir hıristiyan, bir yahudi veya bir hıristiyan ve yahudi topluluğu, bir putperest topluluğu, bir ateist ve komünist topluluğu, bir kapitalist topluluğu asla Müslümanlara hâkim olmamalıdır.. gerçek Müslümanlara zaten olamamışlardır. Zira Allah (celle celâluhu) buna kat’iyen razı değildir. Sanki, Cenâb-ı Hak: “Ben onlara bu kapıları kapadım.” demektedir.

Mü’min, başkasının baskısı altında yaşayamaz, Allah’tan (celle celâluhu) başkasına dayanarak sarmaşık gibi hayat sürdüremez. Zaten mü’mine, başkasının payandasıyla ayakta durmak yakışmaz. Mü’min, zulüm kedilerinin elinde bir fare hâline getirilemez.

Evet, ferden olsun, topluluk ve milletler hâlinde olsun, mü’minler, üstün hususiyetleri olan kimselerdir.. ve onlar hep üstte kalmalıdır. İşte Resûlullah, ümmetine bu hedefi göstermiş ve: “Sizin için yükselmenin sınırı yoktur, tutacağınız zirve de işte budur.” demiştir. Yeryüzünde bu ölçüde gücü elinizde tutmadığınız zaman sizi ezerler. Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel’in naklettiği hadisin ifadesiyle: “Başımıza üşüşür, ağzınızdaki lokmayı alır ve sizin sofranıza iştirak ederler.”²¹⁰ Yani, sofraya üşüşüyor gibi, Allah’ın (celle celâluhu) size bahşettiği nimetlere üşüşürler. İsterseniz günümüz itibarıyla, “Kerkük’teki, Dağıstan’daki, Suriye’deki, Libya’daki, Mısır’daki petrol ve başka cevherlere konmak için dört bir yandan üzerinize üşüşürler.” diyebilirsiniz.

Devlet-i Âliye oraları gül gibi idare ediyordu. Kimsenin burnu kanamıyordu. O türlü

idare ancak göklerde olabilirdi. Ama elinizdeki nimetlere göz diken ve sofranıza üşüşen, kefere ve fecere, ağzınızdan size ait lokmayı aldı ve sizin sofranızı kendi aralarında paylaştılar. O kadar ki, bir dönemde onlardan biri, herhangi bir yerde bir okul açınca, “Ne olur ne olmaz, çıkarlarımız adına biz de orada bir okul açmalıyız.” diye bir başka devletin de iştihası kabarırdı. Şarkta bilmem nerede hatta en küçük bir vilayette dahi üç tane ayrı ayrı devlete ait yabancı dilde tedrisat yapan okul.. ve Türkiye’de, üç yüzün üstünde böyle kültür emperyalizminin keşif kolları.. böyle değilse, bunlar Türkiye’de ne arıyorlardı? Biz kendi kendimizi yetiştirecek idrake, dirayete, kıyasete sahip değil miydik? Ve, neydi acaba, sürekli kan damarlarımızın içinde virüsler gibi dolaşmalarının gerçek sebebi, idaremizle içli-dışlı olmaları ve eğitim seferberlikleri...

Herhâlde bu kadar içli-dışlı olmak istemeleri bizi candan sevdikleri için değildi! Hayır, onlar, bizim ruh dünyamızı kemirmek ve törpülemek için gelmişlerdi!. ve çok defa da bunda başarılı oldular. Balkan Harbinde gelip üzerimize çullandılar.. Cihan Harbinde başımıza gaile oldular.. İkinci Cihan Harbini aleyhimize değerlendirmek istediler.. ama Allah (celle celâluhu) korudu, kolladı ve derken bu milleti bugünlere kadar getirdi.

Evet, niçindir bu başa gelenler? Hz. Muhammed Mustafa’nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) gösterdiği hedefin milletçe yakalanması için gerekli olan performans gösterilmediği için! Cenâb-ı Hak, tenbih sadedinde şöyle buyuruyor: **وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطٍ** **الْخَيْلِ** “Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın...”²¹¹

İlk Müslümanlar bunu çok iyi anladılar. Mevlâna Şiblî, Hz. Ömer’in (radiyallâhu anh) hayatını tahlil ederken: “Dört bir cephede hasımlarla hesaplaşılırken, onca at ve onca devenin harbe iştirak etmesine karşılık, harbe iştirak etmeyen atlar da vardı.” der. Meselâ Medine civarında bir çiftlik vardı ki, hiç harbe iştirak etmeyen asil Arap atlarından tam 4 bin tane, Suriye civarında da aynı şekilde 4 bin at besleniyor ve yedekte tutuluyordu.. evet, bunlar harbe iştirak etmiyor, ne olur ne olmaz diye ihtiyatta bulunduruluyordu.²¹²

O gün, Allah’ın (celle celâluhu) verdiği imkânlarla ve o imkânlar ölçüsünde işte böyle bir hazırlık vardı. Aslında, âyette geçen “ribat”tan, böyle hazırlıklı ve ihtiyatlı olma mânâsını anlamak da mümkündür. Çünkü ribat, daha has bir mânâ ile, ister insan, ister hayvan, bazı elemanların bir yere adanması, bağlanması, tahsis edilmesi demektir.

İşte Kur’ân bize, böyle bir hedef gösteriyor ve âdeta şöyle diyor: Din, dil, şeref,

namus, haysiyet, vatan ve bütün mukaddesatınızı, onlara kem gözle bakmak isteyen düşmanlarınıza karşı koruyun, kollayın ve bu işi gerçekleştirebileceğiniz gücü hazır bulundurmakta kusur etmeyiniz!. Düşmana fırsat, imkân vermeyiniz!. Vermeyiniz ki alaya alınan ve başkalarının elinde oyuncak hâline gelen bir millet olma durumuna düşmeyesiniz!.

c. Gerektiğinde Kılıca Başvurma

Kur'ân, yeryüzü muvazenesi adına, hikmeti kuvvetle payandaladığı gibi, icabında Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) de harp emriyle gelmiş bir nebidir. Tevrat ve İncil O'nun hakkında: **صَاحِبُ الْقَضِيْبِ** "Elinde silahı olan."²¹³ der.. evet O, hakkı neşreder, ancak, hak ve hakikatin neşrine engel olunursa kılıcı da kullanır. O, aynı zamanda kılıç peygamberidir. O, kılıç peygamberi olduğu içindir ki, Allah (celle celâluhu) O'na, Kur'ân'ın diliyle harp teknik ve stratejisini talim buyurmuştur. Bir âyet O'na şöyle demektedir:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُومٌ

*"Şüphesiz Allah, Kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, saf hâlinde savaşanları sever."*²¹⁴

Birbiriyle kaynaşmış, bütünleşmiş böyle bir saf tertibi, düşmanın yarıp geçmesine karşı en metanetli bir siper.. ve o güne göre en mükemmel bir sıralanış şeklidir. Evet, fertler birbirine bu denli kenetlenmelidir ki, birlik ve beraberlikleri, düşmana ayrı bir korku kaynağı olabilsin!. İşte Efendimiz, bu şekildeki harp tekniğini bizzat Cenâb-ı Hak'tan öğrenmiş ve birçok muharebede bu tekniği kullanmış ve başarıya ulaşmıştır.

Bu husus üzerinde Kur'ân ve Sünnet, o kadar hassasiyetle durur ki, bu mevzuda her gevşeklik gösteren mutlaka hırpalanır. Evet, eğer bize cephede düşmanlarla hesaplaşma görünüyorsa gevşeklik olmamalıdır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَنفَأْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْأَجْرَةِ فَمَا مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْأَجْرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ

"Ey iman edenler! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda savaşa çıkın.' dediği zaman olduğunuz yere kakılıp kaldınız? Ahireti bırakıp dünya hayatına mı razı oldunuz? Oysa dünya hayatının geçimi ahirete göre pek az bir şeydir."

إِلَّا تَنْفَرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Çıkamazsanız, Allah size can yakıcı azapla azap eder ve yerinize başka bir millet getirir. O’na bir şey de yapamazsınız. Allah her şeye kadirdir.”

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيًا إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Eğer O’na (Muhammed’e) yardım etmezseniz, bilin ki, inkâr edenler O’nu Mekke’den çıkardıklarında, mağarada bulunan iki kişiden biri olarak Allah O’na yardım etmişti. Arkadaşına (Ebû Bekir’e) ‘Üzülme, Allah bizimledir.’ diyordu. Allah da O’na güven vermiş, görmediğiniz ordularla O’nu desteklemiş, inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Ancak Allah’ın sözü yücedir. Allah Azîzdir, Hakîmdir.”²¹⁵

Evet, nasıl ki, siz yardım etmediğiniz bir zamanda, Allah (celle celâluhu), Nebisini bırakmamış ve bütün şerir güçlerin karşısında O’na yardımda bulunmuştu.. öyle de sadakat ve samimiyetiniz ölçüsünde size de yardım edecektir.

Allah Resûlü, Kur’ân’ın ışığı altında sürekli cemaatine bu yolu gösteriyordu ki, böyle bir cemaatin altta kalması, ezilmesi düşünülemezdi, nitekim kalmadı ve ezilmedi de. Öyle ise, yeryüzündeki muvazene garantörlüğü adına, Müslümanlar, her zaman hazırlıklı, tetikte, gerektiğinde ve çağrı vuku bulduğunda mutlaka cephede olmalıydılar. Aksi davranış günahdır; tevbe ve istiğfar ister... İşte saadet çağındaki misali:

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمُ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنَّهُ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

“Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek nefisleri kendilerini, habire ha sıkıştırıp, Allah’tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan, o tevbeleri geri bırakılmış üç kişinin tevbesini de kabul etti. Allah, tevbe etmeleri için onlara teveccüh buyurmuştu. Çünkü o, tevbeleri kabul eden ve merhametli olandır.”²¹⁶

3. İtaat Şuuru

İtaat çok önemlidir. Ondandır daha önemli olanı da, bedevi bir toplum içinde o itaat şuurunu geliştirmektir. Evet, o cahilî toplumda kimse kimseyi dinlemez ve kimse kimseyi kabullenemezdi. Ama O, deneye deneye onları öyle bir itaate alıştırdı ki, bir gün on sekiz

yaşındaki bir çocuğu, içinde Ebû Bekirlerin Ömerlerin, Osmanların, Alilerin ve daha nicelerinin bulunduğu bir ordunun başına kumandan tayin ettiğinde, bir iki sesin dışında kimse sesini çıkarmamıştı...²¹⁷

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاغْلُظُوا وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

“Ey iman edenler! Bir toplulukla karşılaşırsanız dayanın; başarıya ulaşabilmeniz için Allah’ı çok anın. Allah’a ve Peygamberine itaat edin. Çekişmeyin, yoksa korkar başarısızlığa düşersiniz. Sabredin; doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir.”²¹⁸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygambere ve sizden buyruk sahibi olanlara da itaat edin!”²¹⁹

Sahabe arasında itaat öylesine gelişmişti ki, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), halife olmasına rağmen, Hz. Ömer’i (radıyallâhu anh) vezir olarak yanına almak için, genç serdar Üsâme’nin yanına sokularak ona şöyle demişti: “Ey Allah’ın Peygamberi’nin tayin ettiği kumandan, serdar-ı a’zam! Müsaade edersen Ömer’i yanına alıp devlet işlerinde çalıştırmak istiyorum.”²²⁰

Halife izin alıyordu. Niçin? Çünkü Allah Resûlü onu kumandan tayin etmişti.. artık ona itaat edilirdi.. hem de ölesiye. Allah Resûlü, hayatı boyunca itaat üzerinde durdu.. ve söz dinlememeyi, kargaşaya, anarşiye açılan bir kapı kabul etti. Ve hiç kimseye nasip olmayacak şekilde bunda muvaffak da oldu.. öyle ki bir gün, Abdullah b. Hüzafe’ü’s-Sehmî’nin ordusunda, komutanın: “Kendinizi ateşe atın!” direktifi duyulunca, kendini ateşe atmaya teşebbüs edenler oldu. Oysaki bu bir intihardı. Neyse ki bunlardan bazıları: “Allah Resûlü bize böyle bir emirde bulunmadı. Çünkü bu intihardır, dolayısıyla Cehennem’e girmektir. Oysa ki, biz ateşten kurtulmak için yani Cehennem’e girmeyelim diye dine girdik. Bunu bir Resûlullah’a soralım.. soralım ki, emre bu hususta da itaat edecek miyiz?”²²¹

Evet, itaat bu denli derinleşti. Üstten emir geleceği âna kadar, kılıç darbeleri başına inip kalkıyor ve sen kütükte doğranan et gibi doğranıyorsun ama, gözünü kırpmıyorsun; zira komutandan henüz geriye çekilme emri gelmemiştir. Aksi hâlde herkes kendi kafasına göre

hareket ederse birlik ve beraberlik bozulur; baş ayak, ayak da baş olur, diyor Kur’ân-ı Kerim mealen:

*“Nizâa düşmeyiniz, cedelleşmeyiniz; yoksa işiniz fiyasko ile neticelenir, kuvvetiniz dağılır gider, siz de ayaklar altında pâyimâl olursunuz.”*²²²

4. Asker Nebi ve Farklı Taktikler

Allah Resûlü iyi bir asker olarak daima değişik taktikler uygulamıştı. Bir defasında uyguladığı taktiği, âdetâ bir başka defa uygulamıyordu. Onun için, hasımları, O’nun karşısında daimî bir şaşkınlık yaşıyorlardı. Günümüzde çok kullanılan, fakat o zamanlarda fazla bilinmeyen “kerr u ferr” ki, hücum etme, saldırma, geriye çekilme, düşmana beklenmedik baskınlar yapma.. Kureyş’in kafasını allak-bullak etmişti.

Allah Resûlü, Bedir’de düşmanlarını böyle karşılamıştı. Doğrusu, müşrikler neyle karşılaşacaklarını bilmediklerinden daha işin başında şaşkına dönmüşlerdi. Hem de, tam tekmil ordularıyla, atlarıyla, develeriyle, malzemeleriyle hazır bulunmalarına rağmen. Müslümanlarınsa, bizim tespitimize göre o gün sadece iki veya üç tane atları vardır. Ve herkese bir mızrak ve birkaç ok ya düşüyor veya düşmüyordu. Zira onlar, farklı bir mülâhaza ile Bedir’e kadar gelmişlerdi. Bununla beraber düşman, strateji adına o güne kadar yapageldiği şeylerin hiçbirinin tatbik edilmediğini görünce paniğe kapıldı.. ve artık, takdir çizgisinde esbap onları adım adım kovalıyor ve Allah’a eş-ortak koşulmanın tokatları olup suratlarına iniyordu.

Ve, yine bir taktik.. Cephede cemaatle namaz kılıyor, düşmana karşı bir fütursuzluk sergiliyor ve etrafa güven dağıtıyordu. Karşı taraf bunu bir fırsat olarak değerlendirmeyi düşünebilirdi. Ancak durum hiç de onların umdukları gibi değildi. Çünkü Cenâb-ı Hak, cephede kılınacak namazı Habîbi’ne şöyle talim etmişti:

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ

“Sen içlerinde olup da onlara namaz kıldırduğun zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar... Sen namaza durduğun zaman arkanda

bir kısım cemaat seninle namaza dursun. Bir diğer cemaat karşı tarafta pusuya yatsın, mevzilensin, onlar bir rekât kıldıktan sonra, onlar mevzilensin, bu defa da ilk mevzilenenler gelip namaza dursun."²²³

Düşman onları uzaktan gözetliyor; kılıçları, kalkanları, okdanlıkları yanlarında öyle namaz kılıyorlar. Tam hücum etmeyi düşündükleri zaman bir de bakıyorlar ki, namazın içinde bile strateji. Mevzidekiler namaza, namazdakiler mevziye gidip geliyor...²²⁴

Allah Resûlü, Rabbinin emriyle namaz içinde dahi taarruz, müdafaa ve düşmanın içine korku salma plânları yapıyor.

a. Kitmânîlik: Sezdirmeden Hareket Etme

Hitler, askerlik mesleği adına: "Sezilmeme sırrını ben keşfettim." dedi. Oysaki eskilerin ifade ettiği şekliyle, "Kitmânîlik" Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından ortaya atıldı ve insanlık O'nun sayesinde kitmânîliği tanıdı. Ne taarruz ne de müdafaada O'nun hedef ve stratejisini kimsenin bilmesi mümkün değildi. Yolun bir bölümünü katetmeden evvel, şuraya buraya gidiyorum demezdi.²²⁵ Mekke'ye bir konak mesafe kalıncaya kadar, ne müşriklerin ne de kendi ordusunun net olarak hedeften haberi yoktu. On bin yerde, tam on bin tane ateş yakınca, Kureyş'in içini bir korku sardı. Ne var ki, artık çare yoktu. O kadar burunlarının dibine sokulmuşlardı ki bir şey yapmaları mümkün değildi.²²⁶

b. Haber Ağları

Bu arada, o güne kadar duyulup bilinmedik öyle bir haber ağı kurmuştu ki haberler merkeze ânında ulaşıyor.. ve vakti vaktine değerlendiriliyordu. Allah Resûlü'ne ait haberlerin düşmana ulaştığına dair tarih hiçbir şey kaydetmiyor. Hâtıb b. Ebî Beltea bir aralık, küçük bir yanlışlık yapıp, O'nun Mekke'ye doğru hareketini, Mekkelilere haber vermek istemişti ama, ulakla yolda yakalanmıştı. Tabîî ona da bir şey dememişlerdi.. hem meseleyi hallettikten sonra, niye desin ki! O zaafını ifade etmiş, belli bir boşluğunu konuşmuştu.. gerçi bu zat, Bedir'de bulunmuştu ama belli bir boşluğu vardı.. o da muvakkaten o boşluğa takılmıştı... Boşluğu olmayan Zât ise (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bağışlamıştı.²²⁷

Evet, Allah Resûlü kendi hesabına bir haber ağı kurmuştu ama, O'na ait sırları elde

edecek haber ağlarına fırsat ve malzeme vermemiştir. O'nda öyle bir kitmânîlik vardı. “Sezilmeme”ye dair kim ne söylese söylesin, 14 asır evvel her şeyi, O'na talim eden Zât, bunu da O'na talim etmiş ve insanlık, gerçek kitmânîliği Hz. Muhammed Mustafa'yla (sallallâhu aleyhi ve sellem) tanımıştır.

Bir devenin bütün hızıyla koşup 48 saatte ulaşabileceği bir noktaya, Efendimiz, çok daha az bir zaman zarfında haber ulaştırabiliyordu. Düşünün ki, Efendimiz, Medine'de duruyor, orduları ise, ta Suriye önlerinde savaşıyorlardı. Bu uzak mesafeyi katetmek için, durmadan gidilirse 10 gün gerekiyordu. Ama, bu 10 günlük mesafeye Efendimiz'in habercileri 8 günde haber ulaştırabiliyorlardı.

İşte böyle müthiş ve baş döndürücü bir haber ağı kurmuştu. Niye olmasın ki Allah (celle celâluhu), O'na yol gösteriyordu, O da hep Allah'ın (celle celâluhu) gösterdiği yolda yürüyordu. İlk ulak, bir konak mesafelik bir yere kadar gidiyor ve orada istirahata çekiliyordu. Haberi ikinci ulak alıyor ve bir konak ilerde duran üçüncü ulağa haberi ulaştırıyordu. Üçüncü ulak dördüncüye, o da beşinciye, derken haber en dinç bineklerle, en dinç ulaklarla, en kısa zamanda, ulaşması gereken yere ulaşıyordu. Başka türlü, Mekke'de durup da, Fizan'dan haber almanın yolu var mı?..

O günün şartları ve imkânları içinde, muhteşem fetanet, her referansıya ayrı bir huzur, ayrı bir itminan, ayrı bir inşirah veren televvünler gösteriyor ve bize kendi risaletini ilan ve itiraf ettiriyor.

Bütün bunların yanında O, çok iyi bir asker olarak, sulh iktiza ettiği zaman hemen sulha yöneliyor ki, yukarıda bu hususa bir nebze temas etmiştik. Burada tamamlama kabîlinden, şunları da ilâve etmemizde yarar olacak:

Kur'ân O'na şöyle diyordu: “Eğer onlar sulha yanaşırlarsa, sen de yanaş ve Allah'a tevekkül et!”²²⁸ Yani esbaba riayet et ama, Allah'a (celle celâluhu) tevekkülde de kusur etme!

Esbaba riayet etmeden tevekkül, tembelliğin, şüursuzluğun, idraksizliğin; esbaba riayetten sonra tevekkül ise teslimiyetin, inkıyadın, Allah'a (celle celâluhu) bağlılığın, şeriat-ı fitriye ve âyât-ı tekvîniye prensiplerini, kanunlarını bilmenin ve onlara riayet etmenin ifadesidir

c. Tebliğde Devreler

Bir devre de Cenâb-ı Hakk'ın, O'na emri şu idi:

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

*“Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış; doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları daha iyi bilir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilir.”*²²⁹

Kim sapıklıkta, kim hidayette, Allah (celle celâluhu) onu çok iyi bilir. Sen sadece vazifeni yap ve gerisine karışma! Bu âyet bir bakıma O'nu ve cemaatini âdeta mağarada şarj olmaya, gerilim kazanmaya davet ediyordu. Arkadan bir devir geldi ki Efendimiz, Allah'tan (celle celâluhu) aldığı şu emirlerle tebliğini açıktan ve sert bir dille yapmaya başladı. Cenâb-ı Hak bu âyetle de O'na şöyle diyordu: *“Önce en yakın hısımlarını uyar!”*²³⁰ *فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ* *“Artık Sana emrolunanı başları çatlatırcasına anlat ve müşriklerden yüz çevir!”*²³¹

5. Hayatından Kısa Kesitler

İslâm açığa vurulunca, baskılar arttı ve bunun üzerine şehit olanlar da oldu. Sümeyye gibi, Yâsir gibi ve daha niceleri. Kimisi açlıktan, kimisi işkenceden, kimisi sinesinden yediği bir mızrak, bir oktan.. ve derken hicretler başladı... Habeşistan'a hicret, kendi kentlerine geriye dönüş ve ileride gerçekleşecek olan Medine'ye hicret ve hüzün senesi; Hz. Hatice-i Kübrâ ve Ebû Talib'in birden vefat etmesi ve esbab açısından Allah Resûlü'nün bütün bütün desteksiz kalması... Aslında Allah (celle celâluhu), sebepler adına, O'nun dayanabileceği her şeyi koparıp O'nun elinden alıyor, O'na, sürekli Müsebbibü'l-Esbab'a teveccüh yollarını açıyordu. Zira sebepler bütün bütün sukut etmezse, fitrat ve tabiat kanunları için mukarrabîn ölçüsünde Müsebbibü'l-Esbab'a teveccüh tahakkuk etmez. Sebepler bütünüyle yok edilmeli ki insan o esnada fitrî meyillerinin yanında ızdırârî ve cebrî olarak da “Allah”a yönelip tevhid nurunun sırlarını sezebilsin.. sezebilsin de vicdanında sırr-ı ehadiyet zuhur etsin.. tıpkı Yunus b. Mettâ'da olduğu gibi.. sonra da O'na yaptığı gibi sahil-i selâmete çıkarsın ve şecere-i yaktîn altında, ona görmesi gerekli olan nur-u a'zamı gösterebilirsin.

Evet, Ebû Talib'i alırken O'nun bir dayanağını alıyor, Hz. Hatice-i Kübrâ'yı (radıyallâhu anhâ) alırken ayrı bir dayanağını alıyor, böylece, arkadan gelenlere en büyük dersi vermek üzere O'nun nazarında sebepleri birer birer yok ediyor, O'nu Müsebbibü'l-Esbab'a çeviriyor ve sanki O'na şöyle diyor: "Sen daima 'Allah (celle celâluhu)' demeye namzet birisin; görmüyor musun ki, daha dünyaya gelmeden babanı, geldikten az sonra ananı, daha sonra dedeni, evet, seni kim himaye ettiyse birer birer elinden alarak daima sana şunu ihtar etti: "Habib-i Zîşânım, sakın ha, gözlerinin içine başka hayal girmesin! Her zaman Beni ara, Beni gör, Beni duy, Beni bil ve kâinatta, her çaldığın kapının arkasında Benim sesimi duymaya çalış!"

Allah'ın, O'nu yaşamaya zorladığı bu yol; ağır, çetin, zor, tahammülfersâ idi ama, Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) götüremeyeceği bir yük değildi; çünkü O, Allah'ın (celle celâluhu) gücüyle çok güçlü, Allah'ın (celle celâluhu) kuvvetiyle çok kuvvetli, acz u fakriyle kanatlı, yenilmez bir insandı.

Zâhirî sebeplerin vefasızlık ettiği yerlerden biri de Taif'ti. Allah Resûlü mesajını sunacak temiz sineler bulma ümidiyle gitmiş ve başından, vücudundan, ayaklarından, şakır şakır kanlar akarak geriye dönmüştü..²³² sonra Akabe'de ilk altı (bir rivayette yedi) kişiyle karşılaşma.. bunlar Es'ad b. Zürâre ve arkadaşlarıydı. Allah Resûlü'nün elini sıkıyor, sonra dönüp Medine'ye gidiyor ve ertesi sene on iki kişi, bir sonraki sene ise ikisi kadın olmak üzere yetmiş iki kişi olarak biat etmek üzere Allah Resûlü'ne geliyorlar.²³³ Bunların içinde kadın olarak Nesîbetü'l-Mâziniye (İslâm Tarihinin daima şerefle kendisini yâd edeceği Ümmü Umâre künyesiyle andığımız büyük kadın) ve bir de Esmâ binti Amr var.²³⁴

Bu büyük kadınlar o günden sonra seferde-hazerde Allah Resûlü'nden ayrılmadılar. Hatta irtidat hâdiselerinde, Ümmü Umâre, oğlu Habib'in şehit olduğu Yemame'de bizzat yine elinde kılıcı ve Uhud'dakine denk kahramanlığıyla sözünde ve vazifesinin başındaydı.²³⁵ Medine'nin bu ilkleri tarafından Allah Resûlü Medine-i Münevvere'ye davet edilir.. ve kumandan, ordusunun başındaydı artık.

O güne kadar kimsenin burnunu kanatmamış, kimseye bir şey dememişti. Hatta O, birine bıçağı verirken dahi onun keskin tarafını, kendine doğru tutar, sapıyla uzatırdı. Çünkü adam ürperebilir, korkabilirdi. Evet O, böylesine incelerden inceydi.. ve o güne kadar hayatında hiç kimseyi incitmemişti. Ne var ki, hak ve hakikatin intişarı ve Kur'ân'ın dört bir yanda şehbâl açması karşısında rahatsız olan, rahatsız olup engellemeye çalışan yarasalara

karşı elbette O “Sahibü’l-kadîb”, kılıcını kullanacak ve: “Ey yarasalar! Artık nurun önünü alamazsınız! Size gece yaşamak düşer.. savulun, gündüzün ışık ordusunun ve ışık süvarilerinin önünde durmayın!” diyecekti ve dedi de.

Lider, tebasıyla iç içe ve kumandan ordusunun başında idi. Önce içtimaî meseleleri halletti. Ashab-ı kiramı kardeş yaptı, Ehl-i Kitab’ı kendi saflarına çekti, onlarla sulh oldu ve bir anayasa hazırlayarak herkese emniyet ve güven telkin etti.

Daha sonra askerliğe yöneldi ve küçük müfrezeler teşkil etti.. derken etrafa keşif kolları çıkarmaya başladı. Keşif kollarının sayı itibarıyla on kişi ve daha az olanları ekseriyetle istihbarat ağırlıklı vazife görüyorlardı. Bunlar etrafı gözetiyor, muttali oldukları haberleri gelip Allah Resûlü’ne ulaştırıyorlardı.

Bir de sayı itibarıyla daha fazla olan müfrezeler vardı. Bunlar silahlıydılar.. eğitilmiş idiler. Her an vazifeye hazır bulunurlardı. Bunlara bugünkü ifadesiyle vurucu timler diyebiliriz. Allah Resûlü’nün timleri, yer yer keşif vazifesi de yaparlardı. Ama, iktiza ederse vuruşmasını da çok iyi bilirlerdi. Kendileri de dört defa bunların başında bulundu. Bazen sayıları iki yüz kişiye varan keşif kolları da olurdu. Bunlar, daha çok, düşmanı sindirme, içlerinde panik hâsıl etme gibi vazifeler görürlerdi.

6. Seriyelerdeki Hedefleri

Müslümanlar, hesaplaşmanın her çeşidine hazır idiler. Müşrikler de var güçleriyle onları böyle bir hesaplaşmaya zorluyorlardı. Vahiy geleli on üç sene, hatta içine girilen sene itibarıyla on dört sene oluyordu. Işıktan rahatsız olan insanlar, durmadan ışığı söndürmeye çalışıyor ve her yerde iman ve Kur’ân hizmetinin üzerine yürüyor, fırsat buldukça, birer birer Müslümanları derdest ediyor ve canlarına kıyıyorlardı.

Bugün “Bulgar mezalimi, Moskof mezalimi, Hindu mezalimi” diyoruz; diyoruz da, hiç olmazsa bugün bu tür zulmü kınayanlar var.. o gün Müslümanlara yapılan şeyleri kınayan bile yok.. kimse sesini çıkarmıyor. Kureyş ne yaparsa yapsın mâkul görülüyor ve vahşetin en utandırıcısı dahi tabî kabul ediliyordu. Çünkü, Kureyş, Mekke’nin efendisiydi.. ne isterse yapabiliirdi. O’nun bu despotizmasını yıkmak da yine Efendimiz’e düşüyordu. O’nun için seriyeler hazırladı ve dört bir yana saldı. O, bu keşif kolları ve

vurucu timlerle, belli hedeflere varmak istiyordu. Bu cümleden olarak:

a. Müslüman Varlığını Hissettirmek

Çevrede kendi mevcudiyetini hissettirerek, müşriklerin, Müslümanları Mekke'den kovmakla İslâm nurunu söndüremediklerini göstermekti.

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

“Onlar Allah’ın nurunu ağızlarıyla söndürmeye çalışıyorlardı. Bilmiyorlardı ki, Allah durmadan nurunu tamamlıyor.”²³⁶

Çölün o karanlıklı vahşeti ve birinci cahiliye içinde bile, Allah nurunun söndürülemeyeceğini Allah Resûlü onlara bu şekilde göstermek istiyordu.

b. Kuvvetin Hakka Ait Olduğunu Göstermek

Hem ispat ediyordu ki, hüküm sadece Mekke müşriklerine ve Kureyş’e ait değil.. hakkı temsil edenlerin de bir hissesi, bir payları var.. ve bir gün gelecek, kuvvet, elindeki bütün silahlarıyla Hakk’a teslim olacaktır. İşte o gün yeryüzünde söz sadece ve sadece hakkın eline geçecek.. ve işte o zaman hukukun üstünlüğü tam olarak günyüzüne çıkacak.

Allah Resûlü Kureyş’in haklı olmadığını; fakat, kuvveti ellerinde tuttuklarından dolayı yer yer ve muvakkaten hakka galebe çaldıklarını biliyordu. Bunun için de Allah Resûlüne hakkın kuvvetinin ilan edilmesi lâzım geliyordu ki, işte O da tertip ve teşkil buyurduğu bu seriyyeleri ile çevresine bunu anlatıyordu.. yani, Ebû Süfyanların, Ebû Cehillerin, Utbelerin, Şeybelerin, İbn Ebî Muaytlerin, Velidlerin insanlık üzerinde herhangi bir haklarının olmadığını, aksine onların insanlığın haklarını gasbetmiş istismarcılar olduğunu fiilen ortaya koyuyordu.

c. İrşada Zemin Hazırlamak

Bu seriyyeler irşad yolunun önündeki engelleri açmaya matufdu. Evet O, çölde bu keşif kollarıyla, zabıta kuvvetini ele geçirecek, kendi müşhidlerinin, mübelliğlerinin köy, kent her yerde gezmelerini temin edecek, yolları emniyet ve güven altına alacak, müşhidlerine çalışma atmosferi hazırlayacaktı.

Bu mülâhazalarla Allah Resûlü, hiç durmadan çevreye seriyyeler çıkartıyordu. Hicretten sonra, Bedir'de hasımlarıyla hesaplaşacağı güne kadar tam on yedi defa etrafa yıldırım birlikleri gönderdi. O, birkaç ayda varılabilecek yerlere, hatta Mekke'nin önlerine kadar, on yedi defa yıldırım hareketi tertip ederek, düşmana ruhanîler, melekler gibi göründü ve içlerine korku saldı. Onları yavaş yavaş Bedr-i Kübrâ'ya çekerken, tam felç etmiş olarak çekiyordu.

d. Emniyeti Temin Etmek

O günlerde çölde çapulculuk hâkimdi. Kim kuvvetli ise o haklıydı ve mazlumun hakk-ı hayatı yoktu.. kim kuvvetli ise, o sürekli eziyordu. Bunun karşısında Efendimiz, şunu plânlıyordu; her yerde askerî müfrezeler gezecekti ama, kimsenin kılına dokunmayacak, malına el sürmeyecek, ırza, namusa ilişilmeyecek, evet; silahlı insanlar milletin kapısının önünden geçecek ama onlar, emniyet ve güvenin bekçiliğini yapacak, kimsenin burnunu kanatmayacak.. ve herkese göstereceklerdi ki, çölde çapulculuktan başka şeyler de oluyormuş. Bunu, temsil etse etse ancak ta baştan çapulculuğa karşı ilan-ı harp eden Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) temsil edebilirdi.

Bu arada herkes, şunu çok iyi duymuş, anlamış ve bilmiş olacak ki, çöl sadece Mekke müşriğinin değil, Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onda bir hakkı var.. ve bu hak, zamanla, inkişaf edecek, nurun yayıldığı gibi yayılacak, her evde, her hanede, her vicdanda, her zihinde kendisini hissettirecek ve ettirdi de...

7. Seriyyeler

a. İlk Seriyye ve Hz. Hamza (radıyallâhu anh)

İşte, bütün bu maksatları tahakkuk ettirmek için Allah Resûlü, daha hicret buyurur buyurmaz, ilk yıldırım harekâtı emrini, yanına yüz kişi de katarak Hz. Hamza'ya (radıyallâhu anh) vermişti. O günlerde Allah Resûlü, çölde öyle bir haber ağı kurmuştu ki, kuş uçsa O'nun haberi olurdu. O günlerde içinde, pek çok muhacir malının da bulunduğu bir kervan, yeni Medinelilerin gözünün içine baka baka yakın bir yerden geçiyordu. Seyyidina Hz. Hamza (radıyallâhu anh), düşmanın gözüne bilinenden çok farklı göründü.. kimsenin burnunu kanatmadı ama, düşmanın kalbine korku saldı ve onları felç etti.. öyle

ki, arkalarına bakmadan kaçtılar..²³⁷ onlar çölde kaçadursunlar, köylü-kentli herkes onlara bakıyor şöyle düşünüyordu: Demek, Mekkeliler artık değişik bir kuvveti, bir gücü de kabulleniyorlar.

Bu ruh hâletinin, insanların gönlünde nasıl bir tesir yapacağı tariften vârestedir. Mekkeli, bu hareketlerin hemen hepsinde çareyi kaçmada buluyordu. Mekkeli kaçarken, Müslüman da onu kovalarken, etraf da mütehayyir, şaşkın, hayret içinde, ne yapacağını bilemeyen ve kaderdenk çizgisinde bulunan kimselerin buldukları kefeye Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) yumruğunu bütün şiddetiyle indiriyor ve o kombinezonu, kendi hesabına değerlendiriyordu. Halkta yaygın kanaat şu merkezde idi: Demek ki müşriklere bundan sonra kaçmak düşüyor.

Evet, Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) iyi bir erkân-ı harp olarak hasımlarını kovalıyor ve bu mânâ, bu ruh ortadakileri büyülüyor ve tesiri altına alıyordu. Her gün gönüller, İslâmiyet'e karşı daha da yumuşuyor.. ve değişik kabilelerden fevç fevç İslâm'a dehalet oluyordu. Yollar artık emniyet altına alınmış, İslâm güç ve kuvvetini göstermiş, hak temsil edilirken, ihtiyaç duyulan güç ortaya çıkmış ve herkes şimdi biraz daha farklı düşünüyordu.

b. İkinci Seriyeye

Arkadan hemen ikinci seriyeyi tertip buyurdu. Ve bunda da kimsenin burnu kanamayacaktı; çünkü maksat bir çıkartma veya indirmeydi. Her şeyde kuvveti esas alanlar kuvvetlerinin ve kuvvet fendinin bozulduğunu görsünler, kuvvetin bir şeye yarsa da her şeye yaramadığını anlasınlar, isteniyordu.. ve kuvvete, hak buudlu kuvvetle mukabele ediliyordu...

Evet, kuvveti elinde tuttuğu hâlde zulme, cebre, gadre, haksızlığa girmeme; aksine güçlü olmakla beraber âdil ve merhametli olma.. hem o kadar ki; şayet yabancı birinin koyunundan süt içecek olsalar “Bunun hakkını verelim de sizin koyununuzdan bir süt içelim.” demeye kadar ukbâ referanslı.. Müslümanlar bu hâl ve davranışlarıyla öyle bir imaj hâsıl ettiler ki, bunlar çöl insanının bilmediği şeylerdi. Bunları hayret içinde seyrediyor ve ihtimal “Acaba gökten, İbrahim'in dediği melekler mi indi?” zannına kapılıyorlardı. Ne tatlı zan, ne tatlı bir düşünceydi bu!

c. Ubeyde b. Hâris Seriyyesi

Ubeyde İbn Hâris (radıyallâhu anh) Allah Resûlü'nün amcası Hâris'in oğlu ve Abdulmuttalib'in de torunuydu. Bedir'de dizleri kesilmiş kanlar içinde, Allah Resûlü'nün huzuruna götürüldüğünde henüz ölmemiştir: "Yâ Resûlallah, cephede savaşırken ölmedim, söyle bana Allah aşkına, ben şehit miyim?"²³⁸ diyen, yüreği tir tir titreyen Ubeyde İbn Hâris (radıyallâhu anh).

O da, Râbiğ vadisinde düşmana bir korku saldı, bir dehşet ve bir velvele verdi.²³⁹ Sonra da geriye döndü ki, bu da Kureyş için bir felç ve ikinci bir şoktu. Kureyş'in de Kureyş kervanlarını idare edenlerin de, çölde Kureyş'e gözcülük yapanların da bu şokların tesirinden senelerce kurtulmaları mümkün değildi.

d. Başta O Vardı

Yıldırım hareketleri birbirini takip ediyordu. Bu seriyyelerden sonra, doğrudan doğruya Allah Resûlü, iki yüz kişilik bir kuvvetin başına geçerek Şam'a giden Kureyş kervanını tehdit edecekti. İş o kadar mükemmel plânlanmış ve öylesine yollar kontrol altına alınmıştı ki; eğer Allah Resûlü: "Geçin, gidin!" demeseydi, kervanın geçip gitmesine imkân yoktu.

Bu öyle bir tehdit idi ki, Kureyş'in yürekleri ağızlarına gelecek, ödleri patlayacaktı. Allah Resûlü bizzat işin başında bir nârâ atıyor, ortalığı velveleye veriyor, ormandaki aslanların ödünü koparıyor ve yine hiç kimseye ilişmeden, kimsenin kılına dokunmadan geriye dönüyordu.²⁴⁰

Benzeri bir mülâhaza ile yine Allah Resûlü, az bir kuvvetin başında Buvat'ta düşmanlarıyla karşılaşılıyor, onlara gözdağı veriyor ve geriye dönüyor.²⁴¹

Aynı çizgide Veddan'da düşmanlarıyla karşılaşılıyor, yine yüreklerine korku salıyor.. ve herkese çapulculuğa karşı çöl emniyetinin garantörü olduğunu hatırlatıyor ve geriye dönüyor.²⁴²

e. Abdullah b. Cahş Seriyyesi

En son Abdullah b. Cahş ki, bu da halasının oğluydu ve vazifelendirdiği kimseleri hep yakınlarından seçmiş idi.. ilk emirleri de yakınlarından seçmiş ve dinî karabeti cibillî

karabetle tahkim etmişti. Zira o güne kadar, Müslümanlar silah kullanarak hasımlarıyla hesaplaşmamışlardı. Akrabalarıyla kavga etmek, akrabalarını öldürmek ise çölü de, çölün kanunlarını da altüst etmek demektir. Bu itibarla “Bedr-i Kübrâ” çok önemliydi. Bedr’e giden yol da, bu seriyyelerden geçiyordu. Bedr-i Kübrâ’ya giden bu yolda o, seriyyelerin başına Hz. Hamza, Ubeyde İbn Hâris, Sa’d İbn Ebî Vakkas ve Abdullah b. Cahş gibi yakın akrabalarını seçmiş.. ve bu çetin, çöl mantığına ters, ağır sorumluluğu yakınlarına yüklemişti. Bu arada üç-dört seriyyede de bizzat kendileri bulunmuşlardı.

Abdullah b. Cahş, Allah Resûlü’nün halazâdesiydi. Uhud’un, dillere destan bu büyük bahadırı, günümüzde bilinen şekliyle hipermetrop mu yoksa ağır bir miyop mu nasılsa gözleri görmüyordu.. ve herhâlde sadece karartıları hissediyordu. Buna rağmen, hiçbir harpten geriye kalmamıştı ve Bedir’de kıyasıya savaşmıştı. Uhud’da bozgunu görünce, bunu bir türlü hazmedememiş ve sağda-solda ölüm peylercesine savaşmıştı.

Sa’d İbn Ebî Vakkas diyor ki: “Bir aralık gözü dönmüş bir vaziyette, bir kayanın dibinde; âniden karşıma dikildi. Bana dedi ki, “Gel tam sırası, şurada sen dua et ben ‘Âmin!’ diyeyim, ben dua edeyim sen ‘Âmin!’ de!” (Tam Allah Resûlü’ne yakışır bir halazâde.. Ruhun şâd olsun.. ve makamın da firdevs... Sen bize yürünmesi gerekli olan yolu gösterdin! Sen bize, zilletle yaşamaktansa izzetle ölmeyi öğrettin! Sen Resûlullah’ın şehit edilmesi bahis mevzuu edildiği bir yerde, yaşamamanın abes olduğunu canını vererek anlattın! Ruhun şâd olsun!) Gözü dönmüştü. Ukbâ ve Allah’a ulaşmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Azdan gözünü kesmiş, çoğa teveccüh etmiş, halktan Hakk’a yüz çevirmiş ve kesretten vahdete yönelmişti. Yönelmiş de: “Gel sen dua et ben ‘Âmin!’ diyeyim, ben de dua edeyim sen ‘Âmin!’ de.” demişti.

Siyer kitapları ittifak ile naklediyorlar. “Oturduk, diyor, Sa’d b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh). Tam muharebenin kızıştığı ve Resûlullah’ın vefat ettiği şayiasının yayıldığı bir anda, o dua edecek, ben ‘Âmin!’ diyeceğim, ben dua edeceğim, o ‘Âmin!’ diyecek. Ben dua ettim ve şöyle dedim: ‘Allahım, hasımlarımızla hesaplaşıyoruz, en güçlü hasımları karşıma gönder, onunla kıyasıya yaka-paça olayım ve sonra haklarından geleyim, sonra da gazi olarak Allah Resûlü’ne döneyim.’

O, benim bu içten gelen duama ‘Âmin!’ dedi. Sonra o şehit namzeti başlamıştı dua etmeye ve şöyle diyordu: ‘Allahım, bana çalımlı bir hasım gönder, savaşın tam hakkını vereyim, ben onu hırpalayayım; ama sonra o beni öldürsün, (çünkü benim için artık hayatın

mânâsı yok. Zira Resûlullah şayet şehit oldu ise, burada artık benim için yaşamak abestir.)
Sonra benim burnumu, dudagımı birer birer kessin. Sonra ben yüzümden, kulağımdan,
burnumdan, dudagımdan, gözlerimden akan kanlarla Senin huzuruna geleyim. Sen bana de
ki, ‘Abdullah! Burnunu, dudagını, kulağını ne yaptın?’ Ben de Sana diyeyim ki; ‘Allahım,
ben utandım günah işlemiş uzuvlarımı Sana getirmeye, Habibinin yolunda kavga ederken
döktüm geldim.’

Dua müthişti, ben bu müthiş adamın müthiş duasına ‘Âmin!’ dedim. Allah’a (celle
celâluhu) yemin ederim ki Uhud bittikten sonra Allah Resûlü, halazâdesini arattırdı, buldu,
ne dudacı vardı, ne burnu vardı. Karnında da mızraklar dönüp durmuş ve bağırsakları da
deşilmiş vaziyette idi.”²⁴³

Gözleri hakikate açıldıktan sonra; varsın dünyayı tam görmesin, varlığı buğulu
buğulu seyretsin ne çıkar..!

İşte Nahle seriyyesinin başında bu Abdullah b. Cahş vardı. Allah Resûlü onu, on iki
arkadaşıyla beraber, Medine’ye tam 500 km’lik mesafede bulunan, “Nahle” denilen yere
göndermişti. Nahle, Mekke’nin burnunun dibinde bir yerdi. Oraya kadar gidip gelecek ve
oradan Mekkelilerin durumunu tarassut edecekti. Ölümü birkaç kere göze almayan bir
insanın böyle bir vazifeyi omzlaması düşünülemezdi. Onun için Allah Resûlü, o insan
seçimindeki fetanetini göstermiş ve seriyyenin başına tam adamını bulup koymuştu. Oraya,
hayatı istihkar eden ve durmadan ölüm kovalayan bir yiğit gerekliydi ve Abdullah tam bu
işin eriydi.

İki Cihan Serveri ona bir mektup verdi. Mektupta bu seriyyenin yapacağı işler
yazılıydı. Ancak mektup hedefe varıldıktan sonra açılıp okunacaktı. Ayrıca ona şu
tenbihte de bulundu: *“Sakın oraya götürmek için kimseyi zorlama! Adamlarını hep
gönüllülerden seç!”* Daha önceden işi kabullenenlerden biri, mesele gönüle bırakılınca
mazeret beyan edip vazgeçmişti. Diğerleri, denileni tatbik etti ve Nahle denilen yere kadar
gittiler. Emirnameyi orada açtı. Allah Resûlü’nün emirlerini bir bir yerine getirdi. Derken
hiç beklenmedik bir hâdisede bir müşrik öldürüldü. Kaçanların ganimetleri de alınıp Allah
Resûlü’ne getirildi. Bu seriyyede yapılanlar, beklenmedik şekilde olmuştu ve kat’iyen,
Allah Resûlü’nün emri dahilinde yapılmamıştı. Aniden zuhur eden bir hâdisede,
istenmediği hâlde böyle bir şey olmuştu. Mekkeliler bunu büyüttü ve “Muhammed
(sallallâhu aleyhi ve sellem), haram aylarında adam öldürüyor.” dediler. Daha sonra, bu

mevzu ile ilgili âyetler²⁴⁴ nazil oldu ve onların çıkardığı fitnenin, haram ayda adam öldürmekten daha şiddetli olduğunu beyan buyurdu.²⁴⁵

8. Seriyelerin Neticeleri

a. Çölde Hâkimiyet Ele Geçmişti

Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine'ye teşrif buyurduktan az sonra başlayarak, bu minval üzere yıldırım hareketleri tertip ediyor, düşmanlarını sindiriyor, onların içlerine korku salıyor; iktisadî hayatlarını tehdit ediyor, onları malî ve iktisadî bunalımlara itiyor ve hâdiseleri Bedr-i Kübrâ'ya doğru çekiyordu.

Bütün bunları yaparken de öyle bir haberleşme ağı kurmuş idi ki, o gün Kureyş, Resûlullah'ın kurduğu bu haber ağıyla evlerinin içinde olan şeylerden dahi haberdar olduğu, paniği içindeydiler. Her yerde görüşülüp konuşulan şey şu idi: Bir insan böyle bir haber ağı ile kuş değil sinek dahi uçurtmaz, hasımlarının yaptığı şeyleri bilir. İş böyle olunca paniğin buudlarını tahmin etmek oldukça zordur.

Bize askerde derlerdi ki, muharebe muhabere demektir. İyi bir muhabere teşkilatınız varsa ve iletişim mükemmel ise, bir ölçüde zaferin yarısı garantilenmiş sayılır. Hasımlarınıza haber sızdırmayacaksınız ve onlardan günübirlik sürekli haber elde edeceksiniz.. merkezi de dakikası dakikasına olanlardan haberdar edeceksiniz. Günümüzde teknik bu kadar ilerlemiş olmasına rağmen karşı cepheye sızdırmadan haber ulaştırma oldukça zor.. ve hele onlardan haber sızdırmak... Hâlbuki o ibtidaî şartlarda, Allah Resûlü nasıl bir haber ağı kurmuş idiyse haberler çok seri hem de fevkalâde bir güvenlik içinde intikal ediyordu. Kendisine vahiy nasıl güvenle, Cibril gibi, *مُطَاعِ تَمَّ أَمِينٍ* "Orada kendisine itaat edilir, O emîndir."²⁴⁶ ile serfiraz bir melek vasıtasıyla getiriliyordu.. kurduğu haber ağı da, âdeta aynı güven ve aynı hassasiyet içinde işliyordu. Allah Resûlü güvenirlilik adına, bu mükemmel haber ağıyla başarılı bir iletişim içindeydi. Hiçbir haber sızdırmıyor, düşman hiçbir şeyden haberdar olmuyor; O'nun ise, kaçırdığı tek haber bulunmuyordu.

Batının deha çapında kabul ettiği kumandanlar vardır. Sezar, Anibal, Napolyon ve Hitler'i bunlar arasında sayabiliriz. Ancak, tarih şahittir ki bunların hiçbiri, Allah Resûlü'nün kurduğu haber ağının kuramamış ve düşmanı yakın takibe almada, Allah Resûlü'nün topuğuna ulaşamamıştır.

Allah Resûlü'nün haberlerinden dışarıya sızan bir tek vak'a bilmiyoruz. Yoksa, bir avuç insanla o kadar kefere ve fecerenin hakkından gelinmesi mümkün değildi. Esbap dairesi içinde inayet ve tevfiik; temkin ve tedbirin -inayet sahibinin inayeti ölçüsünde- derin bir buududur; kudret dairesi içinde de temkin ü tedbir, ilâhî tevfiikin sığ bir vesilesidir. O, bizim rehberimiz olma mevkiinde, esbap dairesine göre hareket ediyordu.

Sadede dönüyoruz: Cihan harplerinde gördük ki, bir ülkenin limanlarını, ithalat ve ihracatını tehdit altında bulundurmak, onları iktisadî ambargo içine almak, o ülke insanının iki ayağını bir kaba sokmak, yarınlarına karşı onları güvensiz hâle getirmek çok önemlidir. Evet, sizin kanınıza ekmek doğrayıp yemek isteyen hasımlarınızla yaka-paça olmaya doğru giderken veya onları buna doğru çekerken, elbetteki önce onları felç etmeniz gerekecek.

İşte Allah Resûlü de bu yıldırım hareketleriyle hasımlarını böyle felç ediyordu. Artık Mekke'nin güvenliği kalmamıştı ve çöldeki şaşkın adam şöyle düşünüyordu: “Bundan böyle Mekkeli müşrik bizi koruyamaz. Bizim için güvenlik kaynağı olamaz. Öyle anlaşılıyor ki, insanlığın kaderi başkalarının eline geçti. Öyle ise bizim onlara dehalet etmemiz ve uymamız daha uygun olacaktır.” Evet, böyle düşünüyor ve fevç fevç Allah Resûlü'ne dehalet ediyorlardı.

Kimsenin burnu kanamasa bile, kervanlar daima tehdit altındaydı. Evet, bütün bu hareketler esnasında -arz ettiğim gibi- Nahle'de bir tali'sizin, Müslüman oklarına hedef olmasının dışında, herhangi bir insanın kılına dokunulmamıştı.

b. Artık Çöl Emindi

Allah Resûlü bu seriyyeleriyle, hedeflediği şeylerin hepsini birer birer elde etmiş bulunuyordu. Artık çölde bir değişik güç ve kuvvetle kendisini hissettirmeye başlamıştı. Müttegallip Kureyş karşısında bir Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) vardı.. ve bir Hz. Muhammed cemaati vardı. Ne var ki; sağda solda kuvveti temsil ettiği, çapulcu kuvvetleri bozguna uğrattığı hâlde, hiçbir zaman kuvveti, bir zulüm aracı olarak kullanmıyordu. Karşı tarafın elinde ise kuvvet, “Ben haklıyım.” diyor, herkesin hukukuna tecavüz ediyor.. gece baskınları yapıyor.. mazlumu, zayıfı eziyor, inletiyor ve iniltileri de ney gibi dinliyordu.

Bu yeni kuvvet ise, başka bir kuvvetti. Bu, âdetâ gökten inmiş bir kuvvet gibiydi; elinde kuvveti tutuyordu ama, hak karşısında da temenna duruyordu. Hukuka fevkalâde saygılıydı. Evet hak, insanlık tarihinde, bu seviyede bir kere böyle saygı ve ihtiram görüyordu. O da Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) eliyle oluyordu. Aksine, başka zamanlarda her gece gelen, kendine göre kanunlar koydu ve “Bu hukuktur.” dedi... Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'ın (celle celâluhu) vaz'ettiği hukukun üstünlüğüne daima saygılı oldu.. saygılı oldu ve parmağını, haramın, mahzurlunun en küçüğüne dahi uzatmadı.

İşte bütün bunları çöl, çöl insanı, onun çoraklaşmış düşüncesi, herkes ve her şey gördü. Bâdiye bunu gördü.. karanlıklar bunu gördü.. çadırların, çardakların önlerinden o müthiş timler geçiyor ama, ne kadına kıza ilişiyor, ne elin âlemin kazandığı şeylere el uzatıyor, ne de haksızlığın en küçüğünü irtikâp ediyordu.

O, bunları göstermeyi hedeflemişti ve şimdi de gösteriyordu. Artık güven, yavaş yavaş Mekke'den Medine'ye doğru kayıyor ve O'nun ufuklarında tülleyeniyordu. Çünkü Emin oradaydı. Emin, bir zamanlar Mekke'nin kadrini bilemediği “el-Emin” ve bizim “Muhammedün Resûlullah es-Sadıkul-va'di'l-Emin” dediğimiz Emin artık Medine'de idi. Emniyet, eminin yanında olur. Çöl insanı böyle düşünüyor ve Medine'ye doğru kayıyordu...

Hususiyle son zamanlarda, Kureyş, bütün bütün gücünü yitirmiş, onlara hiçbir güven veremiyordu. Başkalarına güven vermek şöyle dursun kendi kervanları bile tehdit altındaydı. Bu mülâhazalar, müşrik çevrede sürekli çözümler meydana getiriyordu. Bunları gördükçe Mekkeliler, öfkeden patlayacak hâle geliyorlardı.

c. Vaktinden Önce Yakalamak Önemliydi

Düşmanı kızdırmak, canını sıkmak, vakitsiz, erken harekete sevk etmek için önemli bir meseledir. Size yeni olmuş bir hâdiseyi arz edeyim:

Bana birkaç defa sordular, “Türkistan, Özbekistan, Gürcistan, Dağıstan gibi ülkelerde hareket var. Kırım'da bir ölçüde yine hareketler var. Bu hareketler nebilerin vaadinde, velilerin yâdında, güvercinin kanadında ve ahir zamanda beklediğimiz o mutlu günler

midir acaba? Ona doğru mu gidiliyor? Yani esir milletler hürriyetlerini hak ve hukuklarını elde edebilecekler mi?”

Doğru ona doğru gidiliyor fakat, şu andaki hareketlerin bazılarını senarize edip sahneye koyan, hasımlarımızdır. Evet, oralarda, bizim soydaşlarımıza, bizim dindaşlarımıza, bizim eski kardeşlerimize ait hareketler hep başkaları tarafından plânlanıyor. Çünkü biz henüz oralarda yumurtanın içinde civciv veya tavuğun altında yumurta gibiyiz. Üç-beş tane çapulcuyu tahrik ederek sokak hareketine zorlayacaklar ve arkadan da mekanize birliklerini üzerimize sürecekler ve daha yavru iken başımızı ezecekler. Zira Gürcistan’dan üç-beş sergerdan Bulgaristan’a gitti. Şumnu’da görüldü, Sofya’da görüldü ve şöyle dediler: “Biz Rusya’da başkaldırdık ve bir kısım haklar kopardık, başkaldırın, hak koparın!”

Bu önemli bir meseledir. Vakitsiz belli bir sahaya çekme ve iflahımızı kesme gayretidir. Ama bilmiyorlar: ²⁴⁷ **وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ** Hak daima galebe çalacak ve ezilmeyecektir.

وَلَا يَغْلُو وَلَا يَغْلَى عَلَيْهِ *“Ve o, hep üstte olacaktır ve onun üstünde olunamayacaktır.”* ²⁴⁸ Ve inşaallah kendi oyunları kendi başlarına dolanacaktır!... ²⁴⁹ **وَلَا يَحِيقُ** *“Hile, komplo kim müstehaksa onun başına dolanır.”* ²⁵⁰

Evet, Allah Resûlü, bir bakıma sindirme hareketleriyle hasımlarını tahrik ediyordu. “Kervanlarımız tehlikede, iktisadî hayatımız tehdit ediliyor, çöl, adım adım O’na doğru kayıyor, öyle ise çıkıp Bedir’de hesabını görelim.” diyorlardı. Evet, o devirde cahiliyenin şeytanı Ebû Cehil onlara, işte bunları söylüyordu. Hatta çokları yarı yoldan döneceklerdi ama o: “Hayır, bu işi burada bitirelim, bitirelim zira biz O’nun işini bitiremezsek O bizim işimizi bitirecek.” diyor ve tahriklerini devam ettiriyordu.

Allah Resûlü’nün hedefi de buydu. Kur’ân da, O’na bunu talim ediyordu:

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ اتَّقَيْتُمْ فِي أَغْنِيكُمْ قَلِيلًا وَيَقَالُكُمْ فِي أَغْنِيهِمْ لِيَفْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

“Karşılaştığınızda, olacak işi öldürmek için, onları gözlerinize az gösteriyor ve sizi de onların gözünde azaltıyordu. Bütün işler, dönüp Allah’a varır.” ²⁵¹

Allah (celle celâluhu) onlara sizi, sizi de onlara az gösterdi ki ummadığınız bir yerde, bir tablo, bir hâdise ve bir vak’a meydana geliversin. Zaten, Allah (celle celâluhu) hükmünü vermişti ve O’nun verdiği hüküm de kaza olacaktı. Bu itibarla başlarına gelecek

akıbet muhakkaktı; bundan kaçamazlardı. Allah hasımlarını O'na doğru çekiyordu.. ve bir gün Bedr-i Kübrâ'da vakitsiz olarak kendilerini Müslümanların karşısında bulacaklardı.

Allah Resûlü'nün harp stratejisini bilmiyorlardı. Kovmuşlar, içlerinden atmışlardı.. işte şimdi de tir tir O'nun karşısında idiler... Bir seneden beri ihkâk-ı hak etmek, onların aldıkları hakkı istirdat etmek ve onların kuvve-i mâneviyelerini kırmak için seriyeler tertip eden bu insanın nasıl bir erkân-ı harp olduğunu belki birkaç saat sonra anlayacaklardı ama, bunun hiçbir yararı olmayacaktı. Evet, Bedir'de öyle bir erkân-ı harple karşılaştılar ve hiç bilmedikleri bir harp stratejisi ile mukabele gördüler. Derken darman duman oldular.

d. Bütün Hâdiseler Bedir'e Hazırlıktı

Evet, Bedr-i Kübrâ'ya gelinmişti ama, bu geliş basit insanların, hatta sıradan erkân-ı harplerin gelişi gibi değildi. O nereye gittiğini çok iyi bilerek “Bedr'e gidiyorum, düşmanlarımla yaka-paça olacağım!” şuuruyla oraya gelmiş, gelinceye kadar da tam 17 defa değişik yıldırım hareketleriyle düşmanın yüreğini ağzına getirmiş.. ve her evde, her ocakta, her bucakta, şok tesiri yapabilecek güç ve hareket gösterisiyle ruhen onları felç etmiş.. kendi güçleri hakkında onları şüpheye düşürmüştü. Hatta “Mekke ve Mekke civarında (Ümmü'l-Kurâ'da) artık emniyet ve güven yok.” dedirtmiş.. böylece çölü, efkârının yanına çekmiştir ki, artık emniyetin, “Emin” insanın yanında olduğunu herkes kabulleniyordu. Zaten cahiliye de O'na “Muhammedü'l-Emin” deyip, O'nu emniyetin biricik temsilcisi olarak görmüyor muydu? O, gökte de Emindi, yerde de.. lisan-ı nezihinde bir gün hem bir ihtar, hem de tahdis-i nimet olarak şu inkisar-âmiz sözler dökülmüştü: “*Ben de emin olamazsam, kim emin olur ki. Ben gökte emin, yerde de eminim.*”²⁵²

Artık çöl, emin kim, emniyet nerede bunu ayân beyan görüyordu. Evet, “Emin” şimdi beled-i emin olan, Medine'de oturuyor.. ve efendilik de Kureyş'in elinden, Medine'deki Kureyş'in efendisinin eline geçiyordu. O, Kureyş'in de efendisiydi. Benî Haşim'in de, topyekün insanlığın da, bütün bir varlığın da... O'nun yaratılışı varlığın ille-i gayesiydi. Ve **لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاقَ** “*Olmasaydın, kâinatı yaratmazdım.*”²⁵³ yüksek pâyesiyile taçlanmıştı. Hadis kriterlerine takılan bu söz, o noktada vize alamasa da, mânânın vâkıa mutabakatı cevazıyla, her zaman beyan iklimlerinde serbest dolaşabilir.

Evet, O olmasaydı kâinatın mânâsı anlaşılmayacaktı. Eşyanın hakikatine nüfuz

edemeyecektik. Dünya nedir, ukbâ nedir bilinemeyecek.. vicdan nedir, insan nedir anlaşılamayacak ve dünya bir mâtemhaneden farksız olacaktı. Her ölen bizi ağlatacak ve her ızdırablı hâdise, bir tortu gibi sinelerimize çökecekti. Biz karanlıklardan kurtulup aydınlıklara uyanmayı O'nun sayesinde öğrendik. Şu kendi özüne bakan yönleriyle Cehennem Cehennem üstüne dünyayı, O'nun vasıtası ile Cennetler gibi gördük. İmanın dünyada dahi bir Cennet hayatı vaadettiğini O'nun nurlu beyanlarıyla öğrendik. İman eden herkesin, kalbinde Cennet nüvesi taşıdığını ve Cennetlere uyanmak suretiyle dünyayı dahi Cennet hâline getireceğini hep O'ndan öğrendik. Öğrendik ve huzura erdik.. zikirlerle, Allah'ı (celle celâluhu) anmakla kalblerin itminana kavuşacağına O'nunla uyandık ve **أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ** "Biliniz ki kalbler, ancak, Allah'ı anmakla itminana ulaşır." ²⁵⁴ gerçeğine ulaştık.. evet, maddî refahla değil, para bolluğuyla değil, hanla apartmanla değil, yazlık-kışlık villalarla değil; imanla, vicdan huzuruyla, insanî değerlere karşı saygılı yaşamakla, itminanla kalbler oturaklaşır, arzular biter, istekler diner. Yoksa bütün dünya bir insana verilse, yine gamı, kederi dinmez. Bu hususların bütününde biricik muallimimiz O'dur.

"Medyûn O'na cemiyeti, medyûn O'na ferdi.

Medyûndur O masuma bütün bir beşeriyet.

Ya Rabb mahşerde bizi bu ikrâr ile haşret!" M. Âkif

Bedir'e giderken ashabının kalbinde, buğu buğu Cennet tütüyor ve gözlerinde de Cennet yamaçları tülleyeniyordu. Çok iyi hazırlanmış ve huzur içinde oraya ulaşmışlardı. Vicdanlar O'na yönelmiş ve artık yollar, ister Medine'den Mekke'ye, ister Mekke'den Medine'ye gitsin, bundan böyle insanlığın önünde Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) vardı. Artık Emin'in emniyet ve güven dönemi başlamıştı.

Bir gün Adiy İbn Hâtim'e şöyle demişti: "Gün gelecek, (şimdi vahşetten, soygunculuktan, eşkıyanın ortalığı kasıp-kavurmasından şikâyet ediyorsunuz) Hadremût'tan, Hîre'den tek başına bir kadın kalkacak Mekke'ye, Medine'ye kadar gelecek ve hiçbir şeye takılmayacak." ²⁵⁵

İşte o dönem şimdiden başlamıştı bile. Çöldeki bu 20'ye yakın emniyet buudlu hareketleri, hem Bedr'in temellerini atmış, hem de bütün vahşetzedelere emniyet fısıldamıştı.

20'ye yakın bu hareketlerde hiç kimsenin burnu kanamamıştı ve hiç kimseye emniyetsizlik telkin edilmemişti. O'nun timleri yıldırım gibi her yerde kendilerini hissettiriyor; ancak geçip gittikten sonra, semadan, yıldırımını müteakip yağın yağmur gibi, rahmet olup iniyor ve sinelerde itminan hâsıl ediyorlardı. Zira geçenler, artık çölün çapulcuları değildi. Onlar Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) emin askerleriydi.. evet, bunlar güven timleriydi. Şekavete karşı, eşkiyaya karşı, anarşiye karşı, kargaşaya karşı, huzursuzluğa karşı ve güvensizliğe karşı güven timleriydi. Geçtikleri her yer, onlardan sonra buğu buğu rahmet kokuyor ve herkes, "Bu rahmet de nereden?" diyordu...

Bu rahmet, bütün varlığa rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakikatinin semasındaki bulutlardan akıp geliyordu. Bu timler de, O'nun gök gürültüsü, O'nun şimşekleri, O'nun yıldırımlarıydı ve çıkardıkları ışıklar, O'nun adını yazıyorlardı.

DİPNOTLAR

¹⁸⁸ Bkz.: Hac sûresi, 22/39-40.

¹⁸⁹ Müslim, *cihad* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/300; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/85, 90.

¹⁹⁰ İ'lâ-yı Kelimetullah veya Cihad, Nil Yayınları.

¹⁹¹ Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/432; Beyhakî, *Şuabü'l-iman*, 2/239; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/162.

¹⁹² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/227; İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/271.

¹⁹³ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 6/63-64; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/318-319.

¹⁹⁴ *Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi*, 1/445.

¹⁹⁵ Buhârî, *cihad* 180; Müslim, *hac* 439.

¹⁹⁶ Hac sûresi, 22/39-40.

¹⁹⁷ Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1/234-235.

¹⁹⁸ Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1/234. Ayrıca bkz.: *Kitab-ı Mukaddes*, Eski Ahit, İş'iyâ, bab: 11-12.

¹⁹⁹ Enfâl sûresi, 8/61.

- ²⁰⁰ Bakara sûresi, 2/208.
- ²⁰¹ Hucurât sûresi, 49/9.
- ²⁰² Âl-i İmrân sûresi, 3/159.
- ²⁰³ Nisâ sûresi, 4/74.
- ²⁰⁴ Enfâl sûresi, 8/65.
- ²⁰⁵ Bakara sûresi, 2/249.
- ²⁰⁶ Âl-i İmrân sûresi, 3/139.
- ²⁰⁷ A'raf sûresi, 7/128.
- ²⁰⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/140.
- ²⁰⁹ Nisâ sûresi, 4/141.
- ²¹⁰ Ebû Dâvûd, *melâhim* 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/278.
- ²¹¹ Enfâl sûresi, 8/60.
- ²¹² Mevlânâ Şiblî, *Hız. Ömer ve Devlet İdaresi*, s. 302.
- ²¹³ Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1/234-235.
- ²¹⁴ Saf sûresi, 61/4.
- ²¹⁵ Tevbe sûresi, 9/38-40.
- ²¹⁶ Tevbe sûresi, 9/118.
- ²¹⁷ Buhârî, *ahkâm* 33; Müslim, *fedâilu's-sahabe* 63-64; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 6/12.
- ²¹⁸ Enfâl sûresi, 8/45-46.
- ²¹⁹ Nisâ sûresi, 4/59.
- ²²⁰ Taberî, *Tarihü'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/246.
- ²²¹ Buhârî, *ahkâm* 4; Müslim, *imâre* 39.
- ²²² Enfâl sûresi, 8/46.
- ²²³ Nisâ sûresi, 4/102.
- ²²⁴ Buhârî, *salâtu'l-hayf* 1-3; Müslim, *salâtü'l-müsafirîn* 305-312.
- ²²⁵ Buhârî, *cihad* 103.

- ²²⁶ Buhârî, *megâzî* 48; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/135.
- ²²⁷ Buhârî, *megâzî* 46; Müslim, *fedâilu's-sahabe* 161.
- ²²⁸ Enfâl sûresi, 8/61.
- ²²⁹ Nahl sûresi, 16/125.
- ²³⁰ Şuarâ sûresi, 26/214.
- ²³¹ Hicr sûresi, 15/94.
- ²³² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/136.
- ²³³ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/276-292.
- ²³⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/290.
- ²³⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/265-266; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 4/1948-1949.
- ²³⁶ Saf sûresi, 61/8.
- ²³⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/140-142; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/241-246.
- ²³⁸ Taberî, *Tarihü'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/32; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/208.
- ²³⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/136; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/207.
- ²⁴⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/246-247.
- ²⁴¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/246.
- ²⁴² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/243.
- ²⁴³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/109; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3/195; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 9/301; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/35-36.
- ²⁴⁴ Bakara sûresi, 2/217.
- ²⁴⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/146-147; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/248-252.
- ²⁴⁶ Tekvîr sûresi, 81/21.
- ²⁴⁷ "Güzel netice müttakilerindir." (A'râf sûresi, 7/128; Hûd sûresi, 11/49; Kasas sûresi, 28/83.)
- ²⁴⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/140.
- ²⁴⁹ Bu ifadeler 1989 yılında söylenmiştir.
- ²⁵⁰ Fâtır sûresi, 35/43.

²⁵¹ Enfâl sûresi, 8/44.

²⁵² Buhârî, *megâzî* 61, Müslim, *zekât* 144.

²⁵³ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/214.

²⁵⁴ Ra'd sûresi, 13/28.

²⁵⁵ Buhârî, *menâkıb* 25; Tirmizî, *tefsir* (1) 1.

B. PEYGAMBER EFENDİMİZ VE SAVAŞLARI

1. Bedir ve Bedir'in Sebepleri

Ve işte böyle semavî bir ihtişamla Bedir'e gelindi.. ve artık, i'lâ-yı kelimetullah yaparken, yani Allah'ın (celle celâluhu) yüce adını, en masum duygu ve düşüncelerle etrafta neşrederken, O'nu engellemeye çalışan insanlara karşı son darbesini vuracaktı ve diyecekti ki: Bundan böyle, Allah adının dört bir yanda anılmasını engelleyemeyecek ve O'na açık sineleri baskı altına alamayacaksınız.

Evet, O'nun Nam-ı Celîli bir yere takılıp kalmamalı, bütün sinelere girmeli ve bütün gönülleri huzura kavuşturmalı. Bütün engelleri bertaraf etmek için, i'lâ-yı kelimetullah maksadıyla, "i'lâ-yı kelimetullah"ı esaret altında kalmaktan kurtarmak, onun yapılmasını bütün insanlıkça prensip olarak kabul etmek, fikir ve düşünce hürriyetine giden yolları açmak için, Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine, Mekke'de insanca yaşama hakkı tanımayan o gözü dönmüş kâfirlere son darbesini indirecekti.

Ayrıca, Müslümanların, o güne kadar kazandıkları bütün mal ve menalleri ellerinden gitmişti. Zira, Allah Resûlü ve arkadaşları Mekke'den uzaklaştırılırken, beraberlerinde fazla bir şey götürememiş, mallarını mülklerini, servetlerini Mekke-i Mükerrreme'de bırakmış, öyle hicret etmişlerdi. Ve Mekkeliler, Müslümanların gözlerinin önünde, bu malları develerin sırtlarına yükleyip, Şam'a, Yemen'e götürüyor ve satıyorlardı. Şimdi Medine civarından geçecek olan kervandaki mallar onların ve bunu mutlaka almalıydılar.

Bir de, sağda solda Müslümanların önlerini kesen, onları tehdit eden, Müslüman olan herkese akı-karayı seçtiren, kimilerinin mızraklarla göğüslerini delen ve ciğerlerini dışarı çıkararak, kimilerini yurtlarından yuvalarından eden düşmanlar mutlaka sindirilmeliydi.

Evet, onlara son darbeyi vurmak suretiyle diyecekti ki; kuvvet onların elinde değil, kuvvet hakkın elindedir ve kim hakka teslim oluyorsa, Allah (celle celâluhu) onu kuvvetli kılacaktır. Bugün olmasa da yarın, bütün kuvvetler, güçler hakkın eline geçecektir ve bir gün gelecektir ki, sözü hak söyleyecek, gönüllere hak düşüncesi hâkim olacak; insana ve insanla gelen yüce mânâyâ herkes temenna duracak ve saygı gösterecektir. Ve işte Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunun kavgasını veriyordu.

Bu arada, kavim ve kabilelerden mütehayyir, ortada kalmış olanlar vardı. Bunlardan bazıları İslâm'a girmek istiyorlardı ama, Kureş'in zulüm ve işkencesinden korkuyorlardı. Bu mütehayyir ve müteredditler, ayaklarını kaldırıyor, fakat adımlarını atamıyorlardı.

İşte, bunlara adım attırma sırası gelmişti. Kuvvetin Allah'ın (celle celâluhu) elinde olduğunu ve kuvvet dengesinin Medine lehinde değiştiğini gösterecek ve onlara itminan verecekti. "Korkmayın, tasalanmayın, inanıyorsanız, yani mü'min iseniz, Allah (celle celâluhu), er geç size fereç ve mahreç ihsan edecek; kapıları, pencereleri sonuna kadar açacak ve siz huzura, saadete, mutluluğa uyanacaksınız!" diyordu.

O, böyle diyordu.. müteredditler de Bedr-i Kübrâ sonunda anlayacaklardı ki, artık kuvvetler yer değiştiriyor. Mekke'deki küfür yobazlarının bize yapacağı bir şey kalmadı diyecek ve Medine'ye, medeniyetin başkentine, medeniyet düşüncesiyle gelen O yüce insan, Hz. Muhammed Mustafa'ya (sallallâhu aleyhi ve sellem) yönelecek ve "La ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" hakikatiyle yeni bir anlayışa uyanacaklardı.

a. Bedir'deki Kuvvetler

Allah Resûlü, sahih megâzî ve siyer kitaplarının nakline göre, Bedr'e 305 insanla çıktı. Bulunup bulunmadıkları ihtilâflı olanlarla bu rakam 313'e ulaşıyor.²⁵⁶ Bazı kitaplar bu rakamı Hz. Dâvûd'un arkasında, Câlût'la savaşılan askerin sayısına denk tutarlar.²⁵⁷

Evet, bu iki dönemde de insanlığın kaderini değiştirme operasyonu yapılmakta, karanlığa karşı ışık ordusuyla gidilmekte, haniflik gerçeğinde, İshak zirvesiyle İsmail zirvesi temsil edilmekte olduğundan her iki ordunun sayısı da 313 olabilir.

Evet, Muhyiddin İbn Arabî'nin *Füsûs*'unda anlattığı gibi, birinin başında hilâfeti temsil eden Hz. Dâvûd, diğerinin başında ferdiyet ve gavsiyeti temsil eden makam-ı ferdiyetin sahibi, ferd-i ferîd Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) vardı.

Bedir ordusunun 2 adet süvarisi, 30-40 adet de devesi vardı. Müslümanların bu kadar az imkânlarına ve iki atlarına mukabil, karşı tarafın tam 200 atı bulunuyordu. Bir ata karşılık 100 at. Bir süvariye karşılık 100 süvari kavga edecektir. Müslümanların 310 askerine mukabil, karşı tarafın asker sayısı 1000'e yakındı.²⁵⁸ Bu, her insanın, 3-4 insanla yaka paça olması demektir.

Kureyş, o güne kadar, askerlik sanatı adına bilebildiği şeylerle donattığı bir orduyla.. yani o günün şartlarına göre tam tekmil ve musallah bir ordu nasıl olursa, işte o şekilde silahlandırılmış olarak gelmişti. Allah Resûlü ve ordusu ise, oraya kadar o beş-on devenin sırtında nöbetleşe gelmişlerdi.. hem de 200 km'lik bir mesafe katederek...

Bunları bilmekte fayda var; zira çöl, yaz, sıcak, Ramazan ayı, halk oruçlu ve 200 km'lik bir mesafenin aşılması... Çöl nedir? Bedir nerededir? Hacca gidenler bunu az çok bilirler. Bugün o yollarda benzin istasyonları var. Onları ve bazı vahamsı yerleri yok farz etseniz -ki bunlar çok yeni şeyler- gözünüzün kestiği kadar kum göreceksiniz. Yer yer fırtınalar uğuldayacak, sizi tehdit edecek ve siz bu arada iki aylık yolu birkaç güne sıkıştırmaya çalışacaksınız.. Hem de yürüyerek.

İşin bir diğer yanı da, Müslümanlar, Kureyş kervanını tehdit gayesiyle yola çıkmışlardı. Ne var ki murad-ı ilâhî başkaydı ve onlar istemeyerek bu noktaya sevk olunmuşlardı. Allah (celle celâluhu) Enfâl sûresinde kendi muradını şöyle anlatır:

وَإِذْ بَعَدْتُمْ اللَّهَ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ * لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ

“Allah iki taifeden birini size vaad etmişti; siz kuvvetsiz olanın size düşmesini istiyordunuz. Oysa, suçluların hoşuna gitmese de hakkı ortaya çıkarmak ve bâtlı tepelemek için Allah, sözleriyle hakkı ortaya koymak ve inkârcuların kökünü kesmek istiyordu.”²⁵⁹

b. Buluşma Noktasına Doğru

Allah (celle celâluhu), bunu murad ettiği için, Müslümanların arzusu, niyeti başka olsa bile, evirip çevirdi ve onları kervanla değil de muharip birlikle karşı karşıya getirdi. Müslümanlar, kervanı takip edip, kısıtırlarını geri almak niyetindeydiler; hâlbuki Cenâb-ı Hak onlara, bir daha ebedî olarak mallarını başkalarına kaptırmama yollarını açıyordu. Evet, Müslümanlar, kâfirin başına öyle bir yumruk indireceklerdi ki, kâfir bir daha kendine gelemeyecek, sürekli sendeleyip duracaktı.

Artık bundan böyle işte **الْحَقُّ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى عَلَيْهِ** fehvâsınca, Hak galebe çalacak ve hiçbir şey Hakk'ın üzerine çıkamayacaktı. Allah, bunu murad ediyordu. Kim ne murad ederse etsin **مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ** “Allah neyi murad ediyorsa o olur. Allah'ın olmasını murad etmediği de olmaz.”²⁶⁰; **وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ**

isteyemezsiniz."²⁶¹ esaslarına göre.. Allah (celle celâluhu), Bedir'e gidilmeyi murad buyurmuştu. O'nun Habib-i Edib'i de bunu seziyordu.

Gökler bir başka türlü bakıyordu o mübarek Ramazan'da adım adım Kadir Gecesine doğru gidilirken, zemin bir başka türlü tebessüm ediyordu. Hatta Bedr'e vardıkları zaman, orada kendi sınırları dahilinde, sekîne yağmurunun yağması, başka bir mânâ ifade ediyordu. Toz toprak yatışmış... kuyular su ile dolmuş ve yağmur damlalarıyla beraber âdeta melekler de inmişti.. vâkıa, melekler de inmiş ve mü'minlerin nişanlarını takip, size benzemek için böyle yaptık demişlerdi. Ve o gün, mü'minlerin parolası "Ehad! Ehad!"²⁶² Herkes "Allah bir!" deyip kükreyecekti. Urbaları bembeyaz, tıpkı kefenler gibi. Çünkü oraya gelirken; "Nerede düşmanla karşılaşırız, nerede onunla yaka-paça oluruz, ne olur ne olmaz, bizi biraz ötede huri ve gılmanlar karşılayacak." deyip, Arafat'ta hacıların elbiseleri gibi bembeyaz urbalar giymiş öyle geliyorlardı. Öyle bir geliyorlardı ki görmeye değerd...

Bu mübeccel sefere iştirak edememe burukluğunu yaşayanlar da vardı. Rüyasında bile Resûl-i Ekrem'in yanından ayrılmayı düşünmeyen Enes b. Nadr da bunlardandı.. Bulunamamış ve bir sene bu hicranla yanıp tutuşmuştu. Hicran ki en müessir duadır. İsterseniz, ben de sizlere, ızdırap ve hicran talebinde, mâsivâ ile alâkalı hicran talebinde bulunayım: (Allah (celle celâluhu), ızdırabı, çileyi, hicranı zihinlerinize, kalblerinize saçsın ve uykularınızı kaçırınsın!)

Evet, perişan milletimiz ve sizin gibi düşünen perişan milletler için ızdırap içinde yatıp kalkma, ızdırapla inleyip durma, öyle müthiş bir duadır ki, bin rekât namaz kılsanız, hatta bu namazı Kâbe'de eda etseniz bin defa tavafta bulunsanız, sonra da el açıp yalvarsanız yine ızdırap duasının ve muzdaribin duasının seviyesini tutturamazsınız. Evet ızdırapta ağzınızı açıp "Yâ Rabbî!" demediniz ama, ızdırabınız size uyumayı haram kıldı. Sabaha kadar fasılasız düşünüp durdunuz.

"Ah benim Türkistan'daki kardeşlerim, ah benim Afganistan'daki kardeşlerim! Kim bilir yine hangi bacımın baş örtüsüne el uzatıldı? Kim bilir nerede hangi anam kıştırıldı ve ırzına tecavüz edilmek istendi? Cumâbâlâ'daki kardeşlerim, Gümülcine'deki kardeşlerim, Sofya'daki kardeşlerim, İskeçe'deki kardeşlerim!. Ve camilerin izi bile kalmayan o koca sultanların camilerle donattığı Kavala'daki kardeşlerim! Ve daha neredekiler, neredekiler..."

Evet, ızdırap öyle müthiş bir duadır ki, bu dua Allah'a doğru teveccüh ederken, bütün

gök ehli “Âmin!” der. İzdırap, mü’minin kıymetler üstü kıymete ulaştığı bir andır. Ve o an mutlak duayla daha da verimleştirilmelidir. O an ki, insanın şakakları zonklar, kasıklarına sancı girer ve ellerini kasıklarına koyup ızdırapla döner. Çünkü o anda din kardeşleriyle ve kendi gibi düşünenlerle beraberdir. Zaten biz de, bunu gerçekleştirmek için varız. Bunu yapamayacaksak bizim için yerin altı da birdir, üstü de birdir. Zilletle yaşamaktansa; yani, benim insanımın, benim milletimin hakkına tecavüz edilecek de benim elimden bir şey gelmeyecekse bizim için yerin altı yerin üstünden daha hayırlıdır.

Sahabe de Bedir’e işte bu anlayışla güle oynaya gelmişlerdi. Çünkü önlerinde Cennet vardı.. ebediyet vardı ve Allah hoşnutluğu vardı. Melekler, o gün onların o tavırlarını öyle beğenmişlerdi ki, onlar “Ehad! Ehad!” dedikçe âdeta semalar deliniyor ve aşağıya tabur tabur melek iniyordu. Sanki daha Bedir başlamadan, Bedir’in zaferini kutlamak ve o zafer adına bir şehrâyin, bir donanma gecesi tertip etmek için melekler yeryüzüne iniyorlardı. Gören görüyordu; başlarında beyaz sarıklar ve sırtlarında beyaz urbalar. Niçin beyaz urbalar? Çünkü sahabe Bedir’e gelirken beyaz urbalarla gelmişti. Dillerinde parola, “Ehad! Ehad!” Evet, böyle karşılıyorlardı oraya gelirken, ruhları gibi simsiyah elbiseler içinde gelen Mekke müşriklerini ve kocamış küfür babalarını.

Bedir’e güle oynaya gelen sahabenin biri, güle oynaya bir ağacın başına çıkmış hurma yiyordu. Allah Resûlü’nün: “*Bugün kim Allah’a iman ederek ve sevabını Allah’tan (celle celâluhu) bekleyerek burada savaşıp ölürse Cennet’e girer.*” bişaretini duyunca dakika fevt etmeden elindeki hurmaları savurdu ve: “Bunların eliyle ölmekle Cennet’e gireceksem, bu cana minnet!” dedi, sonra da düşman saflarına dalıverdi. O gün bu sahabi Bedir’de muradına ermişti.”²⁶³

Esasen bu arzu, onların müşterek duygu ve düşünceleriydi. Onun için oraya şevk u tarâb içinde gelmişlerdi.. Bu, öyle önemli bir dinamiktir ki hiçbir gücün bunu aşması mümkün değildir.. ve işte bu asker, bu ruh, bu şuur içinde hazırlanmıştır.

Böyle güle güle ölüme giden askerle savaş edilmez! Çünkü o âdeta elinde iki can taşıyor, yani dünyayı da ukbâyı da hakir görüyor ve sadece “Allah” diyor, yollara düşüyor. Başa çıkılmaz bu ihlâs ve rıza topluluğuyla..

c. Sistemli Ordu

Bedir sayesinde çöl, aynı zamanda sistemli bir ordu görüyordu. Bu ordu sayesinde çapulculuk tarihe karışacak ve dünya bir yeni sistemle tanışacaktı. Zira, bu ordunun başında, insanlığa sistem getiren, nizam getiren, âhenk getiren insan vardı.

...وَوَضَعَ الْمِيزَانَ * أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ * وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ

gibi âyetlerle,²⁶⁴ insana bakan, onu anlatan bir sûrede üç defa mizanın, dengenin, âhengin ehemmiyetini anlatan Allah (celle celâluhu), mizan emrini, mizan disiplinini en güzel şekilde temsil eden Hz. Muhammed Mustafa'yı (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir mizan ve denge insanı olarak, düzenli bir ordunun başında Bedr'e göndermesinden daha tabîî ne olabilirdi!

Keşif kolları vardı ve cahiliye bunu bilmiyordu. Bu keşif kolları, doğrudan doğruya hayatın içinde, öylesine pişmiş, yetişmiş kimselerdi ki, böyle ikinci bir kadro göstermek mümkün değildi.

Bu keşif kolları, 20'ye yakın seferiyle çölü didik didik etmiş ve sırf bir tatbikat olsun diye değil, doğrudan doğruya hâdiselerle boğuşa boğuşa yetişmişlerdi. Hasımları ile karşılaşma, onlarla yüz yüze gelme.. açıktan açığa onlarla hesaplaşma ve yer yer en mahrem noktalara kadar sokulma.. en has toplantı yerlerinde velvele olup inleme.. evet, bütün bunların hepsi onları öyle yetiştirmiş ve öyle bilemişti ki.. aynı eğitimden geçmeyen birinin onlarla baş etmesi mümkün değildi. Düşman nerededir? Düşman haberlerini ulaştıran ulaklar nerededir? Kervan nerededir? Yol emniyeti nasıl temin edilir? Bütün bunları çok iyi biliyorlardı. İlk defa çölde, hatta belki de insanlık tarihinde, böyle yıldırım hızı ile hareket eden keşif kolları Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) sayesinde gün yüzüne çıktı.

Nasıl mı? Bakın, askerlik ve istihbaratla iştilal etmemiş o Zât, bir ordu tertip ve teşkil ediyor. Yol emniyeti sağlanıyor.

200 km'lik bir mesafeyi yaya ve deve yürüyüşü ile katediyor. Ve bununla beraber yolda herhangi bir engelle karşı karşıya kalmıyor; çünkü O'nun o yıldırım timleri, o âna kadar çölü, 20 defa taramışlar "Rota şurasıdır, güvenli yol burasıdır-şurasıdır." tespitini yapmışlar ve bu sayede bir yabancı kuşa, kendilerine ters bakan bir kartala dahi

rastlamadan Bedir'e kadar emniyet içinde gelmişlerdir. Ve bu çok önemli bir meseledir.

d. Kuyuların Bulunduğu Noktaya Doğru

Ordunun ârâm edeceği yer, Bedir kuyularının başıdır. Düşman da orayı yakalamak isteyecektir. Düşman, iki yüz atlısı ile, hızla oraya doğru gelmektedir. Ama, firaset ve akıl almaz hız, mü'minleri onların önüne geçirmiştir. O havalide Bedir, suyun bulunduğu tek yerdir. Ve bu suyun başı Müslümanlar tarafından tutulmuştur. Böylece Kureyş, bir kere daha felç edilmiş oluyordu.

Bu esnada keşif kolları, kervan nerede, onu da iyi takip ediyorlar. Burada işi hallederlerse, onun hakkından da gelmeyi düşünecekler; zira o kervanda, Mekke'de bıraktıkları mallar var. Onu mutlaka istirdat etmelidirler. İşin hukukî gereği olarak mallarını, gasbedenlerin ellerinden geriye almalıdırlar.

Mü'minler, bu mülâhaza ile plânlar yapıyorlardı ama, Allah (celle celâluhu), başka bir şey murad etmişti. Küfür, bütünüyle sindirilecek ve bir daha başkaldıramayacaktı.

Allah Resûlü, ordusunu, sağ-sol-merkez birliklerine ayırmıştı.. ve bu, o güne kadar bilinen şeylerden de değildi. Bunlardan merkez, muhacirîn ve ensarın ileri gelenlerinden teşkil edilmişti ki bunlar, Allah Resûlü'ne ölümüne biat etmiş kimselerdi. Tek başlarına da kalsalar, verdikleri sözden dönmeleri mümkün değildi. İşte, merkez kuvvetine böyle insanlar yerleştirilmişti.

Bu insanların başına da yine birçok defa rüşdünü ispat etmiş Hz. Ali ve Sa'd b. Muaz (radiyallâhu anhümâ) getiriliyordu. Bunlardan biri muhacirînin, diğeri de ensarın başına getirilmişti.²⁶⁵

Hz. Ali ki, hususî faziletle sahabenin en büyüğü idi. Umumî fazilette ilk üç halifenin, ondan üstün olduğuna dair umumî kanaat ve ittifak vardır. Fakat hususî durumu, Allah Resûlü'ne cibillî yakınlığı, o haneye ait bazı esrara vukûfiyeti, Allah Resûlü'nün neslinin ondan devam etmesi ve bütün evliyânın sertâc-ı ibtihâcî olması.. evet, bütün bu durumlarda, onun bir eşi daha yoktu. Yedi yaşında Müslüman olmuştu. Küfrün tozu toprağı onun eteklerine asla bulaşmamıştı. 9 yaşlarındaydı ki, Allah Resûlü, Kureyş'in ileri gelenlerine: *"Bana içinizde yardımcı olacak kim var?"* dediğinde elindeki su testisini bırakıp, eliyle göğsüne vuran ve: *"Ben varım ya Resûlallah!"* sözleriyle kükreyen bir yiğitti.²⁶⁶

Yaşı 17'ye ulaştığında ve Allah Resûlü hicret edeceği zaman ona, kendi yerine yatmayı, yani ölmeyi teklif etmişti.. etmişti de bu çiçeği burnunda delikanlı, bu teklifi Cennet'e davet gibi, sevinerek kabul etmişti.²⁶⁷ Evet, Hz. Ali, hayatında hiç tereddüt soluklamamış bir insandı ve bu koçyiğit, Bedir'de muhacirînin başında bulunuyordu. İsabetine kurban olayım. Allah Resûlü nasıl da adam seçmesini biliyordu!

Sad b. Muaz'a (radıyallâhu anh) gelince, o da ayrı bir fazilet âbidesiydi. Sadakati herkesçe müsellemdi. Ve daha sonra aldığı yara sebebiyle ölüm yatağına düşünce, söylediği sözler, bunun en güzel şahidiydi. O gün şöyle demişti: "Allahım, eğer Senin uğrunda bir savaşa daha iştirak edeceksem beni yaşat. Yoksa beni hemen huzuruna al!"²⁶⁸ Ve o hastalığında vefat etmişti. Cenazesi teşyî edilirken, Allah Resûlü, parmaklarının ucuna basa basa yürüyordu. "Niye ya Resûlallah?" diye soranlara da: "*Bütün gök ehli, bu cenazeyi teşyi için indi, yere basmaya utanyorum!*" cevabını veriyordu. Bu ne seçme, bu ne yerinde intihaptır!

Ve işte bunlar, merkezi tutuyorlardı. Kumandan, zilletle yaşamaktansa izzetle ölümü tercih edecek insan olursa, asker kaçır mı? Onun, kellesini verdiği yerde asker vermez mi? Zaten, asker de şehitlik arayarak gelmişti oraya kadar! Allah Resûlü de bu merkezin içinde yani bu etten kemikten kalede muhat bulunuyordu. O'nun kılına bile dokunduramazlardı vallahi! Çevresindeki bu ölüm idealli insanlar, bütünüyle bertaraf edilmeden O'na ulaşmak mümkün değildi.

İşte O, böyle bir merkezin başında bulunuyordu. Merkezin umumî bayrağını Mus'ab b. Umeyr taşıyor.²⁶⁹ Bu ne müthiş manzara, bu nasıl seçmedir! (Uhud'da inen bir kılıç, sağ kolunu götürüyor, sancağı sol eliyle tutuyor. Bir kılıç da o kolunu götürünce, "Allah Resûlü'ne karşı, tek kalkanım kaldı, vur, bir de boynuma vur!" diyen²⁷⁰ ukbâya göre programlanmış bir ruh, Mus'ab (radıyallâhu anh), elinde bembeyaz bayrakla merkezde duruyor. Sağ cenah, sol cenah güzelce tabiyelenmiş ve az ileride öncü kuvvetler yerlerini almış emir bekliyorlar. Arkadan da redif takımlar geliyor. Başlarında Kays İbn Ebî Sa'd (radıyallâhu anh).. teker teker tırnaklarını sökseniz "Of!" demeyecek kadar mukavim ve kararlı bir insan...

Öyle bir sistemle geliniyor ki o güne kadar, o günün erkân-ı harpleri, böylesini ne görmüşler, ne de biliyorlar! Zaten Kureyş'in belini kıran hususlar da işte bunlardı.. Allah Resûlü'nün, oraya değişik bir sistemle gelmesi, daha baştan onların köhne sistemlerinin

hiçbir işe yaramadığını ilan ediyordu. Allah Resûlü, farklı bir sistemle; onlar ise, darmadağınlık ve eski usullere mukayyet idiler.

Ayrıca Allah Resûlü, ordusunun içinde bulunuyordu ki, bu da Müslümanlar için ayrı bir güç, ayrı bir dinamizm kaynağıydı. Zaten: “Ölürsek beraber ölürüz. Kanım kanınızın; canım da canınızın önündedir!”²⁷¹ demişlerdi. İmamın, raiyetine emniyet ve güven telkin etmesi çok önemlidir. Ve Allah Resûlü bunu en iyi şekilde yapmıştı: “Canım canınızın önünde; kanım kanınızın önünde, size ilişirlerse bana ilişmiş sayılırlar!” demişti.. diyordu ve bu sözler onların kulaklarında çınlarken, O da, onların aralarında dolaşıyor ve aralarında yürüyordu. Zaten oraya kadar develere nöbetleşe binerek gelmişlerdi. (Canım çıksın, keşke ayağını başımıza bassaydı!) iki kişi de, O’nun bindiği deveye binerek oraya ulaşmıştı. Bu zatlar fevkalâde üzülüyor ve: **نَحْنُ نَمْشِي عَنْكَ** “Senin namına biz yürüyebiliriz, Sen bin!” diyorlardı; ama, Allah Resûlü, onlara şöyle cevap veriyordu: **مَا أَنْتُمْ بِأَقْوَى مِنِّي وَمَا أَنَا بِأَعْلَى عَنِ** **الأجر منكم** “Siz kuvvet bakımından Benden daha kavî değilsiniz. Ecr ü sevaba ihtiyaç bakımından da ben, sizden daha müstağni değilim.”²⁷²

Evet, bunu zaman ve mekânın Efendisi söylüyordu: “Siz benden daha kavî değilsiniz. Ecr ü sevaba ve Cennet ihtiyacına karşı ben de sizden daha müstağni değilim.” Bu Emirler Emiri, öyle insanlar içinde insanlardan bir insan olmuştu ki, onlarla oturup kalkıyor ve yanlarından hiç ayrılmıyordu. Onlarla aynı sofraya oturuyor, aynı yemeğe kaşık çalıyor ve aynı yeri paylaşıyordu.

Eşitlik ve müsâvât, Fransız ihtilalinden beri insanların dillerine pelesenk ettikleri bir kelime. Acaba o günden beri eşitlik denen, müsâvât denen şeyi hiç gören var mı?!. Onu sadece Saadet Asrı’nın insanı tanıdı, hem de Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) vasıtası ile.

Hayatının en sıkıntılı döneminde, gökler bütün kapılarını O’na açtı ve O’nu bağrına bastı. Evet O, miraca çıktı, Cennet hûrileri teşrifatçı gibi yollara döküldü, melekler başlarını kaldırım taşları gibi ayaklarının altına koydular ve Nizamî’nin dediği gibi: “Yarım hilâl, atının ayakları altında nal hâline geldi.” Cennet: “Kal, gitme!” dedi; fakat O, yine de dönüp insanların arasına geldi. Büyük veli Abdülkuddüs bu hâdiseyi zikreder ve yeminle şöyle der: “Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), kimsenin, ulaşamadığı yerlere ulaştı, Allah’a yemin ediyorum ki, ben oralara çıksa idim bir daha geriye dönmezdim!” Ve bunu bir başka veli değerlendiriyor: “İşte nebi ile veli arasındaki aşılmaz, büyük

mesafe!”

Nasıl aşacaksın ki, O, Hz. Muhammed Mustafa’dır (sallallâhu aleyhi ve sellem). Evet O, Allah katında bu durumda, görüldüğü gibi, kendisini insanlardan bir insan saymakta ve her hâlinde insanlarla beraber olmaktadır.

İnsanlık, müsâvâtı O’nunla gördü. Ve bir gün bulacaksa yine O’nunla bulacaktır. Bu beklenti, hukukun kendi özünden kaynaklanıp gelişen kaçınılmaz bir realitedir. Ve işte çöl, bu orduyu, çok önemli bu yanıyla da görüyor. Çöl için bu büyük şeref.. o gün çölün etekleri mücevherlerle doluyor ve bu çöl o gün Cennet bahçeleri kadar izzet ve şerefe ulaşıyordu.

Allah Resûlü, orduyu bizzat kendisi tanzim edip mevzilerine yerleştirdi. Ardından merkezde büyükçe bir kuyu kazdırdı. Bu kuyuya, harp müddetince yetecek kadar su dolduruldu. Daha sonra da diğer kuyuların hepsi körletildi.²⁷³ Düşman kuyulara güvenip, hazırlıksız gelecek ve kuyuların durumunu görünce de tamamen kolu-kanadı kırılacaktı ve öyle de oldu...

Ordunun tanzim şekli mükemmel olduğu gibi, hareket tarzı da fevkalâdeydi. Askerler, nerede ok, nerede mızrak ve nerede kılıç kullanacaklarını çok iyi biliyorlardı. Sağ cenah ne zaman, sol cenah ne zaman harekete geçecek, arka kuvvetler ne zaman müdahalede bulunacaklar, hepsi zamanlama açısından çok güzel ayarlanmıştı.

Hele Efendimiz’in kendi otağını kurduğu yer, o kadar üstün bir firasetle seçilmişti ki, en büyük erkân-ı harp -ki bu O’ydu- ancak bu kadar isabetli bir yer seçebilirdi. Bütünüyle harp sahasına hâkim bir yere otağını kurdurdu. Sağ cenah, sol cenah, arka kuvvet, olduğu gibi görünüyordu. Ayrıca göndereceği haberler ve askerlere ulaşması gereken taktikler ânında duyurulabilecekti. Artık, her şey tamam, az sonra harp başlayacak.. ve müşriklerin o musallah kuvveti karşısında, 5-10 şehitle, kendilerinden 3-4 kat daha fazla düşmanı hâk ile yeksân edip geçecek. Daha önce de işaret edildiği gibi, Efendimiz o gün askerlerine parola da vermişti. Herkes “Allah bir!” mânâsına “Ehad! Ehad!” diyecekti. Ehad, Allah’ın (celle celâluhu) ismidir. Allah’tan (celle celâluhu) başkasına “Ehad” denmez. Ehad zâtında birdir.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ki, tevhid-i ulûhiyet ve tevhid-i rubûbiyeti ifade eden bu mübarek sûrede: “*De ki Allah birdir.*”²⁷⁴ denilmektedir. O, öyle birdir ki, ikincisi yoktur. “Vâhid”in ikincisi, “İsneyn”dir. Ama “Ehad”in ikincisi yoktur. Ehad, rakamlar içinde tektir. İkincisi,

üçüncüsü olmaz. Yani Allah isneyniyeti muhal birdir. O gün parola “Ehad! Ehad!”dır. Ve onlar “Ehad! Ehad!” dedikçe, sanki verâların verâsından bir ses onlara; “Lebbeyk, kullarım!” demektedir. “Ehad” isminin parola olarak seçilişinde bir hikmeti bu ise;

İkincisi de, parola, Mekkeli tarafından o güne kadar bilinmeyen bir husustu. Mü'minler bu sayede hem birbirleriyle irtibat sağlıyor, hem de hep bir ağızdan ve tek ses hâlinde, öyle gür bir sadâ çıkarıyorlardı ki müşriklerin kalbi korkuyla çarpıyordu. Zaten hepsinin üzerinde kefen bezleri gibi beyaz elbiseler, onlara ayrı bir dehşet salıyordu. Hak cephesi ise “Ölümü hangi köşede yakalayabiliriz?” düşüncesi içinde idiler. Evet, mü'minler sadece bunun hesabını yapıyorlardı.

e. İlk Mübareze

Genel tanzim mahfuz, teker teker her strateji için ânında kararlar veriliyor ve Allah Resûlü tarafından tatbike sunuluyor ve bunlarda hiçbir falso olmuyordu. Önce üç mübariz çıkardı Allah Resûlü. Ensardan olan bu üç mübariz, çok önemli kimselerdi. Ölümüne susamış ve durmadan şehadet arayan bu insanlar, değil o anda karşılarında çıkacak müşriklerle, Herküllerle, Gılgamışlarla bile savaşabilirlerdi. Fakat Kureyşliler gururla: “Biz Medine'nin rençberleriyle, çobanlarıyla savaşmayız!” deyip kendilerini helâk edecek kibre sığındılar.

Allah Resûlü'nün beklediği de buydu. Bilemeyiz, belki taktığı de oydu. Bunu siyer yazmıyor ama, zihninde hazırlamış olduğunda şüphe yok. O, **فُمْ يَا حَمْرَةَ** “Kalk yâ Hamza!” **فُمْ يَا عَبِيدَةَ** “Kalk yâ Ubeyde!” **فُمْ يَا عَلِيَّ** “Kalk yâ Ali!” diyecektir.

Bu ordular kadar büyük üç insanın, ikisi amca çocuğu, birisi de amcası. Ölümüne ilk gönderdiği insanlar kendisine neseben en yakın olanlar!.. Karşı taraftan da üç mübariz çıkmıştır: Utbe, Şeybe ve Utbe'nin oğlu Velid. Ve düşman son şokla karşı karşıyadır. Bu en güçlü kabile reisi, iki kardeş ve oğulları Bedr'in ortasında kılıçtan geçirilince, düşmanda moral kalmayacak ve bozguna sürükleneceklerdi.. ve mübareze esnasında öyle de oldu. Karşı tarafın üç mübarizi de, birer bozgun imzası gibi Bedr'in ortasında cansız yatıyorlardı. Müslümanlar şehit namzedi Ubeyde'yi, moral bozma mevkiinden alıp, amcazâdesi Cennet Rehberi'nin huzuruna getirmişlerdi.²⁷⁵

Düşmanın morali bozulmuş; dövüşmeden daha çok dövünüyor.. harp edeceğine çapulculuk yapıyordu. Bir kere, aralarında Utbe'nin, Şeybe'nin ve Velid'in gayretiyle harekete geçen insanlar vardı.. bunların ölmesi, diğerlerini paniğe ve öfkeye sevk etmişti.

Hedefler farklıydı

Her ağızdan bir ses çıkmaya başlamış.. ve orduda âhenk tamamen bozulmuştu.. bu ise onları, Müslümanların ok ve mızraklarına, sonra da kılıçlarına hedef olmaya doğru sürüklüyordu. Allah Resûlü, onlara, şuurlarını alt üst edecek şekilde öyle bir darbe vurdu ki, şaşkın şaşkın sağa-sola koşuyor ve ne yapacaklarını bilemiyorlardı.. zaten, oraya gelirken de bir mefkûreleri yoktu. Kitle ruh hâleti değerlendirilmiş ve kinin, nefretin, öfkenin önünde sürüklene sürüklene oraya gelmişlerdi. Allah Resûlü ise Bedr'e, yüksek bir mefkûre, yüksek bir gayeyi takiben gelmişti: İ'lâ-yı kelimetullah.

Evet, mefkûre çok önemlidir. Ebû Cehil'in, Şeybe'nin, Utbe'nin, İbn Ebî Muayt'ın, Umeyye İbn Halef'in, niçin savaştıkları belli değildi. Onlar bir hınçla orada insan öldürmeye gelmişlerdi. Yapacakları bu şeyle Kâbe'nin izzeti yükselmeyecek, çevrelerindeki insanlar arasında itibarları artmayacaktı. Eskiye göre hiçbir kazançları yoktu.. olamazdı da, zira oraya bir kinle, bir nefretle, bir gayzla gelmişlerdi.

Mü'minler ise, yüksek bir gayeyi tahakkuk ettirmek için oradaydılar: Evet, Allah'ın (celle celâluhu) yüce adını, cihanın dört bir yanında bayraklaştırma düşüncesi, onların varlık gayesiydi. Herkesin kalbi bu duygu ile atıyordu ve böyle bir dava için ölünse idi değerdi. Çünkü Allah (celle celâluhu) için ölüyorlardı. Allah (celle celâluhu) için ölünce de gidip Allah'a (celle celâluhu) ulaşacaklardı. Allah'ı (celle celâluhu) bulan, hiçbir şey kaybetmemiş, aksine pek çok şey kazanmıştır.

İşte her mü'min, böyle bir düşünce ve böyle bir mefkûre ile savaşıyor ve bu mefkûre ile hayatı istihkar edip hafife alabiliyordu. Karşı taraf ise, hayatı en önemli şey sayıyor ve âdeta yaşamak için yaşıyordu. Şayet Bedir, onlar için zafer olsaydı, Ebû Cehil yemin etmişti: İçki içecek, kadın oynatacak ve eğlenecekti.²⁷⁶ Oysa Müslümanlar orada namaz kıldı, dua etti, Allah'a (celle celâluhu) kurbiyet yollarını araştırdılar.

İşte iki topluluk arasındaki fark, biri âdeta semalarda ve huzur içinde, diğeri ise çukurların en derininde ve ızdırapla kıvrım kıvrım.

f. Ümmetin Firavunu Yıkılıyor

Abdurrahman b. Avf (radiyallâhu anh) anlatıyor: “Bedr'in tam kızıştığı andı. Allah Resûlü'nün bir avuç kum alıp düşmanın yüzüne saçtığı ve “*Yüzleri kararsın!*” buyurduğu

anda âdeta kelle alınıyor, kelle veriliyor ve her şey kelleler üzerinde dönüyordu. Tam o sırada yanıma sülün gibi iki delikanlı süzülüyordu. Belki de, boyları tutsun diye, Bedr'e gelirken parmaklarının uçlarına dikilenlerdi. 15-16 yaşında iki delikanlı.. biri, sağımdan sokuldu ve bana şöyle dedi; 'Bana Ebû Cehil'i gösterir misin amcacığım?' Sordum: 'Ne yapacaksın?' Cevap verdi: 'Allah'a (celle celâluhu) söz verdim. Allah Resûlü'nün bu düşmanını görürsem öldüreceğim!' (Şimdiye kadar imanın, iman nurunun önünü engelleyen, Kur'ân nurunun neşredilmesine mâni olan bu karanlık ruhu, yemin ettim, vallahi görürsem öldüreceğim!) Öbürü ondan saklıyordu durumunu, sol kulağıma eğildi, O da 'Amca! Bana Ebû Cehil'i gösterir misin?' diye soruyordu. Ona da aynı soruyu sordum, ondan da aynı cevabı aldım.

Derken, bir aralık Ebû Cehil'i gördüm.. Parmağımla işaret ettim.. Elimi daha indirmemiştik ki, bir küheylân gibi Ebû Cehil'in yanında bitivermişlerdi.. az sonra da, birkaç kılıç darbesi ile onu yere indirmişlerdi." İçlerinden biri ciddî yaralanmıştı. Koca yiğit yaralanmıştı ama, insanlık tarihinde küfrü temsil edenlerden biri ve Allah Resûlü'nün "Bu ümmetin firavunudur." dediği en büyük kâfir de yıkılmıştı.²⁷⁷

Bu yiğitler, Avf İbn Hâris, Muavviz İbn Hâris ki, iki kardeşti. Daha net tanımak isterseniz, bunlar, Uhud vak'asında, oğullarını, kocasını, kardeşini şehit verdikten sonra, Allah Resûlü'nün cübbesine dudaklarını koyup da **كُلُّ مُصِيبَةٍ بَعْدَكَ جَلَّ** "Senden sonra bütün musibetler çok hafiftir!" diyen Sümeyra'nın (radıyallâhu anhâ) oğullarıydı.²⁷⁸

Ana oydu, oğullar da bunlar... Bir cehalet tepesini aşmış, öbür tarafa geçmişlerdi. Uhud'da umduklarını bulmuş ve Allah'a (celle celâluhu) gidip ulaşmışlardı. Aslında onlar, Bedr'e gelirken de işte bu yüksek ideale gelmişlerdi.

Sözün özü: Allah Resûlü kendisine bütün bir hayat boyu kötülük yapan, insanlığa, hakikate, ilme ve irfana, bunlardan öte iman ve İslâm'a karşı tavır alan işte bu küfür yobazlarına karşı ilan-ı harp ediyor ve onlarla hesaplaşıyordu. Ama, hesaplaşmada, son sözü söyleyeceği âna kadar, adımlarını öyle isabetli, öyle dengeli atıyordu ki, ne bir arıza, ne bir kusur, ne bir falso, ne de fiyasko. Sanki Bedr'e 50 defa gidilmiş; düşmanla 50 defa karşılaşmış ve sanki o tatbikat, o stratejiler 50 defa tatbik edilmiş gibiydi. Evet, hiçbir yanlışlık yapılmamıştı. Gül bahçesinde yürüyor gibi oraya kadar gelinmiş.. Allah'ın (celle celâluhu) inayet ve keremiyle de zaferyâb olunmuştu. Zafer, ayrı bir zaferi doğurur. Zira, salih daire içine girilmiştir. (Bu tabir, bazıları tarafından yadırganabilir. Herkesçe bilinen

“fasit daire” tabiridir. -Şimdi de ona, kısır döngü diyorlar. İsterseniz, biz de bunun zıddına olarak, “salih daire”ye “velûd döngü” diyelim..) Salih daire, iyiliğin iyilik doğurması, fasit daire ise, kötülüğün kötülük doğurmasıdır. Yaptığımız bir yanlışlık, karşımıza değişik komplikasyonlar ve yeni yanlışlıklar, çıkaracak, o da bir başka komplikasyon, bir başka yanlışlık, o da daha bir başka komplikasyon, başka yanlışlık.. derken sürüp gidecek.

Evet, silahlar çok iyi hazırlanmış, iyi tabyelenmiş ise, karşınıza hep iyi şeyler çıkaracaktır. *“İyilikler, yine iyi şeyler doğurur.”* hikmeti, Allah Resûlü’nün ifadesidir.²⁷⁹ Bedir zaferi, bir iyiliktir. Ruhta, gönülde, düşüncede iz bırakacak müthiş bir iyilik ve bir hayırdır. Bu yolda, can pazarında canını pazara çıkarıp mücadele edenlerin, Allah (celle celâluhu), önlerine bin hayır yolunu birden açtı. Sanki onlara: “İsteddiğinizden yürüyün. Yürüdüğünüz her yoldan zafere gideceksiniz!” diyordu ve öyle de oldu.

g. ...Ve Hezimet

Müşrikler, yedikleri bu darbeyle, artık belleri kırılmış ve Allah Resûlü, her an âdeta bir balyoz gibi tepelerinde idi. Uzun zaman bu korku onlara yetti. Eğer, bazı Ebû Cehil taraftarları, yoğun bir tahrik ve propagandaya girmemiş olsalardı, Uhud’da Müslümanların karşısına çıkmaya hiç kimsenin ne cesareti ne de isteği vardı. Kureyş’in Uhud hareketi, bir intikam, bir hınç çıkışıydı. “Ya devlet başa ya kuzgun leşe!” “Ne olursa olsun bunlarla bir kere daha savaşalım!” diyorlardı. Hind’in Ebû Süfyan’ı tahrikleri, bunun en çarpıcı örneğidir. O, şöyle diyordu: “Benim babam öldü, amcam öldü, kardeşim Velid öldü. Sen böyle avrat gibi içeride oturuyorsun; bir avratla beraber oturacağıma, gider annemle otururum!”

Kadınlar, her gün ağlıyor, elbiselerini yırtıyor, avurtlarına bıçak atıyor, yüzlerinden kan akıtıyor ve erkekleri tahrik ediyorlardı. Bir senelik bu tahrik, gözü dönmüş bir sürü müşriki tahrik etti ve Uhud’da Müslümanların karşısına çıktılar. O fasla ayrıca döneceğiz.

Evet, Allah Resûlü, Bedir’de öyle bir balyoz indirmişti ki kafalarına, bir daha Müslümanlarla karşılaşmayı hiç mi hiç düşünmüyorlardı ama, içlerinde öyle bir kin, bir nefret hâsıl olmuştu ki, hiçbir şey onu yatıştıramıyordu. Vâkıa, Allah Resûlü, Bedr’in sonunda onlara bir cemilede bulunmuş, onların kırılan gururlarını, rencide edilen onurlarını tamir etmek istemişti. Meselâ; bütün esirler, zincirler içinde Allah Resûlü’nün huzuruna getirildiğinde o güne kadar Müslümanlara kötülük yapmış bu insanların hepsi kılıçtan geçirilebilirdi. Oysaki Efendimiz, o derin şefkatiyle bunları affetmeyi yeğlemiş ve “Bunları

bağışlayalım.” demiştir. Vâkıa Cenâb-ı Hak, esirlerin bağışlanmasındansa, bedelle bırakılmalarını tavsiye edecekti; ama, Resûlullah’ın tavrı böyle incelerden inceydi. O gün bir kısım esirler de okuma-yazma bilmeyen on Medinelîye okuma-yazma öğretip salıverileceklerdi. Allah Resûlü’nün bu davranışı da neticesiz kalmayacaktı...

h. Esirlerin Bağışlanmasındaki Hedefler

Evet, bu bir cemileydi.. Bir kere, ölüm bekleyen bu insanlara fidye teklifi, onları seve seve fidye vermeye sevk etmişti. Zaten verdikleri; bir zaman Müslümanların Mekke’de kalan mallarından alıp-çaldıkları şeylerin karşılığıydı.

İkincisi: O güne kadar Medine’de, okuma-yazma oranı çok düşüktü. Hâlbuki bu insanlar, ilmin ve dinin neşrine namzettiler. Onun için okuma-yazma öğrenmeye herkesten daha çok ihtiyaçları vardı. Ayrıca, Mekkeli ile Medinelî arasındaki kültür farkı, bu sayede Medinelîlerin lehine değişecekti.

Üçüncüsü: Medine’de okuma-yazma öğretmek için kalan bu insanlar, İslâmiyet’i yakından görüp inceleme fırsatını bulacaklardı.. ve Mekke’ye döndüklerinde de, hepsi, Allah Resûlü adına, kendi hanelerini fethedebileceklerdi. Zira Allah Resûlü, o müthiş civanmertliğiyle onların hepsinin gönlüne girmiş sayılırdı.

Düşünün ki, Ebû Cehil’in kardeşi İbn Hişam, Müslüman olacağı güne kadar, bir daha Allah Resûlü’ne karşı hiçbir muharebeye iştirak etmedi. O, Efendimiz’den öyle bir mürüvvet ve insanlık görmüştü ki, artık O’nun karşısına çıkmaktan utanıyordu. Ve bu durum, hemen hepsinde müşterek bir duyguydu.

Dördüncüsü: Bu esirlerin yakınları ve akrabaları, her gün hayatlarından endişe edip durdukları bu insanları, kıllarına dahi dokunulmadan birdenbire karşılarında görünce, onların gönüllerinde de ılık bir muhabbet havası esmeye başlamıştı. Çünkü, kendileri Müslümanlara neler yapmış ve neler yapmak istemişlerdi ama, işte O, şimdi küfür babalarına böyle davranıyordu. Bir Mekkeli bunu kendi öz evlâdına dahi göstermemişti ve gösteremezdi de.

Bu civanmertlik, hem Mekkelileri, hem de civardaki müttelikleri iyiden iyiye büyülemiş ve eritmişti. Gönüller öyle fethedilmişti ki, eğer Bedir’den sonra, Ebû Cehil kalsaydı, Benî Mahzûm’da Ebû Cehil hanesinde kâfir olarak sadece o kalacaktı. Zira o hane

içinde bile herkesin sinesi yumuşayıvermişti. Benî Ümeyye'nin sert siması Ebû Süfyan bile, artık yumuşak davranıyordu. Hind gibi, babasını, amcasını ve kardeşini kaybetmiş bir hanımı olmasına rağmen, bu akıllı ve zeki adam Uhud'da kararlaştırılan ikinci Bedr'e çıkmamıştı. Eğer bir yumuşama söz konusu olmasaydı, daha ciddî kötülükler söz konusu olabilirdi.

Evet, Allah Resûlü, Bedir'le bir salih yola girmiş bulunuyordu. Zira o gün, zalim zalimdi. Hâkim olduğu kuvvetin hakkını eda etme noktasını yakaladığı zaman, beyinleri eziyor, ciğerleri de dişleri arasında çiğniyordu. Nitekim böyle bir fırsatı yakaladığı zaman Hind, Hz. Hamza'nın (radıyallâhu anh) ciğerlerini yamyam gibi çiğnemişti.²⁸⁰ Fırsat bulsaydı Bedir'de de aynı şeyi yapardı. Ama Müslümanın eline böyle bir fırsat geçince, Müslümanca davranıyor ve yüksek insanlık örnekleri veriyordu. Herkesin, nefret ve antipati toplayacağı bir yerde o sempati topluyordu. Bu, bir Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) fetaneti idi. Ve biz zaten cephelerde O'nun iyi bir erkân-ı harp olmasını yine bu fetanetin bir buudu olarak ele alıyoruz.

1. Zaferi Getiren Sebepler

Sebepler açısından, Allah Resûlü'nün Bedir zaferini, şu sebeplerle irtibatlandırıp inceleyebiliriz:

Bir kere Allah Resûlü, askerlik adına çok iyi tabyelenmişti. Tek kumandanın emri altında, beraber ve müşterek hareket eden, tek ağza bakan, tek komutla harekete geçen bir orduyla Bedir'e gelmişti. Bu orduda, fevkalâde bir moral ve müthiş bir iman gücü vardı. Bu iman gücüyle, Cennet yamaçlarını açıkça dünyada bile görüyorlardı. Hatta bu asker, Bedr'in tepelerinde gezerken, adımını, Cennet'in yamacına mı atıyor, yoksa Bedr'in yamacına mı, bunun farkında değillerdi.

Bedir'e işte böyle bir iman ve moral gücüyle gelinmişti. Ayrıca, bu askerlerin hepsi de emre itaatteki inceliği kavrama şuuruyla dopdoluydular. Bazılarının kelleleri gitse bile, bu şehitlerin yanındaki insan, emir almadan o mevzuda bir şey yapmayacaktı. Herkes, Allah Resûlü'nün emirlerine kulak kesilecek ve dikkat edecekti.

Evet, emrin bir merkezden çıkması, muharebenin gelişme seyri içinde çok önemlidir. Bunun için Allah Resûlü gerekli olan şeyi yapmış ve bu merkezî otoriteyi çok sağlam bir blokaj üzerine oturtmuştu. Ayrıca, çok mükemmel bir haber ağı kurmuştu.

Otağını kurduğu yerden her tarafı rahatlıkla gözetliyor.. yer yer iniyor, askerlerinin arasında dolaşiyor.. ve cepheye kendine göre gevşeklik gördüğü yerlerde bizzat bulunuyordu ki bunu Hz. Ali (radıyallâhu anh), **وَهُوَ أَقْرَبُنَا إِلَى الْعَدُوِّ وَنَحْنُ نُلَوِّذُ بِرَسُولِ اللَّهِ** “Biz Resûlullah’a sığınmıyorduk; O, düşmana en yakın idi.”²⁸¹ sözüyle anlatmaktadır.

Ama, hele bir O’na dokunmaya görsünler, etten kemikten bu kaleye toslar ve dağılır giderlerdi. Evet O, hep onların arasında bulunuyor ve onlara moral veriyordu. Aralarında geziyor ve: “*Allah (celle celâluhu) sizinle beraberdir ve sizi teyit edecektir.*” diyordu. Bu moral gücüyle, bu itaat ve inkıyat anlayışıyla herkes dimdikti. Cennet’e gidiyor gibiydiler.

Zaten, o günün şartlarına göre tam bir askerî düzen vardı. İyi tabyelenme, sağ cenah nedir, sol cenah nedir, merkez nedir, merkez kuvveti nedir, ihtiyat kuvveti nedir? Bunlara verilecek cevap, askerliğin ta kendisidir. Ve o gün, Allah Resûlü, bütün bu unsurları yerli yerince yönlendirmiş bir askerdi. Meselâ; askerlik itaattir; bütün acemi eğitimi süresince askeri itaate alıştırmalar.

Evet, emre itaatteki incelik çok önemlidir. “Yat!” yatacaksın, “Kalk!” kalkacaksın. Allah Resûlü, askerlerini oraya gelinceye kadar zaten itaate alıştırmıştı. Orada da komutan otağ-ı hümâyûnu Bedr’in bir tepesine yerleştirmiş her şeyi oradan gözetliyordu. O, emir veriyor ve onlar da emre itaat ediyorlardı. Zaten askerini oraya kadar öyle bir imanla yetiştirmiş ki, âdeta bu savaş, hayatı istihkar edenlerle, hayata talip olanlar arasında yapılmaktaydı.

Birileri, gül bahçesinden gül koparmak istiyor, öbürü de kanını döküp gül büyütme, gül yetiştirmek istiyor. Biri: “Hayatın şu yükünü sırtımda taşıdığım yeter, açılrsa da Cennet kapıları girsem ve onun yasemenliklerinde reftâre yürüsem!” Öbürü de: “Ah bir sapasağlam geriye dönebilsem, bir içki içsem, bir rakkâselere raksettirsem ve hayattan kâm alsam!” diyordu.. evet, burada, hayatı istihkar edenlerle hayatın kulları savaşıyordu. Bu, cemaat karşısında, darmadağınık yığınların savaşıydı.. ve savaşın neticesi daha baştan belliydi. Çünkü burada nizamla-nizamsızlık savaşıyordu.

Arz ettiğim gibi, ordunun içinde bir gedik açılır ya da bir yerde bir diş kırılır veya bir yaralanma olursa, Allah Resûlü, hemen orayı takviye buyurur ve askerler, Allah Resûlü’nü önlerinde görünce daha bir civanmerdâne savaşır ve o gedik hemen kapanıverirdi. Zaten sürekli taktik farklılığı kudsîlerin en belirgin vasfı. Öyle ki Bedr’e

gelirken de, çok farklı taktikle gelmişti. O bunları çok fazla yazıya da dökmüyordu; zira yazıya dökülen taktiklerin, karşı tarafça elde edilmesi her zaman muhtemeldi.

Allah Resûlü, kafasında olanları öyle plânlıyordu ki, en hassas ölçüleri dahi nazardan kaçırmıyordu. Bugün, haritalar üzerinde yazılıp çizilen.. ve taslak plânlarla ancak ifadesi mümkün olan manevraları O, hep kafasında kuruyor, ânı ve zamanı gelince de, kafasında kurup plânladığı hususları takbik ediyordu. Bedr'e öyle bir strateji ile gelmişti ki, düşman düşünüyor, taşınıyor, 50 tane casus gönderiyor ve bir şey koparamıyordu. Harbin sonuna kadar, Allah Resûlü nasıl hareket edecek, ne yapacak, nasıl davranacak, sırdaşları ve has kumandanları müstesna, kimsenin bundan haberi yoktu. Oysaki, düşman hep karambole savaşıyordu. Allah Resûlü'nün ordusu ise, gözü açık, nereye ok atacak, mızrağı nereye salacak her hususta bilerek hareket ediyordu.

Evet, strateji çok önemlidir.. ve ben, günümüze ait bazı hususlar istisna edilecek olursa, bunca ilerlemiş olmamıza rağmen henüz bu seviyede bir stratejiye vâkıf olduğumuz kanaatinde değilim!

i. Cepheden Ayrılma Mü'minin İşi Değildir

Önemli bir diğer husus da, kendisinden emir geleceği âna kadar fertlerin, hissî hareket etmemeleri ve ölesiye oldukları yerde kalmalarıydı. Hatta bozgun mukadder olsa bile, "Kuzgun leşe" deyip yerlerinden ayrılmamalarıydı. Zaten, Kur'ân da onlara:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْأَدْبَارَ

"Ey iman edenler! Savaş için ilerlerken, inkâr edenlerle toplu hâlde karşılaştığımızda, onlara arkanızı dönüp kaçmayın!"²⁸² demiyor muydu?

Bir tek kişi bile kalınsa kaçılmayacaktı. Ben, ne zaman Viyana bozgununu hatırlasam, yüreğim sızlar ve kendi kendime şöyle derim:

Keşke, Merzifonlu'nun etrafındakiler, son neferine kadar orada ölseydi de hiçbirisi kaçmasaydı. Kim bilir belki de orada idbâr, ikbâle dönebilirdi. "Kızıl elma" tarih boyunca alınmadı; belki de alınabilirdi. Ama, hayat tatlı görülünce ve ölüm de endişe edilen bir husus hâline getirilince, hatta Cennet ve iman, mü'minin nazarında ikinci, üçüncü mesele hâline gelince; dahası dünya, mü'minin gözünde büyüyünce Allah (celle celâluhu), mü'minin mehâbetini aldı.. mü'min, mehâbetsiz kalınca da kâfir gelip galebe çaldı. Artık,

mü'mini görseler dahi ondan korkmuyorlar, gözünün içine baka baka onu aldatıyor ve onunla alay ediyorlar.²⁸³

Mü'mine, harp meydanından kaçmak yakışmaz. O, orada doğranabilir ama, yine kaçmaz. Tarih bunun binlerce misaliyle doludur. Ve hepsi de bu civanmertliği ve gözüpekliği âdeta Bedr'in aslanlarından öğrenmişlerdir. Bu savaş, ileride geleceklere de örnek olması bakımından çok önemlidir.

Yermuk'te 20 bin kahraman, 200 bin Bizanslıya karşı savaşmıştı. O da Bedir gibidir. Tabii ki bu zafer aynı ruh ve şuuru, paylaşan insanların omuzunda bayraklaşmıştı. Düşünün ki o gün, Yermuk'te, binlercesi gibi oldukça farklı bir kahraman daha vardır. Adı, Hunâş b. Kays... Öğle vakti ayağı bir kılıç darbesiyle kopar da bundan hiç haberi olmaz. İkinci vaktine doğru, zafer mü'minlerin lehinde neticelenmiştir ve bu bahadır, attan inmek istemektedir. Her zaman olduğu gibi ayağını yere doğru atarken boşluğa gider ve yere yuvarlanır. Ne olduğunu anlamak için doğrulup ayağa kalkmak isteyince, işi anlar; o gün ayağı kendinden önce Cennet'e gitmiştir.²⁸⁴

Öyle savaşıyorlardı ki ne dünya, ne de ukbâ umurlarında değildi. Onlar, Yunus'un diliyle, "Bana Seni gerek Seni!" diyor, her yerde O'nu solukluyorlardı.

Savaşta kaçmak, büyük bir cürümdür. Bu mevzuda Cenâb-ı Hak, bir ölçü getirmiş ve geri çekilmeler, ancak bu ölçü çerçevesinde değerlendirmeye tâbi tutularak tecviz edilmiştir. Ve hiç kimse bu ölçüyü kendi heva, heves ve düşüncesine göre yoruma tâbi tutamaz. Ölçü şu âyetle çerçevelenmiştir:

وَمَنْ يُؤَلِّمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَذُوبَ بَغْضَابٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ

الْمَصِيرُ

"Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını dönüp kaçan kimse, Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer de Cehennem'dir. Bu ne kötü bir dönüşür!"²⁸⁵

Mute'nin kahramanları, geriye döndüklerinde, Allah Resûlü'nün huzuruna çıkamamışlardı. Hepsi de hicap içindeydi. Kendilerini harp kaçağı şeklinde mütalâa ediyor ve saklanıyorlardı. Efendimiz ise, onları bağrına bastı ve yukarıdaki âyetle onlara teselli verdi. *"Siz kaçmadınız. Bana dehalet ettiniz. Toparlanıp yine gideceksiniz."*²⁸⁶ dedi. Evet,

eğer geriye çekilme olacaksa komutanın emriyle ve bu mülâhaza içinde olacaktı.

Burada diğer önemli hususlardan biri de, kumandanın her an askerinin başında olmasıdır. Tarih şahittir ki, ne zaman İslâmî bir devletin başındakiler, ordularının başında bulunmuşlarsa, ekseriyetle hep muzaffer olmuşlardır. Ve belli bir dönemde Osmanlılar'da olduğu gibi, ne zaman da padişahlar sarayda oturmaya başlamışlarsa gerileme, gevşeme ve çözülme baş göstermiştir. Kanunî, 46 senelik saltanatını hep at sırtında ve cepheden cepheye koşarak geçirmiştir. Devleti zirvede tutabilmesinin en büyük sırrı da -Allah'ın inayetiyle- işte budur.

Yukarıdan beri arz etmeye çalıştıklarımızla gördük ki, Bedir de diğer zaferlerimiz gibi, Allah yolunda, Allah'a güvenilerek ve şartlarına riayet edilerek, yani sebeplere tutunarak elde edilmiş bir zaferdir. Evet, Allah Resûlü, bütün fiilî duaya ait hususları tamamladıktan sonra, orada da ellerini açmış ve Rabbine dua dua yalvarmıştı. Bu iki dua birleşince de, Cenâb-ı Hak, mü'minlere parlak bir zafer nasip etmişti.

Arız ve amîk olmasa da, siyer ve megâzînin bize intikal ettirdiği ölçüde, size Bedr'i intikal ettirmeye çalıştım. O, mükemmel bir askerdi. Bu mükemmel asker bir avuç serdengeçtisiyle, falsosuz, fiyaskosuz, Rabbinin takdir buyurduğu noktaları tutuyor ve biz, O'nun başarılarının altında hep: "Muhammedün Resûlullah" gerçeğini okuyoruz.. evet, O niçin başarılıdır?

Çünkü Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'ın (celle celâluhu) Resûlü'dür. O, Cenâb-ı Hakk'ın talimiyle, terbiyesiyle ve Allah'ın iyi bir asker kılmasıyla iyi bir askerdi. Evet O, dersini Allah'tan (celle celâluhu) alıyordu. Çünkü O, bir vazifeliydi. Bu mevzuda O'na bahşedilen en büyük mazhariyetlerden biri, Allah'tan (celle celâluhu) gelen emirleri, bütün incelikleriyle anlayıp değerlendirebilecek olan "Fetanet-i A'zam"dı. Bu, akıllara durgunluk veren akıl; (Cerbeze yapan, kendine göre bir yol tutup giden değil) ilâhî maksatları, Allah'ın (celle celâluhu) emir ve isteklerini arızasız, kusursuz anlayan akıl demekti.

Evet, İnsanlığın İftihar Tablosu, ferman-ı ilâhî olan Kur'ân'la, kâinat kitabındaki gerçekleri telife muvaffak olan tek insandır. Evet, Kur'ân ne diyorsa, daha evvel Allah'ın (celle celâluhu) ilim pergeline göre işlenmiş, kudret ve irade ile ortaya konmuş, meşîet-i ilâhî ile meydana getirilmiş kâinat kitabı da, aynı şeyleri anlatmaktadır. Bu iki kitabı tevfiik etmede, daha doğrusu, bu tevfiiki kavrayıp ifade etme ve hayata geçirmede Hz.

Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) tektir, müstesnadır ve eşi-menendi yoktur.

2. ...Ve Sarp Yokuş Uhud

Şimdi de, Allah'ın (celle celâluhu) inayetiyle, Uhud'a dönerek, bir de Uhud zaviyesinden, O muhteşem asker, O Büyük İnsan ve O menendi olmayan Nebi'nin, Uhud'da ortaya koyduğu firaset ve fetaneti beraber takip etmeye çalışalım. Mü'minin münafıktan ayrıldığı Uhud, vefalının vefasızdan ayrıldığı Uhud, yiğidin kalleşten ve korkaktan ayrıldığı Uhud, Nebi'ye gerçekten bağlı olanın, yüreğinde zaaf olandan ayrıldığı Uhud... O hep ürpertilerle anılacaktır.

Allah Resûlü, bir gün Uhud'un eteklerinden geçerken, uzun uzadıya bu dağa bakmış ve **أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ** "Uhud öyle bir dağdır ki o bizi sever biz de onu!"²⁸⁷ buyurmuştu.

Yukarıda da arz ettiğim gibi, bu söz, 14 asır öteden, Uhud'a karşı kalbinde bir küskünlük duyabileceklere, sanki Uhud'un müdafaaası gibidir. Allah Resûlü, bir yanlış anlayışla, Uhud'a vefasızlık ve uğursuzluk isnadında bulunulmasını diye, gönüllere su serpmiş ve rencide olan Müslüman onura, başka sebep ve sâiklerin bulunduğu işarette bulunmuştur.

Evet, Asr-1 Saadet'te, Müslümanların onuru, Uhud'da olduğu kadar, başka hiçbir karşılaşmada kırılmamıştır. Bu doğrudur; fakat sebep, Uhud değildir. Hatta Uhud, Müslümanların paniğe kapıldığı saatlerde onları himaye bile etmiştir. Esbap plânında ona sığınmışlar ve mutlak bir mağlubiyetten kurtulmuşlardır.

Netice itibarıyla, Allah Resulü'nün bir başka derinliğini ortaya çıkaran hezimet görüntülü muvakkat sarsıntıda asıl sebep, bazı münafıkların, işin başında ordudan ayrılarak, Müslümanları arkadan vurmaları.. ve yine daha işin başında, Müslümanların kuvve-i mânevîyelerini sarımsmaları.. bu arada, ashabın, kendi seviyelerine denk emre itaatteki inceliği tam kavrayamamış olmaları.. meşru da olsa, bazılarında ganimet arzusu belirmesi gibi şeyler sıralanabilir.

Her ne sebebe bağlı olursa olsun, Uhud'da küçük bir sarsıntı geçirildiği muhakkaktır. Ve bunu Uhud'a bağlamak hiç de doğru değildir. Onun içindir ki, Allah Resûlü, Uhud'u sevdiğini ifade buyurmuş.. ve bu vehmi zihinlerden silmiştir.

Şimdi, evvelâ Uhud'a nasıl gelindi, Uhud savaşına sebep olan sâikler nelerdi? Bundan kaçınılması mümkün değil miydi? Söze buradan başlayarak, önce Uhud'un bir tahlilini yapmaya çalışalım ki, bu mağlubiyet gibi görünen savaşta dahi Allah Resûlü, eşsiz bir erkân-ı harp ve nazîrsiz bir askerî deha -O'nun için bu tabiri kullanma caizse- olduğu ortaya çıksın. Bedir hezimetini, Mekke müşriklerinin gayz ve kinini iyice ^{körüklemişti.} Bilhassa, Bedir'de yakınları ölenler, durmadan Mekkelileri harbe kıskırtıyor ve tahrik ediyorlardı.

Bu tahrikler; Mekkelilere de münhasır kalmadı. Ka'b b. Eşref vasıtasıyla, Medine içinde de fitne ateşi tutuşturulmaya çalışılıyordu. Ka'b b. Eşref, şiirleriyle Müslüman kadınlara iftiralar atan ve mü'minleri birbirine düşüren tipik bir yahudiydi. Hatta o yılan dilini, Allah Resûlü'ne bile uzatmaktan çekinmezdi. Tabî, Müslümanlar bu durumdan çok rahatsız olurlardı ama, her defasında Resûlullah'ın tedbir, temkin ve sabrına takılırlardı.

Seriyye tertibini, onlar da öğrenmişti. Yaptıkları saldırı ve yağmalarla Medine halkının kuvve-i mâneviyesini kırmaya çalışır ve yer yer bunda muvaffak da olurlardı.

İşte Bedir'den sonra, bir sene boyunca hep böyle tahribat yapıldı. Vücuda musallat zararlı mikroplar gibi, Mekkeliler de artık Medine'ye musallat olmuşlardı. O emin ve medeniyetin beşiği olmaya namzet beldenin, bütün zararlı mikroplardan korunması gerekiyordu.. ve Allah Resûlü de işte bunu yaptı.

İslâm'ın en azılı düşmanı Kâ'b b. Eşref, bu dönemde öldürüldü. Çünkü O, büyük bir ihanet şebekesinin başındaydı. Öldürülmesi mutlak bir zaruret hâline gelmişti. Muhammed b. Mesleme bu zarureti yerine getirdi.²⁸⁸

Benî Kaynuka yahudileri, gemi azıya almış, sürekli serkeşlik yapıyorlardı. Bu arada bir Müslüman kadına sarkıntılık yaptılar; sonra çıkan kavgada karşılıklı adam öldürmeler oldu. Bu da yetmiyormuş gibi, kalelerine güvenip, Allah Resûlü'ne meydan bile okudular. Küstahça, "Sen harp bilmeyen Kureyşlilerle savaştın, eğer bizimle savaşarsan, harbin ne olduğunu, o zaman görürsün!" dediler.

Allah Resûlü de, her zaman Müslümanlara saldıran ve daha büyük saldırılar plânlayan bu nâmertlerin üzerine yürüdü. Yaptıklarına pişmanlık duyup teslim oldular ama, güven vaat etmediklerinden Allah Resûlü de onları Medine'den sürdü.²⁸⁹

Medine artık, yavaş yavaş Emin Belde hâline geliyordu. Bu arada Mekke, bütün

şiddetiyle kaynamaya devam ediyordu. Ebû Süfyan, Müslümanlardan intikam alıncaya kadar yıkanmayacağına yemin etmişti. Hatta bir ara Benî Nadîr yahudilerinin bulunduğu mıntıkaya kadar gelmiş, Müslümanlara ait bir iki yeri de kundaklamıştı. Müslümanların geldiğini duyunca da Mekke'ye kaçıyordu...²⁹⁰

Allah Resûlü'nün kurduğu haber ağı, kesintisiz işliyor ve bütün olup bitenleri saati saatine merkeze ulaştırıyordu. Bu arada bir haber daha geldi. Kureyş, çoluk-çocuk, kadın-erkek kim varsa hepsini, hatta bazı kabilelerden yandaşlarını da alarak Medine'ye doğru ilerlemekteler.

Allah Resûlü, kurultayını toplayarak istişare etti. Kendi düşüncesi, Medine'de kalıp müdafaa harbi yapma merkezindeydi. Çünkü, Bedir'de nasıl Kureyş, hiç beklemediği bir strateji ile karşılaşmıştı, şimdi de öyle olacaktı. Kureyş, Bedir'deki tecrübeleriyle, kendini bir meydan muharebesine hazırlayarak geliyordu. Eğer Medine'de kalınıp müdafaa yapılsaydı, durumları uzun süre muhasaraya müsait olmayan Kureyş, ümitsiz bir bekleyişten sonra geldiği yere dönüp gidecekti. Allah Resûlü, bu düşüncelerini, yaklaşık olarak şöyle izah buyurdu: *“Çocuk ve kadınları emniyet içinde kalabilecekleri yerlere yerleştirelim. Sonra da Medine'nin kenar mahallelerinde Kureyş'e karşı müdafaa bulunalım.”*²⁹¹

Efendimiz, bu strateji ve taktik ile şu hususları düşünüyordu:

- a. Müslümanların esas gaye ve hedefi harp değildir. Onlar, emniyetin temsilcileridir.
- b. Ancak, hak ve hakikati neşretmelerine mâni olmak istendiğinde, onlar bu mâniyi ortadan kaldırmak için her şeyi göze alır ve harp ederler.
- c. Müslümanlar, saldırıya uğradıklarında dini, vatanı, ırzı, namusu müdafaa için savaşırlar.. ve gerekirse, bunun için can verir ve can alırlar. Bu da onların en meşru haklarıdır.

Etrafta, mütehayyir, hâdiseleri izleyen insanlara verilecek bu tür imajlar çok mühimdir ve Allah Resûlü, bu imajı yerleştirmek için müdafaa harbini tercih etmekte idi...

a. Uhud Öncesi Meşveret

Allah Resûlü, müdafaa harbi yapacaktı.. düşünceler bu noktada temerküz ediyordu. Bu arada bir de rüya görmüşlerdi: O, “*Kendi zırhının içine girmiş ve bir kısım sığırlar boğazlanıyor, mübarek kılıcının ağzı bir diş atıyor.*” Bu rüyayı kelimesi kelimesine şöyle tabir buyurdular:

“Bu zırh bizim için Medine’nin içidir, müdafaa harbi yapalım. Onlar saldırınsınlar, biz onları burada karşılayalım. O boğazlananlar, benim ashabımdır. Oraya gitmeyelim. Kılıcımın ağzından bir parçanın kopması ve diş atması, yakınlarımdan birisinin ölmesi demektir.”

Evet, Allah (celle celâluhu), göstermiş, tenbihte bulunmuş ve Habib’ine bir sinyal vererek âdeta; “Onlara müdafaa harbi yapın.” demiştir. Rüyada Resûlullah’ın kılıcının ağzından bir parça kopmuştu ki, bu, Hz. Hamza’nın şehadetine işaret etti. Evet, Allah’ın Aslanı Hamza, bu muharebede şehit olacaktı.²⁹²

Bu sırada Bedir’de bulunmayanlar da vardı ki, bunlar da şehit olmak için hep dua ediyorlardı. Allah (celle celâluhu), onların dualarını da kabul buyuracaktı.

Meselâ, Enes b. Nadr “Allah beni müşriklerle bir karşılaştırırsa!” diyor ve şehitlik arıyordu. Yani Enes ve emsali: O hangi gündür, o günün adı nedir ki, ben o gün şehit olur, şehadet kanı ile abdest alır ve bu hâlimle Allah’ın huzuruna çıkarım mülâhazası içindeydi.. ve onlar bunu ciddî bir istek ve önü alınmaz bir arzu ile bekliyordu. Bütün bir sene hep bunu heceleyip durmuşlardı. Elbet böyle bir dua reddolunmazdı ve olmadı.²⁹³

Kim bilir daha niceleri aynı arzu ve istekle yanıp tutuşuyor ve dua dua Allah’a (celle celâluhu) yalvarıp bir meydan muharebesi talep ediyordu ki, O’na da şehitlik kapısı açılsın.

Abdullah b. Cahş, Amr İbn Cemûh, Sa’d İbn Rebî, hepsi de şehitlik bekleyen ukbâ buudlu insanlardandı. Keza, Sümeyra Hanımın (radıyallâhu anhâ) çocukları da şehitlik bekleyen kimseler arasındaydı. Şehitlik onların her gece rüyaları ve hülyaları olmuştu. O gün bunlar, orada, meşverette ağır bastılar.

Allah Resûlü, meşveretle meseleleri topluma mâl ediyordu. O öyle davranacaktı ki, harekete iştirak eden her fert, fikren o işe sahip çıksın. Böylece, her fert, içinde kendi

düşünce ve görüşü de olan meseleye daha çok omuz verecekti. Çünkü o da, fikren o düşünce örfanesine iştirak etmiş oluyordu. Gerçi Allah Resûlü vahiyle müeyyetti. Ama, bazı kimseler, daha sonra kadere taş atmasın, “Şöyle olsaydı, böyle olsaydı...” demesinler diye, evvelâ meşveret ediyor, sonra meşverette kendi içtihatlarını da ortaya koyuyordu.

Gençler: “Yâ Resûlallah! Bedir’de olduğu gibi yapalım: Dışarı çıkalım, ‘Hodri meydan!’ diyelim, yüz yüze, göğüs göğüse vuruşalım. Bizi bu şerefli mücadeleden mahrum etme!” diyorlardı.²⁹⁴

Evet, bunlar, Bedr’i örnek alıyor ve böyle harp etmek istiyorlardı. Hâlbuki Allah Resûlü, tatbik ettiği bir stratejiyi, ikinci muharebede tatbik etmeye taraftar değildi. Düşman daima sürprizlerle karşılaşmalıydı. Ne var ki gençler, alternatif düşüncede ısrar ediyorlardı. Büyükler meseleye muttali olduklarında ise, Allah Resûlü, çoktan zırhını giymiş, kılıcını kuşanmış bulunuyordu. Bunların gelip, gençlerin ısrarlarından vazgeçtiklerini bildirmeleri, meseleyi artık değiştiremezdi. Zira o zaman da bir kısım fikir ayrılıkları ve değişik mahzurlar doğuracaktı.

Evvelâ, karar verdikten sonra karardan dönülmesi, başka kimselere de baskı yapma ve fikirleri istikametinde zorlama düşüncesi verecekti ki, bu da fasit bir daire içine girilme demektir. Hâlbuki verilen karardan dönmek ve fertlerin duygu ve düşüncelerine göre durmadan karar değiştirmek, sıradan bir liderin dahi yapmayacağı bir yanlışlıktır. Elbetteki liderler lideri İki Cihan Serveri, böyle bir yanlıştan müberra ve münezzehtir.. müberra ve münezzehe kalacaktır.

İkincisi: Eğer müdafaa harbi yapılırsa ve ezkaza bazı arızalar zuhur ederse, baştan bu işe gönüllü olmayanlardan çeşitli uygunsuz sözler duymak.. en azından böyle bir düşünce her zaman ihtimal dahilindedir.

Üçüncüsü: Yapılacak müdafaa harbinde, elde edilecek her türlü ganimet, - kazanılacak şeref ve izzet de dahil- hiçbir zaman bir meydan muharebesindeki kadar olmazdı, olamazdı da. Bu da yine, gayr-i memnunların çıkış yapmalarına sebep olabilirdi.

İşte bütün bu ve benzeri sebeplerden dolayı Allah Resûlü şöyle buyurdu: “*Bir nebi zırhını giydikten sonra, Allah onunla düşmanları arasında hükmünü vermedikçe, ona zırhını çıkarmak yakışmaz!...*”²⁹⁵ Çünkü Allah O’na: **فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ** “İstişare ile karar verip azmettiğinde, Allah’a güven ve O’na tevekkül et!”²⁹⁶ buyurarak kararlılığı

emrediyordu.

Evet, yoldaki her tereddüt, arkadakilerin kalbine korku ve tereddüt salar. Her yeni hareket halkı değişik fikirlere sevk eder ve teşettüt-ü ârâ (görüş dağınıklığı) olur. Bu da dağılıp çözülmelere yol açardı.

Gerçi Allah Resûlü, Medine’de kalıp müdafaa harbi yapmak istiyordu. Fakat meşverette, meydan muharebesi yapma fikri ağır basınca, istişare istikametinde karar verdi ve bir daha da kararından dönmedi. Bunun akıbeti ne olursa olsun dönmezdi de. Zira, millet ve devlet hayatında “meşveret” gibi çok önemli bir esasın tespit edilmesi uğrunda, 70 değil 70 bin şehit de olsaydı Allah Resûlü, o yolda yürüyecekti...

Bedir, doğrudan doğruya bir fetihtir, Uhud da en az Bedir kadar fetihtir.

b. Uhud’a Doğru

Allah Resûlü, derhal Uhud’a doğru hareket emri verir. Asker Uhud’u tutacak ve böylece düşmanın Medine’ye taarruzu önlenecekti. Kadın ve çocuklar emin yerlere yerleştirildi. Eğer düşman Medine’ye girmiş olursa, arkadan kısıp alınacak ve böylece düşman hareketsiz hâle getirilecekti. Anında karar verilmişti ama, alternatif stratejiler de vardı.

Uhud’un eteğine varıldığında harp vaziyeti alındı, Müslümanlar, bütünüyle 700 kişiydi. Daha önce orduya iştirak etmesine rağmen Abdullah b. Übey b. Selûl, 300 adamını alarak, kendi dediğinin olmadığını ileri sürmüş ve ordudan ayrılmıştı.²⁹⁷ Müslümanların arasında zirhlilerin sayısı 100 kadardı. Sancak yine Mus’ab b. Umeyr’e (radıyallâhu anh) verilmişti.²⁹⁸ Süvarilerin başında ise Zübeyr b. Avvam (radıyallâhu anh) vardır. Zirhsız askerlerin başında da Hz. Hamza (radıyallâhu anh) bulunuyordu..

... Ve okçular... Düşmanın arkadan gelmesine mâni olmak üzere önemli bir yere yerleştirilen bu okçuların başında Abdullah b. Cübeyr (radıyallâhu anh) vardı. Allah Resûlü, o gün okçulara ısrarla şöyle demişti: “Siz, bizim arkamızı koruyun.. ve zinhâr yerinizden ayrılmayın. Bizi ganimet paylaşıyor görerseniz bile yerinizi terk etmeyin. Ve yine bizim cenazelerimizi kartallar kapıp götürüyor olsa bile bulunduğunuz yerde kalın!”²⁹⁹

Allah Resûlü tam tekmil kendisine düşen şeyleri yapmıştı. Bu defa saf şeklinde değil de değişik bir tatkik uygulayacaktı. Ordusunu Uhud’un bağrına çekecek, düşmanı kıskaç

içine alacak ve onları okçularla kıştıracağı. Sonra bir kısım ölüm fedailerini; İbn Cahşları, ölüm arayan Mus'ab İbn Umeyrleri, Ebû Dücâneleri ve aslanlar aslanı seyyidina Hz. Hamzaları düşmanın bağına salacaktı...

Bedir'de parola "Ehad! Ehad!"tı. Uhud'da ise "Öldür! Öldür!" mânâsına "Emit! Emit!"di.³⁰⁰ Burada taktik de parola da değişmişti; Müslümanlar, Allah ve Resûlü aşkına, kendilerini koruyacak ve düşmanı öldüreceklerdi.

Savaş plânı düşünüldüğü gibi hazırlanmış.. ve Allah Resûlü elinde tuttuğu kılıcı göstererek: "*Hakkını vermek şartıyla bu kılıcı isteyen var mı?*" buyurmuşlardı. Bütün sahabe coşmuş ve herkes bu kılıcın kendisine verilmesini istemişti ama, herkesi herkesten daha iyi tanıyan Allah Resûlü, gözleriyle kılıcın asıl sahibini arıyordu. Derken kılıcın asıl sahibi Ebû Dücâne sordu: "Yâ Resûlallah! Bu kılıcın hakkı nedir?" Allah Resûlü: "*Eğilip bükülünceye kadar harp etmektir.*" buyurdu. O da: "Hakkını vermek üzere bu kılıcı bana ver yâ Resûlallah!" dedi.. ve artık kılıçla gerçek sahibi buluşmuştu. Ölüm sarığını başına sardı ve düşman saflarına daldı.

Ensar, Ebû Dücâne'yi (radıyallâhu anh) çok iyi bilirdi. O, al renkli sarığı sardığı zaman, artık ölüme gidiyor demektir.. ve bu esnada kimse Ebû Dücâne'nin (radıyallâhu anh) karşısında bulunmak istemezdi ve bulunamadı da. Biz, yukarıda geçen konuşmayı sadece Ebû Dücâne (radıyallâhu anh) ile Allah Resûlü arasında geçmiş bir konuşma olarak biliyoruz.³⁰¹ Hâlbuki Uhud'un sonunda görülecekti ki, Ebû Dücâne (radıyallâhu anh) gibi daha niceleri var!

Abdullah b. Cahş (radıyallâhu anh), kendisini öldürecek bir hasımla karşılaşmak için Allah'a (celle celâluhu) dua etmektedir. Aman Allahım, bu nasıl ukbâ ve ebediyet mülâhazasıdır! Hamza'nın (radıyallâhu anh) kükreşleri, aslanların ödünü koparacak gibidir. Ve bu ölüm fedailerini düşmanın bağına salmak, hiç beklenmedik bir stratejiydi ki, Ebû Süfyan, Bedir hesapları yaparken, yeni bir şaşkınlık yaşıyordu. Evet, Uhud'da karşılaştıkları hiç de Bedir'dekilere benzemiyordu. Hele, "Ölüm! Ölüm!" nârâları, Kureşlileri sıtmalılar gibi tir tir titretiyordu.

Evet, müşrikler böyle bir şey beklemiyorlardı. Beklemedikleri için de birdenbire bozguna uğramışlardı ki, işte Uhud'un birinci safhası buydu. Bu birinci safhada, Allah Resûlü Medine ile Uhud arasında, sırtını Uhud'a vererek okçularını uygun bir yere yerleştirmiş, onlara: "*Sakin yerinizden kıpırdamayın!*" demiş, sonra da aslanlarını düşman

ordusu üzerine salmış ve düşmanı bozguna uğratmıştı.. hem öyle bir bozguna uğratmıştı ki, kaçanlar kendilerini bir anda kadınların çadırlarında buldular. Bu arada Ebû Dücâne (radiyallâhu anh) ta merkezde korunan, Ebû Süfyan'ın hanımı Hind'in yanına kadar gidip ulaştı; hatta kılıcını kaldırıp tam başına indireceği zaman “Allah Resûlü'nün kılıcını bir kadının kanı ile kirletmeyeyim.” mülâhazasıyla geriye döndü.³⁰²

Bütün sahabe, bu kadar başarı ile, kendilerine verilen rolü çok iyi oynamış, vazifesini bihakkın yerine getirmiş ve mücadele etmenin hakkını vermişlerdi. (Allah (celle celâluhu) ebeden onlardan razı olsun.)

Âl-i İmrân sûresi, sanki Uhud'da mücadele veren bu insanları destanlaştırmaktadır. Geçmiş peygamberlerden misallerle, onların etrafını alan yiğitler tablolaştırılıp tasvir edilirken Allah Resûlü'nün etrafındaki bu bahadırlara da telmihler yapılmış ve şöyle denmiştir:

وَكَايُنُ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ
الصَّابِرِينَ * وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ * فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“Nice peygamberlerin yanında Rabb'e kul olmuş savaşan rabbanîler vardır ki, Allah yolunda başlarına gelenlerden ötürü gevşememişler, yılmamışlar ve boyun eğmemişlerdir. Allah sabredenleri sever. Onların dedikleri ancak şu idi: ‘Rabbimiz! Günahlarımızı, işimizdeki aşırılıklarımızı bize bağışla, sebatımızı artır, inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!’ Bu yüzden Allah, onlara dünya nimetini de ahiret nimetini de fazlasıyla verdi. Allah işlerini iyi yapanları sever.”³⁰³

Âyet, rabbanîleri anlatıyordu. Ama tarihî tekerrürler zaviyesinden anlatılanlar, Uhud'da kavga veren insanlardı. Zaten bu âyetler Uhud münasebetiyle nazil olmuştu.

c. Uhud'un Safhaları

Uhud'da üç ayrı tablo vardır:

ca. Birinci tablo:

Allah Resûlü'nün alelacele verdiği kararların başarı ve muvaffakiyetle neticelenmesi tablosudur. Gerçi bu bölümde de birkaç şehit verilmişti. Ama Seyyidina Hz. Hamza, Ebû

Dücâne, İbn Cahş (radıyallâhu anhüm) düşmanı ekin biçer gibi biçip geçmişlerdi. Ve açık bir zafer kazanılmış, düşman da bozguna uğratılmıştı. Bu esnada kadınlar, yollarda kaçışanların ayaklarından tutup, kaçmayı önlemeye çalışmış ve “Bu size yakışmaz!” diye yalvarmışlardı ama, kaçmaya yüz tutmuş Mekke ordusunu durdurmak mümkün değildi.

Bu karşılaşmada, Müslümanların sayısının, münafıklar ayrıldıktan sonra 700 kişi kadar olduğunu mevsuk tarihler söylüyor. Karşı tarafın gücü ise üç bine yakındı. Bu da takriben Müslümanların beş katı demekti. Yani her fert, beş insanla savaşmak zorundaydı. Kureyş, kadınlarını, çocuklarını da getirmişti. Bunlar def çalıyor ve askeri coşturuyorlardı. Müşrik ordusu tam tahkim edilmiş, hazırlıklı idi, ama, Müslümanın fendi karşısında, Bedir’de olduğu gibi, burada da yine bozguna uğramışlardı. İşte tam bu esnada emir dinlememe gibi bir tali’sizlik oldu ki, biz buna “zelle” diyoruz. Zira, onlar mukarrabîn, yani Allah’a (celle celâluhu) çok yakın ve sanki O’nu görüyor olma mevkiinde bulunuyorlardı.

Bizler, İslâm ve iman mevkiinin insanlarıyız. İman ediyor, İslâm’ı yaşıyor ve ötesinde daha derinliklere akıl erdiremiyoruz. Onlar ise, Allah’ı (celle celâluhu) görüyor gibi ibadet etme mevkiinde bulunuyor ve her şeyi bizden çok farklı görüyorlar; hatta çok defa kemmiyetsiz, keyfiyetsiz lâhûtî derinlikler müşâhede ediyorlardı. Bu kadar yakın olduklarından dolayı, kalblerinden ve kafalarından geçecek şeylerden dahi muaheze olabilirlerdi. İşte orada hafif bir çözüme.. ve Allah Resûlü’nün hezimetten zafer çıkarma stratejisine giden yoldaki sarsıntı bir mukarrabîn okşanmasıydı.

Evet, zaferden sonra da Allah Resûlü, Uhud’da başarılıdır. Bir kısım tarihlerin yazdığı gibi, Uhud, hezimet değildir. Ben şahsen burada “hezimet” tabirini çok ağır buluyorum. Ruhen bu kelimededen rahatsız oluyor ve onun yerine “Uhud’da bir aralık sarsıntı oldu.” diyorum.

cb. İkinci tablo:

Düşman hezimete uğramıştı. Kaçan kaçana bir bozgun vardı. Müslümanlar ister istemez Bedr’i hatırladılar. O zaman da düşman ordusu böyle kaçmıştı. Derken işin bittiğine hükmettiler. Sıra ganimetleri toplamaya gelmişti. İşte şurada develer, atlar, sığırlar onları bekliyordu. Düşman, bütün mal varlığını bırakıp öyle kaçmıştı ki, zâhiren gidip ganimet toplamada hiçbir mahzur görülüyordu. Bu itibarla da, ganimet toplamaya okçular da iştirak etmişlerdi. Her ne kadar Abdullah b. Cübeyr (radıyallâhu anh) onlara Allah Resûlü’nün emrini hatırlatmış idiyse de emrin son sınırındaki espriyi kavrayamamışlardı.

Zira ayrılanlar, bu emri, “Savaşın sonuna kadar sebat edin!” şeklinde yorumlamışlardı.. ve işte savaş sona ermişti. Ayrıca onlara göre böyle bozguna uğramış bir ordunun toparlanıp geri dönmesi muhaldi. İşte Uhud’un ikinci tablosu.!

cc. Üçüncü tabloya gelince:

Okçuların yerlerinden ayrılması, cephede bir gedik açmak demektir ki, hayatında hiç yenilgi görmemiş askerî deha Halid’in bunu değerlendirmemesi düşünülemezdi. Ve şimdi fırsat onun eline geçmişti.

Bu esnada Müslümanlar, kılıçlarını kınlarına sokmuş, toplanan ganimetlerle meşguldüler. Kimisi de çadırlarına çekilmiş istirahat ediyorlardı ki; Halid, yıldırım gibi ilerledi, ve kalan birkaç okçuyu da şehit ederek arkadan saldırdı. Müslümanlar tamamen hazırlıksız yakalanmışlardı. Hatta onlar, harbi bitti kabul ettiklerinden, harp esnasında olması gereken gerilimlerini kaybetmişlerdi. Bu da yine Halid’in işine yarayacaktı. Fırsatı değerlendirdi ve o müthiş taarruzunu gerçekleştirdi...

Burada, bir noktaya daha temas etmekte fayda var. Esasen, Uhud’a gelirken bir gedikle geliniyordu. Efendimiz Medine’de kalalım demişti, onlar dinlememiş ve dışarıya çıkmada ısrar etmişlerdi. Bu, onlar adına bir fasit daireye girmek demektir. Şimdi bu fasit daire, başka bir fasit daire daha doğurmuştu. Allah Resûlü, “Şurada sebat edin, ayrılmayın!” demişken onlar yerlerini terk etmişlerdi ki, bu da onlar için yeni bir zelle ve bir sürçmeydi. Bu sürçmeleri Kur’ân şöyle ele alıyor: **إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا** “Yaptıkları bazı şeylerden dolayı şeytan onların ayağını kaydırdı.”³⁰⁴

Yani, işin başında onlara “Kalın!” dendi, onlar: “Medine dışına çıkıp harp edelim!” dediler. Harp esnasında onlara, “Yerinizden ayrılmayın!” dendi. Onlar ise yerlerinden ayrılıp, ganimet toplamaya, daha doğrusu, bu mevzuda diğerlerine yardım etmeye koyuldular. Birinci söz dinlemeyiş, onlar için bir fasit daireye girişti. Birinci fasit daire, ikincisini doğurdu. Eğer Cenâb-ı Hak, rahmetiyle bu fasit dairelerin devam etmesine mâni olmasaydı, yanlışlıklar birbirini takip edip gidecekti... Rahmetin gazaba sebkati edışı bir kere daha ayân-beyan zuhur etmiş ve o mukarrabîn topluluğuna kanat açmıştı.

Bir de orada, harp bitti diye, ganimet toplamaya koyuldular. Gerçi bu, harbe iştirak eden ve muvaffak da olan muharipler için gayet normal bir hareketti. Ancak, mukarrabîn için bu dahi bir kayma sayılırdı. Nitekim Cenâb-ı Hak, Bedir’de elde edilen ganimetler

sebebiyle Habibi'ni dahi ikaz etmişti..³⁰⁵ Hatta Allah Resûlü ve Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bu ikaz karşısında hıçkırma hıçkırma ağlamış ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onları ağlar görünce, o da aynı şekilde gözyaşı dökmeye başlamıştı.³⁰⁶

Onlar, dünyaya meyledemezdi.. aksine ona karşı tavır belirlemeleri lâzımdı. Ganimeti, alalım, götürelim düşüncesi, bize göre mahzursuz olsa bile, o cephede, o meydanda, şehitlerin kanları ile yıkanmış o zeminde mukarrabînin buna tenezzül etmesi daha sonra onları vicdanlarında yakıp bitireceğinden, Allah te'dib-i âcilesiyle bu acı akıbetten onları sıyanet buyurdu. Ama, bir gedik daha açılmıştı. Musibet, musibeti unutturur gerçeği çizgisinde her yeni musibet, bir öncekini unutturacak kadar âdeta katlanarak geliyordu. Meselâ; en sonunda bütün musibetleri unutturacak olan, Efendimiz'in kuşatıldığı, hatta şehit edildiği şâyiası onlara, her şeyi unutturmaya yetti.. bereket versin, tam Efendimiz'in bulunduğu yere kadar ulaşıldığı esnada, Efendimiz etrafında, sesini duyurabileceği kimselere sesini duyurmuş ve o ilk tahşidat ile çevresinde etten kemikten bir kale teşekkül etmişti.

Nice kadınlar ellerinde sargılar, bellerinde mataralar, yaralılara su vermek ve yaralarını sarmak için oraya gelmişlerdi.. tabîî başlarında da Ümmü Umâre (radıyallâhu anhâ), tarihin şerefle yâd edeceği büyük kadın.. beyini ve oğullarını göndermişti, onlar savaşıyorlardı. Kendisi de belinde matara, elinde sargılar, yaralıları tedavi için orada bulunuyordu.

Gördüğü manzara dehşet vericiydi. Allah Resûlü'nün etrafında etten kemikten bu kale parça parça olup devriliyor ve hain eller adım adım O'na doğru yaklaşıyorlardı. Aslında bütününü doğramadan hatta onları kütükte doğranan bir et hâline getirmeden, Allah Resûlü'nün semtine sokulmaları mümkün değildi. Orada artık, her gayz ile bilenen kılıç, O'nun için bileniyor, her nefretle atılan ok, O'nun için atılıyor, her kalkan mızrak, O'na doğru kalkıyor, ama bütün bunlar gidip bir mü'minin bağına saplanıyordu. Bir an gelmişti ki kırılmadık kol, kesilmedik baş kalmamıştı.

Tam bu esnada Allah Resûlü, üzerine gelmekte olan bir grup gözü dönmüşü göstererek: *"Bunlara karşı kim çıkacak?"* deyince Nesibe (radıyallâhu anhâ) elindeki sargıları, belindeki matarayı atarak: *"Ben yâ Resûlallah!"* cevabını vermiş ve müdafaa hattında yerini almıştı. Artık şimdi o, bir dişi aslan gibi elindeki kılıçla sağa sola saldırıyor ve Resûlullah'a yaklaşanları biçip geçiyordu.

Oraya sargı sarmak, yaralıları tedavi etmek için gelmişti ama, iş başa düşünce âdeta aslan kesilmişti. O, Allah Resûlü'nün önünde mücadelesini devam ettirirken oğlunun kolunun bir kılıç darbesiyle kesildiğini görür, koşar onu sargı ile sarar ve elini sırtına vurarak: **اِذْهَبْ فَقَاتِلْ أَمَامَ رَسُولِ اللَّهِ** "Git, Resûlullah'ın önünde savaş evlâdım!" der ve savaş mevkiine döner. O kadar yakın savaşıyordu ki, âdeta Allah Resûlü'nün fısıltılarını duyuyordu. Sırtında, elin içine girip saklanacağı kadar derin bir yara açılmış, kanlar içinde, O, Allah Resûlü'nün fısıltılarını, Allah Resûlü de onun fısıltılarını duyacak kadar birbirlerine yakınlar.

O çocuğunu savaşa gönderdikten sonra Allah Resûlü ona şöyle buyuruyor: **مَنْ يُطِيقُ مَا تُطِيقِينَ** "Senin şu yaptığına kim takat getirebilir ki, kim dayanabilir ki!" Bunu yakalayan (duyan) büyük kadın: **أَدْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني مَعَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ** "Allah'a dua et, beni Cennet'te seninle beraber eylesin!" der. Ve Allah Resûlü ellerini kaldırarak, yüzünden, sırtından, kolundan kanlar akan bu kadına dua eder: "Allahım, Cennet'te onu benimle beraber kıl!"³⁰⁷ Şerefli kadın bu duayı işitince: "Gayri kıyamete kadar O'nun önünde savaşabilirim." der.

Bütün hayatı, şeref tablolarıyla âdeta bir danteladır: Akabede Efendimiz'e biat edip Medine'ye davet etmesi.. bütün aile efradıyla İslâm'ın emrine girmesi.. Peygamberimiz'in önünde Uhud'u göğüslemesi; en babayiğitlerin önünde bir performans sergilemesi.. tesettür âyeti nazil olunca, fiilen cihada iştirak edememe üzüntüsüyle sarsılması.. yalancı peygamberler döneminde, yeniden sahneye çıkıp, Yemame'de savaşması; savaşıp kolunu ve oğlunu orada bırakıp geriye dönmesi gibi bir kadın mukavemetini aşan çok televvünlü ve dolu dolu bir hayat yaşamıştır.³⁰⁸

Uhud'daki ölüm fedailerinden biri de Enes b. Nadr'dı.. Enes b. Mâlik'in amcası.. Enes b. Nadr (radıyallâhu anh), hem savaşıyor hem de "Allah Resûlü'nün öldüğü yerde siz ne diye ölmüyorsunuz?" diye haykırıyordu.³⁰⁹

İlk tahşidat burada olmuştu ve düşman ordusu da burada bozguna uğratılacaktı. Artık, sarsıntı durmuş ve Allah Resûlü, emre itaatteki inceliği anlayamayan arkadaşlarına her şeye rağmen yeni emirler veriyor, yeni stratejiler sunuyordu. Bu arada, Sa'd İbn Rebî (radıyallâhu anh) Uhud'un bir köşesinde ölümünü beklerken yanına giden sahabiye şöyle gürlüyordu:

"Allah Resûlü'ne selâm götürün, Uhud'un arkasından buram buram Cennet kokularının geldiğini duyuyorum. Ve cemaatime de selâm götürün, nefes alıp verdikleri

sürece Allah Resûlü'ne bir şey, olursa Allah (celle celâluhu) huzurunda yakalarını kurtaramazlar!.”³¹⁰

... Ve tabîî şehitlik için dua edenlerin duası da kabul olmuştu: Enes b. Nadr dua etmiş, İbn Cahş dua etmiş, Hamza dua etmiş ve bunların duaları kabul olunmuş, olunmuş da kanatlanıp göklere uçmuşlardı. Uçan uçup gitmiş, kalanlar kan seylapları önünde sürüm sürüm.. ve sanki Uhud da herkes gibi ağlıyor; ama kan ağlıyordu.. bir de yüreklerin kan ağlaması vardı ki, o da Allah Resûlü'nün vefatı şâyiasıyla feverana başladı; başladı ve çocuklarının kuvve-i mâneviyesini sarstı.. ve işte bu esnada, Müslümanlardan bir kısmı Medine'ye gelip yeni bir tabye plânlamak, kimi başka mülâhazalarla sağa-sola koşuşup durmaya başlamışlardı.. ve tam mânâsıyla panik içindeydiler ki; tam bu esnada Ka'b b. Mâlik'in o gürül gürül sesi duyuldu: **يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ! أَبَشِرُوا، هَذَا رَسُولُ اللَّهِ** “Ey Müslümanlar! Size müjdelersun, işte Resûlullah (hayattadır)!”³¹¹

Uhud bu sesle; yeniden bir “ba'sü ba'de'l-mevt”e uyanır gibi cana geldi ve herkes O'na doğru koşmaya başladı. İkinci tahşidat, Resûlullah'ın içinde bulunduğu çukurun etrafında yapıldı. Yeniden, etten-kemikten bir sur teşekkül etmişti. Kimisi O'nun etrafında pervane gibi dönüyor, kimisi mübarek yüzüne saplanmış miğfer parçalarını çıkarmaya çalışıyor ve kimisi de halkın orada toplanmasını temine çalışıyordu. Ama hepsi de O'nun üzerine tir tir titriyordu. Zaten, O'nun bir tek dişine zarar gelmemesi için canını vermeyecek tek bir sahabî yoktu. İşte bu, Allah Resûlü'nün etrafındaki ikinci tahşidattı.! Bir kere daha ölmeye söz verecek ve O'ndan ayrılmayacaklardı.

İnsanlığın İftihar Tablosu, büyük asker, yeniden zimamı eline aldı. Artık okçuların yerlerini terk etmesi, başkalarının gidip uzak cephelerde savaşması, O'nun yeni harp stratejilerine mâni olmayacaktı. Etrafında toplananlarla O, sessizce Uhud'un arkasına çekilmiş, orada tekrar bir güç olma plânları hazırlıyordu. Yani, Allah Resûlü, muvaffakiyetle neticelenecek olan üçüncü tabloyu hazırlamaktaydı.³¹²

d. Hezimetten Zafere

Bu üçüncü tablodaki yine mutlak bir zaferdi.. zaferdi, zira, düşman ric'at etmiş, Müslümanlar da onları kovalamışlardı. Vâkıa, Ebû Süfyan yeni bir taarruza niyetlenmişti ama, Safvan b. Ümeyye: “Yâ Ebâ Süfyan, geri dönelim. Zira Muhammed'e onların hepsini öldürmeden ulaşmamız mümkün değildir. Şimdi bir zafer kazandık. Bunu hezimete çevirmeyelim!” diyerek onu bu akıbeti şüpheli hareketten vazgeçirmişti. Aslında, o da aynı

kanaatte idi. Ve, Mekke'ye doğru yola koyuldular.³¹³

Mağlubiyet gibi görünen bir durumdan sonra Allah Resûlü, âdeta yeniden parlak bir zafer kazanmıştı. Bununla da kader, sanki sahabeye şöyle bir ders veriyordu: Allah (celle celâluhu), Habibi'ne doğrudan doğruya kendi inayet ve keremiyle muvaffakiyetler bahşetmektedir. Sizin kılıçlarınız sadece birer sebeptir ve zevahir açısından vardır. Yoksa, Resûlü'nü zaferden zafere ulaştıran sadece ve sadece Allah'tır (celle celâluhu).

İşte, Uhud'un hem başında ve hem de neticesinde elde edilen zaferler, Efendimiz'e verilsin diye, arada öyle muvakkat bir sarsıntı yaşanmıştı. Fakat Allah (celle celâluhu) bu en zor şartlarda dahi Efendimiz'i yalnız bırakmamış ve O'na vaad ettiği nusreti vermiştir ki, âyet bu hususu şöyle dile getirmektedir:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَارَ غَتُّمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تَحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ * إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَاكُمْ فَأَنَابَكُمْ عَمَّا بَعِمَ لَكِنَّا تَحَرَّوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Andolsun ki, Allah size verdiği sözde durdu. O'nun izniyle kâfirleri kırıp biçiyordunuz ama, Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevşeyip bu hususta nizâa düştünüz ve isyan ettiniz, sizden kimi dünyayı, kimi ahireti istiyordu; derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı. Andolsun ki O sizi bağışladı. Allah'ın mü'minlere nimeti boldur. Peygamber arkanızdan sizi çağırırken, kimseye bakmadan kaçıyordunuz. Kaybettiğinize ve başınıza gelene üzülmesiniz diye, Allah sizi kederden kedere uğrattı. Allah işlediklerinizden haberdardır.”³¹⁴

Allah ile sizin aranızda mukavele vardır. O: **“وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ”** *“Siz Bana verdiğiniz sözde durun Ben de sözümlü yerine getireyim.”³¹⁵* buyurmaktadır. Bu mukavele asla Allah (celle celâluhu) tarafından bozulmaz. Şayet siz, bu mukaveleyi bozarsanız Allah da bozar.. ve deniyor ki; Uhud'da da Allah size verdiği sözünü tuttu. O'nun emri, izni ve meşfeti ile işin başında kâfirleri biçip geçiyordunuz.

“Sonra hiç beklenmedik bir anda ve yok yere fiyaskoya girdiniz. Beş dakika sonra gelmeniz gerekirken, ganimete beş dakika evvel geldiniz ve emri beklemediniz. Evet, Sultanlar Sultanı, kumandanlık otağında emir vereceği anı bekliyordu. Fakat siz acele ettiniz.. derken aranızda nizâ girdi.

Evet, cephe bozulup da bir tabyede tutunamayınca nizâ çıkar. Zaten her yeni karar teşettüt-ü ârâ'ya sebebiyet verir ve düşünce farklılıkları meydana getirir.. ve her düşüncenin sâliki olur.. derken birlik ve vahdet bozulur. Allah (celle celâluhu) size gösterdiği şeyi gösterdikten sonra baş kaldırdınız, siz mukarrabînsiniz. Bu, başkalarına göre günah olmayabilir; ama siz, huzur-u risaletpenâhîye mazhariyet cihetiyle insibağa mazhardınız. Sürekli vahiy ile, Allah Resûlü'nün ilhamlarıyla ve O'nun sohbeti ile boyanıyordunuz. Siz daha önceden baştan ayağa Allah'ın (celle celâluhu) memnun olacağı hüviyeti kesbetmişsiniz. Sevdiğiniz bir kısım şeyleri görünce –Dünya idi bu ve çok önemli değildi.. Olsa da olurdu olmasa da olurdu– Allah (celle celâluhu) onu da sizin elinizden aldı. Arzuladığımız o şeyden de sizi mahrum etti. Çünkü siz ukbâya talip olsaydınız, dünya nasıl olsa arkadan gelecekti.

Bir ölçüde dünyaya talip oldunuz. Hâlbuki dünya talebi için sarfedilen enerji kadar bir enerjiyle, ukbâ talep edilemez. Ukbâ, daha himmetlice, dünya daha aşağıdan takip edilmeliydi. Ayrıca siz, ukbâyı talep etseydiniz, dünya koşa koşa arkanızdan gelecekti. Unutmayın, kasem olsun Allah (celle celâluhu) sizi affetti.”

Allah Resûlü, o korkunç sarsıntıdan sonra bir bakıma yeni bir zafer elde etmişti. Ebû Süfyan ordusu Mekke'ye, Allah Resûlü de onların içine ciddî bir korku saldıktan sonra Medine'ye döndüler.

3. Hamrâü'l-Esed'e Doğru

Tam Medine'ye geldikleri an, Nuaym İbn Mesud -ki o esnada henüz yolunu bulamamış, henüz şikârına okunu atamamış, henüz ışığa, gündüze uyanamamış bir tali'sizdir. Onu tanıyanlar, ona şeytan derlerdi. Evet, öyle bir dehaya sahipti. Uhud'da da bu şeytaniyetini bütün derinlikleriyle kullandı Allah Resûlü'ne geldi ve: “Ebû Süfyan yeniden kuvvetler tertip etmiş geliyor. Beyhude savaşmayın, teslim olun!”³¹⁶ dedi. Ne var ki hiçbir mü'min buna pabuç bırakmadı.

Allah Resûlü, Medine'nin içine henüz girmiş ve yaralı olanlar, yaralarına sargı sarma fırsatı dahi bulamamışlardı ki, Ebû Süfyan'ın ordusuyla dönüp geriye geldiği haberini aldılar. Oysa ki pek çoklarının ölümü bekleniyordu. Çünkü aralarında, yürüyemeyecek derecede yaralı insanlar vardı. Buna rağmen hepsi kalktılar ve Hamrâü'l-Esed'e doğru yola çıktılar. Bu da, Allah Resûlü ve Müslümanlar adına yeniden bir sindirme hareketi

olacaktı. Buyuracaktlar ki: “Dün Uhud’da bizimle kim var idiyse yarın yine falan yerde toplansın. Kureyş ordusunu takipe çıkacağız!”³¹⁷

Üzerlerinde örtüler, ölümleri intizar edilen o insanlar, birdenbire mezardan diriliyor gibi hepsi dirildi ve denilen yerde toplandıverdiler. Evet Allah, Resûlü’nün hayatbahş olan mübarek sesi ile ölümler bir kere daha diriliyordu. Yaralıların O’nun sesiyle dirilmesi de bir şey mi! Bûsîrî’nin dediğı gibi:

أَخْبِي اسْمُهُ جَيْنٌ يُدْعَى دَارِسَ الرَّمَمِ لَوْ نَسَبَتْ قَدْرَهُ آيَاتُهُ عَظْمًا

“Eğer getirdiğı mucizeler O’nun yüce şahsı kadar büyük olsa idi, / Mübarek adı çürümüş kemikler üzerine okunduğı an, o kemikler bile dirilirdi!”

Artık her yanda, Resûlullah’ın yâd-ı cemili duyuluyordu.. duyuluyor ve dört bir yan velveleyle sarsılıyordu. Sanki İsrâfil sûra üflemiş ve herkes mezardan kalkıp koşuyor gibiydi.

Bu hâdise münasebetiyle tarih bize bir tek insanın dahi arkada kaldığından bahsetmiyor. Aralarında kolu kopanlar, bacağına sürüye sürüye yürüyenler vardı ama, geriye kalan yoktu. Hatta, Abdurrahman b. Avf diyor ki: “Öyleleri vardı ki, yürüyemiyordu da sırtımızda taşıyorduk.” Kılıç tutmaya tâkati olmayanlar da vardı.. ve bu ordu gidip hedefine ulaştı.³¹⁸

Haber, hareketin önündeydi ve Kureyş sarsım sarsımdı. Asker, etrafta panik hâsıl etmeyedursun, daha haber ulaşır ulaşmaz Ebû Süfyan kurtuluşu kaçmakta buldu. İslâm ordusu zâhiren hezimet gibi görünen bir durumdan sonra, âdeta zafer nârâlarıyla Hamrâü’l-Esed’e kadar gitti.. Orada bir gün kaldı.. dinlendi ve maddî-mânevî yaraları sarılmış olarak geriye döndü.

Bu son yürüyüşte, hiç kimsenin burnu dahi kanamamıştı. Hâlbuki Ebû Süfyan, sözde bir zafer elde etmiş gibiydi ama, Allah Resûlü’nün, ordusuyla gelmekte olduğunu duyunca paniğe kapılıp geriye dönmüş ve kimsede ümit bırakmamıştı.³¹⁹

Şimdi soruyorum: Uhud’da kim galip, kim mağlup?. Kaçan Kureyşliler mi, kovalayan İslâm ordusu mu..?

İşte, böyle kritik bir anda, mutlak bir mağlubiyeti eşi görülmemiş bir galibiyete

çeviren ikinci bir erkân-ı harp göstermek herhâlde mümkün değildir. Ve bu galibiyette, Allah Resûlü'nün inayet buudlu muhteşem fetanetinin mührü ve damgası vardır.

Değerli okur! Belli bir çizgide Bedir ve Uhud'u Allah Resûlü'nün stratejisi adına değerlendirmeye çalıştım. Bir avam insanın, avamca ifadeleriyle, bir erkân-ı harbe düşen vazifeyi anlatma mecburiyetinde kaldığımdan dolayı kulak tırmalayacak, muhakemelerinize takılacak ve ruhen sizi rencide edebilecek ifadeler kullanmış olabilirim. Allah (celle celâluhu) beni affetsin, siz de bağışlayın.

a. Devamlı Değişen Strateji

Şimdi de Allah Resûlü'nün Bedir'deki durumunu ve Uhud'daki başı zafer, sonu zafer, ortadaki sarsıntı ve bu sarsıntılara götüren hususları gayet kısa ve ana başlıklar hâlinde arz etmeye çalışacağım:

Allah Resûlü Bedir'de başka bir strateji, Uhud'da başka bir strateji, Hendek'te başka bir strateji, diğer buldukları seferlerde de başka başka stratejiler uygulayarak daima düşmanlarını yanıltmış, şaşırtmış ve cephesi hesabına zayıf vermeden (Bütün Saadet Asrında, kendi cephesinde 100 küsur insan şehit ve kurban verildiğini düşünün!) o mübarek devreyi, bahtiyarlık ve mutlulukla kapamış eşi-emsali olmayan bir liderdir. Düşünün ki, hasım koca bir dünyaya karşı, amcasından sarı ırka, ondan siyah ırka kadar ilan-ı harp ettiği hâlde O, bu kadarcık az zayıfla çok önemli işler başarmış ve çağlara imzasını atmıştır.

Evet, Uhud'da ayrı bir strateji, Bedir'de ayrı bir strateji uyguladılar. Uhud da, hususî fedailer seçip önemli sorumluluklar yüklediler.. bir yere okçular yerleştirip düşman taarruzunu önlediler. Ve bizzat, safların arasına girip, safları kendi elleri ile tanzim buyurdular. Teşvikte bulundular.. müsabaka hissini coşturdular. Yani bazı sahabeyi gıptaya sevk edebilecek davranışlara çektiler. Meselâ, Ebû Dücâne'ye (radıyallâhu anh), bir kılıç verip şahlandırdılar. Hatta latifdir, Ebû Dücâne'nin (radıyallâhu anh) çalımlı çalımlı, yürüyüşünü görünce buyurdular ki: *“Senin bu yürüyüşünden Allah hoşlanmaz.. hoşlanmaz ama, burada düşmana karşı böyle yürünür!”*³²⁰ Hatta, bu düşünceden hareketle bazı fukahâ harpte palabıyık bırakmayı, cephede düşmana karşı mehîb görünme bakımından tasvip etmişler.. ve *“İnsan cephede, ne kadar çalımlı ve ölümü istihkar ediyor havası içinde görünürse o kadar makbuldür.”* demişlerdir.

Allah Resûlü, Bedir’de kullanmadığı bu taktiği Uhud’da kullanmış ve sahabeyi yarışa sevk etmiştir. Elinde gösterdiği kılıca herkes talip olmuş; ama O, bu kılıcı Ebû Dücâne’ye (radıyallâhu anh) vermiştir. Kılıç ona verilince diğer bütün fedailer, birer Ebû Dücâne (radıyallâhu anh) kesilmiş ve onun gibi yiğitlikler göstermişlerdir.

Bedir’de kullanılmayıp da Uhud’da kullanılan bir taktik de, Uhud’da kadınların da bulunmuş olmasıdır. Nesibe’nin (radıyallâhu anhâ) nasıl kahramanca savaştığına az da olsa yukarıda temas etmiştik.

Hz. Fatıma Validemiz (radıyallâhu anhâ), bizzat savaşa iştirak etmiş miydi, bilemiyoruz. Ne var ki, savaşın sonunda, Babasının yüzündeki kanı elleriyle sildiği ve kanı durdurmak için hasır yakıp yaralanan yere bastırıldığını muteber kitaplar kaydediyor.³²¹ Demek ki yaralılara yardım, onların kuvve-i mâneviyelerini takviye ve askerleri teşvik gibi maslahatlar gözetilerek, Allah Resûlü Uhud’a kadınları da götürmüştü.

b. Uhud’daki Muvakkat Mağlubiyetin Sebepleri

Uhud’da, iki zafer tablosu arasında bazı çatlaklıklar olduğu kabul edilmelidir. Buna sebep olarak da şu hususları zikredebiliriz:

Birincisi: Allah Resûlü, daha işin başında dışarıya çıkmayıp, müdafaa harbi yapmak niyetine ve olumlu bir strateji uygulama teklifine karşılık, sahabenin heyecanı, onların emre itaatteki bu inceliği kavramalarına mâni olmasıydı ki; böyle bir hususta onlara düşen mutlak itaatti. Harp esnasında okçular için de aynı değerlendirmeyi yapmak mümkündür. Bu muhalefet, geçici de olsa böyle bir mağlubiyete vesile sayılabilir.

İkincisi: Dünyaya karşı meyil ve muhabbetleri olmayan.. ve bunu hicret esnasında her şeylerini bırakıp Medine’ye göç etmeleriyle ispat eden bu insanlar, kendi fitrat ve ruh dünyalarıyla bir zıtlasma ve çatışmaya girmişlerdi. Ahirete en yakın oldukları o hengâmede, ganimet ve dünya malıyla meşgul olmaları, mukarrabîne göre gaflet sayıldığından, Cenâb-ı Hak da O “akrabu’l-mukarrabîn”in cismanî taraflarını darbelemekle bir nevi cezalandırdı. Ne var ki bu, sahabe seviyesini yakalamış insanlara has bir cezaydı. Evet, bizim gibiler için bazen sevap sayılabilecek durumlar, onlar için günah sayılabilir ve bundan dolayı da muaheze görebilirler. “Hasenât-ı ebrar, seyyiât-ı mukarrabîndir.”

Üçüncüsü: Karşı cephede Halid gibi bir askerî dehanın mevcudiyeti de sarsıntı

sebeplerinin mühimlerinden sayılabilir. İleride büyük hizmetler yapacak olan Halid'in yenilmezlik unvanını Cenâb-ı Hak, Uhud'da da korumuş ve muhafaza etmiştir ki, bu da onun hasenât-ı âcilesine bir mükâfat-ı âcile demektir. Çünkü Halid, ileride bu unvanın verdiği cesaret ve sapaşğlam moraliyle, hem Bizans'ın hem de Sasaniler'in başına bir balyoz gibi inecekti. Eğer Halid iştirak ettiği bu ilk savaşta mağlup olsaydı, ihtimal o yüksek moralle, İslâm'a altın sayfalar yazdıramazdı.

Dördüncüsü: Bedir'e iştirak edemeyenlerin yana yakıla yaptıkları dualar vardı. Bunlar, hep şehit olmak için Cenâb-ı Hakk'a dua dua yalvarıyorlardı.. ve işte bu dualar, Allah (celle celâluhu) tarafından kabul edilmişti ki, Allah pek çoğunu o köprüden geçirmiști. Uhud'da geçirilen sarsıntı esnasında Enes b. Nadr, gözlerini semaya dikmiş ve panik içinde bulunanları göstererek: "Allahım, bunların yaptıklarından özür diliyorum!" demiş.. sonra da en gür sesiyle: "Allah Resûlü'nün öldüğü yerde siz niye yaşıyorsunuz!" sitemleriyle kendini düşman saflarına çalıp vefat ettiğini zannettiği Efendimiz'e kestirmeden kavuşma yollarını araştırıyordu.³²²

Evet, şehit namzetlerinin yaptıkları duaların hemen hepsi kabul olmuştu. Zaten, insan, onu istemiş de ne zaman mahrum kalmıştır ki! İşte aradan onca asır geçtikten sonra Murad Hüdavendigâr Hazretleri: "Allahım, ümmet-i Muhammed'i aziz, beni de şehit eyle!" Sırpsındığı, hem onun duasının hem de şehadetinin şahidi. Müslümanlar zafer kazanır, aziz olurlar. Biraz sonra ölümler arasında dolaşırken "Miloş"un hançeriyle o büyük insan da duasının ikinci şikkına mazhariyetle şehit olur ve Rabbine kavuşur. Cân-u gönülden yapılan bu duaları Cenâb-ı Hak kabul buyurmaktadır. İşte sahabenin şehit olmak için yaptıkları bunca dua, Uhud'un ortasında kabul olmuş ve bunca insanın şehadeti de zâhiren mağlubiyet gibi görünmüştür.

Beşincisi: Uhud'da savaşanlar, bir büyük zatın dediği gibi, ekseriyetle "hâl"ın sahabileri ile istikbalin sahabileriydi. Yani, Uhud'da, bizzat sahabe olanlarla, ileride sahabe olacak olan Amr b. Âslar, İkrimeler, Halid b. Velidler, İbn Hişâmlar savaşıyorlardı. İşte istikbalde İslâm fütuhatının mühim bir rüknü olmaya namzet ve fitraten mağlubiyete tahammülleri mümkün olmayan bu insanlar, onurları rencide olmadan İslâm'a girsinler diye, Uhud'da geçici bir mağlubiyet yaşanmıştır.³²³

Altıncısı: Uhud'da meydana gelen o sarsıntıda, aynı zamanda bir tevhid dersi vardır. Bedir'deki muvaffakiyet, bazılarında belki sebep buudunu havalandırmış olabilir.. gerçi

düşmana karşı aziz ve onurlu olma masum bir duygudur ama, yukarıda da ısrarla arz ettiğimiz gibi, böyle bir duygunun -anlık dahi olsaonların içinden geçmesi, onların ölçüsünde bir kurbiyeti paylaşılanlar için bir seyyie ve bir günah sayılabilir.

Galibiyet ve mağlubiyet, tamamen Allah'ın (celle celâluhu) hükmü altındadır. Bedir'de galip eden O'dur. Eğer O'nun kaza ve hükmü düşünülmeden, fertler kendilerine bir galibiyet isnad ederlerse, bu gizli bir şirk olabilir. Onlar, şirkin en hafifinden de fersah fersah uzaktırlar. Düşünce plânında ve fikir bazında bunu herkes böyle kabul etmekle beraber, müşahhas bir misalle, Cenâb-ı Hak, sahabenin bu hususta hakka'l-yakîn ölçüsünde bir imana ermesini murad etmiş ve Uhud'un ortasında, mutlak bir zaferden sonra Müslümanları geçici de olsa mağlup duruma düşürmüştür. Sonra da hiç beklemedikleri bir anda onlara zafer bahşetmiş ve yine kendi meşîet ve hâkimiyetini hatırlatmıştır.

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ
إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

*“De ki, ey Allahım, mülk sahibi Sensin. İsteddiğine verir, istediğinden alırsın. İsteddiğini azîz ve istediğini zelîl edersin! Hayır, bütünüyle Senin elindedir. Sen her şeye kadırsın.”*³²⁴ mealindeki âyet Uhud'da bütünüyle tezahür etmiş ve Müslümanlar bu ilâhî icraatı gözleriyle bizzat görüp, bizzat yaşamışlardı. Belki zâhiren küçük zararları olmuştu ama, iman adına kazanılan bu nur-u tevhid ve onun içinde hissedilen sırr-ı ehadiyet o zararları hiçe indirmiştir.

Elbette, kılıcın da, tabyelenmenin de bir hakkı vardır.. ve bunlar muvaffakiyete götürücü sebeplerdir. Fakat esas olan ancak ve ancak Cenâb-ı Hakk'ın irade ve meşîetidir. Çünkü her şeye kadir olan sadece O'dur.

Evet, sanki Cenâb-ı Hak, Uhud'daki geçici bozgunun diliyle mü'minlere şöyle demektedir: Allah'ın (celle celâluhu) gücünü hesaba katmadan hiçbir yere varamazsınız. İşte görüyorsunuz ki, mutlak bir zaferden sonra, insanlar, mağlup da olabiliyor. Öyle ise Allah (celle celâluhu) dilemedikçe zafer elde edilemeyeceği gibi, mağlubiyetten kurtulmak da mümkün değildir.

Esasen her mü'minin, pratikten böyle bir tevhid dersi almaya ne kadar da çok ihtiyacı var. Belki de sahabe, bize verilmek istenen bu büyük dersin temsilcileri oldular.!

Ayrıca, Allah Resûlü'ne muhalefete verilen bu geçici ceza ile mü'minler tam bir teyakkuza geçmiş ve bundan böyle, Efendimiz'e karşı fikir beyan ederlerken dahi kılı kırk yaran bir inceliğe ulaşmışlardı. Onların elde ettiği bu edep de, elbette az bir kazanç değildi...

O gün ve daha sonra, günler Allah'ın (celle celâluhu) kudret elinde evrilip çevrilmektedir.³²⁵ Ancak netice, hemen her zaman inananlar lehinde olagelmıştır ve olagelecektir. Onun içindir ki Kur'ân-ı Kerim: **وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ** "Güzel netice müttakilerindir."³²⁶ diyerek bu türlü durumlarda bizi hâlin kaoslarından kurtararak geleceğin ferahfeza iklimlerinde dolaştırmaktadır. Nitekim Uhud'da bu durum aynen yaşanmış ve netice, yine mü'minlerin zafer ve galebesiyle noktalanmıştır.

Evet, çeşitli hikmetlere mebnî, küçük bir arıza söz konusu olsa bile, Uhud kat'iyen bir yenilgi değildir. Hayır.! Uhud, çok yönlü, gizli bir zaferdir.

c. Mağlubiyet Psikolojisinin Giderilmesi

Uhud'dan dönen Allah Resûlü, ordusuna yaptırdığı bu son manevra ile de onları eski moral gücüne kavuşturmuş olduğu hâlde Medine'ye avdet etmişti. Artık Müslümanlar eskisinden daha tecrübeli ve Allah Resûlü'nün sözlerindeki inceliği anlamakta daha titizdiler. Ancak harp esnasındaki geçici mağlubiyet, civarda hemen duyulmuş hatta bazı Arap ve Yahudi kabilelerin iştahlarını bile kabartmıştı. Uhud'da rencide olan onurun derhal giderilmesi; ve Müslümanların esas güç ve kuvvetlerinin hissettirilmesi, kaçınılmaz bir zaruretti ve bu işin, gecikmeye de tahammülü yoktu.

Hicrî 4. sene, Allah Resûlü, Mekke müşrikleriyle işbirliği yapan Nadîroğulları üzerine yürüdü. Bu Yahudi kabilesi, Allah Resûlü'ne karşı çok küstahlaşmış ve iki defa da onu öldürme teşebbüsünde bulunmuşlardı. Münafıkların ve Mekke müşriklerinin yardım talebine kanan ve Allah Resûlü'ne harp ilan eden Nadîroğulları, muhkem surların arkasına gizlenmekle her şeyi halledeceklerini zannediyorlardı...

Hâlbuki 15 günlük bir muhasaradan sonra derhal teslim oldular. Teslim oldu ve taşınabilir mallarını yanlarında götürmek şartıyla, yurt ve yuvalarını terk edip başka yerlere göç etmeye razı oldular. Ölümünden kurtuldukları için bayram yapıyorlardı. Giderken yaptıkları şenlik, Medine'de misli görülmemiş bir şenlikti. Bu nasıl bir zillet idi ki, yuvalarından ayrılırken üzülme yerine gülüp oynuyorlardı.³²⁷

4. Bedr-i Suğrâ

Ebû Süfyan, Uhud'dan ayrılırken: “Bir sene sonra Bedir’de buluşalım!” deyip meydan okumuş ve Allah Resûlü de, onun bu teklifini kabul etmişti...³²⁸ Ve ertesi sene tam vaktinde ordusuyla Bedr’e geldi. Fakat müşriklerden hiçbir ses yoktu. Efendimiz, orada bir iki gün bekledi ve ardından Medine’ye döndü ki; buna İslâm tarihinde “Bedr-i Suğrâ” denir. Daha önceki Bedr’e benzer küçük bir zafer kazanılmış ve müşriklerin kalbine korku salınmıştı. Nuaym b. Mesud, Allah Resûlü’ne gelip, Kureyş’in büyük bir ordu toparlayıp Bedr’e doğru gelmekte olduğunu söyleyerek Müslümanları korkutmak istemişti. Hâlbuki onun verdiği bu haber, sadece mü’minlerin imanını artırmıştı. Kur’ân-ı Kerim bu hâdiseden bahsederken şöyle der:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

*“İnsanlar onlara: ‘Düşmanınız olan kimseler size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun!’ dediler. Bu onların imanını artırdı da: ‘Allah bize yeter. O, ne güzel vekildir!’ dediler.”*³²⁹

Bu ikinci Bedir’den de gayet itminan içinde dönmüşlerdi ve çölde tekrar emniyet esintileri duyuluyordu. Artık, bir kere daha iyiden iyiye bütün kabilelerde, Allah Resûlü’nün emniyet atmosferi duyulmaya başlamıştı.

5. Zâtü’r-Rikâ’ ve Müreysî

Hicretin 4. senesinde de bu tür manevralar devam etti. Bu arada, Enmâr ve Sa’lebe kabileleri Medine’ye taarruza karar vermişlerdi ki, hâdiseden haberdar olan Allah Resûlü, yanına aldığı 400 kişiyle Zâtü’r-Rikâ’ denilen yere geldi. Ancak Enmâr ve Sa’lebe kabileleri, Müslümanların geldiğini duyunca kaçıp inlerine sığınmışlardı.. dolayısıyla da harp olmamıştı.³³⁰ Ancak bu da Müslümanlar adına zafer hanesine işlenen gazalardan biriydi.

Hemen bu hâdiseden sonra Müreysî veya Mustalikoğulları Gazası vukû buldu. Müreysî, Medine’ye 9 konak mesafede bir yerin adıdır. Burada oturan müşrikler, Mekke müşriklerinin iğfaline kapılarak, Medine’ye hücum etmeye karar vermişlerdi. Allah Resûlü, Büreyde b. Husayb ile haberin doğruluk derecesini tetkik etti. Gelen haber, Büreyde tarafından da tasdik edildi.

Bunun üzerine Efendimiz, bunların üzerine bir sefer düzenledi. Müşrikler,

Müslümanların gelişinden haberdar olunca kaçtılar. Sadece bir kısmı toparlanarak Allah Resûlü'nün karşısına çıktı ve yapılan savaşta Müslümanlar tarafından mağlup edildiler. Bu karşılaşmada, bir kişi dışında Müslümanlardan kimseye bir şey olmamış, karşı taraftan ise 10 kişi ölmüştü. Medine'ye dönülürken de 600 esir, 2000 deve ve 5000 küçükbaş hayvanla dönülüyordu. Böylece Allah Resûlü, zaferler zincirine birini daha eklemiştir.³³¹

Bu gazadan dönüşte, bazı münafıklar, hem ganimetten istifade etmek, hem de Müslümanların arasına nifak sokmak için Müslümanların içine sızdılar. Hatta bir kuyudan devesini önce sulamak hakkı kendisine ait olduğunu iddia eden, ensar ve muhacirînden iki kişi arasında çıkan küçük bir kavgadan istifade etme yolunu bile denemek istediler. Ve yine bu münafıklar, iffeti âyet ile sabit ve huriler kadar affe Âişe Anamız'a (radıyallâhu anhâ) malum iftirayı, bu gazadan dönerken attılar.³³² Ve yine bu gazadan dönerken Abdullah b. Übey b. Selûl -ki münafıkların reisidir- "Medine'ye döndüğümüzde azîzler zelîlleri oradan çıkaracak!" demiş, kendisini azîz, Efendimiz'i ve Müslümanları ise -hâşâ- zelîl olarak vasıflandırmıştı.³³³ Ancak bu münafığın oğlu büyük sahabi Abdullah (radıyallâhu anh), tam Medine'ye girileceği zaman,

"Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) azîz ben ise zelîlim, demedikçe seni Medine'ye sokmam!" demiş, babasına, Efendimiz'in, izzetini ikrar ettireceği âna kadar onu Medine'ye sokmamıştı.³³⁴

6. Seferlerde Gece Faktörü

Allah Resûlü, bütün seferlerine gece çıkıyordu. Gecede ayrı bir sır vardı. Zaten Kur'ân-ı Kerim de, dolaylı yollarla O'na hep gece yolculuğunu tavsiye etmiyor mu? Hz. Musa (aleyhisselâm) inananları, geceleyin alıp götürmüştü. Cenâb-ı Hak, O'na: **فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا** "Kullarımı geceleyin yola çıkar; şüphesiz takip olunacaksınız."³³⁵ buyurmuştu. Hz. Lut'a (aleyhisselâm) da aynı emir verilmiş ve: **فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ** "Geceleyin bir ara, ailenle beraber yola çık!" denmişti.³³⁶

Nebiler Sultanı, Cibril'i çok geride bırakan o semavî seyahatini de gece yapmış ve miraca gece çıkmıştı. İşte, bu gök yolculuğunu anlatan âyet:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Kulu Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gece Mescid-i Haram'dan,

kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı ne yücedir! Muhakkak O, Semî'dir, Basîr'dir."³³⁷

Hemen her peygamberin bir gece yolculuğu vardır. Zira menziller, geceleri katedilir. Rabb'e vâsıl olma geceleri olur. Cenâb-ı Hak birçok âyetinde gece üzerine yemin eder. Karanlığın bağrında yapılan aydınlık işler, geceleri gündüzlerden daha nurlu kılmıştır.

Hz. Hakkı:

“Ey dîde nedir uyku, gel uyan gecelerde

Kevkeblerin et seyrini seyrân gecelerde!” der.

Mesafe alan, gece alır, alını geceleri, seccade ile tanışan ve seccadesi gözyaşıyla ıslanan tali'li, geceleri âdeta mesafelerle yarışır. Evinin duvarları onun âhına âşına olan, geceleri merdiven merdiven yükselir ve mesafeler üstü âlemlere ulaşır. Alanlar, mesafeyi gece aldılar; gece yatanlar ise hep yolda kaldılar. Berzah azabından kurtulmayı düşünüyorsanız, gecelerinizi teheccütsüz bırakmayınız. Bırakmayınız; zira Allah Resûlü hiç bırakmamıştı.

Doktor İkbâl diyor ki: “20 sene Londra'da, o sisli dünyada kaldım, bir gece olsun teheccüdü terk ettiğimi hatırlıyorum.”

Evet, Kur'ân'ın ifadesiyle, hiçbir sesin olmadığı, söylediğiniz her sözü, vicdanınızda mâkes bulduğu gecelerin sessizliğini değerlendiren mesafe alır. Allah Resûlü, maddî-mânevî mesafeleri, geceleri yumak gibi sarıyor ve mesafe üstüne mesafe alıyordu. Evet O, seferlerini geceleri yapıyor, gündüzleri de dinleniyordu. Böylece birdenbire O'nu karşısında gören herkes şaşırıyor ve ne yapacağını bilemiyordu. **فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ** **الْمُنْذَرِينَ** âyeti³³⁸ bu ürperten görünüşten bir kesidi resmediyor.

Evet onlar, bir cemaatin sahasına, alanına, meydanına kondu mu, yani o ordusunu getirip bir yere kurdu mu, artık onların işleri bitikti. Onlar için çirkin ve üzücü bir sabah vardı. Ayrıca Allah Resûlü, hücumlarını da hep fecir vakti yapıyordu.³³⁹ Fecir vakti, namazlarıyla, ezanlarıyla, o yer ahâlisinin düşüncesini ortaya çıkarıyordu ve fecir vakti, bâd-ı tecellînin estiği zamanlardı. Yine Hz. Hakkı der:

“Seherlerde eser bâd-ı tecellî

Uyan ey gözlerim vakt-i seherde!”

Bâd-ı tecellînin estiği, mü'minin metafizik gerilime geçtiği ve sabah namazına kalkmaya alışan bir mü'min için seher vakti çok önemlidir. Bu itibarla o, hep fecri kollardı. Düşman esneye esneye, yatağından kalktığı dakikalarda, birdenbire mü'mini, bütün gerilimiyle karşısında bulurdu. Resûlullah'ın yolu büyük ölçüde buydu. Hayber surlarının dibinde:

اللَّهُ أَكْبَرُ خَيْرٌ “Allahu Ekber, Hayber harab oldu.”³⁴⁰ dediği zaman Hayber Kalesi sarsılıyordu, ama kimsenin, bu ordunun oraya kadar geldiğinden haberi yoktu. Tabii O, bütün bu seferlerini yıldırım hareketiyle yapıyordu. O, fevkalâde seri ve askerî tabirle, “muttasıl” yürüyordu. Öyle bir yürüyordu ki hecîn deveyle dahi O'na yetişmek mümkün değildi.

Mustalikoğulları Seferi, bu seri seferlerden biriydi. Seferden dönüşte nifak çıkmıştı ki, bu nifağın yayılmasına meydan vermemenin yolunu, fetanet-i a'zam, muttasıl yürüyüşte buldu ve seri yürüyüş emri verdi. Hiç durmadan, öyle yüründü ki, münafıklar durup fitneyi büyütme fırsatı bulamadılar.³⁴¹

Übey İbn Selûl, içinden kurup duruyordu ama, içinde kurup durduğu şeyleri, oturup olgunlaştırma fırsatını bulamıyordu. Âdeta herkes koşa koşa yürüyordu. Gidiş de öyle oldu, geliş de.. ve öyle bir yoruldu ki dinlenme izni verilince de yatıp kaldılar. O gün güneş doğuncaya kadar uyumuşlardı. Ve belki de ilk defa sabah namazını kuşluk vaktinde kılıyorlardı.³⁴²

Hicretin 5. senesine kadar hep böyle gelindi.. Allah Resûlü karşısında teker teker tutunamayacaklarını anlayan kavim ve kabileler, bir araya gelip yek vücut olmaya karar verdiler. Bu defa bütün güçleri bir merkezde toplayacak ve Medine'ye öyle hücum edeceklerdi.

7. Hendek

Daha önce sürgün edilen Nadîroğulları, Hayber'e yerleşmiş ve Hayberlileri sürekli Allah Resûlü'ne karşı kışkırtıyorlardı. İleri gelenlerinden bazılarını Kureys'e, bazılarını da Gatafan kabilesine gönderdiler. Her iki taraf da, zaten Müslümanları yok etme plânına, teklif kimden gelirse gelsin teşne ve hazır bulunuyorlardı. Bunlara Esed ve Selimoğulları da iştirak edince, manzara aynen Çanakkale'yi andırıyor ve Âkîf'in: “Kimi Hindû, kimi

yamyam kimi bilmem ne belâ!” mısraını hatırlatıyordu. Bütün yahudi ve müşrik kabileler, âdetâ Allah Resûlü ve ashabını imha etmede ittifak içindeydiler.

Nihayet, karşı cephe, 24.000 askeriyle Medine’ye yürümeye karar verdiler. Efendimiz, o müthiş haber alma sistemiyle, durumdan çoktan haberdar olmuştu. Ashabını topladı, harp tekniği hakkında onlarla istişare etti. Herkesin değişik teklifleri yanında, Selman-ı Farisî’nin teklifi ashabca hüsnü kabul gördü. Düşmanın taarruz etmesi muhtemel yerlere hendekler kazılacak ve hendek içinde müdafaa harbi yapılacaktı.

Bu taktik, o güne kadar hiç görülmemiş bir taktikti. Kureyş ve müttelikleri, Uhud veya Bedir gibi bir muharebe bekliyorlardı. Oysaki bu defa onları, yine hiç düşünmedikleri bir sürpriz ve farklı bir strateji bekliyordu. Efendimiz’in, etrafa yerleştirdiği askerlerle yapılan bu işlemde, çevredekilerin haberdar olması önlenmiş oldu. Zira askerler Medine ve civarında, kuş uçurtmuyordu. Hendek kazımı, dikkatli bir gizlilik içinde yerine getirildi. Nitekim küffar ordusu, Medine’ye gelip de karşılarında böyle bir hendek görünce şaşırıp kalmışlardı.

Efendimiz yanına 3000 insan almış, kendisi de bizzat işin içinde olmak üzere bu 3000 insanla hendek kazmaya başlamıştı. Kişi başına bir arşın hendek kazılacaktı. Onları, onar onar gruplara ayırmış ve böylece yine meseleye bir yarış havası vermişti. Derinlik, atıyla oraya düşen bir insanın, bir daha çıkamayacağı şekilde ayarlanacaktı. Genişlik ise, en mahir süvarinin dahi geçemeyeceği ölçüde planlanmıştı.³⁴³

Günümüzde bu hendek tamamen kapanmış durumda. İçinde bizzat Allah Resûlü’nün de kazma sallayıp, manivela kullandığı bu hendeği aslî hüviyetle görmeyi ne kadar arzu ederdik. Bugün hendeğin izleri olarak gösterilen yerler ne derece doğrudur, bilemeyeceğim. Ancak, bir erkân-ı harp buraları inceler ve gösterilen yere “Evet, burası olabilir.” derse, hendek diye gösterilen yerlerin üzerinde durulmaya değer.

Evet, Allah Resulü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hendek kazımında bizzat çalıştı.. ve O’nun bu davranışı, askerlere apayrı bir güç kaynağı oldu. Bazen onları yarışa sevk ediyor, bazen de hem ensara hem de muhacirîne iltifatta bulunuyordu.

Asker, açtı. Herkes karnına taş bağlamıştı. Allah Resûlü ise, onların önünde, iki taşla bu açlığı aşmaya çalışıyordu.³⁴⁴

Aslında ne açlık ne de susuzluk onların azim ve gayretine hiç mi hiç tesir edemiyordu. Coştukça coşuyorlar ve hep bir ağızdan şunları mırıldanıyorlardı:

نَحْنُ الَّذِي بَابِعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْجِهَادِ مَا يَقِينًا أَبَدًا

“Bizler o kimseleriz ki, Hz. Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) biat ettik. Hayatta kaldığımız sürece cihad edeceğiz.”³⁴⁵ ve arkasından da:

وَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا

فَأَنْزَلْنَا سَكِينَةً عَلَيْنَا وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَأَقَيْنَا

“Allahım, kasem olsun Sen olmasaydın, Biz asla hidayete eremezdik.. tasadduk edemez, namaz kılamazdık.

Sekîne indir üzerimize! Ve eğer düşmanla karşılaşsak ayaklarımızı sabit kıl.”³⁴⁶

Efendimiz de onların bu sözlerine bazen iştirak ediyor ve şöyle diyordu:

اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ فَأَغْزِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ

“Allahım, ahiret hayatından başka hayat yoktur.

Sen ensar ve muhacirîne mağfiret eyle!”³⁴⁷

Resûl-i Ekrem, safları tanzim ederken “Sel” tepesini arkasına almış, kadınları da sağlam sığınaklara göndermişti.³⁴⁸ Ben asker değilim ama, anladığım kadarıyla, Efendimiz’in bu taktiği bizzat yerinde ve uzun uzun tetkik edildiğinde en isabetli kararın, O’nun sırtını “Sel” tepesine vermede olduğu görülecektir. Bütün bu kararları Allah Resülü çok âni ve hiç beklemeden vermişti.. vermişti ve hepsi yerli yerindeydi.

Medine’yi müdafaa ile alâkalı bu tedbirler alınırken, Kureyzaoğulları’nın; muhtemel saldırısı da göz önünde tutulmuştu. O cepheyi de, başlarında Seleme b. Eslem, bir grup sahabe ile koruma altına almıştı.³⁴⁹ Evet, bütün ihtimaller nazara alınıyor ve hiçbir hâdise tesadüfe bırakılmıyordu.

Hendeğin dar bir yeri vardı. Usta bir binici ve iyi bir at, buradan zor da olsa atlayıp karşıya geçebilirdi. İlk bakışta, bu bir ihmal gibi görülebilirdi; hâlbuki orada da yine Allah Resûlü’nün akıllara durgunluk veren fetanetine bir geçit vardı. Zira en güçlü ve en kuvvetli

olan müşrikler, bu dar yerden atlamayı deneyecekler ve teker teker Müslümanların ortasına düşeceklerdi. Bu da bir yoldu ama mevsimi geleceği âna kadar bunu kimse fark etmeyecekti...

Derken hâdiseler döndü dolaştı, sonunda gelip Resûlullah'ın dediğine ulaştı. Evet, hâdiseler, aynen Allah Resûlü'nün düşündüğü şekilde cereyan etti. Civarın en meşhur muharıpleri, şanslarını denemeye başladılar ve bir bir telef oldular.

Hendeği ilk geçen Amr b. Abdivüdd oldu. Çok yaşlı olmasına rağmen 100 muharibe denk kabul ediliyordu. Bir mübariz talep etti. Karşısına Hz. Ali (radiyallâhu anh) çıktı. Amr, karşısında bir çocuk görünce onunla istihza etti. Ona karşı at üzerinde savaşmayı gururuna yediremediği için de atından indi ve bir kılıç darbesiyle atını yere serdi, sonra da Hz. Ali'nin karşısına dikildi.

İlk darbeyi Amr yaptı. Darbenin şiddetinden Hz. Ali'nin (radiyallâhu anh) kalkanı parçalandı ve kılıcın ucu yüzünü hafif yaraladı. Hz. Ali mukabele etti. Salladığı kılıç Amr'ın tam omuzuna isabet etmişti. Bu esnada Hz. Ali (radiyallâhu anh) tekbir getirince, Müslümanlar da bir ağızdan tekbir getirmişlerdi. Eğer Amr, kılıç darbesiyle ölmeseydi, zaten bu tekbir seslerinin şiddetinden yine ölecekti. Amr'ın ölümü müşrikler arasında müthiş bir sarsıntı meydana getirdi. Mü'minler ise o nispette sevinmiş ve moral kazanmışlardı.³⁵⁰

Amr'la beraber hendeği geçen Dırâr ve Hübeyre isimli muharıpler onun öldürüldüğünü görünce korkup kaçmışlardı. Son olarak da Nevfel b. Abdillâh, hendeği atlayıp karşıya geçmeyi başarmıştı. Onu da Hz. Zübeyr (radiyallâhu anh) karşıladı. Hz. Zübeyr'in darbesiyle hendeğe yuvarlandı. Ardından da Müslümanlar, attıkları taşlarla işini bitirivermişlerdi. Nevfel: "Beni şerefli bir ölümle öldürün!" diye yalvardı. Hz. Ali (radiyallâhu anh) indi ve kılıçla onun da işini bitirdi.³⁵¹

Muhasaranın en şiddetli günü de buydu. Bir ay kadar süren muhasara artık eski şiddetini kaybetmeye yüz tutmuş; kimsede, onu devam ettirme arzu ve isteği kalmamıştı. Zaten 24.000 insana bakmak da pek kolay değildi.

Kureyzaoğulları, müşriklerin hendeği geçemediğini, geçenlerin de bir bir öldürüldüğünü görünce, kadınların bulunduğu sığınağa hücum etmeyi kararlaştırdılar. Taarruzdan evvel de içlerinden birini casus olarak gönderdiler. Hz. Safiyye (radiyallâhu

anhâ) sığınağın etrafında dolaşan yahudiye ansızın hücum etti ve onu orada yere serdi ve silahlarını alıp sığınağa getirdi. Yahudiler, gönderdikleri adamın öldürüldüğünü anlayınca, orada bir askerî birlik var zehâbına kapıldılar ve saldırı düşüncelerinden vazgeçtiler.³⁵²

İslâm düşmanları bu harbe, kendilerinden gayet emin olarak gelmişlerdi. Hemen birkaç gün içinde Müslümanların işini bitirip döneceklerdi. Ancak, tahminlerinde çok yanılmışlardı ve bunu anladıkları zaman da, artık bozgun içinde geriye dönüyorlardı.

Bu muhasarada şartlar, hep kâfirlerin aleyhine işlemişti. Kış bastırmak üzereydi. Mekke insanı, Medine'nin kışına dayanamazdı. Zaten kış için de hiçbir hazırlıkları yoktu. Günlerden beri esip duran rüzgâr, rüzgâr olmaktan çıkmış, çadırları söküp götürecek şiddette bir kasırğa hâline gelmişti. Müşriklerin daha fazla dayanmaları mümkün değildi. Nitekim öyle de oldu. Bir müddet sonra Ebû Süfyan, istemeye istemeye ric'at emri verdi.³⁵³

a. Kur'ân'da Hendek Günü

Kur'ân-ı Kerim, Hendek savaşından tafsilatıyla bahseder. İsterseniz şimdi de, onun satır aralarından muharebeyi takip edelim. Daha sonra da, Efendimiz'in Hendek savaşında gösterdiği askerî dehaya bir işaretle bulunalım:

Bu hâdise münasebetiyle Kur'ân:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا

“Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın! Üzerinize ordular gelmişti, Biz de onların üzerine kasırğa ve göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah, yaptığınız her şeyi görüyordu.”

إِذْ جَاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا

“Onlar size yukarıınızdan ve aşağıınızdan gelmişlerdi. Gözler dönmüş, yürekler de ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz.”

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زُلْزَالًا شَدِيدًا

“İşte orada inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı.”

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا

“İkiyüzlüler ve kalblerinde hastalık olanlar: ‘Allah (celle celâluhu) ve peygamberi bize sadece kuru vaadlerde bulundular.’ diyorlardı.”

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنَّ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا

“İçlerinden birtakımı da: ‘Ey Medineliler! Tutunacak dalınız yok, geri dönün!’ demişti. Bir diğeri de, peygamberden: ‘Evlerimiz düşmana açıktır.’ diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri açık değildi, kaçmak istiyorlardı.”

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْنَهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا

“Eğer Medine’nin etrafından üzerlerine varılmış olsa, sonra da kendilerinden fitne çıkarmaları istense, hemen buna teşebbüs eder ve derhal yapmaktan geri kalmazlardı.”

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُولُونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ اللَّهُ مَسْئُولًا

“Andolsun ki, daha önce sırt çevirip kaçmayacaklarına dair Allah’a söz vermişlerdi. Allah’a verilen ahd, sorulacaktır.”³⁵⁴

Mü’minlerin moral ve iman gücü de aynı sûrede şu şekilde anlatılır:

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا

“Mü’minler, düşman birliklerini gördükleri zaman: ‘İşte bu, Allah ve Peygamberi’nin bize vaad ettiği. Allah ve peygamberi doğru söylemiştir.’ dediler. Bu, onların ancak iman ve teslimiyetlerini artırdı.”³⁵⁵

Prensip olarak, siyere ait tafsilata girmeyeceğim. Zaten, bu türlü mevzulara temasımız, dolayısıyla oluyor. Bizim esas hedefimiz, naklettiğimiz hususlarda, Efendimiz’in risalet yönünü görüp gösterebilmektedir. O, öyle bir fetanete sahiptir ki, bu fetanetinin çeşitli buudları vardır. Ve bu buudlardan birisi de O’nun erkân-ı harpleri aşan bir erkân-ı harp olma buududur. Nasıl ki Bedir ve Uhud muharebelerinde Allah Resûlü’nün eşsiz bir erkân-ı harp olduğunu -tabî bizim sınırlı malumatımız çerçevesinde ve işin ehli olmadığımızı da itiraf ederek- isbata çalıştık. Hendek harbinde de aynı ölçüde birkaç söz

söylemeye gayret edeceğiz.

Evet O, eşsiz bir kumandandır.. Ve Hendek savaşı da, bizim bu hükmümüzü tasdik edip doğrulamaktadır. Hendek savaşı en zor şartlar altında kazanılmış muhteşem bir zaferdir. Bu zaferi hazırlayan şartlar, bizzat Cenâb-ı Hakk'ın, Allah Resûlü'ne talim ettiği çerçevede gelişmiş.. ve o müthiş fetanet, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine vahiy ve ilham yoluyla talim buyurduğu bu şartları anlamış, anladıklarını, tatbika koymuş.. ve işte bu zafer de böyle gerçekleşmişti.

Evet, beşerî sınırlar içinde o kadar çetin ve aleyhte şartlar altında, böyle bir muvaffakiyete ermek çok zordu. Hatta imkânsızdı. Şimdi biz, teker teker, Efendimiz'in bu muharebede kullandığı taktikleri görmeye çalışalım ki, bir kere daha Hendek bize "Muhammedün Resûlullah" dedirtsin...

b. Hendek'in Perde Arkası

1. Düşman ordusu 24.000, Müslümanlar ise 3.000 kadardı. Yani düşman, Müslümanların tam sekiz misliydi.. ve her Müslüman, 8 kişiyle yaka-paça olacaktı.. Böyle bir muharebenin, meydan savaşı değil de bir müdafaa harbi olarak tatbika konulması evvelâ müthiş bir fetanet ifadesiydi.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, Allah Resûlü, düşmanlarının karşısına çıkmış ve tatbik ettiği bir taktiği bir daha kullanmamıştı. İşte Hendek'te gördüğümüz de budur.

2. O gün için hendek, düşmanı durdurmada, önemli bir faktördü. Zira ne Kureyş ne de müttefikleri böyle bir tablo ile karşılaşmayı hayallerinden bile geçirmemişlerdi. Karşılaştıkları bu sürpriz, bir kere daha onları şaşkına çevirmişti.

3. Hendeğin küçük bir yerinin, mahir süvarilerin geçebileceği kadar dar bırakılması da apayrı bir deha örneğidir. Böylece, en güçlü ve kuvvetliler, teker teker ele geçirilip öldürülecek ve bu durum, düşman cepheye büyük bir inkisar kaynağı, mü'minlerde ise, ümit ve inşirah vesilesi olacaktı.

4. Hendek kazımında Allah Resûlü bizzat çalışmış ve mü'minlerin arasında bulunmuştu. Bu da sahabe için ayrı bir moral kaynağı oluyordu. Ayrıca bu esnada, kırılmayan bir taş, Efendimiz'e müracaat mevzuu olunca, İki Cihan Serveri gelmiş, elindeki manivela ile taşa vurmuş ve birinci vuruşta etrafı aydınlatacak kadar kıvılcımlar

çıkılmış.. ardından da Allah Resûlü, tekbir getirerek, etrafındakilere İran'a ait saltanatın yıkılıp mülkün kendisine verildiği müjdesini duyurmuştu. İkinci vuruşta da aynı şekilde kıvılcımlar çıkmış.. bu sefer de Allah Resûlü yine tekbir getirerek Roma saltanatının yıkılacağını haber vermişti.³⁵⁶

O esnada söylediği bu sözler, askere öyle moral kazandırıyor ki, değil sadece 24.000 insan, bütün dünya üzerlerine gelse gözlerini kırpmadan savaşabilecek bir kuvve-i mâneviye ile şahlanıyorlardı.

5. Hendeği atlayan muhariplere karşı Hz. Ali'nin (radıyallâhu anh), hem de gönüllü olarak (emirle değil) seçilmesindeki isabet de şâyân-ı dikkattir. Böylece Allah Resûlü, kimi nerede ve nasıl kullanacağını mucize çapında bir firasetle bildiğini cihana bir kere daha göstermiştir.

6. Bu arada, ordu içindeki münafıkları, göz açtırmayacak şekilde kontrol altında tutması ve istemelerine rağmen hiçbir kötülüğe muvaffak olamamaları, fetanetin engelleyici ayrı bir buudu.

7. Efendimiz, muharebeyi elinden geldiği kadar uzatma yanlısı idi. Bunda muvaffak da oldu. Muharebeyi uzatması pek çok yarar sağlamıştı ki; birkaçını sıralayabiliriz:

Birincisi: Mevsim olarak kışa giriliyordu. Kureyş ve müttefikler, kışa karşı hazırlıksız gelmişlerdi.. az daha kalsalardı kış işlerini bitirecekti.. muhasarayı kaldırıp gidince de yıkılmış olarak gideceklerdi.

İkincisi: Her gün 24.000 insana bakmak mecburiyetinde olan düşman, sürenin uzamasıyla malî kriz içine giriyordu. Açlık ve susuzluk, bir de soğukla birleşince, artık çekilmez olmuştu...

Üçüncüsü: Düşman cephesinde meydana getirilen sun'î ittifakın uzun ömürlü olması düşünülemezdi. Çünkü onların bu dostlukları, Allah Resûlü'ne olan düşmanlıklarından kaynaklanıyordu. Geçen her zaman dilimi, bu dostluğu aşındırıyor ve yıpranmasına sebep oluyordu. Hâlbuki İslâm cephesi gün geçtikçe birbirlerine daha çok kenetleniyorlardı.

Dördüncüsü: Düşman cephede birçok lider vardı. Bunların hiçbiri, diğerinin emrine

girecek durumda değildi. Âdeta haçlı çapulcularını andırıyorlardı. Sözde bütün orduya Ebû Süfyan kumanda ediyordu; ama, bu sadece görünüşte böyleydi.. zaman geçtikçe misiller arasında uzaklaşma baş gösteriyor.. nizâlar oluyor ve tearuzların, tesakutların ağında âdeta eriyorlardı.

8. Nuaym b. Mesud (radiyallâhu anh), gizlice Müslüman olmuştu. Allah Resûlü, ona bir müddet daha Müslümanlığını gizlemesini söylemiş.. ve onu bu muhasara esnasında, çok mühim işlerde kullanmıştı.

Nuaym, hem Kureyş'in hem de Yahudiler'in itimat ve hürmet ettikleri bir insandı. Efendimiz, ona harbin bir taktik olduğunu söylemiş ve idare-i kelâm etmesine de izin vermişti. Nuaym, bu ruhsat üzerine Yahudiler'e giderek: "Kureyş sizi terkedecek ve Muhammed'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) baş başa bırakacak. Düşünün o zaman hâliniz nice olur.? Eğer bu durumda kalmak istemiyorsanız, onların ileri gelenlerinden birkaçını rehin olarak yanınızda alıkoyun." dedi. Onlar Nuaym'a olan itimatlarından dolayı bu sözlere kesin olarak inandılar.

Nuaym daha sonra Kureyş'e gitti. Onlara da: "Yahudiler Muhammed'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) gizlice anlaştilar. Sizin ileri gelenlerinizden birkaçını rehin edip ona teslim edecekler. O da onlara ilişmeyecek. Sakın, sizden böyle bir talepte bulunurlarsa onların dediğini yapmayın!" dedi. Kureyşliler de Nuaym'a itimat ettiklerinden, onun bu tekliflerinden zerre kadar şüphelenmediler.

Kureyş ileri gelenleriyle Yahudi liderleri, bir gün bir araya geldiler. Her iki taraf ta birbirinden şüpheleniyordu. Evvelâ Yahudiler sözü açtı ve: "Siz başınız sıkışınca çekip gidecek ve bizi bu adamla baş başa bırakacaksınız. Teminat için bize birkaç rehin vermezseniz biz savaşı bırakacağız." dediler. Kureyş, zaten böyle bir teklif bekliyordu. Nuaym'ın sözünü hatırladılar ve tabî bu teklifi reddettiler. Onların reddi, Yahudilere de Nuaym'ı tasdik ettirdi. Böylece ittifak bozulmuş oldu ve Yahudiler harp sahnesinden çekilmeye başladılar.³⁵⁷

Nuaym Müslüman olalı birkaç gün olmuştu. Allah Resûlü'nün insanları tanımadaki isabetine bakın ki, hemen Nuaym'ın becerebileceği bir işi ona teklif etmiş, o da arızasız bu işi yerine getirivermişti.

9. Fırtına ve kasırga karşı tarafı kasıp kavuruyordu. Bu arada acaba Kureyş ne

durumdaydı? Allah Resûlü onlardan bir haber almak üzere, Huzeyfe'yi (radıyallâhu anh) karşı tarafa gönderdi. Bu iş için de Huzeyfe seçilmişti. O Allah Resûlü'nün sır kaynağıydı. Aynı zamanda emir dinlemedeki nezaketi çok iyi bilenlerdendi. Allah Resûlü, onu gönderirken “*Sakin orda bir iş çıkarma, sadece durumlarını öğren ve gel!*” demişti.

Huzeyfe karşı tarafa geçti. Bir ara sırtı ona dönük duran Ebû Süfyan'ı görüverdi. Aklından, bir okla onun işini bitirmek geçti ama, Allah Resûlü ona, “*Bir iş çıkarma!*” demişti. O da böyle bir hareketten vazgeçti. Ebû Süfyan durmadan “*er-Rahîl! er-Rahîl!*” diye bağıırıyordu. Belli ki artık Kureyş hüsrân içinde geriye dönüyordu.³⁵⁸

Kur'ân-ı Kerim onların bu elim, hazin durumlarını şu âyetiyle hulâsa eder:

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا

“*Allah, inkâr edenleri kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar; savaşta, inananlara Allah'ın yardımını yetti. Allah Kavi'dir, Azîz'dir.*”³⁵⁹

Huzeyfe, orada gördüklerini anlatmak üzere geri dönüyordu ki, beyaz sarıklı, beyaz elbiseli, süvariler gördü. Bunlar, küffar ordusu arasında gidip-geliyorlardı. Onlardan birisi Huzeyfe'ye yanaştı ve: “Sahibine selâm söyle, düşmanın hakkından geldik!” dedi. Huzeyfe, bu hâdiseyi Allah Resûlü'ne nakledince: “*Onlar meleklerdir. Orada olan şeylere nezâret etmektedirler.*” cevabını aldı.³⁶⁰

10. Allah Resûlü, kumandayı daima elinde tuttu.. ve muhasara müddetince bir saatliğine dahi cepheden ayrılmadı. İnsanlardan bir insan gibi davrandı ve her sıkıntıda, ordusuyla beraber oldu. Bu da, O'nun kumandanlık seviyesinin nasıl zirveler üstü bir zirvede olduğunu göstermektedir.

11. Bu kadar çetin muharebede verilen şehit sayısı sadece altıydı.³⁶¹

12. Efendimiz, muharebenin sonunda şöyle buyurmuştu: **الآن نَعْرُوهُمْ وَلَا يَغْرُونَنَا** “*Artık bundan böyle, biz onların üzerine gideceğiz, onlar gelemeyecekler.*”³⁶²

Zaman ve hâdiseler, O'nun verdiği bu haberde O'nu doğrulamıştır. Hendek savaşı denince zikredilmeden geçilmeyecek iki mühim hâdisе daha var:

Bunlardan biri, bu savaş esnasında Allah Resûlü'nün dört vakit namazının kazaya kalması hâdisesidir.³⁶³

İkincisi ise, ensarın efendisi, şerefli sahabi Sa'd b. Muaz'ın (radiyallâhu anh) vefatı.³⁶⁴ Bu vak'ada, Sa'd b. Muaz (radiyallâhu anh), kolundan yaralanmıştı. Durmadan kan kaybediyordu. Allah Resûlü onunla bizzat meşgul oluyor ve mescidin içinde kurdurduğu çadıra gelip-gidip onu ziyaret ediyordu. Hatta herkes de ziyaret edip yakınında bulunabiliyordu. Zaten o, İslâm'a girdikten sonra hep Allah Resûlü'nün yakınında olmuştu ve O'nun nazarında müstesna bir simaydı. Bir kere Sa'd b. Muaz meclisten geçerken, İki Cihan Serveri: **قُومُوا إِلَىٰ سَيِّدِكُمْ** "Efendiniz için ayağa kalkın!" demiş ve orada bulunanları, Sa'd b. Muaz'a (radiyallâhu anh) hürmeten ayağa kaldırmıştı.³⁶⁵ O da, Allah Resûlü'ne karşı sadakat ve vefada hiç kusur etmedi.. sadakat içinde yaşadı ve öyle öldü.

Nasıl, bir gün Allah Resûlü'ne hitaben; "Yâ Resûlallah, işte malımız, istediğin kadar al. İşte canımız istediğini kurban et!" demişti.³⁶⁶ Öyle de son demlerinde Cenâb-ı Hakk'a şöyle dua edip yalvarmıştı: "Allahım, eğer bir daha Resûlullah'ın safında yer alıp savaşmam mukadder ise beni yaşat, yoksa emanetini benden al!"³⁶⁷ Ve, Hendek savaşında aldığı bir yara ile şehit olmuştu. Harbe iştirak için acele etmiş, giydiği zırh vücuduna küçük geldiğinden ötürü de omuzu açıkta kalmıştı. Ve oraya isabet eden bir tali'siz okla yaralanmış ve sinelerimizde bu yara ile de Rabbisine yürümüşü.³⁶⁸

Savaş henüz sona ermiş ve Allah Resûlü, hane-i saadetlerine adımını atmıştı ki, Cibril geldi ve Efendimiz'e hitaben: "*Yâ Resûlallah! Siz silahınızı bıraktınız mı? Hâlbuki biz melekler henüz bırakmadık. Şimdi hemen Kureyzaoğullarının üzerine yürüyün!*" dedi.³⁶⁹ Bunun üzerine Efendimiz derhal hareket emri verdi. "*İkindiyi ancak orada kılın!*" diyerek de bu gidişin ne kadar süratli olması gerektiğini ifade buyurdu.³⁷⁰

Kureyzaoğulları, bilhassa Hendek vak'ası esnasında ihanet etmiş ve Müslümanları arkadan vurmak istemişlerdi. Müslüman kadınların buldukları yeri tespit edip, onlara saldırmak istemişlerdi ama, bunu gerçekleştirme fırsatını bulamamışlardı. Hâlbuki daha önce Allah Resûlü'yle anlaşma yapmışlardı. İkinci olarak bu anlaşmayı çiğnemiş ve Müslümanlarla açıktan harbe girmişlerdi.

Suçları bu kadarla da kalmıyordu; siyasî sürgün Huyey b. Ahtab ve benzeri İslâm düşmanlarına bağırılarını açmış ve onlara resmen siyasî sığınma hakkı tanımışlardı. Hâlbuki anlaşmaları gereği bu yaptıkları, anlaşmayı bozmak demektir...³⁷¹

Bütün bunlara rağmen, Allah Resûlü üzerlerine yürüdüğünde, hüsnü kabul gösterip af dileselerdi affolunabilirdi. Zira Allah Resûlü, onlarla hep iyi geçinme taraftarıydı. Ne

var ki, kötülüğe programlanmış bu ruhlar, Müslümanlara karşı açık tavır aldılar ve Efendimiz'e karşı da mukavemete kalkıştılar. Ancak burunları kırılınca teslim oldular ve tek şartları vardı: Hakem, Sa'd b. Muaz (radiyallâhu anh) olsun istiyorlardı. Efendimiz de bu şartı kabul etti.

Sa'd b. Muaz (radiyallâhu anh), hasta yatağından kalktı bir merkebe binerek olay yerine geldi ve hükmünü Tevrat'a göre verdi. "Eli silah tutan erkekler öldürülecek, kadın ve çocuklar esir edilecek, bütün malları da ganimet sayılacaktı." Her iki taraf da verilen bu hükme razı oldu. Ve böylece Medine bir fitneden daha kurtuldu.³⁷² Evet, yavaş yavaş Medine, civarıyla beraber "Emin Belde" hâline geliyordu.

8. Diğer Gazveler

Buraya kadar, Allah Resûlü'nün iştirak ettiği 18 gazveden sadece 3 tanesini, kuşbakışı anlatmaya ve bu gazvelerde Efendimiz'in, bir erkân-ı harp olarak askerliği üzerinde durmaya çalıştık.

Şimdi de ana başlıklar hâlinde diğer gazvelerine süratli bir göz atalım. Ve O büyük fetanetin deha televvünlerini görmeye çalışalım:

Hudeybiye'yi, incelerken, Allah Resûlü'nün, üstün idareciliği faslında, müşkilleri nasıl çözdüğünü bir ölçüde tahlil etmiştik. Hudeybiye'de bir harp olması muhakkaktı. Ancak Allah Resûlü, kuvvet dengesi olmadığı bir yerde -ki karşı tarafta, on bin müsella (silahlı) insan, başında Halidler, İkrimler ve daha gözü dönmüş bir sürü insan.. beri tarafta da, sahabenin rivayet ettiğine göre bin altı yüz silahsız insan.. sırtlarında ihram, umre düşüncesiyle oraya kadar gelmişler- Allah Resûlü, bir tek insanın burnunu kanatmadan -hezimet muhakkak olan böyle bir karşılaşmayı- Cenâb-ı Hakk'ın inayet ve keremiyle zaferle ve muvaffakiyetle noktalamıştı.

Hudeybiye.. Hicret-i Seniyyenin tam altıncı senesi... Sıla hasreti sahabenin içini yakıyor.. Bilâl-i Habeşî Mekke'li değildi. Habeşistan'dan gelmişti ama, Mekke'yle öylesine bütünleşmişti ki, Medine-i Münevvere'ye hicret edip, biraz da hummâyla hırpalanınca: "Ah Mekke! Acaba sana bir kere daha kavuşabilecek miyim? Ah Nur dağı! Seni bir daha seyredebilecek miyim?" diye yanıp inlemişti. Hz. Ebû Bekir gibi büyük bir irade bile, sarsılmış, kendisini Mekke'den atan ve uzaklaştıran insanlara beddua etmişti.³⁷³

Aşağı-yukarı dâussıla herkesin içini yakıyordu. Yerin göbeği Mekke.. onunla göbek bağı olanlar, yerin göbeğine ne zaman seyahat yapacaklarının rüyasını görüyorlardı. Altı sene geçmişti aradan, Kâbe’yi tavaf edememişlerdi. Oysaki, Kâbe’yi, en son, onların babaları Hz. İbrahim (aleyhisselâm) onarmış ve tamir etmişti.

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ

“Doğrusu insanlar için konulan ilk mâbet, elbette ki Mekke’de bulunan, o çok mübarek ve bütün âlemlere hidayet rehberi olan evdir.”³⁷⁴ âyet-i kerimesiyle anlatılan Kâbe, Hz. Âdem’in (aleyhisselâm) eliyle yapılan yeryüzünde ilk binaydı. İlk peygamberin yaptığı ve Halilurrahmân’ın onardığı bu binadan, evet işte bu binadan O’nun en şerefli evlâdı Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) sökülüp atılıyor ve altı sene gibi uzun bir süre içinde gelip orayı ziyaret edemiyordu. İşte O da sıla hasreti ile yanıp kavruluyordu. Önlere düşüp, ashabına İslâm’a göre bir tavaf yaptırmak istiyordu.

O gün Kâbe, putlarla doluydu. Kâbe’nin etrafında da bir sürü put vardı. O güne kadar Kâbe’yi tavaf edenler, tavaf yerine maskaralık yapıyorlardı. Onların yaptıklarına tavaf denmezdi. Onların Kâbe etrafındaki tavaflarına Kur’ân-ı Kerim “mükâ” ve “tasdiye” diyor.³⁷⁵ Islık çalıyor ve ellerini çırpıyorlardı. Bilhassa geceleri, günahkâr elbiselerle Kâbe tavaf edilmez diye, kadınlar bütün urbalarını atıyor ve Kâbe’nin çevresinde öyle dolaşıyorlardı.³⁷⁶ Kadınıyla-erkeğiyle, bir değişik dönemin, değişik esaslarına bağlı olarak, bir değişik tavaftı ki, anlamak, izah etmek çok zordu.

İşte Allah Resûlü, Kâbe nasıl tavaf edilir, umre nasıl yapılır, bunu göstermek istiyordu ve birinci maksadı bu idi. İkinci olarak da gösterecekti ki, Kâbe sadece Mekkelilerin veya Kureyşlilerin değil onlar kadar onda başkalarının da hakkı var. Hele Kâbe’ye şerefini, şanını iade edecek Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O’nun kudsî cemaatinin herkesten ziyade hakkı vardı.

Aslında Kâbe, çoktan minberinden ayrılmış bir mihrap gibiydi. Allah Resûlü, Medine’de kurduğu minberini, mihrabın yanına çekmek istiyordu. Kâbe, bizim ebedlere kadar mihrabımızdır ve başta da Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mihrabıydı. İçinde putlar olduğu için muvakkaten o, Mescid-i Aksâ’ya dönüp bir süre öyle namaz kılmıştı. Kılmıştı ama, gözleri daima semadaydı ve Kâbe’den, yüzünü dahi çevirmeye tahammül edememişti. Allah (celle celâluhu):

“Yüzünü semaya çevirip durduğunu görüyoruz. Yakında seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz.”³⁷⁷ diyor ve O’nu teselli ediyordu. Mescid-i Aksâ’ya doğru namaz kıldığı süre, O’nun için hep hicran oldu. O hatibin mihrabı, Kâbe; minberi de Medine idi. Medine yalnızdı. Mihrabın yanına götürülünce, imamın imamlığı tamam olacaktı. Esasen O’nun imamlığı tamdı. Ancak pratikte de böyle olması için; mutlaka Kâbe’nin mü’minlerin elinde olması lâzımdı.

Bu kapıyı da ilk defa bir umre ile zorlayacaktı. Onun için; “Hele bir umre yapalım!” diyordu. İslâm esaslarına, İslâm düşüncesine, İslâm anlayışına ve İslâm ruhuna göre bir umre... Henüz hac farz kılınmamıştı. Hac, O’nun hayatında ilk ve son bir kere oldu. Evet, Efendimiz, farz olarak hayatında bir defa hac yaptı. Ve ona Kur’ân-ı Kerim “Hacc-ı Ekber” dedi.³⁷⁸ Umreye de “Hacc-ı Asgar.” Avam halk arasında “Hacc-ı Ekber” Arafat’ın cumaya rastlamasına denmektedir. Ama aslında böyle bir anlayış daha çok halk kaynaklıdır. Mübarektir, güzeldir Arafat’ın cuma gününe rastlaması ama, Hacc-ı Ekber, haccın, hac mevsiminde yapılanına; “Hacc-ı asgar” da (küçük hac) umreye denir.

Üçüncü olarak da, bütün kabilelere kudsîler ordusunu götürüp gösterecekti. Böyle bir birlik geçerken kimsenin burnu kanamayacak, kimsenin bir gülüne dokunulmayacak, kimsenin bağ ve bahçesine girilmeyecek ve çapulculuk yapılmayacaktı.

Evet, bu ordunun böyle şeylerden uzak olduğu herkese gösterilecekti. Hâlbuki o güne kadar çölden böyle bir güçle geçenler hep çapulculuk yapmışlardı. Onlar ise, sekîne ve itminan ordusu olarak gelip-gececeklerdi. Bu hac, hac içinde İslâm’ı temsil ve bu temsilin bütün Araplara gösterilmesi, evet, bunun temin edilmesi çok mühimdi. Bu aynı zamanda İslâm’a ait bir mesaj mânâsını da taşıyordu. Zira onları görenler şöyle diyeceklerdi: “Biz yeryüzünde şimdiye kadar böyle insanlar görmedik, olsa olsa bunlar, melek olabilirler!”

İşte Efendimiz bu mülâhaza ile yollara dökülmüştü; başka düşüncesi de yoktu. Onun için sahabe, sadece kılıçlarını almış, bu yolculuğa öyle çıkmışlardı.. Hudeybiye mevkiine kadar da hiçbir engele raslamamışlardı. Hudeybiye’ye gelip ulaşınca, Kureyş’in hazırlıklarından haberdar olan bazı kimseler dediler ki: “Kureyş, bütün güç ve kuvvetiyle size karşı koyacak ve sizi engelleyecek...”³⁷⁹

Sükûnet ve sekîne insanı, vuruşmak, çatışmak istemiyordu. Zaten vuruşmak ve çatışmak için de gelmemişti. Karşılaştığı şeyden ötürü fevkalâde mahzundu. Zira, ashabına verdiği söz vardı: “Size umre yaptıracağım!” demişti. Onlar da, İslâmî ölçüler içinde yapılacak bu yeni ve orijinal umreyi, hem de Allah Resûlü’yle beraber yapmanın müjdesiyle coşmuş ve buraya kadar o duygu ve düşüncelerle gelmişlerdi.

O güne kadar yaptıkları, ne hac ne de tavaf... İslâm esaslarına göre, vahiyden kaynaklanarak sistemleştirilmiş bir umre yapacaklardı.. hem de bunu Allah Resûlü yaptırtacaktı. Böylece, hem onlar hem de herkes umrenin nasıl yapıldığını görüp öğrenecekti.

Allah Resûlü Hudeybiye’de mecburi duruş yaptı ve sahabeyi de durdurdu. Ashabına ve kendisine inananlara; kendi cesaretine, kendi müthiş imanına rağmen bunu yapıyordu. Biliyordu ki, Rabbine sığınarak bir kavgaya girse yine onları mağlup edecektir. Ancak O bunu yapmayı bekleyecekti. Engelleme, belirgin hâle gelince, ashabıyla biat yenilemesi yaptı. İslâm uğrunda, ölmeye kadar her şeylerini feda etmek üzere biat aldı.³⁸⁰ Ve işte bu biata, yüce dergâhtan hoşnutluk sesi:

لَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا * وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

“Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir. Allah güçlü olandır, Hakîm olandır.”³⁸¹

Andolsun ki, Allah (celle celâluhu) mü’minlerden razı oldu. -Ki onlar ağaç altında Peygambere biat ettiler. Biatlar üstü bir biat- Onların kalblerinden geçenleri Allah (celle celâluhu) çok iyi biliyordu ve kalblerinden şu geçiyordu: Allah Resûlü “Ö!” derse öleceğiz, “Kal!” derse kalacağız, bize “Yürüyün Kâbe’yi tavaf edin!” derse tavaf edeceğiz, “Silahınız yok ama şu çelik orduya kendinizi çarpın!” derse çarpacağız. Duygu yumakları bu olabilir ve daha fazlasını söylemek de bizi aşar.

Bu arada Allah (celle celâluhu) onlara sekîne inzal buyurdu.. ve onların bu civanmertliğine mukabil çok yakın bir gelecekte, O da, onlara apaçık bir fetih ihsan vaadetti. Evet Cenâb-ı Hak onlara, Kur’ân’da bunu vaadediyordu.

Hudeybiye’de, Allah Resûlü’nün düşündüklerinden sadece bir tanesi olmamıştı. O da bir sene sonra olacaktı ve oldu: Geldiler, İslâmî ölçülere göre Kâbe’yi tavaf edip Hacerü’l-Esved’e yüz sürdüler. Bunun dışında düşünülenlerin hemen hepsi olmuştu. Gösterdiler ve çöl gördü ki, çölün çapulcularından başka, ona emniyet getirecek, orada emniyet ve güveni temsil edecek bir kudsîler ordusu var ki geçtiği her yere emniyet tohumları ekmektedir ve 2-3 sene sonra da bunlar... duygularda yeşerip çimlenecek.

Evet işte, bu görünümü sergileye sergileye ta Medine’den Mekke’ye kadar gelmişler; köye, kasabaya, çadıra hasılı bâdiyede her yere uğramışlar, çeşitli kimselerle görüşmüş ve çeşitli kimselerle karşılaşmışlardı. Bu uğrayıp-görüp geçtiği yerlerdeki insanların hemen hepsi 2-3 sene sonra gelip O’na iltihak edecek ve Kâbe’nin fethi için O’nunla beraber yerin göbeğine doğru sefer yapacaklardı. Keza, Kureyş’le beraber bütün müşrikler de anlamışlardı ki, Kâbe sadece Kureyş’in değil, O’nda bütün insanların hakkı vardır. Hususiyle de, insanlığın iftihar tablosu Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O’nun cemaatinin...

Aslında Kureyş, böyle bir hakkı Hudeybiye’deki muahedede kabullenmiş ve Allah Resûlü’nün imza attığı kağıda onlar da imza atmışlardı. “Siz de Kâbe’yi ziyaret edebilirsiniz. Bu sene bize ait, gelecek sene size ait. Bundan sonraki yıllarda her sene gelir Kâbe’yi tavaf edersiniz.” demişlerdi.³⁸²

Bu aynı zamanda Müslümanların mevcudiyetini kabul etmek demektir. Oysaki o güne kadar yapılan propaganda, Mekke ve Kâbe’nin sadece müşriklere ve bilhassa Kureyş’e ait olduğu şeklindeydi.. ve bir ölçüde başkaları da bunu kabullenmiş bulunuyordu.

Herkes, orada müşriklerin göstereceği töre ve sisteme uyardı. Kimse hususî bir merasim icat edemezdi. Oysaki Hudeybiye’de kabullenilen muahede şartlarına göre, Mekke’ye gelecek ve kendi töreleriyle Kâbe’yi tavaf edeceklerdi. Allah Resûlü, on binlik bir ordunun karşısında silah olarak sadece kılıcı bulunan 1600 kişi ile böyle bir zafer elde ediyordu.. kendini herkese kabul ettirme ve kalblerin kapılarını aralama zaferi.

Meselâ Urve İbn Mesud, Süheyl İbn Amr, murahhas olarak oraya kadar gelmiş Allah Resûlü ile görüşmüşler, ashabın O’na bağlılıklarına şahit olmuş ve Allah Resûlü’nün davranışlarından, O’ndaki Allah’a (celle celâluhu) imanını, O’ndaki mehâfetullahın ve O’nun üzerindeki peygamberâne hallerin çok tesirinde kalmışlardı. Derken içlerindeki buzlar erimiş, bakış zaviyeleri başkalaşmıştı. Ve bu insanlar çok yakın bir gelecekte inanıp

İslâmiyet'e girmeye namzet idiler. Hatta, daha o zaman bile Mekke'ye döndüklerinde, oradaki sertlikleri kırmış ve Müslümanların lehine havayı yumuşatmışlardı.³⁸³ Bu arada Müslümanlıktaki yumuşatıcılık ve müşriklerdeki sertlik, yer değiştirmelere bile sebep olabiliyordu ve bunun canlı misalleri de vardı.³⁸⁴

Evet, mütereddit ve mütehayyirler, bir bir Allah Resûlü'nün safına geçiyorlardı. Belki zâhiren Hudeybiye, bir geriye dönüştü, ama, pek çok ganimeti olan bir gerilim dönüşüydü. Ayrıca bunun ötesinde Kureyş'ten de emin olunacaktı. Artık arkadan saldırmayacaklardı. Tabî bu arada bir de pakt teşekkül etmişti: Benî Bekir'le Kureyş, Benî Huzâa ile de Müslümanlar ayrı ayrı birer pakt kurmuşlardı... Ve bunlar, birbirlerine saldırmayacaktı. Bundan dolayı Allah Resûlü, çok seviniyordu. Zira, tam 10 sene çölde, birçok kabileye İslâm'ın sesini, soluğunu duyurabilecekti.

a. Çıban Başlı Hayber

Hudeybiye dönüşünde Allah Resûlü, bir çıban başlı olan Hayber'in üzerine yürüdü. Yahudiler burada daima fitne kaynatıyorlardı. Bazen, Katafan'la kafa kafaya veriyor, bazen Benî Nadîr'le anlaşılıyor, bazen de Kureyş'e çanak tutuyor; ama mutlaka ve her zaman Müslümanların aleyhine oyunlar plânlıyorlardı. Zaten Kureyş'i tahrik eden ve onlara cesaret veren de bunlardı. Bedir'de, Uhud'da ve Hendek'te hep onların kışkırtması vardı.

Artık onları te'dip etme vakti de gelmişti. Allah Resûlü, yine bir yıldırım harekâtı düzenledi. Hudeybiye'ye gelenler, umre yapamamışlardı ama, cihad yapıp umrenin boşluğunu doldurabileceklerdi. Efendimiz, sahabeden bir kısmını Katafan üzerine gönderdi.³⁸⁵ Çünkü Katafan, Hayber'in dostuydu. Bu durumda Katafan, esas hedefin kendileri olduğunu zannederek kendi başlarının derdine düştüler.. ve böylece Hayber'le olan irtibatlarında bir kopukluk oldu. Oysaki, Allah Resûlü'nün hedefi Hayber'di... Onlar, "Ha geldiler-ha gelecekler." diye korkulu rüyalar göredursunlar, Allah Resûlü, yine bir gece yürüyüşü ile, kimseye hissettirmeden, Hayber'e ulaştı.

Hayberliler için bugünün diğer günlerden hiçbir farkı yoktu.. herkes mutat işine gitmek üzere ellerinde ziraat aletleriyle bağ, bahçe ve tarlalarına gideceklerdi. Ancak, kaleden adımlarını dışarıya atar atmaz donakaldılar. Karşılarında müsellaah bir ordu ve başlarında da Allah Resûlü. Yeniden gerisin geriye kaçmaya başladılar. O esnada

Müslümanlar da en gür sadâ ile **اللَّهُ أَكْبَرُ حَرَبَتْ حَيْبَرُ** “Allahu Ekber! Hayber harab oldu.”³⁸⁶ diye haykırıyorlardı. Artık Hayber’in işi bitikti.. yollar teslim olmaya doğru kayıyordu. Ne var ki Hayber’e yine de bir Haydar-ı Kerrar lâzımdı, lâzımdı ki Hayber kalesinin kapısını alsın ve bir kalkan gibi kullansın.. kullansın ve İslâm ordusunu şahlandırınsın.³⁸⁷

Öyle de oldu; Hayber, Hz. Ali’nin (radiyallâhu anh) eliyle fethedildi. O gün sancak ona verilmiş ve Allah Resûlü, onun hem sevilen hem de seven olduğunu müjdelemişti ki; bu Allah ve Resûlü tarafından sevilen, Allah ve Resûlü’nü seven ondan başkası değildi.³⁸⁸ Ve, Hayber, en kısa zamanda, en az zayıatla İslâm’ın yed-i beyzasına teslim oluyordu.

Hayber’de esir alınanlar arasında Hz. Safiyye Validemiz (radiyallâhu anhâ) de vardı. Allah Resûlü’nün nikâhı altına girme bahtiyarlığına eren bu büyük kadının ayrı bir megâzî buudu vardır... Bu büyük kadınla Allah Resûlü, bir de Hayber’i içinden fetheder. Çünkü Safiyye Validemiz, bundan böyle bütün nüfuzunu Hayber’de İslâm adına kullanacaktır.

b. Mute Destanı

Efendimiz’in yokluğuna terettüp eden boşluklarla beraber, kendi içinde dolu dolu bir destan. Evet kendisi iştirak edememekle beraber, İslâm’ın âfâk-ı âleme yayılmasına sebep olan Mute destanını zikretmeden geçemeyeceğiz. O Mute ki, orada Allah Resûlü’nün en çok sevdiği insanlar şehit düşmüş ve orada gömülmüşlerdi. Zeyd b. Hârise (radiyallâhu anh), ardından Cafer b. Ebû Talib ve onun da ardından Abdullah b. Revâha (radiyallâhu anh) Cennet’e Mute’den uçmuşlardı.. ve Mute, aynı zamanda bir askerî dehanın günyüzüne çıkmasının da destanıdır. Allah’ın (celle celâluhu) kılıcı Halid, ilk defa İslâm saflarında kendini Mute’de ispatlamıştır.³⁸⁹

Sulh esnasında Allah Resûlü, dünya hükümdarlarını İslâm’a davet etmiş.. bunlardan bazılarından müspet cevap alırken;³⁹⁰ bazıları da red cevabı vermiş.. hem de bütün bütün edep sınırlarını çiğneyerek ve kendi karakterlerini sergileyerek küstahça davranmış ve küstahça cevaplar vermişlerdi.³⁹¹

Busra Emiri Şurahbil de bu son gruba dahildi. Şurahbil b. Amr, esasen Arap olmasına rağmen, Hıristiyanlığı kabul etmiş ve bu yeni dinine olan taassubunu da gelen elçi Hâris b. Umeyr’i öldürtmekle göstermişti. Allah Resûlü’nün gönderdiği elçinin öldürülmesi affedilecek gibi değildi. Ayrıca, diğer hükümdarlara fikir vermesi açısından da tahribi oldukça büyük sayılırdı.

Efendimiz, derhal 3000 kişilik bir ordu hazırladı ve başlarına da azatlı kölesi, mânevî evlâdı -ki İslâm, sonradan böyle evlât edinmeyi kaldırmıştır- Zeyd b. Hârîse'yi (radiyallâhu anh) geçirdi. Ardından da: “Zeyd’e bir şey olursa kumandayı Cafer, ona da bir şey olursa, Abdullah b. Revâha alsın!” ferman etti.. ve: “Eğer ona da bir şey olursa, kumandayı Allah kılıçlarından bir kılıç alsın!” buyurdu. İsim zikredilmemişti ama, hâdiseler onun Halid olduğunu ortaya çıkaracaktı.³⁹²

İslâm ordusu, Mute’ye vardığında 200.000 kişilik beklenmedik bir orduyla karşılaştı. İki sayı arasında ürperten bir farklılık vardı: İkiyüzbine karşı, üçbin insan...

Buna rağmen, “Zafer elde edemesek de şehitlik elde ederiz!” deyip savaşıma karar verdiler.. ve ilk üç kumandan birbiri ardınca şehit oldu. Derken, o âna kadar değişik yiğitlerin göğsünde taşınan sancak, sonunda gelip Halid’e ulaştı.

O gün Halid’in elinde tam 9 kılıç kırılmıştı.³⁹³ Halid (radiyallâhu anh), bir taraftan savaşırken, diğer yandan da, bir kısım ustaca manevralarla, zayıt vermeden orduyu Medine’ye götürebilmenin yollarını araştırıyordu ki harp tekniği açısından bu büyük bir başarıydı. Gerçi, geriye çekilmeye kapalı sahabe ruhu bundan çok rahatsız olacaktı ama, Kur’ân’ın ölçüleri içinde bunun böyle olmasında zaruret vardı. Buhârî ve Ahmed b. Hanbel, baştan sona vak’ayı şöyle nakledecekler:

“Allah Resûlü, ashâbı arasında oturuyor ve Mute’de cereyan eden hâdiseyi aynen anlatıyordu: *İşte bayrağı Zeyd İbn Hârîse (radiyallâhu anh) aldı, atını sürdü âdetâ budadılar ve düştü, şehit oldu.. işte şimdi sancağı Ca’fer İbn Ebî Talib (radiyallâhu anh) aldı, işte onu da şehit ettiler.. işte Abdullah İbn Revâha (radiyallâhu anh) aldı ve o da Cennet’e uçtu. Ve şimdi de Allah (celle celâluhu) kılıçlarından bir kılıç aldı, idbâr ikbâle dönüyor!*”³⁹⁴

Ve bir başka kaynağa göre biraz sonra da şöyle buyuracaklardır: “Ben üç şehidi, Cennet’te yürürken gördüm. İkisinin boynunda bukağı vardı. Başlarını sağa sola döndürmelerine mâni oluyordu. Ca’fer’in (radiyallâhu anh) boynunda bir şey yoktu ve o dümdüzdü. Çünkü o, düşmana karşı saldırırken, gözünü kırpmadan, başını sağa sola çevirmeden, dümdüz gitmişti.”³⁹⁵

Sahabe dahi olsa bazılarında ölüm endişesi olabilir.. ve onlarınki hiçbir zaman mahzur buudlarına ulaşmaz... Tabî, Allah Resûlü’nün gördüğü, berzah âlemine ve misal

âlemine ait tablolardı.

Benî Asfar'ın gözü korkmuştu... Evet, üç bin kişilik bir ordu. Halid (radıyallâhu anh), usta manevralarıyla kimsenin burnunu kanatmadan Medine'ye kadar gelebilmişti. İbn Hişâm'ın rivayetine göre bu muharebede verilen şehit sayısı 12'dir.³⁹⁶ Mute'nin neticesinde etrafa, İslâm'ın varlığı kabul ettirilmiş.. ve artık Benî Asfar da İslâm'ın adından bahseder olmuştu. Onlar arasında da Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yâd-ı cemîli dillerdeydi. İnansınlar, inanmasınlar herkes **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** "Muhammed Allah'ın resûlüdür." tabirini kullanıyorlardı.

Bu umumî mânâdaki hazırlıklar yapıldıktan sonra, rüyanın gerçekleşme zamanı gelmişti.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا * هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا

*“And olsun ki Allah, Peygamberi'nin rüyasının gerçek olduğunu tasdik eder. Ey inananlar! Sizi Allah dilerse, güven içinde, başlarınızı tıraş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bilir. Size, bundan başka yakın zamanda bir zafer verecektir. Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini, doğruluk rehberi, Kur'ân ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak da Allah yeter.”*³⁹⁷

c. Mekke'nin Fethine Doğru

Allah Resûlü'nün gördüğü rüyalar, sadık rüyalardır. Nübüvvetin ilk altı ayında gördüğü rüyaların, sabah aydınlığı kadar açık olduğunu ve gece ne görürse, gündüz onun aynen çıktığını, Âişe Validemiz naklede.³⁹⁸

İşte Efendimiz'in gördüğü rüya! O, Mescid-i Haram'a, Kur'ân'ın tasvir ettiği şekilde girecekti. Cenâb-ı Hak, Habîbi'ne gösterdiği bu rüyayı, yukarıda zikrettiğimiz âyetiyle artık gerçekleşmiş gösteriyordu.

Efendimiz'in rüyaları, vahiyle içli-dışlı olmakla beraber, buradaki “rüya”, “rü'yet” kökünden “görme” mânâsına da gelebilir. Yani nasıl Cenâb-ı Hak, bazen O'na, Cennet'i, Cehennem'i, Arş'ı, Levh'i göstermiştir; ve nasıl bazen kıyamete kadar olacak hâdiseleri

gözünün önüne sermiştir; aynen öyle de, bir gün Mescid-i Haram'a emniyet ve güven içinde gidilip, hac ve umre yapılacağını da göstermiştir.

Bu görme, rüyada da olabilir açıktan açığa da; bu da bir tevcih.. ister kelimenin zâhirine göre rüyayı kendi mânâsında, isterse “rü'yet” mânâsında kabul edelim, netice değişmeyecektir. Mühim olan, Allah Resûlü'ne gösterilen o tablonun aynen cereyan etmiş olmasıdır. O tabloda Mekke'nin fethi vardır; ve daha şimdiden hâdiseler, Müslümanları böyle bir zemine doğru çekmektedir.

Hudeybiye anlaşmasından sonra, Kureyş'e bağlı kabilelerle, Müslümanlara taraftar kabileler arasında bir pakt kurulduğunu, yukarıda söylemiştik. Kureyş'e bağlı, Benî Bekr kabilesi, Müslümanlara bağlı Benî Huzâ'a'ya saldırıp katliamda bulununca, Hudeybiye anlaşması ihlâl edilmiş ve anlaşma maddeleri hükümsüz hâle gelmiş oluyordu. Durumun vehametini anlayan Ebû Süfyan, derhal Medine'ye geldi. Anlaşma maddelerinin aynen geçerliliğini temine çalıştı; fakat onun teklifleri kabul görmedi.³⁹⁹

Artık, ok yaydan çıkmıştı.. ve Allah Resûlü, bir harp hazırlığı içindeydi. Her zaman yaptığı gibi niyet ve gayesini fevkalâde gizli tutuyordu. Bu defa sırrını vezirleri ve hayat arkadaşlarından da gizli tutmuştur. Öyle ki, Hz. Ebû Bekir, bir gün kızı Âişe'nin (radıyallâhu anhâ) evine gidip de, onu yol hazırlığı yaparken bulunca, Resûlullah'ın nereye gitmeyi düşündüğünü sormuş ve Hz. Âişe Validemiz'den (radıyallâhu anhâ): “Vallahi babacığım ben de bilmiyorum!” cevabını almıştı.⁴⁰⁰

Evet, hareket bu denli mahrem tutuluyordu. Hz. Ebû Bekir ki O'nun en yakını ve en çok sevdiği insandı. Hicrette dahi yol arkadaşı olarak onu seçmişti. Buna rağmen yapılmakta olan sefer hazırlığının hedefi ondan dahi gizli tutulmuştu. Bu da, Allah Resûlü'nün nasıl ulaşılmaz bir erkân-ı harp olduğunun bir başka buudu. Allah Resûlü'nden bu dersi alan Fatih, bir gün şöyle diyecektir: “Sırrımı sakalım bilse, onu dahi keser atarım!” İşte Allah Resûlü'nün sır vârislerinden bir kutlu serdar!.

Allah Resûlü sır adına askerî harekâtında hep tevriye yapmıştır. Esas hedefi daima saklamış ve başka şekilde anlaşılmasını sağlayacak karineleri nazara vermiştir. Zannediyorum modern erkân-ı harpler de farklı düşünmüyorlar. Şayet, bir yerden çıkartma yapacaklarsa, çıkartmanın meydana getireceği gürültünün on katını bir başka yerlerde çıkarırlar. Daima alternatifli hareket ederler ve gerçek hedefi hep saklarlar. Nerden çıkartma yapacaklar? “A” bayırından mı, “B” bayırından mı, “C” bayırından mı bilinmez. Fakat

bunlar 14 asır sonra gelişen harp tekniğiyle alâkalı şeyler... Bunların gerçek kâşifi Hz. Muhammed Mustafa'dır (sallallâhu aleyhi ve sellem). Mektep görmemiş, medrese görmemiş, öğrendiklerini bütünüyle Cenâb-ı Hak'tan öğrenmiş bir ümmî, fakat a'lemü'l-ulemâdır. Ve O'nun için bize bir daha "Muhammedün Resûlullah" dedirtmektedir.

Evet, yine hedefini saklıyor, yine çölde kuş uçurtmuyordu.. ve kurduğu haber ağıyla kim ne götürüyor, kim ne getiriyor, hepsini bir bir tespit ediyordu. Bunlar, ister vahiy yoluyla, ister o büyük firasetin, fetanetin, firaset ve fetanetiyle olsun; fark etmez; O, çölü avucunun içi gibi takip edebiliyordu.

İşte bir misal: "Bedir'de bulunmuş bir sahabi, yanlış bir içtihadla, harekâtın son anlarında, Mekke'ye doğru gidildiğini anlayınca, bu durumu haber veren bir mektup yazıp gönderiyor. Bu mektubu su taşıyan saka bir kadın götürmektedir. Allah Resûlü hemen Hz. Ali ile Zübeyr b. Avvam'ı çağırarak durumu onlara bildiriyor ve onlar da yıldırım hızıyla gidip kadından bu mektubu alıp getiriyorlar."

Bu gizlilik, ta Mekke'ye bir konak mesafe kalıncaya kadar devam ediyor ve kimsenin, ordunun gelişinden haberi olmuyor. Hz. Abbas Ebû Süfyan'ı Efendimiz'e getirdiğinde artık Mekkeli için yapacak bir şey kalmamıştı.⁴⁰¹ En hızlı at ve develerle kaçmak isteseler dahi kurtulamayacaklardı.. gayri Mekke o kadar kısıktı.

Ancak Allah Resûlü, yine de çok hassas davranıyordu. Hassasiyeti her iki cephe için de geçerliydi. Ne kendi askerlerinden ne de Mekkelilerden zaiyat verilmesini istemiyordu. O'nun bu hassasiyeti sayesinde ki, koskoca Mekke fethinde Müslümanlardan şehit olanların sayısı sadece 3 kişiydi. Hâlbuki hâlâ Allah Resûlü'yle harp etme düşüncesinde olan bir sürü gözü dönmüş Mekkeli vardı.. ve bunlar "Her çibâd âbâd!" diyecek türden insanlardı.

Efendimiz, tam 10 bin askerle gelmişti.. evet, iki sene evvel 1600 kişiyle gelip geriye döndüğü Mekke'ye şimdi 10.000 insanla girecekti. Ancak O, bu gücü, onların içlerindeki gerçek kuvvet ölçüsünde değerlendirmiş ve Mekkelilerin görebildiği bir yerde, kişi başına bir ateş yakılmasını emretmişti. Mekkelilerin bildiği, her çadır için bir ateş yakılmasıydı.⁴⁰²

Dolayısıyla onlar 10.000 ateşi görünce en az 30.000 insan tarafından muhasara edildiklerini sandılar.. ve bu durum, onları bütünüyle felç etti. Öyle ki artık teslim olmaktan

başka çareleri yoktu. Zaten Ebû Süfyan da Mekke'ye döndüğünde, sadece bunu tavsiye ediyordu.

Çünkü gökteki yıldızları seyreder gibi, yanan bu ateşleri seyretmiş ve bütün bütün mukavemetini yitirmişti. Zira artık o da bu gece, cahiliyenin son gecesidir ve fetihle Müslümanların arasında, sadece bir gece kalmıştır.

Allah Resûlü'nün alternatifli stratejisi devam ediyordu. Mekke'ye girerken orduyu altıya taksim etti ve Mekke'ye altı koldan girildi. Sadece başlarında Halid b. Velid'in (radıyallâhu anh) olduğu kol, İkrime ve yanındakilerle çatışma zorunda kalmıştı. Diğer birlikler hiçbir engelle karşılaşmadan Mekke'ye girmişlerdi.⁴⁰³

O gün için Mekke'de mesele çıkarabilecek tek insan Ebû Süfyan'dı. Hâlbuki Allah Resûlü bir cümleyle onu da yumuşatmıştı: *"Ebû Süfyan'ın evine sığınanlar korunmuştur!"*⁴⁰⁴ Evet, Ebû Süfyan'a verilen bu kadcık bir pâyeye dahi, onun elini kolunu bağlamaya yetmişti. Hatta ondan sonra Ebû Süfyan, teslim olmayı teşvik eden en hararetli insan hâline gelmişti. Elbette ki bütün Mekkeliler Ebû Süfyan'ın evine sığacak değillerdi. Allah'ın (celle celâluhu) evi, Ebû Süfyan'ın evinden korunmaya daha lâyıktı. Ve Allah Resûlü şöyle buyurdu: *"Kâbe'ye sığınanlar da korunmuştur!"* Ve, bir süpriz karar, tarihte ilk defa, dışarı çıkma yasağı konuluyordu. Bu, can güvenliği için gerekli olduğu kadar, ordunun rahat hareket edebilmesi için de gerekliydi. Bu mülâhaza ile Allah Resûlü: *"Kendi evine girip saklananlar korunmuştur!"* diyordu.⁴⁰⁵ Böylece Mekkelilerden gelmesi muhtemel bütün direnişler önlenmiş oluyordu.

Efendimiz'in iştirak ettiği diğer gazvelerden sarf-ı nazar, sadece şu Mekke fethi ve burada tatbik ettiği askerî ve siyasî strateji dahi zannediyorum O'nun ne büyük bir askerî deha olduğunu göstermeye kâfidir. Evet, Mekke'nin fethi tek başına, bütün insaf ehline **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** dedirtecek büyük bir hâdisedir. Sanki O, Mekke'yi birkaç kere fethetmiş gibi plânın her safhasında, gayet rahat hareket etmiştir. Kafasında plânladığı hususlar noktası, virgülüne kadar aynen çıkmış, O da ne yapılması gerekiyorsa onu yapmıştır. Tabii, fethin ardından ilan ettiği umumî af ve gösterdiği engin mürüvvet, Mekke insanını derhal O'na teslim olmaya ve İslâm'a girmeye çekmiştir. Bu, ne şirin bir zorlamadır ki, bir gün içinde bütün Mekkeliler Müslüman olmuştur.

Şimdi sıra, bu yeni potansiyeli aksiyona çevirmeye gelmiştir. Aman Allahım! Bu ne müthiş bir inkılâptır ki, dün O'na düşmanlıkta canlarını verenler, bugün O'nun düşmanları

karşısında canlarını vermeye hazırlanmaktadırlar! Evet, Allah Resûlü'nün bakışları kime isabet ettiyse o, kömür iken birden elmas hâline geliverdi. Başka teşbih ve benzetmelere ne gerek var? O, kendi ashabını gökteki yıldızlara benzetmemiş miydi?⁴⁰⁶

Evet, Allah Resûlü, dün çukurlarda yuvarlanan, ruhları çamurlaşmış bu insanları, bir gün gibi kısa bir zaman içinde, semaya perçinlemiş ve ışık saçan birer yıldız hâline getirmişti. Getirmekle kalmamış, onlara ebedlere kadar misal olma ruhunu da üflemişti.

d. ...Ve Huneyn Bâdiresi

Mekke'nin fethiyle, ortada duran ve hangi taraf galebe çalarsa o tarafa meyletmeye kararlı bulunan kabileler, teker teker İslâm'a dehalet etmeye başladılar. Bu gelişme Sakîf ve Havâzin kabileleri arasında hazımsızlığa sebebiyet vermişti. Daha fazla gelişmeye fırsat vermemek için hemen harekete geçtiler ve çölde buldukları çapulcularla beraber 20-30 bin kişilik bir ordu kurdular.⁴⁰⁷

Allah Resûlü, istihbarat için Abdullah b. Ebî Hadred'i (radiyallâhu anh) bu kabilelerin arasına göndermişti. Abdullah, elde ettiği bütün malumatla Allah Resûlü'ne geldi ve durumu rapor etti. Sakîf ve Havâzin kabileleri, büyük bir ordu ile Huneyn'de mevzilenmişlerdi.

Bu her iki kabile de cesaret ve atıcılıkları ile meşhurdu. Ok atmada hepsi de usta sayılırlardı. Bunlara karşı, ekseriyeti yeni Müslüman ve genç bir orduyla mukabele etmek icap ediyordu. Öyle de oldu. Allah Resûlü, derhal Huneyn'e doğru yürüyüş emri verdi. Yoksa, her şey Müslümanların aleyhine dönebilirdi. Zira, bu kabileler şayet Mekke'ye kadar gelme fırsatı bulurlarsa, Mekke'de bozgunculuk için fırsat bekleyenlere, bekledikleri fırsat verilmiş olacaktı. Aynı zamanda, çokları itibarıyla onurları rencide olmuş Mekke'nin yeni Müslümanları, düşmana karşı kavga verirlerse, bu hem onların, uzak ihtimal de olsa, sarsıntı geçirmelerini önleyecek hem de kalblerinde İslâm'ın oturaklaşmasını hızlandıracak ve onları iyiden iyiye İslâm'a perçinleyecekti.

Huneyn'e 12.000 askerle gidildi. Bunlardan 2.000 kadarı yürekten Müslüman değildi. Diğerlerinin ise çoğu genç ve tecrübesizdi. Bu gençlerin başında da Halid b. Velid (radiyallâhu anh) vardı. Düşman "U" şeklinde mevzilenmişti. İslâm ordusunun öncü

kuvvetleri ya farkında olmadan ya da bilerek bu “U”nun içine girdiler. Ansızın gelen ok yağmuru sebebiyle de geri çekilmek zorunda kaldılar. Zira çoğunlukla zırhları yoktu, oklar da çok şiddetli ve isabetli geliyordu. Eğer “U”nun içine bilerek girildi ise, geri çekiliş, bir harp oyunuydu. Nitekim okçular, Müslümanların kaçtığını görünce, sevinç çığlıkları atarak yerlerinden çıkmış ve kaçanları takibe koyulmuşlardı. Tabî farkına varmadan, bir kısaç içine girmiş oldular. Ve, taarruz eden bu güçler ric’ate mecbur kaldılar. Derken, birkaç saat içinde ölenler ölmüş, kaçanlar da Taif’e sığınmak zorunda kalmışlardı.⁴⁰⁸

Huneyn’in başında da, aynen Uhud’un ortasında olduğu gibi zâhiren bir hezimet yaşanmıştı. Ancak Allah Resûlü, bu en zor durumda dahi fitrî cesareti ve müthiş fetanetiyle hâdiselerin akışını değiştirmiş ve Cenâb-ı Hakk’ın lütfuyla mutlak bir mağlubiyeti, parlak bir zafere çevirmesini bilmişti.

Peygamberimiz, tam İslâm ordusundaki panik esnasında ileriye atıldı. Öyle ki, Hz. Abbas (radıyallâhu anh), Allah Resûlü’nün bindiği hayvanın gemini zor zabtediyor ve O’nun düşman safları arasına girmesine mâni olmaya çalışıyordu. O ise en gür sesiyle: **أَنَا** **الَّذِي لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ** “*Ben nebiyim, bunda yalan yok. Ve ben Abdülmuttalib’in torunuyum...*” diyordu.⁴⁰⁹

Bunun üzerine Efendimiz’in emrine binaen Hz. Abbas (radıyallâhu anh), Huneyn’de sesini, yükseltebildiği kadar yükseltip o gür sesiyle “Ey Semure ağacının altında biat etmiş sahabiler! Neredesiniz?!” diyerek nida etti.

Daha sonra Hz. Peygamber’in sesini ve çağrısını duyan bütün Müslümanlar, Allah Resûlü’nün etrafında toplandılar.. mağlubiyet aşıldı ve zafere ulaşıldı.⁴¹⁰

Burada bir noktaya işaret etmeden geçemeyeceğim: Allah Resûlü, 18 gazâyâ iştirak etmiş ve hepsinde de büyük zaferler kazanmıştı. Ancak, benim kanaatim odur ki, Uhud ve Huneyn, O’nun askerî dehasını gösterme açısından diğerlerinden daha parlak, daha muhteşem zaferlerdi. Çünkü diğerlerinde, O’nun hafızasında plânladığı şeyler aynen tahakkuk etmiş olduğundan, Allah Resûlü, hiç zorlanmamış, neticeye gayet rahat ulaşmıştı. Hâlbuki, bu iki muharebede beklenmedik hâdiseler zuhur etmiş, O’nun ilk plânları çarpıtılmış, düşmana fırsat verilmiş, ama buna rağmen, netice yine zaferle noktalanmıştır. Beklenmedik hâdiselerde O’nun hiçbir dahli yoktur. Öyleyse, mutlak bir hezimetten kurtulup, parlak bir zafer elde ettiği Uhud ve Huneyn, O Kumandan-ı Zîşân’ın askerî dehasının en parlak bir buududur.

e. Tebuk

Allah Resûlü'nün gerçekleştirdiği yıldırım harekâtından birisi de Tebuk Seferi'dir. Bir aralık, Bizans İmparatorluğunun, büyük bir ordu hazırlayıp Medine'ye gelmekte olduğu şâyası yayıldı. Bu durum, Müslümanları tedirgin ederken, etraf kabilelerden düşman olanları da ümitlendiriyordu. Zaten Gassaniler'in çevirmek istedikleri entrikalar da herkesçe bilinmekteydi.

Her seferini gizlilik içinde gerçekleştiren Allah Resûlü, bu seferini açıktan ilan etti ve etraf kabilelere adam göndererek onlardan asker ve malzeme yardımında bulunmalarını istedi. O sene civarda ve Medine'de çok zor günler yaşanıyor. Hava alabildiğine sıcak ve kuraklık ortalığı kavuruyordu. Bir de meyvelerin hasat vakti girmişti. Ama Allah Resûlü, seferberlik ilan etmiş ve yol hazırlıklarına başlamıştı bile. Herkes bu sefere iştirak etmek için âdeta birbiriyle yarışıyor.⁴¹¹

Sefere iştirak heyecanı ile Allah Resûlü'ne gelip de, binek bulunamadığı için kabul edilemeyen nice Müslüman vardı ki, O'nun yanından çocuk gibi ağlayarak ayrılıyorlardı. Kur'ân onların bu hâlini bir ibret levhası olarak âbideleştirmiştir.⁴¹²

Bu arada, münafıklar da boş durmuyordu. Müslümanları seferden alıkoymak için ellerinden gelen her türlü hile ve oyuna başvuruyorlardı. Nihayet Allah Resûlü, 30.000 kişilik bir orduyla Tebuk'e doğru hareket etti. 20 gün kadar Tebuk'te kaldı. Bizans, kendisinde cesaret göremediği için bu orduya karşı mukabelede bulunamadı. Dolayısıyla da Tebuk'te harp yapılmadı; ama duyup işitenler üzerinde müthiş tesiri oldu. Zira düşmana öyle bir gözdağı verildi ki, ancak büyük bir meydan muharebesinde aldığı hezimetle düşman bu kadar sinebilirdi. Etrafta bulunan nice Hıristiyan kabileler, Allah Resûlü'ne cizye vermeyi kabul ederek, inkıyatlarını bildirdiler. Niceleri de, din olarak İslâm'ı seçtiler.⁴¹³ Bu yönüyle de Tebuk'ü İki Cihan Serveri'nin zaferlerinden biri olarak görmek mümkündür.

Şimdiye kadar bazı vak'aları naklederek O'nun nasıl bir erkân-ı harp olduğunu görmeye çalıştık. Şimdi de umumî mânâda bir erkân-ı harpte olması gereken hususiyetleri zikrederek, Allah Resûlü'nün askerî dehasına, daha doğrusu, fetanetinin bu yöndeki buuduna temas etmek istiyorum.

DİPNOTLAR

- ²⁵⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/261; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/268.
- ²⁵⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyan*, 2/631; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 1/268.
- ²⁵⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/260.
- ²⁵⁹ Enfâl sûresi, 8/7-8.
- ²⁶⁰ Ebû Dâvûd, *edeb* 100.
- ²⁶¹ İnsan sûresi, 76/30; Tekvir sûresi, 81/29.
- ²⁶² İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/182; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/274.
- ²⁶³ Buhârî, *megâzî* 17; Müslim, *imâre* 145.
- ²⁶⁴ Rahmân sûresi, 55/7-9.
- ²⁶⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/159; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/260.
- ²⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/159.
- ²⁶⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/8; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/176.
- ²⁶⁸ Buhârî, *megâzî* 30; Müslim, *cihad* 67.
- ²⁶⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/159; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/120; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/260.
- ²⁷⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/120.
- ²⁷¹ Müslim, *cihad* 86; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/538.
- ²⁷² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/411; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 5/258.
- ²⁷³ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/168; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/267.
- ²⁷⁴ İhlâs sûresi, 112/1.
- ²⁷⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/173; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/273.

- ²⁷⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/166; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/266.
- ²⁷⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/183; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/287-289.
- ²⁷⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/50; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/46-47.
- ²⁷⁹ Buhârî, *cihad* 37; *rikâk* 7; Müslim, *zekât* 121-123.
- ²⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/463; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/371.
- ²⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/86; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 3/372.
- ²⁸² Enfâl sûresi, 8/15.
- ²⁸³ Ebû Dâvûd, *melâhim* 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/278.
- ²⁸⁴ Belâzurî, *Fütûhu'l-büldan*, 1/142-143; İbn Asâkir, *Tarih-i Dimeşk*, 15/377; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/187; *Tabsîru'l-müntebih*, 1/397.
- ²⁸⁵ Enfâl sûresi, 8/16.
- ²⁸⁶ Ebû Dâvûd, *cihad* 106; Tirmizî, *cihad* 36.
- ²⁸⁷ Buhârî, *zekât* 54; Müslim, *fedâil* 11.
- ²⁸⁸ Buhârî, *megâzî* 15, 16; Müslim, *cihad* 119; İbn Hişâm *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/121.
- ²⁸⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/311-313; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/3-5.
- ²⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/310-311; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/344.
- ²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/351; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/8-9; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/11.
- ²⁹² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/8; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/11-12.
- ²⁹³ Müslim, *imâre* 148.

- ²⁹⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/9; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/11-12.
- ²⁹⁵ Buhârî, *i'tisam* 28; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/351.
- ²⁹⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/12; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/15.
- ²⁹⁹ Buhârî, *cihad* 164; Ebû Dâvûd, *cihad* 116; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/25.
- ³⁰⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/15.
- ³⁰¹ Müslim, *fedâilu 's-sahabe* 128; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/123; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/15.
- ³⁰⁴ Âl-i İmrân sûresi, 3/155.
- ³⁰⁵ Enfâl sûresi, 8/67-68.
- ³⁰⁶ Müslim, *cihad* 58; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/31-32.
- ³⁰⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/30-31; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/140, 266.
- ³⁰⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/140, 266.
- ³⁰⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/32; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/34.
- ³¹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/44, Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/221-222.
- ³¹¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/32; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/35.
- ³¹² İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/32; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/35.
- ³¹³ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/54-55; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/51.
- ³¹⁴ Âl-i İmrân sûresi, 3/152-153.
- ³¹⁵ Bakara sûresi, 2/40.
- ³¹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/54, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/50.
- ³¹⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/52, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/48-49.
- ³¹⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/52, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/49.

- ³¹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/55; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/51.
- ³²⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/13; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/15.
- ³²¹ Buhârî, *megâzî* 24; Müslim, *cihad* 101; Tirmizî, *tıb* 34.
- ³²² Buhârî, *cihad* 12; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/32; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/31-32.
- ³²³ Bediüzzaman, *Lem'alar*, 7. Lem'a.
- ³²⁴ Âl-i İmrân sûresi, 3/26.
- ³²⁵ Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/140.
- ³²⁶ A'râf sûresi, 7/128; Kasas sûresi, 28/83. Az farkla bkz.: Hûd sûresi, 11/49.
- ³²⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/134-136.
- ³²⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/34; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/38.
- ³²⁹ Âl-i İmrân sûresi, 3/173.
- ³³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/61.
- ³³¹ el-Vâkidî, *Megâzî*, 1/404-410; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/63-64.
- ³³² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/260-274; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/160-164.
- ³³³ Buhârî, *menâkıb* 8; Müslim, *birr* 63.
- ³³⁴ Humeydî, *Müsned*, 2/520; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'an*, 18/129; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 9/317-318.
- ³³⁵ Duhân sûresi, 44/23.
- ³³⁶ Hûd sûresi, 11/81.
- ³³⁷ İsrâ sûresi, 17/1.
- ³³⁸ Sâffât sûresi, 37/177.

- ³³⁹ Müslim, *salât* 9; Tirmizî, *siyer* 48.
- ³⁴⁰ Buhârî, *salât* 12; *ezan* 6; Müslim, *cihad* 120.
- ³⁴¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/252-256; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/157-158.
- ³⁴² Müslim, *mesâcid* 309-312; Ebû Dâvûd, *salât* 11.
- ³⁴³ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/172.
- ³⁴⁴ Tirmizî, *zühhd* 39.
- ³⁴⁵ Buhârî, *menâkıbu'l-ensar* 9; Müslim, *cihad* 130.
- ³⁴⁶ Buhârî, *megâzî* 29; Müslim, *cihad* 123-125.
- ³⁴⁷ Buhârî, *menâkıbu'l-ensar* 9; Müslim, *cihad* 127.
- ³⁴⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/177; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/102.
- ³⁴⁹ Vâkidî, *Megâzî*, 2/460; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/67.
- ³⁵⁰ Vâkidî, *Megâzî*, 2/470-471; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/182; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/105-107.
- ³⁵¹ Vâkidî, *Megâzî*, 2/470-472; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/105-107.
- ³⁵² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/187; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/108-109.
- ³⁵³ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/191; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/112-113.
- ³⁵⁴ Ahzâb sûresi, 33/9-15.
- ³⁵⁵ Ahzâb sûresi, 33/22.
- ³⁵⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/83-84; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/100-101.

³⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/188-190; Taberî, *Tarihü'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/96.

³⁵⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/190-191; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/114-115.

³⁵⁹ Ahzâb sûresi, 33/25.

³⁶⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/113.

³⁶¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/214; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/496.

³⁶² Buhârî, *megâzî* 29; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/262.

³⁶³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/375.

³⁶⁴ Buhârî, *megâzî* 30; Müslim, *cihad* 65, 68; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/213-214.

³⁶⁵ Buhârî, *isti'zân* 26; Müslim, *cihad* 65.

³⁶⁶ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/353; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/162.

³⁶⁷ Buhârî, *megâzî* 30; Müslim, *cihad* 67.

³⁶⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/185.

³⁶⁹ Buhârî, *megâzî* 30; Müslim, *cihad* 65.

³⁷⁰ Buhârî, *megâzî* 30; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/192.

³⁷¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/200-201.

³⁷² Buhârî, *megâzî*, 30; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/199.

³⁷³ Buhârî, *menâkıbu'l-ensar* 46.

³⁷⁴ Âl-i İmrân sûresi, 3/96.

³⁷⁵ Enfâl sûresi, 8/35.

³⁷⁶ Müslim, *tefsir* 25; Nesâî, *menâsik* 161.

- ³⁷⁷ Bakara sûresi, 2/144.
- ³⁷⁸ Bkz.: Tevbe sûresi, 9/3.
- ³⁷⁹ Buhârî, *megâzî* 35.
- ³⁸⁰ Müslim, *cihad* 132.
- ³⁸¹ Fetih sûresi, 48/18-19.
- ³⁸² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/192-193.
- ³⁸³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/329-330; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/196.
- ³⁸⁴ Misal olarak bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/279-280.
- ³⁸⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/299-300; Taberî, *Tarihü'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/135.
- ³⁸⁶ Buhârî, *salât* 12; *ezan* 6; Müslim, *cihad* 120.
- ³⁸⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/567.
- ³⁸⁸ Buhârî, *megâzî* 38; Müslim, *fedâilu's-sahabe* 32.
- ³⁸⁹ Buhârî, *fedâilu ashabi'n-Nebi* 25; *megâzî* 44; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/256.
- ³⁹⁰ Müslim, *cihad* 27; Tirmizî, *isti'zan* 23; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/262-273.
- ³⁹¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/271.
- ³⁹² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/22-30; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/128; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/255.
- ³⁹³ Buhârî, *megâzî* 44.
- ³⁹⁴ Buhârî, *megâzî* 44.
- ³⁹⁵ Abdurrezzak, *el-Musannef*, 5/266, Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/121.
- ³⁹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/46; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/259.

- ³⁹⁷ Fetih sûresi, 48/27-28.
- ³⁹⁸ Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 3.
- ³⁹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/42-52.
- ⁴⁰⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/52.
- ⁴⁰¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/58-60.
- ⁴⁰² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/58-59; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/289.
- ⁴⁰³ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/66-67.
- ⁴⁰⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/62; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/289-290.
- ⁴⁰⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/62; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/289-290.
- ⁴⁰⁶ Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl*, 3/62; Deylemî, *Müsned*, 4/160.
- ⁴⁰⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/322-326.
- ⁴⁰⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/326 vd.
- ⁴⁰⁹ Buhârî, *cihad* 52; Müslim, *cihad* 28.
- ⁴¹⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/326 vd.
- ⁴¹¹ Buhârî, *tefsir* (9) 18; Müslim, *tevbe* 53.
- ⁴¹² Bkz.: *Tevbe sûresi*, 9/92.
- ⁴¹³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/9 vd.

C. BİR LİDERDE OLMASI GEREKEN HUSUSİYETLER

Bir erkân-ı harp, askerî derinliklerinin yanında, aynı zamanda bir liderdir. Onun için bir liderde olması gereken bütün hususiyetler, bir erkân-ı harpte de olmalıdır. Biz bu hususiyetleri birkaç madde içinde özetlemeye çalışacağız:

1. Her lider, seri ve sıhhatli karar verme özelliğine sahip olmalıdır.

Karar verme, yapılacak işlerin esas mesabesindedir. Ancak, her karar isabetli olmadığı gibi, vakitsiz de olabilir. İster gecikme isterse erken verilen kararlar, asla isabetli kararlar değildir. Onun için, bir liderin aldığı kararı, sıradan bir karar olmaktan kurtaran hususiyet, zamanında ve isabetli alınmış olmasında aranmalıdır.

Çok âni karar verilmesi gereken hayatî anlar vardır. Lider, bu anlarda, sıradan insanlardan ayrılır ve kendi buudunu yaşar. O keskin zekâsıyla âniden karar verir, verdiği karar da tam isabetlidir. Hâlbuki ekseriyetle acele verilmiş kararlar isabetten uzak olurlar. Çünkü, isabet ve acele birbirinin zıttıdır. İki zıt ise bir arada zor bulunur. İşte bu zor ânın adamı liderlerdir. Onlar bu zıtları çok kolay bir araya getirebilirler.

2. Her lider, fitrî ve yaratılıştan bir şecaat ve cesarete sahip bulunmalıdır.

Cesur olmayan lider olamaz. Lider, gözü kara, yüreği de pek olmalıdır. Zaman gelir o, tek başına kalabilir. Fitrî cesareti, onu işte o anda zilletten kurtarır. Davasını ve idealini yalnız göğüsleme zorunda bulunduğu böyle bir anda lider, arkasında binlerce insan var gibi davranabilmelidir ki, varılması gereken hedefe ulaşabilsin.

Evet, lider asla ölümden korkmamalıdır. Her şeyden korkan, ürken, saklanmada lider olabilse de, sevk ve idarede asla lider olamaz...

3. Lider asla gevşemeyen bir irade insanıdır.

O'nun, kararından dönmesi veya inancından taviz vermesi kat'iyen düşünülemez. Ümit onun ayrılmaz dostu, yeis ise, rüyalarına dahi misafir etmeyeceği baş düşmanıdır. Karşısındaki engel, ancak sonsuzlukla ifade edilebilecek Cehennem dahi olsa, lider onu rahatlıkla atlayıp geçebilecek bir metafizik gerilime sahip olmalıdır. Zaten başka türlü kitleleri nasıl cezbedip arkasından sürükleyebilecektir ki? Evet, lider, tersyüz edilemeyecek bir irade insanıdır.

4. Lider, mesuliyetinin şuurunda olan insandır.. ve sorumluluk duygusu onun ayrılmaz bir parçasıdır.

Etrafındakiler teker teker dağılsa, o yine bu sorumluluk duygusuyla tek başına ideali olan o ağır yükü omuzlayıp götürmeye çalışır. Evet o, kendisinin bu denli mesul olduğuna inanır. Hiçbir engel ondaki bu inancı zaafa uğratamaz. Öyle ki mesuliyet duygusu âdeta onda, bir fikr-i sabittir.

5. Lider, ileri görüşlü ve zaman üstü olmak zorundadır.

O, seneler sonra vuku bulacak istikbale ait bütün hâdiseleri, mazide olmuş hâdiseler berraklığıyla gören sezen ve vereceği hükümleri bu anlayış içinde veren insan demektir. Yoksa bugün söylediklerini yarın ve yarınlar nakzediyorsa, o, aklı başında insanlar için hiçbir zaman inandırıcı olamaz.

Lider, ileriye görmelidir ki, vereceği kararlar da nihaî olsun. Yoksa, hâdiselerin yelpazesine göre karar vermek mecburiyetinde kalır ki, o da müntesipleri arasında daima fikir ayrılıklarına ve düşünce farklılıklarına sebep olur. Bu ise, sürekli yıkım getirir. Daha önce bir araya gelmiş ve bir cemaat meydana getirmiş insanlar, her an değişen kararlar karşısında cemaat olma keyfiyetini kaybederse, ayrı ayrı fikir ve düşüncenin bağısı fertler durumuna düşerler. Öyle ise lider, firaset ve basiretin süt kardeşi olmalıdır...

6. Lider, ruhunda istikrarlı olan insandır. O hiçbir hâdiseye karşısında vaziyet değiştirmeyecek kadar sağlam karakterlidir. En büyük muvaffakiyetlerinde mağlup bir insanın ruh hâletini sergiler, yenilgilerini de nefis muhasebesi adına değerlendirir.

Lider, nefsanîyet çeperini aşmış ve işin başındaki sadeliğini, hayatının sonuna kadar sürdürebilmiş bir bahtiyardır. O, hayatını âdeta bir musikî âhengi içinde yaşar ve başladığı her işi başladığı perdede bitirir. Hatta -Mustafa İsmail'in, Kur'ân tilavetinde yaptığı gibi- iyi bir lider, hayatını daha bir üst perdede noktalar. Merhum Mustafa İsmail, Kur'ân-ı Kerim okumada eşine az rastlanan böyle bir performans gösterirdi. Çok defa başladığı perdenin üstünde okumasını bitirirdi; ki zannediyorum az insana nasip bir mazhariyettir.

Şüphesiz bir liderin bu özelliğe sahip olabilmesi için onda, çok engin bir tevazu anlayışının bulunması gerekir. Böyle olmalıdır ki, ilk günlerini ve ilk arkadaşlarını unutmasın!

7. *Lider, insan sarrafıdır. O idaresi altındaki insanları herkesten çok daha iyi tanır. Kimi nerede, ne kadar ve ne maksatla kullanacağını; kime hangi işi gördüreceğini bilmeyen ve bunda isabet kaydetmeyen insan, kat'iyen iyi bir lider olmak şöyle dursun, sıradan bir idareci bile değildir.*

Lider bir işe en lâıyk kim ise.. onu en iyi tespit eden ve vazifelendirdiği insanları sonuna kadar aynı işte tutabilen.. yaptığı bu icraatında geriye adım atmaya zorlayacak herhangi bir pürüzle karşılaşmayan insandır ki, o, âdeta istidat ve kabiliyetleri tartan bir mihenk taşıdır ve yanılma payı da beşer olduğunu hatırlatacak kadar azdır.

8. *Lider, raiyyetinin her ferdi, kendini ona en sevgili bilecek kadar insanları seven ve onlar tarafından da aynı ölçüde sevilen seçkin ruhtur.*

Hem onun raiyyetine, hem de raiyyetinin ona güveni tamdır.

9. *Lider, hayatının hiçbir devresinde töhmet örsüne yatmamıştır.*

Onun için, onun istikbalinde tenkit çekicinden sızlanacağı tek hâdise yoktur. Onun mazisi yaşadığı gün kadar aydınlıktır.. evet, kim hangi garaz veya iyi niyetle araştırırsa araştırсын, onun mazisinde, yüzünü kızartacak bir tablo bulamaz. Bütün dünya hasım kesilse -iftira veya yalana başvurmadıkça- onun iffet ve ismetine toz konduramazlar; onun hayatı hep istikamet içindedir.

10. *Lider, çok yönlü bir insandır.*

Ve her yönüyle de cemiyet içinde temayüz etmiştir. Onun karakter dünyasında zaaftan eser yoktur. Bütün irdelemeler sadece onun bu yönünü göstermeye hizmet eder...

Cihan tarihinin kaydettiği efsanevî liderler vardır. Fakat bunların hiçbirinde, yukarıda sıraladığımız hususiyetlerin bütünü görmek mümkün değildir. Hatta birkaçını dahi, kendinde toplamış lider sayısı oldukça azdır. Büyük İskender, Anibal, Napolyon, Hitler ve bizim cephemizden Fatih, Yavuz, Yıldırım, Celâleddin Harzemşah, Selahaddin Eyyubî, Tarık b. Ziyad ve kırk yıl Rus'a karşı kavga veren Şeyh Şâmil gibi büyük dâhi ve liderler, elbette kendi çaplarında büyüktürler; ancak, yukarıda sıraladığımız maddeler zaviyesinden bir değerlendirmeye tâbi tutulacak olurlarsa, bunlardan hiçbirinin Liderler Lideri Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın sözü edildiği yerde, isimlerinden bile bahsedilemez.

Evet, yeryüzünde bütün hususiyetleri ve onda bulunması gereken bütün özellikleri en üst seviyede ve eksiksiz nefsinde toplayan tek bir lider ve bir tek önder vardır; o da hiç şüphesiz Hz. Muhammed Mustafa'dır (sallallâhu aleyhi ve sellem). Öyledir, çünkü O Resûlullah'tır. Yaptığı bütün icraatı, Cenâb-ı Hakk'ın teyidi altında gerçekleştirmektedir.

1. Hayatına Kısaca Bir Bakış

O'nun verdiği bütün kararlar, gayet süratli ve isabetliydi. Hayatında, hiçbir kararı fiyasko ile neticelenmemişti. Nitekim yukarıda bunun müşahhas misallerini uzun uzadıya anlatıp naklettik. Bilhassa Uhud ve Huneyn'de, nasıl süratli ve isabetli kararlar aldığını ve ordusunu mutlak bir hezimetten kurtarıp şanlı bir zafer kazandığını altını çizerek ifade etmeye çalıştık.

O, fitraten cesur ve şecaat sahibiydi. Tek başına bütün insanlığa meydan okurcasına, uzun, çetin ve çetrefilli bir yola çıkmıştı. Ne fertlerden ne de cemaatlerden korkmadan, çekinmeden yoluna devam etmişti. Hatta, bazen orduda bir bozgun olunca O atını mahmuzlar, düşmanın üzerine yürür ve bunu yaparken de zerre kadar korku alâmeti göstermezdi.⁴¹⁴

Hatta, Hz. Ali (radıyallâhu anh) gibi bir şecaat kahramanı, "Biz harp meydanında korktuğumuz zaman Allah Resûlü'nün arkasına sığınır ve itminana kavuşurduk." diyor.⁴¹⁵

O, bir gün, bir ağacın altında istirahat ediyordu. Cesur bir düşman, O'nun yanına kadar sokuldu ve kılıcını kaldırdı, tam vuracaktı ki Allah Resûlü gözlerini açtı. Bu cüretkâr adam Allah Resûlü'ne: "Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" dedi. Efendimiz ise, kılını dahi kıpırdatmadan gayet sakin: "Allah!!" dedi. Adam, Allah Resûlü'nün bu büyüleyici cesaretinden ürperdi ve farkına varmadan elindeki kılıcı yere düşürdü. Bu defa kılıcı Allah Resûlü aldı ve aynı soruyu ona sordu. Adamın, aman dilemekten başka çaresi yoktu.⁴¹⁶

İşte Allah Resûlü'ndeki cesaret buudu ve işte baş döndüren o büyük teslimiyet!

Medine'de bir gürültü işitilmişti. Herkes heyecan ve korku içinde, yollara dökülmüş gürültünün mahiyetini anlamaya çalışıyordu. Biraz sonra gözler beliren bir toz bulutuna ilişti. Toz bulutu yırtılınca arasından süzülüp çıkan İki Cihan Serveri'ydi. "Korkulacak bir şey yok!" diyerek herkesi teskin ediyordu.⁴¹⁷

İlk defa sesi, O işitmiş ve herkesten evvel Ebû Talha'nın (radıyallâhu anh) atına binip süratle sesin geldiği yöne gitmiş.. tespit etmiş ve dönmüştü. Hatta Ebû Talha'nın o yürümeyen atı, üzerine Allah Resûlü binince o gece sevincinden âdetâ rüzgâr kesilmişti.⁴¹⁸ Tek başına, herkesi titreten bir gürültünün üzerine yürüyen Allah Resûlü, normal insan normlarını aşan bir harikulâdelik sergilemektedir.

Mağarada Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), O'nun adına endişelenince “*İki kişi hakkında zannın nedir ki, onların üçüncüsü Allah'tır (celle celâluhu)!*” demiş.. kendi hakkında endişelenen bir sinenin çıldırtan endişelerini teskin etmişti.⁴¹⁹ Zaten evinden ayrılıp, gözü dönmüş düşmanların arasından çıkıp gidişi de apayrı bir cesaret destanı değil miydi?

O'nda, her zaman sarsılmaz ve sağlam bir irade vardı. Bu iradenin ters yüz edilmesi mümkün değildi. Çünkü O'ndaki iradeyi Cenâb-ı Hak, gizli meşîetiyle biledikçe bilemişti.

2. Ulaşılamayan Ululuk

O, daha doğmadan babası vefat etmiş ve yetimliği ta anne karnından başlamıştı. Dolayısıyla da babadan gelecek destek ve bu desteğin insan üzerinde hâsıl edeceği gevşeklik, O'nun için hiçbir zaman söz konusu değildi. Zaten O'nun davası bir yönüyle iradeye fer kazandırma davasıydı.

Altı yaşında da annesi vefat etmişti. Hâlbuki bir insana, annesi kadar destek olan veya bir insanda uzun süre kendi desteğini, anne kadar hissettiren ikinci bir varlık yoktur. Şimdi, bu mübarek destek de O'nun elinden alınmıştı. Hâdiseler O'nu törpülüyor ve İki Cihan Serveri'nin iradesi, her geçen gün biraz daha kuvvet kazanıp ışıldıyordu.

Sekiz yaşında da dedesini kaybetti. Öyle bir dede ki, o bütün Mekke'nin ve Mekkelinin de desteğiydi. Şimdi o da bir seher yıldızı gibi kaybolup gitmişti.

Bütün bu hâdiselerle Allah (celle celâluhu), O'na güven kaynağı olarak sadece Zât'ını nazara veriyor.. ve buna gölge düşürecek her şeyi çekip elinden alıyordu. Evet O'nu, O destekleyecek ve semavî teyidatıyla O terbiye edecekti. Belki her destek ve kaide çekildikçe, Allah Resûlü, beşeriyetinin gereği bir sarsıntı geçiriyordu; ancak ileride

yükleneceği o büyük vazifeyi yüklenebilmesi için, irade yönüyle de O'nun bilenmesi gerekiyordu. Ta ki bir gün bütün dünya, O'nun altından çekilse ve O boşlukta kalsa zerre kadar irkilme ve tereddüt geçirmesin!.. Eğer O, bu olmamış şeye maruz kalsaydı, hiçbir şey olmamış gibi O yine yerli yerinde olacaktı.. şayet böyle olmasaydı, Uhud'daki o sarsıntılı dönemden sonra, O'nun düşmanı takip emrini vermesi nasıl mümkün olacaktı ki? O öyle bir iradeye sahipti ki hem kendisi, hem de ashabı, o derece yaralı ve yorgun olmasına rağmen düşmanı takip ediyor ve kendisi en önde gidiyordu...

O'nun hayatının tek lahzasında dahi panik yoktur. Her biri başlı başına birer aslan, en cesur sahabenin dahi sağa sola kaçtığı devrede O, yerinden bir adım dahi kıvıldamamıştır. Evet, O'nda öyle çelikten bir irade vardı.

Mekke'de çekmediği sıkıntı kalmamıştır ama, O, sarsılmamış.. hanımı, amcası peşi peşine vefat etmiş -ki her ikisi de O'nun en büyük destekçisiydi- O'nda yine zerre kadar bir ümitsizlik ve kararsızlık olmamıştır.

Taif'de taşlanmış, başı-gözü yarılmış ve bu esnada, melekten bir teklif almış: Eğer Allah Resûlü müsaade ederse, Cibril, dağı Taiflilerin başına geçirecektir. İşte o esnada bile, mübarek vücudunu kan içinde bırakan bu insanlara karşı iradesinde bir gevşeme olmamış; aksine "Hayır!" demiş ve meleğin teklifini reddetmiştir.⁴²⁰ Aman Allahım! Bu nasıl iradedir ki, bu kadar zor durumda dahi, kararlılığından kıl payı inhiraf etmemektedir.

İşte bu liderle ölüme gidilir ve işte bu lider için her şey feda edilir. Çünkü insan böyle bir liderle yolda kalmayacağını çok iyi bilir. Darda kaldığı zaman arkadaşlarını terk edebilen, dün, uğruna binlerce insanın öldüğü karar ve prensipler, şimdi aynı fedakârlığı ondan beklediğinde bu prensip ve kararlardan tavizler verebilen iradesi küflenmiş insanlar nasıl lider olabilir ve bunların arkasından nasıl gidilir ki! Zaten günümüz insanını da sukut-u hayale uğratan, bu türlü -sözüm ona- liderler değil mi?

O, sapsağlam mesuliyet insanıydı, dipdiri bir irade kahramanıydı; O'na inen Kur'ân, dağlara inseydi, onları paramparça ederdi. O, müthiş bir sahib-i iradeydi.

Tebliğ vazifesiyle vazifelendirilmişti. Teker teker insanlara Allah'ı (celle celâluhu) anlatacaktı. Bu, âdeta yumurta kabuğu ile okyanusları boşaltmak kadar zor bir işti. Fakat Allah Resûlü, tereddüt etmeden bu işin altına girmiş.. fertleri insanî melekeleri ile yakalamış ve onların gönüllerine yıkılmaz tahtlar kurmuştur.

İslâm'ı tebliğ, O'nun varlık gayesi olmuştu. O, âdeta, ne dünya ne de ukbâ endişesi taşııyordu. Cennetleri seyretme, kâb-ı kavseyne ulaşma dahi O'na vazife mesuliyetini unutturmamıştı. Yıldızların kaldırım taşı gibi ayağının altına serildiği o yerlerden, çile ve mihnet dolu bu dünyaya dönmüş ve bizimle olmuştu. Çünkü, O, mesuliyetini vücudunun bütün zerreleriyle duyan, hissedenden bir insandı. O'nda öyle bir mesuliyet anlayışı vardı ki, insan olmanın yüklediği mesuliyetin ağırlığıyla her zaman inim inimdi.

Sözü uzatmaya ne hacet! O daha henüz bezleri arasında bir çocukken “Ümmetî, ümmetî!” diyecek kadar kendi vazifesine göre programlanmış bir insandır. O'nun mahşerdeki iki büklüm hâli de bu sorumluluğun bir uzantısı. Zaten böyle bir mesuliyeti yüklenmeye O'ndan başka kim tâkat getirebilirdi ki! O, ilk insandan son insana kadar âdeta bütün insanlığın mesuliyetini yüklenmiş gibi idi.

Allah Resûlü, zaman ve mekânın dar buudlarını aşan bir görüş ve firsate sahipti. Bu da bir şey mi? O'nun bakışları her zaman ebedî âlemin yamaçlarını seyrediyordu. Daha dünyada iken Cennet'i, Cehennem'i, Sırat'ı ve Mahşer'i bütün teferruatıyla anlatan O değil miydi? Görüyor ve gördüklerini söylüyordu. Ayrıca, O'nun sıdkını konu edindiğimiz yerde de ısrarla üzerinde durduğumuz gibi, istikbale ait söylediklerinin hiçbiri, O'nu, sözlerinde yalancı çıkarmamıştı. O ne dediyse vakti ve saati geldikçe hepsi zuhur etmiş bir kısmı da zuhur etmeyi bekliyordu.

O'nun ileri görüşlü oluşunu anlatma bakımından Hudeybiye çok önemlidir. Ve biz bu hususa yukarıda tafsilâtıyla yer verdik zannediyorum.

3. Değişmeyen İnsan

İki Cihan Serveri, işe nasıl başladı ise hayatının seyrini hep aynı ölçü ve aynı disiplin içinde geçirmiştir. Mekke'de etrafında sadece bir köle, bir kadın, bir çocuk ve bir hür insanın bulunduğu devrede, O'nun tavır ve hareketleri ne ise, Veda Haccı'nda yüz bini aşkın insanın gözünün içine baktığı devredeki tavır ve hareketleri aynıdır. Hatta tevazuu, fetih ve muzafferiyetlerin, sağanak sağanak O'nu ıslattığı dönemlerde daha da enginleşmiş ve tevazu kanatlarını yerlere kadar indirmiştir.

Hayatı boyunca değişmeyen tek lider O'dur. Bakın ki, başından bu kadar sıkıntılar

geçmiş ve bu sıkıntıların çoğuna da, doğrudan doğruya etrafındakiler sebebiyet verdikleri hâlde, O, kat'iyen yeni bir tavır belirleme zaafına düşmemiş, onlara karşı hep ilk davrandığı ölçüde davranmıştır.

Dost halkasına yenilerin ilhâkı ve bunların arasında hakikaten emsalsiz insanların da bulunması, O'na eski dostlarını ve dostluklarını kat'iyen unutturmamıştı. O başta nasıldı ise, hep öyle kaldı.

4. Eşsiz Mahviyeti

Bir gün ashabıyla oturmuş, yemek yiyordu. Oradan geçmekte olan bir kadın, O'na laf attı: “Oturmuş da köle gibi yemek yiyor!” dedi. Ve Allah Resûlü tavrını değiştirmeden cevap verdi: “*Evet, benden güzel köle mi olur! Ben, Allah'ın (celle celâluhu) kölesiyim.*” Sonra bu kadın aynı yüzsüzlüğüne devam ederek: “Kendisi yiyor da bana yedirmiyor!” dedi. Allah Resûlü onu da sofraya buyur etti. Kadın: “Hayır!” dedi, “Ben senin ağzındaki lokmayı istiyorum!” Allah Resûlü ağzındaki lokmayı çıkardı ona verdi.. orada bulunanlar yemin ederek söylüyor ki, o kadın ağzına bu lokmayı koyduğu andan itibaren Medine'nin en iffetli kadınlarından biri hâline geldi...⁴²¹

Yine bir gün karşısında titreyen adama baktı ve şöyle buyurdu: “*Kardeşim titreme! Ben de senin gibi kuru ekmek yiyen bir kadının çocuğuyum...*”⁴²²

Melek geldi ve sordu: “Kul peygamber mi, melik peygamber mi olmak istersin?” Cibril kulağına fısıldadı: “Rabbine karşı mütevazi ol!” Ve, Allah Resûlü cevap verdi: “*Bir gün aç yatıp tazarru eden, diğer gün tok olup şükreden bir kul peygamber olmak isterim...*”⁴²³

Bütün bunlar olurken, dünyanın dört bir yanından gelen ganimet ve hediyeler O'nun ayaklarının altına seriliyordu. Fakat O, şahsı adına bunların bir zerresinden bile istifadeyi düşünmüyor, gelenlerin hepsini ashabına dağıtıyordu. O'nun bu tavrı; bütün bir hayat boyu hiç mi hiç değişmemişti. Daha ne diyeyim, Mekke fethinde başını o kadar eğmişti ki, Arş'a değen baş, orada semerin kaşına degecek kadar eğilmişti...⁴²⁴

Sa'd b. Muaz (radiyallâhu anh) gelirken, yanındakilere: “*Efendiniz için ayağa*

kalkın!"⁴²⁵ diyordu. Hâlbuki sahabe ne zaman O'nu görse ve ayağa kalksa: "*Acemler gibi ayağa kalkmayın!*"⁴²⁶ hitabıyla karşılık veriyordu.

Miraç esnasında bütün peygamberlere imam olmuş ve onlara namaz kıldırması.⁴²⁷ Ancak bu mazhariyet, O'nu yine değiştirmemiş.. ve: "*Beni, Musa b. İmrân'a (aleyhisselâm) tafdîl etmeyin!*"⁴²⁸ demişti. Ve bir başka seferinde de: "*Beni, Yunus b. Mettâ'ya (aleyhisselâm) tafdîl etmeyin!*"⁴²⁹ diyecekti...

Gayb âlemine ait perdeler, nice kere O'nun gözünün önünden kalkmış ve O verâların verâsını müşâhede etmişti. Ancak Hz. Âişe'nin (radıyallâhu anhâ) odasında ilâhî söyleyen cariyeler: "Bizim aramızda öyle bir Nebi var ki, yarın ne olacağını bilir." dediklerini duyunca, onları derhal susturmuş: "*İlle de bir şey söyleyecekseniz, doğruyu söyleyin!*"⁴³⁰ buyurmuştu.

Evet, bir ömür boyu âhenk ve tavırlarını değiştirmeyen tek bir insan, tek bir lider vardır; o da hiç şüphesiz, Hz. Muhammed Mustafa'dır (sallallâhu aleyhi ve sellem).

5. Kabiliyetleri Keşfetmesi

İdaresi altındakileri tanınmasında da O'nun eşi-menendi yoktu. Habeşistan'a hicret edileceği zaman, hicret edecekleri ve başlarında onları idare edecek şahsı seçmesinde müthiş bir isabet vardı. Cafer b. Ebî Talib (radıyallâhu anh), Necaşî'nin huzurundaki hizmetleriyle bu isabetin âdeta mührü gibidir.⁴³¹

Medine'ye ilk gönderdiği mürşid, Mus'ab b. Umeyr'di (radıyallâhu anh). Mus'ab icraatıyla Allah Resûlü'nün değişik iş ve vazife için insan seçimindeki isabetini tasdik eden bir sadık şahittir. O gün Medine'de Mus'ab gibi ince bir insan gerekliydi ve Allah Resûlü onu göndermişti.⁴³²

Hicret esnasında, O'nun yatağına birisi yatmalı ve müşrikleri oyalamalıydı. Belki o esnada Allah Resûlü'ne gelecek darbeler ona gelecekti. Böyle bir durumda oraya Hz. Ali gibi bir kahraman gerekliydi ve o seçildi.⁴³³

Mağarada O'na kim arkadaş olacaktı? Medineliler ilk defa O'nu kiminle görmeliydiler. O hep ikinci adam olma durumunu muhafaza eden Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) olmalıydı ve öyle oldu.⁴³⁴ Allah Resûlü işin başında Ebû Bekir'i

(radıyallâhu anh) hangi makam ve mevkie yerleştirdiyse, hayatının sonuna kadar Ebû Bekir (radıyallâhu anh) orada oturdu. Çünkü ilk seçim, çok isabetli ve yerinde yapılmıştı.

Zaten, teker teker bütün Raşid Halifelerde, O'nun yaptığı seçimin ve yerleştirmenin izi vardır. Birinci halife Ebû Bekir, İkinci Ömer, üçüncüsü Osman ve dördüncüsü de Ali (radıyallâhu anhüm) olmalıydı. Çünkü kaderin çizdiği ömür sınırı, böyle olmasını gerektiriyordu. Belli ki, bu sıralama ilâhî bir tasnifle yapılmıştı.

Ebû Dücâne'ye (radıyallâhu anh) verdiği kılıçtan tutun da⁴³⁵ Nuaym b. Mesud'a (radıyallâhu anh) verdiği Kureyş ile Yahudilerin arasını bozma misyonuna kadar⁴³⁶ bütün icraatında O, hep işi ehline verme prensibiyle hareket etmiş ve bunda da muvaffak olmuştu.

Huzeyfe'ye sır verilirdi ve O, sırlarını ona verdi.⁴³⁷ Mekke'de istihbarat adına amcası Hz. Abbas'ı (radıyallâhu anh) kullandı ve Hz. Abbas bu işi lâyıkiyle başardı.⁴³⁸

Kumandan tayin ettiği şahıslardan, ellerine mektup verip krallara gönderdiği murahhaslara, ilim adamı olsunlar diye Suffe'ye kabul ettiği talebelere zekât âmillerinin intihabına kadar hâdiseler hep O'nu doğruluyordu.

Evet, bir lider için vazife ve sorumluluk yüklenecek insanları tanıma çok mühimdir. Tarih, bu mevzuda liderlerin yaptığı nice hatalardan bahseder. Yanına yaklaştıran en yakını yaptığı insanlardan ihanet gören liderlerin sayısı hiç de az değildir.

Erkam b. Ebi'l-Erkam'ı (radıyallâhu anh), Allah Resûlü daha ziyade malî işlerde kullanıyordu. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) devrinde de o aynı işlerde istihdam edildi. Hz. Osman (radıyallâhu anh), kendi malından yaptığı infakla biraz yakın akrabasını gözetiyordu. Ne var ki onun bu cömertliği, başkaları tarafından yanlış tevil ediliyor ve Ümeyyeoğulları beytül mâldan destekleniyor zannediliyordu. Böyle bir töhmet altında kalmamak için Erkam b. Ebi'l-Erkam (radıyallâhu anh), Hz. Osman'a (radıyallâhu anh) müracaat ederek hazinelerin anahtarını teslim etti. "Halk senin kendi malından verdiğini yanlış anlıyor, ben böyle bir itham altında maliye işlerine nezaret edemem." dedi ve ayrıldı.. kendi isteğiyle ayrılıncaya kadar da tam çeyrek asır aynı görevde kaldı.⁴³⁹

6. Gönüllerdeki Sevgili

O, seven ve sevilen bir liderdi. Öyle ki, her fert kendini O'na en sevgili sanırdı. Yine her fert kendini O'nu en çok seven insan olarak kabul ederdi.

Seviyordu.. vefatına yakın kaç defa mescitte ashabına dönmüş ve onları teker teker süzerek hıçkırığa hıçkırığa ağlamıştı. Çok iyi biliyordu ki, bir müddet sonra yine onlarla beraber olacak, ama; şu şehadet âlemine ait beraberlik yakında sona erecekti. O'nun Refîk-i A'lâ'ya yükselme vakti gelmişti ve sema ehli, sabırsızlık içinde O'nu bekliyordu. O ise bir vefa âbidesi olarak, ashabından ayrılacağı için gözyaşı döküyordu.⁴⁴⁰

Ashabını seviyor ve mahremlerini koruduğu gibi koruyordu. *“Sakının ashabımdan ve onlara uygunsuz söz söylemeyin!”*⁴⁴¹; *“Benim ashabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uysanız hidayeti bulursunuz.”*⁴⁴² Ve daha nice sözleri, bu sevginin, bu korumanın deliliydi.

Aynı zamanda seviliyordu. Hem de delicesine seviliyordu. Zaten O'nu sevmek, imanın kemaline delil değil mi? En kâmil imana sahip olan sahabe de, O'nu en mütekâmil seviyede seviyordu.⁴⁴³

İdam sehpasında Hubeyb'e sorarlar: “Şu anda senin yerinde O'nun idam edilmesini ister miydin?” “Evet!” dese kurtulacaktı. Ama o, bir sahabidir ve kendisine yakışan cevabı verir: “Hayır, vallahi. Değil benim yerime O'nun idamı, benim kurtuluşuma mukabil, O'nun ayağına bir dikenin batmasına dahi razı değilim!”⁴⁴⁴

Sa'd b. Rebî (radıyallâhu anh), aldığı yaralarla şehit olmak üzeredir. Son anını yaşarken, sözleri şunlardan ibaret: “Allah Resûlü'ne selâmımı söyleyin. Yemin ederim şu anda Uhud'un ardından Cennet kokusunu duyuyorum. Kavmime de söyleyin, onlardan bir fert hayatta kaldığı müddetçe, Resûlullah'a bir şey olursa, Allah (celle celâluhu) karşısında bunun hesabını veremezler, bunu çok iyi bilsinler!”⁴⁴⁵

Sümeyra (radıyallâhu anhâ) harp meydanında delicesine O'nu arıyor ve **أَيَّنَ رَسُولُ اللَّهِ** “Resûlullah nerede?” diyordu. O'nu görünce de, atının terkisinde kocasının ve iki çocuğunun nâ'şî olduğu hâlde dönüyor ve: “Bundan sonra bütün musibetler bana çok hafif gelir, değil mi ki sen hayattasın yâ Resûlallah!” diyordu.⁴⁴⁶

Nesîbe (radıyallâhu anhâ), elinde kılıç Allah Resûlü'nü müdafaa ederken gözü kimseyi görmüyordu. Efendimiz ona oğlunu gösterip: “Oğlunun yardımına koş!” deyince, bir oğlu olduğunu hatırlıyor, hemen koşup oğlunun yarasını sarıyor, ardından da oğlunun sırtına vurup “Haydi yavrum, Resûlullah'ı müdafaa et!” diyordu.⁴⁴⁷

Hız. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Allah Resûlü'nü müdafaa ederken dayak yiyor, komaya giriyor. Başucunda annesi, oğlunun gözlerini açacağı ânı bekliyor.. bekliyor ama, o gözlerini açar açmaz sevdiğini arıyor ve soruyor: “Resûlullah'a ne oldu?” Anası bir kaşıkla çorba içirmek isteyince de o büyük dost, elinin tersiyle çorba dolu kaşığı itiyor ve: “Bana Resûlullah'tan bir haber getirmediğçe ağzıma bir lokma almayacağım!”⁴⁴⁸ diye yemin ediyor.

Daha yüzlercesiyle bütün bu misaller göstermektedir ki, Allah Resûlü, ashabı ve bütün ümmeti tarafından ölesiye sevilmiştir.

İşte O, bu sevgi hâlesi içinde etrafındakilere fevkalâde güveniyordu. O'nun kapısında nöbetçi, O'nun kapısında inzibat yoktu.⁴⁴⁹ Çünkü herkes O'ndan, O da herkesten emin bulunuyordu.

7. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Daha Baştan Masumdu

Allah Resûlü'nün mazisi tertemizdi. Resûlullah'tan kendisini töhmet altında bırakacak tek davranış sâdır olmamıştı. Hız. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Efendimiz'in çocukluk arkadaşıydı. Eğer O'nda, ayıp ve kusur kabul edilebilecek bir fiil ve hareket görseydi, daha o, nübüvvetini ilan eder etmez, hiç ilk inanan insan olur muydu? Ve O'nun bu tertemiz ahlâkına vurulmuş olan Hız. Hatice Validemiz (radıyallâhu anhâ) de, kendisini isteyen o kadar talipli varken, Allah Resûlü'ne talip olmuştu. **وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ** “Temizler temizlere.”⁴⁵⁰ âyetinin de anlattığı gibi, tâhire olan anamız Hız. Hatice (radıyallâhu anhâ), tâhir ve tertemiz olan Allah Resûlü'ne denk bir zevce olmak için çırpınıp durmuş ve hayatının sonuna kadar da sadakat içinde yaşamıştır.

O'nun ahlâk ve fazileti, daha kendi devrinde dillere destandı. Mekkeli bi'setten evvel de O'nu “Emin” insan olarak tanıyordu.⁴⁵¹ Doğruluğu ve ahde vefası herkesçe müsellemdi. Bunu Ebû Cehil de, Ebû Leheb de biliyor ve itiraf ediyordu.⁴⁵² Onların aşamadıkları noktalar başkaydı. Yoksa, bütün düşmanları biliyorlardı ki, O doğru

söylüyordu. Günahsızlık O'nun ayrılmaz bir parçasıydı ve O hep masumdu. Hiç günah işlememişti. O'nun bu sıfatına ismet bölümünde temas edildi.

Sir William Muir diyor ki: “Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) üstün bir şahsiyet ve mümtaz bir fazilet âbidesiydi. Hayatında bir kere olsun, seviyeli insanların bayağı göreceği bir davranışta bulunmadı. Hâlbuki O, devlet kurdu, devletler yıktı. Bunca hengâme içinde dahi hep edep âbidesi olarak yaşadı ve nezih bir hayat sürdü...”

O, insanî zaafardan münezzehe ve müberra idi. Çok yönlü ve mükemmel bir istidat ve kabiliyete sahipti. Bu kadar mükemmel bir istidat ve kabiliyet ise, ancak peygamberde olurdu. Çünkü, diğer pâyelerin hiçbiri için O'ndaki istidat ve kabiliyetler -bu çapta olmak şartıyla gerekli değildi. Meselâ O, sadece bir ticaret adamı olsaydı. O'nun ticarete olan yatkınlığı, en üst seviyede bir tüccar olmasına yeterdi. Bu durumda ise, O'nun siyasî ve askerî dehası, zemin bulamadığından dolayı kullanılmamış olacaktı. Hâlbuki O, iyi bir tüccar olmanın yanında, aynı zamanda mükemmel bir idareci ve seçkin bir erkân-ı harpti. Meseleyi sadece bu gibi meslek dallarıyla sınırlandırmak da doğru değildir. O, bütün insanlığı bağrına basacak çapta yaratılmıştır. Böyle bir istidat ise ancak peygamberlerde olur. Yoksa O'ndaki istidat ve kabiliyetlerin abes ve boş yaratıldığını kabul etmek icap eder ki, Allah (celle celâluhu), abesten münezzehtir.

O, her meselede zirvede olmuştur. Zaten öyle de olmalıdır ki, kendisine intisap eden insanların istidat ve kabiliyet yönünden en yüksekleri dahi, hep rehberlerinin altında kalsın. O'ndan sonra en müstaid insan Hz. Ebû Bekir'di (radıyallâhu anh). Ama o, yine Allah Resûlü'nü herkesten daha çok kabulleniyor ve O'na bağlılığı en büyük pâye biliyordu.

8. Netice

Bir liderde olması gereken vasıflar açısından Efendimiz'in kısaca bir değerlendirmesini yapmak istedik.. yapabildikse anladık ki, bütün bu özellikleri kendisinde toplayan sadece ve sadece O'dur. Evet, bu yönleriyle, Efendimiz'e yaklaşmış bir tek insan yoktur ki, onu bir vâhid-i kıyasî kabul edelim.

Buradan şu neticeye varıyoruz: Allah Resûlü'nün bütün hasletleri bizzat mükemmel ve bizzat en üst seviyededir. O'nun bu mükemmelliği ve üstünlüğü, başkalarına kıyasla

değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak, O’nu bir beşer için mukadder en zirve noktada yaratmıştır.

O, mükemmel ve kusursuz bir erkân-ı harpti. O’nun, fetanetinin bu yönünü, sadece “deha” kelimesiyle anlatmak yanlış olur. Ancak lafız darlığı (üzülerek itiraf edelim ki) bizi de bazen hata yapmaya zorluyor ve farkına varmadan biz de, O’na askerî dehalik isnat ediyoruz. Hâlbuki Allah Resûlü’nün askerî yönünü bu kelimeyle izah etmek mümkün değildir. Çünkü O’nun askerliği de vahiyle müeyyettir ve Allah Resûlü’nün fetanetiyle irtibatlıdır. Zaten ısrarla üzerinde durduğumuz husus da, O’nun bu yönlerinin, nübüvvetine delil olması keyfiyetidir. Biz Efendimiz’le alâkalı bütün meselelere bu düşünce ile yaklaşıyoruz. Bazen söz ile ifade etmesek bile, temelde yatan ana düşüncemiz budur.

İşte bu temel düşünceden hareketle, şimdi de öz ve hulâsa hâlinde O’nun erkân-ı harpliğinin, nübüvvetine delil olan yönlerine, hızla dokunup geçeceğiz. Çünkü, sayacağımız bütün özellikler, ancak çok müstesna ve hayatını hep harp sahalarında geçirmiş çekirdekten asker insanlarda bulunabilecek özelliklerdir.

Şu kadar var ki, Allah Resûlü’nün askerî deha üstü durumu, yeryüzündeki bütün askerî dehalara askerî malumat dilendirecek bir durumdadır. Öyleyse O’nun askerlik yönü de kendisinden değildir. Çünkü O ümmî bir zâttı. O güne kadar mahalle kavgası durumundaki Ficâr harbinden başka da harp görmemişti. O harpte de sadece amcalarına ok taşımış ve bir ok dahi atmamıştı.⁴⁵³ Hâlbuki, şimdi bu insan, değme kumandanlara parmak ısırtacak derecede, taktik ve stratejilerle yüklü muharebelere kumandanlık yapıyor ve bunların hepsinde de galip geliyordu. O, hayatında tek bir satır dahi okumamıştı ki, bu sahaya ait kitaplardan edindiği malumatla kendisini yetiştirmiş olsun. Öyle ise, O’nun erkân-ı harpliği bir peygamber sıfatı olan fetanetini, fetaneti de O’nun nübüvvetini ispat ediyordu. O, eşsiz bir kumandı. Yeryüzüne O’nun kadar büyük bir erkân-ı harp gelmedi. Eşsizdi, büyüktü, çünkü:

Evvelâ: O, Allah’ın emriyle bir dava ve bir gaye belirlemişti. O’nun mefkûresi, kesin ve netti: Hak neşredilecek; buna mâni bütün engeller de ortadan kaldırılacaktı. Bütün hayatı boyunca bu gayeyi takip etti. Her geçen gün, hem kendisinde hem de etrafındakilerde, bu gayeye götürücü yol ve yöntemleri idrak ve anlayışta süratli gelişmeler oldu; ama, asla değişme olmadı. Bu yüce ve yüksek gayeden uzaklaşıp çapulculuk yapması, O’ndan ve O’nun necip ashabından fersah fersah uzaktı. 23 senelik nübüvvet hayatını tetkik edenler, O’nun, işin başında ne dediye sonunda da aynı şeyleri söylediğini müşâhede edecekler.

Savaşmak hemen hiçbir devrede O'nun için gaye olmamıştır. Savaş O'nun en son başvurduğu çaredir. Zira karşı cepheye daima alternatifli gidilmiş ve harp en son olarak zikredilmiştir. İlk ikisi ise, İslâm'a girme veya cizye verme şeklindedir.⁴⁵⁴ Bu ilk iki maddeden birini kabul edene İslâm'da savaş açmak doğru değildir. İslâm, böyle bir davranışı asla tasvip etmez. Hatta Efendimiz bir prensip hâlinde, kesinlikle çocuk, kadın ve eli silah tutmayacak durumda olanlara dokunulmamasını kayıt altına almış ve dört bir yana ordular sevk ederken bu durumu daima askerlere ve kumandanlara hatırlatmıştır.⁴⁵⁵

Halid b. Velid (radıyallahu anh), Efendimiz'in kendisini gönderdiği kavmin, Müslümanlıklarını doğru ifade edememeleri sebebiyle;⁴⁵⁶ Hz. Üsâme b. Zeyd (radıyallahu anh) ise, korkudan iman etti gerekçesiyle⁴⁵⁷ öldürdükleri şahıslardan dolayı Allah Resûlü'nden itap görmüş ve haşlanmışlardır.

Evet, O öyle bir hedef belirlemiş, öyle bir hedef tayin etmişti ki, değil kendisi ve ashabı, O'ndan asırlarca sonra gelenler dahi, asla bu hedefi şaşırمامış.. ve bütün gayretlerini o istikamette değerlendirmişlerdir. İşte, bu kadar tahribe uğramasına rağmen hâlâ ayakta kalabilen o devrin günümüzdeki uzantısı devletler, bunun en çarpıcı misalidir. Şu anda istenen keyfiyette olmasalar bile, yine de Allah Resûlü'yle olan bağlantıları inkâr edilemez..

İkincisi: Allah Resûlü, “En güzel müdafaa taarruzdur.” prensibiyle hareket ediyordu. Gerçi O'nun yer yer müdafaa harbi ettiği de olmuştur. Fakat bunların hepsi de taarruza zemin hazırlamak içindir.

Üçüncüsü: O'nun harekâtı hep basiret üzere olmuştur. Hiçbir hareketini şansa bırakmamıştır. Efendimiz'in attığı her adım, en küçük teferruatına kadar hesaplanıp öyle atılmıştır ki, hayatında bir kere dahi olsa, geri adım atmaması, bunun apaçık delilidir. Meselâ, bir defasında düşmana ait istihbaratta bir aksama olmuştur. Düşman ordusu adet olarak ne kadardı? Bu bir türlü tespit edilemiyordu. Keşif kolu oralarda bulduğu bir adamı, yakalayıp getirmiş ve zorla konuşurmak istemişti. Ancak adam doğru söyledikçe dövülüyor, yalan söyleyince bırakılıyordu. Bu duruma muttali olan Allah Resûlü, derhal adamı serbest bırakmalarını söyledi. Sonra da adama, gelmekte olan ordunun günde yaklaşık kaç deve kestiğini sordu; adam da bildiği adedi söyledi. Efendimiz, bir deveyi kaç kişinin yiyebileceğinden çıkış yaparak, karşı cephenin asker adedini tespit etti ve stratejisini ona göre ayarladı.⁴⁵⁸

Görüldüğü gibi, Efendimiz, attığı adımını gelişigüzel atmıyordu. Düşmanın durumunu tetkik ve takip ediyor, askerini ona göre hazırlıyordu. Bu da bir erkân-ı harp için kaçınılmaz bir haslettir.

Dördüncüsü: O'nda bir harekât disiplini vardı.. ve O, bu disiplini hiç elden bırakmadı. Nereye ne zaman gidilecek, düşmana hangi vakitte taarruz edilecek, O, bunları çok iyi plânlıyordu. Hayber'e gidişi de bu prensibin açık bir örneğidir. Gatafan'a gider gibi yapar, Hayber'in üzerine yürür. Gatafan, kendisine gelinmekte olduğunu zannederek, surları arkasına çekilir. Hayber ise, harbi kendisiyle ilgisiz gördüğü için hazırlıksız ve rehavet içindedir. Hele sabah vakti gözleri mahmur mahmur ve bütün uyuşuklukları üzerlerinde iken, sabah namazını eda etmiş, dua ile metafizik gerilime geçmiş Müslümanlar, onları kısıkvrak yakalamaları.. yakalayıp derdest etmeleri, hep O'nun o müthiş plân ve disipliniyle, kahve içme kolaylığında halloluyordu.⁴⁵⁹

Mekke'ye de aynı harekât disipliniyle gidilmişti. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) dahi nereye ve niçin gidileceğinden habersizdi, hem öyle gidilmişti ki, Mekkeli durumdan haberdar olduğunda, kaçmaya dahi fırsat kalmamıştı.⁴⁶⁰ Yukarıda O'nun harplerinden misaller verirken anlattığımız ve bizim anlatmayıp da siyerin kaydettiği bütün muharebeler, aynı ölçüde bu disiplinle gerçekleştirilmiştir.

Beşincisi: Efendimiz, düşmanlarıyla öyle bir anda yakapaça olurdu ki, böyle durumlarda hep zaman ve zemin düşmanın aleyhinde, Müslümanların da lehinde tecellî ederdi. Bu durum da yine Allah Resûlü'nün o baş döndürücü fetanetinin eseridir. Bedir'de Müslümanların yerleştiği zemin, suların bulunduğu yerdir. Müşrikler ise, susuz bir yerde kalmışlardır.⁴⁶¹

Altıncısı: Zamanı kendi hesabına çok iyi değerlendirirdi. Meselâ, Hendekte, zamanı uzattıkça uzatmış, kış bastırmış ve Mekkeliler gerisin geriye dönmek zorunda kalmışlardır.⁴⁶² Zaten zemin tamamen Müslümanların lehindeydi.

Huneyn'in zamanlaması da aynı şekilde mucizelik arzeder. Eğer kısa bir gecikme olsaydı, Müslümanlar taarruz etme fırsatını bulamayacaklar ve tamamen müsait olmayan şartlar altında müdafaa savaşı vermek zorunda kalacaklardı. Ama Allah Resûlü, ânında hareket emri verdi ve Huneyn'de zamanı Müslümanların lehinde değerlendirdi. Yine bu muharebede, düşman okçularını, yerleştikleri siperlerden çıkarıp ortaya çekmesi de, aynı taktiğin, harp içinde uygulanışdır. Öncü kuvvet, hareketine ric'at süsü vererek geri

çekilmiş, okçular da onları takibe koyulmuşlardı. Hâlbuki onların en güçlü silahları oklarıydı; mevzilerinden çıkıp ortaya dökülünce okçuların okları işe yaramaz oldu. Çünkü artık yakın dövüş içine girmişlerdi. Burada kılıçlar konuşacaktı ve tam vaktinde verilen hücum emri, zamanlama bakımından en isabetli bir vakitte olmuştu.

Yedincisi: Bir ordu için savaşta en mühim ihtiyaçlardan biri de şüphesiz, erzak ve mühimmattır. Allah Resûlü'nün yaptığı muharebelerden hiçbirinde erzak ve mühimmat bittiğinden dolayı savaşı terk etme gibi bir durum ârız olmamıştır.

Zaten Kur'ân-ı Kerim, yüzlerce âyetiyle inananları infak etmeye ve cömertlikte bulunmaya hazırlamış, Allah Resûlü de onlardaki bu dinamiği en güzel şekilde kullanmasını bilmiştir. Zaten İslâm'da cihad anlayışı da, hem malla hem de canla gerçekleşmektedir.

9. Peygamberin Yetiştirdiği Çıraklar

Buraya kadar saydıklarımız doğrudan Allah Resûlü'nün harp tekniği ile alâkalı ve O'nun icraatından bazı bölümlerdi. Hâlbuki O, aynı zamanda eşsiz bir ordu kurmuş ve bu ordu çok kısa bir zaman içinde dünyanın dört bir yanını fethetmiş ve muvaffak olmuştu. Allah Resûlü yetiştirdiği askerleri ve kurduğu ışık ordusu itibarıyla da eşi-menendi olmayan tek ve yekta bir erkân-ı harpti. Zira İslâm ordusunun tekevvünü O'nun elinde başlamış ve O'nun elinde gelişmişti. Yani O, diğer askerî erkân gibi hazır bulunduğu bir orduya komuta etmiş değildi.

Allah Resûlü'nün yetiştirdiği orduda şu üç önemli özellik bilhassa dikkat çekmektedir.

1. Mükemmel bir eğitim.
2. Mazbut bir ahlâk ve örnek bir terbiye.
3. Akıl üstü bir iman, itaat ve teslimiyet şuuru.

Efendimiz, “*Kuvvet, atmaktır.*”⁴⁶³ buyurmakla kıyamete kadar gelecek harp sanayiine işarette bulunmuştur. Bu ifade, O'na ait mucizevî sözlerden biridir. Ancak kendisi de bizzat o devirde bu sözün pratiğini göstermiş ve atıcılığa çok önem vermiştir. Atıcılığı teşvik eden birçok hadis-i şerif vardır.⁴⁶⁴ Hele, birisi var ki, çok enteresandır. O da bizzat harp esnasında Sa'd b. Ebî Vakkas Hazretleri'ne: “*Anam babam sana feda olsun yâ Sa'd,*

ok at!”⁴⁶⁵ buyurmasıdır. Efendimiz birçok insana, sadece “*Anam sana feda...*” veya “*Babam sana feda olsun...*” demiştir; ancak bu ikisini birden söylediği tek şahıs Sa’d b. Ebî Vakkas’tır (radıyallâhu anh). Çünkü Sa’d, çok mahir bir atıcıdır...

Allah Resûlü, askerlerini bizzat pratik olarak yetiştiriyordu. Harp olmadığı devrelerde de sahabe, hep sportif faaliyetlere teşvik edilmiş ve aralarında bazı müsabakalar düzenlenmiştir.⁴⁶⁶ Hatta Efendimiz de, bu müsabakalardan bazısına bizzat iştirak etmiştir.⁴⁶⁷ Ayrıca yaşı tutmadığı hâlde askere alınmak isteyen gençler arasında düzenlenen güreş müsabakaları, o devrede sportif faaliyetlere verilen ehemmiyete ışık tutan müşahhas delillerdendir.⁴⁶⁸

O devirde İslâm ordusu, hem fertlerin fizikî gücü hem de ordunun teknik gücü itibarıyla mükemmeldi. Tabî ki, bunların yanında askerlerin moral gücünü de unutmamak gerektir.

İslâm Ordusunda, melekleri gıptaya sevk edecek kadar mazbut bir ahlâk vardı. Allah Resûlü, öyle askerler yetiştirmiştir ki, bunlar gittikleri her yere emniyet ve güven götürüyorlardı. Sahabenin eliyle fethedilen hiçbir yerde, ırz ve namusa tasallutla alâkalı, en küçük bir hâdiseden bahsetmek bile mümkün değildir.

Evet, ordunun iffet anlayışı bu derecede gelişmişti. Elbetteki bu iffet, onların iman ve akidelerinden kaynaklanıyordu. Onlar arasında akideye muhalif hareket eden tek bir insan dahi göstermek mümkün değildi. Bu da, onların imanının bir gereği ve tezahürüydü. Kur’ân onların bu durumunu anlatırken şöyle demektedir:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

*“Allah’a ve ahiret gününe inanan kavimde, Allah ve Resûlü’ne karşı gelen; babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları da olsa onlara sevgi beslediklerini göremezsin. İşte Allah, imanı bunların kalblerine yazmış ve katından bir nur ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları Cennetlere koyar. Allah onlardan hoşnut olmuştur, onlar da Allah’tan hoşnuturlar. İşte bunlar, Allah ordusudur. İyi bilin ki felâh ve kurtuluşa erecek olanlar da ancak Allah ordularıdır.”*⁴⁶⁹

Onlar, öyle bir imana sahiptirler ki, karşılarına çıkan engel ne olursa olsun onları

hedeflerinden alıkoyamazdı. Harp sahalarında mücadele verirken, bazen karşılıklarına kardeşleri, bazen de öz baba ve amcaları çıktı ama, insanı felç edecek bu kabîl tablolar karşısında sahabe tereddüt etmeden kendisine verilen emri yerine getirdi ve gösterilen hedefe yürüdü.

Evet, Allah Resûlü, öyle bir ordu teşkil etmişti ki, dünya o güne kadar hayallerinden dahi geçirmedikleri bir manzara ile karşı karşıya kalmıştı. Bazen bunların kaldırdıkları kılıcın altında can verecek kimseler, kendi babaları, kendi kardeşleri ve kendi yakınları olabilirdi. Bu öyle önemli bir mesele idi ki küçücük bir tereddüt ordunun bozulmasına ve iş yapamaz hâle gelmesine sebep olabilirdi. Allah Resûlü'nün ordusunda, tek bir fert, tek bir saniye tereddüt geçirmemiştir.

Ebû Ubeyde b. Cerrah (radiyallâhu anh), Bedir'de babası Cerrah ile karşılaştı. O, babasından kaçtıkça babası da hışımla onu takip ediyordu. Nihayet babasıyla çarpışmak zorunda kalınca da: "Al Allah aşkına!" deyip onu yere indirmesini bildi.⁴⁷⁰

Evet, orada karşısına babasının çıkması, onu, dava adına verdiği karardan döndüremiyordu. Dava davadır; onun karşısına kim çıkarsa çıksın, mülayemet isteyen bazı durumlar müstesna, o, mutlaka bertaraf edilmelidir. Öyle ise, Ebû Ubeyde de başkaları da hep aynı davranacaklardı.. ve Cerrahlar bir daha karşılıklarına çıkmayacaktı.

Abdurrahman, babası Ebû Bekir'e (radiyallâhu anh): "Seninle Uhud'da kaç defa karşılaştım. Fakat her defasında senden kaçtım, seninle dövüşmek istemedim!" der. Hz. Ebû Bekir'in (radiyallâhu anh) cevabı kesin ve nettir: "Eğer ben seni görmüş olsaydım, muhakkak seninle vuruşurdum ve asla görmezlikten gelmezdim!"⁴⁷¹

Abdullah (radiyallâhu anh), babası Übey b. Selûl'ün yaptıklarından çok rahatsızdır. O bilmektedir ki, babası, ölümü çoktan hak etmiştir. Ancak babasına karşı da aşırı bir saygısı vardır. Ve gelir Allah Resûlü'ne şu teklifte bulunur: "Yâ Resûlallah! Eğer babamı öldürtmek istiyorsan, ne olur o vazifeyi bana ver! Çünkü bütün Medine bilir ki babasına benim kadar düşkün ikinci bir insan yoktur. Eğer onu benden başkası öldürürse, babamı öldüren o insana kalbimde bir burkuntu duyabilirim. Fakat ben, bir mü'mine kalben rahatsızlık duymak istemem. Onun için müsaade ederseniz bu işi ben göreyim."⁴⁷²

Abdullah (radiyallâhu anh) şanlı bir sahabydi. O şanlı sahabydi ama, babası da münafıkların reisiydi. İslâm'a bunca zararı olan bu insanı Allah Resûlü'nün öldürme arzusu

yoktu. Abdullah'a (radıyallâhu anh) babasına karşı saygılı davranmasını emir buyurdu ve savdı. Zaten onun babasına “*Ben zelîlim, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise azîzdir.*” demedikçe seni Medine'ye sokmam dediğini daha evvel arz etmiştik. Abdullah b. Übey b. Selûl: “Medine'ye vardığımızda, azîzler, zelîlleri oradan çıkaracak!” demiş ve kendisini azîz; Efendimiz ve ashabını da zelil olarak vasıflandırmıştı.⁴⁷³ İşte oğlu, babasına durumun tam aksi olduğunu böyle ispatlıyordu.

“*Hiçbir nefis Allah'ın (celle celâluhu) izni olmadan ölmez.*”⁴⁷⁴ Allah Resûlü'nün ashabı bu hükme öyle inanmışlardı ki harp meydanlarında yasemenlikte gezer gibi refâtâre dolaşırlardı. Ebû Dücâne'nin (radıyallâhu anh) o pervasızlığını⁴⁷⁵ başka türlü izaha imkân var mıdır?

Hz. Ali (radıyallâhu anh), çok hastalanan bir insandı. Bazen başında bulunanların, onun hayatından ümitlerini kestikleri olurdu. Fakat o, gayet emin bir hâlde, henüz ölmeyeceğini söylerdi. Çünkü senelerce evvel Allah Resûlü ona, boynunun kanıyla sakalının boyanacağını söylemişti.⁴⁷⁶ O da buna tereddütsüz inanmış ve iman etmişti. Artık aksini hayalinden bile geçirmiyordu.

Ammar b. Yâsir, kulağı kopmuş, durmadan kan kaybediyordu. Etrafında endişe ile dolaşanlara henüz ölümünün gelmediğini söylüyordu; çünkü ona da Allah Resûlü: “*Seni bağı bir kavim öldürecek ve senin dünyadan son nasibin bir bardak süt olacak!*” demişti.⁴⁷⁷ O buna kat'iyen inanmış ve bu söze teslim olmuştu.

Zaten onlardaki bu teslimiyet ve imandı ki, düşmanın bütün fendini, oyununu bozuyor, onları tersyüz ediyordu. Önüne çıkan okyanus karşısında bile, atını mahmuzlayıp ilerleyecek kadar gözü karalığın mânâsı, işte onlardaki bu iman, bu teslimiyet ve bu mânevîyat yüksekliğindendi.

Onların Allah (celle celâluhu) ve Resûlü'ne itaat ettiklerini bilmem ki burada zikretmeye gerek var mı? Sahabe demek, tepeden tırnağa itaat demektir. Ancak başlı başına müstakil bir mevzuu burada işlemek, mevzuu uzatmak olacağından, şimdilik o kapıyı açmıyorum.

Allah Resûlü'nün askerî eğitime verdiği ehemmiyete yukarıda dikkatinizi çekmiş ve bu mevzuda meselenin pratik buuduna da kuşbakışı temas etmişim. Mevzuu bitirirken “hitâmuhu misk” olması düşüncesiyle bir iki hadis ve bir âyet-i kerimenin sadece

meallerini takdimde fayda ve bereket mülâhaza ediyorum.

Efendimiz buyuruyor: “Çocuklarınıza atıcılık ve yüzücülüğü öğretin.”⁴⁷⁸ Ve yine buyuruyor: “Kim ki atıcılığı öğrenir -ki bu ona Allah’ın bir nimetidir- ardından da unutursa, o insan Allah’a karşı nankörlük yapmış olur.”⁴⁷⁹

Ve Rabbimiz emrediyor:

وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَأَخْرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لِأَ تَعْلَمُوهُمْ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

“Ey iman edenler! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar Allah’ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunun dışında Allah’ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırma üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda sarfettiğiniz her şey, size hiçbir haksızlık yapılmadan tamamen ödenecektir.”⁴⁸⁰

Efendimiz’le alâkalı bu mevzuu bitirmeye gönlüm hiç razı olmuyor. Sanki O’ndan bahsederken, O’nunla beraber olmanın havasını yaşıyor gibiydim. Böyle mukaddes bir beraberliği bırakmaya da şimdi razı değilim. Fakat elden ne gelir? Gelip sözün sonuna dayandık.. ve artık sükut düğümünü bağlamak zorundayım. Sözümü, sonu güzel olsun, güzel koksun diye, bir Söz Sultanı’nın şu nur ve mânâ yüklü ifadeleriyle bitirmek istiyorum:

“Evet, o burhanın şahs-ı mânevîsine bak: Yeryüzü bir mescit, Mekke bir mihrap, Medine bir minber.. O, Rabbini apaçık gösteren ve Rabbine delil olan Peygamberimiz Alayhissalâtü Vesselâm, bütün ehl-i imana imam; bütün insanlara hatip; bütün nebilere reis; bütün velilere seyyit.. ve nebilerden, velilerden meydana gelmiş zikir halkasının serzâkiri...

O, öyle nuranî bir ağaçtır ki, nebiler o ağacın hayat fişkiran kökleri, veliler ise, terütaze meyveleridir. Her bir davasını, mucizelerine istinat eden bütün nebiler ve kerametlerine itimat eden bütün veliler tasdik edip imza basıyorlar. Zira O, “Lâ ilâhe illallah” der, dava eder. Bütün sağ ve sol, yani mazi ve müstakbel taraflarında saf tutan, o nuranî zâkirler, aynı cümleyi tekrar ederek, icmâ ile mânen “Doğru söyledin ve hakkı konuştun!” derler. Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesapsız imzalarla teyit edilen bir davaya parmak karıştırısın.

O nuranî tevhid delili, nasıl ki, iki tarafın icmâ ve tevatürüyle teyit ediliyor. Öyle de, Tevrat ve İncil gibi, semavî kitaplarda yer alan yüzlerce işaret, peygamberliğinden evvel vâki olan bir o kadar bişaret, gaybtan haber veren hâtif ve kâhinlerden gelen nice şehadet ve binlerle ancak ifade edilebilecek sayıdaki mucizelerle de teyit ve tasdik edilmektedir. Bunun yanında getirdiği dinin hakkâniyeti de O'nu teyit eden başka bir delildir. Ayrıca, Zâtında gayet kemaldeki övünülecek ahlâkı; vazifesiyle alâkalı o güzellerden güzel seciye ve karakteri, bu cümleden olarak, kuvvetli imanını, sağlam itminanını ve son derece güvenilirliğini gösteren fevkalâde takvası, fevkalâde ubûdiyeti, fevkalâde ciddiyeti, fevkalâde metaneti; davasında son derece sadık olduğunu güneş gibi ve apaçık göstermektedir.

İstersen gel, Asr-ı Saadet'e, Arap Yarımadası'na gidelim. Hayalen olsun O'nu vazife başında görüp, ziyaret edelim... İşte bak: Fizyonomisiyle, yaşantısıyla, güzelliğin doruk noktasında seçkin bir Zât'ı görüyoruz ki, elinde mucizeler gösteren bir kitap, lisanında hakikatleri açıklayan bir hitap, bütün insanoğluna, belki cin, melek ve daha başkalarına belki bütün varlığa karşı ezeli bir hutbeyi tebliğ ediyor. Âlemin yaratılış sırrı olan acip muammayı, hall ve şerhedip, kâinatın sırrı olan kapalı tılsımı açıp, keşfederek, herkese sorulan, bütün akılları hayret içinde meşgul eden üç müşkil ve müthiş büyük sual olan: "Necisin?", "Nereden geliyorsun?", "Nereye gidiyorsun?" suallerine ikna edici, makbul cevap veriyor...

İşte bak: Şu geniş adada vahşi, âdetlerine mutaassıp ve inatçı çeşitli kavimleri, ne çabuk o kötü âdet ve vahşi ahlâklarını onlardan söküp atarak, ne kadar güzel ahlâk varsa onları böyle güzel ahlâkla donatıp, medenî milletlere ve bütün âleme muallim ve üstad eyledi. Bak, değil zâhirî bir tasallut, belki akılları, ruhları, kalbleri, nefisleri fetih ve teshir ediyor. Kalblerin sevgilisi, akılların muallimi, nefislerin terbiyecisi ve ruhların sultanı oldu!."481

Ey Ruhlarımızın Sultanı! Sen ruhlarımıza sultan oldun, ruhlarımız da Sana kurban olsun! Lütfeyle, kabul buyur...!

DİPNOTLAR

- ⁴¹⁴ Buhârî, *cihad* 52; Müslim, *cihad* 28.
- ⁴¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/86; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/426, 7/354.
- ⁴¹⁶ Buhârî, *cihad* 84; *megâzî* 31.
- ⁴¹⁷ Buhârî, *edeb* 39; Müslim, *fedâil* 48.
- ⁴¹⁸ Buhârî, *edeb* 39; Müslim, *fedâil* 48.
- ⁴¹⁹ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 2; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 1.
- ⁴²⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/137.
- ⁴²¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 8/200.
- ⁴²² İbn Mâce, *et'ime* 30; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 2/64.
- ⁴²³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/231; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 10/491.
- ⁴²⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/63.
- ⁴²⁵ Buhârî, *isti'zan* 26; Müslim, *cihad* 64; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/85.
- ⁴²⁶ Ebû Dâvûd, *edeb* 152; İbn Mâce, *dua* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/253.
- ⁴²⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyan*, 15/3; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/110.
- ⁴²⁸ Buhârî, *enbiyâ* 31; Müslim, *fedâil* 159-160.
- ⁴²⁹ Buhârî, *enbiyâ* 24; Müslim, *fedâil* 166-167.
- ⁴³⁰ Buhârî, *megâzî* 12; Tirmizî, *nikâh* 6.
- ⁴³¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/201-202.
- ⁴³² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/281.
- ⁴³³ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/8-9.

- ⁴³⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 3/13.
- ⁴³⁵ Müslim, *fedâilu 's-sahabe* 128; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/123.
- ⁴³⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/188.
- ⁴³⁷ Buhârî, *fedâilü 'l-ashab* 20.
- ⁴³⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/631.
- ⁴³⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/43.
- ⁴⁴⁰ Bezzâr, *Müsned*, 5/395.
- ⁴⁴¹ Buhârî, *fedâilu 'l-ashab* 5; Müslim, *fedâilu 's-sahabe* 221-222.
- ⁴⁴² Deylemî, *Müsned*, 4/160.
- ⁴⁴³ Buhârî, *iman* 8; Müslim, *iman* 69-70.
- ⁴⁴⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/66.
- ⁴⁴⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 4/39.
- ⁴⁴⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 4/50.
- ⁴⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, 8/414-415.
- ⁴⁴⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/30.
- ⁴⁴⁹ Buhârî, *cenâiz* 32; Müslim, *cenâiz* 15.
- ⁴⁵⁰ Nur sûresi, 24/26.
- ⁴⁵¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 2/19.
- ⁴⁵² Bkz.: Buhârî, *tefsir* (111) 1; Müslim, *iman* 355-356; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, 3/65.
- ⁴⁵³ İbn Hişâm, *es-Sîratü 'n-nebeviyye*, 1/326.
- ⁴⁵⁴ Müslim, *cihad* 3; Tirmizî, *siyer* 48; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/352.

⁴⁵⁵ Buhârî, *cihad* 147-148; Müslim, *cihad* 3, 24-25; Tirmizî, *siyer* 48; Ebû Dâvûd, *cihad* 82.

⁴⁵⁶ Buhârî, *ahkâm* 35; Nesâî, *âdâbu'l-kudât* 17.

⁴⁵⁷ Buhârî, *megâzî* 45; Müslim, *iman* 158.

⁴⁵⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/164.

⁴⁵⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/299-300; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/106; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/181-182.

⁴⁶⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/55.

⁴⁶¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/167-168.

⁴⁶² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/189-192.

⁴⁶³ Müslim, *imâre* 167; Ebû Dâvûd, *cihad* 23.

⁴⁶⁴ Misal olarak bkz.: Buhârî, *cihad* 78; *enbiyâ* 12; *menâkıb* 4; Müslim, *imâre* 167, 169; Tirmizî, *fedâilü'l-cihad* 11; Ebû Dâvûd, *cihad* 23.

⁴⁶⁵ Buhârî, *cihad* 80; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 42.

⁴⁶⁶ Bkz.: Buhârî, *salât* 41; *cihad* 56-58; Müslim, *imâre* 95; *cihad* 132.

⁴⁶⁷ Bkz.: Buhârî, *cihad* 59; Ebû Dâvûd, *edeb* 8.

⁴⁶⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/178.

⁴⁶⁹ Mücadele sûresi, 58/22.

⁴⁷⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/587.

⁴⁷¹ el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/539.

⁴⁷² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/255; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/158.

⁴⁷³ Buhârî, *menâkıb* 8; Müslim, *birr* 63; *münafikûn* 1.

⁴⁷⁴ Âl-i İmrân sûresi, 3/145.

⁴⁷⁵ Bkz. Müslim, *fedâilu's-sahabe* 128; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/123.

⁴⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/102; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 7/324-325.

⁴⁷⁷ İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/134.

⁴⁷⁸ Beyhakî, *Şuabü'l-îman*, 6/401.

⁴⁷⁹ Müslim, *imâre* 169; Ebû Dâvûd, *cihad* 23.

⁴⁸⁰ Enfâl sûresi, 8/60.

⁴⁸¹ Bediüzzaman, *Sözler*, 19. Söz, 1, 2, 3 ve 7. Reşhalar (mealên).

5. SUNNETİN TESBİTİ VE TESİRDEKİ YERİ

Mukaddime

Hadis, Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) akvâl, ef'âl ve ahvâlini (söz, fiil ve davranışlarını) bildiren ilimdir. Çokları, sünnetin takrîf kısmını da ef'âli içinde zikretmişlerdir. Öyle veya bu şekliyle, bizim arz etmeyi düşündüğümüz hususu çok alâkadar etmediğinden üzerinde durmayacağız.

Efendimiz'in akvâlinde murad; Kur'ân'ın (vahy-i metlûv) dışında olan mübarek sözleridir. Fiillerinden murad ise, Zât-ı Risâletpenâhi'lerinden sâdır olan ef'âldir ki, büyük bir kısmı itibarıyla bunlara uymakla mükellef sayılırız. Bu arada, Sultanü's-Sekaleyn Efendimiz'in âdet kabîlinden olan işleriyle, şahsı ile alâkalı sünnetlere uymak mecburiyeti olmasa bile, bunlara dahi hâlis bir niyetle ittiba, âdetleri ibadet hâline getirmesi ve O'nun mübarek davranışlarıyla hedeflenen noktalara yönelmeyi netice vermesi bakımından sevap ve bereket kaynağı olacağına şüphe yoktur.

Fıkıh ilminde bu ikinci nevi fiiller bahis mevzuu değil ise de, hadis ilminde her zaman üzerinde durulagelmiştir. Efendimiz'in ahvâli, hadisçilerce hadis muhtevasına dahil, ama, fıkıhçılarca hariçtir. Fakihler derler ki: “Efendimiz'in ahvâli, ihtiyarî fiiller nevinden ise o, ef'âl-i nebeviyyeye zaten dahildir. Yok, Şeref-i Nev-i İnsan'ın, şemâil-i şerifleri, mîlâd-ı nebevîleri, O'nun zaman ve mekânı gibi siyer kitaplarında zikredilen ve şer'î hükümlere esas teşkil etmeyen hususlardan ise, o, fukahânın maksadının dışında kalır ve teşrîde de esas değildir.”¹ Oysaki, hadisçilere göre, Efendimiz'e (aleyhi ekmelüttehâyâ) izafe ve isnad edilen her şey hadistir ve hadisçinin iştilal sahası içine girer.²

Sünnete gelince, Hazreti Ferîd-i Kevn ü Zaman Efendimiz'e izafe olunan söz, fiil ve takrîrlerin umumuna denir ki, usûl-ü fıkıh ulemâsına göre hadisin müradifi sayılır.³

Biz, burada şimdi, bu çok geniş ve şümüllü mevzu üzerindeki söylenmesi gerekli olan hususları, işin mütehasıslarına bırakarak sünnetin tesbitiyle alâkalı bir-iki önemli meseleyi kuş bakışı arz etmeyi düşünüyörüz.

Sünnet: Allah Resûlü ve O'nun nurlu ashabının yaşadığı çağdan günümüze kadar, Kitab'ın yanında korunup kollanan ve her asırda yüzlerce devâsâ insanın, kabullenip hemen her meselede müracaat ettiği tertemiz ilâhî bir kaynak ve teşrîde de ikinci esastır.

Kur'ân-ı Kerim, pek çok âyetiyle Hazret-i Seyyidü'l-Beşer ve O'nun sünnetine uymayı emrettiği gibi,⁴ pek çok sıhhatli ehâdîs-i şerîfe de, yine sünnete ittibain önemi ve onun teşrîdeki yeri üzerinde durmaktadır.⁵ Denebilir ki, hemen her devirde aklının altında kalıp ezilmiş bir-iki nasipsiz istisna edilecek olursa, sünnet, din ve dinî hayata esas teşkil etmesi bakımından bugüne kadar hep Kur'ân'la beraber mütalâa edilmiştir. O, Kur'ân'la o kadar içli-dışlı ve o kadar beraberdur ki, ne onu Kur'ân'dan, ne de Kur'ân'ı ondan tecrit etmek mümkün değildir.

Sünnet, Kur'ân'ın mübhem kısımlarını tefsir, mücmel yerlerini tafsîl, mutlak olan hükümlerini takyîd, âmm olan kısımlarını da tahsîs etme gibi Kur'ân'a ait hizmetleriyle âdeta onunla bütünleşmiş gibidir.

Namazlar, rükünleri, şartları, sıhhat ve fesadı, sünnet ve âdâbıyla; hac, ifradı, kıranı, temettuu ve bütün teferruatıyla; zekât, nisabı, neveleri ve eda keyfiyetiyle, Kur'ân'da mücmel olarak zikredilip de, sünnetle ayrıntılı bilgi verilen meselelerin sadece birkaçıdır. Kur'ân-ı Kerim'de miras âyetlerinin âmm olarak zikredilmesine rağmen, peygamberlerin mallarının miras olmayacağı,⁶ birbirine mirasçı olanlar arasında vuku bulan katlin, mirastan mahrumiyete sebebiyet vereceği,⁷ sünnetle tahsîs edilen ahkâmındadır.

Bundan başka, Kur'ân-ı Kerim'de mutlak olarak zikredilen pek çok hüküm vardır ki, onlar da yine sünnetle takyîd edilmiştir. Bu arada, Kur'ân-ı Kerim'in bir tek kelime ile dahi temas etmediği ve müstakillen sünnetle ele alınan meseleler de az değildir. Ehli eşeklerin⁸ ve yırtıcı hayvanların etlerinin⁹ haram edilmesini, hala ve teyze üzerine yeğenlerin izdivacının yasaklanmasını¹⁰ bu cümleden sayabiliriz.

Bu itibarlardır ki, ilk asırdan bugüne kadar, Kur'ân'ın yanında sünnet de aynı ihtimama mazhar oldu; "Kitap" gibi kaydedildi; üzerinde müzakereler yapıldı ve eslâfdan ahlâfa kitaplar ve kitapçıklar hâlinde intikal etti.

Allah Resûlü, hayat-ı seniyyelerinde, kendine itaat etmeyi ve sünnetine uymayı dinin bir parçası sayıyor; söylediği her sözün arkadan gelecek nesillere ulaştırılmasına teşvikte bulunuyor... Hatta ashabına uzak yerlerden hadis dinlemeye gelenlere mülâyim ve yumuşak davranmayı emrediyor ve söylediği sözlerin mutlaka dinlenip-bellenmesi için tahşidat yapıyor... Muhataplarının anlayıp ezberlemelerine yardımcı olmak için yerinde, konuştuğu şeyleri birkaç defa tekrar ediyor ve yerinde de mübarek sözlerinin kaydedilmesini tavsiye buyuruyorlardı.

Beri taraftan ashab-ı kiram efendilerimiz de, bütün bir hayatı talim etme vazifesiyle gönderilmiş olduğuna inandıkları bu Şeref-i Nev’-i İnsan ve Ferîd-i Kevn ü Zaman’ın, değil dinin esaslarına taalluk eden söz ve davranışları, O’nun tabiî hâl ve hareketlerini dahi, hassasiyetle takip ve tesbit ediyor; sonra da duyup-işittiklerini tekrar ber tekrar aralarında gözden geçirip ya hafızalarına alıyor veya defterlerine işliyorlardı. O’ndan intikal eden her şeyi en mübarek bir hatıra, en muhterem bir emanet sayarak tek kelimesinin dahi zayi olmasına gönülleri razı olmayan bu müstesna cemaat, hayatlarını bu mukaddes emanete karşı hep emniyet duygusu içinde sürdürdüler.

Ayrıca, O’ndan gelen her beyan ve mesajı, sabah akşam gökten gelmiş semavî sofralar kabul eden ve ilâhî emirlere karşı arzuyla dolu, alabildiğine kadirşinas bu topluluk, duyup işittiği bu ışıktan fermanları âdetâ, âb-ı hayat gibi içiyor ve tek damlasını da zayi etmiyordu. Aslında düşünceler, olabildiğince saf, gelen mesajlar çok yeni ve taze, sineler iştiyakla buhur buhur, anlatılan şeyler de ebedî mutlulukla alâkalı, hatta onun altın anahtarı mesabesinde olunca, ne sünnete karşı lâkayt kalınabilir, ne yıllanan şeyler hafızalardan silinir, ne de onun içine başka şeyler karıştırılabilirdi. Ve öyle de oldu. Zaten, hayatını, doğruluğu ikameye vakfetmiş ve yalanın her çeşidine kapalı bu ruh insanları, doğrunun tek zerresinin dahi zayi olmasına gönülleri razı olmadığı gibi, yalan ve hilâf-ı vâkiye karşı da tavırları tamdı. Muhalfarz, içlerinden biri yalana tenezzül edecek olsaydı, yüzlerce ağızdan yükselen protesto sesi, bu yalancı solukları boğacak ve teşebbüs edecek başka kimselerin içine de korkular salacaktı. Böyle bir tavır ve tutum az da olsa, bir kısım cüretkârlara karşı yapılmadı da değil...

Evet, ashab-ı kiram, hem sünnetin tesbiti vazifesini, hem de muhafazasını tekeffül etmiş bulunuyorlardı. Bu hususta muhkemâta tevfikân geliştirdikleri bir kısım tahkik metotlarıyla, duydukları her şeyi kritiğe tâbi tutabiliyor, raviyi istintak edebiliyor, rivayet edilen her şeye şahit istiyor ve çeşit çeşit mihenklerden geçirerek hadisi öyle kayd ve tesbit ediyorlardı.

Bu arada, Efendimiz’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu şeyleri yazan sahabenin sayısı da az değildi. Aslında hadisler de tıpkı Kur’ân-ı Kerim gibi şeref-vürûduyla beraber kaydediliyordu; ama, gayr-ı resmî ve hususî defterlere. Hadisin kayd ve tesbitinin Ömer b. Abdülaziz’le başladığını söylemek, doğru olsa bile eksiktir. Zira Ömer b. Abdülaziz döneminde yapılan şey devlet emirnameleriyle resmî tedvîndir. Bu da tıpkı, Hz. Ebû Bekir döneminde, hafızların hafızasında, değişik cisimler üzerinde yazılı bulunan

Kur'ân âyet ve sûrelerini bir araya getirme gibi bir resmî cem' ve tedvîndi.

Yoksa, Hazreti Sahib-i Risâletpenâhi'leri zamanında, O'ndan sâdır olan her şey yazılıyordu ki, bunlar arasında, daha sonra çok iştihar eden Abdullah b. Amr b. Âs'ın, “*es-Sahîfetü's-sâdıka*”sı, Hemmam b. Münebbih'in “*es-Sahîfetü's-sahîha*”sı Zeyd b. Ali b. Hüseyin'in “*Mecmû*”u çok meşhur olmuş ve tedvînin resmîleşip yaygınlaştığı dönemde de sonraki müdevvenâta birer kaynak teşkil etmişlerdi.

Ashab-ı kiram, hadislerin kayd ve tesbitine hassasiyet gösterdikleri ölçüde orijinalini muhafaza mevzuunda da fevkalâde titiz davranıyorlardı. Âişe Validemiz, hadisleri kelimesi kelimesine nakle alabildiğine hassasiyet gösteriyor, İbn Ömer bir harf bile değiştirmeden rivayet etmeye çalışıyor, İbn Mesud ve Ebû'd-Derdâ gibi kibâr-ı ashab, hadis rivayeti denince sıtmaya tutulmuş gibi tir tir titriyor ve neden sonra ağzından birkaç kelime çıkıyor ve “kendimden kelime karıştırırım” endişesiyle bazıları da hiç mi hiç rivayete yanaşmıyordu.

Tâbiîn-i kiramın da bu meseleye aynı titizlikle yaklaştıklarını söylemek mübalâğa olmasa gerek. Said b. Müseyyeb, Şâ'bî, Alkame, Sevrî bu hassasiyetin büyük temsilcilerinden sayılıyorlar. Zaten daha sonraki dönemlerde, hem senet ve metnin tahkiki, hem de ricâl kitaplarının tedvîni, silik sözlerin hadis cevherleri arasına girmesini bütün bütün zorlaştırıyor idi ki, zannediyorum dinî metinleri bu ölçüde hassasiyetle kritiğe tâbi tutan, İslâm ümmetinden başka bir ümmet de yoktur.

DİPNOTLAR

¹ Zekiyyüddin Şaban, *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-fikh)*, s. 100; M. Sibâî, *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşri'i'l-islâmî*, s. 61.

² Bkz.: M. Accâc el-Hatîb, *Sünnetin Tesbiti*, s. 35.

³ Bkz.: Zekiyyüddin Şaban, *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-fikh)*, s. 71.

⁴ Örnek için bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/31; Nisâ sûresi, 4/59, 65, 80; Mâide sûresi, 5/92; Nur sûresi, 24/54; Haşr sûresi, 59/7.

⁵ Örnek için bkz.: Buhârî, *i'tisam* 2; Müslim, *cuma* 43; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5.

⁶ Buhârî, *farzu'l-humus* 1, *i'tisam* 5; Müslim, *cihad* 49-52.

⁷ Tirmizî, *ferâiz* 17; Ebu Davud, *diyât* 18.

⁸ Buhârî, *farzu'l-humus* 20; Müslim, *sayd* 26.

⁹ Buhârî, *zebâih* 28-29; Müslim, *sayd* 12-15.

¹⁰ Buhârî, *nikâh* 27; Müslim, *nikâh* 33-40.

Giriş

On dört asırdır, O'nun arkasında bulunabilmemiz, frekanslarımızın O'na ayarlı, alıcı cihazlarımızın açık ve O'na dönük olması ölçüsünde her lahza O Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'ı, vicdanlarımızda duyuyor ve ruhlarımızda hissediyoruz. Bu öyle bir duyuş ve hissedıştır ki, bir adım daha atsak, sanki O'nunla yüz yüze geliverecek de o diriltici soluklarını ciğerlerimize kadar çekecekmişiz gibi oluruz.

Dünyanın süratli bir değişimin içine girdiği, beşer fitratına ters sistemlerin işe yaramaz çer çöp hâlinde tarihin çöplüğüne atıldığı ve insanlığın yeniden dine yöneldiği günümüzde, Ortodokslar kendi kiliselerine, Budistler kendi mâbedlerine, Brahmanlar kendi inançlarına yönelirken; yönelmekten de öte koşarken, uzun zaman sağda solda ve yâd ellerde gezen Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) cemaatinin de yeniden O'na dönmeye niyetlendiği apaçık müşâhede edilmektedir.

Evet, yirminci asrın ikinci yarısına kadar hep aleyhimize işleyen hâdiseler zembereğini, Allah (celle celâluhu) sanki yeniden kurdu ve Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) teveccühle birleştirdi. Artık, dünyanın dört bir bucağında, düşünce dünyamızın yamaçları, rahmet ilinden gelen yağmurlarla bahar esintilerine açık ve üfûl üfûl.. karın, buzun yerinde de goncalar kemer kuşanmış salınıyor. Evet, bugün artık ak karadan, ışık da zulmetten ayrı; herkes yollu yolunca.. ve karanlıklar köşeye kısıtılmış olmanın paniği içinde.

Bir yanda, bir zamanlar dünyanın dört bir yanına ışık götüren, gittiği her yerde Muhammedî ocaklar tütüren ve Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) nisbetin şerefiyle şahlanmış ışık ordusu, bir iki asırdır neredeyse terk ettiği kendi mâbedine hem de mehter tarrakalarıyla dönerken; öte yanda, buna mâni olmak ve karşı koymak isteyenlerin cılız, çelimsiz ve fakat hoyratça çığlıkları.

Evet, bugün artık beşerî sistemlerin ve hususiyle de bir zamanlar büyük bir debdebeyle gelen ve şimdilerde lânetlenerek terk edilen komünizmin yerine alternatif sistemler hazırlanmaktadır. Bir zaman, mâneviyat adına, peygamberlik âleminin sultanları Hz. İsa, Hz. Musa ve Hz. Muhammed'in (aleyhimüsselâm) yerine Paskal'ı, Bergson'u çıkarıp kullanmak isteyenler, bugün de dine güya alternatif olarak ispritzmayı, ruh çağırma, reenkarnasyonu ve tenasüh düşüncelerini çıkarmaya çalışmaktalar...

İnsanlık tarihinde -şair-i şehîrimizin ifadesiyle- oluklar hep çift yönlü akmıştır zaten; bir yanda nur, diğer yanda kir... Evet durum, bugün hiç de dünkünden farklı değil. Dinin yerine uydurma ve sahte inanç sistemlerini ikame etmeye çalışanlar, kendilerince bir şeyler yapmaktadırlar.. ve onların böyle yapmaları da tabiatlarının gereğidir. Ancak, bizim içimizden bazılarının bunlara, hususiyle de müsteşriklere alet olmalarını, alet olup sünneti sorgulamalarını anlamak zor.

Evet, bir hayli zamandan beri sahabe-i kiramı, bilhassa Hz. Ebû Hüreyre, Hz. Enes, Hz. Abdullah İbn Ömer gibi sünneti bize nakleden tertemiz kaynakları sorgulamakla başlayan ve Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) dayanan bu hareketin yarın nerelere varacağını kestirmek kehanet olmasa gerek... Vahyin hameleleri, aksettirici mirât-ı mücellâsı da sorgulanınca, bir bâtil mezhebin nokta-i nazarı olarak Cibril (aleyhisselâm) niye sorgulanmasın ki?!

Hâlbuki, hayatımızın nuru, ziyası, cilâsı.. şaşırılmayalım diye yolumuzun iki yanına konan reflektörler ve işaret taşları mesabesindeki sünnet-i seniyye öyle mühimdir ki, onсуz en büyük velilerin rehberliği bile, gidip Cennet yamaçlarına, Cemalullah'ı müşâhede rasathanelerine dayanan bu upuzun yolda yetmez ve çok fazla bir şey vaad etmez.

İmam Rabbânî gibi pek çok büyük zevat şu kanaatı izhar ederler: “Seyr u sülûk-i ruhanîde görüyoruz ki, sünnet-i seniyyeye ait nurlarda bir farklılık, bir başkalık var. Evet semalarda pervaz eden en büyük velilerin rehberlik ve kuvve-i kudsiyeleri dahi, sünnet-i seniyyenin en küçük meselesi kadar parlak ve emniyet vaad edici değildir.”¹¹ Zira, sema-i vilâyette ne kadar büyük insan varsa, hepsi Hz. Muhammed Güneşi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) etrafında birer peykten ibarettir. Güneşin etrafındaki peyklerin ışığının güneşe nisbeti ne ise, velilerin nurunun da, “feyz-i akdes” ve “feyz-i mukaddes”in ilk aksettiricisinin nuruna nisbetleri odur.

“Fazilet güneşidir sanki O, ötekiler yıldızları;

Karanlıklarda insanlar için ışık saçarlar.”

(Bûsîrî)

Zeminde yaşarken zeminin hakkını bile vermekten uzak zavallıların, güneşe balçık atıyor gibi semaya ait hakâiki ve ötelere ait cevherleri kritiğe tâbi tutmaları, sadece kendi

densizliklerini gösterecektir.. gösterecektir de, sünnet hep gürül gürül sözünü söyleyecek, soluklarını vicdanlarımıza duyuracak ve gelecek yıllar, “sünnet yılları”, “Hz. Muhammed yılları” ve “Kur’ân yılları” olacaktır.

DİPNOTLAR

¹¹ İmam Rabbânî, *Mektubat*, 1/240 (260. Mektup); Bediüzzaman, *Lem’alar*, 11. Lem’a, 2. Nükte.

6. SUNNET VE SUNNETİN FONKSİYONU

A. SÜNNET NEDİR?

Sünnet, lügat mânâsı itibarıyla, “gidişat, -iyi ya da kötü- takip edilen yol” demektir. Bu mânâyı ifade eden bir hadis-i şerifte:

مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْءٌ،
وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ

“Kim, İslâm’da güzel bir yol, bir çığır açarsa, onun ecri ve daha sonra o yolda gidenlerin ecri, yapanlardan eksiltilmemek üzere onundur. Kim de İslâm’da kötü bir yol, bir çığır açarsa, onun ve o yolda gidenlerin vebali, yapanlardan eksiltilmemek üzere onun sırtına yüklenecektir.”¹² buyrulmaktadır.

Muhaddisler, usûlcüler ve fukahâ, ıstılâhî mânâsı itibarıyla sünneti, aşağıdaki ifadelerle tarif etmeye çalışmışlardır:

Muhaddislere göre sünnet: “Ahkâma ve amele esas teşkil etsin etmesin, yaptıkları ve içtinap ettikleriyle Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) -Hanefiler’in nokta-i nazarınca farz, vacip, sünnet, müstehap ve âdâp- bize intikal eden her şeydir.” Yani, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) şemâilidir, hayat tarzıdır, sîretidir.

Usûlcülerin sünnet anlayışı biraz daha farklıdır. Onlara göre sünnet: “Resûlullah’tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) söz, fiil ve takrîr olarak sâdır olan her şeydir.” Yani, Resûlullah Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözleri, davranışları ve ashabında görüp de men etmediği veya sükutla tasvip buyurduğu hareketlerdir.

Fukahâ ise, sünnete bid’at mukabilinde ve teşrie, yani farza, vacibe, harama esas teşkil etmesi açısından bakarlar. Bu mânâda sünnet, hadisin müradifi, ya da müteradifi sayılır.

Hadis; tahdîs masdarından, haber vermek mânâsına bir isimdir. Daha sonraları, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) nisbet edilen her söz, fiil ve takrîre hadis denmiştir. İbn Hacer: “Şeriat örfünde hadisten maksat, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) isnat edilen her şeydir.”¹³ der.

Bazı fuhûl-u ulemâ, hadis sözünden, kadim, özlü ve ilâhî olanı sezmişlerdir ki, Kur'ân-ı Kerim'le sünnetin ilk ayrılma noktalarına işaret etmesi bakımından oldukça önemli bir tevcihtir. Sünen-i İbn Mâce'deki bir hadis de bunu teyit eder mahiyettedir. İbn Mesud, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir keresinde şöyle buyurdıklarını nakleder:

إِنَّمَا هُمَا اثْنَتَانِ: الْكَلَامُ وَالْهُدَى، فَأَحْسَنُ الْكَلَامِ كَلَامُ اللَّهِ وَأَحْسَنُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ

“Onlar başka değil ikidir: Biri kelâm, diğeri de hidayet buudlu yoldur. Kelâmın güzeli Allah (celle celâluhu) kelâmı, hidayetin güzeli de Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hidayetidir.”¹⁴

Evet, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendi sözleri hakkında hadis demeyi tercih etmiştir. Böyle demekle, kendine ait sözlerle, kendine ait olmayan sözleri birbirinden ayırdığı gibi, hadis ıstılahı olarak da, bu kelimenin nerede kullanılacağı hususunu hatırlatmada bulunmuştur.

1. Sünnetin Çeşitleri

.2

Bütün bu tariflerden anladığımız hususları şu üç kısma irca edebiliriz:

a. Kavî Sünnet

Sünnet, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek sözleridir; yani sünnetin bir bölümünü O'nun nurlu sözleri teşkil eder ki, bunlar, Kur'ân'da yer almayan, fakat bütün fukahâca fıkıh kitaplarına alınıp, pek çok hükme esas kabul edilen O'na ait nurefşan beyanlardır ki, misal olarak şunları zikredebiliriz:

a. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): **لَا وَصِيَّةَ لِرِوَارِثٍ** “Vârise vasiyet yoktur.”¹⁵ buyururlar. Yani, miras bırakan kimse, kendisine vâris olacak biri için mirasından vasiyette bulunamaz; şu vakfa veya bu hayır müessesesine vasiyette bulunabilir ama ayrıca kendi mirasçısına mirasından vasiyette bulunup da, “Mirasımın şu kadarı ona verilsin.” diyemez.

b. Yine, usûl-i fıkhıta, fıkıhın prensipleri arasında yer alan bir başka mübarek sözlerinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): **لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ** “Zarar verme ve zarara zararla mukabele etme yoktur.”¹⁶ buyurmuşlardır. Yani, kimseye zarar verilemeyeceği gibi, birine zarar veren kişiye de zararla mukabele edilemez.

c. Allah Resûlü'nün bir diğer mübarek sözlerinde ise şöyle buyrulmaktadır: **فِيمَا سَقَّتِ**

السَّمَاءِ وَالْغُيُوثِ الْعَشْرُ، وَمَا سَقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعَشْرِ “Yağmurların ve akarsuların suladığı arazide öşür (onda bir), hayvanlar ile sulanan arazide öşürün yarısı (yirmide bir) zekât vardır.”¹⁷

d. “Deniz suyuyla abdest alabilir miyim?” diye soran bir sahabisine Allah Resûlü, dünya kadar fetvalara esas teşkil edecek şu mübarek sözüyle karşılık verir: هُوَ الطَّهْرُ مَاؤُهُ الْجَلُّ مَيْتَتُهُ “Onun suyu temiz, ölüsü de helâldir.”¹⁸

b. Fiilî Sünnet

Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davranışları ve hareketleriyle ortaya koyduğu sünnettir ki, Kur’ân’da sarih zikredilmemiştir. Meselâ; Kur’ân-ı Kerim’de namaz emredilmiş olduğu ve bazı yerlerinde “Rükû edin, secde edin.” gibi emirler bulunduğu; hatta umumî bazı vakitler zikredildiği hâlde, kesin olarak hangi vakitlerde ve kaç defa namaz kılınacağı.. namazın nasıl eda edileceği.. onun farzları, vacipleri.. ve nelerin namazı bozduğu açıklanmamıştır.

Bütün bu hususlarda, sünneti nazara veren Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): صَلَّى كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي “Beni, nasıl namaz kılıyor görüyorsanız, siz de öyle kılın.”¹⁹ buyurarak, sünnetin hususî teşrî’ine işaret etmişlerdir. Yine, menâsik-i hac mevzuunda; pek çok âlimler bile bu hususta yanılırlar. Ve yanılmışlardır da. Hatta, hac menâsikine dair risaleler yazan âlimler dahi onu delilsiz, rehbersiz yerine getirememişlerdir. Hatta Hz. İmamü’l-Hümmam’ın bile bu hususla alâkalı bir menkıbesini naklederler... İşte, oldukça karışık haccın menâsiki de, tıpkı namaz gibi, yine Efendimiz’in uygulamalarıyla belirlenmiştir.

c. Takrîrî Sünnet

Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashabında gördüğü bazı hoşuna gitmeyen davranışları usûlünce tenkit buyururlardı. Meselâ minbere çıkar ve isim tasrih etmeden, perdeyi yırtmadan: “Cemaate ne oluyor ki, falan şöyle yapıyor?!” diye ikaz ve tembihde bulunurlardı.²⁰ Âişe Validemiz’in ifadeleriyle: Şahsına karşı yapılan kötü muamelelerde son derece müsamahakâr olmasına rağmen, hakkın çiğnendiği yerde, kükremiş aslan gibi, ihkâk-ı hak edinceye kadar kendisini durdurmak mümkün olmazdı.²¹ Bu arada, Efendimiz

(sallallâhu aleyhi ve sellem), bazen de gördüğü davranışları men etmez ve sükutuyla onları tasvip buyururlardı ki, bu da sünnetin takrîrî kısmını teşkil etmektedir.

a. Meselâ; bir defasında iki sahâbi sahrada su bulamadılar ve teyemmümle namaz kıldılar. Bunlardan biri, daha sonra aynı namaz vakti içinde su buldu ve abdest alıp, yeniden namaz kıldı.. diğeri namazını iade etmedi. Sonra ikisi de gelip, durumu Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlattılar. Allah Resûlü: "Suyu bulduğum hâlde, ben namazı iade etmedim." diyene: **أَصَبْتَ السَّنَةَ** "Tam sünnete göre hareket ettin."; "Suyu bulunca, abdest alıp, namazı iade ettim." diyene de: **لَكَ الْأَجْرُ مَرَّتَيْنِ** "Sana da iki mükâfat var."²² buyurdular. İşte bu, takrîrî sünnete girmektedir.

b. Yine, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Benû Kureyza'yı tedibe giderken: "Acele edin, namazı orada kılacağız!" buyurdular. "Acele" sözünden bazı sahâbi: "Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), acele edip Kureyzaoğulları yurduna varmamızı ve namazı orada kılmamızı istiyor..." mânâsını çıkarıp, hemen yola çıktılar ve namazı orada kıldılar. Diğeri bir kısım sahâbi ise, "Hayır, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), acele etmemizi istiyor; yoksa namazı burada da kılabiliriz." mânâsını çıkararak, namazlarını kılıp da gittiler.²³ Mesele Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) götürüldüğünde, her iki grubun yaptığını da tasvip buyurdular. İşte, bu ve benzeri hâdiseler de takrîrî sünnete misal olarak zikredilirler.

2. Kur'ân'da Sünnet

Sünnet, hayatımızın hayatı ve ruhumuz içre de bir ruhtur. Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan da sünneti desteklemekte, desteklemekten de öte, onun İslâm'daki esaslı ve vazgeçilmez yerini tesbit ve tasrih buyurmaktadır. İşte, bu tesbit ve tasrihle alâkalı âyetler:

1. Kur'ân-ı Kerim'de birkaç yerde, birbirinin aynı veya çok az değişikliği lafızlarla şöyle buyrulur: **هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ** "O (Allah) ki, ümmîler içinde kendilerinden bir Resûl ba's buyurdu. (O Resûl), onlara Allah'ın âyetlerini okuyor, onları temizliyor ve onlara kitabı ve hikmeti öğretiyor..."²⁴

Hemen hemen büyük çoğunluğu itibarıyla muhaddisîn ve müfessirîn-i kiram, âyette geçen 'hikmet' kelimesinden 'sünnet'i anlamışlardır. Çünkü, mucize olan Kur'ân-ı Kerim'in içinde gelişigüzel sıkıştırılmış kelimeler, maksada kapalı ifadeler ve gereksiz itnab, yani

yok yere kelime dökme ve sözü uzatma olamayacağından, söz konusu âyet-i kerimede, hikmetten kasıt, kitap veya kitabın bir kısmı olamaz; zira o zaman, hikmet, kitap üzerine atıf yapılmazdı. Evet, burada kitaptan maksat, çok âyetlerde de geçtiği üzere Kur’ân-ı Kerim’dir. Hikmet ise, kitabın icmâlini tafsîl, mübhemini tefsîr, umumî olanını tahsîs ve mutlakını takyîd bâbında, Allah Resûlü’nden şerefsüdûr olan sünnet-i seniyyedir.

2. Bir başka âyet-i kerimede, Allah (celle celâluhu), peygamberlerini onlara itaat edilsin diye gönderdiğini ifade buyurur: **وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِنُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ** “Biz gönderdiğimiz her peygamberi, başka değil, ancak -Allah’ın izniyle kendisine itaat edilmesi için gönderdik.”²⁵

Allah, kendisine itaat edilsin diye peygamber gönderir. Peygambere itaat ise, onun zatından dolayı değil, ferdî-içtimaî, maddî-mânevî aydınlığa vasıta ve vesile olması hasebiyle, Allah’ın memuru bulunması itibarıyla.

Evet: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ** “Ey iman edenler! Allah’a ve Resûlü’ne itaat edin ve O’ndan yüz çevirmeyin.”²⁶

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ “Allah’a itaat edin; Resûl’e itaat edin.”²⁷

Âyetlerde ifade olunan Allah’a itaatle, Resûlullah’a itaat aynı şeyler değildir. Allah’ın emir ve nehiyelerinde Allah’a, Resûlullah’ın emir ve nehiyelerinde, yani O’nun sözlerinde, fiillerinde ve takrîrlerinde de O’na itaat açıkça Kur’ân-ı Kerim’in emridir. Çünkü, Allah’a itaat adına Kur’ân-ı Kerim’in ortaya koyup ve Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ buyurdıkları emir ve nehiyelerin dışında, bir de, müstakillen sünnet eksenli emirler-yasaklar, terğibler-terhibler, teşvikler-tavsiyeler var ki, bütün bunları ifade sadedinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): **أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ** “Şüphesiz, bana kitab ve onunla birlikte bir benzeri, bir misli verildi.”²⁸ buyurmaktadır.

Ayrıca, yukarıda misal olarak getirdiğimiz âyet-i kerimelerde, Allah’a ve Resûlü’ne ayrı ayrı itaat emredildikten sonra: “Resûlullah’tan yüz çevirmeyin!” deniliyor ki, bu da, sünnete ittiba etmemenin, hatta onu hafife almanın ve sorgulamanın bir nevi irtidat olduğunu ifham etmektedir.

3. Bu mevzuyla alâkalı olarak, Kur’ân-ı Kerim’de geçen âyetlerden bazıları da şunlardır:

a. *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ* “Ey iman edenler; Allah’a itaat edin, Resûl’e itaat edin ve sizden olan ulü’l-emre de (içinizden çıkan, inanç, duygu ve düşüncelerinizi paylaşan, acıda, sevinçte, kederde sizinle beraber olan büyüklerinize de) itaat edin.”²⁹

Âyet, Resûlullah’tan sonra gelen emir sahiplerine ve büyüklere itaati bile emrederken, insanlık adına büyükler büyüğü, kendilerine itaat edilmesi emrolunan büyüklerin de büyüğü, melcei, mencei Resûlullah’a itaat etmemek.. Kur’ân dışında O’nun sünnetini, yani mübarek sözlerini, fiillerini kâle almamak ve O’na ayrı bir emretme, yasaklama hakkı ve selahiyetini vermemek, acaba hangi insafla telif edilir?

b. *وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَتَّزِعُوا فَتَنَافُسًا وَتَذَهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا* “Allah’a ve Resûlü’ne itaat edin ve nizâa düşmeyin. Aksi hâlde gevşer, zaafa dûçâr olursunuz; kuvvetiniz, nusretiniz, devletiniz gider; sabredin ha!”³⁰

Bu ilâhî beyan, Allah’a ve Resûlullah’a itaati, nusretin, kuvvetin, birliğin ve devletin kaynağı saymaktadır. Resûlullah’a itaatten uzaklaşıldığı zaman, yani imam bilinmediği veya kâle alınmadığı zaman, tıpkı namaz imamında olduğu gibi, kimin hangi kıbleye döneceği belli olmaz; o hâlde, nizâa düşmemenin yolu, Resûlullah’a itaat ve iktidadır; nitekim, bir başka âyette: “Kendi aranızda nizâa düştüğünüz zaman, Allah’a ve Resûlü’ne götürün!”³¹ buyrulmaktadır.

Hakikat bu iken ve bizi birleştirecek, içtimaî vahdetimizi sağlayacak mercî O ve O’nun sünneti iken, O’nun kudsî âsârını sorgulamanın neye müncer olacağı, acaba hiç düşünülmüş müdür?

c. *قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ* “De ki: ‘Allah’ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin.’”³²

Allah’ı sevmek, Resûlullah’ı sevmek; Resûlullah’ı sevmek de Allah’ı sevmek demektir. Resûlullah sevilmeden Allah sevilemez ve O’nun sünnetine ittiba etmeden, Allah’ı sevme davasında bulunmak, boş bir iddiadır.

ç. *لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا* “Allah’ı ve ahiret gününü uman ve Allah’ı çok zikredip, Allah’la irtibatını kavî tutan ehl-i iman için, doğrusu Resûlullah misal alınacak insandır; O’nda, misal edinme adına çok güzel şeyler

vardır.”³³

Değişik yönlere giden yollarda istikameti bulabilmek ve sırat-ı müstakîmde istikamet üzere yürüyebilmek için, istikameti temsil eden insana ittiba etmek, O'nun sünnetine uymak, yapılması gerekli olan biricik iştir.

d. *فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ* “Hayır, asla! Rabbine andolsun ki, aralarında nizâa bâdî her meselede seni hakem olarak kabul etmedikten sonra, onlar iman etmiş olamazlar.”³⁴

İşte, Peygamber’i en yakından tanıyan bir sahabinin bu mevzudaki anlayışı! Bir gün bir kadın İbn Mesud’a gelerek: “Sen, dövme yapıp yaptıran, yüz tüylerini yolan ve yolduran, dişlerini seyrekletiren ve güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan ve Allah’ın yarattığını değiştiren kadınlara lânet etmişsin.” der. İbn Mesud Hazretleri de: “Bu Allah’ın kitabında var.” buyurur. Kadın: “Yemin olsun ki, ben Mushaf’ın iki kabının arasında ne varsa okudum, böyle bir şey görmedim!” deyince, İbn Mesud (radiyallâhu anh), Allah’ın: *وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا* “Resûl size ne getirdiyse, onu alın ve sizi neden nehyettiyse, ondan kaçının!”³⁵ buyurduğunu okumadın mı?” cevabını verir. Evet, Efendimiz: “Takma saç kullanan, saçına başkasının saçını ekleyen, vücuduna dövme yapan ve yaptıran kadınlara lânet etmiştir.”³⁶

3. Hadis-i Şeriflerde Sünnet

Peygamber Efendimiz’in hadis-i şeriflerinde de sünnetin yerine ve ehemmiyetine işaret olunmuş ve bu mevzu üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Meselâ, Buhârî ve Müslim’in Sahihlerinde Hz. Ebû Hüreyre’den (radiyallâhu anh) rivayet olunan bir hadis-i şerifte: *مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ* “Bana itaat eden, şüphesiz Allah’a itaat etmiştir; bana isyan eden de, hiç şüphesiz Allah’a isyan etmiştir.”³⁷ buyrulmaktadır.

Peygamber’in yolu, Allah’ın yoludur; Peygamber’in izinde bulunmak demek, ilâhî mesajların aydınlık ikliminde yürümek demektir. Dolayısıyla sünneti kabul etmemek, onu hayattan dışlamak veya ona başkaldırmak, Allah’a isyanla aynı mânâyâ gelir.

Allah, insanlar içinden bir insanı seçiyor; ve her şeyi reşha gibi kusursuz ve arızasız aksettirecek nezih bir Ruh’u intihap edip, insanlara mesajını O’nunla gönderiyor; O da, getirdiği bu mesajı yorumlarıyla açıklıyor, önümüze seriyor. Buna karşılık bazı densizler

kalkıp, o Musaffâ Elçi'ye karşı tavır alıyorsa, o zaman bunun adı, ancak ve ancak Allah'a isyan, O'na başkaldırma ve Cehennem'e istihkak kesbetme olur. Çünkü, yine Buhârî'nin rivayet ettiği bir başka hadis-i şerifte Efendimiz bizzat:

كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَأْبَى؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى

“Girmemekte direten müstesna, ümmetimden herkes Cennet'e girer.” buyurmuşlar. Ashab-ı kiramın: “Girmemekte direten kimdir, yâ Resûlallah?” diye sorması üzerine de: “Bana itaat eden Cennet'e girer; bana isyan edense Cennet'e girmemek için inat ediyor demektir.”³⁸ cevabını vermişlerdir.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin, İrbâd İbn Sâriye'den rivayet ettiği bir başka hadis-i şeriflerinde ise Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem):

فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ تَمَسَّكُوا بِهَا وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ

“İçinizden benden sonra yaşayanlar pek çok ihtilaf ve herc ü merç görecektir. Siz sünnetime ve doğruya götüren Raşid Halifelerin (yani Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin) sünnetine sarılın, yapışın. Bunlara dışleryinizle sımsıkı tutunun!” buyurmuşlardır.

Hadisin devamında, yine sünnetin her şey olduğuna ve her şeyi aşan ehemmiyetine işareten: **وَيَاكُمْ وَمُخَدَّنَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ** “Zinhar, sonradan ortaya çıkma işlerden (bid'at) sakının; çünkü, her bid'at dalâlettir.”³⁹ buyrulmaktadır.

Yine, Taberânî'nin rivayet ettiği meşhur bir hadiste:

الْمُنْمَسِكِ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي لَهُ أَجْرُ شَهِيدٍ “Ümmetimin fesadı zamanında (dinin esaslarının sarsıldığı, ümmetin dağılıp parçalandığı ve İslâmî düşüncenin hedmine çalışıldığı bir dönemde) sünnetime, (yol adına getirip ortaya koyduğum disipline) sımsıkı sarılan, hatta onun esaslarından bir tanesini bile ihya eden, şehit sevabı kazanır.”⁴⁰ Hadisin tenkide maruz rivayetinde ise “yüz şehit sevabı kazanır” buyrulmaktadır.⁴¹

Kur'ân'ın ve Resûlullah'ın apaçık ifadeleri karşısında hâlâ kendilerine başka yollar arayanlara, Kur'ân'ın dediği gibi desek, zannediyorum fazla bir şey söylemiş olmayız: **فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ** “Öyle ise nereye gidiyorsunuz?”⁴²

DİPNOTLAR

¹² Müslim, *zekât* 69; Tirmizî, *ilim* 15. (Lafız Müslim'den)

¹³ Bkz.: İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 37; Ali el-Münâvî, *el-Yevakît ve'd-dürer*, 1/228.

¹⁴ İbn Mâce, *mukaddime* 7.

¹⁵ Tirmizî, *vesâyâ* 5; Ebu Davud, *vesâyâ* 6.

¹⁶ İbn Mâce, *ahkâm* 17; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/326.

¹⁷ Buhârî, *zekât* 55; Tirmizî, *zekât* 14.

¹⁸ Tirmizî, *tahâret* 52; Ebû Dâvûd, *tahâret* 41.

¹⁹ Buhârî, *ezan* 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/53.

²⁰ Bkz.: Buhârî, *salât* 70; Müslim, *nikâh* 5.

²¹ Buhârî, *hudûd* 10; Müslim, *fedâil* 77-79.

²² Ebû Dâvûd, *tahâret* 126; Dârimî, *tahâret* 65.

²³ Buhârî, *megâzî* 30; *havf* 5.

²⁴ Cuma sûresi, 62/2.

²⁵ Nisâ sûresi, 4/64.

²⁶ Enfâl sûresi, 8/20.

²⁷ Nisâ sûresi, 4/59; Nûr sûresi, 24/54...

²⁸ Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/130.

²⁹ Nisâ sûresi, 4/59.

³⁰ Enfâl sûresi, 8/46.

³¹ Nisâ sûresi, 4/59.

³² Âl-i İmrân sûresi, 3/31.

³³ Ahzâb sûresi, 33/21.

³⁴ Nisâ sûresi, 4/65.

³⁵ Haşr sûresi, 59/7.

³⁶ Buhârî, *tefsiru'l-Kur'ân* (59) 4; Müslim, *libâs* 120.

³⁷ Buhârî, *ahkâm* 1; Müslim, *imâre* 32-34.

³⁸ Buhârî, *i'tisâm* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/361.

³⁹ Tirmizî, *ilim* 16; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbn Mâce, *mukaddime* 6.

⁴⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 5/315.

⁴¹ Deylemî, *Müsned*, 4/198; Beyhakî, *Kitabü'z-zühdi'l-kebîr*, 2/118.

⁴² Tekvir sûresi, 81/26.

B. SÜNNETİN FONKSİYONU

Sünnetin Kur’ân-ı Kerim’den ayrı bir teşrî kaynağı olmasının ve Kur’ân gibi bazı şeyleri helâl, bazı şeyleri de haram kılarak, farz, vacip, sünnet, müstehap, mübah, âdâp, mekruh, müfsid adına ölçüler koymasının yanı sıra, Kur’ân-ı Kerim’in mücmelini tafsîl, mübhemini tefsîr, umûmunu tahsîs ve mutlakını takyîd fonksiyonu da vardır. Şimdi, bazı misallerle bu hususu da kısaca açıklamaya çalışalım:

1. Sünnetin Kur’ân’ı Tefsîri

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

“İman ettiler ve imanlarına zulüm karıştırmadılar: İşte, emniyet onlar içindir ve onlar, hidayete ermişlerdir.”⁴³ âyeti nazil olunca, ashab, had bilmemezlik ve insanın, hak ve hakikatin dışına taşması demek olan zulmün mânâsını çok iyi bildiklerinden endişeye düştüler ve Resûlullah’a gelerek:

“Hangimiz var ki, zulmetmemiş olsun?” dediler. Bunun üzerine de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), şu açıklamada bulundular: “O sizin zannettiğiniz gibi değil; O, Hz. Lokman’ın oğluna dediği gibidir.”: لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ “(Oğulcuğum) Allah’a şirk koşma; muhakkak ki şirk, büyük bir zulümdür.”⁴⁴

Allah Resûlü’nün bu yorumundan anlıyoruz ki, buradaki zulüm, mücerret bir haddini bilmemezlik, bir tecavüz değil, o şirk buudlu bir haksızlık. Eğer Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), âyete böyle bir yorum getirmemiş olsalardı, biz buradaki bu mübhemini altından ebediyen kalkamayacaktık. Âişe Validemiz ve İbn Mesud Hazretleri: حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى “Namazlara devam edin (namazları hassasiyetle takip edin ve kusursuz kılın); salât-ı vustâyı da.”⁴⁵ âyetindeki “salât-ı vustâ” (orta namaz)’dan maksadın ‘ikinci namazı’ olduğuna kâildirler. O kadar ki, Âişe Validemiz, âyeti âdetâ: حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَصَلَاةِ الْعَصْرِ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ şeklinde kabul etmektedir. Hizmetçisine, kendisi için bir mushaf yazmasını emretmiş ve “Bu âyete geldiğinde beni haberdar et!” diye de tembihde bulunmuştu. Sıra o âyete gelince: حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَصَلَاةِ الْعَصْرِ şeklinde yazdırmış ve: “Resûlullah’tan böyle işittim.”⁴⁶ buyurmuştu. “Salât-ı vustâ” konusunda değişik tefsirler varsa da, Hz. Âişe ve İbn Mesud, bunun

kesinlikle ikinci namazı olduğu kanaatindedirler.

2. Sünnetin Mücmeli Tafsîl Etmesi

Sünnet-i seniyye, pek çok mübhemi tefsîr etmesinin yanı sıra, pek çok mücmel meseleleri de tafsîl etmiştir.

1. Meselâ Kur’ân-ı Kerim’de: **أَقِيمُوا الصَّلَاةَ** “*Namazı ikâme edin!*” diye emredilir; fakat, namazın nasıl kılınacağı açıklanmadığı gibi, ne zaman kılınacağı da açıklanmaz. Vâkıa, bazı müfessirîn-i kiram, (Allah’ın rıdvânı üzerlerine olsun):

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرْفِي النَّهَارِ وَرُفَاً مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ

“*Gündüzün iki tarafında ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namaz kıl. Çünkü güzel işler, kötülükleri giderir.*”⁴⁷ âyetinden beş vakti istinbat etmekteyseler de: **إِنَّ الصَّلَاةَ** “*Namaz, mü’minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı bir farzdır.*”⁴⁸ âyetinde ifade olunduğu üzere, mü’minler üzerine belli vakitlerde farz kılınan namazın hususî vakitlerini sünnet-i seniyye tayin etmiştir. Bununla alâkalı bir hadis-i şerifte, vakitlerin belirtilmesinin semavî ve Cibril (aleyhisselâm) vasıtasıyla olduğunu öğreniyoruz:

“*Cibril (aleyhisselâm) bana Kâbe’nin yanında iki defa imam oldu. Birincide, zeval vaktinde gölge, na’linin tasması kadar olduğu zaman öğleyi, her şeyin gölgesi kendi boyu kadar olunca ikindiye, oruçlu orucunu bozduğu vakitte akşamı, şafak kaybolduğunda yatsıyı ve oruçluya yemek içmek haram olduğu vakitte ise sabah namazını kıldı. İkincide ise, öğle namazını her şeyin gölgesi kendisinin bir misli olduğunda, ikinci namazını iki misli olduğunda; akşamı evvelki vaktinde (yani daha önce kıldığı vakitte), yatsıyı gecenin sülüsüne (üçte biri) doğru ve ortalık iyice aydınlandığı vakit de sabah namazını kıldı. Sonra da bana dönüp, ‘Yâ Muhammed, senden önceki enbiyânın vakti budur ve namaz vakti, işte bu iki vakit arasındır.’ dedi.*”⁴⁹

Allah Resûlü, namaz vakitlerini bu şekilde ümmetine talim buyurduğu gibi, namazın farzları, vacibleri, müstehabları, mekruhları, müfsidleri, rükûu, sücûdu, kıraati, tahiyâtı ve selâmla namazdan çıkılmasında biricik kaynaktır. Evet, mücmel olarak gelen,

“Namazı ikâme edin!” emrinin mufasssılı ve müfessiri O’dur. O bu büyük ve bu arîz tafsilâtı yaptıktan sonra, Buhârî’nin rivayet ettiği hadiste şöyle buyurur: **صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي** **أَصْلِي** “Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız, işte öyle kılın.”⁵⁰ Eğer Kur’ân-ı Kerim, sünnetteki şekliyle namazın tafsîline girişseydi, sadece namaza ait meseleler şimdikininkin birkaç katı şişerdi. Kur’ân, bunları ilâhî maksatları gerektiği gibi anlayacak o büyük fetanete bırakmış ve O da, vahy-i gayr-i metlûvle bize gereken tafsîlde bulunmuştur; aklın akli aşmışlığı, akla kapalı olan yerleri ilhamla aydınlatmışlığı demek olan fetanetiyle yapmıştır bunları.

Namaz gibi, hac menâsikini tafsîl eden de yine sünnettir. Vâkıa Kur’ân-ı Kerim, bir iki yerde meseleyi ele almış ve bir hayli izah etmiştir ama, bu yerlerde anlatılan menâsik-i haccın sadece bir kısmıdır. Hac menâsiki büyük çoğunluğu itibarıyla, sünnetle tafsîl edilmiştir ve bu menâsikin hadis yörüngeli olanı, Kur’ân’la anlatılanın kat katıdır. O, hayatında bir defa hac yaptı. “Veda veya Veda Haccı” denilen ve ashabıyla müvâdeayı (vedalaşmayı) ifade eden bu haccında O, bizzat bindiği merkûbun üzerinde ve herkesin görebileceği şekilde menâsiki îfâ buyurdu. Rehber-i Küll ve Mukteda-yı Ekmel olarak, her şeyi hem söyledi hem de fiilen gösterdi. O kadar ki, oruçlu olup olmadığını iş’âra varıncaya kadar, haccın bütün menâsikini gözler önüne serdi. Sonra da: **خُذُوا مَنَاسِكَكُمْ** “Menâsikinizi alın.”⁵¹ diyerek söz ve davranışlarının teşrîdeki yerine dikkati çekti. Şüphesiz, Kur’ân-ı Kerim, eksik gelmemişti ama, Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile, yani tebliğcisi ve müfessiri ile kendisini insanlara takdim edecek, anlatacak, haşiyelere açık bir derinlikle gelmişti.

3. Sünnetin Bazı Hükümleri Tahsîsi

Kur’ân-ı Kerim’de mirastan umûmi olarak bahsedilir ve: **يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ** **حَظِّ الْأُنثَىٰ** “Allah size çocuklarınız hususunda vasiyette bulunuyor.” (Hakikî mânâsı itibarıyla, farz kılıyor): Erkeğe, iki kadının payı kadar vardır (yani, erkeğe iki, kadına bir hisse verilir).⁵² buyrulur.

Umûmî mânâda, nebi olsun veli olsun, safiy olsun mukarreb olsun, herkes bu âyetin şümûlüne dahildir. Ancak, Efendimiz’in rihletlerinde, kızı Hz. Fatıma, Hz. Ebû Bekir’den babasının mirasını almaya geldiğinde, Resûlullah’ın Halifesi (radiyallâhu anh) kendisine, Resûlullah’tan duyduğu şu hadis-i şerifi okudu: **إِنَّا مَعَشَرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورَثُ، مَا تَرَكَنَاهُ صَدَقَةٌ** “Biz

peygamberler topluluğu geriye miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız, ancak sadakadır.”⁵³ Bu hadis-i şerifiyle Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kur’ân’ın umûmî bir hükmünü tahsîs etmiş olmaktadır.

Aynı şekilde: **الْقَاتِلُ لَا يَرِثُ** “Kâtil mirasçı olamaz.”⁵⁴ hadisi de, kâtilin mirasçı olamayacağını, meselâ, babasını öldürenin babasından, amcasını öldürenin amcasından, dayısını öldürenin dayısından, kardeşini öldürenin de kardeşinden miras alamayacağını hükme bağlayarak, Kur’ân-ı Kerim’in mirasla alâkalı umumî hükmünü bu noktadan tahsîs etmiştir.

4. Sünnetin Bazı Ahkâmı Takyîdi

Sünnet, Kur’ân-ı Kerim’in mutlakını takyîd eder. Meselâ, Kur’ân-ı Kerim’de: **وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ** “Erkek ve kadın hırsızın, yaptıklarının karşılığında bir ceza ve Allah’tan ibret verici bir ukûbet olmak üzere ellerini kesin!”⁵⁵ buyrulur.

Bu mutlak bir emirdir. Ancak, hangi şartlarda ve ne miktarda hırsızlığın böyle bir ceza ile tecziye edileceği açık olmadığı gibi, elin neresinden kesileceği de açıkça belirtilmemektedir. Kur’ân-ı Kerim’in abdest âyetinde: “Ellerinizi dirseklerinize kadar yıkayın.”⁵⁶ buyrulur, kolun en azından dirseklere kadar olan kısmı “el” kelimesinin şümûlüne dahil edilmektedir.

İşte, hırsızlık suçu karşısında elin neresinden kesileceğini bize anlatan ve bu şekilde Kur’ân-ı Kerim’in mutlak bir hükmünü takyîd eden de yine sünnet-i mütahharadır: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), tecziye için kendisine bir hırsız getirildiğinde, elini mafsaldan keserek, “el kesme” şeklinde gelen mutlak emri takyîd etmiştir.

Keza: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ** “Mallarınızı aranızda (çalıp çırparak, ihtikârla, irtişâyyla, riba ile) bâtil bir surette yemeyin; ancak anlaşma ve karşılıklı rızaya dayalı ticarî mübadeleyle yiyin.”⁵⁷ âyetini de, yine sünnet-i mütahhara bir hususta takyîd etmiş; “Meyveleri, tam belirli hâle gelinceye kadar satmayın.”⁵⁸ diyen Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), âyette anlatılan hususa ayrı bir kayıt daha getirmiştir.

Başta da ifade ettiğimiz gibi, sünnet-i seniyye Kur'ân'da bulunmayan hükümler koyma noktasında müstakil teşrî'e esas olduğu gibi ki; ehlî merkeplerin etinin haramlığı, yırtıcı hayvanların etlerinin yenemeyeceği ve bir kadının halası veya teyzesi üzerine nikâh edilemeyeceği gibi şer'î hükümler, bu cümledendir.

Kitabın yanında, başlı başına müstakil bir teşrî kaynağı olarak sünnet, Kur'ân-ı Kerim'in inmeye başladığı andan itibaren fonksiyonunu icraya başlamış ve hep Kur'ân'la içli dışlı olmuştur. Ne var ki, dünden bugüne cumhur-u ümmet ve ulemâ tarafından böyle kabul edilegelmiş olan sünnet, Yunan felsefesinin tesiriyle Nazzam gibi birtakım Mutezile imamları ve daha sonra da garazkâr ve İslâm'ı temelinden dinamitlemeye çalışan bir kısım batılı müsteşrikler, bu dupduru kaynağı kendilerince hep bulandırmaya çalışmışlardır. Ne yazık ki, bir iki asırdır batı ve müsteşrikler karşısında aşağılık duygusuna kapılan birtakım Müslüman ilim adamları da, meseleye böyle bir kompleks içinde yaklaşarak, kısmen müsteşriklerin oyununa gelmiş ve hatta sünneti sorgulamaya kalkışmışlardır. Ancak, din-i mübin-i İslâm adına, Kitab ve Sünnet adına selef-i salihînin çalışmaları ve çalışmalarının semeresi sayılan bıraktıkları eserler, o kadar muhteşem ve parlaktır ki, sünnete bulaştırılmaya çalışılan lekelerin, bu dupduru kaynak üzerinde hiçbir tesiri olmayacaktır.

DİPNOTLAR

⁴³ En'âm sûresi, 6/82.

⁴⁴ Lokman sûresi, 31/13; Buhârî, *tefsir* (31) 1.

⁴⁵ Bakara sûresi, 2/238.

⁴⁶ Tirmizî, *tefsiru'l-Kur'ân* 2.

⁴⁷ Hûd sûresi, 11/ 114.

⁴⁸ Nisâ sûresi, 4/103.

⁴⁹ Tirmizî, *mevâkîf* 1; Ebû Dâvûd, *salât* 2.

⁵⁰ Buhârî, *ezan* 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/53.

⁵¹ Nesâî, *menâsik* 220; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/318, 366.

⁵² Nisâ sûresi, 4/11.

⁵³ Buhârî, *i'tisâm* 5, *humus* 1; Müslim, *cihad* 49-52; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/463.

⁵⁴ Tirmizî, *ferâiz* 17; Ebû Dâvûd, *diyât* 18.

⁵⁵ Mâide sûresi, 5/38.

⁵⁶ Bkz.: Mâide sûresi, 5/6.

⁵⁷ Nisâ sûresi, 4/29.

⁵⁸ Buhârî, *büyû* 82; Müslim, *büyû* 49-56.

7. SUNNETİN TESBİTİ

İslâm'ın iki muhteşem, temel esaslarından biri olarak sünnet-i seniyye: “*Şüphesiz Zikri Biz indirdik ve şüphesiz Biziz onun koruyucuları. Biziz onu koruyacak.*” âyet-i celîlesinin⁵⁹ şümüllü mânâsına dahil olarak, Kur'ân'la birlikte tesbit edilmiş, yazılmış, ezberlenmiş ve hiçbir tağyîr ve tebdîle uğramadan günümüze kadar da gelmiştir. Şimdi, bu kutlu hâdiseyi sebep, seyir ve hususiyetleri içinde ele almaya çalışacağız:

A. SÜNNETİN TESBİTİNİN ZARURÎ OLUŞU

Sünnet, Allah Resûlü'nün hayatıdır; İslâm'ın yaşanma şekli, Allah'ın ve Resûlü'nün ahlâkıyla ahlâklanma modelidir. Allah (celle celâluhu), habîbi ve Resûlü Hz. Muhammed Mustafa'ya (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Sözü sen söyle, sikkeyi sen bas, turrayı sen kes, mührü sen vur ve insanların önünde sen dur!” demiş ve O'nu, yolların ayırımında, bütün insanlara doğruyu göstermekle tavzif buyurmuştur. O da, bunu sözleri, fiilleri ve takrîrlerinden müteşekkil sünnet-i seniyyesiyle yapmıştır ve yapmaktadır.

Sünnet, Resûlullah'a açılan bir penceredir.. ve o her asırda her şahsa uzanan ve üzerinde yürünmekle İslâm'ın yümn ve bereketine ulaşılan kutlu ve mübarek bir yoldur. Nerede samimî bir kalb “Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)!” derse, tıpkı bir televizyon ekranı gibi O'nun mir'ât-ı ruhuna Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) tecellî eder ve “Nedir istediğin, söyle?” der. Evet O, hadisinin, sünnetinin takrir edildiği, halkalar teşkiliyle müzakere olunduğu her yerde ruhen hazırdir.

DİPNOTLAR

⁵⁹ Hicr sûresi, 15/9.

B. SÜNNETİN TESBİTİNE TESİR EDEN ÂMİLLER

Sahabe, sünnetin ehemmiyetini çok iyi kavramıştı. Çünkü, Kur’ân-ı Kerim, Allah Resûlü’ne iniyor, O’nun tarafından tebliğ ediliyor, açıklanıyor ve yaşanıyor ki, anlamının bütün faktörleri mevcuttu.

1. Kur’ân’ın Sünnete Teşviki

(Farz, vacib, sünnet, müstehab, âdâb adına) Resûl size ne getirmişse onu alın ve sizi neden menediyorsa, ondan da kaçının.”⁶⁰ buyuruyordu.

Âyette geçen ve meçhul şey ifade eden **مَا** ism-i mevsûlüyle ister vahy-i metlûv adına Kur’ân olsun, isterse vahy-i gayr-i metlûv adına kudsî hadis ve hadis olsun, Resûl’ün getirip tebliğ ettiği her şeyi, **ف** edatıyla da, bunlara behemehal ittiba ve itaatin vacib olduğunu ortaya koyuyordu. Aynı şekilde, ister Kur’ân yoluyla, isterse içtihatları, yorumları ve tefsirleriyle Allah Resûlü’nün nehyettiği her şeyden de kaçınılması gerektiği sarâhatini veriyordu ki, âyetin devamında: “Allah’tan korkun!” diyerek, bunun bir takva meselesi olduğunu ve kılı kırk yaran bir hassasiyetle görülüp gözetilmesi gerektiğini hatırlatıyordu.

Sahabe bunu çok iyi anlıyor ve Resûlullah’ın her sözüne, her fiil ve takrîrine uymakla takvanın kazanılabileceğini, yani Allah’ın vikayesine girilebileceğini düşünüyor ve hayatını hep O’nun vesâyetinde sürdürüyordu. Zaten, âyetin sonu ki: “Şüphesiz, Allah’ın ikâbı çok şiddetlidir!” tehdidini de gündeme getirdiğinden, sahabe gibi kurbet kadrosunun böyle bir riske girmeleri asla söz konusu olamazdı.

Keza: *“Şüphesiz, Resûlullah’ta sizin için, Allah’ı ve ahiret gününü uman ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir misal vardır.”*⁶¹ âyet-i nurefşânî, şu eğri büğrü yollarda, şu binbir badire içinde, şu iç içe handikaplar ağında ve gaileli yürüyüşte ancak Resûlullah’ın sünnetine temessükle sahil-i selâmete çıkılabileceğini ilan ediyordu ki, O’nu bulan ve uğruna seve seve can veren sahabe-i kiram hazeratı, ancak O’nun gemisine binmekle kurtulacağını ve ötelerde O’nun gözlerinin içine bakılıp, O’nun işaretlerine göre hüküm verileceğini, kendisine: “Bunlar için sen ne diyorsun yâ Muhammed?” diye sorulduğunda, O’nun, başını yere koyup: “Ümmetî! Ümmetî!” diye onları isteyeceğini ve kendisine Huzur-u İzzet’ten hitap tecellî edip: *“Yâ Muhammed, kaldır*

başını, iste verilecek, şefa et kabul olacak!”⁶² denileceğini çok iyi biliyorlardı ve âdeti, ellerindeki Cennet’e girme varakalarını O’na vize ettirir gibi, O’nun kapısına yöneliyor.. berzahta, mahşerde, sıratı O’nun tanımadığı kişilerin takılıp yollarda kalacağından derin endişe duyuyorlardı.

Bu itibarla, O’nun attığı her adımı, her hareketi, söylediği her sözü yüz işmizazlarına, tebessümlerine ve el işaretlerine varıncaya kadar takip ediyor, belliyor, yaşıyor ve naklediyorlardı. Zaten, bizzat O’nun fem-i mübarekinden şu müjdeyi de işitmişlerdi ki, başka türlü hareket etmeleri de mümkün değildi:

“نَضَرَ اللهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ غَيْرَهُ” *Allah, bizden bir söz işitip onu muhafaza edenin ve sonra da bir başkasına tebliğ edenin yüzünü (bazı yüzlerin ağarıp, bazılarının kararacağı günde) ak etsin ve güldürsün!”⁶³*

Bir başka rivayette ise: *“نَضَرَ اللهُ عَبْدًا سَمِعَ مَقَالَتِي فَوَعَاهَا ثُمَّ بَلَّغَهَا عَلَيَّ”* *Allah, benim sözümü işitip, belledikten, (ruh ve vicdanının kültürü hâline getirip, mahiyetiyle bütünleştirdikten) sonra, onu tebliğ edenin yüzünü ak etsin ve güldürsün!”⁶⁴*

2. Resûlullah’ın Teşviki

.3

Yukarıdaki hadisinde de görüldüğü üzere Efendimiz, sünnetinin belenmesini ve başkalarına tebliğ edilmesini teşvik ediyor ve böyle yapanlara da duacı oluyordu. Çünkü, vazifesinin ve getirdiği dinin temâdisi ancak bununla mümkün olabileceği gibi, insanların kurtuluşu da buna bağlıydı.

Mekke’nin fethinden az önce, Rabîa kabilesinden Abdü’l-Kays heyeti Resûlullah’a gelerek: “Yâ Resûlallah, biz sana çok uzak mesafelerden geliyoruz. Aramızda Mudar kâfirlerinden falan kabile var. Bu yüzden de haram ayların dışında sana gelmemiz mümkün değil. Bize kısaca bir şeyler emret de, arkada bıraktıklarımıza haber verelim, verelim de o sebeple biz de Cennet’e girelim!” dediler.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onlara bazı şeyler emretti, bazı şeyleri de yasakladı ve sözlerini şöyle bağladı: *“اِحْفَظُوهُ وَأَخْبِرُوا بِهِ مَنْ وَرَاءَكُمْ”* *“Bunları hıfzedin ve arkanızdakilere de haber verin!”⁶⁵*

Yine, Veda Hutbesi’nin sonunda: *“(Sözlerimi) Burada bulunan, bulunmayana*

tebliğ etsin.”⁶⁶ buyurdıkları gibi, sahih bir hadislerinde de, bildiği bir şeyi gizleyip tebliğ etmeyi. *“Bir kimseye bildiği bir şeyden sorulur da, o da bunu gizlerse, kıyamet günü kendisine ateşten bir gem vurulur.”*⁶⁷ şeklinde tehdit etmişlerdi. Sahabe-i kiram, sünnetin kıymetini takdir ettikleri gibi, onu tebliğ ve nakletmenin ehemmiyet ve lüzumuna da çok iyi inanmışlardı. Onlar Efendimiz’in teşvikleri karşısında coşup, tehditleri karşısında ürpermenin yanında bizzat Kur’ân-ı Kerim’in, bildiğini ketmedenlere tehditlerini de öyle anlıyor ve bu değişik saiklerle sünnetin neşrine fevkalâde ihtimam gösteriyorlardı.

Evet onlar: *“إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ تَمَنَّا قَلِيلًا أَوْلَانِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ شُـٰٔٔهِسَ، اللَّهُ ’ın kitabdan indirdiğini gizleyen ve onu az bir paha karşılığı satanlar var ya, işte onlar, karınları dolusu ateşten başka birşey yemezler.”*⁶⁸ gibi âyetlerin şiddetli tehditlerini de iliklerine kadar duyuyor, hissediyor ve kitabı da sünneti de hakkıyla belleyip, hakkıyla eda etmeye ve başkalarına tebliğe çalışıyorlardı.

Ayrıca Efendimiz, Kur’ân’ı talim ettiği gibi, kendi sünnetini de aynı titizlikle talim buyururlardı. İbn Mesud Hazretleri: “Bize, Kur’ân âyetlerini talim eder gibi, Tahiyât’ı da talim ederdi.”⁶⁹ bir başka sahabi de: “Kur’ân âyetlerini talim eder gibi, istihâre duasını talim ederdi.”⁷⁰ demektedir.

Allah Resûlü, söylediklerini herkes bellesin diye ağır ağır konuşur ve söylediği şeyleri ekseriya üç defa tekrar ederdi... Bu hususta Hz. Âişe Validemiz (radıyallâhu anhâ): “Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), sözü -sizin birbirinize zincirleme söylediğiniz gibi değilayra ayıra söylerdi; saymak isteyen, O’nun kelimelerini sayabilirdi.”⁷¹ der.

O, bununla da kalmaz, ashabına sunduğu her şeyin, bir araya gelinip karşılıklı gözden geçirilmesini ve müzakere edilmesini teşvik ederlerdi. Bu mevzu ile alâkalı bir hadis-i şeriflerinde meselenin ehemmiyetine parmak basarak şöyle buyururlar:

وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ، يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ غَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَخَفَّتْ نُهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ

*“Herhangi bir cemaat, Allah’ın evlerinden bir evde toplanır, Allah’ın kitabını tilâvet eder ve aralarında onu müzakere mevzuu hâline getirirlerse, şüphesiz üzerlerine huzur ve sekîne iner, rahmet kendilerini kaplar, melekler onları kuşatır ve Allah Teâlâ onları nezdindeki hayırlı topluluk arasında zikreder.”*⁷²

Resûlullah Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu şekilde değişik hadisleriyle ashabını Kur'ân ve Kur'ân'ın tefsiri mahiyetindeki sünnetini belleme ve müşterek mütalâa etme mevzuunda devamlı teşvik buyurmuşlardır.

4. Sahabe-i Kiramın İştiyakı

Allah Resûlü'nün ashabı, gerek kitabı, gerekse sünneti öğrenme, müzakere etme ve nakletme hususunda alabildiğine hâhişkâr idiler. Evet, onlar, kendilerini bir ateş çukurunun kenarında yakalayıp, berd ü selâma çıkararak Allah Resûlü'nün, hayat veren o nurlu sözlerini, fiillerini, takrîrlerini belliyor ve bunları sürekli aralarında müzakere ediyorlardı. Bu hususta Enes b. Mâlik:

كُنَّا نَكُونُ عِنْدَ النَّبِيِّ فَنَسْمَعُ مِنْهُ الْحَدِيثَ فَإِذَا فُئِمْنَا تَذَاكُرْنَا فِي مَا بَيْنَنَا

“Biz, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında otururken, O'ndan bir söz işitir, yanından ayrılınca da, onu aramızda anar ve müzakere ederdik.”⁷³ demektedir. Aynı şekilde, bilhassa Suffe Ashabı, gecelerini namaz kılarak, Kur'ân okuyarak ve ders yaparak geçirirlerdi; o kadar ki, bazen yetmişinin birden, bir muallimin etrafına toplanıp, sabaha kadar ders gördükleri olurdu.

Bir de bu ışık topluluğu Efendimiz'den aldıkları:

مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا، لَمْ يَأْتِهِ إِلَّا لِحَيْرٍ يَتَعَلَّمُهُ أَوْ يُعَلِّمُهُ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“Benim bu mescidime gelen hayır için, hayrı öğrenmek veya öğretmek için gelir. Böyle bir kişi, Allah yolunda mücahede eden kişi mevkiindedir.”⁷⁴ gibi teşviklerle, O'ndan öğrenip bellediği her şeyi, bir ibadet neşvesi içinde başkalarına taşıyor ve bu kevserden herkesin yararlanmasını istiyorlardı. Hem de sadece erkekler değil, kadınlar bile aynı hâhişkârlığı gösteriyor ve erkeklerden geri kalmamaya çalışıyorlardı.

Kadınlar, namazda erkekler ve çocuklardan sonra saf bağladıklarından, çok defa Efendimiz'in söylediklerini duyamıyorlar, hatta mescidi bütünüyle erkekler doldurunca da dışarıda kalıyorlardı. Bundan ötürü kaç defa gelip: “Yâ Resûlallah, sözlerini dinlemek için, erkeklerden bize yer kalmıyor. Bize ayrı bir gün tahsis buyursanız.”⁷⁵ diye ricada bulunuyorlardı. Efendimiz de bunların ricasını kırmıyor ve onların herhangi bir günde, herhangi bir yerde toplanmalarını emir buyurarak, kendilerine gerekli hususları talim ediyorlardı.

Ezvâc-ı tâhirât, kadınlık âleminin muallimeleriydiler. Sabah-akşam Resûlullah'la beraber olan bu nezih kadınlar, Kur'ân'dan, sünnetten öğrendikleri şeyleri, kadınlık âlemine intikal ettiriyorlardı. O'ndan duyduklarını, gelecek nesillere intikal ettirmek için, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), mübarek solukları sürekli onların ruh ciğerlerine doluyordu. Bu soluklar, Hz. Safiyye Validemiz'le ta Hayber'e, Meymûne Validemiz'le Âmir İbn Sa'saağulları'na, Ümmü Seleme ile Mahzumoğulları'na, Ümmü Habîbe ile Emeviler'e, Hz. Cüveyriye ile de Mustalikoğulları'na gidip ulaşıyordu.

Bu pâkize kadınlar, Allah Resûlü'nden her gün öğrendikleri yeni yeni şeyleri kendi kabileleri arasında naklediyorlar ve mevkilerinin gerektirdiği mürşidelik, muallimelik vazifelerini bihakkın yerine getiriyorlardı. Bu değişik kabileler de, Efendimiz'in hane-i saadetlerinde bulunan "Ezvâc-ı Tâhirât" nam temsilcileriyle şeref duyuyor ve iftihar ediyorlardı.

4. İz Bırakan Sözler ve Unutulmayan Hâdiseler

Resûl-i Ekrem, çok defa öylesi hâdiseler münasebetiyle ve öyle şartlar altında irad-ı kelâmda bulunuyorlardı ki, o şartlarla koordinatlanan sözlerin bellememesi ve bellendikten sonra da unutulması mümkün değildi. Hâdiseler, her zaman hatırlanacak ve kendilerini hissettirecek ağırlıkta idi.. ve her hatıra gelişlerinde de onlar vasıtasıyla irad edilen sözlerin tahatturuna vesile oluyorlardı.

Şimdi, bu hususla alâkalı birkaç misal arzedelim:

1. Allah Resûlü'nün mânevî kardeşi Osman İbn Maz'un vefat etmişti. Allah Resûlü, herhangi bir cenaze için fazla ağlamazdı ama, Hz. Hamza (radiyallâhu anh) gibi, Osman İbn Maz'un için de çok ağlamıştı. Hatta denebilir ki; onu su ile yıkamadan önce, Cennet kevserlerinden daha değerli olan kendi gözyaşlarıyla yıkamış ve aynı zamanda eğilip, mübarek dudaklarını onun alnında gezdirmişti. Bütün bunları gören bir kadın: "Ne mutlu sana Osman, Cennet'te bir kuş oldun!" deyince de, hemen tavrını değiştirmiş ve o kadına dönerek: "*Ben peygamberim, kendime ne olacağını bilmiyorum; sen ne biliyorsun?*" demişti ki, insan üzerinde şok tesiri yapan böyle bir hâdisenin ve hele bu hâdisе münasebetiyle Allah'a karşı birini temize çıkarmanın kimseye düşmeyeceği: "Vallahi, bundan böyle kimseyi tezkiye etmem!"⁷⁶ diyen o kadın ve orada bulunan diğer sahabilerin unutmasına imkân var mıdır.

2. Hem meselâ; Uhud Savaşı'nda Kuzman, çok iyi savaşmış ve kendini bomba gibi müşrik topluluklara çarpmış ve çarptığı her topluluğu da darmadağın etmişti. Onun böyle civanmertçe savaştıktan sonra öldüğünü görenler, şehit olduğuna hükmetmişlerdi. Buna karşılık Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise: “Hayır, o Cehennem'dedir!” buyurmuşlardı. Neden sonra yanına gelen biri, yaralarının acısına dayanamayarak intihar ettiğini; veya ondan: “Ben, dinim için değil, sadece soy gayretiyle savaştım.” sözlerini işitecek ve işin perde arkasını anlayacaktı. Şimdi, Uhud Savaşı anıldıkça bu hâdiseyi ve Resûlullah'ın bu münasebetle irad buyurdıkları: “Allah, bu dini bir fâcirle de teyit eder.”⁷⁷ sözünü hatırlamamak mümkün mü?

3. Emîrü'l-mü'minîn, halife-i rûy-i zemin Hz. Ömer İbnü'l-Hattab naklediyor:

لَمَّا كَانَ يَوْمَ حَيْبَرَ أَقْبَلَ نَفَرٌ مِنْ صَحَابَةِ النَّبِيِّ فَقَالُوا: فَلَانٌ شَهِيدٌ، فَلَانٌ شَهِيدٌ. حَتَّى مَرُّوا عَلَى رَجُلٍ فَقَالُوا: فَلَانٌ شَهِيدٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: كَلَّا، إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ، فِي بُرْدَةٍ غَلَّهَا أَوْ عَبَاءَةٍ. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: يَا ابْنَ الْخَطَّابِ! إِذْهَبْ فَنَادِ فِي النَّاسِ أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُونَ

“Hayber günü, Resûlullah'ın ashabından birkaç kişi gelerek: ‘Falan şehit, falan şehit.’ dediler. Sonra, (vurulup yere düşmüş) birine rastlayıp, ‘Falan da şehit olmuş.’ diye söylendiler. İşte o zaman Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) müdahale etti ve: ‘Hayır, ben onu ateşte gördüm; çünkü o, daha taksim edilmeden ganimet malından bir bürde almış.’ açıklamasında bulundu ve sonra da bana: ‘Ey Hattaboğlu, halkın arasına gir ve: ‘Cennet’e mü’minlerden başkası; yani inanan, iman ve emniyetin temsilcisi olanlardan başkası giremez.’ diye seslen.’ buyurdu.”⁷⁸

Evet, şehit dendikçe, Hayber'den söz açıldıkça, ganimetlerden bahsedildikçe ve Cennet'e gireceklerin vasıfları söz konusu edildikçe, sahabe, hep bu vak'ayı ve bu vak'a münasebetiyle irad buyurulan hadis-i şerifi nasıl hatırlamamazlık eder ki?

Evet, hadis-i şerifler ve sünnete ait kudsî hakikatler, hâdiselerle öylesine, zihinlere, ruhlara perçinleniyordu ki, aradan yıllar ve yıllar geçse de onların hafızalarından silinmesi mümkün değildi. Evet onlar, duyduklarını unutmadılar. Aksine ruhlarının derinliklerine işlediler, dimağlarına nakşettiler ve hiçbir şey eksiltmeden gelecek nesillere aktardılar.

4. Sahabe-i kiram, Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı fevkalâde edeptiydi.. ve bu edepi de mârifetleriyle mebsûten mütenasipti. Bazen O'na birşey sormaya bile hayâ ederlerdi de O huzurun edebini bilmeyen birisi gelsin, bir şey sorsun diye beklerlerdi.

Derken bir gün, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzurunda otururlarken bir bedevî, (Dımam b. Sa'lebe) içeri girdi ve bir hayli kabaca: "Hanginiz Muhammedsiniz?" dedi. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashabı arasında sırtını bir yere dayamış oturuyordu ve sahabe: "İşte, şu sırtını duvara dayamış olan beyaz tenli insan!" diye karşılık verdi. Adamcağız, bu defa: "Ey Abdülmuttalib'in oğlu!" diye hitab etti. Efendimiz: "*Seni dinliyorum.*" buyurdular. Adam: "Sana bazı şeyler soracağım; ama, soracaklarım pek ağırdır, sakın gönlün benden incinmesin!" dedi. Efendimiz de: "*Aklına geleni sor!*" buyurunca, Dımam: "Senin ve senden evvelkilerin Rabbi aşkına söyle: Allah mı seni bütün bu halka peygamber olarak gönderdi?" Efendimiz: "*Evet!*" buyurdu. "Allah aşkına söyle, bir gün bir gece içinde beş vakit namaz kılmayı sana Allah mı emretti?" Efendimiz: "*Evet!*" cevabını verdi. Adam, orucu, zekâtı da aynı şekilde sorup, hep "*Evet!*" cevabını aldıktan sonra: "Sen Allah'tan ne mesaj getirdinse, ben ona iman ettim. Kavmimin geride kalanlarına da elçiyim. Ben, Sa'd b. Bekr kabilesinden Dımam b. Sa'lebe'yim." açıklamasında bulundu.⁷⁹

Şimdi, bu vak'ayı ne Dımam b. Sa'lebe'nin, ne kavminin, ne de o gün mecliste bulunup da, önce onun saygısızlığını, sonra da gözleri yaşartacak imanını gören sahabe-i kiramın unutmaması mümkün mü? Hayır; asla ve kata. Bunca şok hâdise ile zihinle bütünleşen bir şeyin unutulması mümkün değildir.

5. Bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Übey b. Ka'b'ı çağırdılar ve: "*Sana Beyyine sûresini okumamı, Allah bana emretti.*" buyurdular. Übey b. Ka'b Hazretleri: "Allah sana benim ismimi de andı mı?" diye sordu. Efendimiz'de: "*Evet, andı.*" cevabını vermesi üzerine gözleri yaşla doldu ve: "Demek, Rabbülâlemîn katında anıldım!"⁸⁰ dedi.

Bu hâdise, Übey ve ailesi için öyle bir şerefti ki, aradan bir asır geçtikten sonra torunu: "Ben, Allah'ın, kendisine Beyyine sûresini okumasını Resûlü'ne emrettiği zatın torunuyum!" diyecekti.. Bunu unutmak, ne Übey için, ne ailesi, ne de çocukları ve torunları için mümkün değildi.

5. Sahabenin Dikkat ve Ciddiyeti

Bunlardan başka sahabe-i kiram, o işe programlanmışcasına, Kur'ân'ın ve sünnetin bir harfinin bile zayi olup gitmesine tahammülleri yoktu. Aslında, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu mevzuda aynı tehâlükü gösteriyordu. Vahyi yakalamak,

bir tek harfini olsun zayi etmemek için dilini dudağını oynatıyor ve değişik tavırlara giriyordu. Bu O'nun, henüz tam teminat almadığı günlere ait, vahiy emanetine karşı gösterdiği beşer üstü gayretti. Bu sebeple, *“Onu hemen yakalayayım diye acele edip, dilini oynatmana ve bu şekilde kendine eziyet etmene gerek yok; onu senin sinende toplamak da, okutmak da Bize aittir.”*⁸¹ mealindeki âyet inmiş ve O'nun temiz tabiatının derinliklerinde yatan, O'na mahsus itminan üstü itminanı ortaya çıkarmıştı.

Evet, nasıl ki Efendimiz, vahiy mevzuunda bu denli tehâlük gösteriyordu; öyle de sahabe-i kiram hazerâtı da, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağzından çıkacak tek bir harfin bile zayi olup gitmemesi için ölesiye bir tehâlük gösteriyorlardı. Onlar bütünüyle: “Bu, bir daha ele geçmez bir fırsattır; insan hayatta bazı şeyleri değerlendirme turnikesine bir sefer girer; girer ve onun karşısında bir hedef konur ve bu hedefe bir defa ok atma fırsatı verilir. Aman, okumuzu iyi atalım, isabet ettirelim ve bu büyük fırsatı zayi etmeyelim.” düşüncesindeydiler. Çünkü, Allah Resûlü kendilerine dinlerini açıklıyor ve öğretiyordu. Onlara Kur'ân'ın tefsirini sunuyor ve ebedî hayatı kazandıracak düsturları talim ediyordu. Dolayısıyla onlarda, kapalı hiçbir şey kalmasın istiyorlardı.

Emevi hilâfetinin daha ilk yıllarında, İslâm askerleri İstanbul surları önünde savaşıyorlardı. Bu arada, bir yiğit, yalın kılıç ortaya atılmış, sağa sola koşuyor ve düşman saflarına saldırıyordu. Onu böyle gören askerler bağıyor ve: “Sübhanallah, kendi eliyle kendini tehlikeye atıyor!” diyorlardı. Bunun üzerine, o güne kadar Allah Resûlü'ne karşı hep vefalı davranmış.. Medine'yi ilk teşriflerinde mübarek evini O'na açmış.. gül devrinde hep O'nunla olmuş.. O'ndan sonra da yolundan milim ayrılmadan hep aynı çizgide yürümüş.. ve en yaşlı döneminde de kendini atın sırtına bağlattırarak, Konstantiniyye'nin fethine, Anadolu misafirliğine ve ötelere yürümüş, peygambere birkaç ay mihmandarlık yapmasına bedel gibi, birkaç asırdan beri, mihmandarlığını yaptığımız Ebû Eyyub el-Ensârî Hazretleri (radıyallâhu anh) hemen öne atıldı ve: “Ey insanlar, siz, bu *'Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın!'* âyetini yanlış tevil ediyorsunuz. Bu âyet, biz ensar topluluğu hakkında nazil olmuştur. Allah, İslâm'ı kuvvetlendirip de, onun yardımcıları çoğalınca, biz de kendi aramızda, ‘Allah, İslâm'ı güçlendirdi ve İslâm'ın yardımcıları çoğaldı. Artık, biraz da ziyan olan mallarımızın telafisine çalışsak; kaybettiğimiz dünyalığımızı yeniden kazanmaya baksak iyi olacak.’ dedik. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, işte bu âyeti inzal buyurdu ve bize şunları hatırlattı: ‘Varınızı, yoğunuzu

Allah yolunda harcamamak, infak etmemek suretiyle kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın. Asıl tehlike, malların üzerine oturmak, gazayı terk etmek ve dünyalığa dalmaktır.’ »82

İşte, sahabi, Resûl-i Ekrem’den dinini doğru olarak böyle öğreniyor, tahkik ediyor ve en ufak bir yanlış anlamaya meydan vermiyordu.

6. Kur’ân ve Sünnetin Oluşturduğu Orijinal Ortam

Sonra, ilk halleri itibarıyla o ibtidaî topluluk içinde İslâm adına, Kur’ân adına gelen her şey çok orijinaldi. Kitab ve Sünnete ait her şey onlara çok orijinal geliyordu. O günün insanı her şeyi o kadar yeni, o kadar cazip buluyordu ki, inançlarını, zihniyetlerini, tavır ve davranışlarını değiştiriyor ve akıl almaz bir farklılık gösteriyorlardı. Daha doğrusu çölde çadırda yaşayan bu bedevi kavim, çok kısa bir zamanda hem de kıyamete kadar gelecek insanlığın mürebpleri olmaya hazırlanıyordu.

Evet, her gün semadan yeni yeni sofralar iniyordu onların önlerine. O saf, o duru, o hiçbir şeyden haberdar olmayan cemaat, her gün yeni bir şeylerle karşılaşiyor yeni yeni şeylere muhatap oluyordu. Onlar, fitraten son derece zeki ve hafızaları alabildiğine kuvvetliydi ki; bir defa söylenileni bile beller ve bir daha da unutmazlardı. Hafıza fonksiyonunun bilgisayara devredildiği ve nesillerin hafıza mâlulü olduğu şu zamanda bile öyle hafıza dâhileri çıkmaktadır ki, Kur’ân-ı Kerim’i iki ayda, üç ayda hıfzedebilmektedir. Hâlbuki, o bâdiyenin sade ve safdil insanların her biri birer hafıza dâhisiydi. Duydukları şeyi hemen ezberliyorlar ve bir daha da unutmuyorlardı.

Hudeybiye Musalahası’ndan sonra, Allah Resûlü, hem Arap kabilelerine, hem de dünya devletlerinin liderlerine nâmeler gönderdi. Dört bir yana dağılan bu elçiler, elçilerle beraber muallimler, gittikleri her yerde Kur’ân ve Sünnetten bilip öğrendikleri şeyleri başkalarına da anlattılar. Müsâlaha sonrası barış ortamını çok iyi değerlendirip kabileler arasına girdiler ve her ocağı, her bucağı bir medrese hâline getirerek herkese Kitab’ı ve Sünneti anlattılar. Öyle ki daha Mekke’nin fethinde Resûlullah’ı dinleyenlerin sayısı on bini aşıyordu.

Bu ilim-irfan seferberliğinde, erkeklerin yanında kadınlar, onların arasında da Efendimiz’in pâk zevcelerinin hizmeti başlı başına bir destandı. Böyle hızlı bir tempo ile

sürdürülen irşat ve tebliğ, talim ve terbiye sayesinde bir iki sene sonra Veda Haccı'na gidilirken Efendimiz'in etrafında yüz bini aşkın insan vardı. Bu hac esnasında, değişik yerlerdeki hutbeleri ve fetvaları büyük ölçüde sünnet yörüngeliydi ki, başlı başına bir telife esas teşkil edebilirdi.

Evet O, bu hac esnasında etrafındaki halka halka insanlara mirastan bahsetti.. kan davalarının kaldırıldığını anlattı.. kadın haklarından söz etti.. faizin haram olduğunu duyurdu.. ümmetin gelecek hayatıyla alâkalı nasihatlerde bulundu.. ve bütün bunları orada bulunanların bulunmayanlara tebliğ etmesini istedi. Artık, din kemale ermiş, nimetler tamamlanmış ve Allah, mü'minler için İslâm'dan hoşnut olduğunu beyan buyurmuştu. Bütün bunlar hoş şeylerdi; ama biraz poyraz gibi esiyordu. Zira sahabe bunlardan, biraz da, Efendimiz'in nübüvvet vazifesinin hitama erdiğini ve maddeten aralarından ayrılacağını anlıyordu. Bu itibarla da, bir yandan hıçkırıklara boğulurken, bir yandan da can kulağıyla O'nu dinliyordu.⁸³ Zaten, belli bir süre sonra, Kur'ân'dan en son inen: **وَاتَّقُوا يَوْمًا** **تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ** “Allah'a döneceğiniz bir günden sakının ki, o gün herkes kazandığının karşılığını görür ve kimseye zulmedilmez.”⁸⁴ âyeti de dine sahip çıkma meselesinin ehemmiyetini bir kere daha anlatıyor ve sahabe-i kirama vazifelerinin ağırlığını.. Resûlullah'a ve O'nun 23 yıl boyunca tebliğ ettiği dine vefanın ne derece mühim olduğunu âdeta son bir defa daha ihtar ediyordu.. ediyordu ve sahabe, bunun farkındaydı.

Dinlediler, bellediler, tahkik ettiler, yaşadılar ve naklettiler... Böylece sünnet de, Kitap gibi o pâk kanallardan başlayarak, yine pâk kanallardan geççe geççe bugünlere geldi ulaştı.. ve tabîî kıyamete kadar devam edecek “ani'l-merkez” gücüyle...

DİPNOTLAR

⁶⁰ Haşr sûresi, 59/7.

⁶¹ Ahzâb sûresi, 33/21.

⁶² Buhârî, *tefsir* (2) 1; Müslim, *iman* 322.

⁶³ Tirmizî, *ilim* 7; Ebû Dâvûd, *ilim* 10.

- ⁶⁴ İbn Mâce, *mukaddime* 18.
- ⁶⁵ Buhârî, *iman* 40; Müslim, *iman* 24.
- ⁶⁶ Buhârî, *ilim* 9, 10, 37; Müslim, *hac* 446; *kasâme* 29.
- ⁶⁷ Tirmizî, *ilim* 3; Ebû Dâvûd, *ilim* 9.
- ⁶⁸ Bakara sûresi, 2/174.
- ⁶⁹ Buhârî, *isti'zan* 28; Müslim, *salât* 59.
- ⁷⁰ Buhârî, *teheccüd* 25; Tirmizî, *vitir* 18; Ebû Dâvûd, *vitir* 31.
- ⁷¹ Buhârî, *menâkıb* 23; Müslim, *zühd* 71.
- ⁷² Müslim, *zikir* 38; Tirmizî, *kırâât*, 10; Ebû Dâvûd, *vitir* 14.
- ⁷³ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' liahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'*, 1/363-364.
- ⁷⁴ İbn Mâce, *mukaddime* 17; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/418.
- ⁷⁵ Buhârî, *ilim* 35; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/34.
- ⁷⁶ Buhârî, *cenâiz* 3; *menâkıbu'l-ensâr* 46; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/237; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3/600.
- ⁷⁷ Buhârî, *cihad* 182; Müslim, *iman* 178.
- ⁷⁸ Müslim, *iman* 182; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/30, 47.
- ⁷⁹ Buhârî, *ilim* 6; Nesâî, *stiyâm* 1.
- ⁸⁰ Buhârî, *tefsir* (98) 1-3; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 121-122.
- ⁸¹ K1yâmet sûresi, 75/16-17.
- ⁸² Tirmizî, *tefsiru'l-Kur'an* (2) 19; Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/302.
- ⁸³ Müslim, *hac* 147.
- ⁸⁴ Bakara sûresi, 2/281.

C. SAHABE-İ KİRAMIN SÜNNETE İTTİBADA GÖSTERDİĞİ HASSASİYET

Kur'ân-ı Kerim, nasıl Efendimiz'in risaleti ve sunduğu mesaj mevzuunda hassasiyet gösteriyor, sahabe-i kiram da, aynı şekilde O'ndan gelen her şeyi kemal-i hassasiyetle kabulleniyor, korumaya alıyor ve neşrediyorlardı. Ne Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) getirdiği esâsâta muhalif bir şey ortaya koymayı düşünüyor, ne de O'na muhalif bir beyanda bulunmayı akıllarının köşesinden geçiriyorlardı. Kur'ân-ı Kerim'in tabiriyle, O'ndan gelen her şeyi "içiyor" gibi alıyor ve belliyorlardı. Evet, İsrailoğulları'nın ruhuna buzağı sevgisi içirildiği gibi, onların ruhuna da hakikat sevgisi, hakikatin yeryüzündeki tek temsilcisi Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi öyle içirilmişti.

Dolayısıyla, sünnet mevzuunda çok titizdiler. Nasıl titiz olmasınlar ki, Kur'ân-ı Kerim, meseleyi bir iman mevzuu olarak ele alıyor ve: **فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ** **بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا** "Hayır hayır; Rabbine andolsun ki, aralarında anlaşmazlığa bâdî meselelerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde en ufak bir burkuntu duymadan ve tam bir teslimiyetle sana teslim olmadan iman etmiş olmazlar."⁸⁵ buyuruyordu.

Onların yaşadıkları hayatın saniyeleri, saliseleri, âşireleri hep bu hassasiyet içinde geçiyordu. Hayatlarını bu ölçüde bir hassasiyet içinde geçiren insanların, O'nun sünnetine karşı lâkayt kalmaları düşünülemez.

Şimdi, bir-iki misalle bu hususu biraz daha açalım:

1. Üsâme Seriyyesi

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerinde teşyî' buyurdıkları en son seriyyeleri, Üsâme Seriyyesi olmuştu. Mübarek hayatlarının son günlerinde, Roma üzerine göndermeyi kararlaştırdığı ordunun kumandanlığına, "Evlâdım!" deyip evinde büyüttüğü Mute kahramanı Zeyd İbn Hârîse'nin o çok sevdiği ve kucağında büyüttüğü oğlu Üsâme'yi getirmiş ve kendisine: "Allah'ın ismi ve bereketiyle babanın öldürüldüğü yere kadar git ve oraları atlarına çiğnet!" buyurdu.⁸⁶

Üsâme'nin emrine verilen bu ordu içinde, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman gibi namlılar da vardı. Ordu hareket etmeden önce Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahatsızlanmışlardı. Medine dışında hareket hazırlıkları yapıyordu ki, hastalığın

ağırlaştığı duyuldu...

Bunun üzerine, Üsame sancağı getirip O'nun kapısının önüne dikti ve huzura girdi. Efendimiz artık konuşamıyordu. Üsame diyor ki: “Ellerini semaya kaldırdıktan sonra üzerime indirdi. Bana dua ediyor olduğunu anladım.” Bu esnada Efendimiz’de biraz iyileşme emareleri belirince, Üsame yola çıkmak üzere ayrıldı. Ama, tam orduya hareket emrini verdiği sırada idi ki, Güneş’in, İki Cihan Güneşi’nin gurubu haberiyle her yan inledi.⁸⁷

Evet, Üsame’yi Mute’ye gönderen artık gitmişti. Gitmişti ama, arkasında, davasını, eserlerini, mirasını bihakkın, arızasız, kusursuz temsil edecek insanlar bırakıp öyle gitmişti. Hz. Ebû Bekir halife seçilince, o yanık sinelerin iniltileri arasında hemen bu işi ele aldı. Öyle kritik bir andı ki, vefat haberi sağda-solda duyulur duyulmaz, bazı yerlerde irtidat hâdiseleri baş göstermişti. Müseylimetü’l-Kezzab, Esvedü’l-Ansî ve daha niceleri Efendimiz henüz hayatta iken, peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmışlardı. Bunlar, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat haberini alınca, her tarafta fitne ateşlerini körüklemeye başladılar.

İşte İslâm ordusu tam bu hengâmede, her zaman Medine üzerine gelebilecek olan Bizanslılara karşı gönderilecekti. Orduyu Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hazırlamış; sonra da: “Üsame ordusu’nu gönderin.” buyurmuştu. Sahabe ve başta Hz. Ebû Bekir, başka mülâhazalarla O’nun emrinden kıl kadar sapamazlardı. Halife-i Müslimîn: “Vallahi, canavarlar dört bir yandan üzerimize saldırsalar, Resûlullah’ın dalgalandırdığı bu bayrağı indirmek istemem.” diyerek, orduya hareket emri verdi. Hem de o ordunun teşyî’ine hususî bir önem vererek; öyle ki, genç komutan at üstünde giderken, kendisi yaya olarak, onu teşyî’ ediyordu.

Evet, işte sahabe, bu idi; en hassas dönemlerde dahi, Efendimiz’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelen emirlere bu ölçüde hassasiyetle uyarlardı.

2. Fedek Arazisi ve Hz. Fatıma (radıyallâhu anhâ)

Medine, Efendimiz’in vefatının ardından nisbî bir şok yaşıyordu. Sahabe, hususiyle de Hz. Ebû Bekir’in (radıyallâhu anh) içi cayır cayırdı. Bu esnada, Peygamberimiz’in biricik kızı, çiğerpâresi, Ehl-i Beyt’in annesi Hz. Fatıma Validemiz: “Babamın Fedek’teki mirası...” diyerek Halife-i Müslimîn’in kapısına dayandı.

Şimdi o, çok sevdiği, herkese ve her şeye tercih edeceği Hz. Fatıma'ya ne cevap verecekti? Onu incitemezdi; Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) hâtırası olan bu ince, bu müstesna anamızı incitmeyi gönlünden bile geçirmezdi. Ama, Resûlullah'ın sünneti, kendi mirası mevzuunda bıraktığı sünneti en kıymetli şahıslar için bile feda edilmezdi. “Ben, Resûlullah'ın yaptığı hiçbir şeyi terk edemem.”⁸⁸ diyen İslâm'ın bu Yüce Halifesi, Hz. Fatıma Validemiz'e Resûlullah'tan duyduğu: “Biz peygamberler topluluğu miras bırakmayız; bizim bıraktığımız, sadakadır.”⁸⁹ hadisini nakletti. O'ndan kalan, O'nun sağlığında sarfettiği yere sarfedilecekti. Evet, bu en nazik anda bile sünnete muhalefet düşünlüyordu.

3. Zekât Vermek İstemeyenlere Karşı Tavır

Yine aynı günlerde, namaza karşı tekâsül gösterenler ve “Zekât vermeyiz!” diyenler vardı. Hatta, Hz. Ömer Efendimiz'in (radıyallâhu anh), dehasına esen değişik ilham esintilerinin tesiriyle, “Şimdilik zekâta müsaade etsek?” dediği rivayet olunur. Bu mevzuda sahih rivayetlerle gelen:

أَمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بَحَقَّ الْإِسْلَامَ وَجَسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

“Ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına, (O'ndan başka Mâbud-u bi'l-Hak, Maksud-u bi'l-İstihkak bulunmadığına) ve Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehadet edinceye ve namazlarını eda edip, zekâtlarını tastamam verecekleri âna kadar insanlara karşı savaşmak ve yaka-paça olmakla emrolundum. Bunu yaptıkları takdirde, mallarını ve canlarını bana karşı korumuş olurlar; şu kadar ki, İslâm'ın bir hakkı vardır (zekât verecekler, sadaka verecekler, öşür verecekler...). Hesapları, (bu mevzudaki samimiyetleri) ise Allah'a kalmıştır.”⁹⁰ hadis-i şerifinden haberdar olan Hz. Ebû Bekir Efendimiz (radıyallâhu anh):

وَاللَّهُ لِأَقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ، وَاللَّهُ لَوْ مَنَعُونِي عَنَّاكَ كَانُوا يُوَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا

“Allah'a yemin olsun ki, kim namazla zekâtın arasını ayırırsa, onunla harbederim. Şüphesiz zekât, malın hakkıdır. Resûlullah'a verdikleri bir dişi oğlağı bile benden esirgerlerse, vallahi onlarla harbederim!”⁹¹ buyurarak, her mevzuda olduğu gibi, bu mevzudaki hassasiyetini de ortaya koyuyordu.

Hz. Ömer Efendimiz (radıyallâhu anh) de, şüphesiz ondan daha az hassas değildi. O,

sünnetin hükümleri karşısında öylesine titizdi ki, konuşurken, talimat verirken, hutbe okurken, konuşmasının en can alıcı noktasında kendisine Kitabullah'tan ve Sünnet-i Resûlullah'tan bir hüküm hatırlatıldığında hemen dururdu. Bu yüzden onun için: **الْوَقَافُ عِنْدَ الْحَقِّ** "Hak mevzubahis olunca hemen durup inkıyat eden." derlerdi. Hadis ve tarih kitaplarında: "Ömer hata etti, kadın doğruyu söyledi; bir kadın bile senden daha fakih ey Ömer; çarşılarda rızık peşinde dolaşmak, Ömer'i Resûlullah'ın meclislerinden, dinini öğrenmekten alıkoydu."⁹² şeklinde, bizzat onun ifadesi olan ve o yüce kametini daha da yücelten pek çok misaller vardır. O dev insan, hak karşısında en ufak itirazda bulunmaz, bulunmayı aklının ucundan bile geçirmezdi.

4. Sünnete İttibadaki Hassasiyet

a. İşte bu büyük mantığın, büyük firasetin, büyük kiyâsetin ve büyük dehanın temsilcisi zat, bir gün el parmaklarının diyeti mevzuunda içtihatla bulunmuştu. Sahabeden biri ona itiraz edip: "Ey Mü'minlerin Emîri! Ben Resûl-i Ekrem'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) duydum, buyurdular ki: Bir elin beş parmağı, iki elin on parmağı, el için kararlaştırılan diyet ne ise onu eşit olarak bölüşürler. İki el tam bir diyet, bir el de onun yarısıysa, tek tek her parmağa on deve düşer."⁹³

Hz. Ömer, beyninden vurulmuşa dönmüştü ve: "Ey Hattaboğlu! Resûl-i Ekrem'in eserinin olduğu yerde, sen nasıl içtihat edersin?" demişti. Evet, sünnet, sünnet insanında kendisini bütün ağırlığıyla hissettiriyordu.

b. Sahabenin, İbn Ümmi Mektûm gibi, Sevbân gibi, binek üstüneyken ellerinden kamçı düştüğünde dahi, "Ver!" dememek için inip kendileri alacak kadar istemekten hayâ ve hazer eden fakirlerinden Abdullah İbn Sa'dî naklediyor: "Hz. Ömer ganimetlerden bana bir pay ayırdı. Ben: 'Ey emîre'l-mü'minin, beni bu mevzuda zorlama!' dedim. Bana dedi ki: 'Vallahi, ben de senin gibiydim. Bir defasında, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bana bir şey vermek istediğinde istiğna gösterdim. Buyurdular ki: 'Al bunu, mal edin kendine, istersen tasadduk edersin. Sen istemeden, beklemeden, dileyip dilenmeden sana bu dünya malından gelirse al, bunda beis yoktur.' Ben, sana Resûlullah'ın sözünü tekrar ediyorum. Onun, hakkımızda bu mevzuda verdiği hüküm budur.'" ⁹⁴

c. Yine bir defasında, Hz. Ömer (radıyallâhu anh), şerefli sahabi Zeyd İbn Halid el-Cühenî'nin mescitte ikindi namazından sonra namaz kıldığını gördü. Namaz mü'minin miracıdır, nurudur, sefine-i dinin direğidir. Namazla nâmütenâhiye yürünür, namazla sonsuzluklara yelken açılır. Ama, namazın da kılınacak vakti vardır, kılınamayacak vakti vardır; o, sünnete uygun kılındığında ibadet olur. Yoksa bid'at olur. Cumhura ve cumhur-u sahabeye göre ikindiden sonra nafîle namaz kılınmaz; bu yüzden Ömer, elindeki kılıçla Zeyd İbn Halid el-Cühenî'ye vurur ve sünnet mevzuundaki hassasiyetini ortaya koyar. O'nun bu hassasiyetine karşı, Hz. Zeyd de aynı hassasiyetle cevap verir: "Başımı parça parça da etsen, Allah Resûlü'nü ikindiden sonra nafîle namaz kılarken gördüğüm için, bu iki rekâtı asla terk etmeyeceğim."⁹⁵

Bu mevzuda Ümm-ü Seleme Validemiz'den gelen bir rivayet vardır: Efendimiz, evrâdını, nafîlelerini, hatta âdet edindiği ibadetlerinin hiçbirini terk etmezdi. Şayet geceyi ihya edememişse kalkar, namazla-niyazla gündüzü nurlandırır. Bu cümleden olarak, bir gün misafir heyetler bastırıldı ve öğlenin son sünnetini kılamadı. Derken ikindi oldu ve mescidde ikindi namazını eda ettikten sonra hücre-i saadete çekilip, öğlenin geçen son sünnetini kıldı. Ümmü Seleme Validemiz: "İkindiden sonra namaz var mı?" diye sordu ve şu cevabı aldı. "*Gelen heyet, beni meşgul etti. Öğlenin son iki rekâtını kılamadım; eksik kalmasın diye şimdi kıldım.*"⁹⁶

İhtimal, Zeyd İbn Halid el-Cühenî'nin, Efendimiz'den gördüğü de, bu veya buna benzer bir vak'aydı. Evet, bu fikhî meselenin menşei her ne olursa olsun, önemli bir hususu hatırlatmakta ki o da, sahabe-i kiramın her ferdinin sünnet mevzuunda gösterdiği derin hassasiyettir.

Sünnet mevzuunda son derece hassas olan Hz. Ömer (radıyallâhu anh), secdedeyken hançer yemiş ve öyle bir yolla Rabbisine yürümüştü. Son dakikaları ki O'nun o vaziyetini en iyi anlatan "*Nabzıma el vurdu binbir tabîbân / Dediler, derman yok buna, ne çâre?*" mısralarıydı. İşte, o esnada: "Yâ emîre'l-mü'minin, yerine birini tavsiye eder misin?" dediklerinde, verdiği cevaplar, onun nasıl bir sünnet kahramanı olduğunu göstermesi bakımından çok mânidardır: "Eğer yerime birini bırakacak olursam, gerçek şu ki, benden hayırlı olanı da bırakmıştı; bırakmayacak olursam, benden hayırlı olan da bırakmamıştı."⁹⁷

Resûlullah Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bırakmadığını, Hz. Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) ise bıraktığını ve her ne şekilde davranırsa davranırsa, sünnete

muhalefet etmiş olmayacağını ifade ediyordu. Ancak, Resûlullah'la (sallallâhu aleyhi ve sellem), -Hz. Ebû Bekir de olsa- bir başkası bahis mevzuu edildiğinde, tercih, Resûlullah'ın sarîh yolu istikametinde olacaktır.

İşte, Hz. Ömer de böyle yapmakla beraber, ümmetin salâhı adına orta bir yol tutmuş: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ederken kendilerinden razı olduğu Cennet'le müjdelenmiş on sahabiden altısı o gün henüz hayattaydı ve oğlu İbn Ömer'i hakem, Ka'ka'ayı da kapılarında nöbetçi yaparak: "Daha benim cenazem kalkmadan bu işi aranızda halledin!" deyip, meseleyi onlara havale etmişti. Zira, ümmet-i Muhammed'in çok kısa bir süre için bile olsa, başsız kalmasını istemiyordu.

d. Yine, Hz. Ömer, devr-i hilâfetpenâhîlerinde Kâbe'yi tavaf ederken geçmiş peygamberlerin bûselerine mazhar olmuş bulunan Hacerü'l-Es'ad'e (Saadetli Taş) yaklaştı. Bu her ne kadar Allah'ın sırrını ve nurunu ihtiva ediyor da olsa bir taştır. Cihani idare eden o muhteşem dimağ, yaklaştı ona ve şöyle dedi:

إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجْرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقْبَلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ

"Biliyorum ki, sen bir taşsın; fayda da vermezsin, zarar da. Eğer, Resûlullah'ı seni öperken görmemiş olsaydım, ben de seni öpmezdim."⁹⁸ Evet, Hz. Ömer'in o mübarek taşı öpmesine sebep, sünnete olan bağlılığıydı.

e. Sünnet, sahabe-i kiram için mukaddes bir emanetti ve ona riayet ölçüsünde Allah'a ve Resûlullah'a kurbiyet kazanacaklardı. -Allah korusun!- riayet etmezlerse, belki de hain muamelesi göreceklardı. İşte, Hz. Ali (radıyallâhu anh), Meysere İbn Yakub'un rivayetine göre, Kûfe'deyken bir defasında ayakta su içti. Meysere: "Ayakta su mu içiyorsun?" diye sorunca da şu cevabı verdi: "Ayakta içmişsem, Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakta içerken gördüğümdendir; otururken içersen, Resûlullah'ın oturarak içtiğini gördüğümdendir."⁹⁹

Sınırları korumak gerekiyordu; evet o nasıl yapmışsa öyle yapmak ve aynı şekilde gelecek nesillere intikal ettirmek iktiza ediyordu. Gerçi, Efendimiz'in oturarak içme hususunda tavsiyeleri ve buna terettüp eden birtakım faydalar varsa da, bu bir vecibe değildi ve "Ayakta hiç su içilmez." diye, âdâb-ı nebevî'yi farz yerine koyup herkesi bir noktaya zorlamanın mânâsı da yoktu.

f. Abd İbn Hayr naklediyor: "Hz. Ali, mestlerin üstünün meshedilmesi

mevzuunda şöyle buyurur: ‘Resûlullah’ı mestlerin üstünü meshederken görmemiş olsaydım, bana göre onların altını meshetmek daha uygun olurdu.’ »¹⁰⁰

Onun bu ferdî görüşü sünnete teslim olmanın ve sünnetin olduğu yerde içtihada tevessül edilemeyeceğinin ifadesiydi; ve işte onlar, sünnet mevzuunda bu kadar hassas idiler.

g. Hz. Ali olsun, Hz. Osman olsun, Hz. Ebû Bekir veya Hz. Ömer olsun, ya da bütün sahabiler olsun, ne zaman kendi görüşlerinin aksine sünnetten bir hüküm rivayet edilse, hemen o anda sünnete ittiba eder ve çevreye yayılmış da olsa, kendi görüşlerini derhal terk ederlerdi.

İşte, yine Hz. Ömer; İslâm’da bilhassa hatâen öldürmelerde diyet, âkileye düşer; yani, bir kişi hatâen birini öldürse, öldürülenin diyetini vermek, öldürene değil: **بِحَسَبِ الْمَغْرَمِ** ‘Borç ve harç ölçüsünde fayda’ kaidesi gereği, öldürenin mirasçılara düşer ve bunlara ‘âkile’ denir. Hz. Ömer Efendimiz, bu mevzuda kadının kocasının diyetine mirasçı olamayacağı kanaatinde idi. Fakat, Dahhâk İbn Ebî Süfyan kendisine: “Yâ emîre’l-mü’minîn, siz böyle hüküm veriyorsunuz ama, Eşyem İbn Dıbâbî vefat edince, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun diyetinden zevcesine miras verdi.” deyince, Hz. Ömer kararını değiştirmiş ve: “Bundan sonra, kadınlar kocalarının diyetinden miras alacaklardır.”¹⁰¹ diye ilanatta bulunmuştur.

ğ. Ümmetin emîni Ebû Ubeyde İbn Cerrah (radıyallâhu anh), Hz. Ömer’in en çok sevdiği dostlarından biriydi. O kadar ki, ölümle pençeleştiği demlerde: “Ebû Ubeyde hayatta olsaydı, yerime onu tavsiye ederdim.” buyurmuştu.¹⁰² Evet, onca sıkıntıdan sonra Müslümanlara yönelen dünya, Ebû Ubeyde’de en ufak bir değişiklik yapmamıştı. Bir defasında, Hz. Ömer, bu şerefli sahabenin çadırına girdiğinde, fatih ordulara kumanda eden bu büyük zatı, kumların üzerinde okunu hazırlayıp, yayını gererken bulmuş ve: “Dünya herkesi değiştirdi ama, seni değiştiremedi yâ Ebû Ubeyde!” diyerek ağlamıştı.¹⁰³

Evet, Hz. Ömer onu o kadar seviyordu. Ebû Ubeyde (radıyallâhu anh) başkumandanken, Amvâs’ta İslâm ordusuna veba musallat oldu. Hz. Ömer, Amvâs’a kadar gelmiş ve vefakâr dostu Ebû Ubeyde’yi ziyaret etmek istemiş ama, salgın vebadan dolayı Amvâs’a girmesi uygun görülmemişti. Görülmemişti ama, askerlerini ve hele Ebû Ubeyde’yi görmeden oradan ayrılmayı hazmedemiyordu. O, bu düşünceler içindeyken, Abdurrahman İbn Avf geldi ve: “Yâ emîre’l-mü’minîn, ben Resûlullah’tan şunu işittim,

buyurdular ki: **إِذَا سَمِعْتُمْ بِالطَّاعُونَ فَلَا تَدْخُلُوهَا، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضِ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا** “Bir yerde vebâ çıktığını duyarsanız, oraya adınızı atmayın; bulunduğunuz yerde vebâ başgösterirse, o zaman oradan çıkmayın.”¹⁰⁴

Hz. Ömer Efendimiz (radıyallâhu anh), Yezid İbn Ebî Süfyan (radıyallâhu anh) ve Muaz İbn Cebel (radıyallâhu anh) gibi sahabenin büyüklerinin de içinde bulunduğu, o güzîdeler güzîdesi kudsîler ordusundan pek çoğunu önüne katıp götüreren vebâlî şehre girmedi ve sünnet hatırına vefakâr dostunu göremeyerek, içi yana yana bulunduğu yerden geri döndü.

İşte sünnet, bu hassas ruhlar meşcereliğinde, şok seviyesindeki hâdiselerle beslene beslene ve hayatla yoğrula yoğrula hadis muhakkiklerinin kitaplarına aktı... Ve gelip bize ulaştı.

DİPNOTLAR

⁸⁵ Nisâ sûresi, 4/65.

⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/190-191.

⁸⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/191; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/301.

⁸⁸ Buhârî, *ferâiz* 3; Müslim, *cihad* 52.

⁸⁹ Buhârî, *humus* 1; *megâzî* 14; Müslim, *cihad* 52.

⁹⁰ Buhârî, *iman* 17; Müslim, *iman* 36.

⁹¹ Buhârî, *zekât* 17; Müslim, *iman* 32.

⁹² Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 7/233; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 4/284.

⁹³ Abdürrezzak, *el-Musannef*, 9/383, 385.

⁹⁴ Buhârî, *ahkâm* 17; Müslim, *zekât* 111.

⁹⁵ Abdürrezzak, *Musannef*, 2/431; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/115; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/228.

⁹⁶ Buhârî, *mevâkît* 33; Tirmizî *salât* 21.

⁹⁷ Buhârî, *ahkâm* 51; Müslim, *imâret* 11.

⁹⁸ Buhârî, *hac* 50; Müslim, *hac* 248-251.

⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/134.

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, *tahâret* 63.

¹⁰¹ Tirmizî, *ferâiz* 18; Ebû Dâvûd, *ferâiz* 18.

¹⁰² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/391; İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübrâ*, 3/343.

¹⁰³ İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 6/206.

¹⁰⁴ Buhârî, *tb* 30; Müslim, *selâm* 92, 94, 98.

D. RİVAYETLERDE GÖSTERİLEN HASSASİYET

Sahabe-i kiram olsun, ihsanla onlara ittiba eden tâbiîn-i izâm ve tebe-i tâbiîn-i fihâm olsun, hepsi de duyduklarını hemen kabul ediveren insanlar değildi. Bunlar kalben çok safi olmakla beraber, bu mevzuda titiz ve ehl-i tahkik idiler. Sünneti büyük bir titizlik içinde hafıza ve kitaplarına aldılar; rivayetleri çok büyük bir titizlikle tahkik ettiler ve yine aynı titizlikle naklettiler. Bunun misalleri pek çok ise de, biz bunlardan sadece birkaç tanesini zikredeceğiz.

1. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tahşidatı

Her şeyden önce şu husus iyi bilinmelidir ki, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz: *مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَتَّبِعُوا مَعْدَهُ مِنَ النَّارِ* “Kim benim üzerime yalan uydurursa, Cehennem'deki yerini hazırlasın!”; bir rivayette: *مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَدِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَعْدَهُ مِنَ النَّارِ* “Kim kasden benim üzerime yalan uydurursa, Cehennem'deki yerini hazırlasın!”¹⁰⁵ buyurmuşlardı.

Doğruyla yalanın arasındaki farkın, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Müseylimetü'l-Kezzâb veya gökle yer arası kadar birbirinden uzak bulunduğu o dönemde, en büyük ve en mühim hususiyetin doğruluk olduğu düşünülecek olursa, o ışık asrında her mü'min, hele bu mü'min sahabe ve sahabeyi takip eden tâbiünden ise, bırakın Efendimiz'e karşı yalan söylemeyi, Efendimiz'i hevâ ve hevesleri istikametinde konuşurmaya, en ufak bir yalanı bile söylemeleri mümkün değildi. O kadar ki, Hz. Ali Efendimiz (radiyallâhu anh): “Ben, size Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den bir şey söylerken, (öyle dikkat eder, öyle söylerim ki,) gökten yere düş (üp parça parça olmak) benim için, O'nun üzerine yalan söylemekten daha ehvendir.”¹⁰⁶ buyururlardı.

Yine, bizzat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu hususta: “*Kim yalan olduğunu bile bile benden bir söz rivayet ederse, o da yalancılardan biridir.*”¹⁰⁷ buyurarak, tahşidat üstüne tahşidat yapıyordu.

Şimdi, doğrulukları cihanı tutmuş ve çok kısa bir zamanda İslâm'ı dört bir yana yayıp, beşeriyetin mürebileri olmuş böyle bir cemaatten bu tehdide mâsadak olacak bir davranışı beklemek, nasıl kabul edilebilir ki?

2. Sahabe ve Tâbiînin Temkini

Meselenin bu denli hassasiyet istemesi, sahabeyi öylesine titiz ve temkinli yapmıştı ki, pek çoğu hadis rivayet etmekten âdeta ürkerlerdi. İlk Müslümanlardan olup hakkında sahabe-i kiramin: “Biz, onu tanıdığımız andan itibaren Ehl-i Beyt-i Resûl’den bir fert olarak bilirdik.” diyecek derecede hane-i saadete teklifsiz girip çıkan ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) devr-i hilâfetpenâhîlerinde Kûfe’ye âmil olarak gönderilirken:

“Ey Kûfeliler, sizi nefsimе tercih etmeseydim, İbn Mesud’u size göndermezdim.”¹⁰⁸ dediği Abdullah İbn Mesud Hazretleri, kendisinden bir hadis rivayet etmesini istediklerinde:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ “Resûlullah buyurdu ki” diye başlar ve sonra gözleri dolar, başını eğerek, yukarı kaldırır, derin bir soluk alır, düğmelerini çözer, göğsü açılır nihayet hadisi rivayet eder, sonra da: **أَوْ دُونَ ذَلِكَ، أَوْ فَوْقَ ذَلِكَ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ، أَوْ شَبِيهًا بِذَلِكَ** (Bak, ben hafızamdan birşey söylüyorum ama bilin ki, Resûlullah) bunun üç aşağı-beş yukarı veya buna yakın yahut da buna benzer birşey buyurdu.”¹⁰⁹ şeklinde ikazda bulunmayı da ihmal etmezdi.

Resûlullah’ın havarisi ve kahraman halası Safiyye’nin oğlu, ilk Müslümanlardan, Aşere-i Mübeşşere arasında bulunmakla serfiraz Hz. Zübeyr İbn Avvam, o kadar az hadis rivayet etmiştir ki, bir gün oğlu kendisine: “Baba, sen neden hadis rivayet etmiyorsun?” diye sorduğunda: “Bir kelimedede bile Resûlullah’a muhalefet ederim diye ödüm kopuyor. Çünkü O: ‘Benim üzerime yalan söyleyen, Cehennem’deki yerini hazırlasın!’ buyurmuştur.”¹¹⁰ şeklinde cevap vermişti.¹¹¹

Tam on yıl bilâ-fasıla, Resûlullah’a (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmet etmiş bulunan Hâdim-i Nebevî Hz. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh), bir gün: “Eğer hata ederim endişesi ve korkusu olmasaydı, Resûl-i Ekrem’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha çok şeyler anlatırdım.”¹¹² buyurmuştu.

Beş yüz sahabiyle görüştüğü söylenen ve bir beldeye vardığında: “Beş yüz sahabi görmüş bir insan geliyor.” denen, tâbiînin büyüklerinden.. ve İmam Ebû Yusuf’a, hatta İmam Ebû Hanife’ye Kûfe’de büyük tesiri olan Abdurrahman İbn Ebî Leylâ: “Yüz yirmi sahabi tanıdım ki, -bir mescitte aynı anda yüz yirmisi de oturuyor olabilir- kendilerine bildikleri bir şey sorulduğunda hep birbirlerinin yüzlerine bakarlar; konuşurken,

Resûlullah'ın sözlerine bir kelime karıştırıveririm korkusuyla başkasının cevap vermesini beklerlerdi.” demektedir.¹¹³ Kimse cevap vermeyince de nihayet bunlardan biri dişini sıkar ve Allah'a dayanarak, -İbn Mesud gibi- **أَوْ دُونَ ذَلِكَ، أَوْ فَوْقَ ذَلِكَ، أَوْ قَرِيباً مِنْ ذَلِكَ، أَوْ شَبِيهاً بِذَلِكَ** hatırlatmasıyla rivayette bulunurlardı.¹¹⁴

Efendimiz'i gördüğü gibi, Hz. Ebû Bekir'le diz dize, Hz. Ömer'le omuz omuza yaşamış bulunan ve üzerine aldığı vazifesinde kılı kırk yaran o hazinedâr-ı hulefâ, yani halifelerin maliye nâzırı Zeyd b. Erkam (radıyallâhu anh), Hz. Osman'ın hazineye bıraktığı malından alıp da akrabasına dağıttığını görünce, anahtarları getirerek Hz. Osman'a teslim etmiş ve: “Yâ emîre'l-mü'minîn, halk hakkında suizan edecek ve benim hakkımda da suizanda bulunacaklar. Müsaade ederseniz, ben bu işi daha fazla yapamayacağım.” deyip sonra da istifa etmişti.

İşte bu büyük sahabi, Abdurrahman İbn Ebî Leylâ, kendisinden bir hadis rivayet etmesini isteyince irkilmiş ve: “Evlâdım, yaşlandık.. unuttuk. Resûlullah'tan hadis rivayeti çok ağır, çok zor bir iştir.” cevabında bulunmuştu.¹¹⁵

a. Aynen Rivayette Hassasiyet

Ravinin lisana tam mânâsıyla vâkıf olması, mânâyı ifade için kullandığı kelimenin siyak ve sibak arasında yabancı bir kelime olduğu imajını uyandırmaması ve hadisin lâfzının unutulmuş olması gibi belli şartlarla hadis bi'l-mânâ, yani, hadisi Efendimiz'den sâdır olmayan bir lafızla rivayet etmek caiz olmakla beraber, sahabe-i kiram, hadisin bir kelimesi, hatta bir harfi mevzuunda bile alabildiğine titizdi.

Meselâ, bir gün Ubeyd İbn Umeyr, Abdullah İbn Ömer'in (radıyallâhu anh) yanında şu hadisi rivayet eder: **مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ الشَّاةِ الرَّابِضَةِ بَيْنَ الْعَتَمَيْنِ** “Münafığın durumu iki sürü arasında gidip gelen bir koyuna benzer.” Yani münafık, kâfirlerle mü'minler arasında gidip gelen ve birinde karar kılamadığı için iki tarafça da kabul görmeyen bir tiptir. Mü'minlerle düşüp kalktığı için kâfirler nazarında hor ve hakir görülür; bir mü'minin iç bütünlüğüne ulaşamadığı ve tam mânâsıyla iman edemediği için de mü'minlerin nazarında hor ve hakir olur.

İbn Ömer celâllenir ve: “Hayır, öyle demedi!” diye mukabelede bulunur. Ubeyd: “Ya nasıl dedi?” diye sorar ve İbn Ömer: “Ben Resûlullah'tan böyle duydum” diyerek, hadisi şu şekilde okur: 116 **مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ الشَّاةِ الْعَائِرَةِ بَيْنَ الْعَتَمَيْنِ**

Aradaki fark, sadece **الرَّابِضَةَ** ile **الْعَائِرَةَ** farkıdır. Bu hâdise *Müsned*'deki başka bir rivayette ise şu şekilde kaydedilmiştir: Ubeyd b. Umeyr:

إِنَّ مَثَلَ الْمُنَافِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَالشَّاةِ بَيْنَ الرَّبِيعَيْنِ مِنَ الْعَتَمِ، إِنَّ أَتَتْهُ هَوْلَاءُ نَطَحَتْهَا، وَإِنْ أَتَتْهُ هَوْلَاءُ نَطَحَتْهَا

“Münafığın durumu iki sürü arasındaki koyuna benzer ki, sürünün birine katıldığında onu boynuzlarlar, diğerine katıldığında yine boynuzlarlar.” diye rivayet eder.

Abdullah İbn Ömer: **كَالشَّاةِ بَيْنَ الرَّبِيعَيْنِ** yerine: **كَالشَّاةِ بَيْنَ الْعَتَمَيْنِ** olacağını söyler. Zira kendisi Efendimiz'den bu şekilde işitmiştir.¹¹⁷ Sahabenin gösterdiği bu hassasiyeti, aynıyla tâbiîn ve tebe-i tâbiîn de göstermiştir. Meselâ, meşhur Süfyan İbn Uyeyne şu hadisi rivayet eder:

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الدُّبَاءِ وَالْمَرْقَاتِ أَنْ يُنْبَذَ فِيهِ

“Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), kabaktan elde edilen ve ziftli kaplarda (koruk, üzüm, hurma usâresi gibi) şıra kurmaktan menetti.” Daha sonra bu hadis Süfyan'ın yanında: **أَنْ يُنْبَذَ فِيهِ** şeklinde rivayet edildi. Bunun üzerine Süfyan: “Ben Zührî'den öyle duymadım. O, bu hadisi şöyle rivayet ediyordu.” diye itiraz eder ve hadisi yukarıdaki şekliyle okur.¹¹⁸

Aradaki fark, birinde fiilin sülâsî, diğerinde ise humâsî iftiâl babından olmasıdır ve mânâ olarak da önemsiz bir nüans söz konusudur. Ama, sahabe olsun, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn olsun, hadisin aynen Efendimiz'den geldiği şekliyle rivayet edilmesi mevzuunda bu derece hassas idiler. Bu hassasiyet karşısında dün ve bugün, “Sahabe ve tâbiîn, Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) duydukları şeyleri kendi kelimeleriyle ifade ediyorlardı; dolayısıyla, bu şekilde intikal eden hadislerin teşrie esas teşkil edebilecek bir ağırlığı yoktur.” şeklinde yapılan boş ve mesnedsiz iddiaların ne değerinde olduğunu ve olacağını size bırakıyorum...

Buhârî'nin daavât bölümünde Berâ b. Âzib anlatıyor:

“Resûlullah bana: ‘Yatacağın zaman namaz abdesti gibi abdest al ve sonra sağ yanına yatarak şu duayı oku.’ buyurdu:

اللَّهُمَّ اسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَالْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنجَى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ
أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسَلْتَ

Ben bu duayı Resûlullah'ın huzurunda iyice ezberleyip tekrar etmek istedim de: **وَرَسُولَكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ** dedim. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): **وَرَبِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ** diye düzeltilti.”¹¹⁹

Görüldüğü gibi, Resûlullah Efendimiz, sezebildiğimiz veya sezemediğimiz bir mânâdan ötürü, “Resûl” değil de “Nebi” denmesi lâzım geldiğini hatırlatıyor.

Evet, insan, uykuya ve rüyalara girerken, nübüvvetin kırk altıda birine yelken açmış olur. Zira, uyku ve rüya bir bakıma nübüvvetle alâkalıdır; fakat risaletle değil; risalet, hâlet-i sahv, yani göz ve kalb açıklığı ister. İşte, Efendimiz'in gösterdiği bu hassasiyeti, aynıyla sahabe de gösterip, hadisleri fevkalâde hassasiyet içinde aldılar ve aynı hassasiyet içinde başkalarına naklettiler.

b. Müzakere

Sahabe-i kiram, Resûlullah'tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) aldığını nakletmekle kalmıyor, aynı zamanda öğrenip belledikleri şeyleri aralarında müzakere de ediyorlardı. Kendileri müzakere ettikleri gibi, daha sonra talebelerinin de bu meseleleri müzakere etmelerini istiyorlardı. Meselâ, sahabe efendilerimizden Ebû Said el-Hudrî ve İbn Abbas, talebelerine şöyle derlerdi: “Bu hadisleri belleyin ve aranızda müzakere edin. Onların bazısı bazısını hatırlatacaktır; dolayısıyla, bunları aranızda devamlı mütalâa etmelisiniz.”¹²⁰

Hadisin, sünnetin ehemmiyetini çok iyi kavramış bulunan ve yine hadis-i şerifte ifade olunduğu üzere, meleklerin ehl-i ilmin ayakları altına kanatlarını serdiğini¹²¹ bilen sahabe, hadislere dört elle sarılıyor, onları hafızasına yerleştiriyor, müzakere ediyor ve sonra da naklediyordu.

İşte, böyle bir vasatta hadisler hafızalara yerleşti, nakşedildi, hayata hayat yapıldı ve bize kadar geldi..

3. Sahabe ve Tâbiîn'in Tahkiki

Sahabe, hadisleri müzakere etmesinin yanı sıra, herhangi bir dinî meseleyle karşılaştıklarında, o meselede sünnetin bir hükmü olup olmadığını araştırır; hepsi de yalana kapalı, adalet ve istikamet insanları olmalarına rağmen, sünnetin o büyük

ehemmiyeti ve teşrîdeki yerinden ötürü, duydukları her şeyi hemen kabul etmeyip, tahkik ederlerdi. Evet onlar, zekâ ve hafıza dâhileri oldukları kadar, ehl-i tahkiktiler de.

Bir defasında bir kadın, torununun mirasından pay almak için Hz. Ebû Bekir'e (radıyallâhu anh) müracaatta bulundu. Resûlullah'ın Halifesi: "Kitabullah'ta sana bir şey verileceğine dair bir âyet görmediğim gibi, Resûlullah'ın da (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mevzuda bir şey buyurdıklarını hatırlamıyorum." cevabını verdi. Bunun üzerine Muğîre b. Şu'be (radıyallâhu anh), ayağa kalkıp: "Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), nineye altıda bir hisse verirdi." dedi. Hz. Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh): "Senden başka bunu bilen var mı?" sorusu üzerine, Muhammed b. Mesleme (radıyallâhu anh), Muğîre b. Şu'be'yi tasdik ederek: "Ben de aynı şeyi Resûl-i Ekrem'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) duydum." diye şahitlikte bulundu. O zaman, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), o kadına altıda bir hisse verdi.¹²²

Resûlullah'ın zayıf bir hadiste: "*Dininizin yarısını şu hümeyrâdan alın!*"¹²³ buyurduğu büyük zekâ ve fetanet sahibi, her şeyi inceden inceye tahkik eden Hz. Âişe Validemiz, bir gün Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Hesaba çekilen, muhakkak azaba maruz kalmıştır.*" buyurması üzerine: "Böyle diyorsun ama, Allah, Kur'ân'ında bazıları için: *فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا* 'Sonra, hesapları görülür de, yumuşak-kolay bir hesaba çekilirler.'¹²⁴ buyurmuyor mu?" diyerek, açıklama istedi.

Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), şu tavzihte bulundular: "*Yâ Âişe, senin dediğin "arz"dir. Herkesin hesabı Allah'a arz olunacak. Fakat, hesapta Allah bir insanla münakaşaya tutuştu mu, kul, yaptıklarını inkâr edip de, Allah onun yaptıklarını bir bir sayıp döktü mü, işte o zaman insanın işi bitmiştir.*"¹²⁵

Sahabenin duyduğunu tahkik etmesi sadedinde, burada bizi alâkadar eden ve Kur'ân'ın değişik vecihlerle inmesiyle alâkalı, pek çok tariklerle anlatılan bir hususu daha nakletmek istiyorum:

Değişik nakillerin yanında, Buhârî'nin rivayetinde, Hz. Ömer Efendimiz (radıyallâhu anh), vak'ayı şöyle anlatmaktadır:

"Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatında, Hişam b. Hakîm'in Furkân sûresini okuduğunu işittim. Resûlullah'ın bana okumadığı bazı harflerle okuyordu. Namazı bitirip de selâm verinceye kadar sabrettim. Selâm verir vermez, ridâsının

yakasına yapışıp çektim ve ‘Bu sûreyi sana bu şekilde kim okuttu?’ dedim. ‘Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)!’ diye cevap verince de ‘Yalan söylüyorsun. Resûlullah bunu bana senin okuduğun şeklin dışında okuttu.’ dedim ve kendisini sürükleyerek Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna getirdim. ‘Yâ Resûlallah, bu adam, Furkân sûresini senin bana okutmadığın harflerle okuyor.’ dedim.

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem): ‘*Sal onu!*’ buyurdu ve Hişam’a dönüp: ‘*Yâ Hişam, oku bakayım!*’ diye emretti. Hişam, benim kendisinden duyduğum şekilde okudu ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ‘*Evet, böyle nazil oldu.*’ buyurdular. Sonra, ‘*Sen oku, yâ Ömer!*’ diye emrettiler. Ben de, bana okuttuğu şekilde okudum; o zaman da, ‘*Evet, bu şekilde nazil oldu.*’ buyurdu; sonra da ilâve ettiler: ‘*Muhakkak bu Kur’ân, yedi harf üzere nazil olmuştur. Siz, kolayınıza geleni okuyun.*’¹²⁶

Yine, bir gün Ebû Musa el-Eş’arî, Hz. Ömer’i ziyarete gelmişti; kapıyı üç kere çaldığı hâlde, girmesi için müsaade çıkmayınca geriye döndü. Hz. Ömer, meşguliyeti bitince: “Abdullah b. Kays’ın sesini işitmiştim; izin verin, girsin.” diye emretti. “Gitti.” dediler. Bunun üzerine, adam gönderip çağırttı ve Ebû Musa’ya: “Neden gittin?” diye sordu. O da:

“Resûlullah bize, ‘*Bir yere girmek istediğinizde üç defa kapıyı çalıp, izin isteyin. İzin verilmezse geri dönün.*’ diye emretti.” dedi. Hz. Ömer: “Ben bunu duymadım. Böyle olduğuna dair muhakkak bir beyyine getirmelisin.” diye gürlledi.

Ebû Musa, hemen Mescid-i Nebevî’ye koştu ve meseleyi oradakilere açtı. Übey b. Ka’b: “Bunun için büyüklerin şهادeti gerekmez; küçüklerimiz de bilir bunu.” diyerek, Ebû Said el-Hudrî’yi Hz. Ömer’e gönderdiler. Hz. Ömer (radiyallâhu anh), bu şekilde davranmasının sebebini şöyle açıkladı: “Vâkıa, ben seni itham etmek istemedim. Fakat, rastgele insanların Resûlullah’a yalan isnat etmelerinden korkarım.”¹²⁷

a. Tahkik Yolunda Rihlet

Ashab-ı kiram, hadisler mevzuunda böylesine hassasiyet gösterdiği gibi, tek bir hadis için ‘rihlet’ denilen seyahatler düzenleyecek kadar da sünnete ihtimam gösteriyordu. Tâbiînin büyük fukahasımdan ve nice büyüklerin, önünde diz çöktüğü siyâhî Atâ b. Ebî Rebah’ın nakline göre, Ebû Eyyub el-Ensarî’nin kafasına bir hadis takılır ve: “Bunu Resûlullah’tan duyanlardan sadece Ukbe b. Âmir kalmıştır.” der, hayvanına binip Ukbe b.

Âmir'in yaşadığı Mısır yolunu tutar.

Tek bir hadis için, hem de bildiği bir hadisi tahkik için Medine'den Mısır'a yapılan bir seyahattir bu. Mısır'a varınca, emir Mesleme İbn Mahled'in evine uğrar ve yanına bir rehber olarak Ukbe'ye varır. İki dost sokakta karşılaşır, sarmaş dolaş olurlar. Ebû Eyyub Ukbe'ye: "Bu hadisi Hz. Peygamber'den işiten senden ve benden başka kimse kalmadı." diyerek: *مَنْ سَتَرَ مُؤْمِنًا فِي الدُّنْيَا عَلَى خِزْيِهِ سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ* "Her kim dünyada bir mü'minin ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter." hadisini okur. Ukbe'nin hadisi aynı şekilde tekrarlaması üzerine: "Ben bunun için gelmiştim." der ve âdeta "Geliş gayemin içine başka bir şey karıştırmak istemem." dercesine bineğine atlayıp hemen geri döner.¹²⁸

Yine, Buhârî'nin rivayetine göre, ensarın ulularından Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh), Abdullah İbn Üneys'in rivayet ettiği bir hadisi, bizzat onun ağzından işitmek için, bir ay süren bir yolculuğa çıkmış ve: "Hz. Peygamber'den bizzat işitmediğim bir hadisi senin rivayet ettiğini öğrendim. Onu işitmeden ikimizden biri ölür diye korktum ve sana geldim." diyerek, hadisi Abdullah b. Üneys'ten dinlemiş ve gerisin geriye Medine'ye dönmüştür.¹²⁹

b. Tâbiînin Rihleti

Hadis uğruna seve seve girişilen bu rihletler yalnızca sahabeyle sınırlı da kalmamış; daha sonraki devirlerde de aynı şekilde devam etmiştir. Said İbnü'l-Müseyyeb'in "gerektiğinde bir tek hadis için günlerce yol katettiğini söylemesi"¹³⁰; Mesruk İbnü'l-Ecda'nın, "tek bir harfi için bile yolculuk etmesi";¹³¹ Kesir İbn Kays'ın rivayetine göre, Ebû'd-Derdâ'dan tek bir hadis almak için bir ilim âşığının Medine'den Şam'a gelmesi¹³² ve daha pek çok seyahatler, bu mevzuda zikre değer misallerdir.

Hadis rivayeti mevzuunda sahabenin gösterdiği titizlik, aynıyla tâbiîne de intikal etmiştir. İleride ayrıca temas edileceği üzere, bu ilme öyle insanlar vâris olmuştur ki, A'meş'in ifadesiyle, hadise bir 'vav' (و), bir 'elif' (ا) veya bir 'dal' (د) ziyade etmektense, göklerin başlarına yıkılmasını tercih ederlerdi.¹³³

Rivayetlerin Efendimiz'den geldiği şekle, yani aslına uygun olması hususunda öylesine hassastılar ki, 'vav' (و) ve 'fe' (ف) harflerinin dahi yer değiştirmesine müsaade etmezlerdi.

Sahabe-i kiramın her biri ‘âdil’ olmasına ve yalana kapalı bulunmasına rağmen, tâbiîn imamları, duydukları bir hadisi başka sahabilerden de tahkik ederlerdi. Bu hususta tâbiînün büyük imamlarından Ebû'l-Âliye: “Biz, (Basra’da, Bağdat’ta, Horasan’da, Mâverâünnehir’de, yani) nerede olursak olalım, Resûlullah’ın ashabından bir şey işittiğimiz zaman, onunla kanaat etmez, oradan göç eder, (Mekke’ye, Medine’ye gelir, işi kaynağından araştırır) kendi ağızlarından duyar, (başka sahabilere de sorar ve böylece itminana ererdik).” demektedir.¹³⁴

Müslim’in rivayetinde Muhammed İbn Sîrîn: “Biz isnaddan sormazdık; (birisine bize bir hadis rivayet ettiğinde, kimden aldığını araştırmazdık) ne zaman ki fitne çıktı, o zaman isnaddan sormaya başladık.” der.¹³⁵

İlk dönemlerde isnaddan sorulmazdı; yani, Resûlullah’tan bir hadis rivayet edildiğinde, bunun kimden alındığı tahkik edilmezdi. Ama, fitneye karşı kapı sayılan Hz. Ömer’in şehadetinden sonra Hz. Osman’ın katline ve Hz. Ali dönemindeki hâdiselere müncer olan fitneler baş gösterince, az da olsa hadis uydurmalar başladı. Hz. Osman’ın aleyhinde hadis uyduruluyor, buna karşılık, bazı safderûn kimseler de, Hz. Osman’ın ihtiyacı varmış gibi, onun lehine hadis uyduruyorlardı.

Aynı şekilde, Hz. Ali aleyhinde uydurulan hadislere mukabil, o Bâlâ Kamet’i senâ maksadına matuf hadis imal edenler de vardı. İşte, bu tür uydurmalar başlayınca, sıdkı kendilerine şîar edinen büyük imamlar, artık “isnad”dan sorar ve duydukları her hadisi tahkik eder olmuşlardı. Evet, Şu’be gibi, Şa’bî gibi, Sevrî gibi kimseler, artık bu işi yakın takibe almış ve takip eder olmuşlardı.

Yine Müslim’in, tâbiînün büyük imamlarından Mücahid b. Cebr’den rivayetinde, benzer bir vak’ayı görürüz: Büşeyru’l-Adevî, İbn Abbas’ın yanına gelerek hadis rivayetinde bulundu ve İbn Abbas, kendisine hiç iltifat etmedi. Bunun üzerine, Büşeyru’l-Adevî şöyle dedi: “Sana ne oluyor ki, ben sana hadis rivayet ediyorum, sense hiç kulak vermiyorsun?” İbn Abbas, şu cevabı verdi: “Biz, önceden bir kimse ‘Resûlullah buyurdu ki’ dedi mi, yüreklerimiz hoplar, gözlerimiz ona döner ve hemen kulak kesilirdik. Fakat, insanlar serkeş yahut uysal atlara binip de sağa sola rihlete başlayınca, artık bildiklerimizden başka şeyler almaz olduk.”¹³⁶

Endülüs’ün büyük âlimi, İbn Abdi’l-Berr, tâbiînün dev imamlarından Âmir b. Şerâhil eş-Şa’bî’den rivayet ediyor: Rabî İbn Huseym: “Kim, on defa: **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا**

شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ derse, bir köle azat etmiş sevabını alır.” hadisini rivayet eder. Şa’bî, derhal: “Bunu sana kim söyledi?” diye sorar. “Abdurrahman İbn Ebî Leylâ” cevabını alınca, şedd-i rihal eder ve tâbiînin bir başka dev imamı, dev fakihî İbn Ebî Leylâ’yı bulur. Ona sorar ve rivayetin sahih olduğunu anlar... İbn Ebî Leylâ da, bunu büyük sahabi Ebû Eyyub el-Ensarî’den duymuştur.¹³⁷

4. Yalan ve Yalancının Takibi

Gerçekten o dönemde yalana karşı âdeta ilan-ı harp edilmişti. İbn Şihab ez-Zührî, İbn Sîrîn, Süfyan es-Sevrî, Âmir b. Şerâhil eş-Şa’bî, İbrahim İbn Yezîd en-Nehaî, Şu’be, Ebû Hilâl, Katade İbn Diâme, Hişam ed-Destevâî, Mis’ar İbn Kudâm, evet, hepsi de yalana karşı harp ilanında bulunmuşlar ve birer hisbe memuru gibi yalanı ve yalancığı takip ediyor ve yalanları doğrulardan ayıkıyorlardı.

Ebû Hilâl, Şu’be, Said b. Ebî Sadaka, Katâde b. Diâme’den rivayet ettikleri bir hadiste: “Şöyle mi demişti, böyle mi demişti?” diye tereddüte düştüklerinde, hakem olarak Hişam ed-Destevâî’ye müracaat ederlerdi. Şu’be ile Sevrî, herhangi bir meselede tereddüde düştüklerinde ise Mis’ar İbn Kudâm’a müracaat ederlerdi.¹³⁸

Bunlar, mezhep taassubu içinde bulunan şahısları adım adım takip ederler; nerede olursa olsun yalan söylemeye müsait her şahsın karşısına dikilir ve söyledikleri her hadisi “Kimden duydun?” diye sorarlardı.

a. Hıfz Misyonu

Bu arada dev hafızlar, hafıza dâhileri de durmadan hadis ezberliyorlardı. Ahmed İbn Hanbel’in, değişik kanal, değişik sened, farklı metin, yani muhteva aynı olsa bile, sahihi, haseni ve zayıfıyla bir milyon hadis ezberlediği söylenir ki; kırk bin hadis ihtiva eden meşhur Müsned’ini üç yüz bin hadisten seçerek meydana getirdiğinde şüphe yoktur. Vâkıa, bu kırk binin içinde mükerrerler ve oğlu Abdullah’ın ‘Zevâid’i vardır.

Bütün hayatını hadise, Allah Resûlü’nün mübarek sözlerine hasreden Yahya İbn Maîn, mevzû hadisleri de ezberlerdi. Bir keresinde, Ahmed İbn Hanbel, neden böyle yaptığını sorduğunda: “Yanıma gelen insanlara, bu mevzûdur, şu mevzûdur; bunların dışında kalanlardan alabildiğini alırsın, derim.” cevabını vermişti.¹³⁹ İmam Zührî’den Yahya b. Said el-Kattan’a, Buhârî ve Müslim’den Dârekutnî ve Hâkim’e uzanan çizgide

daha dünya kadar nekkâd ezberciler yetişti...

b. Hakperestlik Duygusu

Yalanın takibi, yalana karşı tavır, derken hakkın hatırını âlî tutma.. ve doğru olmayanın konuşulmasına meydan vermeme. Meselâ; bir gün Hz. Ömer hutbe irad ederken: “Kadınlarınızın mehirlerini kırk ukıyyenin üstüne çıkarmayın!” demişti ki, maksûrenin ardından bir kadın: “O da niye ey mü’minlerin emîri? Allah, Kur’ân-ı Kerim’de *‘Onlara kantar kantar verdiğiniz altın ve gümüşten, onları boşayacağınızda hiçbir şey geri almayın!’* derken, siz ‘kırk ukıyye diyorsunuz.’ ” şeklinde karşılık vererek, koca halifeye: “Adam hata etti; kadın isabet etti!” veya “Yâ Ömer, sen dinini bir kadın kadar dahi bilmiyorsun!”¹⁴⁰ dedirtiyordu.

Bu türlü durumlarda, tâbiîn imamları da aynı şekilde davranıyorlardı. Meselâ, Zeyd İbn Ebî Üneyse: -Kardeşinin dikkatsizliğinden mi, vehminden mi, mezhep taassubundan mı, yoksa başka bir sebepten mi- “Kardeşimden hadis almayın!” diyordu.¹⁴¹

Sahabe adına ilk telifte bulunan ve Buhârî, Müslim seviyesindeki büyük hadisçilerin imamı Ali İbnü’l-Medîni’ye: “Baban nasıldır?” diye sorulduğunda: “Bana değil, onu başkasına sorun!” cevabını veriyor; ısrar edilince de: “Hadis dindir, babamsa zayıftır.”¹⁴² şeklinde konuşuyordu.

Ebû Hanife Mektebi’nde yetişip, İmam Şafî’ye üstadlık yapan ve: “Duyduğum bir şeyi unuttuğumu hatırlamıyorum; duyduğum bir şeyi ikinci defa tekrar ettiğimi de hatırlamıyorum.” diyen İmam Şafî’nin ona, su-i hıfzından şikâyetinde bulunduğunda: “Günahlardan sakın; çünkü ilim nurdur ve Allah’tan olan bu nur, âsiye hediye edilmez.” cevabında bulunan meşhur Vekî’ İbn Cerrah, babasından hadis rivayet ederken onu başka rivayetlerle destekleme ihtiyacı hissedirdi.

“Neden böyle yapıyorsun?” dediklerinde, şu cevabı verirdi: “Babam devletin hazine memurlarındandır. İhtimal, memuru bulunduğu devlet hesabına bazı sözleri yumuşatabilir.”¹⁴³

c. İlel Kitapları

İşte, bu büyük zatlar bir de bu mevzuda dünya kadar ilel kitapları yazdılar; yani, hadislerin senet veya metinlerindeki arızaları, tam bir hekim hazâkat ve hassasiyetiyle ortaya koyan eserler tedvîn ettiler. Zuafâ ve Metrûkîn kitapları yazdılar; zayıf ravileri, kendilerinden hadis alınmayan ve hadisleri terkedilen ravileri birer birer teşhir ettiler.

Onlar bu mevzuda o denli hassas idiler ki, biri “Babam hazine memurudur.” diye, babasından rivayetlerini başka rivayetlerle desteklerken.. bir diğeri, babasını soranlara, onun hadis rivayetinde itimat edilemeyecek derecede zayıf olduğunu söyleyerek ondan hadis rivayet etmelerini engelliyordu.¹⁴⁴

Yine hadisin dev imamlarından Abdurrahman İbn Mehdî, Şu’be, Sevrî, İbn Mübarek ve İmam Malik’e: “Bu insanların çoğu yalanla itham ediliyorlar. (Biz de bunlar yalancıdır diye kitaplara alıyoruz. Bunları fâşetmek nasıl olur?) diye sordum. Dördü de: ‘Hadis dindir, daha önemlidir; çünkü onda hakikat-i Ahmediye gizlidir.’ şeklinde konuştular.”¹⁴⁵ demektedir.

Hadis hususunda alabildiğine sert, tavizsiz ve arkadaşlarının: “Bunu çocukluğundan beri tanıyoruz; rüyalarına bile günah misafir olmamıştır.” dediği Yahya İbn Said el-Kattan’a: “Sen milletin bu kadar şeref ve haysiyeti ile oynuyorsun; şu hadis uydurur, şu zayıftır, şu metruktur diyorsun. Bir gün, Allah bütün bunları sana sormaz mı?” dendiği zaman, o, şu cevapta bulunur: “Onların Allah katında hasmım olmasını, Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) hasmım olmasına tercih ederim.”¹⁴⁶

Evet, işte sünnet, bu fevkalâde hassasiyet içinde tesbit edildi. Buna rağmen, bir kısım hadisler uydurulmadı da denemez; uyduruldu ama, uydurulan hadisler, sahabe ve tâbiînin hadis sarraflığına çarptı ve karakolları çok iyi tutmuş bu hassas nöbetçileri aşamadı. Aşanlar da zamanla ayıklandı ve sahih hadis külliyatına girmeye yol bulamadı. Bu mevzuda, ayrıca şu yollar da takip ediliyordu:

5. Mevzû Hadislerin Ayıklanması

a. İtiraf

Çok defa yalan hadis uyduranlar, ömürlerinin sonunda, ölmeden önce veya bâtil mezheplerinden rücû, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e iltihak edince uydurdukları hadisleri itiraf ediyorlardı.

b. Yalan Takip Altındaydı

Ayrıca yukarıda izahına çalıştığımız yollarla yalancılar çok iyi takip ve tespit ediliyordu. Hayatında bir defa yalanına rastlanan bir zattan artık hadis alınmıyor, hatta sika olmakla birlikte zamanla vehme düşenlerden de rivayette bulunulmuyordu. Burada tipik bir misal vereceğim:

Ebû Dâvûd'un Sünen'inde ismine çok rastlanan İbn Ebî Lehîa adlı biri vardır. Zühde, takvada çok ileri olan bu zat, hafızasından değil, kitaplarından rivayette bulunurdu. Bir aralık kitaplarını zayi edince, birdenbire hadis rivayeti hususundaki kadr ü kıymetini yitirdi. Artık bundan sonra kendisinden hadis alma mevzuunda o kadar hassas davranılıyordu ki; meselâ İmam Buhârî, ondan yalnızca başka hadislerle teyit edilen hadisleri veya sadece fetvaları alıp kaydetti.

c. Üslûp Ele Veriyordu

Edebiyatta üslûp diye bir mevzu vardır. Söz gelimi, Moliere'i otuz defa okumuş bir insan, Shakespeare'i, Tolstoy'u, Dante'yi, Necip Fazıl'ı, Nurettin Topçu'yu, Sezai Karakoç'u defaatle gözden geçiren bir insan, yığınla söz arasında onların sözlerini rahatça ayırt edebilir. Bu bir üslûp âşinalıktır. Hatta çok defa otuz defa okumaya bile gerek yoktur. Oysaki, yukarıda isimlerini verdiğim hadis imamları hayatlarını hadise vakfetmiş, Efendimiz'in sözlerine vâkıf söz sultanı, dil üstadı ve hafıza kahramanı insanlardı. Her gün, sabahtan akşama kadar, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözleriyle haşr ü neşr oluyorlardı. Dolayısıyla, Efendimiz'in lâl ü güher sözlerini, O'na ait olmayanlardan çok rahat ayırabiliyor ve ağızlarında bir iki defa söyledikten sonra, çok rahatlıkla, "Bu hadistir veya değildir..." diyebiliyorlardı.

d. Mikyas, Kur'ân ve Mütevatir Hadisler

Hadisler, çoğu muhaddisçe “mütevâtir” ve “âhad” diye ikiye ayrılmıştır. Bir hadis, yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir cemaat tarafından rivayet edilmişse, bu hadis “mütevâtir hadis”tir ve Ehl-i Sünnetçe ilmin üç sebebinden biridir. Bunun dışındaki hadislerse, “âhad hadis” yani tek bir nâkilden gelen hadistir. Bazıları, sahabe asrında âhad olmakla birlikte, tebe-i tâbiîn döneminde iştihar etmiş olanlarına “meşhur hadis” demişlerse de, asıl ayırım “mütevâtir” ve “âhad” olarak yapılmıştır.

İşte, âhad hadisler çok defa Kur'ân'ın ve sünnetin muhkemâtına vurulur ve onlara uyarı kabul edilir, uymazsa “fihi nazar” denilip tartışmaya açık tutulurdu.

e. Zaman ve Mekân Üstü Mülâkat

Her ne kadar usûl-i hadiste yer verilmese de, bu rabbânî insanlar arasında, zaman ve mekânı aşarak, doğrudan doğruya Fem-i Güher-i Nebevî'den hadis alanlar vardı. Meselâ, Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri, sahih hadis kitaplarında rastlanılmayan ve kendisine sağlam hadis diyemeyeceğimiz: “*Ben gizli bir hazîne idim; bilinmek istedim, kâinatı yarattım.*”¹⁴⁷ sözünü: “Ben bizzat Resûlullah'tan aldım.” demektedir.

Aynı şekilde, büyük imam Celâleddin es-Süyûtî'nin, defalarca Efendimiz'le hem de yakazada görüştüğü menkuldür.¹⁴⁸ Yine, İmam Buhârî, kendi kanallarıyla tespit ettiği her bir hadis için, abdest alır, iki rekât namaz kılar ve meseleyi Ruh-u Seyyidi'lEnâm'a havale eder: “Doğru mu yâ Resûlallah?” der; kendince aldığı bir işarete göre de o hadisi kitabına kaydederdi.¹⁴⁹

Ruhun bir zaman-mekân üstü yanı vardır. Zaman-mekân adına bildiklerimiz henüz kesin şeyler olmadığı gibi, bu mevzuda bilinen şeyler de çok fazla değildir. Mevcut fizik kanunları ve mu'talarıyla (verileriyle) isbat edilmemişse de, Einstein, mekânın üç buuddan sonra bir dördüncü buudunun da var olabileceğini söylemiştir. Ehlullah, öteden beri bu mesele üzerinde durmuş ve zamanüstü, mekânüstü hâlleri, varlığın iç nizamının tecellileri olarak görmüşlerdir. Bu mevzuda yeri gelmişken, çok objektif olmamakla birlikte, yakın tarihte yaşanmış bir hâdiseyi nakletmekte fayda mülâhaza ediyorum:

Son zamanlara kadar İstanbul'un çeşitli camilerinde hadis, fıkıh, tefsir, kelâm gibi dinî ilimler okutulurdu. İşte, Fatih Sultan Mehmed Han Camii'nde hadis takrir veya imlâ

eden mühim bir hocaefendi, bir gün evinde eline bir sopa alıp, canını sıkan kedisinin ayağını kırar. Ertesi gün şafak vakti camiye geldiğinde hergünkü mekânda bir başka buuda girer ve zamanüstü bir noktaya ulaşır.

Bakar ki, âlî bir divan kurulmuş; bir tarafta bir mustantik, yanında hâkim, bir de kedisi ve kendisi. Mahkeme heyeti hocaefendiye: “Bu kedi senden davacıdır, ayağını kırmışsın. Şimdi kısas uygulayacak ve senin de ayağını kıracağız!” der. O anda lütf-u ilâhî olarak hocaefendinin hatırına bir hadis-i şerif gelir ve: “Hayır, bana kısas uygulayamazsınız!” diye itiraz eder. “Neden?” diye sorduklarında, şu cevabı verir: “Efendimiz, Batnü’n-Nahl’de cinlerden biat aldığı zaman onlara: ‘Başka mahlukatın suretine girerek, temessül ederek, değişik şekil ve kılıkta ümmetime görünmeyin!’ buyurmuştu. Hâlbuki bu, bizim evde temessül ederek veya başka bir mahlukun içine girerek, ya da perisprisi bir başka canlıyla bizim eve gelerek, bana öyle göründü.”

Hoca, delil olarak ileri sürdüğü hadis-i şerifin senedini de verir ve o çok sıkışık anında, hadisi rivayet eden sahabi, çiçek gibi caminin kubbesinde açarak: “Ben, bizzat kulaklarımla bu hadisi Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dudaklarından dökülürken duydum.” der. Ve, mahkeme, hocanın beraetine karar verir.

Bundan sonra hoca, belki yüz arkadaşına: “Ben tâbîindenim.” der ve “Nasıl olur?” diye soranlara da: “Ben, sahabiyi hakikaten gördüm.” diye cevap verirmiş.

f. Ravilerle İlgili Eserler Yazılmıştı

Ravileri, sahabeyi, tâbîîni ve tebe-i tâbîîni daha iyi ve yakından tanımak için, bunlara dair mufassal eserler yazılmış; kim nerede doğdu, nereye hicret etti, nerede ikamet etti, nerede yaşadı, nerede öldü, nerede ilmini neşretti, kimlerle görüştü, kimlerden ders aldı, bu eserlerde tek tek açıklanmıştır.

Bu mevzuda ilk eser veren İbn Medîni’dir. O’nun hangi sahabenin Mekke’den, Medine’den ayrılıp nereye gittiği, Taif’te mi, Şam’da mı, Kûfe’de mi, Basra’da mı, Mâverâünnehir’de mi, nerede kalıp, kimlere ders verdiği ve kimlerle görüştüğünü anlatan *Kitabü mârifeti’s-sahabe*’sinden sonra, İbn Abdî’l-Berr’in *el-İstîâb*’ı, İbn Hacer’in *el-İsâbe fî temyîzi’s-sahabe*’si, İbnü’l-Esîr’in *Üsdü’l-gâbe*’si, İbn Sa’d’ın *et-Tabakât*’ı, İbn Asâkir’in *Tarih*’i, Buhârî’nin *Tarih*’i ve Yahya İbn Maîn’in *Tarih-i kebîr*’i bu sahada yazılmış mühim eserlerdendir.

Bunlardan kiminde üç bin, kiminde beş bin, kiminde onbin sahabinin hayatı anlatılmaktadır. Bu kitaplara ve meselâ Zehebî'nin *el-Kâşif*'ine baktığımızda, her zat hakkında: “Bu zat şu, şu, şu şahıslardan hadis rivayet etmiştir; kendisinden de şunlar şunlar hadis rivayetinde bulunmuşlardır.” şeklinde bilgiler verildiğini görür; böylece kimlerin kimlerden hadis alıp almadığını öğrenir ve senet açısından hadislerin değerlendirmesini yapabiliriz.

g. Hadis Kitapları Süzgeçten Geçirildi

Daha sonra, bütün bu kadar tahkik ve titizliğe rağmen, sahih hadisleri muhtevî hadis külliyyatına, belki tek tük mevzû hadis sızmıştır diye, hadisler yeni baştan elekten geçirilerek bir kere daha, inciler sun'î incilerden tefrik edilerek, ayrı ayrı telifler meydana getirildi.

Bu mevzuda ilk defa Makdisî, *Tezkiratü'l-kübrâ*'sında mevzû hadisleri bir araya topladı. O ve diğerleri bu hususta insafsız denilecek ölçüde öylesine hassas ve hakperestçe davrandılar ki, meselâ İbnü'l-Cevzî, kendi mezhep imamı olmasına rağmen, Ahmed İbn Hanbel'in kırk küsur bin hadis ihtiva eden *Müsned*'indeki bir hayli hadisin mevzû, zayıf veya metrûk olduğuna hükmetti. Daha sonra gelen İbn Hacer el-Askalânî, İbnü'l-Cevzî'nin mevzû, zayıf veya metrûk hükmünü verdiği hadisleri yeniden elden geçirdi ve on üçü dışında geri kalanların hepsinin değişik kanallarla sıhhatini tespit edip, on üçünü sağlam bir esasa dayamadığını '*el-Kavlu'l-müsedded fi'z-zebbi an Müsned-i Ahmed*' isimli eserinde belirtir.¹⁵⁰

Burada şu noktayı ifade etmek gerekiyor ki, hadisçiler, İbnü'l-Cevzî için, fazla dikkatli olmadığından pek çok sahih hadise mevzû veya metrûk damgası vurma sebebiyle “mütesâhil” derler.¹⁵¹ Onun mevzû olduğuna hükmettiği hadisleri İbn Hacer gibi, hâtimü'l-huffâz ve Resûlullah'la yetmiş küsur defa vicahî görüşen Celâleddin es-Süyûtî de yeniden tetkikten geçirmiş ve: “Ben bunların içinde mevzû hadis görmedim; belki zayıf olabilir.” demiştir.¹⁵² Süyûtî, ayrıca İbnü'l-Cevzî'nin “*Mevzûâtü'l-kübrâ*”sını da tetkik ederek, ‘yapma inciler’ mânâsına gelen meşhur “*el-Leâliü'l-masnûa*”sını yazmış ve İbnü'l-Cevzî'nin mevzû dediği hadislerden hangisinin gerçekten mevzû, hangisinin metrûk ve hangilerinin sahih olduğunu göstermiştir.

Bunlardan başka ayrıca bir kısım müstedrekler yazılmıştır ki, bunlarda, Buhârî ve Müslim'in hadisin sıhhati konusunda kendi koydukları ölçülere uyduğu hâlde, *Câmiu's-*

Sahih'lerine almadıkları hadisler ayrı kitaplar hâlinde bir araya getirilmiştir. Bunlardan en meşhuru Hâkim'in *Müstedrek*'idir. Daha sonra gelen ve hakkında İbn Hacer'in: "Hayatımı ona hayranlıkla geçirdim. Hafıza dualarını yazıp yutardım ki, Allah bana Zehebî'ninki gibi bir hafıza versin." dediği¹⁵³ Hafız Zehebî, Hâkim'in *Müstedrek*'ini inceden inceye kritiğe tâbi tutmuş.. tespit etmiş, tahlil etmiş ve her şeyi bir kere daha aydınlatmıştır.

Daha sonraları, halk arasında hadis diye meşhur olmuş sözler hakkında da kitaplar yazılmıştır. Sehâvî, "*el-Makâsîdü'l-hasene*"sinde, Aclûnî, "*Keşfü'l-hafâ*"sında bunları tek tek ele alıp ve hangilerinin hadis, hangilerinin hadis olmadığını ortaya koymuşlardır. Meselâ, ilmi teşvik eden onca hadisin yanı sıra halk arasında iştihar etmiş bulunan: "*İlim Çin'de de olsa öğrenin.*"; "*İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır.*" gibi sözleri hadis terazilerinde tartarak, bunların hadis adına öyle pek fazla bir ağırlıkları olmadığı gerçeğini ortaya koymuşlardır.¹⁵⁴

Şimdi, bu kadar tahkik, bu kadar ince eleyip sık dokuma ve rivayet hususunda gösterilen bu kadar titizlikten sonra, sahih hadis külliyatı ve sahih hadis mecmuaları hakkında hâlâ şüpheler irad etmek ve İslâm'ın ikinci büyük ve mühim kaynağına leke sürmeye çalışmak, acaba neyle izah olunabilir?

DİPNOTLAR

¹⁰⁵ Buhârî, *ilim* 38; Müslim, *zühd* 72.

¹⁰⁶ Buhârî, *istitâbe* 6; Ebû Dâvûd, *sünne* 28.

¹⁰⁷ Tirmizî, *ilim* 9; İbn Mâce, *mukaddime* 5.

¹⁰⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 9/86.

¹⁰⁹ İbn Mâce, *mukaddime* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/452.

¹¹⁰ Buhârî, *ilim* 38; Müslim, *mukaddime* 1-4; *zühd* 72.

¹¹¹ İbn Mâce, *mukaddime* 3.

¹¹² Dârimî, *mukaddime* 25.

- ¹¹³ İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübrâ*, 6/110.
- ¹¹⁴ İbn Mâce, *mukaddime 3*; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/452.
- ¹¹⁵ İbn Mâce, *mukaddime 3*.
- ¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/88.
- ¹¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/68.
- ¹¹⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*, s. 177.
- ¹¹⁹ Buhârî, *daavât 6*.
- ¹²⁰ Dârimî, *mukaddime 51*.
- ¹²¹ Tirmizî, *ilim 19*; Ebu Davud, *ilim 1*; İbn Mâce, *mukaddime 17*.
- ¹²² Tirmizî, *ferâiz 10*; İbn Mâce, *ferâiz 4*; Muvatta, *ferâiz 4*.
- ¹²³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/129; Aliyyü'l-kârî, *el-Masnû'*, s. 98; Aclûnî, *Keşfü'lhafâ*, 1/449-450.
- ¹²⁴ İnşikak sûresi, 84/8.
- ¹²⁵ Buhârî, *ilim 35*, Müslim, *cennet 79*.
- ¹²⁶ Buhârî, *husûmât 4*; Müslim, *müsâfirîn 270*; Tirmizî, *kıraât 9*; Ebû Dâvûd, *vitr 22*; Nesâî, *iftitâh 37*.
- ¹²⁷ Buhârî, *isti'zân 13*; Müslim, *âdâb 33-37*; Ebû Dâvûd, *edeb 127-128*.
- ¹²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/153, 159; Humeydî, *el-Müsned*, 1/189.
- ¹²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/495; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, s. 337; Hâkim, *elMüstedrek*, 2/475.
- ¹³⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *er-Rihle fî talebi'l-hadîs*, s.127; *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*, s.127; Zehebî, *Tezkiratü'l-huffâz*, 1/56.
- ¹³¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5/285; Hatîb el-Bağdâdî, *er-Rihle fî talebi'l-hadis*,

198.

¹³² Tirmizî, *ilim* 19; İbn Mâce, *mukaddime* 17; Dârimî, *mukaddime* 32.

¹³³ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ilmi 'r-rivâye*, s.177.

¹³⁴ Dârimî, *mukaddime* 47; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/113; Hatîb el-Bağdâdî, *erRihle fî talebi'l-hadîs*, s.93; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 1/56.

¹³⁵ Müslim, *mukaddime* 5.

¹³⁶ Müslim, *mukaddime* 5.

¹³⁷ Râmehürmüzî, *el-Muhaddisü'l-fâsıl*, s. 208; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 1/43.

¹³⁸ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 2/395; Râmehürmüzî, *el-Muhaddisü'l-fâsıl*, s. 395.

¹³⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'*, 2/192; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 31/557; Bâcî, *et-Ta'dîl ve'l-cerh*, 1/290.

¹⁴⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 7/233; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/317.

¹⁴¹ Müslim, *mukaddime* 5.

¹⁴² İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 5/153; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2/15.

¹⁴³ Sehâvî, *el-İ'lân bi't-tevbih li-men zemme ehle't-tarih*, s.66.

¹⁴⁴ Sehâvî, *el-İ'lân bi't-tevbih li-men zemme ehle't-tarih*, s.66.

¹⁴⁵ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 1/47.

¹⁴⁶ Hâkim, *el-Medhal ile's-Sahîh*, s.111; Bâcî, *et-Ta'dîl ve'l-cerh*, 1/282; Ebû Nuaym, *el-Müsnedü'l-müstahrec*, 1/53.

¹⁴⁷ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/173; Aliyyülkârî, *el-Masnû'*, 1/141.

¹⁴⁸ Nebhânî, *Câmiu kerâmâti'l-evliyâ*, 2/158; *el-Fethu'l-kebîr*, 1/7.

¹⁴⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 24/443; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 2/9; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/402.

¹⁵⁰ İbn Hacer, *el-Kavlu 'l-müsedded fi 'z-zebbi an Müsned-i Ahmed*, s. 1-45.

¹⁵¹ Suyûtî, *Tedribü 'r-râvî*, 1/278, 279; Zehebî, *Mîzânü 'l-i'tidâl*, 1/131.

¹⁵² Suyûtî, *el-Leâliü 'l-masnûa*, 1/2; *Tedribü 'r-râvî* 1/278-279.

¹⁵³ Ebu'l-Mehâsin ed-Dimeşkî, *Zeyl-ü Tezkirati 'l-huffâz* 1/348; Suyûtî, *Tabakâtu 'lHuffâz*, 1/522.

¹⁵⁴ Bkz.: Aclûnî, *Keşfü 'l-hafâ*, 1/154, 472.

E. BAZI MEVZÛ HADİSLER VE GÜNÜMÜZDE MEVZÛ DAMGASI VURULAN SAHİH HADİSLERE MİSALLER

Yukarıda izahına çalıştığımız gibi, başlangıçtan bugüne muhaddisîn-i izâmın gösterdikleri o takdire şâyân ceht, gayret ve hadis mevzuunda sergiledikleri hassasiyet sayesinde neyin sahih, neyin mevzû olduğu apaçık ortaya çıkmış olmasına ve Kur’ân gibi, onun tefsiri, mühim bir buudu ve hikmet-i televvünü olan sünnet de: **إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ** “Şüphesiz, Zikri (Kur’ân’ı) Biz indirdik; ve onun koruyucuları da elbette Biziz.”¹⁵⁵ âyetinin şumulü içine girmekle ilâhî sıyânet altında bugünlere gelmiş bulunmasına rağmen, günümüzde maalesef bu mevzu, müsteşrikler ve onların tesiri altında kalan bazı tali’sizlerce tenkit mevzuu hâline getirilmiş ve pek çok sahih hadise ve sünnete dil uzatılır olmuştur.

Bu sebeple, şimdi biraz da mevzû hadislerden bazılarına temas edecek ve dile dolanan bazı sahih hadisleri ele alacağız.

1. Mevzû Hadisler

Meselâ, hadis diye rivayet edilen bir sözde: **أَبُو حَنِيفَةَ سِرَاجُ أُمَّتِي** “Ebû Hanife, ümmetimin kandilidir.”¹⁵⁶ denmektedir.

Vâkıa, Ebû Hanife, ümmet-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) için gerçek bir kandil olmuş ve ashab-ı kiramdan sonra onun ayarında dine hizmet eden pek az kişi çıkmıştır. Ama gel gör ki, Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle bir söz şerefsüdûr olmamıştır. Zannediyorum bu, mezhep taassubuyla uydurulmuş bir sözdür.

Hadis diye uydurulan bir diğer söz de: **اتَّخَذُوا الدِّيَكَ الْأَبْيَضَ** “Beyaz horoz edinin.”¹⁵⁷ Horoz, hele beyaz horoz halk tarafından pek sevilir ve “Kerameti vardır.” denilir. Fakat, hadis nakkâdı zatlar, bu sözün kezzablar tarafından rivayet edildiğini tespit edip, hadisle alâkasının olmadığını ortaya koymuşlardır. Bu da, her hâlde horoz ticareti yapan bir yalancının uydurduğu sözdü...

Halk arasında yaygın olan bir başka söz daha vardır:

إِتَّقِ شَرَّ مَنْ أَحْسَنْتَ إِلَيْهِ “Kendisine iyilikte bulunduğun kişinin şerrinden sakın.”¹⁵⁸ Bir

defa bu sözün hadis olamayacağı bir yana, mantığa ve akla uygunluğu da yoktur. Eğer, uydurma caiz olsaydı ben: أَحْسِنُ إِلَىٰ مَنْ اتَّقَيْتَ شَرَّهُ “Şerrinden korktuğun kimseye iyilikte bulun.” derdim. Çünkü iyilik, insanı yumuşatır ve iyiliği yapana köle eder. Nitekim, bu hakikati ifade eden bir sözde: “İnsan, ihsanın kölesidir.” denmiştir. Diğeri ise, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) isnadı mümkün olmayan korkunç bir yalandır.

Yukarıdaki sözün akla ve mantığa uygun olmadığından da bahsetmiştim. Evet, İslâm, aklîdir, mantıkîdir; ancak onun aklî ve mantıkî olması ile akla ve mantığa dayanması farklı şeylerdir. İslâm, insanüstü bir hakikattir. Bu hakikat, Allah ve Resûlü’nün tayin ve tespit ettiği şeydir. İnsana düşen, bu hakikati bulmaktır; yoksa tek tek her akıl, hiçbir zaman hakikatin kaynağı olamaz.

Hakikat bu iken, bugün maalesef bir kısım ilim mahfillerinde bu husus da ayrı bir mecraya çekilerek suiistimal edilmek istenmektedir. Meselâ: “Bendendir diye bir söz naklettiğinizde, onu kendi aranızda müzakere edin. Eğer o söz hakka muvafıksa, tasdik edin ve dininize bir esas olarak kullanın. Ben, onu konuşmuş olayım olmayayım, fark etmez; yeter ki, söz hakka muvafık olsun.”

Bu söz, kesinlikle hadis değildir ve olamaz da. Çünkü, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, hakkı tayin ve tespit eden Allah ve Resûlü’dür; yoksa, kişilerin ölçü ve değerlendirmeleri, Resûlullah’ın sözleri için asla kıstas olamaz. Tam aksine, insanlar, kendi söz ve davranışlarını Resûlullah’ın sünnetine, yani söz ve davranışlarına uydurmak mecburiyetindedirler.

Bunun gibi hadis diye uydurulmuş bir diğer söz de: **وُلِدْتُ فِي زَمَنِ الْمَلِكِ الْعَادِلِ** “Ben, âdil bir melik zamanında doğdum.”¹⁵⁹ ifadesidir. Bu, bizim “Nûşirevan”, İranlılar’ın ise “Enûşirvan” dedikleri kişiyi yüceltmek için uydurulmuş bir sözdür. Allah Resûlü’nün, bir başkasının kazandıracağı şerefe asla ihtiyacı yoktur; bilakis, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), zamana ve mekâna şeref getirmiştir. Zamana ve mekâna şeref verdiği zamanda âdil bir hükümdarın yaşamış olması, O’nun şerefine şeref katmaz; zaman ve mekânın etekleri, O’nun dünyaya teşrifleriyle şerefle dolmuştur.

Akıl ve mantığa çok ters düşmemekle birlikte halk arasında çok meşhur olmuş, kitaplarda görüp, minberlerden dinlediğiniz, hadis diye rivayet edilen bir başka söz de: **النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ** “Temizlik imandandır.”¹⁶⁰ ifadesidir. Bu sözün mânâsı doğrudur ama, böyle

bir söz, asla ve kata Resûlullah'tan sâdır olmamıştır. “Mânâsı doğrudur.” dedim; çünkü sahih hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): **الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ** “*Tuhûr, (yani, maddî temizlik ve tevbe, istiğfar, münâcât, murâkabe, muhasebe ve ubûdiyetle gerçekleştirilecek mânevî temizlik) imanın yarısıdır.*”¹⁶¹ buyurmuştur.

Bir diğer aldatan söz de: **تَخَنَّمُوا بِالْعَقِيقِ** “*Akikten yüzük takının.*” Allah Resûlü’nden böyle bir söz sâdır olmuş değildir. Şu kadar ki, Âişe Validemiz’den rivayet edilen: **تَخَيَّمُوا بِالْعَقِيقِ** “*Akik’te çadır kurun.*” hadisi vardır. Akik, Medine’den ayrılıp da Mekke’ye giderken kendisine uğranılan bir vadinin adıdır. İlk dönemlerde yazıda nokta kullanılmadığından, **تَخَيَّمُوا** ihtimal **تَخَنَّمُوا** olmuş ve Akik vadisi, akik taşı ile karıştırılmış ve ortaya böyle bir söz çıkmıştır. Bir de bunun sonuna: **فَإِنَّهُ يَنْفِي الْفَقْرَ** “*Çünkü o, fakirliği giderir.*” yalanı eklenmiştir.¹⁶²

النَّظْرُ إِلَى الْوَجْهِ الْجَمِيلِ عِبَادَةٌ “*Güzel yüze bakmak ibadettir.*” sözü de, hadis diye uydurulmuş sözlerdendir. “Güzele bakmak sevaptır.” şeklinde, Türk halkının ağzında çok yaygındır. Hâlbuki bu söz, bir dalâlettir, bir sapıklıktır.¹⁶³

Bunun gibi, yukarıda geçtiği üzere: **أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ** “*İlim, Çin’de de olsa talep edin.*”¹⁶⁴ sözü de, -günümüzde ilim adına yeni bir şeyler söylemek ve İslâm’ın ilme verdiği değeri güya ortaya koyma adına ne kadar söylenirse söylensin- yalandır, uydurmadır ve asla hadis değildir.

İlme ait Kur’ân’da ve hadiste o kadar senâ, terğip ve teşvik vardır ki, kâhinlerin secalarına benzeyen böylesi sözlerle ihtiyaç yoktur. Meselâ, Kur’ân-ı Kerim’de: **إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ** “*Kullarından ancak âlim olanlar Allah’tan haşyet duyar.*”¹⁶⁵ buyrulmuştur; yine Kur’ân-ı Kerim’de:

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

“*De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?*”¹⁶⁶ âyeti vardır. Ayrıca sahih hadiste:

إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ “*Melekler razı olmalarından dolayı ilim talep edenlerin (ayaklarının altına) kanatlarını gererler.*”¹⁶⁷ buyrulmuştur. Böyle onlarca âyet ve hadis varken, hadis diye uydurulmuş sözlerle hiç ihtiyaç yoktur.

2. Mevzû Damgası Vurulan Sahih Hadisler

Misal olarak getirdiğimiz bunlar ve daha bunlar gibi yüzlerce mevzû hadise dokunulmaz, hatta konuşmalara konu edilirken, bugün Buhârî, Müslim ve Kütüb-i Sitte'den diğer dört kitapta geçen ve muhaddisîn-i kiramca sahih kabul edilen pek çok sahih hadise dil uzatılmaktadır.

a. Tevrat'ın Müjdesi

Meselâ, bunlardan biri, Buhârî'nin rivayet ettiği şu hadistir:

في التَّوْرَةِ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحِزْرًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي، سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكَّلَ، لَيْسَ بِفِظٍّ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا سَخَّابٍ فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَدْفَعُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَغْفِرُ، وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ بَأَنْ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَيَفْتَحَ بِهَا أَعْيُنًا عُمِيًّا وَأَدَانًا صُمًّا وَقُلُوبًا غُلْفًا

Tevrat'ta (Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında) şu âyet vardır: “Ey Nebi, seni şahit, (ümmet-i Muhammed'in imanlarına, İslâmlarına şehadet ve nezaret edici), (doğru yolu, doğru yolun encâmı Cennet'i) müjdeleyen (eğri yolun encâmından) sakındıran, şu ümmî cemaate bir zırh, bir kale olarak gönderdik. Sen, Benim kulum ve Resûlümsün. Ben, seni mütevekkil, (her nebi tevekkül etmişse de, hususiyle seni hakkıyla tevekkül eden) olarak isimlendirdim. O, haşin, kaba, öfkeli, hiddetli, şiddetli ve sokaklarda gezerken bağırان bir insan değildir. Kötülüğü kötülükle savmaz. Fakat affeder, bağışlar. Şu bin bir puta tapan, eğri (büğrü yollara sapmış) kavmi 'Lâ ilâhe illallah' diyerek doğrultuncaya ve bununla, görmeyen gözleri, duymayan kulakları ve kapalı kalbleri açıncaya kadar, Allah O'nun ruhunu kabzetmeyecektir.”¹⁶⁸

Müsteşrikler ve İslâm dünyasında onların çizgisini takip edenler, bu hadisi tenkit, hatta onun mevzû olduğu iddiasında bulunmaktadırlar. Sebep ise basit, gayr-i ilmî ve gayr-i mantikî.. hadisin ravisinin Abdullah İbn Amr İbn el-Âs olması ve İbn Abbas, Enes, Ebû Hüreyre gibi onun da, rivayetlerinde Ka'bu'l-Ahbâr kaynaklı hadislerin olması.

Evvelâ, bu hadisin Efendimiz'in sıfatlarına, tarihî vâkıalara ve Kur'ân-ı Kerim'in Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) alâkalı ifadelerine zıt hiçbir yönü, hiçbir harfi yoktur. İkinci olarak, Tevrat ve İncil'de hem de bunca tahriften sonra, hâlâ Efendimiz hakkında dünya kadar işaret ve bişaretin var olduğunu söyleyebiliriz. Zaten Kur'ân-ı Kerim'de, Resûlullah'a inanan Tevrat ve İncil ehli hakkında:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ

“Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil’de yazılı olarak buldukları (sıfatlarını ve geleceğinin müjdelendiğini okudukları) bu ümmî, nebi Resûl’e ittiba ederler.”¹⁶⁹ buyurmuyor mu?

Yine, Kur’ân-ı Kerim, Fetih sûresinin son âyetinde: **ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ** “Onların Tevrat’taki misali buna benzer; İncil’deki misallerine gelince...”¹⁷⁰ diyerek, Tevrat’ta ve İncil’de Resûlullah’tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O’nun ashabından nasıl bahsedildiğini haber vermiyor mu?

Hatta günümüzde bile, allâme Hüseyin el-Cisr, mevcut Tevrat ve İncil nüshalarında, 100 yerde Efendimiz’le alâkalı işaret tespit etmiştir ki;¹⁷¹ doğrusu, onca tağyirden sonra buna hayret etmemek kabil değil.

Bir gün gereken tetkikler yapıldığında –inşâallah- sahih olduğu ortaya çıkacak olan Barnabas İncili’nde zaten apaçık Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) isminden bahsedilmektedir. Evet, kendinden sonra gelecek peygamberi ismiyle haber vermesi Hz. Mesih’in (aleyhisselâm) en önemli meselelerinden biriydi.

Üçüncü olarak, İslâm’a giren çoğunluk ya müşrik ya Hıristiyan veya Yahudi idi. Ka’bü’l-Ahbâr da Yahudilikten gelme bir Müslümandı. Asrımızın dev mütefekkirinin ifadesiyle: “Malumatı da kendisiyle beraber Müslüman olmuştu.”¹⁷² Kur’ân ve sünnete ters düşmeyen ve hakkında Kur’ân ve sünnetin sükut ettiği mevzularda İsrailiyat’a ait bazı şeyler naklediyordu. İddia edildiği gibi, katı, mutaassıp, İslâm düşmanı ve sert biri de değildi. Onu Hz. Ömer’in katliyle alâkalı göstermek ise, daha sonraki asırlarda uydurulmuş bir hezeyandır. İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Enes b. Mâlik ve Abdullah İbn Amr gibi büyük sahabiler, onun Tevrat’tan yaptığı nakilleri dinlerlerdi; ama ne Ka’bü’l-Ahbâr yalan söylerdi ne de bu büyük sahabiler. Abdullah İbn Amr ki, kılı kırk yaran, âbid, zâhid bir sahabiydi. Evlendiğinde: “Bu kadın benim ibadetime mâni olacak.” diye beş-on gün hanımının yanına varmamış ve ancak Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Hanımının da senin üzerinde hakkı vardır.”¹⁷³ diye zorlamasıyla gitmişti. Yalan, onun rüyalarına bile girmemişti.

Tarihî vak’alar böylesine berrak ve açıkken, son derece indî mütalâalarla sahih hadislerle ve bu hadislerin ravisi sahabilere dil uzatmak, İslâm’ın ikinci büyük rüknü olan

sünneti yıkmaya gayesinden başka bir şey değildir.

b. Tevessül

İtirazda bulunulan sahih hadislerden bir ikincisi de şudur: Hz. Enes'in (radiyallâhu anh) rivayetine göre, Hz. Ömer Efendimiz (radiyallâhu anh), kaht ve kuraklığın ortalığı kasıp kavurduğu bir dönemde Hz. Abbas'ın (radiyallâhu anh) elinden tutar ve onunla tevessülde Allah'tan yağmur ister ve şöyle der:

اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا

“Allahım! Peygamberimiz hayattayken, O'nunla tevessülde bulunur, yağmur isterdik, Sen de bize yağmur verirdin. Şimdi, Peygamberimiz'in amcasıyla tevessülde bulunuyoruz, bize yağmur ver!”¹⁷⁴

Bu hâdise, İbn Ebi'd-Dünya'nın kitabı ve meşhur Câhız'ın, “*el-Beyan ve't-tebyin*”inden delil getirilerek inkâr edilmek istenmektedir. Meşhur Mutezile imamı ve sahih hadisleri bile inkâr etmeyi meslek edinmiş, materyalist Nazzam'ın talebesi olan Câhız, adı geçen kitabında: “Hz. Ömer'e yağmur duası adına isnad edilen şeylerin hepsinde ızdırıp vardır. Çünkü, kâh minbere çıkıp dua etti, kâh namazın arkasında dua etti, kâh kürsüde dua etti denmektedir. Öyleyse, bu hadisler doğru olamaz.” demektedir.

Bir kere Câhız, hadisçi değildir; hadisle alâkası, sıradan bir insan kadar ya vardır veya yoktur. İbn Ebi'd-Dünya'ya gelince, kendisi mübarek bir kişi olmasına rağmen, kitabının yalanlarla dolu olduğunu, hadisten haberi olanlar söylüyor. Şimdi, bunlara dayanılarak hadis hakkında nasıl hüküm verilir ki? Hatta, o kadar büyük ve İslâm tarihinin kendisiyle iftihar edeceği şahıslardan biri olmasına rağmen, bir hadis hakkında “İmam Gazzâlî rivayet ediyor.” dense insana gülerler; çünkü, İmam Gazzâlî de muhaddis değildir. Nitekim, *İhyâ*'sında naklettiği hadisleri, hadiste müceddit sayılan Zeynüddin Irâkî, tek tek ele almış ve: “Şu sahihtir, şu hasendir, bu da zayıftır.” demiş ve kritiğe tâbi tutmuştur. Tabipten mühendislikle, kimyacıdan tabâbetle alâkalı mevzular sorulmaz. Demek ki, bu hadise olan itirazın, sağlam ve ilmî bir dayanağı yok.

İkinci olarak, tevessül yadırganacak bir şey değildir. Her şeyden önce Kur'ân-ı Kerim'de يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَعُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ “Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve O'na vesile araştırın.”¹⁷⁵ buyrulmaktadır. Sonra, sahabe-i kiram, Efendimiz'den dua isterlerdi ki, bunda da yine apaçık o mülâhaza vardır. Meselâ, bir defasında bir bedevî gelmiş ve: “Yâ

Resûlallah, kaht u galâ var. Dua etmez misin?” demiş, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini kaldırarak: **اللَّهُمَّ اسْقِنَا عَيْنًا** “Allahım, bize bol bol, bereketli yağmurlar ihsan et!” demiş, hemen o anda yağmur inmeye başlamış ve günlerce devam etmiş. Ancak zarara yol açtıktan sonradır ki, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelerek, yağmurun kesilmesi için dua etmesi istirhamında bulunmuşlar ve o anda yine minberde bulunan Allah Resûlü’nün duasıyla yağmur kesilivermişti. O kadar ki, bulutlar Medine’nin üstünde taç gibi bir hal almış ve halk, güneşin altında evlerine gitmişti. Hatta o anda bu hususî muamele karşısında Allah Resûlü de (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünde pırıl pırıl tebessüm, şöyle buyurmuşlardı:

أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ

“Şehadet ederim ki, Allah her şeye kadirdir. Yine şehadet ederim ki ben Allah’ın kulu ve Resûlüyüm.”¹⁷⁶

Yine, sünnet-i sahihada, mağaraya girince, düşen bir taşın mağaranın ağzını örtmesiyle içerde mahsur kalan üç Müslümanın amelleriyle nasıl tevessülde bulduklarını görüyoruz. Biri, anne ve babasına yaptığı iyiliği.. diğeri, sevdiği amca kızına tam yaklaşıpken, Allah’tan korkup geri durduğunu.. üçüncüsü de, kendine hizmet eden, fakat hizmetinin karşılığını almadan giden bir zatın bu hakkını nasıl nemâlandırıp, daha sonra ona teslim ettiğini anlatıyor ve bu amelleriyle Allah’a tevessülde bulunuyorlardı.¹⁷⁷

Resûlullah zamanında da vesilede bulunanlar oldu. Allah Resûlü de bunu tasvip buyurdu ve ayrıntılarıyla anlattı. Meselâ, görme kusuru olan bir zat, Allah Resûlü’ne gelerek şikâyette bulundu. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine güzelce abdest alıp, iki rekât namaz kılmasını ve sonunda da, aşağıda arz edeceğimiz duayı okumasını tavsiye buyurdu. Tavsiye buyurulan duada şu hususlar vardı:

**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ يَا مُحَمَّدُ! إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَىٰ رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقَضَىٰ لِي،
اللَّهُمَّ فَشَقِّعْهُ فِيَّ**

“Allahım! Peygamberin, rahmet peygamberi Muhammed’le (sallallâhu aleyhi ve sellem), Sana yöneliyor ve Senden istiyor, Sana dehalette bulunuyorum. Yâ Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem): Seninle, senin hürmetine bu hâcetim için Rabbime teveccüh ettim ki, hâcetim yerine gelsin. Allahım, O’nun, hakkımdaki şefaatinin kabul et!”¹⁷⁸ O zat, gidip kendisine söylenenleri yapınca gözleri açıldı.¹⁷⁹

Şimdi, Kur'ân-ı Kerim, Allah'a vesile araştırılmasını emir buyurur,¹⁸⁰ Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kur'ân'la tevessülü tavsiye eder, hatta kendisiyle tevessüle cevaz verir; keza sahih hadislerinde kişinin güzel ameliyle tevessülü salıklarsa, bilmem ki, terslik, tevessül yapmanın neresinde ve Hz. Ömer Efendimiz'in (radıyallâhu anh), tevessülle yağmur duasında bulunması neden yadırganır?

Evet, buna, dense dense hakikat karşısında temerrüt denir ve bunun altında sünneti yıkma gaye ve gayreti aranır.

c. Köpeğin Yaladığı Kap

Yine Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hanbel'in rivayet etikleri bir hadis-i şerif daha var ki, müsteşrikler ve onların İslâm dünyasındaki takipçileri, akıllarına sığdıramadıklarından veya sadece Ebû Hüreyre, ya da Abdullah İbn Ömer rivayet ediyor diye onu da bir türlü kabul edemiyorlar. Bu hadis şu: **طَهُورٌ إِنَاءٌ أَحَدِكُمْ إِذَا وَلَعَ فِيهِ الْكَلْبُ أَنْ يَغْسِلَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَوْلَاهُنَّ بِالتُّرَابِ** “Birinizin kabını köpek yaladığında, o kabın temizliği, birincisi toprakla olmak şartıyla onu yedi defa yıkamasıdır.” Hadisin bazı rivayetlerinde ise: “Birinizin kabından köpek içtiğinde...” şeklindedir.¹⁸¹

Hadis-i şerifteki ‘yedi’ ifadesi, bizzat ‘yedi’ defayı ifade ettiği gibi, çokluktan kinaye de olabilir. Bu sebeple, Hanefî fukahâsı, üç defa yıkamayı yeterli görmüşlerdir. Eğer, temizleme üç defa ile mümkün oluyorsa, üç defa yıkanır.¹⁸²

Hakkında bir kitap yazılabilecek kadar muhtevalı bu hadis-i şerif, esasen nübüvvetle alâkalı önemli ip uçları vermektedir. Evet, ancak şimdilerde anlaşılmıştır ki, köpekten insana geçebilecek bazı hastalıklar var. Hıfzıssıhha adına üzerinde hassasiyetle durulması gereken bu mesele, köpekte ve insanda müşterek bazı hastalıkların bulunabileceğine dikkati çekmesi açısından ve hem köpekte, hem insanda hastalık yapan müşterek virüs ve mikropların her iki bünyede de yaşayabildiğini tembih bakımından mucize buudlu bir haberdir. Ve bu mevzuda, ilmî mecmualarda dünya kadar yazı çıkmıştır. Aslında çıkmasa ne olur! Bugün, köpeğin tenyasının insana nasıl geçtiğini ve insanda teşekkül eden bazı kistlere köpeğin kaynaklık ettiğini ve köpek dışkılarının gömülmesi lâzım geldiğini artık bilmeyen mi var?

Hakikat bu iken, bu hadisi serrişte edip, sünnete ilişkin müstağripler ve müsteşrikler, gün gelip de zaman, bu hadisin ifade ettiği muazzam hakikati ortaya koyduğunda, acaba

bu erken iddialarından dolayı hicap duymayacaklar mı?

d. Sinek Hadisi

Buna benzer bir başka sahih hadis daha var ki, Maurice Bucaille gibi, eserlerini takdirle tercüme edip yayınladığımız zatlar bile, acele edip, hadisi hemen tenkide tâbi tutmuş ve âdeta Müslümanların bilgisizliği veya zuhulü gibi göstermek istemişlerdir; ancak neticede yine hadis ve hadisi rivayet eden Ebû Hüreyre’lerin yüzleri ak, müsteşriklerle onların takipçilerinin yüzleri de kara çıkmıştır.

Hadis şudur:

إِذَا وَقَعَ الذَّبَابُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ

“Sinek herhangi birinizin (yeme veya içme) kabına konarsa, onu tamamen kabın (yiyeceğin veya içeceğin) içine batırsın ve sonra çıkarıp atsın.”¹⁸³

Hadisi sened yönünden tenkit mümkün değildir; çünkü Buhârî ve yanı sıra Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârimî ve İbn Hanbel rivayet etmişlerdir. Sahabe ve ümmet telakkî bi'l-kabulle karşılaşmış; hadis mütehasısları da herhangi bir şüphe îrâsında bulunmamışlar; bulunmamışlar ve hadis bugünlere gelmiş ulaşmış. Hadis, ilk kez, Mutezile imamlarının o günkü ilimlerine çarpmış ve inkâr edilmiş. Aynı şekilde, kriterlerine uymadığı için yirminci asır müsteşrik ve ilim adamlarının tenkidine de uğramış. Oysa ki, bu hadis de başlı başına bir mucizedir.

Çünkü, her şeyden önce Allah Resûlü, sineğin mikrop taşıyıcı olduğuna dikkat çekmekte ve hadisin devamında: فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الْآخِرِ دَاءٌ “Çünkü, sineğin bir yanında şifa, diğer yanında ise hastalık vardır.” buyurmaktadır.

Bizim burada ‘yan’ diye tercüme ettiğimiz ‘cenâh’ kelimesi “kanat” mânâsına da gelmektedir. Hadis, her iki mânâ ile ayrı iki mühim hakikate parmak basmaktadır. Sineğin bir yanında mikrop, diğer yanında ise, o mikrobu sterilize edecek stoplazma içinde bir ilaç taşıdığı, günümüz tıp araştırmalarının ortaya koyduğu bir hakikattir. İkinci durumda, yani ‘cenâh’ kelimesini ‘kanat’ diye tercüme ettiğimizde ise, -lafzın her iki şekilde de yorumlanması mümkün- karşımıza şu gerçek çıkmaktadır:

Sinek bir yere pike yaparken, yeniden kalkabilmek için kanatlarından birini ihtiyaten çok dikkatli kullanır. Pek nadir olarak, yeniden kalkamayacağı bal gibi bir zemine konar. Onun o, miniminnacık kafasında kendi hayatı adına bütün plân ve programı hazırdır ve kusursuzdur. Sinek bir kanadı üzerinde herhangi bir yere veya yiyecek ve içeceklerle, insanın ağzına-gözüne konar kalkar ve tabî tifo, kolera, dizanteri gibi hastalıkların mikroplarını da taşır.

İşte, ilmin kendisini asırlarca geriden takip ettiği Allah Resûlü, sineğin bir kanadıyla taşıdığı mikroba karşı diğer kanadının ilaç olarak kullanılmasını emir ve tavsiye buyurmaktadır ki, hıfzıssıhha adına tıbbın bugün keşfedebildiği bu gerçeği, O, asırlar ve asırlar önce iki kelime ile ifade buyurmuştur.

Muhaddislerin, ashab-ı kiramın ve ümmetin on dört asırdır telâkkî bi'l-kabul buyurdıkları bu hadis-i şerifi, Ebû Hüreyre rivayet ediyor diye veya akla sığmıyor gerekçesiyle karşı çıkmak, ilim ve hakikat adına ne kadar aceleden bir karar!.

Bir yanında hastalık, diğer yanında şifa taşıması, yalnız sineğe has bir özellik de değildir. Aynı şey, akrep için de, arı için de bahis mevzuudur. Akrebin soktuğu yere, akrebi ezip sararlar; arı ise bir yanıla bal yaparken, kuyruğuyla zehir akıtır.

e. Üç Mescide Şedd-i Rihal

Yine, sünnetin temellerine dinamit koyma adına, Ka'bü'lAhbâr'dan nakillerde bulunan sahabelerin rivayetinden ötürü veya Yahudilik adına Mescid-i Aksâ'yı takdis ediyor gerekçesiyle şu sahih hadis de tenkide uğramıştır:

لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى

“(Yolculuğa ve sefer meşakkatlerine katlanıp, ibadet ve sevap arzusuyla) şu üç mescit dışında başka bir mescit için yolculuğa çıkılmaz. Onlar da: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ.” Bazı rivayetlerde önce Mescid-i Aksâ, sonra Mescid-i Nebevî zikredilir.¹⁸⁴

Bir defa, mü'minler arasında, hadiste Mescid-i Aksâ takdis edildiği için rahatsızlık duyacak kimse yoktur. Mescid-i Aksâ, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraca çıkarken uğrayıp, enbiyâ-i izâmın ervâhına imamlık yaptığı ve Kur'ân-ı Kerim'in:

بَارَكْنَا حَوْلَهُ “Çevresini mübarek kıldık.”¹⁸⁵ buyurduğu mescittir. Mescid-i Aksâ, mukaddes bir mescit olmasının yanında, yeryüzünde din-i mübin-i İslâm’ın hâkimiyetinin remzidir. Mescid-i Aksâ’yı içine alan mübarek belde, Hz. Musa’nın cemaati kıvama geldiği zaman, o büyük nebinin fetâsı Yûşâ b. Nûn’un eliyle fethedildiği bir buk’adır. Mescid-i Aksâ’nın ve çevresinin fethi, daha sonra Hz. Ömer’e (radiyallâhu anh), bilâhare de İslâm’ın büyük ve şerefli kumandanlarından Selahaddin Eyyubî’ye nasip olmuş ve inşâallah son olarak da, âhir zamanın Hakk’a en yakın kudsîlerine bağrını açacaktır.

Mescid-i Aksâ, bir remizdir; elden çıkışı mânevî mağlubiyetin, kapısını mü’minlere bir kere daha açması da, hakikî mü’minlerin yeniden kendini bulmasının remzidir. Eğer Mescid-i Aksâ, Kitap’ta ve Sünnette tartılara gelmeyen bir ağırlığa sahipse, Allah Resûlü de bunu ifade buyurmuşsa, o zaman bu hadisi yalanlamak niye? Ama onun, Mescid-i Nebevîye rüçhâniyetine gelince, o, münakaşa edilebilir. Mescid-i Aksâ gibi yerlerdeki ibadete gelince, oraya ait hususî bir ibadet yoktur. Zaten, ibadetlerdeki zaman-mekân tayini de Şâri’e aittir. Nitekim, İbn Abbas Hazretlerinden gelen bir rivayette bir kadın, tutulduğu bir hastalıktan kurtulursa, gidip Mescid-i Aksâ’da namaz kılmaya nezreder. Hastalıktan kurtulur ve yolculuğa çıkmak üzere hazırlandığında Hz. Meymûne Validemiz’e gelip, meseleyi açar. Meymûne Validemiz de ona şöyle buyurur:

إِجْلِسِي فَكُلِّي مَا صَنَعْتُ وَصَلِّي فِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: صَلَاةٌ فِيهِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيَمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلَّا مَسْجِدَ الْكَعْبَةِ

“Otur da yaptığın yemeği ye (burada kal ve işine bak), namazını da Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescidinde kıl! Çünkü ben, Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim: ‘Bu mescitte kılınan namaz, Kâbe Mescidi dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan efdaldir.’ ”¹⁸⁶

Evet, ibadet ü taatte Cenâb-ı Allah (celle celâluhu), hususî bir zaman ve hususî bir mekân intihap etmediğinden, namaz her yerde kılınabilir. Burada kurban nezreden, gidip onu başka bir yerde kesebileceği gibi, başka bir yerde nezreden de, gelip burada kesebilir. Meymûne Validemiz meseleyi bu zaviyeden ele aldıkları gibi, ayrıca Mescid-i Nebevî’de kılınan namazın efdaliyetini de tebarüz ettirmiş oluyordu. Maamafih, fukahâ-i kiramdan bazıları, her zaman ibadete açık olması, namazın yanı sıra tavaf da yapılabilmesi gibi hususiyetlerinden dolayı, Mescid-i Haram’ı bu umumî kaideden ayrı mütalâa etmiş ve Mescid-i Haram için yapılan nezrin Mescid-i Haram’da ifâsının lüzumuna kâni

olmuşlardır. Ne bu fikhî meselenin, ne de Meymûne Validemiz'in sözünün, Mescid-i Aksâ veya bir başka mescidin kıymet ve derecesine dokunur herhangi bir yanı yoktur.

f. Dine Sahip Çıkan Cemaat

Tekzip edilmekle, tekzip edenlerin tutarsızlığını gösteren bir diğer sahih hadis de şudur:

لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَدَلَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَذَلِكَ

“Dünyanın ömrü olduğu sürece, Allah’ın emri gelinceye (kıyamet kopuncaya) kadar, ümmetinden hak üzere galip ve daima dine omuz veren bir cemaat bulunacak; bulunacak ve dine sahip çıkacaktır. (Yani din, hiçbir zaman yeryüzünden bütünüyle silinmeyecektir.) Kendilerine muhalefet edenler, onlara hiçbir zarar da veremeyecektir.”¹⁸⁷

Bu hadise, hangi gerekçe ile karşı çıkarlar anlamak zordur. On dört asırlık İslâm tarihinde, din-i mübin-i İslâm’ın yeryüzünden, insanların kalbinden silindiği, desteksiz ve muavenetsiz kaldığı bir dönem hiç olmamıştır ki! Evet tarih, ona omuz veren bir cemaatin bulunmadığı dönemlerden bahsetmiyor.

Geçmişî bırakalım; dinin ve ona sahip çıkanların en çok ve en şiddetli hücumlara maruz kaldığı şu yirminci asırda bile din ortadan kaldırılabilmiş midir ki; hadisin tutarsızlığına hükmediliyor. Komünist ülkelerde baskı altına alındığı, bazı ülkelerde şiddetle takip edildiği ve silinmek üzere olduğunun sanıldığı dönemlerde bile, yine ona sahip çıkanlar bulunduğu gibi, bugün, insanlık, çeşitli dalâlet ve küfür bataklıklarında bunca yıl yüzdükten sonra, kurtulmak için el attığı yine dindir, ‘din-i mübin-i İslâm’dır; çünkü o ilâhî bir şem’adır; bir şem’a ki, Allah yaka, üflemeyle sönmez.

Hadiste sözü edilen ‘cemaat’ hakkında değişik yorumlar yapılmıştır. Buhârî, bir yerde: “Bunlar, Şam ehlidir.”¹⁸⁸ diyor. Çünkü, onun yetiştiği dönemde Şam, ilmin merkeziydi. Hilâfet, vâkıa Şam’dan Bağdat’a taşınmıştı ama, Şam ondan sonra da, uzun asırlar merkez olma hususiyetini devam ettirmişti. Evzâî, Leys b. Sa’d ve İmam Malik gibi âlimler, talebelerini Şam’a gönderiyor, bunlar da orada ümerânın etrafını alıp, ilim neşrediyorlardı. Bazıları, bu hadisteki ‘cemaat’ten kastın muhaddisler olduğunu, bazıları

da müfessirler olduğunu söylemiştir.

Maamafih, bu ‘cemaat’i belli bir gruba ve zamana hasretmemek, mânâya daha uygun olsa gerek. Her zaman bulunmuştur bu cemaat. Bir zaman Şam’da.. bir zaman başka bir yerde.. bir zaman Ömer İbn Abdülaziz’in etrafında.. bir zaman İmam Gazzâlî Hazretleri’nin çevresinde bir zaman İmam Rabbânî’nin, bir zaman Mevlâna Halid-i Bağdâdî’nin ve bir zaman da bir başkasının arkasında bulunmuştur ve bulunmaya da devam edecektir.

g. Uykudan Kalkınca Elleri Yıkamak

Anlamayan veya mânâsına vâkıf olamayanlar tarafından tekzip edilen bir diğer hadis-i şerif de şudur:

إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلَا يُدْخِلْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ، أَوْ أَيْنَ كَانَتْ تَطُوفُ يَدُهُ

“Sizden biriniz, uykusundan uyandıdığı zaman elini üç kere yıkasın ve yıkamadan elini (yiyecek veya içecek kabına) daldırmasın. Çünkü o, geceleyin elinin nerelerde gezip dolaştığını bilemez.”¹⁸⁹

“İnsan, elinin gezip dolaştığı yerleri bilmez mi?” diye, *Fecru'l-İslâm, Duha'l-İslâm, Zuhru'l-İslâm* kitaplarının sahibi Ahmed Emin, bu hadisi alaya alır.. Ebû Reyeye de onunla alay eder ve bunların üstadı müsteşrik Goldziher de. İnsan, geceleyin elinin nerelerde gezdiğini bilir mi gerçekten? Bence bu hadis-i şerifte, yukarıdaki benzerleri gibi zamanları aşan bir beyan ve hıfzıssıhha adına bir mucizedir; ve mühim hakikatleri ifade etmektedir.

İnsanın alerjisi olur, kaşıntısı olur ve geceleyin bilmeden bazı yerlerini kaşıyabilir. Yine bugün, tırnak altında milyonlarca mikrobun barındığı, tıbbın bildiği gerçeklerdendir. Öyleyse, bedenini kaşıyan ve buradaki mikropları eline bulaştıran veya tırnak altlarına yerleşmesine sebep olan bir insan, sabah ellerini yıkamadan yemeğe oturur, elini yemek veya su kabına daldırırsa, şurasına-burasına bulaşan mikropların vücuduna girmesine sebep olmayacak mıdır?

Şimdi, ümmetin öteden beri telakkî bi'l-kabulle karşıladığı ve ilmî tespitlere de ters

düşmeyen; ters düşmek bir yana, onlarla mütesânit olan böyle bir haber veya tembihi, bir kısım müsteşrikler veya onların İslâm dünyasındaki takipçileri müstağriplerin hoşlanmadıkları sahabiler rivayet ediyor diye, ya da onların yaşadığı dönemde, ilmî seviye henüz o noktaya ulaşmadığı için hadisi tekzibe kalkışmaları ancak kendilerini utandıracak bir davranıştır.

h. Miraçta Hz. Musa ile Mülâkat

Tekzibine çalışılan hadislerden biri de, miraçta Resûlullah Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetine günde 50 vakit namaz farz olmuşken, Hz. Musa'nın, irşad ve ikazıyla, bunun beş vakte indirilmiş olmasıdır.¹⁹⁰ Bu hadisi, Buhârî ve Müslim gibi en sahih kaynaklar rivayet etmektedir.

Evvelâ, bu bir mülâkattır, müracaat değildir. Kaldı ki, Peygamberimiz'in Hz. Musa'ya müracaatının da, yadırganacak bir yanı yoktur. Bir kere Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), yeni miraca çıkıyor; Hz. Musa (aleyhisselâm) ise, çoktan o âlemlerin tavusu olmuş bir nebi. İkinci olarak, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) edeb timsalidir; hem Allah'a karşı tavrında hem de Hz. Musa'ya karşı tavrında. Ayrıca, O hep ümmeti hakkında yüsr (kolaylık) yolunu araştırmış ve ona vesileler aramıştır. Hz. Musa ile mülâkatı da böyle bir vesile olarak değerlendirmiş olabilir. Sonra, bu bir müracaatsa, O'nun Hz. Musa'ya müracaatının, İsrailoğulları veya Yahudi kavmi nazarında umumî havayı yumuşatıcı olması bakımından taşıdığı psiko-sosyolojik durum da çok önemlidir.

Bundan başka Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bütün peygamberleri tasdikle gelmiştir. Bu kabîl muhtevasıyla böyle bir mülâkat, bu yüce mânâyı ifade bakımından çok önemlidir. Evet, O'nun peygamberleri kabulü âdeta dâsitâniydi. O kendisinin, önceki peygamberlerden üstün görülmesine ve önceki peygamberlerin –hâşâ- hafife alınmasına asla izin vermemişti. Hatta bir defasında bir sahabinin Hz. Musa'nın kadrine gadrettiğini görünce O, hemen müdahale edip: *"Beni Musa b. İmrân'a tercih etmeyin. Zira, ben onu mahşer gününde Arş'ın kavâimine tutunmuş olarak göreceğim."* buyurmuştur.¹⁹¹ Burada da hak çizgisi mahfuz, böyle bir kadir bilirlilik, dolayısıyla da yumuşatma söz konusu olabilir.

Sonra, biz mekânın bütün buudlarını tam olarak bilemiyoruz. Dolayısıyla bazı hâdiseler hangi buudda cereyan ediyor, ondan da habersiziz. Meselâ, yine Ahmed İbn

Hanbel, Müslim ve İbn Mâce gibi sahih hadis kaynaklarının rivayet ettiği ve Hıristiyanken Müslüman olan Temîmü'd-Dârî'nin, bilmediği bir adada gördüğü son derece kıllı bir yaratığı (Cessâse) ve mağaradaki, kendisini “Deccal” olarak takdim eden bir insan azmanını anlatan hadis-i şerifi¹⁹² “Temîmü'd-Dârî Hıristiyandı; bunu Hıristiyanlıktan getirmiştir.” veya “Böyle bir şey mümkün değildir.” diye hemen inkâr yoluna mı gitmek gerek? Bu hadisi, en azından, bazılarının trans hâlinde gördükleri bazı şeyler kabîlinden anlayamaz mıyız? (Öyle anlayalım demiyorum.) Kaldı ki, Temîmü'd-Dârî'nin bu hâdiseyi, hangi mekân buudunda gördüğünü de bilmiyoruz.

Yine, Hz. İsa'nın -keyfiyeti ne olursa olsun-üzulüyle alâkalı pek çok hadis var;¹⁹³ bütün bunlara Hıristiyanlar tarafından uydurulmuş gözüyle mi bakacağız? Hz. İsa (aleyhisselâm), peygamberliğine iman ettiğimiz ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de geleceğini müjdelemiş olduğu ulû'l-azm peygamberlerden değil midir? O da bizim peygamberimizdir; Hz. İbrahim, Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman, Hz. Musa gibi.

Denizler altında, telepati yoluyla yapılan konuşmaları, ruh çağırmayı, insanların uyutulmasını, telefonla hipnoz hâdisesini kabul edip de zikrettiğimiz hadisleri -ki hangi buud ve keyfiyette cereyan etmiş olursa olsun- Allâme Kadı İyaz'ın *Şifâ*'sından ve Ebû Nuaym İsbahânî'nin *Delâil*'ine, ondan da İbn Kesîr'in *Şemâil*'ine kadar bütün şemâil kitaplarının kaydettiği “şakk-ı sadr” (Efendimiz'in göğsünün yarılması) hâdisesini akıl ve pozitif ilimlere göre izah edemiyoruz diye inkâr mı edeceğiz?

Evet, sahih hadisleri inkârla sünneti yıkmaya çalışanlar, zannediyorum, yıkamayacakları bu şeyi yıkma kuruntularıyla harap olup gidecekler; ama, sünnet ebedlere kadar dimdik ayakta kalacaktır...

DİPNOTLAR

- 155 Hicr sûresi, 15/9.
- 156 Suyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/278; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/33.
- 157 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/36.
- 158 Aliyyülkârî, *el-Masnû'*, 1/45; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/44.
- 159 Aliyyülkârî, *el-Masnû'*, 1/204; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/454.
- 160 Aliyyülkârî, *el-Masnû'*, 1/78; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/341.
- 161 Müslim, *tahâret* 1; Tirmizî, *daavât* 86.
- 162 İbn Adıyy, *el-Kâmil*, 7/147; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*; 1/356-357.
- 163 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/421.
- 164 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/154.
- 165 Fâtır sûresi, 35/ 28.
- 166 Zümer sûresi, 39/9.
- 167 Tirmizî, *ilim* 19; Ebû Dâvûd, *ilim* 1.
- 168 Buhârî, *tefsir* (48) 3; *büyû* 50; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/174; Dârimî, *mukaddime* 2.
- 169 A'raf sûresi, 7/157.
- 170 Fetih sûresi, 48/29.
- 171 Hüseyin el-Cisr, *Risale-i hamîdiye* (Türkçe tercümesi) s. 52-94.
- 172 Bediüzzaman, *Muhâkemât*, s. 56.

- 173 Buhârî, *savm* 55; *edeb* 84; Müslim, *savm* 182.
- 174 Buhârî, *istiska* 3; *fedâilü'l-ashab* 11.
- 175 Mâide sûresi, 5/35.
- 176 Buhârî, *cuma* 35, *istiska* 6, 14, *menakıb* 25; Müslim, *istiska* 8; Ebû Dâvûd, *istiska* 2.
- 177 Buhârî, *icâre* 12; Müslim, *zikir* 100.
- 178 Tirmizî, *daavât* 118; İbn Mâce, *ikâme* 189.
- 179 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/707.
- 180 Bkz.: Mâide sûresi, 5/35.
- 181 Buhârî, *vudû* 33; Müslim, *tahâret* 90-91; Tirmizî, *tahâret* 68; Ebû Dâvûd, *tahâret* 37; Nesâî, *tahâret* 50; İbn Mâce, *tahâret* 31; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/245, 253, 460.
- 182 Serahsî, *el-Mebsût* 1/48; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 1/64; Mergînânî, *el-Hidâye*, 1/23.
- 183 Buhârî, *tıb* 58; *bedü'l-halk* 17; Ebû Dâvûd, *et'ime* 48; Nesâî, *el-fera' ve'l-atîra* 11; İbn Mâce, *tıb* 31; Dârimî, *et'ime* 12; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/229, 246.
- 184 Buhârî, *fazlu's-salâti fî mescidi Mekke ve'l-Medine* 1, 6; *savm* 67; *cezâü's-sayd* 26; Müslim, *hac* 511.
- 185 İsrâ sûresi, 17/1.
- 186 Buhârî, *fazlu's-salâti fî mescidi Mekke ve'l-Medine* 1; Müslim, *hac* 510; Tirmizî, *mevâkît* 126; Nesâî, *menâsik* 124; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/333.
- 187 Buhârî, *i'tisam* 10; *tevhid* 29; Müslim, *imâre* 170. (Lafız Müslim'den)
- 188 Buhârî, *tevhid* 29.

189 Buhârî, *vudû* 26; Müslim, *tahâret* 87-88; Ebû Dâvûd, *tahâret* 50; Tirmizî, *tahâret* 19. (Lafiz Ebû Dâvûd'dan)

190 Buhârî, *salât* 1; Müslim, *iman* 263; Tirmizî, *salât* 45; Nesâî, *salât* 1.

191 Buhârî, *rikâk* 43; *tevhid* 31; *husûmât* 1; *enbiyâ*, 31; Müslim, *fedâil* 160.

192 Müslim, *fiten* 119; Ebû Dâvûd, *melâhim* 15; İbn Mâce, *fiten* 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/373, 374, 413.

193 Bkz.: Buhârî, *büyû* 102; *enbiyâ* 49; Müslim, *iman* 242-247; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; Tirmizî, *fiten* 21, 54; İbn Mâce, *fiten* 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/240, 394, 538; 4/6-7.

F. HADİSLERİN SAYICA ÇOKLUĞUNA TESİR EDEN ÂMİLLER

Hadis hakkında söz söyleyen birtakım müsteşrikler ve onların İslâm dünyasındaki takipçileri, hadislerin sayısının çok yüksek olduğunu ve bilhassa bazı sahabilerin çok fazla hadis rivayet ettiklerini ileri sürerek, sahih hadislere ve sünnet-i sahihaya gölge düşürmeye çalışmakta ve bu kadar çok sayıda hadisin Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) sâdır olmasının imkânsızlığını iddia etmektedirler.

1. Hadisin Ehemmiyeti

Benzeri iddialar gibi böyle bir iddianın da mesnetsizliği ve tutarsızlığı ortadadır. Bir defa, yeri geldikçe izahına çalıştığımız üzere, hadisin İslâm dinindeki yeri ve Müslümanın hayatındaki ehemmiyeti çok büyüktür. Sahabe-i kiram (aleyhimürrahmetü verrıdvan) her zaman bunun şuurundaydı.

Evet, dünya ve ukbâ saadetini O'nun söz ve davranışlarının deşifre edilip hayata geçirilmesinde gören sahabi-nâm kudsîler topluluğu, O zâtın mübarek dudaklarından dökülecek her incinin en harîs talibiydiler. Bu itibarla da O'nun mübarek sözlerinin, fiil ve takrîrlerinin bir tekini bile kaçırmıyor, belliyor, müzakere ediyor ve hafızalarına naksettikten sonra hayatlarına düstur ediniyorlardı.

Evet, tam yirmi üç yıl aralarında kalan Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) her hareketini yakından takip ediyor, O'nu hayatlarının her safhasında, her faslında, her dönemecinde aynen taklit ediyorlardı. O da, hayatları ve ukbâları için her şeyi, hem onlara, hem de, kıyamete kadar gelecek bütün mü'minlere, anlayacakları şekilde ve bir bir anlatıyordu. Ebû Zeyd Amr b. Ahtab'ın ifadesiyle:

“Bazen, sabah namazını kıldırıp minbere çıkıyor ve öğleye kadar konuşuyordu. Öğle ezanı okununca, minberden inip öğle namazını kıldırıyor, tekrar minbere çıkıyor ve ikinci vaktine kadar konuşuyordu. İkinci ezanı okununca, inip ikinci namazını kıldırıyor; ardından tekrar minbere çıkıyor ve akşama kadar konuşuyordu. O, bütün bu konuşmalarında, kâinatın var edildiği andan kıyamete, ondan haşr ü neşrin meydana geleceği âna, ondan da Cennet ve Cehennem'in sergileneceği, teşhir edileceği âna kadar gelip geçen ve ileride meydana gelecek olan her şeyi şerh ediyor ve gözler önüne seriyordu.”¹⁹⁴

Ve, bir mânâda 23 yıl O'nunla beraber bulunan sahabe, bütün bunları belliyor ve yine O'nun ifadesiyle, bunlara âdeta "dişleriyle tutunuyordu." Sahabenin önünde namaz kıldırıyor, sonra dönüp: "*Beni nasıl kılıyor görüyorsanız, siz de öyle kılın.*"¹⁹⁵ buyuruyordu. Ashabının önünde haccediyor ve: "*Menâsikinizi benden alın.*"¹⁹⁶ buyuruyordu.

Bu durumda, elbette sahabe, O'nun her adımını, her sözünü takip edip belleyecek, hıfzedip hayatına hayat yapacak ve tabî ki onları aynı zamanda gelecek nesillere de nakledecek...

Evet, ashab, hadisleri hıfzedecek, hayatına hayat yapacak ve nakledecekti. Çünkü, Allah Resûlü'ne çok bağlıydılar. O'nun her söz ve davranışının, Cennet'e açılan birer kapı olduğuna inanıyor -Biz de yürekten onun öyle olduğunu kabul ediyoruz- O'nu içten seviyor ve değil hadisini, saçının, sakalının mübarek bir telini bile kapıp kaçırıyor ve muhafaza mevzuunda âdeta birbirleriyle yarış ediyorlardı. O'ndan intikal eden her şey mübarek bir hatıra ve sonsuzdan gelmiş gibi telakki ediliyordu. Ben şahsen, gözümde büyüttüğüm bazı zatların benimle alâkalı, iltifatkâr veya ırgalayıcı sözlerini, terğîb ve terhîbe dair ifadelerini hiç unutmamış ve değirmen taşları gibi beni defaatle aralarında öğüten hâdiselere rağmen, onları hafızamda hep muhafaza etmişimdir. İhtimal, her Müslüman için de durum aynıdır.

2. İz Bırakan Hatıralar

Şimdi, her bir mü'min, gözünde büyüttüğü zatların, hem de Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) kapısının ancak kıtmîri olabilecek zatların, kendisiyle alâkalı sözlerini unutmaz ve hele onlardan kalan bazı hatıraları mukaddes birer emanet gibi ipeklere sarıp saklarsa, kendilerini birden vahşetten medeniyete, cehaletten insanların mürebileri olmaya çıkaran Allah Resûlü'nün, her biri birer lâl ü güher olan sözlerini, davranışlarını hem de sahabe gibi temiz ve mert fitratların unutmalarına imkân var mı? Yoktur ve unutmadılar da.

Siz, Ramazanlarda lihye-i saadeti görmek için koşuşur, tabir caizse, kıran kırana mücadele verirsiniz; O'nu bu kadar yakından tanıyanların, O'nun hatıralarına hürmetsizlik edeceklerine nasıl ihtimal verebilirsiniz?

Enes, O'ndan kalan mestleri göğsüne bastırırken, biri kapıverir diye ödü kopuyordu. Şam'da, mü'minlerin emîri Muaviye'nin, birisinde Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait bir cübbe bulunduğunu duyunca o cübbeyi almak için o kişinin ağırlığınca altın teklif etmesi tabîî değil miydi? O'nun matarasını bile senelerce muhafaza ettiler. Oku, yayı ve daha bazı hatıraları bugün hâlâ Topkapı Sarayı'nda gözlerimize neş'e ve sevinç salıyor. Yavuz, getirip Topkapı Sarayı'na yerleştirdiği o mukaddes emanetlerin başında, bir lâhza ara vermeden gece gündüz Kur'ân okuttu ve bu müstahsen âdet, yakın tarihe kadar da devam etti ki, bunu içimizdeki yaşlılar çok iyi bilirler. Yedi değil, belki yetmiş düvele hükmeden ve üç kıt'ada hükümler olan Devlet-i Osmaniye'nin sultanı, Sultan Ahmed, O'nun mübarek ayağının bastığı çamur kalıbını tacına sorguç yapmayı düşünüyor ve: "N'ola tâcım gibi başımda gezdirsem kadem-i pâkini" diyerek tebcilde bulunuyordu.

Şimdi, asırlarca sonra gelenler O'nun mübarek hatıralarına böyle saygı gösterir de, O'nunla birlikte yaşamış sahabe-i kiram, O'na hiç hürmetsizlik eder mi? Asla! Kaldı ki, hatıra dediğimiz şeylerden hiçbirinin, mü'minin hayatı noktasında sünnetin bir meselesine denk olamayacağı açıktır. O'nun hatıraları böyle korunur ve temcid edilirken, hadisleri, sünneti elbette daha bir dikkatle korunacaktı ve öyle de oldu.

Ahmed İbn Hanbel naklediyor: Hz. Ömer Efendimiz (radıyallâhu anh), cuma namazına giderken, Hz. Abbas'ın evinin duvarının dibinden geçiyordu ki, o esnada, damdaki suyu savan oluktan iki damla kan Hz. Ömer'in cübbesine damladı. Emîrül-mü'minîn'in canı sıkıldı ve: "Kim bu damın üstünde hayvan boğazlıyor da, kanı oluktan aşağı damlayıp, üstümü kirletiyor!" diye, elinin ucuyla dokunup, oluğu aşağı düşürdü. Sonra da cübbesini değiştirip mescide geldi.. hutbesini irad buyurdu.. sonra da, gördüğü yanlışlıklar mevzuunda her zaman yaptığı gibi, cemaati ikaz sadedinde:

"Cemaat, yanlış şeyler yapıyorsunuz. Gelirken, falan duvarın dibinden geçiyordum. Bir oluktan üzerime kan damladı; ben de elimin tersiyle itip, o oluğu düşürdüm." dedi. Onun sözü henüz bitmişti ki, Hz. Abbas, beyninden vurulmuş gibi yerinden fırladı ve: "Yâ Ömer, sen ne yaptın? Ben bu gözlerimle gördüm; o oluğu oraya bizzat Resûl-i Ekrem kendi elleriyle koymuştu." dedi ve durdu.

Bu sözler Ömer'in ayaklarının bağını çözmeye yetmişti.. develerin boynunu büküp altına alan koca Ömer, minbere yıkılıverdi ve Hz. Abbas'a (radıyallâhu anh) and verdirdi:

“Vallahi, ben başımı o duvarın dibine koyacağım. Sen de, ayağınla başımın şurasına basacak ve çıkıp, elinle o oluğu yerine koyacaksın. Koyacağın âna kadar da başımı yerden kaldırmayacağım!”

... Ve gittiler.. dev halife, cihanın başına taç o mübarek başını Hz. Abbas’ın ayaklarının altına koydu; bir tarafta Allah Resûlü’nün koyduğu oluk, diğer tarafta, en yakın arkadaşı, mü’minlerin emîri, halife-i rûy-i zemin, mülhemûndan büyük bir velinin başına basma arasında kalan Hz. Abbas. Bastı halifenin başına ve Allah Resûlü’nden geriye kalan oluğu yerine koydu.¹⁹⁷

Evet, O’ndan kalan en küçük hatıraya bile bu denli duyarlı, bu denli titiz olan bir cemaatin ve bu denli uyanık bir neslin, O’nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) hadislerine gözlerini kapaması herhâlde düşünülemez. Çünkü, hadis, din demektir; hayat demektir; Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakikati, sufîlerin ifadesiyle “Hakikat-i Ahmediye”; ve bizim de “dünya-ukbâ saadet köprümüz” demektir.

3. Efendimiz’in Teşvikleri ve İlme İştihak

Ayrıca, yerinde ele alındığı gibi, bu mevzuda Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mühim teşvikleri vardı. O: “*Ehl-i ilmin ayaklarının altına meleklerin kanatlarını serdiğini*”¹⁹⁸ ifade buyuruyor ve çiraklarına yüksek ufuklar gösteriyordu. Günümüzde, bazı istisnalar dışında, ilim, mevki, makam ve geçim için tahsil edilirken, o zaman sırf Allah rızası için tahsil ediliyordu ve ilmî hayat aynı zamanda çok canlıydı. O kadar canlıydı ki, Süfyan İbn Uyeyne gibi bir zat, on yaşında içtihat yapacak seviyeye ulaşabiliyordu.¹⁹⁹ Daha önce açıklandığı gibi, müzakereye, bilhassa Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hadislerini müzakereye büyük teşvik ve aynı derecede arzu ve iştihak vardı. Dârimî’nin rivayetine göre, Ebû Said el-Hudrî ve İbn Abbas, talebelerine: “Bu hadisleri belleyin ve aranızda müzakere edin. Bazısı bazısını hatırlatacak, bazısı bazısını çağrıştıracaktır.”²⁰⁰ diyorlardı.

Sahabe dönemindeki canlılık, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn döneminde, hatta ilk beş asırda hep aynı seviyede devam etmişti. O kadar ki, hadis hafızlarının sonuncularından olan beş-altı asır önce yaşamış İbn Hacer el-Askalânî gibi bir zat: “*Müslim-i Şerif*’i birkaç celsede okudum.” diyor, yani, Müslim’in *el-Camiu’s-Sahîh*’ini birkaç oturuşta bitirdiğini ifade ediyordu.

O dönemde, Kur’ân ve Sünnet ilimleri adına derin bir aşk u şevk vardı onlarda.. ve herkes yaptığı şeyleri bir ibadet neşvesi içinde yapıyordu ve bu anlayış dört-beş asır böyle devam etti. İmam Nevevî, çoluk çocuk maişeti kendini meşgul eder diye evlenmemiş ve hayatını bütünüyle ilme tahsis etmişti. Büyük âlim Serahsî, otuz ciltlik *Mebûsât*’unu kuyu dibinde ve hafızasından talebelerine dikte ettirmişti. Hatta, onun hakkında şöyle latîf bir şey de nakledecekler:

Talebeleri bir gün, bu dev insana: “İmam Şafî, üç yüz klasör hadisi ezbere biliyormuş.” derler. Bunun üzerine koca İmam: “Benim bildiğimin zekâtını biliyormuş.” karşılığında bulunur.²⁰¹

İçlerindeki aşkla yoklukta varlık cilvesi gösteren bu dev insanların yazdıklarını sayfa sayfa saysanız, yani kitaplarının yapraklarını tek tek çevirseniz, -meselâ İbn Hacer’in eserlerini, İbn Cerir’in kitaplarını, Suyûtî, Fahreddin Râzî ve emsallerinin yazdıklarını- bir haftada bitiremezsiniz.

Yukarıda verdiğimiz isimler bir ölçüde son döneme ait. Sahabe ve hemen onlardan sonrasına döndüğümüzde, karşılaştığımız manzara ise özetle şöyledir:

4. Düşünce Ufkumuzu Aşan İlim İştiağı

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) on yıl hizmetinde bulunan şerefli sahabe Enes İbn Mâlik’in azadlısı ve tâbînin rabbânî, büyük imamlarından Muhammed İbn Sîrîn ve bir de kendisi gibi rabbânî, efendisi Hz. Enes’in adını taşıyan kardeşi Enes İbn Sîrîn... Bu zat diyor ki: “Kûfe’ye geldiğimde, Kûfe camilerinde hadis derslerine dört bin insanın devam ettiğini gördüm.”²⁰² Bir şehrin camilerinde dört bin (4.000) talebe hadis okuyor. Aynı şekilde, Şam’da bin beş yüz (1500) insan Ebu’-d-Derdâ’nın ilim halkasında.. Kûfe’de, Enes İbn Sîrîn’in verdiği bilgiye göre 400 de fakih vardı.²⁰³

Ne demektir fakih; ve dört yüz fakih? Bugün, bir milyarlık İslâm âleminde 400 fakih yoktur. Fakih, Kitap, Sünnet ve icmayı malzeme olarak kullanıp, dinin emirlerini istinbat gücüne sahip olan kimse demektir. Ebû Hanife fakihtir; İmam Ebû Yusuf fakihtir; İmam Muhammed fakihtir; İmam Şafî fakihtir; İmam Mâlik fakihtir. Bir milyon hadisin hâfızı Ahmed İbn Hanbel hakkında bu tabiri rahat kullanamamışlar. Kullanmayanlardan biri olan Ebû Cafer Taberî, “Ahmed İbn Hanbel fakih değildir.”

deyince Hanbelîler evini taşlamışlardı. Ahmed İbn Hanbel, fakihtir veya değildir ama, Taberî'nin bu sözüyle, fakih olmanın keyfiyeti hakkında bize anlattığı bir gerçek var.

İşte, tâbiîn döneminde Kûfe camilerindeki hadis derslerine devam eden dört bin kişinin içinde, dört yüz fakihin bulunması da bence bu zaviyeden ele alınmalıdır.

O dönemde ilim iştiyakı bu derecedeydi ve hadis mazhar olduğu alâka ve iştiyak ile her şeyin önünde idi ve bir teki için, beldeler aşırı seyahatler tertip edilecek derecede önemliydi. Hadis imamlarının bir tek hadis için yaptıkları göçler, ona karşı duydukları alâka dillere destandı. Onlardaki bu derin alâka ve iştiyak zamanla sarrafın altına vukûfu ölçüsüne dönüşecekti ve dönüştü. Bu vukûfiyet, yalnızca hadislerin metniyle alâkalı da değildi; hadislerin sıhhati bakımından pek mühim olan senedlerini de içine alıyordu.

Burada önemli bir misal olarak imam Buhârî'yi hatırlayabiliriz. Buhârî, Bağdat'a geldiğinde, ilmî derecesini, hıfzını ve hadise olan vukûfiyetini ölçmek için, çok kalabalık bir ders meclisinde, orada bulunan on zat, kendisini imtihan eder. Her biri, on ayrı hadis okur, ama senedleri alt-üst edilerek, ravilerin yerleri değiştirilerek, yani senedin birindeki ravinin yerine başka birini koyarak, yüz hadisi birbirine karıştırıp ona okurlar.

Söz gelimi; meşhur niyet hadisini Yahya b. Said el-Ensârî, Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den, Teymî, Alkame b. Vakkasi'l-Leysi'den, o da Hz. Ömer'den rivayet eder. Fakat bu hadis, Buhârî'ye, Yahya b. Said'in yerine başkası, Alkame'nin yerine bir başkası ve Teymî'nin yerine başka bir ravi geçirilerek arz olunur.

Evet, tam bunun gibi yüz hadis, senetleri karıştırılarak Buhârî'ye okunur. İmam Buhârî, yüzüncü hadisin sonunda: “Birinci hadiste falan zatın yerine falanı koymuşsunuz; o hadisin sağlam olan senedi sizin söylediğiniz gibi değil, şöyledir.” diyerek, birinciden yüzüncüye kadar her hadisi asıl senedleriyle okur ve orada bulunan âlimler, onun hıfzını ve faziletini ikrar ederler.²⁰⁴ Ayrıca İbn Huzeyme de İmam Buhârî hakkında: “Şu arz, şu sema, bu konuda senin kadar vukuf sahibi ikinci bir kişiyi görmemiştir!” diyerek takdir ve tebciilde bulunur.²⁰⁵

O Buhârî ki, ilmin şerefini korumuş ve onu dünya metaı hâline getirmemiş kadri celîl âlimlerimizdendir. Ona Buhâra emîri: “Gel, benim çocuklarıma hadis takrir et.” dediğinde koca Buhârî: “İlim, hükümdarın ayağına gitmez; eğer hükümdarın ilme merakı varsa kendisi gelir, çocukları gelir, ders alırlar.” cevabını verir. Bunun üzerine emir:

“Çocuklarıma ayrı bir gün tahsis etsen.” teklifinde bulunur. Büyük İmam: “Ben Ümmet-i Muhammed’e ders verirken, senin çocukların için hususî zaman zayi edemem.” karşılığını verince, hayatının sonunu tecritte geçirir ve Allah, onu yalnız başına, gurbette ölmekle serfiraz kılar.²⁰⁶

İşte bu büyük imam, birisinden hadis almaya gider. O zatın yanına sokulduğunda bakar ki, külahını açmış, bir ata doğru uzatmış ve böylece atı yakalamaya çalışıyor. Atı yakaladığında İmam Müslim: “O külahın içinde bir şey var mıydı?” diye sorar. “Hayır!” cevabını alınca: “Atı kandıran, insanları da kandırır!” diyerek, ondan hadis almadan geriye döner.

İşte sünnet, bu tahkik ve titizlik içinde tesbit edilmiştir. Hadislerin sayıca çok ve dolayısıyla içlerine pek çok uydurmanın karışmış olduğunu iddia edip, sahih hadis kaynaklarına ve sünnete dil uzatanlar, izahına çalıştığımız ilim aşkını, sünneti takip edenlerin nazarında sünnetin önemini ve sünnetin hangi şartlar altında ve kimler tarafından tesbit edildiğini görmezlikten gelerek, kendi çerik çürük düşüncelerine, ruh aynalarına göre hüküm verirlerse yanılmış ve yanılmış olurlar.

5. Ortam Müsaitti

Bir başka sebep de, sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn zamanında hadis ezberlemek için vasat çok müsaitti. Bir kere o zamanın insanları dile oldukça hâkimdiler. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) getirdiği Kur’ân-ı Kerim, her şeyden evvel bir lisan mucizesiydi ve Araplar’da da o zaman en yaygın olan sanat, dil ve edebiyattı. Muallaka şairlerinde de görüldüğü üzere, âdeta gerçek söz sultanları o dönemde yaşamıştı. Mamafih, Kur’ân-ı Kerim ve Allah Resûlü’nün sözleri karşısında dilleri tutulan bu dil ve beyan üstadları, Kur’ân ve hadisler karşısında kalemlerini kırıp, secdeye kapanmışlardı.

Meselâ, bunlardan biri olan Hansâ, başlı başına bir şiir üstadıydı. Cahiliye döneminde ölen kardeşi Sahr için söylediği mersiye, öylesine içtendir ki, bugün bile hâlâ gözlerimizi yaşartır. Bu kadın, gerçek beyan sultanı Allah Resûlü’ne öylesine bağlanmıştı ki, Kadisiye’de dört oğlu da, sinelerinden yedikleri mızraklarla arka arkaya şehit olurlarken, bulunduğu yerde bunu hissetmiş ve insanî yönleriyle bir taraftan kıvranırken, diğer yandan da: “Allahım, bana dört oğul vermiştin. Dördünü de Habîb’inin yolunda kurban ettim; Sana binlerce hamd olsun!”²⁰⁷ deyip iman, Kur’ân, İslâm ve Hazret-i

Sahib-i Kur'ân'a mazhariyetin şükrünü eda etmişti.

Bu kadın, şiir ve söz söylemede de öylesine mahirdi ki, kâfirleri hicvedip İslâm'ı yücelttiği için Resûlullah'ın, kendisi hakkında: “*Allahım, onu Ruhü'l-Kuds'le destekle!*”²⁰⁸ diye dua buyuracağı Hassan b. Sabit'in, Cahiliye'de dört mısralık bir şiirinde sekiz yanlış bulmuş ve bir söz üstadı olduğunu ortaya koymuştu.

İşte böyle söz sultanı bir kadın bile, Kur'ân ve Allah Resûlü'nün nurlu sözleri karşısında şiir söylemeyi bırakmış, kendini O'nun söz zemzemesi içine salmıştı. Sadece o değil, o dönemin insanları büyük çoğunluğu itibarıyla söz ustalarıydı, ve söz sultanlarıydı. Kur'ân-ı Kerim karşısında, hadis-i şerifler karşısında söz söylemeyi bırakmış, bütünüyle kendilerini Kur'ân'ı ve hadisi terennüme salıvermişlerdi. Bunlar ve bunlardan sonra gelenler, birer söz kimyageri, hadis kimyageri olarak Resûlullah'ın sözünü başka sözlerden çok rahat tefrik edebiliyorlardı.

6. Hafızada Dâhi İdiler

Bir başka sebep de, o kutlu zamanın kutlu insanları birer hafıza dâhisidiler. Bugün, Kur'ân'ı dört ayda ezberleyene dâhi gözüyle bakılıyor; Elmalılı Hamdi Yazır Efendi gibi bir kabiliyetin Fransızca'yı altı ayda öğrenmesi harikulâdeden sayılıyor. Hâlbuki o günün insanları bunların çok çok ötesindeydi.. ve pek çoğu itibarıyla harikulâdeydi.

Bunlardan, müsteşriklerin boy hedefi sayılan ve bu sağlam sütunu yıkarak, dinin önemli bir temelini dinamitlemeye çalıştıkları Hz. Ebû Hüreyre, duyduğu bir şeyi ikinci bir defa tekrar etmeye lüzum görmeden ezberleyen bir hafıza dâhisiydi.

Zeyd İbn Sabit, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine, “*Sen biraz İbranice'yi belle.*” dediği zaman, 15-20 gün içinde mektup yazıp, mektup tercüme edecek kadar İbranice'yi öğrenen ayrı bir dâhiydi...²⁰⁹

Sahabenin ünlü hadis hafızlarından Hz. İbn Abbas, daha sağlığında, “Ümmetin âlimi” mânâsına “Hıbrü'l-Ümme” ünvan-ı âlîsini almıştı... Âişe Validemiz, aynı şekilde bir hafıza kahramanıydı.

Evet, duyduklarını bir defada ezberleyen ve bir daha da unutmayan insanlardı

bunlar; ve sahabe içinde daha bunlar gibi yüzlerce insan vardı.

Tâbiîn-i izam da bunlardan hiç geri değildi; meselâ, yine müsteşriklerin baş düşmanlarından olup, Ömer İbn Abdülaziz döneminde ilk defa tasnif şeklinde, kalemi eline alıp, hadis telifine girişen İbn Şihab ez-Zührî.. Ebû Hanife ile karşılaştığında: “Ben, duyduğumu hiç unutmadım.” diyen âmâ Katâde İbn Diâme.. meşhur Şa’bî.. Ebû Hanife mektebinin imamlarından İbrahim İbn Yezid en-Nehaî ve: “Duyup da unuttuğum bir şeyi hatırlamıyorum.” diyen İmam Şafiî, hep birer hafıza dâhileriydiler.

DİPNOTLAR

194 Müslim, *fiten* 25; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/341; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, 17/28.

195 Buhârî, *ezan* 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/53.

196 Nesâî, *menâsik* 220; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/318.

197 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/210; İbnü’l-Cevzî, *Sıfatü’s-safve*, 1/285.

198 Tirmizî, *ilim* 19; Ebû Dâvûd, *ilim* 1.

199 Şa’rânî, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 1/209; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 8/459.

200 Dârimî, *mukaddime* 51; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5/285.

201 Kasım b. Kutluboğa, *Tacü’t-terâcim*, s. 183.

202 Rânehürmüzî, *el-Muhaddisü’l-fâsıl*, s. 560.

203 Rânehürmüzî, *el-Muhaddisü’l-fâsıl*, s. 560.

204 Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh-i Bağdâd*, 2/20-21; İbn Hacer, *Hedyü’s-Sârî*, s. 487.

205 Zehebî, *Tezkiretü’l-huffâz*, 2/556; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-tehzîb*, 9/45.

206 Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 12/464-465.

207 İbn Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 7/90; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/616; Ömer Rızâ Kehhâle,

A'lamü'n-nisâ, 1/370.

²⁰⁸ Buhârî, *salât* 68; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 151-152.

²⁰⁹ Tirmizî, *istizan* 22, Ebû Dâvûd, *ilim* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/186.

G. RİVAYET Bİ'L-MÂNÂNIN ŞARTLARI

Bu arada, bazı âlimler, rivayet bi'l-mânâyı belli şartlarda tecviz etmişlerdir ki, bu şartları şöyle sıralayabiliriz:

a) Ravi, lisana tam mânâsıyla vâkîf olmalıdır. Lisana vâkîf olmayan, lisandaki nüansları bilmeyen bir insanın, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) intikal eden beyanları, sözleri anlayabildikleriyle: “Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), şöyle demişti.” deyip rivayet etmesi caiz değildir. Aslında ravi, mânâya da vâkîf olmalıdır.

b) Ravinin mânâyı karşılamak üzere koyduğu kelime, siyak ve sibak arasında, hadise ve dile vâkîf, hüşyâr üstadlar tarafından, farklılığı sezilmeyecek kadar yerinde olmalı ve asıl kelimenin müradifi olup, aynı mânâyı delâlet etmelidir.

c) Hadisin lafzı bütün bütün unutulmuş olması hâlinde ancak böyle bir şeye başvurulmalıdır ki, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait hazine hiç olmazsa özü itibarıyla zayı olmaktan kurtulsun ve: **«ما لا يترك كلمة لا يترك كلمة»** “Hepsi elde edilmiyor diye bütünü de terk edilmez.” fehvâsınca, sünnetten istifade edilebildiği kadar istifade edilsin.

1. Hadislerdeki Lafız Farklılıkları

Burada şu hususu da belirtmeliyiz ki; “rivayet bi'l-mânâ” sahasına girmemekle beraber, bazı hadis-i şerifler, değişik lafızlarla da rivayet edilmiştir. Meselâ, günde beş vakit namazda, en azından farzlarda yirmi defa okuduğumuz “et-Tahiyât” bunlardan biridir.

Bir sûre gibi sahabe-i kirama belletilmiş dualardan biri olan ve Hanefilerin, pek çok Kûfelilerle birlikte, İmam Evzâî'nin, Süfyan-ı Sevrî'nin, İbn Mesud'dan gelen rivayetle okudukları ve cumhur-u ulemâyâ göre en faziletli Tahiyât'tan²¹⁰ başka; İmam Şafî'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiği az değişik bir “Tahiyât” ki, bunda, “et-Tahiyât”tan sonra araya “el-Mübarekât” girmiş ve aradaki ‘vav’ (و)lar düşmüştür.²¹¹ Ayrıca Hz. Ömer'in minberden irad buyurdıkları bir üçüncü Tahiyât²¹² ve zayıf rivayetlerle gelen daha başka Tahiyât'lar da vardır.²¹³

Buradan hareketle bazıları: “Demek ki sahabe, Efendimiz'den duyduğu her şeyi kelimesi kelimesine bellemiyor.. ve bellemediği, ya da unuttuğu bu kelimelerin yerine

kendince uygun kelimeler koyduğu” iddiasında bulunabilirler. Fakat işin gerçeği hiç de öyle değildir. Çünkü, namaz, bir rivayete göre hicretten üç, bir başka rivayete göre ise beş sene önce farz olmuş ve Hz. Ömer gibi, İbn Mesud gibi sahabenin ilkleri, en az on yıl günde beş defa Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında namaz kılmışlardır.

Böyle bir iddia, bu hafıza dâhilerini -el-İyâzu billah- ahmak insanlar derekesine düşürmek olur. Allah Resûlü’nün arkasında bu kadar yıl namaz kılan, 23 yıl O’nunla beraber olan bu insanlara, bugün bile beş yaşındaki bir çocuğun ezberleyip, ölünceye kadar hafızasında tuttuğu bir şeyi “iyi bellemememe” ve “unutma” gibi bir ithamda bulunmak, tımarhanedeki delilerin bile ihtimal vermeyeceği bir hafifliktir.

Kaldı ki, Hz. Ebû Bekir döneminde Kur’ân resmen bir kitap hâlinde toplanırken, bu insanların hafızalarına da müracaat edilmiş; hafızalardaki ile yazılanlar karşılaştırıldığında, hiçbir farklılığın olmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, hadisle alâkalı böyle bir iddia, neticede Kur’ân’ın sıhhatine de hâlel getirecek mahiyettedir.

Bu meselenin aslı şu olsa gerektir: Kur’ân-ı Kerim, hadis-i şeriflerde de ifade olunduğu gibi: “*Yedi harf üzere nazil olmuştur.*”²¹⁴ Burada, bu yedi şeklin münakaşasını yapacak değilim. Ancak, Kur’ân, Allah’ın o ümmî kavme, ilâhî rahmeti olarak, yedi şekilde edaya müsait bir tarzda inmiştir.

Aynı durum, hadis-i şerifler için de vâridir. Allah Resûlü, kendisine inen âyetleri bir defasında bir vecihle okumuşsa, bir başka defasında bir diğer vecihle okumuştur. Tahiyât’ı da aynı şekilde İbn Mesud’a bir vecihle talim buyurmuş, Hz. Ömer’e bir başka vecihle, İbn Abbas’a da üçüncü bir vecihle talim buyurmuştur. Öyleyse, Kur’ân-ı Kerim için “seb’atü ahruf” denilen yedi vecihle eda caiz olduğu gibi, hadis-i şerifler için de, değişik şekillerde O’ndan şerefsüdur olma söz konusu edilebilir. Bu itibarla da denebilir ki; Tahiyât’ların ve onları ifade eden lafızların hepsi Allah Resûlü’ndendir.

2. Cevâmiü’l-Kelim

Bu derin mevzuun bir diğer yönü daha var: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ‘cevâmiü’l-kelim’ sahibidir;²¹⁵ yani, bir sözle pek çok mânâlar ifade eden öyle hadisleri vardır ki, bunlardan bir tanesi tam bir cilt kitaba mevzu olabilir. Bu kabîl

hadislerin tahlilinde, Arap dilinin grameri, kaideleri, usûlleri ve meânînin, beyanın, bedîin prensipleri dahilinde, her defasında karşımıza yeni yeni mânâ buudları çıkabilir. Allah Resûlü'nün bu türden sözlerini okuyanlar, ister istemez: “Bunları, değil sahabe-i kiram gibi öğrendikleri her şeyi O'ndan öğrenen ümmîler, cihan çapında ilimlere uyanmış dâhiler dahi söyleyemezler.” hükmünü verecektir. Kıyamete kadar bin bir mânâ buudu içinde kıymetini, geçerliliğini koruyan söz cevherleridir bunlar âdeti.

Öyleyse, bu sözler, vahiy ile teyit edilen bir Zât'ın sözleridir ve meselenin hafife alınmaya hiç mi hiç tahammülü yoktur. Bu itibarla, sayıları bazılarına çok da gelse, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize kadar intikal eden o mübarek sözlerin bütününe, çok rahatlıkla O'nun fem-i mübareklerinden çıkmış sözler olarak bakabiliriz.

DİPNOTLAR

²¹⁰ Buhârî, *ezan* 148,150; Müslim, *salât* 55-59.

²¹¹ Müslim, *salât* 60; Ebû Dâvûd, *salât* 182; Tirmizî, *mevâkîf* 100.

²¹² Muvatta *nidâ* 53-55; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 1/261; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/398.

²¹³ Bkz.: Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 2/141-144.

²¹⁴ Buhârî, *fedâilü'l-Kur'ân* 5; Müslim, *müsâfirîn* 264, 270.

H. SÜNNETİN RESÛLULLAH (sallallâhu aleyhi ve sellem) ZAMANINDA KAYDEDİLMESİ VE BİLÂHARE TEDVİNİ

Sünnetin, Ömer İbn Abdülaziz döneminde tedvîn edildiği doğru olmakla birlikte eksik bir görüştür.. ve bu hususta gözden kaçırılan önemli bir nokta vardır ki,

Resûlullah'ın sağlığında bazı sahabiler tarafından Kur'ân gibi sünnetin de yazılıp kayda geçirildiğidir.

1. Kur'ân'la Gelen Okuma-Yazma Seferberliği

Devr-i Risaletpenâhi'de Araplar büyük ölçüde okuma-yazma bilmiyorlardı ama, bilhassa Mekkelilerin etraf kabilelerle sürekli münasebetleri olduğundan içlerinde okuyup-yazanlar hiç de az değildi. Ayrıca, Kur'ân'ın inmeye başlamasıyla okuma-yazma kapıları da bütün bütün açıldı; zira her Müslüman Kur'ân'ı, Kur'ân'ın ahkâmını din adına bellemek mecburiyetindeydi. Bu itibarla da âdetâ Kur'ân'ın inişiyile beraber bir ilim, kültür seferberliği başlamıştı.

Tabakat kitaplarının kaydettiğine göre, Allah Resûlü'nün etrafında kırk civarında vahiy kâtibi vardı.²¹⁶ Bunlar, sıradan okuma-yazma bilen insanlar değildi.. vahiy kâtibi demek, kendisini Kur'ân'ı yazmaya adanmış insan demektir ki; bugünkü tabirle, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) özel kalem müdürleri, sekreteri ve bu işe tahsis edilmiş kâtipleri idi.

O günlerde okuma-yazma o derece teşvik ediliyordu ki, Bedir Muharebesi'ni müteakip esirlerin (kurtuluş) fidyesi olarak, bir esirin on kişiye okuma-yazma öğretmesi kararlaştırılması önemli bir hâdiseydi²¹⁷ ve o güne göre çok ileri idi.

Evet, o gün herkes okuma-yazmaya koşuyordu; zira hayatlarını alâkadar eden, yepyeni ve orijinal bir şey vardı ortada. Bu, dindi, Kur'ân'dı. Dine susamış insanlar onu her yönüyle alacak, belleyecek, hazmedecek ve hayatlarına hayat yapacaklardı. Köylüsü-şehirlisi; evinde, bağında, bahçesinde Kur'ân için kalemi kulağında bekliyordu ki, daha sonra, hadisle iştil edenler, 'kalemin kulakta olmasını' bu işin âdâbından sayacaklardı. Böylece, belki de insanlık tarihinde ilk defa ilâhî bir kitap, kıyamete kadar kalacak, geçerliliğini koruyacak ve korunacak şekilde tesbit ediliyordu.

Kur'ân-ı Kerim bu şekilde kayıtlara geçip, yazıldığı, tesbit edildiği gibi, onun müfessiri, açıklayıcısı, anahtarı.. icmalini tafsîl, mübhemini tefsîr, mutlakını takyîd ve umumunu tahsîs eden ve ayrıca ikinci bir teşrî' kaynağı olan sünnet de kaydediliyor, korunmaya alınıyor, küllî, umumî ve resmî tedvîne hazır hâle getiriliyordu.

2. Tedvîne Zıt Deliller

Bu mevzuda, önce sünnetin Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok sonraları yazılıp kayda geçirildiğini ileri süren müsteşriklerin ve onların tesirindeki Müslüman yazarların kendilerine delil edindikleri hadislere bir göz atalım:

Takyîdü'l-ilm'de Ebû Said el-Hudrî naklediyor:

اسْتَأْذَنَا النَّبِيُّ فِي الْكِتَابَةِ فَلَمْ يَأْذُنْ لَنَا

“Biz, kitabet mevzuunda peygamberden izin istedik de, bize izin vermedi.”²¹⁸

Goldziher ve takipçilerinin delil diye ileri sürdükleri bu rivayeti hadis mütehasısları kayda değer bulmamışlardır. Tabî bu arada, *Müslim-i Şerif* gibi sıhhatli bir kaynakta, yine Ebû Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği şu hadis de var: **لَا تَكْتُبُوا عَنِّي، وَمَنْ كَتَبَ** *“Benden bir şey yazmayınız. Kim, benden Kur’ân dışında bir şey yazmışsa, onu imha etsin.”*²¹⁹

Yine, *Takyîdü'l-ilm*'de, hadise çok önem veren ve hadisin kaydını şiddetle arzu eden, fakat kayda lüzum görmeden duyduğu şeyi bir defada ezberleyen hafıza dâhisi Hz. Ebû Hüreyre'den (radıyallâhu anh) şu rivayet nakledilmektedir:

“Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi. Bazı arkadaşlarımız, hadisle alâkalı bir şeyler yazıyorlardı. “*Ne yazıyorsunuz?*” diye sordular. Onlar da; “Sizden duyduğumuz hadisleri yazıyoruz.” diye cevap verince Resûlullah şöyle buyurdular: **أَتَذَرُونَ** *“Sizden önceki ümmetlerin, Allah’ın kitabının yanı sıra başka kitaplardan da bir şeyler yazdıkları, (başkalarının sözlerini de kayda geçirdikleri) için sapıttıklarını biliyor musunuz?”*²²⁰

Naklettiğimiz rivayetlerde yasağın mantığı bellidir: Kur’ân olsun, Tevrat veya İncil olsun, Allah’ın kitabının başka yazı ve sözlerden tecrit edilmesi; etrafına, nebilerin veya daha başkalarının sözlerinin yazılmaması gerekirken, buna uyulmamış; neticede de Tevrat’a kenarlarından çok şey sızmış, İncil birken, birkaç yüz yıl sonunda kabarmış, mücelletlere ulaşmış.. ve derken her iki cemaatin büyük çoğunluğu da bu şekilde sırat-ı müstakîmden ayrılıp, dalâlet yollarına sapmışlardır.

Bu hakikat, bilhassa hadisin yazılmasına müsaade eden, hatta emreden ve

yasaklayan hadislerden çok daha fazla, tesbit üzerinde duran sahih rivayetle bir arada mütalâa edildiğinde daha iyi anlaşılacaktır.

Yukarıda kendisinden “yazma”yı nehyeden hadisin rivayetini aldığımız Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), şöyle demektedir: “Ashab-ı Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında benden daha fazla hadis sahibi kişi yoktur, ancak Abdullah b. Amr İbn el-Âs müstesna; çünkü, ben yazmazdım, o yazardı.”²²¹

Gerçekten, bizzat Abdullah b. Amr Hazretlerinin ifadesine göre, o, Resûlullah’tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu her şeyi yazardı. Kendisine “Sen, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağzından çıkan her şeyi yazıyorsun; hâlbuki, o da bir beşerdir. Öfkelendiği zaman da olur, hoşnut olduğu zaman da.” diyenler oldu. (Bu sözleri kimlerin söylediğini edeb açısından ve gerekmediği için hadis ravileri ketmederler.) Abdullah İbn Amr, bunun üzerine yazmayı bıraktı ve meseleyi Allah’ın Resûlü’ne arz etti. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini fem-i mübareklerine götürerek şöyle buyurdular:

فَوَالَّذِي أَكْتُبُ نَفْسِي بِيَدِهِ مَا يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَّا حَقٌّ! “Yaz; hayatım elinde olan (Allah)’a yemin ederim ki, buradan haktan başkası çıkmaz!”²²²

O, bir beşer de olsa, yine nebi idi; gazaplanması da, hoşnutluğu da Allah içindi ve her hâlükârda hakkı söylerdi. Evet, O’nun hiçbir sözü hevasından değildi ve beşerî arzularından kaynaklanmıyordu.. daha doğrusu O, kendinden konuşmuyor; ancak kendine vahyolunanı söylüyordu.²²³ Fıtratı, vazifesiyle bütünleşmiş ve her şeyiyle peygamberâne idi. Sadrı açılarak şeytanın ve nefsin payı her ne ise o çıkarılmıştı ve artık fitrat-ı beşeriye ve tabiatın, O’nun nurlu nübüvvet hayatına müdahaleleri söz konusu değildi. O’nun söylediği her şey dindi; dolayısıyla “Yaz!” buyurmuşlardı.

3. Hadislerin Tedvîn Edildiğini Gösteren Deliller

Kaynaklarda yine yazma ile alâkalı olarak şunu görüyoruz: Bir adam, Huzur-u Risaletpenâhî’ye gelerek: “Yâ Resûlallah, ağzınızdan çok şey duyuyoruz; ama bunları anında ezberleyemiyoruz. Bu hayatî şeyler, çok defa kaçıp gidiyor...” diyerek hıfzından şikâyetinde bulundu. Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ona: *اسْتَعِنْ بِيَمِينِكَ* “Elinden yardım iste!”²²⁴ yani yazarak, hıfzına yardımcı ol buyurdular. Yine, *Takyîdü’l-*

ilm'de şunu okuyoruz:

Râfi' İbn Hadîc, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem):

يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نَسْمَعُ مِنْكَ أَشْيَاءَ فَتَكْتُبُهَا؟

“Yâ Resûlallah, sizden çok şey işitiyoruz, yazalım mı?” diye sordu. Allah Resûlü de ona şu cevabı verdiler:

اُكْتُبُوا وَلَا حَرَجَ “Yazın, hiç mahzuru yok!”²²⁵

Bunlardan ayrı olarak İmam Dârimî ve İbn Hacer'in kitaplarında, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kısas, diyet ve şerâia dair yazdığını bazı hükümleri, Yemen'de Amr İbn Hazm'a gönderdiğini ve ayrıca Vâil b. Hucr'e ahidnâme yazdığını okuyoruz.²²⁶

Bazı kaynakların zikrettiği üzere, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ “İlmi yazarak, kaydedin!”²²⁷ buyurmuşlardır.

Yine, sahih hadis kaynaklarının, Ebû Hüreyre'den (radiyallâhu anh) rivayetine göre, Mekke'nin fethinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir münasebetle hutbe irad buyururken, Yemenli Ebû Şâh isimli bir zat ayağa kalkarak: “Yâ Resûlallah, bunları benim için yazınız!” der, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: اُكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ “Ebû Şâh için yazınız!”²²⁸ buyururlar.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) irtihalinden birkaç gün önceydi ki, hastalığının ağırlığına rağmen ümmetinin selâmeti adına: “Bana bir kalem kâğıt getirin; veya defter gibi bir şey getirin; size bir şey yazayım da, benden sonra dalâlete düşmeyin!” buyurdular.

Bunu söylediklerinde ızdırapları çok fazlaydı; o esnada Hz. Ömer: “Elimizde Allah'ın kitabı var, o bize yeter!” dedi.. dedi ve bu bir sahabi içtihadıydı. Buna karşılık İbn Abbas ise:

“Resûlullah'la yazacağı şey arasına girildi, yazık oldu!”²²⁹ dedi. O, buna ömrü boyunca üzülecekti; fakat yine ömrü boyunca, araya giren Hz. Ömer'e karşı da içinde hiçbir şey hissetmeyecekti.. hissetmek şöyle dursun onun hep yakınında olacaktı.. Hz. Ömer, nerede hutbe irad edecek olsa, Mekke'de ise Mekke'den, Basra'da ise Basra'dan

kalkar ve oraya gelirdi. Bu itibarla denebilir ki, bu mevzu ile alâkalı, Hz. Ömer hakkında kalblerde en ufak birşey hâsıl olmamıştı.. olamazdı da; zira Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), o sözünü bir daha yenilemediler.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetinin dalâlete düşmemesi için yazmak istediği, ister kendinden sonraki halifeyle alâkalı olsun, ister başka konularla alâkalı.. bilinen bir hakikat varsa o da kendinden sonraki halifeye -bir kişi dışında- herkesin biat etmesiydi. Daha sonra aynı makama gelen Hz. Ömer'e ilk başta itiraz edenler olduysa da, bilâhare biat etmeyen kalmadı. Hz. Osman ve Hz. Ali zamanında ise ayrılıklar baş gösterdi... Yoksa, Hz. Ebû Hüreyre'nin:

“Resûlullah'tan iki kap dolusu ilim belledim; bunlardan birini saçtım, neşrettim; diğerini neşretseydim, bu başım kesilirdi!”²³⁰ sözüyle ifade ettiği ilim miydi? Veya Hz. Huzeife'ye (radiyallâhu anh) verdiği sırlar mıydı?

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yazacağı şey gizli kaldı ama, burada esas bizi alâkadar eden husus, devr-i risâletpenâhîlerinde hadislerin yazıldığı, bizzat kendisinin yazdırdığı ve yazdırmak istediği gerçeğidir.

Abdullah İbn Amr b. el-Âs'dan başka Efendimiz'in hadislerinden hiç olmazsa bazılarını yazan başka sahabiler de vardı. Meselâ, Seyyidinâ Hz. Ali (radiyallâhu anh), içinde yaraların diyeti, Medine'nin hürmeti, kâfir karşısında mü'minin öldürülmeyeceği ve daha başka hususlarla alâkalı hükümler bulunan bir sahifeyi kılıcının bir yanında asılı taşırdı. Şîası:

“Sende Resûlullah'ın bizzat sana tevdi ettiği, hususî bir şey var mı?” diye sorduğunda: “Hayır, umuma ait emirlerden bir kısmı var.” demiş ve yukarıda zikrettiğimiz şekilde, nelerin bulunduğunu söylemişti.²³¹

Yine, Hz. Ömer'in kılıcının bir yanında, içinde sevâim, yani kırdan yayılan hayvanların zekâtıyla ilgili hükümler bulunan bir sahife vardı.²³² Aynı şekilde, İbn Sa'd'ın *Tabakat*'inde kaydedildiğine göre, İbn Abbas, vefatında geriye bir deve yükü kitap bırakmıştı ki, bunlar umumiyetle Allah Resûlü'nden ve ashab-ı kiramdan duyduğu şeyleri ihtiva ediyordu.²³³ İbn Hişam'ın naklettiğine göre, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye teşriflerinde Yahudilerle bir anlaşma akdetmiş ve bazılarınca hukuk açısından İslâm'ın ilk anayasası kabul edilen bu anlaşma kayda da geçmişti.

Bu anlaşma: “Bu, Kureyş’ten mü’minler ve Müslümanlarla -ihtimal, mü’minlerin içinde henüz imanı içlerine tam sindiremeyenler ve münafıklar da bulunduğundan, ayrıca ‘Müslümanlar’ lafzı da kullanılmıştı- ehl-i Yesrib ve onlara tâbi olanlar, katılanlar ve onlarla beraber mücahede edenler arasında kavî-i fasl olarak Resûlullah Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yazdığı belgedir.” diye başlıyordu.²³⁴

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Amr İbn Hazm’a Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) gönderdiği diyet ve kısas gibi hükümlerle alâkalı yazısı,²³⁵ torununun torunu Ebû Bekir b. Muhammed’e.. aynı şekilde, Efendimiz’den (sallallâhu aleyhi ve sellem), azadlısı Ebû Râfi’e geçen bir tomar kâğıt ise, tâbiîn döneminde Ebû Bekir İbn Abdurrahman İbn Hâris’e intikal ediyordu.²³⁶ Tâbiîn’in en büyük fakihlerinden olan bu zat, bu klasörü hayatında eline geçmiş en büyük ganimet olarak telakki ederdi.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında aynen Kur’ân gibi yazılan, ağaç parçaları, kemikler ve deriler üzerine kaydedilen hadisler, aynen tâbiîn ve tebe-i tâbiîne intikal ediyor, onlar da bunu muhafaza ve naklediyorlardı. Aynı şekilde tâbiîn’in büyük imamlarından Mücahid İbn Cebr, Abdullah İbn Amr İbn el-Âs’ın “*es-Sahîfetü’s-sâdika*” denilen, Efendimiz’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu hadisleri topladığı kitabı görmüştü. Mücahid, onu: “Abdullah b. Amr’ın önünde gördüm, hatta elimi uzattım ama, elimi dokundurtmadı.” diyordu.²³⁷

Evet, bin bir ihtimam içinde saklıyor ve koruyordu onu. İbn Esîr’in verdiği bilgiye göre, bu klasörün içinde bin kadar hadis vardı.²³⁸ Bu hadisler, daha ziyade, “an Zeynilâbidîn, an Hüseyin, an Ali b. Ebî Talib” gibi, bir kesime göre hadiste “silsiletü’z-zehab” (altın silsile) denilen senede benzer şekilde, İbn Amr’ın kendisi, oğlu ve torunundan müteşekkil “an Amr İbn Şuayb, an ebîhi, an ceddihî” senediyle kaynaklara geçmiştir.²³⁹ Bu silsileyle gelen 500 kadar hadis vardır sahih hadis kaynaklarında.

4. Değerlendirme

Evet, hadisler, müsteşriklerin iddia ettikleri gibi, Efendimiz’den yüz sene sonra Ömer İbn Abdülaziz’in emriyle kaydedilmedi; aksine bizzat ta Efendimiz zamanında kaydedildi, kaydedildi ve ezberlendi.. ve bu metinler daha sonra da gerek yazılı gerekse sözlü olarak arkadan gelen nesillere aktarıldı. Akabe’nin yiğitlerinden Câbir b. Abdillâh da, vefatında İbn Abbas gibi, arkaya büyük bir miras, yani Allah Resûlü’nün hadislerini

kaydettiği büyük bir kaynak bırakmıştı.²⁴⁰

Bütün bunlardan ayrı olarak, Hemmam b. Münebbih'in "*es-Sahîfetü's-sahîha*"sı da aynı dönemden kalma en mühim hadis kaynaklarından biri olma imtiyazını taşır. Hemmâm, Ebû Hüreyre'den hiç ayrılmaz, bu hafıza dâhisi büyük sahabinin naklettiği her hadisi yazardı. O kadar ki, bir defasında bizzat üstadından duyduğu bir hadisi kendisine okuduğunda, Ebû Hüreyre (radiyallâhu anh): "Ben bunu pek hatırlamıyorum." deyince, bizzat hadisi kaydettiği defteri getirip göstermiş ve üstadını ikna etmişti.

Bu sahifeler, günümüzde Muhammed Hamidullah tarafından neşredilmiş, zannediyorum yapılan karbon tahlillerinde de, *Sahîfe*'nin onüç asır öncesine ait olduğu anlaşılmıştı. Ayrıca, ne enteresandır ki, bu hadisler aynen İbn Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmakta, yine mühim bir kısmı itibarıyla Buhârî, Müslim gibi sahih kaynaklarda da yer almaktadır. Bu da, hadislerin, daha Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında kaydedildiğini gösterdiği gibi, O'ndan sonra da eksiksiz, yanlışsız ve tam olarak sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn kanallarıyla hadis külliyyatına geçtiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu tarihî vâkıalar ve serdettiğimiz hadisler karşısında, hadis yazmayı yasaklayan haberler, son dönemin büyük hadis âlimlerinden Irak'ta yaşamış Ahmed Muhammed Şâkir'in yerinde tespitiyle, ya sonradan neshedilmiştir; ya da yukarıda izahına çalıştığımız gibi, Kur'ân'ın yanı başına yazılmaması ve hadis de olsa Kur'ân'a hiçbir şeyin karıştırılmaması içindir.²⁴¹

Bu mevzuda Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hassasiyeti, aynen Hz. Ömer'de de vardı. Çünkü, ilk nazil olduğu dönemde Kur'ân'ın iyice belenmesi, anlaşılması, ehemmiyet ve fonksiyonunun kavranması ve Allah'ın kelâmı olması ölçüsünde ona ihtimam gösterilmesi gerekiyordu. Aksi hâlde, hadis Kur'ân'a karışır, Kur'ân kendine has keyfiyet ve hususiyetini kaybeder ve önceki ümmetlerde yaşanan durum aynen tekrarlanırdı.

Bu sebeple, Hz. Ömer'in bu mevzuda gösterdiği tehâlük, bizzat Efendimiz'in de tehâlüküydü. Daha sonra, ashab-ı kiram, her şeyi apaçık görüp kavradıktan ve her şey yerli yerine oturduktan, hatta "Kur'ân nedir, hadis nedir?" belli olduktan sonra, -izahına çalıştığımız üzere- hadisler de Kur'ân gibi ayrıca tedvîn edildi.

Hadislerin daha ilk dönemde bu şekilde kaydedilmesinden sonra, tarihlerimizde

İkinci Ömer diye anılan Ömer İbn Abdülaziz zamanında ise resmen tedvîn edildi. Değişik yerlerde, değişik şahısların ellerinde sahifeler vardı. Çok defa da bu hadisler, ağızdan ağıza naklediliyordu. Hatta, bu yüzden ve ayrıca ezberlenip öğrenilmeleri için, nasıl Hz. Ömer, İbn Abbas, Ebû Musa el-Eş'arî, Ebû Said el-Hudrî ve Zeyd b. Sabit gibi sahabeler, hadislerin hafızalarda kalması ve ezberlenmesi gerektiği üzerinde durdukları gibi, Şa'bî, Nehaî gibi hadiste yed-i tûlâ sahibi, hafıza dâhisi tâbîîn âlimleri de ilk başta yazmaya taraftar olmamışlardı.

Bununla birlikte, hem kaydedilen, hem de ağızdan ağıza nakledilen hadisler, Ömer İbn Abdülaziz döneminde resmen tedvîn edilmeye başlandı. Nasıl Yemame'de çok sayıda Kur'ân hafızının şehit olması, Kur'ân'ın resmen toplanması hususunda Hz. Ömer'in bu mevzudaki tehâlükünü çekmişse, aynı şekilde hadislerin tedvîn işi de Ömer İbn Abdülaziz Hazretleri'nin sünnete ait gayretini coşturmuştu.

Çoklarınca birinci müceddit kabul edilen ve Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*İnsanların bozduğunu düzeltenler.*"²⁴² müjdesine on üç asır önce bihakkın liyâkat gösteren Ömer İbn Abdülaziz (radiyallâhu anh), Emevi sarayında yetişmişti. Hadiste, tefsirde, nakd-i ricâlde söz sahibiydi. İki buçuk yıllık hilâfeti süresince, çok genişlemiş İslâm memleketlerinde çok yönlü tecdit işini gerçekleştirmiş ve İslâm memleketleri sanki melekler tarafından idare edilir bir havaya, bir görünüme bürünmüştü.

İşte bu büyük zat, onca hizmetlerine, bir de hadislerin resmen tedvîni gibi, bütün hizmetlerine taç olacak bir büyük hizmeti ekledi. Vaktiyle Resûlullah'ın kendisine diyetler ve kısas gibi mevzularda bir sahife yazıp verdiği Amr b. Hazm'ın torunu, Medine Valisi Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr İbn Hazm'a bu mevzuda emir gönderdi. Vali de, tâbîînin gençlerinden, fart-ı zekâ (yüksek zekâ) sahibi Muhammed İbn Şihab ez-Zührî'yi bu işle vazifelendirdi.²⁴³

Zührî, "resmî tedvîn" diyebileceğimiz bu mühim işe hemen koyuldu.. ve İslâm hadis tarihinde ilk resmî "müdevvin" olma şerefini kazandı. Vali Ebû Bekir b. Hazm, aynı işle bizzat kendisi de uğraşmasına rağmen, derlediklerini göndermeden Ömer İbn Abdülaziz Hazretleri vefat etmişti.

Ömer İbn Abdülaziz Hazretleri'nin başlattığı bu tedvîn faaliyeti, yalnız Medine'de İmam Zührî ile de sınırlı kalmamış, Mekke'de Abdülmelik İbn Abdülaziz İbn Cüreyc, Irak'ta Said İbn Ebî Arûbe, Şam'da Evzâî, yine Medine'de Muhammed b. Abdirrahman,

Kûfe’de Zâide b. Kudâme ve Süfyan es-Sevrî, Basra’da Hammad b. Seleme ve Horasan’da Abdullah b. Mübarek, bu işi sürdürmüş ve kendilerinden sonra geleceklere dünya kadar malzeme bırakmışlardı.²⁴⁴

Tedvîn döneminden sonra, hadisleri mevzularına göre sınıflandırmak suretiyle kitaplar “telif etme” mânâsında “tasnif” başlamış ve bu dönem, İslâm hadis tarihinin altın dönemi olmuştur. Bir yandan, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Müsedded b. Müserhed, el-Humeydî ve Ahmed İbn Hanbel gibi mümtaz simalar “*Müsned*”lerini meydana getirirken; diğer yandan da Abdürrezzak b. Hemmam gibi kimseler “*Musannef*”ler telif ediyorlardı. İbn Ebî Zi’b ve İmam Malik *Muvatta*’ını ve Yahya İbn Said el-Kattân ve Yahya İbn Said el-Ensarî’nin “telifat-ı güzide”leri de yine bu altın döneme rastlar.

Bu zâtlar, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Yahya İbn Maîn gibi büyük muhaddislerin şeyhleridirler. Nihayet, Kütüb-ü Sitte’nin telif vakti gelmiş ve İslâm hadis külliyyatının en mevsûk altı kitabı kabul edilen bu eserlerin müellifleri, bir zebercet çağın kapısını aralamışlardır.

Hemen hemen aynı zamanlarda yaşayan bu devâsâ kametler, aynı zamanda modern telifin de üstadlarıdır. Zaten, Buhârî ile Müslim arkadaştı.. Tirmizî, Buhârî’den ders almış bir muasırıdır.. Nesâî ve Ebû Dâvûd da aynı dönemin hadis pîrleriydi. Bunlarla Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında ancak üç-dört nesil vardı.. ve bu nesillerin altın silsilelerini teşkil eden halkalar, yalanın rüyalarına dahi girmediği büyük zatlardan meydana geliyordu.

Dinin yarısını teşkil eden sünnet, bu şekilde, şek ve şüpheyeye mahal bırakmayacak ölçüde, en mevsûk kanallardan, alabildiğine hassas ve kılı kırk yaran muhakkik zatlar tarafından, hem de ta sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn döneminden başlayarak kaydedilmiş, ezberlenmiş, muhafazaya alınmış ve sonra da harfi harfine nakledilmiş, kitaplara geçmiş ve bu günlere gelip ulaşmıştır.

Evet, sünnet, sahabe tarafından, bir dinî kaynak, önemli bir rehber, bereketli bir Kur’ân tefsiri olarak değerlendirildiği, sahip çıkıldığı gibi, tâbiîn, tebe-i tâbiîn döneminde de, daha da artan bir iştiyakla sahip çıkıldı ve daha sonraki çağlara taşındı.

DİPNOTLAR

- ²¹⁶ M. Accâc el-Hatîb, *es-Sünnetü kable't-tedvîn*, s. 298.
- ²¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/22.
- ²¹⁸ Tirmizî, *ilim* 11; Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdü'l-ilm*, 32,33.
- ²¹⁹ Müslim, *zühd* 72; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/12, 21; Dârimî, *mukaddime* 42.
- ²²⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdü'l-ilm*, s. 34.
- ²²¹ Buhârî, *ilim* 39; Tirmizî, *ilim* 12; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/248.
- ²²² Ebû Dâvûd, *ilim* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/162, 192; Dârimî, *mukaddime* 43.
- ²²³ Bkz.: Necm sûresi, 53/3.
- ²²⁴ Tirmizî, *ilim* 12; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 3/169.
- ²²⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdü'l-ilm*, s. 73. Benzer rivayetler için bkz.: Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/215; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 1/151.
- ²²⁶ Dârimî, *diyât* 1,3,11,12; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/228; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/294.
- ²²⁷ Dârimî, *mukaddime* 43; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5/313; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/188.
- ²²⁸ Buhârî, *ilim* 39; *lukata* 7; Tirmizî, *ilim* 12; Ebû Dâvûd, *menâsik* 89; *diyât* 4.
- ²²⁹ Buhârî, *ilim* 39, *merdâ* 17; Müslim, *vasiyet* 22.
- ²³⁰ Buhârî, *ilim* 42; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/362; 4/331.
- ²³¹ Buhârî, *ilim* 39, *cihad* 171, *diyât* 24, 31; Tirmizî, *diyât* 16.
- ²³² Ebû Dâvûd, *zekât* 5; Tirmizî, *zekât* 4.
- ²³³ İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübrâ*, 5/293.

²³⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 3/31 vd.

²³⁵ Dârimî, *diyât* 12; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 5/294; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/228, 596.

²³⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 330.

²³⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* 3/350.

²³⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* 3/349; Subhî Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları* (Türkçe tercümesi), s. 22.

²³⁹ San'ânî, *Tavzîhu'l-efkâr*, 1/91.

²⁴⁰ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu'l-cerh*, s. 46; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*, s. 354.

²⁴¹ Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâisü'l-hasîs*, s. 132-139.

²⁴² Tirmizî, *iman* 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/73.

²⁴³ Buhârî, *ilim* 34.

²⁴⁴ İbn Hacer, *Hedyü's-Sârî*, s. 4; M. Accâc el-Hatîb, *es-Sünne kable't-tedvîn*, s. 337.

8. SAHABE-İ KİRAM VE TABİİNİ İZAM

A. SAHABE-İ KİRAM

Sünnet-i Nebeviye'nin ve hatta Kur'ân-ı Kerim'in nakilcileri, sahabe-i kiramdır. Mü'min ve Müheymin olan Allah'tan (celle celâluhu), emîn olan Cibril (aleyhisselâm) vasıtasıyla, insanlığın en emîni Muhammedü'l-Emîn'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelen 'emanet-i kübrâ'yı aynıyle bize nakleden emanetçiler, ashab-ı kiram efendilerimiz olmuştur.

Sünnet, Kur'ân'ın kendilerinden senâkârane bahsettiği..²⁴⁵ Tevrat ve İncil'in kendilerine methiyeler çektiği..²⁴⁶ kâhinlerin kendilerinden söz ettiği.. kılı kırk yararcasına cihanpesendâne bir hayat yaşayan.. ve yalnızca Bedir, Mute, Yermuk destanlarıyla değil, hayatlarının her safhasıyla dillerde destanlaşan ve hayatlarını ukbâya göre ayarlayıp, adımlarını hep rıza-yı ilâhî mülâhazasıyla atan bu insanüstü insanların elleriyle bize intikal etmiştir.

Dolayısıyla, mevzumuz açısından bir nebze de sahabe-i kiramdan ve onlara ihsanla tâbi olan tâbiîn-i izâmdan söz etmek istiyorum:

1. Sahabe ve Tabakât-ı Sahabe

Sahabenin tarifi ve kime sahabi deneceği mevzuunda en tercihe şâyân görüş Hafız İbn Hacer'e ait olanıdır. Ona göre sahabi: “Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) görüp, az dahi olsa sohbetine eren, O'nu dinleyen ve bu ahd ü peymân içinde vefat eden mü'min insandır.”²⁴⁷

Bazıları, Allah Resûlü'yle (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yıl hatta iki yıl birlikte olma şartını ileri sürmüşlerse de, cumhura göre, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek atmosferi içine giren ve o atmosferden kalbine ve ruhuna ilhamlar akseden, az buçuk O'nun nurlu ikliminden istifade edip ve vade vefa içinde ölüp giden her mü'minin, sahabi sayılacağında ittifak vardır. Kâfir, Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) elli bin defa da görse, sahabi olamaz.

Şüphesiz, her sahabi aynı derecede değildir. Sahabinin de kendi aralarında tabakaları vardır. Yolların bütünüyle sarpa sardığı dönemde Allah Resûlü'ne (sallallâhu

aleyhi ve sellem) iman edenlerle, hicretten ve en nihayet fetihten sonra iman edenler, herhâlde aynı kategori içinde mütalâa edilemezdi.

Mesele Kur'ân'da ve sünnette de böyle ele alınmıştır. İlgili âyetlerde muhacirlerin ve ensarın ilklerinden bahsedildiği gibi²⁴⁸ fetihten önce infak edip savaşanların, fetihten sonra infak edip savaşanlardan daha üstün bir dereceye sahip oldukları da yine Kur'ân'da anlatılan gerçeklerdendir.²⁴⁹ Ayrıca, bu farklılığı Efendimiz'in tercihlerinde görmek de mümkündür.

Meselâ, bir defasında Hz. Halid, Hz. Ammar b. Yâsir'i incitince, Allah Resûlü, Hz. Halid'i ciddî azarladı.²⁵⁰ Hz. Halid, sâbikûn-u evvelûndan bir başkasıyla arasında benzer bir hâdise vuku bulduğunda da yine aynı muameleye maruz kaldı ve: *"Benim ashabıma ilişmeyiniz!"* sözünü işitti.²⁵¹ Bir başka defasında, Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'i incitince, bu defa Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ömer'e kaşlarını çatarak; *"Hepiniz beni inkâr ettiğiniz zaman o beni tasdik etti. Ashabımı bana bırakmalı değil miydiniz?"* ikazında bulundu. Hz. Ebû Bekir, dizleri üzerine çöküp: *"Suç bendeydi yâ Resûlallah!"* demesi ise, Ebû Bekir'ce bir davranıştı ve genel havayı tadile matuftu.²⁵²

Sahabenin tabakalarıyla alâkalı en iyi taksim ve tespit, *Müstedrek* sahibi Hâkim en-Nîsâbüri'ninkidir. Ona göre, sahabe, on iki tabakaya ayrılır:²⁵³

1. Raşid Halifeler ve onlarla beraber ilk iman edenler; bilhassa Aşere-i Mübeşşere'den geriye kalan altı sahabi.

2. Dârü'l-Erkam ashabı, yani Hz. Ömer'in Müslümanlığından önce iman etmiş olup, imanlarını gizleyen ve Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın hanesinde bir araya gelenler.

3. Habeşistan'a hicret etmiş olanlar.

4. Birinci Akabe Bey'atında bulunanlar.

5. İkinci Akabe Bey'atında bulunanlar.

6. Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba'dan Medine'ye teşriflerinden evvel mülâki olan ilk muhacirler.

7. Bedir Ashabı.

8. Bedir'le Hudeybiye vak'ası arasında hicret edenler.

9. Bey'atü'r-Rıdvan Ashabı.

10. Halid b. Velid ve Amr İbnü'l-Âs gibi, Bey'atü'r-Rıdvan ile feth-i Mekke arasında hicret edenler.

11. Fetih'ten sonra Müslüman olanlar.

12. Fetih'te, "ashabıyla vedalaşması" mânâsında "Vida Haccı" ve son haccı olması hasebiyle "Veda Haccı" denilen hacda ve sair yerlerde Efendimiz'i görmüş olan çocuklar.

2. Sahabenin Büyüklüğü

Sahabe, enbiyâdan sonra, ittifakla insanlığın en büyükleridirler. Mutlak fazilet enbiyâyâya aittir ve onlara kat'iyen yetişilmez. Onlardan sonra sahabe gelir, bununla birlikte, hususî bazı faziletlerde, -mutlak fazilette değil Benî İsrail peygamberlerinden bazılarının seviyesine erişen sahabilerin varlığından söz edilebilir.

Tekrar ediyorum bu, bazı sahabinin bazı faziletlerde, bazı peygamberlere ulaşması demektir. Aynı şekilde, hususî bazı faziletlerde Şah-ı Geylânî, İmam Rabbânî, Muhammed Bahauddin Nakşibend gibi zatlar, bir kısım hususî fazilette, "mercûhun râcihe rüçhaniyeti" esasına binaen, sahabiyle omuz omuza olabilir. Ancak, dünden bugüne, her zaman din adına sözleri hüccet, akılları kalbine yâr, kalbleri de akıllarına yâr, sineleri ulûm-i dîniye, akılları fünûn-u medeniye ile aydınlanmış, her asırda İmam Ebû Hanife ve İmam Şâfiî gibi müeddeb zatlardan müteşekkil cumhurun ittifakıyla, enbiyâdan sonra mutlak fazilet, sahabe-i kirama aittir.²⁵⁴

O kadar ki, çoklarınca ilk müceddit kabul edilen ve hususî bazı faziletlerde çok önde olan Ömer İbn Abdülaziz Hazretleri bile, bu hususta sahabenin en küçüğüne yetişemez. En büyük velilerden İmam Rabbânî de mutlak fazilette: "Ömer İbn Abdülaziz, Vahşî'nin ancak atının burnundaki bir toz olabilir." hükmünü vermiştir.²⁵⁵

3. Sahabeyi Yücelten Âmiller

Nereden gelmektedir sahabenin büyüklüğü?

a. Risalet Cihetiyle Beraberlik

Birincisi sahabe, Allah Resûlü'nün peygamberliğiyle ve risaletiyle münasebettardır. Allah Resûlü'nün vefatıyla nübüvvet kapısı kapanmış olduğundan, daha sonra gelen veliler, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ancak vilâyetiyle münasebet içindedirler. Dolayısıyla, nübüvvet ve risalet, vilâyetten ne kadar üstünse, sahabe de, en büyük velilerden o kadar üstündür.

b. İnsibağ Keyfiyeti

İkincisi, "Sohbette insibağ vardır." Büyük bir zatın eserlerini defalarca okumak, onun huzurunda birkaç dakika durmanın kazandıracığı şeyi kazandıramaz. Huzurda bulunma ve sohbetten doğrudan doğruya istifade etme, hele Allah mehâbeti altında yaşayan insanın sözlerinde, bakışlarında, yüz işmizazlarında, dudak ve el hareketlerindeki ruhu, mânâyı yakalama ne yazılır, ne de kitaplarda okunur.

Allah Dostu'nun namazını, O'nun ayakta nasıl durduğunu, nasıl rükû ve secde ettiğini kitaplar yazar ama, sinesinin ızdırabını, Allah karşısında iki büklüm olmasını, kıvrım kıvrım kıvrınmasını, ancak ve doğrudan doğruya onun atmosferine girme, onunla arkadaş olma, diz dize gelme ve huzurda bulunma verebilir.

İşte, sohbetteki bu insibağı anlamayan, sahabeyi anlayamaz ve onun büyüklüğünü kavrayamaz. Sahabe olmak için, mekânın üstüne çıkmak, 1400 sene öteye gitmek ve o uzak noktadan, ötelerde bir yerlerden yıldızları seyrederek gibi onları seyretmek, bizzat Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna dehalet edip "Dahîlek yâ Resûlallah!" demek lâzımdır.

c. Doğruluğun Peşinde Olmaları

Üçüncüsü, sahabenin hayatında, şakacıktan da olsa yalan yoktur. En doğru söyleyenin bile birkaç yalanının olduğu günümüzde, bunu anlamak oldukça zordur. Onlar o gün yeni Müslüman olmuşlardır. Müslüman olmuş, yalandan ayrılıp doğruya gelmiş, ahlâksızlıktan ayrılıp ahlâka ulaşmış, karanlıktan uzaklaşıp ışığı yakalamış ve kendilerine vaad edilen güzelliğe ermek için mallarını ve canlarını seve seve feda

etmişlerdi.

Çok pahalıya satın aldıkları bu değeri, öyle ucuza satıp, feda edecek değillerdi. Sâdık-ı Masdûk Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) makamı olan sadakat etrafında kümelenmiş bu insanlar, Müseylimetü'l-Kezzâb'ın makamı olan yalana asla tenezzül etmez ve böyle süflîlerden süflî bir makama düşmek istemezlerdi.

Binaenaleyh, sahabiye düşünürken, o müthiş inkılâp içinde, ayın kürre-i arzdan kopup, son hızla uzaklaşması ve her geçen gün biraz daha uzaklara gitmesi mülâhazasıyla bakılmalıdır ki, bu mesele anlaşılabilir.. evet, sahabe, yalandan, yalancı bir dünyadan kopup son hızla uzaklaşmış ve bir daha da o çıyan yuvası, yalanın, dolanın, aldatmanın ve her türlü lâahlâkîliğin yaşandığı anlayışa dönmemişti.

Siyasetin yalana revaç verdiği, ahlâkın yanında ahlâksızlığın, yümnün yanında yümünsüzlüğün ticaretinin yapıldığı günümüzde, bunu duyup hissetmek çok zordur zannediyorum. Bunu duyup hissetmeyince de sahabe-i kiramı kendimiz gibi sanacak ve gökteki melekleri ya da yıldızları, yerdeki yıldız böcekleriyle bir tutmak gibi bir garabet içine gireceğiz.

d. Vahyin Oluşturduğu Canlılık

Dördüncüsü, Asr-ı Saadet'te birbiri ardına sahabe üzerine semavî sofralar iniyordu. Göklerin ve yerin Mâliki'nden, Meliki'nden her gün yeni yeni mesajlar geliyor ve sahabe, her gün bu mesajlarla âdeta yıkanıp arınıyordu.

Bir gün ezanın teşrîi.. öbür gün kâmetin teşrîi.. bir başka gün nikâhın teşrîi ve bilahâre dört kadınla sınırlandırılması, sonra da şarta bağlanması.. içkinin yasaklanıp eldeki kadehlerin yere çalınması.. ta ruhlarının derinliklerine işleyen ilâhî ve semavî sofralardan sadece birkaçıydı.

Ayrıca, bu sofraların, bu mesajların bir yanında, her zaman kendileriyle alâkalı bir hususu ve bazen gizli, bazen açık kendi isimlerini bile yakalayabiliyorlardı. Meselâ; **أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ** dan sonra **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** denirken gözler çok defa Hz. Ebû Bekir'e, **مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ** denince Hz. Ömer'e, **صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ** okununca257 bakışlar, Enes b. Nadr'ın kahramanlığı ve şehadetinin etrafında geziniyor; hatta Enes İbn Mâlik de mezarında amcasına bakıyordu. Sonra, Allah Resûlü, Übey b. Ka'b'ı çağırıyor ve "*Beyyine sûresini sana okumamı Allah bana*

emretti.” diyor, Übey: “Adımı da söyledi mi yâ Resûlallah?” diye soruyor ve: “*Adını da söyledi.*” cevabını alıyordu.²⁵⁸ Yine Allah:

فَلَمَّا قُضِيَ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا âyetinde²⁵⁹ Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) azatlısı, ilklerin ilklerinden Zeyd b. Hârise’nin adını anıyordu.

Evet, Allah onları, onlar da hep Allah’ı anıyorlardı. Gölgesini olsun rüyalarımızda yakalamamızın bize bir hafta yettiği Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) vasıtasıyla, O’nun azamet ve kudsiyetine münasip bir şekilde sürekli Allah’la münasebet içindeydiler. Onların hayatları, bu seviyede yakaladıkları anlayış, idrak, basiret ve mârifet içinde sürüp gidiyordu.

İşte, Kur’ân’ı ve Sünneti bize nakledenler, bu seviyedeki insanlardı; yalana tenezzülleri asla mümkün olmayan bu insanlar... İşte Kur’ân ve Sünnet de böyle sağlam insanlarla, öyle sapasağlam perçinlenmişti ki artık onlardan sonra da bu durumu değiştirmek mümkün olmayacaktı.

e. Zor ve Çetin Dönemde Sahip Çıkmaları

Sahabe-i kiram, İslâm’a sahip çıkmanın çok pahalı olduğu bir zamanda sahip çıktı. Bugün de pahalıdır bu iş ama çok daha pahalı olduğu öyle zamanlar olmuştur ki, bir beldede bu meseleye sahip çıkan bir mü’min, Âkif’in:

“Nerde yârânım diyorken ben, bülend âvâz ile

Nerde yârânım diyor vâdi, beyâbân, kûhsar.”

beytinde ifade ettiği yalnızlık içindeydi.

Sahabe-i kiram, bundan da öte bir yalnızlık ve bir vahşet içinde Allah’ın dinine ve peygamberine sahip çıktılar. Hem öyle bir zamanda ve öyle şartlar altında sahip çıktılar ki, Muhyiddin İbn Arabî’nin *Muhâdaratü’l-ibrâr ve müsâmeretü’l-ahyâr*’ında naklettiğine göre, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ebû Ubeyde İbn Cerrah’a, Hz. Ali’ye ulaştırması için söylediği şu sözler, onu tasvire yeter zannediyorum:

“Yâ Ali, sen çocuktun; sağını solunu daha bilmiyordun. Biz, ölümü birkaç defa göze almadan sokağa çıkmaya cesaret edemedik; çıkarken de başımızda kılıçların kavis çizeceğini düşünürdük. Zağlanmış hançerlerin bağrımıza saplanmasını hesaba katmadan

kimseye ‘Allah birdir.’ diyemezdik.”²⁶⁰

Bu seviyede, bu buudda İslâm’ı tanımış ve yakalamıştı onlar.. ve bir hamlede gözleri açılmıştı ötelere. Meselâ, bir defasında Hâris b. Mâlik, mescitte yatıyordu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisini ayağıyla dürtüp uyandırdı. Her sahabinin dediği gibi: **يَا بِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ** “Anam, babam sana feda olsun, bir emriniz mi var yâ Resûlallah?” dedi. **كَيْفَ أَصْبَحْتَ** “*Nasıl sabahladın?*” diye sordu Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona.

Hâris (radıyallâhu anh): “Hak mü’min olarak sabahladım; hak mü’min olarak kendimi idrak ediyorum.” cevabını verdi. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*Her hakkın, bir hakikati vardır; peki senin bu imanının hakikati nedir?*” sorusuna da:

“Gündüz oruç tuttum; gece de sabaha kadar Rabbimin karşısında kemerbeste-i ubûdiyet içinde büklüm büklüm oldum yâ Resûlallah... Şu anda öyle bir ruh hâleti içindeyim ki, Rabbimin Arş’ını, ehl-i Cennet’in ferih-fahûr Cennet’te sağdan sola gidip gelişini görür gibiyim.” karşılığında bulundu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, şöyle mukabele etti ona: “*Sen öyle bir insansın ki, tepeden tırnağa iman kesilmişsin!*”²⁶¹

İşte onlar, Allah’a (celle celâluhu) bu derece yaklaşmıştı ve Allah da, bir kudsî hadisinde ifade ettiği gibi onların, gören gözleri, işiten kulakları, konuşan dilleri, tutan elleri olmuştu.²⁶²

4. Kur’ân-ı Kerim’de Sahabe

İmam İbn Hazm, kendisi gibi pek çok müçtehit ve eimmenin kanaatine tercüman olarak: “Sahabe-i kiramın bütünü ehl-i Cennet’tir.”²⁶³ der. İçlerinde Aşere-i Mübeşşere gibi bazılarının hayatta iken Cennet’le müjdelenmesi,²⁶⁴ onların Cennet’te de belli bir pâyeye sahip olmalarından dolayıdır. Kur’ân’da ve sünnette bu görüşü destekleyen pek çok deliller vardır.

Evvelâ, Kurân-ı Kerim, Fetih sûresinin son âyetinde sahabeyi şöyle tavsif eder:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ “Muhammed Allah’ın Resûlü’dür.” İman-ı billâhtan sonraki en büyük hakikat; Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah’la insanlar arasında mukaddes bir vesile ve vasıta oluşudur.

وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ “O’nunla beraber bulunanlar ve O’nun maiyyetinde olanlar ise, küfre ve kâfirlere karşı çok çetindirler.”; (bükülmez kol, bükülmez bel ve temenna durmaz kamet).

رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً “Kendi aralarında yumuşaklardan yumuşak ve rahîm mi rahîmdirler.” (Hayatları namazdan ibarettir, denecek derecede o kadar çok namaz kılarlar ki), sen onları rükû ve secdede görürsün.”

يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَاناً “Allah’tan fazl ve razılık diler dururlar.” ‘Allahım! Cennet bizden uzak ama, Senin fazlınla ayağımızın ucu, burnumuzun ucu, iki kaşımızın arası kadar yakındır. Allahım! İman ışığını eğer Sen yakmazsan, o bizden çok uzak; fakat Senin fazlınla yakınlardan daha yakın bir meşaledir. Allahım! Razılığımı isteriz; Sen verirsen her şey olur; vermez, mahrum edersen, insan her şeyden mahrum kalır.’ der ve bunu vird-i zebân ederler.

سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ “Secde emaresi, alınlarında bellidir.” Onların alınlarında nûrefşân bir nişan sezer.. ve secdeden meydana gelmiş izler görürsünüz. Onları hiçbir şeyden tanımasanız bile, yüzlerindeki secde izlerinden, yüzlerinin behcet ve beşâşetinden tanırırsınız. Onların nâsiyeleri, pırl pırl, dıraşân ve şûlefeşândır...

ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ “İşte, Tevrat, onları böyle anlatmaktadır.”

كَزَّرَعٍ أُخْرِجَ شَطَأُهُ “Bir ekin ki, ruşeym hâlinde başını taştan, topraktan dışarı çıkardı.” **فَأَزْرَهُ** “Derken, hemen büyüdü ve boy attı.” **فَاسْتَعْلَظَ** “Ve ardından da kalınlaştı.” **فَاسْتَوَى عَلَى سَوْقِهِ** “Ve gövdesi üzerine doğruldu (ve salınmaya durdu.)” **يُعِجِبُ الرُّعَاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ** “Öyle ki, ekini ekeni, tohumu saçanı bile hayrette bırakacak derecede (çabuk büyüdü, küfre, dalâlete baş kaldırdı, bütün dünya ile hesaplaşacak seviyeye ulaştı.) Küffârı gayz içinde bıraksın diye.”: **وَعَدَ اللَّهُ** “Allah, onlardan, iman edip, salih amelde bulunanlara mağfîret ve ecr-i azîm vaad etti.”²⁶⁵

Nedir, Allah’ın vaad ettiği ecr-i azîm? Kur’ân, bunu tasrih etmiyor; çünkü, sürpriz

yapacak Allah; gözlerin görmediği, kulakların işitmediği mükâfatlarla mükâfatlandırarak onları;266 Cennet'ine koyup, Firdevs'iyile serfiraz etmesi ise, onlara bir unvan-ı eltafi.

Bir gün, çocuğu şehit olmuş bir kadın, Allah Resûlü'ne gelerek: “Ey Allah'ın Resûlü, eğer Hârise şehit olduysa ve eğer Cennet'e girdiyse ağlamayacağım; yok, böyle değilse, kıyamete kadar üstümü başımı yırtacak ve ağlayacağım.” dedi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu kadına şu hayatbahş cevabı verdiler: “Cennet bir değil ki! Senin oğlun, Cennet'in en yükseği olan Firdevs'tedir.”267

Bu, sonradan iman etmiş genç bir sahabyıdır. Sonradan iman etmiş sıradan bir sahabi, Cennet'in en yükseğine giderken, sünneti bize nakleden ve hakikat-i Ahmediye'yi günümüze taşıyan büyük sahabilere yalan isnadında bulunmanın, bulunup ehl-i Cehennem görmeyenin, insanı nereye götüreceğini düşünmek gerekir!

Yine, Kur'ân-ı Kerim buyuruyor: **وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ** “Muhacirlerden ve ensârdan o ilkler, o önde gidenler ve bir de ihsan şuuruyla onlara tâbi olanlar var ya, Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razıdırlar.”268

Allah, onlardan her nefse:

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً * فَادْخُلِي فِي عِبَادِي * وادْخُلِي جَنَّاتِي

“Ey itminana ermiş tertemiz nefis, sen Allah'tan, Allah da senden razı olarak Rabbi'ne dön. Kullarımın içine katıl ve gir cennetime!”269 der.

Evet, bazıları sahabeden razı olmasa da, Allah onlardan razıdır; bazıları, Cennet'i onlara çok görse de: **وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ** “Allah, onlara altlarından ırmaklar akan Cennet'ler hazırlamıştır.” **ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ** “Hem, orada ebedî kalacaklardır.” **خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا** “Ve bu büyük bir mükâfat, büyük bir kazançtır.”270

Muhacirler, yurtlarını yuvalarını bırakmış.. ve tabiî ondan önce de beşerî arzularından, nefsanî isteklerinden hicret etmiş.. mâsiyetten itaate, nefsanîlikten ruhanîliğe ve Mekke'den Medine'ye göç etmiş insanlardır.

Ensar ise, onlara bağrınlrını açan, onları kucaklayan ve onları barındıran kutlulardır. Bu öyle bir kucak açma ve barındırmadır ki, sadece şu kesitten rasat, yeter insana: Sa'd İbn Rebî, Allah Resûlü'nün, onunla aralarında kardeşlik kurduğu

Abdurrahman İbn Avf Hazretleri'ni götürür evine ve iki hanımını göstererek: “Bak kardeşim, sen hicret ettin; fedakârlık yaptın. Şu iki hanımdan hangisini istersen boşayayım, iddetini beklesin, sonra da onunla evleniverirsin.” der. İbn Avf ise:

“Kardeşim, Allah sana zevcelerini mübarek kılsın. Sen bana bir ip ver ve pazarın yolunu göster.” der ve Mekke'nin tüccarı Medine pazarlarında hamallığa yürür...²⁷¹

Evet bu, öyle bir kucak açma ve barındırmadır ki, Devs'ten gelip Müslüman olan ve Resûlullah'ın yanından ayrılmama uğruna, sünneti gelecek kuşaklara aktarma adına gündüzleri sâim, geceleri kâim; aç sabahlayıp, aç geceleyen ve çok defa açlıktan sar'a tutmuş gibi yerlerde kıvranan Ebû Hüreyre Hazretleri, kendi gibi açlığa müptelâ olmuş birini anlatır; bu zat Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna gelir ve: “Yâ Resûlallah, günler var ki, ağzıma bir lokma bir şey koymadım!” der.

Bunun üzerine, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) süt halalarından olduğu söylenen Ümmü Süleym'in ikinci kocası, o müthiş insan ve en çok sevdiği hurma bahçesini Allah yolunda infak eden Ebû Talha, onu alır ve evinde misafir eder. Ne var ki, evde yiyecek öyle fazla bir şey de yoktur. Zevcesi Ümmü Süleym'e: “Çocukları akşamdan yatır ve ne varsa sofraya koy. Mumu da daha iyi yakayım derken söndürüver. Karanlıkta kimin ne yeyip ne yemediği belli olmayacağından, ben kaşığımy tabağa boş götürür getiririm; böylece misafirimiz de karnını doyurur.” der.

Öyle yaparlar.. ve derken misafir de karnını doyurma fırsatı bulmuş olur. Sabah namazında her ikisi de Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında yerlerini alırlar ve namaza dururlar.. namazı müteakip, Allah Resûlü geriye döner, gülümser ve: “*Bu gece ne yaptınız? Hakkınızda şu âyet nazil oldu.*” der ve âyeti okur:

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنًا نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Onlardan (muhacirlerden) evvel orasını (Medine'yi) yurt ve iman ocağı edinmiş olan (ensar-ı kiram), kendilerine hicret edip gelenlere sevgi beslerler, severler onları. Onlara verdiklerinden dolayı kalblerinde en ufak bir hâcet, talep, elem, pişmanlık da duymazlar. Kendileri fakr u hâcet içinde bile olsalar, onları öz canlarından daha üstün tutar, öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte böyleleridir muradlarına erenler, onlardır kurtulanlar.”²⁷²

Evet, bugünün insanının hayallerinin bile ulaşamayacağı bir insanî seviyeyi ihraz etmişti onlar. Kalbleri dupduruydu.. en ufak bir eğrilik yoktu içlerinde ve Allah, onlardan razı olduğunu daha hayatlarındayken ilan ediyordu. Razı olmuştu Allah onlardan.. tastamam mü'mindi onlar ve Allah, O mü'minlerden razı olmuştu.. hem de şüphesiz razı olmuştu.

İşte, mini bir mealle, onların mânâlandırılmaları; “Ey Resûlüm, seni Mekke’ye sokmadıkları zaman, canlarını ve mallarını yolunda vermek, her şeylerini uğruna feda etmek ve sen ne dersen onu yapmak üzere ellerini ellerinin üzerine koyup sana biat ettikleri zaman Allah onlardan razı olmuştu.. razı olmuş ve kalblerindekini de bilmişti.. niyetlerindeki ihlâsı, samimiyeti ve duruluğu bilmişti de onlardan razı olmuş ve üzerlerine sekîne, itminan, temkin indirmişti. Öyle ki, bütün dünya karşısında tek başlarına da kalsalar, itminan içindeydiler.. çok yakın bir gelecekte de, Hudeybiye gibi bir fetih ve o âna kadar kapalı kalmış yolların açılmasını, mâniaların bertaraf edilmesini ihsan etmişti onlara.” Sahabe-i kiram, Resûlullah’a verdiği sözden, O’nunla yaptığı biattan, Allah’la olan anlaşmalarından hiç dönmemişti. Allah’a verdikleri sözde hep sâdik çıkmış ve her hâdisede sadakatlerini ortaya koymuşlardı. Kur’ân, onları bu yönleriyle de yani sadakatleri, söz ve ahdlere bağlılıklarıyla da destanlaştırmakta ve medh ü senâ etmektedir. İşte Kur’ân’dan bir meal daha:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رَجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

“Mü'minlerden öyle mert oğlu mertler, öyle yiğit oğlu yiğitler vardır ki, Allah’a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini ispat etmiş; onlardan kimisi ahde vefa gösterip canını vermiş; kimisi de beklemedeydi.”²⁷³

Evet, onlar, Allah’la Cennet karşılığında, O’nun rızası karşılığında mal ve canlarını seve seve feda edeceklerine dair ahidleşmede bulunmuşlardı.. ve sonra da bu ahidlerine sadakat göstermişlerdi. Cephelerde bir bir doğrandılar; dökülüp dökülüp gittiler; ekin biçilir gibi biçildiler de, bir adım olsun geriye dönmediler.

İşte Hamza, Uhud’da şeb-i ârûsunu yaşadı! İşte Enes b. Nadr, yine Uhud’da ölümle sarmaş-dolaş Allah’ına kavuştu. İbn Cahş, Mus’ab b. Umeyr ve daha onlarcası Uhud’da, Bedir’de ölümle zifaf oldular. Ahidlerini yerine getiren bu kutlu yiğitlerden başka daha bazıları da vardır ki, onlar da şeb-i ârûslarını beklemekte ve cephelerde ölüm aramaktaydılar.

Ebû Akîl bunların başında gelir: Uhud'da bekledi, feth-i Mekke'de bekledi; Mute'de bekledi; nihayet Yemame'de beklediğine erdi. Ve bu yiğitler, Allah'a verdikleri sözü hiç değiştirmediler. İlk gün nasıl idilerse, son gün de öyleydiler.

Dünya onları hiç mi hiç değiştiremedi.. cismaniyetleri asla onlara galebe çalamadı.. karanlıkların yırtılacağı, nurun ortalığı kaplayıp, karanlık ordularının aydınlık ruhlar tarafından bozguna uğratılacağı âna kadar, hiç değişiklik göstermeden hep yiğitçe davrandılar...

5. Hadis-i Şeriflerde Sahabe

Kur'ân, sünneti bize intikal ettiren ve tertemiz kanal olan sahabeyi böyle destanlaştırmaktadır. Şimdi, bir de ashap hakkında şerefsüdûr olan hadis-i şeriflerin nurefşân ikliminde temâşâ edelim onları.

a. İmam Buhârî ve Müslim'in yanında, kütüb-ü sahiha rivayet ediyor; ravi, hadiste ashabin gençlerinden ve kendisini Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) gibi Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) vakfedenlerden Ebû Said el-Hudrî:

لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

*“Ashabım hakkında uygunsuz sözler söylemeyin! Eğer, sizden birinin Uhud Dağı kadar altını olsa ve bunun tamamını Allah yolunda infak etse, bu, onların bir-iki avuçluk infakına, hatta yarısına bile mukabil gelmez.”*²⁷⁴

Zira onlar, İslâm davasına en çetin günlerde sahip çıktılar. Dolayısıyla, ashab-ı kirama dil uzatmak, bir Müslümanın yapacağı iş değildir.

Dün bir kısım bâtil mezhep taraftarlarına, bugün de İslâm'a cibilli düşman müsteşriklere uyan ve batının sanayi şoku, teknoloji şoku karşısında şaşkın; hatta onları İslâmî ilimlerde de mihrap edinen birtakım zavallı Müslümanların yaptığı gibi, biz, ashap hakkında asla uygunsuz sözlerde bulunmayız ve de bulunmamalıyız.

b. Tirmizî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibban, Abdullah b. Mugaffel'den rivayet ediyor:

الله الله في أصحابي، الله الله في أصحابي. لَا تَتَّخِذُوهُمْ عَرَضاً بَعْدِي، فَمَنْ أَحْبَبَهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِإِبْغِضِي أَبْغَضَهُمْ، وَمَنْ آذَاهُمْ فَقَدْ آذَانِي، وَمَنْ آذَى اللَّهَ فَيُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ

“Allah Allah! Aman ashabım hakkında söz söylemekten sakının! Allah Allah! Aman ashabım hakkında söz söylemekten sakının! Zinhâr, benden sonra onları hedef almayın! Onları seven, beni sevdiği için sever; onlara buğzeden, bana buğzettiği için buğzeder. Onlara eziyet veren, bana eziyet vermiş, bana eziyet verense Allah’a eziyet etmiş sayılır. Allah’a eziyet vereni de, Allah hemen cezalandırır.”²⁷⁵

c. Yine, İmam Müslim rivayet ediyor:

الْجُورُ أَمْنَةٌ لِلسَّمَاءِ، فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءُ مَا تُوعَدُ. وَأَنَا أَمْنَةٌ لِأَصْحَابِي فَإِذَا ذَهَبَتْ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِي أَمْنَةٌ لِأُمَّتِي، فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ

“Yıldızlar, sema için emniyet sebebidir; (yani, semanın emniyetini, nizam ve intizamını sağlayan, yıldızların kendi aralarındaki nizam ve intizamlarıdır.) Yıldızların nizam ve intizamı bozulduğu zaman, semanın düzeni bozulur.. ve sema için vârid olan tehdit zuhur eder. Ben de, ashabım için bir emniyet ve güven kaynağıyım. (Hayatta kaldığım sürece, ashabım arasında nizam, intizam ve güven devam edecektir.) Ben gittiğim zaman, ashabım için vârid olan tehdit, onların başlarına gelecektir. Ashabım da, umum ümmetim için bir emniyet ve güven kaynağıdır. Ashabım gidince de, ümmetimin başına çok şey gelecek ve çeşitli gaileler açılacaktır.”²⁷⁶

Kıyametin vukûu, yıldızların tesbih taneleri gibi etrafa saçılmalarıyla meydana gelecektir. Aynı şekilde, Efendimiz, ashabı için; ashabı da ümmeti için, tesbihin imamesi gibidirler. Allah Resûlü, ashabının nizam ve intizamı adına kendini; içinde ebrâr, evliyâ, asfiyâ ve mukarrabînin bulunduğu ümmeti için de ashabını nazara vermektedir.

d. Buhârî, Müslim ve daha başka kütüb-ü sahihanın rivayet ettiği bir diğer hadis-i şerifte de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır:

خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَتَخَلَّفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ، وَيَمِينُهُ شَهَادَتُهُ

“İnsanların en hayırlıları, benim şu içinde bulunduğum asırda yaşayanlardır. (Ak Çağ bu aydınlık çağdır) sonra onların peşinden gelenler (tâbiîn), daha sonra da onların peşinden gelenler (tebe-i tâbiîn). Onlardan sonra (kötü) bir nesil gelecek. Birinin şهادeti yeminini, yemini de şهادetini geçecektir.”²⁷⁷ Sonra, yalan asrı gelir. Şهادetleri yeminlerinin, yeminleri de şهادetlerinin önüne geçen hulfulvaad asrı; yalan, yalan yere

yemin ve yalancı şahitlik çağı.

“Sahabe, Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîn Asrı” yalanın olmadığı ve yalandan alabildiğine uzak ve müberrâ kalındığı asırdır. Tebe-i tâbiînden sonra yalan zuhur etmiş, Mutezile imamları, Mürcie imamları, Müşebbihe imamları yalana çanak tutmuşlardır. Ve artık herkes, yalan söylemektedir. Müsteşrikler yalan söylemekte, sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîne yalan isnad edenler yalan söylemekte ve ilimde batıyı mihrap edinen; batı karşısında başı dönmüş, şoke olmuş zavallılar da bu yalana ortak olmaktadır.

e. Taberânî ve İbn Esîr’in, Kûfe’ye gönderirken Hz. Ömer’in, kendisi hakkında: “Ey Kûfeliler, sizi nefsim tercih etmeseydim, İbn Mesud’u size göndermezdim.”²⁷⁸ dediğini rivayet ettikleri Abdullah İbn Mesud’dan hadis kitapları şunu naklediyorlar:

إِنَّ اللَّهَ ۞ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ فَاخْتَارَ مُحَمَّدًا ۞ فَبَعَثَهُ بِرِسَالَتِهِ ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ النَّاسِ بَعْدَهُ فَاخْتَارَ لَهُ أَصْحَابَهُ فَجَعَلَهُمْ
أَنْصَارَ دِينِهِ وَوُزَرَآءَ نَبِيِّهِ

“Allah, kendisine kullukla serfiraz olanların kalblerine baktı, baktı da, Hz. Muhammed’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) seçti ve mahlukatına nebi olarak gönderdi. Sonra da insanların kalblerine baktı (ve O’na ümmet olabilecek, kendisi gibi ısmarlama insanlar olarak) O’nun ashabını seçti; (Ebû Bekir’i seçti, Ömer’i seçti, Osman’ı, Ali’yi, Zübeyr’i, Talha’yı, Abdurrahman İbn Avf’ı, Ebû Ubeyde İbn Cerrah’ı seçti) onları dininin yardımcıları ve peygamberinin vezirleri yaptı.”²⁷⁹

f. Yine, Ebû Nuaym *Hilye*’sinde Abdullah İbn Ömer’den naklediyor:

مَنْ كَانَ مُسْتَنًا فَلَيْسَ تَنٌّ بِمَنْ قَدْ مَاتَ، أُولَئِكَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ۞ كَانُوا خَيْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ، أَبْرَهَا قُلُوبًا وَأَعَمَّقَهَا عِلْمًا وَأَقْلَبَهَا
تَكْلُفًا، قَوْمٌ اخْتَارَهُمُ اللَّهُ لِصُحْبَةِ نَبِيِّهِ ۞ وَنَقَلَ دِينَهُ، فَتَسَبَّهُوا بِأَخْلَاقِهِمْ وَطَرَائِقِهِمْ فَهُمْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ۞ كَانُوا عَلَى الْهُدَى
الْمُسْتَقِيمِ وَاللَّهُ رَبُّ الْكَعْبَةِ

“Kim dosdoğru bir yol tutup gitmek istiyorsa şu ölüp gidenlerin yolunu tutsun. Zira onlar Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabıdır: Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabı, O’nun ümmetinin en hayırlılarıdır. (Ümmet içinde büyük insanlar gelebilir, evliyâ, asfiyâ gelebilir ama, mutlak hayır ve fazilet ashab-ı kirama aittir.) Onlar ümmet içinde kalbleri en temiz, en duru, ilimleri en derin ve (kulluk adına) tekellüften (yapmacıklıktan) en uzak olanlardır. Onlar, Allah’ın, Nebi’sine dost olarak seçtiği, dinin tebliği, insanlara ulaştırılması için ihtiyar ettiği kimselerdir. Ahlâkınızı ahlâklarına, gidişatınızı gidişatlarına benzetmek için çaba sarf edin! Onlar, Hz.

Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabıdır. Allah'a, o Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, Allah Resûlü'nün ashabı dosdoğru bir hidayet üzereydiler.”²⁸⁰

g. Yine *Hilye*'de İbn Mesud'un şöyle buyurduğu rivayet edilir:

أَنْتُمْ أَكْثَرُ صِيَاماً وَأَكْثَرُ صَلَاةً وَأَكْثَرُ اجْتِهَاداً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُمْ كَانُوا خَيْراً مِنْكُمْ. قَالُوا: لِمَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ قَالَ: هُمْ كَانُوا أَرْهَدَ فِي الدُّنْيَا وَأَرْغَبَ فِي الْآخِرَةِ

“Sizin orucunuz, namazınız ve ibadet adına cehdiniz, sahabeninkinden ileri olabilir. (Bu hususî yönlerinizle ashab-ı Resûlullah'ı geride bırakabilirsiniz. İçinizde Mesruk b. Ecdâ gibi, hiç yatağa girmeyen ve her geceyi, Kâbe'nin yanında secdede geçiren insanlar bulunabilir. Tavus b. Keysan gibi, kırk sene yatsı abdestiyle sabah namazını eda edenler olabilir. Esved b. Yezid en-Nehaî gibi sabaha kadar Allah karşısında kemerbeste-i ubûdiyet içinde el pençe divan duranlar da olabilir.) Ama sahabe-i kiram, sizden daha hayırlıdır; çünkü dünya, umurlarında değildir. (Yani dünya onların ellerinden gitse idi ‘Ah!’ çekmez; bütün dünyayı kazandıklarında da ‘Oh!’ demezlerdi.) Bütün rağbetleri, (bütün çalışmaları) ahiret içindi, (yani yalnızca ahiretin peşindeydiler.)”²⁸¹

6. Müksirûn-u Sahabeden Bazıları

Müsteşriklerle, onların İslâm dünyasındaki takipçilerinin hücum oklarına en fazla maruz kalan sahabiler, hadis ıstılahında “Müksirûn-u Sahabe” denilen, çok hadis rivayet etmiş olan ashab-ı Resûl (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve bunların başında da Ebû Hüreyre Hazretleri'dir.

Dinimiz bize sahabe-i kiram vasıtasıyla intikal etmiştir; dolayısıyla da onlara dokunan her şey, dinimize dokunmuş sayılır. Yaşayan Müslümanlar olarak bugün emanet, artık bizim üzerimizde olduğu için, dinimizi ona dokunacak her şeyden korumak da bize düşer.

Sahabe-i kiram, vazifelerini şerefle yapıp gittiler; hayatları ta'n u teşniin ulaşamayacağı bir kuşakta geçti. Aslında, onların korunmaya ihtiyaçları da yoktur; ancak, o pâk dâmenler bahane edilerek, temelde dinimiz hedef alındığı için, bu bahanenin yersizliğini, tutarsızlığını göstermek gerekmektedir.

İslâm tarihinde ilk asırlar çok duru ve çok pâk geçti. Ne zaman yabancı düşünce ve felsefî akımlar Müslümanların arasına girdi, ondan sonra Mutezile, Cebriye, Mürcie,

Müşebbihe gibi değişik bâtil mezhepler zuhur etti. Bu mezheb erbabı, kendi heva ve heveslerini okşamayan meselelerde hadis uydurma yoluna girdiler ve kendi heveslerine muhalif hadisleri rivayet eden sahabileri de tenkit oklarına hedef aldılar. O ilk dönemlerde Ebû Hüreyre gibi, hadisin direği büyük ve şerefli sahabileri tenkit eden ve karalamak isteyen, ya Nazzam gibi Mutezile imamları, ya da Ebû İshâk gibi Şîa imamlarıydı. Aslında her sahabi gibi Ebû Hüreyre de şerefiyle yaşayıp gitmiş, yüzümüzün akı şahsiyetlerdir.

Bu itibarla konunun ehemmiyetine binaen, şimdi de, Hz. Ebû Hüreyre başta olmak üzere, İbn Abbas, İbn Ömer ve İbn Mesud gibi, hadisin direği ve pek çok hücumu maruz kalmış sahabileri, kısa da olsa tanımaya çalışalım:

a. Ebû Hüreyre

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), Yemen'in Devs kabilesindedir. Hicret'in yedinci yılı başında Müslüman olup Medine'ye hicret etmiş ve Allah Resûlü'yle dört yıl bir arada kalma şerefine nail olmuştur. Kabilesinin reisi olan Tufeyl b. Amr, Müslüman olduktan sonra gerilmiş yaydan fırlayan bir ok gibi Devs'in içine girmiş ve mukaddes bir alev, bir ateş hâlinde herkesin kalbini tutuşturmuştur. İşte, Ebû Hüreyre, bu zatın elinde Müslüman olup Medine'ye hicret eden muhacirlerdendir.

Hz. Ebû Hüreyre, Medine'ye geldiğinde, Resûlullah Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber seferindeydi. Bu itibarla da Ebû Hüreyre, hemen Hayber'e koşmuş ve en seri şekilde Efendimiz'e mülâki olmuştu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine adını sormuş, “Abdüşşems” cevabını alınca da: “*İnsan ayın, güneşin kulu olamaz; sen Abdurrahman'sın.*” diyerek, adını “Abdurrahman” koymuştu. Ama o, daha çok Ebû Hüreyre diye mâruftu.

Bir gün, Allah Resûlü onu kucağında taşıdığı kedilerle görünce, ona “Ebâ Hırr” (kedi babası) diye hitap etmişti ki, ondan sonra hep Ebû Hüreyre diye anıldı. O da, daha çok “Ebû Hırr” diye anılmayı severdi. Zira, fakir, mütevazi ve bir mahviyet insanı olarak o, kendine en çok yakıştırdığı, “kedi babası” tabiriydi. Ayrıca, Resûlullah, sevdiği bir anda, sevdiği bir noktada ona “Ebû Hırr” demişti o da kendisinin bu adla çağrılmasını istiyordu.²⁸² Sırf bu bile, onun Resûlullah'a ne derece bağlı olduğunu göstermeğe yeter.

Ebû Hüreyre Müslüman olmuştu ama, bir derdi vardı.. ve ona göre bu, büyük bir dertti.. annesi henüz Müslüman olmamıştı. Bu büyük sahabi, kendisini yetim büyüten annesini Müslümanlığa çekmeyi, hem bir vazife hem de vefa borcu biliyordu. Bir gün Resûlullah'a gelerek: "Yâ Resûlallah, dua etmez misin, Ebû Hüreyre'nin annesi de 'Lâ ilâhe İllallah' desin?" istirahatında bulundu. Sonra Allah Resûlü, ellerini kaldırıp dua buyurunca, bu füze hızıyla İslâm'a giren ve Allah Resûlü daha ellerini indirmeden duasının kabul olacağına inanan genç ve taze Müslüman, ok gibi fırlayıp evine koştu. Her gün: "Acaba bugün anneme bir şey anlatabilir miyim, kalbine girebilir miyim?" ümidi ve: "Acaba bugün de beni reddeder mi, yine yadırgar mı?" endişesiyle koştuğu evin kapısının tokmağına dokunduğunda, içerden annesinin: "Dur, olduğun yerde kal!" sözünü işitti. Kadın, "Lâ ilâhe illallah" dedikten sonra boy abdesti alması lâzım geldiğini öğrenmişti. Biraz sonra, başında örtü kapıyı açtı ve: "Oğlum, işte dediğin şeyleri diyorum: Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah..."

Ebû Hüreyre, müjdeyi vermek üzere bu defa da hemen Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) koştu; koştu ve duanın kabulü, onda ikinci bir ümit hâsıl etmişti: "Yâ Resûlallah, dua et, mü'minler, beni ve annemi sevsinler!" istirahatında bulundu. Allah Resûlü, ellerini kaldırıp yine dua buyurdular: "*Allahım, Ebû Hüreyre'yi ve annesini mü'minlere sevdire!*"²⁸³

Evet, mü'minler, Ebû Hüreyre'yi sever; onu kimlerin sevmediğini ise okuyucunun iz'an ve anlayışına havale ediyorum.

Ebû Hüreyre (radiyallâhu anh), Allah Resûlü'nden gece gündüz hiç ayrılmadı. O, bir zekâ ve hafıza kahramanıydı. Gecenin üçte birinde uyur, üçte birinde ibadet eder, evrâd ve ezkârını okur; kalan üçte birinde de hafızasındaki hadisleri unutmamak için tekrar ederdi. Aynı zamanda o, bir ilim adamı, bir fakih, bir hadis hafızı da olmuştu. Bir gün mescitte:

"Allahım, bana hiç unutmayacağım bir ilim nasip eyle!" diye dua ederken Allah Resûlü duymuş ve mescidi ihtizaza getirecek şekilde: "*Allahım, âmin!*" demişti.²⁸⁴

Ebû Hüreyre'nin çok hadis bilmesinin arkasında, duasına Allah Resûlü'nün böyle "Âmin!" demesi de söz konusu idi. Yine bir gün Allah Resûlü'ne: "Yâ Resûlallah, senden duyduğum hiçbir şeyi unutmak istemiyorum." deyince, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Ridâni çıkar, yere yay!*" buyurdular. Ebû Hüreyre de öyle yaptı ve Allah

Resûlü, ellerini açıp dua buyurduktan sonra, gâibden bir şeyle dolmuş gibi, mübarek ellerini getirip o ridâya boşalttı; sonra da: “*Onu dür ve bağına bas!*” buyurdu.

Ebû Hüreyre, bu hâdiseyi anlattıktan sonra: “Dürdüm ve bağıma bastım. Yemin ederim, artık bundan sonra Resûlullah’tan duyduğum hiçbir şeyi unuttuğumu hatırlamıyorum.” derdi.²⁸⁵

Daha hayattayken kendisine: “Çok hadis rivayet ediyorsun!” diyenlere, kemal-i safvet ve samimiyetiyle: “Muhacir kardeşlerim çarşılarda alışverişle, ensar kardeşlerim de ziraatlarıyla meşgul olurken, ben karın tokluğuna Resûlullah’a hizmet ediyordum.”²⁸⁶ cevabını verirdi.

Gerçekten de öyleydi.. ve o, Resûlullah’tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiç ayrılmadı. Günlerce aç kaldığı olur ve visâl orucu tutardı; yani iftar için bir şey bulamazdı da, yeniden oruca niyetlenirdi ve böylece üç gün, dört gün üst üste oruç tuttuğu olurdu. Bazen, açlıktan sar’a tutmuş gibi yerlerde kıvrır ve gelen geçene, hem: “Bana Kur’ân okuyacak yok mu?”, hem de: “Bana yemek yedirecek yok mu?” mânâsında: **اسْتَفْرَأْتُكَ** derdi.²⁸⁷

Çok defa Cafer-i Tayyar’dan başka hâlimden anlayan olmazdı; hatta bazıları kendisine birkaç âyet okur geçerlerdi. Ebû Talib ailesinin yüz akı, Hayber Gazvesi sırasında Habeşistan’dan Medine’ye hicretlerinde Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*Bilmem ki, Hayber’in fethine mi, Cafer’in gelişine mi sevinsem?*”²⁸⁸ buyurduğu, Allah Resûlü’yle az bir zaman kaldıktan sonra Mute’de şehit olup, Caferliği de, Aliliği de Ali’ye bırakan ve hakkında Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*Cafer, Cennet’te yeşil kanatlarla sağdan sola pervaz ediyor.*”²⁸⁹ müjdesinde bulunduğu Cafer-i Tayyar ise onu alır, evine götürür ve karnını doyururdu.²⁹⁰ Ve zaman zaman Allah Resûlü’nün doyurduğu da olurdu.

Bu ilim dağarcığı, Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu şeylerin bir tekini bile kaçırmamış ve kıyamete kadar bâki kalmak üzere kemal-i ihtimamla kendinden sonrakilere nakletmişti. “Kur’ân’da: **إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ** *Apaçık delilleri ve hakikatleri ve göndermiş olduğumuz hidayet nurunu Biz, insanlar için kitabda açıklayıp ortaya koyduktan (ve tebeyyün ettirdikten) sonra gizleyenler var ya, işte Allah, onlara lânet eder ve lânet edenler de lânet eder.*”²⁹¹ âyeti olmasaydı, hiçbir rivayette bulunmazdım.”²⁹²

derdi.

Bu masum, sempatik, nüktedan sahabinin, Allah Resûlü gibi mizacı âlî ve yüksek tavırlardan hoşlanan Büyükler Büyüğü bir zâtın yanında dört yıl kalması ve kurbiyetinin hiç mi hiç yadırganmaması bile, onun büyüklüğünü göstermesi bakımından yeter zannediyorum. Bir büyüğe yakın olmadan, bunun ne demek olduğu anlaşılabilir. “Reh-i sevdaya girdim; namus, ar bana lâzım değil!” demedikçe de büyüklere yakın olunamaz.

İddia edildiği gibi, sahabenin Hz. Ebû Hüreyre’ye karşı tavrı yoktu. Ensarın ilk Müslümanlarından, Resûlullah’la Akabe’de ilk el sıkışanlardan ve Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanesinde misafir etme şerefine eren İstanbul’un şanlı misafiri Hz. Ebû Eyyub el-Ensârî Hazretleri, kendisinden rivayette bulunur ve: “Sen, ondan daha evvel Müslüman oldun ve sen de Allah Resûlü’nün sahabisisin.” diyenlere: “O, bizim duymadıklarımızı duymuştur.”²⁹³ cevabını verirdi.

Yalnız Ebu Eyyub el-Ensârî Hazretleri değil, Abdullah İbn Ömer, Hibrü’l-Ümme Abdullah İbn Abbas, Câbir b. Abdullah el-Ensârî, Enes b. Mâlik ve Vâsile İbn Eslem gibi ecille-i ashab ve hadisin temel direkleri; sonra da, tâbiînin yed-i tûlâ sahibi imamları; Hasan Basri, Zeyd İbn Eslem, mürsellerini, yani kendisinden rivayette bulunduğu sahabinin adını anmadan rivayet ettiği hadisleri İmam Şafî’nin esas kabul ettiği ve hadislerini arızasız nakletmek için Ebû Hüreyre’ye damat olan Said İbnü’l-Müseyyeb, Said İbn Yesâr, Saidü’l-Makburî, Süleyman İbn Yesâr, beş yüz sahabiden hadis rivayet etmiş olan Şa’bî, Muhammed b. Ebû Bekir.. ayrıca Nakşî tarikatında pîr sayılan ve silsilede:

“O Kâsım b. Muhammed pek güzeldir;

İnâyât-ı keremi lem yezeldir.”

diye anılan Kâsım b. Muhammed, Ebû Hüreyre’den aldığı hadisleri bir kitapta (sahife) toplayan ve buradaki hadislerin aynen Kütüb-ü Sitte’de geçtiği, bugün karbon muayenesiyle de bu sahifesinin kendisine ait olduğu ispatlanmış bulunan Hemmam İbn Münebbih, Resûlullah denilince gözleri dolan ve ‘Bekkâ’ diye tanınan Muhammed b. Münkedir, kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Sadece bu kadar da değil; bu insanlar seviyesinde tam sekiz yüz (800) kişi, Ebû Hüreyre’den hadis rivayet etmiştir.²⁹⁴

aa. Hz. Ömer ve Ebû Hüreyre

Hz. Ömer, kendisini çok severdi. Bahreyn'e vali tayin etmişti.. ancak daha sonra azletmiş ve yerine başkasını göndermişti. İhtimal, sebebi de, ticaret yapıp bugünkü bir fakirin seviyesinde sermaye sahibi olmasıydı. O gün, valiler, idareciler, halifeler sermaye sahibi olamazdı. Matarasını sopasının ucuna takıp da tayin olunduğu vilayete giden ve aynı şekilde dönen valiler çoktu. Zaten, aksi davrananlar geriye çekilir ve icabında azledilirlerdi. O, bu ufacak sermayesini şüphesiz irtişâ, iltimas ve irtikâbla toplamamıştı. Suçsuzluğu anlaşılınca Hz. Ömer, kendisini makamına iade etmek istemiş ise de Ebû Hüreyre: “Bana bu kadarlık emirlik yeter!” deyip, kabul etmemişti.²⁹⁵

Hz. Ömer, yalnız Ebû Hüreyre'yi değil, Sa'd b. Ebî Vakkas gibi, Aşere-i Mübeşşere'den bir zatı ve Umeyr İbn Sa'd gibi, sahabenin önde gelenlerini de vazifeden almıştı. Hatta, Medâyin halkı, valileri Sa'd b. Ebî Vakkas'tan: “Namazı tadil-i erkâna riayet etmeden kıldırıyor.” diye şikâyette bulununca, Hz. Ömer, İran fatihi bu büyük sahabiyi sorguya çekmiş, bunun üzerine Sa'd b. Ebî Vakkas dolmuş, hüzünlenmiş ve: “Bunlar mı bunu bana diyor?” demiş, sonra da geçmişinden bazı şeyler anlatma lüzumunu duymuştu:

“Biz, bu işe öyle bir zamanda sahip çıktık ki, yiyecek bir şey olmadığından ağaç yaprakları yer ve koyunların tersi gibi ıtrahatta bulunurduk. Bir gece o kadar açtım ki, idrarımı yaptığımda, idrarın topraktan çıkardığı sesle, yenecek bir cisim var gibi geldi bana. Elimi attım ve bir deri parçası buldum. Yıkadım, azıcık ısıttım ve ağzımda çiğnedim. O bana yirmi dört saat yetmişti. Biz, İslâm'a o günlerde sahip çıktık. Şimdi, falan oğulları kalkmış, ‘Sa'd, namaz kılıyor, namazında tadil-i erkân yok, huşû, hudû' yok, Allah'a karşı teveccüh yok.’ diyorlar...”²⁹⁶

Ve Sa'd İbn Ebî Vakkas (radıyallâhu anh), bir daha da Medâyin'e dönmek istememişti. Evet; Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), azledilmekte de, vazifesine geri dönmek istememekte de tek değildi.

ab. Hz. Ali, Hz. Osman ve Ebû Hüreyre

Bazılarının iddia ettiği gibi, ne Hz. Osman, ne de Hz. Ali, Ebû Hüreyre'nin karşısındaydı. Vâkıa bir gün Resûlullah'tan “Halîlim” diye bahsedince Hz. Ali kendisine:

“Resûlullah ne zaman senin halîlin oldu?”²⁹⁷ demişti ama, bu, Hz. Ali’nin safvet, samimiyet ve ihlâsının, böyle bir sözü Alice tevfiik edememesinden ileri gelmişti.

Bir insanın, sevdiği bir kişi hakkında “Halîlim” demesinde yadırganacak bir şey yoktur. Ayrıca, Hz. Ali (radıyallâhu anh) gibi, sâbıkûndan daha sâbık olan ve hane-i saadette yetişen birisi, bunu Ebû Hüreyre’ye söyleyebilirdi. Emsal arasında konuşulabilir bu; ama, aşağıdan birisinin Ebû Hüreyre’yi ta’n etme maksadıyla söylemesi asla doğru olamaz. Sonra, bunu Hz. Ali’nin Ebû Hüreyre’ye ta’nı olarak görmek de, neyin ta’n olduğunu, neyin ta’n olmadığını bilmemek gibi bir şey.

ac. Emeviler ve Ebû Hüreyre

Hele Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), iddia edildiği gibi, Hz. Ali’ye ve Ehl-i Beyt’e karşı, Emeviler’e de kat’iyen dost ve müdâhin değildi. Fitneler zuhur edince, o, her tarafta şu hadisi rivayet edip geziyordu:

سَتَكُونُ فِتْنٌ، أَلْفَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْفَائِمِ، وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي، وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي...

“Fitneler olacak. O fitnelerde oturan, (fitnelere karışmak için) ayakta durandan, ayakta duran fitnelere yürüyerek girenden, yürüyen de bilfiil fitneye koşup karışandan hayırlıdır...”²⁹⁸

Bu, onun içtihat ve düşüncesiydi. Belki, fitneleri bastırmak için Hz. Ali’nin yanında yer alması icap ederdi. İhtimal, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadisi, o döneme bakmıyordu. Ama o, hadisten bu mânâyı çıkardı ve Hz. Ali Efendimiz (radıyallâhu anh) zamanındaki hâdiselere karışmayıp, evinde oturdu.

Allah korkusu ve salâbet-i diniyesi olmasaydı, bunu hiç yapar mıydı; hele hele, bazılarının iddia ettiği gibi kendisinde Emevi hayranlığı ve Muaviye taraftarlığı olsaydı, Muaviye’nin ordularına katılmaktan kendisini alıkoyacak ne vardı?

Goldziher, Ahmed Emin, Ebû Reyve, Ali Abdürrezzak gibi hakikati ters yüz etmeye çalışanlar, asla bir hadis kitabı olmayıp, edebiyatta ve bir dereceye kadar yorumda kendisine müracaat edilebilecek olan *İkdü’l-ferîd*’i kaynak göstermektedirler. Her şeyden önce bu zatlara, neyin nerden nakledilmesi gerektiğini öğretmek lâzımdır. Gariptir, bu zatlar, İbn Kesîr’in de *el-Bidâye ve’n-Nihâye*’sinde, Ebû Hüreyre’yi Hz.

Ali'nin karşısında, Hz. Muaviye'nin yanında gösterdiğini ileri sürmektedirler. Oysa, İbn Kesîr, bu kitabında, onların iddialarının tam tersini söylemektedir; Ebû Hüreyre'nin Emevi taraftarı olması şöyle dursun, aksine bir bakıma onların başlarının belâsıydı.²⁹⁹

Abdülmelik'in babası Mervan'ın karşısına dikilir ve gözünün içine baka baka: **هَلَكَةُ** **أُمَّتِي عَلَى يَدَيِ عِلْمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ** “Ümmetimin helâki, Kureyş'ten birkaç gencin elinden olacaktır.” hadisini rivayet eder, Mervan'ın: “Kimlerin elinden olacaksa, Allah'ın lâneti üzerlerine olsun!” sözüne de: “İstersen ben, ismi, cismi, şekli ve şemâilleriyle onları size gösteririm.” derdi.³⁰⁰

Yine sokaklarda gezer ve: **اللَّهُمَّ لَا تُذِرْ كُنِي سَنَةَ سَيِّئِينَ** “Allahım, beni 60. yıla (yani çoluk çocuğun emirliği zamanına) çıkarma!”³⁰¹ diyerek dua ederdi. Onun bu dileği, o kadar meşhurdu ki, Ebû Hüreyre'yi gören herkes, aynısını mırıldanırdı. Allah, Ebû Hüreyre'nin bu duasını kabul buyurmuş, bu şanlı sahabiye, Hicret'in 59. senesinde vefat ettirmişti ki, 60. sene de ümmetin başına çoluk çocuktan Yezid geçmişti.

ad. Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre

Hz. Âişe Validemiz'in Hz. Ebû Hüreyre'yi tenkit ettiği iddiası da Bektaşî hikâyesi gibi, başı-sonu ve sebebi açıklanmayan bir siyakta verilmektedir. Validemiz, hane-i saadetlerinde namaz kılariken, Ebû Hüreyre de onun duvarının dibinde oturmuş, hadis rivayet ediyordu. Validemiz, namazını bitirdikten sonra onların yanına geldi ama, Ebû Hüreyre'nin gittiğini görünce “Resûlullah'ın hadisleri, arka arkaya süratli eklenip söylenmez.”³⁰² dedi.

Validemiz'in bundan maksadı ihtimal, o mübarek sözlerin boşa gitmemesi ve dinleyenlerin hafızalarına nakşolması için Ebû Hüreyre'yi temkine davet etmektir.

ae. Ebû Hanife ve Ebû Hüreyre

Ebû Hanife, sözde: “Ben üç sahabinin sözünü hüccet kabul etmem. Bunlardan biri de, Ebû Hüreyre'dir.” diyesiymiş. İmam Âzam, âzamlığıyla telif edilemeyecek bu sözü kat'iyen söylemez. Şayet söylemiş olsaydı, Hanefî mezhebinin önemli imamlarından *Fethu'l-Kadir* sahibi allâme İbn Hümmam:

“Ebû Hüreyre, önemli fakihlerden biridir.” demezdi. Evet, İbn Hümmam gibi mühim bir allâme, başının bağı bulduğu mezhebin imamı Ebû Hanife’nin: “Ben, kendisini hüccet kabul etmem.” diyeceği bir Ebû Hüreyre hakkında bu sözü sarfetmezdi. Kaldı ki, İmam Âzam’ın, nerede böyle bir söz söylediği de belli değildir.

Ebû Hüreyre, beş binin üstünde hadis rivayet etmiştir. Bu hadisler, bir kitap hâlinde toplandığında, Kur’ân’ın bir buçuk katı kadar bir hacme ulaşır. Kur’ân-ı Kerim’i altı ayda, hatta daha kısa bir sürede hıfzeden çok insan vardır. Resûlullah’ın yanında dört yıl kalan, hafıza ve zekâ kahramanı ve Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasına mazhar olmuş bir sahabinin, bu kadar hadisi ezberleyemeyeceğini iddia etmek, o sahabiye – hâşâ- ahmaklıkla itham etmek olur. Sonra, rivayet ettiği bütün hadisler, bizzat Resûlullah’ın ağzından işittikleri değildir. Kendisinden bazı sahabeler hadis aldığı gibi, o da, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Fazl, Übey b. Ka’b ve Hz. Âişe Validemiz gibi (Allah hepsinden razı olsun) sahabelerden hadis almış ve rivayet etmiştir.

Kaldı ki Ebû Hüreyre, ta kendi zamanında bile denenmiştir. Mervan, Ebû Hüreyre rivayette bulunurken, bunların yüzlercesini kâtibine gizlice yazdırmış ve ertesi sene, Ebû Hüreyre’den aynı hadisleri rivayet etmesini istemiş, Ebû Hüreyre de, “Bismillâhirrahmânirrahîm” diye başlayıp aynı hadisleri kelimesi kelimesine tekrar etmiştir.³⁰³

Ta o zaman Ebû Hüreyre’yi imtihana çekenlerin payına mahcubiyet düştüğü gibi, bugün de, ve gelecekte de, bu şerefli sahabiye, sünnetin bu mühim direğine söz söyleyen ve söz söylemek isteyenlerin de payına sadece mahcubiyet düşecektir.

b. Hıbrü’l-Ümme: Abdullah İbn Abbas

Hicretten dört-beş sene önce dünyaya teşrif etti. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdularında 14-15 yaşlarındaydı. Bu demektir ki, dört-beş senesi, Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu şeyleri belleyecek bir yaşta geçmişti. Bu süre içinde çok şey belledi ve Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem): *اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَعَلِّمَهُ التَّأْوِيلَ* “Allahım, ona dinin ruhunu öğret ve onu te’vile (Kur’ân’ın hakâik-i mekniyesine) âşinâ kıl!” duasına mazhar oldu.³⁰⁴ O kadar ki, o daha sağlığında ‘Hıbrü’l-Ümme’ (ümmetin allâmesi) ‘Bahr’ (ilimde derya) ve ‘Tercümânü’l-

Kur'ân' (Kur'ân'ı bize intikal ettiren, ilâhî muhtevayı tercüme eden) gibi sıfatlarla anılırdı.³⁰⁵

Tertemiz çehresi, güzel yüzü, ağzını açtığında herkese kendisini dinleten belâgatı, babası gibi iki metreye varan uzun boyu ve çekici endamıyla Haşimî soyunu bihakkin temsil eden bu kutlu sima, öylesine bir hafıza gücüne sahipti ki, Amr b. Rabîa'nın:

أَمِنْ آلِ نُعْمٍ أَنْتَ غَادٍ فَمُبَكِّرٌ غَدَاةً غَدِ أَمِ رَائِحٍ فَمُهَجِّرٌ

matlarıyla başlayan seksen beyitlik şiirini bir okuyuşta ezberlemişti.³⁰⁶ Tefsir, fıkıh ve hadisin yanı sıra, edebiyat ve şiir; bilhassa da cahiliye şiirine de vâkıftı ki, İbn Cerir et-Taberî, tefsirinde, hemen her âyetin tefsiri münasebetiyle, İbn Abbas'tan cahiliye şiirine ait bir beyit, bir mısra nakletmektedir.

Hiz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) zamanında o, elde-avuçta bir gül gibiydi. Hiz. Ömer, ashabın yaşlılarından oluşan "Meşveret Meclisi"ne, yaşının küçük olmasına rağmen İbn Abbas'ı da alırdı. Bir defasında yaşlıların bunu garip karşıladığını görünce Meşveret Meclisi'nde Nasr sûresini okudu ve ne mânâya geldiğini oradakilere sordu. "Allah'ın nusret ve fethi gelince kitleler İslâm'a dehalet ederler. O zaman, Rabbine tesbih, hamd ve istiğfarda bulun!" mânâsına gelir dediler. Hiz. Ömer, bunu beğenmedi ve aynı soruyu İbn Abbas'a (radıyallâhu anh) yöneltti. İbn Abbas, şu cevabı verdi: "Bu sûre, Allah Resûlü'nün vefatını haber vermektedir. İnsanlar, fevç fevç İslâm'a girince, insanlara İslâm'ın mesajını getiren Peygamber'in vazifesi bitmiş demektir. (Artık, Resûlullah'a düşen, kendisine bütün bu nimetleri bahşeden Allah'a, müsebbibü'l-esbaba tesbih, takdis ve bütün sebepleri azledip, her şeyi O'na vermek ve her ne kadar günahı yoksa da, bizzat kendisi arkada bıraktığı mertebeleri kendisi için günah telâkki ettiğinden geçen günlerine istiğfar etmektir)." Bu cevap üzerine Hiz. Ömer: "İşte ben, bunun için onu aranızda bulunduruyorum." buyurdular.³⁰⁷

İbn Abbas, firaseti, kiyaseti ve fetanetiyle dillere destandı. Allah Resûlü'nün bağlı bulunduğu ağaçtan gelmişti; haklı olarak bununla iftihar eder ve: "Biz Peygamber hanesinde büyüdük." derdi. Şahsî kemalâtı da vardı. Her uğradığı mecliste kendisi için ayağa kalkarlardı ve büyüklüğü ölçüsünde mütevazî de olan bu muhteşem insan, bundan çok rahatsızlık duyar, kendisi için ayağa kalkan ensara, nahiv kitaplarında bir kaideye misal olarak zikredilen şu sözü söylerdi: **بِالْإِيوَاءِ وَالنَّصْرِ إِلَّا جَلَسْتُمْ** "Allah yolunda Müslümanlara gösterdiğiniz barındırma ve yaptığınız yardım aşkına size yemin verdiriyorum; Allah aşkına

bana ayağa kalkmayın.”³⁰⁸

Buna rağmen, Zeyd b. Sabit, ata binerken, İbn Abbas, onun atının üzengisini tutardı. Zeyd b. Sabit de ona: “Ey Resûlullah’ın amcasının oğlu, böyle yapma!” derdi. İbn Abbas da: “Âlimlerimize böyle yapmakla emrolunduk.” mukabelesinde bulununca Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh), hemen onun elini öper ve şöyle buyururdu: “Biz de Resûlullah’ın yakınlarına karşı böyle yapmakla emrolunduk.”³⁰⁹

Hayat-ı içtimaiyede, herkesin ondan görüneceği ve göreceği bir pencere vardır. Boyu uzun olan, yani şahsî kemalâtı ve fazileti bulunan, görünmek için tekavvüs edecek, iki büklüm olacak; boyu kısa, yani şahsî kemalât ve faziletten mahrum olan ise, görünmek için tetâvül edecek ve kendini büyük gösterecektir. Büyüklerde büyüklüğün alâmeti, mahviyet ve tevazu, küçüklerde küçüklüğün nişanı tekebbür ve gururdur. İbn Abbas, büyüktü ve büyüklüğü nispetinde de mütevazı idi.

Onun hemen her sahada hususî talebeleri vardı. Said b. Cübeyr, Mücahid b. Cebr ve İkrime gibi tâbiîn imamları: “Her şeyi onun kapısında öğrendik.” derlerdi. Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bağrında yetişen bu mümtaz insanın rivayet ettiği hadis sayısı 1600 kadardır. Şimdi kalkıp, bu hadisler hakkında şüphe ve tereddüt ortaya atmak, hatta fırtına koparmak ve: “Bunlar uydurmadır; Ka’bü’l-Ahbâr’dan nakildir.” demek, acaba, Resûlullah’ın bu mümtaz sahabe hakkındaki duasını; ve ümmetin ve bilhassa tâbiînin büyük âlimlerinin onu tavsif için kullandıkları “Hıbrü’l-Ümme”, “Bahr”, “Tercümânü’l-Kur’ân” gibi sıfatları hiçe saymak mânâsına gelmeyecek midir?

İbn Abbas, kendisi için ayağa kalkılmasından hoşlanmazdı ama, kabrine defnedildiği zaman, âdeta kabrin altındaki herkes ayağa kalkmıştı. Defin hâdisesini nakleden ravi: “Bu esnada, bir ses geldi, bu:

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً * فَادْخُلِي فِي عِبَادِي * وَأَدْخُلِي جَنَّتِي
âyetleriydi.³¹⁰ Kulaklarımla duydum; yerin üstünden gelen bir ses değildi bu.”
demektedir.³¹¹ O, kabre konurken, toprak ayağa kalkıyor, toprağın altındakiler ayağa kalkıyor ve ruhanîler de yere iniyordu.

c. Abdullah İbn Ömer

Aslında hiç öyle olmamasına rağmen, müsteşriklere göre Ka'bü'l-Ahbâr'ın bir diğer talebesi de, Abdullah İbn Ömer'dir. Hz. Ömer'in, Abdurrahman, Abdurrahmanü'l-Evsat, Abdurrahmanü'l-Asgar, Abdullah, Zeydü'l-Ekber, Zeydü'l-Asgar, Ubeydullah, Âsım ve İyâz adlarında dokuz erkek çocuğu vardır. Ama, bunlardan yalnızca Abdullah İbn Ömer'e: "İbn Ömer", yani "Tam Ömer'in oğlu.." denildi. Zira, Ömer'in oğlu denilince akla ilk gelen insan odur.

Ashab-ı kiramı belli ölçülere vurmak bize düşmez ama, İbn Ömer'in zühdü, takvası, ibadet ü taatı, inceliği ve sünnete ittibatı ile babasından üstün olduğu yanları bile vardı. Sünnete ittibada o, bir başka derinlik arz ederdi. O kadar ki, mevlâsı ve büyük İmam Malik b. Enes'in hocası (Bu üçlü, İbn Ömer, Nâfi ve İmam Malik, hadiste isnadın altın zincirlerinden birini teşkil eder.) Nâfi'nin nakline göre, bir gün birlikte Arafat'tan inerlerken İbn Ömer, bir yerde bir çukura iner ve tekrar yukarıya çıkar. Nâfi "Ey İmam, ne yaptın orada?" diye sorunca, şu cevabı verir: "Ben, Arafat'tan inerken Resûlullah'ın arkasındaydım. Burada inip, def-i hacette bulundular. Benim öyle bir ihtiyacım yoktu ama, O'na muhalefette bulunmak istemedim."³¹²

Allah Resûlü, suyu üç yudumda içmiş,³¹³ bu noktada onun dört yudumda su içtiği görülmemiştir. Bu ölçüde bağlıydı sünnete. Bu öyle bir bağlılıktı ki; gösterdiği bu denli hassasiyet, o devirde bile biraz fazla bulunurdu. Rica ederim, böyle bir insanın sünnet adına, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı hilâf-ı vâkî beyanda bulunması mümkün müdür?

İslâm'ın ilk yıllarında doğmuş, babasının gördüğü işkencelere de şahit olmuştu. "Babamın başına yığılır, döver döver, döverlerdi; bir defasında Âs b. Vâil, gelip onu kurtarmıştı." diye bunları nakleder.³¹⁴ Hicrette on yaşında vardı yoktu. Bedir'de akranlarıyla birlikte Resûlullah'a arz edilmiş ve ayak parmaklarının uçlarına basıp, büyük görünmek istemelerine rağmen, Resûlullah kendilerini orduya dahil etmemişti. Boyları uzun da olsa, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaşlarını soruyordu. Uhud'da da arz olunmuş, yine yaşı tutmadığı için orduya alınmamıştı. Arkadaşları gibi gözleri dopdolu, içi de hüznü evine dönmüştü. O gece sabaha kadar da hiç uyuyamamış ve: "Ne günahım var ki, beni Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolunda mücadele edecek sahabe topluluğu içine almadılar?" demiş, sızlanmıştı.³¹⁵ Ancak bir-iki sene sonra reşit görülmüş ve Hendek Savaşı'na katılabildi.³¹⁶

İbn Hallikan, *Vefeyâtü'l-a'yân*'da İmam Şa'bî'den şöyle bir vak'a nakleder: "Bir gün gençliklerinde Abdullah İbn Zübeyr, kardeşi Mus'ab İbn Zübeyr, Abdülmelik b. Mervan ve Abdullah İbn Ömer, Kâbe'nin karşısında oturuyorlardı. Her birimiz, şurada Kâbe'nin karşısında birer dua edelim; Allah'ın rahmetinden umulur ki, hepsini kabul buyurur." dediler. Abdullah İbn Zübeyr: "Yâ Rabbi, azametinin hürmetine, izz ü celâlin hürmetine, beni Hicaz'da melik kılmanı Sen'den diliyorum." diye dua etti. Mevsimi gelince, İbn Zübeyr Mekke'de muvakkaten melik oldu; orada Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) âsârını bihakkın temsil etti. İslâm uğruna cansiperâne mücahedede bulundu ve nihayet Haccac-ı Zâlim tarafından şehit edilerek, mübarek cesedi de annesi Hz. Ebû Bekir'in kızı, Zâtü'n-Nitâkeyn Hz. Esmâ'nın gözleri önünde günlerce asılı bırakıldı. Bu kahraman kadın, Haccac'a: "Siz onun dünyasını berbad ettiniz; o da sizin ahiretinizi berbad etti!.." deyip Haccac'ı su-i âkıbetine karşı uyarmıştı.

Mus'ab b. Zübeyr: "Allahım, izz ü celâlin hürmetine, azametinin hürmetine, arşın, kürsün hürmetine Irak'ta emirlik istiyorum." demişti. Allah onun da duasını kabul buyurmuş... Mevsimi gelince, o da muvakkaten Irak'ın kaderine hâkim olmuştu. Abdülmelik b. Mervan: "Allahım, beni bütün Müslümanların başına emir kılmanı ve karşı çıkanların kelleleri pahasına da olsa, İslâm Birliğini temin etmeni istiyorum." duasında bulunmuştu. Abdülmelik'in duasının da aynen kabul buyurulduğunu zaman gösterdi. En son Abdullah İbn Ömer dua etmiş ve şöyle demişti: "Allahım, Senden Cennet'i bana vâcip kılmadan ruhumu kabzetmemeni istiyorum."³¹⁷

Hâdiseyi nakleden İmam Şa'bî: "Üçünün dualarının kabul edildiğine şahit olduk; imamın duasının kabul edilip edilmediği ise orada belli olacak." der.³¹⁸ Şa'bî'nin bildiği bir şey vardır. İbn Ömer, hiçbir zaman Ehl-i Beyt'e muhalif ve Emeviler'in yanında olmamıştı. Bilhassa Haccac'ın en çok endişe duyduğu bir insandı. Bir defasında Haccac, ihtimal zulümlerini haklı göstermek için hutbeyi uzattıkça uzatmış ve neredeyse öğle namazının çıkma vakti gelmişti. İbn Ömer, durduğu yerden seslendi: "Ey emir, zaman senin hutbeni beklemeyip geçiyor." Ve Haccac iğbirar üstüne iğbirar şişiyordu.³¹⁹ Nihayet bir hac mevsiminde, Harem-i Şerif'te bu büyük sahabinin şehadetine tevessül etti; hem de arkasında ihramıyla. Adamlarından biri ucu zehirli mızrağıyla İbn Ömer'in arkadan topuğunu yaraladı. Derken bu yara ve zehir, o koca insanın şehadetine sebep oldu.³²⁰

d. Abdullah İbn Mesud

Çok hadis rivayet eden sahabilerden biri de Abdullah İbn Mesud'dur. İbn Mesud, sâbikûn-u evvelündandır. Gençliğinde Ebû Cehil, Ukbe b. Ebî Muayt gibi Kureyş ileri gelenlerinin koyunlarını güderdi. İnsanlığın Ebedî Râîsi ile tanışınca, bir daha O'nun yanından ayrılmadı. Resûlullah'a o kadar yakın ve O'nunla o kadar içli-dışlıydı ki, hane-i saadete istediği zaman teklifsiz girip çıktığından, hep Ehl-i Beyt'ten zannedilir³²¹ ve bilhassa seferde Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) matarasını, yatağını, nalinlerini ve serîrini taşıdığı için: **صَاحِبُ التَّغْلِينَ وَالْمِطْهَرَةِ وَالْوَسَادِ** diye anılırdı.³²²

Zâhir ve bâhir keramet sahibi idi İbn Mesud. Bunlardan bir tanesi, zayıf bir rivayete dayanan ve Mekke'de işkence görürken birdenbire kayboluvermesidir. Allah Resûlü, ona: **إِبْنُ أُمِّ عَبْدِ** derdi. Yine: “Kim yeni indiği gibi Kur'ân-ı Kerim'i okumak isterse, onu İbn Ümm-i Abd'in kıraatı üzere okusun.”³²³ buyururdu. Bir defasında, yine Allah Resûlü kendisine: “Bana Kur'ân oku, dinleyeyim.” buyurmuş: “Yâ Resûlallah, Kur'ân sana inmişken, onu sana ben mi okuyacağım?” cevabını verince de, Allah Resûlü: “Başkasından dinlemek daha çok hoşuma gider” demişti. Bunun üzerine de İbn Mesud, Nisâ sûresini başından itibaren okumaya başlamış, ta: **فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ شَهِيدًا** “Her ümmeti şahidiyle, (peygamberleriyle haşredip) getirdiğimizde, seni de bunların başında (seni kabul edip etmemelerine karşı) şahit olarak getirdiğimiz gün, nasıl bir gün olacaktır o gün?”³²⁴ âyetine gelince, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) gözleri dolmuş, kalbi duracak hâle gelmiş ve eliyle işaret ederek: “Kes artık, yeter.” demişti.³²⁵

İbn Mesud, fizik olarak çelimsiz bir insandı. Bir gün Allah Resûlü adına bir iş için ağaca çıktığında, orada bulunanlar bacaklarına bakarak gülümsemişler, bunun üzerine de, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*Bu bacaklar, yarın mizanda uhrevî hesap itibarıyla Uhud Dağı'ndan daha ağır olacaktır.*”³²⁶ buyurmuşlardı. Kendisini muallim ve bir nevi defterdar olarak Kûfe'ye gönderdiğinde Hz. Ömer'in Kûfelilere yazdığı mektupdaki ifadeleri unutulacak gibi değildir. “Ey Kûfeliler!” diyordu mektubunda Hz. Ömer (radıyallâhu anh): “Eğer sizi nefsime tercih etmeseydim, İbn Mesud'u size göndermezdim.”³²⁷

İbn Mesud (radıyallâhu anh), Hz. Ömer devrinde Kûfe'de kaldı ve insan yetiştirdi. İmam Ebû Hanife'nin kendisi için: “Sahabiden geri değildir” dediği Alkame İbn Kays, Esved İbn Yezid en-Nehaî ve İbrahim b. Yezid en-Nehaî gibi tâbiînün dev âlimleri İbn

Mesud'un hazırladığı iklimde yetişmişlerdi. Bilhassa, hulefâ-i râşidinden de hadis rivayetinde bulunan Alkame, ilmîni büyük ölçüde İbn Mesud'dan almıştı. Kendisini dinleyenlerden biri, bir gün: "Kimden aldın bunları?" diye sorunca: "Ömer, Osman, Ali ve İbn Mesud'dan" cevabını vermiş, soruyu soran da: "Bah bah!" diyerek takdir etmişti.

Kûfe Mektebi'nin kurucusu olan İbn Mesud, Hz. Osman devrinde de bir süre Kûfe'de kaldı. Bilâhare, hakkındaki asılsız bir şikâyet sebebiyle tahkik için Medine'ye çağrıldı. Artık yaşlanmıştı ve tekrar Kûfe'ye dönmek de istemiyordu. Günleri Medine'de geçerken, bir gün bir adam koşarak geldi ve: "Bu gece Resûlullah'ı rüyamda gördüm. Sen, yanında oturuyordun. Seni yanına çekti ve "Benden sonra sana çok cefa ettiler, gel gayrı!" buyurdu. Sen de: "Evet yâ Resûlallah, gayrı bundan sonra Medine'den ayrılmayacağım cevabını verdin." dedi. Aradan birkaç gün geçti ve Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medresesi'nin bu ilk ve mümtaz talebelerinden ve İslâm'ı ilk kucaklayan beş-altı kişiden biri olan İbn Mesud (radiyallâhu anh) hastalandı. Uhud'da, Hendek'te, bütün meşâhidde beraber bulunduğu, iki kıbleye birlikte namaza durduğu Hz. Osman ziyaretine geldi ve aralarında şu konuşma geçti:

-Herhangi bir şikâyetin var mı?

-Çok şikâyetçiyim.

-Neden şikâyet ediyorsun?

-Allah'a giderken, günahlarımdan.

-Bir arzun var mı?

-Allah'ın rahmetini arzuluyorum.

-Sana bir tabip göndereyim mi?

-Zaten beni tabip hastalandırды. Hastalandıran tabip olduğuna göre, göndereceğin tabibin yapacağı bir şey yoktur."³²⁸

Ve, İbn Mesud (radiyallâhu anh) vefat etti. Allah Resûlü'yle (sallallâhu aleyhi ve sellem) 23 yıl beraber olan bu sahâbi 800 kadar hadis rivayet etti diye, kendisine -hâşâta'nda bulunmanın ne mânâyâ geleceğine varın siz karar verin.!

Haklarında kısa kısa malumat vermeye çalıştığımız bu dört büyük sahabiden başka Hz. Âişe-i Sıddîka, Ebû Said elHudrî, Câbir İbn Abdillâh ve Enes b. Mâlik de çok rivayette bulunan sahabilerdendir. Artık daha fazla tafsilata girmeden, bu dört sahabiden de birer cümle ile bahsedip, tâbiîn-i izâma geçmek istiyorum.

e. Hz. Âişe-i Sıddîka (radıyallâhu anhâ)

Gözünü hane-i saadette açtı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine'ye hicret buyurur buyurmaz, bu haneye girdi ve on yılını Efendimiz'le geçirdi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), çok gecelerinde onun yanında kaldığından, bu derin zekâ, firaset ve fetanet sahibi kadın, aile hayatına ait hemen bütün hususiyetleri Resûlullah'tan öğrendi ve bunları kadınlık âlemine taşımakta hiç kusur etmedi. Kadınlık âlemi, bütün ezvâc-ı tâhirâta çok şey borçludur; hususiyle de:

“Dininizin yarısını şu Hümeyrâ'dan alın.” senettede hadisiyle anlatılan³²⁹ Hz. Âişe Validemiz'e borçludur. Zeki, içtihadı açık ve duyduğu her şeyi sorup tahkik eden bu müstesna validemizin çok hadis rivayet etmesinde istib'ad ve istiğrap edilecek hiçbir şey yoktur.

Onunla alâkalı denebilecek her şeyi muhakkikîn-i izâm yazıp, çizip anlattıklarından onlara havale edip geçiyorum.

f. Ebû Said el-Hudrî (Sa'd İbn Mâlik)

Kendi zamanında Medine'nin âlimi sayılmıştır ve Medine'de merci' kabul edilmiştir. Babası ensarın ilklerindedir. Bu fakir sahabe, babasını Uhud'da şan ve şeref içinde uhrevî âleme gönderince, geriye kendisi kalmış ve Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiç ayrılmamıştır. Onun günleri de Ebû Hüreyre'ninkiler gibi Suffe'de geçiyor, vahiyle besleniyor ve hakikat-i Ahmediye'nin vâridatla köpüren ikliminde dolu dolu yaşıyordu. Daha sonraki mülâhazaları ve mülâhazamız her sahabe gibi...

g. Câbir b. Abdillâh

Hz. Câbir, İkinci Akabe Bey'atı'nda bulunan, Uhud'un şanlı şehitlerinden ve şehadetinden sonra Cenâb-ı Hakk'ın huzur-u kibriyâsına alıp vicâhî olarak görüştüğü büyük sahâbi Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî'nin oğludur.

2. Akabe Bey'atı'ndan itibaren küçük olduğu için babasının engellemesinden dolayı katılmadığı Bedir ve Uhud hariç, seferde de hazerde de devamlı Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakın çevresinde bulunan³³⁰ Hz. Câbir'in çok hadis rivayet etmesinden daha tabîî ne olabilir ki? Bunda yadırganacak bir şey olmasa gerek!

İşte bu âlim sahâbi Şam'a ve Mısır'a geldiğinde halk, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu hadisleri almak için çevresinde halkalanırlardı. Ayrıca Hz. Câbir'in Medine'de Mescid-i Nebevî'de de bir tadrîs halkası vardı. Amr b. Dînâr, Mücahid ve Atâ b. Ebî Rebah gibi tâbîînin büyük imamları, talebelerinden bazılarıdır.³³¹

h. Enes b. Mâlik

Tam on yıl fasılasız Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmet etmiştir.³³² Altı ayda Kur'ân ezberlenebildiğine göre, Enes b. Mâlik'in, on yılda yirmi Kur'ân kadar tutacak hadis ezberlemiş olması her zaman mümkündür. Oysa eldeki bütün hadisleri içine alan *Kenzü'l-ummâl*'de topu topu 46.624 hadis vardır. Zaten, hadis külliyyatına büyük ölçüde hacim kazandıran da isnad zinciridir.

Burada bizim maksadımız, menkıbe yazmak ve sahâbiyi tanıtmak değildi. Maksadımız, dinimizin nâkil ve muhafızlarından, yarım düzine pakdâmenin, dâmenlerine atılmak istenen, atanların düşünceleri, levsiyatı, bu arenanın, yüzlerce muhakkikîn kahramanının yanında, sırf şefaatları hakkındaki ümidimizi beslemek ve onca kahraman müdafî arasında kadirşinaslık deyip bu mini gayreti, o insanlığın kerimlerine bir adres gibi sunmaktı. Niyet, amelden daha büyük, daha tutarlı; Allah'ın inayeti ise her şeyden daha vâsi'dir.

DİPNOTLAR

²⁴⁵ Bkz.: Fetih sûresi, 48/18; Enfâl sûresi, 8/72; Haşır sûresi, 59/8-10.

²⁴⁶ Bkz.: Fetih sûresi, 48/29.

²⁴⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/7.

²⁴⁸ Tevbe sûresi, 9/100.

²⁴⁹ Hadîd sûresi, 57/10.

²⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/89-90; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/132.

²⁵¹ Müslim, *fedailü's-sahabe* 222; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/266.

²⁵² Buhârî, *tefsir* (7) 3.

²⁵³ Hâkim, *Ma'rifet-ü ulûmi'l-hadis*, 22-24.

²⁵⁴ Irâkî, *et-Takyîd ve'l-îzâh*, s.295; Azîmâbâdî, *Avnü'l-Ma'bûd*, 12/248.

²⁵⁵ İmam Rabbânî, *el-Mektûbât*, 1/70 (58. Mektup).

²⁵⁶ Fetih sûresi, 48/29.

²⁵⁷ Ahzâb sûresi, 33/23.

²⁵⁸ Buhârî, *tefsir* (98) 1-3; Müslim, *salâtü'l-müsâfirîn* 245; *fedâilü's-sahâbe* 121-122; Tirmizî, *menâkıb* 32.

²⁵⁹ Ahzâb sûresi, 33/37.

²⁶⁰ İbnü'l-Arabî, *Muhâdaratü'l-ibrâr ve müsâmeratü'l-ahyâr*, 2/179.

²⁶¹ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'* s.129; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/170; Beyhakî, *Şuabü'l-ıman*, 7/363.

²⁶² Buhârî, *rikâk* 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/256.

²⁶³ İbn Hazm, *el-Fasl fi'l-milel*, 3/119; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/10.

- ²⁶⁴ Tirmizî, *menâkıb* 25; Ebû Dâvûd, *sünnet* 8.
- ²⁶⁵ Fetih sûresi, 48/29.
- ²⁶⁶ Bkz.: Buhârî, *bed'ü'l-halk* 8; *tevhid* 35; Müslim, *iman* 312; *cennet* 2-4.
- ²⁶⁷ Buhârî, *megâzî* 9; *rikâk* 51; Tirmizî, *tefsir* (23) 3.
- ²⁶⁸ Tevbe sûresi, 9/100.
- ²⁶⁹ Fecr sûresi, 89/27-30.
- ²⁷⁰ Tevbe sûresi, 9/100.
- ²⁷¹ Buhârî, *büyü* 1; *menâkıbü'l-ensâr* 3; *nikâh* 7; Abdurrezzak, *el-Musannef*, 6/178.
- ²⁷² Haşr sûresi, 59/9. Buhârî, *tefsir* (59) 6; Müslim, *eşribe* 172-174.
- ²⁷³ Ahzâb sûresi, 33/23.
- ²⁷⁴ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 5; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 221; Tirmizî, *menâkıb* 58.
- ²⁷⁵ Tirmizî, *menâkıb* 58; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/57; İbn Hibbân, *es-Sahih*, 16/244.
- ²⁷⁶ Müslim, *fedâilü's-sahabe* 207.
- ²⁷⁷ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 1; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 212; Tirmizî, *menâkıb* 56.
- ²⁷⁸ Tabarânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 9/86; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3/388.
- ²⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/379; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 9/112; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/375.
- ²⁸⁰ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/305.
- ²⁸¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/135.
- ²⁸² Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/579; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/587; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/434.
- ²⁸³ Müslim, *fedâilü's-sahabe* 158; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/319; İbn Sa'd, *et-*

Tabakâtü'l-kübrâ, 4/328.

²⁸⁴ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 3/440; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 2/54; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/508.

²⁸⁵ Buhârî, *ilim* 42; *menâkıb* 28; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 159; Tirmizî, *menâkıb* 46.

²⁸⁶ Buhârî, *ilim* 42; *hars* 21; *i'tisâm* 22; Müslim, *fedâilü's-sahabe*, 159; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/240.

²⁸⁷ Buhârî, *et'ime* 1; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 11/34; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 16/102; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 3/317.

²⁸⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/381, 541; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/108, 110, 22/100; Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/681, 3/230, 233.

²⁸⁹ Tirmizî, *menâkıb* 29; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 15/521; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/107.

²⁹⁰ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 10; *et'ime* 32; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/117.

²⁹¹ Bakara sûresi, 2/159.

²⁹² Buhârî, *hars* 21; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 159; İbn Mâce, *mukaddime* 24; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/240; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/363.

²⁹³ Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/586; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 8/109.

²⁹⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 4/1771; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 1/207; *Tehzîbü't-tehzîb*, 12/289-290.

²⁹⁵ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'* s.323; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/381; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/612.

²⁹⁶ Buhârî, *ezan* 95; *menâkıbü'l-ensâr* 52; Müslim, *salât* 158; *salâtü'l-müsâfirîn* 162; Tirmizî, *zühd* 39.

²⁹⁷ İbn Kuteybe, *Te'vilü muhtelifi'l-hadis*, s. 22, 41.

- ²⁹⁸ Buhârî, *fîten* 9; Müslim, *fîten* 10.
- ²⁹⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 8/108-114.
- ³⁰⁰ Buhârî, *fîten* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/324.
- ³⁰¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 6/229; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 13/10; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/443; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ*, 2/236.
- ³⁰² Müslim, *fedâilü's-sahabe* 160.
- ³⁰³ Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/583; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/598; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/433.
- ³⁰⁴ Buhârî, *vudû* 10; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 138; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/335. (Lafız Müsned'den)
- ³⁰⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/618; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3/291; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'nnübelâ*, 3/331; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 7/100; 9/655.
- ³⁰⁶ İbn Asâkir, *Tarih-i Dimeşk*, 45/94; Ziriklî, *A'lâm*, 4/95.
- ³⁰⁷ Buhârî, *tefsir* (110) 3; *megâzî* 51; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/337.
- ³⁰⁸ Zemahşerî, *Rebî'u'l-ebrâr*, 2/416; *Esasü'l-belâga*, 1/26.
- ³⁰⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/360; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 1/706; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/442; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/146.
- ³¹⁰ Fecr sûresi, 89/27-30.
- ³¹¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/236; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/626; Ahmed b. Hanbel, *Fedâilü's-sahabe* 2/962.
- ³¹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/131.
- ³¹³ Buhârî, *eşribe* 26; Müslîm, *eşribe* 122-123.
- ³¹⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/193; İbn Hacer, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/82.
- ³¹⁵ Buhârî, *megâzî* 6; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/298.

- ³¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/143.
- ³¹⁷ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, 3/30.
- ³¹⁸ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, 3/30.
- ³¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/159; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3/344.
- ³²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/185-187.
- ³²¹ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 27; Müslim, *fedâilü's-sahâbe* 110.
- ³²² Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 20, 27; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/153.
- ³²³ İbn Mâce, *mukaddime* 11; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/139; el-Hâkim, *elMüstedrek*, 2/318.
- ³²⁴ Nisâ sûresi, 4/41.
- ³²⁵ Buhârî, *tefsir* (4) 9; Tirmizî, *tefsîrü'l-Kur'ân* 5.
- ³²⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/114; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/155.
- ³²⁷ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/408; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/7-8.
- ³²⁸ Beyhakî, *Şuabü'l-iman*, 2/491; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 7/183.
- ³²⁹ Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnû'*, s. 98; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/449.
- ³³⁰ İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2/307; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/434.
- ³³¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/434; *Tehzîbü't-tehzîb*, 2/37.
- ³³² Buhârî, *edeb* 39; Müslim, *fedâil* 51; Tirmizî, *menâkıb* 46.

B. TÂBİÎN-İ İZÂM

1. Tâbiînün Müstesna Yeri

Kur’ân-ı Kerim, sahabeyi dile getirdiği pek çok âyette tâbiînden de bahseder; meselâ:

وَالسَّابِقُونَ الْأُولُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Muhacirlerden ve ensardan ilker, (en evvel İslâm’a girip, ‘Biz varız!’ diyerek kendilerini ortaya atanlar) ve ihsan şuuruyla onlara tâbi olanlar var ya: Allah onlardan razı oldu, onlar da Allah’tan razı oldu ve Allah onlara içlerinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan Cennet’ler hazırladı. İşte bu büyük bir kazançtır.”³³³

Bu âyet-i kerimede, sahabe ile tâbiîn bir arada ele alınmakta ve haklarında Allah’ın onlardan, onların da Allah’tan razı oldukları hükmü verilmektedir. Allah’tan razı olmak demek, O’nun celâlınden cefâ, cemalinden safâ da gelse, her ikisini aynı telâkki edip, hüsnü kabulde bulunmak; yani Allah, verdiği her şeyi alsa veya dünyaları verse hiç tavır değiştirmemek; kazanma karşısında şımarmadan, kaybetme karşısında hiç mahzun olmadan dosdoğru kalabilmek ve başa gelen her musibeti lütuf gibi karşılamak demektir. Bu şekilde Allah’tan razı olanlardan Allah da razıdır; Allah’ın bir insandan razı olup olmadığının ölçüsü, o insanın Allah’tan razı olup olmadığıyla alâkalı olduğu söylenebilir. Arz etmeye çalıştığımız vechile kul Allah’tan razı ise ve O’nu ne ölçüde seviyorsa, bu demektir ki, Allah da o kuldan razı ve onu o ölçüde, hatta daha da fazla sevmektedir.

İşte, Muhammedî boya ile boyanan ve Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sohbetine erme şerefiyle insibağa ulaşan sahabe-i kiram, Allah’la münasebeti içinde nasıl bir derinliğe sahip; nasıl namaz kılıyor, ‘Allah’ derken nasıl bir tavır alıyor, rengi-benzi nasıl atıyor, nasıl ürperiyor ve nasıl içten içe bir güveç gibi kaynayıp, değirmen taşları gibi ses çıkarıyordu; aynen onun gibi tâbiîn-i kiram da, sahabe ile atbaşı olma gayreti içinde ve o şerefli yerini alma inceliği, duyarlılığı ve derinliğiyle serfırazdı. Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem): **طُوبَى لِمَنْ رَأَى وَأَمَنَ بِي، وَطُوبَى لِمَنْ رَأَى مِنْ رَأِي** “Müjdeler olsun beni görüp, bana iman edene ve müjdeler olsun beni görenleri görene!”³³⁴ şeklindeki mübarek sözleriyle ifade edildiği gibi tâbiîn-i kiram, sahabeye ‘ihsan’ şuuruyla tâbi olmuştur.

Ne demektir ihsan ve ihsan şuuruyla tâbi olma? Bir mânâsıyla, insanın herkesi kendisi gibi bilmesi ve kabul etmesi, başkalarının lezzet ve acılarını vicdanında duyup paylaşması, a’zamî derecede iyilik düşüncesi, yürek yufkalığı ve insanın hiçbir mü’mine

karşı kalbinde gill ü giş taşımaması demektir ihsan. Bu mânâda Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

“O sahabeden, muhacirîn ve ensardan sonra gelenler şöyle derler: ‘Rabbimiz, bizi ve imanda bizi geçen, bizden önce gelip de iman etmiş bulunan kardeşlerimizi bağışla ve iman edenler için kalblerimizde en ufak bir gill ü giş bırakma! Rabbimiz, muhakkak Sen, Raûfsun, acıyansın, Rahîmsin, kullarına, (bilhassa mü’min kullarına) karşı çok merhametlisin.’”³³⁵

İhsanın bir diğer mânâsı ise: **إِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ** peygamber beyanında olduğu gibi, Allah’ı görüyorsa O’na kullukta bulunmak, biz O’nu görmesek de, O’nun bizi devamlı görüp gözetlediğinin şuuru içinde ibadet etmektir.³³⁶

Kur’ân-ı Kerim’de tâbiînin, sahabe-i kirama ihsan şuuruyla tâbi olduğunun ifade edilmesi, bir hayli mânîdardır. Çünkü, mutlak fazilet, her zaman sahabe-i kirama ait olmakla birlikte, bazı hususî faziletlerde “mercûh râcihe tereccüh edebilir”; tâbiîn içinde, bazı hususî faziletlerde sahabeye yetişen, hatta bazı hususlarda sahabeden bazılarını geçenler bile vardır.

Şundan ki, Allah, tâbiîn döneminde insanları büyük fitnelerle sarsmış, silkeledikçe silkelemiş.. ve her yerde, her evde âdeta korkunç fitne ateşleri yakılmış, siyonist düşünce, bugün olduğu gibi, o dönemde de bütün ürperticiliğiyle her türlü oyununu, hilesini ortaya koymuştur. Bu dehşetli fitne ateşi karşısında her selîm vicdan sahibi: **رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا** “Rabbimiz, Sana tevekkül ettik, Sana yöneldik, Sana dayandık ve Sana’dır dönüş.”³³⁷ inanç, anlayış ve şuuru içinde Allah’a teslim olmuştur. Hatta bu noktada, öyle bir teveccüh hâsıl olmuştur ki, gününü bin rekât namazla süsleyenler, Kur’ân-ı Kerim’i dört günde, hatta bir gecede iki rekât namazda hatmedenler, hayatlarında cemaati hiç kaçırmayanlar ve ömrünü secdede geçirenler, hep tâbiîn arasından çıkmıştır.

İkinci olarak, tâbiîn döneminde maddî cihad kılıcı bir ölçüde kınına konmuş ve mânevî cihad, “cihad-ı ekber” denilen nefisle cihad en büyük vazife hâline gelmiştir. Nefs-i emmareyle yaka-paça olup, nefs-i levvameye, oradan nefs-i râdiye, mardiye, mutmainne, sâfiye mertebelerine ulaşma ve: **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ** “Allah, onlardan râzı oldu onlar da Allah’dan râzı oldu.”³³⁸ sırrına erme mücadelesi vermiştir tâbiîn. O kadar ki,

Mesruk, Mekke-i Mükerrerme’de kaldığı sürece, sağ veya sol yanını yere koyup yatmamış ve hep Kâbe karşısında secdede uyumuştur. Hastalandığı zaman kendisine: “Biraz dinlenmeyi düşünmez misin?” dediklerinde şu cevabı vermiştir: **وَاللّٰهُ لَوْ اَتَانِيْ اَبٌ فَاخْبَرَنِيْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يُعَذِّبُنِيْ لَاجْتِهَادِيْ فِي الْعِبَادَةِ** “Allah’a yemin olsun ki; gâibden-semadan birisi gelse de bana ‘Allah sana kat’iyen azap etmeyecek!’ dese, ben yine eskiden olduğu gibi aynı ciddiyet ve azimle ibadet etmeye devam ederim.”³³⁹ Zaten, onun efendisi, bizim efendimiz, Kâinatın Efendisi de (sallallâhu aleyhi ve sellem) aynı şeyi söylememiş miydi? **يَا عَائِشَةُ! اَفَلَا** **اَكُوْنُ عَبْدًا شَكُوْرًا** “Ey Âişe, ben, şükreden bir kul olmayayım mı?”³⁴⁰

2. Mâneviyatıyla Tâbiîn

Umumiyetle tâbiînin en büyüğü olarak konuşulan Yemen’in sultanı Üveysü’l-Karnî’den, sahabe-i kiram dua talebinde bulunurdu. Hz. Ömer’in de içinde bulunduğu bir mecliste Efendimiz: “Üveysü’l-Karnî’yi görürseniz, kendisinden dua talep edin!”³⁴¹ buyurmuştu. Bu, Hz. Ömer’in içine öylesine işlemişti ki, her Yemen’den gelene: “İçinizde Üveys var mı?” diye soruyor ve hep Üveys’i arıyordu. Koca Halife, onu bulduğunda da vakit fevt etmeden: “Ömer’e dua et!” istirhamında bulunmuştu. Peygamberlerden sonra ikinci dereceyi tutan, hele hususî bazı faziletlerde kâbına erişilmeyen bir insan, Üveys’ten dua talep ediyordu. Yemen’e gidenlere, hacca gidenlere: “Üveys’i bulursanız, kendisinden dua isteyin!” diyordu Hz. Ömer (radiyallâhu anh). Bilinmek, tanınmak öylesine ağır gelmişti ki Üveys’e, hemen izini kaybettirmiş, **اَلْمَوْتُ يَأْتِيْ بَعْتَةً وَالْقَبْرُ صُنْدُوْقُ الْعَمَلِ** “Ölüm ansızın gelir, kabirse amel sandığıdır.” fehvâsınca, ancak kabirde açılacak kapalı bir sandık olarak kalmak ve Ömer’e fâşettiği Allah’la kendi arasındaki sırrını, bir ikinci kişiye fâşetmemek için gözden kaybolmuştu.³⁴²

Yalandan olabildiğince uzak, olabildiğince samimî, olabildiğince içten ve olabildiğince sağlam bu emîn insanlar naklettiler bize sünneti. Üveys gibi, Mesruk gibi, İbn Sîrîn gibi, Muhammed b. Münkedir gibi insanlar... Muhammed b. Münkedir, hemen her hadis imamının kendisine başvurduğu insan hem de evvâh u münîbdir; kendi çağında da, kendinden sonraki çağlarda da adı ‘Bekkâ’dır onun. Allah mehâfet ve mehâbetinden öyle ağlardı ki, kendisini çocukluğundan beri çok iyi tanıyan annesi: “A be evlâdım! Çocukluğunu bilmeseydim, belki bir günahın vardır da, ona ağlıyorsundur diyecektim. Hâlbuki, böyle bir şey yok; öyleyse, niçin bu kadar ağlıyorsun?”³⁴³ derdi. Ama, Muhammed b. Münkedir için ağlanacak çok şey vardı. Allah mehâfet ve mehâbeti,

Allah'ın büyüklüğü karşısında kulun küçüklüğü, bir gün yaptıklarımızdan hesaba çekileceğimiz, öldükten sonra haşrolacağımız gerçeği, defterlerin uçacağı hakikati, Cehennem'in alevleri arasından Sırat köprüsünü geçme mecburiyeti.. evet bunlardı onu ağlatan. İnsanlık onun iniltilerini, sadece Dâvûd'un (aleyhisselâm) mızrabında duyabilmişti ve o, âdeta ikinci bir Dâvûd'du... Sekerat hâlinde feryat ediyordu Muhammed b. Münkedir.

Soruldu: “Bu feryadının sebebi nedir?” “Kur’ân-ı Kerim’deki bir âyetin benim için söz konusu olması endişesi.” dedi ve âyeti okudu: **وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ** “Hiç hesaba katmamış oldukları şeyler Allah tarafından karşılıklarına çıkarılıverdi.”³⁴⁴ Evet o “Ben Allah’tan ummadığım şeylerin aleyhimde ortaya çıkmasından korkuyorum.” diyordu.³⁴⁵

İbn Abbas’ın talebelerinden Said İbn Cübeyr, Emevi zulmüne karşı Abdurrahman-ı Kindî’nin yanında mücadele etmiş ve Haccac’ın zalim pençesinde şehadete yürümüştü. O, bâtil karşısında asla eğilmemiş ve Emevilerin hatalarını vali, hükümdar demeden yüzlerine vurmuş ukbâ derinlikli, Rabbânî bir insandı. Geceleri bir zahid, bir ruhban gibi yaşar, gündüzleri de fursan gibi iş çevirirdi. Kur’ân-ı Kerim’i defalarca İbn Abbas’la birlikte müzakere etmiş ve makâsıd-ı ilâhîyi İbn Abbas’tan, evet bu Hıbrü’l-Ümme olan mürşid-i ekmelden Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) anladığı çizgide öğrenmiş ve anlamıştı. Gece iniltilerinde o kadar içli, o kadar yanıktı ki, derdest edilip Haccac’a getirilirken, vahşi bir ormanın içinde yapılmış bir manastıra uğradılar. Vakit gecedir.. kendisini getiren muhafızlar, geceyi manastırda geçirmek isterler. Said İbn Cübeyr (radiyallâhu anh): “Rabbimi anayım, bu gece, son gecem; ölüm hazırlığımı yapayım, yarın şeb-i arûsum.” diyerek, dışarda kalmak ister. Orman, öylesine vahşî bir ormandır ki; muhafızlar, nasıl olsa birazdan ormanın kurdu, çakalı, aslanı gelip, kendisini parçalar düşüncesiyle talebini geri çevirmezler. Bu vahşî ormanda gece Rabbisiyle baş başa kalan bu gündüzlerin fârisi, gecelerin râhibi Rabbanî İmam, öylesine derin bir huşû içinde ibadet etmekte ve inlemektedir ki, manastırın pencerelerinden kendisini seyreden muhafızlar, ormanın dört bir yanından üzerine üşüşen hayvanların yanına yaklaşınca, tavırlarını değiştirip etrafında bir halka oluşturduklarını hayretle görürler. Ama bu tablo, muhafızların da, Haccac’ın da taşlaşmış katı kalblerini yumuşatmaya yetmez. Onu kurbanlık koyun gibi meydana getirir, tahrik etmek için ellerinden gelen her şeyi yapar ve eziyette bulunurlar. O, yine her zaman dediği ve düşündüğünü söyler: “Siz, haksızsınız; bilhassa Ehl-i Beyt’e karşı haksızlık ediyorsunuz. Size asla biat etmem!” Boynu vurulacağı

anda, bizim kurban keserken okuduğumuz âyeti okur:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Yüzümü hanif olarak, (hiç şirke bulaşmadan, tertemiz ve sapasağlam bir vicdan ve fitratla), gökleri ve yeri yaratan Allah’a çevirdim ve ben, müşriklerden değilim.”³⁴⁶

Yüzünü, kıbleden başka bir yöne çevirirler; o zaman da: *فَلَيْنَمَا تَوَلَّوْا فَنَّمَ وَجْهَهُ اللَّهُ* “Nereye dönerseniz dönün, Allah oradadır.”³⁴⁷ âyetini okur. Kılıç darbesiyle gövdesinden ayrılan başı yere düşünce de: *لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ* der.³⁴⁸

İşte sünnet, hadis, bize gerektiğinde sünnetin bir tek meselesi uğrunda kurbanlık koyun gibi boyunlarını uzatan böyle fedailer kanalıyla gelmiştir! Evet, bu temiz kanallarla intikal etmiş ve içine de hiçbir şey karıştırılmamıştır.

Said İbn Cübeyr gibi, Muhammed b. Münkedir gibi, Üveysü'l-Karnî gibi, Mesruk gibi daha yüzlercesi sayılabilir. Fakat mevzumuz, tek tek bu büyük zatların hayatlarını anlatmak olmadığından, hadis sahasında en fazla iştihar etmiş ve sahasında gerçekten imam sayılan birkaç tâbiîn imamını, hem de küçük küçük çerçeveler hâlinde tanıtmaya çalışarak, bu bahsi de kapatmak istiyoruz:

a. Said İbnü'l-Müseyyeb

Hadis, tefsir ve fıkıh denince tâbiîn içinde akla gelen ilk isim, Said İbnü'l-Müseyyeb'dir. O, Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde ve Hicret'in 15'inci yılında dünyaya teşrif eder. Hz. Ömer'i, Hz. Osman'ı, Hz. Ali'yi ve onlardan geriye ne kadar sahabe varsa, hepsini tanır.

Said İbnü'l-Müseyyeb bir düşünce, tefekkür ve hafıza dehası ve duyduğu hiçbir şeyi unutmayan Rabbanî imamlardandır. Devamlı mütebessimdir ama, hayatında birkaç defa ya gülmüş, ya da gülmemiştir. Allah mehâbet ve mehâfetiyle her an Allah'ın huzurunda gibi yaşamış; imanı, istikametiyle ilmiyle; hususiyle de hadis ve sünnetteki ufkuyula kendini tanıttırılmış, kabul ettirmiş mümtaz bir simadır.

Basra'da nasıl Hasan Basri, ta sahabe döneminde medresesini kurmuştu, Medine'de Said İbnü'l-Müseyyeb aynı şekilde ortaya çıkmış ve daha onbeş-yirmi

yaşlarında iken fetva vermeye başlamıştır. Sahabe, onu hayran hayran seyreder ve alkışlardı. Bir gün, Abdullah İbn Ömer, onun için hayranlıkla şunları söylemişti: **لَوْ رَأَى** **رَسُولُ اللَّهِ هَذَا لَسَرَّهُ** “Resûlullah bu genci görseydi, bu O’nu memnun edecek ve çok sevindirecekti.”³⁴⁹ Sahabenin nazarında o kadar muteber ve o kadar mazhar-ı takdir olmuştu...

Hayatında elli yıl, bir vakit olsun cemaati kaçırmadı. Bizzat kendisi: “Tam elli sene imamla iftitah tekbiri aldım.”³⁵⁰ der. İbadette de bu kadar hassastı; sünnete ittibada bu ölçüde titizdi denebilir. Emsalleri gibi, Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza, sünnete, cemaate verdiği ehemmiyeti aynen tevârüs etmiş ve tevârüs ettiği hiçbir şeyde de ömrünün sonuna kadar asla tekâsül göstermemişti. Bir defasında Medine’de çok ciddî şekilde hastalandı. Doktorlar:

“Akik vadisine git, bir ay kal; o zaman, hastalığın iyileşir.” tavsiyesinde bulundular. **أَصْنَعُ بِالْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ فَكَيْفَ** “O zaman, bu yaşlı hâlimle sabah ve yatsı namazlarına nasıl gelebilirim?” cevabını verdi.³⁵¹

Hastalıkla kıvrılırken dahi, sünnet adına bir meselenin, bir hükmün ifasında bu kadar titiz ve bu kadar ciddî idi. Belki Akik’te de namazlarını cemaatle kılabilirdi ama, o bunu, Ravza-i Tâhire’ye, oranın kutlu sâkinlerine, Cennetü’l-Bakî’de yatanlara vefasızlık ve cefa sayıyordu.

Emeviler’den Velid’e biat etmediği için, Medine valisi Hişam, her gün sırtında bir sopa kırardı. Mesruk gibi, Tavus gibi tâbînin daha başka dev imamları: “Ne olur, dilinle biat ettiğini söyle de, kurtul!” derlerdi, o ise: “Halk bize bakıyor, biz ne yaparsak onu yapıyor; bu durumda, onların hâli ne olacak?” cevabını verir ve kat’iyen tavize yanaşmazdı.³⁵²

Rivayet ettiği hadisleri daha iyi öğrenebilmek ve kendisine daha yakın olabilmek için Ebû Hüreyre’ye (radiyallâhu anh) damat olmuştu. İşte, Ebû Hüreyre’nin kerîmesinden olma kızını, halife Abdümelik, oğlu Velid için istiyordu. Türkiye’nin yaklaşık 20-30 katı genişliğinde, devrin en büyük ülkesinin, en kudretli devletinin hükümdarı, kızını yarın kendisi gibi hükümdar olacak oğluna istiyordu. O, bunu kabul etmedi, hem de her türlü baskıya rağmen... Tehditler canına tak edince de, yanında kızı olduğu hâlde bir gece arkadaşlarından İbn Ebî Vedâa’nın kapısını çaldı ve: “Şu kızını sana vermek için getirdim; al, beni kurtar!” dedi.³⁵³ Koca imam, asırlar sonra gelecek Bahâüddin Şah-ı Nakşibend

Hazretleri'ne öncülük etmişti âdeta. Şah-ı Nakşibend de, rüşdüne erdiği gecenin sabahında kızını elinden tutarak, tekyesine götürecektir ve: “Bu gece kızım rüşde erdi; bunun üzerinden bir gün geçmesi bile doğru değil. Talebelerim içinde geceyi ihya eden yalnız seni gördüm. Sana tezviç ediyorum bunu!” diyerek, Alâüddin Attar Hazretleri'ne verecektir.

Said İbnü'l-Müseyyeb'den Atâ İbn Ebî Rebah gibi, Katâde gibi, Hz. Ali'nin küçük torunlarından Muhammed Bâkır gibi, Yahya İbn Saidi'l-Ensarî ve Zührî gibi büyük imamlar hadis rivayet etmişlerdir. İmam Şafiî Hazretleri, onun mürsellerini, yani sahabiyanı anmadan yaptığı rivayetleri hüccet kabul ederdi; yani o âdeta sahabi yerine konurdu. Bu kadar emin, bu kadar güvenilir ve bu kadar sağlamdı Said İbnü'l-Müseyyeb.

İşte, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) davranışları, mübarek sözleri ve takrirleri, Said İbnü'l-Müseyyeb gibi tertemiz kanallardan geçerek bize ulaştı; sünnetin tek bir meselesi adına başlarını veren bu emin insanların omuzlarında günümüze kadar gelen sünnet, inşaallah aynı şekilde kıyamete kadar da devam edecektir.

b. Alkame İbn Kays en-Nehaî

Basra'da Hasan Basri, Mekke'de Atâ İbn Ebî Rebah, Yemen'de Tavus b. Keysan, Medine'de Said İbnü'l-Müseyyeb ve Kûfe'de de ilk akla gelen isim Alkame İbn Kays en-Nehaî... Sahabeye hayrî'l-halef olmuş tâbiînün dev imamları bunlar!

Alkame, Hz. Ali'nin nur iklimine girebilmiş, İbn Mesud'la diz dize yaşamış ve başta Râşid Halifeler olmak üzere, yüzlerce sahabiden hadis rivayet etmiş bir imamdır. Muasırlarını aşan o muallâ kâmeti nisbetinde aynı zamanda mütevazidir de. Ebû Hanife'yi yetiştirecek o bereketli Kûfe mektebini kuran Alkame'dir. Kûfe'de yetişen bütün tâbiîn imamları.. ve başta da birçok sahabi görmüş Amr b. Şurahbil kendisinden rivayette bulunurdu. Arada bir yanındakilere de şöyle derdi: **إِنظَرُوا بِنَا إِلَى أَشْبَهِ النَّاسِ هَدِيًّا وَسَمْتًا**: “Haydi, oturmasıkalkması, duruşu ve davranışları ile insanların Abdullah İbn Mesud'a en çok benzeyenin yanına gidelim.”³⁵⁴

Evet, hareket ve davranışlarıyla o günkü insanlar arasında Abdullah İbn Mesud'a en çok benzeyeni Alkame idi. İbn Mesud için de: “Nebi'ye insanların en çok benzeyeni”³⁵⁵ denirdi. İbn Mesud, yapı olarak ufacık tefecikti ama, namaza duruşu,

namazda kıvrım kıvrım oluşu, secdelerindeki huzûu ve derinliğiyle Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) mikro-plânda, bitamâmihâ temsil ederdi. Alkame de, bitamâmihâ İbn Mesud'u temsil etme gayreti içindeydi. Bu öyle bir benzerlik ve temsildi ki; nasıl Allah Resûlü: “Kur'ân'ı İbn Ümmi Abd'den -yani, İbn Mesud'dan dinleyin!”³⁵⁶ buyurmuştu; İbn Mesud da çok defa: “Çağırın Alkameyi, bana Kur'ân okusun!” derdi. Alkame, okur okur, nihayet okumayı bitirince İbn Mesud yine: “Oku; anam babam sana feda olsun!”³⁵⁷ diyerek, devamını isterdi.

Zühdü ve takvası dillere destan olan büyük İmam Ebû Hanife Alkame'ye o kadar hayrandı ki, onun için:“Alkame, bazı noktalarda bazı sahabilerden daha ileride olabilir; yani fıkıh ve hadiste bazı sahabilerden daha derin, daha çok vukuf sahibi olabilir.” derdi. Bu Ebû Hanife gibi kâbına erişilmeyecek dev imamların mukayesesidir; hem de bizim karışamayacağımız bir mukayese.

Bir gün birisi, Alkame'nin kapısının önünde dikilir ve ona ağzına gelen her şeyi söyler. Dönem, bir fitne, karalama ve çamur atma dönemidir. Koca İmam, onca hakaret karşısında hiç tavrını bozmaz ve karşısındakinin hakaretleri bitince şu âyeti okur:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا كُتِبُوا فَقَدْ اِخْتَلَوْا بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا

“Mü'min erkek ve kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet verenler, işlemedikleri bir günahtan dolayı onları karalayanlar, çok ciddî bir bühtanda bulunmuş ve apaçık bir günaha girmiş olurlar.”³⁵⁸

Adam: **أَمْؤِمِّنٌ أَنْتَ**“Ne yani, sen mü'min misin?” der. Koca imamın cevabı, tam kendisine yakışır şekildedir: **أَرْجُو**“Umuyorum.”³⁵⁹

Alkame kendi dönemindeki her türlü bâtıla baş kaldırmış, Emevilerin içindeki zalimleri dinlememiş ve hadisin haysiyetini koruma mücadelesi vermiş büyüklerdendir. Kurucusu olduğu Kûfe mektebinde Esved b. Yezid en-Nehaî'yi, İbrahim en-Nehaî'yi, Ebû Hanife'nin hocası Hammad İbn Ebî Süleyman'ı ve daha yüzlerce kişiyi yetiştirmiş.. kendisi yüzlerce sahabiden hadis aldığı gibi yüzlerce tâbiîn de kendisinden hadis almıştır. Kûfe'yi Nehaîler adına, Sevri adına ve Ebû Hanife adına münbit bir zemin olarak hazırlayan Alkame olmuştur.

c. Urve İbn Zübeyr b. Avvam

Allah Resûlü'nün kendisiyle övündüğü halası Safiyye binti Abdülmuttalib'in oğlu Zübeyr b. Avvam ki; Resûlullah'ın şerefli sahabisi, Aşere-i Mübeşşere kadrosundan biri. Urve ise bu sağlam kökten dipdiri bir sürgün. Annesi ise daha başka kıymetlerle irtibatlı ayrı bir dilruba. Umumiyet itibarıyla, hayatını çok defa Hz. Âişe'nin yanında geçiren onun kızkardeşi Esmâ. Evet, Urve, Zübeyr İbn Avvam'la Esmâ binti Ebî Bekir'in izdivaçlarının mahsulü. Nasıl annesi Esmâ, hayatının çoğunu Hz. Âişe'yle birlikte geçirmişse, aynı şekilde Urve de, âdeta Hz. Âişe'nin yanında büyümüştür. Her âyetin, her hadisin mânâsını ondan sormuş, öğrenmiş bir ilim dağarcığı. Ayrıca, kendisinden 7-8 yaş büyük olan Said İbnü'l-Müseyyeb'in rahle-i tedrisinden de nasipdâr.

Urve, 'fukahâ-i seb'a' diye adlandırılan, zamanının yedi büyük fakihinden biridir. Hz. Âişe Validemiz'in rivayet ettiği bütün hadisler, ilk önce onda konaklamış ve daha sonra kitaplara intikal etmiştir. Ayrıca, Hz. Ali, İbn Ömer, İbn Abbas ve Ebû Eyyub el-Ensârî gibi daha pek çok sahabiden de hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Katâde İbn Diâme, İbn Şihab ez-Zührî, Yahya İbn Saidi'l-Ensârî ve Zeyd b. Eslem gibi yüzlerce büyük imam hadis ahzetmişlerdir.

Urve, emsalleri gibi zühd ve takvada da son derece ileriye ve kelimenin tam mânâsıyla bir rabbâniydi. Gün gelir, ayağı kangren olur; yaşlıdır.. hekimler kesilmesi gerektiğini söylerler. Allah'ın verdiği uzvu aldırıp aldırılmama noktasında tereddüt eder.. ancak, kangren bir hayli ilerleyince çâr-nâçâr kesilmesine razı olur. Ayağını testereyle keserlerken, hiç 'Of!' demez ve dudaklarından, Hz. Musa'nın Hz. Hızır'a mülâki olduğu seferde söylediği sözler dökülür: **لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا** “Şu yolculuğumuzda biraz sıkıntı çektik!”³⁶⁰

Aradan bir müddet geçer; bu defa, dört oğlundan biri, tavladaki atlardan birinin darbesine maruz kalarak vefat eder. Koca İmam, Kâbe'nin karşısında ellerini kaldırır ve:

“Allahım! Sen bana iki el, iki ayak olmak üzere dört uzuv ve dört de evlât verdin. Senin lütfun ne engin ki, bunlardan üçünü bana bıraktın da, sadece birini aldın. Sana binlerce hamd olsun Rabbim!” der.³⁶¹

Bu altın silsilede Urve de: **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ** “Allah, onlardan razı oldu, onlar da Allah'tan razı oldu.”³⁶² sırrına erenlerdendir.

d. Muhammed İbn Müslim İbn Şihab ez-Zührî

Sünnetin dörtte birinin varıp kendisine dayandığı İbn Şihab ez-Zührî, yaş itibarıyla tâbiînün küçüklerindedir ve Kureyşîdir. Babası Müslim, Emeviler’le yaka-paça olmuş, Haccac’a karşı mücadele vermiş ve dolayısıyla da Emeviler’in hiç sevmediği bir kimsedir. Bu itibarla da o, iddia edildiği gibi tam bir Emevi taraftarı olmak şöyle dursun, onlar tarafından hep kuşkuyla takip edilmiş bir insandır.

Zührî, daha yedi yaşına varmadan Kur’ân’ı ezberler, hem de kaç günde biliyor musunuz? Tam sekiz günde; evet o, sekiz günde hafız olur. 17-18 yaşlarında ders ve içtihat kürsüsüne oturur. Öylesine harika bir şahsiyet ve dâhidir ki: “Allah’ın emanet olarak kalbime koyduğu hiçbir şey hıyanet görmemiştir.” der.³⁶³ O, öğrendiği hiçbir şeyi de unutmamıştır. Zaten, o dönem; zaman, şartlar ve çevrenin her bakımdan “muallim” olduğu bir dönemdir.

Zührî, önceleri Said İbnü’l-Müseyyeb’in rahle-i tedrisine oturur ve sekiz sene devam eder onun derslerine. Bu arada, Ömer İbn Abdülaziz’i yetiştiren üç kişiden biri olan ve fukahâ-i seb’adan sayılan Ubeydullah İbn Abdullah İbn Utbe’den de ders alır. Bizzat kendi ifadesiyle: “Kırk beş sene Hicaz’la Şam arasında mekik dokuyup, hadis için hiç durmadan gidip geldim.”³⁶⁴ diyerek ilim adına katlandıklarını anlatır. Dile kolay, kırk beş sene sürer bu gidip gelmeler. Bu süre içinde, değil kendisinden rivayet edilen ve bir buçuk Kur’ân kadar tutan hadislerin tamamı, onlarca Kur’ân tutacak hacimde hadis ve daha başka ilimler de öğrenilir. Kaldı ki, Zührî, kendisini tamamen hadise vakfetmiş bir insandır.

Zührî için, Emeviler’e müdâhenede bulunduğu suçlaması yapılır. Aslında müdâhene, o asrın insanların bilmediği bir şeydir. Hele Muhammed İbn Müslim’de asla müdâhene olamaz; o, Allah’a tam teslim olmuş biridir. Babası Müslim, Abdullah İbn Zübeyr’in yanında Emevilere karşı mücadele verdiği için, Halife Abdülmelik, Zührî ile ilk karşılaştığında ona bunu hatırlatma lüzumu duymuştur.³⁶⁵ Filvâki, o, Emeviler’in sarayında bulunmuş; hatta Hişam’ın çocuklarını terbiye edip, yetiştirmiştir; ama, bu, bir hata değil, aksine, ilerde devletin başına geçecek insanları Sünnî yola, tarîk-ı müstakîme çekmek için önemli bir hamledir ve zannediyorum, İmam Zührî’nin en büyük hizmetlerinden biridir. Ayrıca o, kendinden sonrakilere ve bugünün insanlarına da yol göstermek istemiştir...

Emevi sarayında yer yer Hz. Ali'ye ta'n ve teşnide bulunulduğu doğrudur. Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Âişe Validemiz'e iftira hâdisesiyle alâkalı inen:

إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“O iftirayı atanlar, içinizden bir gruptur. Bu hâdiseyi hakkınızda şer sanmayın; belki sizin için hayırlıdır o. Onlardan her biri için kazandığı günah vardır. İşin elebaşılığını yapan içinse büyük bir azab vardır.”³⁶⁶ âyetindeki: “Elebaşılık yapan kişi”nin Hz. Ali Efendimiz (radiyallâhu anh) olduğunu iddia edenler bile vardı. Bu, bir avuç insanın iddiasıydı. Hz. Ali hakkında apaçık bir bühitan ve bir uydurmaydı. İfk hâdisesi, vahiyyle aydınlanıncaya kadar, çevredeki dedikodu Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) belini bükmişti. O da, bu hususla ilgili vahiy inmeden önce ashabından bazılarıyla istişarede bulunmuştu. İstişarede buldukları arasında Hz. Ali de vardı. Zayıf bir rivayete göre Hz. Ali Efendimiz (radiyallâhu anh): “Âişe'den başka kadın yok değil ya!”³⁶⁷ demişti. Bunun ne derece doğru olduğunu bilemiyorum; fakat bu sözde Hz. Âişe'ye bir ta'n ve bir tavır yoktur. Bununla beraber, Emevilerin az bir kısmı, bahis mevzuu âyetin Hz. Ali hakkında indiği iddiasındaydılar.

Zührî ise haksızlık ve yanlışlık karşısında susmayan bir ruhtu. Susmadı ve hükümdarın huzurunda: “Bizzat Âişe Validemiz'in Resûlullah'tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) rivayetine göre,³⁶⁸ bu âyetin, münafıkların reisi Abdullah b. Übey b. Selûl hakkında indiğini” söyleyiverdi. Hükümdar yüzüne sert sert bakınca da:

لَا أَبَا لَكَ فَوَاللَّهِ لَوْ نَادَانِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: "إِنَّ اللَّهَ أَحَلَّ الْكُذْبَ" مَا كَذَّبْتُ

“Ey babasız! Gökten bir münadi bana: ‘Allah yalan söylemeyi helâl kıldı.’ diye nida etse, ben yine yalan söylemem.” karşılığını verdi.. “kibriyle burnunu dikip gidenin” de Hz. Ali değil, Abdullah b. Übeyy b. Selûl olduğunu üzerine basa basa ifade etti.³⁶⁹

Evet, Zührî, asla Emevi müdâhini olmadı; aksine başlarına vura vura Emevi sarayına Ehl-i Beyt muhabbetini sokan o oldu. İş çok açıktı; ama, Ebû Hüreyre'yi yalanla ilk itham eden Ebû Cafer el-İskâfî adlı bir Şîî âlim olduğu gibi, Zührî'yi de hadis uydurmakla itham eden Yakubî adlı Şîî bir tarihçi olmuştur. Güya Abdülmelik b. Mervan, Müslümanları Kâbe'yi tavaftan alıkoymak için, Kuds-ü Şerif'teki Mescid-i Aksâ'yı tamir ettirmiş ve bu hususta hadis uydurması için Zührî'den ricada bulunmuş. Zührî de, Buhârî, Müslim ve İbn Hanbel gibi sahih kaynakların rivayet ettiği ve “Bazı Mevzû Hadisler ve

Mevzû Damgası Vurulan Sahih Hadislere Misaller” bölümünde ele aldığımız şu hadisi uydurmuş(!): *لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِي هَذَا وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى* “Yolculuğa ve sefer meşakkatlerine katlanıp, (ibadet ve sevap arzusuyla) şu üç mescit dışında başka hiçbir mescid için sefere çıkılmaz: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksâ ve benim şu mescidim.”³⁷⁰

Bizzat bu iddianın ne kadar gülünç ve uydurma olduğu açık değil mi? Bir defa, ne İslâm, ne Hıristiyan ne de Yahudi tarihi, Mescid-i Aksâ’nın Mescid-i Haram gibi tavafa açılıp, etrafında tavaf edildiğine dair tek bir bahis ihtiva etmez. Sonra, Mescid-i Aksâ, Müslümanların da ta bidayetten beri mukaddes tanıdığı bir mescittir ve kendisiyle birlikte, çevresinin de mübarekliği bizzat Kur’ân-ı Kerim’de ifade olunmaktadır. Bu bakımdan, Mescid-i Aksâ’yı yalnızca Abdülmelik değil, daha önce Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman, Hz. Ömer ve daha sonra da Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubî gibi pek çok mühim zatlar imar etmiş ve yenilemişlerdir. Ayrıca İmam Zührî, hadis rivayet etme çağında Abdülmelik’le hiç görüşmedi. Babası, Abdullah İbn Zübeyr’in yanındaydı ve Abdülmelik’e karşı savaş veriyordu. İmam Zührî’nin babasından ayrılıp, Abdülmelik’e katılması mümkün değildi. Kaldı ki, Yakubî’nin bu uydurmasının da, başka hiçbir kitapta yer almaması ayrıca dikkat çekicidir. Sünnetin en ufak bir meselesi için boyunlarını kurbanlık koyun gibi uzatan binlerce insanın yaşadığı tâbiîn döneminde meydana geldiği iddia edilen böyle bir hâdisenin gizli kalması da, esasen mümkün değildir.

Meselenin bir de şu yönü var; Abdülmelik, böyle garip tekliflerde bulunacak basit bir insan değildir. Halife olmadan önce Mekke’de hadis rivayet eden, gözünün içine haramın hayali dahi girmeyen başlı başına bir hadis imamıydı. Tâbiînin hadis imamlarını da tanıyordu. Fakat, halife olunca bu hassasiyetini koruyamamıştı. Onun hilâfeti döneminde de İmam Zührî, henüz annesinin kucağında bir çocuktü.

Ne yazık ki, Yakubî’nin bu uydurmasını Goldziher alıp kullandı; ondan da, batı karşısında şoke olan İslâm dünyasının Ahmed Emin, Ali Hasan Abdulkadir ve Ebû Reyve gibi sözde âlimleri iktibas ettiler. Goldziher gibi müsteşrikler, hadisin ana kaynakları dururken, mücûn ve edebiyat kitabı olan “*İkdü’l-ferîd*” ve adı üstünde şarkılar kitabı olan “*el-Egânî*” gibi kaynak sayılmayan kaynakları kullanıp, bilhassa Ebû Hüreyre ve İbn Şihab ez-Zührî gibi, hadisin temel direklerini yıkmakla hadisi ve dolayısıyla İslâm’ı yıkma gayesi güdüyorlardı. Ne yazık ki, berikiler de onun yolunu takip etmekle, bilerek veya bilmeyerek aynı gayeye hizmet etmiş oldular. Bundan sonra da aynı yolu takip edenler, kim olursa olsun, yine aynı gayeye hizmet etmiş olacaktır.

Zührî, hadiste başlı başına bir imamdır; daha sonra gelen İbn Medîni, İbn Hibban, Ebû Hâtim, Hâfız ez-Zehebî ve İbn Hacer gibi dev imamlar, Zührî'nin hadiste eşi-menendi olmadığı mevzuunda ittifak hâlinde dirler. Bu koca imam devrildiği zaman, Nazzam gibi monizme inanan materyalist Mutezile imamları ortalığı alacaktır. Goldziher ve onun İslâm dünyasındaki talebeleri, Nazzam ve talebesi “*Kitâbü'l-hayavân*” yazarı Câhız gibilerden iktibaslarla bulunmakla, ilim adına sadece bir zavallılık sergilemektedirler.

İmam Zührî, onlarca sahabiden hadis aldı; kendisinden de yüzlerce tâbiîn ve tebe-i tâbiîn imamları hadis ahzettiler. O, Ömer İbn Abdülaziz'in emir ve tavsiyeleriyle, hadisi resmen ilk tedvîn etme şerefine erdi ve bu şerefle yaşayıp, yine bu şerefle irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdu.

Tâbiîn-i kiram hakkında da bu kadarla iktifa etmeyi düşünüyorum. Maamafih, Hz. Âişe Validemiz'in kardeşinin oğlu, Nakşî silsilesinin de başı addedilen ve fukahâ-i seb'adan olan Kâsım b. Muhammed'den, İbn Ömer'in azatlısı ve İmam Malik'in hocası Nâfi'den, kırk sene yatsı namazının abdestiyle hiç uyumadan sabah namazını kılan Tavus b. Keysan'dan, Esved İbn Yezid en-Nehâî'den, birkaç sahâbi ile görüştüğü rivayet olunan İmam Ebû Hanife'den ve daha başkalarından da bahsedebiliriz. Ama mevzumuz açısından bu kadarını yeterli bulduk...

DİPNOTLAR

³³³ Tevbe sûresi, 9/100.

³³⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr*, 2/104; Hâkim, *el-Müstedrek* 4/86.

³³⁵ Haşir sûresi, 59/10.

³³⁶ Buhârî, *iman* 37, *tefsir* (31) 2; Müslim, *iman* 5-7; Tirmizî, *iman* 4; Ebû Dâvûd, *sünnet* 16.

³³⁷ Mümtehine sûresi, 60/4.

³³⁸ Beyyine sûresi, 98/8.

³³⁹ İbn Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 3/25.

³⁴⁰ Buhârî, *tefsir* (48) 2; Müslim, *munâfikîn* 79-81; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/115.

³⁴¹ Müslim, *fedâilü's-sahabe* 223-224; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/80.

³⁴² Müslim, *fedâilü's-sahabe* 225; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/80.

³⁴³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 3/146; İbn Asâkir, *Tarih-i Dimeşk*, 56/67.

³⁴⁴ Zümer sûresi, 39/47.

³⁴⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 3/146; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'an*, 15/265-266.

³⁴⁶ En'âm sûresi, 6/79.

³⁴⁷ Bakara sûresi, 2/115.

³⁴⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 4/291-295; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/117.

³⁴⁹ İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesânî*, 6/35.

³⁵⁰ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/163.

³⁵¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/162.

³⁵² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/126; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/170.

³⁵³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/233-234.

³⁵⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/86; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/98.

³⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/86.

³⁵⁶ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 26-27; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 118; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/318.

³⁵⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/90-91; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/99.

³⁵⁸ Ahzâb sûresi, 33/58.

³⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/86; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/100.

³⁶⁰ Kehf sûresi, 18/62; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/178.

³⁶¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/179.

³⁶² Mâide sûresi, 5/119; Tevbe sûresi, 9/100; Mücadele sûresi, 58/22; Beyyine sûresi, 98/8.

³⁶³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 3/364; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1/109.

³⁶⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/342.

³⁶⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 3/368.

³⁶⁶ Nûr sûresi, 24/11.

³⁶⁷ Buhârî, *şehâdât* 15; Müslim, *tevbe* 56.

³⁶⁸ Buhârî, *megâzî* 34; Müslim, *tevbe* 56.

³⁶⁹ İbn Asâkir, *Tarih-i Dimeşk*, 55/371.

³⁷⁰ Buhârî, *savm* 67; *tatavvu* 14; Müslim, *hac* 511.

C. NETİCE: KUR'ÂN VE HADİSLERDE SÜNNETİN ÖNEMİ

Sünnet, Kur'ân-ı Kerim'le birlikte İslâm'ın iki temel direğinden biridir ve sünnet

olmadan, hadis olmadan İslâm düşünülemez. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) söz, fiil ve takrîrlerinden oluşan sünnet, daha Efendimiz zamanında zihinlere, hafızalara ve kalblere nakşolmuş, ayrıca yazıya da geçmiştir. Sahabe-i kiram, büyük bir titizlikle sünnete uymuş, hayatını sünnete göre tanzim etmiş, sünneti muhafaza etmiş ve hiçbir fazlalık ve eksikliğe meydan vermeden tâbiîn-i izâma nakletmiştir. Dönemlerindeki fitne ateşleri sebebiyle hayatlarını zühd ve takva üzerinde İslâm'a ve İslâm'ın iki temeli olan Kur'ân ve Sünnete adayan tâbiîn'in, sayıları binleri aşan dev imamları, Kur'ân gibi Sünnete de sahip çıkmış ve karıştırmadan, bulandırmadan onu, kendilerinden sonraki nesle intikal ettirmişlerdir. Bu üç nesil, yani sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek ifadeleriyle, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra gelecek insanların en hayırlılarını teşkil etmektedirler.³⁷¹

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyorlar; ravi-i hadis de, Câbir b. Abdillâh: *“Sözlerin en hayırlısı, Allah'ın kitabı Kur'ân'dır; tutulup gidilecek yolların en hayırlısı da Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yoludur, sünnetidir. İşlerin en şerlisi, sünnete muhalif olarak, sonradan ortaya çıkarılanlardır. Her bid'at da dalâlettir.”*³⁷²

Ve işte bu mevzuda hayatbahş olan birkaç ışıktan işaret: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyorlar:

كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبِي. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ أَبِي؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبِي
“Ümmetinden herkes Cennet'e girecektir, girmemekte direten müstesna.”

“Girmemekte direten kimdir yâ Resûlallah?” diye sordular. Allah Resûlü şu cevabı verdiler: “Bana itaat eden Cennet'e girer; bana isyan edense Cennet'e girmemekte inat ediyor demektir.”³⁷³

Ve yine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor:

إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَتْ الدَّوَابُّ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا، فَأَنَا أَخَذُ بِحُجْرَتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقَعُمُونَ فِيهَا
“Benimle ümmetimin misali ateş yakan adamın misali gibidir ki; hayvanlar ve kelebekler ateşin içine düşmeye başlarlar. Ben (ateşe düşmemeniz için) eteklerinizden tutuyorum; sizse onun içine atılıyorsunuz.”³⁷⁴

Ve yine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor:

لَا أَلْفِينَ أَحَدَكُمْ مُتَكِنًا عَلَى أَرِيكَتِهِ يَأْتِيهِ الْأَمْرُ مِنْ أَمْرِي مِمَّا أَمَرْتُ بِهِ أَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُولُ لَا تَدْرِي، مَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ اتَّبَعْنَاهُ

“Sakin herhangi birinizi koltuğuna gerilip oturmuş ve kendisine emir veya nehiylerimden biri gelir de ‘Biz, onu bilmeyiz; (Allah’ın kitabı var. Sünnet diye bir şey bilmeyiz.) Kitabullah’ta ne varsa, ona uyarız.’ diyor olarak bulmayayım (dediğini duymayayım.)”³⁷⁵

Ebû Dâvûd’un rivayetinde, yukarıdaki hadisin üstünde şunu da görüyoruz: **أَلَا إِنِّي** “Dikkat edin! Şüphesiz bana Kitab verildi ve Kitab’la beraber onun bir misli daha verildi.” Yani bana sünnet de verildi.

Ve yine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor:

فَإِنَّهُ مَنْ يَعْشِ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ تَمَسَّكُوا بِهَا وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

“Benden sonra yaşayanlar, pek çok ihtilâf ve herc ü merc görecekler. Size sünnetimi ve doğruya götüren Râşid Halifelerin yolunu, sünnetini tavsiye ederim. Siz ona sımsıkı sarılın! Dişlerinizle sımsıkı tutunun sünnetime ve râşid halifelerin sünnetine! Sakının; sonradan çıkma işlerden sakının! Çünkü, her sonradan çıkma, bid’at, her bid’at da dalâlettir.”³⁷⁶

Ve bazılarınca İbn Mâce’nin yerine Kütüb-ü Sitte’ye dahil edilen İmam Malik’in Muvatta’ında da Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), şöyle buyurmaktadır:

تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكُمْ بِهِمَا: كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ

“Size iki şey bırakıyorum ki, onlara tutunduğunuz müddetçe asla dalâlete düşmezsiniz: Allah’ın kitabı ve Peygamberi’nin sünneti.”³⁷⁷

Sünnet, Allah’ın nazarında ve Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) nazarında budur. Hakikat bu iken, müsteşriklerin peşinde gidenlere, on dört asır Müslümanlara yol göstermiş, maden-i hakikat olmuş, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Allah’a ulaştıran bir köprü vazifesi görmüş ve Kur’ân-ı Kerim gibi nesilden nesile, sözle ve yazıyla intikal ede ede bugünlere gelmiş bulunan Resûlullah’ın sünnet-i seniyyesine leke bulaştırmaya çalışanlara, Arapça bile bilmeden sadece Kur’ân mealleriyle her meseleyi halledeceklerini zannedenlere, Allah’ın kitabında sorulduğu gibi sormak istiyoruz: **فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ** “Nereye gidiyorsunuz?!”³⁷⁸

DİPNOTLAR

³⁷¹ Buhârî, *fedâilü'l-ashab* 1; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 210-212.

³⁷² Müslim, *cuma* 43; Nesâî, *iydeyn* 22; İbn Mâce, *mukaddime* 7.

³⁷³ Buhârî, *i'tisâm* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/361.

³⁷⁴ Buhârî, *rikâk* 26; Müslim, *fedâil* 17-18.

³⁷⁵ Tirmizî, *ilim* 10; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbn Mâce, *mukaddime* 2.

³⁷⁶ Tirmizî, *ilim* 16; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbn Mâce, *mukaddime* 6.

³⁷⁷ Muvatta, *kader* 3.

³⁷⁸ Tekvîr sûresi, 81/26.

KURAN EZBER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيُلِّمُ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا
 كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ
 عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَارِ لَفِي
 سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيُلِّمُ يَوْمَئِذٍ
 لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلٌّ
 مُعْتَدٍ أَثِيمٌ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ
 رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
 لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي
 كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا
 أَذْرِيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ
 الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي
 وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ
 مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾

وَمِرَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ
أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ
﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ
هَؤُلَاءِ لَضَّالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ
آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَىٰ الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ تُؤِيبَ
الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكُوَاكِبُ انْتَشَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾
وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمْتَ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَا
أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوِّكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾
فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالذِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ
عَلَيْكُمْ لِحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾
إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ
الذِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الذِّينِ ﴿١٧﴾
ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الذِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ
يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿1﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿2﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿3﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿4﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿5﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿6﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿7﴾ وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ﴿8﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿9﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿10﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿11﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿12﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿13﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿14﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿15﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿16﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿17﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿18﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿19﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿20﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿21﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿22﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿23﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿24﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿25﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿26﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿27﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿28﴾ وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿29﴾

MEAL

KUR'ÂN-I HAKÎM'İN AÇIKLAMALI MEALİ

(Şuat Yıldırım)

41 – FUSSİLET SÛRESİ

Mekkî olup 54 âyettir. Sûre, adını üçüncü âyetinde geçen ikinci kelimededen almıştır. Bu isim, Kur'ân'ın tam anlamıyla tafsil edilip açıklandığını ifade eder. Kur'ân-ı Kerimin indiriliş maksatlarını bildirerek başlar, vahiyden ve nübüvvetten bahseder. Kâinatın ilk yaratılışı, tevhit delilleri, hakkı yalan sayanların âkıbetleri, ayrıca müminler ve onların mükâfatları bildirilir. Sûrenin son kısmında ise, Allah'ın, kâinat sırlarının bazılarını insanlara açacağını ve bunun, Kur'ân'ın hakkaniyetini ispat gayesine hizmet edeceği ifade edilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm

2 – Bu kitap rahman ve rahîm (olan Allah) tarafından indirilmiştir. [1,3; 26,192-194; 36,5]

Sûrenin başındaki iki satırlık kısımda, başka bazı gerçeklerle birlikte Kur'ân'ın başlıca şu on vasfı da bildirilir:

1. Hâ, mîm: İ'caz ve *tehadî* özelliğine işaret eder. 2. Tenzil (kısım kısım indirilen) 3. Rahmet eseri 4. Kitab (yazılan) 5. Âyetleri açıklanmıştır. 6. Kur'ân yani okunandır. Zımnî (üstü kapalı) olarak “devamlı okuyunuz” emri verilmiş sayılır. 7. Arapçadır. 8. Akıl sahiplerine, öğrenmek isteyenlere hitap eder. 9. Müjdeleyici. 10. Tehlikeyi haber verip uyarıcıdır.

3 – Bu kitap; bilen, anlayan kimseler için âyetleri açıklanmış bir kitap olup, Arap diliyle olan bir Kur'ân'dır, okunan bir derstir. [11,1; 41,42]

4 – Bu kitap, Allah'ın rahmeti ile müjdelemek, cezasını haber vererek uyarmak için gönderildi.

Buna rağmen insanların çoğu ondan yüz çevirdiler. Onlar artık dinlemezler.

5 – Ve derler ki: “Senin bizi dâvet ettiğin inançlara karşı kalplerimiz kapalıdır, örtüler içindedir; kulaklarımızda da ağırlık bulunmaktadır.

Hem seninle bizim aramızda bir perde çekilmiştir.

Artık bu durumda yapacağın bir şey varsa yap, biz de bildiğimiz gibi yapmaya devam edeceğiz!”

6 – De ki: “Ben de sizin gibi bir insanım. Yalnız, bana şu vahyolunuyor:

“Sizin İlahınız, sadece bir tek İlahtır.

O halde O'na yönelerek doğru yolda yürüyün,
O'ndan af dileyin. O'na eş, ortak uyduranların vay haline!

7 – Onlar ki zekât vermezler, âhireti de inkâr ederler. [91,9-10; 87,14-15; 79,18]

8 – İman edip makbul ve güzel işler işleyenlere ise, kesintiye uğramayan bir mükâfat vardır.” [18,3; 11,108]

9 – De ki: Siz dünyayı iki günde yaratan Allah'ın tek İlah olduğunu inkâr edip O'na birtakım eşler, ortaklar mı uyduruyorsunuz?

Halbuki bütün bunları yapan, Rabbulâlemindir. [2,29; 7,54; 79,27-33]

Müşriklerin bariz vasfı: Allah'ı rububiyette bir kabul etmekle birlikte, uluhiyette O'nun şerikleri olduğunu iddia etmeleridir.

10 – O, yerin üstünde yüce dağlar yarattı, orayı bereketli kıldı ve orada arayıp soranlar için gıdalarını, bitkilerini ve ağaçlarını tam dört günde takdir etti, düzenledi.

Yerde yaratılan bereketlerden maksat, yüz binlerce yıldan beri en küçük canlıdan, yüz binlerce canlı türüne mensup hadde hesaba gelmeyen yaratıkların faydalandığı hava, su, madenler, bitkiler ve hayvanlar gibi kaynaklardır.

11 – Sonra iradesi bir gaz halinde olan göğe yöneldi. Ona ve yere şöyle buyurdu:

“İsteyerek de olsa, istemeyerek de olsa emrime gelin!” onlar da: “Gönüllü olarak geldik.” dediler.

12 – Derken, iki gün içinde, gökleri yedi kat olarak şekillendirdi ve her bir göğe kendisine ait işi vahyetti.

Biz dünya semasını kandillerle, yıldızlarla süsledik, bozulup yıkılmaktan koruduk. İşte bu, azîz ve alîm (üstün kudret sahibi, her şeyi en mükemmel tarzda bilen) Allah'ın takdiridir.

Cenab-ı Hak kâinatı yaratmayı dileyince sonsuz kudretini izhar ederek, ölçüsü belirsiz bir enerji meydana getirdi ve o enerji zamanla yoğunlaşp gaz halini aldı ve sonra da yoğunlaşp bugünkü katı durumuna geçti. Yerküre iki jeolojik devirde oluşmuş ve sonra da oradaki kaynaklar belirlenerek, plan uyarınca dört jeolojik devirde oluşup bugünkü duruma gelmiştir. Zira âyetteki *yevm* kelimesi, başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen uzun bir devir anlamına gelmektedir (...) Gökler, yerküre ile birlikte iki uzun devirde yedi tabaka haline getirilmiştir. Çünkü hepsi gaz halinde idi. Yoğunlaşp katılaşması hep birlikte, iki devirde olmuştur. Bu âyetler müteşabih olduğundan başka yorumlar da mümkündür.

Âyette *sümme* bağlacı zaman tertibi değil, beyan tertibini ifade eder, onun için “derken” diye çevirdik.

79,30 âyeti önce gök, sonra yer; 41,12 âyeti önce yer sonra gök; 21,30 âyeti ise beraber yaratıldıklarını ifade eder gibidir. Bu durumda ortaya çıkan sorunun cevabı şöyledir: Yaratmanın başlangıcında gökler ve yer beraber iken, yerküre diğer cisimler arasında hepsinden önce yoğunlaşıp katılmış, derken Allah’ın iradesi göğe yönelerek orayı yedi sema halinde düzenlemiş, daha sonra yerkürenin düzenlenmesini gerçekleştirmiştir.

13 – Eğer yüz çevirirlerse sen şöyle de: “Ben, sizi Âd ve Semûd halklarını çarpan kasırğa gibi bir kasırğanın geleceğini bildirerek uyarıyorum.”

14 – Kendilerine önlerinden, arkalarından elçilerimiz:

“Allah’tan başkasına sakın ibadet etmeyiniz” dediklerinde onlar: “Rabbimiz olan Allah dileseydi, üstümüze melekler indirirdi, böyle olunca biz sizinle gönderilen şeylerin hepsini inkâr ettik” dediler.

15 – Âd halkına gelince: Onlar dünyada haksız ve sebepsiz yere büyüklük taslayıp,

“Kuvvet yönünden var mı bize galip gelecek?” dediler.

Halbuki kendilerini yaratan Allah’ın, o mahlûklardan daha kuvvetli olduğunu görüp anlamadılar mı?

Onlar Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı.

16 – Biz de onların üzerine, o uğursuz günlerde bir kasırğa gönderdik.

Bunu onlara dünya hayatında bir rezillik ve rüsvaylık tattırmak için yaptık.

Âhiret azabı ise daha çok rüsvay eder. Hem orada hiç kimse kendilerine yardım edemez. [69,7; 54,19]

Burada Âd halkının felakete uğradığı günler, onlar için uğursuz olarak nitelendirilmiştir. Aksi halde bu günlerde bir uğursuzluk olsaydı, başka zamanlarda, başka kimselere de uğursuzluk meydana gelirdi.

17 – Semûd halkına gelince Biz onlara da doğru yolu gösterdik; fakat onlar körlüğü hidâyete tercih ettiler.

Derken işledikleri işler sebebiyle alçaltıcı bir azap yıldırımını onları alıverdi.

18 – İman edip de Allah’a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.

19 – Gün gelir, Allah’ın düşmanları toplanıp cehenneme sevk olunmak üzere, baştan sona tutuklanırlar.

20 – Nihayet oraya ulaştıklarında kulakları, gözleri ve derileri yaptıkları işleri söyleyip kendi aleyhlerinde şahitlik ederler.

21 – Derilerine: “Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?” deyince onlar:

“Bizi söyleten, her şeyi konuşuran Allah’tır.

Zaten sizi ilkin yaratan ve sonunda da huzuruna götürüleceğiniz Rabbiniz de O’dur.”

22 – Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin, derilerinizin,

aleyhinizde şahitlik edecekleri bir günün geleceğine inanmıyor ve ondan sakınmıyordunuz,

ayrıca siz, yaptıklarınızın çoğunu, Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz.

23 – İşte Rabbiniz hakkında beslediğiniz bu kötü zandır ki sizi mahvetti de, o yüzden hüsrana uğrayanlardan oldunuz.

Bir hadis-i kudside Allah Teâla şöyle buyuruyor: “Kulum Beni nasıl bilirse, Ben ona öyle muamele ederim”

24 – Eğer sabredip dayanabilirlerse, cehennem zaten kendi yerleşme yerleridir.

Şayet özür dileyip Rab’lerini razı etmek için tekrar dünyaya dönmek isterlerse, onlara bu imkân verilmez.

25 – Biz onların yanına birtakım arkadaşlar katarız.

Bunlar, onların önlerinde ve arkalarında ne varsa yaptıkları her türlü işi süsler, cazip gösterirler.

Böylece cinlerden ve insanlardan gelmiş geçmiş toplumlar hakkında yürürlükte olan cezalandırma hükmü, onlar hakkında da gerekli olur.

Çünkü onların hepsi kendilerini hüsrana atmışlardı. [43,36-37]

26 – Bir de kâfirler dediler ki: “Şu Kur’ân okunduğunda ona kulak vermediğiniz gibi, ona karşı yaygara koparıp onun, başkaları tarafından anlaşılmasını da engelleyin.

Ancak böyle yaparak üstünlük sağlayıp onu bastırmayı umabilirsiniz.” [7,204]

27 – İşte Biz de onun için o kâfirlere dünyada şiddetli bir azap tattıracağız ve âhirette de yaptıkları o pek kötü işlere göre hak ettikleri karşılığı vereceğiz.

“Yakınları ziyaret, onlara sahip çıkma, muhtaçlara yardım, insanlara faydalı olma gibi güzel davranışlarını değil de, dünya ve âhret mutluluğunun esası olarak insanlığa hediye edilen bu Kur’ân hidâyetine düşmanlık etme ile ortaya çıkan bu en büyük suçu göz önüne alarak müstahaklarını vereceğiz” anlamına gelir.

28 – İşte Allah düşmanlarının cezası da: O ateş!

Âyetlerimizi bile bile red ve inkâr ettiklerinden ötürü onlara orada ebedî kalmak vardır.

29 – Kâfirler cehennemde: “Ey ulu Rabbimiz!” derler,

“gerek cinlerden, gerek insanlardan bizi saptıran o şeytanları bize bir gösteriver de onları ayaklarımızla çiğneyelim, aşağıların aşağısı olsunlar” [7,38; 16,88]

30 – “Rabbimiz Allah’tır” deyip sonra da istikamet üzere, doğru yolda yürüyenler yok mu,

işte onların üzerine melekler inip: “Hiç endişe etmeyin, hiç üzülmeyin ve size vâd edilen cennetle sevinin!” derler.

31-32 – Dünya hayatında da, âhirette de biz sizin dostunuzuz. Orada sizin canınızın çektiği her şey, gafur ve rahîm’den (affi, merhamet ve ihsanı bol olan Allah tarafından) bir ikram olarak sizindir.

Hem orada siz bütün istediklerinize kavuşacaksınız.

Meleklerin inmesi sırasında müminlerin onları görmeleri gerekmez. Melekler onları cesaretlendirmek, teselli etmek için gelir ve kalplerine kuvvet verirler.

33 – Allah yoluna çağıran, makbul ve güzel işler işleyen ve “Ben müslümanlardanım” diyen kimseden daha güzel söz söyleyen kim olabilir?”

Bu âyetlerin indirildiği sırada imanını açıklamak, hayatını tehlikeye atmak demektir. Hele İslâm’ı yaymağa çalışmak, kana susamışları dâvet etmek mânasına geliyordu. Âyet başta Hz. Peygamber (a.s.) olarak müezzinleri ve Allah’ın dinine hizmet eden herkesi kapsamına alır.

34 – İyilikle kötülük bir olmaz. O halde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak.

Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!

Şer, galip görüldüğü durumlarda bile, aslında zayıftır.

Zira mahiyeti icabı çökmeye mahkûmdur.

Hayır ve dürüstlük ise gönüller fetheden, bizatihi bir kuvvettir. İyilik ve kötülük açık bir tarzda karşı karşıya geldiklerinde iyiliği takdir, kötülükten nefret etmeyen az insan bulunur. Şu halde “İyilikle kötülük bir olmaz.”

Kötü davranışı affetme bir iyiliktir. Fakat aflu beraber iyilik etmekle, karşıdakinin gönlü fethedilir. Bunun pek az istisnası olabilir ki nadir, yok hükmündedir. Ama bu, öyle kolay bir iş değildir.

35 – Ama kötülüğe karşı iyilik hasleti, ancak sabredenlerin kârıdır, faziletten yana nasibi bol olanların kârıdır. {KM, Luka 19,26}

36 – Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni dürterse hemen Allah’a sığın. Çünkü O, herşeyi işitir, her şeyi mükemmel tarzda bilir. [7,199-200; 23,97-98]

Hak ile batıl mücadelesinde müminler kötülüğe karşı iyilikle cevap verdiğinde, şeytan üzüntüsünden kahrolur. Az da olsa bir yanlış davranışta bulunmalarını ister ki müminlerin lehinde düşünenleri kandırabilsin. Hatta müminler, kendilerine yapılan zulme karşılık verirken azıcık ölçüsüz davranırlarsa, “Şeytanın vesvesesinin etkisinde kalmış” sayılırlar. Müminler bu sebeple, büyük kuvvetlerini kaybederler. Çünkü yüzde yüz haklılıklarına ufak bir gölge düşürmüş, aleyhtekilere küçük bir bahane vermiş olurlar. Bu âyetin pek güzel bir tefsiri şu hadis-i şerifte yer alır:

Bir gün bir adam gelip Hz. Ebû Bekir (r.a)’a sürekli hakaret etti. Hz. Peygamber (a.s.) da, orada bulunuyordu. Adam hakaret ettikçe Hz. Ebû Bekir dinliyor, cevap vermiyordu. Hz. Peygamber (a.s.) ise tebessüm ediyordu. Nihayet Ebû Bekir dayanamayıp sert bir karşılık verince Hz. Peygamberin çehresi değişti ve oradan ayrıldı. Ebû Bekir peşinden kalkıp sebebini sorunca buyurdu ki: “Sen sükût ettiğin sürece, bir melek senin yerine cevap veriyordu. Fakat sen ağzını açınca yanına şeytan geldi. Ben şeytanın olduğu yerde bulunmam” (İmam Ahmed, Müsned)

37 – Gece gündüz, güneş, ay, hepsi O’nun âyetlerindedir.

O halde güneşe ve aya değil, onları öylece yaratana secde edin, eğer O’na ibadet ediyorsanız!

38 – Eğer kibirlenecek olurlarsa, şunu bilsinler ki Rabbinin nezdinde olan melekler, gece gündüz O’nu tenzih, tesbih ederler ve asla usanmazlar.

Bu âyet, secde âyetlerindedir.

39 – O’nun kudretinin ve hikmetinin delillerinden biri de şudur ki:

Sen yeri boynu bükük, kupkuru görürsün.

Fakat Biz üzerine su indirince yer harekete geçip kabarır.

İşte bu yere kim hayat veriyorsa ölüleri de O diriltecektir.

Çünkü O her şeye kadirdir.

40 – Âyetlerimiz konusunda, haktan sapanlar bize gizli kalmazlar.

Şimdi söyleyin bakalım: Cehenneme atılmak mı iyidir, yoksa kıyamet günü büyük duruşmaya tam bir güven içinde gelmek mi?

İstediginizi yapın, çünkü O, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

İlhad: İstikametten uzaklaşmak, asıl maksattan sapmak, dinden uzaklaşmak anlamlarına gelir.

41-42 – Kendilerine gelen bu şanı yüce dersi inkâr edenler elbette cezadan kurtulamazlar.

Halbuki o eşsiz ve pek kıymetli bir kitaptır.

Öyle bir kitaptır ki batıl ona ne önünden, ne ardından, hiç bir taraftan yol bulamaz.

(Tam hüküm ve hikmet sahibi, bütün hamdlerin ve övgülerin sahibi) o hakîm ve hamîd tarafından indirilmiştir.

43 – Sana söylenenler, senden önceki peygamberlere söylenen sözlerden başka bir şey değildir.

Senin Rabbin hem mağfîret, hem de gayet acı bir azap sahibidir.

44 – Eğer biz Kur’ân’ı yabancı bir dille gönderseydik derlerdi ki:

“Neden, onun âyetleri açıkça beyan edilmedi? Dil yabancı, muhatap arap! Olur mu böyle şey?”

De ki: “O, iman edenler için hidâyet ve şifadır.”

Ama iman etmeyenlerin kulaklarında ağırlıklar vardır. Kur’ân onlara kapalı ve karanlık gelir.

Onların, çok uzak bir yerden sesleniliyor da söyleneni hiç anlamıyorlar gibi bir halleri vardır. [26,198-199; 17,82]

Bu, kâfirlerin inatlarının tezahürlerinden biridir. Hz. Peygambere: “Senin anadilin olan Arapça ile bir şeyler söylemeni vahiy kabul etmemizi bekleme! Ama sen durup dururken “Farsça, Rumca gibi bir dille kusursuz bir beyanda bulunursan işte o zaman “Bu bir mûcizedir!” diye kabul edebiliriz” demek istiyorlar. Onlara verilen cevapta: “Biz onlar anlasınlar diye kendi dilleriyle indirdik. Eğer yabancı dilden olsaydı bu sefer de: “Ne tuhaf! Arap olana yabancı dille hitap ediliyor!” Yani şöyle demek isteyeceklerdi: “Gelin de görün: Araplara gönderilen peygamber yabancı dil konuşuyor. Ne kendisinin, ne de halkının bilmediği dille onlara hitap etmesi hiç akıl kârı mıdır?”

45 – Gerçekten Biz Mûsâ’ya da kitap vermiştik de Kur’ân hakkında bunlar ihtilaf ettiği gibi, onun hakkında da ihtilaf edilmişti.

Eğer Rabbinden haklarındaki azabı erteleme ve hükmü kıyamete bırakma şeklinde daha önce bir hüküm verilmiş olmasaydı, onların işleri bitmişti bile.

Bu gerçeğe rağmen onlar hâla bundan derin bir şüphe içindedirler.

46 – Kim makbul güzel işler yaparsa kendi lehine, kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir.

Rabbin kullarına asla zulmetmez.

47 – Kıyamet vaktini bilmek O’na aittir.

O'nun bilgisi ve izni olmaksızın, ne bir meyve tomurcuğundan çıkabilir, ne her hangi bir dişi hamile kalabilir, ne hâmile olan biri yavrusunu doğurabilir.

Gün gelir: “Neredeymiş Bana ortak saydığımız putlar?” diye nida eder de, müşrikler: “İçimizden buna şahitlik edecek bir tek kişi bile olmadığını Sana arzederiz!” derler. [7,187; 79,44; 6,59; 13,8; 35,11]

İnsanların çoğunu etkisi altına alan bir yanlışlık da kendisi için en önemli işi bırakıp daha tâli işlerle meşgul olmasıdır. 47-48. âyetler, kıyametin zamanını soranların dikkatlerini, kendilerinin verecekleri hesaba çekmektedir. Bir gün Peygamber Efendimiz (a.s.)'a yolda rastlayan biri: “Kıyamet ne zaman?” diye sorunca: “Ey Allah'ın kulu! Sen kıyamet için ne hazırladın?” diye cevap vererek aynı noktaya dikkat çekmiştir.

48 – Böylece daha önce ibadet ettikleri putlar kendilerini terk eder, müşrikler de kaçacak yer kalmadığını anlarlar.

49 – İnsan mal mülk istemekten usanmaz, ama kendisine maddî sıkıntı dokununca hemen ye'se düşer, ümitsiz olur. [96,6-7; 10,12]

50 – Kendisine uğrayan bir sıkıntıdan sonra, tarafımızdan ona nimet tattırırsak:

“Bu benim hakkımdı zaten,

Kıyametin geleceğini de pek zannetmem.

Ama olur da, müminlerin dediği gibi, Rabbimin huzuruna götürülecek olsam bile,

O'nun yanında en güzel ne varsa o da benim olur, hiç tereddüdünüz olmasın!” der.

Biz elbette o kâfirlere, dünyada yapmış oldukları her şeyi tek tek bildireceğiz ve onlara şiddetli bir azap tattıracağız.

51 – Biz insana nimet verdiğimizde o, şükürden yüz çevirir, başını alır uzaklaşır.

Fakat kendisine sıkıntı dokununca, bir de bakarsın uzun uzun yalvarır durur. [17,83; 11,9]

52 – Artık söyleyin bakalım: Eğer bu Kur'ân Allah tarafından gönderilmiş de, siz bunu red ve inkâr etmişseniz,

o takdirde haktan iyice uzaklaşmış olan sizlerden daha sapık kim olabilir?

53 – Evet, Biz ileride onlara delillerimizi gerek dış dünyada, gerek kendi öz varlıklarında göstereceğiz; ta ki Kur'ân'ın, Allah tarafından gelen gerçeğin ta kendisi olduğu onlar tarafından da iyice anlaşılacak.

Rabbinin her şeye şahid olması yetmez mi? [4,166]

Âyetlerin gösterilmesi başlıca şu iki şekilde açıklanır: 1. Kur'ân'ın dâvetinin kısa zamanda dünyada yayılması. 2. Allah'ın insanlara yeryüzünde ve gökte, Kendi varlığına ve birliğine dair delilleri göstermesi. Kur'ân'da bildirdiği birçok hakikatin insanların yaptıkları bilimsel keşiflerle iyice anlaşılabilir, Kur'ân'ın Allah katından geldiğini anlamaları.

54 – Ama dikkat edin ki onlar Rab'lerine kavuşma hususunda şüphe içindedirler.

İyi bilin ki O, her şeyi ilmi ve kudreti ile kuşatmıştır.

42 – ŞÛRÂ SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 53 âyettir. Adını, 38. âyette geçen ve toplum yönetiminde pek önemli olan şûrâ kavramından almıştır. Bu sûrenin hedefi, bütün hak peygamberlerin İslâm dinini tebliğ ettiklerini bildirmek ve bu dinin karşısına çıkanları uyarmaktır. Müminleri ise cennetle müjdelemektir. Sûre Kur'ân vahyine işaret ederek başladığı gibi, yine aynı konu hakkında tafsilat vererek sona ermektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-2 – Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf.

3 – (O üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) azîz ve hakîm olan Allah, böylece sana da, senden önceki resullere de buyruklarını vahyeder.

Vahy: Asıl muhatabı dışında kimsenin anlayamayacağı derecede mesela, bir elektrik akımının geçmesi gibi gizli ve hızlı işaretle bildirme anlamındadır.

4 – Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. O, yüceler yücesidir, pek büyüktür.

5 – Öyle ki neredeyse gökler üstlerinden yarılabacaklar.

Melekler Rab'lerini överek tenzih ve takdis eder ve yerde bulunanlar için mağfiret dilerler.

İyi bilin ki, gafur ve rahîm O'dur (affi, merhamet ve ihsanı pek boldur). [40,7]

Allah engin merhametiyle yoldan çıkmış, isyankâr, Kendisini bile inkâr eden müşriklere yıllarca mühlet verir, rızıklarını vermeye devam eder. O kadar ki onlar neredeyse bu dünyanın bir sahibi olmadığını zannetmeye bile giderler.

6 – Allah'tan başka bir takım hâmiler (veliler) edinenlere gelince, Allah onları daima gözetleyip kontrol etmektedir, sen onlar üzerinde yönetici değilsin.

Kur'ân-ı Kerimde velî kelimesi hamî, koruyucu, idareci, ilah, dost, yardımcı gibi anlamlarda kullanılmıştır. a- Bir şahıs, başkasının koyduğu kanunlara ve hükümlere uyarırsa onu veli edinmiş sayılır [4,119; 7,30] b- Bir şahıs, birinin yol gösterdiğine inanıp, öbür yolların yanlışlığını düşünürse onu veli edinmiştir [2,257; 17,97] c- Bir kimse, kötülüklerini gözardı ederek, bir başkasının âhirette kendisini kurtaracağına inanırsa onu veli edinmiş olur. [6,51; 29,22] d- Bir şahsın, kendisine mal ve evlat vereceğine ve diğer ihtiyaçlarını gidereceğine inanırsa onu veli edinmiştir [11,20; 13,16].

7 – Böylece sana Arapça bir Kur'ân vahyettik ki sen Anakent olan Mekke ile bütün etrafını uyarıp irşad edesin ve gerçekleşeceğinde hiç şüphe olmayan mahşer günündeki büyük buluşmayı haber veresin.

O ne müthiş manzara: Bir kısım cennette... bir kısım cehennemde! [64,9; 11,103-105]

8 – Eğer Allah dileseydi bütün insanları, aynı dine bağlı, tek ümmet yapardı.

Ama O, insanların hak etmelerine göre dilediği kimseyi rahmetine dahil eder, Zalimlerin ise ne hâmleri, ne de yardımcıları vardır.

9 – Gerçek bu iken, bilakis onlar Allah'tan başka birtakım hâmler edindiler. Olacak iş midir bu! Hâmi ancak Allah'tır, ölüleri diriltecek de O'dur ve O her şeye kadirdir.

10 – Hangi hususta ihtilaf ederseniz bilin ki O'nun hükmü, Allah'a aittir. İşte Rabbim olan Allah budur.

Ben de yalnız O'na dayanır ve güvenir, O'na yönelip gönül veririm. [4,59]

11 – O gökleri ve yeri yoktan yaratandır.

Size kendi nefislerinizden eşler yarattığı gibi davarlara da eşler yarattı. O, bu düzen içinde sizi üretiyor.

Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O, her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

Bu âyet, Allah'ın sıfatları konusunda muhkem bir âyettir. Aynı konuda bir çok müteşabih âyet de vardır. Zira Kur'ân-ı Kerîm'in üslubuna müşahhas anlatım metodu hâkimdir. Müteşabih âyetlerin zahirleri ilk anda, Allah'ın bazı sıfat, isim ve fiillerini yaratıklardaki kavramlarla ifade ettiğinden, bir benzerlik hatıra gelebilir. İşte bu benzetmeyi gidermek için o müteşabih âyetler bu gibi muhkem âyetlerin ışığında incelenir. Böylece Allah'ın zat, sıfat ve fiillerinde hiçbir yaratığa benzemediği kesinlikle anlaşılır.

12 – Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nun yanındadır.

Dilediğinin nasibini bollıştırır, dilediği kimsenin nasibini daraltır. Çünkü O, her şeyi bildiği gibi her duruma en uygun olanı da bilir.

13 – O, “Dini doğru anlayıp hükümlerini uygulayın ve o hususta tefrikaya düşmeyin” diye, din esasları olarak Nuh’a emrettiğini, hem sana vahyettiğimizi, keza İbrâhim’e, Mûsâ’ya, İsâ’ya emrettiğimizi sizin için de din kıldı.

Senin insanları dâvet ettiğin esaslar, müşriklere çok ağır gelmektedir.

Halbuki Allah dilediği kullarını bu din için seçer ve gönülden Kendine yöneleni ona hidâyet eder. [33,7; 5,48]

14 – Geçmiş ümmetler, ancak kendilerine buna (tefrikanın haram olduğuna) dair bilgi ulaştıktan sonra, sırf aralarındaki ihtiras ve haset yüzünden, bölündüler.

Daha önce Rabbin tarafından yürürlüğe konulan vaad, yani cezayı belirli süreye, kıyamete kadar erteleme sözü olmasaydı, onların işleri çoktan bitmişti bile!

Ehl-i kitaptan sonra kitaba vâris kılınanlar (Mekke halkı) onun hakkında derin bir şüphe içindedirler.

15 – Onun için sen durma, hakka dâvet et ve sana emredildiği tarzda dosdoğru ol, sakın onların keyiflerine uyma ve şöyle de:

“Allah hangi kitabı indirmişse ben ona inandım.

Hem bana, aranızda adaletle hükmetmem emri verildi.

Allah bizim de, sizin de Rabbinizdir.

Bizim işlerimizin sorumluluğu bize, sizinkilerininki ise size aittir.

Bizimle sizin aranızda bir tartışma sebebi yoktur.

Allah hepimizi bir araya toplayacaktır.

Hepimiz de O’nun huzuruna götürüleceğiz.” [10,41]

16 – İnsanların çoğu dine dâveti kabul edip girdikten sonra, Allah’ın dini hakkında hâlâ, ileri geri tartışanların itirazları, Rab’leri yanında boştur.

Onlara büyük bir gazap ve şiddetli bir azap vardır.

İtirazları boştur; zira ne naklî, ne aklî; ne teorik ne pratik hiçbir tutamakları yoktur. İlmî ve amelî açıdan güzelliği ve haklılığı ortada olan hak ve istikamet karşısında yapılan münakaşa, sırf bir haksızlık ilanından ibaret kalır.

17 – Allah hakkı bildirip ikame etmek için kitabı ve adalet ölçüsünü indirmiştir.

Hep gerçeği bildiren o kitabın bildirdiği kıyamet, ne bilirsin, belki de yakın olabilir? [57,25; 55,7-9]

Bu âyet Kur’ân, kâinat mizanı (dengesi) ve kıyamet arasında tam bir irtibat bulunduğunu gösterir. Kur’ân dünya dengesini en güzel şekilde kurmayı öğreten bir kitaptır. Hayatın gidişatını iyi inceleyen kimse, dünyanın da bir sonu olup ebedî

bir hayatın başlamasını bildiren kıyametin geleceğini anlar. Fakat inanmayan kâfirler acele gelmesini isterken, müminler sabırla, tayin edilen vakti gözler, hatta onun dehşetinden endişe ederler.

18 – Kıyamet saatinin gelmesini acele ile isteyenler, ona inanmayanlardır.

Müminler ise O'nun gerçekten vaki olacağını bilir ve ondan kaçınırlar.

Kıyamet hakkında münakaşa edenler, haktan ve gerçekten çok uzak, derin bir sapıklık içindedirler.

19 – Allah kullarına büyük lütuf sahibidir.

Dilediği her kulunu, bir türlü rızıklandırır. O, pek kuvvetlidir, üstün kudret sahibidir.[11,6]

20 – Kim âhiret mahsülü isterse, onun ürünlerini fazla fazla artırırız.

Kim de sırf dünya menfaati isterse ona da ondan veririz, ama âhirette onun hiç nasibi olmaz. [17,21; 2,201]

21 – Yoksa Yüce Allah'ın izin vermediği birtakım şeyleri kendilerine din diye kabul ettirmek isteyen putları mı var?

Şayet Allah'ın cezayı ertelemeye dair hükmü olmasaydı işleri çoktan bitirilmişti.

Zalimlere elbette gayet acı bir azap vardır.

22 – Büyük duruşma günü zalimlerin, kendi yaptıkları işlerden bucak bucak uzak durup, korkudan titrediklerini görürsün.

Halbuki çare yok, onların cezası tepelerinin üstünde durmaktadır.

İman edip makbul işler işleyenler ise, cennet bahçelerindedirler.

Rab'leri yanında, cennette, istedikleri ne varsa kendilerine verilecektir.

İşte bu da pek büyük bir lütuftur.

23 – İşte bu, Allah'ın iman edip makbul ve güzel işler yapan kullarına verdiği mutluluk müjdesidir. De ki: Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.

İşte kim böyle bir sevgi olsun, başka iyi işler olsun gerçekleştirirse, Biz de onun o iyiliğinin sevap ve mükâfatını kat kat artırırız. Çünkü Allah gafurdur, şekûrdur (çok affedicidir, kullarının az işlerini fazlasıyla ödüllendirir). [4,40]

Buradaki akrabalık sevgisi şu şekillerde olabilir: 1. Hz. Peygambere (a.s.) şöyle demesi emrediliyor: “Sizden hiçbir ücret istemiyorum, sadece size olan akrabalığım sebebiyle, bu yakınlığın hukukunu gözetmenizi, bundan ötürü, bana bir sevgi göstermenizi temenni ediyorum.” 2. “Sizden sadece benim en yakın akrabalarım (Ali, Fâtıma ve evlatlarına) sevgi beslemenizi istiyorum.” 3. Allah'a

güzel davranışlarla yaklaşmayı arzu etmenizi istiyorum.” Bu son mâna hem daha genel, hem de âyetin öncesine ve sonrasına daha uygundur.

24 – Yoksa senin hakkında: “Allah adına yalan uydurdu”mu diyorlar? (Bunun gerçeğe hiçbir ilgisi olamaz. Zira buna ancak kalbi mühürlü bazı beyinsizler cür’et edebilir).

Halbuki Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah batılı imha eder, hakkı ise indirdiği kitapla kuvvetlendirir. Gerçekten O, kalblerin içinde ne varsa bilir. [69,40-47]

25 – O’dur ki kullarının tövbesini kabul eder, günahlarını affeder. Hem sizin bütün yaptıklarınızı da bilir.

26 – Hem iman edip makbul ve güzel işler yapanların dualarına karşılık verir, hatta lütuf ve ihsanından onların ödülleri artırır. Kâfirlere ise şiddetli bir azap vardır.

27 – Eğer Allah kullarına rızık ve imkânları bol bol yaysaydı, onlar dünyada azarlardı.

Lâkin O, bu imkânları dilediği bir ölçüye göre indirir. Çünkü O kullarından haberdar olup onların bütün yaptıklarını ve yapacaklarını görmektedir.

Toplumun bütün fertlerini üretimde olduğu gibi tüketimde de eşit hale getirme hayali peşinde koşmanın tutunduğu, 2. dünya savaşı sonrası Avrupasında dini inkâr eden J.P. Sartre, kendisi gibi münkir bir Sovyet yazarının şu tesbitini, benimseyerek nakletmiştir. Bu âyet-i kerimenin ihtiva ettiği gerçeğe, en aykırı bir tarafın tesbiti olması itibariyle onu nakletmekte fayda görüyorum: “Refah, herkese şamil olunca, işte o zaman insanlığın trajedisi, yani sonu başlayacaktır” (H. Rousseau, *Les Religions*, s. 9-10.) Demek ki, Allah’ın bu dünyayı ve insanlığı yönetmesinin hikmetli ve pek isabetli olduğunu, gerçeği görmesini bilen herkes ikrar etmek zorundadır.

28 – O’dur ki insanlar artık ümitlerini kestikten sonra yağmur indirir, rahmetini her tarafa yayar. O, gerçek dost ve hâmidir, bütün övgülere ve hamdlere lâyıktır.

29 – Göklerin ve yerin yaratılması ve oralarda bütün canlıları yaratıp üretmesi, O’nun kudretinin ve hikmetinin delillerindendir. O elbette dilediği zaman onları mahşerde toplamaya da kadirdir.

30 – Başınıza gelen her musîbet, işlediğiniz günahlar (ihmal ve kusurlarınız) sebebiyledir, hatta Allah günahlarınızın çoğunu da affeder. [35,45; 4,79]

Bu hitap günahkârlardır. Fakat gösterecekleri sabır sayesinde yüksek derecelere ulaştırılmak gibi sebeplerle, günahkâr olmayanların başlarına gelen musîbetler de yok değildir.

Müminlere gelen sıkıntılar, onlar için keffarettir. Allah'ın dinine hizmet için çalışan kimsenin çektiği sıkıntılar ise, onun sadece günahlarına keffaret olmakla kalmayıp aynı zamanda Allah katındaki derecesinin de yükselmesine vesiledir. Dolayısıyla öyle bir zatın, günahlarının cezasını ödediğini düşünmek çok yanlıştır.

31 – Siz, kaçmakla Allah'ın cezasından kendinizi kurtaramazsınız. Sizin Allah'tan başka ne haminiz, ne de yardımcınız vardır.

32-35 – Denizlerde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun kudretinin ve hikmetinin delillerindendir. Eğer O dilerse rüzgârı durdurur, gemiler de denizin üstünde durakalır. Elbette bunda sabrı ve şükrü bol olanlar için alacak ibretler vardır.

Yahut işledikleri günahlar sebebiyle o gemileri batırır, günahların birçoğunu da affeder.

Böyle yapmasının bir sebebi de, âyetlerimiz hakkında tartışanların kaçacak bir yerleri olmadığını onlara bildirmektir.

Kureyşliler ticaret amacıyla Hind okyanusuna, Afrika'nın sahil ülkelerine gemilerle yolculuk yapıyor, Kızıl Deniz'den geçiyorlardı.

36 – Size verilen ne varsa hep dünya hayatının geçici metâdır. Allah'ın yanında, âhirette olan nimetler ise iman edenler ve Rab'lerine güvenenler için hem daha değerli, hem de devamlıdır.

37 – Onlar öyle kimselerdir ki büyük günahlardan ve hayasız çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman öfkelerini yutar, karşıdakinin kusurlarını affederler. [3,134]

38 – Onlar öyle kimselerdir ki Rab'lerinin çağrısına kulak verip, namazı hakkıyla ifa ederler.

İşlerini istişare ile yürütürler, kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan hayırlı işlerde sarf ederler [3,159]

İstişare şunlardan dolayı gereklidir: 1. Eğer bir mesele iki veya daha fazla kişiyi ilgilendirdiği halde, o konuda bir kişi karar verirse, diğerlerine haksızlık edilmiş olur. 2. Müşterek işlerde bir kimse tek başına karar vermek istiyorsa bu, ya kendi çıkarını gözetmesinden, ya da kendisini öbür kişilerden üstün görmesinden ileri gelir. Her iki durum da geçerli olamaz. 3. Müşterek işler hakkında karar vermek büyük sorumluluktur. Âhirette hesap vereceğine inanan hiç kimse, bu yükü tek başına yüklenmemelidir.

Hz. Peygamber (a.s.) ashabı ile istişare ettiği gibi, ondan sonra ashab da bunu yapmıştır. Mesela: halife seçimi, mürtedlerle savaş, şarap içenlere verilecek ceza, Irak arazisinin durumu gibi birçok konuda müşavere yapmışlardır.

39 – Onlar o kimselerdir ki zulme mâruz kaldıklarında yardımlaşıp haklarını alırlar. {KM, Çıkış 32,26-29; Luka 19,27}

40 – Ama unutmayın ki haksızlığın karşılığı, yapılan haksızlık kadar olabilir, fazlası helâl olmaz.

Bununla beraber kim affeder, haksızlık edenle arasını düzeltirse onun da mükâfatı artık Allah’a yaraşan tarzda olur.

Şu kesindir ki Allah zalimleri sevmez. [2,194; 16,126]

41 – Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, bunlara hiç bir sorumluluk yoktur.

42 – Sorumlu olanlar, ancak insanlara zulmedenler ve ülkede haksız yere başkalarının hukukuna saldıranlardır.

İşte böylelerinin hakkı gayet acı bir azaptır.

43 – Her kim dişini sıkarak sabr eder ve kusurları affederse, işte onun bu hareketi, ancak büyüklere yaraşan örnek alınacak davranışlardandır.

44 – Allah kimi şaşırtırsa, artık ondan sonra kendisini koruyacak hiçbir hâmi bulunamaz.

O zalimlerin azabı görünce, imanlı itaatli kul olmak için “Acaba geri dönme imkânı var mıdır?” dediklerini görürsün. [18,17; 6,27-28]

45 – Onları uğradıkları zilletten dolayı boyunları bükük, yürekleri titrer vaziyette cehennem önüne getirildiklerinde, korkudan, sadece göz ucuyla ateşe baktıklarını fark edersin.

Müminler ise (bu manzara karşısında): “En büyük kayba uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini kıyamet gününde hüsrana sürükleyenlerdir.” derler.

İyi bilin ki zalimler devamlı bir azap içindedirler.

46 – Kendilerine, Allah’tan başka yardım edecek dostları da yoktur artık.

Allah kimi şaşırtırsa artık onun için hiçbir kurtuluş yolu yoktur.

47 – Allah tarafından gelecek ve geri çevrilmesi mümkün olmayacak olan gün gelmeden önce

Rabbinizin çağrısını kabul edip O’na dönün.

Yoksa o gün ne sığınacak bir delik bulabilirsiniz, ne de yaptıklarınızı inkâra bir çare! [75,10-12]

Âyetin son cümlesi şu anlamlara gelebilir: 1. Yaptığımız kötülükleri inkâr edemeyeceksiniz. 2. Kimlik değiştirmek sûretiyle ortadan kaybolamazsınız. 3.

Karşısında bulunduğunuz şeye kıyamayacaksınız. 4. Bu durumdan kendinizi kurtarmanıza imkân yoktur.

48 – Eğer bu çağrıya sırtlarını dönerlerse, hoş biz de seni üzerlerine bekçi göndermedik ya!

Senin görevin sadece tebliğdir.

Biz insana tarafımızdan bir nimet tattırırsak o ferahlar, şımarır.

Ama başlarına, yine kendi işledikleri hatalar sebebiyle bir sıkıntı gelirse insan hemen nankörleşir. [2,272; 13,40]

49-50 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır. O dilediğini yaratır.

Dilediğine kız evlat, dilediğine erkek evlat verir, yahut kızlı oğlanlı olarak her iki cinsten karma yapar.

Dilediğini de kısır bırakır.

O her şeyi mükemmel bilir, dilediği her şeye kadirdir.

51 – Allah bir insana ancak vahiy yoluyla veya bir perde arkasından hitab eder, yahut ona Kendi izniyle dilediğini vahyedecek bir elçi gönderir.

Çünkü O yüceler yücesidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

52 – İşte böylece sana da emrimizden bir rûh vahyettik. Halbuki sen daha önce kitap nedir, iman nedir bilmezdin.

Lâkin Biz onu, kullarımızdan dilediklerimize doğru yolu gösteren bir nûr kıldık.

Sen gerçekten insanlara doğru yolu gösterirsin. [41,44; 4,174]

53 – Yani göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'ın yolunu gösterirsin.

İyi bilin ki bütün işler eninde sonunda Allah'a döner, (kararlar O'ndan çıkar.)

43 – ZUHRUF SÛRESİ

Mekkî olup, âyet sayısı 89'dur. *Zuhruf*: “altın, mücevher” demektir. 35. âyette geçtiğinden, sûreye bu isim verilmiştir. Hedefi tevhid, risalet ve ölümden sonra dirilip hesap verme gerçeklerini hatırlatmaktır. Cahiliye devrindeki garip inanç ve uygulamaları da (meselâ kız evlat istememe, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia etme gibi) reddeder. Cahiliye arapları başta olarak şirke düşen insanları şirkten vazgeçirmek için Hz. İbrâhim'in dininin gerçek yüzünü ortaya koyar. Sonra

Hz. Mûsâ'nın tebliğ ve hizmetine geçilir. Sûre inananların ve kâfirlerin âhiretteki âkıbetlerini anlatarak sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ. Mîm

2 – Açık olan ve gerçekleri açıklayan bu kitaba yemin olsun.

3 – Biz düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. [26,195]

4 – O, Bizim nezdimizdeki ana kitapta saklı olup çok yücedir, hikmet doludur. [56,77-80; 80,11-16]

Ümmü'l-kitab: bütün peygamberlere gönderilen ilahî mesajın, kendisinden alındığı asıl, ana kitap demektir. Levh-i Mahfuz olarak tefsir edilir.

5 – Siz haddi aşan bir topluluksunuz diye bu hakikatli mesajla sizi uyarmaktan vaz mı geçeceğiz? Bu mümkün değil!

Burada, Hz. Peygamber (a.s.)'ın risaletinin başlangıcından, bu sûrenin indirildiği yaklaşık on yıllık bir sürecin sonuna kadarki dönemin, bir cümlede özetlendiğini görüyoruz. Toplumlarda yerleşmiş nice bozuklukları düzelter, hastalıklarını, şefkatle tedavi eden, onları daldıkları bataklıktan kurtaran; cehalet, zulüm ve karanlıktan aydınlığa çıkararak peygamberlerini öldürmeye teşebbüs edecek kadar vahşilikte ileri giden o zalimlere böyle hitab ediliyor. Allah Teâla onlara şunu demek istiyor: “Sizi bu halde bırakmak Benim rahmet ve keremimle bağdaşmaz. Ne kadar serkeşlik etseniz de Ben sizi boğulmaya, helâk olmaya terketmem. Allah insanlardan vazgeçmez.”

6 – Daha önce gelip geçmiş nesillere nice elçiler gönderdik!

7 – Onlara hiçbir nebî gelmedi ki onunla alay etmiş olmasınlar.

8 – Biz bunlardan, (senin Mekkeli muhataplarından) daha kuvvetli olan toplumlar helâk ettik. Nitekim öncekilerin kıssaları geçmiştir. [40,82; 43,56; 40,85; 33,62]

9 – Onlara: “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorarsan, mutlaka: “Onları o azîz ve hakîm (O mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi) yarattı.” derler.

10 – O Yaratıcıdır ki yeryüzünü sizin için beşik gibi yapmış ve yol bulmanız için yerden yollar ve geçitler var etmiştir.

Başka yerlerde, yer hakkında *fıraş* denilirken burada *mehd* (beşik) denilmiştir. Böylece beşiğinde rahat eden bebek gibi, yeryüzünün insanlar için döşendiği anlatılmıştır. Oysa gerçekte yerküre, en hızlı bir uçaktan daha fazla bir hızla uzayda dönmektedir. İçindeki sıcaklık, madenleri ve taşları bile eritecek güçtedir. Nitekim bazan volkanik püskürmeler de bunu hatırlatmaktadır. Allah böylesine

büyük bir varlığı, kapsadığı bitmek tükenmek bilmez imkânlarıyla, insanlığın emrine vermekteki nimetlerini hatırlatmak istiyor.

11 – Gökten, bir ölçüye göre su indiren de O'dur.

Biz onunla ölü bir ülkeye hayat veririz.

İşte siz de mezarlarınızdan öyle çıkarılacaksınız.

12 – Bütün çiftleri yaratan, denizde gemilerden, karada davarlardan sizin için binekler yapan da O'dur.

Âyetteki *ezvac* kelimesinden sadece kadın ve erkekler kastedilmez. Allah diğer mahlûkları da çift yaratmıştır. Mesela elektriğin, pozitif ve negatif kutuplarının bir araya gelmesiyle sayısız cihazlar yapılmıştır.

13-14 – Ta ki onların üstüne binerken Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve şöyle diyebilirsiniz:

“Bunları bizim hizmetimize veren Allah yüceler yücesidir, her türlü eksiklikten münezzehtir.

O lütfetmeseydi biz buna güç yetiremezdik.

Muhakkak ki biz sonunda Rabimize döneceğiz.”

Hz. Peygamber sefere çıkarken bineğine bindiğinde, “*Bismillah*” deyip atın üzengisine bastıktan sonra bu âyeti okuyarak üç defa *el-Hamdülillah*, sonra üç defa *Allahu ekber* derdi. Sonra bu âyetlerde bildirilen: “*Sübhanellezî sehhare lena...*” duasını okurdu.

15 – Öyle iken, müşrikler tuttular kullarından bir kısmını O'nun cüz'ü (parçası) saydılar. Gerçekten insan çok nankördür.

16 – Ne o, yoksa O, yaratıklarından, aklınız sıra kızları Kendisi evlat edindi de, o değerli oğulları size mi ikram etti?

Burada müşriklerin şiddetli çelişkileri vurgulanır: Onlar kız evlatlarını, hiç adam yerine koymuyor, hatta “kızın oldu” denilince kaçacak yer arıyorlardı. Kendileri erkek çocuk isterken, hoşlanmayıp hakir gördükleri kız çocuklarını Allah'a mal ediyor. “Onun kızları” olduğunu iddia ediyorlardı. Kur'ân kız çocuklarını hakir gördüğünden değil, onların kendi kendileriyle çelişkiye düştüklerini ortaya koymak için bu ifadeleri naklediyor.

17 – O müşriklerden her biri, Rahman'a yakıştırdığı kız evladı dünyaya geldiği haberini alınca,

birden yüzü mosmor kesilir, kederinden yutkunur durur.

18 – Onlar süs içinde yetişen ve tartışmada meramını kuvvetle anlatamayan kızları mı Allah'a isnad ediyorlar?

19 – Rahman'ın kulları olan melaikeyi de dışı saydılar.

Ne o! Onların yaratıldıkları sırada hazır mı bulundular?

Onların bu iddiaları yazılacak ve bundan ötürü onlar sorguya çekileceklerdir.

20 – Bir de dediler ki: “Eğer Rahman dileyseydi, biz onlara tapmazdık.”

Aslında onların ciddi bir bilgileri yoktur. Onlar sırf kafadan atıyorlar.

21 – Yoksa Bizim onlara daha önce verdiğimiz bir kitap varmış da onlar buna mı sarılıyorlar?

22 – Hayır! Ne bilgileri var, ne kitapları! Sadece şöyle derler:

“Biz babalarımızı bir dine bağlanmış gördük. Biz de onların izlerinden gidiyoruz.”

23 – İşte böylece senden önce, uyarıcı bir elçi gönderdiğimiz hiçbir şehir yoktur ki oraların varlıklı kişileri:

“Biz babalarımızı bir dine bağlanmış gördük. Biz de onların izlerine uyduk” demiş olmasınlar. [11,38; 17,16]

Varlıklı kişilerin hak dine karşı çıkmaları şundandır: 1. Bunlar mal mülk ile o derecede meşguldürler ki hak-batıl mücadelesine fikir yormazlar. Zihnen ve bedenen tembelleşmişlerdir. Kurulu düzen dışında bir şey düşünmezler. 2. Mevcut sistem sayesinde zenginleştiklerinden o düzenin devamını isterler.

24 – Peygamber onlara: “Peki, size babalarınızın bağlandığı dinden daha doğrusunu getirmişsem, yine de sürüp gidecek misiniz?” deyince onlar: “Şunu bilin ki,” dediler, “biz, sizinle gönderilen mesajı reddediyoruz.”

25 – Bunun üzerine Biz de onlardan müminlerin intikamını aldık. İşte bak peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl oldu gör!”

26-27 – Bir vakit İbrâhim babasına ve halkına şöyle dedi:

“Bilin ki ben sizin taptıklarınızla her türlü ilişkî kestim. Ben ancak beni yaratana ibadet ederim. O bana yol gösterecektir.”

28 – O, bu sözü hakka dönsünler diye, gelecek nesillere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı.

Hiz. İbrâhim (a.s.)’ın neslinde bu miras devam edegelmişti. Hiz. Peygamber (a.s.)’ın risaletinden önce Mekke’de “hanifler” diye bilinen ve Hiz. İbrâhim’in inancına, bildikleri kadarıyla bağlı olan insanlar vardı.

29 – Doğrusu, Ben bunları da, babalarını da kendilerine hakikat ve onu açıklayan peygamber gelinceye kadar yaşattım.

30-31 – Ama bu gerçek kendilerine gelince: “Bu sihirdir, biz bunu kabul etmeyiz” dediler ve eklediler: “Bu Kur’ân, bu iki şehirden büyük bir adama indirilseydi ya!”

İki şehir ile, Mekke ile Taif'i kastediyorlardı.

32 – Senin Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar?

Halbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında taksim eden, bir kısmının diğer kısmını çalıştırması için, kiminin derecesini kimine üstün kılan Biziz.

Senin Rabbinin rahmeti ise, onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.

Dünyada rızıklar, rızık vesileleri, içtimaî hayatın teşkilatlanması, geçimlerin takdir edilmesi âciz insanlara bırakılsa elbette dünya hayatı altüst olurdu. İnsanlar dünya hayatını bile tanzimden âciz iken, nerede kaldı ki nübüvvet meselelerini, nebî olmaya kimin lâayık olduğu gibi meseleleri bilebilsinler?

33-35 – Eğer, bütün insanların dinsizliğe imrenecek bir tek ümmet haline gelme mahzuru olmasaydı,

Rahman'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri, evlerinin kapılarını, üzerine kurulacakları koltukları hep gümüştten yapardık.

Onları altına, mücevhere boğardık.

Fakat bütün bunlar dünya hayatının geçici metâından ibarettir.

Âhîret ise Rabbinin nezdinde Allah'a karşı gelmekten sakınanlara mahsustur.

36 – Kim Rahmanın hikmetlerle dolu ders olarak gönderdiği Kur'ân'ı göz ardı ederse,

Biz de ona bir şeytan sardırırız; artık o, ona arkadaş olur. [4,115; 61,5; 41,25]

37 – Bu şeytanlar onları yoldan çıkarırlar,

ama onlar kendilerinin hâla doğru yolda olduklarını sanırlar.

38 – Ta ki huzurumuza gelinceye kadar böyle devam eder.

Huzurumuza çıktığında arkadaşına:

“Keşke seninle aramız doğu ile batı arası kadar uzak olsaydı!

Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın!” der.

39 – Allah buyurur: “Bu temenniniz bugün size hiçbir fayda vermez.

Çünkü hayat boyunca, birlikte zulmettiniz.

Burada da azabı birlikte çekeceksiniz.”

40 – Sen sağırlara söz işittirebilir, körleri doğru yolda yürütebilir, besbelli sapıklıkta olanları hidâyete erdirebilir misin?

41-42 – Ey Resulüm! Biz seni vefat ettirip yanımıza alsak da,

yine onlardan müminlerin intikamını alırız.

Yahut onlara vâd ettiğimiz azabı, sana sağlığında gösteririz.

Çünkü onlara karşı Biz her zaman güçlüyüz.

43 – O halde sen sana vahyedilen buyruklara sımsıkı sarıl, muhakkak ki sen dosdoğru yoldasın.

44 – Bu Kur’ân hem sana, hem milletine güzel bir namdır, şereftir.

İleride ondan dolayı sorguya çekileceksiniz.

45 – Senden önce gönderdiğimiz elçilere sor bakalım:

Biz, hiç Rahman’dan başka tapılacak tanrılar kabul etmiş miyiz?

Asla! Bütün resuller tevhidi titizlikle uygulamışlardır.

Resullerden maksat onlara verilen kutsal kitaplardır. Bu âyet bütün peygamberlerin halis tevhidi anlattıklarına delildir.

46 – Nitekim onlardan Mûsâ’yı, delillerimiz ve mûcizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen yetkililerine gönderdik.

O da onlara: “Ben Rabbülâlemin’in size elçisiyim” dedi.

Hiz. Mûsâ’nın zikredilmesi, Mekke müşriklerine şunları düşündürmek içindir: 1. Peygamber tebliğine mazhar olan toplum lütfâ nail olmuştur. Ama bunun değerini bilmezse, Firavun gibi helâk olacaktır. 2. Firavun Hiz. Mûsâ’yı küçümsediği gibi siz de Hiz. Muhammed’i küçümsüyorsunuz. Fakat asıl büyüklük ve küçüklük, Allah nezdinde olan ölçülere göredir.

47 – O, delillerimizle onlara gidince onlar alay edip gülmeye koyuldular.

48 – Onlara hep birbirinden büyük mûcizeler gösterdik. Belki dönüş yaparlar diye azaplarla sarstık.

Hiz. Mûsâ (a.s.)’ın gösterdiği mûcizelerden burada kastedilenler: 1. Büyücülerin yenilip müslüman olmaları. 2. Hiz. Mûsâ’nın duası üzerine kıtlık olması ve Firavun’un bile Hiz. Mûsâ’dan dua rica etmesi ve onun da bunu kabul etmesi. 3. Hiz. Mûsâ’nın haber verdiği sel ve dolu sebebiyle görülen zarar sonucunda Firavun’un yine dua rica etmesi. 4. Çekirge afeti ve Hiz. Mûsâ’nın duası üzerine onların dağılması 5. Ülkeyi kaplayan haşerat ve kımılın Hiz. Mûsâ’nın duası ile kalkması 6. Kurbağaların hücumu 7. Su kaynakları kanla dolmuşken Hiz. Mûsâ’nın duası bereketiyle bunların zail olması. (krş. KM, Çıkış 7-12)

49 – Azabı tadınca Mûsâ’ya: “Haydi büyücü! Sana verdiği sözünün gereği olarak bizim için Rabbine dua et, bizi bağışlasın, zira artık yola geleceğiz” dediler.

50 – Fakat Biz, onlardan azabı giderince, hemen sözlerinden caydılar. [7,133-135]

51-53 – Firavun halkına duyuru yapıp dedi ki: “Ey benim halkım!

Mısır'ın yönetimi benim elimde değil mi?

Ayaklarımın altından akan şu nehirler, kanallar benim değil mi?

Görmüyor musunuz? Yoksa ben, şu aşağılık, meramını bile neredeyse anlatamayan adamdan daha üstün değil miyim?

Eğer o dediği gibi ise, üstüne gökten altın bilezikler atılmalı, yahut beraberinde melaikeler gelmeli değil miydi?" [26,29; 28,38] {KM, Hezekiel 29,3}

O devirde mesaj ilan etme yöntemi, burada bildirildiği üzere dellal çağırıyordu. Bu dellallar şehir, köy ve kasabalarda konuyu halka duyururlardı. Zavallı Firavun'un elinde dalkavuk bir medya, haber ajansları veya devlet radyo ve TV'leri yoktu.

Hz. Mûsâ (a.s.)'da risaletten sonra kekemelik yoktu. Zira Taha, 27-36 âyetlerinde nakledilen "Dilimdeki tutukluğu çöz" duası, elbette kabul edilmişti. Firavun'un böyle demesi, ilahî mesajı anlamama konusundaki inadından ileri geliyordu. Kasden önemsemiyor veya önemsemez görünüyordu.

O dönemde, bir elçi gönderen hükümdar, önce onu, üzerinde ve çevresinde bütün ihtişam ve zenginliğini ispatlayacak eşyalarla donatırdı. Firavun, Mûsâ (a.s.)'da bundan bir eser göremeyince, onun sadeliğini, elçi olmayışının delili saymak istemişti.

54 – O halkını küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice çıkmış bir toplum idi.

Bir dikta yönetimi hukuku çiğner, çevresindeki menfaatçi dalkavuklarla bir oligarşi kurar, dürüst ve erdemli insanları susturursa, açıkça söylemese bile halkını hiçe saymış demektir. Halk da fâsik ise; hak, batıl, erdem onlar için önemsiz olduğundan sürü gibi ona uyarlar. Zulme, şahsiyetsizliğe boyun eğer, ses çıkarmazken, hakkı tutan bir ses yükselirse, onu sustururken sesleri yüksek çıkar. İşte bunlar zilleti kabul ettiklerinden, hiç sayılmaya müstehak olmuşlardır.

55 – Onlar bizi gazaba dâvet edince, Biz de onların hepsini suda boğarak, onlardan müminlerin intikamını aldık.

56 – Onları sonraki nesillere, geçmiş bir ibret ve misal yaptık.

57-58 – Vakta ki Meryem'in oğlu İsâ misal verildi, derhal halkın keyiflenerek haykıra haykıra gülmeye koyuldu ve "Bizim tanrılarımız mı üstün," dediler, "yoksa o mu?"

Bunu, sırf bir münâkaşa olsun diye sana misal verdiler. Zaten onlar kavgacı bir toplumdur.

59-60 – Hayır, o bir tanrı değil, nimetimize mazhar ettiğimiz ve İsrailoğulları için bir örnek yaptığımız bir has kulumuzdu. Şayet yapmak isteseydik, sizin yerinize geçmek üzere melekler yaratırdık. Ama bu, Allah’ın hikmetine aykırıdır.

61 – Gerçekten o, kıyamet için bir beyandır.

Artık siz, o saatin geleceğinden hiç şüphe etmeyin de Bana tâbi olun.

Doğru yol budur.

62 – Sakın Şeytan sizi yoldan çevirmesin.

Çünkü o sizin besbelli düşmanınızdır.

63-64 – İsâ, açık açık delillerle onlara gelince:

“Ben, size hikmet getirdim,

bir de hakkında ayrılığa düştüğünüz bazı şeyleri size açıklamak için geldim.

O halde Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir, yalnız O’na ibadet edin. Doğru yol budur.” dedi.

65 – Ondan sonra kendisine mensup birtakım fırkalar aralarında ayrılığa düştüler.

Gayet acı olan bir günün azabından zalimlerin vay haline!

66 – İnsanlar, sadece, hiç farkında değillerken o kıyamet saatinin ansızın başlarına gelivermesine bakıyorlar.

67 – Müttakiler dışında dünyadaki bütün dostlar, o gün birbirine düşmandır. [29,25]

68 – Allah müttakilere şöyle buyurur: “Ey Benim kullarım!

Bugün size herhangi bir endişe yoktur.

Sizi üzen bir durum da olmayacaktır.”

69 – Ne mutlu onlara ki onlar, âyetlerimize inanmış ve Allah’a itaat etmişlerdir.

70 – Haydi siz de, eşleriniz de neş’e dolu olarak buyurun cennete!

71 – Altın tepsi ve kâselerle kendilerine ikram eden hizmetçiler, etraflarında fir döner.

Hülâsa orada canınız ne isterse, gözleriniz hangi manzaralardan hoşlanırsa hepsi var!

Hem siz burada devamlı kalacaksınız.

72 – İşte dünyada yaptığımız makbul işlerden dolayı vârisi yapıldığımız cennet!

73 – Size orada, istediğiniz şekilde yiyeceğiniz her türlü meyve vardır.

74 – Suçlular ise cehennem azabında ebedî kalacaklar,

75 – Azapları hiç gevşetilmeyecek,
orada bütün ümitlerini yitirmiş olarak kalacaklardır.

76 – Böyle yapmakla Biz onlara haksızlık etmedik, ama asıl kendileri öz canlarına zulmettiler.

77 – Cehennem bekçisine şöyle feryad ederler:

“Malik! Ne olur, tükendik artık!

Rabbin canımızı alsın, bitirsin işimizi!”

O da: “Ölüp kurtulmak yok, ebedî kalacaksınız burada” der. [87,11-13]

78 – Allah da şöyle buyurur: “Biz size gerçeği getirmiştik.

Fakat çoğunuz hakikatten hoşlanmamıştınız.”

79 – Ey Resulüm! Onlar size hile kurmakta işi sağlama aldıklarını mı düşünüyorlar?

İşte Biz de işi sağlam tutuyoruz.

80 – Yoksa onlar Bizim, kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır işitiriz ve yanlarındaki elçilerimiz de yaptıkları her şeyi yazarlar.

81 – De ki: “Faraza, Rahman’ın çocuğu olsaydı ona ilk ibadet eden ben olurdum!” [39,4; 19,90-91]

(Ben bile bunu bilmediğime göre demek ki böyle bir şey yoktur!)

82 – Göklerin ve yerin Rabbi, o Arşın, o muazzam saltanatın Rabbi,

Kendisine eş, ortak uyduranların iddialarından münezzehtir, yüceler yücesidir.

83 – Kendilerine bildirilen o hesap gününe kavuşuncaya kadar, onları kendi hallerine bırak, batıllarına dalsınlar, varsın oyalansınlar.

84 – O, Allah’tır, gökte de yerde de tek ve gerçek ilahtır.

O tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilir. [6,3]

85 – Göklerin, yerin ve ikisinin arasında olan bütün varlıkların mülk ve hâkimiyetine sahip olan Allah’ın şanı çok yücedir, hayır ve bereketi sınırsızdır.

Kıyamet saatini bilmek O’na aittir.

Hepiniz sonunda O’nun huzuruna götürüleceksiniz.

86 – Müşriklerin O’ndan başka yalvardıkları sahte tanrıların şefaathet yetkileri yoktur.

Ancak bilerek hak ve gerçeğe şahitlik edenler bunu yapabileceklerdir.

87 – Eğer kendilerine: “Sizi kim yarattı?” diye sorarsan “Allah yarattı” derler.

O halde, nasıl oluyor da O’nu tek İlah kabul etmekten vazgeçiyorlar?

88 – Allah, elbette Resulünün: “Ya Rabbî! Ne yapayım, onlar, bir türlü imana gelmeyen bir topluluktur” demesini de biliyor. [25,30]

89 – Şimdi sen onlardan yüz çevir ve: “Selam size!” de.

Artık yakında mâruz kalacakları âkıbeti öğrenirler.

44 – DUHÂN SÛRESİ

Mekke döneminin sonuna doğru nâzil olan sûrelerden olup 59 âyettir. 10. âyetinde geçip “duman, gaz” mânasına gelen “duhan” kelimesi, bu sûreye isim olmuştur. Baş tarafında, müşriklerin başına gelecek bazı felaketlerden bahsedilir. Daha sonra da Hz. Mûsâ (a.s.)’ın Firavun’a hak dini tebliğ etmesi, neticede Firavun’un boğulup onun ülkesinin bir kısmına İsrailoğullarının vâris olması, dünya hayatının gayesiz olmayıp, hayatın âhiretteki büyük hüküm gününe doğru ilerlediği, müminler ile kâfirlerin âkıbetleri bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm.

2 – Açık olan ve gerçeği açıklayan bu kitaba yemin ederim ki;

3 – Biz onu kutlu bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüzçevirenleri uyarırız. [97,1; 2,185]

Müfessirlerin çoğuna göre bu kutlu gece kadir gecesidir. Bazıları ise berat gecesi olduğunu söylerler.

4-6 – O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile, o zaman yazılıp belirlenir.

Rabbinden bir rahmet olarak hep elçiler göndermekteyiz. Muhakkak ki O, her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

Emrin hakîm şu iki mânaya gelir: 1. Hikmetli, hiçbir yanlışı olmayan iş. 2. Kesinleşmiş, önlenmesi mümkün olmayan iş.

7-8 – Yakın, kesin bilgi ve itmi’nan peşinde iseniz, bilin ki O, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki varlıkların Rabbidir.

O’ndan başka tanrı yoktur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren de O’dur. Sizin ve daha önce gelmiş geçmiş atalarınızın da Rabbidir.

9 – Fakat onlar şüphe içindedirler. Din gerçekleriyle alay edip eğlenirler.

Allah'ı inkâr edenler ve müşrikler, fikirlerinde mutaassıp olsalar da, zaman zaman kuşkulanırlar. Zira bu mükemmel kâinatın yaratıcısız olması imkânsızdır. Bu düşünce onların inançsızlığını, hiç değilse şüpheli hale getirir. Fakat dünyaya çok bağlı olduklarından, şüphelerini ileri götürüp imanda karar kılmaktan ekseriya mahrum kalırlar.

10-11 – O halde sen göğün, bütün insanları saracak olan aşikâr bir duman çıkaracağı günü gözle. Bu, gayet acı bir azaptır.

12 – İşte o zaman insanlar: “Ey ulu Rabbimiz, bizden bu azabı kaldır, çünkü artık iman ediyoruz.” derler. [6,27; 14,44]

Buradaki “duman” iki türlü tefsir edilmiştir:

a- Kureyş Hz. Peygambere isyanda ileri gidince o, Yusuf (a.s.)’ın yedi kıtlık yılı gibi kıtlığa mâruz kalmaları için beddua etti. Kıtlık oldu. Öyle ki köpek leşlerini bile yediler. Peygamberimize gelip, bunun kaldırılması için duasını istirham ettiler. Bu kıtlık sırasında, açlığın etkisiyle, onlar yer gök arasını duman halinde görüyorlardı. b- Kıyamet alametlerinden olarak doğu-batı arasını kaplayacak duman.

13-14 – Onlar nerede, iman nerede! Onlar ibret alan, hisse kapalı insanlar değil.

Böyle olmadıkları için, gerçekleri apaçık anlatan Peygamber geldiği halde ona sırtlarını döndüler de: “Bu, başkaları tarafından bir şeyler belletilmiş divanenin biri!” dediler.

Müşriklerin iddialarından biri de şu idi: “Muhammed aslında saf bir insan. Fakat perde arkasında birileri var kendisine öğretiyorlar, o da gelip bize anlatıyor.” Bellidir ki bu tutarsız bir iddiadır. Çünkü böyle bir özel öğretim olsaydı onun en yakınında olup devamlı temasta bulunduğu Hz. Hatice, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd (r.anhüm) gibi zatlara bu hal gizli kalmazdı. Eğer öyle olsaydı, bunların bağlılıkları sarsılmaz mıydı? Oysa bu zatlara, Hz. Peygamber (a.s.)’a en sadık olanlardı.

15 – Azabı üzerinizden biraz kaldıracamız, fakat siz yine eski halinize döneceksiniz. [6,28; 23,75; 10,98; 7,88-89]

12. âyetin açıklamasında bildirildiği üzere Hz. Peygamber’den dua rica etmeleri üzerine o da dua etti. Cenab-ı Allah kıtlığı kaldırdıktan sonra, şükür yerine tekrar inkârlarına döndüler.

16 – Ama o müthiş satvetle kendilerini çarptıracağımız gün, onlardan tam intikam alırız.[89,21-24; 34,51-54]

17-18 – Biz onlardan önce Firavun’un halkını da imtihan ettik, onlara da pek değerli bir resul gelip demişti ki: “Ey Allah’ın kulları, benim hakkımı verin, yani tebliğimi dinleyin; çünkü ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim.

19-21 – Sakın Allah’a baş kaldırmayın, zira ben size apaçık bir delil getiriyorum.

Beni taşıyıp öldürmenizden, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah’a sığınıyorum.

Bana inanmıyorsanız, bari beni kendi halime bırakın (bana kötülük etmeyin).” [40,6]

22 – Onlar kabul etmeyince Rabbine şöyle yalvardı: “Ya Rabbî, onlar suçlu bir guruh! (Onları sana havale ettim, Sen onların hakkından gel.)”

23-24 – Yüce Allah buyurdu: “Mümin kullarımla geceleyin çıkıp git! Muhakkak ki sizi takip edeceklerdir. Denizi yarıp maiyetini geçirdikten sonra, onu olduğu gibi açık bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

Başka âyetlerde bildirildiği üzere, Hz. Mûsâ (a.s.) esasını denize vurarak, deniz sularının yarılmasını sağlamış, kavmi rahatça karşıya geçmiş, onları takip eden Firavun, ordusu ile beraber denizde boğulmuştu.

25-27 – Geride neler bırakmadılar neler!... Ne bağlar, bahçeler, ne pınarlar, ne çiftlikler... Ne güzel güzel konaklar, ne makamlar, içinde zevk-u safa sürdükleri ne nimetler!... [26,59; 7,137]

28-29 – İşte böyle oldu! Sonra bütün bunları, başka bir topluma miras bıraktık. Merhamete lââyık olma haklarını kaybettiklerinden, perişan hallerine gök de ağlamadı, yer de! Artık onlara yeni bir mühlet de verilmedi. [26,59; 7,137]

Hasan el-Basrî (r.a.) mirasçı toplumun İsrailoğulları olduğunu söyler. Katâde ise der ki: “Bunlar, Firavun hanedanlarından sonraki toplumlardır. Zira İsrailoğullarının tekrar Mısır’a döndüklerine dair bilgi yoktur.”

30-31 – Böylece, İsrailoğullarını gerçekten zelil eden, aşağılayan o işkenceden, Firavun’un işkencesinden kurtardık. Doğrusu, bu adam, haddini aşan, büyüklük taslayan zorbanın teki idi.

Burada Mekke müşriklerine şöyle bir tehdit sezdirilmektedir: “Mısır’ın ihtişamlı hükümdarını bir kağıt parçası gibi büzüp bir tarafa atan Allah, sizi de perişan edebilir.”

32 – Mûsâ’ya bağlı olanları da, durumlarını bilerek, o devirdeki bütün insanlara üstün kıldık.

33 – Onlara, açık ve zahir nimetleri ortaya koyan nice mucizevî haller verdik.

34-36 – (Mekke müşrikleri ise), derler ki: “Biz bir kere öldük mü iş biter, artık dirilmemiz mümkün değil. Ama siz dirilme iddianızda tutarlı iseniz, daha önce gelip geçmiş atalarımızı diriltin de görelim!”

Burada “İlk ölüm” var diye, daha başka ölümlerin geleceği düşünülmemelidir. Mesela: “Falancanın ilk çocuğu dünyaya geldi” denildiğinde, o kişinin bir çocuğu daha dünyaya geleceği değil, sadece o şahsın daha önce çocuğu olmayıp ilk çocuğunun dünyaya geldiği anlaşılır.

37 – Onlar mı daha güçlü kuvvetli, yoksa Tübba’ halkı ve onlardan önceki toplumlar mı? Belli ki onlar daha güçlü idiler. Ama ağır suçlar işlediklerinden imha ettik onları!

Kayser, Kisra, Firavun sırasıyla: Roma, İran, Mısır hükümdarlarının lakapları olduğu gibi Yemen (Himyer) hükümdarlarına da Tübba’ denirdi. M. Ö. 115 - M. S. 300 arasında Sebe ülkesinde hükümran olmuşlardır.

38 – Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındaki varlıkları eğlenmek için yaratmadık!

39 – Evet, onları hak ve hikmetle, ciddî maksat ve gayelerle yarattık, ama onların çoğu bunu anlamazlar.

40 – Muhakkak ki bütün hesapların görüleceği o karar günü, hepsinin buluşacağı gündür.

41-42 – O gün dost dosta fayda veremez.

Allah’ın merhametine mazhar olanlar dışında, kimseye yardım da edilmez. O, gerçekten azîzdir, rahîmdir (üstün kudret sahibidir, merhamet ve ihsanı boldur). [23,101; 70,10-11]

43-44 – Muhakkak ki zakkum ağacı, günahkârların yiyeceğidir.

45-46 – Kaynar su nasıl fokurdarsa, o da erimiş maden gibi karınlarında fokurdar.

47-50 – Allah Zebanîlere: “Tutun onu da,” buyurur, “cehennemin ta ortasına sürükleyin.

Sonra da başının üstünden kaynar su dökün!”

ve deyin ki: “Tat bakalım!

Hani üstündün, kudretliydin, asildin!”

İşte hakkında şüphe ve mücadele ettiğiniz o gerçek budur. [52,13-15]

51-57 – Müttakiler güvenli bir makamdadırlar:

Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giymiş olarak karşılıklı otururlar.

Hem Biz onları güzel gözlü hurilerle evlendiririz.

Onlar canlarının çektiği her meyveden rahatlıkla isterler.

İlk ölüm dışında artık orada ölüm tatmazlar.

Allah kendilerini, tarafından bir lütuf eseri olarak cehennem azabından korur.

İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur.

58 – Biz Kur’ân’ı, insanlar iyi anlayıp ibret alsınlar diye, senin dilinle indirerek anlaşılmasını kolaylaştırdık.

59 – O halde neticeyi bekle!

Zaten onlar da senin başına bir felaket gelmesini can atarak beklemektedirler. [58,21; 40,51-52]

45 – CÂSİYE SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarında nâzil olup 37 âyettir. Câsiye “diz üstü çöken” mânasına olup, âhirette bütün milletlerin, Allah’ın hâkimiyeti önünde dize geldiklerini ifade eden bu kelime 28. âyette geçip, sûreye adını vermektedir.

Sûrenin birinci kısmı, Allah’ı bir tanımaya dâvet eder ve âhîret hayatını zihinlere yerleştirmeyi hedefler. İkinci kısım, vahyin gerçekliğini ispata yöneliktir. Son kısım ise, kâfirlerin bozguna uğrayıp, âkibetin müminlere ait olduğunu vurgular.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm

2 – Bu kitabın indirilmesi o (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) azîz ve hakîm Allah tarafındandır.

3 – Şüphesiz göklerde ve yerde müminler için Allah’ın kudret ve hikmetine dair çok deliller vardır.

4 – Siz insanların yaratılışınızda ve Allah’ın dünyanın her tarafında yaydığı canlılarda, kesin bilgiye ulaşip gerçekleri tasdik edecek kimseler için deliller vardır.

5 – Gece ve gündüzün peş peşe gelip müddetlerinin uzayıp kısalmasında, Allah’ın gökten bir rızık, yani yağmur indirip onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltmesinde, rüzgârları evirip çevirmesinde, akıllarını kullanıp düşünecek kimseler için Allah’ın kudretine ve hikmetine dair birçok delil vardır.

Rüzgârlar gâh sıcak, gâh soğuk, gâh hızlı, gâh durgun, bazan kuru, bazan nemli olurlar. Bazan yağmur getirirken, bazan bulut götürürler. Bunlar elbette tesadüf olmayıp, hikmet sahibi Allah'ın kanununa bağlıdır. Elbette mevsimlerin değişmesi, yeryüzünde yağmur dağılımı, su deveranı; güneşin, arzın, rüzgârların, suyun, bitkilerin, hayvanların yönetiminin birbirinden bağımsız düşünülmesinin imkânsız olduğunu ortaya koymaktadır.

6 – (O tekvînî âyetlerin yanında) işte bunlar da Allah'ın tenzîlî âyetleridir ki, gerçeğin ta kendisi olarak (Cebrail vasıtasıyla) okuyup beyan ediyoruz.

Allah'a ve O'nun âyetlerine inanmadıktan sonra, onlar acaba daha hangi söze inanacaklar?

7-8 – Yalana, sahtekârlığa, günaha dadanan her kimsenin vay haline!

Böylesi, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra kibrine yediremeyip büyüklük taslayarak, sanki onları hiç işitmemiş gibi inkârında direnir. Ona gayet acı bir azabı müjdele!

9 – Âyetlerimizden öğrendiği bir şeyler olursa, onları alaya alır. İşte onlara hor ve zelil edecek bir azabın geleceğini müjdele!

10 – Peşlerinde de cehennem onları beklemektedir. Ne kazandıkları servetler, ne de Allah'tan başka edindikleri dostlar ve hâmiler, kendilerine fayda vermez. Onlara müthiş bir azap vardır.

11 – Bu Kur'ân, hidâyet rehberidir. Rab'lerinin âyetlerini reddedenlere ise, en fenasından gayet acı bir azap vardır.

12 – Allah o yüce Zattır ki, içinde emri ve izni ile gemiler akıp gitsin diye, lütfundan nasiplerinizi arayasınız ve şükredesiniz diye denizleri sizin hizmetinize vermiştir.

13 – Hem göklerde ve yerde ne varsa, hepsini Kendi tarafından bir lütuf olarak sizin hizmetinize veren de O'dur. Elbette bunda düşünecek kimseler için ibretler vardır. [16,53]

14 – İman edenlere söyle ki: Allah'ın ceza günlerinin gelip çatacağını beklemeyenlerin ezalarına aldırış etmesinler, kusurlarını bağışlasınlar.

Çünkü nasılsa Allah, herkese yaptıklarının karşılığını verecektir (iman edenlere de sabır ve aflarının ödülünü verecektir.)

Müminler, kâfirlerin dilleriyle, kalemleriyle veya her hangi bir vasıta ile yaptıkları suçlamalara karşı, o ahlâksız ve düşüncesiz insanların seviyelerine inmek sûretiyle, kendi yüksek vasıflarına zarar vermesinler. Onların işlerini Allah'a havale etsinler.

15 – Kim güzel ve makbul bir iş yaparsa, kendisi için yapar.

Kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir.

Sonunda Rabbinizin huzuruna götürüleceksiniz.

16 – Gerçekten Biz İsrailoğullarına, kitap, hükümler, hikmet ve nübüvvet verdik.

Onları helâl ve has nimetlerle rızıklandırdık ve onları insanlara üstün kıldık.

Âyette geçen “*hüküm*” şu üç anlama gelebilir: 1. Kitaba dair bilgi, feraset. 2. Kitaba göre amel etme. 3. Muamelatta muhakeme yeteneği.

Burası İsrailoğullarının daimî bir üstünlükleri mânasına gelmeyip, o dönemde Allah’ın dinine hizmet için seçildikleri ve hakkı tebliğ için kitabın taşıyıcıları kıldıklarını gösterir.

17 – Onlara din işinde parlak deliller, mucizeler verdik.

Şimdi onların din konusunda ihtilaf etmeleri, sırf kendilerine gerçeğe dair ilim geldikten sonra haset ve ihtirastan dolaydır.

Senin Rabbin kıyamet günü, ayrılığa düştükleri hususlarda aralarında hükmünü verecektir.

18 – Sonra din işinde, seni ayrı bir şeriat yoluna koyduk. Sen ona tâbi ol, gerçeği bilmeyenlerin keyiflerine uyma. [42,13-15]

İsrailoğulları bütün insanlara yönelik din hizmetini yürütemeyince Allah bu hizmeti Hz. Muhammed (a.s.)’ın ümmetine verdiğini bildirmektedir.

19 – Çünkü Allah’tan gelecek herhangi bir cezayı önleme hususunda, onlar sana hiçbir fayda veremezler. Zalimler birbirinin dostudur. Allah ise müttakilerin dostudur.

20 – Bu Kur’ân, delilleri ile, fikirleri ve kalpleri aydınlatan basiret nurlarıdır ve iman edecek kimseler için hidâyet rehberi ve rahmettir.

21 – Yoksa o kötülükleri işleyip duranlar, iman edip güzel ve makbul işler gerçekleştirenlere yaptığımız muameleyi, kendilerine de göstereceğimizi,

hayatlarında ve ölümlerinde onları bir tutacağımızı mı sanıyorlar? Ne kötü, ne yanlış bir muhakeme! [59,20]

Kâinatta atomlardan güneşlere kadar herşeyde hikmet, intizam, adalet ve ölçü ile hükmeden bir rubûbiyet vardır. Onun, yaratma gayesine uygun hareket ederek ömürlerini geçiren müminleri takdir, bunun aksine hayata tuzak kuran, nizamı bozan kâfir ve fâsıkları takdir etmemesi, adalet ve hikmetinden vazgeçmesi mânasına gelir. Gerek müminler mükâfatlarını, gerek kâfirler cezalarını ekseriya bu dünyada almadıklarına göre, demek ki netice, büyük bir mahkemeye bırakılmaktadır.

22 – Halbuki Allah gökleri ve yeri hak ve hikmetle, gerçek bir maksatla

ve bir de herkesin ne kazanmışsa, kendilerine asla haksızlık edilmeksizin, ona göre karşılık görmesi için yaratmıştır.

23 – Baksana kendi heva ve hevesini ilah edinen,

ilmi olduğu halde Allah'ın kendisini şaşırtıp,

kulağını ve kalbini mühürlediği, gözlerine de perde çektiği kimsenin haline!

Hakkı görmemekte ve azgınlıkta ısrar etmesi sebebiyle

Allah'ın şaşırttığı bu kimseyi kim yola getirebilir? Düşünmüyor musunuz? [7,186]

Bu meal, “*alâ ilmin*” kısmının mef'ul zamirinden hal kabul edilmesi durumuna göre verilmiştir. İnsan, aklını ve ilmini, ilahî vahyin ışığı ile aydınlatmaz da, benlik iddiasına girerse, güneşin aydınlığından kendisini mahrum bırakıp, azıcık ışığına güvendiği için kendisini gecenin karanlığına mahkûm eden ateş böceği durumuna düşer. Çünkü heva ve şehvet, gözü kör, kulağı sağır, kalbi duygusuz eder. O kimse bilgin de olsa, ilmine rağmen hakkı duymaz olur. Nitekim filozofların ve dünya menfaatlarına düşkün din bilginlerinin birçoğu böyle olmuştur.

Diğer muhtemel mâna ise, “*alâ ilmin*” kaydını: failden hal saymaktır. Buna göre “Allah'ın, durumunu bildiği için şaşırttığı, yahut Allah'ın bir bilgiye göre şaşırttığı” demek olur.

Âhireti inkâr etmek insanın ahlâkını tamamen felç eder. Zira insanı insanlık dairesinde tutan şey, yaptıklarından âhirette hesap verme inancıdır. Bu inanç olmazsa insan vahşi hayvanlardan daha zalim olabilir.

24 – Âhireti inkâr eden kâfirler bir de şöyle dediler: “Hayat, sadece bu dünyada yaşadığımız hayattan ibarettir: Ölürüz, yaşarız. Bizi yalnız zamanın akışı helâk eder.”

Aslında, buna dair hiçbir kesin bilgileri yoktur, onlar sadece zanlarıyla böyle söylüyorlar.

25 – Kendilerine iman esaslarına ve bu arada âhirete dair âyetlerimiz açık açık okunduğunda, onların ileri sürdükleri tek iddia: “Eğer siz bu inancınızda tutarlı iseniz, gelip geçmiş atalarımızı diriltin de önümüze getirin!” demekten başka bir şey olmaz. [2,28; 30,27]

26 – De ki: “Size hayatı veren Allah'tır. Sonra sizi yine O öldürür, sonra da hepinizi, hakkında hiç şüphe olmayan kıyamet günü bir araya toplar; ama insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.” [64,9; 77,12-13; 11,104; 70,6-7]

27 – Göklerin ve yerin hakimiyeti Allah'ındır. Kıyamet saati gelip çattığı gün, işte o gün batıl dâva peşinde olanlar, en büyük kayba uğrayacaklardır.

28 – O gün bütün ümmetleri, bir araya toplanmış ve diz çökmüş vaziyette görürsün.

Her ümmet, hesap defterlerini okumaya çağırılır.

Daha önce ne yaptıysanız bugün sadece onun karşılığını alırsınız. [17,14; 75,13-15; 18,49]

29 – İşte karşınızda sadece gerçekleri dile getiren defterimiz. Biz sizin yaptığımız her işi bir yere kaydediyorduk. [17,14; 18,49]

Kaydetme şekillerinden biri de yazmaktır. Fakat dünyada insanlar bile kaydetmenin çeşitli şekillerini bulmuşlardır. Allah Teâla insanların davranışlarını, düşüncelerini kim bilir hangi tarzda kaydettirmek sûretiyle önlerine serecektir.

30 – İman edip makbul ve güzel işler yapanların yüce Rab’leri, kendilerini rahmetine alır. İşte en kesin başarı, en büyük mutluluk budur.

31 – Kâfirlere ise yüce Allah tarafından, şöyle denilir: “Âyetlerim size okunduğunda siz büyüklük taslamış ve hep suç işleyen kimseler olmuştunuz değil mi?”

32 – Size: “Allah’ın vâdi gerçektir, kıyamet saati mutlaka gelecektir” denildiğinde siz:

“Kıyamet neymiş bilmeyiz, biz olsa olsa bir zan ve tahminde bulunabiliriz, ama biz kesin bir tarzda ona inanmayız.” demiştiniz.

33 – Derken, yaptıkları ne kadar kötü, pis iş varsa karşılıklarına çıktı.

Alay ettikleri cehennem azabı, kendilerini her taraftan sardı.

34-35 – Ve kendilerine şöyle denildi: “Siz Bizi, daha önce nasıl unutup terk ettiyseniz,

Biz de bugün sizi unutup kendi halinize bırakacağız! Kalacağınız yer ateştir. Hiçbir yardımcınız da yoktur.

Bu böyle olacak, çünkü siz Allah’ın âyetlerini alay konusu yaptınız, dünya hayatı sizi aldattı.”

Bugün artık ne oradan çıkarılırlar, ne de özürleri kabul edilip dünyaya gönderilirler.

36 – Demek ki bütün hamdler, övgüler göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.

37 – Dolayısıyla göklerde ve yerde ululuk yalnız O’na aittir. Azîz ve hakîm O’dur (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

46 – AHKÂF SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarında indirilmiş olup 35 âyettir. Sûrenin adı 21. âyetinde geçen kelimeden gelmektedir. *Ahkaf*: “Kum tepeleri” demektir. Bu sûre *Havamîm* grubunun son sûresidir.

Sûre Mekkeli ilk muhataplar başta olarak, hak dine karşı çıkanların, Âd halkı gibi imha edileceklerini belirtip onları uyarmakta, Hz. Muhammed (a.s.)’ın risaletini kabul etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Sûrenin sonunda Kur’ân’ı dinleyip doğru yola giren bazı cinlerin kendi kavimlerini uyarmaya gittikleri bildirilerek, inatçı insan kâfirlerine ders verilmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ Mîm.

2 – Bu kitabın indirilmesi, (o üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi), azîz ve hakîm Allah tarafından dır.

3 – Biz gökleri, yeri ve bunların arasındaki varlıkları ancak gerçek bir maksatla, adalet ve hikmetle, bir de belli bir süre için yarattık. Ama kâfirler uyarıldıkları kıyamet gününden yüz çevirirler.

4 – Müşriklere de ki: “Şimdi baksanıza şu sizin Allah’tan başka ilahlaştırıp yalvardığınız putlarınıza!

Söyler misiniz, onlar yerde hangi şeyi yaratmışlar, yoksa göklerde mi bir ortaklıkları var?

(Akıl yönünden bu mümkün olmayınca, nakil yönünden putlara ibadetin gerçek olduğunu gösterin) Eğer bu iddianızda tutarlı iseniz, daha önce gelmiş bir kitap yahut hiç değilse bir bilgi kalıntısı varsa getirin görelim.”

Daha önceki kitaptan maksat, Allah tarafından gönderilen kitaplardır. Bilgi kalıntısı ise, önceki peygamberlerin öğretilerinin kalıntılarıdır. Bunlarda şirke gerçeklik payı veren bir taraf yoktur. Kutsal kitaplar bir yana, bilimsel kitaplardan veya araştırmalardan hiçbiri, Allah’tan başka bir yaratıcı bulunduğuna delâlet etmez.

5 – Kendisinin duasına, ta kıyamete kadar cevap veremeyecek olan ve esasen kendilerine yapılan dualardan habersiz o Allah’tan başka uydurulan nesnelere yalvaran kimseden daha şaşkın biri hiç olabilir mi?

6 – İnsanlar diriltilip mahşere toplandıklarında bu putlar, müşriklere düşman kesilir ve onların kendilerine tapınmalarını şiddetle reddederler. [19,81-82; 29,25]

“*Kânû*”daki zamirin müşriklere de râci olması mümkün olup buna göre mâna şöyle olabilir: “Müşrikler, onlara taptıklarını inkâr ederler”

7 – Âyetlerimiz açık açık okunup beyan edildiğinde o kâfirler önlerine gelen gerçek hakkında: “Bu, besbelli bir sihirdir!” derler.

Sihir diye nitelermeleri bu kitabın sıradan bir kelam olmayıp bir insan sözü olmadığını kendi ağızlarıyla itiraf edilmesidir.

8 – Yoksa, “Kur’ân’ı kendisi uydurdu!” mu diyorlar?De ki: “Eğer ben uydurduysam zaten Allah, çok geçmeden cezamı verir. Siz bana yardım etmek istesenez bile Allah’ın azabından beni kurtaramazsınız. (Ben cezamı çekmeye hazırım. Siz rahat olun!) Demek ki sizin bu kabil laflarınız boş sözlerden, içine daldığınız yaygaradan ibarettir

Allah da sizin bu atıp tutmalarınızı ve kopardığınız yaygarayı pek iyi bilmektedir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O, kâfidir. O gafurdur, rahîmdir (affi, merhamet ve ihsanı pek boldur). [72,22-23; 69,44-47; 25,5-6]

9 – De ki: Peygamber olarak gelen ilk insan ben değilim ki! (Sanki peygamber olduğumu söyleyen ilk insan ben mişim gibi nedir bu kadar tepkiniz?)

Dünya hayatında benim ve sizin başınıza neler geleceğini bilemem. Ben sadece bana ne vahyediliyorsa ona uyarım. Çünkü ben açıkça uyarıcı bir elçiden başka bir şey değilim.

Âhirette insanların mâruz kalacakları durumları bildirmek peygamberlerin görevine dahildir. Fakat dünyada neler olacağını bilmek böyle değildir. Onun için mealde “dünya hayatında” kaydını koymak gerekmiştir. Müşriklerin keyfi tahakkümle, alay etme ve işi yokuşa sürme gibi maksatlarla Hz. Peygambere yönelttikleri olur olmaz isteklerinin saçmalığı vurgulanmış ve Peygamberin görevine, kendilerinin ondan nasıl faydalanacaklarına işaret edilmiş oluyor.

10 – De ki: Söyleyin bakalım: Eğer bu Kur’ân Allah tarafından geldiği halde siz reddetmişseniz, İsrailoğullarından da bir şahit, (tevhid, âhret vb. İman esasları gibi Kur’ân’da bildirilen hakikatlerin) benzerine şahitlik edip iman ettiği halde, siz büyüklük taslayarak iman etmezseniz sizden daha şaşkın, daha zalim kimse olabilir mi? Allah elbette böyle zalimleri hidâyet edip emellerine ulaştırmaz.

Buradaki şahit, Medinedeki en meşhur Yahudi bilgini Abdullah İbn Selam (r.a) gibi kimselerdir.

11 – İnkâr edenler bir de, müminler hakkında şöyle derler: “Bu İslâm dini eğer önemli ve değerli bir şey olsaydı, bu müslümanlar akıllarını kullanıp onu anlamakta bizi geçemezlerdi.” Kendileri bunu başaramayınca “Bu, zaten eski, modası geçmiş bir yalan!” deyip geçiştirmek isterler.

Mütekebbir, mağrur müşriklerin gözleri, dar dünya çıkarlarından başka bir şey görmediğinden, enaniyetleri akıl ve görüşlerini daralttığından, kendilerini ve görüşlerini hakikatin tek ölçüsü sanırlar. Müslümanlar hakkında ise peşin

hükümlüdürler. Onların verdikleri en iyi not: “Akılları fazla ermeyen, safdil” olmaları şeklindedir. Böyle olunca, kendilerinin farkına varmadıkları önemli, gerçek, değerli hiçbir şeyi, müminlerin onlardan önce bulmalarını mümkün saymazlar. Kendilerinin malı olmayan hiçbir şey doğru, güzel, önemli, değerli, faydalı olamayacağı için, en parlak gerçekleri bile onlara kabul ettirmek mümkün değildir.

12 – Bundan önce, bir rehber ve rahmet olarak Mûsa'nın kitabı vardı. Bu ise, zalimleri uyarmak, iyi hareket eden müminleri müjdelemek üzere indirilmiş, onu doğrulayan Arapça bir kitaptır.

13 – Onlar ki “Rabbimiz Allah'tır” deyip sonra da dürüst hareket ederler, işte onlara korku ve endişe yoktur, onlar kendilerini üzecek hiçbir durumla da karşılaşmazlar.

14 – Onlar cennetlik olup, yaptıkları güzel işlere karşılık olarak ebedî kalmak üzere o cennetlere girerler.

15 – Biz insana, anne ve babasına güzel muamele etmesini emrettik.

Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımış ve nice güçlüklerle doğurmuştur.

Çocuğun anne karnında taşınması ve süten kesilmesi otuz ay sürer.

Nihayet insan, gücünü kuvvetini bulup daha sonra kırk yaşına girince

“Ya Rabbî!” der, “Gerek bana, gerek anneme babama lütfettiğin nimetlerine şükür yoluna beni sevk et.”

Senin razı olacağın makbul ve güzel iş yapmaya beni yönelt ve bana salih, dine bağlı, makbul nesil nasib eyle!

Rabbim! Senin kapına döndüm, ben sana teslim olanlardanım.” [17,23; 31,14]

16 – İşte Biz, onların yaptıkları en güzel işlerini, taatlerini kabul edip, günahlarını affedeceğiz.

Bunlar cennetlikler arasındadırlar. Bu, onlara söz verilen gerçek bir vaaddir.

17 – Fakat bir de öyleleri var ki, kendisini imana dâvet eden anne ve babasına:

“Öf be! Yetti artık! Benden önce nice nesiller ölüp de geri dönmediği halde, siz beni mezarımdan dirilip çıkarılmakla mı korkutuyorsunuz!” derken,

onlar: Allah'a sığınıp yalvararak oğullarına:

“Yazık ediyorsun kendine!” derler, “imana gel, Allah'ın vâdi elbette gerçektir.”

O ise yine de: “Bu âhiret inancı eskilerin masallarından başka bir şey değildir” diye diretir.

18 – İşte onlar, kendilerinden önce insanlardan ve cinlerden gelmiş geçmiş topluluklar içinde,

haklarında azap hükmü kesinleşmiş olanlardır.

Çünkü onlar hüsrana uğramış kimselerdir.

19 – Herkesin, yaptığı işlere göre dereceleri vardır.

Sonuçta Allah onlara işlerinin karşılığını tam tamına ödeyecek, onlar asla haksızlığa mâruz kalmayacaklardır.

20 – Gün gelir, kâfirler cehennem ateşinin karşısına tutulurken şöyle denilir:

“Bütün zevklerinizi dünya hayatınızda kullanıp tükettiniz, onlarla safe sürdürdünüz.

Artık bugün dünyada haksız yere büyüklük taslamanız ve dinden çıkıp fâsıklık etmeniz sebebiyle hor ve hakîr eden bir azap ile cezalandırılacaksınız!”

21 – Bir de Âd halkının kardeşleri Hûd’u hatırla.

O Ahkaf’da kavmini uyarmıştı.

Gerçekte ondan önce de, sonra da birçok uyaran peygamberler gelip geçmişti.

O: “Yalnız Allah’a ibadet edin.

Doğrusu ben, sizin başınıza gelecek müthiş bir günün azabından endişe ediyorum.” demişti.

Ahkaf sözlükte “kum tepeleri” anlamına gelir. Özel isim olarak, Arap yarımadasının güney batı kısmı olup bugün meskûn değildir. Uman’dan Yemen’e kadar bu bölgede Âd kavmi yaşamıştı. Burası eski çağlarda yeşillik iken sonradan kuraklığa mâruz kalmış olabilir.

22 – Onlar: “Sen bizi tanrılarımızdan vazgeçirmeye mi geldin!

Haydi, iddianda tutarlı isen, geleceğini bildirerek bizi tehdit ettiğin azabı başımıza getir bakalım!” dediler.

23 – O şöyle cevap verdi:

“Azabın vakti hakkında kesin bilgi Rabbimin nezdindedir.

Ben sadece benimle gönderilen mesajı size duyuruyorum.

Ne var ki sizi cahilce davranan bir toplum buluyorum.”

24-25 – Vaktâ ki, bildirilen azabı, vâdilerine doğru enlemesine yayılarak ilerleyen bir bulut halinde görünce:

“Bu,” dediler, “bize yağmur getiren bir bulut!”

Hûd: “Hayır,” dedi, “bu, sizin gelmesi için acele edip durduğunuz şeydir, yani can yakıcı bir azap taşıyan bir rüzgârdır!

Rabbinin izniyle her şeyi devirip yerle bir eden bir kasırgadır.”

Derken hepsi helâk olup sadece meskenleri kaldı.

İşte Biz, suça gömülmüş gürûhu böyle cezalandırırız. [7,65; 11,50; 26,123 vd.]

Burada yalnız canlıları öldürüp binaları tahrip etmeyen ve yirminci yüzyılın son çeyreğinde icad edilen bir bomba çeşidine işaret bulabiliriz.

26 – Gerçekten, Biz onlara, size vermediğimiz imkânlar vermiştik.

Kulaklar, gözler ve gönüller lütfetmiştik kendilerine.

Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de gönülleri kendilerine fayda verdi.

Çünkü onlar Allah’ın âyetlerini bile bile, inatla inkâr ediyorlardı.

Neticede alaya aldıkları o azap kendilerini her taraftan sarıverdi.

27 – (Mekkeliler!) Etrafınızda bulunan birçok şehirleri yerle bir ettik ve yanlış yoldan dönsünler diye âyetlerimizi farklı üsluplarla tekrar tekrar açıkladık!

28 – Kendilerine Allah’ın nezdinde yakınlık sağlasınlar diye Allah’tan başka edindikleri tanrılar, o müşrikleri kurtarsalardı ya!

Bilakis onlar ortalıktan kaybolup kendilerini terk ettiler.

İşte onların sapıtmalarının ve uydurup durdukları iftiralarının neticesi bundan ibarettir.

29 – Hani Biz bir vakit cinlerden bir takımını Kur’ân dinlemeleri için sana göndermiştik.

Kur’ân’ı işitip dinleyecek yere gelince birbirlerine:

“Susun, dinleyin!” dediler.

Okuma tamamlanınca kendi toplumlarına birer uyarıcı olarak döndüler. [12,109; 25,20; 29,27; 6,130; 72,1-7]

Sahâbe ve tabiundan birçok zat, cinlerin Batn-ı Nahle’ye gelip dinledikleri hususunda ittifak ederler. İbn İshak gibi Siyer yazarları bu hadisenin, Peygamberimiz (a.s.)’ın Taif’ten çok üzgün bir şekilde döndüğü ve bu yerde konakladığı sırada vâki olduğunu bildirirler.

30 – “Ey kavmimiz!” dediler, “biz Mûsâ’dan sonra gönderilen, kendisinden önceki vahiyleri tasdik eden, gerçeğe ve dosdoğru yola götüren bir kitap dinledik.” [6,115; 9,33]

Cinlerin Hz. Mûsâ (a.s.)’ı ve diğer semâvî kitapları bilip inandıkları anlaşılıyor.

31 – “Ey kavmimiz! Allah yoluna dâvet eden bu elçinin çağrısını kabul ve ona iman edin ki

Allah da sizin günahlarınızı affetsin ve gayet acı bir azaptan sizi kurtarsın.”

Muteber rivayetlerden anlaşıldığına göre, 30. âyette zikredilen olaydan sonra cinler, peşpeşe heyetler halinde Hz. Peygamber (a.s.)’in huzuruna gelmişlerdir. Bu hadisenin en az altı kere vâki olduğu, hadislerden anlaşılmaktadır.

32 – Allah’ın elçisine icabet etmeyen kimse bilsin ki,

Allah’ın cezasından asla kaçıp kurtulamaz ve Allah’tan başka hiçbir hâmi ve dost bulamaz.

Onlar besbelli bir sapıklık içindedirler.

33 – O kâfirler şu gerçeği hâla anlamadılar mı ki; gökleri ve yeri yaratan ve yarattıktan sonra hiçbir yorgunluk çekmeyen Allah, ölüleri diriltmeye de, haydi haydi kadirdir!

Evet, O her şeye kadirdir. [50,15.38] {KM, Tekvin 2,3; Çıkış 31,17}

34 – Gün gelecek, kâfirler cehennem ateşine karşı tutulacaklar.

İşte o zaman, kendilerine: “Nasıl, bu ateş doğru değil miymiş?” diye sorulunca:

“Evet, Rabbimize yemin ederiz ki haktır, gerçektir” diyecekler.

Yüce Allah da şöyle buyuracak:

“İnkâr edip durduğunuz için haydi öyleyse tadın bakalım azabı!”

35 – O halde ey Resulüm! O üstün azim sahipleri olan peygamberler nasıl sabrettilerse, sen de öyle sabret.

Onlar hakkında azap gelmesi için acele etme!

Onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, dünyada gündüzün, sadece bir saatinden daha fazla kalmadıklarını düşüneceklerdir.

Bu bir duyurudur. Sözün kısası: “Allah’ın yolundan çıkmış gürühtan başkası helâk edilmez.” [55,46-47; 18,107; 79,46; 10,45; 73,11; 86,17]

47 – MUHAMMED SÛRESİ

Medine’de nâzil olmuştur. 38 âyettir. Sûrenin adı 2. âyetinden gelmektedir. Bu sûre, İslâma düşmanlık eden kâfirlere karşı cihad, savaş, esirler, ganimet, müminlerin âhiretteki mükâfatları ile kâfirlerin oradaki cezaları ile münâfıkların davranışlarını sözkonusu etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – İnkâr edip insanları Allah’ın yolundan engelleyenlerin bütün yaptıklarını Allah boşa çıkaracaktır. [25,23]

Allah yolundan çevirmenin çeşitli şekilleri vardır. a- İman etmekten zorla menetmek, b- Müminlere baskı uygulayarak dini anlatmalarını ve dinlerini yaşamalarını engellemek, c- Din ve dindarlar aleyhinde propaganda yaparak onlara karşı güvensizlik telkin etmek, d- Kâfirlerin, çocuklarını küfür üzere yetiştirmek sûretiyle Allah'ın dininden uzak tutmaları.

2 – İman edip güzel ve makbul işler yapanlar ve Rab'leri tarafından gerçeğin ta kendisi olarak Muhammed'e indirilen vahye iman edenlerin ise günahlarını örtüp, hallerini düzeltir.

Gerçi "İman etme" vasfından sonra ayrıca "Muhammed'e indirilene iman edenler" demeye ihtiyaç yoktur. Zira iman, onun tebliğ ettiği şeylere inanmayı zaten kapsamaktadır. Bundan maksat şunu vurgulamaktır: Hz. Muhammed (a.s.)'in risaletinden sonra, herhangi bir kimsenin, onun getirdiği dinin hükümlerine iman etmeden inançları geçerli değildir. Onun peygamberliğine ve getirdiklerine inanmak şarttır.

3 – Bu böyledir. Çünkü kâfirler batıla uydular. İman edenler ise Rab'leri tarafından gönderilen hakka uydular. İşte Allah insanlara kendi durumlarını böylece beyan eder.

Allah iki tarafın da durumlarını açıkça ortaya koyuyor. Bir taraf batıl üzerinde ısrar ettiğinden işleri geçersiz kılınmıştır. Öbür taraf ise hak yolda sebat ettiğinden, Allah onları kötülüklerden arındırmiş, hayat tarzlarını düzeltmiştir.

4 – İmdi kâfirlerle savaşta karşılaştığınız zaman hemen boyunlarınızı vurun! Nihayet onları iyice mağlub edince, bağı sıkı tutun, onları esir alın. Savaş bitince onları ister bir lütu olarak karşılıksız salıverir, ister fidye alarak bırakırsınız.

Durum şu ki: Allah dileseydi, onlardan intikamlarınızı alır, onları cezalandırırdı. Fakat O, sizi birbirinizle denemek için savaşı emrediyor.

Allah yolunda öldürülenler var ya, Allah onların yaptıklarını asla zayi etmeyecek, boşa çıkarmayacaktır. [8,67-68; 3,142; 9,14-15]

5 – Allah onları doğru yola iletir ve onların hallerini düzeltir. [10,9]

6 – Onları, kendilerine tanıtmış olduğu cennetine alır.

7 – Ey iman edenler! Eğer siz Allah'ın dinine destek olursanız,

O da size yardım eder ve savaşta ayaklarınızı kaydırmaz.

8 – O inkârcılara gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarır.

9 – Bu böyledir, zira onlar Allah'ın indirdiği buyruklarını beğenmediler.

Allah da onların bütün iyi ve güzel işlerini boşa çıkardı.

10 – Peki onlar dünyada hiç dolaşmadılar mı ki, daha önce yaşamış nesillerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna baksınlar: Allah onları yerle bir etti.

Benzeri iş yapan kâfirleri de, benzeri âkıbetler beklemektedir.

11 – Bu böyledir, çünkü iman edenlerin yardımcısı Allah'tır, kâfirlerin ise mevlâları, dostları yoktur.

12 – Muhakkak ki Allah iman edip, makbul ve güzel işler yapanları, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir.

Kâfirler ise dünyada zevklerini yaşamak ister, davarlar gibi yerler. İşte onların barınağı ateştir.

Hayvanlar rızkın kim tarafından yaratıldığını, bu nimetler karşılığında kendisinden ne beklendiğini düşünmezler. Çünkü bunlar yükümlü değildirler.

13 – Nice şehirler vardı ki, halkı, seni süren Mekke şehri'nin halkından daha kuvvetli idiler.

İşte Biz, onları imha ettik ve kendilerine yardım edecek kimse çıkmadı.

Müşrikler, Hz. Peygamberi hicrete mecbur etmekle rahata kavuştuklarını sanmışlardı. Oysa bu hareketleri ile kendilerinin felâketlerini hazırlamışlardı.

14 – Rabbi tarafından apaçık bir delile tâbi olan kimse hiç, yaptığı işler kendisine süslenen ve hevâ ve heveslerinin peşinden giden kimse gibi olur mu? [13,19; 59,20]

15 – Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vâd edilen cennetin durumu ise şudur:

Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içerken lezzet veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır.

Onlara orada her türlü meyve ile bir de Rab'leri tarafından bir mağfiret vardır.

Bu nimetlere erişenler hiç, ateşte devamlı kalıp, kaynar sulardan içirilip bununla bağırsakları lime lime olan kimseler gibi olur mu? [55,52; 2,25; 56,20] {KM, Tekvin 2,11-14; Tesniye 8,7-10}

16 – Onlardan seni dinlemeye gelen de vardır.

Ama ne zaman ki senin yanından çıkarlar, o vakit sana kulak verip meseleleri öğrenenlere:

“Sahi, az önce o, neler söylüyordu?” diye sorarlar.

Bir kısım münafıklar, müminler arasında bulduklarından Hz. Peygamber'e muhatap olup, onlarla beraber onun sözlerini dinliyorlardı. Fakat kalpleri onun mübarek dilinde ifadesini bulan gerçeklerden uzak olduğundan cankulağıyla dinlemiyorlar, dışarı çıkınca “Sahi! Demin ne demişti?” diye sorma ihtiyacını duyuyorlardı. Onların hâlet-i rûhiyelerini açığa çıkaran ne mükemmel bir ifade!

İşte Allah onların kalplerini mühürlemiş ve onlar da hevalarına uymuşlardır.

17 – Hidâyeti kabul edenlerin ise Allah hidâyette yakînlerini artırır ve kendilerine haramlardan ve cehennemden korunmayı nasib eder.

18 – Yoksa onlar, kıyametin kendilerine ansızın gelmesini mi gözlüyorlar?

Zaten alâmetleri geldi bile!

Ama kıyamet gelip çattıktan sonra, ibret almaları neye yarar ki! [53,56-57; 54,1; 16,1; 21,1; 89,23; 34,52]

Kur’ân’ın mûcizeli beyanı, Hz. Peygamberin tertemiz hayatı ve eğittiği ashabı ile sürdürdükleri yaşama tarzı ortada iken, hâla iman etmeyen kimsenin beklediği tek şey kıyamettir. Kıyametin başlıca alâmeti, âhir zaman Peygamberinin gelmesidir. Nitekim o, şehadet ve orta parmağını göstererek: “Benimle kıyametin durumu, bunların yakınlığı gibidir” buyurmuştur. Maksat, kendisinden sonra kıyamete kadar başka bir peygamber gelmeyeceğini bildirmektir.

19 – O halde şu gerçeği hiç unutma ki:

Allah’tan başka ilah yoktur.

Sen hem kendi günahından, hem mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarından ötürü Allah’tan af dile.

Allah, (dünyada) dönüp dolaştığınız yeri de, (âhirette) varıp duracağınız yeri de pek iyi bilir. [6,59-60; 11,6]

İslâm’ın insana kazandırdığı ahlâkî faziletlerden biri de şudur: Mümin, ibadet ve cihad görevini yerine getirecek, hizmete devam edecek, fakat asla yaptıklarını gözünde büyütmeyecek, “üzerime düşeni yaptım” diye durumunu yeterli görmeyecektir. Aksine: “Rabbimin benden istediklerini hakkıyla yerine getiremedim. Bilerek veya bilmeyerek hangi ihmallerim oldu?” diye bir şuur kontrolü, bir tevazu ve istiğfar halet-i ruhiyesi taşıyacaktır. Âyet Hz. Peygamber (a.s.)’a bile böyle buyurarak, aslında müminlere ders vermektedir. Bundan ötürüdür ki Hz. Peygamber: “Ben her gün Allah’tan yüz kere mağfiret dilerim” buyurmuştur.

20 – İman edenler: “Keşke savaş hakkında bir sûre indirilseydi?” diyorlar.

Fakat net ve kesin bir sûre indirilip de içinde savaşma emri zikredilince,

kalplerinde hastalık bulunanların,

ölüm sekeratına giren kimsenin bakışı gibi boş gözlerle sana baktıklarını görürsün.

Korktukları başlarına gelsin! [4,77]

21 – Onlara düşen: İtaat etmek ve tatlı söz söylemektir. İş ciddiye bindiğinde,

Allah’a verdikleri sözde dursalardı, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu.

22 – Demek ki ey münafıklar! Siz işbaşına geçecek olursanız, ülkede fesat çıkaracak, nizamı bozacak, akrabalık bağlarını parçalayacaksınız! (Allah’a verdiği söze bile sadık kalmayan kimsenin, böylesi hakları gözetmesi de beklenemez).

23 – İşte bunlar, Allah’ın lânet edip kulaklarını sağırlaştırdığı, gözlerini kör ettiği kimselerdir.

24 – Öyle olmasaydı, Kur’ân’ı düşünmeleri gerekmez miydi? Yoksa kalplerinin üzerinde üst üste kilitler mi var?

25 – Kendilerine doğru yol iyice belli olduktan sonra, gerisin geri dinden çıkanlara muhakkak ki şeytan önce fit vermiş;

onları uzun emellere, umutlara düşürmüştür.

26 – Bu böyledir; Çünkü onlar Allah’ın indirdiğinden hoşlanmayanlara:

“Biz, bazı hususlarda size itaat edeceğiz” demişlerdi.

Halbuki Allah onların gizledikleri şeyleri hep bilmektedir.

27 – Haydi dünyada birtakım hile ve dolaplar çeviriyorlar, peki melekler, onların yüzlerine, sırtlarına vura vura canlarını aldıkları zaman halleri ne olacak? [8,50; 6,93; 4,97; 40,46]

28 – Bu böyledir: Çünkü onlar Allah’ın gazabına sebep olan şeylerin peşine düştüler, O’nu razı edecek şeyleri ise beğenmediler.

Bu yüzden Allah da onların bütün işlerini boşa çıkardı.

29 – Yoksa kalplerinde hastalık (nifak) bulunan münâfıklar Allah’ın, kalplerinde müminlere karşı duydukları kinleri açığa çıkarmayacağını mı zannediyorlar?

30 – Eğer dileseydik onları sana tek tek gösterirdik, sen de onları simalarından tanırdın.

Hatta sen onları ifadelerinden, ses tonlarından kesinlikle tanırsın.

Allah bütün işlerinizi bilir.

31 – Sizi mutlaka imtihan edeceğiz, ta ki içinizden mücahede edenleri, sabır ve sebat gösterenleri tanıyacak ve gösterdiğiniz yararlılıkları imtihan meydanlarında örnek göstereceğiz.

Allah’ın tanınması: İşlere karşılık verilmesine, ceza veya mükâfat verilmesine esas teşkil edecek şekilde, fiilî olarak tanıyıp bilmesi demektir. Yoksa ezeli ilmiyle Allah istikbali bilmektedir.

32 – Kendileri inkâr edip insanları Allah yolundan çevirenler ve doğru yol kendilerine iyice belli olduktan sonra bile, Peygamberin karşısına çıkanlar,

Allah'a (yani Allah'ın Peygamberine, dinine) asla zarar veremezler.

Allah onların işlerini heder edecektir.

İşlerinin heder edilmesi iki türlüdür: 1. İyi iş bilerek işledikleri şeylerin karşılığını âhirette göremeyeceklerdir. 2. İslâmı engellemek için sarfettikleri gayretler sonuçsuz kalacaktır.

33 – Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin de emeklerinizi boşa çıkarmayın.

Küfür, şirk, nifak, ucüb, riya gibi hallerle emeklerinizi iptal ettirmeyin.

34 – Kendileri inkâr edip insanları da Allah yolundan çeviren, sonunda da kâfir olarak ölenler var ya,

Allah onları asla affetmeyecektir. [4,48]

35 – O halde gevşemeyin de, sizler daha üstün durumda iken, zillet gösterip sulha yalvarmayın.

Allah sizinle beraberdir. O, asla sizin gayretinizi kuvvetten düşürmez, emeklerinizi zayi etmez.

Âyet müslümanların barış istemelerini menetmiyor. Maksat: Müslümanların zayıf, düşmanlarının kuvvetli olduğu anlamına gelen bir barışa yalvarmalarının doğru olmadığı fikrini vermektir.

Müslümanlar her şeyden önce kuvvetlerini ortaya koymalıdır. Bundan sonra barış görüşmeleri yapmalarında sakınca yoktur.

36 – Dünya hayatı sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir.

Eğer siz iman eder ve haramlardan sakınırsanız, hem size mükâfatlarınızı verir, hem de mallarınızın tamamını istemez.

37 – Eğer onların hepsini isteyip de sizi iyice sıkıştırırsaydı cimrilik eder, dayatırdınız. O zaman da, Allah, bütün ahlâkî zaaflarınızı ortaya çıkarırdı.

38 – İşte sizler Allah yolunda harcamaya dâvet ediliyorsunuz.

İçinizden bazıları cimrilik ediyor. Her kim cimri davranırsa, ancak kendine cimrilik eder.

Müstağnî (hiçbir şeye ihtiyacı olmayan), Allah'tır; muhtaç olan ise sizlersiniz.

Şayet imandan ve takvâdan yüz çevirirseniz O, yerinize başka bir millet getirir de, onlar sizin gibi hayırsız, itaatsiz olmazlar.

48 – FETİH SÛRESİ

Medine döneminde nâzil olmuştur. 29 âyettir. Adını, bu sûre-i şerifede bahsedilen ağırlıklı konulardan birinden almıştır. Bu konu, hicrî 6. yılı Zilkade ayında yapılan Hudeybiye anlaşmasıdır. Allah Teâla bu anlaşmayı, birinci âyette “*Fethen mubina*” (aşikâr zafer) olarak nitelendirmiştir. Bu sûre hicrî 6. yılda nâzil olmuştur. Sûrenin ikinci kısmı münâfikların davranışlarını, üçüncü kısmı müslümanlara vaad edilen zaferleri, son kısmı ise örnek İslâm cemaatinin başlıca vasıflarını ele alır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz sana aşikâr bir fetih ve zafer ihsan ettik.

Bu fetih, Hudeybiye anlaşmasıdır. Müslümanların bir kısmı bunun zafer olacağı konusunu iyi anlayamadıkları için Hz. Peygambere: “Ya Resulallah bu zafer midir?” diye sorunca, O yemin ederek zafer olduğunu bildirmişti. Fakat uzun zaman geçmeden, bu konuda kimsenin tereddüdü kalmadı. Abdullah İbn Mes’ud gibi bazı ashabdan, şu söz nakledilmiştir: “Halk Mekkenin fethine zafer diyor, halbuki biz asıl zafer olarak Hudeybiye anlaşmasını kabul ediyoruz.” (Buhari). Tâbiin imamlarından Zührî der ki: “İslâm tarihinde Hudeybiye zaferinden önceki hiçbir fetih, onun kadar büyük değildir. (...) Bundan sonraki iki yıl içinde İslâm’a girenlerin sayısı, o zamana kadar (19 yıl boyunca) müslüman olanlarınkine ulaştı, hatta onu da geçti.” (Buhari Şerhi *Fethu'l-Barî; İbn Hişam*)

2 – Bu da Allah’ın, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması, sana yaptığı ihsan ve in’amı tamamlaması, seni dosdoğru yola hidâyet etmesi.

3 – Ve sana şanlı ve şerefli bir zafer vermesi içindir.

4 – İmandaki yakînlerini iyice artırsınlar diye müminlerin kalplerine sekîne indiren O’dur. Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Hz. Peygamber (a.s.) Mekke’ye çıkarken ashab korkabilirlerdi. Nitekim münafıklar bu seferi “ölüme gitme” diye düşünmüşlerdi. Yahut antlaşmadan hemen sonra Ebû Cendel gibi bir müslümanın müşriklere teslim edildiği sırada kendilerini tutamayabilirlerdi. Anlaşmayı hazmedemeyip itaatsizlik gösterebilirlerdi. Fakat Allah’ın o müminlerin gönüllerine indirdiği sükûnet sayesinde bağırılma taş basıp itaatsizlikten geri durdular, imtihanı kazandılar, tehlikeli yolculukları zafere dönüştü.

5 – Bu da, Allah’ın mümin erkekleri ve mümin kadınları içinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirmesi, onların günahlarını

bağışlaması içindir. Bu, Allah katında büyük bir nailiyettir, büyük bir başarıdır. [3,185]

Kur'ân'da genel ifadeler, kadınları da kapsamına alır. Fakat burada özellikle onların mükâfatları vurgulanmıştır. Zira onlar beylerini, çocuklarını, kardeşlerini o tehlikeli seferden engellemek şöyle dursun aksine teşvik etmişler, mallarını ve çocuklarını, emanetlerini koruma görevini üstlenmişlerdi.

6 – Öte yandan, Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkekler ve münafık kadınlar, müşrik erkek ve müşrik kadınları cezalandırması içindir. Kötülük, onların başlarına dönsün! Allah, onlara gazap etmiş, lânetlemiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü yerdir orası!

7 – Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hep azîz ve hakîmdir (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

8 – Muhakkak ki: Biz, seni bir şahit, bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki

9 – Allah'a ve Resulüne iman edersiniz, ona destek olup saygı gösterirsiniz ve Allah'ı da sabah akşam tesbih ve tenzih edersiniz.

10 – Sana biat edenler, gerçekte Allah'a biat etmektedirler.

Allah'ın eli, hepsinin ellerinin üstündedir.

Kim sözünden dönerse, kendi aleyhine olarak döneklik eder.

Ama kim Allah'a verdiği sözünde durursa, Allah ona pek büyük mükâfat verir. [4,80; 9,111]

Hz. Peygamber (a.s.)'ın Mekke müşriklerine elçi olarak gönderdiği Hz. Osman (r.a)'ın öldürüldüğü haberi gelince, Hz. Peygamber sefere katılan 1400 kadar sahâbîden, ölünceye kadar savaştan kaçmayacaklarına dair biat almıştı. Bu, "Bey'atu'r-ridvan" adı ile tarihe geçmiştir.

11 – (Hudeybiye seferine katılmayıp) kaçak durumda geri kalan bedevîler sana gelip: "Bizi mallarımız ve ailelerimiz oyaladı da ondan katılamadık.

Ne olur bizim için Allah'tan af dile" derler.

Onlar aslında, dilleriyle, kalplerinde olmayan şeyler söylerler.

De ki: Şimdi hakkınızda Allah bir zarar veya fayda vermek isterse, kim O'na karşı koyup engelleyebilir?

Hayır! İş sizin iddia ettiğiniz gibi değil.

Allah her şeyden haberdar olduğu gibi sizin gazaya katılmayışınızın gerçek sebebinden de haberdardır.

İman etmelerine rağmen, umre çağrısına katılmayan, Medine civarındaki Eslem, Cüheyne, Gifar, Eşca gibi kabileler, bu âyetin nüzûlüne sebep olmuşlardır.

12 – Aslında siz Peygamberin ve müminlerin ailelerine artık geri dönemeyeceklerini düşündünüz.

Bu hayal, gönüllerinizde allanıp pullandı ve yerleşti.

Kötü zanlara düştünüz ve helâki hak etmiş kimseler oldunuz.

13 – Kim Allah’a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki Biz kâfirlere alevli ateşler hazırladık.

14 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah’ındır.

O, dilediğini affeder, dilediğini cezalandırır.

Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve ihsanı boldur).

15 – Gazaya katılmayanlar, siz ganimetleri almak için gittiğinizde: “İzin verin, biz de size tâbi olalım” derler.

Böylece Allah’ın hükmünü değiştirmek isterler.

De ki: “Siz bizimle gelemezsiniz, zira Allah Teâla daha önce böyle buyurmuştur”

Bu defa da: “Hayır!” diyecekler, “siz bizi çekemiyorsunuz”

Bilakis kendileri anlayışları kıt olan, çok az anlayan kimselerdir.

Bu bedevîler Hudeybiye gazasına katılmamışlar, kaçak duruma düşmüşlerdi: Hz. Peygamber (a.s.), Hudeybiye’den hicri 6. yılın Zilhicce ayında döndü ve bu ayın geri kalan kısmı ile (7. yıla ait) muharrem’in ilk günlerini Medinede geçirdi. Sonra Hayber seferine çıktı. Bu sefere, sadece Hudeybiye gazasına katılanları aldı. Zira Allah Teâla kendisine böyle bildirmişti. Hayber’i fethedip çok ganimetler aldılar. Münafıklar, Hayber’in sonunda menfaat gördükleri için bu savaşa katılmak istediler ama, Allah’ın buyruğu gereğince alınmadılar. Âyet bu hadiseye işaret etmektedir.

16 – O gazaya katılmayıp geri kalan bedevilere de ki:

“Siz yakında çok kuvvetli ve savaşçı bir milletle savaşmaya dâvet edileceksiniz.

Onlar teslim olup boyun eğinceye kadar onlarla savaşacaksınız.

Eğer bu sefer itaat ederseniz Allah sizi pek güzel bir şekilde ödüllendirir.

Ama daha önce yaptığınız gibi arkanızı döner, cihaddan kaçarsanız, O, size gayet acı bir azap verir.”

Bu âyetteki çok güçlü millet Farmlar ile Bizanslılar olup onlarla yapılacak savaşlara gaybî işaret edilmektedir. Onlarla boyun eğinceye kadar savaşılır. Âyetteki “yüslimûn” kelime mânasıyla “inkiyad etme, teslim olma” diye tefsir edilir. Eğer “çok kuvvetli millet”ten Sakif, Hevazin gibi müşrikler kasdedilirse onlar hakkında “İslâm’a girinceye kadar” diye anlaşılır.

17 – Gazaya katılmama konusunda âmaya sorumluluk yok, topala sorumluluk yok, hastaya sorumluluk yoktur.

Kim Allah’a ve Resulüne itaat ederse, Allah onu, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirir.

Kim de itaatten yüz çevirirse onu gayet acı şekilde cezalandırır.

18-19 – Gerçekten Allah, (Hudeybiye’de) o ağacın altında sana biat ettikleri zaman, müminlerden razı oldu.

Onların kalplerindeki ihlası bildiği için üzerlerine sekîne, huzur ve güven indirdi. Onları hemen yakında gerçekleşen bir zaferle ve alacakları birçok ganimetle mükafatlandırdı.

Allah azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Allah Teâla bu ağacın altında biat eden 1400 kadar sahabîden razı olduğunu açıkça bildirmektedir. Bunların imanı o derece kuvvetli ve savaş hazırlığından o kadar uzak idiler ki, hallerine bakan kimse, umre için giydikleri ihramı kefen olarak giydiklerine hükmederdi. Onlardan râzı olduğunu bildiren Allah, elbette onların istikballerini de bilerek böyle buyurmuştu. Şîa ve Havariç fırkalarının onları dinden dönme ile suçlamaları, sadece kendilerine zarar verir. Söz konusu ağacı ziyaret edenler zuhur edince Hz. Ömer (r.a.)’ın onu kestirdiği nakledilir.

20-21 – Allah size daha başka birçok ganimet vâd etti. Onları ileride alacaksınız. Şimdilik size bunu verdi ve insanların ellerini sizden çekti ki müminler için Allah’ın teyidine bir delil ve ibret olsun ve sizi dosdoğru yola eriştirsın. Allah size henüz güç yetiremediğiniz ama Kendisinin (ilim ve kudretiyle) hazırladığı başka fetih ve ganimetler de vâd etti. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

Vâd edilen zaferler Hayber ve onu takibeden fetihlerdir. Hudeybiye sırasında müminlerin savaşacak durumdaki bütün erleri Medine’den on beş gün uzakta bulunuyorlardı. Etraftaki birçok düşman kabile bunu fırsat bilip Medine’yi işgal etmeyi düşünebilirlerdi. İçerideki müşrik, Yahudi ve münafık gruplar da onlarla işbirliği yapabilirlerdi. Allah Teâla, onlara fırsat vermediğini hatırlatıyor.

21. âyetteki fetih, muhtemelen Mekke’nin fethidir. “Sizin şu anda ona gücünüz yetmiyor, fakat Allah onu hazırlamış olup Hudeybiye sürecinin sonucunda ona da nail olacaksınız” denilmiş oluyor.

22 – Eğer (o Mekke’li) kâfirler sizlerle savaşıyorlardı, arkalarını dönüp kaçar, sonra da kendilerini koruyan veya destek olan hiç kimse bulamazlardı.

23 – Allah’ın öteden beri câri olan kanunu budur. Ve sen Allah’ın nizamında hiçbir değişiklik bulamazsın.

24 – Mekke vâdisinde size kâfirlere karşı zafer nasib ettikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O’dur. Allah bütün yaptıklarınızı görür.

25 – İnkârda ısrar edip sizi Mescid-i Haram’ı ziyaret etmekten ve bekletilmekte olan hediye kurbanlıkları yerine ulaştırmaktan geri çevirenler onlardır.

Eğer orada kendilerini tanımadığınız için tepeleyeceğiniz ve bilmeyerek tepelemenizden ötürü zor durumda kalacağınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı, Allah ellerinizi birbirinizden çekmez, savaşmanıza engel olmazdı.

Dilediği kimseleri rahmetine nail etmek için Allah böyle takdir buyurdu. Şayet onlar birbirlerinden seçilip ayrılmış olsalardı, elbette kâfirleri gayet acı bir cezaya çarptırırız.

İslâm’a inanmış olup Mekke’den Medine’ye hicret imkânı bulamayan ve Medine’deki müslümanlarca bilinmeyen çok mümin vardı. Kalınan zor durumlar şunlar olabilirdi: Meşakkat, diyetin gerekmesi yahut öldürülmelerinden ötürü keffaret, üzüntü, kâfirlerin kınamaları (mümin mümini öldürüyor diye ayıplamaları) müminleri bulup seçme hususunda tam araştırma yapılmaması sebebiyle günaha girme.

Allah Teâlânın gözettiği faydanın diğer boyutu şu idi: Mekke’nin kanlı bir şekilde fethedilmesini istemiyordu. Mekke’yi çevreleyen şartların hazırlanması ile, kendilerinin kanaat getirmesiyle İslâm’a girmelerini istiyordu. Nitekim Hudeybiye’den sonraki iki yıl bu maksada kâfi geldi.

26 – Kâfirlerin kalplerine taassubu, Cahiliye taassup ve tarafgirliğini yerleştirdikleri o sırada, Allah da elçisinin ve müminlerin gönüllerine huzur ve güven duygusu verdi.

Takvâ kelimesini onlara yoldaş etti. Zaten onlar bu söze pek lâıyk ve ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

Müminlerin on beş günlük mesafeden gelmelerine rağmen bir gün içinde umre yapıp dönmelerine izin vermeyen müşrikler sırf şu taassupla hareket ediyorlardı: “Eğer Muhammed bu kalabalıkla Mekke’de görünürse bütün Arap yarımadasında gururumuz kırılacaktır.”

Allah'ın müminlerin kalplerine verdiği güven duygusu sayesinde onlar hislerine kapılmadılar, soğukkanlı, vakarlı, dürüst davranıp bu sabırlarının mükâfatlarını gördüler.

27 – Allah, elçisinin rüyasını elbette doğru çıkaracaktır. İnşallah siz kiminiz başını tıraş ettirmiş, kiminiz saçlarını kısaltmış olarak, Mescid-i Haram'a korkmaksızın tam bir güvenlik içinde gireceksiniz. Ama Allah sizin bilemediğiniz şeyleri bildiğinden ondan önce, yakın bir zafer nasib etti.

Sefere çıkmadan önce Hz. Peygamber, rüyasında ashabı ile güven içinde umre yaparak Mekke'ye girdiklerini görmüş ve bunu anlatmıştı. Hudeybiye'den dönerken beklentilerini bulamayınca üzüldüler. Münâfıklar ise şüpheye düşüp bazı imalarda bulunup halkın manevîyatını sarsmaya başladılar. Oysa Peygamberimizin rüyasında “bu yıl” olacağına dair işaret yoktu. Allah Teâla bu âyetle, bu zaferin kesin olarak vuku bulacağını gaybî bir haber olarak bildirmektedir. Bu söz ertesi yıl hicri 7. yılda zilkade ayında gerçekleşmiş, “Kaza edilen Umre” (*Umret'ul-kadâ*) diye tarihe geçmiştir.

28 – Bütün dinlere üstün kılmak için resulünü hidâyet ve hak dinle gönderen O'dur. Buna şahit olarak Allah yeter.

Hudeybiye seferi hakkındaki âyetlerin peşinden Hz. Muhammed (a.s.)'in risaletini vurgulayan bu âyetin indirilmesinin hikmeti şudur: Anlaşma akdi yazılırken Mekke müşriklerinin ısrarı üzerine “Allah'ın Resûlü” sıfatını Efendimiz silmişti: İşte buna ima ederek Allah Teâla sanki şöyle buyurmaktadır: “Onun Allah'ın Resulü olduğunda en ufak bir tereddüt yoktur. Bir kısım insanların inanmamaları bu gerçeği değiştirmez. Allah'ın ona şahitlik edip desteklemesi yeter de artar.”

29 – Muhammed Allah'ın resulüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler. Sen onları rükû ederken, secde ederken, Allah'tan lütuf ve rıza ararken görürsün. Onların alâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır. Bunlar, Tevrattaki sıfatları olup İncîldeki meselleri ise şöyledir: Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş. Öyle ki ekicilerin hoşuna gider, kâfirlere de öfkelenirir. İşte böylece Allah, onlar gibi iman edip makbul ve güzel işler yapanlara bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır. [5,54] {KM, Vahiy 14,1; Matta 13,31-32; Markos 4,26-27; Luka 13,18}

Ashabın kâfirlere karşı sert olmaları, onların kâfirlere haşin ve katı davranmaları mânasına gelmeyip imanlarının sağlamlığı, prensiplerinin kesinliği, dürüst ve düzenli hayatları sebebiyle kâfirlerin onları kolay kolay baş

eğdirememeleri, korku vererek sindirememeleri, onları menfaat ve şehvetlerle satın alamayacakları, kolay bir lokma halinde dişleri arasında öğütemeyecekleri mânasına gelir.

Secde izi, maddî alanda görülebilen yuvarlak iz değildir. Müminin Allah'a yönelmesi neticesinde elde ettiği ruh yüceliği, güzel ahlâk, vakar ve takvâ halidir. Öyle ki onları gören insanlar bunu sezerler. Nitekim İmam Malik, Suriye'yi fetheden ashab hakkında oranın Hıristiyan halkının şöyle söylediklerini nakleder: "Bunlar, Hz. İsa'nın havarîleri hakkında bildiğimiz o yüce meziyetleri ve üstün değerleri taşıyan insanlar."

49 – HUCURÂT SÛRESİ

Medine'de nâzil olmuş olup 18 âyettir. Sûrenin adı, 4. âyette geçen "hucurât" kelimesinden alınmıştır. *Hucurât*: "odalar, bölmeler" anlamındadır. Bu sûre toplum hayatında Müslüman ferdin davranışlarını düzenlemeye dair hükümleri en yoğun tarzda ihtiva etmektedir. Allah'ın dinine, Resulüne, onun yanında konuşma âdabına, şayialara kulak asmamaya, duyulan haberi tahkik etmeye, küskünlerin arasını bulmaya, alay ve hakaret etmemeye, sû-i zandan sakınmaya, gıybetten kaçınmaya, tecessüs etmemeye, gizli halleri araştırmamaya, ırkçılıktan kaçınmaya, ihlâsa önem vermeye dair âyetler ihtiva eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey iman edenler: Söz ve hareketlerinizde ileri gidip de Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyin! Allaha karşı gelmekten sakının! Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

Mümin, karşı karşıya kaldığı meselelerde Allah'ın ve Elçisinin bir hükmünün bulunup bulunmadığını araştırmak ve ona uymakla yükümlüdür. Diğer taraftan Hz. Peygamberin çağdaşlarının, onunla konuşurken seslerini ayarlamaları, ancak duyuracak kadar bir tonla konuşmaları istenmektedir. Daha sonra gelen müminler ise bu saygıyı onun hadis-i şeriflerine karşı göstermelidirler. Bu saygı hem sükûnetle dinleme, hem de gereklerini uygulama tarzında olmalıdır.

2 – Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin! Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öylece konuşmayın! Yoksa siz farkında olmadan bütün emekleriniz hiçe iniverir. [24,63]

Hz. Peygamber (a.s.m.) Allah katında öyle yüce bir mevkidedir ki ona yapılan bir saygısızlık, küfür sayılıp bütün iyi işleri iptal ettirir. Zira ona gösterilen saygısızlık, kendisini görevlendiren Allah'a râci olur. Halbuki başka birine yapılan saygısızlık hakkında böyle bir hüküm verilmemiştir.

3 – Peygamberin huzurunda seslerini ayarlayanlar var ya, işte Allah, içindeki takvâyı ortaya çıkarmak için onların kalplerini sınamış ve onlar bu imtihanı başarmışlardır. Onlara mağfîret ve büyük bir mükâfat vardır.

4 – Ama sana evinin dışından seslenenlerin ise ekserisi düşüncesiz, mâkul davranmayan kimselerdir.

Hz. Peygamberin çevresinde olan ashab, az çok onun hayat programını bilip, kendisini görme işini ona göre ayarladılar. Görüşmeyi gerektiren sebep varsa dışarda bekler, seslenip kapı çalmazlardı. Fakat dışardan gelen bedevîler, gece gündüz demeden, ne vakit gelmişlerse, onun eşlerinin odaları önünde dikilip dışarıdan çağırır, o da çıkınca konuşurlardı. Tabiatıyla bu durum onun programını altüst ederdi.

5 – Eğer onlar sen kendilerinin yanına çıkıncaya kadar bekleselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Bununla beraber Allah gafurdur, rahimdir.

6 – Ey iman edenler, herhangi bir fâsık size bir haber getirecek olursa, onu iyice tahkik edin, doğruluğunu araştırın! Yoksa, gerçeği bilmeyerek, birtakım kimselere karşı fenalık edip sonra yaptığımıza pişman olursunuz.

Peygamberimiz Velid İbn Ukbe adlı sahabîyi, Beni Mustalık kabilesine zekât toplamak için gönderdi. Velid ile onlar arasında daha önce bir kin vardı. Kabîleye yaklaştığı zaman karşısına gelen atlıların kendi aleyhinde oldukları intibama kapılıp korkarak geri döndü ve zekât vermediklerini söyledi. Hz. Peygamber ordu toplayıp üzerlerine hücum edeceği sırada tesbitin asılsız olduğu kendisine bildirildi. Hâlid bin Velîd’i durumu tahkik etmekle görevlendirdi. Geceleyin onlara çaktırmadan gelen Halid, onların ezan okuyup cemaatle namaz kıldıklarını, hatta gece namazı bile kıldıklarını tesbit etti ve zekâtlarını alarak döndü. Bu âyet bunun üzerine nazil oldu. Bu âyete dayanarak hadis ravileri cerh ve ta’dile tâbi tutulmuşlardır. Fakihler her haberin değil, ama *nebe*’ tarzında önemli haberlerin tahkik edilmesini şart görürler. *Fâsık* kelimesi burada, “çizgi dışına çıkmış, itaatsiz, emirleri yerine getirmeyen” anlamındadır.

7-8 – İyi düşünün ki sizin aranızda Allah’ın Resulü bulunmaktadır. Şayet o birçok işte size uysaydı, haliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; inkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. İşte Allah’tan bir lütuf ve nimet olarak doğru yolda yürüyenler onlardır. Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Bu ifadeden anlaşıldığına göre müminlerin tümü bu hataya düşmemiş sadece azınlıkta olan bazı kimseler bunu ileri sürmüşlerdir. “Şayet o size uysaydı (..)” hitabı, bütün sahabeye değil, Beni Mustalık üzerine asker göndermeyi öneren sahabîlerdir. “Ama Allah size imanı sevdirdi” hitabı geneldir. Bu âyet, görüşlerinde ısrar eden sahabîlerin imandan çıktıklarını değil, hata yaptıklarını gösterir. Allah Teâlâ hata yapanları şöyle uyarmaktadır: “İmanın gereği, diğer sahabê gibi Peygambere güvenip onun görüşüne tâbi olmaktır.”

9 – Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle vuruşursa, onların aralarını bulun. Buna rağmen biri öbürüne saldırırsa, bu saldıran tarafla, Allah’ın emrine dönünceye kadar siz de vuruşun! Döndüğü takdirde aralarını hakkaniyetle düzeltin ve hep dil olun, çünkü Allah dil davrananları sever.

10 – Müminler sadece kardeştirler. O halde ihtilaf eden kardeşlerinizin arasını bulun! Allah’a karşı gelmekten sakının ki O’nun merhametine nail olasınız.

Bu yet, dünyanın neresinde olursa olsun müminleri kardeş olarak ilan etmektedir. Ashabdan Cerir b. Abdullah, Hz. Peygamberin, kendisindenşu  şeyi yapmak üzere biat istediğini bildirir: “Namaz, zekât ve bütün Müslümanların hayrını isteme (nasihat).” “Müslümana kötü söz söylemek fsıklık, onunla savaşmak küfürdür” (hadis-i şerif). “Müslüman Müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, onu desteğinden mahrum bırakmaz. Bir kimsein Müslüman kardeşini hakir görmek günah olarak ona fazlasıyla yeter.” (hadis-i şerif)

11 – Ey iman edenler! Sizden hiçbir topluluk bir başka toplulukla alay etmesin. Ne mlum? Belki alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Belki de alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Birbirinizi, (daha doğrusu kendilerinizi) karalamayın! Birbirinize kötü lakaplar takmayın! İman ettikten sonra insanın adının kötüye çıkması, fâsık damgası yemesi ne fena bir şeydir! Kim tövbe etmezse işte onlar tam zalim kimselerdir. [104,1; 68,11; 4,29]

12 – Ey iman edenler! Zannın bir çok çeşidinden sakının! Çünkü zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın! Kiminiz kiminizi gıybet etmesin! Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı? İşte bundan hemen tiksindiniz! Öyleyse Allah’ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun. Allah tevvabdır, rahîmdir (tövbeleri kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur).

Zannın eşitleri vardır. Hüsnüzan kısmı makbul olup müminin Allah, Resulü, müminler ve aksine sebep olmadıkça bütün insanlar hakkında bu zannı beslemesi gerekir. Bazen başka çare kalmayınca zanna dayanarak hüküm verme ihtiyaı olur. Günah olan kısım ise, insanlar hakkında haksız yere suizan besleyip onlar hakkında iyi tarafa değil de kötü tarafa yorumlar yapmaktır. *Tecessüs*, insanların gizli hallerini araştırmak, keza onların gıybetini yapmak da bu âyetle şiddetle yasaklanmıştır. Gizli halleri araştırmak fertlere olduğu gibi devlet yetkililerine de haramdır. “İdareci, halkın mahrem ve gizli hallerini araştırırsa onların ahlâkını ve düzenlerini bozar.” (hadis-i şerif).

13 – Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sllelere ayırdık. şunu unutmayın ki Allah’ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvda (Allah’ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olanıdır. Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır.

Takvâ: din dilinde: Kişinin, âhirette kendisine zarar verecek şeylerden sakınmasıdır. Başta şirk ve küfürden, haram ve günahlardan, hatta tenzihen mekruh şeylerden sakınma, buna dahildir.

14 – Bedeviler “iman ettik!” dediler. De ki: “Siz iman etmediniz, lâkin “İslâm olduk, size inkıyad ettik!” deyiniz. Zira iman henüz kalplerinize girmiş değildir. Eğer Allah’a ve resulüne itaat ederseniz, sizin emeklerinizden hiçbir şeyin mükâfatını eksiltmez. Yaptığınızı zayi etmez. Gerçekten Allah gafûr ve rahîmdir (mağfireti, merhamet ve ihsanı boldur).

Burada genel olarak bedevîler kastedilmeyip sadece, İslâm’ın kazandığı zaferlerden çıkar sağlamak isteyen birkaç bedevî kabile kastedilmiştir.

15 – Müminler ancak o kimselerdir ki Allah’ı ve resulünü tasdik eder ve sonra da hiçbir şüpheye düşmezler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla mücahede ederler. İşte imanına bağlı, gerçek müminler bunlardır.

16 – De ki: “Dindarlık derecenizi siz mi Allah’a bildireceksiniz? (Allah sanki bunu bilmiyor da sizin iddianıza mı bakacak?) Halbuki Allah bunu bildiği gibi, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Evet, Allah her şeyi hakkıyla bilir.”

17 – İslâm’a girmelerini sana minnet ediyorlar. Onlara de ki: “Müslümanlığınızı bana minnet etmeyin. Asıl size iman yolunu gösteren Allah size minnet eder, eğer iman iddianızda samimi iseniz!”

18 – Muhakkak ki Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. Bütün bunları bilen Allah, sizin yaptığınız her şeyi de elbette görür.

50 – KÂF SÛRESİ

Mekkî olup, 45 âyettir. İsmi, birinci âyette geçen ve huruf-i mukattaa kabilinden olan *Kâf* harfinden almıştır. Bu sûre, kâinatta bulunan ve Allah Teâlânın üstün kudret ve hikmetine delâlet eden bazı varlıklardan bahseder, bunları yapanın, mahşerde insanları diriltmeye de kadir olduğunu bildirir. Dini yalan sayan bazı eski kavimlerin âkıbetlerini hatırlatır. Cuma, bayram ve bazan sabah namazlarında bu sûrenin Hz. Peygamber (a.s.) tarafından okunduğu nakledilmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Kâf. Şanlı şerefli Kur’ân hakkı için.

2-3 – Doğrusu, onlar, kendilerinden birinin, uyarıp irşad etmek için gelmesine şaşırıyorlar da kâfirler: “Bu, ne tuhaf şey!” dediler, “Biz ölüp de toprak olduktan sonra mı dirileceğiz? Bu, aklın alamayacağı kadar uzak bir ihtimal!” [10,2]

4 – Biz toprağın, onların bedenlerini hücre hücre nasıl çürüttüğünü tafsilatıyla biliriz. Zaten yanımızda herşeyin kayıtlı olduğu şaşmaz bir sicil vardır.

5 – Bilakis onlar, kendi önlerine kadar gelen gerçeği yalan saydılar.

Artık onlar kararsızlık ve perişanlık içindedirler.

6 – Hiç üzerlerindeki göğe bakmazlar mı?

Bakıp da Bizim onu nasıl sağlamca bina ettiğimizi, onda en ufak bir çatlaklık, dengesizlik olmadığını düşünmezler mi? [67,3-4]

Gökyüzü âlemi akıllara durgunluk verecek derecede geniş ve muazzamdır. Dünyamızdan yüzbinlerce defa daha büyük gezegenler uzayda top gibi, saniyede birkaç kilometre hızla yüzerler. Güneş sistemi samanyolu galaksisinin bir köşesine sıkışmış küçük bir yer işgal eder. Oysa daha başka bir milyon kadar galaksi mevcuttur. Bunları yaratıp varlıkta tutan muazzam kudretin ilkin yoktan yarattığı hayatı, ölüm uykusundan sonra diriltmeye gücü yetmez olur mu?

7 – Yeri de döşedik, oraya dengeyi sağlayacak sağlam ulu dağlar yerleştirdik. Orada, gönüller, gözler açan her çeşit bitkiden çiftler bitirdik. [51,49; 36,36]

8 – Bütün bunları, Allah'a yönelecek her kula Yaradan'ın kudretini hatırlatması, dersler veren birer basiret nişanesi ve ibret numunesi olması için yaptık.

9-10 – Gökten bereketli bir su indirdik. Onunla bahçeler ve biçilen ekinler, salkım salkım meyveleriyle ulu hurma ağaçları yetiştirdik.

11 – Bütün bunlar kullarımıza rızık vermek içindir.

Hem o su ile ölü toprağa hayat verdik.

İşte ölmüş insanların mezarlarından çıkışı da böyle olacaktır. [40,57; 46,33; 41,39]

12-14 – Onlardan önce Nûh halkı, Ashab-ı Ress, Semûd, Âd, Firavun halkları.

Lût'un hemşehrileri, Ashab-ı Eyke ve Tübba' halkı da hakkı yalanladılar.

Evet onların hepsi peygamberleri yalancı saydılar da tehdidime müstehak oldular, azaba çarptırıldılar.

Arap kaynaklarında Ress adında iki yer bilinmektedir. Biri Necid, diğeri Hicaz'ın kuzeyinde olup birincisi daha meşhurdur.

15 – Biz ilkin yoktan yaratmadan bir âcizlik, becerisizlik mi gösterdik ki bu tekrar yaratmada acze düşelim?

Hayır! Öyle değil, onlar da böyle olmadığını bilirler. Ama yine de onlar bu yeniden yaratılıştan (dirilmeden) şüphe içindedirler. [30,27]

16 – İnsanı Biz yarattık. Onun için, nefsinin kendisine neler fısıldadığını, neler telkin ettiğini de Biz pek iyi biliriz.

Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız.

17-18 – Zaten onun sağında ve solunda yerleşmiş iki kayıtçı vardır.

Ağzından çıkan bir tek söz olmaz ki yanında, bu iş için hazırlanmış gözcü olmasın, onun söylediğini ve yaptığını kaydetmiş olmasın. [82,10-12]

İnsanlar yirminci asırda sesleri ve görüntüleri kaydeden nice aletler geliştirdiler. Bu aletler Allah'ın kâinatta zerrelere yaptırdığı kayıt işlemini tesbit etmeye çalışmaktadırlar. Allah'ın melekleri bu aletlere muhtaç değildirler. İnsanın kendi vücudu ve çevresindeki şeyler, onun bütün yaptıklarını ve konuştuklarını en ince ayrıntıları ile kaydeden bir kamera veya teyp gibidir. Kıyamet günü, kendi kulağı ile dünyada söylediklerini işitecek ve yaptıklarını gözleriyle görecektir. Demek Allah kullarına sırf kendi ilmine göre muamele etmeyecek, bilakis adâletin; iddia, delil, inkâr, şahit, savunma gibi bütün şartlarını yerine getirecektir.

19 – Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana “İşte” denir, “senin en çok nefret edip kaçtığın şey!”

20 – Sûra üfürülür kalk borusu çalar. İşte bu da tehdit edilen azabın günüdür.

21 – O gün herkes beraberinde bir muhafız, bir de şahit olarak Yüce Divana gelir.

22 – Allah ona buyurur: “Sen bundan gaflet içindeydin. İşte gözünün önünden perdeyi kaldırdık, şimdi artık gözün pek keskindir!” [19,38; 32,12]

23 – Yanındaki arkadaşı “İşte!” der, “onun defteri! Her ne yapmışsa, burada yazılı!”

Yanındaki arkadaşı, bazı müfessirlere göre şahit melektir.

24-26 – Allah muhafızla şahide veya cehennem görevlisi iki meleğe: “Atın!” buyuracak, “atın cehenneme, her nankör, inatçı kâfiri: Hayra mani olan, haddi aşır azan, şüpheye dalanı!

Allah'ın yanısıra başka bir tanrı benimseyeni! Atın onu o çetin azaba!”

Hayır; bazan mal, bazan iyilik mânasına kullanılır. Burada her ikisi de mümkündür. O şahsın, malından Allah'ın ve kullarının haklarını vermediğini ifade eder. Yahut hayır ve iyilikten, hem kendisini hem de başkalarını engellediği mânasına gelir.

27 – Yanındaki arkadaş: “Ya Rabbî,” der, “onu ben saptırmadım, kendisi zaten haktan iyice uzak bir sapıklık içinde idi.” [14,22]

Yanındaki arkadaş, şeytan onun cehenneme atılacağını anlayınca böyle diyecektir. Burada siyaktan, Allah'ın mahkemesinde bu iki yoldaşın birbirini suçladıkları anlaşılmaktadır. Anlaşılan kâfir insan, şeytan arkadaşının kendisini saptırdığını ileri sürünce o, bu cevabı vermektedir.

28-29 – “Çekişmeyin huzurumda!” buyurur Allah, “Çünkü Ben daha önce gelecek tehlikeyi size bildirmiştim. Benim verdiğim kararlar değiştirilmez. Ben, kullarıma asla zulmetmem!”

30 – O gün cehenneme Biz: “Doldun mu,?” dedikçe O: “Daha yok mu?” diye iştahını dile getirir. {KM, Süleymanın Meseleleri 30,15-16}

31 – Cennet de takvâ sahiplerine yaklaştırılır.

32-33 – Onlara: “İşte, denir, buydu size vâd edilen mükâfat. Hakka yönelen, koruması gereken her şeyi koruyan, insanların görmediği yerlerde bile Rahman’a hep saygılı olan ve daima Rabbine dönen bir gönül ile gelen herkese bu mükâfat vardır.

“Rahman’ı görmediği halde O’na saygı duyan” mânası da mümkündür. “O’nun Rahman olduğunu bilmesine rağmen, rahmetine güvenerek günah işlemedi, O’na saygısızlık etmedi” inceliğini düşündürmesi de mümkündür.

34 – “Haydi selamete girin oraya, bugün artık ebediyet günüdür.”

35 – Orada onlara istedikleri her şey verilir. Nezdimizde bundan da fazlası vardır. [10,26]

36 – Kendilerinden önce Biz öyle nesiller helâk ettik ki onlar, bunlardan daha güçlü kuvvetli idiler. Hakimiyetlerini yaymış, şehir şehir dolaşmış, “ölümden kaçıp kurtulacak bir yer yok mu?” diye her tarafı delik deşik etmişlerdi, ama hep eli boş dönmüşlerdi.

37 – Elbette bunda, içinde bir kalb taşıyan veya zihnini derleyip toplayarak can kulağıyla dinleyen kimseler için alacak bir ders vardır.

38 – Biz gökleri, yeri, ikisinin arasındaki bütün varlıkları altı günde yarattık da Bize en ufak bir yorgunluk dokunmadı. [46,33; 40,57]

39 – O halde sen onların söylediklerine karşı sabret! Gerek güneşin doğuşundan, gerek batışından önce Rabbine hamd ederek ibadet et.

40 – Geceleyin de, secdelerin peşinden de Ona ibadet et. [17,79]

Secdelerin peşinden yapılan tesbihattan maksat, namazdan sonra yapılan zikir ve tesbihat olabilir. Farzdan sonra kılınan nafîle namazlar da olabilir. Hz. Peygamber (a.s.) her namazdan sonra fakirlerin 33’er kere *sübhanallah*, *el-hamdülillah* ve *Allahu ekber* zikrine devam etmekle zenginlerin Allah yolunda harcamalarıyla elde ettikleri yüksek dereceleri kazanacaklarını bildirmiştir.

41 – Münâdînin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver.

42 – Bütün insanların o sayhayı kesin ve gerçek olarak işitecekleri güne kulak ver. İşte o gün mezarlarından kalkış günüdür.

43 – Muhakkak ki hayatı veren de, hayatı alıp öldüren de Biziz.

Evet, herkes Bizim huzurumuza dönecektir.

44 – Yerin yarılp kendilerinin büyük bir hızla mahşer meydanına koşacakları gün, mutlaka gelecektir. Bu diriltip mahşerde toplama Bize göre çok kolaydır. [54,50; 31,28]

45 – Biz onların aykırı iddialarını pek iyi biliyoruz, ama sen onları kuvvet kullanarak imana getirecek bir zorba değilsin. Sen sadece uyaran bir elçisin.

Senin yapacağın iş, sadece tehdidimden endişe edecek kimseleri Kur’ân ile irşad etmektir. [13,40; 88,21-22; 2,272]

51 – ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuştur. 60 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen kelimeden almıştır. Bu sûre-i şerife kâinatta cereyan eden bazı muazzam işlere veya onlara müvekkel kılınan melaikeye dikkat çekip, kasem ederek başlar. Kur’ân’ın ilk muhatapları olan Mekkelilerden birçoğunun dini yalanladıklarını, onların dünya ve âhiretteki âkıbetlerini, diğer taraftan müminlerin istikbalini, daha sonra Allah’ın kudret, hikmet ve birliğine dair bazı delilleri, bazı resullerin kısa kıssalarını ele alır, cin ve insanın yaratılışının esas maksadının kulluk olduğunu bildirerek sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – O tozutup savuran (rüzgârlara)
- 2 – Yağmur yüklenen bulutlara,
- 3 – Kolayca akıp giden (yıldızlar, bulutlar vb.) şeylere,
- 4 – Emirleri, rızıkları, yağmurları vb. şeyleri taksim eden meleklerle yemin ederim ki,
- 5 – Size vâd olunan diriliş elbette gerçektir.
- 6 – İşlerin karşılığı da mutlaka alınacaktır.
- 7-8 – Yollarla, yörüngelerle dolu gök hakkı için! Siz tam bir çelişki içindesiniz.
- 9 – Oysa bu dâvetten, ancak akli çarpılmış olan kimse çevrilip vazgeçebilir.

Dünyadaki insanların farklı inançlarından bahsederken gökyüzünün çeşitli yollarına ve yörüngelerine yemin edilmesi, bir benzetme yapma gayesine de yönelik olabilir. Yani gökte yıldız kümeleri ve bulutlar nasıl farklı farklı ise, siz yerdeki insanlar da çeşit çeşit inançlara sahipsizsiniz. Demek ki insanlara gerçeği bildiren vahyin gelmesi mutlaka gereklidir.

En ufak zerreden en büyük güneşlere kadar her şeyin nizama bağlı olduğu bir kâinatta, insan gibi bir varlığın nizamsız kalması nasıl mümkün olabilir? Her şey

birçok gayeye göre yaratılmışken insan gibi mükemmel varlığın gayesiz, başıboş kalması nasıl mümkün olabilir?

Burada şöyle bir incelik vardır: Âhireti inkâr edenler “çürüyüp, toz toprak olacağız, zerrelerimiz havada uçuşacak, bundan sonra bedenimiz nasıl olur da birleşebilir?” diyorlardı. Oysa dünyadaki sular güneşin ısıyla buharlaşarak zerreler halinde bir araya gelip sıkışmış bulutlar oluşturmakta sonra yeryüzüne damlalar halinde geri dönmektedirler. Her gün bunları gerçekleştiren ilahî kudretin insanların vücutlarının dağılmış zerrelerini hava, su ve toprağın içinden toplayıp bir araya getiremeyeceği iddia edilebilir mi? Toz zerreleri, su buharları ve yağmur bulutlarından bahseden ilk üç âyet, buna işaret eder gibidir.

10-12 – O kahrolası yalancılar sarhoşluk ve cehalet içinde ne yaptıklarını bilmeden atıp tutarlar. Bir de alay ederek: “Ne zaman o hesap günü?” diye sorarlar.

13 – O gün, onların ateşin üzerinde fokurdayacakları gündür!

14 – Onlara: “Tadın bakalım fitnenizi, tadın dünyada kaydattığınız fitne ateşinin neticesini! İşte gelmesi için can attığınız azap!” denilir.

15 – Ama müttakiler bahçelerde, pınar başlarındadırlar.

16 – Rab’lerinin kendilerine verdiği mükâfatları almaktadırlar. Çünkü onlar, daha önce dünyada iyi davranan kimselerdi.

17 – Geceleri az uyurlardı.

18 – Seher vakitleri istiğfar ederlerdi.

19 – Mallarında isteyenlerin ve yoksulların hakkını ayırırlardı.

20-22 – Kesin inanmak isteyenler için yeryüzünde birçok deliller vardır. Bizzat kendi varlıklarınızda da böyle deliller vardır. Hâla görmeyecek misiniz?

Gökte de hem rızkınız (rızkınızın vesileleri), hem de size vâd olunan cennet vardır.

23 – Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki bu vaad, tıpkı sizin konuşmanızın sabit olduğu gibi bir gerçektir.

24 – Sahi! İbrâhimin şerefli misafirlerinin gelişlerinden haberin oldu mu?

25 – Onlar yanına varınca: “Selam!” dediler. O da: “Size de Selam!” diye cevap verdi, ama içinden: “Bunlar tanımadığım kimseler, hayırdır inşaallah!” dedi. [15,51; 4,86; 11,69]

26-27 – Onlara yemek getirmek için gizlice ailesinin yanına geçti ve semiz bir dana kebabı getirdi. Önlerine koyup “buyurmaz mısınız?” diye ikram etti. [11,69] {KM, Tekvin 18. bölüm}

28 – O sırada onlardan yana içine bir korku düştü. “Korkma!” dediler ve ona büyüdüğünde âlim olacak bir çocuklarının dünyaya geleceğini müjdelediler. [11,70-73; 15,52]

29 – Evin öbür köşesinden bunu duyan eşi, elini yüzüne vurarak: “Vay başıma gelene! Ben kısır bir kocakarı iken mi doğuracağım!” diye çığlık attı.

30 – Onlar, hanımına: “Evet, Rabbin böyle buyurdu,” dediler. “O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilir.”

31 – İbrâhim: “Peki sizin gelişinizin asıl sebebini öğrenebilir miyim ey değerli elçiler?” dedi.

32-34 – “Biz” dediler, “Suçlu bir güruhun, haddini aşanların tepelerine, çamurdan pişirilip de Rabbinin nezdinde damgalanmış taşları indirmek için görevlendirildik.”

35 – Derken, oradaki müminleri şehirden çıkarma emrini verdik.

36 – Ama orada, bir hane dışında, Biz’e itaat eden aile bulamadık.

37 – Ve öyle acı bir azaptan korkanlar için, orada bir alâmet bıraktık.

Burada Ölü Deniz (Lût Gölü) kasd edilmektedir. Bu gölün güney kısmı, büyük bir felâketin izlerini bu gün bile taşımaktadır. Uzmanların tahminlerine göre Lût kavminin büyük şehri, şiddetli depremden dolayı yer altına gömülmüş, üzerini de Lût gölünün suları basmış olmalıdır. Batma zamanı da, M. Ö. iki bin yıl kadar öncesine yerleştirilmektedir ki bu da Hz. İbrâhim ve Hz. Lût (a.s.)’ın yaşadığı zamana rastlamaktadır.

Lût gölünün “Ellisan” adlı yarımada görünümündeki bölümü güneyde bulunmakta ve daha sonra meydana geldiği anlaşılmaktadır. Eski Lût gölünün bu yarımadanın kuzeyine kadar görülen tarihi kalıntıları, güneydeki kalıntılardan çok farklıdır. İşte bundan dolayı, önceleri güney kısmının bu göl yüzeyinden yüksekte olduğu, daha sonra batarak o gölün altına gömüldüğü tahmin edilmektedir.

38 – Mûsâ’nın olayında da alınacak dersler vardır. Onu âşikâr bir delille (mûcize ile) Firavun’a göndermiştik.

39 – O vargücüyle ve bütün ordusuyla sırtını çevirdi ve “Mûsâ, ya bir büyücü, ya da bir delidir” dedi.

40 – Biz de hem onu, hem ordularını yakalayıp denizin dibine geçiriverdik. Boğulurken, pişmanlıkla kendi kendini kınıyordu.

41 – Âd halkında da alınacak dersler vardır. Onlara da ortalığı kasıp kavuran köklerini kurutan bir kasırga gönderdik.

42 – Bu rüzgâr, uğradığı her şeyi derhal kül gibi savuruyordu.

43 – Semûd ahalisinde de böyle alınacak ibretler vardır. Onlara da “Bir süre hayattan zevk alın bakalım!” denilmişti.

44 – Onlar Rab’lerinin emrinden uzaklaşıp azıtınca kendileri baka baka, o müthiş yıldırım onları çarpıverdi.

45 – Oldukları yerde çöke kaldılar, ne doğrulabildiler, ne de yardım gördüler.

46 – Daha önceleri de Nûh’un halkını helâk etmiştik. Çünkü onlar da din yolundan çıkmış kimselerdi.

47 – Göğü Biz çok sağlam bir şekilde bina ettik, onu genişleten Biziz. Çünkü Biz geniş kudret ve hakimiyet sahibiyiz.

Mûsiûn: Geniş güç ve kudret sahibi mânasına olduğu gibi “genişleten” mânasına da gelir. Allah’ın bu büyük kâinatı bir kere yaratıp bırakmadığını, bilakis onu devamlı olarak genişlettiğini gösterir. 20. yüzyılda bulunan “kâinatın genişlemesi” düşüncesi, evrenin sonlu bir büyüklüğe sahip olmasına rağmen, alan olarak sürekli genişlediğini ifade eder.

48 – Yeryüzünü de Biz döşedik, bakınız Biz ne de güzel döşedik!

49 – Her şeyi de çift yarattık ki düşünüp ders alalım. [36,36; 43,12]

50 – “O halde, Allah’a kaçın, çabuk Allah’ın himayesine koşun. Zira ben O’nun tarafından, sizi uyarmak için gönderilen âşikâr bir elçiyim.”

Bu âyette Allah Teâla, Peygamberinin dili ile bu hitabı yapmaktadır. Mesela Fatiha sûresinde de bu durum vardır. Fatihanın baş tarafında gizli bir “De ki:” fiili bulunur; zira o ifadeler kulların söylemesi matlub olan sözlerdir. Kur’ân’ın daha başka yerlerinde de bazan meleklerle, bazan peygamberlere ait sözlerin Allah’a izafe edildiği görülür. Sözün akışından kime ait olduğu anlaşılır. [Bkz. 19,64-65; 37,159-167; 42,10; 51,57-58]

51 – Sakın Allah’ın yanısıra başka mâbud icad etmeyin. İşte ben O’nun tarafından, sizi uyarmak için gönderilen aydınlatıcı bir elçiyim.

52 – İşte böyle... Senin hemşehrilerinden önceki ümmetlere ne zaman bir elçi geldiyse mutlaka ona muhatapları büyücü veya deli dediler.

53 – Birbirlerine tavsiye mi ettiler, aralarında anlaştılar mı ki hep aynı şeyleri söylediler?Hayır, böyle bir tavsiye yok ama, onlar azgınlıkta müşterekler. İşte ondan, böyle söylerler.

54 – Sen de onlardan yüz çevir, yeterince onlara hakkı anlatmaya çalıştığınan artık kimse seni ayıplayamaz.

55 – Bununla beraber yine de hatırlatıp öğüt ver! Zira gerçeği hatırlatıp nasihatta bulunma, inananlara ve inanacaklara fayda verir.

56 – Ben cinleri ve insanları sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım.

Burada Allah, Allah'tan başka nesnelere şerik sayan insanları ve cinleri azarlayarak “Ben onları başkalarına kulluk etsinler diye değil, Bana ibadet etsinler diye yarattım.” diyor. Bütün kâinatı yarattığı halde onlardan sadece ikisinin ele alınmasının sebebi şudur: Kâinattaki bütün varlıklar Allah'a itaat ve ibadet içindedirler. Fakat irade ve tercih hakkı insanlarla cinlere verilmiştir. Bunların başka nesnelere yönelip şirk koşmalarını önlemek gerekir.

57-58 – Onlardan nafaka istemiyorum, beni yedirip beslemelerini de istemiyorum. Asıl bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâdır.

“Nafaka istemiyorum” buyruğundan maksat şudur: Dünya efendilerinin, hizmetçilerinden faydalanmaları gibi, onların hizmetleriyle imkânlarımı artırmam söz konusu değildir.”

59 – Muhakkak ki şimdiki zalimlerin de, daha önceki meslekdaşlarının payı gibi, bir azap payı vardır. Acele etmelerine hiç gerek yok, nasılsa ona kavuşacaklar!

60 – Ama tehdit olundukları o gün de gelince, çekeceklerinden dolayı vay o kâfirlerin haline!

52 – TÛR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur. 49 âyettir. Sûre Hz. Mûsâ (a.s.)'ın ilahî tecellilere mazhar olduğu dağa işaretle başlar ve Kur'ân'ın da Nur dağındaki vahiyle başladığına imâ edilir. Bu sûre, müşriklerin vahiy gerçeği karşısında nasıl suskunlaşıp bocaladıklarını, çelişkili değerlendirme ve ithamlarla gülünç duruma düştüklerini pek etkili bir tarzda ortaya koyar. Sûre kıyameti müteakip kâfirlerin cezasından, daha geniş olarak müminlerin cennet hayatından bahseder. Daha sonra, hakka karşı çıkanların hüsrana uğrayacaklarını vurgular.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Tur'a (o dağa)

Tur : Aslında dağ anlamına cins ismi olup eliflamlı olduğundan Hz. Mûsâ'ya risalet verilen dağ anlaşılır.

2-3 – İnce deri üzerine yazılmış o kitaba.

4 – Beyt-i Ma'mûr'a

Beyt-i Ma'mûr: Devamlı surette ziyaret edenlerle şenlenen Kâbe'dir. Birçok müfessire göre ise Hz. Peygamber (a.s.)'ın miraç gecesi gördüğü, gök ahali tarafından devamlı tavaf, ziyaret ve ibadet mahalli olan bir mâbed kastedilmektedir. Her ikisini de kapsayabilir.

5 – O pek yüksek tavan, gökkubbeye.

6 – Ağzına kadar dolu okyanusa yemin olsun ki:

Deniz'in sıfatı olan "mescur" için: ateşle dolu, hapsedilmiş, kaynayıp taşan, dalgalı gibi mânalar da verilmiştir.

7 – Rabbinin cezası mutlaka vuku bulacaktır.

8 – Onu önleyecek hiç bir kuvvet yoktur.

9 – Gün gelecek, gök şiddetle çalkalanacak.

10 – Dağlar sür'atle yürüyecektir.

11 – O gün, hakkı yalan sayıp Peygambere yalancı diyenlerin vay hallerine!

12 – Onlar ki daldıkları batıl içinde oynayıp dururlar.

13 – O gün onlar cehenneme şiddetle itilirler.

14 – İşte, denilir, alın size yalan saydığınız ateş!

15 – Haydi söyleyin bakalım, bu da mı sihir, yoksa siz mi görmüyormuşsunuz?

16 – Girin oraya! İster dayanın, ister dayanamayın, artık hepsi bir!

Siz sadece ne yaptysanız onun karşılığını bulacaksınız.

17 – Müttakiler ise cennetlerde nimet içindedirler.

18 – Rab'lerinin kendilerine verdikleriyle sefa sürerler. Rab'leri onları yakıcı ateşin azabından korumuştur.

19-20 – Ve onlara denilir ki: "Dünyada yaptığınız güzel davranışlardan ötürü: Yiyin, için, afiyetler olsun!"

Onlar sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanırlar. Kendilerine temiz ve güzel hurileri de eş yaparız. [37,44]

21 – Kendileri iman edip zürriyetleri de iman ile kendilerinin izinden gidenlerin nesillerini de kendilerine kavuştururuz.

Onların emeklerinden hiçbir şeyin mükâfatını eksiltmeyiz. Onlardan her biri kazandığı güzel neticeleri ile daimdir. [74,38-40; 13,23]

Verdiğimiz mâna Ebu's-suûd'un tercihidir. Müfessirlerin çoğu ise şöyle derler: "Her nefis, kazançları karşılığında bir rehindir." Allah'ın insana bahsettiği sıhhat, mal, mülk, kabiliyetler âdeta O'nun kullarına verdiği borç durumundadır. Borçlunun teminatı ise kişinin nefsidir. Kim bu nimetleri meşrû şekilde kullanıp

sevap kazanarak borcunu öderse rehin olan nefsini kurtaracak, aksi halde mahpus kalacaktır.

22 – Onlara canlarının istediği meyve ve et çeşitlerinden bol bol veririz. [56,20-21] {KM, Matta 8,11; Luka 13,29; Vahiy 19,9}

23 – Onlar orada meşrubat dolu kadehleri elden ele dolaştırırlar. Bunları içmede ne saçma sapan konuşma olur, ne de günaha girilir.

24 – Etraflarında kendi hizmetlerine tahsis edilmiş, sedef içinde saklı inci gibi pırlıl pırlıl civanlar dolaşır.

25 – Birbirlerinin yanına gelip şöyle sorup sohbet etmeye başlarlar.

26-27 – Biz dünyada, ailemiz içinde iken sonumuzdan endişe ederdik. Ama şükürler olsun ki Allah bize lütfetti ve bizi, o kavuran ateşten korudu.

Semûm: çok sıcak rüzgâr anlamına gelip cehennemden yükselecek olan yakıcı alevlerin sıcak rüzgârı, vücudun içine işleyen alev mânasına gelir.

28 – Çünkü biz daha önce Allah’a dua ve ibadet eder, bizi ateşten korumasını niyaz ederdik. Gerçekten O, berr’dir, rahîmdir (hayırların kaynağıdır, merhamet ve ihsanı boldur).

29 – Ey resulüm, sen irşad ve nasihatına devam et. Sen Rabbinin ihsanı sayesinde kâfirlerin iddia ettikleri gibi kâhin de değilsin, deli de değilsin.

29-43. bölümünde bu sûre, inkâr ve dalâletin her çeşidini susturan, son derece yoğun, etkili bir hitap harikası ortaya kor. Bedâhetleri, âşikâr gerçekleri inkârcıların tepelerine füzeler gibi indirir. On beş defa “Yoksa?” lafzı ile yapıлып pekiştirme ifade eden soru üslubu (*istifham-ı inkârî ve teaccubî*) ile “nasıl olur da bu gerçekleri reddedebilirsiniz, şaşılır sizin aklınıza!” diyerek şüphenin bütün çeşitlerini çürütür ve her bir cümlede inkâr gruplarından bir bölümünün iddialarının hülasasını iptal eder.

30 – Ne o, yoksa onlar senin hakkında:

“Ne olacak? Şairin biri! Feleğin onun başına neler getireceğini göreceğiz” mi diyorlar?

31 – De ki: “Bekleyin bakalım! Ben de sizin fecî âkıbetinizi bekliyorum.”

32 – Akılları mı kendilerinden bunu istiyor,

yoksa onlar azgın bir toplum olduklarından mı böyle yapıyorlar?

33 – Yahut Kur’ân’ı “kendi uydurdu” mu diyorlar?

Hayır! Onlar bu iddialarında samimî değiller.

Onların inanmaya niyetleri yok da onun için bu kabîl sözler sarfediyorlar.

Vicdanları ağızlarından çıkan bu iddiayı kabul etmez. Zira araplardan bir ferdin bütün arapları âciz bırakacak bir eser ortaya koyamayacağını kesin bilirler.

34 – O halde bu iddialarında tutarlı iseler Kur’ân gibi bir söz getirsinler bakalım!

35 – Onlar bir Yaratan olmaksızın mı yaratıldılar?

Yoksa kendi kendilerini mi yarattılar?

36 – Yoksa, gökleri ve yeri onlar mı yarattılar?

Hayır, onlar kesin bilgiye ulaşmaya gitmezler.

37 – Yoksa Rabbinin hazineleri onların mı yanında? Yoksa kâinatı onlar mı yönetiyorlar?

38 – Yoksa onların yükselmelerini sağlayan bir merdivenleri, kuleleri var da o sayede mi göklerin haberlerini dinliyorlar?

Öyleyse o haber dinleyenleri kim ise, meleklerin sözlerini dinlediğine dair kesin bir delil getirsin!

39 – Yoksa kız çocukları O’nun da, erkekler sizin mi?

40 – Yoksa onlardan vahyi tebliğ, risalet ve irşad hizmetlerinden ötürü bir ücret istiyorsun da,

onlar ağır bir borç yükü altında eziliyorlar mı?

41 – Yoksa gayba dair bilgiler kendilerinin elinin altındadır da,

onlar oradan istedikleri tarzda yazıp kopyalıyorlar mı?

42 – Yoksa onlar bir tuzak mı kurmak istiyorlar?

Şunu bilsinler ki: Asıl kapana kısılacak olanlar, o kâfirler olacaklar.

43 – Yoksa onların Allah’tan başka bir tanrıları mı var?

Allah onların iddia ettikleri ortaklardan münezze ve yücedir.

44 – Şayet kendilerinin kötü bir maksatla istedikleri gibi gökten bir parçanın düştüğünü görseler, inatlarından ötürü “Bunlar üst üste yığılmış bulutlardır” derler.

Kendilerine ceza olarak gönderildiğini inkâr ederler.

45 – O halde sen onları, darbe yiyip çarpılacakları güne kadar kendi hallerine bırak!

Bu âyetin işaret ettiği hadiselerin birincisi, Bedir zaferidir.

46 – O gün hile ve tuzakları kendilerine asla fayda sağlamaz ve yardım da görmezler.

47 – Muhakkak ki o zalimlere bundan başka azap da vardır; fakat onların çoğu bunu bilmezler. [32,21]

48-49 – Rabbinin hükmü yerine gelinceye kadar sabret. Çünkü sen Bizim himayemiz altındasın.

Namaza kalktığında Rabbini hamd ile tenzih et. Geceleyin de, gecenin sonunda yıldızların batışının ardından da O'na ibadet edip tenzih et.

Namaza kalktığında:“*Subhanekallahümme ve bi hamdike*” demek, mânası mümkün olduğu gibi, “Uykudan kalktığında” veya “herhangi bir meclisten, bir yerden kalktığında” mânasına da gelebilir.

53 – NECM SÛRESİ

62 âyettir. Mekke’de takriben risaletin 5. yılında inmiştir. Sûre adını, birinci âyetinde geçen ve yıldız anlamına gelen necm kelimesinden almıştır. Kur’ân’ın vahiy eseri olduğuna, Hz. Peygamberin miracına, onun en yüce mertebelere yükseldiğine, şirkin saçmalığına ve hakikatin galip geleceğine işaret eder. Secde âyeti ihtiva eden sûrelerden ilk nâzil olan sûredir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Kayan yıldıza yemin olsun ki.

Âyette geçen “*hevâ*” düşmek, kaymak, inmek, çıkmak mânalarına gelebilir de, burada inmek anlamı tercih edilmelidir. Çünkü yıldız kavramı ile, Hz. Peygambere inen melek veya Kur’ân-ı Kerim arasında güçlü bir ilgi kurulmuştur. Bu meleğin veya Kur’ân’ın, yıldız gibi parlak ve ışık verici olduğu anlatılmak istenmiştir. Zira necm’in anlamlarından biri, “Kur’ân vahyinden bir seferde inen bölüm”dür.

2 – Arkadaşınız Muhammed yanılmadı, sapmadı, aldanmadı.

3 – O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor.

4 – O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.

“O” zamirinden maksat, birçok müfessire göre Kur’ân’dır. Hz. Peygamber (a.s.)’in İslâm tebliği, Kur’ân’ı açıklama niteliği taşıyan sözlerinin hepsi vahiy kaynaklıdır.

5 – Onu kendisine pek güçlü ve kuvvetli, o üstün akıl ve kemal sahibi olan melek Cebrail öğretti. [81,19-21]

6-7 – Melek kendi aslî sûretine girip doğruldu. İşte o zaman kendisi en yüce ufukta idi.

8-9 – Sonra yaklaştı ve iyice sarktı. Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.

10 – O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti.

11 – Gözlerinin gördüğünü kalbi yalan saymadı.

12 – Şimdi siz kalkmış da onun gördükleri hakkında şüphe edip kendisiyle münakaşa mı ediyorsunuz?

13-14 – Onun bir başka inişini Sidretu'l-Müntehanın yanında görmüştü.

Hiz. Peygamber'in Cibril'i ikinci defa görmesine işaret. Bu seferinde onu aslı sûretindeki azametiyle görmüştü. *Sidretu'l-Münteha*, Hiz. Peygamber'e miraç gecesinde gösterilen, hilkatin aldığı son şekli gösteren, emir âleminin sonundaki “şeceretu'l-kevn” yani yaratılış ağacı, kâinat ağacıdır. Başka izahlar arasında, en kuvvetlisi bu görünüyor.

15 – Me'va cenneti de onun yanındadır.

16 – O dem ki Sidre'yi bir feyiz sarıyor, sardıkça sarıyordu...

17 – Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da.

Hiz. Peygamber (a.s.) Rabbine o kadar yönelmişti ki gök melekûtunda temaşa ettiği sayısız güzellikler onu meşgul etmedi.

18 – Vallahi gördü, hem de Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü! [20,23]

19-20 – Şimdi baksanıza şu Lât'a, Uzza'ya. Ve bir de şu geride olan üçüncüleri Menat'a.

Lât Taif'de; Uzza Mekke

ile Taif arasında Hurad'da bulunup Kureyş kabilesi, Menat ise Mekke ile Medine arasında Kudeyd'de bulunup Evs, Hazrec kabileleri tarafından tazim edilirdi.

21 – Erkek evlatlar size, kızlar O'na olsun, öyle mi?

22 – O zaman bu insafsız bir taksim olmaz mı?

23 – Aslında bu putlar sizin ve atalarınızın uydurduğu, kuru isimlerden, boş lafızlardan başka bir şey değildir. Allah onların tanrılıklarına delil olabilecek hiçbir şey indirmemiştir. Onlar sadece zanlarına ve nefislerinin heva ve heveslerine uyarlar. Halbuki onlara Rab'leri tarafından uyacakları mükemmel Rehber çoktan gelmiş bulunuyor!

24 – Ne o, insanoğlu kurduğu her hülyaya, içinden geçen her şeye nail olur mu sanıyor? [4,123]

25 – Hayır, öyle değil! Âhiret hayatı da, dünya hayatı da Allah'ın elindedir. Kime ve neyi vereceğini, Kendisi takdir eder.

26 – Nitekim göklerde nice melaike var ki, Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimseler hakkında geçerli olması için izin çıkmadıkça, onların şefaathleri asla fayda vermez. [2,255; 34,23]

27 – Evet, âhirete inanmayanlardır ki melaikeyi Allah'ın kızları iddia ederek onlara kız isimleri takarlar. [43,19]

28 – Onların buna dair hiçbir bilgileri yoktur.

Sadece ve sadece zanna tâbi oluyorlar.

Oysa zan, hakikat karşısında ne ifade eder ki!

29 – O halde Bizi anmaktan, bu Yüce Kitabımızı dinlemekten uzak duran ve dünya zevkinden başka bir şey istemeyen kimseleri sen de bir tarafa bırak!

30 – Onların bilgi seviyesi ancak bu kadardır; bildikleri bilecekleri budur.

Senin Rabbin, kimin yolundan saptığını, kimin doğru yolda yürüdüğünü pek iyi bilir.

31 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hep Allah'ındır.

Böyle olduğu için, sapanı ve doğru yolda olanı pek iyi bildiği, yaptıklarını kaydettiği içindir ki, kötülük işleyenleri, yaptıklarının karşılığı ile cezalandırarak,

iyi hareket edenlere de en güzel mükâfatı verecektir. [53,32; 4,31]

32 – O iyiler, ufak kusur ve günahlardan olmasa da, büyük günahlardan, aşikâr hayasızlıklardan kaçınırlar. Senin Rabbinin mağfireti boldur.

O sizi topraktan yaratırken ve siz annelerinizin karınlarında döl halinde iken mayanızın ne olduğunu gayet iyi bilir.

Öyleyse kendinizi temize çıkarmayın, övünüp durmayın. Çünkü kimin Allah'ı daha çok sayıp O'na karşı gelmekten sakındığını O pek iyi bilmektedir. [39,53; 4,39]

Kur'ân ve Sünnette kesin olarak haram kılınan, haklarında had cezası bildirilen veya âhirette azap sebebi sayılan günahlar büyük, diğerleri küçük günahlardır. Küçük günahların affedilmesi, onların günah sayılmamasından değil, Allah'ın rahmetinin genişliğindedir.

33 – Şimdi iyice dikkat edin şu sırtını çevirip uzaklaşana! [75,31-32]

34 – Azıcık verip de sonra cimrilik ederek vermeyene!

35 – Gaybların bilgisi onun yanındadır da onları kendisi mi görüyor?

36-44 – Yoksa o Mûsâ'nın ve o çok vefalı İbrâhim'in sahifelerinde bulunan şu kesin gerçekler hakkında bilgi edinmedi mi ki: Hiçbir kimse başkasının günah yükünü çekemez. İnsan, emek ve gayretinin neticesinden başka şey elde edemez. Bu gayretinin semeresi de ileride ortaya çıkacaktır. Emeğinin karşılığı kendisine tam tamına ödenecektir. Elbette son durak, Rabbinin huzuru olacaktır. O'dur güldüren ve ağlatan; O'dur öldüren ve yaşatan. [2,124; 16,123; 35,18; 36,12; 9,105]

Hz. İbrâhim (a.s.)'in "sahifelerin"den, Kur'ân dışındaki mevcut kutsal kitaplarda bahis yoktur.

38. âyetten şu kaide çıkar: Herkes kendi yaptıklarından sorumludur. Hiç kimse bir başkasının cezasını çekmeyi kabullenemez.

39. âyetten çıkan bazı kaideler:

a- Her kişi, çalışmasının karşılığını görecektir.

b- Hiç kimse yapmadığı işin karşılığını alamaz. Bazıları bu âyetleri anlamada aşırılığa saparak hata etmişlerdir. Başkasına bedel hac, sevap bağışlama, başkası için dua etmenin faydasız olduğunu iddia bu kabildendir. Ehl-i sünnet başkası için duanın fayda vereceğinde ittifak etmiş olup, sevap bağışlama, vekâletle yapılan işin sevabı hususunda da prensipte mutabık olup ayrıntılarda farklıdır. Mesela: İmam Malik ile Şâfiî'ye göre malî ibadetlerin (sadaka gibi) keza malî-bedenî ibadetlerin sevabı bağışlanabilir, ancak bedenî ibadetlerin (namaz, Kur'ân kıraati) sevabı başkasına bağışlanamaz. Hanefilere göre mezkûr her çeşit amelin sevabı başka bir mümine bağışlanabilir. Buna dair birçok hadis vardır. Allah, rûhuna bağışlanan kişiyi bu amellerden faydalandıracağı gibi, bu fazileti gösteren, bağışlayana da mükafat verir.

45-54 – Rahime atılan nutfeden (spermden) erkek ve dişi çiftini yaratma, öldükten sonra diriltme, tekrar yaratma O'na aittir. İnsanı zengin, kanaat sahibi ve halinden memnun etmek de O'na aittir. Müşriklerin taptığı Şi'râ yıldızının Rabbi de O'dur. Önceki Âd halkını yok eden de O'dur. Semud milletini yok edip geriye hiçbir şey bırakmayan da O'dur. Daha önce Nuh halkını yok eden de O. Çünkü bunlar çok zalim, çok azgındılar. Altı üstüne getirilen Lûthalkının şehirlerini yerle bir etti. Onları ne azaplar, ne musîbetler, neler kapladı neler! [86,6-7; 69,6-7; 26,73]

Şi'râ, gökte en parlak görünen yıldızdır. Güneşten 23 kat daha parlak olup ışığı dünyaya 8 yılda ulaşır. Cahiliye döneminde bir kısım araplar, yıldızların insanların hayatında etkili olduğuna inanır ve Şi'râ'ya taparlardı. Bilhassa Huzaa kabilesi ona tapmasıyla meşhurdur.

55 – Artık, ey insan, şimdi Rabbinin hangi nimetinde şüphe edersin?

“Yukarıdan beri sıralanan şeyler arasında, nimetlerinin yanı sıra nikmetler, cezalar da vardır, bunlarda şükür ciheti var mıdır?” sorusuna şöyle cevap verilebilir: “Bunlar, işkence edilen müminlerin hakkını alma kabîlinden olduğundan, müminler için şükre vesiledir. Diğer taraftan bu felaketler, insanların ibret alıp kötülüklerden vazgeçmelerine, birtakım bozuklukları düzeltmelerine de vesile olmaları itibariyle nimet sayılırlar.”

56-58 – İşte bu Peygamber de, önceki rehberlerden ve uyarılardan biridir. O yaklaşan (kıyamet) yaklaştı. O gelmeden, ne zaman olacağını bildirecek, geldiğinde de onu kaldıracak Allah'tan başka kimse yoktur. [46,9]

59-62 – Şimdi siz bu söze mi şaşırıyorsunuz? Hep gülüyorsunuz, ama ağlamıyorsunuz. Üstelik kafa tutuyor, oyalanıyorsunuz. Haydi artık Allah’a secde ve ibadet ediniz!

Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.

54 – KAMER SÛRESİ

55 âyet olup Mekke’de inmiştir. Sûreye, ilk âyetinde geçip “dolunay” anlamına gelen “Kamer” adı verilmiştir. Âhireti ve Hz. Peygamber (a.s.)’ın nübüvvetini inkâr eden Mekke müşrikleri uyarıldıktan sonra, Hz. Peygamberi ve müminleri teselli için, daha önceki peygamberlerin tebliğ hayatları özetlenir ve sonunda, Kur’ân’ın dâvetinin, putperestleri yeneceği bildirilir. Ay’ın bölünmesi hem Peygamberimizin mûcizesine, hem onun tebliğinin şirkin hakimiyetine son vereceğine, hem de kıyamet sırasında ayın bölüneceğine, aynı anda işaret etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Kıyamet saati yaklaştı, ay bölündü.

Ayın yarılması hicretten 5 yıl önce, Hz. Peygamber Mekke’nin çok yakınında Mina’da olduğu sırada vâki olmuştur.

2 – Ama o müşrikler her ne zaman bir mûcize görseler sırtlarını döner: “Bu, kuvvetli ve devamlı bir büyüdür” derler.

3 – Onlar hakkı yalan saydılar, heva ve heveslerine uydular. Halbuki her iş gibi bu nübüvvetin de kararlaştırılmış bir sonu elbette vardır.

Maksat, Peygamberimizin dâvasını geçici bir hevese, yahut yanılmaya vermek isteyen, yahut insanların kabûlüne mazhar olmayacağı için kaybolup gitmeye mahkûm zanneden kâfirlerin temennilerini kursaklarında bırakmaktır.

4 – Oysa onlara kendilerini inkârdan vazgeçirecek ibretler ihtiva eden nice olaylar bildirilmişti!

5 – Bunlar son derece üstün hikmettir. Ama ne fayda! Uyarmalar kâr etmiyor. [6,149; 10,101]

6 – Sen de şimdi onları kendi hallerine terket. Gün gelir bir münâdî, hiç de hoş gitmeyen, insanın görür görmez kaçacağı bir yere çağırır.

7 – Gözleri korkudan önlerine eğildikçe eğilmiş, dehşet içinde mezarlarından çıkar, yayılmış çekirgeler gibi her tarafı dalga dalga kaplarlar.

8 – Boyunlarını, çağırın münâdîye doğru uzatmış vaziyette, kâfirler: “Bugün çok zorlu bir gün, işimiz bitik!” derler.

9 – Kendilerinden önce Nûh kavmi de Peygamberi yalancı saydı ve: “Bu delinin teki!” dediler. Onu incittiler, tebliğini engellediler.

10 – O da: “Ya Rabbî, ben mağlubum, artık Sen bana yardım et!” dedi.

11 – Biz de derhal, boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık.

12 – Yeri pınar pınar fışkırttık. Öyle ki her iki su kütlesi, takdir edilen o işin olması için birleşti.

13 – Biz Nuh’u, levha halindeki tahtalar ve çivilerle yapılmış gemiye bindirdik. [7,64] {KM, Tekvin 6,14}

14 – O kadri bilinmemiş değerli insana, bir mükâfat olarak gemi, Bizim inayetimiz altında akıp gidiyordu.

15 – Biz bir ibret olsun diye, o gemiyi geriye bıraktık. Haydi, var mı ibret alan? [36,41-42]

16 – Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim! Görsünler bakalım!

17 – Yemin olsun: Biz, ders alınsın diye Kur’ân’ın anlaşılmasını kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan? [38,29; 19,97]

Bu âyeti yanlış anlayanlar, Kur’ân’ın bütün mânalarını herkesin kolaylıkla anlayacağını iddia ederler. Sathî bir şekilde okumakla anlaşılır, diye onu anlamak için öğrenime gerek olmadığını ve tefsir, hadis, fıkıh ilimlerini dikkate almaksızın açıklanabileceğini ileri sürerler. Halbuki bu âyetin yerleştiği muhtevaya bakacak olursak şu mâna anlaşılır: “İnsanlara gerçeği anlatmanın bir yolu da, inkârda direten geçmiş ümmetlerin başlarına gelen kötü âkıbetleri bildirmektir. Bir diğer vasıta ise Kur’ân’ın doğru yolu gösteren delilleri, öğüt ve telkinleridir. Biz o kötü âkıbet tehlikesiyle karşı karşıya gelmenizi istemiyoruz. Onun için, size kolay olan tarafı gösteriyoruz. Kur’ân’ın dâvetine uyar, âyetlerini düşünürseniz kolayca doğru yolu bulursunuz.”

Öte yandan bu âyet, Kur’ân’ın hafızlarının çok olacağını bildirir. 600 sayfalık hacimli bir Kitabın her nesilde milyonlarca hafızının bulunması, bu âyetin müjdelediği mucizeyi, kıyamete kadar imzalamaya devam etmektedir. Başka hiçbir kitapta bulunmayan bu özellik şunu ispatlar: İnsanı kim yaratmışsa Kur’ân’ı gönderen de O’dur. O da kitabını korumak için, insanların onu ezberlemesini kolaylaştırmıştır.

18 – Âd halkı da Peygamberlerini yalancı saydı. Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim! Görsünler bakalım!

19 – Biz onların üstüne o pek talihsiz günde, her şeyi söküp atan bir kasırga gönderdik.

20 – Öyle ki insanları, kökü sökülmiş, içi boş hurma kütükleri gibi fırlatıp atıyordu.

21 – Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim, görsünler bakalım!

22 – Yemin olsun: Biz ders alınsın diye Kur’ân’ın anlaşılmasını kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan?

23-25 – Semûd halkı da Peygamberlerini yalancı saydılar ve: “Yani biz,” dediler, “içimizden bir adamın peşinden mi gideceğiz? Böyle yaparsak doğrusu sapıtmış ve çıldırmış oluruz! Ne o, yani bu kitap, içimizden bula bula onu mu buldu, o mu buna lâayık görölmüş? Hiç de öyle değil, bilakis o, yalancının, küstahın tekidir!”

26 – Biz de Peygamberleri Salih’e dedik ki: “Sen hiç üzölme! Asıl kimin yalancı ve küstah olduğunu yarın öğrenirler!”

27 – “Biz imtihan etmek için onlara bir deve göndereceğiz. Şimdi sen onların ne yapacağını bekle ve eziyetlerine sabret.”

28 – “Hem onlara bildir ki su, aralarında nöbetleşe olacak, her su nöbetinde, sahibi hazır bulunacaktır.” [26,155]

29 – Onlar en yakın arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağı çıkarıp deveyi kesti.

30 – Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim! Görsünler bakalım!

31 – Biz onlara bir sayha, müthiş bir ses gönderdik, davar ağılındaki kuru ot ve çırpı gibi oldular.

32 – Yemin olsun, Biz, ders alınsın diye Kur’ân’ın anlaşılmasını kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan?

33 – Lût halkı da peygamberlerini yalancı saydılar.

34-35 – Biz de Lût’un ailesi dışında, hepsinin üzerine taş savuran bir fırtına gönderdik. Onları ise, tarafımızdan bir nimet olarak seher vakti kurtardık. İşte şükredenleri Biz böyle ödüllendiririz.

36 – Lût onları Bizim yakalarından tutup azaba çarptıracağımızı söyleyerek tehdit etmişti. Ama onlar uyarılara karşı şüpheyeye düştüler.

37 – Onlar Lût’un misafirlerine karşı niyetlerini bozdular, onlarla yalnız kalmak için gidip gidip geldiler. Biz de gözlerini silme kör ettik. Haydi tadın Benim cezalandırmamı ve tehditlerimi!

Bu kıssa Tevrat’ın Tekvin babında, (19,1-22) Kur’ân’dakinden biraz daha ayrıntılı anlatılır. Kur’ân’da nisbeten uzun anlatıldığı yer şu bölümlerdir. [11,77-83; 15,61-74]

38 – Bir sabah kendilerini, sürüp gidecek bir azap bastırırverdi.

39 – Haydi tadın Benim cezalandırmamı ve tehditlerimi!

40 – Yemin olsun: Biz, ders alınsın diye Kur’ân’ın anlaşılmasını kolaylaştırdık. Haydi, var mı düşünen ve ibret alan?

41 – Firavun hanedanına da uyararı peygamberler geldi.

42 – Onlar âyet ve delillerimizin hepsini yalan saydılar. Biz de onları mutlak galip, tam muktedir olan Allah’ın şanına yaraşır tarzda cezalandırdık.

43 – Şimdi söyleyin (ey Mekkeliler!) Sizin kâfirleriniz onlardan daha mı güçlüdür! Yoksa ilahî kitaplarda sizin ebedî olan âhirette kurtulacağınıza dair berat senedi mi var?

44 – Ne o, “Biz tam dayanışma halinde olan, muzaffer bir topluluğuz” mu diyorlar?

45 – İyi bilsinler: Onların toplu kuvvetleri bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.

Bu âyet hicretten 5 yıl önce Kureyş’in ve diğer İslâm düşmanlarının hezimete uğrayacaklarını mûcizevî olarak bildiriyor. O dönemde müslümanlar o kadar güçsüz idiler ki bir kısmı Habeşistan’a hicret etmişlerdi. Mekke’de kalanlar ise Şi’b-i Ebî Talib’de kuşatma altında idiler. Üç yıl sürecek olan bu kuşatma sırasında açlıktan nerdeyse kırılacaklardı.

46 – Daha doğrusu, onların asıl buluşma zamanları, kıyamet saatidir.

Kıyamet saatinin dehşeti ise tarif edilemeyecek kadar müthiş ve acıdır!

47 – Mücrimler tam bir şaşkınlık ve çılgınlık içindedirler.

48 – O gün cehennemde yüzleri üstü süründürülürler ve kendilerine: “Tadın cehennem dokunmasını!” denilir.

49 – Muhakkak ki Biz her şeyi bir kaderle, bir ölçü ile yarattık. [25,2; 87,1-3]

50 – Bizim emrimiz sadece bir kere, hem de göz açıp kapama gibi pek hızlıdır.

51 – Gerçekten Biz sizin nice benzerlerinizi imha ettik! Haydi var mı düşünen ve ibret alan?

52-53 – Onların yaptıkları her şey, defterlerde kayıtlıdır.

Küçük, büyük her şey, satır satır yazılıdır. [82,10-11]

Her şahsın yanında bulunan kayıt melekleri (*Kiramen Kâtibin*) amel, yani hesap defterine, yaptığı her işi kaydetmektedirler.

54 – Ama müttakiler ise cennetlerde, bahçelerde ve ırmak kenarındadırlar.

55 – Son derece kuvvetli o Hükümdarın, hak ve dürüstlük meclisinde yerlerini alırlar.

55 – RAHMÂN SÛRESİ

78 âyet olup Mekke’de inmiştir. İlk âyetinde rahman ismi geçtiğinden ve sûre boyunca Allah’ın rahmâniyeti anlatıldığından bu ad verilmiştir. Bir önceki Kamer sûresi daha ziyade terhib yani kendilerini bekleyen tehlikeyi bildirerek insanları dine dâvet ederken, bu sûre daha ziyade terhib, yani Allah’ın bu dünyada, özellikle ebedî cennette hazırladığı nimetlerini hatırlatarak dâvet eder.

Bismillâhirrahmânirrahim

1-2 – Rahman Kur’ân’ı öğretti.

3-4 – İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti.

Sûrenin başındaki bu bir satırlık kısım muazzam bir gerçeği bildirmektedir: Sonsuz rahmet sahibi Allah, şefkatle yaratıp kemale erdirdiği insana olan rahmetini tamamlamak için Kur’ân’ı göndermiş, onu cehalet ve dalâlet karanlıklarından kurtarmıştır. Hitabı olan Kur’ân’ı anlaması için, yarattığı bu insana düşünüp ifade etme kabiliyeti vermiştir.

Bu âyetler şöyle özetlenebilir:

Rahman

Kur’ân

Beyan

İnsan

Rahman insanla iletişim kurmaya tenezzül buyurmuştur. Mesajı olan Kur’ân’ı anlayabilmesi için insana beyan kabiliyeti vermiştir.

5 – Güneş ve ay bir hesap ile hareket ederler. [36,38-40; 6,96]

6 – Yıldızlar ve bitkiler hep secdededirler. [22,18]

7-8 – Göğü bu âhenkle O yükseltti ve bu mîzânı koydu ki siz de ders alıp ölçü dışına taşmayasınız. [57,25; 26,182]

Muazzam kâinat içinde uzayda dolaşan ve hızları, kütleleri, yörüngeleri farklı milyonlarca gök cismi, pek ince bir nizama tâbi olmasalardı, bu kâinat bir saniye bile varlıkta kalamazdı. Oysa milyonlarca yıldan beri bu muazzam hareket ve faaliyete rağmen, hiçbir aksaklık olmamıştır.

9 – Öyleyse siz de tartıyı adaletle yapın, sakın teraziyi, dengeyi aksatmayın.

10 – Allah yeryüzünü de canlı yaratıklar için alçaltıp döşedi.

11-12 – Orada meyve çeşitleri, salkımlarla dolu hurma ağaçları, saplı ve yapraklı hububat ve hoş kokulu bitkiler vardır.

13 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

Bu âyetle birlikte sûre boyunca 31 defa tekrarlanan iki gruba yönelik hitap, birçok müfessirce insanlar ve cinler diye yorumlanmıştır. Fakat Râzî'nin bildirdiği gibi erkek ve kadın gruplarına yönelik olması da mümkündür.

Hz. Peygamber (a.s.) cinlerin bu âyeti işittiklerinde tekrar tekrar: “Rabbimizin hiçbir nimetini yalanlayıp inkâr etmeyiz. Her türlü hamd Sana’dır ey Rabbimiz!” dediklerini bildirmiş ve ashabını da buna teşvik etmiştir.

14 – İnsanı kiremit gibi pişmiş çamurdan yarattı.

15 – Cinni ise hâlis ateşten yarattı.

16 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

17 – O hem iki doğunun, hem iki batının Rabbidir. [70,40; 73,9]

İki doğu ile iki batı: kış ve yaz günlerinin en kısa ve en uzun günleri olabilir. Yahut dünyanın yarıküresidir. Güneş bir yarıkürede doğarken, diğer yarıkürede batır. Âyet şunları düşündürür: a- Güneş, Allah’ın emriyle doğar ve batır; bu doğup batma, her gün farklı açılarla vâki olur. b- Dünyanın da güneşin de Rabbi O’dur. Bunların ayrı ayrı sahipleri olsaydı, bu uyum olmazdı. c- Doğu, batı ve ikisi arası herşeyi yaratan Allah’tır. Kâinatın hikmetli nizamının sahibi O’dur.

18 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

19 – O iki denizi salıverdi, birbirine kavuşurlar.

20 – Fakat aralarında bir engel bulunduğundan, birbirinin sınırını aşmazlar.

21 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

22 – Onların her ikisinden inci ve mercan çıkar. [35,12]

23 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

24 – Denizde koca dağlar gibi yüzen gemiler O’nundur.

Denizleri yaratan, suya kaldırma özelliğini veren ve gemileri yapan insanlara zekâ, güç ve kuvvet veren Allah’tır.

25 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

26 – Yerin üstünde olan herkes fanidir. [28,88; 18,28; 76,9]

27 – Ancak senin azamet ve kerem sahibi Rabbinin Zatı baki kalır.

28 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

29 – Göklerde olan, yerde olan herkes, ihtiyaçları için O’na yalvarır (bütün bunları gerçekleştirmek için) O, her an yeni tecellilerle iş başındadır.

30 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

31 – Hele az bekleyin, ey cin ve ins topluluğu! Yakında sizin de sıranız gelecek!

32 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

33 – Ey cin ve ins topluluğu! Yapabilerseniz haydi göklerin ve yerin hududundan geçin bakalım!

Ama geçemezsiniz, ancak üstün bir güç, kuvvetli bir delil ve ilimle geçebilirsiniz.

34 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

35 – Üzerinize ateşler, duman alevleri gönderilir de artık kendinizi savunamazsınız. {KM, Mezmurlar 136,10; Çıkış 15; Tesniye 32,2}

36 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

37 – Gök yarılıp kızıl sahtiyan gibi kıpkırmızı bir güle dönüştüğünde öyle müthiş işler olacak ki! {KM, Yoel 3,4; Resullerin işleri 2,20; Vahiy 6,12}

38 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

39 – Artık o gün insanlara ve cinlere günahları sorulmaz. Herkesin siması, soruya hacet bırakmaz.

40 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

41 – Suçlular simalarından tanınırlar, perçemlerinden ve ayaklarından tutulup yaka paça cehenneme atılırlar.

42 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

43 – Ve onlara: “İşte suçluların yalan söyledikleri cehennem!” denilir.

44 – Onlar cehennem ile kaynar su arasında devamlı gidip gelirler.

45 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

46 – Rabbinin huzuruna çıkmaktan endişe duyan mümine iki cennet var.

Muhtemel mânalardan biri de, takvânın kazandırdığı dünya cenneti olabilir veya Râzî'nin muhtemel gördüğü üzere, maddî ve ruhanî zevkler için birer cennet düşünülebilir.

47 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

48 – Her iki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur.

49 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

50 – İkisinde de akıp giden iki pınar vardır.

Kaynaklardan birine “Tesnim”, öbürüne “Selsebil” denir. Bunlar, insanın ulaşabileceği iki bilgi kaynağına, zâhir ve bâtın ilme de işaret edebilir.

51 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

52 – İkisinde de her çeşit meyveler, çift çift vardır.

Her meyveden, yaşı da kurusu da; yahut dünyada bilineni de bilinmeyi de vardır.

53 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

54 – O cennetlikler, astarları kalın atlasdan döşeklere yaslanırlar. Her iki cennetin devşirilecek meyveleri, hemen ellerinin altında olacaktır. [69,23; 76,14]

55 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

56 – O cennetlerde gözleri eşlerinden başkasını görmeyen, tatlı bakışlı öyle güzeller vardır ki, daha önce cin ve insanlardan hiç kimse kendilerine dokunmamıştır.

57 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

58 – O hanımlar parlaklıkta sanki yakut ve mercandırlar.

59 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

60 – Öyle ya, iyiliğin neticesi iyilikten başka mı olacaktır!

61 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

62 – Bu ikisinden başka, onların ikişer cenneti daha vardır.

63 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

64 – Bunlar da yemyeşildir.

65 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

66 – Bunlarda da kaynayan iki pınar var.

67 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

68 – Bunlarda da meyveler, hurmalar, narlar...

69 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

70 – Onların da içinde iyi huylu, güzel hanımlar.

71 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

72 – Otaklarda eşlerine hasredilmiş güzeller.

73 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

74 – Öyle güzeller ki daha önce insanlardan ve cinlerden kimse kendilerine dokunmamıştır.

75 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

76 – Beyleri yeşil yastıklara ve hârikulade güzel güzel döşemelere yaslanırlar.

77 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

78 – Azamet ve kerem sahibi olan Rabbinin adı çok yücedir, çok yüce!

56 – VÂKİ'A SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 96 âyettir. “Gerçeğin ta kendisi olan büyük hadise” anlamına gelen *el-Vâkıa* adı, ilk âyetten alınmıştır. Bu sûrede, kıyamet öncesinde meydana gelecek bazı haller, insanların teşkil ettikleri üç sınıf ve onların âhiretteki âkıbetleri ile Allah'ın varlığının ve birliğinin bazı delilleri, Kur'ân'ın bazı vasıfları bildirilir.

Abdullah İbn Mes'ud (r.a.), Hz. Peygamber (a.s.m.)'in şöyle buyurduğunu nakleder: “Kim Vâkı'a sûresini her gece okursa ona fakirlik isabet etmez”. (Ebu Ya'lâ, Beyhakî).

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – O gerçek olan kıyamet gerçekleşince neler olacak neler!..
 - 2 – Zaten onun olmasını yalanlayacak hiçbir delil olamaz. [70,1-2; 6,73]
 - 3 – O kimini alçaltır, kimini yüceltir.
 - 4 – Yer şiddetle sarsıldığı, [99,1; 22,1]
 - 5 – Dağlar darmadağın edilip parçalandığı,
 - 6 – Uçuşan toz zerrelere haline geldiği zaman...
 - 7 – Sizler de üç sınıfa ayrılırsınız:
 - 8 – Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar!
 - 9 – Ashab-ı şimal ki ne ashab-ı şimal! Ne bedbahttır onlar!
 - 10 – İmanda, fazilette öncüler ki ne öncüler! Onlar herkesi geçerler. [35,32; 3,133; 57,21]
 - 11-12 – İşte onlardır Allah'a en yakın olanlar. Naîm cennetlerindedir onlar.
 - 13-14 – Çoğu önceki ümmetlerden, biraz da sonrakilerden.
 - 15-16 – Mücevheratla işlenmiş tahtlara yaslanarak karşılıklı otururlar.
 - 17-18 – Etraflarında, cennet şarabından dolu testiler, sürahiler, kadehlerle, ebedîliğe ermiş çocuklar dolaşarak hizmet ederler.
- Bu gençlerin yaşları değişmez. Bunlar, dünyada günahları veya sevapları olmayan çocuklardır. Müşriklerin bülûğdan önce vefat eden çocukları, cennetliklere hizmet edecekler. Böylece onlar da büyük bir lütfâ mazhar olacaklardır. Zira cennete girmelerine vesile olacak yükümlülükleri yerine getirmediği halde cennetlik olacaklardır.
- 19 – Bu içkiden ötürü baş ağrısı çekmezler, sarhoş da olmazlar.
 - 20 – Bir de... tercih edecekleri meyveler...
 - 21 – Canlarının istediği kuş etleri...
 - 22-23 – Ve gün görmemiş saklı inciler gibi güzel eşler...

24 – Bütün bunlar dünyada yaptıkları güzel işlere mükâfat olarak verilecek.

25 – Onlar cennette ne boş bir söz, ne de günaha sokan bir laf işitirler.

26 – İşittikleri söz, hep: “Selam! selam!” sesleridir.

27 – Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar!

28 – Dalbastı kirazlar,

29 – Dolgun salkımlı muzlar,

30 – Yayılmış gölgeler... [4,57; 13,35; 77,41]

31 – Şırıl şırıl akan sular... [47,15]

32-33 – Tükenmeyen, eksilmeyen, hiçbir surette esirgenmeyen birçok meyveler içindedirler.

34-35 – Onlara, pek değerli eşler de verdik. Biz o eşleri, yepyeni bir yaratılışla yaratıp, sûret ve sûretlerini son derece güzelleştirdik.

Yepyeni yaratılışa mazhar olanlar, bir hadis-i şerife göre, dünyada kocakarı olarak vefat etmiş olan eşlerdir.

Yaşlı bir kadın Peygamber Efendimize: “Ya Resulallah, beni cennete yerleştirmesi için Allah’a dua eder misin?” dedi. O: “İhtiyarlar cennete giremez!” buyurunca kadın ağlayarak huzurundan ayrıldı. Az sonra Efendimiz: “Ona söyleyin ki cennete, bu yaşlı haliyle giremez. Zira Allah Teâla: “Biz, o eşleri yepyeni bir yaratılışla yarattık (...) buyurur.”

36-38 – Böylece onları, ashab-ı yemin için bakire kızlar, kocalarına âşık yaşıtlar kıldık.

39-40 – Birçoğu önceki ümmetlerden, birçoğu da sonrakilerden.

41 – Ashab-ı şimal ki ne ashab-ı şimal! Ne bedbahttır onlar!

42 – Onlar kızgın ateşte ve kaynar sularda...

43-44 – Ne serin, ne de faydalı olan, kapkara duman tabakası altındadırlar. [77,29-34]

45 – Çünkü onlar dünyada iken refah içinde şımarırlardı.

46 – O en büyük günahta, şirkte ısrar ederlerdi.

47-48 – Ve derlerdi ki: “Ölüp toprak olduktan ve çürümüş kemik haline geldikten sonra mı diriltilecekmiz? Gelip geçmiş atalarımız da mı?”

49-50 – De ki: “Öncekiler de, sonrakiler de belli bir günün, belli vaktinde mutlaka toplanacaksınız.” [11,103-105]

51 – Sonra siz ey yoldan sapanlar ve hak dini yalan sayanlar!

52 – Zakkum ağacının meyvesinden yiyecek,

53 – Karınlarınızı onunla dolduracak,

54 – Üstüne de kaynar su içeceksiniz!

55 – Hem de susamış develerin suya saldırışı gibi saldırarak içeceksiniz.

56 – İşte hesap gününde onlara ikram edilecek ziyafet! [18,107]

57 – Sizi yaratan Biz’iz, hâlâ bu gerçeği ikrar ve tasdik etmeyecek misiniz?

58-59 – Şimdi düşünsenize o akıttığınız meniyi! Onu yaratıp insan haline getiren siz misiniz, yoksa Biz miyiz?

Bütün kâinat şöyle dursun, insan sadece kendisinin ana karnında yaratılışını düşünürse, Allah’ın yüce kudretiyle yaratıldığını ve onu hiçten böyle var edenin, öldükten sonra diriltmeye de haydi haydi kadir olduğunu anlar. Zira gözle görülemeyecek derecede küçük bir sperma ile yumurtanın birleşmesiyle meydana gelen bir hücreden başlayarak yaratılır. Milyonlarca ihtimalden bir ihtimal olarak, mükemmel bir canlı haline gelip dokuz ay sonra dünyaya gönderilecek hale gelir. Bu hayatı ne insan kendi kendisine vermiştir, ne de annesi ile babası! Ne de başka hiçbir varlık! Onu ve milyarlarca benzerini yaratan, sadece Allah’tır. Bunlardan bir tekine bile sahip çıkıp bunu “ben yarattım” diyebilecek, O’nun dışında hiçbir kuvvet yoktur.

60-61 – Aranızda ölümü Biz takdir ettik. Sizi yok edip yerinize benzerlerinizi getirmeyi ve sizi bilemeyeceğiniz bir biçimde ve vasıfta yaratmayı dilersek, Bize mani olacak hiçbir güç yoktur.

Allah dilerse insanları öldürür, yerlerine yeni nesilleri getirir. Dilerse insan türünü de ortadan kaldırır. Dilerse diriltme sırasında, insan sûretinde değil de, herhangi bir hayvan sûretinde yaratır. Bunları yapmaya kadir olan, bildiğimiz mûtaad sûrette haydi haydi yaratabilir. Yahut maksat: “Hiç kimse ölümden kaçıp elimizden kurtulamaz, ölümün vaktini değiştiremez.” demektir.

62 – Siz ilk yaratmayı pek iyi biliyorsunuz, artık düşünüp ibret almanız gerekmez mi?[30,27; 19,67; 36,77-79; 75,36-40]

63-64 – Ektiğiniz tohuma baksanıza! Siz mi onu yetiştiriyorsunuz Biz mi?

Yaratılışınızda babanızın spermayı annenizin rahmine bırakmaktan başka rolü olmadığı gibi, çiftçinin de tohumu toprağa koymaktan başka rolü yoktur. Çekirdek ve tohumlarda koca ağaçları programlayan, toprağa yetiştirme özelliğini veren, tohumların yetişmesi için belli oranda su, ısı ve havayı, belli mevsimleri meydana getiren... Allah’tır.

65 – Eğer isteseydik onu kuru çöp haline getirirdik, siz de şaşır kalır, pişman olurduunuz:

66 – “Eyvah! Emeklerimiz boşa gitti.”

67 – Hatta doğrusu biz rızıktan mahrum kaldık, sefaletе mahkûm olduk.”
derdiniz.

68 – Peki içtiğiniz suya ne dersiniz?

69 – Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa Biz mi?

70 – Dileseydik onu tuzlu da yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?

71 – Peki, yakmakta olduğunuz ateşe ne dersiniz?

72 – Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan Biz miyiz?

Başlıca yakıtlar olan kömür, taşlaşmış odun, petrol ise milyonlarca yıl toprak altında gömülü kalan ve aslında bitki olan organizmanın sıvılaşmış artıklarıdır.

73 – Biz onu çölde, yolda bulunanlar ve muhtaçlar için hem bir ders, hem de istifade vesilesi kıldık.

74 – Öyleyse Ulu Rabbinin yüce adını tenzih et.

75 – Hayır! Vakit vakit inen Kur’ân’a yemin ederim ki,

76 – Eğer anlarsanız bu gerçekten büyük bir yemindir.

77 – Bu kitap, pek değerli, şerefli bir Kur’ân’dır.

78 – O iyi korunmuş bir kitapta, Levh-i Mahfuzdadır.

Kur’ân vahyine şeytan müdahalesi şöyle dursun, ona tertemiz olan melaikeden başkası yanaşamaz. Dört mezhebe göre Kur’ân’ın yazılı şekli olan mushaf-ı şerife abdestsiz dokunmak caiz değildir. Yalnız İbn Hazm gibi zâhirîler caiz görmekte-dirler.

79 – Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası dokunamaz.

80 – Rabbülâlemin tarafından indirilmiştir.

81 – Şimdi bu kelamı mı siz küçümsüyorsunuz?

82 – Bu nimete teşekkürünüz, onu yalan saymanız mı olmalıydı!

83 – Haydi görelim sizi, can boğaza geldiğinde,

84 – O vakit can çekişenin yanında bulunan sizler bakar durursunuz.

85 – Biz ise, ona sizden daha yakınız, ama siz göremezsiniz.

86 – Haydi bakalım eğer âhirette vereceğiniz hesap yoksa,

87 – İddianızda tutarlı iseniz, çıkmakta olan o rûhu geri döndürsenize!

88-89 – Ama eğer ölen kimse Allah’a yakın olanlardan ise, onun için rahatlık, güzel nasip ve naîm cenneti var.

90-91 – Eğer ashab-ı yeminden ise “Selam sana ashab-ı yeminden!”
denilecek. [41,30-32]

92-94 – Ama eğer dini yalan sayan sapıklardan ise onun ziyafeti kaynar su, peşinden de cehenneme atılış olacak.

95 – İşte, hakkında hiç şüphe olmayan gerçek budur!

96 – O halde Ulu Rabbinin ismini tenzih et!

57 – HADÎD SÛRESİ

Medine’de inmiştir. 29 âyettir. 25. âyette geçen ve “demir” anlamına gelen kelime, sûrenin adı olmuştur. Sûre Allah’ın büyüklüğünü, hak ve hakikat uğrunda fedakârlığın lüzumunu, dünyanın geçici zevklerinin insanı aldatmaması gerektiğini, İslâm’a karşı kılıç çekenlerin yenileceklerini, Allah’ın müslümanlara vaad buyurduğu lütufları ve nihayet, önceki peygamberlere inanmanın, onların dâvetini son ve mükemmel tarzda yenileyen Hz. Muhammed’e iman etmeyi de gerektirdiğini bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah’ı tenzih ve tesbih eder. O azîz ve hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [17,44]

2 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti O’nundur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren O’dur. O her şeye kadirdir.

3 – Evvel O’dur, Âhir O. Zahir O’dur, Batın O! O her şeyi hakkıyla bilir.

4 – O’dur ki gökleri ve yeri altı günde yaratıp sonra arşına kuruldu.

Yere gireni, yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe yükseleni bilir.

Hasılı siz nerede olursanız olun O, ilmi ve kudreti ile sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı görür. [6,59; 11,5; 13,10]

5 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti O’nundur.

Bütün işler O’na götürülür, bütün kararlar O’nun kapısından çıkar.

6 – Geceyi gündüze katar, böylece gündüz uzar. Gündüzü geceye katar, böylece gece uzar. Kalplerin kühünü O bilir.

7 – Allah’a ve resulüne iman edin ve O’nun (sizi emanetçi yaptığı) yönetimini size bıraktığı mallardan harcayın.

İçinizden iman edip harcayanlara büyük ecir vardır.

8 – Size ne oluyor ki, resulullah da sizi Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde, Allah’a inanmıyorsunuz.

Oysa Allah sizden bu hususta kesin söz almıştı, eğer imana gelecekseniz bu yeter. [5,7]

9 – Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, o has kuluna açık açık âyetler indiren O’dur. Muhakkak ki Allah size karşı raûfdur, rahîmdir (son derece şefkatlidir, merhamet ve ihsanı boldur).

10 – Göklerin ve yerin yegâne vârisi Allah olup, bütün mallarınız zaten O’na ait olduğu halde niçin Allah yolunda harcamıyorsunuz?

Sizden, fetihden önce infak eden ve savaşan kimse ile bunları yapmayan elbette bir olmaz.

İşte onlar, bundan sonra infak edip savaşanlardan derece bakımından daha yüksektirler.

Bununla beraber Allah, her birine de cennet vâd eder. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. [34,39; 16,96; 4,95]

Mekke’nin fethinden önce, müminler her taraftan düşmanlarla çevrilmişti. İslâm’a girmek, onu müdafaa etmek büyük fedakârlık isterdi. Fetihden sonra cihad, eskisine göre oldukça kolaylaşmıştı.

11 – Kim Allah’a güzel bir ödünç verirse malını Allah yolunda harcarsa Allah bunu kat kat artırır. Ona değerli bir mükâfat da vardır.

12 – Gün gelir, mümin erkekleri ve mümin kadınları, önlerinde ve sağ taraflarındaki nurlarıyla, koşarcasına cennete doğru ilerlediklerini görürsün.

Kendilerine: “Bugün size müjdeler olsun! Buyurun, içinden ırmaklar akan cennetlere, ebedî kalmak üzere girin.” denilir. İşte en büyük başarı ve mutluluk budur.

Hz. Peygamber (a.s.) kıyamet günü, kendi ümmetinin mensuplarını abdest izinden ötürü alınları, elleri ve ayaklarındaki nurla tanıyıp ayırd edeceğini bildirmiştir.

İbn Ebî Hatim, Ebû Ümame’den şöyle bir hadis nakletmiştir: “Kıyamet günü bir karanlık salınır, öyle ki mümin olsun, kâfir olsun avucunu dahi göremez. Ta ki Allah Teâla müminlere amelleri kadar nur gönderinceye kadar.” Taberî ve Beyhakî İbn Abbas’ın şöyle dediğini naklederler: “İnsanlar karanlıklar içinde iken, Allah Teâla bir nur gönderir. Müminler o nuru görünce o tarafa doğru yönelirler. İşte bu nur, onların cennete girmeleri için Allah tarafından gönderilen bir kılavuz olur.”

13 – O gün münafık erkek ve kadınlar, müminlere: “N’olur,” derler, “yüzümüze bir bakın da nûrunuzdan biz de yararlanalım.”

Bunun üzerine onlara şöyle denilir: “Arkanıza dönün de bir nur arayın!”

Derken, aralarına bir duvar çekilir. Bu duvarın bir kapısı olup bu kapının iç tarafında rahmet, dış tarafında ise azap vardır. [42,17] {KM, Matta 25,1-13}

14 – Münafıklar şöyle seslenirler: “Biz de sizinle beraber değil miydik?” Müminler cevap verirler: “Evet, beraberdiniz, fakat siz kendi canınızı yaktınız, müminlere hep felaket gelmesini gözleyip durdunuz, şüphelere düştünüz, sizi birtakım kuruntular oyaladı.

Bir de baktınız ki emr-i Hak gelmiş. Böylece o dessay, çok aldatıcı şeytan sizi Allah’ın affi ve keremi ile aldattı.”

15 – “Bugün artık ne sizden, ne de kâfirlerden kurtuluş fidyesi kabul edilir. Varacağınız yer ateştir. Sizin lâıyığınız odur. Orası varılacak ne kötü yerdir!”

16 – İman edenlerin kalplerinin Cenab-ı Hak’ı ve O’nun tarafından inen hakikatleri hatırlayarak yumuşayıp saygı ile dirilme vakti gelmedi mi? Sakın onlar daha önce kitap verilen ümmetler gibi olmasınlar. Zira kitabı tanımalarının üzerinden kendilerince uzun zaman geçmesi sebebiyle, onlarda ülfet ve kanıksama meydana gelmiş, neticede kalpleri katılaştı. Hatta onların çoğu büsbütün yoldan çıkmışlardır. [5,13]

Âyette bir azarlama vardır, fakat bu azarlama, âyetin inişine sebep olan sahabîler için dinî neş’ede bir tahkir azarlaması değil, imanda kemal izlerini göstermek sûretiyle, İslâm’ın faaliyete geçmesi için aşk ve heyecan yükselişini uyandırmak, istikbalde neş’enin sönmemesi için şart olan ruhî bir kanuna işaret etmekle, heyecan ifade eden bir teşvik azarlamasıdır. Burada siyakta bir tahkir olmayıp “Henüz vakti gelmedi mi?” diye hitap edilerek bir olgunlaşmanın meydana gelmesine sevk ve teşvik etme bulunmaktadır.

17 – İyi düşünün ki Allah, bütün yeryüzünü bile ölümünden sonra diriltiyor; (gevşeyen ve uyuklayan gönülleri de böylece diriltebilir). Zaten aklını çalıştıran, zihnini işleten kimseler için bu canlanmayı gerçekleştirecek âyetlerimizi iyice açıklamış bulunuyoruz.

Bir önceki âyette işaret edilen gevşemenin nasıl izale edileceğini gösteriyor. Kur’ân âyetleri, iyice dinleyenleri harekete geçirmeye, âdeta yeniden doğuş gerçekleştirmeye kefidir. Böyle yapılırsa Kur’ân’ın feyziyle, âleme yeni yeni hayatlar yayılabilir. Bunun başlıca yollarından biri Allah yolunda harcama olduğundan, müteakip âyet, bu işi yapanları teşvik edip sena ediyor ve mükâfatlarını müjdeliyor.

18 – Dini tasdiklerinin ifadesi olarak, hayır işlerinde mal harcayan erkekler, mal harcayan hanımlar ve Allah’a güzel bir ödünç verenlerin ödülleri kat kat artırılacak, ayrıca onlara değerli bir mükâfat da verilecektir.

19 – Allah’a ve resullerine iman edenler, evet işte onlardır Rabbinin nezdinde sıddikler ve Hakka şahitlik edenler!

Kendilerine mükemmel ecirler ve nurlar vardır.

Ama kâfir olup âyetlerimizi yalan sayanlar.

İşte onlar da cehennemliklerdir. [4,69]

20 – İyi bilin ki (âhirete yer vermeyen) dünya hayatı, bir oyundur, bir oyalanmadır, bir süstür.

Kendi aranızda karşılıklı övünme, mal ve nesli çoğaltma yarışıdır.

Tıpkı o yağmura benzer ki bitirdiği ürün, çiftçilerin hoşuna gider.

Ama sonra kurur, sen onu sapsarı kurumuş görürsün. Sonra da çerçöp haline gelir. İşte dünya hayatı da böyledir. Âhirette ise kâfirler için şiddetli bir ceza,

müminler için ise Rab'leri tarafından bir mağfiret ve rıza!

Evet, dünya hayatı bir aldanma metândan başka bir şey değildir. [3,14; 30,54]

21 – Rabbiniz tarafından verilecek bir mağfirete ve cennete girmek için yarışın.

Öyle bir cennet ki eni göklerle yerin eni gibi olup Allah'a ve resullerine iman edenler için hazırlanmıştır.

İşte bu, Allah'ın dilediği kimselere olan bir ihsanıdır. Allah büyük lütuf sahibidir.

22 – (Üzülmenize veya sevinmenize sebep olacak şekilde) gerek ülkenizde, gerek kendi nefislerinizde, size ulaşan hiçbir şey yoktur ki Bizim onu yaratmamızdan önce bir kitapta yazılı olmasın. Bu, Allah'a göre elbette pek kolaydır.

Bu sûrenin indirildiği dönemde müminler kâfirlerin tehditleri altında yaşıyorlardı. Onlar Medine şehrine sıkışmış olup, bütün Arap yarımadası aleyhte idi. Kâfirler müslümanların azlığını, akılları sıra onların yanlış yolda olduklarına delil sayıyorlardı. Medine münafıkları ise bu durumu fırsat bilerek müminlerin morallerini bozuyor, kalplerinde şüphe uyandırmaya çalışıyor, böylece kendi şüphelerinin yerinde olduğunu ispatlamaya çalışıyorlardı. Müminlerin birçoğu ise, bu ağır şartlara tahammül ediyordu. Fakat bu musîbetlere devamlı sûtette sabretmek kendilerine ağır geliyordu. İşte Allah Teâla bu hallerine vâkıf olduğunu, fakat hikmeti icabı müminleri irşad etmek, eğitmek ve büyük görevi yüklenmeye hazırlamak istiyordu. Allah Teâla, müminlerin dikkatlerini bu ilahî kanuna çekerek onları teselli ediyor.

23 – Bu da, elinizden çıkan şeylerden dolayı gam yememeniz,

Allah'ın size nasib ettiği nimetlerle de şımarmamanız içindir.

Allah övünüp duran, kibirli, kendini beğenmiş kimseleri sevmez.

24 – Böyleleri hayır işlerinde hem kendileri cimri davranır, hem de başkalarına cimriliği öğütlerler.

Ama bunlar bilsinler ki kim malını Allah yolunda harcamaktan yüz çevirirse Allah ganîdir, hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı olmayan müstağnîdir, her türlü hamd ve övgüye lâyıktır).

25 – Şu kesindir ki Biz resullerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti gerçekleştirmeleri için, resullerle beraber kitap ve adalet terazisi indirdik.

Mahiyetinde büyük bir kuvvet ve insanlara bir çok fayda bulunan demiri de, kullanmaları ve Allah'ı görmedikleri halde O'nun dinini ve peygamberlerini, kimlerin bu kuvvet ile destekleyeceğini bilip ortaya çıkarmak için, büyük bir nimet olarak indirdik.

Unutmayın ki Allah çok kuvvetlidir, mutlak galiptir (kimsenin desteğine ihtiyacı yoktur). [11, 17; 30,30; 55,7; 6,115; 7,43]

Medeniyetin ve sanayinin en temel mâdeni demirdir. Bu mâden, barış ve savaş durumunda kuvvetin esası ve sembolüdür. Burada hem buna, hem de hakikati yayıp onu savunmanın maddî kuvveti gerektirdiğine dikkat çekilmektedir. Allah Teâla beyyinatı (hak dinin delillerini), kitap ve mizanı (hakla batıl arasındaki ölçüyü, adalet terazisini) göndererek insanları mutlu kılmak istemiştir. Allah'ın hak dini üstün kılmak için, elbette insanların kudretlerine ihtiyacı yoktur. Fakat müminler, dünya ve âhîret mutluluğunun vesilesi olan İslâm'ı anlatmak için çalışıp emek sarf etmezlerse, mükâfatı nasıl hak edeceklerdir? Onları münafıklardan ayırd etmek nasıl mümkün olacaktır? Oysa biraz rahatlayan, veya fırsat kollayıp tehlike zamanları ortada görünmez olan veya malını Allah rızasında harcamaktan geri duran münafıkların elenmeleri neticesinde, sahâbe orduları samimî ve birbirleriyle kenetlenmiş bir kuvvet teşkil ederek, İslâm'ı Hindistan'dan İspanya'ya kadar yaymışlardı.

26 – Biz Nuh'u, İbrâhim'i peygamber olarak gönderdiğimiz gibi, zürriyetlerine de kitap ve nübüvvet verdik. Onlardan kimisi doğru yolu bulsa da, çoğu büsbütün yoldan çıkmışlardır.

27 – Sonra bunların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Özellikle Meryem'in oğlu İsbâ'yı arkalarından gönderdik, kendisine İncîl'i verdik ve ona uyanların kalplerine bir şefkat, bir merhamet yerleştirdik.

Uydurdukları ruhbanlığı ise Biz kendilerine farz kılmadık, lâkin Allah'ın rızasına nail olmak için kendileri icad ettiler. Kaldı ki ona gereği gibi de riâyet etmediler. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik, onların çoğu ise büsbütün yoldan çıkmışlardır.

Hiz. Peygamber (a.s.m) “İslâm’da ruhbanlık yoktur” der. “Ruhbanlık” meşrû dünya zevklerini de terkedip, aile kurmaksızın bütün ömrünü manastırda geçirmektir. Bu âyet, aslında Hiz. İsâ’nın dininde de bunun şart olmadığını bildirmektedir. Fakat bunu haram saymamakla birlikte İslâm’ın evrensel idealinin, Allah’ın insanın fitratına yerleştirdiği maddî ve manevî bütün kabiliyetlerinin geliştirilmesi olduğunu vurgular.

Hıristiyanlık zuhur ettiğinde dünya hırsı, şehvet ve kötü ahlâk yaygın olduğundan Hıristiyanlık aşırı bir tepki göstererek, özellikle 3. asra girerken bekâr kalmayı, yoksulluğu ve zühdü ideal haline getirdi. Dini yayarken, bu dönem hıristiyanları, bazı şirk motiflerinin sızmasına sebep oldular. Ölçüler kaybolunca, helaller haram hale getirilince, fitrat onlardan intikam aldı, maddeye, şehvet ve ihtirasa en fazla gömülenler, onların soylarından gelenler oldular.

28 – Ey önceki resullere iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve Allah’ın bu resulüne de iman edin ki rahmet hazinesinden size iki hisse versin ve size, sayesinde karanlığı dağıtıp yürümenizi sağlayan bir nûr versin ve sizi affetsin. Çünkü Allah gafûr ve rahîmdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur). [65,2; 8,29; 2,282]

29 – Ehl-i kitap şunu bilsinler ki: Allah’ın lütfundan mâlik oldukları hiçbir şey, hiçbir kısım mevcut değildir. Bütün lütuf ve inayet Allah’ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

Müfessirlerin çoğuna göre, burada hitap Ehl-i kitaba olup: “Üç kısım insan için iki kat ecir verilecektir. Birincisi: Önce kendi peygamberlerine, daha sonra da Hiz. Muhammed’e iman eden Ehl-i kitap’dan bazı insanlardır...”

58 – MÜCÂDİLE SÛRESİ

Medine’de inmiştir. 22 âyettir. “Halini anlatıp hakkını savunan kadın” anlamına gelen *mücadile* sıfatı, birinci âyetin konusundan alınmıştır. Sûre, hanımlara uygulanan ve “zihar” denilen zulmü kaldırdıktan sonra, münafıkların kötülük planlamak için yaptıkları kulisleri kınar, Allah’ın gazab ettiği kimselerin dost edinilmesini yasaklar, Allah’ın dinine taraftar olunması gerektiğini bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Kocası hakkında sana başvurup tartışan ve halini Allah’a arzeden o kadının sözlerini elbette Allah işitti.

Allah sizin konuşmalarınızı dinliyordu. Şüphesiz Allah semî’dir, basîrdir (her şeyi işitir ve görür).

Cahiliye araplarında kadınların mâruz kaldıkları zihar denilen bir durum vardı. Bu geleneğe göre koca, eşine: “Sen artık bana annem gibisin” deyince karısına yaklaşması haram olurdu. Fakat boşanma da vâki olmaz, kadın evli iken kocasız duruma düşerdi. Evs b. Samit (r.a) hanımı Havle’yi (r.a) yatağına çağırmişti. O reddedince Evs zihar yaptı. Havle Hz. Peygamber’e gelip özetle: “Evs benimle genç ve cazip olduğum sırada evlendi. Bunca zaman ona hizmet ettim. Çocuklar doğurup büyüttüm. Gençliğim gidince beni ortada bıraktı. Kocama dönme imkânı yok mu? O da buna razı?” Hz. Peygamber, cari duruma göre kocasına haram olduğunu söyledi. İki defa daha ısrarına rağmen yine aynı cevabı aldı. Havle sonra halini Allah’a arz ederek: “Allah’ım yalnızlığımın şiddetini sana arz ediyorum. Küçük yavrularım var, Evs’e bıraksam zayi olacaklar, yanıma alsam aç kalacaklar.” Havle henüz oradan ayrılmadan bu sûre nâzil oldu. Böylece erkeğin ağzından çıkan zihar sözüyle karısının devamlı olarak haram olmayacağı bildirildi. Yalnız yeminin ciddiyetini korumak için, böyle bir sözü söyleyene, bir köleyi hürriyetine kavuşturma veya iki ay oruç veya toplum yararına, fakirlere yardım fonunda kullanılan bir keffaret (altmış fakire yemek verme) hükmü verildi.

2 – İçinizden kadınlar hakkında zihar yapanlar bilsinler ki onlar kendilerinin anneleri değildir, onların anneleri sadece kendilerini doğurmuş olanlardır. Onlar gerçekten çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Bununla beraber, Allah’ın affi ve merhameti çoktur (geçmiş durumlar hakkında tövbe edenleri affeder) [33,4; 2,229]

3 – Eşlerine zihar yaparak onlardan ayrılmaya kalkıp da sonra söylediklerinden dönenlerin, eşleriyle temastan önce bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir.

İşte size emredilen budur. Allah yaptığımız her şeyden haberdardır.

4 – Buna imkân bulamayan kimse, temaslarından önce, iki ay ara vermeksizin oruç tutmalıdır.

Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurmalıdır.

Bu hükümler Allah’ı ve Resulünü tasdik ve onlarla amel edip Cahiliye uygulamalarını redd etmeniz için konulmuştur.

İşte bunlar Allah’ın hudutlarıdır.

Kâfirler için gayet acı bir azap vardır.

5 – Allah’a ve resulüne karşı çıkanlar, kendilerinden önce böyle yapanlar, nasıl helâk edilmişlerse öylece helâk edilirler. Halbuki Biz onlara apaçık âyetler de indirmiştik. Kâfirler için zelil ve perişan eden bir azap vardır.

6 – Gün gelecek, Allah onların hepsini diriltecek ve kendilerine, dünyada her ne işlemişlerse tek tek bildirecektir. Kendileri onları unuttukları halde Allah onları tesbit ettirmiştir. Çünkü Allah her şeye şahittir.

7 – Görmez misin ki Allah göklerde ne var, yerde ne varsa bilir!

Bir araya gelip gizlice fısıldaşan üç kişinin dördüncüleri mutlaka Allah'tır.

Beş kişi gizli konuşsa altıncıları mutlaka Allah'tır.

Bundan ister daha az, ister daha çok olsunlar,

nerede bulunurlarsa bulunsunlar, mutlaka O, kendileriyle beraberdir.

O, ileride kıyamet gününde, yapmış oldukları işleri onlara tek tek bildirecek,

dilerse karşılığını da verecektir. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir. [9,78; 43,80;

3,5; 14,38]

8 – Böyle kulis yapmaları men edilmişken, kendilerine yasaklanan bir işi tekrar yapıp

günah, zulüm, Peygambere isyan hususunda kulis yapan, fısıldaşan kimseleri görmüyor musun?

Senin yanına vardıklarında, sana Allah'ın öğrettiği selamdan başka bir şekilde selam verirler.

Kendi içlerinden de: “Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırırsa ya!” diye alay ederler.

Onların hakkından ancak cehennem gelir! Muhakkak onlar oraya girecekler. Orası gidilecek ne fena yerdir!

9 – Ey iman edenler! Şayet siz gizlice konuşacak olursanız sakın günah, zulüm ve Peygambere isyan hususlarında kulis yapmayın.

Bunu hayır ve takvâ hususunda yapın.

Dirilip huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

10 – Böyle meşrû olmayan kulisler, müminleri üzüntüye boğmak için şeytan tarafından telkin edilir.

Ama, Allah dilemedikçe bu onlara asla zarar veremez.

Onun için müminler de yalnız Allah'a güvenip dayansınlar.

11 – Ey iman edenler! Siz toplantı halinde iken “Biraz yer açıverin!” denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin.

“Kalkın!” denilince de kalkıverin ki Allah sizin gibi iman, hele hele bir de ilim nasib edilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Bu âyetteki emri, toplantı âdabıyla sınırlı sanmak isabetli olmaz. Razî'nin dediği gibi, âyet şunu göstermektedir: “Bir kimse, Allah'ın kullarının mutluluğu için gerekli imkânları artırır, Allah da ona dünya ve âhiretteki lütuflarını artırır.

Demek ki müslümanlardan beklenen, toplumun bütün fertlerine, özellikle muhtaçlara yeterli yaşama imkânları sağlamaktır.”

12 – Ey iman edenler! Şayet Resulullah ile başbaşa görüşmek isterseniz, bu özel görüşmeden önce bir sadaka verin.

Böyle yapmak sizin için daha hayırlı, şaibeden daha uzak, günahlarınızı temizleme yönünden daha uygun bir davranış olur. Eğer buna imkân bulamazsanız Allah sizi muaf tutar, çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

Hz. Peygambere birçok kişi özellikle zenginler, fısıldaşarak isteklerde bulunuyorlar, o da canı sıkılmasına rağmen nezaketi sebebiyle onları reddedemiyordu. Daha sonra bu âyet indirildi. Bu sadaka emrinde, ihtiyaç cihetlerini gözetme, böylesi görüşme taleplerinde aşırılığı önleme, halislerle halis olmayanları ayırd etme gibi hikmetler vardır. Emir sîğasının burada vücub veya mendubiyet ifade ettiği şeklinde farklı görüşler bulunmaktadır. “Eğer buna imkân bulamazsanız” cümlesi, ikinci ihtimali kuvvetlendirmektedir. Nitekim gelecek 13. âyet de bu ihtimali pekiştirmektedir. Hz. Peygamber ve yakın akrabalarına sadaka haram olduğundan, bu sadakanın muhtaçlara ulaştırılması söz konusu idi.

13 – Özel görüşmeden önce sadaka vermeniz halinde fakir düşeceğinizden mi korktunuz?

Size emredilen bu tasadduku yapmadığınıza göre, Allah da sizi bundan muaf tuttu.

Artık namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin, Allah’a ve Resulüne itaat edin. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

14 – Allah’ın gazab ettiği bir topluluğu dost edinenlere baksana! Bunlar ne sizden, ne de onlardandır. Bunlar bile bile yalan yere yemin ederler. [4,143]

15 – Allah onlara şiddetli bir ceza hazırladı. Çünkü bunlar çok fena işler yapıyorlar!

16 – Onlar yeminlerini siper edinip Allah’ın yolundan insanları uzaklaştırdılar. Onlara zelil ve perişan eden bir azap vardır.

17 – Allah’ın cezalandırma iradesine karşı onların malları da, evlatları da asla fayda veremez. Onlar cehennemliktirler, hem de orada devamlı kalacaklardır.

18 – Allah’ın hepsini dirilteceği gün, onlar dünyada müslüman olduklarına dair size yemin ettikleri gibi, Allah’a da yemin edecek ve bununla birşey elde edeceklerini sanacaklar. İyi bilin ki onların işi gücü yalan söylemektir.

19 – Şeytan onların akıllarını çelmiş de onlara, Allah'ı hatırlamayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın takımıdır ve şunu unutmayın ki şeytanın takımı ziyan ve hüsrana mahkûmdur.

20 – Allah'ı ve elçisini karşılarına alanlar, onlara düşmanlık edenler en alçak olanların derekesindedirler.

21 – Çünkü Allah: “Ben ve elçilerim elbette galip geliriz.” diye hükmetmiştir. Şüphesiz ki Allah çok kuvvetlidir, mutlak galiptir. [40,51-52; 10,103]

Bu galibiyet, İslâm'ın hüccet ve delille galibiyeti yahut buna ilaveten, kuvvet ile de olan galibiyetidir.

22 – Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir milletin, Allah'ın ve resulünün karşısına çıkan kimseleri, isterse o kimseler babaları, evlatları, kardeşleri ve sülaleleri olsun, sevip dost edindiklerini göremezsin.

İşte Allah onların kalplerine imanı nakşetmiş ve Kendi tarafından bir ruhla onları desteklemiştir.

Onları, içlerinden ırmaklar akan cennetlere, hem de ebedî kalmak üzere yerleştirecektir.

Allah onlardan, onlar da O'ndan razıdırlar. İşte onlar Allahın tarafında olanlardır. Ve iyi bilin ki, felaha erenler, Allah'ın tarafında yer alanlar olacaklardır. [3,28; 9,24]

59 – HAŞİR SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 24 âyettir. Adını ikinci âyetinde geçen haşr kelimesinden almıştır. Bu da “sevkiyat için bir yere toplama” demektir. Hz. Peygamber (a.s.), Medine şehir devletini müslümanlar, Yahudiler ve müşriklerin anlaşmalarını sağlayarak kurmuştu. Üç büyük Yahudi kabilesinden olan Beni Nadîr, Uhud savaşından sonra Kureyş ile gizlice birleşip hıyanet etti. Hz. Peygamber savaş veya Medine'yi terketme seçeneklerini teklif etti. Terk etmeleri halinde her yıl dönüp hurma bahçelerinin ürünlerini toplayacaklardı. İkinci seçeneği kabul edip on gün süre istediler. Bu arada başka bir hıyanete giriştiler. Münafıkların başı İbn Übey onlara destek vaad edip savaşa teşvik etti. Beni Nadîr, müslümanlara karşı silaha sarıldı. Hz. Peygamber 21 gün süre ile onları kuşattı. Fiilî bir savaş olmadı. Hicri 4. yılda geçen bu kuşatma sonucunda teslim oldular. Hz. Peygamber, hak ettikleri ölüm cezası yerine, taşınabilir mallarını alarak Medine'den ayrılmaları hükmünü verdi. Çoğu altıyüz develik kervanla Suriye'ye göçtüler. Çok azı Hayber ve Hire'ye gittiler.

Fey', savaş olmaksızın ele geçen düşman malıdır. Bu mallar, ganimetin aksine olarak, bütün müslümanlara, devlete aittir. Böylece o mallar, imkân sahiplerine mahsus olmaktan kurtulup bütün müslümanlara ait olur, toplum tabakaları arasında denge sağlanır.

Evlerini kendi elleriyle yıkmaları, ya müslümanlar yararlanmasın diye tahrip etmeleri veya göz göre göre kendilerinin hıyanetleri sonucunda bu cezaya müstahak olmaları mânasına gelebilir.

Sûre bir kısım Yahudilerin Medine'den çıkarılmalarını, münafıkların Yahudilerle gizlice komplo kurmalarını, müminlere nasihatlar ve Allah'ın bazı güzel vasıflarını bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Göklerde ne var yerde ne varsa Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O, azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

2 – Nitekim Ehl-i kitaptan olan kâfirleri ilk defa O, yurtlarından bir çırpıda çıkardı. Halbuki siz onların çıkacaklarını asla düşünemezsiniz. Onlar da kalelerinin, kendilerine Allah tarafından takdir edilen azabı önleyeceğini sanırlardı.

Ama Allah hiç ummadıkları yerden onları bastırdı ve kalplerine korku saldı. Öyle ki evlerini bizzat kendi elleriyle yıkıyorlardı. Bir taraftan da müminlerin elleriyle yıktırıyorlardı. Düşünün de ibret alın ey akıl sahipleri! [16,26]

Fiilin kendilerine isnad edilmesi, bu yıkıma kendilerinin sebep olmalarındandır.

3 – Eğer Allah onlar hakkında toplu sürgün cezası takdir etmeseydi, mutlaka onları dünyada cezalandırırdı. Âhirette de onlara ateş azabı vardır.

4 – Bunun sebebi onların, Allah'ın ve resulünün karşısına çıkmaları oldu.

Kim Allah'ı ve elçisini karşısına alırsa bilmelidir ki Allah'ın cezası pek çetindir.

5 – O kâfirleri kızdırmak için her hangi bir hurma ağacı kesmiş iseniz veya kökleri üzerinde bırakmışsanız bu, hep Allah'ın izniyle

ve o yoldan çıkmışları cezalandırmak için olmuştur.

Bazı ağaçların kesilmesi, Beni Nadîr'in kalesine karşı askerî operasyonların gereği idi. Bu gibi özel durumlar dışında, Hz. Peygamberin ağaçların ve ürünlerin tahrip edilmesini kesinlikle yasakladığı, bilinen bir hükümdür ki hemen bütün müfessirler buna işaret ederler.

6 – Allah'ın, daha önce onlara ait olup peygamberine ganimet olarak nasib ettiği mallara gelince, siz onun için ne at, ne de deve koşturdunuz.

Fakat Allah, resullerini dilediği kimselere, savaş külfeti ve zahmeti olmaksızın galip getirir. Allah her şeye kadirdir.

Savaş olmayınca, ganimet mücahitlere dağıtılmaz, kamuya ait olur.

7 – Savaş olmaksızın fethedilen ülkelerin halklarına ait mallardan Allah'ın, Peygamberine nasib ettiği ganimetler;

Allaha, Resulüne, akrabalara (Peygamber'in yakın akrabalarına), yetimlere, fakirlere ve yolda kalmış gariplere aittir.

Ta ki o mallar, sizden yalnız zenginler arasında el değiştiren bir servet haline gelmesin.

Peygamber size ne verirse onu alınız, o sizi neden men ederse onu terk ediniz.

Allah'a karşı gelmekten sakınınız.

Muhakkak ki Allah'ın cezası pek çetindir.

8 – Allah'ın nasib ettiği bu ganimet malları

o hicret eden fakirlere aittir ki,

onlar Allah'ın lütfunu ve rızasını talep etmek, Allah'ın dinine ve resulüne destek vermek için yurtlarından ve mallarından edildiler.

İşte imanlarında sadık ve samimi olanlar ancak onlardır.

9 – Bunlardan önce Medine'yi yurt edinip imana sarılanlar ise, kendi beldelerine hicret edenlere sevgi besler, onlara verilen ganimetlerden ötürü içlerinde bir kıskanma veya istek duymazlar.

Hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler.

Her kim nefsinin hırsından ve mala düşkünlüğünden kendini kurtarırsa, işte felah ve mutluluğa erenler onlar olacaklardır. [76,8; 2,177]

10 – Onlardan sonra gelenler (başta muhacirler olarak, kıyamete kadar gelecek müminler):

“Ey kerim Rabbimiz, derler, bizi ve bizden önceki mümin kardeşlerimizi affeyle!

İçimizde müminlere karşı hiçbir kin bırakma!

Duamızı kabul buyur ya Rabbenâ, çünkü Sen raufsun, rahîmsin!” (şefkat ve ihsanın son derece fazladır). [9,100]

11 – Bakmaz mısın şu münafıklık yapanlara?

Onlar Ehl-i kitaptan kâfir kardeşlerine:

“Vallahi,” diyorlar, “eğer siz buradan çıkarılacak olursanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız.

Sizin aleyhinizde olan bir durumda asla kimseye itaat etmeyiz, eğer size savaş açan çıkarsa mutlaka size yardım ederiz.”

Ama Allah şahittir ki onlar yalan söylemektedirler.

11-17. âyetler Beni Nadir Yahudilerinin Medine’den çıkarılmaları sırasında indirilmiştir. Onlara Peygamberimiz on günlük süre tanıyan ultiमतom gönderdiğinde Abdullah b. Übey ve diğer bazı münafıklar haber gönderip, kesin teminat vererek, kendilerine arka çıkacaklarını bildirdiler. Bu kısım, nüzul bakımından, sûrenin başından 10. âyetine kadarki bölümünden öncedir.

12 – Çünkü, o Yahudiler yurtlarından çıkarılırsa, bu münafıklar onlarla beraber çıkmazlar

ve eğer kendilerine savaş açılırsa onlara yardım etmezler.

Eğer yardım etseler bile arkalarını döner kaçarlar.

Sonra Allah onları helâk eder de artık kurtarılmazlar.

13 – Onların kalplerinde sizden duydukları korku, Allah’tan korkmalarından daha ileridir.

Bu böyledir, çünkü onlar, gerçeği bilip anlamayan kimselerdir.

14 – Onlar sizinle toplu durumda savaşmazlar, ancak sağlam kaleler içinden veya duvarların arkasından sizinle savaşmak isterler.

Kendi aralarındaki çatışmaları pek şiddetlidir.

Sen dışardan onları birlik içinde sanırsın. Halbuki kalpleri darmadağınaktır.

Böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan, düşünmeyen bir güruhtur.

15 – Bu Yahudilerin hali, kendilerinden az önce, yaptıkları işlerin vebalini tatmış olan,

âhirette de ayrıca gayet acı bir azap çekecek olan kimselerin durumuna benzer.

Bu âyet, sayıca az olan müslümanlar karşısında Bedirde bozguna uğrayan Kureyş ile Benî Kaynuka Yahudilerine işaret etmektedir.

16 – Yahudileri savaşa teşvik eden münafıkların durumu ise tıpkı şeytan’ın durumuna benzer ki o, insana: “Dine inanma, reddet!” diye telkin eder.

O kendisine kulak verip kâfir olunca da şöyle der:

“Ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım!”

17 – Neticede ikisinin âkıbeti de, ebedî kalmak üzere cehenneme girmek oldu.

İşte zalimlerin cezası budur.

18 – Ey iman edenler! Allah’ın azabına mâruz kalmaktan korunun.

Herkes yarın âhireti için ne gönderdiğine dikkat etsin.

Allah’ın azabına dûçar olmaktan korunun.

Çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

19 – Sakın şunlar gibi olmayın ki onlar Allah’ı unuttukları için,

Allah da kendi öz canlarını kendilerine unutturdu. Fayda ve zararlarını dahi bilemiyorlar.

İşte yoldan çıkanlar bunlardır. [63,9]

Rabbini unutup terkeden kimse, aslında kendi öz varlığını terketmiş, kendi kendisine yabancılaşmış demektir. Zira insanın asıl kimliği Rabbine mensub olması, O’nun kulu olmasıdır. O’nu bırakıp, başka lâyük olmayan şeylere kulluk eden, perişan olur, heder olur gider.

20 – Cehennemliklerle cennetlikler elbet bir olmaz.

Felah ve başarıya erenler, cennetliklerdir. [45,21; 40,58]

21 – Eğer Biz bu Kur’ân’ı bir dağın tepesine indirseydik onun,

Allah’a tazimi sebebiyle başını eğip parçalandığını görürdün.

İşte bunlar birtakım misallerdir ki düşünüp istifade etmeleri için, Biz onları insanlara anlatıyoruz. [13,31; 2,73]

22 – Allah’tır gerçek İlah! O’ndan başka yoktur ilah. Görünmeyen ve görünen her şeyi bilir.

O rahmandır, rahîmdir. [10,58; 7,156; 6,54] {KM, Matta 10,34-35}

23 – Allah’tır gerçek İlah, O’ndan başka yoktur ilah.

O melik’tir, kuddûs’tür, selam’dır,

Mü’min’dir, müheymin’dir, aziz’dir, cebbar’dır, mütekebbir’dir.

Allah, müşriklerin iddialarından münezze ve yücedir. [62,1] {KM, İşaya 6,3; Çıkış 15,11; I Samuel 2,2}

O Melik’tir: kâinatın gerçek hükümdarıdır.

Kuddûs’tur: bütün eksiklerden uzak ve yücedir.

Selam’dır: Kusurlardan salim olup yaratıklarına esenlik verendir.

Mü’min’dir: Güvenlik verendir.

Muheymin’dir: Her şeyin üzerinde gözetip kollayandır.

Aziz’dir: Üstün kudret sahibi, mutlak galiptir.

Cebbar’dır: Yaratıklarının hallerini ve işlerini düzelten ve iradesi ile onları istediği şekilde yönetendir.

Mütekebbir'dir: Büyükler büyüdür. [85,9; 10,46; 13,33]

24 – Allah o gerçek İlah'tır ki halık'tır, bârî'dir, musavvir'dir.

Hasılı, en güzel isimler ve vasıflar O'nundur.

Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih ve tenzih eder. O, azizdir, hakimdir. [17,44]

Bâri'dir: Yaratıklarını düzgün ve âhenkli kılandır.

Musavvir'dir: Bütün mahlûklarına özel sûretlerini verendir.

“Her kim sabahleyin üç kere *Euzu billahi's-semû'l-alîmi mine's-şeytani'r-racîm* dedikten sonra Haşr sûresinin sonundan üç ayeti okursa, Allah Teâla onun emrine yetmiş bin melek verir. Onlar akşama kadar o kimse için dua ederler. “Eğer o gün ölürse şehid olarak vefat etmiş olur. Onları akşamleyin okuyan da aynı durumda sevap alır” (Hadis-i Şerif, Tirmizi).

60 – MÜMTAHİNE SÛRESİ

Medine döneminde inmiş olup 13 âyettir. Adı “imtihan edilen kadın”, mânasına olarak “mümtahane” yahut “şiddetli bir şekilde imtihan eden ahkâmı açıklayan sûre” mânasına olarak “mümtahine” şeklindedir. Sûrenin esas konusu müslümanlarla, müslüman olmayanların ilişkileri, İslâm düşmanlarıyla dostluk kurmanın yasaklığı hakkındadır. Son kısımda, İslâm'ı kabul ettiğini bildirip müslümanların saflarına girmek isteyen gayr-i müslim kadınların, samimiyetlerini tesbit etmek gayesiyle denenmeleri emredilmektedir. Hudeybiye anlaşması ile Mekke'nin fethi h. 6-8 (m. 628-630) arasında indiği anlaşılıyor.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanlarınızı dost edinmeyin.

Onlar size gelen gerçeği reddettikleri halde, siz onlara sevgi sunuyorsunuz.

Resulullahı ve sizi, sırf Rabbiniz olan Allah'a inandığınız için, vatanınızdan kovuyorlar.

Siz Benim yolumda cihad etmek ve Benim rızamı kazanmak için yurdunuzdan çıkarılmayı göze aldıysanız, nasıl olur da onlara sevgi gösterip sır verirsiniz?

Halbuki Ben sizin gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi bilmekteyim.

Doğrusu içinizden kim bunu yaparsa, artık doğru yoldan sapmış olur. [5,51-57; 3,28; 4,144]

Kureyşliler Hudeybiye anlaşmasını çiğneyince Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'yi fethetme hazırlıklarına başladı. Yalnız bu hedefini ashabdan birkaç kişi dışında kimseye hissettirmemişti. Hatib b. Ebî Beltea (r.a) nasılsa bunu öğrenmiş

ve Mekke'ye giden bir cariye ile çok gizli kaydı ile mektup göndermişti. Allah Teâla Hz. Peygamber (a.s.)'a bunu bildirdi. O da Abdullah İbn Zübeyr ile Mikdad (r.a)'ı gönderip "Medine'den 40 km. kadar mesafede bulacakları kadından" mektubu almalarını istedi. Getirdikleri mektupta Mekke'ye sefer hazırlığı bildiriliyordu. Peygamberimiz Hatıb'a sebebini sorunca o: "Ya Resulellah, ben küfre sempati duyduğumdan değil, ama ailem orada, Mekke'de onları koruyacak akrabalarım da yok. Bu davranışımı gözönünde bulundurarak Kureyşliler aileme sıkıntı vermezler ümidiyle bu işi yaptım" dedi. Öldürmek isteyen Hz. Ömer'e (r.a), Efendimiz şöyle dedi: "Hâtıb, Bedir'e katılanlardandır. Allah'ın Bedir savaşına katılanlara nazar buyurup "Ben sizleri affettim, demediğini kim biliyor?" Hz. Peygamber onu affetmekle beraber, sebep ne olursa olsun, küfre yardım yerine geçecek bir davranışın kesin haram olduğunu bildirmiştir.

2 – Eğer size karşı ellerine bir fırsat geçerse, size düşman kesilirler.

Ellerini de, dillerini de size fenalık etmek için uzatırlar ve sizin de kâfir olmanızı cân-u gönülden isterler.

3 – Ne hısımlarınızın, ne de evlatlarınızın kıyamet günü size faydası olur. Allah kıyamet günü aranızda hükmeder, itaat edenleri cennete, kâfir ve âsileri cehenneme gönderir. Allah yaptığınız her şeyi görür.

4 – İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda size güzel bir örnek vardır: Hani onlar hemşehrilerine şöyle demişlerdi: Bizim, ne sizinle, ne de Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeriklerinizle hiç bir ilişimiz kalmamıştır. Siz Allah'ın tek İlah olduğuna inanmadıkça, biz sizi reddediyor, bizimle sizin aranızda ebedi olarak düşmanlık ve nefret meydana geldiğini ilan ediyoruz.

Ne var ki İbrâhim'in babasına: "Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Bununla beraber, Allah'ın senin hakkında dilediği hiç bir şeyi önlemem mümkün değildir." demesi başka. Onun ve beraberinde olanların duası şudur: "Ey Yüce Rabbimiz! Yalnız sana güvenip dayandık, Sana yöneldik ve sonunda da Senin huzuruna varacağız. [19,47; 26,86-87; 9,113-114]

5 – "Ey Ulu Rabbimiz, bizi kâfirlere deneme konusu kılma, affet bizi. Çünkü Sen azîz ve hakîmsin (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibisin).

Müminlerin kâfirlere deneme konusu (fitne) kılınması şu şekillerde olabilir:

1. Kâfirlerin hâkim ve galip olup müminleri dinden uzaklaştırmak için baskı ve işkence uygulamaları. 2. Müminlere galebe sağlamaları sebebiyle kâfirler kendilerini üstün görüp "İslâm hak din olsaydı, gerçeklere dayansaydı müslümanlar böyle perişan olmazlardı." diye kendi inkârlarını doğru bulmaları. 3. Kâfirler baskı sonucunda müminleri tavizlere sevkedip, İslamî ahlâk ve faziletlerinden uzaklaştırarak, başka insanlara alay konusu yapmaları.

6 – Onlarda sizin için, Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı arzu edenler için güzel bir örnek vardır. Ama kim de aksine giderse bilsin ki Allah ganî ve hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü hamd ve övgü O’na mahsustur).

7 – Umulur ki Allah sizinle düşmanlarınız arasında bir sevgi ve yakınlık kurar. Çünkü Allah herşeye kadirdir. Allah gafurdur, rahîmdir. [3,103; 8,63; 60,1; 5,57]

4. âyet, kâfir akrabalarla ilişkilerin kesilmesini istemişti. Müminler bunu uygulamışlardı. Fakat bunun onlara zor geldiğini Allah Teâla elbette biliyordu. Bundan ötürü, dürüst ve ihlaslı müminlerin akrabaları ile olan düşmanlıklarının sevgiye dönüşeceğini Allah Teâla müjdeledi. Çok geçmeden Mekke’nin fethi ile bu müjde gerçekleşti.

8 – Dininizden ötürü sizinle savaşmayan, sizi yerinizden, yurdunuzdan etmeyen kâfirlere gelince, Allah sizi, onlara iyilik etmeden, adalet ve insaf gözetmeden menetmez. Çünkü Allah âdil olanları sever.

Bu âyet müslümanlarla Mekke müşriklerinin ilişkilerinin son derece gergin olduğu sırada inmiştir. Buna rağmen iyiliği, insaf ve adaleti emretmesi oldukça dikkate değer.

9 – Allah sadece, dininizden ötürü sizinle savaşan, sizi yerinizden yurdunuzdan kovan ve kovulmanıza destek veren kâfirleri dost edinmenizi meneder. Her kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

Kâfirlerle ilişkileri kesmek, her türlü alâkayı kesmek anlamına gelmez. Bu âyet açıklıyor ki ilişki kesmenin sebebi, kâfir olmaları değil, müminlere zulüm ve işkence uygulamalarıdır. Müslümanlara düşmanlık etmeyen gayr-i müslimlere iyi davranmak gerekir. Nitekim Hz. Ebû Bekir’in hanımı Kuteyle kâfir idi. Hudeybiye anlaşmasından sonra kızını görmek üzere Medine’ye geldiğinde kızı Esmâ: “Annemle görüşeyim mi?” diye sorunca Efendimiz: “Evet, hem de ona iyi davran” demiştir. Müslümanın gayr-i müslim muhtaçlara yardımda bulunmasına hiç mâni yoktur.

10 – Ey iman edenler! Mümin hanımlar size katılmak üzere hicret etmiş olarak geldiklerinde onları imtihan edin! Gerçi Allah onların imanlarını pek iyi bilir. Ama siz de onların mümin olduklarını anlarsanız, artık onları kâfirlere geri göndermeyin. Bundan böyle bu hanımlar kâfir kocalarına, kâfir kocaları da bu hanımlara helal olmazlar.

Bununla beraber kocalarına da vermiş oldukları mehirleri, siz iade ediniz. Kendilerine mehirlerini vererek bu kadınlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın. Onlara harcadığınız mehri, varacakları kâfir kocalarından isteyin. Kâfirler de İslama girip sizinle evlenen eşlerine sarfetmiş

oldukları mehri sizden geri istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Zira Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Hudeybiye anlaşmasına göre İslâmı kabul edip Medine'ye gelecek olanların Mekke müşriklerine geri gönderilmeleri gerekiyordu. Fakat bir müslüman hanım, kâfir kocasının nikâhı altında kalamayacağından âyet onları koruyor, ancak gelişlerinin kocadan kurtulmak değil, sırf dinlerini kurtarmak gayesiyle olduğunu teyid etmelerini şart koşuyordu. Hudeybiye anlaşmasına göre Mekke'den Medine'ye giden müminler Mekke'ye geri gönderileceklerdi. Fakat anlaşma metninde herhangi bir kişi değil, *recul* kelimesi kullanıldığından, bu sadece erkekleri kapsıyordu. Onun için Ukbe b. Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Gülsüm hicret edip Medine'ye gelince kardeşleri onu geri istemişler, Peygamberimiz *recul* kaydını hatırlatarak geri vermemiş, onlar da hiçbir itirazda bulunamamışlardı.

11 – Eğer eşlerinizden biri dinden dönüp kâfirlere kaçarsa da, sonra yaptığınız savaşta siz galip gelerseniz, eşleri gitmiş olan kocalara ganimet malından, harcadıkları mehir kadar verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

12 – Ey Peygamber! Mümin hanımlar;

Allah'a hiç bir sûrette ortak tanımamak hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak,

bulduğu bir çocuğu, kocasına isnat etmemek veya gayr-ı meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına mal etmemek,

senin kendilerine emredeceğin meşrû olan herhangi bir konuda sana karşı gelmemek

hususlarında sana biat etmeye geldiklerinde, sen de onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (*affi ve ihsanı boldur*).

Bu âyet Mekke'nin fethi günü inmiş, erkeklerden sonra kadınlardan da biat alınmıştır. Çocuk öldürmekten maksat: “kız çocuklarını öldürüp gömmek”tir.

Meşrû bir hususta: Senin onlardan istediğin meşrû bir şey, yahut nehyedeceğin bir münker hususunda demektir. Resulullahın meşrû olmayan bir şeyi istemeyeceği kesin olduğu halde böyle buyurulması, müminlere “Halık'a isyan olan hiç bir işte mahlûka itaat edilmez.” kuralını hatırlatmak içindir.

13 – Ey iman edenler! Allah'ın kendilerine gazab ettiği bir güruhu dost edinmeyin.

Onlar ki ölüp kabre giren bir kâfir nasıl âhiret mutluluğundan ümidini kesmişse, kendileri de âhiretten öyle ümitlerini kesmişlerdir.

Verdiğimiz meale göre, burada bir kısım Yahudilere ima edilmektedir. Onların âhiretten ümitsizlikleri, ya âhireti kabul etmeyişleri, âhirete iman etmemeleri sebebiyledir yahut Tevratta geleceği bildirilen ve risaleti kesin olan Hz. Peygamber (a.s.)’ı inkâr etmeleri sebebiyle, bunun mutlaka böyle bir cezasının olacağını bildiklerinden olabilir.

Diğer muhtemel meal şöyle olabilir: “O kimseleri dost edinmeyin ki Allah onlara gazap etmiş, âhiretten ümidi kesmişler ve kâfirler, mezara girenlerden nasıl ümitlerini kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece umutlarını kesmişlerdir.”

61 – SAF SÛRESİ

Medine’de inmiş olup 14 âyettir. Adını 4. âyetten almıştır. Sûrenin asıl konusu gerçeğe iman edip o uğurda mücahedeyi teşviktir. İnsanlığın üç büyük Peygamberi olan Hz. Mûsâ, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed aleyhimüsselamın risalet ve tebliğlerine işaret edilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah’ı tesbih ve tenzih eder. O azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Allah’ın eksiklerden münezzeh, hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı hatırlatılıyor. Böylece bu sûre boyunca emredilen cihad ve tebliğin faydasının insanlara raci olup Allah’a bir fayda vermesinin sözkonusu olmadığı vurgulanıyor.

2 – Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?

3 – Yapmayacağınız şeyleri söylemek, Allah’ın en çok nefret ettiği şeylerdendir.

4 – Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saflar halinde, Kendi yolunda savaşanları sever.

5 – Hani bir vakit Mûsa kendi milletine “Ey benim milletim!” demişti, “Benim Allah’ın resulü olduğumu bildiğiniz halde niçin bana böyle eziyet ediyorsunuz?”

Onlar batıla meyledince, Allah da onların kalplerini hakkı kabul etmekten, hakka meyletmekten uzaklaştırdı. Öyle ya, Allah yoldan çıkmakta direten bir güruha hidâyet etmez, onları, emellerine ulaştırmaz.

6 – Vakti geldi, Meryem’in oğlu İsâ da: “Ey İsrail oğulları! dedi, “Ben size Allah’ın elçisiyim. Benden önceki Tevrat’ı tasdik etmek, benden sonra gelip ismi “Ahmed” olacak bir resulü müjdelemek üzere gönderildim.

Ne zaman ki o peygamber, açık açık delillerle kendilerine geldi: “Bu, kesin bir büyüden ibarettir” dediler. {KM, Yuhanna 14,16; 16,13; Matta 4,15-16; İşıya 42,1-4}

Hz. Peygamber (a.s.) bir hadisinde: “Benim adım yerde Muhammed, göklerde ise Ahmed’dir” buyurur. Bu iki isim de çok övülen mânasında olup mânaları birbirine yakındır. Yuhanna İncili 14,16 cümlesi, Hz. İsa’nın: “Ben de Baba’dan dileyeceğim ve O size başka bir Parakletos verecek” sözünü nakleder. Bu kelimeyi Hıristiyanlar “teselli edici” diye çevirirler. Bu kelime, Hz. İsa’nın yaşadığı çevrenin dili olan Aramice’de *Mawhamana*’nın tam Yunanca karşılığı olan *Periklitos* (çok övülen) isminin bozulmuş şeklidir. (Hz. İsa zamanında Yahudiler İbranice değil, Aramice konuşurlardı).

Periklitos ile *Parakletos* fonetik olarak birbirine yakın olduğundan bazı çevirmenlerin veya sonraki dönemlerdeki kâtiplerin bu iki kelimeyi birbirine karıştırdıkları anlaşılıyor. Müslümanlar burada, Hz. Muhammed (a.s.)’ın müjdelendiğini görürler. 8. asır tarihçilerinden İbn İshak mezkûr İncil cümlesini naklederken “*Biriklitus*” diye yazmış ve bunun Rumcada “Muhammed” mânasına geldiğini söylemiştir. Kim bilir, muhtemelen onun devrindeki İncillerde Parakletos yerine Periklitos yazılı idi.

7 – Allah’a itaate dâvet edildiğinde, bunu kabul etmediği gibi, üstelik uydurduğu yalanı Allah’a mal eden, Allah adına yalan söyleyenden daha zalim kim olabilir? Allah böyle zalimleri hidâyet etmez, emellerine ulaştırmaz.

8 – Onlar Allah’ın nûrunu ağızlarıyla üfleyerek söndürmek isterler. Fakat kâfirlerin hoşuna gitmese de, Allah nûrunu tamamlayacak (dünyanın her tarafına ulaştıracaktır).

Bu âyetin indirildiği sırada, müslümanların Medine ile sınırlı olup sayılarının sadece birkaç bin kişi olduğu düşünülmelidir. Zahirî şartlar İslâmın dünya çapında yayılmasına müsait görünmediği halde, gaybleri bilen ve her şeye kadir olan Allah, kesin bir tarzda bunu müjdelemiştir.

9 – O Resulünü, diğer bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak dini ile göndermiştir. İsterse müşrikler bundan hoşlanmasınlar. [48,28; 9,33]

10-11 – Ey iman edenler! Sizi gayet acı bir azaptan kurtaracak, üstelik size çok kârlı bir ticaret sağlayacak bir iş bildireyim mi? Allah’a ve elçisi inanır, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla mücadele edersiniz. Eğer bilerseniz bunu yapmak sizin için çok hayırlıdır.

12 – Böyle yaparsanız sizin günahlarınızı aff eder ve içinden ırmaklar akan cennetlere ve özellikle Adn cennetlerinde çok güzel saraylara yerleştirir. İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur.

13 – Memnun olacağınız bir şey daha var: Allah’tan bir yardım ve yakında gerçekleşecek bir zafer! Müminlere bunları müjdele!

14 – Ey iman edenler! Siz Allah’ın tarafında olunuz. O’nun dinine yardım ediniz. Nasıl ki Meryem’in oğlu İsa vaktiyle, havarilere: “Allah’ın yolunda giderken kim bana yardımcı olmak ister?” diye sorunca, havariler: “Allah’ın dinine biz yardımcı oluruz” diye cevap vermişlerdi.

Neticede İsrailoğullarından bir kısmı İsa’nın peygamberliğine iman etti, bir kısmı da inkâr etti. Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik de onlar ötekilere üstün geldiler. {KM, Matta 4,19-20}

Fakat maalesef Hz. İsa’nın peygamberliğine iman, daha sonraki asırlarda gittikçe değişikliğe uğradı. İlk üç veya dört asır boyunca yapılmış teolojik tartışmalardan bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Piskopos Arius (Ö. 326) müminlerin çoğu gibi Hz. İsa’yı Peygamber, Allah’ı da bütün yaratılmışlardan ayrı, Yüce ve Tek kabul ediyordu. Fakat bu inanç İznik (325) ve İstanbul (381) konsilleri tarafından redd edildi. Mesih’e inanmayanlardan Yahudiler; inananlardan ise Hristiyan ve Müslümanlar kastedilmektedir.

62 – CUMA SÜRESİ

Medine’de inmiş olup 11 âyettir. Adını cuma namazını farz kılan 9. âyetten almıştır. Son Peygamberin evrensel risaletinin insanları arındırması, Yahudilerin kendilerini üstün görüp dine de bu anlayışı hakim kılmalarının zararı bildirilir ve İslâmın hem dünyayı, hem âhireti, hem de bütün insanlığı kucaklayan ibadet telakkisine işaret edilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi melik (kâinatın gerçek hükümdarı), kuddûs (çok yüce, her noksandan münezzeh) azîz ve hakîm olan Allah’ı tesbih ve tenzih eder.

2 – O, ümmîler arasından, kendilerinden olan bir elçi gönderdi. Bu elçi onlara Allah’ın âyetlerini okur, onları inançlarına ve davranışlarına bulaşmış kirlerden arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir. Halbuki daha önce belli ve kesin bir sapıklık içinde idiler.

Ümmî kelimesi burada Yahudi geleneğinde ifade ettiği anlamda olup Cenab-ı Hak Yahudileri üstü kapalı bir şekilde kınamaktadır: “Ey Yahudiler, siz Araplara aşâğılamak kasdiyle ümmî diyorsunuz. Fakat, Allah risaletini, onların arasından seçtiği birine verdi.” Ümmî tabiri ayrıca şu anlamlara gelebilir: Ehl-i kitap olmayan (3,20); kendi kitaplarını bilmeyen (2,78); Yahudi olmayan (3,75). İbranice

aslında *Goyim* (Batı dillerinde *gentiles*) Yahudi olmayanlar hakkında kullanılıp bunlara hiç değer verilmez. Türkçe Tevrat çevirilerinde bu kelime “*milletler*” diye çevirilir. Ayrıca Yahudilerin şu gerçeği anlamaları ima ediliyor: “Siz Arapların Cahiliye dönemlerini iyi bilirsiniz. Peygamberin önderliğinde onların nasıl bir nitelik kazandıklarını da görüyorsunuz. Öyleyse bunun ancak ilâhî bir kaynaktan olduğunu anlamanız gerekmez mi?”

3 – Bu Peygamber, henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara da gönderilmiştir. O gerçekten azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [17,44; 3,20; 43,44; 26,214; 7,158; 6,19]

4 – Bu, Allah’ın lütfu olup onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf ve ihsan sahibidir.

5 – Tevratın mesajını ulaştırma ve onu uygulama yükümlülüğünü kabul ettikleri halde, sonra bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler,

tıpkı ciltlerle kitap taşıyan merkebe benzer.

Allah’ın âyetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne fecî!

Allah böylesi zalim gürûhu hidâyet etmez, emellerine ulaşturmaz. [7,179]

6 – De ki: “Ey kendilerine Yahudi diyenler! İnsanlar arasında yalnız kendinizin Allah’ın dostları olduğunu iddia ettiğinize göre,

bu iddianızda tutarlı iseniz, haydi hemen ölmeyi temenni edin de bir an önce O’na kavuşun. [2,94-96]

Yahudi, Hz. Yâkub (a.s.)’ın dördüncü oğlu Yehuda’ya nisbettir. Hz. Süleyman (a.s.)’dan sonra İsrailoğulları ikiye bölününce onlardan birine Yehuda, öbürüne İsrail adı verilmiştir. Hz. Yâkub’un soyundan gelen kabilelerden sadece Yehuda ve Bünyamin’in nesli kalıp, çoğunluk da Yehuda’da olduğundan bu isim galip gelmiştir.

7 – Ama onlar bizzat yaptıkları zulümler sebebiyle asla ölümü temenni etmezler. Allah o zalimleri pek iyi bilir.

8 – De ki: “Sizin kaçtığınız o ölüm var ya, o mutlaka sizi karşılayacaktır. Sonra da görünmeyen ve görünen ne varsa hepsini bilen Allah’ın huzuruna götürüleceksiniz, O da sizin yaptıklarınızı tek tek bildirecek ve ondan ötürü karşılığını verecektir. [4,78]

9 – Ey iman edenler! Cuma namazına ezan ile çağırıldığınız zaman derhal Allah’ı zikretmeye (hutbe ve namaza) gidin, alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır. [17,19]

Cuma namazı, cuma günü öğle vaktinde cemaatle kılınır. Hutbeden sonra iki rek’atlık farz namaz eda edilir. Hutbeden önce ve farzdan sonra sünnet olarak

dörder rek'at daha namaz kılınır. Bunun dışında müslümanlar cuma günü işleriyle meşgul olabilirler. Yahudilerin cumartesi, Hıristiyanların pazar günü yaptıkları gibi dünyevî işleri tatil etmeye mecbur değildirler.

10 – Namaz tamamlandıca yeryüzüne yayılın, işinize gücünüze gidin, Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Felaha ermenizi ümid ederek Allah'ı çok zikrediniz.

11 – Onlar bir ticaret veya bir eğlence görünce oraya doğru sökün edip, seni hutbe verirken ayakta bırakıverdiler.

De ki: Allah'ın nezdinde âhirette olan nasip, buradaki eğlenceden ve ticaretten elbette daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır. {KM, Matta 6,26}

63 – MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Medine'de inmiş olup 11 âyettir. Sûre adını esas konusundan almıştır. Münafıkların iki yüzlülüklerini, içlerinden müminlerin felâketlerini istedikleri halde onların yüzlerine gülmelerini bildirip müminleri uyarır. Dünyanın geçici zevklerine bağlanmamaları için öğüt verilerek, müminlere münafıklık tehlikesinden kurtuluş yolu gösterilir. Bu sûre Benî Mustalık gazvesinin hemen peşinden, hicrî 5. yılda indirilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Münafıklar sana geldiklerinde: “Biz, senin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederiz.” derler.

Allah da senin Kendisinin elçisi olduğunu elbet bilir.

Bununla beraber, Allah, onların bunu söylerken yalan söylediklerine, samimî olmadıklarına şahitlik eder.

2 – Onlar yeminlerini kalkan olarak kullanıp insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırırlar.

Yaptıkları bu iş ne kötü bir iştir!

3 – Çünkü onlar önce inandıklarını iddia ettiler, sonra inkâra gittiler.

Bu sebeple kalpleri mühürlendi.

Artık onlar hakkı anlamazlar.

4 – Onları gördüğünde kalıpları, kıyafetleri senin hoşuna gider, onları beğenirsin.

Konuştuğlarında sözlerine kulak verirsin.

Gerçekte ise onlar, âdeta koltuklarına dayanan, içi boş, ruhsuz kütüklere benzerler.

İçleri boş, ödleğ olduklarından çıkan her sestem pirelenir, her yeni haberi kendi aleyhlerinde sanırlar.

Onlar düşmandır, onlardan sakının! Allah belalarını versin onların! Nasıl da hakikatten vazgeçiyorlar. [9,30; 33,19]

Onlar hakkında “Allah belalarını versin!” ifadesi beddua olmayıp, onların cezaya müstahak olduklarının Allah tarafından bildirilmesidir.

5 – Onlara: “Gelin, Resulullahın huzuruna varın, sizin için dua etsin, Allah’tan size af dilesin.” denildiğinde,

açıktan bir şey söyleyemediklerinden, kibirlerinden ötürü başlarını sağa sola bükerek, içten içe homurdanırlar

ve onların kibirli bir şekilde tövbeye yanaşmayıp yan çizdiklerini görürsün.

6 – Ha mağfiret diledin, ha dilemedin, onlara göre birdir.

Elbette Allah, fâsıklığı tabiat haline getirenleri hidâyet etmez, emellerine ulaştırılmaz.[9,80]

Hidâyet istemeyen, doğru yola dâvet edildiğinde kibirlenerek reddeden kimseyi zorla hidâyete getirmek Allah’ın âdeti değildir.

7 – Onlar: “Resulullahın etrafındaki fakirlere infak etmeyin, destek olmayın ki dağılsınlar” diyen bedbahtlardır.

Halbuki göklerin ve yerin bütün hazineleri Allah’ındır, lâkin münafıklar bunu bilmezler, anlamazlar.

Münâfıkların önderi Abdullah İbn Übey idi. Peygamberimizin hicretinden önceki liderlik konumu sarsıldığı için, ömrünün sonuna kadar onu çekemedi. Her fırsatta Medineli hemşehrilerini, yabancı durumda olan muhacirler aleyhine kışkırtmaya çalıştı. Dünyevî şartlarda, her iki tarafı da tahrik edip çarpıştırmak pek kolaydı. Zaman zaman kritik, gergin anlar yaşandı, fakat Allah müminleri korudu. Peygamber Efendimizin rehberliği, Ensar ve Muhacirlerin basiretleri muhtemel olayları önledi.

Hicretin 5. yılında gerçekleşen Benî Mustalık seferinde, suyu daha önce alma meselesinden dolayı Mekkeli Cehcah ile, Medineli Sinan arasında kavga çıkınca her biri kendi hemşehrilerini yardıma çağırdı. İbn Übey olayı fırsat bilerek, “Besle kargayı oysun gözünü!” kabilinden sözler söyleyerek muhacirler aleyhinde kışkırtmaya başladı. Bunları işiten pek genç yaştağı Zeyd İbn Erkam (r.a) derhal durumu Hz. Peygamber (a.s.)’a ilette. Huzura çağırılan İbn Übey yaptığı işi inkâr etti. Zeyd zor duruma düştü. Vahyin gelişi ile durum kesinleşti. İbn Übey,

Efendimizin huzuruna varıp özür dilemeyi ve Allah'a istiğfar etmeyi gururuna yediremedi.

8 – Hem derler ki: “Medineye bir dönelim; göreceksiniz aziz olan, zelil olanı oradan dışarı atacaktır.” Heyhat! İzzet, Allah'ın, resulünün ve müminlerindir. Ne var ki münafıklar bunu bilmezler.

Münafıklar akılları sıra Medinelilere dayandıklarından kendilerini güçlü, Mekkelileri sığıntı sandıklarından onları Medine'den çıkartıp İslâmı zayıflatma hülyaları kuruyorlardı.

9 – Ey iman edenler! Gerek mallarınız, gerek evlatlarınız sizi Allah'ı zikretmekten alıkoymasın! Bilin ki böyle yapanlar, en büyük kayba uğrarlar.

10-11 – Sizden birinize ölüm gelip çatmadan önce, size nasib ettiğimiz imkânlardan Allah yolunda harcayın!

Ölüm gelip çatınca: “Ya Rabbî, az mühlet ver bana, bak nasıl hayırlar yapacağım, tam takvâ ehlinden olacağım!” diyecek olsa da Allah, vâdesi gelen hiçbir kimsenin ecelini ertelemez. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. [14,44; 23,99-100]

64 – TEĞÂBÛN SÛRESİ

Medine'de inmiş olup 18 âyettir. Adını 9. âyette geçen *yevmu't-tegabün*'den almıştır. Teğabün günü, kusur işleyen insanın günahlarının farkına varıp dünyada iken aldandığını kabul ettiği gündür. Böylece teğabün, büyük duruşmanın olduğu kıyametin isimlerinden biridir. Sûre Medine'de gelmekle birlikte Mekkî sûrelerin galip vasfı olan Allah'a iman, ihlas, zühd, kanaat ve âhiret mutluluğu için çalışma konularını ele alır. Kâinatın sahipsiz olmadığını, her şey gibi insanın da yaratılışının gayesi olduğunu, dolayısıyla insanın iradesini iyi kullanması gerektiğini bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. Hâkimiyet O'nundur.

Bütün hamdler ve övgüler O'na mahsustur. O her şeye kadirdir.

2 – Sizin hepinizi yaratan O'dur. Öyle iken artık kiminiz kâfirdir, kiminiz mü'min.

Allah yaptığınız her şeyi görür.

3 – Allah, gökleri ve yeri gerçek bir maksatla, hikmetle yarattı.

Sizi tasvir edip yarattı, hem de size güzel güzel sûretler verdi.

Dönüşünüz de O'na olacaktır. [82,6-8; 40,64]

4 – O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir.

Gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi de bilir.

O sinelerin özünü, gönüllerin ta künhünü de bilir.

5 – Daha önceki inkârcıların başlarına gelen olaylardan haberiniz olmadı mı?

Onlar yaptıkları işlerin cezasını dünyada çektiler, âhirette de onlara gayet acı bir azap vardır.

6 – Böyle oldu... Çünkü peygamberleri onlara açık açık delillerle geldiler.

Fakat bunlar: “Bizim gibi bir beşer mi bize yol gösterecekmiş!” dediler.

Onların nübüvvetlerini inkâr edip, sırt çevirdiler,

Allah da müstağnî olduğunu açıkladı. Gerçekten Allah ganîdir, hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyık olan O'dur).

7 – Kâfirler öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler.

De ki: “Hayır! Rabbim hakkı için, elbette diriltileceksiniz,

yaptıklarınız size tek tek bildirilecek ve karşılığı verilecektir.

Bu, Allah'a göre pek kolaydır.”

8 – O halde Allah'a, resulüne ve ona indirdiğimiz nûra, Kur'ân'a iman edin.

Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

9 – Gün gelir, Allah hepinizi en büyük toplantı günü olan mahşerde bir araya getirir.

İşte o gün aldanma günüdür.

Kim Allah'a iman eder, makbul ve güzel işler yaparsa,

Allah onun fenalıklarını, günahlarını siler ve içinden ırmaklar akan cennetlere, hem de devamlı kalmak üzere yerleştirir.

İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur.

Allah'a iman etmek, sadece O'nun varlığına inanmaktan ibaret olmayıp O'nun kitabı ve elçisi vasıtasıyla bildirdiği kemal sıfatlarına inanmakla kâmil olur. Keza güzel işlerin de ölçüsü, Allah'ın nezdinde güzel sayılmasıdır.

10 – Dini inkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise, onlar da, devamlı olmak üzere cehennemliktirler. Gidilecek ne fena yerdir orası!

11 – Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musîbet başa gelmez.

Kim Allah'ı tasdik ederse, Allah onun kalbini hakka ve doğruya açar. Allah her şeyi hakkıyla bilir. [57,22]

12 – Allah’a itaat edin, resulüne itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki Elçimizin görevi sadece açık bir tebliğden ibarettir.

13 – Allah’tır gerçek ilah. O’ndan başka yoktur ilah.

Müminler yalnız Allah’a dayanıp güvenmelidirler.

14 – Ey iman edenler! Eşlerinizden ve evlatlarınızdan size düşman olanlar da çıkabilir.

Böyle olanlara karşı dikkatli olun.

Bununla beraber müsamaha eder, kusurlarına bakmaz, onları affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da gafûrdur, rahîmdir (affi ve ihsanı boldur. Siz kusurları bağışlarsanız O da size öyle muamele eder). [63,9; 8,28]

Erkek veya kadın bir müminin, ailesini, eş veya çocuklarını sevmesi, bazan dininin gereklerine aykırı davranmaya götürebilir. Ölçü, Allah Teâlanın ölçüsü ile ölçmektir. Allah’ın merhamet ve şefkatinden daha ileri bir şefkat genellikle tersine bir sonuç doğurur. Şu halde müminlere gereken, bizleri yaratan Rabb Teâlanın helâl ve haram ölçülerini gözetmektir.

15 – Mallarınız, evlatlarınız, sizin için sadece bir imtihandır. Asıl büyük mükâfat ve mutluluk ise Allah nezdindedir. [8,28; 3,14]

16 – Onun için gücünüz yettiğince Allah’a karşı gelmekten, haramlara girmekten sakının, hakkı dinleyip, itaat edin ve kendi iyiliğimize olarak hayır yolunda mal harcayın!

Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden kendini kurtarabilirse asıl felaha erenler işte onlardır. [59,9]

Bu konuda Kur’ân’da üç âyet vardır:

1. Bir âyette: “Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekirse öyle sakının [3,102] buyrulur.

2. Bir başka âyette de “Allah hiç kimseye takatini aşan yük yüklemeyiz” buyrulur [2,286]. Birinci âyetin mümin için ulaşmayı ideal edineceği bir ölçü verdiği anlaşılır. İkinci âyette, ilke olarak, herkesin gücü nisbetinde sorumlu olacağı bildirilir.

3. Üçüncü âyette yani bu âyette ise, her mümine uygulamada, elinden geldiği nisbette Allah’ın emirlerine uyup günahlarından sakınması emredilmektedir.

17 – Eğer Allah’a ödünç verirsiniz O sizin için, onun kârını kat kat artırarak verir, hem de sizin günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah şekûr’dur, halîmdir (küçük iyiliklerden ötürü bile büyük mükâfat verir, müsamahakârdır, cezalandırmada acele etmez).

18 – Görünmeyen ve görünen her şeyi bilir. O azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

65 – TALÂK SÛRESİ

Medine’de inmiş olup 12 âyettir. Adını, sûrenin ilk bölümüne konu teşkil eden talak (boşama) hükmünden almıştır. Esas itibariyle Bakara sûresinde bildirilen aile hukukunun bazı konularına burada tamamlayıcı hüküm getirilmektedir. Boşanma, iddet, nafaka, süknâ, çocuğa nezaret gibi konulara yer verilmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey Peygamber! Eşlerinizi boşayacağınız vakit onların iddetlerini dikkate alarak boşayın ve iddeti dikkatle sayın! Rabbiniz olan Allah’a karşı gelmekten, özellikle eşlerinizin hukukuna zarar vermekten sakının! Onlar zina gibi açık bir hayasızlık irtikâb etmedikçe siz onları evlerinizden çıkarmayın! Kendileri de çıkıp gitmesinler. İşte Allah’ın hudutları! Kim Allah’ın hudutlarını çiğnerse hakikaten kendine zulmetmiş olur. Nereden bileceksin, bakarsın Allah bundan sonra yeni bir durum meydana getirir. [2,228-233; 4,19]

Yüce Allah öbür peygamberlere (a.s.) hep özel isimleriyle “Ya İbrâhim!” “Ya Mûsâ!” diyerek hitap ederken Hz. Peygambere her seferinde, nübüvvet yani peygamberlik ulvî makamını anarak hitap buyurmuştur. Böylece Allah onun yüce mevkiine dikkat çekmektedir. İlk hitap Hz. Peygamber (a.s.)’a ise de âyetin devamının cemi sîgasıyla ümmete olduğu aşikârdır. Şartlar gerektirdiğinde boşama sorumluluğunu üstüne alacak koca, mübahlar içinde en çok istenmeyen bu işlemi yapacaksa âyet ona meşrû olan şekli bildiriyor. Şöyle ki: Evvela bunu yeterli bir düşünce sürecinden sonra kararlaştırmalı ve muayyen bir zamanı beklemelidir. O da karısının ay halini tamamladığı zaman, temizlik halinin başlangıcını kollamaktır. Temizlenme başlayıp hiç temas kurmadıkları bir dönemde bir talakla boşar. Böylece bir süreden beri hanımıyla yatmayan koca, bir de boşayınca kısa bir müddet sonra karısını özleyebilir. İddet bitmeden kocasının, rücu hakkı vardır. Evlilik böylece devam ettirilebilir. Eğer böyle olmazsa, boşanan kadının bir başka kocaya varabilmesi için üç âdet görmesi gerekir. Bu, yaklaşık üç ay kadar bir süredir. Bu süre dolmadan koca karısını, evden çıkaramaz, kadın kendisi de çıkamaz. Âyetin sonu, bu boşanmadan sonra, Allah Teâlanın yeni bir durum ortaya çıkarabileceğini bildiriyor: O da pişmanlığın belirmesi, akl-ı selimin hakim olması, yuva yıkmanın acı sonuçlarının hatırlanarak nefret yerine sevginin gelmesi neticesinde evliliğin daha sağlamlaşmış bir şekilde yeniden kurulmasıdır.

2-3 – Bekleme sürelerinin (üç âdet süresinin) sonuna yaklaştıkları zaman, onları ya güzelce evinizde alıkoyun, evliliği devam ettirin, yahut güzellekle ayrılın ve bu boşanmaya sizden iki âdil kimseyi şahit tutun ve şahitliği de Allah için dürüst yapın! İşte sizden Allah’a ve âhirete iman edenlere verilen talimat, yapılan tavsiye budur. Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona sıkıntıdan çıkış kapıları açar. Onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır. Allah’a dayanıp güvenene Allah kâfidir. Allah buyruğunu elbette yerine getirir. Gerçekten Allah herşey için bir ölçü, her iş için bir vâde belirlemiştir. [2,240; 33,49]

İbn Abbas (r.a)’a göre bu âyette hem boşarken, hem de bir talaktan sonra evliliği devam ettirmek üzere rüçû ederken şahit tutmak emredilmektedir. Bir şahıs: “Eşimi boşarken de, ona dönerken de şahit tutmadım” deyince onu işiten sahabî İmran b. Husayn (r.a.): “Sen hanımını boşarken de, ona dönerken de sünnete aykırı davrandın” demiştir. Dört mezhep imamı boşama ve rüçû etmenin geçerliliği için şahit tutmanın şart olmadığına ittifak etmişlerdir. Ancak sünnete uyup şahit tutmanın ihtilafları önleyen hikmetli bir tavsiye olduğunu kabul ederler. Bu muhtevadan anlaşıldığı üzere: Allah’a hesap vereceğinden korkarak O’na karşı gelmekten sakınma, burada; sünnete uygun boşamak, iddet süresini düzgün hesaplamak, hanımını evden atmamak, ona zulmetmek için rüçû etmeyi geciktirmemek, ayrılmaya karar verdiklerinde güzellekle ayrılmak, talak, rüçû ve ayrılma sırasında iki adil şahit tutmak hükümlerini içermektedir.

Allah böyle yapanlara kolaylık verir. Böyle yapmayanlara ise zorluklar yaratacağı anlaşılır. Öte yandan erkeğin boşadığı eşini iddet süresince evinde tutması, onun nafakasını vermesi, ayrılırken kalan mehrini vermesi, ayrıca gücü yetiyorsa ona başka bir şeyler (müt’a) vermesi elbette ona külfet getirecektir. Üstelik buna, hoşlanmadığı biri için katlanacaktır. Allah rızası için bu yükümlülüklerini yerine getirene Allah Teâla ihsanlarda bulunacağını vâd ediyor.

4 – Kadınlarınızdan âdetten kesilenlerin iddetinde tereddüt ederseniz, onların iddet süreleri üç aydır.

Henüz âdet görmeyenlerin de süreleri böyledir. Hamile olan kadınların iddetleri, çocuklarını doğurdıkları vakit biter. Kim Allah’a karşı gelmekten korunursa, Allah onun işinde bir kolaylık verir.

5 – İşte bu, Allah’ın size indirdiği bir emirdir. Kim Allah’a karşı gelmekten korunursa Allah onun günahlarını örter, onun mükâfatını artırır, ecrini bol bol verir.

6 – Boşadığınız eşlerinizi, imkânlarınız nisbetinde oturduğunuz meskenlerin bir bölümünde iddetlerini tamamlayıncaya kadar oturtun. Onlar üzerinde çıkıp

gitmelerini sağlamak için bir baskı kurmak niyetiyle onlara zarar vermeye kalkışmayın!

Eğer onlar hamile iseler, çocuklarını doğuruncaya kadar nafakalarını verin! Sonra boşadığınız eşlerle ilginiz kesilince sizin hesabınıza çocuklarınızı emzirirlerse, ücretlerini verin!

Aranızda ücret işini meşrû çerçevede, örfe uygun olarak güzellikle görüşüp sonuçlandırın. Eğer annesinin çocuğu emzirmemesi sebebiyle sıkıntıya düşerseniz, bu takdirde baba, ücret vererek bir başka emziren kadın bulacaktır. [2,233]

7 – İmkânı geniş olan, imkânına göre nafakayı bol versin. Nasibi sınırlı olan ise Allah'ın kendisine verdiği imkân ölçüsünde nafaka versin.

Allah, herkesi sadece ona verdiği imkân nisbetinde yükümlü tutar. Allah, sıkıntının ardından kolaylık ihsan eder.

8 – Rab'lerinin emrinden ve O'nun resullerinin talimatlarından taşkınlık ederek azan nice ülkelerin halkları var ki, Biz onları şiddetli bir şekilde hesaba çektik ve eşi benzeri görülmemiş şekilde cezalandırdık.

9 – Böylece kötü işlerinin sorumluluğunu tattılar, işlerinin sonu tam bir hüsrân oldu.

10-11 – Allah onlar için âhirette de pek çetin bir azap hazırladı. Artık siz ey akıl sahipleri, ey iman etmiş kullarım! Allah'a karşı gelmekten, ileride de hep sakının ki böyle bir azaptan korunasınız.

İşte Allah size gerçekleri hatırlatan bir kitap indirdi, bir elçi gönderdi. Allahın nurlar saçan, yollar açan âyetlerini sizlere okuyor ki iman edip makbul ve güzel işler yapanları karanlıklardan aydınlığa çıkarsın.

Kim Allah'a iman eder, makbul ve güzel işler yaparsa, Allah onları, hem de devamlı kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah böyle kuluna gerçekten pek güzel nasip ihsan eder. [15,9; 14,1; 2,257; 42,52]

12 – Allah O yüce Yaratıcıdır ki yedi kat göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. Allah'ın emri ve hükmü bunlar arasında inip durur ki, Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilmiyle ihata ettiğini, O'nun ilmi dışında hiçbir şey olmayacağını siz de bilirsiniz.

Bazı müfessirler yedi gök gibi, “yedi yer” olarak anlamışlardır. Bazıları ise: “yedi yer” tarzında değil, sadece nasıl birçok sema yaratılmışsa, birçok arz da yaratılmıştır şeklinde anlamışlardır. Bazı âyetlerde canlıların bizim dünyamıza münhasır olmayıp başka âlemlerde de canlıların bulunabileceğine (42,29) işaret edilmiştir.

60 – MÜMTAHİNE SÛRESİ

Medine döneminde inmiş olup 13 âyettir. Adı “imtihan edilen kadın”, mânasına olarak “mümtahane” yahut “şiddetli bir şekilde imtihan eden ahkâmı açıklayan sûre” mânasına olarak “mümtahine” şeklindedir. Sûrenin esas konusu müslümanlarla, müslüman olmayanların ilişkileri, İslâm düşmanlarıyla dostluk kurmanın yasaklığı hakkındadır. Son kısımda, İslâm’ı kabul ettiğini bildirip müslümanların saflarına girmek isteyen gayr-i müslim kadınların, samimiyetlerini tesbit etmek gayesiyle denenmeleri emredilmektedir. Hudeybiye anlaşması ile Mekke’nin fethi h. 6-8 (m. 628-630) arasında indiği anlaşılıyor.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanlarınızı dost edinmeyin.

Onlar size gelen gerçeği reddettikleri halde, siz onlara sevgi sunuyorsunuz.

Resulullahı ve sizi, sırf Rabbiniz olan Allah’a inandığınız için, vatanınızdan kovuyorlar.

Siz Benim yolumda cihad etmek ve Benim rızamı kazanmak için yurdunuzdan çıkarılmayı göze aldıysanız, nasıl olur da onlara sevgi gösterip sır verirsiniz?

Halbuki Ben sizin gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi bilmekteyim.

Doğrusu içinizden kim bunu yaparsa, artık doğru yoldan sapmış olur. [5,51-57; 3,28; 4,144]

Kureyşliler Hudeybiye anlaşmasını çığneyince Hz. Peygamber (a.s.) Mekke’yi fethetme hazırlıklarına başladı. Yalnız bu hedefini ashabdan birkaç kişi dışında kimseye hissettirmemişti. Hatı b. Ebî Beltea (r.a) nasılsa bunu öğrenmiş ve Mekke’ye giden bir cariye ile çok gizli kaydı ile mektup göndermişti. Allah Teâla Hz. Peygamber (a.s.)’a bunu bildirdi. O da Abdullah İbn Zübeyr ile Mikdad (r.a)’ı gönderip “Medine’den 40 km. kadar mesafede bulacakları kadından” mektubu almalarını istedi. Getirdikleri mektupta Mekke’ye sefer hazırlığı bildiriliyordu. Peygamberimiz Hatı b’a sebebini sorunca o: “Ya Resulellah, ben küfre sempati duyduğumdan değil, ama ailem orada, Mekke’de onları koruyacak akrabalarım da yok. Bu davranışımı gözönünde bulundurarak Kureyşliler aileme sıkıntı vermezler ümidiyle bu işi yaptım” dedi. Öldürmek isteyen Hz. Ömer’e (r.a), Efendimiz şöyle dedi: “Hâtı b, Bedir’e katılanlardandır. Allah’ın Bedir savaşına katılanlara nazar buyurup “Ben sizleri affettim, demediğini kim biliyor?” Hz. Peygamber onu affetmekle beraber, sebep ne olursa olsun, küfre yardım yerine geçecek bir davranışın kesin haram olduğunu bildirmiştir.

2 – Eğer size karşı ellerine bir fırsat geçerse, size düşman kesilirler.

Ellerini de, dillerini de size fenalık etmek için uzatırlar ve sizin de kâfir olmanızı cân-u gönülden isterler.

3 – Ne hısımlarınızın, ne de evlatlarınızın kıyamet günü size faydası olur. Allah kıyamet günü aranızda hükmeder, itaat edenleri cennete, kâfir ve âsileri cehenneme gönderir. Allah yaptığınız her şeyi görür.

4 – İbrâhim’de ve onunla beraber olanlarda size güzel bir örnek vardır: Hani onlar hemşehrilerine şöyle demişlerdi: Bizim, ne sizinle, ne de Allah’tan başka ibadet ettiğiniz şeriklerinizle hiç bir ilişimiz kalmamıştır. Siz Allah’ın tek İlah olduğuna inanmadıkça, biz sizi reddediyor, bizimle sizin aranızda ebedi olarak düşmanlık ve nefret meydana geldiğini ilan ediyoruz.

Ne var ki İbrâhim’in babasına: “Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Bununla beraber, Allah’ın senin hakkında dilediği hiç bir şeyi önlemem mümkün değildir.” demesi başka. Onun ve beraberinde olanların duası şudur: “Ey Yüce Rabbimiz! Yalnız sana güvenip dayandık, Sana yöneldik ve sonunda da Senin huzuruna varacağız. [19,47; 26,86-87; 9,113-114]

5 – “Ey Ulu Rabbimiz, bizi kâfirlere deneme konusu kılma, affet bizi. Çünkü Sen azîz ve hakîmsin (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibisin).

Müminlerin kâfirlere deneme konusu (fitne) kılınması şu şekillerde olabilir:

1. Kâfirlerin hâkim ve galip olup müminleri dinden uzaklaştırmak için baskı ve işkence uygulamaları. 2. Müminlere galebe sağlamaları sebebiyle kâfirler kendilerini üstün görüp “İslâm hak din olsaydı, gerçeklere dayansaydı müslümanlar böyle perişan olmazlardı.” diye kendi inkârlarını doğru bulmaları. 3. Kâfirler baskı sonucunda müminleri tavizlere sevkedip, İslamî ahlâk ve faziletlerinden uzaklaştırarak, başka insanlara alay konusu yapmaları.

6 – Onlarda sizin için, Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı arzu edenler için güzel bir örnek vardır. Ama kim de aksine giderse bilsin ki Allah ganî ve hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü hamd ve övgü O’na mahsustur).

7 – Umulur ki Allah sizinle düşmanlarınız arasında bir sevgi ve yakınlık kurar. Çünkü Allah herşeye kadirdir. Allah gafurdur, rahîmdir. [3,103; 8,63; 60,1; 5,57]

4. âyet, kâfir akrabalarla ilişkilerin kesilmesini istemişti. Müminler bunu uygulamışlardı. Fakat bunun onlara zor geldiğini Allah Teâla elbette biliyordu. Bundan ötürü, dürüst ve ihlaslı müminlerin akrabaları ile olan düşmanlıklarının sevgiye dönüşeceğini Allah Teâla müjdeledi. Çok geçmeden Mekke’nin fethi ile bu müjde gerçekleşti.

8 – Dininizden ötürü sizinle savaşmayan, sizi yerinizden, yurdunuzdan etmeyen kâfirlere gelince, Allah sizi, onlara iyilik etmeden, adalet ve insaf gözetmeden menetmez. Çünkü Allah âdil olanları sever.

Bu âyet müslümanlarla Mekke müşriklerinin ilişkilerinin son derece gergin olduğu sırada inmiştir. Buna rağmen iyiliği, insaf ve adaleti emretmesi oldukça dikkate değer.

9 – Allah sadece, dininizden ötürü sizinle savaşan, sizi yerinizden yurdunuzdan kovan ve kovulmanıza destek veren kâfirleri dost edinmenizi meneder. Her kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

Kâfirlerle ilişkileri kesmek, her türlü alâkayı kesmek anlamına gelmez. Bu âyet açıklıyor ki ilişki kesmenin sebebi, kâfir olmaları değil, müminlere zulüm ve işkence uygulamalarıdır. Müslümanlara düşmanlık etmeyen gayr-i müslimlere iyi davranmak gerekir. Nitekim Hz. Ebû Bekir’in hanımı Kuteyle kâfir idi. Hudeybiye anlaşmasından sonra kızını görmek üzere Medine’ye geldiğinde kızı Ema: “Annemle görüşeyim mi?” diye sorunca Efendimiz: “Evet, hem de ona iyi davran” demiştir. Müslümanın gayr-i müslim muhtaçlara yardımda bulunmasına hiç mâni yoktur.

10 – Ey iman edenler! Mümin hanımlar size katılmak üzere hicret etmiş olarak geldiklerinde onları imtihan edin! Gerçi Allah onların imanlarını pek iyi bilir. Ama siz de onların mümin olduklarını anlarsanız, artık onları kâfirlere geri göndermeyin. Bundan böyle bu hanımlar kâfir kocalarına, kâfir kocaları da bu hanımlara helal olmazlar.

Bununla beraber kocalarına da vermiş oldukları mehirleri, siz iade ediniz. Kendilerine mehirlerini vererek bu kadınlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın. Onlara harcadığınız mehri, varacakları kâfir kocalarından isteyin. Kâfirler de İslama girip sizinle evlenen eşlerine sarfetmiş oldukları mehri sizden geri istesinler. Allah’ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Zira Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Hudeybiye anlaşmasına göre İslâmı kabul edip Medine’ye gelecek olanların Mekke müşriklerine geri gönderilmeleri gerekiyordu. Fakat bir müslüman hanım, kâfir kocasının nikâhı altında kalamayacağından âyet onları koruyor, ancak gelişlerinin kocadan kurtulmak değil, sırf dinlerini kurtarmak gayesiyle olduğunu teyid etmelerini şart koşuyordu. Hudeybiye anlaşmasına göre Mekke’den Medine’ye giden müminler Mekke’ye geri gönderileceklerdi. Fakat anlaşma metninde herhangi bir kişi değil, *recul* kelimesi kullanıldığından, bu sadece erkekleri kapsıyordu. Onun için Ukbe b. Ebî Muayt’ın kızı Ümmü Gülsüm hicret edip Medine’ye gelince kardeşleri onu geri istemişler,

Peygamberimiz *recul* kaydını hatırlatarak geri vermemiş, onlar da hiçbir itirazda bulunamamışlardı.

11 – Eğer eşlerinizden biri dinden dönüp kâfirlere kaçarsa da, sonra yaptığınız savaşta siz galip gelerseniz, eşleri gitmiş olan kocalara ganimet malından, harcadıkları mehir kadar verin. İnandığınız Allah’a karşı gelmekten sakının.

12 – Ey Peygamber! Mümin hanımlar;

Allah’a hiç bir sûrette ortak tanımamak hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak,

bulduğu bir çocuğu, kocasına isnat etmemek veya gayr-ı meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına mal etmemek,

senin kendilerine emredeceğin meşrû olan herhangi bir konuda sana karşı gelmemek

hususlarında sana biat etmeye geldiklerinde, sen de onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan af dile. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (**affi ve ihsanı boldur**).

Bu âyet Mekke’nin fethi günü inmiş, erkeklerden sonra kadınlardan da biat alınmıştır. Çocuk öldürmekten maksat: “kız çocuklarını öldürüp gömmek”tir.

Meşrû bir hususta: Senin onlardan istediğin meşrû bir şey, yahut nehyedeceğin bir münker hususunda demektir. Resulullahın meşrû olmayan bir şeyi istemeyeceği kesin olduğu halde böyle buyurulması, müminlere “Halık’a isyan olan hiç bir işte mahlûka itaat edilmez.” kuralını hatırlatmak içindir.

13 – Ey iman edenler! Allah’ın kendilerine gazab ettiği bir güruhu dost edinmeyin.

Onlar ki ölüp kabre giren bir kâfir nasıl âhiret mutluluğundan ümidini kesmişse, kendileri de âhiretten öyle ümitlerini kesmişlerdir.

Verdiğimiz meale göre, burada bir kısım Yahudilere ima edilmektedir. Onların âhiretten ümitsizlikleri, ya âhireti kabul etmeyişleri, âhirete iman etmemeleri sebebiyledir yahut Tevratı geleceği bildirilen ve risaleti kesin olan Hz. Peygamber (a.s.)’ı inkâr etmeleri sebebiyle, bunun mutlaka böyle bir cezasının olacağını bildiklerinden olabilir.

Diğer muhtemel meal şöyle olabilir: “O kimseleri dost edinmeyin ki Allah onlara gazap etmiş, âhiretten ümidi kesmişler ve kâfirler, mezara girenlerden nasıl ümitlerini kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece umutlarını kesmişlerdir.”

67 – MÜLK SÛRESİ

Mekke’de inmiştir. 30 âyettir. Adını başlangıç kısmında geçen ve Allah’ın kâinatı yaratıp yönetmesinde ortaya çıkan mülkünden, yani hakimiyetinden bahsetmesinden alır. Allah’ın dünyayı bütün imkânları ile insanlara âmade kıldığını, insanlara gözler, kulaklar, gönüller verdiğini, daha nice hikmetli eserlerinin O’nun tek Yaratıcı, tek Mâbud olduğunu ortaya koyduğunu bildirip âhirette O’na hesap verileceğine inanmayanların kendilerini mâruz bıraktıkları tehlike bildirilir. Allah ve buyruklarını tanıyanların felaha ereceği bildirildikten sonra, ikinci kısımda kâfir ve nankörlerin kötü âkıbetleri anlatılır.

Bu sûrenin fazileti hakkında Hz. Peygamber (a.s.m) şöyle buyurmuştur: “Kur’ândan 30 âyet, bir sûre, bir adama şefaattir, nihayet o affedildi. Bu sûre, *Tebareke sûresidir*”.(Tirmizi)

Müfessir Âlusî der ki: Bu sûrenin faziletleri hakkında varid olan birçok haberden dolayı, bu sûreyi her gece okumanın mendup olduğu söylenmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hakimiyet elinde bulunan o yüce Allah mukaddestir, hayrı ve bereketi sınırsızdır ve O herşeye kadirdir.

2 – Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O azîzdür, gafurdur (*üstün kudret sahibidir, affi ve mağfireti boldur*). [2,28; 18,7]

3-4 – Yedi kat göğü birbiriyle tam uyum içinde yaratan O’dur. Rahman’ın yaratmasında hiçbir nizamsızlık göremezsin. Gözünü çevir de bak: Her hangi bir kusur görebilir misin?

Sonra tekrar tekrar gözünü çevir de bak! Gözün bir kusur bulamadığından, eli boş ve bitkin geri döner.

5 – Biz yere en yakın göğü lambalarla donattık. Onları şeytanlara atılan mermiler yaptık. Hem onlara alevli ateş hazırladık. [37,5-6]

En yakın gök: Yıldız ve gezegenleri vasıtasız olarak görebildiğimiz gökyüzüdür. Onun ötesi ancak araçlar vasıtasıyla görülebilir. Daha ötesi, cihazlar vasıtasıyla bile görülemez.

Cin şeytanları yüce gayb âlemini dinleyip, haber çalarak onları dünyadaki yoldaşları kâhin ve falcılara vermek isteyince onlar şihaplarla (alevlerle) kovalanırlar [37,8-10]. Şihaplar meteorlarla ilgili olabilir. Gayb âleminde cereyan eden hadiseler, görünen âlemde alâmet koymak Cenab-ı Allah’ın âdetinde bulunan bir şeydir.

6 – Rab’lerini inkâr edenlere de cehennem azabı var. Gidilecek ne kötü yerdir orası!

7 – Onlar oraya atılınca, cehennem mûthîş homurtusunu, kaynaya kaynaya çıkardığı uğultuyu işitirler.

8 – Cehennem, öfkesinden neredeyse çatlayacak haldedir. Ne zaman oraya yeni bir kabile atılsa, oranın bekçileri: “Sizi uyaran bir peygamber dâveti size ulaşmadı mı?” diye sorarlar. [17,15; 39,71]

9 – Onlar şöyle cevap verirler: “Evet, bizi uyaran oldu, ama biz onu yalancı saydık ve “rahman hiçbir vahiy indirmede, siz besbelli bir sapıklık içindediniz” dedik.

10 – Ve ilave edecekler: “Şayet biz gerçeği işiten ve aklını çalıştıran kimseler olsaydık, elbette bu alevli ateşe girenlerden olmazdık!”

11 – Böylece günahlarını itiraf ederler. Bizden irak olsun o cehennemlikler!

12 – Fakat Rab’lerini görmedikleri halde, O’na karşı saygılı davrananlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

13 – Sözüünüzü ister içinizde gizleyin, ister açığa vurun, hepsi birdir. Zira Allah gönüllerin kühünü dahi bilir.

14 – O yarattığı mahlûkunu hiç bilmez olur mu?

(İlmi herşeye nüfuz eden, herşeyden haberi olan) latîf ve habîr O’dur.

15 – Yeryüzünü size hizmete hazır, uysal bir binek gibi kılan da O’dur.

Haydi öyleyse siz de onun omuzları üstünde rahatça dolaşın. O’nun takdir ettiği rızıklardan yiyin, istifade edin. Ama ölümden sonra dirilip O’nun huzuruna çıkacağınızı da bilin.

Yer uysal bir binek gibi insana hizmet ediyor. Omuzlar atın en hassas azasıdır. Binicisinin omuzuna basmasına pek razı olmaz. Arzın, omuzları üzerinde yürünürse, bunun mânası, onda itaat etmeyen hiçbir tarafın kalmadığıdır.

Cenab-ı Allah, barındırdığı milyonlarca tür mahlûkata göre küçücük olan bu dünyayı, onların sayılara sığmayan fertlerine hazırlanmış yüzbinlerce çeşit erzak ve ihtiyaç maddeleri ile doldurmuştur. Bu yerküreyi, bir gemi gibi uzay okyanusunda hızla hareket ettirip mevsimlere uğratarak, bahar ve yaz mevsimini, yüz binlerce yiyeceklerle doldurup, her kış erzakı tükenen canlıların, imdadına, erzak gemisi halinde göndermektedir.

16 – Yüceler yücesi olan Allah’ın sizi yerin dibine geçirmesinden emin mi oldunuz? O zaman bir de bakarsınız yer çalkalanıp duruyor.

Bu ifadeden, Allah’ın yukarıda bir cihette ve bir yerde olduğu mânası çıkarılamaz. İnsan, mekânlara sığmayan Rabbini, farkında olmadan hep yücelerde düşündüğünden böyle buyurulmuştur. Nasıl ki duada eller yukarıya kaldırılır. Vahiyler, kitaplar, melekler, emirler yukarıdan indirilir. Hâşa, bunlar Allah’ın

yukarıda olduğunu anlatmak gayesini taşımazlar. Bu müteşabih âyetler insana bir tasavvur verirler. Bu gibi âyetler Allah'ın mutlak yüceliğini ifade ederler. Bunlar. “O'nun hiç benzeri yoktur” (42,11) “Yüzünüzü nereye döndürürseniz Allah oradadır” (2,115) gibi muhkem âyetlerin ışığında gerçek mânalarını bulurlar.

17 – Yahut O'nun size taş yağdıran bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz? Fakat bu tehdidimin ne demek olduğunu yakında öğrenirsiniz!

18 – Onlardan öncekiler de dini, peygamberleri yalan saydılar. Ama Ben'im red ve inkâr edişim, intikamım nasıl olurmuş, anladılar!

19 – Üstlerinde kuşların saf saf dizilip kanatlarını açıp yumarak dolaşmalarını hiç görmüyorlar mı? Onları havada Rahman'dan başka tutan yoktur. O elbette her şeyi görür.

20 – Rahman'ın dışında size güyâ yardım edecek kimmiş? Doğrusu kâfirler büyük bir aldanış içindedirler.

21 – Peki, Allah size ihsan ettiği nasibi alırsa, sizi başka rızıklandırarak kimmiş? Doğrusu, onlar azgınlık ve nefret içinde diretmektedirler.

22 – Düşünün bir: Yüzükoyun kapanıp yerde sürünen mi varılacak yere daha kolayca ulaşır, yoksa dümdüz yolda düzgün şekilde yürüyen mi?

Burada âhireti inkâr edenler, psikolojik bir delil ile ikna edilirler: İnsan yaratılışı gereği tehlikeden kaçır. Hatta onda bir, yirmide bir tehlike ihtimali olsa bile o yoldan gitmek istemez. Fayda ve menfaatini garantilemek ister. Cenab-ı Allah ona şunu hatırlatıyor: Âhirete inanırsan, dümdüz yolda güven içinde elini kolunu sallaya sallaya yolda ilerlersin. Ama âhireti inkâr edenin işi çok zordur; âdeta yüzüstü sürünerek yol almaya çalışan gibidir. Hiç insan böyle olmak ister mi? Her an yakalanma tehlikesi ve endişesi ile firarî duruma düşmek ister mi?

23 – De ki: Sizi yaratan ve size kulaklar, gözler ve gönüller veren O'dur. Sizin şükrünüz ne de az!

24 – Sizi yeryüzünde yaratıp zürriyet halinde yayan O'dur. Ölümden sonra da diriltilip yine O'nun huzurunda toplanacaksınız.

25 – Ama onlar yalnızca şunu soruyorlar: “Eğer iddianızda tutarlı iseniz, bu vaad yani inanmadığımız takdirde geleceğini bildirip tehdid ettiğin azap ne zaman?”

26 – De ki: “Bunu yalnız Allah bilir. Ben ise sadece açık ve kesin bir tarzda uyarırım.”

27 – Onu yanbaşılarında buldukları zaman inkâr edenlerin kederden yüzleri mosmor kesilir. Kendilerine: “İşte sizin isteyip durduğunuz şey!” denilir.

28 – De ki: “Söyler misiniz bana: Allah eğer beni ve beraberimdeki müminleri, ister helâk eder, ister merhamet eder,

ne ederse eder, peki kâfirleri o acı azaptan kim kurtarır?”

29 – De ki: “Sizi imana dâvet ettiğimiz İlah Rahmandır. Biz O’na iman ettik. O’na dayandık.

Kimin kesin bir yanlışlık içinde olduğunu yakında öğrenirsiniz.

Bu âyet Allah’ın varlığına dair ilzamî bir delil ihtiva eder. Bu öyle bir delildir ki inkârcıyı susturur, diyecek bir söz bırakmaz. “Biz O’na inandık. Farz-ı muhal, dediğimiz olmasa da hiçbir zararımız olmaz. Ama siz, olan bir gerçeği inkâr ettiyseniz, ebediyyen ceza çekeceksiniz.”

30 – De ki: “Söyleyin bana: şayet suyunuz çekilir, yerin dibine giderse, oakan tatlı suyu, kim getirebilir size?”

68 – KALEM SÛRESİ

Mekke’de inmiş olup 52 âyettir. Adını 1. ayette geçen *el-Kalem*’den almıştır. Bu sûre Hz. Peygamber aleyhinde müşriklerin ileri sürdükleri bazı iddiaları çürütüp onun nübüvvetini ispatlar. Bunun başlıca delilinin, onun mükemmel ahlâkı olduğunu vurgular. Gerçekten hayat boyunca güzel ahlâkın bütün dallarında mükemmel olmak, pek büyük bir mucizedir. Ayrıca inkâr ve nankörlüğün sonucu, bahçe sahiplerinin kıssası ile bildirildikten sonra, Allah Teâlânın âhirette müminler ile kâfirlere hazırladığı âkıbet anlatılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Nûn. Kalem ve ehl-i kalemin satırlara dizdikleri ve dizecekleri şeyler hakkı için:

Tabiin imamlarından Mücahid’e göre kalemden maksat “kendisiyle Kur’ân yazılan kalem”, onunla yazılan şey ise Kur’ân’dır. O böylece en mükemmel fert ile tefsir etme yönteminin bir nümunesini göstermiştir. Yoksa gayesi, geniş anlamı sınırlandırmak değildir.

2 – Rabbinin lütfuyla, deli değilsin.

3 – Hem senin ecrin, mükâfatın hiç kesilmez! [11,108; 95,6; 41,8]

4 – Ve sen pek yüksek bir ahlâk üzerindesin! [33,21]

Hz. Peygamber (a.s.)’ın ahlâkından bahsetmesi istendiğinde Hz. Aişe (r.a) mümkün olan en ideal cevabı şöyle vermişti: “Onun ahlâkı Kur’ân’dan ibaret idi.” Maksudı şu idi: “Kur’ân hangi âdabı öğretiyorsa onları uygulardı.”

5 – Yakında göreceksin, onlar da görecekler.

6 – Hanginizde imiş o dertler, o delilikler...

7 – Senin Rabbin şüphesiz pek iyi bilir:

Allah yolundan sapanlar kimdir ve O'nun yolunu tutanlar kimdir.

8 – O halde, hakkı yalan sayanların, sözlerine sakın uyma.

9 – İsterler ki sen gevşeyesin de, böylece O zaman kendileri de yumuşasınlar

10-16 – Sakın uyma: Servet ve hanedan sahibi diye, o bol bol yemin eden, değersiz adama!

O gammaz, söz gezdiren, hayrın önünü kesene, o saldırgana, günaha dadanmışa!

Şerefsiz, kaba, bir de soysuz olana.

Kendisine âyetlerimiz okunduğunda “Bu eski insanların masalları!” diyene, yakında onun burnunu dağlayıp damga basarız. [74,11-26; 6,25; 8,31; 46,17]

Hz. Peygamber (a.s.)'in karşısına böyle azgınca çıkanların burunlarının sürtüleceğini bildiren bu âyetlerle yüce Allah onların istikbaldeki perişan hallerini haber vermektedir. Zahirî şartlarda beklenmeyen bu zafer, ancak kaderlere hükmeden Allah'ın bildirmesi ile olabilir.

17-18 – Biz tıpkı o bahçe sahiplerini sınıdığımız gibi, bunları da sınıdık.

Onlar sabah erken mahsulü devşireceklerini yeminle pekiştirip kesin söylemiş, (inşaallah dememiş), Allah'ın iznine bağlamamışlardı. Ayrıca fakirlerin payını düşünmemişlerdi.

19-20 – Fakat onlar henüz uykuda iken, Rabbin tarafından gönderilen bir afet bahçeyi kapladı. Bahçe sabahleyin siyah kül haline geliverdi. {KM, Tekvin 32,3; II Samuel 24,16; II Tarihler 32,21 }

21-22 – Onlarsa olup bitenden habersiz, neşeli neşeli birbirlerine seslendiler: “Haydi, mâdem devşireceksiniz, çabuk ekininizin başına!”

23-24 – Hemen yola koyuldular. Bir taraftan da aralarında şöyle fiskos ediyorlardı: “Sakın, bugün yanımıza fakir fukara gelmesin, onların bahçeye girmelerine hiç imkân vermeyin!”

25 – Yoksulları engelleme azmi içinde ilerlediler.

26 – Bahçeyi görünce: apışıp kaldılar. “Galiba yolu şaşırдық, yanlış yere geldik!” dediler.

27 – Çok geçmeden işi anlayınca: “Hayır!” dediler, “Doğrusu felakete uğramışsınız!”

28 – En insaflıları ise: “Ben size Allah'ı zikretmenizi söylememiş miydim!” dedi.

29-30 – Bunun üzerine “Sübhansın ya Rabbenâ, her türlü noksandan uzaksın! Doğrusu biz kendimize zulmetmişiz!” deyip, birbirlerini kınamaya başladılar.

31 – “Yazıklar olsun bize, ne azgın kimselermişiz!”

32 – Olur ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz Rabbimizin rahmetini arzu ediyor, O’na dönüyoruz.”

33 – Azap böyledir işte! Âhiretteki azap ise daha müthüştür. Keşke bunu bir bilselerdi!

34 – Allah’ı sayan, haramlardan sakınan müttakilere ise Rab’leri nezdinde naîm cennetleri vardır.

35 – Biz hiç, Allah’a itaat ve teslimiyet gösterenleri suçlu kâfirlerle bir tutar mıyız?

36 – Neyiniz var, nasıl olur da böyle bir şey iddia edebilirsiniz? Ne biçim hüküm veriyorsunuz öyle?

37 – Yoksa size ait bir kitap var da bu kabîl bilgileri oradan mı okuyorsunuz?

38 – Onda “Siz neyi tercih ederseniz size verilir” diye bir bilgi mi buluyorsunuz?

39 – Yoksa “Neye hükmederseniz o yerine getirilir” diye, kıyamete kadar geçerli olacak size yeminle verilmiş sözümüz mü var?

40 – Sor bakalım onlara: “Böylesi bir iddiayı savunacak kimse var mı aralarında?”

41 – Yoksa güvendikleri ortaklarını mı var?” iddialarında tutarlı iseler getirsinler de görelim o ortakları!

42 – O gün işler son derece güçleşir, paçalar tutuşur.

Bütün insanlar secdeye dâvet edilir, fakat kâfirler secde edemezler.

43 – Gözleri yerde, kendilerini zillet kaplamıştır. Halbuki dünyada bedenleri sağlam, âzaları salim iken de secdeye dâvet edilirler, ama bunu yapmazlardı.

44-45 – O halde sen bu şerefli sözü, Kur’ân’ı yalan sayanı Bana bırak!

Biz onları, bilmedikleri, farkına varmadıkları bir yerden, yavaş yavaş azaba yaklaştırırız. Ben onlara mühlet veriyorum! Doğrusu Ben’im düzenim, pek sağlamdır. [23,55-56; 6,44; 3,196-197; 7,182-183]

Farkına vardırılmadan azaba sürüklemenin bir şekli de şudur: Azgın, zalim birine dünyada sağlık, mal mülk, aile mutluluğu, çocuklar, başarı gibi nimetler verilir. Böylece kendisinde hiç bir eksiklik, hata ve yanılma olmaksızın zulüm ve isyanında devam eder. Bu nimetlerin kendisi için lütuf değil, imtihan ve felaket sebebi olduğunun farkına varmaz.

46 – Yoksa sen onlardan bu risalet hizmetinden ötürü bir ücret istiyorsun da onlar cereme ödemekten ezilmişler mi?

47 – Yoksa gayb kitabı yanlarında da, onlar oradan mı yazıp duruyorlar?

48 – Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle ve balığın yoldaşı olan zat gibi olma! Hani o dertli dertli Rabbine yalvarmıştı: [21,87-88; 37,143-144]

Hz. Yunus (a.s.) balığın içinde iken, bütün dünyevî kuvvetleri, bütün sebepleri terkedip, onların dizginlerini elinde tutan Allah'a yönelerek: "Senden başka İlah yok! Sen Yüceler Yücesisin, bütün eksiklerden münezzehsin. Ama ben gerçekten kendisine zulmedenlerden biri oldum" zikrine devam etmişti.

49 – Şayet Rabbinden gelen bir lütuf onun imdadına yetişmeseydi, kınanmaya müstahak bir vaziyette, deniz tarafından karaya atılırdı!

50 – Ama Rabbi, kendisini seçti de onu en iyi, en has kullarından kıldı.

51 – O kâfirler Zikri (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, hırslarından neredeyse seni bakışlarıyla kaydıracak, âdeta gözleriyle yiyecekler! Ve o "delinin teki!" derler.

52 – Delilik nerede, o nerede? Kur'ân'ın hiç delilikle ilgisi mi olur? Kur'ân olsa olsa, sadece bütün insanlara bir derstir.

69 – HÂKKA SÛRESİ

Mekke'de inmiş olup 52 âyettir. Adını ilk âyetten almıştır. *Hakka*: "Kesin gerçek, vuku bulması muhakkak olan kıyamet" anlamına gelir. Sûrenin birinci kısmında daha önce yaşamış ümmetlerden peygamberleri yalancı sayanların âkıbetleri, ikinci kısımda ise Kur'ân'ın Allah'ın sözü olup Hz. Peygamberin müşriklerin iddialarından berî olduğu ispatlanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Kesin gerçekleşecek olan,

2 – Evet nedir o gerçekleşecek olan?

3 – Gerçekleşecek kıyameti sen nereden bileceksin?

4 – İşte Semûd ve Âd halkları da o kafalara çarpan kıyamet dehşetini yalan saymışlardı.

5-6 – Bunlardan Semûd halkı o korkunç zelzele ile yok edildi. Âd ise azgın bir kasırga ile imha edildi.

7 – Allah o kasırgayı üzerlerine yedi gece, sekiz gün kesintisiz olarak salıverdi. Öyle ki sen, o halkı içi boş hurma kütükleri gibi yerlere serilmiş görürdün.

8 – Şimdi onlardan geri kalan bir şey görebilir misin?

9 – Firavun da, ondan öncekiler de,

altüst edilip yerin dibine geçirilen Lût halkına ait kasabaların ahalileri de

hep o günaha (yani şirke) girdiler.

10 – Rab’lerinin elçisine isyan ettiler, Allah da onları şiddetle cezaya çarptırdı. [50,14; 26,105.123.141]

11-12 – Unutmayın ki Nûh zamanında, sular taşıdığı vakit, sizi (varlığınıza vesile olan atalarınızı) emniyetli gemide Biz taşımıştık! Onu sizin için hem bir ibret vesilesi kılalım, hem de can kulağı ile dinleyip ders alanlar iyice bellesinler diye böyle yapmıştık. [36,41-42; 43,12-14; 16,14; 35,12]

13-14 – Artık sûra kuvvetle üflendiğinde, yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir tek darbe ile çarpılıp paramparça edildiğinde,

15 – İşte o gün olan olur, kıyamet o gün kopar!

16 – O gün gök yarılr, parçalanır, iyice kuvvetten düşer.

17– Melekler de göğün etrafında bulunurlar. O gün Rabbinin arşını, sekiz melek taşır.

Bir hadis-i şerife göre kıyametten önce dört melek taşırken o gün sayıları, sekize çıkarılır. Arş Allah’ın hükümranlılığının tecelli yeridir. Arş’ı sekiz meleğin taşımamasının hikmetini anlamak hayli zordur. Bu âyet müteşabih âyetlerdendir.

18 – O gün bütün yaptıklarınızla Allah’a arz olunursunuz; öyle ki sizden en ufak bir şey bile gizli kalmaz.

19 – Hesap defteri sağ tarafından verilen neşelenir ve:

“İşte defterim! Buyurun okuyun, inceleyin!” [84,9]

20 – “Zaten ben hesabımla karşılaşacağımı biliyordum!” der.

21 – O artık mutluluk veren bir yaşam içindedir.

22 – Çok güzel ve pek kıymetli cennet bahçelerindedir.

23 – Meyveleri hemen el ile koparılacak durumdadır.

24 – Kendilerine şöyle denilir: “Geçmiş günlerinizde yaptığınız güzel işlerden dolayı afiyetle, yiyin, için!”

25 – Ama hesap defteri sol tarafından verilen kimse:

“Eyvah!” der, “keşke verilmez olaydı bu defterim!”

26 – Keşke hesabımı bilmez olaydım!

27 – N’olurdu, ölüm her şeyi bitirmiş olaydı!

28 – Servetim, malım bana fayda etmedi!

29 – Bütün gücüm, iktidarım yok oldu gitti!”

30 – Allah cehennem bekçilerine emir verir: “Tutun bağlayın onu, kelepçeleyin!”

31 – Sonra da cehenneme fırlatın!

32 – Sonra da onu, yetmiş arşın uzunluğundaki zincire vurun!”

33 – Çünkü o, büyükler büyüğü Allah’a inanmazdı.

34 – Çünkü o, fakiri doyurmayı teşvik etmezdi.

35 – Bugün artık burada O’nun bir dostu olmaz.

36 – Yiyecek olarak da cehennemliklerin irininden başka bir şey bulunmaz.

37 – Onu, büyük şirk suçunu işleyenlerden başkası yemez.

38-39 – Yok, yok! gördüğünüz ve göremediğiniz âlemlere yemin olsun ki!

40 – Bu Kur’ân, pek kerim bir elçinin (getirip okuduğu) sözdür.

41 – O, bir şairin sözü değildir, inanmanız ne de az sizin!

42 – O bir kâhinin sözü de değil! Ne de az düşünüyorsunuz!

43 – O, Rabbülâlemin’den indirilen bir derstir.

44-46 – Eğer o Resul bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı, onu elimizle yakalar, sonra da onun şah damarını keserdik.

Maksat, Hz. Peygamberin (a.s.m.) vahyi değiştirmesinin imkânsızlığını belirtmektir. Bazıları bu âyeti yanlış anlayarak: “Sahte peygamberlerin mutlaka, boğazlarının kesileceği, şayet kesilmezse onların peygamberliklerinin geçerli olacağı” mânasını çıkarmak istemişlerdir. Halbuki bu âyet gerçek Peygambere hitab etmektedir, yoksa yalancı peygamberler hakkında değildir.

47 – Sizden kimse de buna mani olamazdı.

48 – Şüphesiz o müttakiler için bir irşaddır. [41,44; 2,2]

49 – Elbette sizden bazılarının Peygamberi “yalancı” saydığını biliriz.

50-51 – Şüphesiz o, kâfirler için büyük bir pişmanlıktır ve o, yakînin ta kendisidir. [26,200-201; 34,54]

52 – O halde, ey şanlı elçi! Haydi öyleyse sen de Rabbinin yüce adını zikret.

70 – MEÂRİC SÛRESİ

Mekke’de inmiş olup 44 âyettir. Adını 3. âyetten almıştır. *Zi’l-mearic*: Yüceler yücesi, “dereceler ve makamlar sahibi” demektir. Sûre Mekke kâfirlerinin âhireti inkârları ve Hz. Peygamberi yalancı saymalarını reddetmeyi esas konu edinmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biri çıkıp gelecek azabı sordu. [22,47; 38,16]

Bir kısım müfessirler “azabı sordu” anlamı verirken diğer bir kısmı ise, *Seele* fiilinin öteki mânasını esas alarak “Azabın gelmesini istedi” demişlerdir. (8,32; 67,24-27; 10,46-48) âyetleri de bu ikinci mânayı destekler. Zira kâfirler tehdit edildikleri azaba, daha doğrusu Peygambere inanmadıkları için “azap gelsin de görelim!” demek, kendilerine kolay geliyordu.

2 – O azap ki onu, kâfirlerden uzaklaştıracak hiçbir kuvvet yoktur.

3 – Çünkü bu azap, yüceler yücesi Allah’tan gelecektir.

4 – Melekler ve Rûh, O’nun arşına; miktarı ellibin sene olan bir günde yükselirler. [32,5; 22,47]

Ruh: Tefsirlerin çoğuna göre, Cebrail (a.s.)’dır.

5 – O halde sen, müşriklerin eziyetlerine güzelce sabret. Çünkü azabın inmesi yaklaşmaktadır.

6-7 – Onlar, o günü çok uzakta zannediyorlar, ama Biz yakın olduğunu biliyoruz.

8 – O gün gök erimiş maden gibi olur,

9 – Dağlar ise atılmış rengârenk yünler gibi olur. [101,5]

10-14 – Birbirlerine gösterildikleri halde hiçbir candan dost, dostunun hâlini sormaz.

Her mücrim o günkü azaptan kurtulmak için fidye olarak oğullarını, eşini, kardeşini,

kendisine sahip çıkan sülalesini, hatta dünyada olanların tamamını verip de kurtulmak ister. [31,33; 40,18; 23,101; 80,34-37]

15 – Lâkin ne mümkün! O cehennem alev alev yanan bir ateştir.

16 – Eli, ayağı, bütün uzuvları söküp atar.

17-18 – İmana sırtını dönüp haktan yüz çevireni, bir de servet toplayıp yığın ve hayırda harcamayanı o ateş kendine çağırır.

19 – Gerçekten insan cimri olarak yaratılmıştır.

20 – Başı derde düştü mü sızlanır durur.

21 – Ama servet sahibi olunca da pinti kesilir.

22-23 – Ancak namazlarını devamlı kılanlar böyle değildir.

Çünkü bir insanın namaz kılması onun Allah’a, Resulüne, âhirete inanıp davranışlarını ona göre düzenlediğini gösterir.

24-25 – Onlar o kimselerdir ki mallarında isteyen ve yoksun olanların haklarını ayırırlar.

26 – Onlar hesap gününü tasdik ederler.

27 – Onlar Rab’lerinin cezasından korkarlar. [23,57; 51,19]

28 – Çünkü Rab’lerinin azabından kimse emin olamaz.

29-30 – Onlar edep yerlerini, eşleri ve cariyelerinden başkasından korurlar. Yalnız bunlarla münasebeti olanlar ayıplanamazlar.

31 – Ama bu sınırın ötesine geçenler haddi aşmış, zulüm işlemiş olurlar.

32 – Onlar üzerlerine aldıkları emanetlere ve verdikleri sözlere riayet ederler.

Emanet: Allah’ın kullarına veya insanların birbirlerine güvenerek verdikleri şeylerdir. Ahid ise: Allah’ın kulları ile veya insanların birbirleri ile sözleşmeleridir. Bunlara riayet, imanın ayrılmaz vasfıdır.

33 – Onlar şahitliklerini dürüstçe ifa ederler.

34 – Onlar namazlarını ihtimamla korurlar.

Âyette geçen “namazı korumak” demek, Namazı tam vaktinde eda etmek, namazın şartları olan maddî ve manevî temizliğe riayet etmek; farzlara, vaciplere, sünnetlere riayet ederek tadil-i erkânla, huşû ile namaz kılmak, demektir.

35 – İşte bunlar cennetlerde ikrama nail olacaklar.

36-37 – O kâfirlere ne oluyor ki, seninle alay etmek maksadıyla sağdan soldan dağınk gruplar halinde, boyunlarını uzatarak sana doğru koşuyorlar.

38 – Onlardan her biri (iman etmeden) naîm cennetine yerleşmeye mi hevesleniyor?

Kâfirler mütevazi müminlerle alay ederlerdi. Onları bir şeye lâıyk görmezlerdi. “Eğer bir cennet varsa, bu adamlar kim, bizden önce cennete girmek kim? Bu işte de biz onları mutlaka geçeriz.” derlerdi. Bundan sonra gelen âyet demek istiyor ki: “Ey müşrikler, söyleyin bakalım bu üstünlük iddianız neye dayanıyor? Biz, siz dahil, bütün insanları bildiğiniz o nutfeden yaratmadık mı?”

Yahut şöyle olabilir: “Biz bütün Âdem oğulları gibi bunları da yarattık. Yani bütün insanlar Bizim kullarımızdır. Bizim hükümlerimizden biri de “İman etmeyen hiç kimse cennete giremez”dir. Öyleyse iman etmeden nasıl olur da, sizden biri cennete girmeye heveslenir.

39 – Hiç heveslenmesin, hiç kimsenin öteki insanlar üzerinde böbürlenmeye hakkı olamaz. Çünkü Biz onları da, öbür insanlar gibi, o bildikleri nesneden, meniden yarattık. [77,20; 86,5-10]

40-41 – Hayır, Allah’ın nizamı onların sandığı gibi değildir! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki,

Biz onların yerine kendilerinden daha hayırlı insanlar getirmeye kadiriz.

Bizim elimizden kurtulan, gücümüzün yetmediği hiçbir şey yoktur. [40,57; 75,3-4; 56,60-61]

42 – Artık sen onları kendi hallerine bırak da, kendilerine vâd edilen gün gelinceye kadar bâtıla dalsın, oynasınlar!

43 – O gün onlar kabirlerinden çıkıp sür’atle sanki bir hedefe varmak istercesine koşarlar.

Âyette geçen *nusub*, başlıca iki türlü tefsir edilir: a- Put demek olup, müşrikler dünyada putlarına nasıl koşarak gidiyorlardı ise, o gün hesap meydanına da öyle sür’atle getirileceklerdir. b- Yarış yapan koşucular nasıl dikilmiş nişanları gözeterek koşarlarsa bunlar da hesap meydanına doğru hızla koşacaklardır.

44 – Gözleri yerde, kendilerini baştan aşağı bir zillet kaplamış durumdadır. İşte kendilerine vâd edilen gün, bugündür.

71 – NÛH SÛRESİ

Mekke’de inmiştir, 28 âyettir. Adını konusu olan Hz. Nûh (a.s.)’ın tebliğinden almıştır. Hz. Nûh’un, halkını irşad etmesi, fakat onlardan çoğunun yüz çevirmesi neticesinde onların helâki, müminlerin felâhı için yaptığı dua nakledilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz Nûh’u kendi toplumuna peygamber olarak gönderip;

“Gayet acı bir azap başlarına gelip çatmadan önce halkını uyar!” dedik.

2-4 – O da: “Ey benim halkım! Ben size gönderilen kesin bir uyarıcıyım.

Şöyle ki: Yalnız Allah’a ibadet edin, O’na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki:

Sizin günahlarınızı affetsin ve sizi belirli bir vakte, yani ölüm anına kadar azap çektirmeksizin hayatta bıraksın.

Çünkü Allah’ın takdir ettiği vâde gelince, asla ertelenmez. Keşke bunu bir bilseniz!

5-6 – “Ya Rabbî!” dedi Nûh, “ben halkımı gece gündüz dine dâvet ettim.

Ama benim dâvetim, onların sadece daha çok uzaklaşmalarına yol açtı.”

7 – Her ne zaman, onları bağışlaman için çağırdıysam,

onlar parmaklarıyla kulaklarını tıkadılar. Esvaplarıyla örtündüler, dilettiler ve çok kibirlendiler.

Esvaplarıyla örtündüler: Onlar, Hz. Nûh (a.s.)’ın dâvetine kulak vermek şöyle dursun, yüzüne bile bakmak istemiyorlardı. Yahut Hz. Nûh, kendilerinin yanlarından geçerken kendilerini tanıyıp dâvet etmesin diye böyle gizleniyorlardı.

8 – Ben onları bu sefer yüksek sesle dâvet etmeye başladım.

9 – Daha sonra onları gâh açıkça çağırdım, gâh sesiz sedasız bir dâvet yönelttim, her türlü yolu denedim.

10 – Dedim ki onlara: “Rabbinizden af dileyiniz. Zira o gafurdur.”

11 – Mağfîret dileyin ki üzerinize bol bol yağmur indirsın.

Hz. Ömer (r.a) kıtlık sebebiyle yağmur duasına çıktığında istiğfar etmekle yetinince, etraftan: “Yağmur için dua etmediniz?” diye sorulunca: “Ben, semanın yağmur gelen kapılarına vurdum” buyurmuş, sonra da bu âyeti okumuştur.

Hasan el-Basrî'nin meclisinde bir şahıs kuraklıktan şikâyet etti. O da: “İstiğfar et” dedi. Başka biri malî sıkıntılardan, bir diğeri çocuğunun olmadığından, birisi arazisinin verimsizliğinden dertlenince, onlara da aynı şeyi söyledi. Etrafindakiler bunu garipsevince o, bu âyeti okudu.

12 – “Size mal ve evlad ihsan buyursun, size bahçeler, ırmaklar, su kanalları nasib etsin.”

13-14 – “Neden acaba siz, sizi tavırdan tavıra yaratan Allah'ın büyüklüğünü kabul etmiyorsunuz?”

Annenin rahminde bir nutfe (sperm) ile döllenmiş bir hücreden (dişi yumurtadan) başlayıp, embriyonun tam bir insan hilkati kazanıncaya kadar geçirdiği tekâmül süreci, elbette onu Yaratanın sonsuz kudret, ilim ve iradesine şahitlik eder.

Mekke müşrikleri de, Nûh kavminin gösterdiği muhalefetin benzerini Hz. Muhammed (a.s.m.)'a karşı gösteriyorlardı. [11,5-6]

15 – Görmez misiniz ki Allah yedi kat göğü tam birbiri ile uyum içinde yarattı?

16 – Gökte ayı bir nûr, güneşi ise lâmba yaptı. [10,5]

17 – Allah sizi yerden nebat bitirircesine bitirip yetiştirdi.

18 – Sonra sizi tekrar oraya gönderip, yine sizi oradan çıkaracaktır.

19-20 – Allah yeri size bir yaygı yaptı ki onun geniş yollarında yürüyesiniz.

21 – Nûh: “Ya Rabbî!” dedi, “Sen de biliyorsun ki onlar bana isyan ettiler; servet ve evladının çokluğunun kendi ziyanını artırdığı kimselere uydular.

Demek ki sırf maddî refah peşinde olup Peygamberlerin rehberliğine uymamak, git gide bütün manevî ahlâkî değerleri giderir ve toplumun temel dokusunu çürütür.

22 – Büyük hîle ve tuzaklar kurdular.

Hz. Nûh (a.s.) sabırsızlığından değil, uzun yıllar boyunca hakikati tebliğ ettikten sonra, o inatçı halkın artık inanmayacaklarını kesin olarak anladıktan sonra

beddua etti. Nitekim Hz. Mûsâ ile Harun (a.s.) Firavun hakkında beddua etmiş ve bu dua makbul olmuştu. [10,88-89])

23 – “Sakın tanrılarınızdan vazgeçmeyin, Ved, Suva, Yegûs, Yeûk ve Nesr’i, bunlardan hiçbirini bırakmayın!” dediler.

Burada sayılan beş put, Nûh toplumundaki putlar olup müşriklerin içinde devam ede ede Cahiliye dönemi araplarına da geçmişti.

24 – Böylece onlar birçok insanı şaşkırttılar. Madem ki öyle yaptılar, Sen de bu zalimlerin şaşkınlığını artır ya Rabbî!”

25 – Hasılı, birçok suçları sebebiyle suda boğuldular ve cehenneme tıkıldılar! Allah’a karşı, kendilerine yardım edecek bir tek yardımcı bile bulamadılar.

26 – Nûh: “Ya Rabbî!” dedi, “yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!”

27 – “Zira bırakırsan onlar Senin kullarını, Senin yolundan saptırırlar, ve sadece kendileri gibi kâfir, ahlâksız çocuklar dünyaya getirip yetiştirirler.”

28 – “Ya Rabbî beni, annemi, babamı ve evime mümin olarak girenleri, erkek ve kadın bütün müminleri affeyle.

O zalimleri ise, daha da beter eyle, daha da perişan eyle!”

72 – CİN SÛRESİ

Mekke’de inmiş olup 28 âyettir. Adını, konusu olan cinlerden almıştır. Sûrenin baş tarafında cinlerden Kur’ân dinleyip iman edenlerin bazı açıklamaları, ikinci kısmında Kur’ân vahyinin kesinliği vurgulanır.

Hz. Peygamber (a.s.) Mekke’de kendisini himaye eden amcası Ebû Talib’in ve bütün varlığı ile kendisine destek olan eşi Hz. Hatice’nin (r.a) vefatı sebebiyle epeyce üzgün iken, Kureyş’in red tavrı ve verdiği eziyetleri artırması karşısında Taif’e tebliğe gitmiş, orada da taşlanmıştı. Çok üzgün bir durumda iken, Taif’den dönüşünde inen bu sûre, Hz. Peygambere büyük bir destek ve teselli olmuş, cinlerin bile Kur’ân’ı dinleyip tâbi olduklarını bildirmiş, Kur’ân dâvetinin muvaffak olacağını müjdelemiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-7 – De ki: Bana vahyolundu ki bir cin cemaati Kur’ân’ı dinledikten sonra şöyle dediler:

“Biz gerçekten, doğru yolu gösteren harikulade bir Kur’ân dinledik.

Bundan böyle Rabbimize asla bir ortak tanımayacağız.

Rabbimizin şanı çok yücedir, O ne eş, ne de çocuk edinmiştir!

Meğer içimizden birtakım cahiller, Allah hakkında gerçek olmayan sözler söylüyormuş! Biz de saf saf, insanları ve cinleri, Allah hakkında yalan söylemez sanmışız!

Meğer bir kısım insanlar cinlerden bazılarına sığınıp, böylece onları daha da azgın hale getirmişler!

Onlar da, sizin zannettiğiniz gibi, Allah'ın ölen hiçbir kimseyi diriltmeyeceğini zannetmişler. (46,29-33).

Hz. Peygamber (a.s.)'ın Kur'ân dinleyen cinleri görüp görmediği hakkında farklı rivayetler vardır. Hadisçiler cinlerin Kur'ân dinlemek için altı ayrı defa geldiklerini kabul ederler. Hadiseye şahid olan Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'ın Efendimizin onları gördüğü şeklindeki tesbiti, birçok müfessirce tercih edilmektedir.

Cinlerin insanların dillerini bildikleri anlaşılıyor. Bütün dilleri bilmeseler bile, yaşadıkları bölgenin dillerini öğrendikleri düşünülebilir.

6. âyetle ilgili olarak İbn Abbas (r.a) “Cahiliyede Araplardan biri ıssız bir vadide konakladığında bir tehlikeden korktuğu zaman, o vâdinin büyüğü diye düşünülen cinne sığınırdı.” Allah'ın dünyaya halife kıldığı insanoğlu, Allah'tan gaflet edip cinlere sığınınca, onlar da gururlanmış, azmış ve onlara daha fazla eziyet etmeye başlamışlardı. 6. âyetten, bu anlaşılıyor.

8 – “Biz göğe çıkmak istedik. Bir de ne görelim: orası sert ve kuvvetli bekçiler, şihablar, alevler, roket gibi mermilerle dolu!

9 – “Önceleri biz göğün bazı yerlerinde oturup dinleme merkezleri edinirdik.

Ama şimdi kim dinlemeye kalkışırsa, derhal kendini gözetleyip izleyen bir alevle karşılaşılıyor. {KM, Tekvin 3,24}

10 – “Doğrusu, iyi anlayamadık: Yerde oturanlara fenalık mı irade edildi, yoksa Rab'leri onlar hakkında hayır ve hidâyet mi diledi, bilemiyoruz.”

11 – “Bizden iyi kimseler olduğu gibi, iyi olmayanlar da var. Biz türlü türlü yollar tutmuşuz.

12 – Şunu da anladık ki, biz yerde Allah'ın iradesine karşı koyamayacağımız gibi, kaçmaya teşebbüs etmekle de O'nun elinden yakamızı kurtaramayız.

13 – Biz hidâyet Rehberini dinleyince onu tasdik ettik. Kim Rabbine iman ederse, ne hakkının eksik verilmesinden, ne de gadre uğramaktan asla endişesi kalmaz.”

14 – “Bizden Allah'a itaat edenlerin yanında, hak yoldan sapan kâfirler de var. Allah'a itaat ve teslimiyet gösterenler, doğru yolu arayanlardır.”

15 – “Hak yoldan sapanlar ise, cehennem odunu olurlar.”

Cinler ateşten yaratıldığı için ateş onlara zarar vermez, diye bir düşünce hatıra gelmemelidir. Nitekim insan topraktan, kuru balçıktan yaratıldığı halde ona böyle kuru bir balçık atılsa elbette canı yanar. Aslımız topraktan olsa da et, kemik, sinir ihtiva eden organizma tamamen farklı bir varlık olmuştur. Cinlerde de benzeri bir durum olmalıdır.

16 – Allah Teâla şöyle buyurur: “Eğer insanlar ve cinler, Allah’ın yolunda dosdoğru yürüselerdi, onlara bol yağmur verir, rızıklarını bollatırdık. [5,66; 7,96; 6,44; 23,55-56]

17 – Bu nimetimiz onları imtihan etmek içindir. Kim Rabbini hatırlamaktan yüz çevirirse Allah onu git gide artan çetin bir azaba sokar.

18 – Şüphesiz ki mescidler Allah’ındır (secdeler O’na mahsustur).

Öyleyse sakın Allah’tan başka hiçbir tanrıya dua ve ibadet etmeyin!”

19 – Ne tuhaftır ki, işi tam tersine çevirip, Allah’ın has kulu, bir olan Allah’a ibadete kalkınca, başına öyle bir üşüştüler ki nerdeyse birbirlerini çiğneyeceklerdi.

Bir önceki âyetin buyurduğunun tam aksine müşrikler, dünyanın ilk mescidi olan Kâbe-i Muazzamayı putlarla doldurmuş ve orada Allah’ı tek İlah tanıyarak ibadete yönelen Hz. Peygamber (a.s.)’ı engellemeye çalışmışlardı.

20 – Sen de ki: “Ben yalnız Rabbime yalvarır, O’na kulluk ederim. Hiçbir şeyi O’na ortak saymam.”

21 – De ki: “Benim size ne zarar vermeye ve ne de en büyük fayda olan hidâyete ulaştırmaya gücüm yeter.

22 – De ki: “Allah’ın cezasından beni hiçbir kimse kurtaramaz. Benim O’nun dışında sığınacak yerim de yoktur.

23 – Benim vazifem sadece Allah’ın mesajlarını tebliğ etmektir. Kim Allah’a ve elçisine isyan ederse, ona cehennem ateşi vardır, hem de ebedî kalmak üzere oraya girecektir. [5,67]

24 – Kendilerine vâd olunan azabı veya kıyamet saatini gördüklerinde, kimin yardımcılarının daha zayıf, kimin askerlerinin daha az olduğunu, işte o zaman anlayacaklardır.

25 – Ey resulüm! De ki: “O sizin tehdit edildiğiniz azap yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için bir süre mi belirler, kesin bilmiyorum.”

26-28 – O bütün gaybı bilir. Fakat gayblarına kimseyi vakıf etmez. Ancak, bildirmeyi dilediği bir elçiye bildirir. Bu durumda o elçisinin önüne ve arkasına gözetleyiciler yerleştirir, ta ki o elçiler Rab’lerinin mesajlarını, o gözetleyicilerin kendilerine hakkıyla tebliğ ettiklerini kesin olarak bilsinler. Doğrusu Allah,

kullarının nezdinde ne var, ne yoksa herşeyi ilmiyle ihata etmiş, her şeyi bir bir kaydetmiştir. [2,255]

Allah'ın gaybı Resulüne bildirmesi, gaybı O'ndan başkasının bildiğini göstermez. Aksine gaybın Allah'a has olduğunu teyid eder.

Gözetleyicilerden maksat meleklerdir. Allah Resulüne gönderdiği gaybı, meleklerince koruma altına alınmış olarak gönderir. Hz. Peygamberin risaletinden sonra, gök kapıları cinlere büsbütün kapanınca, onlar, melekler tarafından sıkı bir korumanın olduğunu anlamışlardı.

73 – MÜZZEMMİL SÛRESİ

Kur'ân-ı Kerîm'in ilk inen sûrelerindendir. 20 âyettir. Adını birinci âyetteki hitaptan almıştır. *Müzzemmil*: “elbisesine bürünmüş” demek olup genellikle bununla Hz. Peygamber (a.s.)'a hitap edildiği şeklinde tefsir edilir. Bu sûrede Hz. Peygamberin ve ona tâbi olarak müminlerin gece ibadetleri ile feyizlenmeleri, tevhid, tevekkül, teslimiyet sırrı ve bu dini yalan sayanların fecî âkıbetleri bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey örtüsüne bürünen resulüm!

Hitaptaki bu vasıf, Hz. Peygamberdeki yoğun şuura ve derin ruhî aydınlanmaya işaret etmektedir. Bundan şu anlaşılabilir: Hz. Peygamber (a.s.) uyumaya hazırlanırken üstüne örtü çekince Cenab-ı Allah ona tatlı bir üslup ile: “Artık rahat yatma zamanı geride kaldı. Ağır bir yük yüklendin, sorumluluğun büyüktür” demek istemiştir. Hz. Peygamberin müzzemmil lakabı yoktu, anlaşılan o anda yaptığı iş gözönünde bulundurularak böyle nitelendirilmiştir.

2 – Geceleyin kalk da, az bir kısmı hariç geceyi ibadetle geçir. [32,16; 17,79; 76,26]

Bu âyet, gecenin büyük bir kısmını ibadetle geçirmeyi emretmektedir. Gelen 3. âyet, normal olarak gece müddetinin yarısını esas almak gerektiğini ifade etmektedir.

3-4 – Duruma göre gecenin yarısında, veya bundan biraz daha azında veya fazlasında ibadet etmen de yeterlidir. Kur'ân'ı tertîl ile, düşünerek oku.

Maksat şudur: “Kur'ân okurken hızlı değil, kelimelerin hakkını vererek, tane tane okuyun, ta ki Allah kelamının mânası iyice zihnimize yerleşsin ve muhtevası size tesir etsin.” Efendimiz (a.s.m.)'ın bu şekilde okuduğuna dair sünnet-i seniyyede çok örnekler vardır. Üzerinde tefekkür etmeden, kelimelerini telaffuz etmek, matlub olan kıraat değildir.

5 – Biz sana pek ağır bir söz vahyedeceğiz.

6 – Muhakkak ki geceleyin kalkıp ibadet etmek daha tesirlidir ve Kur’ân okuyuşu bakımından daha düzgün, daha sağlam bir tilavet sağlar.

Önceki âyetlerde emredilen uzun ibadetler, bu ağır yüke tahammül gücünü geliştirmek içindir. İlahî vahyi Hz. Peygamberin alması ağır olduğu gibi, o emaneti taşımak ve insanlığa tebliğ etmek, hele hele onun gereklerini yaşayarak temsil etmek, özümsemek, bu sebeple dünyevî sıkıntılara mâruz kalmak, ağır -ama sevap ve mükafâta da ağır- bir yükür.

Bu âyet, teheccüd vaktinde kalb ile dil arasındaki uyumu sağlamanın daha kolay olduğuna işaret ediyor.

7 – Halbuki gündüz seni meşgul edecek yığınla iş vardır.

8 – Rabbinin yüce adını zikret, fânilere bel bağlamaktan kurtul ve bütün gönlünle yalnız O’na yönel.

9 – O doğunun da batının da Rabbidir. O’ndan başka İlah yoktur. O halde sen de yalnız O’nun himayesine sığın, yalnız O’na güven!

10 – Onların söylediklerine karşı sabret, onlardan güzel bir tavırla uzak dur.

11 – Nimet ve devlet içinde yüzen, hak dini yalan sayanları, sen Bana bırak ve onlara biraz mühlet ver!

12-13 – Muhakkak ki Bizim nezdimizde bukağılar, alevli ateşler, dikenli, boğazı tırmalayan yiyecekler ve gâyet acı azap var.

14 – Gün gelir; yer, dağlar şiddetle sarsılır ve dağlar dağılan kum yığınları haline gelir.

15 – Bakın (ey Mekkeliler, ey bütün insanlar) Biz vaktiyle Firavun’a bir elçi gönderdiğimiz gibi size de hakkınızda şahitlik edecek bir elçi gönderdik.

16 – Firavun o elçiye isyan etti. Biz de onu şiddetle cezaya çarptırdık.

17 – Kâfirliğinizde devam ederseniz, dehşetinden çocukları birden ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabilirsiniz?

18 – O günün dehşetinden gök bile çatlar. Allah’ın vâdi mutlaka gerçekleşir.

19 – Bu, bir öğüt ve uyarıdır. Artık isteyen, Rabbine varan yolu tutar. [76,29]

20 – Senin Rabbin, gecenin bazan üçte ikisine yakın bir kısmını, bazan yarısını, bazan üçte birini ibadetle geçirdiğini, senin yanında yer alan müminlerden bir cemaatin da böyle yaptığını elbette biliyor. Gece ve gündüzü yaratıp sürelerini ölçen Allah’tır. O sizin bu gece ibadetini gözetemeyeceğinizi bildiği için, lütuf ve merhametiyle size yeniden bakıp muaf tuttu.

Artık Kur’ân’dan kolayınıza gelen miktarı okuyun. Allah bilmektedir ki aranızda hastalananlar olacaktır. Kimileri Allah’ın lütfundan nasiplerini aramak için yol tepecek, dünyanın çeşitli yerlerinde dolaşacaklardır. Bazıları Allah

yolunda muharebe için sefere çıkacaklardır. Haydi artık Kur’ân’dan, kolayınıza gelen miktarı okuyun.

Namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve bir de Allah’a güzel ödünç takdim edin. Unutmayın ki kendi iyiliğiniz için âhirete hazırlık olarak her ne gönderirseniz mutlaka onu Allah’ın nezdinde bulursunuz. Hem daha üstün ve daha hayırlı, mükâfatı kat kat artmış olarak! Allah’tan mağfîret dileyin. Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur). [2,245]

Bu âyet, sûrenin başındaki gece kıyamını tekrar ele alıp, daha önce farz olan gece namazını, hafifletip sünnet yani nafile ibadete dönüştürmektedir. Dolayısıyla bu âyetin, ilk hükmü neshettiği söylenir. Nesheden bu 20. âyetin Medine’de mi, Mekke’de mi nâzil olduğu konusunda farklı görüşler varsa da, kuvvetli ihtimale göre Medine’de inmiştir. Savaşma izni ve zekât emri, bu ihtimalin karinelerindedir. Bu âyetin hepsi değilse de en azından bir iki cümlesi Medine’de inmiş olmalıdır. Hicretten az önce Mekke’de beş vakit namaz farz kılındıktan sonra, akşam ve yatsı namazları, gece ibadetinin bir parçası olarak kalmış ve teheccüd namazının vaciplik hükmü nâfileye çevrilmiştir.

74 – MÜDDESSİR SÛRESİ

Mekke’de risaletin başlangıcında inen sûrelerden olup 56 âyettir. Sûre adını ilk âyetinde geçen kelimedden almıştır. *Müddessir*: “örtüsüne bürünmüş” demek olup bununla birinci derecede Hz. Peygamber (a.s.) kasd edilmektedir. Bu sûre nübüvvet yolunun tebliğ ve irşad görevinden, hak dinin karşısına çıkan bazı kişilerin vasıflarından, bunların âhirette çekecekleri azaptan bahseder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-10 – Ey örtüye bürünen! (İnziva arzu eden!)

Ayağa kalk ve insanları uyar!

Rabbinin büyüklüğünü an!

Elbiseni tertemiz tut, maddî manevî kirlerden arın,

Pis ve murdar olan her şeyden kaçın!

Verdiğini çok bularak minnet etme!

Rabbinin yolunda sabret

Sûr’a üflendiği gün,

Doğrusu o, çok çetin bir gün!

Kâfirlere hiç kolay olmayan bir gün!

Müddessir kelimesi (aslı *mütedessir*) ayrıca “yalnızlık ve inziva arzu eden” mânasına gelir. Allah Teâla, nebîsine “Artık inzivayı bırak, bütün dünyanın önüne öğretici ve uyarıcı olarak çık!” “Çevrende gaflet içinde bulunan insanları uyar.

Kendilerini yaratıp bunca nimetlerle donatan o Yüce Rabbin onları görüp işittiğini ve sonunda hesaba çekeceğini hatırlat” demektedir.

“Allah’ın büyüklüğünü anmak “Allahu ekber!” demek İslâm’ın özetidir, başta gelen emridir ve bir zikirdir. Risaletin başlangıcında öğretilen bu zikir, ezanda, namazlarda, hacda, kurbanda, hayatın her tarafında devam eder.

4. âyette beden temizliği ile ruh temizliği arasındaki sıkı ilişki hatırlatılıyor. Bu âyet, “Cinsel zaafı uzak dur!” mânasına kinaî anlam ile de tefsir edilmiştir. Böylece müminlerin kalplerini, ruhlarını, bedenlerini, elbiselerini, ırzlarını tertemiz yapmaları emredilmektedir. Mânaları çok özlü olan ilk 7 âyeti iyi düşünen bir insan, risaletin başında bu buyrukların, verilmesi gereken en hikmetli, tam yerli yerinde emirler olduğunu anlar, risaletin önemli bir delilini bulur.

11-14 – Mal ve ailesiz, tek olarak yarattığım, sonra çok çok mal, servet ve etrafında dolaşan oğullar verdiğim, her türlü imkânı önüne serdiğim, o adamın hakkından gelmeyi sen Bana bırak!

Bu âyetler, Hz. Peygamber (a.s.) aleyhinde “büyücü” diye propaganda yapan, Kureyş’in liderlerinden Velîd b. Muğîre ve benzerleri hakkında indirilmiştir. Onun oğlu vardı ki Halid b. Velîd (r.a) onlardan biridir.

15 – Hâlâ da açgözlülükle imkânlarını daha da artırmama hevesleniyor.

16 – Hiç heveslenmesin! Çünkü o Bizim âyetlerimize karşı inatçı kesildi.

17 – Ben de onu sarp mı sarp bir yokuşa sardıracağım.

18 – O düşündü, ölçtü, biçti...

19 – Kahrolası, nasıl da ölçtü biçti!

20 – Hay kahrolası! Nasıl, nasıl da ölçtü biçti!

21 – Sonra baktı...

22 – Derken suratını astı, kaşlarını çattı...

23 – Sonra da sırtını döndü, kibirinden kabardı, arkasına bakmadan çekip gitti!

24 – “Bu, büyücülerden nakledilen büyüden ibarettir.” dedi.

25 – “Bu, beşer sözünden başka bir şey değildir.” dedi.

Velîd aslında Kur’ân’dan çok etkilenen, meşhur bir edip idi. Kur’ân’ın, beşer üstü bir taraftan geldiğini de vicdanında hissediyordu. Fakat toplumdaki itibarını kaybetmemek için, Kur’ân hakkında ne diyeceğini şaşırmış, sonunda onun olağanüstü etkisini “büyü” diye nitelendirmişti.

26 – (“Beşer” desin bakalım) “Ben de onu *sekar*’a atacağım.

27 – *Sekar* nedir bilir misin? Nereden bileceksin!

28 – O, içine atılanı yer, bitirir. Yine de bırakmaz, eski haline çevirip bu işi tekrar eder.

29 – Sürekli olarak derileri kavurur.

30 – Üzerinde on dokuz görevli vardır.

31 – Biz cehennem görevlilerini sadece melaikelerden kıldık. Onların sayısını da kâfirler için imtihan ve sıkıntı sebebi yaptık ki Ehl-i kitaptan olanlar Peygambere imanda yakîn sahibi olsun, daha kesin inansın. Mü'minlerin imanlarındaki yakınleri artsın. Ehl-i kitap ve müminler tereddüde düşmesinler.

Kalplerinde hastalık olan münafıklar ile kâfirler de neticede: “Allah, bu misal ile ne anlatmak istemiş olabilir?” desinler. Böylece Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola iletir. Rabbinin ordularını Kendisinden başka kimse bilemez. Bu, yani cehennem veya ondan bahseden âyetler beşere bir öğüt ve uyarıdan başka bir şey değildir. [2,26]

Kâfirler, iyi zan içinde olmadıklarından, hemen itiraz edecek bir taraf arayıp ona takılır. Mesela sayı doğru olmakla birlikte işin özü değildir. Ama kâfir sayıya takılarak kendi kendisini tökezletir. Yürüyüşüne devam edemez. Kur'ân'da bildirilir ki bir imtihandan sonra mümin imanında sebat gösterir, din hususunda cayıp geri dönmezse, o zaman imanı kökleşir.

“Allah'ın orduları”: O'nun yarattığı mahlûklar, onlara verdiği kuvvetler, görevlerdir.

32 – Hayır! İş kâfirlerin dediği gibi değil. Ay'a.

33 – Ve dönüp giden geceye.

34 – Ağardığı dem sabaha kâsem edip şahit tutarım ki;

35 – O *sekar* belâların en müthişidir.

36 – Beşer için en büyük uyarıdır.

37 – İleri veya geri gitmek durumunda olanlar için en büyük uyarıdır.

38-39 – Ashab-ı yeminden, hesap defterini sağ tarafından alan cennetlikler dışında herkes yaptığı işlerin rehini ve esîri olacaktır.

40-42 – Onlar mutlaka cennetlerde mücrimlerin hallerini hatırlarını soracaklar: “Neydi bu cehenneme sizi sürükleyen?”

43 – Onlar şöyle cevap verecekler: “Biz namaz kılanlardan değildik.”

44 – “Fakirleri doyurmaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik.”

45 – “Batıl sözlere dalanlarla beraber biz de dalardık.”

46 – “Bu hesap gününü yalan sayardık.”

47 – “Ölüm bizi yakalayınca kadar hep böyle idik.”

48 – Artık onlara şefaatçilerin şefaati fayda etmez.

49-51 – Ne oluyor onlara ki bu öğütten, bu irşaddan arslandan ürküp kaçan yaban eşeği gibi kaçıyorlar?

52 – Bu beyler, bu öğütle yetinmeyip üstelik her biri kendisine mahsus özel kitap, özel ferman isterler!

53 – Hayır! onlar aslında âhîret endişesi taşımazlar.

54 – Hayır! Gerçekten bu bir öğüttür, bir uyarıdır.

55 – Dileyen onu okur, düşünür ve ders alır.

56 – Ama Allah dilemedikçe onlar ders alamazlar. Saygı duyulup cezasından sakınmaya lâayık olan da, günahkârların günahlarını bağışlama şanına yaraşan da yalnız O'dur.

Hidâyete gelmek, kişinin kendi elinde değildir. İradesini hidâyet yönünde kullanmak sûretiyle Cenab-ı Hakkın ona hidâyeti nasib etmesi, onu kalbinde yaratması lâzımdır. Bu, ince kader sırrıdır. Eğer Allah Teâla, insanları kendi hallerine bıraksaydı, mukadderatlarını Kendisi tayin etmeseydi, dünyanın nizamı altüst olurdu. En büyük zararı insanlar çekerdî.

“Bir Kadir-i mutlak eylemişken tanzim,
Devran görünür her kula bin türlü sakîm,
Her kul verebilseydi meramınca nizam,
Her devrini eylerdi cahîm içre cahîm.”

(Yahya Kemal)

Bir insan ne kadar günahkâr olursa olsun bunlardan vazgeçerek Allah'ın rahmetine sığınır, Allah onu bağışlar. Yoksa Allah Teâla, yapılanları unutmama, ille de cezalandırma, kin tutma gibi şeylerden münezzehtir.

75 – KIYÂMET SÛRESİ

Mekke'de inmiş olup 40 âyettir. Bu sûre adını, ilk âyetinde adı geçip bütün sûrenin konusunu teşkil eden kıyamet kavramından almıştır. Aklî, hissî ve psikolojik yollarla kıyamet gerçeği ispatlanır ve buna inanmayanların sorumlulukları vurgulanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hayır, gerçek öyle değil! Kıyamet günü hakkı için,

2 – Kendisini eleştirip kusurlarından pişmanlık duyan kimse hakkı için (ki siz mutlaka diriltileceksiniz).

3 – İnsan zanneder mi ki ölümünden sonra Biz kemiklerini toplayıp onu diriltmeyeceğiz?

4 – Evet, toplarız, hem de parmak uçlarına varıncaya kadar eski halinde düzenleriz!

5 – Fakat insan suç işleyip durmak için önündeki kıyameti inkâr etmek ister de,

6 – “Ne zamanmış o kıyamet günü?” diye alay eder.

7 – Gözler kamaşıp karardığı,

8 – Ayın ışığının büsbütün gittiği,

9 – Güneş ile ay yan yana getirildiği zaman...

10 – İşte o gün insan der: “Var mı kaçacak mekân?”

11 – Hayır, sığınacak hiçbir yer yoktur.

12 – O gün varılacak yer ancak Rabbinin huzurudur!

13 – O gün insana yaptığı her türlü iyilik ve fenalık ile; yapmadığı her türlü iyilik ve fenalık tek tek bildirilir.

Ona göre karşılığını alır.

14-15 – Türlü türlü mazeretler öne sürse de, Artık insan, kendisi hakkında şahit olur. [16,23; 58,18]

16 – Sana vahyedileni unutmamak için tekrarlarken hemen anında bellemek için dilini kımıldatma. [20,114]

17 – Çünkü vahyi senin kalbinde toplamak ve onu okutmak Bize ait bir iştir.

18 – O halde Biz Kur’ân’ı okuduğumuzda, sen de onun okunuşunu izle.

19 – Ayrıca onu açıklamak da Bize ait bir iştir. (Bu önemli gerçeği, arada belirttikten sonra gelelim esas konumuza).

20 – Gerçek şu ki: Siz bu peşin dünya hayatına çok düşkünsünüz.

21 – Onun için âhireti terkedip durursunuz.

22 – Yüzler vardır o gün pırıl pırıl...

23 – O güzel ve Yüce Rab’lerine bakakalır... [6,103]

Ehl-i sünnet, âyetlere ve bilhassa mütevatir derecesine varan hadîslere dayanarak, cennette Allah’ın görüleceği hususunda ittifak etmişlerdir.

24 – Ve nice suratlar vardır o gün asılır.

25 – Belini kıran darbeyi yediğini hisseder. [3,106; 80,37-42; 88,2-10]

26 – Hayır, hayır! Ne zaman ki can boğaza gelir, işte o zaman can çekişenin yanındakiler:

- 27 – “Bunu iyileştiren, kurtaran yok mu?” der.
- 28 – Artık ayrılık vakti geldiğini kendisi de anlar.
- 29 – Bacağı bacağına dolaşır, ölüm acısıyla kıvranır. [6,61-62]
- 30 – O gün sevkiyat, doğru Rabbinin divanına olur!
- 31 – Ne dini tasdik eder, ne namaz kılardı.
- 32 – Hep hakkı yalan sayıp ona sırtını dönerdi.
- 33 – Bir de yaptığından memnun olarak,
çalımlı çalımlı kendi taraftarlarının yanına varırdı.
- 34 – Yazık sana yazık!
- 35 – Yazık ki sana ne yazık!
- 36 – İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır?
- 37 – Onun aslı, atılan bir meni damlası değil miydi?
- 38 – Sonra ana rahmine tutunan yapışkan bir hücre oldu da, Rabbi onu yaratıp düzenledi.
- 39 – Ondan erkek ve dişi olarak her iki cinsi yarattı.
- 40 – Bütün bunları yapan, ölüleri diriltmeye kadir olmaz olur mu?
- Bu âyetten sonra “Belâ (elbette!)” denilmesi sünnettir. (Ebu Davud, İmam Ahmed).

76 – İNSÂN SÛRESİ

Medine’de nâzil olduğuna dair rivayet bulunmakla birlikte çoğunluğun tercihine göre Mekke’de inmiş olup 31 âyettir. Sûrenin ilk âyetinde insan kelimesi geçmekte olup, sûrenin temel konusu, insanın kemâle ermesi, faziletli insanın başlıca vasıfları ve âhirette göreceği mükâfatlardır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Dehrin akışı içinde öyle zaman geçti ki, o dönemde, insanın adı bile anılmazdı.

Dehr: “Kâinatın başlangıcından son bulmasına kadar sürececek müddet, yani zamanın tamamı” demektir.

2 – Biz insanı katışık bir meniden yarattık. Onu denemek istiyoruz; bu sebeple de kendisini işiten ve gören bir varlık yaptık. [67,2; 18,7]

Katışık, yani spermin dişi yumurtayı döllemesiyle erkek ve dişi unsurların katıştığı hücreden. İnsan; imtihan, yani deneme gayesiyle dünyada bulunmaktadır. Yoksa gayeleri bu dünyada tamamlanan ve sonunda yok olan hayvanlar ve bitkiler gibi bir varlık değildir. Bazı rahiplerin sandığı gibi, dünya, nefse işkence yeri de

değildir. Tenasühe inananların düşündüğü gibi, yaptıklarının hemen karşılığını göreceği bir ceza yeri de değildir. Dünya, materyalistlerin zannettikleri gibi eğlence yeri, Marksçı ve Darvincilerin sandıkları gibi bir savaş yeri de değildir.

Âyet idrâk sahibi olan insanın, bilgi edinmesinin başlıca yollarının, görme ve işitme olduğuna dikkat çekmektedir.

3 – Ona yolu da gösterdik; artık ister şükreder, ister nankör ve kâfir olur.

Yol gösterme: akıl ve fikir verme, ahlâk duygusu verme, kötülük yaptığında kendisini uyaran vicdan verme, Allah’a iman etme duygusu verme, hayatını devam ettirecek vesile ve imkânları verme mânâsındadır.

4 – Biz kâfirlere zincirler, kelepçeler, alevli ateşler hazırladık.

5 – İyi insanlar ise, kâfur suyu ile hazırlanmış içecek kâselerini yudumlarlar.

6 – Bu, Allah’ın has kullarının içip, istedikleri yere akıttıkları bir kaynaktır.

7 – Bu kullar, dünya hayatında iken sözlerinde durur, adadıkları şeyi yerine getirir ve felaketi bütün ufukları tutan kıyamet gününden endişe ederlerdi.

Adağı yerine getirme kişinin;

a- Kendisine farz olan şeyleri yapması

b- Söz verdiği şeyleri yapması

c- Kendi üzerine vacip kıldığı şeyleri yapması mânâlarına gelebilir.

8 – Kendileri de ihtiyaç duydukları halde yiyeceklerini, sırf Allah’ın rızasına ermek için fakire, yetime ve esire ikram ederler.

Borçlu, köle, mahpus olanlar da esirler kapsamındadırlar.

9 – Ve derler ki: “Biz size sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz.”

10 – Biz, yüzleri ekşiten asık suratlı o günde Rabbimizin gazabından korkarız.”

11 – Allah da onları o günün felaketinden korur, onların yüzlerine nûr, gönüllerine sürûr verir.

12 – Sabretmelerine karşılık onlara cennetler, ipekler ihsan eder.

İman edip imanına göre yaşayanların bütün hayatları sabırdır: Allah’a taat konusunda sabır, Onun haram kıldığı şeyleri yapmamak için sabır ve Onun çok hikmetlere binaen gönderdiği musîbetlere sabır... Bu sabırlar, müminin bütün hayatını doldurur, onu pişirip olgunlaştırır, şahsiyetini güçlendirir ve onun hayatına anlam kazandırır.

13 – Koltuklarında diledikleri gibi dinlenir, orada ne güneş sıcağı görürler, ne de dondurucu soğuklara uğrarlar.

14 – Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkar, meyveleri devşirmeleri pek kolay olur.

15-16 – Etraflarında hizmet edenler gümüş kaplar, billur kâseler, gümüşî parlaklıkta billur kupalarla dolaşır, onlara ikram ederler.

Cennetlikler içeceklerini kendi iştahları ölçüsünce tayin ederler.

17 – Onlara karışımında zencefil bulunan kadehler ikram edilir.

18 – Bu içecekler, adı Selsebil olan pınardandır.

19 – Etraflarında ebedî cennet çocukları dolaşır durur ki, onları gördüğünde parlaklıklarından ötürü etrafa saçılan inciler sanırsın.

20 – Hangi tarafa baksan hep nimet, servet, ihtişam, büyük bir saltanat görürsün.

21-22 – Elbiseleri ince veya kalın yeşil renkli ipeklerden, atlaslardandır. Gümüş bilezikler takınırlar.

Onların Rabbi, kendilerine tertemiz bir içki ikram edip şöyle demiştir:

“İşte bütün bunlar sizin mükâfatınızdır. Gayretleriniz makbul oldu.”

23 – Ey resulüm! Kur’ân’ı sana parça parça Biz indiriyoruz.

24 – O halde Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret, sakın günaha ve küfre dadananlara itaat etme!

25-26 – Sabah akşam Rabbinin adını zikret! Gecenin bir kısmında da O’na secde et, geceleyin uzun bir süre de O’na tesbih ve ibadet et.

Kâfirlere karşı sabır ve sebat istenen yerlerin hemen yanbaşımda zikir ve ibadet emri yer alır. Demek bu kuvvetin kaynağı, bu işleri gerçekleştirmektir.

Bu bölümde birinci cümle sabah, öğle ve ikinci namazlarına; ikinci cümle akşam ve yatsı namazlarına, üçüncü cümle ise teheccüd namazına işaret etmektedir.

27 – Şu insanlar bu peşin dünya hayatını arzulayıp, önlerinde kendilerini bekleyen o ağır günü ihmal ediyorlar.

28 – Onları yaratan ve organlarını birbirine bağlayan ve onlara bu sağlam bünyeyi veren Biz’iz.

Dilediğimiz vakit elbette onların yerine başkalarını getirebiliriz.

29 – İşte bu, bir öğüttür, bir uyarıdır. Artık dileyen Rabbine varan yolu tutar.

30 – Ama Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz. Çünkü her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olan, Allah’tır. Her şeyi bildiği gibi, rahmet ve hidâyete lâyık olanları da pek iyi bilir.

Bir önceki âyet, dileyenin, Kur'ân'ın rehberliğinde Rabbine varan yolu tutacağını bildirirken, 30. âyet yüce Allah'ın dilediği kimseleri rahmetiyle kucaklayacağını bildiriyor. Demek ki samimi müminler, kendilerini bütün varlıklarıyla Allah'ın iradesine teslim ederler. Onların diledikleri, Allah'ın meşîetine, yani dilemesine uygundur.

31 – Böylece dilediğini rahmetine alır. Zalimler için ise, gayet acı bir ceza hazırlamıştır.

77 – MÜRSELÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiş olup 50 âyettir. Sûre, adını ilk âyetinden alır. Sûrenin ilk âyetlerinde, kâinattaki birtakım önemli işlere ve onları yerine getiren melâikeye dikkat çekilir. Allah'ın üstün kudretine deliller getirilir. Bu üstün kudret sahibinin, insanları diriltmeye de kadir olduğu vurgulanır. Dini ve âhireti yalan sayanların fecî âkıbetleri tekrar tekrar ihtar edilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – İyilik için birbirinin peşinden gönderilenler,

İlk beş âyet, müfessirlerin çoğu tarafından rüzgârların sıfatları olarak açıklanır. İnsanlar, rüzgâr gelmediğinde, kıtlık korkusu ile kalpleri yumuşayıp Allah'tan af dilerler. Rüzgârlar vasıtasıyla yağmur gönderdiği için O'na şükrederler. Bazan da fırtına şeklinde geldiğinde helâk olma korkusu ile Allah'a dönerler.

Bazı müfessirler, bu beş âyetin meleklerden bahsettiğini söylerler. Bazıları ise, ilk üç âyetin rüzgârların, müteakip iki âyetin ise meleklerin sıfatlarından söz ettiğini kabul ederler.

2 – Esip savuranlar,

3 – Tohumlarını yaydıkça yayanlar,

4 – Hakla batılı, doğru ile eğriyi ayırt edenler,

5-6 – Hak sahiplerine özür, yahut haksızlara tehdit olarak vahyi getiren melekler hakkı için:

7 – Size vâd edilen mutlaka gerçekleşecektir.

8 – Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman,

9 – Gök yarıldığı zaman,

10 – Dağlar parçalanıp savrulduğu zaman,

11 – Resullere ümmetleri hakkında şahitlik vakitleri belirlendiği zaman;

beklenen kıyamet kopmuştur.

12 – Bunlar hangi güne ertelendiler?

13 – “Hüküm gününe!”

14 – “Hüküm günü” nedir bilir misin?

15 – Hakkı yalan sayanların o gün vay hallerine!

16 – Biz o peygamberleri reddedenlerden öncekileri yok etmedik mi?

17 – Sonra gidenleri de onların ardına takarız.

18 – İşte suçlu kâfirlere Biz böyle davranırız.

19 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

20 – Biz sizi basit bir sudan yaratmadık mı?

21-22 – Sonra da o meni nutfesini belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik.[23,13]

Allah’ın nizamı, döllenmiş yumurtayı rahim cidarına öylesine yapıştırır ve korur, bütün imkânlarla onun gelişmesi için öyle tedbirler alır ki, o cenin, annenin hareketlerinden kolay kolay etkilenip tehlikeye girmez. Böyle “sağlam bir yer” verilmeseydi, her hamilelik, anne için, dayanılması neredeyse imkânsız bir yük olurdu.

23 – Biz işte böyle takdir ettik. Ne güzel takdir ederiz Biz!

24 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

25-26 – Gerek diriler ve gerek ölümler için Biz dünyayı toplanma yeri kılmadık mı?

27 – Orada, sağlam yüksek dağlar yarattık ve size tatlı bir su ihsan ettik.

Dünya hayatının mezkûr âyetlerde bildirildiği tarzda düzenlenmesi, kesin olarak hikmetli bir Yaratıcı tarafından tanzim edildiğini ispatlar. Bu da âhiretin aklen mümkün olduğunun bir delilidir. Sayısız yaratıklar, milyonlarca tür bitki, yüz binlerce tür hayvan ve bunlardan bir nevi olarak insanlar, milyonlarca yıldan beri dünyanın bağrında beslenmektedirler. Bunların, milyonlarca çeşit ihtiyacı hep dünyada yerleştirilmiştir. Bunların hepsini yerli yerinde yaratan üstün kudret, hikmet, irade ve adalet sahibi Allah, elbette yeni bir ülke kurmaya kadirdir.

28 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

29 – Nankörlere ise şöyle denir: “Haydi, durmayın yalan dediğiniz o azaba girin bakalım!”

30 – Üç kola ayrılmış gölgeye gidin.

31 – Gidin ama, o, ateşten sizi korumaz, gölgelik olmaz.

32 – O, birer saray gibi kıvılcımlar atar.

33 – O kıvılcımlardan her biri, sanki birer deve yavrusudur!

34 – Hakkı yalan sayanların o gün vay hallerine!

35 – Bugün, kâfirlerin konuşamayacakları bir gündür.

36 – Kendilerine konuşma izni verilmez ki özür dilesinler.

37 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

38 – Bu gün karar ve hüküm günüdür.

Sizi de, önce gelip geçmiş olanları da bir araya topladık.

39 – İşte hepiniz bir aradasınız. Kurtulmak için, bir önleminiz, bir hileniz varsa, hiç durmayın, derhal uygulayın!

40 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

41 – Allah’a karşı gelmekten sakınanlar ise o gün gölgeliklerde, pınar başlarındadırlar.

42 – Arzu ettikleri her türlü meyveyi bulurlar.

43 – Dünyada yaptıklarınızdan ötürü âfiyetle yiyin, için!

44 – Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz.

45 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

46 – Ey kâfirler! Yiyin, azıcık zevkedin bakalım. Gerçek şu ki siz mücrimsiniz!

47 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

48 – Onlara: Haydin Allah’a boyun eğin denildiğinde, boyun eğmezler.

49 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

50 – Artık bu Kur’ân’a da inanmazlarsa, hangi söze inanırlar acaba?

Bu âyetten sonra “*Âmenna billâh* (Allah Tealayı tasdik ederim)” demek sünnettir. (Ebu Davud, İmam Ahmed).

78 – NEBE’ SÛRESİ

Mekke’de inmiş olup 40 ayettir. Sûre, adını ikinci ayetinde geçen *en Nebe’ul-azim*’den almıştır. Bu da “Mühim haber” anlamına gelmektedir. Bundan maksat, ölümden sonra diriliş ve âhîret hayatıdır. Sûrede önce, kâfirlerin bu gerçeği inkâr ettikleri bildirilir. Arkasından Yüce Allah’ın yaratıcı kudretinin kâinattaki muazzam icraatından misaller verilerek O’nun üstün kudreti ispatlanır. Daha sonra bu işleri yapanın âhîret hayatını da getirmeye gücünün yettiği buna iman edenlerin mükâfatları, inkâr edenlerin ise çekecekleri ceza bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Onlar birbirine neyi sorup duruyorlar?

2-3 – Hakkında ihtilafa düştükleri o mühim haberi mi?

4 – Hayır! İhtilafa ne hacet, yakında anlayacaklar!

5 – Elbette ve elbette yakında gerçeği öğrenecekler!

6 – Biz yeri bir döşek yapmadık mı?

7 – Dağları da arzı tutan birer destek yapmadık mı?

8 – Hem, sizi çift yarattık. [30,21]

9 – Uykunuzu dinlenme yaptık.

10-11 – Geceyi bir örtü, gündüzü geçiminiz için çalışma zamanı kıldık.

12 – Üstünüzde yedi sağlam gök bina ettik.

Göğün nizamı pek sağlamdır. Gökyüzünde kütleleri, hızları, yörüngeleri farklı milyonlarca yıldız dolaştığı halde çarpışma ve düzensizlik ortaya çıkmıyor.

13 – Orada pırıl pırıl yanan bir lamba koyduk.

Güneşin yarıçapı 696.000 kilometredir. Güneş, akkor halindeki bir gaz küresidir. Merkezindeki sıcaklık 15 milyon K. kadardır. Dünyadan 150 milyon km. uzakta olduğu halde çıplak gözle ona bakmanın ne derecede zor olduğunu biliriz. Dünyaya olan mesafesi dünyadaki hayata tam hizmet edecek tarzda ayarlanmıştır.

Bütün âleme, milyonlarca yıldan beri ışık, ısı ve her türlü enerji veren bu gök cisminin bir günlük enerjisini temin için dünyamızdaki bütün petrol ve kömürleri tüketmek gerekirdi. Oysa Allah, onu basit, mütevazi, emre âmade bir memur olarak çalıştırmaktadır.

14-16 – Size hububat, tohumlar, bitkiler ve ağaçları birbirine sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye, sıkışıp yoğunlaşmış bulutlardan bol bol yağmur indirdik.

17 – (İmdi bunları anladıysanız, hakkında ihtilaf ettiğiniz o mahşer dirilişini de anlarsınız. İşte bunları kim yapmışsa, ölüleri de O diriltecektir.) Evet, o karar günü, vakti kesin olarak belirlenmiş bir gündür.

18 – O gün sûra üfürölür, siz de bölük bölük gelirsiniz.

19 – Gökler kapı kapı açılır (her tarafı kapı haline gelen gökten melâike orduları birden indirme yapar).

20 – Dağlar yürütölür, serab olur gider, her taraf dümdüz olur. [27,88; 101,5; 20,105-107; 18,47]

21 – Cehennem pusuda... her an eline düşecek avlarını gözlemektedir.

22 – Azgınların dönüp dolaşıp varacakları yuvalarıdır.

23 – Devirler boyunca orada kalacaklardır.

24 – Orada ne bir serinlik, ne bir içecek tadarlar.

25 – İçecek olarak sadece kaynar su ile irin bulurlar.

26 – Bu, yaptıklarının tam karşılığıdır.

27 – Çünkü onlar bu hesap gününe inanmıyor ve onu hesaba almıyorlardı.

28 – İşleri güçleri ayetlerimizi yalan saymaktı.

29 – Biz de her şeyi kaydettiğimiz gibi, onların yaptıklarını da tek tek tesbit ettik.

30 – Onun için onlara şöyle diyeceğiz: Yaptığınız kötülüklerin meyvelerini tadın!

Artık Bizden sizin azabınızı artırmaktan başka bir şey beklemeyin.

31 – Ama Allah’ı sayıp fenalıklardan sakınanlar başarı ve mutluluğa ererler.

32-34 – Onlara bahçeler, üzüm bağları, turunc göğüslü genç yaşıt dilberler, dolu dolu kadehler var. [38,52; 56,37]

35 – Orada boş sözler, yalanlar işitmezler.

36 – İşte bu da Rabbinden mükâfat, yeter mi yeter!

Boş söz: İftira, yalan, sövgü, hakaret demektir.

37 – Göklerin, yerin ve bunların arasındaki varlıkların Rabbinden, ORahman’dan bir mükâfattır.

O’nun huzurunda ağzını açacak, söz söyleyecek hiç kimse yoktur. [2,255; 11,105]

38 – O gün rûh ve melekler saf saf sıralanır. Rahman’ın izin verdiklerinin dışında, asla konuşmazlar.

Konuşan da ancak doğru ve uygun söz söyler.

39 – İşte bu, gerçekliği kesin olan gündür. Artık dileyen, Rabbine varan yolu tutar, O’na sığınır.

40 – Biz, gelmesi yaklaşmış bir azabı bildirerek sizi uyarıyoruz. O gün gelecek, ve her şahıs önünde, yalnız yapıp ettiklerini bulup bakacak ve kâfir: “Ah ne olurdu, keşke toprak olaydım!” diyecek. [18,49; 75,13]

79 – NÂZİÂT SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 46 ayettir. Âhret hayatını inkâr edenleri uyarırken, inkârcı Firavun’u dünyadaki muazzam saltanatının kurtaramadığı hatırlatılır. Daha sonra yüce Allah’ın kâinattaki bir kısım önemli icraatı gözler önüne serilerek Onun üstün kudretiyle ölüleri dirilteceği vurgulanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Bütün kuvvetleriyle koşanlar,

2 – Neş'e ve şevkle yürüyenler,

3 – Yüzüp yüzüp gidenler,

4 – Yarışıp geçenler

5 – İşleri düzenleyip yönetenler,

hakkı için ki: kıyamet gerçektir, hepiniz ölümden sonra diriltileceksiniz.

İlk iki ayette geçen *nez'i*, *gark*, *neşt* kelimeleri, farklı mânaları gösteren “müşterek lafızlar” dandır. Çeşitli mânalar muhtemel olduğundan, mealde bir tek mâna ile tercüme etme imkânı yoktur. Bu sebeple, imkân ölçüsünde tefsir sûretiyle anlamaya çalışmak gerekir. Tefsirler bu ihtimalleri nakletmiş, yenilerini eklemiştir. Özet olarak şöyle denilebilir:

1. İlk beş ayetteki gruplar, meleklerdir. Meleklerle de çeşitli işler yönünden uygulanabilir. En meşhuru, can alma işidir. *Naziat* (kâfirlerin ruhlarını şiddetle söküp alan), *naşitat* (yumuşak şekilde can alan), *sabihat* (can alırken nefislerde dalgıç gibi yüzen), *sabikat* (müminlerin ruhlarını cennete, kâfirlerinkini cehenneme götürmek için yarışan), *müdebbirat* (Allah'ın görevlendirdiği işlerde, işleri yöneten melekler olabilir). 2. Bu beş kısım insanların nefisleridir. Burada da iki yorum vardır. a. Bedenlerinden ayrılan erdemli ruhların, ruhlar âlemine dönüşlerindeki çeşitli durumlarını tasvir etmektedir. b. Dünya hayatında, nefisini arındırma yoluna giren ruhların nefis mücadelesi yaparak içlerini dışlarını temizleme, şehevî arzularından sıyrılma, olgunluklara yükselme, sonra kusurlu nefisleri terbiye etme işiyle meşgul olmalarını bildirir. 3. Cihada katılan gaziler veya onların atlarının çeşitli işleri olabilir. 4. Gökteki yıldızların çeşitli hareketleri olabilir.

6 – İşte o kıyamet günü, yeri şiddetle sarsan üfleme

7 – Ardından da onu izleyen ikinci üfleme

8 – O gün kalpler güp güp atacak

9 – Gözler yere eğilecek

10-12 – İnkârcılar alay ederek şöyle diyecekler: “Çürümüş kemik haline geldikten sonra mı biz eski durumumuza getirilecekmişiz! O takdirde bu, bizim için ziyanlı bir dönüş olur!”

13-14 – Fakat olay zor değil, bir tek emirden ibarettir. Bir anda mahşerde toplanıverirler. [17,52; 54,50; 16,77]

15 – Mûsa'nın hadisesinden haberin olmuştu değil mi?

16 – Hani Rabbi ona kutlu Tuvâ vâdisinde şöyle seslenmişti:

Tuva: Ya bir vâdinin özel ismi veya “Gecenin ilerleyen vakti” manâsındır.

17-18 – “Firavuna git, zira o iyice azdı

Ona de ki: kendini arındırmaya gönlün var mı?

19 – “İster misin Seni Rabbine kavuşturan yola vurayım.

Böylece Sen de O’na saygı duyayın?” [7,104-105; 26,16-17; 26,23-28]

Hz. Mûsa (a.s.) yalnız İsrailoğullarını kurtarmak için değil, Firavunu ve onun ülkesinde yaşayanları uyarmak için elçi gönderilmişti. Fakat bunlar onu dinlemedikleri takdirde, kavmini Mısırdan çıkarmak görevi vardı.

20 – Ona en büyük mûcizeyi gösterdi.

21 – Fakat o buna “yalan” dedi ve isyan etti.

22 – Sonra sırtını dönüp Mûsâ’ya karşı bir çalışma içine girdi.

23-24 – Adamlarını topladı ve onlara: “Sizin en yüce rabbiniz benim!” dedi. [26,29; 7,127]

25 – Allah onu dünyada da, âhirette de azaba çarptırdı.

26 – Bu da Rabbini sayacak kimselere bir ibret oldu.

27 – Siz ey haşri inkâr edenler: Düşünün, sizi yeniden yaratmak mı zor, yoksa gök âlemini mi?

İşte bakın: Allah onu nasıl da sağlam bina etti. [40,57; 36,81]

28 – Allah onu direksiz yükseltti ve kusursuz işleyen bir sisteme bağladı.

29 – Gecesini karanlık, gündüzünü parlak şekilde açığa çıkardı.

30 – Sonra da yeri döşeyip yerleşmeye hazırladı.

31 – Oradan sularını, otlaklarını çıkardı.

32 – Dağlarını oturttu.

33 – Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yaşamı için yaptı.

34 – Fakat her şeyi bastıran o felaket geldiği zaman.

35 – İnsan neyin peşinde koştuğunu anlar ama, artık iş işten geçer!

36 – Cehennem her görene, apaçık görünür.

37 – Artık kim azdıysa,

38 – Âhireti unutup dünya zevkini tercih ettiyse,

39 – Onun varacağı yer, olsa olsa cehennemdir!

40 – Ama kim Rabbinin divanında durmaktan korkarsa,

ve nefsinin heva ve hevese uymaktan dizginlerse,

41 – Onun varacağı yer de olsa olsa cennettir!

42 – Sana kıyamet saatini sorarlar: “Demir atması ne zaman?” diye.

43 – Sen nerede, onun vaktini bildirmek nerede? [7,187]

44 – Onun sonu Rabbine varır, kesin bilgisi O’na aittir.

45 – Sana düşen sadece: ondan korkanı uyarmaktır.

46 – Onu gördükleri gün, öyle gelir ki onlara:

Yalnız bir akşam veya bir sabah faslı durdular dünyada!

Bu ayetin anlamı: “Peygamber sadece kıyametten korkanı uyarsın” demek değildir. Maksat şudur: “Senin tebliğine kulak verip ondan yararlanacak olanlar ancak kıyametten korkanlardır.”

80 – ABESE SÛRESİ

Mekke’de nâzil olan bu sûre 42 ayettir. Adını ilk ayetinde geçen kelimededen almıştır. Sûrenin baş tarafı, Allah’ın dininin tebliğinde bütün insanların eşit konumda olduğunu ve tebliğin bazı prensiplerini vurgular. İkinci kısmı ise Allah Teâlanın üstün kudret ve hikmetinin bazı eserleri üzerinde insanları düşünmeye dâvet eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-2 – Yanına görmeyen (âma) biri geldi diye yüzünü ekşitti ve sırtını döndü.

Hz. Aişe’den (r.a) şöyle dediği nakledilmiştir: “Abese diye başlayan ayetler, âma olan İbn Ümmi Mektum hakkında indi. O Resûlullah’a (a.s.m) gelip: “Beni irşad et” deyip duruyordu. Hz. Peygamberin yanında ise müşriklerin ileri gelenlerinden birisi vardı. O böyle derken Resulullah âmadan yüzünü çevirip diğerine döndü ve:

“Ne dersin, sana söylediğim sözlerde, sence mahzurlu bir taraf var mı? deyince o da: “Hayır, (böyle bir şey yok)” dedi. İşte bu sûre, bu vesile ile indirildi.”

Bu rivayeti kitabına alan Tirmizî, senedi yönünden bu hadisin “garîb” olduğunu söyler. Ayrıca Hz.Âişe’den olmaksızın başka bir rivayete de yer verir. Kütüb-i Sitte’den Tirmizî dışında bu rivayeti nakleden muhaddis yoktur. Fakat müfessirler, bu rivayete dayanarak, bu âyetlerin nüzul sebebinin, bu hadise olduğunu yazarlar. Abese sûresinin baş tarafındaki âyetler başka türlü tefsire de müsaittir. Fakat nüzul sebebi bu hadise olsa ve âyetler buna göre tefsir edilse dahi, burada Hz. Peygamber (a.s.)’a itab edildiğini söylemek doğru olmaz. Zira Hz. Peygamber görevi olan tebliğ işini yapmaktadır. Gelen kişi, sözün arasına girmekle âdaba aykırı davranmıştır. Peygamberimizin işine müdahale ederek, görgü kuralına aykırılığın ötesinde ma’siyet bile işlediği söylenebilir. Hz. Peygamber, onu azarlamamış, sadece cansıkıcı bir iş yaptığını yüz ifadesiyle belirtip onu eğitmiştir. Bu eğitme de onun hem hakkı, hem görevi idi. Dolayısıyla burada itap için hiçbir sebep yoktur.

3-4 – Ne bilirsin, belki de alacağı öğütle arınacaktı. Yahut nasihatı dinleyip ondan yararlanacaktı.

5-6 – Ama irşada ihtiyaç duymayana ise, ona dönüp itibar ediyorsun.

7 – Halbuki kendisi arınmak istemiyorsa onun arınmamasından sana ne!

8-10 – Fakat Allaha saygı duyarak sana şevkle koşa koşa gelenle sen ilgilenmiyorsun.

11 – Hayır! Öyle yapma. Çünkü o ayetler öğüttür, uyarıdır.

12 – Artık isteyen ders alır.

Bu ayetler, insanları hakka dâvet edenlerle ilgili önemli irşadlar ihtiva etmektedir. Maksat, kim olursa olsun faydalanmasını sağlamaktır. İştihakla gelene değer verip anlatmalı. Fakat usulüne uygun hikmet ve güzel öğütle yapılan dâvetlere rağmen kaskatı durup hidâyetten ısrarla uzak duranların peşinde koşmaya gerek yoktur.

13-16 – O ayetler şerefli yüce ve tertemiz sahifelerde, iyilik timsali çok değerli kâtiplerin elleriyle yazılıdır.

17 – Kahrolası kâfir insan, ne nankördür O!

18-22 – Yaratan onu neden yarattı?

Bir meni damlasından yarattı.

Yarattı ve güzel bir biçim verdi.

Sonra da hayat yolunu kolaylaştırdı.

En sonunda da onu öldürür ve kabre koyar.

Daha sonra da, istediği zaman onu diriltir.

23 – Hayır! İnsan, Allah'ın buyruğunu lâyıkiyle yerine getirmedir.

24-31 – Hele, insan, yiyeceklerinin kaynağına bir baksın: Biz yağmuru gökten şırl şırl döktük.

Sonra nebat bitsin diye, toprağı iyice sürdük,

Orada hububatlar, taneler, üzümler ve yoncalar, zeytinler ve hurmalar, ağaçları gür ve sık bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik.

32 – Bütün bunları sizin ve davarlarınızın faydalanması için yaptık.

33 – Ama vakti gelip de o kulakları patlatan kıyamet gürültüsü geldiği zaman

34-36 – İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden ve babasından, eşinden ve evlatlarından bile kaçır.

37 – O gün onlardan her birinin başından aşkın derdi ve tasası vardır.

38 – Yüzler vardır o gün pırıl pırıldır.

39 – Güleçtir, sevinç doludur.

40 – Yüzler de vardır toza toprağa bulanmış,

41 – Üstünü karanlık kaplamıştır.

42 – İşte bunlar kâfir, günaha dadanan, haktan sapan kimselerdir.

81 – TEKVİR SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 29 ayettir. İlk ayette geçen *kuvviret* kelimesinin masdar şekli, Sûreye isim olmuştur. Yuvarlak bir cismi dürmek, devirmek, yuvarlamak, herhangi bir şeyi yuvarlak bir cisme sarmak, dolamak veya ışığı giderip köreltmek anlamlarına gelir. Sûrenin esas hedefi insanların ölümden sonra dirilip dünyada işlediklerinin hesabını vereceklerini bildirmektir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman;
- 2 – Yıldızlar yerlerinden düşüp dağıldığı zaman,
- 3 – Dağlar yürütüldüğü zaman,
- 4 – Doğurmak üzere olan develer, kıyılmaz mallar terk edildiği zaman,
- 5 – Vahşi hayvanlar diriltilip toplandığı zaman,

Vahşi hayvanların bir araya gelmeleri, ya genel bir âfetin her tarafı sarması sebebiyle âdetâ bir şoka mâruz kalmaları veya kısas yapılmak, birbirlerinden hakları alınıp verilmesi için diriltilip toplanmaları tarzında tefsir edilir.

- 6 – Denizler ateşlenip kaynatıldığı zaman,

Tescîr: ateşlemek, ateşi tutuşturmak anlamındadır. Allah suyu, yanıcı hidrojen ile yakıcı oksijen gazlarının birleşmesinden meydana getirmiştir. Böylece iki ateşli maddeden, ateşi söndüren su hasıl olmuştur. Bu terkip ayrışınca hidrojen hemen alev alır, oksijen de yanmayı hızlandırır.

- 7 – Nefisler eşleştirildiği, ruhlar bedenlere girdiği zaman,
- 8 – Diri diri gömülen kız çocuğuna,
- 9 – Hangi suçtan ötürü öldürüldüğü sorulduğu zaman...
- 10 – Hesap defterleri açıldığı zaman...
- 11 – Gök cisimleri yerlerinden kaydırıldığı zaman,
- 12 – Cehennem alev alev kızıştırıldığı zaman...
- 13 – Cennet yaklaştırıldığı zaman...

14 – İşte o zaman... Her insan hazırladığını, ortaya ne koyduğunu anlayacaktır. [3,30; 75,13]

- 15 – Bakın: Gündüzün sinip gizlenen yıldızlara,
- 16 – Dolaşıp dolaşıp yuvalarına, yörüngelerine giren gezegenlere,
- 17 – Geçmeye başladığı dem geceye,
- 18 – Nefes almaya başladığı dem sabaha kasem ederim ki:

- 19 – Kur’ân, değerli bir elçinin, Cebrail’in getirip okuduğu sözdür!
- 20 – O elçi ki çok kuvvetlidir. Yüce arş sahibi Allah’ın nezdinde pek itibarlıdır. [53,5-10]
- 21 – Göklerde ona itaat edilir, vahiyler ona emanet edilir.
- 22 – Şunu da bilin ki, içinizden biri olan bu arkadaşınız deli değildir.
- 23 – O, vahyi getiren elçi Cebrail’i, apaçık ufukta görmüştü. [53,13-16]
- 24 – O, vahiy hususunda cimri davranan, vahyi sizden esirgeyen bir zat değildir.
- Vahiy hakkında her türlü töhmetten de uzaktır.
- 25 – Bu söz, hele hele, kovulmuş şeytanın sözü hiç değildir! [26,210-212]
- 26 – Siz nereye gidiyorsunuz öyle, neden bahsediyorsunuz?
- 27-28 – Bu, olsa olsa bütün âlemlere bir öğüttür, bir uyarıdır! İstikamet sahibi olmak isteyenler onu dinlerler.
- 29 – Ama bu iş sizin istemenizle değil, ancak Rabbülâlemin olan Allah’ın dilemesiyle tamam olur. [74,56; 76,30]

82 – İNFİTÂR SÛRESİ

Mekke’de nâzil olup 19 ayettir. Birinci ayetinde geçen *infatarat* fiilinin masdarı, sûrenin ismi olmuştur. “Göklerin yarılıp parçalanması” anlamına gelir. Bu sûrenin de gayesi, bir önceki sûre gibi âhirette dünyadaki işlerin karşılığının görüleceğini kesin bir tarzda bildirmektir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Gök yarıldığı zaman...
- 2 – Yıldızlar parçalanıp etrafa saçıldığı zaman...
- 3 – Denizler birbirine katılıp tek deniz haline geldiği zaman...
- 4 – Kabirlerin içi dışına çıkarıldığı zaman...
- 5 – İşte o zaman... Her kişi ne yapıp ne yapmadığını iyice anlayacaktır.
- 6 – Ey insan, nedir seni o kerim Rabbin hakkında aldatan?
- 7 – O değil mi seni yaratan, bütün vücud sistemini düzenleyen ve sana dengeli bir hilkat veren,
- 8 – Ve seni dilediği bir surette terkib eden?
- 9 – Hayır, yanlış yapıyorsunuz! Siz tutup dini, dirilip hesap vermeyi yalan sayıyorsunuz.
- 10 – Halbuki yanınızdan ayrılmayan muhafızlar var.

11 – O muhafızlar değerli, şerefli kâtiplerdir.

Kiramen kâtibin (şerefli kâtipler) insanın yaptığı her şeyi kayd eden meleklerdir. Kerim olmaları: Kin ve nefret gütmeme, tam bir tarafsızlıkla hareket etme, rüşvet gibi ahlâk zaaflarından uzak olma, gözlerinden kaçan hiçbir iş bulunmama gibi özellikleri ifade eder.

12 – Yaptığınız her şeyi bilip yazarlar. [18,49]

13 – İyi ve hayırlı insanlar naîm cennetinde, nimetler içindedirler.

14 – Yoldan sapan kâfirler ise ateştedirler.

15 – Onlar yalan söyledikleri hesap günü oraya girerler.

16 – Hem oradan hiç ayrılmazlar.

17 – O din gününün, o hesap gününün ne olduğunu sen bilir misin?

18 – Evet, bir daha söylüyorum: Din gününün ne olduğunu sen bilir misin?

19 – O, kimsenin kimseye hiç fayda veremeyeceği bir gün!

O gün, bütün hüküm ve yetki yalnız Allah'ın! [1,4; 100,10]

83 – MUTAFFİFİN SÛRESİ

Mekke döneminin sonunda nâzil olan bir sûre olup 36 ayettir. Adını ilk ayetinden almıştır. İşlerini dürüst yapmayan, ölçüsüne tartısına hile karıştıranların istikbaldeki kötü âkıbetlerini, dürüst insanların ise önem ve kıymetlerini ve kendilerine verilecek mükâfatları bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Vay haline eksik ölçüp tartanların!

2 – Onlar ki satın alırken haklarını tam olarak alırlar.

3 – Fakat kendileri başkalarına satar, ölçüp tartarken eksik yapar, hîle karıştırırlar.[17,35; 6,152; 55,9]

4–6 – Sahi onlar, o en mühim günde, yani bütün insanların Rabbülâlemin'in divanında duracakları günde, diriltiip toplanacaklarını düşünmezler mi?

7 – Hayır! Hileye sapmayın, âhireti inkâr etmeyin! Doğrusu, yoldan sapan kâfirlerin hesap defterleri *Siccîn*'dedir.

8 – *Siccîn* nedir bilir misin?

9 – *Siccîn* kâfirlerin yaptıkları işlerin kaydedildiği bir defterdir.

10 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

11 – Hesap vermeyi yalan sayanların vay hallerine!

12 – Buna “yalan” diyenler, ancak zalimler, azgınlar, günaha dadananlardır.

13 – Kendilerine ayetlerimiz okunduğunda: “Bunlar, eski devirde yaşamış insanların masalları!” diyenlerdir. [16,24; 25,5]

14 – Hayır! Gerçek öyle değil! Asıl onlardır ki yapmaya alıştıkları kötü işler, gitgide kalplerini paslandırdı da, onun için âhireti inkâr ederler.

Bu ayeti açıklama sadedinde Peygamber Efendimiz (a.s.m) şöyle buyurmuştur: “Kul bir günah işlediği vakit, kalbinde siyah bir nokta oluşur. Eğer tövbe edip vazgeçer, af dilerse kalbi yine parlar. Ama döner tekrar yaparsa o leke büyür, nihayet bütün kalbini kaplar. İşte Kur’ân’da Yüce Allah’ın “Yapmaya alıştıkları kötü işler, git gide kalplerini paslandırdı” ayetinde bildirdiği pas budur.”

15 – Hayır! Hayır! Bu, cezasız kalmayacak. Onlar, o gün Rab’lerini görmekten mahrum kalacaklardır.

16 – Peşinden de elbette cehenneme gireceklerdir.

17 – Sonra kendilerine: “İşte size yalan saydığınız cehennem!” denilir.

18 – Fakat hayırlı insanların hesap defterleri “*illiyûn*”dadır.

19 – “*İlliyûn*” bilir misin nedir?

20 – *İlliyûn*: müminlerin yaptıkları işlerin kaydedildiği defterdir.

21 – Allah’a yakın olanlar ona şahit olurlar.

22 – İşte o hayırlı insanlar, naîm cennetlerindedirler.

23 – Koltukları üzerinde neşe ile etrafa bakınırlar.

24 – Sen onlara bakınca yüzlerinde, cennet nimetlerinden yararlanmanın sevincini okursun.

25 – Kendilerine ağzı mühürlü saf şarap şişelerinden şarap ikram edilir.

26 – Hitamı misktir, içildiğinde sonu mis gibi kokar. İşte yarışacaklarsa insanlar,

bu cennet devletine konmak için yarışsınlar!

27 – O şaraba *Tesnim* içkisi de karıştırılır.

28 – *Tesnim* de, Allah’a yakın olanların içecekleri bir kaynaktır.

29 – Cürümlere, suçlara batanlar dünyada iken, müminlerle alay edip onlara gülerlerdi.

30 – Yanlarından geçerken kaş göz hareketleriyle onları küçümserlerdi.

31 – Ailelerine döndüklerinde yaptıkları bu işlerle övünüp eğlenirlerdi.

32 – Onları gördükleri zaman: “Şunlar kaçık insanlar, anormal tipler!” derlerdi.

33 – Hoş bunları müminlere gözcü tayin eden de yoktu ya! (Fuzulî bir tarzda, kendi kendilerinde öyle bir yetki görürlerdi).

34 – İşte bu gün de, müminler

kâfirlerin üstüne gülerler.

35-36 – Koltuklarına kurulurlar “Kâfirler yaptıklarının cezasını buldular mı?” diye bakınırlar.

84 – İNŞİKÂK SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 25 ayettir. Sûre, adını ilk ayetinde geçen fiilin masdarından almıştır. İnşikak; “Göğün yarılıp parçalanması” anlamında kullanılmaktadır. Sûreden maksat, Allah’ın üstün kudretini hatırlatıp insanları uyarmak, kâinatı yoktan yaratan kudretin haşri gerçekleştirmesinin pek kolay olduğunu vurgulamaktır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Gök yarıldığı zaman...

2 – Ve hep yapageldiği gibi, Rabbinin buyruğunu dinlediği zaman...

3 – Yer yayılıp dümdüz edildiği, [20,106-107]

4 – İçindekileri dışarı atıp boşaldığı,

5 – Ve hep yapageldiği gibi, Rabbinin buyruğunu dinlediği zaman...

Seyredin siz: neler olacak o zaman!

Kıyamet günü ilk insandan sonuncusuna kadar bütün insanlar dirilecektir. Bütün yeryüzü dümdüz edilmek sûretiyle, ancak bu şekilde, bütün insanlar tıkabasa yere sığacaklardır. Rivayete göre, her insan ancak ayağını basacak kadar bir yer bulabilecektir.

6 – Ey insan! Sen, tâ Rabbine kavuşuncaya kadar didinip duracaksın.

7-9 – Hesap defteri sağ eline verilen kimsenin hesabı kolayca görülür.

Ve ailesine sevinç içinde döner.

Müminlerin iyilikleri kötülüklerinden ağır basarsa, kötülükleri affedilecek, bundan dolayı hesaba çekilmeyecekler [46,16]. Ama kâfirlerin hesabı çok zor olacaktır. Hz. Aişe (r.a) bir defasında namazın sonunda Efendimiz (a.s.)’ın “kolay hesap” istediğini duyunca, selam vermesini müteakip mânasını sormuştu. Şöyle buyurdular: “Kolay hesap: kulun hesabının hemen görülmesi ve affedilmesidir. Âişe! Her kime hesap sorulursa o helâk oldu demektir.”

10 – Hesap defteri arkasından sol eline verilen kimse ise,

11 – Yok olmayı ister.

12 – Alevli ateşe girer.

13 – O dünyada iken ailesi içinde keyifli, şımarık idi.

14 – Hiçbir sûrette Rabbine dönmeyeceğini sanırdı.

15 – Hayır! O Rabbine dönecek! Zira kendisini yaratmış olan Rabbi onu başıboş bırakmamıştı, devamlı sûrette onun yaptıklarını görüyor, tek tek kontrol ediyordu. Bu kontrolün de elbette böyle bir neticesi olacaktı.

16 – Demek, gerçek onun sandığı gibi değildir. Şafak hakkı için,

17 – Gece ve gecenin barındırdığı, ihtiva ettiği şeyler hakkı için,

18 – Dolunay halini alan ay hakkı için:

19 – Siz halden hale geçeceksiniz.

20 – Öyleyse onlara ne oluyor ki iman etmiyorlar?

21 – Kendilerine Kur’ân okunduğunda derin bir saygı ile eğilmiyorlar?

Hz. Peygamber (a.s.) namazda bu ayeti okuduğunda secde etmiştir. Bu sabit olduğundan, bu ayet tilavet secdesi gerektiren ayetlerden sayılmıştır.

22 – Bilakis, o kâfirler dini yalan saymaya devam ediyorlar.

23 – Allah, onların kalplerinde ne sakladıklarını pek iyi bilir!

24 – Sen de onlara gayet acı bir azap müjdele!

25 – Fakat iman edip makbul ve güzel işler yapanlara ise, hiç kesintiye uğramayan, bitip tükenmeyen mükâfat vardır.

85 – BÜRÛC SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 22 ayettir. İlk ayetinde Allah Teâla burçlar ve sistemlerle dolu gökyüzüne dikkat çekmektedir. Bürûc: “burçlar” anlamına gelir. Bu sûre, müşriklerin işkence ve baskılarına karşı müminleri sabra teşvik etmekte, onların maneviyatlarını kuvvetlendirmekte, daha önce Allah’ın elçilerine karşı koyan nice saltanatların devrildiği gibi, Kur’ân’ın dâveti karşısında da muhaliflerin tutunamayacaklarına işaret etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Burçlarla süslü göğe,

2 – Geleceği vâd olunan kıyamet gününe,

3 – Şahid ile meşhûda kasem ederim ki:

(Kur’ân’ı inkâr eden kâfirler mel’undurlar).

4-5 – Tıpkı kahrolası Ashab-ı uhdu’ un,

o tutuşturulmuş ateşle dolu hendeği hazırlayanların mel’un oldukları gibi...

Ashab-ı uhdu hakkında tefsirlerde dört kadar hadise zikredilir. Bunlar arasında en meşhuru, Yemen hükümlüğünü ele geçiren Zû Nuvas hakkında olmasıdır. Dördüncü asırda Yemen’e hakim olan bu kral Yahudi dinini benimseyip

Hıristiyan olan Necran ahalisini de Yahudiliği kabule zorlar. Halk direnince, bir çok insanı ateş dolu hendeklere attırır. Böylece öldürülenlerin 20.000 kadar olduğu söylenir. Yahudi hakimiyeti 340-378 yılları arasında yer almaktadır.

6-7 – Hani onlar ateşin başında oturur, müminlere yaptıklarını acımasızca seyrederdilerdi.

8-9 – Onların müminlere bu işkenceyi yapmalarının tek sebebi, müminlerin göklerin ve yerin tek hâkimi, azîz ve hamîd (mutlak galip ve bütün övgülere lâyık) olan Allah’a iman etmeleri idi. Allah her şeye şahittir.

10 – Mümin erkeklere ve mümin kadınlara işkence edip de, sonra tövbe etmeyenler var ya, İşte onlara cehennem azabı var, yangın azabı var.

11 – İman edip makbul ve güzel işler yapanlara ise, içinden ırmaklar akan cennetler var.

İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur!

12 – Senin Rabbinin darbesi çok müthiştir.

13 – O ilkin yaratır, sonra öldürüp tekrar diriltir.

14 – O gafurdur (mağfireti boldur), vedûddur (kullarını sever, onlar tarafından da sevilir).

15 – O arş sahibidir, şanı pek yücedir.

16 – Dilediği her şeyi yapar.

17-18 – Nitekim o orduların, Firavun ve Semûd milletlerinin başlarına gelenleri mutlaka öğrenmişindir.

19 – Fakat kâfirler yine de dini yalan saymaya devam ediyorlar.

20 – Ama ne yaparlarsa yapsınlar,

Allah’ın hükmünden kaçamazlar!

Zira Allah, ilmi ve kudretiyle onları, arkalarından kuşatır.

21-22 – Hayır, hayır! Kur’ân onların iddia ettikleri gibi beşer sözü değildir. O, Levh-i Mahfuzda olan pek şerefli bir Kur’ân’dır.

86 – TÂRIK SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuştur. 17 ayettir. Sûrenin esas konusu, ölümden sonraki diriliştir. Sûre, adını ilk ayette geçen “Târik” kelimesinden almıştır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Göğe ve “Tarık’a” kase ederim.

2 – Tarık, bilir misin nedir?

3 – O pırıl pırıl parlayan bir yıldızdır.

4 – Hiçbir kimse yoktur ki yanında bekçi bir melek bulunmasın. [13,11]

5 – Öyleyse insan neden yaratıldığını bir düşünsün!

6-7 – O, bel ile göğüs nahiyesinden çıkan, atılan bir sudan yaratıldı.

Ayet metninde *sulb* ve *teraib* arasındaki nahiyeden çıkan bir sıvıdan sözedilir. Normalde *sulb*: belkemiği, *teraib*: ise kaburga kemiğidir. Erkek ile kadının üreme hücreleri bu bölgede yer aldığı için böyle ifade buyurulmuştur. Yoksa maksat, bu sıvının tamtamına nereden çıktığını bildirmek değildir.

8 – Onu ilkin yaratan Allah, elbette onu diriltmeye kadirdir.

Allah insanın yaratılışını gözle görülmesi mümkün olmayacak kadar küçük bir hücreden başlatmaktadır. Bu safhadan, ana karnında hilkati tamamlanıp dünyaya gelmesine, bebeklik, çocukluk, gençlik safhalarını tamamlayıp olgunluk safhasına varıncaya kadar, binlerce tehlikelere karşı onu koruyup kollaması, onu ölümden sonra dirilteceğinin en kuvvetli delilidir. Aksi halde, Yaraticının varlığını inkâr etmek gerekir ki bu da imkânsızdır. İnkârcıların “Kitaplar, yazan ve basan kimseler olmaksızın kendi kendilerine meydana gelmektedir veya dünyadaki bütün şehirler kendi kendilerine meydana gelmişlerdir” gibi hürâfeleri öne sürmeleri gerekir. Bu deliliği de kabul edecek insan kolay kolay bulunamaz.

9 – Gün gelir, bütün gizli haller ortaya dökülür.

10 – O gün insanın ne bir kudreti, ne de bir yardımcısı kalır.

11-12 – Yağmur dolu göğe, bitkilerin çıkması için yarılan yere yemin olsun ki:

13 – Bu söz, bu Kur’ân kesin bir sözdür,
hakla batılı ayırt eden bir sözdür.

14 – O bir şaka değildir.

15 – O kâfirler, vargüçleriyle hile kurarlar.

16 – Ben de kurarım, (yani hilelerini boşa çıkarırım).

17 – Öyleyse o kâfirlere biraz mühlet ver! [31,24]

Onları biraz kendi hallerine bırak, yakında sana olan desteğimiz gelecektir.

87 – Â'LÂ SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup, 19 ayettir. Sûre adını, birinci ayette Allah Teâla’nın sıfatı olarak geçen ve “Pek Yüce” anlamına gelen *Â’lâ* kelimesinden almıştır. Bu sûrede Allah’ın kudreti ve birliği, Hz. Peygambere gelen vahiy ve bir de bazı güzel öğütler yer almaktadır.

Bismillahirrahmanirrahim.

1 – Tenzih et Rabbinin yüce adını!

2-3 – O seni yaratıp, mükemmel yaratılış vereni.

O her canlıyı bir ölçüye göre yapıp hayatının devamını,
sağlayacak yolları göstereni,

4-5 – O, yeşillikleri çıkarıp sonra da onu kara kuru bir çöpe çevireni.

6-7 – Bundan böyle sana Kur’ân okutacağız da sen unutmayacaksın. Ancak Allah’ın dilediği müstesna. Çünkü O, size göre açık ve net olanı da, gizli olanı da pek iyi bilir.

8 – Seni en kolay olana muvaffak edeceğiz.

9 – O halde öğütün fayda vereceği ümidiyle sen nasihat et.

10 – Allah’a saygı duyacak olan, nasihatı düşünüp ders alır.

11 – Ama pek bedbaht olan ise ondan kaçınır.

12 – Böyle olanlar âhirette, en büyük ateşe girer.

13 – Orada artık ne ölür, ne de rahat yüzü görür.

14-15 – Kendisini kötülüklerden arındıran,
Rabbinin adını anıp namaz kılan, felaha erer.

16 – Fakat bilakis siz dünya hayatını ve zevklerini tercih ediyorsunuz.

17 – Halbuki âhîret mutluluğu daha üstün, daha hayırlı, hem de ebedîdir.

18-19 – Bu, elbette önceki sahifelerde, İbrâhim ile Mûsâ’ya verilen sahifelerde de bildirilmiştir. [53,36-37]

88 – GÂŞİYE SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 26 ayettir. Bu sûre adını ilk ayetinde geçen kelimeden almıştır. *Gâşiye*: “Kaplayan, saran” demek olup korkusuyla bütün insanları sarıp kapladığı için, kıyametin sıfatlarından biri olmuştur. Kıyamet günü kâfirlerin karşılaşacakları meşakkatlerle müminlerin tadacakları mutluluktan sonra Allah’ın kâinatta tezahür eden üstün kudret ve hikmetinin bazı delilleri üzerinde tefekküre dâvet eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – *Gâşiye*’nin,

dehşeti her tarafı saracak olan o felâketin mahiyeti hakkında elbet sen de bilgi sahibi oldun.

2 – Yüzler vardır o gün yere eğilmiştir, zelildir.

Yüzden maksat, insanın kendisidir. İnsanın yüzü, bütün varlığını yansıtan bir temsilcisi durumunda olduğundan Kur'ân-ı Kerîm'in birçok ayetinde *vech*, yani *yüz*, mecazen "zat" anlamında kullanılmıştır.

- 3 – Yorgundur, bitkin mi bitkindir!
- 4 – Kızgın ateşe girerler.
- 5 – Susayınca kaynar su kaynayan bir çeşmeden içerler.
- 6 – Yiyecekleri sadece bir dikenden ibarettir.
- 7 – Bu diken ne besleyicidir, ne de açlığı giderir.
- 8 – Ama yüzler vardır, o gün mutludur,
- 9 – Emeklerinin neticesini almadan ötürü gayet memnundur.
- 10 – Pek üstün ve pek muteber bir cennettir.
- 11 – Orada hiç boş söz işitmezler. [19,62; 52,23; 56,25-26]
- 12 – Orada akan berrak pınarlar...
- 13 – Orada üstün, kıymetli tahtlar...
- 14 – Hazırlanmış kadehler...
- 15 – Dizilmiş koltuklar, yastıklar...
- 16 – Yayılmış halılar ve döşemeler...
- 17 – O kâfirler bakıp düşünmezler mi: (Mesela) deve nasıl yaratılmış?
- 18 – Gök nasıl kurulup uçsuz bucaksız yükseltilmiş? [50,6; 67,3-4]
- 19 – Dağlar nasıl da yeri tutup, dengeleyen direkler halinde dikilmiş.
- 20 – Yeryüzü nasıl yayılıp hayata elverişli kılınmış?
- 21 – İşte böyle... Sen insanları irşada devam et. Zaten senin görevin sadece irşad edip düşündürmektir.
- 22 – Yoksa sen kimseyi zorlayacak değilsin.
- 23 – Lâkin kim ki imana sırtını döner ve inkâr eder,
- 24 – Allah da onu en büyük cezaya çarptırır.
- 25 – Elbette onların dönüşü Bize olacaktır.
- 26 – Elbette hesaplarını görmek de Bizim işimiz olacaktır.

89 – FECR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 30 ayettir. Bu sûre adını, birinci ayetinde geçen ve "Sabah aydınlığı" mânasına gelen *Fecr* kelimesinden almıştır. Allah Teâlânın elçilerini yalancı sayan bazı toplulukların fecî âkıbetleri, Allah'ın kullarını imtihan

etmesindeki hikmet ve neticede, âhirette müminlerle kâfirlerin karşılaşacakları durumlar bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Fecre,

2 – O on geceye,

On gece: Zilhicce ayının ilk on gecesi diye tefsir edilir.

3 – Çifte ve teke,

Çift ve tek birçok kavram hakkında geçerlidir. Gök-yer, gece-gündüz, deniz-kara. Yahut tek ve çift rekatlı namazlar. Yahut zilhiccenin onuncu günü olan kurban bayramının ilk günü çift, dokuzuncu arefe günü ise tek'dir gibi tefsirler yapılmıştır.

4 – Akıp giden geceye yemin olsun ki:

Kıyamet gelecektir.

5 – Nasıl, bunlarda akli olan için yemin değeri vardır değil mi?

6-10 – Beldeler içinde benzeri yaratılmamış ve yüksek binalarla dolu İrem şehrinde oturan Âd halkına. [69,6-10; 7,71-72; 41,15; 53,50]

Vâdideki kayaları oyup yontarak sağlam evler yapan Semud halkına [7,73-79; 11,61-68; 26,141-158]

Çadırılı ordugâhlar, piramitler sahibi Firavun'a, [7,103-141; 11,96-99; 43,46-56]

Rabbinin ne yaptığını görmedin mi?

İrem'den maksat Âd halkıdır [53,50]. Bu azapla helâk olanlar *Âd-ı ûlâ*: ilk Âd olup, bu azaptan kurtulup geriye kalanlara *Âd-ı Uhrâ*: “sonuncu Âd” denir. Hz. Nûh'un oğlu Sam'ın İrem adlı oğluna mensup olduklarından bu ad verilmiştir.

Zi'l-evtad: Mecazen Firavun'un büyük ordular sahibi olduğuna veya kazıklar dikerek insanlara işkence uygulatmasına veya Mısır piramitlerine işaret olabilir.

11 – Bütün bunlar, buldukları ülkelerde azdıkça azdılar.

12 – Oralarda fesat ve bozgun çıkarıp, nizamı altüst ettiler.

13 – Bu yüzden senin Rabbin de onların üstüne azap kamçıları yağdırdı.

14 – Çünkü Rabbin hep gözetlemededir.

15 – Rabbi, insanı denemek için ikram ve değer verip, nimetlere garkedince o: “Rabbim bana değer verdi” der.

16 – Ama yine denemek için nasibini daraltınca O: “Rabbim beni zelil, perişan etti” der.

17 – Hayır! Siz Allah’tan hep ikramı devam ettirmesini istersiniz ama, yetime değer vermezsiniz!

18 – Muhtaçları doyurmaya teşvik etmezsiniz.

19 – Mirasları helâl haram demeden ne gelse yersiniz.

İslâmdan önce araplar kadınlar ve çocukları mirastan mahrum bırakırlardı. Bunların dışında kalanların miraslarını ise kim baskın çıkarsa o ele geçirirdi.

20 – Mal mülk sevgisi ise bütün benliğinizi kaplamış!

21 – Hayır! Bu yaptıklarınız kesinlikle yanlış!

Dünya sarsılıp parça parça döküldüğü zaman,

Bu haksızlıkları yapmanızın sebebi, âhîret hesabını inkâr etmenizdir. Ama, iş öyle değil, siz elbette hesaba çekileceksiniz.

22 – Rabbinin emri gelip melekler de saf saf geldikleri zaman,

23 – Ve cehennemin getirildiği gün...

İnsan işi anlar o gün!

Ama anlamasının ne faydası var o gün!

24 – “Keşke sağlığımda bu hayatım için hazırlık yapsaydım” der.

25 – İşte o gün O’nun ettiği azabı kimse edemez.

26 – O’nun vurduğu bağı kimse vuramaz.

27-30 – Ey gönül huzuruna ermiş ruh!

Sen Rabbinden razı, O senden razı olarak dön Rabbine!

Sen de katıl has kullarımın içine, gir cennetime!

Ayetteki “*Nefs-i mutmainne*” tabiri: Allah’ı tek İlah kabul edip O’nun peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği bütün buyruklara bütün gönlü ile inanan, tam bir teslimiyetle imanının gereğini yapan mümindir. Bu söz, ona, rûhunu teslim edeceği sırada söylenecektir.

90 – BELED SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 20 ayettir. Sûre, adını birinci ayetinden almıştır. Muayyen bir şehir mânasına gelen *el-Beled*’den maksadın Mekke olduğu müfessirler tarafından ifade edilmektedir. Allah Teâlanın insana olan nimetleri, kudretinin eserleri hatırlatılarak insanlar ölümden sonraki dirilişe, birbirlerine şefkat ve yardımlaşmaya dâvet edilirler.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hayır! Gerçek, kâfirlerin dediği gibi değil.

Bu şanlı belde hakkı için,

2 – Senin bu beldeye girişin hakkı için,

Bu belde Mekke'dir. Hz. İbrâhim (a.s.) buraya gelip hanımı Hacer'i bıraktığında burası dağlık, susuz, bitkisiz bir vadi idi. Kâbe'yi bina ettiğinde çevresinde burayı şenlendirecek insanlar yoktu. Ama sonra bütün Arap yarımadasının merkezi oldu. Tam bir anarşinin hüküm sürdüğü bu kıtada, tek emin yer burası oldu.

3 – Hem o değerli baba, hem o değerli evladının hakkı için:

4 – Biz insanı meşakkat, imtihan ve çile ile içli dışlı yarattık. [82,6-7; 95,4-5]

İnsan bu dünyaya eğlenme ve dinlenme için gönderilmemiştir. Ana rahminde nutfe halinden başlayarak dokuz ayda dünyaya gelmesine, uzun çocukluk, gençlik devresinden dünya yükü altında seneler geçirerek ölümüne kadar geçirdiği meşakkatli ömür süreci bu gerçeği ispatlar. Dünyada sıkıntıdan uzak, tam güvenlik içinde âsûde bir ömür, hiç bir insana nasib olmamıştır.

5 – O insan kendi üzerinde kimsenin güç sahibi olmadığını mı sanır?

6 – “Ben yığınla servet tükettim” diye övünüp durur.

7 – Kendisini gören olmadığını mı sanır?

8 – Biz ona görmesi için gözler,

9 – Gönlüne tercüman olacak bir dil ve dudaklar, vermedik mi?

10 – Ona hayır ve şer yollarını göstermedik mi? [76,2-3]

11 – Fakat o sarp yokuşu aşmaya çalışmadı.

Böyle yaparak verilen nimetlerin şükürünü eda etmedi.

12 – Sarp yokuş, bilir misin nedir?

13 – Sarp yokuş: bir köleyi, bir esiri hürriyetine kavuşturmadır.

Gerek mevcut Tevrat, gerek İnciller yabancı köle âzad edilmesinden bahsetmezler. Yahudi kölenin âzadı: (KM, Çıkış 21,2-3; Tesniye 15,12-15) cümlelerinde geçer. Kur'ân-ı Kerîm ise bu konuda bir çok düzenlemeler yapıp çeşitli vesilelerle, çok yaygın biçimde kölelerin hürriyetlerine kavuşmasını sağlamıştır.

14 – Kıtık zamanında yemek yedirmektir.

15 – Yakınlığı olan bir yetimi,

16 – Ya da yeri yatak, (göğü yorgan yapan, barınacak hiçbir yeri olmayan) fakiri doyurmaktır.

17 – Hem sarp yokuş: Gönülden iman edip, birbirlerine sabır ve şefkat dersi vermek, sabır ve şefkat örneği olmaktır.

- 18 – İşte hesap defterleri sağ ellerine verilecek olanlar bunlardır.
19 – Ayetlerimizi inkâr edenlerin hesap defterleri ise, sol ellerine verilecektir.
20 – Onların cezası da, kapıları, üzerlerine sımsıkı kapatılmış ateş deposuna konulmak olacaktır.

91 – ŞEMS SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 15 ayettir. Adını ilk ayetinde geçip “güneş” anlamına gelen “şems” kelimesinden almıştır. Bu sûre, insanın hayra ve şerre kabiliyetli yaratılmış olduğunu bildirip iradesini iyiye kullanmaya teşvik eder, küfür yolunu seçenlerin fecî âkıbetlerine, Semûd halkını misal getirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Güneşe ve onun aydınlığına,
- 2 – Onu izlediği zaman ay’a,
- 3 – Dünyayı açığa çıkaran gündüze,
- 4 – Onu bürüyüp saran geceye,
- 5 – Göğe ve onu bina edene,
- 6 – Yere ve onu yayıp döşeyene,
- 7 – Herbir nefse ve onu düzenleyene, [30,30; 95,4]
- 8-9 – Ona hem kötülüğü, hem de ondan sakınma yolunu ilham edene yemin olsun ki:
nefsini maddî ve manevî kirlerden arındıran felaha erer. [90,10; 76,3]
- 10 – Onu günahlarla örten ise ziyana uğrar.
- 11 – Azgınlığı yüzünden Semûd halkı
Resullerinin bildirdiği gerçekleri yalan saydı.
- 12 – Bir ara onların en azılı olanları öne atıldığında, bu yalanlamaları iyice şiddetlendi.
- 13 – elçileri ise kendilerine: “Mûcizevî olarak verilen Allah’ın devesini ve onun su içme sırasını gözetin, ona dokunmayın” dedi. [7,73; 26,155]
- 14 – Fakat onlar o Peygamberi yalancı sayıp deveyi kestiler.
Allah da böylesi suç ve isyanları sebebiyle azap indirdi, onları yerle bir etti.
- 15 – Bunun sonucundan da asla endişe etmedi.

92 – LEYL SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 21 ayettir. Sûre adını ilk ayetinde geçip “gece” anlamına gelen “*Leyl*” kelimesinden almıştır. İnsanın gayret göstermesi, makbul bir hayat geçirmesi için yapması gereken işler, iyilerin ve kötülerin âhiretteki âkıbetleri anlatılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Karanlığı ile ortalığı bürüdüğü zaman geceye,
- 2 – Açılıp parladığı zaman gündüze,
- 3 – Erkeği de, dişiye de yaratan kudrete yemin olsun ki:
- 4 – Sizin işleriniz çeşit çeşittir.
- 5 – Malını Allah yolunda harcayıp O’na saygı duyarak haramdan sakınan,
- 6 – O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) tasdik eden kimseyi.
- 7 – Biz de en kolay yola muvaffak ederiz.
- 8 – Cimri davranan, bir de kendini güçlü sanıp Allah’tan müstağni gören,
- 9-10 – O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) yalan sayanı ise, en güç yola sardırırız.
- 11 – O aşağıya doğru yuvarlanırken malı kendisine hiç fayda etmez. [6,110]
- 12 – Doğru yolu göstermek elbette Bizim işimizdir.
- 13 – Âhiret gibi dünya da elbette Bize aittir.
- 14 – İşte Ben, sizi alev saçan bir ateşe karşı uyarıyorum.
- 15-16 – O ateş ki dini yalan sayan ve ona sırtını dönenen başkası oraya girmez.
- 17-18 – Ama Allah’a karşı gelmekten çok sakınan ve gönlünü arındırmak için Allah yolunda mal harcayan ise ondan uzak tutulur.
- 19 – O, verdiği kendisine yapılan bir iyiliğin karşılığı olarak vermez. Verdiğinden ötürü hiç kimseden mükâfat da beklemez.
- 20 – Sadece ve sadece yüce Rabbini razı etmek ister.
- 21 – Kendisi de ukbada elbet hoşnut olur.

93 - DUHÂ SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 11 ayettir. Adını ilk ayetinde geçen *duhâ* kelimesinden almıştır. *Duhâ*, güneşin kuşluk vaktindeki parlak hali ile ortalığa verdiği aydınlığa denir. Hz. Peygamber aleyhisselamın şahsîyetinden, Allah’ın ona lütfettiği dünya ve âhiret nimetlerinden bahsedip onun, bunlara olan şükrünü ilan etmesini hatırlatır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Güneşin yükselip en parlak halini aldığı kuşluk vaktine,

2 – Sükûnete erdiği dem geceye yemin olsun ki: [92,1-2; 6,96]

3 – Ey Resulüm! Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da.

Nübüvvetin başlangıç döneminde, çok az da olsa vahyin kesintiye uğramasına işaret edilmektedir.

4 – Elbette senin için her zaman, işin sonu, başından daha hayırlıdır.

Bulduğun her halin sonu, mesela hayatının başlangıcına nazaran peygamberlik dönemi, nübüvvetin başlangıcında vahyin gelişine nazaran muvakkat kesintisi, vahyin kesilişine nazaran tekrar böyle başlayışı hali, böylece bu sûrenin inişinden sonra, zamanla ulaşacağın her halin ardarda sonu, nihayet ölümden sonra âhîret nimeti, kısacası nübüvvetin başlangıcına nazaran sonrası, hayat ve ölümünde, bulunduğun ve bulunacağın her halin önüne nazaran sonu ve bütün dünyaya nazaran âhîret; senin için, öncesinden daima hayırlıdır. Yani sen daimi bir yükseliş kaydedeceksin.

5 – Elbette Rabbin sana ileride öyle ihsan edecek, ta ki sen de O'ndan ve verdiğiinden razı olacaksın.

Peygamber Efendimize vâd edilen bu hoşnutluk hem dünya hem de âhîret yönündendir. Dünyada: İlahî feyizler, öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini bilme, fetihler ile dini yüceltmek, hakkı ve hayrı yaymada başarı, âhîrette ise *şefaati-uzmâ* makamıdır. Bazı zatlara göre, Kur'ân'da en ümit veren ayet budur, zira kendisine ümmet olma şuur ve şerefini taşıyan kimseye şefaatiçi olmadıkça Efendimizin razı olacağı düşünülemez.

6 – Seni yetim bulup barındırmadı mı?

7 – Seni dinin hükümlerinden habersiz bulup seçerek dosdoğru yola koymadı mı?

Hiz. Peygamber (a.s.) hayatında hiçbir zaman akıl ve din yönünden sapık olmamıştır. Puta hiç tapmamış, Allah'ın birliğine küçüklüğünden beri inanmıştır. Ahlâk yönünden hep takdir edilmiştir. Fakat Peygamberliğinden önce sırf akıl ile idrâk edilmesi mümkün olmayan hak dini bilmiyordu. Bu dinin hükümlerinden habersizdi.

8 – Seni muhtaç bulup ihtiyacını gidermedi mi?

9 – Öyle ise, sakın yetimi güçsüz bulup hakkını yeme, sakın onu küçümseyip üzme.

10 – İsteyene de kaba davranma, onu azarlama.

11 – Rabbinin nimetlerini ise durmayıp söyle!

94 – İNŞİRÂH SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 8 ayettir. Bu sûre adını ilk ayetinde geçen bir kelimededen almıştır. Allah Teâlanın, Resulünün kalbini ferahlandırmasını ifade eden bu *neşrah* kelimesi sûrenin esas konusunu teşkil etmektedir. Çok ağır olup, onun belini çatırdatan risalet ve tebliğ meşakkati, Allah’ın ihsanı ile hafiflemiştir. Hz. Peygamber (a.s.)’a tâbi olarak tebliğ ve hakka hizmet vazifesini devam ettiren bütün müslümanlara da bu sûre mühim bir kuvvet kaynağıdır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

Mirac gecesi Efendimiz Kâbe’nin yanında iken melekler tarafından göğsünün yarılıp zemzem suyu ile yıkanarak ilim ve hikmetle doldurulmasına işarettir.

2-3 – Senin belini çatırdatan o ağır yükünü indirmedik mi?

4 – Hem senin şanını yüceltmedik mi?

5 – Demek ki güçlülükle beraber kolaylık vardır.

6 – Evet, güçlülükle beraber kolaylık vardır.

7 – O halde bir işi bitirince, hemen başka işe giriş, onunla uğraş.

8 – Hep Rabbine yönel, O’na yaklaş!

95 – TÎN SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 8 ayettir. Bu sûre, adını ilk ayetinden almıştır. Allah Teâla bu sûrede insan nev’ini bütün yaratıkların en şerefli kıldığını ve insanın âhirette Allah’ın huzurunda dünya hayatında yaptıklarından hesap vereceğini bildirmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – İncir ve zeytine,

2 – Sina dağına,

3 – Bu emin beldeye yemin olsun ki:

İlk üç ayette Hz. Musâ, Hz. İsâ, Hz. Muhammed (aleyhimü’s-selam) gibi ülülazm peygamberlere vahiy gelen kutlu yerlere dikkat çekilmiştir.

4 – Biz insanı en mükemmel sûrette yarattık, [30,30]

5 – Sonra da onu en aşağı derekeye düşürdük.

6 – Ancak iman edip güzel ve makbul işler yapanlar müstesnadır.

Onlara ise hiç eksilmeyen ve tükenmeyen bir mükâfat vardır.

7 – Bütün bunlardan sonra ey insan, senin mahşere ve hesaba inanmana hangi engel kalabilir?

8 – Allah hakimlerin hâkimi değil midir?

Hz. Peygamber (a.s.m.) bu sûrenin sonunda: “Elbette! Bende buna şahitlik edenlerdenim” denilmesini istemiştir. (Ebu Davud, İmam Ahmed).

96 – ALAK SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 19 âyettir. Bu sûre-i celilenin ilk beş âyeti, Kur’ân-ı Kerîm’den ilk nâzil olan kısmı teşkil eder. Sûre adını 2. âyette geçen *el-alak* kelimesinden almıştır. Bu kelime, “yapışkan, asılıp tutunan şey” demek olup, bundan maksat insanın, ana rahminin cidarına yapışan döllenenmiş bir hücreden yaratıldığını hatırlatmaktır. Bu sûre-i şerife Hz. Peygamber (a.s.)’a vahyin gönderilmeye başlamasını, okumanın, yazmanın ve ilmin önemini vurgulayarak başlar. İkinci bölümde zenginleşen kâfırda azıtmaya ve tuğyan damarının kabardığını, üçüncü bölümde ise, başlıca örneğini Ebû Cehil’de bulan azgınlığın, dinin direği olan namazı engellemeye çalıştıklarını ve onların müstehak oldukları cezaya çarptırılacaklarını bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Yaratan Rabbinin adıyla oku,

2 – İnsanı yapışkan bir hücreden yaratan.

Genel olarak müfessirler *alaka*’nın çoğulu olarak *alak* kelimesine, “kan pıhtısı görünümünde olan döllenenmiş hücre” anlamı verirler. Fakat Elmalılı M. H. Yazır, bu maddî mânadan başka kelimenin bir de: ruhanî ve manevî olarak “alâka” gibi aşk ve sevgi mânası da olduğunu, dolayısıyla “alak”tan, “rabbanî bir izafetten ibaret olan ruhî ilişige kadar, insanın yaratılışının başlangıçlarını kapsayan, hem de okunan metnin ruhî bir sevgi ve alaka ile takip edilmesine bir uyarı ihtiva eden bir mâna düşünmenin mümkün olduğunu yazar ki, güzel ve dikkate değer bir tefsirdir.

3 – Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir.

4 – Kalemle yazmayı öğretendir.

5 – İnsana bilmediklerini öğretendir.

6-7 – Hayır! Rabbinin bunca nimetlerine rağmen kâfir insan kendisini ihtiyaçsız zannetti diye azar.

8 – Ama dönüş elbette Rabbinedir.

9-10 – Baksana şu namaz kılan o mükemmel kulu engelleyen kimseye,

11-12 – Ne dersin, o hidâyette olsa ve Allah’ı sayıp O’na karşı gelmemeyi tavsiye etse, ne iyi olurdu!

13 – Ne dersin, o kul dini yalan saysa ve haktan yüzçevirse iyi mi olurdu?

14 – O bilmiyor mu ki Allah, olan biten her şeyi görür?

15-16 – Hayır! Hayır! Olmaz böyle şey! Eğer bu tutumundan vazgeçmezse, onu perçeminden tutup cehenneme sürükleriz.

Evet, o yalancı ve suçlu perçeminden tutup sürükleriz.

17 – İsteddiği kadar grubunu yardıma çağırın!

18 – Biz de Zebanîleri çağırırız.

19 – Hayır! Ona boyun eğme! Rabbine secde et, O'na yaklaş.

Bu âyeti okuyun veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.

97 – KADİR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 5 âyettir. Adını ilk âyette geçen *Kadr*, yani “Kadir gecesi” kelimesinden almıştır. Kadir: “Mevki, şeref, değer, azamet” mânalarına gelir. Kur’ân’ın vahyinin başlangıcından ve o gecenin büyük fazilet ve bereketinden, o gece kâinatı kaplayan ilâhî esenlikten bahseder.

Kadir gecesi kesin olarak bildirilmemiştir. Fakat ekserî âlimler, hadis-i şeriflerin delâletinden Ramazan ayının 27. gecesi olduğunu kabul etmiş olup bütün İslâm âlemi de bunu benimsemiştir. Kur’ân-ı Kerîm, kadir gecesinde *Levh-i Mahfuzdan* dünya semasına topyekün olarak indirilmiştir. Kur’ân’ın ilk parçası olan Ikra (Alak) sûresinin ilk âyetleri de kadir gecesinde nâzil olmuştur.

Kadir gecesi, içinde bu gece bulunmayan bin aydan daha faziletlidir. Bu gecenin fazileti hakkındaki hadislerden biri şöyledir: “Kim kadir gecesini, sevabını umarak ihlas ile ibadetle ihya ederse; geçmiş günahları affedilir.”

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz Kur’ân’ı indirdik kadir gecesi. [44,3; 2,185]

2 – Bilir misin nedir kadir gecesi?

3 – Bin aydan daha hayırlıdır kadir gecesi!

4 – O gece Rab’lerinin izniyle Ruh ve melekler,
her türlü iş için iner de iner...

5 – Artık o gece bir esenliktir gider...

Tâ tan ağarana kadar...

98 – BEYYİNE SÛRESİ

Medine’de nâzil olmuş olup 8 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen *el-Beyyine* (açık ve kesin delil) kelimesinden almıştır. Bu sûre-i celîle Ehl-i kitabın Hz. Peygamber (a.s.)’ın risaleti karşısındaki tutumlarını, Allahı tek İlah tanıyarak O’na halis ibadet etmenin gerekliliğini, müminlerle kâfirlerin âhiretteki durumlarını beyan eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Gerek Ehl-i kitaptan, gerek müşriklerden olan kâfirler, kendilerine o açık ve kesin delil gelmedikçe, inkârlarından ayrılacak değillerdi.

2-3 – O kesin delil de: İçinde hak, hikmet ve adaletin ifadesi olan yazılar ihtiva eden tertemiz sayfaları okuyan, ve Allah tarafından gönderilen bir Resuldür. [80,13-16; 3,105]

Âşikâr bir delil: Resulullah (a.s.m)’dır. Onun tertemiz hayatı, dinin en bariz delilidir. Onun dürüst, güvenilir olup güzel ahlâkın bütün dallarında en mükemmel olması, ümmî olmasına rağmen ona Kur’ân gibi bir kitap verilmesi, bedevî bir toplumda tarihin en büyük inkılabını gerçekleştirmesi, getirdiği inanç esaslarının, ibadetlerin, hükümlerin ve ahlâkî prensiplerin hep mâkul olması, ona tâbi olarak manevîyat, ahlâk ve bilimlerde muazzam ilerleme yapan yüzbinlerce mükemmel insanın yetişmeleri gibi yüzlerce husus düşünülürse Resulullahı tanıma vesîlelerinin ne kadar fazla olduğu anlaşılır.

4 – Ehl-i kitap mensupları, o kesin delil gelinceye kadar bu konuda ihtilaf etmemişlerdi. [2,213.253; 3,19; 5,44-50; 10,93; 42,13-15]

O gelince kimi inanmak, kimi reddetmek sûretiyle, onun hakkında ayrılığa düştüler. Oysa Ehl-i kitap daha önce böyle bir resulün geleceğini beklemekte ittifak içindeydiler.

5 – Halbuki onlara, şirkten uzak olarak yalnız Allah’a ibadet etmeleri, namazı hakkıyla ifâ etmeleri, zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte sağlam, dosdoğru din budur. [21,25; 16,36]

6 – Gerek Ehl-i kitaptan, gerek müşriklerden olan kâfirler, hem de devamlı kalmak üzere cehennem ateşindedirler. Onlar bütün yaratıkların en şerlisidirler.

7 – Ama iman edip, makbul ve güzel işler yapanlar ise bütün yaratıkların en hayırlı olanlarıdır.

8 – Bunların Rab’leri nezdindeki ödülleri, içinden ırmaklar akan, hem de devamlı kalmak üzere girecekleri, Adn cennetleridir.

Allah onlardan, onlar da Allah’tan râzı olmuşlardır.

İşte bu rıza makamı da Rabbine saygı duyanlarındır.

99 – ZILZÂL SÛRESİ

Medine’de inmiş olup 8 âyettir. Mekke’de nâzil olduğunu kabul edenler de vardır. Sûre adını, birinci âyetinde geçen fiilin masdarından almıştır. “Deprem” mânasına gelmektedir. Kıyametten hemen önce gelecek olan şiddetli depremden, daha sonra bütün ölülerin kabirlerinden çıkıp hesap vereceklerinden bahseder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman...
- 2 – Ve yer bağrındaki ağırlıkları çıkardığı zaman...
- 3 – İnsan şaşkın şaşkın: “Ne oluyor buna!” dediği zaman...
- 4 – İşte o gün yer, üstünde olan biten her şeyi anlatır:

Hz. Peygamber (a.s.) bir hadis-i şerifinde bu âyetin açıklanması ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “Yeryüzünün haber vermesi, her erkek ve kadının, kendisinin üzerinde neler işlediklerini haber verip şahitlik etmesidir, “Şu ve şu günlerde şunu, şunu işlediniz” demesidir. Yerin konuşması mecazdır diyen müfessirlerin yanında, Allah dilerse gerçekten de konuşur, diyenler de vardır.

- 5 – Çünkü Rabbin ona bunları vahyeder.
- 6 – İşte o gün bölükler halinde insanlar,
kabirlerinden çıkıp yüce divana dururlar,
ta ki yaptıklarının karşılığını görüp alırlar.
- 7 – Zerre ağırlığınca hayır yapan onu bulur,
- 8 – Zerre ağırlığınca şer yapan da onu bulur.

Zerre: Görünür görünmez derecede gayet küçük karınca, güneş ışığında sezilebilen zerrecikler demektir. Burada maksat, beşer duyusunun ilgilenebileceği en küçük şeyle, sorumluluğun asgarisini bildirmektir. Asıl maksat, en küçük bir hayır veya şerrin Allah nezdinde kaybolmayacağını açıklamaktır.

100 – ÂDİYÂT SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 11 âyettir. Sûrenin ilk âyetinde geçen ve “cihad meydanında nefes nefese koşan atlar” mânasına gelen *el-Âdiyât* kelimesi, ona isim olmuştur. İnsanlarda yaygın bazı karakterler vurgulanarak, sinelerde saklı olan şeylerin bile açığa çıkarılacağı mahşer günü hatırlatılır, insanın o güne göre kendisini ayarlaması ders verilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Gazilerin nefes nefese koşan,
- 2 – Koşarken tırnaklarıyla kıvılcımlar saçan,

- 3 – Sabah erkenden baskın basan,
- 4 – O esnada tozu dumana katan,
- 5 – Derken düşman kuvvetinin ortasına dalan atlarına yemin ederim ki:

Bu sûrenin nâzil olduğu Mekke döneminde Müslümanlara ait, harp için hazırlanmış at veya silah bulunmadığından, bu âyetlerin gelecek dönemle ilgili olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla harıl harıl koşan atlar gibi harıl harıl çalışarak düşmana hücum eden motorlu akın vasıtalarını, tepkili uçakları, ateş saçan silahları da kapsadığı düşünülebilir. Gerçekten bu sûre gibi birçok sûrede çok kapsamlı lafızlar mevcut olup bunlar, geniş tefsirlere imkân vermektedir.

- 6 – Gerçekten insan, Rabbine karşı çok nankördür.
- 7 – Kendisi de buna şahittir.
- 8 – Ondaki mal hırsı pek şiddetlidir.
- 9-10 – Peki o insan, kendisinin ve malının âkıbetini hâlâ bilip anlamayacak mı?

Kabirlerde olanlar diriltilip dışarı atıldığı zaman,
sinelerin içinde bulunan her şey derlenip ortaya konulduğu zaman,

11 – İşte bilhassa o gün, Rab'leri, onların bütün yaptıklarından haberdardır.

Allah o gün insanın yaptığı her şeyi ortaya dökecektir. İnsana düşen, inkâr edip hırsla mala bağlanmak değil, böyle bir gün için hazırlık yapmaktır. [1,4]

101 – KÂRİ'A SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olup 11 âyettir. Kıyametin bir sıfatı olan ve ilk âyetinde geçen kelime, sûreye isim olmuştur. Kıyametin dehşetini ve iyilerle kötülerin âkıbetlerini beyan eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – *Kari'a*,
- 2 – Nedir o *kari'a*?
- 3 – Kari'ayı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki!
- 4 – O gün insanlar uçuşan kelebekler gibi şuraya buraya fırlatılırlar.
- 5 – Dağlar atılmış rengârenk yünlere dönerler,
Buraya kadar, kıyamet kopmasının birinci safhasından bahsedildi. Bu âyetten itibaren diriliş sonrası ikinci safha gelmektedir.
- 6 – Artık kimin tartıları ağır basarsa,

- 7 – Memnun kalacağı bir hayata girer.
- 8 – Kimin tartıları da hafif gelirse,
- 9 – Onun barınağı da *Haviye* olur.
- 10 – Onun ne olduğunu bilir misin?
- 11 – *Haviye* bir ateştir, kızgın mı kızgın!

102 – TEKÂSÜR SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 8 âyettir. Sûre adını ilk âyetinden almıştır. İnsanların geçici dünya menfaatlerine hücum etmelerinin mânasızlığı, böyle yapmanın kendilerini yaratılışın esas ve yüksek gâyelerinden alıkoyacağı bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Dünyalıklarla böbürlenmek, oyaladı sizleri.
- 2 – Tâ boylayınca kadar kabirleri!

Kur’ân’ın kötülediği, mutlak çoklukla gururlanma değildir. Belki ilimde, taatte, güzel ahlâkta çokla gururlanma mümkündür ve hayırların aslı odur. Onun için *et-Tekâsür*’deki *eliflam istiğrak* değil, *ahd-i sabık* içindir ki o da geçici dünya zevkleriyle çok öğünmedir.

- 3 – Hayır (geçici dünya zevklerine bağlanmak doğru değil, sakının bundan) Hayır, ileride bileceksiniz,
- 4 – Evet, evet! İleride bileceksiniz.
- 5 – Sakının bundan! Eğer kesin bir tarzda (*ilmelyakin*) bilseydiniz böyle yapmazdınız.

- 6 – Siz cehennemi göreceksiniz.
- 7 – Evet, evet onu mutlaka gözlerinizle göreceksiniz.
- 8 – Sonra o gün nimetlerden hesaba çekileceksiniz.

Zübeyr (r.a) Hz. Peygambere: “Bize hangi nimetler sorulacak: Bütün yiyeceğimiz iki kara şeyden (hurma ve sudan) ibaret. Kılıçlarımız ise her zaman yanımızda (sürekli tehlike içindeyiz) diye sorunca O: “Haberiniz olsun ki ileride, nail olacağınız bir çok nimetler olacaktır” buyurdu.

103 – ASR SÛRESİ

Mekke’de nâzil olan bu sûre 3 âyettir. Adını ilk âyetinden alır. Bu veciz sûre, İslâmı iki satırda özetlemektedir.

Allah Teâla birinci âyette “asr”a dikkat çekmekte, onun önemini hatırlatmaktadır. Asr sözlükte: dehr, süresiz zaman, gece ve gündüz, ikinci vakti,

herhangi bir şeyin muayyen vakti, insan toplumu, yağmur gibi çok çeşitli mânalara gelebilir. Tefsirciler daha çok “ikinci vakti ve ikinci namazı, mutlak zaman, özellikle Hz. Muhammed (a.s.)’ın asrı, âhir zaman” mânaları üzerinde dururlar.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Yemin ederim zamana:

2 – İnsanlar hüsranda.

3 – Ancak şunlar müstesna:

İman edip makbul ve güzel işler yapanlar,

Bir de birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler.

İmam Şafii (r.a) şöyle demiştir: “Kur’ân’dan başka hiçbir sûre nazil olmasaydı şu pek kısa sûre bile, insanların dünya ve âhret mutluluklarını te’mine yeterdi. Bu sûre Kur’ân’ın bütün öğrettiklerini kucaklıyor.” Onun içindir ki Ashabdan iki kişi birbirine kavuşunca, biri diğerine Asr sûresini okumadan, sonra da selam vermeden ayrılmazlardı.

104 – HÜMEZE SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 9 âyettir. Adını ilk âyetinden almıştır. İnsanları ayıplayıp hakaret etmenin çirkinliğini ve onları bekleyen cehennem deşetlerini tasvir eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Vay haline her *hümeze* ve *lümeze*’nin,

Yani insanları arkadan çekiştiren, küçük düşüren, kaş göz hareketleriyle eğlenenlerin!

2 – Böylesi mal yığar ve onu sayar durur.

Bu âyetten anlaşılıyor ki, o kişinin alaycı tavrı, servet sahibi olmasından ileri gelmektedir. Mal yığma, bir de onu tek tek sayıp öğünme her ikisi de mala perestiş etme ve fakat bu malı kendisine nasib eden Allah’ın rızası için muhtaç insanlara ve diğer hizmet yerlerine harcamamayı iyice resmeder.

3 – Malının kendisini ebedî yaşatacağını sanır.

4 – Hayır! (Vazgeçsin bu hülyadan, malı kendisini kurtaramaz) Mutlaka o *Hutame*’yefırlatılır.

5 – Bilir misin *Hutame* nedir?

6-7 – Allah’ın tutuşturulmuş bir ateşidir. Bir ateş ki ta kalplere kadar işleyip yakar.

Kalb diye çevirdiğimiz kelime âyette *fuâd* olup, maddî bedene kan ve hayat gönderen maddî kalb için değil de inanç, fikir, düşünce, hissiyat gibi düşüncelerin merkezi olan manevî latife hakkında kullanılır. Herhangi bir şeyin bütün kalbi kaplaması azabın şiddetini gösterir.

8-9 – Bu ateş mahzeninin kapıları, onların üzerlerine kapatılacaktır. Kendileri de uzun sütunlara bağlı bırakılacaklardır.

105 – FİL SÛRESİ

Mekke’de nâzil olan bu sûre 5 âyettir. Sûre, adını ilk âyetinden almaktadır. Allah’ın dinine karşı çıkanların âkibetlerinin hüsrân olduğunu, Kâbe’yi yıkmaya gelen Ashab-ı fil’in hüsrânını misal vererek beyan buyurur.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Rabbinin Ashab-ı fil’e ettiklerini görmedin mi?
- 2 – Onların hile ve düzenlerini boşa çıkarmadı mı?
- 3 – Üzerlerine ebabili, sürü sürü kuşları salıverdi.
- 4 – Bunlar onlara pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyorlardı.
- 5 – Derken onları kurt yeniği ekin yaprağına çeviriverdi.

Bu olay kesin mûcizelerdendir. Tabiatla izah edilemez. Nakil yönünden de kesindir. Zirâ Hz. Peygamber bu sureyi okuduğunda Mekke’de 40 yıl önce olmuş bu olayı gören çok kimse vardı. Bunca aleyhtarlıklarına rağmen onu tenkid etmeye yeltenen kimse çıkmadı.

106 – KUREYŞ SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 4 âyettir. İlk âyetinde Kureyş’ten bahsettiği için bu isim verilmiştir. Bir önceki Fil sûresindeki konu ile sıkı irtibatı olup onun devamı gibidir. Kâbe’ye sahip çıkıp onu korumaları sebebiyle Kureyş’in nail oldukları nimetleri bildirmektedir.

Mekkeliler yazın Şam, kışın Yemen tarafına ticaret kervanları düzenlerlerdi. Kâbe’ye hizmet ettikleri için diğer Araplar onlara saygı duyuyor, onların seferlerini güvenlik içinde yapmalarına yardımcı oluyorlardı. Fil hadisesinden sonra bu güven ve saygı daha da arttı. Bütün bunlar Hz. İbrâhim (a.s.)’ın duası, Hz. Muhammed (a.s.)’in bereketi sayesinde olmuştu.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Kureyş’in güven ve barış anlaşmalarından faydalanmalarını sağlamak için,
- 2 – Kış ve yaz seferlerinde faydalandıkları anlaşmaların kadrini bilmiş olmak için,
- 3 – Yalnız bu Ev’in (Kâ’be’nin)Rabbine ibadet etsinler.
- 4 – Kendilerini açlıktan kurtarıp doyuran, korkudan emin kılan Rab’lerine kulluk etsinler.

107 – MÂ’ÛN SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 7 âyettir. Adını “yardımlaşma” mânasına gelen son âyetinden ve sûreye genel olarak hâkim olan konudan almıştır. Dine ve yapılan işlerin âhirette karşılığının alınacağına iman etmenin esas olduğunu ve toplumda dayanışma ve yardımlaşmanın şart olduğunu vurgular.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Baksana şu dini, mahşer ve hesabı yalan sayana!
- 2 – O, yetimi şiddetle itip kakar.
- 3 – Muhtacı doyurmayı hiç teşvik etmez.
- 4 – Vay haline şöyle namaz kılanların:

5-7 – Ki onlar namazlarından gafildirler (Kıldıkları namazın değerini bilmez, namaza gereken ihtimamı göstermezler). İbadetlerini gösteriş için yaparlar, zekât ve diğer yardımlarını esirger, vermezler. [4,142; 4,38; 2,264; 8,47]

Namazdan gafil olmak: Ona gereken önemi vermemek, vaktinin geçip geçmediğine pek aldırmamak, namazın mânasından gaflet, dolayısıyla kıldığı namazların kendisi üzerinde güzel tesirler bulunmaması anlamlarına gelir. Namazda farkında olmadan zihnin başka düşüncelere dalması insanın elinde değildir. Bununla beraber, insan dikkatini toplamaya gayret etmelidir. Bu sûre âhirette hesap vermeye inanmanın başlıca iki alameti olarak namazı gereğince yerine getirme ve toplumsal yardımlaşmayı gerçekleştirme üzerinde yoğunlaşmaktadır.

108 – KEVSER SÛRESİ

Mekke’de nâzil olan bu sûre Kur’ân-ı Kerîm’in vahyin başlangıç döneminde indirilen sûrelerindedir. Kur’ân’ın en kısa sûresi olup 3 âyettir. Yüce Allah’ın, Resulüne lütfettiği feyiz ve bereketi, beşeriyetin gönüllerinde nail olduğu saltanatı beyan eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Biz gerçekten sana verdik kevser.
- 2 – Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kesiver.
- 3 – Doğrusu, seni kötüleyendir ebter!

Kevser: Çok hayır demek olup risalet, Kur’ân, şefaât makamı, ilim gibi hususları da kapsar. *Kevser*, ayrıca cennette Peygamberimize verilen bir havuz olup onun ümmeti oradan su içecektir.

Kâfirler; Efendimizin maddî, özellikle manevî neslinin kesileceğini, adının sanının unutulacağını bekleyerek böyle söylemişlerdi. Ama her nesilden yüz milyonlarca tâbii, başta Haremeyn-i Şerîfeyn’deki mescidler olarak bütün dünyadaki milyonlarca mescidi dolduran müslüman cemaat, bu sûrenin ifade ettiği ilahî bereketin pek çarpıcı bir örneğidir.

109 – KÂFİRÛN SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 6 âyettir. Bu sûre, adını ilk âyetinden almaktadır. Müslümanların kâfirler karşısında kesin kararlı olarak tevhide sarılmalarını, bununla beraber kâfirleri dini kabul etmeye zorlamayıp kendi tercihlerine bırakmalarını bildirir.

Müşrik yerine kâfir kelimesi kullanılarak Hz. Peygamberin dinine inanmayan bütün gruplara hitab edilmektedir. Kâfir kavramı hakaret anlamı taşımaz. Kâfirler “Hz. Muhammed’in elçiliğini inkâr edenler ve getirdiği buyruklarından yüz çevirenler” demektir.

Muaviye el-Eşcaî’nin babası Hz. Peygamber (a.s.m.)’a: “Ya Resulellah! Uyumak istediğimde ne söyleyeceğimi bana öğretir misin?” diye sorunca o şöyle buyurdu: “*Kul yâ eyyuhe’l-kâfirûn* sûresini okuduktan sonra uyu. Çünkü bu sûre şirkten kurtuluştur.” (Ebû Davud, Tirmizî).

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – De ki: Ey kâfirler!
- 2 – Ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem.
- 3 – Siz de benim ibadet ettiğime ibadet etmiyorsunuz.
- 4 – Ben sizin ibadet ettiklerinize asla ibadet edecek değilim.
- 5 – Siz de benim ibadet ettiğime ibadet etmezsiniz.
- 6 – O halde sizin dininiz size, benim dinim bana!

110 – NASR SÛRESİ

Medine’de nâzil olan sûre 3 âyettir. Zafer mânasına gelen Nasr sûresi, adını ilk âyetinden almaktadır. Hz. Peygamberin tebliğinin gayesine ulaştığını, dolayısıyla dünyadaki görevinin tamamlanıp Yüce Dosta (refik-i a’lâya) dönme zamanı geldiğini beyan buyurur.

Fetih yani zaferden maksat Mekke’nin fethi olup hicri 8. yılın ramazan ayında gerçekleşmiştir. 10. yılın rebiülevvel ayında da Efendimiz âhirete irtihal etmişlerdir. İbn Abbas (r.a) çocuk sayılacak yaşta olmasına rağmen, Hz. Ömer (r.a) onu istişare meclisine çağırır, ashabın büyükleri bunu tuhaf bulurlardı. Bir gün mecliste: “Nasr sûresi hakkında ne dersiniz?” diye sordu. Çeşitli cevaplar verildi. Sonra İbn Abbas’a sordu. “Resulullahın vazifesinin tamamlanıp ecelinin yaklaştığı bildiriliyor” dedi. Hz. Ömer cevabını takdir edip: “Hâla bu gencin toplantımıza katılmasına itiraz eden var mı?” dedi.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Allah’ın yardım ve zaferi geldiği zaman,
- 2 – Ve insanların kabile kabile Allah’ın dinine girdiklerini gördüğün zaman,
- 3– Rabbine hamd ile tesbih et ve O’ndan af dile.

Çünkü O tevabdır, tövbeleri çok kabul eder.

Yüce Allah, Peygamberimizi günahattan korumuştur. Onun istiğfar etmesi, insanlara istiğfar etmenin ne kadar gerekli olduğunu ders vermesi, ümmetinin günahları için Allah’tan af dilemesi ve devamlı manevî terakkî halinde olması itibarıyla, son durumuna göre bir önceki makamını eksik bulması ve nadiren daha evlâ olanı terk etmesi yönlerinden olmuştur.

111 – TEBBET(MESED) SÛRESİ

Ayrıca *Mesed* veya *Leheb* sûresi olarak adlandırılan bu sûre, Mekkî dönemin başlangıcında nâzil olan sûrelerdendir. Hak dine düşmanlık etmesi sebebiyle kin ve hasedinden yanan, böylece varacağı ebedî cehenneme girmeden, dünyada alevle giren ve “ateşlik” mânasına gelen *Ebû Leheb* ile eşinin şahsında din düşmanlarının âkıbetini bildirir.

Ebû Leheb’in âkıbetini ve kâfir olarak öleceğini senelerce önce haber vermektedir. Ebû Leheb, hastalığı sebebiyle katılmadığı Bedir savaşında Mekkelilerin yenilmesine o kadar üzüldü ki bir hafta sonra ibret olacak şekilde öldü.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – Kurusun Ebû Leheb’in elleri. Zaten de kurudu!

- 2 – Ona ne malı, ne de yaptığı işler fayda verdi!
3 – O, alev alev yükselen ateşe girecek,
4-5 – Eşi de boynunda bükülmüş urgan olarak,
o ateşe odun taşıyacak.

Ebû Leheb'in, Ebû Süfyan'ın kızkardeşi olan eşi Ümmü Cemil de kocasından geri kalmayan bir düşmandı. Diken toplayıp Resulullahın yoluna saçardı. Âhiretteki âkıbetini de kendisi istemiş olarak, kendini yakacak olan odunu taşıma işini devam ettirecektir.

112 – İHLÂS SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 4 âyettir. İlk vahyedilen sûrelerden olan bu sûre, adını konusundan alır. Kur'an'ın hülâsası ve halis tevhidi ortaya koyması ile ihlâs adı verilmiştir. Bu sûre şirkin her çeşidini pek özlü bir şekilde reddetmektedir.

Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse *Kul huvallahu ehad* sûresini okursa, Kur'an'ın üçte birine denk gelir.” (Buharî ve Müslim). Maksud şu olabilir: Bu sûreleri bütün incelikleriyle duyarak okuyanlar, o ölçüde sevaplara nail olurlar. Vallahu a'lem.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – De ki: O, Allah'tır, gerçek İlahtır ve Birdir.
2 – Allah Samed'dir.

Samed: “Tam, eksigi olmayan, her şey Kendisine muhtaç olduğu halde, Kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan” demektir.

- 3 – Ne doğurdu, ne de doğuruldu. [6,101; 19,88-90; 21, 26-27]
4 – Ne de herhangi bir şey O'na denk oldu.

113 – FELAK SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 5 âyettir. Medine'de nâzil olduğunu kabul edenler de vardır. Adını, ilk âyetinde geçip sabah mânasına gelen *Felak* kelimesinden almıştır. İnsanların, kendilerine gelebilecek her türlü kötülükten Allah'a nasıl sığınıp, nasıl O'nun himayesine girebileceklerini öğretmektedir.

Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (a.s.m.) herhangi bir ağrı veya sızıya maruz kaldığında *Muavvizeteyn'i* (Felak ve Nas sûrelerini) okuyup kendi üzerine üflerdi.” (İmam Malik'in “Muvatta”ı ve İmam Ahmed)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – De ki: Sabahın Rabbine sığınırım:

- 2 – Yarattığı şeylerin şerrinden,
- 3 – Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden,
- 4 – Düğümlere üfleyip büyü yapan büyücü kadınların şerrinden,
- 5 – Ve hased ettiği zaman hasetçinin şerrinden.

114 – NÂS SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 6 âyettir. Medine’de nâzil olduğunu kabul edenler de vardır. Adını, âyet sonlarında tekrarlanan ve insanlar mânasına gelen *nâs* kelimesinden almıştır. Bu, önceki Felak sûresinin devamı mahiyetinde olup, Yüce Rabbimizin himayesini celbeden duayı öğretmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

- 1 – De ki: İnsanların Rabbine,
- 2 – İnsanların yegane Hükümdarına,
- 3 – İnsanların İlahına sığınırım.
- 4 – O sinsî şeytanın şerrinden
- 5 – O ki insanların kalplerine vesvese verir,
- 6 – O şeytan, cinlerden de olur, insanlardan da. [6,112]

FIKIH

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

İSLAM AHLAK BÖLÜMÜ

Ahlâkın Mahiyeti, Nevileri ve Ahlak İlminin Kısımları

1- Ahlâk sözü, hulk kelimesinin çoğuludur. Hulk, insanın ruhundaki "huy" dediğimiz bir meleke, özel bir hal demektir. Böyle bir meleke, ya hayırlı bir semere verir veya hayırsız ve zararlı bir semere verir. Bu bakımdan ahlak özellikleri güzel ve çirkin diye ikiye ayrılır. Şöyle ki: Güzel huylara ve bunların güzel meyve ve neticelerine: "Ahlak-ı Hasene, Ahlak-ı Hamide, Mehasin-i Ahlak, Mekârim-i Ahlak (Güzel Huylar)" adı verilir. Aksine çirkin huylara ve bunların meyvelerine de: "Ahlak-ı Kabiha, Ahlak-ı Zemîme, Mesavi-i Ahlak, Rezail-i Ahlak (Çirkin huylar)" denir. Örnek: Edeb, tevazu, kerem, birer güzel huy eseridir. Sefahat, kibir, cimrilik de birer çirkin huy eseridir. İşte bütün bu huylardan ve neticelerinden bahseden ilme "Ahlak İlmi" denilmektedir.

2- Ahlak ilmi, nezarî ve amelî ahlak diye iki kısma ayrılır. Nazarî Ahlak: Ahlak esaslarına ve kanunlarına ait görüşleri ve fikirleri gösterir. Amelî Ahlak: Ahlakla ilgili görevlerin nelerden ibaret olduğunu bildirir. İnsanlar, hayatlarındaki uygulama bakımından Nazarî ahlaktan çok, Amelî ahlaka muhtaçtırlar. Biz de bu eserimizde bu amelî ahlak kısmını biraz anlatacağız. Yalnız şunu da belirtelim ki, filozofların birtakımı, ahlak esaslarını lezzete, zevke, maddî menfaate, kalbin duygularına veya görev ve kemal duygusuna dayandırmak istemişlerdir. Oysa ki, bunlardan hiç biri, ahlak için yeterli bir dayanak olamaz. Bunlara dayanan ahlak müesseseleri, insanların bu konudaki ihtiyaçlarını karşılayamaz. Ancak hak bir dine bağlanan ve dayanan, bu yönden İlâhî bir mana taşıyan ahlak müessesesi, insanın manevî ihtiyaçlarını karşılar ve yükselmesine yeterli olur. İşte, Allah'a hamd olsun, bizler İslam dini sayesinde böyle yüksek bir ahlak müessesesine sahip bulunmaktayız.

Ahlâkın Önemi ve Arındırmaya Elverişli Olması

3- İslam dini, ahlaka pek büyük bir kıymet ve önem vermiştir. Aslında İslam, bir ahlak ve fazilet, bir hikmet dinidir. Öyle ki, Peygamber Efendimiz buyurmuştur: "Ben, ancak mekâkim-i ahlakı (ahlakın iyi ve güzel olanlarını) tamamlamak için gönderildim."

İslamda, insanların manevî kıymetleri, sahib oldukları ahlaka göredir. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Sizin imanca en güzeliniz, ahlakça en güzel olanınızdır." Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) diğer bir hadis-i şerifde buyurmuştur:

"Allahü Teala'ya kullarının en sevgilisi, ahlakça en güzel olanıdır." Peygamber

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle dua buyururdu: "Allah'ım! Ben, senden sağlık, afiyet ve güzel ahlak dilerim."

4- İnsanların ahlakı değişebilir. Çirkin huyları güzel huylara çevirmek işine "Tehzib-i ahlâk" denir. Bu değiştirme her halde mümkündür. Mümkün olmasaydı, Peygamber efendimiz: "Ahlakınızı güzelleştirin" diye emretmezdi. Nefisleri ile mücadele eden çok kimselerin başarıya ulaşarak çok güzel huylar kazandıkları daima görülmektedir. Nefis terbiyesi (riyazet-alıştırma), hayvanlara, otlara, çiçekler ve hatta taşlara tesir edip dururken, insanlara tesir etmez mi? "Huy canın altındadır. Can çıkmadıkça huy çıkmaz," sözü, her yönü ile doğru değildir. Bazı huyları değiştirmek güçtür; fakat imkansız değildir. Tedavi sayesinde bazı hastalıklar tesirsiz hale geldiği gibi, terbiye ve mücadele sayesinde de bazı huylar, hiç olmazsa, tesirini gösteremez bir hale gelir, güzel huyların karşısında siner kalır.

Görevlerin Mahiyetleri (Esasları) ve Nevileri

5- Görev, yapılması dinen zorunlu olan veya tavsiye edilen herhangi bir hayır, bir kemal ve güzel bir şey demektir. Bu tarife göre, görevler iki nevidir. Biri, dince zorunlu olan görevlerdir ki, bunları yapmamak herhalde azabı ve sorumluluğu gerektirir. Namaz, oruç, zekat gibi... Diğer nevi, dinen her halde zorunlu olmamakla beraber istenen ve tavsiye edilen ahlakî birtakım görevlerdir ki, bunlara riayet edilmesi bir kemaldır ve iyi haldir. İnsanın sevaba kavuşmasına ve övülmesine sebep olur. Yapılmaması ise, bir noksan olmakla beraber her halde bir sorguyu ve azabı gerektirmez. Nafîle kılınan namazlar, fakirlere verilen sadakalar, insanlara karşı yapılan güzel ve kibar davranışlar gibi...

6- İnsanlara ait bütün görevler, İslam dininin çerçevesi içinde bulunmaktadır. Bunlardan dinen mecburi olan görevleri ve yapılması zorunlu işleri, kitabımızın ibadetler kısmında yazmış bulunuyoruz. Bu ahlak kısmında ise, en ziyade ahlakî, ihtiyarî görevlerden bahsedeceğiz.

7- Görevler, diğer bir bakımdan başka bir bölüme tabi bulunmaktadır. Şöyle ki: Görevleri, ya sırf Allah için veya insanın kendi şahsına ve ailesine karşı veyahut da cemiyete karşı yapılır. Bu bakımdan görevler, İlâhî şahsî, ailevî ve içtimaî (toplumsal) nevilerine ayrılır.

İlahi Görevler

8- Her akıl sahibi ve baliğ kimse, Allahü Teala Hazretlerini bilip ona kullukta bulunmakla yükümlüdür. Bir insan için bu kulluktan daha büyük bir nimet ve şeref olamaz. Biz önce büyük yaratımızın varlığını, birliğini kudret ve azametini, kutsal emirlerini ve yasaklarını bilir ve doğrularız. Bunlar bizim inançla ilgili görevlerimizdir. Sonra da, namaz, oruç, zekat ve hac gibi sırf bedenî veya sırf malî veya hem bedenî ve hem de malî olan ibadetlerle yükümlü bulunduğumuzu bilir ve bunları seve seve yaparız, bunlardan feyiz alır, büyük zevk duyarız. Bunlar da bizim birer amelî görevimizdir.

9- İslam yurdunu koruma ve savunma da ilâhî bir görev demektir. Cihad, İslam yurdunu koruma görevi bazan farz-ı kifaye, bazan da farz-ı ayın olur. Kesin bir zaruret bulunmadığı halde, İslam ordusuna katılmakla cihada, İslam yurdunu korumaya gönüllü olarak katılmak İlahî ve vatanî bir ahlak görevidir. Dine ve İslam varlığına hizmetten daha büyük ne olabilir? Bir hadis-i şerîfde buyurulmuştur:

"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin." Onun için Allah yolunda cihad, beden ile olacağı gibi para ve dil ile de olur. Diğer bir hadîs-i şerîfde de şöyle buyurulmuştur: "Cennetin kapıları, kılıçların gölgesi altındadır." İşte bütün bunlar, İslam'da askerliğin, dine ve İslam yurduna hizmetin ne kadar kıymetli olduğunu göstermeye yeterlidir. Ne mutlu İslam askerlerine, İslam'ın kahramanı mücahidlerine!..

10- Nefs ile mücadele de büyük bir cihaddır. Bundan dolayı çok önemli ilâhî bir görevdir. İslamiyetin verdiği bir terbiye içerisinde nefisini korumayan kimse, ne kendisine ne de İslam yurduna gereği gibi hizmet edemez. Yüksek fedakarlıklar, yüksek bir İslam terbiyesi sayesinde meydana gelir. Buna dünya tarihi şahiddir. Bunun içindir ki, Peygamber Efendimiz bir savaştan döndükleri zaman ashab-ı kirama şöyle buyurmuşlardı: "Biz şimdi küçük bir cihaddan büyük bir cihada dönmüş bulunmaktayız." Bununla nefisle mücahedeğe işaret buyurmuşlardı.

11- Bir kısım nafil ibadetler de birer İlahî görevdir. Örnek: Biz, Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için nafil namaz kılar, oruç tutarız. Kalblerimizin nurlanması için zaman zaman Kur'an-ı Kerîm okuruz. İmanımızın nurunu artırmak için her şeyde yüce olan yaratıcımızın kutsal isimlerini anarız (zikrederiz). Anlayışlı ve uyanık bir ruha sahip olmak için büyük yaratıcımızın yüce kudretini ve eserlerindeki yüksekliği derin derin düşünürüz. İşte bütün bunlar, birer İlahî görevdir.

Şahsa Ait Görevler

12- İnsanların kendi nefislerine karşı da birtakım görevleri vardır. Bu görevlerin bir kısmı bedenlerine, bir kısmı da ruhlarına aittir. Başlıcaları şunlardır:

1) Beden terbiyesi: Öyle ki, her insan için temiz ve pak olmak, güçlü bir bedene sahip olmak gereklidir. Bir hadîs-i şerîrde buyurulmuştur: "Kuvvetli olan mü'min, zayıf olan bir mü'minden hayırlıdır."

2) Sağlığı koruma: Sağlık büyük bir nimettir. Onun için sağlığa zararlı şeylerden kaçınmak ve gereğinde tedaviye önem vermek gerekir. Bir hadîs-i şerîfe göre: "Ölümden başka her hastalığın bir devası vardır." Yeter ki, ilaç bulunsun...

3) Zararlı riyazetlerden kaçınmak: İslamda Ruhbaniyet (toplumdan ayrılıp yalnız başına ibadetle uğraşmak) yoktur. Geceli gündüzlü aç durmak, helal şeylerden büsbütün nefisini kesmek caiz değildir. Dinimizin emrettiği ibadet ve riyazetler orta bir halde olup hayatın mutluluğuna pek ziyade elverişlidir. Bunlara aykırı olarak yapılan riyazetler hayatı ters yönden etkileyip gevşeklik getireceği için caiz olmaz.

Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur: "Nefsin, senin bineğindir, artık ona yumuşak davran."

4) Vücudu yıpratıcı şeylerden sakınmak: İslamda içki haramdır. Herhangi bir organı kesin bir gerek bulunmaksızın kesmek haramdır. İntihar denilen cinayet haramdır. Çünkü bunları yapmak, Yüce Allah'ın insanlara ikram ettiği hayata suikast demektir. Onun için bu gibi haram şeylerden kaçınmak şahısla ilgili bir görevdir. Aksi halde insan birçok pişmanlıklardan ve azablardan kurtulamaz.

5) İradeyi kuvvetlendirmek: İnsan, sağlam bir irade sahibi olmalıdır. Yararlı şeyleri öğrenip yapmalı, yararsız şeyleri de, sırf şunu bunu taklid hevesi ile yapmamalıdır. İnsan bir inanca ve bir huya sahib olmalıdır. Hakkı kabul etmeli, haksız ve zararlı olan bir şeyi de, herhangi bir düşünce ile öne sürüp kıymetlendirmeye çalışmamalıdır. Böyle bir hafiflik insana yakışmaz.

6) Akli ve zihni ilim, irfan nurları ile aydınlatmak, kalbde yararlı ve yüksek duyguları uyandırmak, İslamda ilim ve marifet kazanmak pek önemli bir görevdir. İnsan akılcıca yaşamalı ve daima gerçek arkasından koşmalıdır. Yanlış fikirlerden, aldatıcı sözlerden, yaldızlı muhakemelerden, zararlı törelerden, batıl inançlardan, hasis duygulardan kaçınmalıdır. Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur: "İnsanın dayanacağı şey aklıdır. Akli olmayanın dini de yoktur."

Ailevi Görevler

13- Aile hayatı, toplumsal varlığın başlangıcıdır. İslamda aile teşkilatı pek önemlidir. Aile ferdleri, başta zevce ile zevceden ve bunların çocuklarından ibarettir. Bunların karşılıklı görevleri vardır.

1) Kocasının başlıca görevleri: Zevcesi ile güzel geçinmek, onu korumak, onun nafakasını (geçim ihtiyaçlarını) karşılamak, kendisine doğruluktan ayrılmamaktır. Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur: "Sizin hayırlılarınız, kadınları için hayırlı olanlarınızdır." Diğer bir hadîs-i şerîf de, şöyle: "Kadınlara ancak kerim olanlar ikram eder, kötü olanlar da ihanet eder."

2) Kadınların başlıca görevleri: Kocasının dine uygun olan emirlerini tutmak, onun namus ve şerefini korumak, bulunduğu hale kanaat etmek, israftan kaçınmak, ev hanımı olacak bir şekilde bulunmaktır. Mutlu bir şekilde yaşamının yolu budur.

3) Çocukların ana-babalarına karşı başlıca görevleri: Onlara saygı gösterip itaat etmektir. Kendilerinin hayatına sebep olan, kendilerini yıllarca sevgi ve şefkatle kucaklarında beslemiş bulunan ana-babalarına karşı "öf" bile demeleri caiz değildir. Ana-babasına bakmayan, onların dine uygun emirlerini dinlemeyen, onların ihtiyaç zamanlarında yardımlarına koşmayan bir çocuk, hayırlı evlad olma şerefinden yoksun kalır, toplum içinde yararlı olmaktan çıkar, hem de Yüce Allah'ın azabını hak etmiş olur. Babalar saygı bakımından, analar da yardım bakımından önde gelirler. Bununla beraber ananın hakkı babadan iki kat fazladır. Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur: "Cennet anaların ayakları altındadır." Hayırlı çocuklar, yalnız babalarına ve analarına değil, onların ölümünden sonra

onların dostlarına da saygı gösterir ve mezarlarını ziyaret ederler. Çünkü bu saygı da, ana-babaya hürmet kısmındadır.

4) Ana-babanın çocuklarına karşı görevleri: Dünyaya gelmelerine sebep oldukları bu yavrularını güçleri yettiği kadar beslemek, terbiye etmek ve okutup bir kazanç yoluna koymaktır. Baba ile ana, çocuklarına karşı eşit hareket etmeli, onları okşamak ve gözetmek hususunda eşit tutmalıdır ki, bir kırgınlık ve bir çekememezlik duygusu meydana gelmesin. Ana ile baba, çocuklarına yumuşak davranmalı, kendilerini isyana götürmeyecek şekilde onları terbiye etmeye çalışmalı ve onlara karşı güzel bir fazilet örneği olmalıdır. Dokuz yaşına giren çocuklarını yataklarından ayırmalı, on üç yaşına girdikleri zaman namaz kılmayan çocuklarını hafifçe döğmeli, on altı yaşına giren çocuklarını da bir engel yoksa evlendirmeye çalışmalıdır. İyi çocuklar, Allah'ın birer kıymetli ihsanı demektir.

5) Kardeşlerin başlıca görevleri: Birbirini sevmek, birbirine yardım edip saygı ve merhamet göstermektir. Kardeşler arasında pek kuvvetli bir bağ vardır; bunu daima korumalıdır. Hele büyük kardeşler, baba ve ana yerindedirler. Bunlara karşı büyük bir saygı göstermelidir. Maddî bir yarar yüzünden birbirine düşman kesilen kardeşler, iyi ruhlu kimseler sayılamazlar. Birbirine tutkun olan kardeşler, hayatta daima başarı sağlarlar. Şunu da ekleyelim ki, hizmetçiler de aile ferdlerinden sayılırlar. Bunlara karşı da, iyilik ve tatlılıkla hareket edip okşamalı, güçleri yetmeyecek olan işleri onlara yüklememelidir. Hizmetçiler de, insanlık bakımından efendilerine eşittirler. Bunların da mümkün olduğu kadar terbiyelerine ve güzelce yaşamalarına bakmalıdır. Kusurlarını bağışlayarak onların hallerini güzelleştirmeye çalışmalıdır.

İçtimaî (Toplumsal) Görevler

14- Bilindiği üzere, insanlar yaratılış bakımından medenîdirler. Toplu bir halde yaşamak ihtiyacıdadırlar. Bu yönden aralarında karşılıklı bir takım görevler bulunur. Bunlar gözetilmedikçe, toplum hayatı devam edemez, hiç bir işte düzen bulunamaz. Bu görevlerin başlıcaları şunlardır:

1) Cemiyet ferdlerinin hayatını gözetmek: Her insan yaşamak hakkına sahiptir. Hiç bir kimsenin hayatına haksız yere tecavüz edilemez. İslam gözünde bir insanı haksız yere öldüren, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Aksine bir insanın yaşamasına sebep olan bütün insanları hayata kavuşturmuş gibi olur.

2) Ferdlerin hürriyetini gözetmek: Yüce Allah aslında bütün insanları hür olarak yaratmıştır. Hiç bir kimse meşru bir sebep olmaksızın esir edilemez. Ancak hürriyetlerin çerçevesi belirlidir. Her insan her istediğini yapmak yetkisine sahip değildir. Öyle olsa, cemiyetin hürriyeti kaybolur gider. Herhangi bir sebeple esir olmuş kimseleri hürriyetlerine kavuşturmak, İslamda büyük bir hayır sayılmaktadır.

3) Ferdlerin vicdanlarını gözetmek: Vicdan İlahî bir kuvvettir, ruhun bir özelliğidir. İnsan, bozulmayan bir vicdanla, iyi şeylerle kötü şeylerin arasını

ayırabilir. Vicdanın kıymeti dışardaki eserlerinden anlaşılır. Fena harekette bulunan insanın, iyi bir vicdana sahip olduğu söylenemez. İslam, bütün insanların hidayet ve mutluluğunu isteyen vicdanlara büyük önem verir. Kirli vicdan sahiblerinin de hallerine acır, kendilerini doğru yola getirmeye çalışır. Fakat hiç bir kimsenin vicdanına başkalarının musallat olmasına cevaz vermez. İnsanlar birbirlerini iyilikle uyandırmaya ve hallerini düzeltmeye çalışırlar. Birbirlerinin vicdanına hakim olmaya çalışamazlar. Vicdanlara bakan ancak Yüce Allah'dır. Herkesi vicdanındaki duygularından dolayı mükafatlandırır veya azab eder. Yalnız şunu da söyleyelim ki, kötü vicdanları düzeltmek için yapılacak olan bilinçli uyarıları ve öğütleri, vicdanlara karışma şeklinde anlamak doğru değildir.

4) Ferdlerin ilmî görüşlerini gözetmek: İslamda onun bunun fikrine, ilmî görüşüne tecavüz edilmesi caiz değildir. Şu kadar ki, herhangi bir fikrin ve kanaatin doğru olup olmadığına, yine ilmî bir şekilde müdahale etmelidir. Çünkü bir hakkın meydana çıkması, ancak bu sayede mümkün olur. Bir batılın kötülüğünden cemiyetin kurtulabilmesi de ancak böyle yapmakla mümkündür.

5) Ferdlerin namus ve şereflerini gözetmek: İslam dininde herkesin namus ve şerefi saldırıdan korunmuştur. Böyle bir saldırı ağır bir cezayı gerektirir. Bunun içindir ki, İslamda gıybet, iftira, alay etme, sövme ve kötü söylemek kesinlikle haramdır. Başkalarının namus ve şerefine saygı göstermeyen kimse, namus ve şeref duygusundan yoksundur. Cemiyetin kutsal duygularına saldıran bir canavar gibidir.

6) Ferdlerin mülkiyet haklarını gözetmek: İslamda herhangi kimsenin mülkiyet hakkına, mülküne ve tasarruf hakkına tecavüz etmek haramdır. Herkesin kazancı kendine aittir. Herkesin meşru surette kazandığı malları tecavüzden korunmuştur. Cemiyetin ilerlemesi ve medenî bir halde yaşayabilmesi, ancak bu korunma ile mümkün olur. Bir cemiyeti meydana getiren ferdlerin servet ve meslek bakımından değişik derecelerde olmaları, hikmet ve ihtiyaç gereğidir. Herkes Allah'ın taksimine razı olmalıdır. Herkes meşru şekilde çalışıp servet kazanmalıdır. Temiz ve huzurlu bir cemiyet hayatının başka şekilde devamına imkan yoktur.

İslâmda Muaşeret (Güzel Geçinme) Âdâbı

15- İslam dini, insanların muaşeretine (birbiriyle görüşüp konuşmalarına, toplum halinde medeniyet üzere yaşamalarına) büyük bir önem vermiştir. Müslümanların birbirleriyle geçinmelerinde samimiyet, tevazu, sadelik, zorlanmama, karşılıklı yardım, nezaket, saygı, sevgi ve hayırseverlik bir esastır.

16- İslamda halk ile geçinmenin çeşitli yönleri ve dereceleri vardır. Bunların bir kısmı şunlardır:

1) Herkese karşı tatlı dilli, güler yüzlü, açık kalbli olmak. Bir müslüman daima güleryüzlü bulunur. Hiç bir kimseyi asık bir yüzle karşılamaz. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur:

"Şüphesiz ki, Allah yumuşak huylu, açık yüzlü kimseyi sever."

2) Herkesle güzel şekilde görüşmek, insanlara eziyet vermekten kaçınmak. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Müslüman odur ki, dilinden ve elinden müslümanlar selamette bulunur.

3) İnsanların eziyetlerine katlanmak, kötülüğe karşı iyilik yapmak. Bir hadîs-i şerifde buyurulmuştur: "Sıddıkların (özü-sözü dosdoğru olanların) derecelerine geçmek istersen, senden ilgiyi kesene bağlan, senden esirgeyene sen ver, sana zulmedeni de bağışla."

4) Dargınlığa hemen son vermek. Müslümanlar arasında bir dargınlık olursa hemen barışrlar, birbirlerinden üç günden ziyade ayrı kalmazlar. Müslümanların gönüllerinde düşmanlık ve kin duyguları yaşamaz. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur:

"Üç günden ziyade kardeşine dargın kalmak bir müslümana helal olmaz."

5) Dargınların arasını düzeltmeye çalışmak. Bir müslüman, iki din kardeşi arasında her nasılsa bir dargınlık olduğunu görünce aralarını bulmaya ve küskünlüğü gidermeye çalışır. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Sadakanın en faziletlisi, dargınların aralarını bulup düzeltmektir."

6) İnsanların kusurlarını araştırmamak ve yaymamak, aksine örtmeye çalışmak. Müslümanlar kimsenin kusurlarını araştırmazlar. Kimsenin ayıbını ve kusurunu araştırıp ortaya çıkarmaya ve göstermeye çalışmazlar. Buna aykırı hareket dinde yasaktır. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Bir kul bir kulun kusurunu örterse, Allahü Teala Hazretleri de onu kıyamette örter. (günahlarını açığa vurmaz)."

7) Dostları arkalarından savunma. Bir müslüman gerektiğinde dostlarını, din kardeşlerini arkalarından savunur. Onlar hakkındaki yanlış fikirleri düzeltmeye çalışır. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Bir kul kardeşine yardımda buldukça, kendisine de Allah daima yardım eder."

8) İnsanların kalblerini kötü zandan korumak için sakıncalı yerlerden uzak durmak. Buna aykırı davranmak birçok kimselerin günaha girmesine sebep olur, insanlar arasında dedi-koduya ve nefrete yol açar. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Töhmüt yerlerinden kaçınız..."

9) Değişik halk sınıfları ile makamlarına göre sohbet edip ilişki kurmak. Herkese kabiliyet ve durumuna göre hitab etmeli. Bir alimden, bir zahidden, bir zenginden beklenen vasıfları, bir cahilden, bir fasıktan, bir fakirden beklememelidir.

10) Yaşlılara hürmet, çocuklara, düşkünlere merhamet ve şefkat göstermek. İslamda büyüklere karşı saygı, küçüklere karşı sevgi bir esastır. Bu esas, aileler arasında bir kat daha önemlidir. Anaya-babaya pek ziyade hürmet etmek bunun bir örneğidir. Bunları adları ile çağırarak terbiyeye aykırıdır. Bir kadının kocasını adı ile çağırması da edebe aykırı olduğundan mekruhtur. Bir hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Bir genç bir yaşlıya sadece yaşından dolayı hürmet etti mi, Allah da ona bir mükafat olmak üzere, ihtiyarlığı zamanında hürmet edecek bir kimseyi muhakkak yaratır." Bu mübarek hadis, yaşlılara saygı gösteren gençlerin sevab

kazanacaklarını ve çok yaşayacaklarını müjdelemektedir. Artık ihtiyaçları bir yük kabul eden gençler, bunu biraz düşünmelidirler.

11) Hayırsever olmak, yardım etmek ve arka çıkmak. Şöyle ki: Müslümanlar herkes için hayır ister, herkese yardımda bulunmaktan haz duyar. Müslümanların din ölçüleri içinde birbirlerine yardım etmesi ve şefaatta bulunması, aralarındaki kardeşliğin bir gereğidir. Kendisi için hayırlı görüp istediği bir şeyi, başkaları için de islemeyen kimse, İslam muâşeretinin temiz esaslarını gözetmemiş olur. Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur: "Sizden biriniz kendi nefsi için sevip istediği bir şeyi kardeşi (veya komşusu) için de sevip istemedikçe, gerçek mü'min olamaz."

12) Selam vermek. Şöyle ki: Müslümanlar arasında selam vermek bir sünnettir, bir dostluk ve hayırseverlik alametidir. Selam almak da bir farzdır. Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur:

"Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Size bir şey göstereyim mi ki, onu yaptığınız zaman birbirinizi sevmiş olursunuz: Aranızda selamı yayınız." Selam vermenin bazı edebleri vardır. Bunlardan bir kısmı: Bir topluluğun yanına girilirken konuşulmadan önce "Esselâmu aleyküm" diye selam verilir. İçinde insan olmayan bir yere girildiği zaman "Esselâmu aleyna ve alâ ibadillahissalihîn" denir. Gençler yaşlılara, süvariler yayalara, yürüyenler oturanlara, arkadan gelenler önden gidenlere selam verirler. Bir topluma verilen selama: "Ve aleykümüsselâm" diye içlerinden birisi karşılık verirse, diğerlerinden selam alma görevi düşmüş olur. Fakat o topluluk içinden hiç biri karşılık vermezse, hepsi de günahkar olur. Bir toplantıdan ayrılırken de selam vermek iyidir. Kendisine selam verilen kimse, daha güzel bir karşılığa bulunarak şöyle der: "Ve aleykümüsselâmu ve rahmetullahi ve berekâtüh."

Bunu söylemek yerine göre pek güzeldir. Bir kimsenin selamını getirip tebliği edene "Aleyke ve aleyhisselâm" diye karşılık verilir. Bir mektubla selam yazılmış olursa, ya dil ile veya yazı ile; "Ve aleykesselâm" denilir. Selama karşılık veremeyecek durumda olanlara selam vermek mekruhtur. Onun için yemek yiyene, Kur'an okuyana, hutbe dinleyene, namaz kılanlara selam vermemelidir. Verilirse, cevablanması mutlaka gerekmez. İşlediği günahı açıkça söylemekten çekinmeyen kimselere (fasıklara) selam vermek mekruhtur. Sonuç: Selam verip almak, bir dostluk belirtisidir, sevgi alametidir. Fakat selam verirken aşağı doğru bükülmek mekruhtur. Öyle ki, bazı alimlere göre, selam verirken rükü haline yakın eğilmek, secde etmek gibidir. Yaratıklara saygı için yapılacak bir secde ise imana aykırıdır.

13) Musafa (el sıkışmak). Şöyle ki: İki müslüman bir araya gelince birbirinin elini tutarlar. Salat-selam getirerek birbirinin hatırını sorarlar. Bu da sevgi ve dostluk nişanıdır. Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur: "Birbirine rasgelen iki müslüman musafahada bulundu mu, onlar daha birbirinden ayrılmadan bağışlanırlar."

14) Teşmitte bulunmak (aksırana hayır ve bereket istemek). Şöyle ki: Bir müslüman aksırınca: "Elhamdülillâh" der. Yanındaki müslüman kardeşi de: "Yerhamükallah = Allah sana rahmet etsin" diye dua eder. Aksıran adam da:

"Yehdina ve yehdikümullah = Allah, bizleri de sizleri de hidayet üzere bulundursun" diyerek karşılık verir.

15) Toplantılarda temiz bulunmak ve edebe uygun davranmak. Şöyle ki: Müslümanlar, toplantılarda yıkanmış olarak temiz bir halde bulunurlar, içleri ve dışları temiz olur. Toplantılarda ilim sahipteri ve yaşlılar baş tarafa geçirilir. Gerek olmadıkça söze karışmazlar, söylenilen yararlı şeyleri dinlerler. Toplantıya sonradan gelenlere yer verir ve birbirlerine karşı güleryüzlü bulunurlar. Müslümanlar toplantılarda kendiliklerinden başka tarafa geçip oturmazlar. Kendilerine saygı için kalkarak yer vermek isteyenlerin hemen yerlerine oturmazlar. İki kişinin arasına rızaları olmadıkça girip oturmazlar. Bir toplantıda üç müslümandan ikisi başbaşa verip gizlice konuşmazlar. Böylece üçüncü kimsenin üzülmeye ve yanlış fikre kapılmasına meydan vermezler. Müslümanlar buldukları bir toplantıdan, arkadaşlarından izin alarak ayrılırlar. Geçici olarak toplantıdan ayrılanların yerine de hemen oturmazlar.

16) Dostları ziyaret: Müslümanlar uygun zamanlarda gidip din kardeşlerini, büyüklerini ve yakınlarını ziyaret ederler. Bu ziyaret de, bir sevgi ve bağlılık nişanıdır. Ancak bu ziyaret, usandırıcı ve pek sık olmamalıdır. Ziyarete gelen misafirlere mümkün olduğu kadar ikram edilmesi gerekir. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Sizi ziyarete gelenlere ikram ediniz"

17) Ziyafetlere (davetlere) icabet etmek. Bir müslüman, din kardeşinin davetine uyar, ziyafetinde bulunur. Böylece aralarındaki sevgi ve yakınlık artmış olur. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Sizden birinizi, kardeşi düğün yemeğine veya başka bir şeye çağırsa, ona icabet etsin (uysun)" Yeter ki, ziyafet yerinde haram bir şey bulunmasın. Çünkü bir müslüman, haramların işleneceğini bildiği bir yere gidemez. Ancak o haramları engelleyebilecekse veya kendisine saygı için işlenmeyecekse, gidebilir. Ziyafetlerde, misafirlere ağırlık verecek kimseleri buldurmamalıdır. Misafirler gitmek isteyince, ev sahibi ısrar etmeksizin biraz daha oturmalarını istemelidir. Toplantılar sade ve külfetsiz olmalıdır.

18) Saygı için ayağa kalkmak. Müslümanlar, yanlarına gelen din kardeşlerine karşı ayağa kalkabilirler. Bu bir hürmet belirtisidir. Mescidde bulunan veya Kur'an okuyan bir kimsenin, hürmet edilmeğe hak kazanmış bir kimse için ayağa kalkması mekruh değildir. Bir toplantıya gelenler için ayağa kalkılması adet olan yerlerde, ayağa kalkılması müstahabdır. Böyle yapılmazsa, kin ve nefrete yol açılmış olabilir.

19) Değerli zatların ellerini öpmek. Müslümanlar, alimlerin, takva sahibi kimselerin ve adaletli hakimlerin ellerini sevgi ve saygı göstermek niyetiyle öperler, onlarla musafahada bulunurlar; bunda bir sakınca yoktur. Bunlardan başka büyüklerin ellerini dindarlıklarına saygı ve ikram için öpmek de caizdir. Fakat dünyaya ait bir maksad için öpmek mekruhtur. Bir de, bir müslümanın, başkası ile karşılaştığı zaman kendi elini öpmesi tahrimen mekruhtur. Alimlerin ve diğer büyüklerin huzurunda yerleri öpmek de haramdır. Bunu yapanlar ve yapılmasına razı olanlar günaha girmiş olurlar. Bu, bir nevi putlara yapılan ibadeti andırır. Bir müslüman için asla caiz değildir.

20) Komşuluk haklarını gözetmek. Şöyle ki: İslamda komşuluğun büyük önemi vardır. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Ev satın almadan önce komşu, yola çıkmadan önce de yoldaş arayınız." Komşulara ikram bir sünnettir. Bir müslüman komşusunun hakkını fazla gözetir, ona gülyüz gösterir, gerektiğinde ödünç verir, bir kaderi olunca onu tesilli etmeye çalışır, taziyede (baş sağlığı dileğinde) bulunur. Komşusuna eziyet verecek şeyleri yapmaktan sakınır. Evin akıntı suları ile ve çöplerle komşularını rahatsız etmez. Yüksek sesle devam eden çalgı ve radyo sesleri ile komşularını rahatsız edenler, hasta ve okur-yazarlarını düşünmeyenler komşuluk haklarını gözetmemiş olur ve topluma karşı görevlerini çiğnemiş sayılırlar.

Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse, gereği üzere Allah'a iman etmiş olmaz." Sonuç: İnsan, komşularının sevgi ve övgülerini kazanmalıdır. Hazret-i Ömer (radiyallahu anh) buyurmuştur: "Komşusu, yakını ve yol arkadaşı tarafından övülen kimsenin güzel hal ve ahlak sahibi olduğundan şübhe etmeyiniz."

21) Hastaları ziyaret etmek. Müslümanlar hasta olan dostlarını ve komşularını uygun zamanlarda yanlarına giderek ziyaret ederler. Sağlıklarına duada bulunurlar. Bu da sevgiyi kuvvetlendirmeye ve kalbleri hoşlandırmaya yardım eden bir görevdir. Bunun da bir takım edebleri vardır. Şöyle ki: Bu ziyaretler pek sık yapılmamalıdır, hastanın yanında çok oturmamalı, hastanın canını sıkacak sözler söylememelidir.

Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Beş şey vardır ki, bunlar kardeşine karşı müslümana vacib olur; Verilen selamı almak, aksırana teşmit (hayır dua) etmek, davete gitmek (icabet etmek), hastayı ziyaret etmek, cenazelerin arkasından gitmek"

22) Cenazeleri teşyî etmek (uğurlamak). Bu da önemli ve sevabı çok olan bir kardeşlik görevidir. Müslümanlar, ölen din kardeşlerinin cenazelerini mezarlarına kadar üzgün ve düşünceli olarak götürürler. Rahmet toprağına bırakırlar. Haklarında rahmet isteyerek duada bulunurlar. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Bir cenaze üzerine namaz kılan bir kırat, gömülmesinde bulunana da iki kırat (sevab) vardır. Bir kırat ise, Uhud dağı kadardır."

23) Müslümanların mezarlıklarını ziyaret etmek. Müslümanlar kendi aralarında, ahirete göçmüş olanların, özellikle yüksek alimlerin ve salih kimselerin, mezarlarını zaman zaman ziyaret ederler, onları rahmetle anarlar. Bu da bir vefakarlıktır, değer bilmedir. Bir hadîs-i şerîfde beyan olunduğu üzere, mezarları ziyaret etmek ölümü hatırlatır, uyanmaya sebep olur. Onun için kabirleri saygı ve ibretle ziyaret etmeli, insanlığın acıklı sonucunu düşünerek gaflet içinde yaşamaktan kaçınmalıdır.

Güzel ve Çirkin Huylar

17) İttika: Yüce Allah'dan korkmak, haramdan ve şüpheli şeylerden sakınmaktır. Böyle bir hale "Takva" denir. Bunun sahibine de "Müttakî" denilir. Müttakî olan

bir zat, güvenilir ve itimat edilir bir insan demektir. Ondan hiç bir kimseye zarar gelmez.

İslam önünde insanlar esasen birbirine eşittirler. Bunların seçkinliği ancak takva iledir. Kur'an-ı Kerîm'de buyurulmuştur: "Şüphe yok ki, Allah yanında en iyiniz, en çok müttakî olanınızdır." İttikanın karşıtı fisk'dır, fücür'dur. Daha açığı, doğru yoldan çıkmak, Allah'a asi olmak, haram ve şüpheli şeylerden kaçınmamaktır. Böyle bir halin sonucu da felakettir, azabdır.

18) Edeb: Güzel terbiye ve güzel huylarla vasıflanmaktır, utanılacak şeylerden insanı koruyan bir hal demektir. Edeb, insan için büyük bir şereftir. Edebin karşıtı İsaet'dir ki, kötülük yapmak ve terbiyeye aykırı davranmak demektir. Edeb, insanın süsüdür. Edeb, insanı nefsin arzusuna uymaktan korur ve kurtarır. "İnsanın edebi, zehebinden (altınından) iyidir" denilmiştir. Edebden yoksun olan bir insan, bir toplum için zararlı mikroplardan daha tehlikelidir.

19- İhsan: Bağışlama, iyilik etme, bahşış verme, hayır olarak yapılması uygun olan bir şeyi yapma demektir. İhsan, adaletin üstünde bir faziletdir. Bir ayet-i kerimede buyurulmuştur:

"İhsan ediniz; şübhe yok ki, Allah ihsan edenleri sever." Diğer bir ayet-i kerimede de buyurulmuştur: "Yüce Allah sana ihsan ettiğı gibi, sen de ihsan et."

20- İhlas: Herhangi bir işi güzel bir niyetle ve saf bir kalb ile yapmak, işe başka bir şey karıştırmamaktır. Böyle bir hale, "Hulûs" da denir. Yapılan görevlerin değerleri ihlusa göre artar. İhlasın karşıtı Riya (gösteriş) 'dır. Bir görevi yalnız bir gösteriş için veya maddi bir yarar için yapmaktır. Riyakar bir insan, temiz ruhlu, iyi bir insan değildir. Yaptığı işlerin mükafatını Allah'dan dilemeğe yüzü olmaz. Bir hadîs-i şerifde buyurulmuştur: "Şüphe yok ki, Allah, sadece kendisi için yapılan ve kendi rızası için istenen bir işi kabul eder."

21- İstikamet: Her işte doğruluk üzere bulunmak, adaletten ve doğruluktan ayrılmayıp din ve akıl çerçevesi içinde yürümek demektir. Din ve dünya görevlerini olduğu gibi yapmaya çalışan bir müslüman, tam istikamet sahibi bir insandır. Böyle bir insan toplumun en önemli bir organı sayılır. İstikametın karşıtı, hıyanettir ki, doğruluğu bırakıp verilen sözü gözetmemek, caymak, emanete riayet etmemektir, insanların haklarına tecavüz etmektir. Bir ayet-i kerimede, Peygamber Efendimize hitaben şöyle buyurulmuştur: "Emrolunduğun gibi istikamette bulun." İşte bu ayet-i kerime, istikametın ne kadar önemli ve gerekli olduğunu göstermeğe yeter.

22- İtaat: Üst amirin dince yasak olmayan emirlerini dinleyip ona göre yürümektir. Yüce Allah'ın buyruklarını dinleyip tutmak bir taattır. İnsanın mutluluğu da bu taata bağlıdır. Bunun karşıtı isyandır. Yüce Allah'ın emirlerini dinlemeyen bir insan günahkar ve hayırsız bir kimsedir ki, kendisini tehlikeye atmış olur. Artık böyle bir kimseden insanlık ne bekleyebilir: Kur'an-i Kerîm'de şöyle buyurulmuştur:

"Allah'a itaat ediniz; Allah'ın Peygamberine de, sizden olan idarecilere de itaat ediniz."

23- İtimad: Güvenmek ve emniyet etmek, bir şeye kalben güvenip dayanmak demektir. Halkın güvenini kazanmak bir başarı eseridir. İktisadî ve içtimaî hayatın devamı itimadın varlığına bağlıdır. Onun için insan, güzel ve doğru hareketleriyle herkesin güvenini kazanmaya çalışmalıdır. İtimada aykırı olan şey, hiyanettir, işi kötüye kullanmaktır ki, bunun sonucu pek korkunçtur.

24- İktisad: Her işte denge üzerinde bulunmaktır. Gereğinden fazla veya noksan harcama yapmaktan kaçınmaktır. İnsan iktisada uyma sayesinde rahat yaşar, hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "İktisad üzere bulunan fakir olmaz." İktisadın karşıtı israf dır, aşırı gitmektir. İsrâf, yemek, içmek, giyinip gezmek gibi işlerde belli bir ölçüyü aşmaktır ki, haramdır. Ferdlerin ve cemiyetlerin yıkılmasına sebebedir. Bunun için ki, Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: "Allah israf edenleri sevmez." Bir de "Takdîr" vardır ki, bir şeyi gereğinden çok fazla kısmaktır. Bu da uygun değildir.

25- Ülfet: Uygun kimselerle güzel bir şekilde görüşüp konuşmak demektir. İnsanlar devamlı olarak yalnız başlarına yaşayamazlar. Birbirleri ile görüşmek zorundadırlar. Güzel bir ahlaka sahip olan kimse, herkesle güzel görüşür, onların sevgisini kazanır. Bu hale, "Ünsiyet" de denir. Bunun karşıtı "Uzlet" kenara çekilmek, yalnız başına kalmak, herkesten uzaklaşmaktır. Herkesle görüşmek uygun olmadığı gibi, herkesten kaçınmak da uygun değildir. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur:

"Mü'min ülfet eder ve ülfet olunur. Ülfet etmeyen ve ülfet olunmayan kimsede ise hayır yoktur. İnsanların hayırlısı, insanlar için hayırlı olanıdır."

26- Emniyet: Bir şeye güvenmek manasına geldiği gibi, insanda doğruluktan ileri gelen bir huy anlamına da gelir, insanların sırlarını ve mallarını güzelce saklamak da, bir emniyet halidir. Emniyetin karşılığı "Hiyanettir", sözünde durmamaktır. Ferdleri arasında emniyet bulunmayan bir toplum geleceğinden güven içinde bulunamaz. Emniyeti kötüye kullanmak münafıklık alametidir. Bir hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur: "Münafığın alameti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince cayar, emanet edilince hiyanette bulunur."

27- İnsaf: Adalet içinde hareket etmek ve gerçeği kabul etmektir. İnsaf, ciddî ve iyi huylu bir insanın alametidir. Bunun karşılığı zulümdür, haksızlık etmektir, hak olan şeyi inkardır. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "İnsaf dinin yarısıdır." Çünkü gerçek din, faydalı olan şeylerin kabul edilerek yapılması ve zararlı şeylerden sakınılması demektir. İnsaf sahibi olan kimse, muhakkak dinin yarısını teşkil eden o yararlı şeyleri anlar ve kabullenir. Böylece insaf, kendisinde dinin yarısı gibi sayılır.

28- Beşâset: Güleryüzlü olmak ve hoş bir hale sahip olmak demektir. Beşâset, ruhtaki saflık ve neşenin yüzde parıltısı demektir. Karşılığı Ubuset, yüz ekşiliğidir. İnsan daima güler yüzlü olmalı, hiç kimseye karşı çatık kaşlı bulunmamalıdır. Güleryüzlülük bir sadaka ve bahşiş sayılır. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Allah muhakkak ki yumuşak huylu va parlak yüzlü kulunu sever."

29- Te'dib: Terbiye etmek, edeb ve ahlak üzere yetiştirmek demektir. Bunun karşıtı da, terbiyeyi terk etmek, yapmamaktır. Terbiye işinde asla gevşeklik yapılmamalıdır. Kendi çocuklarını güzelce terbiye etmeye çalışmak, her aile idarecileri için vacib olan bir görevdir. Burada yapılacak dikkatsizliğin zararları yalnız bir aileye ve ferde değil, koca bir topluma aittir. Denmiştir ki: "Baba ile ananın terbiye etmediğini, gece ile gündüz (zaman) terbiye eder. Zamanın terbiye etmediğini de, Cehennem terbiye eder."

30- Teenni: Bir işte acele etmeyip düşünerek hareket etmektir. Böyle bir davranışa "Teüde" de denir. Vakti gelip çatan hayırlı bir iş için teenniye (yavaş davranmaya) gerek yoktur. Fakat henüz zamanı gelmeyen bir iş içinde acele etmek, pişmanlık doğuracağından doğru değildir. Teenni'nin karşıtı isticâl, acele etmektir. Bir şeyi zamanından önce elde etmeğe çalışmaktır. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Yavaş davranmak (teenni) Rahman'dan, acele ise Şeytandandır." Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyurulmuştur: "Ahiret işi müstesna, her işte yavaş ve tedbirli davranmak hayırlıdır."

31- Ta'zîm: Hürmete değer bir kimse hakkında, büyük sayıldığını gösterecek şekilde güzel bir davranışta bulunmak demektir. Bunun karşıtı "Tahkîr"dir, küçümseme hareketidir ki, asla caiz değildir. İlim, edeb ve yaş bakımından bizden büyük olanlara saygı göstermek, bizden küçük olanlara da sevgi göstermek bizim için bir görevdir. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Bizim büyüklerimize saygı göstermeyen ve küçüklerimize merhamet etmeyen bizden değildir."

32- Tefe'ül: Bir şeyi uğur saymak, bir olayı bir hayrın başlangıcı görmektir. Bu güzel bir zan işi olduğundan iyidir. Bunun karşıtı "Teşe'üm ve Tatayyür"dür. Bu da bir şeyi uğursuz görmek, nefsin nefret duyduğu bir işi uğursuzluğa bir alamet saymak demektir. Bir kuşun ötüşünü veya bir tarafa uçuşunu uğursuzluğa yormak gibi... Bu ise, kötü bir zan ve kuruntu eseri olduğundan caiz değildir. Herhangi bir olaydan uğursuzluk hükmü çıkararak ümitsizliğe ve kuruntuya saplanmak doğru değildir. Bazı günlere ve zamanlara uğursuzluk yorumunda bulunmak da uygun değildir. Peygamber Efendimiz buyurmuştur: "Hayıra yorma, güzel söz, temiz laf hoşuma gider." İnsan hayırlı söz söylemeli, fena ve uğursuz sözlerden dilini korumalıdır.

33- Tefekkür: Düşünmek ve bir iş üzerinde fikri geliştirmek demektir. Yüce Allah'ın kudretine delalet eden varlıkları düşünmeye dalmak bir ibadettir. Birçok maddî ve manevî buluşlar ve yükselmeler hep tefekkür (düşünme) sayesinde olmuştur. Tefekkürün karşıtı, Gaflet'tir. Düşünmeden yoksun olmaktır ki, insana asla yakışmaz. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Yüce Allah'ın yaratmış olduğu şeyler üzerinde düşününüz; fakat Allah'ın zatı hakkında düşünmeyiniz, helak olursunuz."

34- Tevazu: Kendini büyük görmemek, bulunduğu dereceden daha aşağı derecede saymaktır. Bunun karşıtı "Tekebbür"dür, "Tecebbür"dür. Kendini büyük görmek, bulunduğu derecenin çok üstünde saymak, geçici şeylere güvenerek ona buna çalım satmak ve gururlanmaktır ki, çok kötü bir huydur. Bir hadis-i şerif şu

anlamdadır: "Yüce Allah ölçülü davrananı zengin eder, israf edeni de fakir düşürür. Tevazu göstereni yükseltir, büyüklenen kimseyi de kırıp geçirir."

35- Tevekkül: Allah'a güvenmek, kulluk görevini yaptıktan sonra başarıyı Allah'dan beklemek ve insan gücünün yetişemediği şeyleri Yüce Allah'a bırakıp ümitsizliğe ve keder içine düşmemektir. Tevekkülden yoksun olmak büyük bir noksanlıktır. Bir mü'min bilir ki, herhangi bir işin elde edilmesi için, sadece sebeplerin varlığı yeterli değildir. Allah'ın dilemediği bir iş, hiç bir zaman meydana gelemez. O'nun dilediği bir şeyi de hiç kimse engelleyemez. Bununla beraber tevekkül, sebeblere sarılmaya engel değildir. Yüce Allah olayları birer sebebe bağlamıştır. Bu konuda ilahî kanunlara uymak gerekir. Peygamber Efendimiz, devesini bir şeye bağlamaksızın dışarıda bırakıp Peygamberin huzuruna gelen Amr ibni Umeyye'ye şöyle buyurmuştur: "Deveni bağla da, tevekkül et."

36- Sebat: Sözde durmak, verilen sözü yerine getirmek, bir işte, bir inançta veya bir düşüncede kararlı bulunmak demektir. "Sabit (kararlı) olanlar nabit (başarılı) olurlar" sözü meşhurdur. Sebat başarının bir şartıdır. Doğrusu hayırlı ve hakka bağlı olan işlerde sebat etmek bir fazilettir. Faydasız olan boş şeylerde sebat göstermek ise, aklın noksanlığına ve insafın yokluğuna delalet edeceği için büyük bir kusurdur.

37- Cûd: Cömert davranmak, insanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeksizin ihsan ve ikramda bulunmaktır. Verilmesi uygun olan şeyleri, uygun yerlere kolayca vermek huyudur ki, buna sehavet de denir. Cûd ve seha (cömertlik), insana yaraşan iyi bir huydur. Bunların karşıtı, hasislik, cimrilik ve tama'dır ki, insanlara asla yakışmaz. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Cömert kimsenin yemeği şifadır. Hasis (cimri) kimsenin yemeği de hastalıktır."

38- Hazm: Anlayışla yürümek, tedbirli davranmak ve sonucu bilinmeyen şeylere hemen atılmamaktır. Karşıtı, tedbirsizliktir. Tedbirli hareket edenler pişmanlık duymazlar. Bununla beraber hazm (ihtiyatlı bulunmak), bazan kötü kuruntulardan da ileri gelir. Onun için hazm deyip de teşebbüste tereddüt ve kuruntuya düşmemelidir. Onun için bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Hazm bir kötü zan'dır."

39- Hüsnüzan: Güzel sanma veya bir şeyin iyiliği üzerinde inanç beslemedir. Bunun karşıtı Suizan (kötü sanma)'dır. İnsan kötüzan beslemekte hiç bir zaman aşırı gitmemelidir. Hiç kimse hakkında da yok yere kötüzanda bulunmamalıdır. Doğrusu, herhangi bir kimse hakkında körü körüne "Pek iyi bir insandır" diye hüküm vermek de hüsnü zannı kötüye kullanmak olacağından iyi bir davranış değildir. Onun bunun işlerini araştırmak, kusurlarını öğrenme arzusunda bulunmak, teccüs denilen, kötü zandan doğan ve ahlaka aykırı olan bir harekettir ve haramdır. Bunun hakkında Kur'an-ı Kerim'de buyurulmuştur: "Şüphe yok ki, zannın bir kısmı günahtır."

40- Hıfz-ı Lisan: Dili gereksiz sözlerden koruyup ihtiyaçtan fazla söz söylememek halidir ki, çok iyidir. Bunun karşıtı "Malâyani" denilen faydasız şeylerle uğraşmak ve ağzına gelen her şeyi söylemektir. Akıllı olanlar çok kez susarlar. Gerek

görülmekle söz söylemek istemezler. Susmak çok güzel bir şeydir. Yeter ki, bir hakkın kaybolmasına veya bir gerçeğin yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermiş olmasın. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır: "Her kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, hayır söylesin veya sussun."

41- Hakk: Yüce Allah'ın mübarek bir ismidir. Her doğru olan ve değişmeyen şeye de hak denir. Bunun karşıtı "Batıl" sözüdür. Herkesin meşru bir şekilde elinde bulundurduğu yetkiye veya mülke de hak denilmiştir. Bunun çoğulu "Hukuk"dur. Her hak karşılığında bir görev vardır. Bir insan hayat (yaşama) hakkına, namus ve şeref hakkında sahibdir. Bunlara hiç kimsenin tecavüz hakkı yoktur. Her insan karşılıklı olarak bu hakka sahip olduğu için herkes karşısındakinin hakkını kabul ve ona uygun hareket etmekle görevlidir ve bu görevleri korumakla yükümlüdür. Bu haklara tecavüz haramdır, cezayı gerektirir. Toplum düzenine engel olur. Hak hiç bir zaman değişmez. Hakka, kuvvet ve diğer şeyler üstün gelemez. Geçici olarak kaybolan bir hak, bir gün dünyada değilse bile ahirette meydana çıkacaktır.

42- Hikmet: İlim ve amelin birleşmesinden meydana gelen yüksek bir sıfattır. Bilmeyen veya bildiği ile amel etmeyen kimse hikmet sahibi değildir. Her şeyin aslını öğrenmek için edinilen bilgiye de hikmet denir. Adaba, ahlaka, öğütlere ait güzel sözlere ve fıkralara da hikmet denir. Hikmet sahibi olan insanda, zeka, ezberleme, güzel düşünme, kolaylıkla öğrenme, açık zihin, iyi anlayış ve kavramları hafızada tutma gibi duygular belirir. Bir ayet-i kerimede buyurulmuştur:

"Kendisine hikmet verilen kimseye, muhakkak birçok hayır verilmiş olur." Bir hadis-i şerif de şöyle: "Hikmet, mü'minin yitiğidir. Onu nerede bulursa alır."

43- Hilm: Şiddete sabredip tahammül etmek, öfke ateşini söndürmek ve nefsi heyecandan korumaktır. Yerinde yapılan böyle bir davranış büyük bir fazilettir. Bunun karşıtı "Hiddet, tehevür"dür. Bu da bir öfke, titizlik ve kızgınlık halidir. Hoşa gitmeyen bir olaydan dolayı gazab kuvvetinin parlayıp meydana çıkmasıdır. Kızgınlık ve darılma halleri, kalbdeki kanın taşması zamanında meydana gelen bir nefis değişikliğidir ki, haksız yere olunca bir kusur sayılır, pişmanlığı gerektirir. Fakat akla uyarak haksızlığa karşı olan bir öfke iyidir. Çünkü kutsal inançlar bununla korunur. Hilm, ilim ve hikmete bağlı olmalıdır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Hiç bir şeyin bir kimsede birleşmesi ilimle hilmin birleşmesinden daha üstün olamaz."

44- Hamiyet: Kutsal şeyleri ve milletin haklarını gözetmek, namus, şerefi ve fikirleri töhmetten korumak yolunda gösterilen çabaya hamiyet denir. Bu çok güzel bir haslettir. Fakat batıl fikir ve akideleri korumak yolunda gösterilen gayrete "Cahilce hamiyet" denir ki, bu pek kötüdür.

45- Haya: Utanma, hicab, ar, namus manalarına gelir. Çirkin şeylerden nefsin darlanması, edebe aykırı bir işin meydana çıkmasından dolayı kalbin duygulanıp sıkıntı içinde kalması demektir. Bunun eseri hemen yüzde belirmeye başlar. Haya pek güzel bir huydur. Bunun karşıtı Vakahat (utanmazlık)'tır. Batılı hak şeklinde görüp çekinmeksizin onu yapmaktır. Hayasızlık, insanı insanlıktan çıkarır,

hayvanlardan daha aşağı düşürür. Bir hadis-i şerifin anlamı şöyle: "Haya imandan bir bölümdür. İnsanlardan utanmayan Allah'dan da utanmaz."

46- Huşu: Tevazu göstermek, hakka boyun eğmek, korku ile sevgi karışımı olan saygılı bir tavır takınmak demektir. Karşıtı, gaflet içinde kendini büyük görme, kalb huzurundan yoksun olmadır. Bir ibadetin değeri, huşua olan yakınlığı nisbetinde artar. Haşyet de, saygı ile karışık kalble ilgili bir korkudur. Allah korkusuna "Haşyetullah" denir. Kalbinde Allah korkusu bulunmayan kimsenin her çeşit fenalığı yapması mümkündür. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Hikmetin başı Allah korkusudur." Yüce Allah'ın kudret ve azametini düşünen bir mü'minin kalbinde Allah korkusu parlar ve onu daima iyiliğe götürür.

47- Hayır: İyilik demektir. Her helal olan mal ve yarar da bir hayırdır, Allah'ın ihsanıdır. Allah rızasını kazanmaya sebep olan her güzel iş bir hayırdır. Geçerli olan asıl hayır da budur. Hayrın karşıtı "Şerr"dir. Hakka ve yaratılışa uymayan ve kötü bir sonucu gerektiren her şey bir şerdir, fenalıktır. Herkes için iyilik istemeye "Hayırhahlık" denir. Bu ruhun temizliğinden ileri gelir. Bütün hayır müesseseleri, hayırseverliğin bir eseridir. Başkasının fenalığını istemek de, "Bedhahlık"tır. Bu, bir ruh hastalığıdır ki, sahibinin kötü kimse olduğuna bir alamettir. İşte "hased", çekememezlik ve kıskançlık denilen kötü hal, bu kötülük severlikten başkası değildir.

Başkasının hak kazanarak elde ettiği nimetlerden rahatsız olup da o nimetlerin kaybolmasını istemek bir hasedden ibarettir. Bu pek fena bir huy olduğundan bundan çok sakınmalıdır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Hasedden kaçınınız; çünkü ateş, odunları yakıp bitirdiği gibi, hased de güzel işleri (salih amelleri) yer bitirir."Kötülüğe alet olan bir varlığın kaybolmasını istemek hased sayılmaz. Yine başkasının elde ettiği bir nimetin benzerine kavuşmayı istemek de hased değildir. Bu isteğe "Gıbta ve Münafese" denir ki, bazı hallerde caizdir. Yüksek bir alimin ilmine ve faziletine gıbta edilmesi (imrenilmesi) gibi...

48- Dostluk: İki ve daha çok kimseler arasında meydana gelen samimi bir sevgi ve bağlılık demektir. Allah için olan dostluk devam eder. Dünya için olan dostluk da bir akan yıldız gibi parlayıp söner. Dostluğun karşıtı, düşmanlık, davet ve kindarlıktır. Bütün müslümanlar birbirine dosttur. Çünkü aralarında sönmeyen bir din kardeşliği vardır. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine şöyle emretmiştir: "Birbirinize kin tutmayınız, hased (kıskançlık) etmeyiniz, birbirinizden yüz çevirmeyiniz, ey Allah'ın kulları!.. Kardeş olunuz. Bir müslümanın müslüman kardeşine üç günden çok dargın kalması helal olmaz." Başkasının bir kederinden ötürü sevinmek de bir düşmanlık eseri olduğundan caiz değildir. Buna "Şematet" denir. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Kardeşin için şematet eyleme (kötü haline sevinme); sonra Allah ona merhamet eder de, seni belaya düşürür."

49- Diyanet: Dindarlık yapmak, dinin kutsal emirlerine uyarak gereği üzere hareket etmektir. Karşıtı dinsizliktir, din hükümlerine aykırı davranmaktır, bütün fenalıkların en büyük kaynağıdır. İnsanların kurtuluşu, temiz bir halde yaşayış ve mutluluğa ermesi, ancak diyanet sayesinde. Diyanet doğuştan vardır. Gerek

ferdler için ve gerekse cemiyetler için zorunludur. Onun için diyanete sınıksız sarılmalıdır. Bu, insanlığın yararı ve selameti bakımından son derece gereklidir.

50- Zikir: Anmak ve hatırlamak manasınadır. Yüce Allah'ın kutsal isimlerini anmak ve vacib olan bir görevdir, en yüksek bir zikirdir. Yüce Allah'ı zikretmek, ya büyüklüğünü düşünmekle olur ki, bundan yüceltme ve tazim meydana gelir. Ya da Allah'ın sonsuz kudretini düşünmekle olur. Bundan da korku ve hüznün doğar. Bir de nimetlerini anmakla olur ki, bundan şükür ve hamd meydana gelir. Yahut pek acaib ve üstün olan eserlerini düşünmekle olur. Bundan da uyanma ve ibret alma yüz gösterir. Zikrin karşıtı, "Nisyan (unutma)"dır. Yüce Allah'ın mübarek isimleri ile kulun gönlünü süslememesidir. Bu çok acınacak bir dalgınlık eseridir. Bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur: "Allah'ı çok zikrediniz ki, kurtulasınız." Bir hadis-i şerifde de: "Zikrin en faziletlisi Lâ ilâhe İllallah'dır. Duanın da en faziletlisi Elhamdülillah'dır" buyurulmuştur.

51- Rıza: Hoşnut olmak, uygunluk göstermek herhangi bir hükmü veya işi kalben hoş görüp kabul etmektir. Bunun karşıtı kabul etmemek, red etmek, itiraz etmektir. Yüce Allah'ın her hükmüne ve her takdirine razı olmak bir kulluk görevidir. Gerçek olan bir şeye razı olmamak bir ahmaklık işareti olduğu gibi, batıl bir şeye razı olmak da bir taşkınlık ve isyan eseridir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Allah bir kulu severse, yalvarmasını dinlemek için onu bir sıkıntıyla sınar."

52- Rıfk: Yumuşaklık, yavaşlık, nezaket ve tatlılıkla iş yapmak, sonu güzel olan bir şeye güzelce boyun eğmek anlamındadır. Bunun karşıtı "Unf (şiddet, sertlik kabalıktır)" ki, katı yürekli olmaktan, sertlik göstermekten, nezakete aykırı davranmaktan ibarettir. İnsan, yumuşaklık sayesinde en güç neticeleri elde edebilir. Düşmanca davranmak yüzünden de, elde edilmesi pek yakın olan şeyleri imkansız bir hale getirmiş olur. Hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Şüphesiz ki, Allah, yumuşak huyludur ve yumuşak huyluluğu sever. Ve sertlik üzerine vermediği şeyi yumuşak huyluluk üzerine verir." Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyurulmuştur: "Yumuşaklıktan yoksun olan, hayırdan da yoksun bulunur."

53- Sa'y: Çalışmak, bir maksadın elde edilmesi için gerekli gücü harcamaktır. Karşıtı "Atalet, bataet, meskenet (gevşeklik, miskinlik, umursamazlık)"dır. Bu İslam ruhuna asla uygun değildir. İnsan hak olan şeyleri elde etmek için düzenli bir çalışma ve gayret sahibi olmalıdır. Bütün ilerlemeler gayret ve çalışmanın neticesidir. Kur'an-ı Kerim'de buyurulmuştur: "İnsan için çalıştığından başkası yoktur."

54- Ayıpları örtmek: İnsanların kusurlarını örtmek, görmemezlikten gelmek, başkalarına açıklamamak demektir. Karşıtı "Kusurları yayma"dır. Başkalarının kusurlarını arkalarından söylemek gıybettir. Öyle ki, bir kimsenin arkasından boyuna, elbisesine, yiyip içmesine, gezip yürümesine varıncaya kadar bir kusurunu dil göz veya el ile işaret ederek göstermek de bir gıybettir. Çünkü bunları öğrenince üzüleceğinde şüphe yoktur. Başkalarına, yapmadıkları kusurları yüklemek de iftiradır, buhtandır. Bunlar İslam terbiyesine aykırıdır, kesinlikle haramdır.

Bir hadis-i şerif şöyle buyurulmuştur: "Ne mutlu o kimseye ki, kendi kusuru kendisine, başkalarının kusurlarını görmeye zaman bırakmaz." Onun için insan, kendi kusurunu görüp onu düzeltmeye çalışmalıdır. Ancak uygunsuz işleri hiç çekinmeksizin yapıp duran günahkar kimselerin bu çirkin hallerini arkalarından söylemek gıybet sayılmaz. Bu söyleme ile çirkin işler kötülenmiş ve başkaları bundan korunmuş olur. Bir İslam toplumuna karşı, küstahça hareket ederek ahlaka uymayan şeyleri açıkça yapıp duran kimselerin bu rezaletini söylemek, toplumsal anlayışın güzel bir tepkisidir. Yeter ki, bu söyleyiş şahsî bir kırgınlık neticesi olmasın.

Gıybetin sorumluluğundan kurtulmak için, mümkünse gıybet edilen kimseden helallik dilemeli, özür dilemelidir. Bazı alimlere göre, yapılan gıybetten pişman olup istiğfarda bulunmak yeterlidir. Çünkü durumu haber verip gıybet edilen kimseden helallik dilemek, bir üzüntüye, bir dargınlığa sebebiyet vermiş olabilir. Ancak o kimse bu gıybetten haberdar olmuşsa, o zaman kendisinden özür dileyerek helallik istemek gerekir. İki dargının özür dilemek için musafaha yapması (görüşüp el sıkışması) helallaşmak sayılır.

55- Şecaat: Yiğitlik, kahramanlık, kalb metinliği, gereğinde tehlikelere atılabilmek özelliği demektir. Karşıtı "Cebanet (korkaklık)"dır. Hak yolunda mukaddesatı korumak için gösterilen yiğitlik (şecaat), çok kıymetli bir huydur.

56- Şefkat: Korku ile karışık merhametten ileri gelen acıyıp esirgeme halidir. Başkalarının başına gelen veya gelmesi düşünülen fena bir hal karşısında kendisini gösterir. Bunun karşıtı merhamet ve yumuşaklık duygusundan yoksunluktur ki, pek kötü bir huydur. Şefkat, temiz ve saf kalblerin bir özelliğidir. İslamda, "Yüce Allah'ın emirlerine saygı, yaratıklarına şefkat" büyük bir esastır.

57- Şükür: Görülen, iyiliğe karşı, söz veya işle memnuniyet göstermek ve yapılan iyiliğin kıymetini bildirmektir. Görülen bir iyiliği överek anmak da bir şükürdür. Karşıtı "Küfran-ı nimet (nimeti inkâr)"dır. Biz her an binlerce nimetlerine kavuştuğumuz Yüce Allah'a şükretmeğe borçlu bulunduğumuz gibi, iyiliğini gördüğümüz kimselere karşı da teşekkür etmeğe borçluyuz. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "İnsanlara şükretmeyen, Allah'a da şükretmez."

58- Şehvet: İstek, nefse uygun olan bir şeyi istemek, hayat hareketi için insanların birbirlerine karşı olan doğal meyilleri demektir. Dinde yasak olmayan bir şey hakkında kararınca bir şehvet ve meyil iyidir. Dinde yasak olan bir şey hakkında ise, şehvet hayvani bir hal olduğundan pek kötüdür, zararlıdır. Bundan kaçınmak gerekir. Heva, boşuna arzu, meşru bir sebep olmaksızın nefsin bir şeye meyletmesidir. Heves de, bir şey üzerinde gösterilen ham ve noksan bir aşk ve seveda demektir. Bunların ikisi de iyi değildir. İnsanın feyiz ve şerefine engel olurlar. Peygamber Efendimiz şöyle dua ederlerdi: "Ya Rabbi! Beni ahlakın çirkin olanlarından ve hevalardan uzak bulundur."

59- Sabır: Acıya katlanmak, bedene uygun düşmeyen hallere telaş göstermeksizin karşı koymaktır. Bunun karşıtı sabırsızlık (ceze)'dir. İnsan yaşadıkça birtakım acı olaylar karşısında kalır. İşte bunlara karşı sabretmek gerekir. Bir ayet-i kerimede de: "Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir" buyurulmuştur. Sabrın sonu

selamettir, başarıdır. Sabır acıdır; fakat sonucu tatlıdır. Sabırsızlık ruhun gevşekliğinden ileri gelir. Ancak, dine uymayan şeyler hakkında sabır caiz değildir. Bunlara karşı kalben bir acı duyulması ve mümkün ise mücadele yapılması gerekir. Savulması mümkün olan kötülöklere veya ihtiyaçlara katlanmak sabır değil, bir acziyet ve miskinliktir. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır. "Allah'ım! Ben acziyetten ve tenbellikten sana sığınırım."

60- Sadakat: Doğruluk, gerçeğe uygun olan doğru sözdür. Garaz lekesinden temizlenmiş ve her yönden halis olan bir dostluk da sadakattir. Herhangi bir doğruluğa da sadakat denir. Doğruluğun karşıtı yalandır. Sadakatın karşılığı hiyanettir, doğruluktan yoksun olmaktır. İnsanlara sıdk ve sadakat yakışır. Yalancı bir kimseyi ne Allah sever, ne de kulları... Yalan haramdır. Yalancı bir kimsenin insanlık bakımından hiç bir kıymeti olamaz. Söylediği yalan sözleri ile insanları aldatan, yaptığı hile ve uydurmalarla ötekini berikini saptırmaya çalışan kimseler çok büyük günahkardır. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Bize hiyanet eden bizden değildir. Hile ve aldatmayı yapanlar cehennemdedirler." Sonuç olarak, insanın sözü de, özü de doğru olmalıdır. Doğru olmayanlar için mutluluk kapıları kapalıdır. İslamiyet gibi, hikmet ve gerçek esasları üzerinde kurulmuş bir dinde doğruluğa aykırı bir şey asla yer bulamaz.

61- Salah: İyi hal, her hayrı kendinde toplayan faziletlerden ibaret yüksek bir vasıftır. Karşıtı "Fesad ve Fücür'dur. Bir millet, kendi ferdlerinin iyiliğine çalışmalıdır. Çalışmazsa, fesadçıların eline esir düşer. Bir müslüman, din ve dünya görevlerini öğrenip güzelce uygulamadıkça iyi hal sahibi olamaz.

62- Sılâ-i Rahim: Akrabayı arayıp sormak, akrabanın kusurlarını bağışlamak muhtaçlarına yardım etmektir. Akriba ile görüşmek, sohbetle bulunmak, kendilerine selam ve hediye göndermek sılâ-i rahim sayılır. Yakın bulunan akrabayı, mümkün ise, buldukları yerlere gidip ziyaret etmek, uzak akraba ile de mektuplaşmak gerekir. Karşıtı "Kat-ı Rahîm (akrabayı unutup onlarla ilgiyi kesmek)"dir. Böyle bir tutum, İslamın öğütlediği ailevî ve içtimaî görevlere aykırıdır. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Sılâ-i rahim, ömrü uzatır."

63- Salabet: Metin olmak, kutsal varlıkları korumak için insanın sahip olduğu kalb kuvveti demektir. Karşıtı, gevşeklik ve inanç bozukluğudur. Salabet çok kıymetli bir huydur. Bazan salabat yerine taassub da kullanılır. Taassub, aslında adet ve geleneklerde veya maddî ve manevî şeylerde fazla direnip taraftarlık yapmaktır. Bu yönden iki türdür: Biri dine uygun olan taassubdur. İnançlara ve din gerçeklerine gösterilen sebatır. Bu çok iyidir. Diğeri ise, batıl ve faydasız adetler, modalar, fikirler, yapılıp yapılmamasında dinî bir sakınca bulunmayan işler üzerinde gösterilen taassubdur ki, bu pek kötüdür. Ne yazık ki, bazı kimseler, bu ikinci kısımdan olan asılsız şeylere dört elle sarıldıkları halde, mukaddesata ve din esaslarına bağlı kalan kimselere bir kusur olmak üzere taassub isnad etmekten kendilerini alamazlar. Bu, cahilce bir görüşün sonucudur, bundan kaçınılmalıdır. Gerçeği gerçek, batılı da batıl görmeye çalışmalıdır.

64- Zarafet: İncelik, kibarlık, ince zeka eseri hoş söz ve işler ile vasıflanma huyudur. Karşıtı, kabalık denilen bir haldir. Bu, ruhtar üzerine fena tesir

yaptığından kötüdür. Yaratılıştaki olan zarafetler, ölçüyü taşırmamak şartıyla iyidir. Fakat her işte ve her sözde zarafet göstermeye çalışmak, vakar ve ciddiyete aykırıdır, hafiflikten ibarettir. Onun için bu hususta aşırı davranmamalıdır.

65- Adl, Adalet: Hakka yönelmek, haksızlıktan kaçınmak, her hakkı sahibine vermeye çalışmaktır. Karşıtı "Zulüm, gadr"dır, insafsızlıktır. Dünyanın bütün düzeni ve düzgünlüğü adaletle kazanılır. Yüce Allah bize adaleti emrediyor. Onun için insan, her davranışını bir ölçü ve adalet içerisinde yapmaya çalışmalıdır. Görevinde adaleti gözetmeyen bir insan, kendisine de, vatanına da, bütün insanlığa da fenalık etmiş olur. Herhangi bir hakkın kaybolmasına veya geciktirilmesine sebep olmak bir zulümdür. Her hangi kimseden haksız yere bir şey almak zulümdür. Herhangi bir insana veya hayvana haksız yere eziyet vermek de bir zulümdür. Zulmün sonucu ise, azabdır, felakettir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Zulme uğramışın duasından kork; çünkü onunla Allah arasında perde yoktur."

66- Azim: Bir işe kesinlikle niyet etmek, bir işi yapmaya kalbi bağlayarak yönelmektir. Karşıtı, "Tereddüt ve Terahi (geciktirme)"dir. Haklı gayeler uğrunda azimli olmak bir özelliktir. Bir ayet-i kerîme şu anlamdadır: "Azmedince de Allah'a tevekkül et, artık tereddüt etme, şüphe yok ki Allah Teala tevekkül edenleri sever."

67- Aşk: Fazla sevgi ve ilgiden bir şey hakkında kalbin pek ziyade ilgi ve çekicilik kazanmasıdır. İnsanlar, maddeten veya manen güzel ve lezzetli buldukları şeylere karşı kalblerinde bir meyil duyarlar. Bu meyil ılımlı olursa "muhabbet", pek kuvvetli olursa "aşk" adını alır. İnsanlar hoşlarına gitmeyen şeylere karşı da bir "nefret" duyarlar. Bu nefret ılımlı olunca "buğz", pek kuvvetli olunca da "Makt (kin)" adı ile anılır. Mukaddesata karşı olan meyil bir aşk derecesinde bulunması pek sevimsizdir. Fakat ölümlü varlıklara, geçici güzelliklere karşı aşk derecesinde olan meyil, kalbin gevşekliğinden, düşüncenin noksanlığından ileri geldiği için kötüdür. Mukaddesat hakkındaki aşka: "Gerçek aşk, Rahmanî aşk" denir Geçici ve nefsanî şeyler hakkındaki aşk da "mecazî aşk, himarî aşk" adını alır. Onun için bu ikinci kısımdan kaçınmak, her faziletli insan için bir görevdir.

68- İsmet: Günahlardan kaçınma huyuna sahip olmak. Hak Teala'nın korkusu ile bütün çirkin şeylerden beri bulunmak demektir. Fena şeylerden uzakta kalmak da, Yüce Allah'ın bir koruması olduğundan bir ismet sayılır. İsmetin karşıtı, suçluluk ve günahkarlık halidir. İnsanın asıl güzelliği ve şerefi kazandığı ismet sayesinde.

69- İffet: Namus, perhizkârlık, nefsi hayvanî sarkıntılıklardan engellemek huyudur. Karşıtı "Fuhş"dur. Namusa aykırı harekettir. Ruhların temizliği iffettir. İffetsiz bir kimse, zehirli mikroplardan daha zararlı bir yaratıktır, kendisinden her halde uzaklaşmak gerekir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Ben senden dünyam, dinim, ehlim ve malım hakkında iffet dilerim."

70- Af: Bağışlamak, suçtan geçmek, günahkar kimse hakkında layık olduğu azarlamayı bir lütuf olarak terk etmek anlamındadır. Safh da bir meseleden dolayı göz yummak, başa kakmamaktır ki, af ile beraber kullanılır. Af ve safh'ın karşıtı,

intikam ve muahaza (azarlama)dır. İntikam ki, acı çıkarmak, fena bir işe karşı göğüs ferahlığı için diğer bir fena iş yapmaktan ibarettir, bazı şartlarla caiz olabilir. Fakat af ile muamele yapmak, şüphe yok ki daha iyidir. Affın zevki, intikamın zevkinden daha çoktur. Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur: "Yüce Allah bir kula af sebebiyle, izzetten başka bir şey arttırmaz." Bir şahsa karşı kalben tutulan bir buğz, öfke ve zarar verme arzusuna da "Kin" denir ki, bu da çok defa insanlığa uygun olmaz. Yalnız mukaddesata düşman olanlara karşı, kalbde devamlı bir kin ve düşmanlık beslenmesi gerekir.

71- Ahd: Söz vermektir. Gözetilmesi gereken sözleşmeye de "ahd" denir. Ahdin (sözleşmenin) gereğine uymak vacibdir. Verilen sözü yerine getirmemek bir zulümdür. İnsanlar verdikleri sözde durmalıdırlar. Bundan sorumludurlar. Verilen bir sözde, haklı bir sebep olmaksızın durmamak insanın kıymetini ayaklar altına alacak kadar büyük bir alçaklıktır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Ahdin güzelliği (verilen sözün yerine getirilmesi) imandandır."

72- Fazl, Fazilet: Üstünlüğe, iyilik ve ihsana, ilim ve marifete "fazl" denir. İlim ve irfan bakımından olan yüksek dereceye ve ahlak görevlerine bağlanmak huyuna da "fazilet" denir. Fazlın karşıtı, kötülük, hasislik ve cehalettir. Faziletin karşıtı da, rezillik ve alçaklıktır. Faziletin çoğulu "fezail" dir. Hikmek, adalet, şecaat ve iffet sıfatlarına "Fezail-i asliye" adı verilmiştir. Bunlardan birçok faziletler doğar, insan, fazl ve faziletle vasflanmalıdır. İnsanlık şerefi ancak bu sayede kazanılmış olur.

73- Fütüvvet: Yiğitlik, nefis şerefi, iyilik ve cömertlik, dostların kusurlarını af ve bağışlama demektir. Bunun karşıtı, cebanet (korkaklık), zillet, hasislik ve ürkekliktir. Yiğitlik, sahibine dine ve iyiliğe aykırı işlerden korur, fedakarlığa ve efendiliğe götürür. Onun için yiğitlikle (fütüvvetle) vasıflanmaya çalışmalıdır.

74- Feraset: Zihin uyanıklığı, bir şeyi çabukça anlayış kabiliyeti, bir insanın ahlak ve davranışını yüzünden anlamek halidir. Feraset iki türlüdür: Biri, bir çeşit ilham eseridir ki, sebebi bilinmeksizin meydana gelir. Diğer kazanılan bir haldir ki, çeşitli huylara dair bilgi edinmek sebebiyle olur. Ferasetin karşıtı, belâhet (anlayışsızlık), zekadan yoksunluktur. Ferasetli insanların yanında uyanık olmalı, edeb ve fazilete aykırı şeylerden kaçınmalıdır. "Mü'minin ferasetinden sakınınız; çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar," buyurulmuştur.

75- Kadirşinaslık: Herkesin gerçek yerini ve değerini bilip hakkında ona göre işlem yapmaktır. Karşıtı, Kadırnaşinaslık (değer bilmemezlik)dir. Sosyal hayatta, değer bilmenin büyük bir önemi vardır. Kıymet bilen milletler arasında ilim ve hüner sahipleri çoğalır. Kadir ve kıymet bilmeyen milletler de, bilgi ve marifetten yoksun kalırlar. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "İnsanları kendi yerlerine indiriniz (herkese derecesine göre muamele ediniz)."

76- Kanaat: Kısmete razı olmak, yemek ve içmek gibi şeylerde tutumlu olarak orta bir halde hareket etmektir. Karşıtı, israf (savurganlık)dır. Kanaati yanlış anlamamalıdır. Kanaat, mutlaka az ile yetinip tembellik içinde yaşamak değildir. Hırsla hareketten kaçınmak, başkalarının nimetlerine göz dikmeyip hakkına razı olmak ve bir gönül huzuru ile yaşamaktır. Birçok hırsızlıklar ve cinayetler,

kanaatsizliğin sonucudur. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Kanaat tükenmez bir hazinedir" Gerçekten kanaat sahibi bir kimse, işini yoluna kor, başkalarına muhtaç olmaktan kurtulur. Hazinelelere sahibmiş gibi, şeref ve huzur içinde yaşar. Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyurulmuştur: "Kanaat eden aziz olur, hırslı olan da zelil olur." Herhangi bir işte bilinen miktarı aşmak bir israftır. Bir şeyi boş yere dağıtmak, uygun olmayan yerlere harcamak bir tebzir (savurganlık)dır. Bir şeyin elde edilmesini hasislikle karışık bir şekilde isteyip durmak da tama'dır kir, bunlar kesinlikle kötü huylardır. Hırs'a gelince, bu da bir şey hakkında gösterilen aşırı bir istek ve meyilden ibarettir ki, iki türlü olur: Biri, adi şeyler hakkında olan hırs ki, bu kötüdür. Kalbin ihtiyacından ve gevşekliğinden ileri gelir. Diğeri ise, yüksek ve güzel şeyler hakkındaki hırs ki, bu iyidir, ruhun iyiliğine ve himmetine delalet eder.

77- Kerem: Cömertlik, şeref, kıymetli şeyleri gönül hoşluğu ile vermek demektir. Bunun karşıtı, hasisliktir. Kerem, yüksek bir huy üzere yaratılmış insanlara ait bir özelliktir.

78- Lutf: İyilik ve güzelliştir. Yumuşaklıkla ve okşama ile muamele yapmaktır ki, insanlık nişanıdır. Karşıtı, cevr (eziyet)dir ki, insanlığa yakışmaz. Yaratıklar hakkından gösterilen lütuf ve kerem, yaratıcının yardımına kavuşmaya bir yoldur.

79- Lâtime, Mizah: Şaka ve hoş duygulu söz demektir. Karşıtı, ciddiyet'dir. Sırf bir eğlence ve iltifat için yapılan ve hiç bir kimsenin gönlüne dokunmayan latifeler caizdir. Yeter ki hoş olsun, gereğinden fazla olmasın. Latifenin çokluğu gülmeyi artırır, kalbi öldürür, heybeti giderir, düşmanlığa sebep olur. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "İnsan bir söz söylerken bununla yanındakiler gülüşürse, kendisi Süreyya'dan (yıldızdan) daha uzağa uçar gider." Şeref ve heybeti havaya gider, demektir. Bundan dolayı, bu gibi latifelerden çekinmelidir.

80- Muhabat: Öğünme, böbürlenme, maddî ve manevî bazı vasıflardan dolayı öğünmek demektir. Takdir edilmeye değer yüksek şeylere sahip olmaktan dolayı övünmede bulunmak caizdir. Fakat herhangi bir geçici varlıktan dolayı öğünmek, kendisini yüksek görmek caiz değildir. Böyle bir davranışa "Ucb, gurur, cahilce öğünme" denir ki, pek kötüdür. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Üç şey helak edicidir: Fazla cimrilik, kendisine uyulan heva (nefis arzusu), kişinin kendi nefisini beğenmesi."

81- Metanet: Sağlamlık, dayanıklılık manasındadır. Deyim olarak: İnsanın fikrinde sabit olması, tutumunda kuvvetli ve inancında köklü bulunması demektir. Bunun karşıtı, gevşeklik ve kuvvetsizliktir. Hak uğrunda metanet göstermek, kıymetli bir huydur.

82- Medh: Övmek, irade ile yapılan güzel işlerden dolayı dil ile övme demektir. Karşıtı, zem (yermek)dir. Birinin aleyhine fena sözler söylemek, onun kötü hallerini meydana koymaktır. Övgüye layık kimseleri övmek, cemiyet arasında fazilet ve kemalin artmasına sebep olabileceği için iyidir. Fakat övülmeye layık olmayanları övmek, gerçeğe aykırı, ahlaka zıd ve başkalarını aldatmaya sebep olacağından pek kötüdür. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Övücüleri

gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçınız." Doğrusu, şahsî bir çıkar düşüncesi ile layık olmayanları övmeye kalkışanlar, böyle bir muameleye hak kazanırlar. Herhangi bin insanı haksız yere yermek de haramdır.

83- Müdara, Mümaşat: Yüze gülmek, görünüşte dost olmak, insanlara karşı güzel davranışlarda bulunmak, başkalarının fikirlerine uyarcasına hareket etmek, sükun ve anlayış üzere durmaktır. Din esaslarına uygun olarak yapılan müdara iyidir, başarıya sebebdir. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "İnsanlara müdara etmek bir sadakadır." Diğer bir hadis-i şerif de şöyle: "Ben farzlarla emrolduğum gibi, insanlara müdara ile de emrolundum." Fakat güzel bir sonuç düşüncesiyle olmaksızın, herhangi bir kimsenin makamından ve servetinden dolayı yüzüne gülmek, ona müdarada bulunmak çok kötüdür. Böyle bir davranışa, temellük, tabasbus, müdahane (yağcılık), yaltaklanmak, dalkavukluk denir ki, insaniyete asla yakışmaz. Dince yasak, aklen de çirkindir.

84- Muhabbet: Sevgi, dostluk ve lezzet duyulan bir şeye gönlün meyiletmesi demektir. Bunun karşıtı Buğz (nefret), düşmanlıktır. Muhabbetler iki türlüdür: Biri sebebi kaybolan muhabbetlerdir. Bir kimseyi yalnız dünyalığından dolayı sevmek. O dünyalık aradan kalkınca, muhabbet de aradan kalkar. Diğer sebebi kaybolmayan muhabbetir. Herhangi bir insanı, yalnız Allah için sevmek gibi... Bu tür muhabbetler devam eder. İşte ahlakça bir fazilet sayılan muhabbetlerden maksad da, bu tür sevgilerdir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Yüce Allah'a amellerin en sevgilisi, Allah için muhabbet ve Allah için buğzdur." Onun için insan Yüce Allah'ın sevdiği şeyleri sevmeli ve sevmediği şeyleri de sevmemelidir.

85- Merhamet, Rahm: Esirgemek, acımak, şefkat göstermek, çaresizlerin hallerine kalben acıyarak kendilerine yardımda bulunmak demektir. Merhamet, temiz ruhların bir süsüdür. Yalnız insanlara değil, hayvanlara da merhamet etmeli, acımalıdır. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Yerde olanlara merhamet ediniz ki, gökte olanlar size merhamet etsin."

86- Mürüvvet: Erkeklik, insanlığa uygun olan şeyi yapmak, güzel görünen şeyleri alıp yerilmeyi gerektiren hallerden kaçınmak demektir. Bunun karşıtı, namerdliktir. Açıkça yapılmasından utanılacak bir işi, gizlice yapmamak da bir mürüvvet sayılır. Görülen bir iyiliği unutmamak ve fırsat düştükçe karşılığında iyilik yapmak da bir mürüvvet eseridir.

87- Müşavere: Danışma, bir işin hayırlı olup olmadığını anlamak için uygun görülen kimselerle görüşüp fikirlerini almak demektir. Karşıtı dediğim dediklik ve kendini beğenmişlik. Müşavere bir sünnettir. İnsan danışma sonunda aydınlanır, bilmediği ve hatırına gelmeyen şeyleri öğrenir, tedbirli olarak hareket etmiş olur. Yalnız kendi fikri ile hareket eden, çok kez pişmanlık çeker. Bir hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Müşavere eden (danışan) zarar görmemiştir." Ancak kendisine danışılacak kimse, doğru sözlü, tecrübeli, danışılan iş üzerinde bilgili, hiddet ve gurur gibi hallerden beri olmalı, düşüncesini olduğu gibi söylemekten çekinmemelidir.

88- Muavenet, Teavün: İnsanların birbirine yardımda ve hizmette bulunmaları demektir. İnsanlar daima birbirlerinin yardımına muhtaçtırlar. İnsan, elinden gelen yardımı akrabasından ve dostlarından, din kardeşlerinden esirgememelidir. Ancak yardımlar iyi işlerde olmalıdır. Kötü işlerde yardımcı olmak günahtır, zarardır. Kur'an-ı Kerîm'de buyurulmuştur: "Birbirinize iyilik ve takva üzere yardım ediniz. Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayınız."

89- Minnet: İyilik etmek manasına geldiği gibi yapılan iyilikleri birer birer sayarak başa kakmak anlamına da gelir. Bu ikinci anlamda olan minnet, fena bir huydur, yapılan iyilikleri siler. Bir ayet-i kerimede buyurulmuştur: "Ey mü'minler! Sadakalarınızı, minnet altında bırakarak ve eziyet ederek boşa çıkarmayın." Fakat iyilik edilen kimse nankör olursa, uyarılabilir, nankörlüğe son verilmesi kendisinden istenebilir.

90- Namus: Şeref, iffet, edeb, haya, emniyet ve istikamet gibi faziletlerin tümünden ibaret olan pek kıymetli bir vasıftır. Şeriata ve kanuna da namus denir. Melek Cibril-i Emîn'e Namus-i Ekber denilmiştir. Namusun karşıtı, iffet ve istikametten yoksun bulunmaktır. Namus, değişmeyen bir gerçektir. Onun bunun anlayışına göre değildir. İslam ahlak ve adabına uymayan herhangi bir şeyin namus vasfı ile ilgisi yoktur. Onun için İslam ahlakına uymayan şeylerden kaçınmak gerekir.

91- Nifak: İki yüzlü olma, dil ile mü'min veya dost görünüp kalbde küfür ve düşmanlığı gizlemek anlamındadır. Böyle bir insana Münafık, Zülvecheyn (iki yüzlü) denir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "İki yüzlü olan kimse, Allah katında bir mevki sahibi olamaz." Onun için insan samimi olmalı, dili kalbine, sözü de özüne uygun bulunmalıdır.

92- Nemime: Söz gezdirmek, koğuculuk yapmak, bir kimse aleyhine söylenen sözleri bir kötülük maksadı ile o kimseye ulaştırmak demektir. Bu çok kötü bir huydur. Bu yüzden nice dostların arası açılır, nice düşmanlıklar yüz gösterir. Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur: "Koğucu olan Cennet'e giremez" Böyle bir müslüman azaba hak kazanır demektir. Doğrudan doğruya cennete girmeye layık olamaz. Ne büyük bir korkutma!.. Böyle çirkin bir halden Allah'a sığınırız.

93- Va'd: Söz vermektir. Söz verilen bir şey, bir kimsenin yapacağına dair söz verdiği iştir. İnsan gerek olmadıkça bir şey için söz vermemelidir. Söz verince de "İnşaallah" deyip onu yerine getirmelidir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Va'd (verilen söz) borçtur." Onun için, verilen sözü yerine getirmek insanlık borcudur.

94- Vefa: Verilen sözü yerine getirmek, borcu ödemek, din ve akla uygun olarak gereken şeyi yerine getirip altından çıkmak demektir. Bu pek şerefli bir görevdir. Karşıtı Hulf, caymak sözünde durmamak, verilen sözü yerine getirmemektir ki, bu haramdır. Eski dostluğu, korumaya da "Vefakârlık" denir. İnsan vefalı olmalı, dostluk haklarını unutmamalıdır.

95- Vakar: Ağırbaşlı olmak, yapılacak işlerde tedbirli ve yavaş davranmaktır. Bunun karşın "Hafiflik"dir. Samimi olan vakar, insanın kıymetini yükseltir. Bunun

işareti, insanlar arasında ve yalnızlıktan eşit bir hal üzere bulunmaktır. Hafiflik ise, insanın şerefini giderir. Vakar, bir büyükleme hali değildir. Düşünceden ve şerefi koruma duygusundan, ilmin ve hilmin kuvvetinden ileri gelir. Hafiflik ise, ahmaklık ve az akıllılık nişanıdır. Gereksiz yere öteye beriye bakıp durmak veya gidip gelmek, bazı organları oynatmak, her söze önemle kulak vermek, gereksiz sorular sormak, soru ve cevaplarda acele etmek, elbise ve kıyafete gereğinden fazla düzen vermek hep hafiflik eseridir. Onun için insan, böyle hafif sayılacak hareketlerden kendisini korumalıdır.

96- Himmet: Yüksek bir irade, kalbin bütün ruh kuvveti ile Yüce Allah'a ve kutsal amaçlara yönelmesi demektir. Bunun karşıtı, huyun aşağılığı ve bayağı şeylere istek göstermesidir. İnsan himmetine göre yükselir. "Himmetin yüksekliği imandandır." Yüksek gayelere yetişmek arzusu, üstün bir himmetin nişanıdır. Daima yükseklik aynasına gözünü dik ki, Gözünden himmet nuru yansıyıp parlansın...

97- Yüsr: Kolaylık, zenginlik, bir şeyin yapılması veya yapılmaması üzerinde kolaylık göstermek demektir. Karşıtı, Usr (güçlük) sözüdür. Çetinlik demektir. İslamda kolaylık bir esastır. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

"Müjdeleyiniz, tiksindirmeyiniz. Kolaylık gösteriniz, güçleştirmeyiniz." Onun için insanların kalblerini sevindirmek, nefret doğuracak şeylerden kaçınmak ve insanlara her işte kolaylık göstermek esastır. Bir hadis-i şerifin yüksek anlamı şöyledir: "Din kolaylıktır. Dinde üstünlük yarışına çıkan herhangi bir kimseye, din muhakkak üstün gelir." Artık kutsal İslam dininin bütün insanlık için rahmet olan bu mübarek esasını güzelce bilmeli, onun her yönü ile kolay olan ve uygulaması çok uygun olan emirlerine ve hükümlerine gereği üzere bağlanmalıdır. Onun gösterdiği geniş ve nurlu yolu izlemeye çalışmalıdır. İnsan ancak bu şekilde selamete ve hidayete kavuşur, mutluluğa erer. Bizleri böyle yüksek bir dine kavuşturan Yüce İlahımıza ne kadar şükretsek yine kulluk görevimizin milyonda birini yerine getirmiş olamayız. Ancak onun ezelî ve ebedî olan yüce varlığına sığınarak kusurlarımızın ve günahlarımızın bize bağışlanmasını kırık bir duygu ile, değersiz bir ifade ile istirham eder, af ve keremlerine kavuşmayı şu değersiz ve günahkar yalvarışımızla dileriz. "Övgü ve sevgi âlemlerin Rabbına, yardım ve teslimiyetler efendimiz Muhammed'e, soyundan gelenlere ve bütün sohbet dostlarına olsun."

HADİS

RIYÂZUS-SÂLİHİN

(İmam Nevevî)

BÖLÜM: 205

VİTİR NAMAZI

1133 - عَنْ عَلِيٍّ، رضي الله عنه قَالَ: الْوِتْرُ لَيْسَ بِحَثْمٍ كَصَلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ، وَلَكِنْ سَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ وَتَرِيحُ الْوِتْرِ، فَأَوْتِرُوا يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ .

1133: Ali (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edilmiştir. “Vitr namazı farz namazlar gibi kesin bir şekilde emredilmiş bir namaz değildir. Fakat Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu sünnet kılarak şöyle buyurmuştur.

“Allah tektir tek olanı seçer. Ey Kuran’ın sahipleri siz de vitir namazını kılınız.” (Ebu Davut, Vitr 1, Tirmizi, Vitr 2)

1134 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مِنْ كُلِّ اللَّيْلِ قَدْ أَوْتَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ، وَمِنْ أَوْسَطِهِ، وَمِنْ آخِرِهِ، وَأَنْتَهَى وَتَرَهُ إِلَى السَّحَرِ .

1134: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edilmiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin her vaktinde vitir namazı kıldı. Bazen gecenin ilk vakitlerinde bazen gece yarısı bazen de gecenin sonuna doğru kılarlar ve seher vaktinde vitir kılması sona ererdi. (Buhari, Vitr 2, Müslim, Müsafirin 136)

1135 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتَرًا .

1135: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Gece namazınızın sonunu vitir yapınız.” (Buhari, Salat 84, Müslim, Müsafirin 151)

1136 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، رضي الله عنه ، أَنَّ النَّبِيَّ قَالَ: أَوْتِرُوا قَبْلَ أَنْ تُصْبِحُوا .

1136: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sabah namazı vakti girmeden vitiri kılınız.” (Müslim, Müsafirin 160)

1137 - وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي صَلَاتَهُ بِاللَّيْلِ، وَهِيَ مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَإِذَا بَقِيَ الْوِتْرُ، أَيْقَظَهَا فَأَوْتَرَتْ .

وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ : فَإِذَا بَقِيَ الْوِتْرُ قَالَ : قَوْمِي أَوْتِرِي يَا عَائِشَةَ .

1137: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Aişe validemiz önünde uzanıp yatar olduğu halde gece namazını kılardı son olarak vitri kılacağı zaman Aişe'yi de uyandırır o da vitir namazını kılardı. (Müslim, Müsafirin 175)

Müslim'den diğer bir rivayette, ...Sıra vitir namazına gelince "Aişe kalk vitir namazını kıl." diye emrederdi.

1138 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: بَادِرُوا الصُّبْحَ بِالْوَيْتْرِ

1138: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Vitir namazını sabah vakti girmeden kılmaya bakınız." (Ebu Davut, Vitir 8)

1139 - وَعَنْ جَابِرٍ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ خَافَ أَنْ لَا يَقُومَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ، فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ، وَمَنْ طَمَعَ أَنْ يَقُومَ آخِرَهُ فَلْيُوتِرْ آخِرَ اللَّيْلِ، فَإِنَّ صَلَاةَ آخِرِ اللَّيْلِ مَشْهُودَةٌ، وَذَلِكَ أَفْضَلُ .

1139: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Gecenin sonunda kalkamayacağından korkan kimse vitir namazı gecenin baş tarafında kılsın. Gecenin sonunda uyanacağını ümid ederse gecenin sonunda kılsın çünkü o vakitte kılınan namazda melekler hazır bulunur. Vitri bu vakitte kılmak daha faziletlidir." (Müslim, Müsafirin 162)

BÖLÜM: 206

KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ

1140 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ، قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي، ﷺ بِصِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَرَكَعَتِي الضُّحَى، وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَرْقُدَ .

1140: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edilmiştir. Dostum Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana her ayda üç gün oruç tutmayı kuşluk vakti iki rekat namaz kılmayı ve uyumadan önce de vitir kılmayı tavsiye ettiler. (Buhari, Tehecüd 33, Müslim, Müsafirin 85)

1141 - وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ، ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ: فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ، وَيَجْزِي مِنْ ذَلِكَ رَكَعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى .

1141: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden her birinizin tüm eklemleri için her

sabah sadaka vermesi gerekir. Dolayısıyla her tesbih bir sadakadır, her hamd bir sadakadır, her tekbir bir sadakadır. İyilik tavsiye etmek sadaka, kötülükleri sakındırmak sadakadır. Kuşluk vaktinde kılınacak iki rekat namaz bunların yerini tutar.” (Müslim, Müsafirin 84)

1142 – وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى أَرْبَعًا،

وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ.

1142: Hz. Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kuşluk namazını dört rekat kılar bu rekatın namazını Allah'ın dilediği kadar da arttırırdı. (Müslim, Müsafirin 78)

1143 – وَعَنْ أُمِّ هَانِئٍ فَاحْتَةَ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ

ﷺ، عَامَ الْفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ صَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ، وَذَلِكَ ضُحَى.

1143: Ümmü Hani Fâhite binti Ebu Talib (Allah Ondan razı olsun)'dan şöyle rivayet edilmiştir. Mekke fethi yılı Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)in yanına gittim o sırada yıkanyordu. Yıkandıktan sonra sekiz rekat namaz kıldı. Bu kuşluk namazı idi. (Buhari, Teheccüd 31, Müslim, Hayz 71)

BÖLÜM: 207

KUŞLUK NAMAZININ VAKTİ

1144 – عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ رَأَى قَوْمًا يُصَلُّونَ مِنَ الضُّحَى، فَقَالَ: أَمَا لَقَدْ عَلِمُوا

أَنَّ الصَّلَاةَ فِي غَيْرِ هَذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ حِينَ تَرْمَضُ
الْفِصَالُ .

1144: Zeyd ibni Erkam (Allah Ondan razı olsun) kuşluk namazını ilk vaktinde kılan bazı kimseleri gördü ve şöyle dedi. Şüphesiz bu ilk vaktinde kılan kimselerde bilirler ki bu namazı daha sonraki bir vakitte kılmak daha faziletlidir. Çünkü Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardı. “Tevbe edip Allah'a yönelenlerin kılacakları kuşluk namazının vakti sıcaktan deve yavrularının ayaklarının yandığı zamandır.” (Müslim, Müsafirin 143)

BÖLÜM: 208

TAHIYYETÜL MESCİD NAMAZI

1145 - عن أبي قتادة، رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ: إذا دخل أحدكم المسجد، فلا يجلس حتى يصلي ركعتين.

1145: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Biriniz mescide girdiğinde iki rekat namaz kılmadan oturmayın.” (Buhari, Salat 60, Müslim, Müsafirin 69)

1146 - وعن جابر رضي الله عنه قال: أتيت النبي ﷺ وهو في المسجد، فقال: صل ركعتين.

1146: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mescidde iken yanına girmiştım, bana: “İki rekat namaz kıl” buyurmuştu. (Buhari, Salat 59, Müslim, Müsafirin 69)

BÖLÜM: 209

ABDESTEN SONRA KILINAN İKİ REKAT NAMAZ

1147 - عن أبي هريرة، رضي الله عنه، أن رسول الله ﷺ قال لبِلال: يا بلالُ حدِّثني بأرجى عملٍ عملته في الإسلام، فإني سمعتُ دفَّ نعليكَ بينَ يديَّ في الجنة، قال: ما عملتُ عملاً أرجى عندي من أني لم أتطهر طهوراً في ساعةٍ من ليلٍ أو نهارٍ إلا صليتُ بذلك الطهور ما كتب لي أن أصلي.

1147: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilal-ı Habeşi'ye:

“Ey Bilal! Sen İslam’a girdikten sonra yaptığın sevabı çok en ümid verici amelinini bana anlat. Çünkü ben Miraç gecesi cennette senin ayakkabılarının tıkırtısını önümde duydum.” diye sordu.

Bilal’de: Gece olsun gündüz olsun abdest aldığım zaman o abdestle kılabilirdiğim kadar namaz kılarım. En fazla ümid bağladığım ibadet budur, dedi. (Buhari, Teheccüd 17, Müslim, Fezailüssahabe 108)

BÖLÜM: 210

CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrıldığınızda her türlü dünyevi alışverişi bırakıp Allah'ı anmaya yani hutbeyi dinleyip namazı kılmaya koşun. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Ve Cuma namazı kılınıp bittiğinde yeryüzüne serbestçe dağılın ve Allah'ın lütfundan rızkınızı aramaya devam edin ve Allah'ı namaz dışında da daima gündemde tutun ki, mutluluğa ve kurtuluşa erişebilirsiniz.” (62 Cuma 9-10)

1148 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؛ خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ: فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ، وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا .

1148: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı Cuma günüdür. Adem o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu, yine o gün cennetten çıkarıldı.” (Müslim, Cuma 17)

1149 - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ، فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى، فَقَدْ لَغَا .

1149: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse abdestini güzelce alarak Cuma için camiye gelir, hutbeyi sessizce dinlerse iki Cuma arasındaki ve fazladan üç günlük daha(10 günlük işlenen küçük) günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken gereği gibi dinlemeyip çakıl taşlarıyla oynarsa, meşgul olursa boş ve manasız bir iş yapmış olur. (Müslim, Cuma 27)

1150 - وَعَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانَ إِلَى رَمَضَانَ، مُكْفَرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبْتَ الْكَبَائِرَ .

1150: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Büyük günahlardan kaçınıldığı sürece, beş vakit namaz arasında işlenen küçük günahlara, her iki Cuma namazı bir haftalık arada işlenen küçük günahlara, her iki Ramazan da aralarında geçen bir yıllık günahları silerler.” (Müslim, Taharet 16)

1151 - وَعَنْهُ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ، ﷺ، أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ ﷺ يَقُولُ عَلَى أَعْوَادِ مَنبَرِهِ: لِيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنِ وُدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ، أَوْ لِيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ، ثُمَّ لِيَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ .

1151: Yine Ebu Hüreyre ile İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre bu iki sahabi Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu işitmişlerdir: "Bazı kimseler Cuma namazlarını terketmekten ya vazgeçerler veya Allah onların kalblerini mühürler de gafillerden olurlar." (Müslim, Cuma 40)

1152 - وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةَ، فَلْيَغْتَسِلْ .

1152: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Biriniz Cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın." (Buhari, Cuma 2, Müslim, Cuma 1)

1153 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، ﷺ، ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ .

1153: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Erginlik çağına gelmiş her kimse için Cuma günü boy abdesti almak gereklidir(yıkanan için çok büyük sevap vaedir)." (Buhari, Ezan 161, Müslim, Cuma 5-7)

1154 - وَعَنْ سَمُرَةَ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَبِهَا وَنِعْمَتٌ، وَمَنْ اغْتَسَلَ فَالْغُسْلُ أَفْضَلُ .

1154: Semure (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse Cuma günü abdest alırsa ne iyi, guslederse o daha da iyidir."

1155 - وَعَنْ سَلْمَانَ، ﷺ، ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيَدَّهْنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ، ثُمَّ يُنْصَبُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْآخَرَى .

8/1155: Selman (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse Cuma günü boy abdesti alarak iyice temizlenir, saçının ve sakalının bakımını yapar, güzel kokular sürünerek camiye çıkar, camide oturan iki kişinin arasını açmaz, kılabilirdiği kadar namaz kılar, imamın hutbesini sesini çıkarmadan dinlerse o Cuma ile diğer Cuma arasındaki günahları bağışlanır." (Buhari, Cuma 6)

1156 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ، ثُمَّ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْأُولَى، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقْرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّلَاثَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمْعُونَ الذِّكْرَ .

1156: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse Cuma günü cünüblükten dolayı alınan boy abdesti gibi abdest alır erkenden Cuma’ya giderse bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanır. Daha sonra giderse bir inek, daha sonra giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş sevabı kazanır. Daha sonraki vakitlerde giderse bir tavuk, daha sonraki vakitlerde giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi sevap kazanır. İmam minbere çıkınca melekler hutbeyi dinlemek üzere hazır olurlar.” (Buhari, Cuma 4, Müslim, Cuma 10)

1157 - وَعَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: فِيهَا سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئًا، إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ وَأَشَارَ بِيَدِهِ يَقْلُلُهَا .

1157: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günününün faziletini anlatırken şöyle buyurdu: “Cuma gününde öyle bir an vardır ki, bir müslüman namaz kıldığı halde o vakte rastlarda Allah'tan bir şey isterse Allah onun dileğini mutlaka yerine getirir.” Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o vaktin pek kısa olduğunu anlatmak için eliyle işaret ediyordu. (Buhari, Cuma 37, Müslim, Müsafirin 166)

1158 - وَعَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَسْمِعْتَ أَبَاكَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ فِي شَأْنِ سَاعَةِ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: هِيَ مَا بَيْنَ أَنْ يَجْلِسَ الْإِمَامُ إِلَى أَنْ تُقْضَى الصَّلَاةُ .

1158: Ebu Bürde ibni Ebu Musa el Eş'ari (Allah Ondan razı olsun) şöyle dediler. Bir gün Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) bana: Cuma günü duaların kabul edildiği zaman hakkında babanın Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den bir hadis rivayet ettiğini duydun mu? diye sordu da ben: Evet duydum, babam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

“Duanın kabul olunacağı o vakit imamın minbere oturduğu andan namazın bitmesine kadarki süre içindedir.” (Müslim, Cuma 16)

1159 - وَعَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ مِنْكُمْ أَيُّكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ .

1159: Evs ibni Evs (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Günlerin en faziletlisi Cuma günüdür. Bu

sebeple o gün bana çok salat ve selam getiriniz, zira sizin salat ve selamınız bana sunulur.”
(Ebu Davud, Salat 201)

BÖLÜM: 211

ŞÜKÜR SECDESİ

1160 - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، رضي الله عنه، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، مِنْ مَكَّةَ نُرِيدُ الْمَدِينَةَ، فَلَمَّا كُنَّا قَرِيبًا مِنْ عَزْوَرَاءَ نَزَلَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، فَدَعَا اللَّهَ سَاعَةً، ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا، فَمَكَثَ طَوِيلًا، ثُمَّ قَامَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ سَاعَةً، ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا - فَعَلَهُ ثَلَاثًا - وَقَالَ: إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي، وَشَفَعْتُ لِأُمَّتِي، فَأَعْطَانِي ثُلْثَ أُمَّتِي، فَخَرَرْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي شُكْرًا، ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي، فَسَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي، فَأَعْطَانِي ثُلْثَ أُمَّتِي، فَخَرَرْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي شُكْرًا، ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي، فَسَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي، فَأَعْطَانِي الثُّلْثَ الْآخِرَ، فَخَرَرْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي.

1160: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayetle şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le beraber Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıkmış Azvera denilen yere yaklaştığımızda Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinden inip ellerini kaldırarak bir süre dua etti, sonra secdeye kapandı. Uzun bir süre böylece kaldı. Sonra kalktı, ellerini açıp tekrar bir müddet daha dua etti. Sonra secdeye kapandı, bunu üç defa tekrarlayarak buyurdu ki:

“Rabbimden dilekte bulundum ve ümmetimin için şefaet niyaz ettim. O da ümmetimin üçte birini bana bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek için secdeye kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi bağışlamasını istedim. O da bana ümmetimin üçte birini bağışladı. Ben de bunun üzerine Rabbime şükür secdesine kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp ümmetimin için dilekte bulundum. O da bana ümmetimin geri kalan üçte birini bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek üzere secdeye kapandım.” (Ebu Davud, Cihad 152)

BÖLÜM: 212

GECE NAMAZININ FAZİLETİ

قال الله تعالى : ﴿ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴾

“Gecenin bir kısmında da uyanıp namaz kıl. Bu sadece sana mahsustur. Farz namazlardan fazla olarak kılınan bir namazdır. Bundan dolayı Rabbin Ahirette seni övgüye değer bir konuma, makama göndereceğini ummabilirsin.” (17 İsra 79)

قال الله تعالى : ﴿ تَتَجَافَىٰ جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴾

“Onlar yataklarından geceleri kalkarak, korku ve ümid içinde Rablerine yalvaranlardır ve kendilerine geçinmeleri için verdiğimiz rızıktan Allah yolunda başkalarına harcayanlardır.” (32 Secde 16)

قال الله تعالى : ﴿ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴾

“O müminler geceleri pek az uyurlardı.” (51 Zariyat 17)

1161 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ

قَدَمَاهُ .

فَقُلْتُ لَهُ: لِمَ تَصْنَعُ هَذَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَدْ غُضِرَ لَكَ مَا تَقْدَمُ مِنْ دَنْبِكَ وَمَا تَأْخُرُ؟ قَالَ: أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا!.

1161: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan şöyle aktarılmıştır. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleri ayakları şişinceye kadar namaz kıları. Bunun üzerine kendisine dedim ki: Ey Allah'ın elçisi! Geçmiş ve gelecek tüm hataların bağışlanmış olduğu halde neden kendini böyle yıpratıyorsun? Cevaben buyurdular ki: “Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?” (Buhari, Tefsir 2, Müslim, Münafikin 81)

1162 - وَعَنْ عَلِيٍّ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ طَرَقَهُ وَفَاطِمَةَ لَيْلًا، فَقَالَ: أَلَا تُصَلِّيَانِ؟

1162: Ali (Allah Ondan razı olsun)'den şöyle söylediği bize bildirilmiştir: Bir gece Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece Ali ve Fatıma'nın kapısını çaldı ve onlara “Namaz kılmayacak mısınız?” buyurdu. (Buhari, Teheccüd 5, Müslim, Müsafirin 206)

1163 - وَعَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رضي الله عنه عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ. قَالَ سَالِمٌ: فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بَعْدَ ذَلِكَ لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا.

1163: Ömer İbnül-Hattab'ın torunu Salim'in babası Abdullah ibni Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Abdullah ne iyi adamdır, bir de geceyin namaz kılsa" buyurdu. Salim diyor ki: O günden sonra Abdullah geceleri pek az uyurdu. (Buhari, Teheccüd 2, Müslim, Fezailüssahabe 139)

1164 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ.

1164: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Abdullah falan kimse gibi olma! Çünkü o gece ibadet ederd, sonra bırakıverdi." (Buhari, Teheccüd 19, Müslim, Sıyam 185)

1165 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، رضي الله عنه ، قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ، صلى الله عليه وسلم رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتَّى أَصْبَحَ قَالَ: ذَاكَ رَجُلٌ بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنَيْهِ أَوْ قَالَ: فِي أُذُنِهِ.

1165: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında sabaha kadar uyuyan bir adamdan bahsedilince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Öyleyse onun kulaklarına veya kulağına şeytan işemiştir." (Buhari, Teheccüd 13, Müslim, Müsafirin 285)

1166 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ، إِذَا هُوَ نَامَ، ثَلَاثَ عُقَدٍ، يَضْرِبُ عَلَى كُلِّ عُقْدَةٍ: عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ، فَإِنِ اسْتَيْقَظَ، فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنِ تَوَضَّأَ، انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنِ صَلَّى، انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ.

1166: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Biriniz uyuduğu zaman şeytan onun boyun köküne üç düğüm atar ve her düğüm üzerine de senin için uzun bir gece vardır, rahat uyu diye eliyle vurur. Eğer bir kimse gece uyanıp Allah'ı anarsa düğümlerden biri çözülür. Abdest alınca ikincisi çözülür. Namaz da kılsa şeytanın vurduğu tüm düğümler çözülmüş olur. Böylece neşeli ve huzurlu bir şekilde sabaha çıkar. Eğer böyle yapmazsa, yani Allah'ı hatırlayıp, abdest alıp namaz kılmazsa uyusuk ve bitkin olarak sabaha çıkmış olur." (Buhari, Teheccüd 12, Müslim, Müsafirin 207)

1167 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، رضي الله عنه ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ، تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ.

1167: Abdullah ibni Selam (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Birbirinize selam veriniz, yemek yediriniz, geceleyin insanlar uyurken namaz kılınız ki selametle cennete giresiniz." (Tirmizi, Et'ime 45)

1168 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمِ، وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ صَلَاةُ اللَّيْلِ .

1168: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ramazandan sonra en kıymetli oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en kıymetli namaz, gece kılınan namazdır." (Müslim, Sıyam 202)

1169 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: صَلَاةُ اللَّيْلِ مِثْلِي مِثْلِي، فَإِذَا خَفَتِ الصُّبْحُ فَأَوْتِرْ بِوَاحِدَةٍ .

1169: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Gece namazı ikişer ikişer kılınır. Sabah namazının vaktinin girmesinden endişe ettiğin zaman bir rekat daha kılarak vitiri de kılmuş ol." (Buhari, Teheccüd 10, Müslim, Müsafirin 46)

1170 - وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ، يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مِثْلِي مِثْلِي، وَيُوتِرُ بِرُكْعَةٍ .

1170: Yine İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan şöyle aktarılmıştır: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazlarını ikişer rekat kılar ve bir rekat da vitir kılar. (Buhari, Vitir 2, Müslim, Müsafirin 157)

1171 - وَعَنْ أَنَسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُفْطِرُ مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى نَظُنَّ أَنْ لَا يَصُومَ مِنْهُ، وَيَصُومُ حَتَّى نَظُنَّ أَنْ لَا يُفْطِرُ مِنْهُ شَيْئًا، وَكَانَ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ، وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتَهُ .

1171: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan şöyle nakledilmiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in günlerce oruç tutmadığı olurdu da bir o ay oruç tutmayacak zannederdik. Bazan da hep oruç tutardı da o ay oruca hiç ara vermeyecek zannederdik. Onu gece namazı kılariken görmek istersen mutlaka şöyle görürdün, uyuduğunu görmek istersen de yine öylece görebilirdin. (Buhari, Teheccüd 11)

1172 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رُكْعَةً. تَعْنِي فِي اللَّيْلِ - يَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدْرًا مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، وَيَرْكَعُ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُنَادِي لِلصَّلَاةِ .

1172: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan bize bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleri on bir rekat namaz kılar ve bu namazların secdelerinde başını

kaldırmaksızın sizden birinizin elli ayet okuyacağı kadar kalırdı. Sabah namazından önce iki rekât namaz kılar ve müezzin namaz vaktini haber vermeye gelinceye kadar sağ yanı üzerine yaslanırdı. (Buhari, Vitir 1)

1173 - وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَزِيدُ - فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ - عَلَيَّ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً: يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ! ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ! ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ! فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنِي تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي

1173: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne Ramazanda ne de başka aylarda gece namazını on bir rekattan fazla kılmazdı. Önce dört rekât kılardı ki bu rekâtların uzunluk ve güzelliğini sorma! Sonra bir dört rekât daha kılardı ki onların da uzunluk ve güzelliği anlatılacak gibi değildi. sonra da üç rekât vitri kılarlardı. Bunun üzerine ben dedim ki: Ey Allah'ın Resulü! Vitri kılmadan mı uyuyorsunuz? Bu soruya şöyle cevap verdiler: "Ey Aişe benim gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz." (Buhari, Teheccüd 16, Teravih 1, Müslim, Müsafirin 125)

1174 - وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنَامُ أَوَّلَ اللَّيْلِ، وَيَقُومُ آخِرَهُ فَيُصَلِّي .

1174: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin ilk kısmında yatıp uyur, son kısmında da kalkarak gece namazını ve vitri kılarlardı. (Buhari, Teheccüd 15, Müslim, Müsafirin 129)

1175 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، ﷺ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرٍ سَوْءٍ. قِيلَ: مَا هَمَمْتَ؟ قَالَ: هَمَمْتُ أَنْ أَجْلِسَ وَأَدَعَهُ.

1175: İbn Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte gece namazı kıldım. O kadar uzun süre ayakta kaldı ki uygunsuz bir iş yapmayı gönlümden geçirdim. Ne yapmak istedin? diye sordular.

- Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i ayakta yalnız bırakıp oturmaya düşündüm, dedim. (Buhari, Teheccüd 19, Müslim, Müsafirin 204)

1176 - وَعَنْ حُدَيْفَةَ ﷺ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، ذَاتَ لَيْلَةٍ فَافْتَتَحَ الْبَقْرَةَ. فَقُلْتُ: يَرْكَعُ عِنْدَ الْمِائَةِ، ثُمَّ مَضَى، فَقُلْتُ: يُصَلِّي بِهَا فِي رَكْعَةٍ، فَمَضَى، فَقُلْتُ: يَرْكَعُ بِهَا، ثُمَّ افْتَتَحَ النِّسَاءَ فَقَرَأَهَا، ثُمَّ افْتَتَحَ آلَ عِمْرَانَ، فَقَرَأَهَا، يَقْرَأُ مُتْرَسَلًا. إِذَا مَرَّ بِآيَةٍ فِيهَا تَسْبِيحٌ، سَبَّحَ، وَإِذَا مَرَّ بِسُؤَالٍ، سَأَلَ، وَإِذَا مَرَّ بِتَعَوُّذٍ، تَعَوَّذَ، ثُمَّ رَكَعَ فَجَعَلَ يَقُولُ: سُبْحَانَ رَبِّي الْعَظِيمِ، فَكَانَ رُكُوعُهُ نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ، رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ ثُمَّ قَامَ طَوِيلًا قَرِيبًا مِمَّا رَكَعَ، ثُمَّ سَجَدَ فَقَالَ سُبْحَانَ رَبِّي الْأَعْلَى، فَكَانَ سُجُودُهُ قَرِيبًا مِنْ قِيَامِهِ.

1176: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in arkasında gece namazı kıldım. Bakara suresini okumaya başladı. Ben kendi kendime yüz ayet okuyunca rükûya gider dedim. Fakat okumaya devam etti. Ben

kendi kendime bu sureyi bir rekatta bitirecek dedim. Fakat yine devam etti. Nisa suresine geçti, onu da okuduktan sonra Al-i İmran suresine başladı. Onu da okudu. Hem de ağır ağır. Tesbih ayeti gelince Allah'a tesbih ediyor, dilek ayeti gelince Allah'tan dilekte bulunuyor. Sığınma ayeti gelince de Allah'a sığınyordu. Sonra rükû'a vardı. "Sübhone rabbiyel azim" (Yüce olan Rabbimi her türlü noksanlıklardan uzak bilir ve her türlü mükemmelliğin ona ait olduğunu kabul ederim) demeye başladı. Rükû'daki durması da aşağı yukarı ayakta duruşu gibi uzun oldu. Sonra "Semiallahü limen hamideh, Rabbena lekel hamd" (Allah kendisine hamd edenin hamdini iştir. Eksiksiz övgü ve teşekkürler sadece sanadır ey Rabbimiz) diyerek rükûdan doğruldu ve rükû'a yakın ayakta durdu. Sonra secdeye kapanıp "Sübhone rabbiyel a'la" (Büyük olan Rabbimi her türlü noksanlıklardan uzak bilir, her türlü mükemmelliğin ona ait olduğunu kabul ederim) diyerek secdesini de ayakta durması kadar uzattı. (Müslim, Müsafirin 203)

1177 - وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ طَوَّلُ الْقُنُوتِ .

1177: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e hangi namaz daha faziletlidir? diye soruldu da: "Ayakta durması uzun olan namazdır" cevabını verdiler. (Müslim, Müsafirin 165)

1178 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ النَّبِيِّ وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ النَّبِيِّ ، كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ، وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَيَصُومُ يَوْمًا، وَيَفْطِرُ يَوْمًا .

1178: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Allah'ın en çok beğendiği namaz Davud (a.s.)'in namazıdır ve en çok beğendiği oruç da yine Davud (a.s.)'in orucudur. Davut (a.s.) gecenin yarısına kadar uyur, üçte birinde namaz kılardı. Sonra gecenin altıda birini yine uyku ile geçirirdi. Orucu da bir gün tutar, bir gün iftar ederek devam ederdi." (Buhari, Teheccüd, 7; Müslim, Sıyam, 189)

1179 - وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ فِي اللَّيْلِ لَسَاعَةً، لَا يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ، وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ .

1179: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i, "Gecede duanın kabul olacağı öyle bir saat(bir an) vardır ki müslüman bir kimse o zamana rastlayıp Allah'tan dünya ve ahirete ait Allah'tan hayırlı birşey dilerse Allah onun dilediğini yerine getirir. Bu hal her gecede vardır" buyururken işittim. (Müslim, Müsafirin, 166)

1180 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَلْيَفْتَحِ الصَّلَاةَ بِرَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ .

1180: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu. "Biriniz geceleyin kalkarsa önce gayet hafif iki rekat namaz kılmakla başlasın." (Müslim, Müsafirin, 198)

1181 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يُصَلِّيَ افْتَتَحَ صَلَاتَهُ بِرَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ.

1181: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleyin kalktığında gece namazına fazla uzatmadan kıldığı iki rekatla başlardı. (Müslim, Müsafirin, 197)

1182 - وَعَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَاتَتْهُ الصَّلَاةُ مِنَ اللَّيْلِ مِنْ وَجَعٍ أَوْ غَيْرِهِ، صَلَّى مِنَ النَّهَارِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً.

1182: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan şöyle aktarılmıştır: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rahatsızlık ve başka bir sebeple gece namazını kaçırsalrarsa ertesi gün öğleye kadar onun yerine on iki rekat namaz kılarlardı. (Müslim, Müsafirin, 140)

1183 - وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ نَامَ عَنْ حِزْبِهِ، أَوْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ، فَقَرَأَهُ فِيمَا بَيْنَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الظُّهْرِ، كُتِبَ لَهُ كَأَنَّمَا قَرَأَهُ مِنَ اللَّيْلِ.

1183: Ömer ibnü'l-Hattab (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse geceleri okumaya devam ettiği bir duayı veya ibadeti yapamadan uyursa sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında yaparsa gece yapmış gibi sevap kazanır." (Müslim, Müsafirin, 142)

1184 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ، فَصَلَّى وَأَيَّقَظَ امْرَأَتَهُ، فَإِنْ أَبَتْ نَضَحَ فِي وَجْهِهَا الْمَاءَ، رَحِمَ اللَّهُ امْرَأَةً قَامَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّتْ، وَأَيَّقَظَتْ زَوْجَهَا، وَإِنْ أَبِي نَضَحَتْ فِي وَجْهِهِ الْمَاءَ.

1184: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Geceleyin kalkıp ibadet eden ve hanımını uyandıran, uyanmadığı takdirde yüzüne su serpen kimseye Allah rahmet etsin. Aynı şekilde geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran uyanmazsa yüzüne su serperek uykusunu kaçıran kadına da Allah merhamet etsin." (Ebu Davud, Tatavvu, 18)

1185 - وَعَنْهُ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَيَّقَظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّى - أَوْ صَلَّى - رَكَعَتَيْنِ جَمِيعًا، كُتِبَا فِي الذَّاكِرِينَ وَالذَّاكِرَاتِ.

1185: Yine Ebu Hureyre ve Ebu Said el-Hudrî (Allah Onlardan razı olsun)'dan aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Bir kimse geceleyin karısını uyandırır da beraberce veya herbiri kendi başına iki rekat namaz kılarlarsa Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar arasında yazılırlar." (Ebu Davud, Tatavvu, 18)

1186 - وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ، لَعَلَّهُ يَذْهَبُ يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبُّ نَفْسَهُ .

1186: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Biriniz namaz kılariken uyuklayacak olursa, uykusu gidinceye kadar oturup uyusun. Çünkü uyukladığı halde namaz kılsa olabilir ki Allah'tan bağışlanma dileyelim, derken belki kendisine söver." (Buhari, Vudu, 53; Müslim, Müsafirin, 222) 147'de geçmişti.

1187 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَاسْتَعَجَمَ الْقُرْآنُ عَلَى لِسَانِهِ، فَلَمْ يَدْرِ مَا يَقُولُ، فَلْيَضْطَجِعْ .

1187: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Biriniz geceleyin namaz kılmak üzere kalkar, Kur'an diline dolaşır ne okuduğunu bilmezse yatıp uyusun." (Müslim, Müsafirin, 223)

BÖLÜM: 213

RAMAZANDA TERAVİH KILMAK

1188 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ .

1188: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Ramazanda teravih namazını kılsa geçmiş günahları bağışlanır." (Buhari, İman, 37; Müslim, Müsafirin, 173)

1189 - وَعَنْهُ، ﷺ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُرَغَّبُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَأْمُرَهُمْ فِيهِ بِعَزِيمَةٍ، فَيَقُولُ: مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ .

1189: Yine Ebu Hureyre'den nakledildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kesin emir vermeksizin Ramazan gecelerini ibadetle geçirmeye teşvik ederler ve şöyle buyurdular: "Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Ramazan gecelerinde Teravih namazını kılsa geçmiş günahları bağışlanır." (Müslim, Müsafirin, 174)

BÖLÜM: 214

KADİR GECESİNİ DEĞERLENDİRMEK

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ. ﴾

"Şüphesiz biz o Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesi nedir bilir misin? Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. O gece melekler ve ruh Rabbinin emriyle herbir iş için veya herbir kişi için inerler de inerler. O gece tan yeri ağarınca kadar selam(rahmet iner) ve esenliktir." (97 Kadir, 1-5)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ. ﴾

"Biz o Kur'an'ı mübarek bir gecede indirdik, zaten biz insanlığı her zaman uyarmaktayız." (44 Duhan, 3)

1190 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ .

1190: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Kadir gecesini değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır." (Buhari, İman, 24; Müslim, Müsafirin, 173)

1191 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ، أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَرَىٰ رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَّاتُ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيًا، فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ .

1191: Abdullah ibn Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den nakledildiğine göre sahabelerden bir kısmı Kadir gecesinin Ramazanın son yedi gecesinde olduğunu rüyalarında görmüşler ve bu durumu Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a aktardıklarında Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Rüyalarınızın Ramazanın son yedi gecesinde birleştiğini görüyorum. O halde o geceyi arayanlar Ramazanın son yedi gecesinde arasınlar." (Buhari, Leyletü'l-Kadr, 2; Müslim, Sıyam, 205)

1192 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، وَيَقُولُ: تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ .

1192: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazanın son on gününde camiye kapanır(itikaf), kendisini ibadete verir ve şöyle buyururdu: "Kadir gecesini Ramazanın son on günü içinde arayınız." (Buhari, Leyletü'l-Kadr, 3; Müslim, Sıyam, 219)

1193 - وَعَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوَتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ.

1193: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kadir gecesini Ramazanın son on günündeki tek gecelerde(yani ramazanın 21,23,25,27,29 gecelerinde) arayınız." (Buhari, Leyletu'l-Kadr, 3)

1194 - وَعَنْهَا، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ الْأَوَاخِرُ مِنْ رَمَضَانَ، أَحْيَا اللَّيْلَ، وَأَيَقظَ أَهْلَهُ، وَجَدَّ وَشَدَّ الْمُنْزَرَ.

1194: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den nakledildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazanın son on günü girince bütün geceleri ibadetle geçirir, ev halkını da uyandırır, ciddiyetle ibadete dalar ve hanımlarıyla ilişkiyi keser, onlara yaklaşmazdı.

1195 - وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، يَجْتَهِدُ فِي رَمَضَانَ، مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ، وَفِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْهُ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ

1195: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den nakledildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazanda diğer aylardan daha fazla kulluk yapmaya çalışırdı. Ramazanın son on gününde de Ramazanın diğer günlerindeki ibadetten fazla ibadet ederdi. (Müslim, İtikaf, 8)

1196 - وَعَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ عَلِمْتُ أَيُّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَا أَقُولُ فِيهَا؟ قَالَ: قَوْلِي: اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفْوٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي .

1196: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir:

"Ey Allah'ın Rasulü, Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam o gece ne diyeyim?" diye sordum.

"Allahım sen çok affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet" diye dua et buyurdular. (Tirmizi, Deavat, 84)

BÖLÜM: 215

MİSVAK KULLANMAK VE İNSANLIĞIN YARADILIŞINDAN BERİ YAPAGELDİKLERİ ÖZELLİKLER

1197 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي - أَوْ عَلَى النَّاسِ - لَأَمَرْتُهُمْ بِالسُّوَاكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ .

1197: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetime veya insanlara zahmet vereceğimden korkmasaydım onlara her namaz vaktinde misvak kullanmalarını emrederdim." (Buhari, Cuma, 8; Müslim, Taharet, 42)

1198 - وَعَنْ حُذَيْفَةَ، ﷺ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ بِالسُّوَاكِ .

1198: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uykudan uyanınca dişlerini misvakla temizlerdi. (Buhari, Vudu, 73; Müslim, Taharet, 46)

1199 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنَّا نَعِدُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، سِوَاكَهُ وَطَهُورَهُ، فَيَبْعَثُهُ اللَّهُ مَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَهُ مِنَ اللَّيْلِ فَيَتَسَوَّكُ، وَيَتَوَضَّأُ وَيُصَلِّي.

1199: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in misvak ve abdest suyunu hazırlardık. Allah onu gecenin dilediği saatinde uyandırır. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de uyanınca misvakla dişlerini temizler, abdest alır ve namaz kılardı. (Müslim, Müsafirin, 139)

1200 - وَعَنْ أَنَسٍ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِي السُّوَاكِ

1200: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Misvak kullanma ve misvağın faydaları hakkında size pekçok tavsiyelerde bulundum (artık sizde kullanınız)." (Buhari, Cum'a, 8)

1201 - وَعَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِيٍّ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: بَأَيِّ شَيْءٍ كَانَ يَبْدَأُ النَّبِيُّ ﷺ، إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ. قَالَتْ: بِالسُّوَاكِ،

1201: Şüreyh ibni Hani (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Hz. Aişe'ye Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evine geldiğinde ilk olarak ne yapardı diye sordum, o da "Dişlerini misvaklardı" diye cevap verdi. (Müslim, Taharet, 43)

1202 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، ﷺ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، وَطَرَفُ السُّوَاكِ عَلَى لِسَانِهِ .

1202: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına girmiştım. Misvağın ucu ağzındaydı. (Buhari, Vudu, 73; Müslim, Taharet, 45)

1203 – وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: السَّوَّاءُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِّ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ

1203: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Misvak ağzı ve dişleri temiz tutar ve Allah'ın razı olmasına sebeptir." (Nesei, Taharet, 4)

1204 – وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: الْفِطْرَةُ خَمْسٌ، أَوْ خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرَةِ:

الْخِتَانُ، وَالْأَسْتِحْدَادُ، وَتَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ، وَنَتْفُ الْإِبْطِ، وَقَصُّ الشَّارِبِ .

1204: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Tüm peygamberlerin yapageldikleri yaratılış gereği yapılacak işler beş tanedir veya beş şey yaratılış gereği yapılmalıdır. Sünnet olmak, edeb yerleri ve koltuk altı kıllarını gidermek, tırnakları kesmek, bıyıkları kısaltmak." (Buhari, Libas, 51; Müslim, Taharet, 49)

1205 – وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عَشْرٌ مِنَ الْفِطْرَةِ: قَصُّ

الشَّارِبِ، وَإِعْفَاءُ اللَّحْيَةِ، وَالسَّوَّاءِ، وَاسْتِنشَاقُ الْمَاءِ، وَقَصُّ الْأَظْفَارِ، وَغَسْلُ الْبَرَاجِمِ، وَنَتْفُ الْإِبْطِ، وَحَلْقُ الْعَانَةِ، وَانْتِقَاصُ الْمَاءِ قَالَ الرَّأْوِي: وَنَسِيْتُ الْعَاشِرَةَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْمَضْمَضَةَ، قَالَ وَكَيْفَ – وَهُوَ أَحَدُ رَوَاتِهِ – انْتِقَاصُ الْمَاءِ، يَعْنِي: الْأَسْتِنْجَاءَ .

1205: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "On şey yaratılış gereği yapılacak işlerdendir. Bıyıkları kısaltmak, sakal bırakmak, misvak kullanmak, buruna su çekerek burun temizliği yapmak, tırnakları kesmek, kir birikme ihtimali olan eklem yerleri ve kıvrıntıları temizlemek, edep yerleri ve koltuk altı kıllarını gidermek, abdest bozduktan sonra edep yerlerini su ile yıkamaktır."

Ravi onuncuyu unuttum fakat onun da ağzı su ile çalkalayarak yıkamak olması muhtemeldir" dedi.

(Müslim, Taharet, 56)

1206 – وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: أَحْفُوا الشَّوَارِبَ وَأَعْضُوا

اللِّحْيَ .

1206: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayete göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bıyıklarınızı kısaltınız, sakallarınızı da güzelce salıveriniz." (Buhari, Libas, 63; Müslim, Taharet, 52)

BÖLÜM: 216

ZEKATLA İLGİLİ AYET VE HADİSLER

قال الله تعالى : ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾

"Namaza dikkatli ve devamlı olun, karşılıksız yardım denilen zekatı da verin." (2 Bakara, 43)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴾

"Oysa kendilerine; yalnızca Allah'a ibadet etmeleri ve bütün içtenlikleriyle yalnız O'na iman ederek batıl olan herşeyden uzak durmaları, namazlarında dikkatli ve devamlı olmaları ve mallarının bencillik kirinden arındırılması için zekat denilen karşılıksız harcamada bulunmaları emrolunmuştur. İşte dosdoğru din budur." (98 Beyyine, 5)

قال الله تعالى : ﴿ خذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ﴾

"Bunun içindir ki, ey Peygamber! bundan sonra artık o mü'minlerin mallarından karşılıksız harcama denilen zekatı al ki bununla onları günahlarından temizleyesin, onların sevaplarını artırıp yüceltesin." (9 Tevbe, 103)

1207 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ .

1207: İbn Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İslam dini beş esas üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şahadet edip kabul etmek, namaz kılmak, zekat vermek, hacca gitmek ve Ramazan orucunu tutmaktır." (Buhari, İman, 1; Müslim, İman, 14)

1208 - وعن طلحة بن عبيد الله، قال: جاء رجل إلى رسول الله ﷺ ، من أهل نجد، ثائر الرأس، نسمع دوي صوته، ولا نفقه ما يقول، حتى دنا من رسول الله ﷺ ، فإذا هو يسأل عن الإسلام، فقال رسول الله ﷺ : خمس صلوات في اليوم والليلة قال: هل علي غيرهن؟ قال: لا، إلا أن تطوع فقال رسول الله ﷺ : وصيام شهر رمضان قال: هل علي غيره؟ قال: لا، إلا أن تطوع قال: وذكر له رسول الله ﷺ ، الزكاة فقال: هل علي غيرها؟ قال: لا، إلا أن تطوع فأدبر الرجل وهو يقول: والله لا أزيد على هذا ولا أنقص منه، فقال رسول الله ﷺ : أفلح إن صدق.

1208: Talha ibni Ubeydullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Necid halkından birisi saçı sakalı karışmış vaziyette Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gelmişti.

Uğultusunu duyuyor ve ne dediğini anlamıyorduk, nihayet Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e yaklaştı ve İslamiyet hakkında soru sormaya başladı. Sorulan sorulara Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in verdiği cevap şöyleydi:

"Bir gün ve bir gecede beş vakit namaz kılmaktır." Adam, "Kılmam gereken başka namaz var mı?" dedi.

"Hayır yok, nafile olarak fazladan namaz kılabilirsin." Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözüne devamla: "Bir de Ramazan ayı orucunu tutmaktır." buyurdu. Adam, "Başka tutmam gereken oruç var mı?" deyince, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Hayır yok, fazladan nafile olarak tutarsan o başka" buyurdular.

Hadisi bize aktaran Talha diyor ki: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o adama zekat vermeyi de söyledi. Adam, "Vermem gereken başka bir şey var mı?" dedi. "Hayır yok, nafile olarak verebilirsin" buyurdu. Bu defa adam, "Bundan ne fazla ne de eksik yapmayacağım" diye Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanından ayrılıp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Eğer sözünde durursa kurtuldu gitti" buyurdular. (Buhari, İman, 24; Müslim, İman, 8)

1209 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، بَعَثَ مُعَاذًا ﷺ إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: ادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِنَدِيكَ، فَأَعْلِمَهُمْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِنَدِيكَ. فَأَعْلِمَهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ، وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ .

1209: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Muaz'ı Yemen'e vali ve zekat toplama görevi ile gönderdiğinde şu talimatı vermiştir. "Onları önce Allah'tan başka tanrı olmayıp benim de Allah'ın elçisi olduğuma şahadet etmeye davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, Allah'ın onlara günde beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu da kabul ederlerse, zenginlerden alınıp fakirlere verilecek olan zekat vergisini de Allah'ın farz kıldığını onlara bildir." (Buhari, Zekat, 1; Müslim, İman, 29)

1210 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ.

1210: İbn Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ın elçisi olduğuna şahadet edinceye kadar namaz kılıp zekat verinceye kadar insanlarla savaştım bana emredildi. Bunları yaparlarsa İslam'ın hakkı olan ceza ve müeyyideler dışında canlarını, mallarını benden korumuş olurlar. Gerçek durumlarının hesabını görmek Allah'a kalmıştır." (Buhari, İman, 17; Müslim, İman, 33)

1211 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، قَالَ: لَمَّا تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه، وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ، فَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: كَيْفَ تَقَاتِلُ النَّاسَ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَمَنْ قَالَهَا، فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَاللَّهِ لِأَقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ. وَاللَّهُ لَوْ مَنَعُونِي عَقَالًا كَانُوا يُؤَدُّونَهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهِ. قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ اللَّهَ قَدْ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ.

1211: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edip Ebubekir (Allah Ondan razı olsun) onun yerine halife olunca kimi insanlar zekat vermemek üzere direktip dinden dönünce Ebubekir (Allah Ondan razı olsun) bunlara karşı savaş açtı. Bunun üzerine Ömer (Allah Ondan razı olsun), "Bunlarla nasıl savaşılabirsin? Çünkü Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Ben Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Kim kelimeyi tevhidi söylerse İslam'ın hakkı olan ceza ve müeyyideler dışında canını ve malını benden korumuş olur. Gerçek durumlarının hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır" buyururken şimdi sen bunlarla nasıl savaşılabirsin diye karşı çıkınca, Ebubekir (Allah Ondan razı olsun) şu cevabı verdi:

"Allah'a yemin ederim ki namazla zekatı birbirinden ayıranlarla muhakkak savaşırım. Çünkü zekat, malı olan için verilmesi gerekli olan bir haktır. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e verdikleri bir deve yularını bile bana vermekten kaçınırlarsa sırf bundan dolayı kendileriyle savaşırım."

Bu cevabı duyan Ömer (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki zekat vermek istemeyenlerle savaş konusunda Allah-u Teâlâ'nın Ebubekir'in kalbine tam bir kararlılıkla aydınlatmış olduğunu gördüm ve doğru olan hareketin de bu olduğunu anladım." (Buhari, İ'tisam, 2; Müslim, İman, 32)

1212 - وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ، قَالَ: تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ.

1212: Ebu Eyyub (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e, "Bana bir amel söyle ki cennete girmeme sebep olsun" dedi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Allah'a ibadet eder, ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı kılar, zekatı verir, akrabaları görüp gözetirsin" buyurdular.

1213 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ دَلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمَلْتُهُ، دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ: تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا. فَلَمَّا وَلَّى، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا.

1213: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre bedevilerden biri Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a geldi ve "Ey Allah'ın Rasulü, yaptığım takdirde

cennete gireceğim bir amel söyle bana" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu:

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın kulluk edersin. Farz olan namazı gerektiği şekilde kılar, zekatı verirsin ve Ramazan orucunu tutarsın." Bunun üzerine bedevi, "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki bu söylediklerine hiçbir şey ilave etmem" dedi. Adam dönüp gidince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), "Cennetlik birisini görmek kimi mutlu ederse bu adama bakıversin" buyurdular. (Buhari, Zekat, 1; Müslim, İman, 15)

1214 - وَعَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: بَايَعْتُ النَّبِيَّ ﷺ، عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ.

1214: Cerir ibni Abdillah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e namaz kılmak, zekat vermek ve her müslümanın iyiliğini istemek ve nasihat etmek üzere siyasi otoritesini kabul edip elini tuttum." (Buhari, İman, 42; Müslim, İman, 97)

1215 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ، وَلَا فِضَّةٍ، لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنَ نَارٍ، فَأُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ، فَيَكْوَى بِهَا جَنْبُهُ، وَجَبِينُهُ، وَظَهْرُهُ، كُلَّمَا بَرَدَتْ أُعِيدَتْ لَهُ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ، فَيُرَى سَبِيلُهُ، إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِمَّا إِلَى النَّارِ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِلَّا بَلُّ؟ قَالَ: وَلَا صَاحِبِ إِبِلٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، وَمَنْ حَقَّهَا حَلْبُهَا يَوْمَ وَرْدِهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرَقَرٍ أَوْ فَرَمًا كَانَتْ، لَا يَفْقِدُ مِنْهَا فَصِيلاً وَاحِداً، تَطَّوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَعَضُّهُ بِأَفْوَاهِهَا، كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أَوْلَاهَا، رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا، فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ، فَيُرَى سَبِيلُهُ، إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ.

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْبَقَرُ وَالْغَنَمُ؟ قَالَ: وَلَا صَاحِبُ بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بَطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرَقَرٍ، لَا يَفْقِدُ مِنْهَا شَيْئاً، لَيْسَ فِيهَا عَقْصَاءٌ، وَلَا جَلْحَاءٌ، وَلَا عَضْبَاءٌ، تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا، وَتَطَّوُّهُ بِأَظْلَافِهَا، كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أَوْلَاهَا، رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا، فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ، فَيُرَى سَبِيلُهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ.

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْخَيْلُ؟ قَالَ: الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: هِيَ لِرَجُلٍ وَزْرٌ، وَهِيَ لِرَجُلٍ سِثْرٌ، وَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ. فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ وَزْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا رِيَاءً وَفَخْرًا وَنَوَاءً عَلَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ لَهُ وَزْرٌ. وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ سِثْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي ظَهْرِهَا، وَلَا رِقَابِهَا، فَهِيَ لَهُ سِثْرٌ وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فِي مَرْجٍ، أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَكَلَتْ مِنْ ذَلِكَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا كُتِبَ لَهُ عَدَدُ مَا أَكَلَتْ حَسَنَاتٍ، وَكُتِبَ لَهُ

عَدَدَ أَرْوَاثِهَا وَأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٍ، وَلَا تَقْطَعُ طَوْلَهَا فَاسْتَنْتَّ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عَدَدَ
آثَارِهَا، وَأَرْوَاثِهَا حَسَنَاتٍ، وَلَا مَرَّ بِهَا صَاحِبُهَا عَلَى نَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ، وَلَا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا إِلَّا
كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عَدَدَ مَا شَرِبَتْ حَسَنَاتٍ .

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْحُمْرُ؟ قَالَ: مَا أَنْزَلَ عَلَيَّ فِي الْحُمْرِ شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْفَادَةُ
الْجَامِعَةُ: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ❖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾

1215: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Zekatı verilmeyen altın ve gümüş kıyamet günü ateşte ısıtılarak levhalar haline getirilerek sahibinin yan tarafları, alnı ve sırtı bunlarla dağlanır. Bu plakalar her soğudukça tekrar ısıtılıp süresi ellibin sene olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye kadar sahibine azap edilir. Hesap bittikten sonra cennetin veya cehennemin yolunu tutar.”

Ey Allah'ın Rasulü, zekat verilmeyen develerin durumu nedir diye sorduklarında, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Zekatı verilmek suretiyle hakkı ödenmeyen her deve sahibi ki su başlarına geldiklerinde sağılıp muhtaçlara sütünün dağıtılması da bu haklar arasındadır - kıyamet günü düz ve geniş bir sahaya yatırılır o develer ve tüm yavruları hepsi birden o kimseyi ayakları altında çiğner ve dişleriyle ısırırlar. Öncekiler geçince arkadakiler de gelir, aynı işlemi yaparlar. Süresi ellibin sene olan bir günde insanlar hakkında hüküm verilinceye kadar bu böylece devam eder. Hesap sonunda yolunun ya cennet ya da cehenneme çıktığını görür.”

"Ey Allah'ın Rasulü, zekatı verilmeyen sığır ve koyunların durumu ne olacak?" diye sorulunca Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

“Zekatı verilerek hakkı ödenmeyen sığır ve koyun sahibi kıyamet günü düz ve genişçe bir yere yatırılır. Dünyada iken boynuzu kırık ve boynuzsuz olanlar da bütün uzuvları tam olarak o kimseyi boynuzlarıyla süser ve tırnaklarıyla çiğnerler. Öndekiler ve arkadakiler sırayla bu işi yaparlar. Bu durum süresi ellibin yıl olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye kadar devam eder. Nihayet kişi yolunun ya cehenneme ya da cennete çıktığını görür.”

"Ey Allah'ın Rasulü, ya atların durumu nedir?" sorusuna da Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

“Atlar üç sınıftır: Kişi için günah ve yük olan at vardır, cehennem veya hesabına örtü olacak at vardır, bir de sevap ve mükafat olan at vardır.

Kişi için, günah ve yük olan sahibinin sadece çalım satmak, gösteriş için ve İslam'a düşmanlık yapmak için beslediği attır. Bu at sahibi için yük ve günah kaynağıdır.

Sahibinin cehennem veya hesabına perde olan ata gelince kişinin Allah rızası için beslediği ve üzerindeki Allah'ın hakkını unutmayıp ödediği ve iyice bakıp gözettiği attır. İşte bu da sahibini başkasına yüzüsu dökmekten korur, hesaba ve cehenneme karşı da bir örtüdür.

Sevap ve mükafat kazandıran ata gelince, o da sahibinin müslümanlara yardımcı olmak için Allah yolunda besleyip çayır ve bahçelerde otlattığı attır. Atın o çayır ve bahçeden yediği ot ve çıkardığı dışkı ve idrarı oranınca sahibine iyilik yazılır. Hatta at ipini kopartıp da bir iki tepede koşsa, koşarken bıraktığı gübreleri ve ayak izleri adedince sahibine iyilik yazılır. Ya da sulamak maksadı olmadığı halde onu bir nehir kenarından geçirirken at su içecek olsa, içtiği yudumlar adedince Allah sahibine sevap yazar.”

"Ey Allah'ın Rasülü ya merkeplerin durumu nedir?" diye sorulunca, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim zerre kadar bir hayır işlerse karşılığını görür, kim de zerre kadar kötülük yaparsa karşılığını görür" mealindeki kapsamlı ayetten başka bana eşekler hakkında birşey bildirilmedi. (Müslim, Zekat, 84; Cihad, 48)

BÖLÜM: 217

RAMAZAN ORUCU

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمُ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾

“Siz ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı, umulurki, Allahtan korkarsınız. Sayılı günlerde(ramazan ayı) olmak üzere oruç sizlere farz kılındı.. Ancak sizden kim hasta veya seyahatte olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruç tutmaya gücü yetmeyenlere veya zorla güç yetirip de orucu tutamayıp yiyeceklerin üzerine, bir yoksulu doyurması kadar fidye vermesi gerekir. Her kim yapmaya yükümlü olduğundan daha fazla iyilik yaparsa, kendisine iyilik yapmış olur. Oruç tutmak sizin için daha yararlıdır, keşke bunu bilseydiniz. Kur’an bir rehber, bu rehberliğin apaçık bir delili ve doğruyu yanlıştan ayırt edici bir ölçü olarak insanoğluna ilk defa bu Ramazan ayında indirilmiştir. Bundan dolayı, sizden her kim bu ayı görürse veya bu aya oruç tutabilecek durumda iken ulaşırsa, baştan sona oruç tutsun. Ancak hasta veya seyahatte olan, başka günlerde tutamadığı kadarını aynı sayıda tutsun. Allah sizin için kolaylık diler, zorluk çekmenizi istemez. Allah size bunları açıkladı ki, o sayıyı tamamlayasınız. Ve size doğru yolu gösterdiği için Allah’ı yüceltmenizi ister, gerekir ki şükredersiniz.” (2Bakara, 183-185)

1216 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصِّيَامَ، فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ. وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ، فَإِذَا كَانَ يَوْمٌ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثُ

وَلَا يَصْخَبُ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ، فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ. لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا: إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ بِفِطْرِهِ، وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ .

وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: يَتْرُكُ طَعَامَهُ، وَشَرَابَهُ، وَشَهْوَتَهُ، مِنْ أَجْلِي، الصَّيَّامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ، وَالْحَسَنَةُ بَعْشَرُ أَمْثَالِهَا .

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ: الْحَسَنَةُ بَعْشَرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِلَّا الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ: يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي. لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ: فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ، وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ. وَلَخُلُوفُ فِيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ .

1216: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurmuştur: "Ademoğlunun oruç dışında her ameli kendisi içindir, oruç ise başka maksad ve gösteriş olamayacağı için sadece benim içindir. Önceden bildirilmiş ölçülerin çok üstünde olan mükafatla mükafatını da ben vereceğim. Oruç günah ve hastalıklara ve cehennem ateşine karşı bir siperdir. Biriniz oruçlu olduğunda kötü söz söylemesin ve kavga da etmesin, şayet birisi kendisine söver ve çatarsa ben oruçluyum desin. Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anından birisi iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbına kavuştuğu andır." (Buhari, Savm, 9; Müslim, Sıyam, 163)

Bu, Buhari'nin rivayetidir. Başka bir rivayetinde ise, (Yüce Allah:)oruçlu yemesini, içmesini ve nefsanî arzularını sadece benim için terk ediyor. Dolayısıyla oruç sadece benim için yapılan bir ibadettir. Diğer iyilik ve ibadetlerin karşılığı on misli sevap olduğu halde orucun mükafatını bizzat ben size bildirmediğim bir ölçü ve nispetle ben vereceğim.

Müslim'in başka bir rivayetinde ise;

"Ademoğlunun her ameline kat kat sevap verilir, bir iyilik on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır. Ancak oruç başka, onun mükafatını ben veririm. Çünkü oruçlu kimse yemesini içmesini ve nefsanî isteklerini sadece benim için terk eder. Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anından birisi, iftar ettiği zaman, diğeri ise orucunun sevabıyla Allah'a kavuştuğu andır. Oruçlunun ağız kokusu ise Allah katında misk kokusundan daha güzeldir" buyurmuştur. (Müslim, Sıyam, 164)

1217 - وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ نُودِيَ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، هَذَا خَيْرٌ، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الرِّيَّانِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلَى

مَنْ دُعِيَ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ، فَهَلْ يَدْعَى أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا؟ قَالَ: نَعَمْ،
وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ.

1217: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Kim Allah yolunda çift çift harcamada bulunursa yani yaptığı ibadet ve kullukları bol bol ve çeşit çeşit yaparsa cennetin muhtelif kapılarının her birinden şöyle seslenilir: “Ey Allah’ın kulu bu kapıdan girmen senin için daha hayırlıdır.

Sürekli namaz kılanlar namaz kapısından, mücahidler cihad kapısından, oruçlular reyyan kapısından, çok çok sadaka verenler de sadaka kapısından cennete girmeye çağrılırlar.”

Ebubekir (Allah Ondan razı olsun), “Anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Rasülü, bu kapıların birinden çağrılan kimsenin diğer kapılardan çağrılmaya ihtiyacı yoktur, ama bu kapıların hepsinden çağrılacak kimse var mıdır?” dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz: “Evet vardır, senin de bunlardan olacağını ümid ediyorum” buyurdu.(Buhari, Savm, 4; Müslim, Zekat, 85)

1218 - وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ: الرَّيَّانُ،
يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، يُقَالُ: آيِنَ الصَّائِمُونَ؟ فَيَقُومُونَ
لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، فَإِذَا دَخَلُوا أَغْلِقَ، فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ

1218: Sehl ibni Sa’d (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Cennette Reyyan denilen bir kapı vardır ki, kıyamet günü oradan ancak oruçlular girecek, onlardan başka kimse giremeyecektir. Oruçlular nerede diye çağrılır, onlar da kalkıp girerler ve o kapıdan onlardan başkası asla giremez. Oruçlular girdikten sonra da kapı kapanır, artık oradan hiçbir kimse girmez.” (Buhari, Savm, 4; Müslim, Sıyam, 166)

1219 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ الْيَوْمِ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا .

1219: Ebu Said el-Hudrî (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Herhangi bir kimse Allah rızası için bir gün oruç tutarsa Allah o kimsenin yüzünü Cehennem ateşinden yetmiş yıl uzak tutar.” (Buhari, Cihad, 36; Müslim, Sıyam, 167)

1220 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ
لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ .

1220: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim inanarak ve sevabını da Allah’tan

bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.” (Buhari, İman, 28; Müslim, Sıyam, 203)

1221 – وعنه ﷺ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ، فَتُحَتَّ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ .

1221: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Ramazan ayı girdiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincirlerle bağlanır.” (Buhari, Savm, 5; Müslim, Sıyam, 1)

1222 – وعنه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: صُومُوا لِرُؤُوتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوتِهِ، فَإِنْ غَبَى عَلَيْكُمْ، فَأَكْمَلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ. وَفِي رِوَايَةٍ مَسْلُومٍ: فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَصُومُوا ثَلَاثِينَ يَوْمًا .

1222: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ramazan hilalini görünce oruç tutunuz, Şevval hilalini görünce oruca son veriniz. Ramazanın başlangıcı bulutlu güne rastlarsa Şabanı otuz tamamlayınız.” (Buhari, Savm, 11; Müslim, Sıyam, 4)

Müslümün bir rivayetinde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Eğer Ramazanın başlangıcı bulutlu güne rastlarsa Şabanı otuz gün tutunuz.

BÖLÜM: 218

RAMAZANDA CÖMERT DAVRANMAK, İBADETLERE FAZLA ZAMAN AYIRMAK

1223 – وعن ابن عباس، رضي الله عنهما، قال: كان رسولُ الله ﷺ أجودَ الناسِ، وكان أجودَ ما يكونُ في رمضانَ حينَ يلقاهُ جبريلُ، وكان جبريلُ يلقاهُ في كلِّ ليلةٍ منَ رمضانَ فيدارسُهُ القرآنَ، فلرسولُ الله ﷺ، حينَ يلقاهُ جبريلُ أجودَ بالخيرِ مِنَ الرِّيحِ المرسلةِ .

1223: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanların en cömerti idi, onun en cömert olduğu anlar da Ramazanda Cebrail’in kendisiyle buluştuğu zamanlardı. Cebrail (a.s.) Ramazan’ın her gecesinde Peygamberle buluşur, karşılıklı Kur’an okurlardı. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cebrail ile buluştuğunda yağmur yüklü bereketli rüzgarlardan daha cömert olurdu. (Buhari, Bed’ül-Vahy, 5; Müslim, Fezail, 48)

1224 – وعن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسولُ الله ﷺ، إذا دخلَ العشرَ أحياءَ الليلِ، وأيقظَ أهلَهُ، وشدَّ المئزرَ .

1224: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Ramazan ayının son on günü girdiğinde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleri ihya eder, ev halkını uyandırır.

Kendisini ibadete vererek aileleriyle ilişkisini keserdi. (Buhari, Leyletu'l-Kadr, 5; Müslim, İtikaf, 7)

BÖLÜM: 219

ŞABAN AYI ORUCU

1225 - عن أبي هريرة، رضي الله عنه، عن النبي ﷺ، قال: لا يتقدم أحدكم رمضان بصوم يوم أو يومين، إلا أن يكون رجل كان يصوم صومه، فليصم ذلك اليوم.

1225: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz bir iki gün öncesinden oruç tutarak Ramazan'ı karşılamasın, ancak belli günlerde oruç tutmayı adet edinmiş olan kimse o gün orucunu tutsun.” (Buhari, Savm, 5; Müslim, Sıyam, 21)

1226 - وعن ابن عباس، رضي الله عنهما، قال: قال رسول الله، ﷺ: لا تصوموا قبل رمضان، صوموا لرؤيته، وأفطروا لرؤيته، فإن حالت دونه غيابة فأكملوا ثلاثين يوماً.

1226: İbn Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ramazandan bir iki gün önce oruç tutmayınız. Ramazan hilalini görünce oruca başlayınız. Şevval hilaliyle oruca son veriniz. Hilali görmeye bulut engel olursa otuz güne tamamlayınız.” (Tirmizi, Savm, 5)

1227 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: إذا بقي نصف من شعبان فلا تصوموا.

1227: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şaban'ın onbeşinden sonra oruç tutmayınız.” (Tirmizi, Savm, 37)

1228 - وعن أبي اليقظان عمار بن ياسر، رضي الله عنهما، قال: من صام اليوم الذي يشك فيه فقد عصى أبا القاسم رضي الله عنه.

1228: Ebul Yakzan Ammar ibni Yasir (Allah Onlardan razı olsun) şöyle dedi:

“Ramazan'ın ilk günü mü Şaban'ın son günü mü diye şüphe edilen günde kim oruç tutarsa Ebu'l-Kasım yani Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e itaatsizlik etmiş olur.” (Ebu Davud, Savm, 10; Tirmizi, Savm, 3)

BÖLÜM: 220

HİLAL GÖRÜLDÜĞÜNDE YAPILACAK DUA

1229 - عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، كَانَ إِذَا رَأَى الْهِلَالَ قَالَ: اللَّهُمَّ أَهْلُهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ، هِلَالٌ رُشِدٌ وَخَيْرٌ.

1229: Talha ibni Ubeydullah (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hilali gördüğü zaman şöyle dua ederdi:

“Allah’ım bu hilali bizim için her türlü korkulardan emniyet, imanımızda sebat, hastalık ve belalardan selamet ve İslam üzere devam vesilesi kıl. Benim Rabbim de senin Rabbin de Allah’tır. Bu ay üzerimize hayırlı ve uğurlu olsun.” (Tirmizi, Dua, 50)

BÖLÜM: 221

SAHURUN GECİKTİRİLMESİNİN UYGUN OLACAĞI

1230 - عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: تَسَحَّرُوا، فَإِنَّ فِي السُّحُورِ بَرَكَةً.

1230: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sahur yemeği yiyiniz, çünkü onda bereket vardır.” (Buhari, Savm, 20; Müslim, Sıyam, 45)

1231 - وَعَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ قَمْنَا إِلَى الصَّلَاةِ. قِيلَ: كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً.

1231: Zeyd ibni Sabit (Allah Ondan razı olsun) dedi ki: “Biz Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte sahur yemeği yedik, sonra da sabah namazını kıldık. Ona sahur yemeği ile sabah namazı arasında ne kadar zaman geçmişti diye sorulunca, “Elli ayet okuyacak kadar” cevabını verdi.” (Buhari, Savm, 19; Müslim, Sıyam, 47)

1232 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُؤَدَّنَانِ: بِلَالٌ، وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ بِلَالَ يُؤَدِّنُ بَلِيلٍ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ قَالَ: وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا إِلَّا أَنْ يَنْزَلَ هَذَا وَيَرْقَى هَذَا.

1232: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) dedi ki: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in iki müezzini vardı. Bilal ve İbni Ümmi Mektum. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bilal geceleyin ezan okuyor, siz İbni Ümmü Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyip içiniz.”

İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) diyor ki: “Bu ikisinin arasındaki vakit biri inip diğeri çıkıncaya kadar geçen vakitten ibarettir.” (Buhari, Ezan, 11; Müslim, Sıyam, 36)

1233 - وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: فَضْلُ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحَرِ .

1233: Amr ibni'l Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bizim orucumuzla Yahudi ve Hristiyanların orucu arasındaki fark sahur yemeğidir.” (Müslim, Sıyam, 46)

BÖLÜM: 222

İFTAR ETMEKTE ACELE ETMEK

1234 - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَلُوا الْفِطْرَ.

1234: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanların iftar etmekte acele etmeleri kendileri için daima hayırlıdır.” (Buhari, Savm, 45; Müslim, Sıyam, 48)

1235 - وَعَنْ أَبِي عَطِيَّةَ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَقَالَ لَهَا مَسْرُوقٌ: رَجُلَانِ مِنَ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ، ﷺ، كِلَاهُمَا لَا يَأْتُو عَنِ الْخَيْرِ: أَحَدُهُمَا يَعَجِّلُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ، وَالْآخَرُ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ؟ فَقَالَتْ: مَنْ يَعَجِّلُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ؟ قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ - يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ - فَقَالَتْ: هَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يَصْنَعُ.

1235: Ebu Atyyye dedi ki: “Bir gün Mesruk ile birlikte Hz. Aişe'nin yanına girdik. Mesruk Hz. Aişe'ye: “Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından iki kişi var ki hiçbir zaman hayırdan geri kalmazlar. Ancak bunlardan biri akşam namazını kılmakta ve oruç açmakta acele ediyor, diğeri ise hem akşam namazını hem de iftarı geciktiriyor” dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe: “Akşam namazını ve iftarı yapmakta acele eden kimdir?” diye sordu. Mesruk da: “Abdullah ibni Mes'ud'dur” cevabını verdi. Bunun üzerine Aişe anamız: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) da öyle yapardı” dedi. (Müslim, Sıyam, 49)

1236 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعَجَلُهُمْ فِطْرًا.

1236: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dedi ki: “Allah azze ve celle şöyle buyurdu: “Kullarımın bana en sevgili olanı iftar etmekte acele edendir.” (Tirmizi, Savm, 13)

1237 - وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَاهُنَا وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَاهُنَا، وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ .

1237: Ömer ibnu'l-Hattab (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Gece şu taraftan(doğudan) gelmeye başlayıp gündüz de(batıdan) kaybolup güneş kayboldu mu oruçlu orucunu açar." (Buhari, Savm, 43; Müslim, Sıyam, 51)

1238 - وَعَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ، فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قَالَ لِبَعْضِ الْقَوْمِ: يَا فُلَانُ انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَمْسَيْتَ، قَالَ: انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا قَالَ: انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا، قَالَ: فَنَزَلَ فَجَدَّحَ لَهُمْ، فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ أَقْبَلَ مِنْ هَاهُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ وَأَشَارَ بِيَدِهِ قِبَلَ الْمَشْرِقِ .

1238: Ebu İbrahim Abdullah ibni Ebu Evfa (Allah Onlardan razı olsun) dedi ki: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bir seferde beraber bulunduk. O oruçlu idi. Güneş batınca oradakilerden birine,

"Ey Fülân! Haydi binitinden inerek kavrulmuş unu su ile karıştırarak bize yemek hazırla" buyurdular. O adam:

"Ey Allah'ın Rasulü biraz daha ortalığın kararmasını bekleseniz daha iyi olmaz mı?" deyince Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem):

"İn de bize yemek hazırlayıver" buyurdu. Adam yine;

"Hâlâ gündüzün izleri var" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz yine:

"İn ve bize yemek hazırla" emrini tekrarladı.

Bunun üzerine adam binitinden indi, onlar için istenilen yemeği yaptı. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de bu hazırlanan çorbadan içtikten sonra eliyle doğu tarafına işaret ederek şöyle buyurdu: "Gecenin şu doğu tarafından gelmekte olduğunu gördüğünüz zaman oruçlunun iftar vakti gelmiş demektir." (Buhari, Savm, 33; Müslim, Sıyam, 52)

1239 - وَعَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرِ الضَّبِّيِّ الصَّحَابِيِّ، رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ، فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّهُ طَهُورٌ .

1239: Sahabeden Selman ibni Âmir ed-Dabbî (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz şöyle buyurdu:

"Biriniz iftar etmek istediği zaman orucunu hurma ile açsın. Hurma bulamazsa su ile iftar etsin, zira su temizdir ve temizleyicidir." (Ebu Davut, Savm, 21; Tirmizi, Zekat, 26)

1240 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يُفْطِرُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَى رُطَبَاتٍ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٌ فَتُمَيْرَاتٌ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تُمَيْرَاتٌ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ .

1240: Enes (Allah Ondan razı olsun) der ki: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Akşam namazını kılmazdan evvel birkaç tane taze hurma ile iftar ederdi. Taze hurma bulamazsa birkaç kuru hurmacıkla iftar ederdi. Şayet kuru hurma da bulamazsa birkaç yudum su içiverirlerdi.”

BÖLÜM: 223

ORUÇLUNUN DİLİNİ KORUMASI

1241 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا كَانَ يَوْمٌ صَوْمِ أَحَدِكُمْ، فَلَا يَرَفُثُ وَلَا يَصْحَبُ، فَإِنْ سَابَهُ أَحَدٌ، أَوْ قَاتَلَهُ، فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ .

1241: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Biriniz oruçlu olduğu gün çirkin söz söylemesin ve kimse ile çekişmesin. Şayet biri kendisine söver veya sataşursa “Ben oruçluyum” desin.” (Buhari,Savm,9; Müslim, Sıyam, 163)

1242 - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ .

1242: Yine Ebu Hureyre'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Oruçlu bir kimse yalanı ve yalanla iş yapmayı terk etmezse onun yemesini içmesini terk etmesine Allah'ın hiçbir ihtiyacı yoktur.” (Buhari, Savm, 8)

BÖLÜM: 224

ORUÇLA İLGİLİ BAZI MESELELER

1243 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ: إِذَا نَسِيَ أَحَدُكُمْ، فَأَكَلَ، أَوْ شَرِبَ، فَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ .

1243: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: “Sizden biriniz unutarak bir şey yer veya içerse orucunu tamamlasın, çünkü Allah ona ikram etmek üzere yedirmiş ve içirmiştir.” (Buhari, Savm 26; Müslim Sıyam, 171)

1244 - وَعَنْ لَقِيطِ بْنِ صَبْرَةَ رضي الله عنه ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَنِ الْوُضُوءِ؟ قَالَ: أَسْبِغِ الْوُضُوءَ، وَخَلِّ بَيْنَ الْأَصَابِعِ، وَبَالَغِ فِي الْأَسْتِنْشَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا .

1244: Lakît ibni Sabira (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben, “Ey Allah'ın Rasulü, bana abdest almayı anlat” dedim. O da, “Abdest uzuvlarını güzelce yıka, parmak

aralarını oğuştur, oruçlu olmadığın zaman suyu burnuna iyice çek.” (Ebu Davud,taharet,56; Tirmizi, Savm, 68)

1245 – وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يَدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ.

1245: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in ailesiyle yatıp cünüp olarak sabahladığı olurdu, sonra yıkanıp orucuna devam ederdi.” (Buhari, Savm, 22; Müslim, Sıyam, 76)

1246 – وَعَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتَا: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ غَيْرِ حِلْمٍ، ثُمَّ يَصُومُ.

1246: Aişe ve Ümmü Seleme (Allah Onlardan razı olsun) şöyle dediler: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rüyada guslü gerektirecek bir hal olmaksızın cünüp olarak sabahlardı da sonra yıkanır, orucuna devam ederdi.” (Buhari, Savm, 25; Müslim, Sıyam, 75)

BÖLÜM: 225

MUHARREM, ŞABAN VE HARAM AYLARDA ORUÇ

1247 – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمِ، وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ صَلَاةُ اللَّيْلِ.

1247: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ramazan orucu dışında en faziletli oruç Allah’ın ayı Muharremde tutulan oruçtur. Farz namazlar dışında en faziletli namaz da gece namazıdır.” (Müslim, Sıyam, 202)

1248 – وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ، يَصُومُ مِنْ شَهْرِ أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا.

1248: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbir ayda Şaban ayında tuttuğu oruçtan daha fazla oruç tutmazdı. Şaban ayının tamamını oruçla geçirirdi. (Buhari, Savm, 52, Müslim, Sıyam, 177)

Başka bir rivayette, “Pek az bir kısmı hariç Şaban ayının çoğunu oruçlu geçirirdi.” (Müslim, Sıyam, 176)

1249 – وَعَنْ مَجِيبَةَ الْبَاهِلِيَّةِ عَنْ أَبِيهَا أَوْ عَمِّهَا، أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ انْطَلَقَ فَأَتَاهُ بَعْدَ سَنَةٍ، وَقَدْ تَغَيَّرَتْ حَالُهُ وَهَيْئَتُهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا تَعْرِفُنِي؟ قَالَ: وَمَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا الْبَاهِلِيُّ الَّذِي جِئْتُكَ عَامَ الْأَوَّلِ. قَالَ: فَمَا غَيَّرَكَ، وَقَدْ كُنْتَ حَسَنَ الْهَيْئَةِ؟ قَالَ: مَا أَكَلْتُ

طَعَامًا مِنْذُ فَارَقْتُكَ إِلَّا بَلِيلٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: عَذَّبْتَ نَفْسَكَ! ثُمَّ قَالَ: صُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ، وَيَوْمًا مِنْ كُلِّ شَهْرٍ قَالَ: زِدْنِي، فَإِنَّ بِي قُوَّةً، قَالَ: صُمْ يَوْمَيْنِ قَالَ: زِدْنِي، قَالَ: صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَ: زِدْنِي، قَالَ: صُمْ مِنَ الْحُرْمِ وَاتْرُكْ، صُمْ مِنَ الْحُرْمِ وَاتْرُكْ، صُمْ مِنَ الْحُرْمِ وَاتْرُكْ وَقَالَ بِأَصَابِعِهِ الثَّلَاثِ فَضَمَّهَا، ثُمَّ أَرْسَلَهَا.

1249: Mucîbet-ül Bahiliyye (Allah Ondan razı olsun)'nin babasından veya amcasından nakledilmiştir. Babası Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e kabilesinin elçisi olarak gelip gittiğini, bir yıl sonra kılık kıyafeti değişmiş olduğu halde tekrar Peygamberimizin yanına gelerek:

“- Ey Allah'ın Rasulü, beni tanımadın mı?” deyince Hz. Peygamber:

“- Sen kimsin, tanıyamadım” diye sordu. Adam da:

“- Bir sene önce size gelmiş olan Bâhiliyim” deyince Hz. Peygamber:

“- Neden bu kadar değiştin, halbuki kılık kıyafetin düzgündü” dedi. Adam:

“- Senden ayrıldığım günden beri geceleri hariç asla yemek yemedim” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Kendi kendine işkence etmişsin. Sabır ayı olan Ramazanı tamamıyla diğer aylardan da birer günü oruçlu geçir” buyurdu. Adam:

“- Benim için bu sayıyı artırınız, zira benim bundan fazlasına gücüm yeter” deyince, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), “O halde her aydan iki gün oruç tut” buyurdu. “Daha da artırın” deyince, Hz. Peygamber, “O halde her aydan üç gün” buyurdu. Adam, “Daha da artır” deyince,

“Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarında üçer gün oruç tut, diğer günlerinde iftar et” emrini üç defa tekrarladı ve üç parmağını yumup bırakmak suretiyle işaret etti. (Ebu Davud, Savm, 55)

BÖLÜM: 226

ZİLHİCCE AYINDA TUTULAN ORUÇ

1250 - عن ابن عباسٍ، رضي الله عنهما، قال: قال رسول الله ﷺ: ما من أيامٍ العملُ الصالح فيها أحبُّ إلى الله من هذه الأيام يعني: أيام العشر، قالوا: يا رسول الله ولا الجهاد في سبيل الله؟ قال: ولا الجهاد في سبيل الله، إلا رجل خرج بنفسه، وماله، فلم يرجع من ذلك بشيءٍ .

1250: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Zilhiccenin ilk on gününde yapılan ibadetler

diğer aylarda yapılan iyi amellerden Allah katında daha sevimlidir.” Bunun üzerine “Ey Allah’ın rasulü, Allah yolunda yapılacak cihad da mı üstün değildir?” dediler.

“- Evet, Allah yolunda yapılacak cihad da. Ancak malını ve canını tehlikeye sokup cihada çıkan ve şehid olup geri dönemiyen kimsenin cihadı bundan sevgilidir” buyurdu. (Buhari, İydeyn, 11)

BÖLÜM: 227

AREFE GÜNÜ VE MUHARREM AYI 9-10. GÜN ORUÇLARI

1251 - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ؟ قَالَ: يُكْفَرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ .

1251: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e arefe günü tutulan orucun faziletinden soruldu da: “Geçmiş bir yılın ve gelecek yılın günahlarına kefarete olur” buyurdular. (Müslim, Sıyam, 196)

1252 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، صَامَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ .

1252: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Aşure gününde oruç tuttu ve oruç tutmayı tavsiye etti. (Buhari, Savm, 69; Müslim, Sıyam, 177)

1253 - وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، سَأَلَ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ؟ فَقَالَ: يُكْفَرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ .

1253: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimizden Aşure günü tutulan orucun faziletinden soruldu, o da: “Geçmiş bir yılın günahlarına kefarete olur” buyurdu. (Müslim, Sıyam, 197)

1254 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَئِنْ بَقِيتُ إِلَى قَابِلٍ لِأَصُومَنَّ التَّاسِعَ .

1254: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Gelecek seneye kadar yaşarsam Muharrem’in dokuzuncu günü oruç tutarım.” (Müslim, Sıyam, 134)

BÖLÜM: 228

ŞEVVAL AYINDA ALTI GÜN ORUÇ

1255 - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ، كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ.

1255: Ebu Eyyub (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ramazan orucunu tutan ve buna Şevval ayında altı oruç daha ekleyen kişi bütün seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur.” (Müslim, Sıyam, 204)

BÖLÜM: 229

PAZARTESİ VE PERŞEMBE ORUCU

1256 - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ؟ فَقَالَ: ذَلِكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ، أَوْ أَنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ.

1256: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e Pazartesi günü oruç tutmanın fazileti soruldu. O da şöyle buyurdu:

“O gün benim doğduğum gündür. Peygamber olduğum veya bana vahyin ilk başladığı gündür.” (Müslim, Sıyam, 197)

1257 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ، فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ.

1257: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bize bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Pazartesi ve Perşembe günleri ameller Allah'a arzolanur. Ben de oruçluyken amellerimin arzolanmasını severim.” (Tirmizi, Savm, 44)

1258 - وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يَتَحَرَى صَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ.

1258: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruçlu olmaya çalışırdı.” (Tirmizi, Savm, 44)

BÖLÜM: 230

HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAK

1259 - وعن أبي هريرة، رضي الله عنه، قال: أوصاني خليلي، رضي الله عنه، بثلاث: صيام ثلاثة أيام من كل شهر، وركعتي الضحى، وأن أوتر قبل أن أنام .

1259: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Dostum Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana her aydan üç gün oruç tutmayı, iki rekat kuşluk namazını ve uyumadan önce vitir namazını kılmayı tavsiye etti.” (Buhari, Savm, 60; Müslim, Müsafirin, 85)

1260 - وعن أبي الدرداء، رضي الله عنه، قال: أوصاني حبيبي، رضي الله عنه، بثلاث لن أدعهن ما عشت: بصيام ثلاثة أيام من كل شهر، وصلاة الضحى، وبأن لا أنام حتى أوتر.

1260: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: “Sevgilim Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana yaşadığım sürece asla terk etmediğim her ayda üç gün oruç tutmayı, kuşluk namazını kılmayı ve yatmadan önce vitir namazı kılmayı tavsiye etti.” (Müslim, Müsafirin, 86)

1261 - وعن عبد الله بن عمرو بن العاص، رضي الله عنهما، قال: قال رسول الله ﷺ: صوم ثلاثة أيام من كل شهر صوم الدهر كله .

1261: Abdullah ibni Amr ibni'l-Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den bize bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her ay üç gün oruç tutmak bütün seneyi oruçla geçirmek demektir.” (Buhari, Savm, 59; Müslim Sıyam, 1979)

1262 - وعن معاذة العدوية أنها سألت عائشة رضي الله عنها: أكان رسول الله ﷺ، يصوم من كل شهر ثلاثة أيام؟ قالت: نعم. فقلت: من أي الشهر كان يصوم؟ قالت: لم يكن يُبالي من أي الشهر يصوم .

1262: Muaze el-Adeviyye'den bildirildiğine göre kendisi Aişe (Allah Ondan razı olsun)'ye, “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her ay üç gün oruç tutar mıydı?” diye sordum. Aişe (Allah Ondan razı olsun), “Evet” dedi. Bu defa hangi günlerinde dedim. Aişe, “Ayın hangi günü olursa olsun pek ehemmiyet vermezdi” dedi. (Müslim, Sıyam, 194)

1263 - وعن أبي ذر، رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ: إذا صُمتَ من الشهر ثلاثاً، فصم ثلاث عشرة، وأربع عشرة، وخمس عشرة .

1263: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ayda üç gün oruç tutacaksan; on üç, on dört ve onbeşinci günleri tut.” (Tirmizi, Savm, 54)

1264 - وَعَنْ قَتَادَةَ بْنِ مِلْحَانَ، رضي الله عنه، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ، صلى الله عليه وسلم، يَأْمُرُنَا بِصِيَامِ أَيَّامِ الْبَيْضِ: ثَلَاثَ عَشْرَةَ، وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ، وَخَمْسَ عَشْرَةَ.

1264: Katade ibni Milhan (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eyyamu’l-bîz denilen her kameri ayın onüç, ondört ve onbeşinde oruç tutmayı emretti.” (Ebu Davud, Savm, 68)

1265 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَا يُفْطِرُ أَيَّامَ الْبَيْضِ فِي حَضْرٍ وَلَا سَفْرٍ.

1265: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne yolculukta ne de yolculuğun dışında eyyamu’l-bîzi (yani kameri ayın 13,14,15 inci günleri) oruçsuz geçirmezdi.”

BÖLÜM: 231

ORUÇLUYU İFTAR ETTİRMEK

1266 - عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ، رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: مَنْ فَطَرَ صَائِمًا، كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْءٌ.

1266: Zeyd ibni Halid el-Cüheni (Allah Ondan razı olsun)’dan bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim bir oruçluyu iftar ettirirse oruçlunun sevabı kadar sevap kazanır. Oruçlunun sevabından da hiçbir şey eksilmez.” (Tirmizi, Savm, 82)

1267 - وَعَنْ أُمِّ عُمَارَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، دَخَلَ عَلَيْهَا، فَقَدِمَتْ إِلَيْهِ طَعَامًا، فَقَالَ: كُلِّي فَقَالَتْ: إِنِّي صَائِمَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ، صلى الله عليه وسلم: : إِنَّ الصَّائِمَ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ حَتَّى يَفْرُغُوا وَرَيْمًا قَالَ: حَتَّى يَشْبَعُوا .

1267: Ümmü Umara el-Ensariyye (Allah Ondan razı olsun)’dan bize bildirilmiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün evime geldi, ben de yemek çıkardım. Bana, “Sen de ye” teklifinde bulundu. Ümmü Umara, “Ben oruçluyum” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Oruçlu bir kimsenin yanında yemek yenildiğinde onlar yemekten kalkıncaya kadar veya karınlarını doyuruncaya kadar melekler o oruçluya dua ederler.” (Tirmizi, Savm, 66)

1268 - وَرَوَى أَنَسٌ رضي الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم جَاءَ إِلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، رضي الله عنه، فَجَاءَ بِخُبْزٍ وَزَيْتٍ، فَأَكَلَ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: : أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ، وَأَكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ وَصَلَتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ .

1268: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bize bildirildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün Said ibni Ubade'nin yanına geldiğinde Sa'd bir parça ekmek ve zeytin yağı çıkarıp Rasûlullah'a ikram etti. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları yedikten sonra şöyle dua etti: "Sofranda oruçlular iftar etsin, yemeklerinizi iyi kimseler yesin, melekler size dua etsin." (Ebu Davud, Et'ime, 54)

BÖLÜM: 232

İTİKAF

1269 - عن ابن عمر، رضي الله عنهما، قال: كان رسول الله، ﷺ، يعتكف العشر الأواخر من رمضان.

1269: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazanın son on gününde itikafa çekilirdi." (Buhari, İtikaf, 1; Müslim, İtikaf, 1)

1270 - وعن عائشة، رضي الله عنها، أن النبي، ﷺ، كان يعتكف العشر الأواخر من رمضان، حتى توفاه الله تعالى، ثم اعتكف أزواجه من بعده.

1270: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan bize bildirildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edinceye kadar Ramazanın son on gününde itikafa girmiştir. Vefatından sonra da hanımlar itikafa devam ettiler. (Buhari, İtikaf, 1; Müslim, İtikaf, 5)

1271 - وعن أبي هريرة، رضي الله عنه، قال: كان النبي، ﷺ، يعتكف في كل رمضان عشرة أيام، فلما كان العام الذي قبض فيه اعتكف عشرين يوماً.

1271: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) demiştir ki, "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) her Ramazanda on gün itikafa girerdi. Vefat ettiği senenin Ramazan ayında ise yirmi gün itikafa girdi." (Buhari, İtikaf, 17)

BÖLÜM: 233

HAC İLE ALAKALI BİLGİLER

قال الله تعالى : ﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴾

“..., yoluna gücü yetenlerin Kabe’yi hacetmesi, Allahın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim bu vazifeyi inkar edip yapmazsa bilsin ki Allah alemlerden bağımsız olup her bakımdan kendi kendine yeterlidir” (3 Al-i İmran, 97)

1272 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. وَإِقَامُ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَحَجُّ الْبَيْتِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ .

1272: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İslam beş esas üzere kurulmuştur. Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasulü olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, hacca gitmek ve Ramazan orucunu tutmak.” (Buhari, İman, 1; Müslim, İman, 19)

1273 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا. فَقَالَ رَجُلٌ: أَكُلُّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ فَسَكَتَ، حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ، لَوَجِبَتْ، وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ. ثُمَّ قَالَ: ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ، وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ.

1273: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demişti: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir gün bir konuşma yaptı ve “Ey insanlar Allah size hacı farz kıldı, öyleyse hacedin” buyurdu. Sahabilerden biri: “Ya Rasulallah her sene mi?” diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sustu, bu adam da sorusunu üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Evet deseydim her sene hacetmeniz farzolunurdu da siz de buna güç yetiremezsiniz.” Dedi, ve sonra: “Söylemediğim şeyleri olduğu gibi bırakınız, çünkü sizden öncekilerin(ümme’lerin) helak olmalarının sebebi, peygamberlerine çok soru sorup bu yüzden aldıkları cevapları konusunda ihtilaf etmeleridir. Bundan dolayı size bir şey emredersem onu gücünüz yettiğince yerine getirin. Herhangi bir şeyi de yasaklarsam ondan da kesin olarak kaçınınız” buyurdu. (Müslim, Hac, 412)

1274 - وَعَنْهُ قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ، أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: حَجٌّ مَبْرُورٌ.

1274: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e en üstün amel hangisidir?” diye soruldu da, “Allah ve Rasûlüne iman etmektir” buyurdu. “Sonra hangisidir?” denilince, “Allah yolunda cihad etmektir” buyurdu, “Sonra hangisidir?” denilince de, “Kusursuz yerine getirilen makbul olan hactır” buyurdular. (Buhari, İman, 18; Müslim, İman, 175)

1275 - وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: مَنْ حَجَّ، فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعُ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

1275: Yine Ebu Hureyre demiştir ki, Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in şöyle buyurduğunu işittim: “Zina vb. büyük küçük günah işlemeyen hac yapan kimse annesinden doğduğu gündeki gibi günahsız olarak evine döner.” (Buhari, Hacc, 4; Müslim, Hacc, 438)

1276 - وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ.

1276: Yine Ebu Hureyre’den bize bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İki umre arasında işlenecek günahlara sonraki yapılan umre keffarettir. Kusursuz yerine getirilen makbul haccın karşılığı ise ancak cennettir.” (Buhari, Umre, 1; Müslim, Hac, 437)

1277 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَفَلَا نُجَاهِدُ؟ فَقَالَ: لَكُنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ.

6/1277: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Rasûlü, en üstün amel olarak cihad etmeyi görüyoruz, öyle ise biz kadınlar cihad etmeyelim mi?” dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), “Öyledir ama siz kadınlar için cihadın en üstünü kusursuz olarak yerine getirilen makbul bir haccdır” buyurdu. (Buhari, Hac, 4)

1278 - وَعَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتِقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ.

1278: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah’ın cehennemden en fazla kulunu âzâd ettiği gün Arefe günüdür.” (Müslim, Hac, 436)

1279 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، قَالَ: عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً. - أَوْ حَجَّةً مَعِيَ. -

1279: Abdullah ibn Abbas (Allah Onlardan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

“Ramazanda yapılan umrenin sevabı bir hac sevabına denktir veya benimle beraber yapılan haccın yerini tutar.” (Buhari, Umre, 4; Müslim, Hacc, 221)

1280 - وَعَنْهُ: أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ، أَذْرَكَتُ

أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ.

1280: Yine İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan bize bildirildiğine göre bir kadın, “Ey Allah'ın Rasulü, haccın farz oluşu hakkındaki Allah'ın hac yapma emri babamın hayvan üzerinde oturamayacak derecede çok yaşlı olduğu bir döneme rastladı. Onun yerine ben haccedebilir miyim?” dedi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de, “Evet, haccedebilirsin” buyurdu. (Buhari, Hac, 1; Müslim, Hac, 407)

1281 - وَعَنْ لَقَيْطِ بْنِ عَامِرٍ، أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ، ﷺ، فَقَالَ: إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا

يَسْتَطِيعُ الْحَجَّ، وَلَا الْعُمْرَةَ، وَلَا الظَّعْنَ؟ قَالَ: حَجَّ عَنْ أَبِيكَ وَاعْتَمَرَ.

1281: Lakit ibni Amir (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre kendisi bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a gelip: “Babam çok yaşlıdır. Ne hac, ne de umre yapabilir, ne de yolculuğa çıkabilir. Bu hususta ne emredersiniz?” dedi. Hz. Peygamber de:

“O halde babanın yerine sen hac ve umre yap” buyurdu. (Ebu Davud, Menasık, 25; Tirmizi, Hac, 87)

1282 - وَعَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، ﷺ، قَالَ: حُجَّ بِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ، ﷺ، فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ،

وَأَنَا ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ.

1282: Saib ibni Yezid (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: “Ben yedi yaşımda iken veda haccında Allahın resuluyla beraber bana hac yaptırıldılar.” (Buhari, Sayd, 25)

1283 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَقِيَ رَكْبًا بِالرُّوحَاءِ، فَقَالَ: مَنْ

الْقَوْمُ؟ قَالُوا: الْمُسْلِمُونَ. قَالُوا: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ. فَرَفَعَتِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا فَقَالَتْ: أَلْهَذَا حَجٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ.

1283: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ravha denilen yerde bir gruba rastladı ve “Siz kimlersiniz?” diye sordu. Onlar da, “Biz Müslümanlarız, peki sen kimsin?” dediler. Hz. Peygamber, “Ben Allah'ın Rasûlüyüm” buyurdu. Bunun üzerine içlerinden bir kadın küçük bir çocuğu peygambere doğru kaldırarak, “Bunun için de hac var mı?” diye sordu. Rasul-ü Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem), “Evet, ona hac sana da sevap vardır” buyurdular. (Müslim, Hacc, 409)

1284 - وَعَنْ أَنَسٍ، ﷺ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، حَجَّ عَلَى رَحْلِ، وَكَانَتْ زَامِلَتُهُ.

1284: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) erzak ve eşyası da aynı deve üzerinde olduğu halde hacca gitmiştir. (Buhari, Hac, 3)

1285 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَتْ عُكَاظُ وَمَجْنَةُ وَذُو الْمَجَازِ أَسْوَاقًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَتَأْتُمُوا أَنْ يَتَّجِرُوا فِي الْمَوَاسِمِ، فَنَزَلَتْ: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ.

1285: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: “Ukaz, Mecenne ve Zülmeceaz denilen yerler cahiliyye devrinde panayır yerleri idi. Müslümanlar hac mevsimlerinde bu yerlerde ticaret yapmayı günah sandılar. Bunun üzerine “Hac mevsiminde alışveriş yaparak Rabbinizden ticaret yapacak rızık istemenizde sizin için bir günah yoktur” (2 Bakara, 198) ayeti indi. (Buhari, Hac, 156)

BÖLÜM: 234

CİHADIN FAZİLETİ

قال الله تعالى: ﴿ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴾

“...Bununla beraber o kafir ve müşrikler sizinle, nasıl topyekün savaşıyorlarsa, siz de Allah’tan başkalarına ilahlık yakıştıranlarla öylece topyekün savaşın; ve bilin ki, Allah, kötülükten sakınanlarla beraberdir.” (9 Tevbe, 36)

قال الله تعالى: ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾

“Ey inananlar! Gerçi hoşunuza gitmez, ama savaş size farz kılındı. Bazen sevmediğiniz, hoşunuza gitmeyen bir şey hakkınızda iyi olabilir ve yine hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Allah bilir, ama siz bilmezsiniz bu gerçekleri.” (2 Bakara, 216)

قال الله تعالى: ﴿ انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكَُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

“Sizin için savaş kolay da olsa, zor da olsa, gerek hafif gerek ağır olarak hangi halde bulunursanız bulunun, hep birlikte savaşa çıkın ve mallarınızla canlarınızla Allah yolunda cihad ediniz, yürekten çaba gösteriniz, eğer bilerseniz bu sizin kendi iyiliğiniz içindir.” (9 Tevbe, 41)

قال الله تعالى: ﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًّا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمْ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾

“Bilesiniz ki Allah, karşılığında cenneti kendilerine vererek, kendi yolunda savaşan, öldüren ve öldürülen mü’minlerden, canlarını ve mallarını satın almıştır. Bu O’nun yerine getirilmesini Tevrat, İncilde ve Kur’anda bizzat güvence altına aldığı gerçek bir vaattir. Allah’tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! o halde Onunla yaptığımız alım satımdan dolayı, müjdeleniş sevinin, çünkü en büyük kazanç, kurtuluş ve bahtiyarlık budur.” (9 Tevbe, 111)

قال الله تعالى : ﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾

“Bir mazeretleri olmaksızın mücadeleden kaçınan mü’minler ile, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla çaba gösterenler bir olamaz. Allah mallarıyla canlarıyla çaba gösterenleri, mücadeleden kaçınanlardan daha üstün bir mertebeye yüceltmıştır. Gerçi Allah tüm mü’minlere sonuçta güzellik vaad etmiş olmasına rağmen, Allah, yolunda çaba gösterenleri daha büyük bir mükafat vaad ederek, mücadeleden kaçınanlardan üstün kılmıştır. Kendi katından onlara büyük mertebeler bağış ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.” (4 Nisa, 95-96)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِّنْ عَذَابِ أَلِيمٍ. تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ. يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ. وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

“Ey iman edenler! Sizi hem bu dünyada, hem de öteki dünyada şiddetli bir azaptan koruyup kurtaracak bir alışveriş göstereyim mi size. Allah’a ve peygamberine inanır, Allah yolunda malınız ve canınızla gayret gösterirsiniz. Bu sizin için en iyi olan harekettir, keşke bilseydiniz. Eğer böyle yaparsanız Allah, günahlarınızı bağışlayacak ve sizi öteki dünyada, altından ırmaklar akan bahçelere ve bu sonsuz mutluluk bahçelerindeki, güzel köşklere sokacaktır. İşte bu büyük bir kurtuluştur. Allah size seveceğiniz bir iyilik daha verecektir ki, o da düşmanlarınıza karşı her zaman yardım etmesi ve yakın bir zamanda nasip olacak ülkelerin fethidir ki, Ey Muhammed mü’minlere bu fethi ve yardımı şimdiden müjdele.” (61 Saff, 10-13)

1286 - عن أبي هريرة، رضي الله عنه، قال: سئل رسول الله ﷺ: أي الأعمال أفضل؟ قال: إيمانٌ

بالله ورسوله. قيل: ثم ماذا؟ قال: الجهاد في سبيل الله. قيل: ثم ماذا؟ قال: حجٌّ مبرورٌ.

1286: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e, “Hangi amel daha faziletlidir?” diye soruldu. “Allah’a ve Rasûlü’ne inanmak” buyurdular. “Sonra hangisi?” sorusuna, “Allah yolunda cihad etmek” buyurdu, “Daha sonra hangisi?” denilince, “Allah katında kusursuz yapılarak makbul olan hacır” buyurdular. (Buhari, İman, 18; Müslim, İman, 135)

1287 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، رضي الله عنه، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى؟ قَالَ: الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا. قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: بِرُّ الْوَالِدَيْنِ. قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

1287: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü, hangi amel Allah katında daha sevimlidir?" diye sordum. "Vaktinde kılınan namazdır" dedi. "Sonra hangisidir?" dedim. "Ana babaya iyilik etmek" buyurdular. "Sonra hangisidir?" deyince "Allah yolunda cihad etmek" buyurdular. (Buhari, Mevakıt, 5; Müslim, İman, 137)

1288 - وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ، رضي الله عنه، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ.

1288: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü, hangi amel daha faziletlidir?" diye sordum.

"Allah'a iman ve Allah yolunda cihaddır" buyurdular. (Buhari, İtk, 2; Müslim, İman, 136).

1289 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: لَعْدُوَّةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رَوْحَةٌ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.

1289: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bize bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah yolunda yapılan bir sabah ve akşam yürüyüşü şüphesiz dünyadan ve dünyadaki varlıklardan daha hayırlıdır." (Buhari, Cihad, 5; Müslim, İmara, 112)

1290 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، قَالَ: أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: مُؤْمِنٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ يَعْبُدُ اللَّهَ وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ.

1290: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek insanların hangisi daha üstündür?" diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem):

"Allah yolunda canıyla ve malıyla cihad eden mümindir" buyurdu. "Sonra kimdir?" diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz,

"Dağ aralarına çekilip Allah'a ibadet eden ve insanları şerrinden uzak tutan kimsedir" buyurdular. (Buhari, Cihad, 2; Müslim, İmara, 172)

1291 - وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ رِبَاطٌ يَوْمٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعٌ سَوَّطٌ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرَّوْحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى، أَوْ الْغَدْوَةُ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا.

1291: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

“Allah yolunda Allah'ın rızasını kazanmak için sınırdaki bir gece nöbet beklemek dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennette işgal ettiği yer, dünyadan ve dünyadaki bütün eşyalardan daha hayırlıdır. Bir kulun Allah yolunda savaşta akşamleyin veya sabah erken vakitteki yürüyüşü de, dünyadan ve dünya üzerindeki tüm şeylerden daha hayırlıdır.” (Buhari, Cihad, 6; Müslim, İmara, 113)

1292 - وَعَنْ سَلْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَإِنْ مَاتَ فِيهِ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُ، وَأُجْرِي عَلَيْهِ رِزْقُهُ، وَأَمِنَ الْفِتَانَ .

1292: Selman (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ı şöyle buyururken işittim demiştir:

“Bir gün bir gece sınır boyunda nöbet tutmak; gündüzü oruçla gecesini ibadetle geçirilen bir aydan daha hayırlıdır. Şayet bu kişi nöbet esnasında vefat ederse, yapmakta olduğu amelin sevabı kıyamete kadar devam eder. Şehidler gibi cennette rızıklandırılması da devam eder. Her türlü fitneden bilhassa kabirdeki sorgu meleklerinden de güven içinde olur.” (Müslim, İmara, 163)

1293 - وَعَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: كُلُّ مَيِّتٍ يُخْتَمُ عَلَى عَمَلِهِ إِلَّا الْمُرَابِطَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ يَنْمِي لَهُ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَيُؤْمَنُ فِتْنَةَ الْقَبْرِ .

1293: Fedale ibni Ubeyd (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Her ölenin amel defteri kapanır yalnız Allah rızası için, İslam memleketinin sınırlarında nöbet tutanların defteri kapanmaz. Yaptığı işlerin sevabı kıyamet gününe kadar artarak devam eder, kabir fitnesinden de güvenlik içerisinde olur.” (Ebu Davud, Cihad, 15; Tirmizi, Fedailu'l-Cihad, 2)

1294 - وَعَنْ عُثْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ .

1294: Osman (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah yolunda Allah rızası için bir gün nöbet beklemek, başka yerlerde bin gün nöbet tutmaktan daha hayırlıdır.” (Tirmizi, Fedailu'l-Cihad, 26)

1295 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: تَضَمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ، لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا جِهَادًا فِي سَبِيلِي، وَإِيمَانًا بِي وَتَصَدِيقًا بِرُسُلِي، فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَيَّ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يَرْجِعَهُ إِلَى مَنْزِلِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ، أَوْ غَنِيمَةٍ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا مِنْ

كَلِمٍ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ كَلِمٍ، لَوْنُهُ لَوْنُ دَمٍ، وَرِيحُهُ رِيحُ مِسْكِ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوْلَا أَنْ أَشَقُّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ مَا قَعَدْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَغْرُؤُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَبَدًا، وَلَكِنْ لَا أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلُهُمْ، وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً، وَيَشْقُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوَدِدْتُ أَنِّي أَغْرُؤُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأُقْتَلَ، ثُمَّ أَعْرُؤُ، فَأُقْتَلَ، ثُمَّ أَعْرُؤُ، فَأُقْتَلَ

1295: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse Allah'a inanır, peygamberlerini tasdik eder ve sadece Allah yolunda cihad ederse Allah o kimseyi şehid olursa cennete koymak, gazi olursa manevi mükafata ve dünyalık ganimete kavuşmak olarak evine döndürmeye kefil olmuştur. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda açılan bir yara kıyamet gününde açıldığı şekliyle gelir. Rengi kan rengi, kokusu misk kokusudur. Yine Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki eğer müslümanlara zor gelmeseydi Allah yolunda cihada çıkan birliklerden hiçbir zaman ayrılıp geri kalmazdım. Fakat maddi güç bulamıyorum ki, onların hepsini savaşa göndereyim. Onlar da zaten bu imkandan mahrumlar. Benden ayrı kalıp geride kalmak ta onlara zor geliyor. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda savaşıp öldürülmemi, sonra savaş edip yine öldürülmeyi, sonra tekrar savaş edip yine öldürülmeyi çok arzu ederdim." (Müslim, İmara, 103)

1296 - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ مَكْلُومٍ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ، وَكَلِمَةُ يَدْمَى: اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ، وَالرِّيحُ رِيحُ مِسْكِ.

1296: Yine Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah yolunda yara alan herhangi bir kimse kıyamet gününde yarısından kanlar aktığı halde gelir. Renk kan rengi koku ise misk kokusudur." (Buhari, Cihad, 10; Müslim, İmara, 105)

1297 - وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ فَوْقَ

نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَمَنْ جُرِحَ جُرْحًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ نَكِبَ نَكْبَةً، فَإِنَّهَا تَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَغْرَرِ مَا كَانَتْ: لَوْنُهَا الزُّعْفَرَانُ، وَرِيحُهَا كَالْمِسْكِ.

1297: Muaz (Allah Ondan razı olsun)'dan bize bildirildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Allah yolunda müslümanlardan bir kişi bir deve sağılacak kadar bir süre cihad ederse cennet onun hakkı olur. Allah yolunda yaralanan veya bir sıkıntıya düşen kimse kıyamet gününde yaralandığı an gibi kanlar içinde Allah'ın huzuruna gelir, kanının rengi za'feran gibi kıpkırmızı, kokusu da misk kokusu gibidir." (Ebu Davud, Cihad, 40; Tirmizi, Fezailu'l-Cihad, 21)

1298 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، بِشَعْبٍ فِيهِ عَيْبَةٌ مِنْ مَاءٍ عَذْبَةٍ، فَأَعْجَبَتْهُ، فَقَالَ: لَوْ اعْتَرَلْتُ النَّاسَ فَأَقَمْتُ فِي هَذَا الشَّعْبِ، وَلَنْ أَفْعَلَ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: لَا تَفْعَلْ، فَإِنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا، أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ؟ اغزُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُوقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ.

1298: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in ashabından bir kişi içerisinde tatlı su kaynağı bulunan bir dağ yolundan geçmişti, burası çok hoşuna gitmişti.

“Ah ne olaydı da insanlardan ayrı bir halde şurada otursaydım, fakat Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’dan izin almadan bunu asla yapmam” dedi. Sonra da durumu Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’a arzetti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Aman ha, böyle bir şey yapma. Çünkü sizden birinizin Allah yolunda çalışıp gayret etmesi, evinde oturup yetmiş sene namaz kılmasından daha faziletlidir. Allah’ın sizi bağışlamasını ve cennete koymasını istemez misiniz? O halde Allah yolunda cihada çıkınız. Kim deve sağılacak kadar bir zaman Allah yolunda cihad ederse cenneti hak etmiş olur.” (Tirmizi, Fezailu’l-Cihad)

1299 - وَعَنْهُ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَا يَعْدِلُ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا تَسْتَطِيعُونَهُ: فَأَعَادُوا عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ: لَا تَسْتَطِيعُونَهُ! ثُمَّ قَالَ: مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بآيَاتِ اللَّهِ لَا يَفْطُرُ مِنْ صِيَامٍ، وَلَا صَلَاةٍ، حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

وَفِي رَوَايَةِ الْبُخَارِيِّ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ذُنِّي عَلَى عَمَلٍ يَعْدِلُ الْجِهَادَ؟ قَالَ: لَا أَجِدُهُ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَسْتَطِيعُ إِذَا خَرَجَ الْمُجَاهِدُ أَنْ تَدْخُلَ مَسْجِدَكَ فَتَقُومَ وَلَا تَفْطُرَ، وَتَصُومَ وَلَا تُفْطِرَ؟ فَقَالَ: وَمَنْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ؟!.

1299: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den şöyle bildirilmiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e “Allah yolunda cihada denk(cihad sevabını alacak) hangi iş vardır?” diye soruldu.

“Ona denk ibadeti yapmaya güç yetiremezsiniz” buyurdu. Ashab aynı soruyu iki-üç defa tekrarladılar. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her defasında, “Ona denk ibadete güç yetiremezsiniz” cevabını tekrarlayarak şöyle buyurdu:

“Allah yolunda cihad eden kimsenin benzeri gündüzleri oruç tutan, gecelerini namaz kılıp Kur’an okumakla geçiren ve Allah’ın ayetlerine gereği biçimde itaat eden ve Allah yolundaki mücahid dönünceye kadar ne namazdan ne de oruçtan usanmadan ara vermeyip devam eden kimse gibidir.” (Müslim, İmara, 118)

Buhari’nin rivayeti de şöyledir:

Bir adam, "Ya Rasulallah, bana cihada denk bir amel gösterseniz" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Ona denk olabilecek bir amel bulamıyorum ki" buyurdu, sonra:

"Mücahid savaşa çıktığı zamandan başlayarak, mescide kapanıp durmadan usanmadan namaz kılmaya ve aralıksız iftarını açmadam oruç tutmaya güç yetirebilir misiniz?" buyurdu.

Bunun üzerine soruyu soran kişi, "Buna kim güç yetirebilir ki" dedi. (Buhari, Cihad, 1)

1300 - وَعَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ النَّاسِ لَهُمْ رَجُلٌ مُمْسِكٌ بِعَنَانِ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يَطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَرْعَةً طَارَ عَلَيْهِ، يَبْتَغِي الْقَتْلَ وَالْمَوْتَ مِظَانَهُ، أَوْ رَجُلٌ فِي غُنَيْمَةٍ أَوْ شَعْفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعْفِ أَوْ بَطْنٍ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ، يَقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَيَعْبُدُ رَبَّهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ إِلَّا فِي خَيْرٍ.

1300: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"İnsanların en hayırlı geçim yolu tutanlarından biri Allah yolunda atının dizginine yapışıp harb haberini işittiği, yahut korkulu bir haber işittiğinde öldürmeyi ve ölmeyi göze alarak düşmanın bulunması muhtemel yerlere atının üzerinde uçarcasına saldırmaya hazır duran kimsedir. Bir diğer kimse ise dağ tepelerinde veya derelerde koyunlarının arasında namazını kılan, zekatını veren ve kendisine ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet eden kimsedir. Her iki şekilde yaşayan kimseler daima hayır üzeredirler." (Müslim, İmara, 125)

1301 - وَعَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ .

1301: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah yolunda cihad edenler için Allah cennette yüz derece hazırlamıştır ki her derecenin arası yerle gök arası kadardır." (Buhari, Cihad, 4)

1302 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رِيًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ. فَعَجِبَ لَهَا أَبُو سَعِيدٍ، فَقَالَ: أَعَدَّهَا عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَعَادَهَا عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: وَأَخْرَى يَرْفَعُ اللَّهُ بِهَا الْعَبْدَ مِئَةَ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ، مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ قَالَ: وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

1302: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ı Rab, İslamı hak olan din ve Muhammed'i peygamber olarak kabul eden ve buna razı olan kimse cenneti hak eder." Bu söz Said'in hoşuna gitti ve:

"Ya Rasulallah, bu sözü bana tekrarlasanız" dedi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de sözünü tekrarlayarak şöyle buyurdu:

"Bir başka amel daha vardır ki Allah o amel yüzünden kuluna cennette yüz derece yükseltir. Herbir derecenin arası da yerle gök arası kadardır." Ebu Said,

"O amel nedir Ya Rasulallah?" diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Allah yolunda cihad, Allah yolunda cihaddır" buyurdular. (Müslim, İmare, 116)

1303 - وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، ﷺ، وَهُوَ بِحَضْرَةِ الْعَدُوِّ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ فَقَامَ رَجُلٌ رَتُّ الْهَيْئَةِ فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسَى أَنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ هَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَرَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: أَقْرَأُ عَلَيْكُمْ السَّلَامَ ثُمَّ كَسَرَ جَفْنَ سَيْفِهِ فَأَلْقَاهُ، ثُمَّ مَشَى بِسَيْفِهِ إِلَى الْعَدُوِّ فَضْرَبَ بِهِ حَتَّى قُتِلَ.

1303: Ebu Bekr ibni Ebu Musa el-Eş'ari şöyle demiştir: "Babamdan işittim, düşman karşısında duruyor ve şöyle diyordu: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i "Şüphesiz cennet kapıları kılıçların gölgeleri altındadır" derken işittim. Bunun üzerine üstü başı perişan halde birisi kalkıp, "Ey Ebu Musa, bu sözü Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in böyle dediğini sen mi işittin?" diye sordu. Ebu Musa: "Evet, ben işittim" cevabını verdi. Bunu duyan adam, arkadaşlarına dönüp "Sizleri selamlarım" dedi ve kılıcının kınını kırıp attı, sonra elinde yalın kılınçla düşman üzerine yürüdü ve ölünceye kadar savaştı. (Müslim, İmara, 146)

1304 - وَعَنْ أَبِي عَبَسٍ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ.

1304: Ebu Abs Abdurrahman ibni Cübeyr (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Allah yolunda ayağı tozlanan kimseye cehennem ateşi dokunmaz." (Buhari, Cihad, 16)

1305 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ، وَلَا يَجْتَمِعُ عَلَى عَبْدٍ غِبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدَخَانَ جَهَنَّمَ.

1305: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sağılan süt nasıl memeye tekrar girmezse, Allah korkusundan ağlayan bir kimse de cehenneme girmez. Bir kimsenin üzerinde Allah yolundaki cihadın tozu ile cehennem dumanı birleşmez." (Tirmizi, Fedailu'l-cihad, 8)

1306 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

1306: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki göze cehennem ateşi dokunmaz. Biri Allah korkusundan ağlayan göz, diğeri Allah yolunda Allah rızası için nöbet bekleyerek geceleyen göz." (Tirmizi, Fedailu'l-cihad, 12)

1307 - وَعَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ، رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا .

1307: Zeyd ibni Halid (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Kim Allah yolunda cihada gidecek bir mücahidi donatırsa yani cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılar, kendisi cihada katılmış gibi sevap kazanır. Cihada giden kimsenin ailesini görüp gözeten kimse de bizzat cihad yapmış gibi sevap kazanır." (Buhari, Cihad, 38; Müslim, İmara, 135).

1308 - وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَفْضَلُ الصَّدَقَاتِ ظِلُّ فُسْطَاطٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَمَنْيْحَةُ خَادِمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ طَرَوْقَةُ فَحْلٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .

1308: Ebu Umame (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Sadakaların en faziletlisi Allah yolunda kurulan çadırın gölgesi ve Allah yolundaki bir mücahide verilen bir hizmetçi ve Allah yolunda kullanılmak üzere bağışlanmış bir erkek deve dir." (Tirmizi, Fedailu'l-cihad, 5)

1309 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، أَنَّ فَتًىً مِنْ أَسْلَمَ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ الْغَزَا وَلَيْسَ مَعِيَ مَا أَتَجَهَّزُ بِهِ، قَالَ: ائْتِ فُلَانًا، فَإِنَّهُ قَدْ كَانَ تَجَهَّزَ فَمَرِضَ. فَأَتَاهُ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقْرئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ: أَعْطِنِي الَّذِي تَجَهَّزْتَ بِهِ. قَالَ: يَا فُلَانَةُ، أَعْطِيهِ الَّذِي كُنْتَ تَجَهَّزْتُ بِهِ، وَلَا تَحْبِسِي عَنْهُ شَيْئًا، فَوَاللَّهِ، لَا تَحْبِسِي مِنْهُ شَيْئًا فَيُبَارِكَ لَكَ فِيهِ.

1309: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Eslem Kabilesinden bir genç, "Ya Rasulallah, ben cihada katılmak istiyorum, fakat savaşabilmek için gerekli malzemeyi temin edecek gücüm de yok" dedi. Peygamber Efendimiz:

"Filan adama git, o, cihada katılmak üzere hazırlanmıştı fakat hastalandı" buyurdu. Genç ona gelip:

"Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sana selam ediyor ve savaşa gitmek için hazırladıklarını bana vermeni söylüyor" dedi. Bunun üzerine adam hanımına seslenerek:

"Hanım, savaş için hazırladıklarımı bu gence ver, onlardan hiçbir şey alkoyma. Vallahi ondan alıkoyacağın hiçbir parça senin hakkında yararlı ve bereketli olmaz." (Müslim, İmara, 134).

1310 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، بَعَثَ إِلَى بَنِي لَحْيَانَ، فَقَالَ: لِيَنْبَعِثَ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا، وَالْأَجْرُ بَيْنَهُمَا. وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ: لِيَخْرُجَ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ رَجُلٌ ثُمَّ قَالَ لِلْقَاعِدِ: أَيُّكُمْ خَلَفَ الْخَارِجَ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ بِخَيْرٍ كَانَ لَهُ مِثْلُ نِصْفِ أَجْرِ الْخَارِجِ .

1310: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Beni Lihyan üzerine asker gönderdi ve "İki kişiden biri cihada gitsin, elde edilecek sevapta ikisi de ortaktır" buyurdu. (Müslim, İmara, 137)

Müslim'in diğer bir rivayetinde, "İki kişiden biri cihada çıksın" buyurdu, sonra oturanlara şöyle dedi: "Sizden birisi harbe gidenin ailesine ve malına iyi bakarsa onun mükafatının yarısını alır." (Müslim, İmara, 138)

1311 - وَعَنْ الْبَرَاءِ، رضي الله عنه، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، رَجُلٌ مُقَنَّعٌ بِالْحَدِيدِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقَاتِلُ أَوْ أُسَلِّمُ؟ قَالَ: أُسَلِّمُ، ثُمَّ قَاتِلْ. فَأَسْلَمَ، ثُمَّ قَاتِلْ فَقَاتِلْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: عَمَلٌ قَلِيلًا وَأَجْرٌ كَثِيرًا.

1311: Bera (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre tepeden tırnağa silahlı bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldi ve, "Ya Rasulallah sizinle beraber savaşa mı katılayım, yoksa müslüman mı olayım?" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Önce müslüman ol, sonra da savaş." O adam, müslüman oldu sonra savaştı ve şehid düştü. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Az çalıştı çok kazandı" buyurdu. (Buhari, Cihad, 13; Müslim, İmara, 144)

1312 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: مَا أَحَدٌ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا الشَّهِيدَ، يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا، فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، لِمَا يَرَى مِنَ الْكِرَامَةِ.

وَيَفِي رِوَايَةٍ: لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ.

1312: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu: "Cennete giren hiçbir kimse bütün yeryüzündeki herşeye sahip olsa bile dünyaya geri dönmeyi arzu etmez. Ancak şehitler gördüğü ikram ve itibar sebebiyle dünyaya dönüp on defa şehit olmayı ister."

Başka bir rivayette, "Şehitliğin faziletini gördüğü için" denilmiştir. (Buhari, Cihad, 21; Müslim, İmara, 109)

1313 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: يَغْفِرُ اللَّهُ لِلشَّهِيدِ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا الدِّينَ.

وَيَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَكْفِرُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَى الدِّينِ.

1313: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Şehid olan kimsenin kul borcu dışındaki bütün günahlarını Allah bağışlar." (Müslim, İmara, 119)

Başka bir rivayette : Allah yolunda öldürülen kişinin kul borcu dışındaki bütün günahları silinir.

1314 - وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ، رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ، أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ ، فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَيْكَفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : نَعَمْ، إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَنْتَ صَابِرٌ، مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كَيْفَ قُلْتَ؟ قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَيْكَفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : نَعَمْ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ، إِلَّا الدَّيْنَ، فَإِنَّ جِبْرِيْلَ - عليه السلام - قَالَ لِي ذَلِكَ .

1314: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ashabı içinde ayakta kalkarak: "Allah yolunda cihad ve Allah'a iman etmek amellerin en faziletlisidir" diye konuştu. Ashabtan biri kalkıp: "Ya Rasulallah, eğer Allah yolunda şehid olursam bu benim günahlarıma keffaret olur mu?" diye sorunca, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Evet sabredecek ve ecrini de sadece Allah'tan bekleyerek cepheden kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda şehid düşersen günahlarına keffaret olur" buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Nasıl demiştin?" diye sordu. Adam da: "Şayet ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarıma keffaret olur mu?" diye sözünü tekrarladı. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona:

"Evet, sabrederek ecrini de sadece Allah'tan bekleyerek cepheden kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda öldürülürsen günahlarına keffaret olur. Ancak insanlara olan borcun bunun dışındadır. Bunu bana Cibril söyledi" buyurdu. (Müslim, İmara, 117)

1315 - وَعَنْ جَابِرِ رضي الله عنه ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: أَيْنَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ قُتِلْتُ؟ قَالَ: فِي الْجَنَّةِ. فَأَلْقَى تَمْرَاتٍ كُنَّ فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ.

1315: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Bir adam, "Ya Rasulallah, Allah yolunda öldürülürsem yerim neresidir?" diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Cennettir" diye cevap verdi. Bunun üzerine adam elindeki hurmaları attı ve savaştı ve sonunda şehid oldu. (Müslim, İmara, 143)

1316 - وَعَنْ أَنَسِ، رضي الله عنه ، قَالَ: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ، حَتَّى سَبَقُوا الْمُشْرِكِينَ إِلَى بَدْرٍ، وَجَاءَ الْمُشْرِكُونَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا يِقْدَمَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَى شَيْءٍ حَتَّى أَكُونَ أَنَا دُونَهُ. فَدَنَا الْمُشْرِكُونَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : قَوْمُوا إِلَى جَنَّةِ عَرْضِهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ. قَالَ: يَقُولُ عُمَيْرُ بْنُ الْحُمَامِ الْأَنْصَارِيُّ رضي الله عنه : يَا رَسُولَ اللَّهِ جَنَّةُ عَرْضِهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: بَخٍ بَخٍ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا يَحْمِلُكَ عَلَى قَوْلِكَ بَخٍ بَخٍ؟ قَالَ: لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَّا رَجَاءَ أَنْ أَكُونَ مِنْ أَهْلِهَا، قَالَ: فَإِنَّكَ مِنْ أَهْلِهَا. فَأَخْرَجَ تَمْرَاتٍ مِنْ قَرْنِهِ، فَجَعَلَ يَأْكُلُ مِنْهُنَّ، ثُمَّ قَالَ لِيْنُ أَنَا حَيِيْتُ حَتَّى أَكُلَ تَمْرَاتِي هَذِهِ إِنَّهَا لِحَيَاةٌ طَوِيلَةٌ. فَرَمَى بِمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ، ثُمَّ قَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ.

1316: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashabı yola çıktı, müşriklerden önce Bedir'e vardılar. Müşrikler de geldiler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden hiçbiriniz benim emrim olmadıkça hiçbir şey yapmasın" diye emir verdi. Müşrikler yaklaşınca Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), "Genişliği gökler ve yer arası kadar olan cennete girmek üzere harbe hazır olun" buyurdu. Enes der ki: "Ensardan Umeyr ibn Hümam (Allah Ondan razı olsun),

"Ya Rasulallah, genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet mi?" diye sordu. Peygamberimiz "Evet" buyurdu. Umeyr, "Ne iyi, ne güzel şey" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Niçin öyle söyledin?" diye sordu. Umeyr:

"Vallahi ya Rasulallah cennet ehlinde olmayı istediğim için öyle söyledim, başka bir gayem yok" dedi. Rasûlullah da, "Şüphesiz sen cennetliksin" buyurdu. Bunun üzerine Umeyr torbasından biraz hurma çıkarmış ve yemeğe başlamıştı. Sonra "Eğer bu hurmaları tüketinceye kadar yaşayacak olursam bu hayat bana uzun gelir", dedi. Elindeki hurmaları attı ve şehid oluncaya kadar savaştı. (Müslim, İmara, 145)

1317 - وعنه قال: جَاءَ نَاسٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنْ ابْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا يُعَلِّمُونَا الْقُرْآنَ وَالسُّنَّةَ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُمْ: الْقُرَاءُ، فِيهِمْ خَالِي حَرَامٌ، يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ، وَيَتَدَارَسُونَ بِاللَّيْلِ يَتَعَلَّمُونَ، وَكَانُوا بِالنَّهَارِ يَجِيئُونَ بِالْمَاءِ، فَيَضَعُونَهُ فِي الْمَسْجِدِ، وَيَحْتَضِبُونَ فَيَبِيعُونَهُ، وَيَشْتَرُونَ بِهِ الطَّعَامَ لِأَهْلِ الصَّفَةِ، وَلِلْفُقَرَاءِ، فَبَعَثَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ، فَعَرَضُوا لَهُمْ فَتَلَّوهُمْ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغُوا الْمَكَانَ، فَقَالُوا: اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ وَرَضِيْتَ عَنَّا، وَأَتَى رَجُلٌ حَرَامًا - خَالَ أَنَسٍ - مِنْ خَلْفِهِ، فَطَعَنَهُ بِرُمْحٍ حَتَّى أَنْفَذَهُ، فَفَالَ حَرَامٌ: فُرْتُ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ إِخْوَانَكُمْ قَدْ قَتَلُوا وَإِنَّهُمْ قَالُوا: اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ وَرَضِيْتَ عَنَّا .

1317: Yine Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan nakledilmiştir: Bir grup insan Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek bize Kur'an'ı ve Sünneti öğretecek kimseler gönderseniz" dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) da içlerinde dayım Haram ibni Milhan'ın da bulunduğu ensardan kendilerine Kurrâ denilen yetmiş kişiyi onlara gönderdi. Bunlar Kur'an okuyor ve geceleyin onu müzakere edip öğretiyorlardı. Gündüzleri ise su getirip mescide koyarlar, odun toplayıp onu satarak parasıyla suffe ehline ve fakirlere yiyecek satın alıyorlardı. İşte Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz onlara bu kişileri göndermişti fakat gidecekleri yere varmadan düşman saldırısına uğradılar ve öldürüldüler.

Onlar düşman tarafından kuşatılıp öldürülmeden önce "Allahım bizim haberimizi peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e ulaştır, bizler sana kavuşmak üzereyiz ve senden razı olarak sen de bizden razı ol" dediler.

Bir adam yaklaşarak, Enes'in dayısı Haram'a mızrağını sapladı, hatta vücudunun bir tarafından öbür tarafına geçirdi. Bunun üzerine "Haram Kabe'nin Rabbine yemin ederim ki cenneti kazandım gitti," dedi.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu olayı haber alınca ashabına:

"Şüphesiz ki din kardeşleriniz öldürüldüler ve onlar "Allah'ım bizim haberimizi peygamberimize ulaştır. Bizler sana kavuştuk ve senden razı olduk, sen de bizden razı oldun" diye niyazda bulundular buyurdu." (Buhari, Cihad, 9; Müslim, İmara, 147)

1318 - وَعَنْهُ قَالَ: غَابَ عَمِّي أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ رضي الله عنه عَنِ الْقِتَالِ بَدْرٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ غَبْتُ عَنْ أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلْتُ الْمُشْرِكِينَ، لَئِنِ اللَّهُ أَشْهَدَنِي قِتَالَ الْمُشْرِكِينَ لَيُرِينَ اللَّهُ مَا أَصْنَعُ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ أُحُدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعْتُ هَؤُلَاءِ - يَعْنِي أَصْحَابَهُ - وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعْتُ هَؤُلَاءِ، يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ، ثُمَّ تَقَدَّمَ فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ: يَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْجَنَّةَ وَرَبُّ النَّضْرِ، إِنِّي أَجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ! قَالَ سَعْدٌ: فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَنَعْتُ! قَالَ أَنَسٌ: فَوَجَدْنَا بِهِ بَضْعًا وَثَمَانِينَ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ، أَوْ طَعْنَةً بِرُمْحٍ أَوْ رَمِيَّةً بِسَهْمٍ، وَوَجَدْنَاهُ قَدْ قُتِلَ وَمَثَّلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ، فَمَا عَرَفَهُ أَحَدٌ إِلَّا أَخْتَهُ بَيْنَانَهُ. قَالَ أَنَسٌ: كُنَّا نَرَى - أَوْ نَنْظُنُّ - أَنْ هَذِهِ الْآيَةُ نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَشْبَاهِهِ: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ﴾ إِلَى آخِرِهَا.

1318: Yine Enes (Allah Ondan razı olsun)'den nakledilmiştir: Amcam Enes ibni Nadr (Allah Ondan razı olsun) Bedir savaşına katılmamıştı. Bu ona çok ağır gelmişti. Bu sebeple, "Ya Rasûlullah, müşriklerle yaptığım ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah müşriklerle yapılacak bir savaşta beni karşılaştırırsa ne yapacağımı Allah görür" dedi.

Uhud günü gelip müslümanlar düşman karşısında dağılınca Enes ibni Nadr arkadaşlarını kastederek, "Ya Rabbi, şu arkadaşlarımdan yaptıklarından dolayı senden af dilerim" dedi. Müşrikleri kastederek de bunların yaptıklarından da uzak olduğumu arzederim deyip ilerledi ve Sa'd ibni Muaz'la karşılaştı ve Ey Sa'd ibni Muaz, işte Cennet, Nadr'in Rabbine yemin ederim ki Uhud'dan yana onun kokusunu alıyorum" dedi. Sa'd bu olayı anlatırken, "Ya Rasulallah ben onun yaptığını yapmaya güç yetiremedim."

Hadisi bize nakleden Enes amcasıyla ilgili olayı şöyle anlatır: Amcamı şehid edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç, mızrak ve ok yarası vardı. Müşrikler ona müsle yaparak yani göz, kulak ve tüm uzuvlarını kopararak belirsiz bir hale getirmişlerdi de onu kimse tanıyamadı, sadece kızkardeşi parmak uçlarından tanıyabildi.

Enes, biz şu ayetin amcam ve onun gibi olan kimseler hakkında inmiş olduğu kanaatindeyiz dedi.

"Mü'minler içinde öyle kimseler vardır ki Allah'a karşı verdikleri sözde durdular, onlardan kimi verdiği sözü yerine getirerek çarpışıp şehid düştü, kimi de sırasını bekliyor. Onlar hiçbir şekilde verdikleri sözden caymadılar." (33 Ahzab, 23) (Buhari, Cihad, 12; Müslim, İmare, 148)

1319 - وَعَنْ سَمُرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتْيَانِي، فَصَبَعَا بِي الشَّجْرَةَ، فَأَدْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ، لَمْ أَرَقَطُ أَحْسَنَ مِنْهَا، قَالَا: أَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ .

1319: Semure (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu gece rüyada iki adam gördüm, yanıma geldiler ve beni bir ağaca çıkardılar. Sonra da bir eve beni koydular. O ev şimdiye kadar benzerini görmediğim bir güzellikte idi. O iki kişi bana şöyle dediler: "Burası şehidlerin köşkleridir. Bu eşsiz ev şehidler sarayıdır." (Buhari,Cihad, 4)

1320 - وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه: أَنَّ أُمَّ الرَّبِيعِ بِنْتَ الْبَرَاءِ وَهِيَ أُمُّ حَارِثَةَ بْنِ سُرَّاقَةَ، أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ حَارِثَةَ. وَكَانَ قَتْلَ يَوْمٍ بَدْرٍ فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ صَبَرْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ، فَقَالَ: يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جِنَانٌ فِي الْجَنَّةِ، وَإِنْ ابْتَكَّ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى .

1320: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Ümmü Harise ibni Süraka diye bilinen Ümmü Rübeyyi binti Bera peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldi ve: "Ya Rasulallah, bana Harise'den haber verir misiniz? Harise Bedir savaşında öldürülmüştür. Eğer cennette ise sabredeceğim, değilse onun için çok ağlıyayım" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) da ona: "Ey Ümmü Harise, Cennetin içinde pek çok cennetler vardır, senin oğlun bunların en yücesi olan Firdevs cennetindedir" buyurdu." (Buhari, Cihad, 14)

1321 - وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: جِيءَ بِأَبِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ مُثِلَ بِهِ، فَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَذَهَبَتْ أَكْشَفُ عَنْ وَجْهِهِ، فَتَهَانِي قَوْمِي. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا زِلْتِ الْمَلَائِكَةَ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا .

1321: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir:

"Babamın müsle yapılmış yani tüm uzuvları kesilmiş, darmadağın olmuş bir durumda cesedi getirilip Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın önüne konuldu. Yüzünü açmak için davrandığımda kabilem bana engel oldular. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), "Melekler durmadan onu kanatlarıyla gölgelendiriyorlar" buyurdu. (Buhari, Cenaiz, 3; Müslim, Fezailu's-sahabi, 129)

1322 - وَعَنْ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ سَأَلَ اللَّهَ تَعَالَى الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ، بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ.

1322: Sehl ibni Huneyf (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim samimi olarak şehid olmayı isterse, yatağında ölse bile Allah onu şehidlerin derecesine ulaştırır." (Müslim, İmara, 157)

1323 - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا أُعْطِيَهَا، وَلَوْ

لَمْ تُصِيبَ.

1323: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim samimi olarak şehid olmayı isterse şehid olmasa bile kendisine bu mertebe verilir." (Müslim, İmara, 156)

1324 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ مِنَ الْقَتْلِ إِلَّا

كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ مِنْ مَسِّ الْقَرْصَةِ .

1324: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden birinize karınca ısıracağı zaman ne kadar acı duyarsa, şehid olan kimse de ölüm acısını ancak o kadar duyar." (Tirmizi, Fezailu'l-Cihad, 26)

1325 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ

الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ أَنْتَظَرَ حَتَّى مَالَتْ الشَّمْسُ، ثُمَّ قَامَ فِي النَّاسِ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، وَسَلُّوْا اللَّهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَقَيْتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا، وَعَلِمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السِّيُوفِ .
ثم قال: اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِي السَّحَابِ، وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ، اهْزِمْهُمْ وَانصُرْنَا عَلَيْهِمْ.

1325: Abdullah ibni Ebu Evfa (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) düşmanla karşılaştığı günlerden birinde güneş batıya meyledinceye kadar bekledi. Sonra ashabın arasında kalkıp, "Ey müslümanlar, düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz. Allah'tan afiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz. Biliniz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır." Sonra şöyle devam ederek;

"Ey Kur'an'ı indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın edip bozguna uğratan Allahım! Düşmanları perişan et ve onlara karşı bize yardım et" diye dua etti. (Buhari, Cihad, 112; Müslim, Cihad, 20)

1326 - وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ثِنْتَانِ لَا تُرَدَّانِ، - أَوْ -

قَلَمَا تُرَدَّانِ: الدُّعَاءُ عِنْدَ النَّدَاءِ، وَعِنْدَ الْبَأْسِ حِينَ يُلْحَمُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا .

1326: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki dua geri çevrilmez veya pek nadir olarak geri çevrilebilir. Bunlar ezan okunurken yapılan dua ile savaş esnasında orduların birbirine giriştiği dehşet anında yapılan duadır." (Ebu Davud, Cihad, 39)

1327 - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا غَزَا قَالَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ عَضْدِي

وَنَصِيرِي، بِكَ أَحْوَلُ، وَبِكَ أَصْوَلُ، وَبِكَ أَقَاتِلُ .

1327: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaş için çıktığında şöyle dua ederdi:

"Allahım benim yardımcım ve dayanağım sadece sensin. Senin yardımınla hareket ediyorum, senin yardımınla düşmana hücum ediyorum ve senin verdiğin kuvvetle düşmanlarla savaşıyorum." (Ebu Davud, Cihad, 90; Tirmizi, Deavat, 121)

1328 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ، ﷺ، كَانَ إِذَا خَافَ قَوْمًا قَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّا نَجْعَلُكَ فِي نُحُورِهِمْ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرُورِهِمْ .

1328: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun)'dan aktarıldığına göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir topluluğun hücumundan korkarsa şöyle dua ederdi: "Allahım senin korumanı onlara karşı siper ediniyoruz ve onların şerlerinden sana sığınıyoruz." (Ebu Davud, Vitir, 20)

1329 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: الْخَيْلُ مَعْقُودَةٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

1329: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır bağlanmıştır." (Buhari, Cihad, 43; Müslim, İmara, 96)

1330 - وَعَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: الْخَيْلُ مَعْقُودَةٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَجْرُ، وَالْمَغْنَمُ.

1330: Urve el-Barikî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır yani ecir ve ganimet bağlanmıştır." (Buhari, Cihad, 47; Müslim, İmara, 96)

1331 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِيمَانًا بِاللَّهِ، وَتَصَدِيقًا بِوَعْدِهِ، فَإِنَّ شَبْعَهُ، وَرِيَّهُ وَرَوْتَهُ، وَبَوْلَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

1331: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse Allah'a inanarak ve onun va'dine gönülden bağlanarak Allah yolunda bir at beslerse o atın yediği, içtiği gübresi ve idrarı kıyamet günü o kimsenin mizanına sevab olarak konacaktır." (Buhari, Cihad, 45) (Bkz. 8 Enfal, 60)

1332 - وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ، ﷺ، بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ فَقَالَ: هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُمِائَةَ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ .

1332: Ebu Mesud (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Bir adam yularlı bir deve ile Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın yanına gelerek, "Bunu Allah yolunda bağışlayıp

vakfettim" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Bunun karşılığı olarak sana kıyamet gününde yularlanmış yedi yüz deve verilecektir" buyurdular. (Müslim, İmara, 132)

1333 - وعن أبي حمادٍ - ويقال: أبو سعاد، ويقال: أبو أسدٍ، ويقال: أبو عامرٍ، ويقال: أبو عمرو، ويقال: أبو الأسود، ويقال: أبو عبسٍ عُقبَةَ بنِ عامِرِ الجُهَني، ﷺ، قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمِيَّ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمِيَّ .

1333: Kendisine Ebu Suad, Ebu Esed, Ebu Amir, Ebu Amr, Ebu'l-Esved, Ebu'l-Abs de denilen Ebu Hammad Utbe ibni Amir el-Cüheni (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i minberde şöyle derken işittim: "Düşmanlarınız için elinizden geldiği kadar kuvvet hazırlayınız. Dikkat ediniz, kuvvetten amaç atmaktr. Yine dikkat ediniz, kuvvet atmaktr. Yine dikkatli olunuz ki kuvvet atmaktr." (Müslim, İmara, 167)

1334 - وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: سَتُفْتَحُ عَلَيْكُمْ أَرْضُونَ، وَيَكْفِيكُمْ اللَّهُ، فَلَا يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَلْهُوَ بِأَسْهُمِهِ .

1334: Yine Ukbe ibni Amir (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yakında pek çok yerler fethedeceksiniz. Allah sizlere pekçok yardımlar edecektir. Hiçbiriniz oklarıyla egzersiz yapmaktan bıkip usanmasın." (Müslim, İmara, 168)

1335 - وَعَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ عَلَّمَ الرَّمِيَّ، ثُمَّ تَرَكَهُ، فَلَيْسَ مِنِّي، أَوْ فَقَدَ عَصِي .

1335: Yine Ukbe ibni Amir (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim atıcılık öğrenir de sonra onu terkederse bizden değildir veya bize isyan etmiştir." (Müslim, İmara, 169)

1336 - وَعَنْهُ، ﷺ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ الْجَنَّةَ: صَانِعُهُ يَحْتَسِبُ فِي صَنْعَتِهِ الْخَيْرَ، وَالرَّامِي بِهِ، وَمُنْبِلُهُ، وَارْمُوا وَارْكَبُوا، وَأَنْ تَرْمُوا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَرْكَبُوا، وَمَنْ تَرَكَ الرَّمِيَّ بَعْدَ مَا عَلَّمَهُ رَغْبَةً عَنْهُ، فَإِنَّهَا نِعْمَةٌ تَرَكَهَا. أَوْ قَالَ: كَفَرَهَا .

1336: Yine Ebu Hammad Ukbe ibni Amir (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den işittim şöyle buyurdu: "Allah bir ok yüzünden üç kişiyi cennetlik eder. Hayır ve sevap umarak o oku yapan sanatkarı, o oku Allah yolunda kullanıp atanı, oku atana yardımcı olanı. Atıcılık ve binicilik öğreniniz. Atıcılık öğrenmeniz binicilik öğrenmenizden daha çok benim hoşuma gider. Kim atıcılık öğrendikten sonra onu hiçe sayarak bırakırsa o nimeti elden kaçırmış olur veya nankörlük etmiş olur." (Ebu Davud, Cihad, 23)

1337 - وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ، عَلَى نَفَرٍ يَنْتَضِلُونَ، فَقَالَ: ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ. فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ رَامِيًا .

1337: Seleme ibni Ekva (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) atış müsabakası yapan bir topluluğa uğradı ve "Ey İsmailoğulları, atınız, atıcılık öğreniniz. Çünkü babanız İsmail de atıcı idi" buyurdu.

1338 - وَعَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْسَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ، ﷺ، يَقُولُ: مَنْ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ لَهُ عِدْلُ مُحَرَّرَةٍ .

1338: Amr ibni Abese (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir kimsenin Allah yolunda bir ok atması köle azat etme sevabına denktir." (Ebu Davud, Itk, 14; Tirmizi, Fezailu'l-Cihad, 11)

1339 - وَعَنْ أَبِي يَحْيَى خُرَيْمِ بْنِ فَاتِكٍ، رضي الله عنه، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَنْفَقَ نَفَقَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كُتِبَ لَهُ سَبْعُمِائَةٍ ضِعْفًا .

1339: Ebu Yahya Hureym İbn Fatik (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah yolunda malını harcayan kimseye Allah, yediyüz misli mükafat verir." (Tirmizi, Fedail-ül Cihad 4)

1340 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ الْيَوْمِ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا .

1340: Ebu Said (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kul Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, bu günden dolayı Allah onun yüzünü yetmiş yıl cehennemden uzak tutar." (Buhari, Cihad, 36; Müslim, Sıyam, 167)

1341 - وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ، رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ .

1341: Ebu Umame (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah onunla cehennem arasında yerle gök genişliğinde bir hendek açar." (Tirmizi, Fezailu'l-Cihad, 3)

1342 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْرُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِغَرْوٍ. مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النَّفَاقِ .

1342: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir kimse savaş yapmadan ve cihada katılmayı gönlünden geçirmeden ölürse bir tür nifak üzere ölür." (Müslim, İmara, 158)

1343 - وَعَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ، فِي غَزَاةٍ ، فَقَالَ: إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالًا مَا سَرْتُمْ مَسِيرًا ، وَلَا قَطَعْتُمْ وَاذِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ ، حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ . وَفِي رَوَايَةٍ: حَبَسَهُمُ الْعُدْرُ . وَفِي رَوَايَةٍ: إِلَّا شَرَكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ .

1343: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir gazvede beraberdik. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Şüphesiz Medine'de birtakım insanlar var ki, siz yolda yürüdükçe ve herhangi bir dereyi geçtikçe onlar niyetlerinden dolayı sizinle gibidirler, onları hastalık alıkoymuştur." Başka bir rivayette ise: "Sevap kazanmakta onlar size ortak oldular." şeklindedir. (Müslim, İmara 159) (Müslim, İmara, 159) Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ; "...onları özürleri alıkoymuştur." (Buhârî, Meğâzi 81)

1344 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَعْنَمِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانَهُ؟ وَفِي رَوَايَةٍ: يُقَاتِلُ شَجَاعَةً، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً. وَفِي رَوَايَةٍ: وَيُقَاتِلُ غَضَبًا، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: مَنْ قَاتَلَ لِيَتَكُونَ كَلِمَةَ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .

1344: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına bir bedevi geldi ve: "Ya Rasulallah! Adam var ki ganimet için savaşır, bir başkası şöhret kazanmak için savaşır, kimi de cesaretini göstermek için savaşır."

Başka bir rivayete göre: Kahramanlık taslamak için veya ırkının üstünlüğünü göstermek için savaşır.

Diğer bir rivayette: Kızgınlığı ve kini dolayısıyla savaşır. Bunların hangisi Allah yolunda savaşmış olur?" diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Kim Allah'ın sözü ve dini üstün olsun diye savaşırsa sadece o Allah yolunda savaşmış olur" buyurdular. (Buhari, Cihad, 15; Müslim, İmara, 149)

1345 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ؟ مَا مِنْ غَازِيَةٍ ، أَوْ سَرِيَّةٍ تَغْرُوْ ، فَتَغْنَمُ وَتَسْلَمُ ، إِلَّا كَانُوا قَدْ تَعَجَّلُوا ثَلَاثِي أَجُورِهِمْ ، وَمَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تُخْفِقُ وَتُصَابُ إِلَّا تَمَّ لَهُمْ أَجُورُهُمْ .

1345: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Cihada çıkan bir birlik ve seriyye savaşır, ganimet alır ve ölümden kurtulursa, mükafatlarının üçte ikisini peşin olarak almış olurlar. Bir birlik ve bölük cihada çıkar, ganimet elde edemez, şehid olur veya yaralanırsa onların mükafatları ahirette tam olarak verilir." (Müslim, İmara, 154)

1346 - وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ، رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ائْذَنْ لِي فِي السِّيَاحَةِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: إِنَّ سِيَاحَةَ أُمَّتِي الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، عَزَّ وَجَلَّ .

1346: Ebu Umame (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre bir adam: "Ya Rasulallah, seyahata çıkmam için bana izin ver" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)

"Ümmetimin seyahati Allah yolunda cihada gitmesidir." buyurdular. (Ebu Davud, Cihad, 6)

1347 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: قَفْلَةٌ كَغَزْوَةٍ .

1347: Abdullah ibni Amr ibni Âs (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Düşmanla karşılaşmaksızın savaştan dönüş, savaş açısından savaşa gidip savaşçı geri dönmek gibidir." (Ebu Davud, Cihad, 7)

1348 - وَعَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، رضي الله عنه، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ تَلَقَّاهُ النَّاسُ، فَتَلَقَّيْتُهُ مَعَ الصَّبِيَّانِ عَلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ. وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ قَالَ: ذَهَبْنَا نَتَلَقَّى رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، مَعَ الصَّبِيَّانِ إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ.

1348: Saib ibni Yezid (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i Tebuk Gazvesi dönüşünde ashabı onu karşılamaya çıkmıştı. Ben de Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i çocuklarla birlikte Seniyyetu'l-Veda denilen yerde karşıladım. (Ebu Davud, Cihad, 176)

Buhari'nin rivayeti şöyledir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i karşılamak üzere çocuklarla birlikte Seniyyetu'l-Veda denilen yere kadar gittik. (Buhari, Cihad, 196)

1349 - وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ، رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: مَنْ لَمْ يَغْرُ، أَوْ يُجَهِّزْ غَازِيًا، أَوْ يَخْلُفْ غَازِيًا فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ، أَصَابَهُ اللَّهُ بِقَارِعَةٍ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ .

1349: Ebu Umame (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Kim cihad için savaşa çıkmaz veya savaşa çıkan bir mücahidi donatıp savaşa yollamaz ya da cihada çıkan kimsenin aile ve çocuklarına bakmak suretiyle hayırlı bir işte bulunmazsa, Allah o kimseyi kıyamet gününden önce büyük bir belaya uğratar." (Ebu Davud, Cihad, 17)

1350 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ .

1350: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Siz müslümanlar olarak müşriklerle mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad ediniz." (Ebu Davud, Cihad, 18)

1351 - وَعَنْ أَبِي عَمْرٍو وَيُقَالُ: أَبُو حَكِيمٍ النُّعْمَانِ بْنِ مُقَرَّرٍ رضي الله عنه قَالَ: شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، إِذَا لَمْ يِقَاتِلْ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ آخَرَ الْقِتَالِ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ، وَتَهَبَ الرِّيحُ، وَيَنْزِلَ النَّصْرُ .

1351: Ebu Hakim de denilen Ebu Amr Numan ibni Mukarrin (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir:

"Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bulundum. Gündüzün ilk vakitlerinde savaşa başlamadığı zaman güneşin batmaya meyletmesine kadar geciktirip rüzgarın esmesine ve ilahi rahmetin inmesine kadar beklerdi." (Ebu Davud, Cihad, 111; Tirmizi, Siyer, 46)

1352 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ : لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ. وَاسْأَلُوا اللَّهَ الْعَضْو. فَإِذَا لَقَيْتُمُوهُمْ، فَاصْبِرُوا .

1352: Ebu Hureyre'den nakledildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz. Allahtan afiyet isteyiniz. Karşılaştığınız zaman da sabırlı ve dirençli olunuz." (Buhari, Cihad, 112; Müslim, Cihad, 20)

1353 - وَعَنْهُ وَعَنْ جَابِرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ، ﷺ قَالَ: الْحَرْبُ خَدْعَةٌ

1353: Ebu Hureyre ve Cabir (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Harb, hileden ibarettir." (Buhari, Cihad, 157; Müslim, Cihad, 17)

BÖLÜM: 235

SAVAŞ DIŞINDA DEĞİŞİK SEBEPLERLE ÖLÜP

HÜKMEN ŞEHİD SAYILANLAR

1354 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ: الْمَطْعُونُ وَالْمَبْطُونُ، وَالْغَرِيقُ، وَصَاحِبُ الْهَدْمِ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .

1354: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Şehidler beş kısımdır: Bulaşıcı hastalıklara yakalananlar, karın hastalığı (ishale tutulanlar), suda boğularak ölenler, göçük altında kalarak can verenler ve Allah yolunda savaşırken şehid olanlar." (Buhari, Cihad, 20; Müslim, İmara, 164)

1355 - وعنه قال: قال رسول الله ﷺ: ما تعدون الشهداء فيكم؟ قالوا: يا رسول الله، من قتل في سبيل الله، فهو شهيد. قال: إن شهداء أمتي إذا لقليل. قالوا: فمن هم يا رسول الله؟ قال: من قتل في سبيل الله فهو شهيد، ومن مات في سبيل الله فهو شهيد، ومن مات في الطاعون فهو شهيد، ومن مات في البطن فهو شهيد، والغريق شهيد.

1355: Yine Ebu Hureyre'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ashabına: "Siz kimleri şehid sayarsınız?" diye sordu. Sahabiler de: "Ey Allah'ın Rasûlü, kim Allah yolunda öldürülür ise o şehiddir" dediler, bunun üzerine peygamber Efendimiz: "Öyleyse ümmetimin şehidleri çok az demektir" buyurdu. Ashab, "O halde kimler şehiddir ey Allah'ın Rasulü?" dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Allah yolunda öldürülen şehiddir. Allah yolunda ölen şehiddir, bulaşıcı hastalıktan ölen şehiddir, karın hastalığı (ishalden) dolayı ölen şehiddir. Suda boğularak ölen şehiddir" buyurdular. (Müslim, İmara, 165)

1356 - وعن عبد الله بن عمرو بن العاص، رضي الله عنهما، قال: قال رسول الله ﷺ: من قتل دون ماله، فهو شهيد.

1356: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Malını korumak uğrunda öldürülen şehiddir." (Buhari, Mezalim, 33; Müslim, İman, 326)

1357 - وعن أبي الأعور سعيد بن زيد بن عمرو بن نضيل، أحد العشرة المشهود لهم بالجنة، قال: سمعت رسول الله ﷺ، يقول: من قتل دون ماله فهو شهيد، ومن قتل دون دمه فهو شهيد، ومن قتل دون دينه فهو شهيد، ومن قتل دون أهله فهو شهيد.

1357: Cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Ebu'l-A'ver Said ibni Zeyd ibni Amr ibni Nufeyl (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Malı uğrunda öldürülen şehiddir. Dini uğrunda hayatını feda eden şehiddir, ailesinin ırz ve namusuna tecavüz karşısında mücadelede öldürülen kimse de şehiddir." (Ebu Davud, Sünnet, 29; Tirmizi, Diyat, 21)

1358 - وعن أبي هريرة، قال: جاء رجل إلى رسول الله ﷺ فقال: يا رسول الله، أرأيت إن جاء رجل يريد أخذ مالي؟ قال: فلا تعطه مالك. قال: أرأيت إن قاتلني؟ قال: قاتله. قال: أرأيت إن قاتلني؟ قال: فأنت شهيد. قال: أرأيت إن قتلته؟ قال: هو في النار.

1358: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a gelip: "Ey Allah'ın Rasulü, birisi gelip malımı zorla almak isterse ne yapayım?" diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Ona malını verme" buyurdu.

"Benimle kavga edip beni öldürmeye kalkışır ne yapayım?" diye sorunca, "Sen de onunla savaş" cevabını verdi.

"Ya o adam beni öldürürse?" deyince Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), "Sen şehid olursun" buyurdu. "Peki ben onu öldürürsem ne olur?" diye sorunca, Efendimiz "O cehenneme gider" cevabını verdi. (Müslim, İman, 225)

BÖLÜM: 236

KÖLEYİ HÜRRİYETİNE KAVUŞTURMAK

قال الله تعالى : ﴿ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴾

"Ama o sarp yokuşu(cehennemde bir dağın adı) tırmanıp geçemedi. Bilir misin nedir o sarp yokuş? Bir köleyi azad etmektir(veya kafirlerin elinde esir tutulan müslüman bir esiri kurtarmaktır.." (90 Beled, 11-13)

1359 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُسْلِمَةً أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنْهُ مِنَ النَّارِ حَتَّىٰ فَرَجَهُ بِفَرَجِهِ .

1359: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim müslüman bir köleyi hürriyetine kavuşturursa Allah onun her organına karşılık hürriyete kavuşturmanın bir organını cehennem ateşinden kurtarır, üreme organına varıncaya kadar." (Buhari, Keffaret, 6; Müslim, İtk, 22)

1360 - وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ، رضي الله عنه، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ: قُلْتُ: أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: أَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا، وَأَكْثَرُهَا ثَمَنًا .

أَيَّمَانِكُمْ

1360: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e hangi işleri yapmak daha faziletlidir?" diye sordum.

"Allah'a iman ve Allah yolunda cihad etmek" buyurdular.

"Hangi köleyi hürriyetine kavuşturmak daha faziletlidir?" dedim.

"Sahibi yanında en kıymetli ve fiatı en yüksek olanı" buyurdular. (Buhari, İtk, 2; Müslim, İman, 136)

BÖLÜM: 237

KÖLELERE İYİLİK ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴾

"Yalnızca Allah'a kulluk edin ve ondan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayın. Ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, muhtaçlara, kendi çevrenizde olan komşulara, uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşına, yolda kalmışa ve elinizin altındaki hizmetçi ve işçilere iyilik yapın iyi davranın. Doğrusu Allah, kendini beğenip böbürleneni sevmez." (4 Nisa, 36)

1361 - وَعَنْ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ رضي الله عنه، وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ، وَعَلَى غَلَامِهِ مِثْلَهَا، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ، فَذَكَرَ أَنَّهُ سَابَّ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَعَيَّرَهُ بِأُمَّه، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ: هُمْ إِخْوَانُكُمْ، وَخَوْلُكُمْ. جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ، فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ، وَلْيَلْبَسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ، وَلَا تَكْلَفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ، فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ عَلَيْهِ.

1361: Ma'rur ibni Süveyd şöyle demiştir: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'ı üzerinde değerli bir elbise ile gördüm. Kölesi de aynı elbiseyi giymişti, bunun sebebini sordum. Ebu Zer: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında köle asıllı bir kimseye sövdüğünü ve annesinden dolayı ayıpladığını anlattı. Bunun üzerine, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle demişti:

"Sende cahiliyye huyundan bir parça var, onlar sizin hizmetçileriniz ve aynı zamanda kardeşlerinizdir. Allah onları sizin idarenize vermiştir. Kimin eli altında böyle bir kardeş varsa, kendi yediğinden ona yedirsin, giydiğinden de giydirsin. Onlara güçlerinin yetmeyeceği şeyleri yüklemeyiniz, şayet ağır bir iş yüklerseniz, onlara yardım ediniz." (Buhari, İman, 22; Müslim, Eyman, 40)

1362 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: إِذَا آتَى أَحَدَكُمْ خَادِمُهُ بِطَعَامِهِ، فَإِنْ لَمْ يُجْلِسْهُ مَعَهُ، فَلْيُنَاوِلْهُ لُقْمَةً أَوْ لُقْمَتَيْنِ أَوْ أَكْلَةً أَوْ أَكْلَتَيْنِ، فَإِنَّهُ وَلِيٌّ عِلَاجَهُ.

1362: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden birinize hizmetçisi yemeğini getirdiğinde onu sofrasına oturtmaz ise kendisine yiyebileceği kadar bir miktar versin, çünkü yemeği o hazırlamıştır." (Buhari, İtk, 18)

BÖLÜM: 238

HEM ALLAH'IN HEM DE EFENDİSİNİN HAKKINI GÖZETEN KÖLENİN FAZİLETİ

1363 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ، وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ اللَّهِ، فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ .

1363: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir köle efendisine karşı samimi olur, Allah'a da güzelce ibadet ederse, onun için iki kat mükafat vardır." (Buhari, Itk, 17; Müslim, Eyman, 43)

1364 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لِلْعَبْدِ الْمَمْلُوكِ الْمُصْلِحِ أَجْرَانِ. وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ لَوْلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْحَجُّ، وَبِرُّ أُمِّي، لَأَحْبَبْتُ أَنْ أَمُوتَ وَأَنَا مَمْلُوكٌ.

1364: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Efendisine hizmette samimi olan ve her işini iyi yapan köle için iki kat mükafat vardır."

"Ebu Hureyre'nin canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda cihad etmenin, hacca gitmenin ve anneme iyilik yapmanın sevabı daha fazla olmasaydı, köle olarak kalıp öylece ölmeyi isterdim." (Buhari, Itk, 16; Müslim, Eyman, 44)

1365 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْمَمْلُوكُ الَّذِي يُحْسِنُ عِبَادَةَ رَبِّهِ، وَيُؤَدِّي إِلَى سَيِّدِهِ الَّذِي عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِّ، وَالنَّصِيحَةِ، وَالطَّاعَةِ، أَجْرَانِ.

1365: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Rabbine güzelce ibadet eden, efendisine karşı vazifelerini gerektiği şekilde samimiyetle yerine getiren ve ona itaat eden köle için iki mükafat vardır." (Buhari, Itk, 17)

1366 - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ثَلَاثَةٌ لَهُمْ أَجْرَانِ: رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ، وَآمَنَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ، وَالْعَبْدُ الْمَمْلُوكُ إِذَا آدَى حَقَّ اللَّهِ، وَحَقَّ مَوَالِيهِ، وَرَجُلٌ كَانَتْ لَهُ أُمَّةٌ فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا، وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا، ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَزَوَّجَهَا، فَلَهُ أَجْرَانِ .

1366: Yine Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Üç grup insan vardır ki onların sevapları iki kattır:

1. Kendilerine kitap verilenlerden olup(yahudi veya hiristiyan) hem kendi peygamberine, hem de Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)'e iman eden kimse,

2. Hem Allah'ın hakkını, hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle,
3. Bir cariyesi olup onu iyice terbiye eden ve ona lazım olan şeyleri iyice öğreten, sonra da hürriyetine kavuşturarak onunla evlenen kimsedir." (Buhari, İlim, 31; Müslim, İman, 241)

BÖLÜM: 239

KARGAŞALAR VE FİTNE ZAMANINDA İBADET ETMENİN ÖNEMİ

1367 - عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْعِبَادَةُ فِي الْهَرَجِ كَهَجْرَةِ إِلَيَّ.

1367: Ma'kıl ibni Yesar (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kargaşalı ve fitneli zamanlarda Allah'ın istediği gibi davranışlarda bulunmak bana hicret etmek gibidir." (Müslim, Fiten, 130)

BÖLÜM: 240

ALİŞVERİŞLE İLGİLİ DEĞERLİ DAVRANIŞLAR

قال الله تعالى: ﴿ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾

"Siz ne iyilik yaparsanız, mutlaka Allah onu çok iyi bilir." (2 Bakara, 215)

قال الله تعالى: ﴿ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ

وَلَا تَعْتُوا ﴾

"Bunun içindir ki, ey kavmim! ölçü ve tartı işlerinizde dürüst ve duyarlı olun, insanların mal, eşya ve paralarını eksik vermeyin." (11 Hud, 85)

قال الله تعالى: ﴿ وَيَلْ لِلْمُطَفِّضِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ

أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

﴿

"Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline! Onlar ki insanlardan birşey ölçüp aldıklarında, ölçüyü tam tutarlar. Fakat diğer insanlara ölçüp tarttıklarında ölçü ve tartıyı eksik yaparlar. Onlar tekrar diriltilip kaldırılacaklarını sanmıyorlar mı? Korkunç bir gün ki, mutlaka hesaba çekilecekler. O gün tüm insanlar alemlerin Rabbi huzurunda hazır olup dikilecekler." (83 Mutaffifin, 1-6)

1368 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، يَتَقَاضَاهُ فَأَغْلَظَ لَهُ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا ثُمَّ قَالَ: أَعْطُوهُ سِنًا مِثْلَ سِنِّهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا نَجِدُ إِلَّا أَمْتًا مِثْلَ مَنْ سِنِّهِ، قَالَ: أَعْطُوهُ فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً .

1368: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam alacağını istemek üzere Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldi ve peygamberimize karşı ağır bir ifade kullandı. Bunun üzerine ashab ona haddini bildirmeyi düşündüler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) da:

"Onu bırakınız, çünkü alacaklının söz söylemeye hakkı vardır" dedi ve onun devesiyle aynı yaşta olan bir deve veriniz" diye emretti. Bunun üzerine ashab: "Ey Allah'ın Rasûlü, onun devesinden daha iyi ve daha yaşlı olanı bulabiliyoruz" dediler. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de:

"O durumda onu veriniz, şüphesiz ki sizin hayırlınız borcunu en güzel şekilde ödeyendir" buyurdular. (Buhari, İstikraz, 4; Müslim, Müsakat, 120)

1369 - وَعَنْ جَابِرٍ، رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى.

1369: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Alışta, satışta borcunu istemekte kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet etsin." (Buhari, Büyû', 16)

1370 - وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيَهُ اللَّهُ مِنْ كَرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَلْيُنْفِسْ عَنْ مُعْسِرٍ أَوْ يَضَعْ عَنْهُ .

1370: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Bir kimse Allah'ın kendisini kıyamet gününün sıkıntılarında kurtarmasını isterse, borcunu ödeyemeyen kimseye biraz daha zaman tanısin veya borcundan bir bölümünü indirsin." (Müslim, Musakat, 32)

1371 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُدَايِنُ النَّاسَ، وَكَانَ يَقُولُ لِفَتَاهُ: إِذَا أَتَيْتَ مُعْسِرًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ، لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَتَجَاوَزَ عَنَّا، فَلَقِيَ اللَّهَ فَتَجَاوَزَ عَنْهُ.

1371: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanlara borç para veren bir adam vardı. O, hizmetçisine şöyle derdi: "Darda kalan bir kimseden alacak istemeye gidersen onu sıkıştırma, affediver. Olabilir ki Allah ta bu yüzden bizi affeder. O kimse Allah'a kavuştuğunda Allah onu affetti." (Buhari, Enbiya, 54; Müslim, Musakat, 31)

1372 - وَعَنْ أَبِي مَسْعُودِ الْبَدْرِيِّ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حُوسِبَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَلَمْ يُوْجَدْ لَهُ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٌ، إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يُخَالِطُ النَّاسَ، وَكَانَ مُوسِرًا، وَكَانَ يَأْمُرُ غُلَمَانَهُ أَنْ يَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُعْسِرِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: نَحْنُ أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنْهُ، تَجَاوَزُوا عَنْهُ.

1372: Ebu Mes'ud el-Bedri (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Sizden evvelkilerden bir adam sorguya çekildi, defterinde hayır namına hiçbir şey bulunamadı. Fakat bu adam insanlarla dūşüp kalkardı. Zengin olup hizmetçisine de darda kalan fakirlerin borcunu affedip onlardan vazgeçmelerini emrederdi. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Biz affetmeye ondan daha layıkız, onu affediniz" buyurdu.

1373 - وَعَنْ حُذَيْفَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: أَتَيْتَنِي مِنْ عِبَادِهِ أَتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَقَالَ لَهُ: مَاذَا عَمِلْتَ فِي الدُّنْيَا؟ قَالَ: وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا قَالَ. يَا رَبِّ آتَيْتَنِي مَالَكَ، فَكُنْتُ أُبَايِعُ النَّاسَ، وَكَانَ مِنْ خُلُقِي الْجَوَازُ، فَكُنْتُ أَتَيْسِرُ عَلَى الْمُوسِرِ، وَأُنْظِرُ الْمُعْسِرَ. فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنْكَ تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِي. فَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ، وَأَبُو مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيُّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: هَكَذَا سَمِعْنَاهُ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ.

1373: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Kendisine mal verilen bir kimse Allah'ın huzuruna geldi. Allah ona, "Dünyada bu mal ile ne yaptın?" diye sordu. Huzeyfe diyor ki: "Hiçbir kimse Allah'a karşı hiçbir şeyi gizleyemez, dolayısıyla bu adam da: "Ya Rab, sen bana mal verdin, ben de insanlarla alışveriş yaptım. Alışverişte kolaylık göstermek benim adetimdi. Zengine kolaylık gösterir, darda olanlara da mühlet tanırdım." Bunun üzerine Allah-u Teâlâ: "Kolaylık göstermeye ben senden daha layıkım" dedi ve meleklere de: "Kulumu affediniz" buyurdu. Ukbe ibni Amir ve Ebu Mes'ud el-Ensari (Allah Ondan razı olsun) şöyle dediler: "Biz bunu Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ağzından böylece işittik." (Müslim, Müsakat, 29)

1374 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا، أَوْ وَضَعَ لَهُ، أَظْلَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ .

1374: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir kimse darda kalmış bir borçluya mühlet verirse veya borcunun bir kısmını ya da tamamını bağışlarsa Allah o kişiyi gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde arşının gölgesinde gölgelendirir." (Tirmizi, Büyü, 67)

1375 - وَعَنْ جَابِرٍ، رضي الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ، ﷺ، اشْتَرَى مِنْهُ بَعِيرًا، فَوَزَنَ لَهُ، فَأَرْجَحَ.

1375: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Cabir'den bir deve satın almıştı. Devenin parasını verirken

üzerine bir miktar daha ilave edilmesini emretti. (Buhari, Büyü, 34; Müslim, Musakat, 109-115)

1376 - وَعَنْ أَبِي صَفْوَانَ سُؤْيَدِ بْنِ قَيْسٍ، رضي الله عنه، قَالَ: جَلَبْتُ أَنَا وَمَخْرَمَةُ الْعَبْدِيِّ بَرًّا مِنْ هَجْرٍ، فَجَاءَنَا النَّبِيُّ، صلى الله عليه وسلم، فَسَاوَمَنَا بِسَرَاوِيلَ، وَعِنْدِي وَزَانٌ يَزِنُ بِالْأَجْرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، لِلْوَزَانِ: زِنْ وَأَرْجِحْ.

1376: Ebu Safvan Süveyd ibni Kays (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ben ve Mahremetu'l-abdi Hecer denilen yerden bez getirttik. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi ve bizden bir şalvarlık bez almak üzere pazarlık etti. Yanımda paraları tahsil eden veznedarım vardı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona, "Ücretin üzerine biraz ilave ederek al" diye emretti.

HADİS EZBER

دُعَاءُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ لَا يُرَدُّ

Mümin kardeşin için gıyaben ettiğin dua reddolunmaz.

Yokluğunda, mümin kardeşin için ettiğin dua geri çevrilmez.

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ

*Kâffe-i hikmetlerin başı, her bir fiil ve hâlinde insanın,
Allah'tan korkmasıdır.*

Hikmetin birincisi, Allah'tan korkmaktır.

الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي فِي النَّارِ

Rüşvet alan ve rüşvet veren nârdadır.

Rüşvet alan da veren de atəstedir.

الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ

Sabah uykusu insanın mîni-i rızkıdır.

Sabah uykusu insanın rızkına engelidir.

لَيْسَ أَلْأَحَدُكُمْ رَبُّهُ حَاجَتُهُ كُلُّهَا حَتَّى يَسْأَلَهُ شَيْعَ نَعْلِهِ
إِذَا انْقَطَعَ

*Bir adam muhtaç olduğu şeyi Allah'ından istesin,
hatta na'linin kırılmış bağını bile.*

Bir kişi, ayakkabısının kopmuş bağı dahi olsa, ihtiyacı olan şeyi Allah'tan istesin.

TESBİHAT VE EVRAD

- HAFTADA BİR CEVŞEN
<http://cetele.org/cevsen/>
- HAFTADA BİR TEVHİDNAME
<https://onlinekeyfiyet.wordpress.com/tevhidname/>

VAAZ

ÇOCUK TERBİYESİ

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_01.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_02.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_03.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_04.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_05.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_06.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_07.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_08.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_09.mp3

https://archive.org/details/FethullahGulenCocukTerbiyesiSerisi/Fethullah_Gulen-Cocuk_Terbiyesi_10.mp3